

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Filozofická fakulta

Ústav řeckých a latinských studií

Latinská medievalistika a novolatinská studia

Pavel Z a v a d i l

BOHEMIA JESUITICA IN INDIIS OCCIDENTALIBUS

Latinská korespondence českých jezuitů z Ameriky, Filipín
a Marián v českých a moravských archivech

KRITICKÁ EDICE

BOHEMIA JESUITICA IN INDIIS OCCIDENTALIBUS

Latin Correspondence of Bohemian Jesuits from America,
Philippines and Mariana Islands
in Bohemian and Moravian Archives

CRITICAL EDITION

Disertační práce

Vedoucí práce: PhDr. Martin Svatoš, CSc.

2011

PODĚKOVÁNÍ

Rád bych upřímně poděkoval PhDr. Martinu Svatošovi, CSc., za jeho přívětivou podporu, kterou mi poskytoval po celá léta přípravy této disertace. Díky jeho úsilí jsem rovněž mohl využít dotace z grantu *Jazyky, literatura a kultura v českých zemích od pozdního humanismu do osvícenství* k tomu, abych uskutečnil badatelské cesty do archivů, které byly předpokladem pro sestavení této edice.

S radostí chci též poděkovat PhDr. Simoně Binkové, CSc., za otevřenost a vstřícnost, se kterou mne v mém úsilí podporovala.

Nezměrný dík patří mé rodině za obrovskou podporu a zázemí, které mi během přípravy edice dopřála. Nebýt této podpory mých nejbližších, těžko bych dílo dovedl do zdárného konce.

Prohlašuji, že jsem disertační práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

ABSTRAKT

Hlavním posláním práce je kritická edice celku latinské korespondence misionářů z české provincie Tovaryšstva Ježíšova, kteří působili v regionu tzv. Západních Indií (Severní a Jižní Amerika, Filipíny a Mariánské ostrovy).

Jsou zde vydány všechny dokumenty, které jsou dle dnešních znalostí dochovány na území České republiky. Celkem se jedná o 114 dopisů a jednu sbírku excerpt. 28 dopisů se dochovalo v autografu, zbytek v opisech. Téměř čtvrtinu edice tvoří dopisy misionáře Pavla Kleina, osminu dopisy Augustina Strobacha, o zbytek se dělí dalších 25 pisatelů. Korespondence pochází z let 1657-1741. Převážná část korespondence popisuje cestu z Čech do misijního působiště, mnoho dopisů vzniklo během čekání na indickou flotilu ve Španělsku. Menší podíl v edici zaujímají samotné dopisy z misijního působení, především z jeho raných fází.

Edice je uspořádána do 27 bloků podle jednotlivých pisatelů, v těchto blocích jsou dopisy seřazeny chronologicky. Všechny vydané listy jsou opatřeny podrobnými záhlavními registry v českém jazyce.

V úvodní studii autor hodnotí význam korespondence a rekapituluje odbornou literaturu s důrazem na ediční a překladatelskou recepci vydávaných dokumentů. V další kapitole je korespondence roztržena do chronologických celků, které odpovídají postupným fázím misijní kariéry. Autor ukazuje, že v těchto různých fázích se korespondence liší i po tematické stránce. Další kapitola je věnována zamyšlení nad některými aspekty vydávané korespondence, především nad zklamáním a pohoršením misionářů při střetu s realitou iberoamerického světa; autor se snaží v korespondenci vystopovat různé příčiny tohoto jevu. Následuje úvaha o fenoménu mučednické smrti jako ideálu misionáře. V závěru je pojednáno o různých druzích humoru a směšnosti v jezuitské korespondenci.

KLÍČOVÁ SLOVA

Tovaryšstvo Ježíšovo
Česká provincie TJ
Korespondence
Kritická edice
Misie
Amerika
Filipíny
Mariánské ostrovy
Novolatinské cestopisy

ABSTRACT

The aim of this dissertation thesis is to provide first critical edition of Latin correspondence written by the missionaries from Bohemian Province of Society of Jesus, who were destined to *Indiae Occidentales* (Northern and Southern Americas, Philippines and Mariana Islands).

This edition contains all the documents, according to present-day knowledge, preserved in the archives in Czech Republic. These are 114 letters and one collection of *excerpta*. 28 of them are autographs, the rest are copies. Nearly fourth part of this corpus is represented by letters of Paulus Klein, eighth part by letters of Augustinus Strobach, the remaining part was written by 25 other Jesuit missionaries. The correspondence comes from the years 1657-1741. Most of these letters describe the journey of missionaries from Bohemia to their mission destination, many of letters originate from the period of waiting for West Indies Fleet in Spain. Smaller part describes the reality in oversea mission, above all its early period.

The edition is sorted to 27 blocks according to the authors, the letters within these blocks are ordered chronologically. All the letters are provided with regesta in Czech language.

Introduction study contains general remarks on the importance of this corpus as a historic source. It also reveals synopsis of editions, translations, and literature about edited documents. In subsequent chapter, a chronological survey of correspondence is added, according to successive periods within missionary career. Then, several aspects of Jesuit missionary mentality are considered, especially disillusion and disgust of missionaries during encounter with ibero-american reality; several causes of this phenomenon are suggested. The role of martyrdom in the Jesuit education is also reflected. In the end, several considerations about Jesuit humour and ridiculosity are added.

KEYWORDS

Society of Jesus
Bohemian Province of SJ
Correspondence
Critical edition
Missions
America
Philippines
Mariana Islands
Neo-Latin travel writing

OBSAH

1. ÚVOD	
1.1. CÍL PRÁCE	16
1.2. DOSAVADNÍ VÝZKUM JEZUITSKÉ KORESPONDENCE	19
2. ULOŽENÍ PRAMENŮ	31
3. ODRAZ MISIJNÍ KARIÉRY V DOCHOVANÉ KORESPONDENCI	
3.1. VÝBĚR JEZUITŮ PRO ZÁMOŘSKÉ MISIE	34
3.2. MISIONÁŘOVA ŽIVOTNÍ CESTA	39
3.2.1. Cesta z Čech do Španělska	40
3.2.2. Pobyt ve Španělsku, čekání na dopravu přes Atlantský oceán	44
3.2.3. Plavba Atlantským oceánem	46
3.2.4. Cesta americkou pevninou	55
3.2.5. Plavba Tichým oceánem	59
3.3. REALITA ZÁMOŘSKÝCH MISÍÍ	60
3.3.1. Severní Amerika	60
3.3.2. Jižní Amerika a Panama	61
3.3.3. Tichomoří	62
3.3.4. Rekapitulace misijní kariéry	62
4. NĚKOLIK POHLEDŮ NA JEZUITSKÉHO MISIONÁŘE A JEHO MYŠLENÍ	
4.1. ÚČEL MISÍÍ	64
4.2. MUČEDNICKÁ SMRT	66
4.3. ZKLAMÁNÍ A NESPOKOJENOST ČESKÝCH MISIONÁŘŮ	73
4.3.1. Izolace a bída misíí, divokost Indiánů	73
4.3.2. Španělská a portugalská arogance	76
4.3.3. Finanční zpronevěra	82
4.4. HUMOR A SMÍCH JEZUITSKÉHO MISIONÁŘE	87
5. JAZYK VYDÁVANÉ KORESPONDENCE	
5.1. Mnohojazyčnost jezuitů	94
5.2. Písmo a grafická podoba dopisů	99
6. EDIČNÍ POZNÁMKA	
6.1. USPOŘÁDÁNÍ EDICE	101
6.2. ROZKOLÍSANOST GRAFICKÉ PODOBY PRAMENŮ	101
6.3. EDIČNÍ ZÁSADY	102
6.3.1. Písařské zvláštnosti	102
6.3.2. Pravopis	103
6.3.3. Interpunkce a členění textu	105
6.3.4. Vysvětlení edičních značek	105
6.3.5. Specifika náchodského rukopisu	106
6.3.6. Poznámky	107
7. KRITICKÁ EDICE	
• ARLET Stanislav (P.)	• 109
• ARL I • Zpráva z misijní oblasti Mojos (severní Bolívie)	• 110
• BORUHRADSKY Simon (F.)	• 113
• BOR I • Drobné zprávy z města Mexika	• 114
• •	•

• BOR II	• Boruhradského stavitelské práce ve městě Mexiku a okolí, hladová bouře roku 1692	• 115
• BOR III	• Nové zprávy z Mexika, stavba místokrálova paláce	• 118
•	• BORINIE Franciscus (P.)	• 120
• BNE I	• Elogium Ondřeje Weincedly (1672-1694)	• 122
• BNE II	• Cesta z Evropy do Peru, domy SJ v Limě	• 126
• BNE III	• Misijní výprava k novým kmenům v oblasti Mojos (severní Bolívie)	• 128
• BNE IV	• Ohlédnutí za životem v misiích 1	• 129
• BNE V	• Ohlédnutí za životem v misiích 2	• 130
• BNE VI	• Ohlédnutí za životem v misiích 3	• 131
•	• BRANDT Georgius (P.)	• 133
• BDT I	• Podrobná zpráva o nešťastné cestě „chilských misionářů“ z Cádizu do Panamy v letech 1684-1685. Boje s piráty, popis Indiánů, fauna a flóra Nového světa	• 134
•	• BREUER Wenceslaus (P.)	• 151
• BRE I	• Pobyť v Seville	• 152
• BRE II	• Příchod do Amazonie, Fritzovo splutí Amazonky, Richterova smrt, obtíže misií v Maraňonské oblasti, svátek Božího Těla v Laguně	• 154
•	• BUCKOWSKY Albertus (P.)	• 167
• BUK I	• Zprávy z Portugalska	• 168
• BUK II	• Novinky z Číny	• 170
•	• CUCULINUS Mathias (P.)	• 172
• CUC I	• Duchovní řády a chrámy v Janově	• 173
• CUC II	• Nové zprávy z misií na Kanárských ostrovech a ve Východních Indiích	• 174
• CUC III	• Nepokoje na Mariánských ostrovech (1684-1685), smrt Augustina Strobacha	• 174
•	• EYMER Wenceslaus (P.)	• 189
• EYM I	• Plavba z Janova do Cádizu	• 191
• EYM II	• Plavba z Janova do Cádizu podruhé	• 192
• EYM III	• Plavba přes Atlantický oceán, každodenní život na lodi	• 194
• EYM IV	• Cesta z Veracruzu do mexické metropole. Úvahy o misiích	• 201
• EYM V	• Werdierova aféra, misie v Tarahumaře	• 205
•	• FILIPÍNŠTÍ MISIONÁŘI, též SEDM FILIPÍNSKÝCH MISIONÁŘŮ	• 207
• FIL I	• Stížnost zaslaná (kvůli cenzuře) přes prostředníka českému provinciálovi, upozorňující na neuctivé chování španělských jezuitů vůči českým misionářům	• 208
• FIL II	• Stížnost na defraudaci královské dotace na misie ze strany misijních prokurátorů a na španělskou aroganci. Krátká zpráva o atlantické plavbě	• 209
•	• FRITZ Samuel (P.)	• 212
• FRI I	• Výtah ze španělské Rodriguezovy zprávy o Amazonské oblasti	• 213

• FRI II	• Zprávy před odplutím z Evropy	• 217
• FRI III	• Cesta z Cartageny do Ibarry (prosinec 1684 – srpen 1685)	• 220
• FRI IV	• Zpráva z pobytu v Quitu	• 224
•	• GILG Adamus (P.)	• 226
• GIL I	• Popis atlantické plavby (26. červen – 15. září 1687), cesta z Veracruzu do Mexika a příprava na odchod do severomexických misíí	• 227
• GIL II	• Podrobná zpráva z misie u kmenu Seri, charakteristika Indiánů	• 234
•	• GINTZEL Joannes (P.)	• 246
• GIN I	• První dojmy z Brazílie	• 248
• GIN II	• Bahia, brazilská metropole a její popis	• 251
• GIN III	• První zprávy z Brazílie	• 252
• GIN IV	• Zpráva z misie u řeky Sv. Františka	• 253
• GIN V	• Další zpráva z brazilské misie	• 256
•	• ILLING Guilielmus (P.)	• 259
• ILL I	• Zprávy ze Sevilly	• 260
• ILL II	• Příprava k odplutí z Evropy, kritika Španělů	• 262
• ILL III	• Zpráva z neklidné tarahumarské misie	• 264
• ILL IV	• Indiánská povstání v Tarahumaře v roce 1690	• 266
•	• JOHN Joannes Baptista (P.)	• 270
• JJB I	• Cesta z Cádizu do paraguayských misíí	• 271
•	• JOHN Laurentius (P.)	• 274
• JOL I	• Zpráva z filipínské misie na ostrově Bohol	• 275
•	• KALL Adamus (P.)	• 278
• KAL I	• Zprávy ze Španělska, plavba Středozemním mořem	• 279
• KAL II	• Plavba z Cádizu do Veracruzu a následující cesta do Mexika. Pobyt v Mexiku	• 280
•	• KAMEL Georgius (F.)	• 288
• KAM I	• Zprávy z Manily	• 289
•	• KLEIN Paulus (P.)	• 292
• KLE I	• Cesta z Innsbrucku do Janova, první silné dojmy z Janova	• 297
• KLE II	• Pobyt v Janově; svatojánský průvod a prohlídka přístavu	• 303
• KLE III	• Novinky z Janova, příprava na odplutí do Španělska	• 308
• KLE IV	• Plavba z Janova do Alicante (12.-25. června 1678) a pobyt v jezuitské koleji v Alicante	• 313
• KLE V	• Výtah z cizí zprávy o Mariánských ostrovech	• 321
• KLE VI	• Veřejné obhajoby na jezuitských školách v Seville	• 324
• KLE VII	• Teoforický průvod v Seville při svátku Těla Páně (1. červen 1679)	• 326
• KLE VIII	• Okradení Josefa Neumana, chycení možného zloděje a jeho propuštění	• 330
• KLE IX	• České drahokamy a jejich užitek v misiích	• 334
• KLE X	• Drobné prosby	• 337
• KLE XI	• Odlišné zvyklosti ve městě Mexiku a Španělsku.	• 338

	Prosba o zaslání učebnice architektury	
• KLE XII	• Poděkování Janu Tannerovi za české drahokamy pro misijní účely; příbuznost „tatarského a slovanského“ jazyka	• 342
•	•	•
• KLE XIII	• Problémy s nedoručovanou korespondencí a cenzurou, hledání bezpečných korespondenčních cest	• 345
• KLE XIV	• Poděkování za zaslání drahokamy a příprava na odplutí z Evropy	• 348
• KLE XV	• Rozloučení před očekávaným odplutím do Ameriky	• 350
• KLE XVI	• Zpráva o ztroskotání lodi, jež vezla misionáře SJ do Ameriky (11. července 1680)	• 353
• KLE XVII	• Nejisté vyhlídky budoucí plavby do Mexika. Vykládka ztroskotané lodi. Ukradené misijní peníze	• 359
• KLE XVIII	• Misionáři se vrací z Cádizu do Seville. Christman půjde do paraguayských misí. Opatření proti moru v Seville	• 362
• KLE XIX	• Mor v Cádizu a okolí, odkládání plavby do Indií, opravena ztroskotaná loď	• 365
• KLE XX	• Možnosti náhradní plavby přes Atlantský oceán	• 366
• KLE XXI	• Nejistý termín náhradní plavby do Indií	• 369
• KLE XXII	• Paraguayští misionáři opustili Seville	• 371
• KLE XXIII	• Zpráva o zemětřesení ve městě Malaze (9. října 1680)	• 373
• KLE XXIV	• Zpráva o zemětřesení v Córdobě (9. října 1680)	• 375
• KLE XXV	• Kontroverzní poprava augustiniána ve Valencii	• 378
• KLE XXVI	• Průběh zemětřesení v Seville (9. října 1680)	• 381
• KLE XXVII	• Zpráva o plavbě misionářů Tovaryšstva Ježíšova z Cádizu do Nového Španělska, započaté dne 28. ledna roku 1681	• 383
• KLE XXVIII	• Zasilá do Čech tištěnou zprávu o vítězství Španělů nad Portugalci v Paraguayi	• 415
• KLE XXIX	• Cesta z Mexika do Acapulca, příprava na pacifickou plavbu	• 415
• KLE XXX	• Přistání ve filipínské Manile	• 417
• KLE XXXI	• Žádost o matematické knihy. Pár novinek z Filipín	• 420
• KLE XXXII	• Žádost o matematické knihy. Poštovní spojení Filipín s Evropou	• 421
• KLE XXXIII	• Posílá zprávy z Asie a „hadí kameny“	• 423
• KLE XXXIV	• Zpráva o trosečnicích z neznámých ostrovů	• 424
•	• MALINSKY Antonius (P.)	• 430
• MAL I	• Atlantická plavba a pobyt v Mexiku před odplutím na Filipíny	• 431
•	• NEUMAN Josephus (P.)	• 436
• NEU I	• Popis cesty z mexické metropole na sever, do misíí Tarahumary	• 438
• NEU II	• Relace o Tarahumarské oblasti, jejím lidu a událostech v misiích (březen 1681-únor 1682)	• 441
• NEU III	• Zpráva o tarahumarské misi a zkaženosti Indiánů	• 460

• NEU IV	• Novinky z misie pro Šimona Boruhradského	• 466
• NEU V	• Ohlédnutí za životem v misiích	• 467
•	• RICHTER Henricus (P.)	• 469
• RICH I	• Plavba z Cádizu do Cartageny	• 471
• RICH II	• Cesta z Cartageny do Popayánu	• 473
• RICH III	• Zpráva o Indiánech v maraňonských misiích	• 475
• RICH IV	• Cesta z Cartageny do Pasta	• 480
• RICH V	• Cesta přes Kordillery z Popayánu do Ibarry	• 485
• RICH VI	• Cesta z Quita do Amazonie	• 488
• RICH VII	• Zpráva z misie v povodí řeky Ucayali	• 493
•	• SIEGHARDT Elias (P.)	• 499
• SIG I	• Dopis bratru Jindřichovi	• 500
• SIG II	• Inkviziční řízení v Seville roku 1695	• 501
•	• STANSEL Valentinus (P.)	• 503
• STA I	• Cesta z Říma do Bordeaux roku 1657	• 504
•	• STROBACH Augustinus (P.)	• 511
• STR I	• <i>Excerptum</i> : Z Mnichova	• 516
• STR II	• <i>Excerpta</i> : Z Tridentu	• 516
• STR III	• <i>Excerpta</i> : Milán a Pavia	• 516
• STR IV	• <i>Excerptum</i> : Na člunu v janovském přístavu	• 517
• STR V	• <i>Excerpta</i> : Děkuje za podporu	• 518
• STR VI	• <i>Excerptum</i> : Janovské chrámy	• 518
• STR VII	• Plavba první výpravy jezuitů z Alicante do Cádizu (2.-20. červenec 1678), zmeškání indické flotily	• 519
• STR VIII	• <i>Excerpta</i> : Španělé komolí cizojazyčná přijmení	• 527
• STR IX	• Nedostává poštu z Čech; bydliště v Seville. Okraden	• 527
• STR X	• Sevillské pohřby, slavnosti a jiné veřejné události	• 532
• STR XI	• Události veřejného života v Seville (listopad 1678)	• 537
• STR XII	• Náboženské slavnosti a oslavy Vánoc v Seville	• 539
• STR XIII	• Další události veřejného života v Seville, vykradení misijní pokladny	• 544
• STR XIV	• Univerzitní život v Seville a Salamance	• 547
• STR XV	• <i>Excerpta</i> : Hlídá misijní pokladnu po jejím vyloupení	• 552
• STR XVI	• Odjezd indické flotily stanoven	• 553
• STR XVII	• <i>Excerptum</i> : Španělé se honosí tituly	• 555
• STR XVIII	• <i>Excerptum</i> : Dozvěděl se o moru v Telči	• 556
• STR XIX	• <i>Excerptum</i> : Bude skládat řádové sliby	• 556
• STR XX	• <i>Excerpta</i> : Vysvěcen	• 557
• STR XXI	• <i>Excerpta</i> : Nemá odborné znalosti, koná sebezpytování	• 558
• STR XXII	• <i>Excerptum</i> : Blíží se indická plavba	• 558
• STR XXIII	• Evropské rozloučení s bratrem Tobiášem	• 559
• STR XXIV	• <i>Excerpta</i> : Události po ztroskotání u Cádizu v červenci 1680, atlantická plavba	• 561
• STR XXV	• <i>Excerpta</i> : Cesta z Veracruzu do Mexika	• 564
• STR XXVI	• <i>Excerptum</i> : Svátek sv. Matouše je jeho šťastným dnem	• 565
• STR XXVII	• <i>Excerptum</i> : Vystoupil na půdu Mariánských ostrovů	• 566
• STR XXVIII	• <i>Excerpta</i> : Střípky z Tichomořské plavby	• 566
• STR XXIX	• První rok misíí na Mariánských ostrovech	• 567

	(1681/1682)	
• STR RelMar	• Zpráva o pozoruhodnostech Mariánských ostrovů	• 569
• STR XXX	• Další rok misí na Mariánských ostrovech (1682/1683)	• 585
• SUP I	• SUPPETIUS Andreas (P.) • Zprávy z Chile a žádost o misionáře z Čech	• 588 • 589
• TIL I	• TILPE Joannes (P.) • Zpráva o naší plavbě do Západních Indií roku 1680 [12. červenec – 22. září 1680]	• 593 • 594
• TIL II	• Plavba přes Tichý oceán a popis Mariánských ostrovů	• 603
• TIL III	• Nové zprávy z Mariánských ostrovů	• 616
• TIL IV	• Povstání na Mariánských ostrovech v l. 1684-1685	• 618
• TIL V	• Novinky z Mariánských ostrovů, další povstání Chamorrů	• 621
• WYD I	• WYDRA Franciscus (P.) • Zprávy ze střední Evropy doručené do Sevilly	• 626 • 627
	POZNÁMKY	629
	8. SLOVO ZÁVĚREM	641
	9. PRAMENY A LITERATURA	644
	10. PŘÍLOHA: Seznam českých indipetic, uložených v ARSI	654

SEZNAM ZKRATEK

JMÉNA MISIONÁŘŮ

ARL	Stanislaus Arlet
BOR	Simon Boruhradsky
BNE	Franciscus Borinie
BDT	Georgius Brandt
BRE	Wenceslaus Breuer
BUK	Albertus Bukovsky
CUC	Mathias Cuculinus
EYM	Wenceslaus Eymer
FIL	Filipínští misionáři
FRI	Samuel Fritz
GIL	Adamus Gilg
GIN	Joannes Gintzel
ILL	Guilielmus Illing
JJB	Joannes Baptista John
JOL	Laurentius John
KAL	Adamus Kall
KAM	Georgius Kamel
KLE	Paulus Klein
MAL	Antonius Malinsky
NEU	Josephus Neuman
RICH	Henricus Richter
SIG	Elias Sieghardt
STA	Valentinus Stansel
STR	Augustinus Strobach
SUP	Andreas Suppetius
TIL	Joannes Tilpe
WYD	Franciscus Wydra

KORESPONDENCE MISIONÁŘŮ

a.	annus
alt.	altitudo (zeměpisná výška)
A. R. P. N.	Admodum Reverendus Pater Noster (oslovení řádového generála)
B.	Beatus
B. V.	Beata Virgo
Ch.	Charissimus
C. V.	Charitas Vestra
Ch. V.	Charitas Vestra
D.	Dominus
etc.	et cetera
F.	Frater
gr.	gradus (stupeň, úhlová jednotka)
i. e.	id est
IHS	Iesus Hominum Salvator

Ill. D. V.	Illustrissima Dominatio Vestra
l. s.	locus sigilli
m.	minuta (úhlová jednotka)
min.	minuta (úhlová jednotka)
mp.	manu propria
NB.	nota bene
OO. SS.	Omnes Sancti
P.	Pater
p. m.	piae memoriae
P. N.	Pater Noster
P. S.	postscriptum
R. P.	Reverendus Pater
R. V.	Reverentia Vestra
S.	Sanctus
SI / SJ	Societas Iesu / Societas Jesu
s. m.	sanctae memoriae
SS.	Sanctissimus, popř. Sancti
S. P. N.	Sanctus Pater Noster (Ignác z Loyoly)
v. g.	verbi gratia
V. B.	Virgo Beata
V. P.	Venerabilis Pater
V. R.	Vestra Reverentia
1 ^o	primo
2 ^o	secundo
3 ^o	tertio
4 ^o	quarto
5 ^o	quinto
6 ^o	sexto
7 ^o	septimo
8 ^o	octavo
9 ^o	nono
10 ^o	decimo

TEXTOVĚ KRITICKÉ POZNÁMKY

<i>add.</i>	addidit (doplnil)
<i>antescr.</i>	antescrpsit (předsunul, napsal před)
<i>corr.</i>	correxit (opravil)
<i>fort.</i>	fortasse (snad)
<i>ms.</i>	manuscriptus (rukopis)
<i>om.</i>	omisit (vynechal)
<i>pag.</i>	pagina
PZ	Pavel Zavadil
<i>scr.</i>	scripsit (napsal)
<i>supp.</i>	supplevit (doplnil)
<i>suprascr.</i>	suprascrpsit (nadepsal, napsal nad)

KOMENTÁŘ EDITORA

aj.	a jinde, a jiní
ang.	anglicky
atd.	a tak dále
čes.	česky
ed., eds.	editor, editoři
f.	folium
franc.	francouzsky
ital.	italsky
kap.	kapitola
lat.	latinsky
např.	například
něm.	německy
port.	portugalsky
pozn.	poznámka
PZ	Pavel Zavadil
s.	strana
s. l.	sine loco
srv.	srovnej
sv.	svazek
šp.	španělsky
vyd.	vydavatel

ARCHIVY

AGI	Archivo General de Indias (Sevilla)
ARSI	Archivum Romanum Societatis Jesu (Roma)
Boh.	Bohemia
F. G.	Fondo Gesuitico
BHStA	Bayerisches Hauptstaatsarchiv (München)
MZA	Moravský zemský archiv (Brno)
NA	Národní archiv (Praha)
SOkA	Státní okresní archiv (Náchod)

PRAMENY A LITERATURA

BINKOVÁ, <i>HEP</i>	BINKOVÁ Simona, <i>Historické a etnografické prameny bohemikálního původu ke studiu severozápadních oblastí Nového Španělska</i>
BOYE, <i>AS</i>	BOYE Emmanuel de, <i>Vita et obitus Venerabilis Patris Augustini Strobach ...</i>
BOYE, <i>HR</i>	BOYE Emmanuel de, <i>Vita et obitus Venerabilis Patris Henrici Wenceslai Richter ...</i>
CvZK	viz KALISTA, CvZK
IAP	Ibero-Americana Pragensia
KALISTA, <i>CvZK</i>	KALISTA Zdeněk, <i>Cesty ve znamení kříže</i>
KOLÁČEK, <i>OT</i>	KOLÁČEK Josef, <i>Ódy z Tarahumary</i>

KOLÁČEK, <i>OI</i>	KOLÁČEK Josef, <i>Olomoučtí indipetae</i>
KOLÁČEK, <i>TT</i>	KOLÁČEK Josef, <i>Tři tovaryši</i>
KOLÁČEK, <i>MC</i>	KOLÁČEK Josef, <i>Mathias Cuculinus</i>
KOLÁČEK, <i>ŠB</i>	KOLÁČEK Josef, <i>Šimon Boruhradský</i>
KOLÁČEK, <i>ST</i>	KOLÁČEK Josef, <i>Samuel z Trutnova</i>
KOLÁČEK, <i>JB</i>	KOLÁČEK Josef, <i>200 let jezuitů v Brně</i>
NEU, <i>HS</i>	NEUMANN Josephus, <i>Historia seditionum, quas adversus Societatis Jesu Missionarios ... moverunt nationes Indicae, ac potissimum Tarahumara...</i>
<i>WB</i>	STÖCKLEIN Joseph – PROBST Peter – KELLER Franz , <i>Der Neue Welt-Bott...</i>
ZAVADIL, <i>MBr</i>	ZAVADIL Pavel, <i>Misionáři z české řádové provincie Tovaryšstva Ježíšova v Brazílii...</i>
ZAVADIL, <i>JGi</i>	ZAVADIL Pavel, <i>O missionário jesuíta Joannes Gintzel e as suas cartas do Brasil...</i>

1. ÚVOD

1.1. CÍL PRÁCE

Korespondence jezuitských misionářů z české provincie *Societatis Jesu* (dále SJ), zasláná ze zámořských misí do Čech, je *exotickou perlou* českého barokního písemnictví. Jde nejen o významnou součást novolatinského písemného projevu, vzniklého v českém prostředí, ale též o zásadní celek v kontextu české cestopisné literatury. U cestopisu však obsahový potenciál jezuitských dopisů nekončí; jde také o unikátní historickou sbírku etnografických, antropologických a vůbec kulturních svědectví z mnoha oblastí celého tehdy známého světa.

Pro základní představu o šíři vydávané sbírky stačí si prohlédnout seznam oblastí, v jejichž prostředí korespondence vznikla:

Evropa: severní Itálie, Janov, Francie, Cádiz, Sevilla, Lisabon;

Karibská oblast: Portoriko;

Mexiko: oblast dnešních federálních států Chihuahua, Sonora a Sinaloa, region mezi přístavem Veracruz a mexickou metropolí, metropole Mexiko;

Střední Amerika: panamská šíje;

Jižní Amerika: přístav Cartagena, tok řeky Magdaleny, Kordillery od města Neiva až po řeku Maraňon; pralesy Horní Amazonie v povodí řek Maraňonu a Ucayali; brazilské město Bahia a povodí řeky sv. Františka, Paraguay, departamento Beni v dnešní severní Bolívii, Lima, Santiago de Chile a okolí;

Tichomoří: Mariánské ostrovy, Filipíny;

Asie: portugalská kolonie Goa v dnešní Indii, Čína.

Jezuitští misionáři ve svých dopisech nepopisují jen život na suché zemi, ale podávají též podrobná a bohatá svědectví o realitě námořní plavby, a to v následujících oblastech:

Středozemní moře: západní část mezi Apeninským a Iberským poloostrovem;

Atlantský oceán: plavba tzv. „indickou flotilou“ ze španělského Cádizu přes Portoriko do Veracruz (v Mexiku); plavba z Cádizu do Cartageny (v dnešní Kolumbii); plavba z Cádizu do Rio de la Plata (na pomezí Argentiny a Uruguaye); plavby v okolí Panamy; plavba z Portugalska kolem Afriky;

Tichý oceán: plavba z Acapulca přes Mariánské ostrovy na Filipíny;

Indický oceán: východoindická plavba z Lisabonu do kolonie Goa.

Tato práce se zaměřuje na misionářské cesty českých jezuitů do tzv. Západních Indií (*Indiae Occidentales*), jak byla v dobovém kontextu nazývána území Severní a Jižní Ameriky, ale také Filipíny a Mariánské ostrovy, které správně spadaly pod místokrálovství Nového Španělska. S výjimkou Brazílie se jedná výhradně o bývalá zámořská území Španělska. „Západoindická“ část jezuitské korespondence, v předložené práci poprvé vcelku vydávaná, vznikla v letech 1657-1741.

Dochovaná korespondence českých jezuitů z regionu Východních Indií (*Indiae Orientales*), tedy z dnešní Indie, Číny a vůbec širšího regionu jihovýchodní Asie, který historicky spadal do portugalské zájmové sféry, vydala by na samostatný rozsáhlý svazek. Budou-li okolnosti příznivé, snad v budoucnu také spatří světlo světa.

Rozsah a různorodost vydávaných dokumentů nutily autora této práce od počátku k výběru, zda vydaný materiál nějak omezit a věnovat širší prostor teoretické studii konkrétních míst a osob, případně regionů, nebo zda do edice zahrnout celý dochovaný korpus a teoretickou část pojmout spíše jako jakési úvodní seznámení s celkem vydané korespondence. Druhá možnost nakonec dostala přednost, zejména proto, že kritická edice pramenů je prvním předpokladem k tomu, aby mohly vznikat spolehlivé teoretické analýzy.

Cílem práce se tak stalo vytvoření *kritické edice úplného korpusu misionářské korespondence českých¹ jezuitů ze Západních Indií, který je dle dnešních znalostí dochován na území České republiky*. Pro usnadnění orientace v rozsáhlých pramenech rozhodl se autor opatřit všechny vydané dokumenty podrobnými záhlavními registry v českém jazyce. Jejich smyslem je, aby umožnily historikům, etnografům, kulturním antropologům a vůbec všem českým vědcům, jejichž primárním zájmem není studium latiny, rychlé seznámení s obsahem korespondence. Do latiny mohou pronikat až poté, co si z registů vyberou pasáže, které jsou pro jejich analýzy podstatné.

Máme-li v obecných konturách charakterizovat celou sbírku zde vydávanou, lze hned na počátku konstatovat, že žánrově se jedná převážně o *cestopisy*, které přinášejí svědectví o realitě a životě v rozličných prostředích celého světa, vyjmenovaných výše, do nichž bylo jinak velmi obtížné či zhora nemožné se z Čech dostat. Látkou dochovaných relací jsou líčení evropských cest do Španělska (případně do Portugalska), unikátní líčení týdny až měsíce trvajících transkontinentálních plaveb, popisy prostředí a života na americké pevnině, jeho domorodých obyvatel, jejich vzhledu a obyčejů, zdejší fauny a flóry, klimatu a událostí. Čeští jezuité poznali a popsali prostředí jihoamerických velehor, amazonského pralesa, vyprahlých

¹ Slovo „český“ používám zde a dle kontextu i dále ve významu „z české provincie Tovaryšstva Ježíšova“.

mexických hor, tropické prostředí palem a pláží na tichomořských ostrovech. V jezuitských zprávách najdeme i četná pozorování evropské reality: náboženských svátků, oslav, procesí, pohřbů, inkvizičních procesů, poprav a jiných událostí každodenního městského života v katolické části Evropy (především v Seville a Janově), objevíme tu i dobové popisy „pozoruhodností“, nebo spíše skutečností, které jezuité za pozoruhodné pokládali, což byly především katolické chrámy, jejich výbava, relikvie a další předměty sakrální úcty. Misionáři také vylíčili krajinu, přírodu, podobu měst i venkova, druhy přepravy, ubytování, stravy a zvyků v Evropě i v podstatné části celého světa. Předmětem jejich zájmu a popisu byla i mnohá jiná témata, která jsou naprosto opomenutá a zaslouží budoucí samostatnou analýzu (např. nespokojenost a zklamání z misí). Není mi známo, že by se v celém našem písemnictví do 18. století objevila takto početná skupina obyvatel české kotliny (v řádu desítek osob), která se vypravila do tolika oblastí celého světa, a především – pro nás, jejich vzdálené potomky, to nejpodstatnější – vytvořila o tom rozsáhlé *písemné svědectví, které se zčásti dochovalo*.

Na druhém břehu pomyslného proudu korespondence se nacházela skupina českých adresátů, členů SJ, kteří měli na přelomu 17. a 18. století nezvykle autentickou představu o Novém světě, založenou na nejnovějších informacích z první ruky. Jezuité v Čechách měli díky zprávám svých spolubratří tušení, jak vypadá velká část známého světa; měli představu o tom, jací jsou domorodí obyvatelé obou Amerik, Tichomoří a Asie, jaký je jejich vzhled a zvyky; věděli na základě přímého svědectví, jak vypadá palma, kaktus, žralok, delfín, velryba, puma, krokodýl, mořská želva; jak chutná banán, kokosový ořech, maniok či krokodýlí vejce; jaké klima panuje v tropických, vysokohorských a tichomořských oblastech; jak vypadají a chutnají moštiny živočichové – a mnoho, mnoho dalších informací, jejichž výčet by zabral několik stránek.

Jak bylo naznačeno, vydávaná korespondence v sobě skrývá velký a dosud neodkrytý informační potenciál; v dnešním „globálním“ světě je to navíc téma celosvětové, otevírající perspektivy mezinárodní vědecké spolupráce na četných badatelských polích.

Při četbě vydávaných listů lze sledovat, že čeští misionáři v určitých rysech svého myšlení při kontaktu s domorodými obyvateli „Západních Indií“ vykazovali myšlenkové postupy, které bychom z dnešního pohledu mohli označit za kategorické; nelze ani popřít, že o některých jezuitech lze s nadsázkou použít oxymoron „pachatelé dobra“, neboť se pasovali do role zachránců jiných, kteří o jejich záchranu nestáli – což misionáři nechápali, neboť své poslání pokládali za bezvýhradně spásonosné. Z pramenů lze dokonce vyčíst, že někteří z nich byli nesmlouvaví i vědomě. Na druhou stranu je po přečtení vydávaných dokumentů

možno konstatovat, že někteří z jejich pisatelů byli muži tolerantní, pokorní, optimističtí, naplnění pozitivním vnímáním života, lidé schopní i empatie a soucitu; osoby, které byly i přes svou jednoznačnou myšlenkovou formaci a jasnou představu o smyslu svého konání schopny projevit zdravý rozum. Téměř všichni byli muži odvážní, kteří – jak dobře věděli – se vydávají na dalekou cestu, ze které už nikdy nebude návratu, při které opustí dosavadní svět, ve kterém se narodili a ve kterém vyrostli. Nespravedlivé, absurdní – a hlavně, nepodložené prameny – by bylo předpokládat, že náboženský zápal („fanatismus“) jezuitů nenávratně vymazal z jejich myslí pocity jako stesk, žal, touhu po domově, pochyby o správnosti odchodu či smutek nad životem v dobrovolné izolaci. Dokumenty, které zde editor vydává, ukazují, že tomu tak není.

Společnou řečí jezuitů ve středoevropské oblasti jejich doby byla latina, jazyk, kterým misionáři psali, mluvili i mysleli. Oproti dnešní době byla míra jejího užívání nesrovnatelně vyšší, a proto jezuité ji proti dnešním standardům ovládali mistrně. Jazyková (a s ní velmi úzce související paleografická) bariéra je ostatně hlavním důvodem toho, že korpus, který je zde předložen, není dosud ve svém celku a podrobnostech znám a jeho možnosti nejsou tedy v naší kulturně-historické vědě náležitě využity. Naprostá většina dokumentů dosud nebyla vydána, kriticky téměř nic. Nechybí individuální a podnětné sondy, avšak pramenný text jako celek dosud zpřístupněn nebyl.

Autor práce si přeje, aby jeho dílo bylo průlomem do této bariéry. Příložená studie necht' je jakýmsi úvodem do četby těchto dopisů, celkovým ohledáním korpusu a ukázáním směrů, kterými se lze při jejich hodnocení vydat.

1.2. DOSAVADNÍ VÝZKUM VYDÁVANÝCH PRAMENŮ

Nejvýznamnějším vydavatelem korespondence jezuitských misionářů v 18. století, ještě za života mnohých misionářů, byl jezuita Joseph Stöcklein a jeho pokračovatelé.² Stöcklein ovšem nevydával dopisy v latinském znění, ale v německém překladu. S dopisy nakládal dosti volně, nevhodná (např. kritická) místa dle tehdejších zvyklostí vypouštěl,

² Joseph STÖCKLEIN – Peter PROBST – Franz KELLER [vyd.], *Der Neue Welt-Bott. Allerhand so Lehr- als Geistreiche Briefe, Schriften und Reise-Beschreibungen, Welche von denen Missionariis der Gesellschaft Jesu Aus Beyden Indien, und andern Über Meer gelegenen Ländern, Seit An. 1642. bis auf das Jahr 1726 in Europa angelangt seynd.* 5 sv. Augsburg-Grätz-Wien 1726-1761 [dále WB].

dopisy různě zkracoval, spojoval, textově upravoval.³ Každopádně je jeho rozsáhlé ediční dílo jako pramen hodnotné, neboť jsou v něm otištěny také dopisy českých jezuitů jinde nedochované.⁴ Bylo by žádoucí sestavit úplný seznam dopisů českých misionářů ve Stöckleinově díle, který dosud neexistuje, snad s ohledem na obtížnější přístupnost některých svazků souboru. Stöcklein měl v ruce i sbírku dopisů, uloženou dnes v Národním archivu v Praze, jak dokazuje jeho rukopisná poznámka na jednom dokumentu.⁵ Ve Stöckleinově antologii jsou také vydány listy, které jsou v Praze dochovány v autografu.⁶

Joseph Stöcklein nebyl jediným jezuitou, který korespondenci českých misionářů v době jejich života převedl do tištěného díla; některé dopisy byly též citovány nebo jenom bez udání pramene parafrázovány v oslavných dílkách Emanuela Boyeho o dvou českých jezuitských mučednících, kteří v misiích zahynuli rukou domorodců: Augustinu Strobachovi a Jindřichu⁷ Richterovi.⁸

³ Toho si dobře povšiml již Zdeněk KALISTA, *Cesty ve znamení kříže¹* [dále CvZK¹], s. 215, 231 aj.

⁴ Například pět dopisů Antonína Malínského, přeložených Zdeňkem Kalistou (v Kalistově číslování listy II až VI, srv. CvZK¹, s. 136-160. Další Stöckleinem vydané dopisy jsou uvedeny v záhlaví edice u seznamu dochovaných listů (viz např. Joannes Gintzel, Laurentius John).

⁵ NA Praha JS III 419/3, f. 204r.

⁶ Např. BDT I, EYM V, GIN I, RICH II, IV, V, VI, SUP I, TIL IV a V.

⁷ Z čistě praktických důvodů rozhodl se autor používat křestní jména jezuitských misionářů v české podobě. Bylo by však korektní používat křestních jmen v latinské podobě, která ovšem neznějí příliš libozvučně v české jmenné flexi (např. Mathias či Elias dle vzoru předseda, s odsunutím nominativní koncovky –s: bez Mathii/Elii, s Mathiou/Eliou; podobně Stanislaus dle vzoru pán: bez Stanislaa, Stanislaovi apod.). Jiným východiskem by bylo ponechat koncovku nominativu i v ostatních pádech (Mathias/Elias, bez Mathiase/Eliase, pak ovšem také Henricus/Stanislaus bez Henricuse/Stansilause, což také nezní dobře). Důležité je mít na paměti, že tato česká podoba nijak nesouvisí s rodnou řečí jezuitů nebo s jejich jazykovým či etnickým původem. Vydávaná korespondence ukazuje, že cítění etnické příslušnosti u misionářů nehraje žádnou roli; důležitější je příslušnost geografická (v tomto smyslu užívají misionáři termínu *Bohemus* ve významu „z Čech“ a nikoli „Čech“); nejsilněji však misionáři cítí příslušnost ke své „matce Společnosti Ježíšově“ (=Tovaryšstvu Ježíšovu) a k české provincii SJ.

⁸ Emmanuel de BOYE, *Vita et obitus Venerabilis Patris Augustini Strobach e Societate Jesu, ex Provincia Bohemiae pro insulis Marianis electi Missionarii, et a rebellibus Sanctae fidei in iisdem insulis barbare trucidati anno 1684, mense Augusto*. Olomucii 1691¹, 1703² [dále BOYE, AS]; Týž, *Vita et obitus Venerabilis Patris Henrici Wenceslai Richter, ex quadraginta operariis Societatis Jesu ad procurandam infidelium conversionem ex Provincia Bohemiae in Americam missis, a cunibus Sacrae fidei rebellibus post consecratos Apostolicis laboribus annos duodecim in progressu ad Reductionem Pirorum barbare trucidati anno 1696, sub initium Novembris*. Pragae 1702 [dále BOYE, HR]. Přetištěn je např. STR XXIII, volně využity např. RICH VI a VII nebo CUC III.

V 19. století přeložil některé dopisy jezuitských misionářů – ovšem ze Stöckleinova Weltbottu – strahovský premonstrát Jan Bohumír Dlabač.⁹ Citáty z dopisů Augustina Strobacha – převzaté pro změnu z díla Emanuela de Boyeho – najdeme v oslavném díle brněnského kanovníka Matěje Procházky, jež stojí za přečtení už kvůli tomu, že je psáno velmi půvabnou češtinou.¹⁰

Na konci 19. století se objevil první rozsáhlejší bio-bibliografický přehled „německých“¹¹ jezuitských misionářů z pera Antona Huondera,¹² na nějž navázal o čtyřicet let později další seznam Hermanna Hoffmanna.¹³ Zvláště Hoffmann si začal více všimnout jezuitské korespondence včetně žádostí o vyslání do misí; leč tradice bibliografických přehledů děl českých jezuitských misionářů nezačala až u něj.¹⁴

Zájem o samotné prameny projevil v dobách první republiky český jezuita Josef Vraštil.¹⁵ Pro přístup Josefa Vraštily je z dnešního hlediska zásadním pokrokem, že čerpal –

⁹ V této edici jde o CUC III, STR RelMar, TIL IV. Své překlady publikoval Dlabač v časopisech Čechoslav, Přítel mládeže, Dobroslav a Milozor, podrobněji viz přehled jednotlivých listů v edici. Zásadní pražská sbírka, odkud prameny pocházely, nacházela se v Dlabačově době ve Vídni (srv. str. 31, pozn. 54).

¹⁰ Matěj PROCHÁZKA, *Missie jezuitské vůbec a missie P. Augustina Strobacha z T. J. zvlášť*. Brno 1886.

¹¹ Německo zde bylo pojato jako německá řádová asistence, tj. byla sem začleněna i česká provincie.

¹² Anton HUONDER, *Deutsche Jesuitenmissionäre des 17. und 18. Jahrhunderts. Ein Beitrag zur Missionsgeschichte und zur deutschen Biographie*. Freiburg im Breisgau 1899.

¹³ Hermann HOFFMANN, *Schlesische, mährische und böhmische Jesuiten in der Heidenmission*. Breslau 1939. (Zur schlesischen Kirchengeschichte, Nr. 36). Novější seznam vydal v letech 80. i Rudolf GRULICH (*Der Beitrag der böhmischen Länder zur Weltmission des 17. und 18. Jahrhunderts*. Königstein/Taunus 1981); jeho hodnota je bohužel omezena tím, že Grulichovi v tehdejších politických podmínkách nebyl umožněn přístup do českých archivů.

¹⁴ Ve starších dílech se ovšem vyskytují neúplné přehledy a pro dnešní bádání o jezuitské korespondenci je již lze užívat jen orientačně. Takovými díly jsou např.: Franz Martin PELZEL, *Böhmische, mährische und schlesische Gelehrte und Schriftsteller aus dem Orden der Jesuiten von Anfang der Gesellschaft bis auf gegenwärtige Zeit*. Prag 1786; Pelcl ovšem zná pouze Stöckleina. Dalším příkladem takového díla je Carlos SOMMERVOGEL, *Bibliothèque de la Compagnie de Jésus. Nouvelle Edition. Première Partie: Bibliographie par les Pères Augustin et Aloys BACKER. Seconde Partie: Histoire par le Père Auguste CARAYON*. Sv. I-X. Bruxelles 1890-1900. Sommervogelovu rozsáhlou příručku nelze zlehčovat; je ovšem zaměřena spíše na knižní tvorbu než na korespondenci.

¹⁵ Autor prvních českých bio-bibliografických přehledů a překladů děl jezuitských misionářů. Srv. např. Josef VRAŠTIL, *Účast staré české provincie T. J. na zámořských missiích*. Zprávy z československé provincie Tovaryšstva Ježíšova, 1927, č. 1, s. 30-33; TÝŽ, *Seznam zámořských misionářů staré české provincie T. J.* Zprávy z československé provincie Tovaryšstva Ježíšova, 1934, č. 1, s. 7-10; TÝŽ, *Fráter Šimon Boruhradský*

jako první od dob Stöckleinových – z archivních pramenů, konkrétně z tehdejšího Archivu Pražského hradu (kde se nacházela sbírka, kterou dnes chová Národní archiv) a z Moravského zemského archivu v Brně. Josef Vraštil některé dopisy transkriboval a své přepisy dal k dispozici Zdeňku Kalistovi, který z nich vytvořil svou překladovou antologii.¹⁶ V Kalistově překladu však některé úseky z listů chybí;¹⁷ není jasné, zda jsou tyto laky důsledkem Vraštilovy cenzury nebo přehlédnutí; u pečlivého Zdeňka Kalisty by byly takové neodůvodněné ediční zásahy překvapující.¹⁸

Kalistovy *Cesty ve znamení kříže*, vzešlé z Vraštilových transkripcí, si zaslouží pečlivější pozornost. Je v nich do čtivé češtiny převedeno 21 dopisů z předložené edice;¹⁹ kromě toho přeložil Zdeněk Kalista i 7 dopisů z Indií Východních²⁰ a také kratší výňatky z itinerářů františkánských misionářů Jakuba Římaře a Remedie Prutkého.²¹ Pečlivé srovnání překladů Zdeňka Kalisty s originálními prameny nikdy nebylo provedeno, a tak jej podnikl autor této práce a na základě jeho výsledků dospěl ke zjištění, že Kalistovy překlady jsou nejen čtivé, ale i velmi věrné. Lze jim vytknout – kromě zmíněných chybějících vět – jen několik chybně přeložených míst, která mohou mít původ v nesprávné transkripci Josefa Vraštily;²² se Zdeňkem Kalistou by také bylo možno polemizovat v překladu některých

T.J., zachránce města Mexika r. 1692 před zátopou. Zprávy z československé provincie Tovaryšstva Ježíšova, 1937, č. 15, s. 24-30.

¹⁶ Zdeněk KALISTA, *Cesty ve znamení kříže*. Praha 1941¹, 1947², 1947³.

¹⁷ Např. na s. 36, 64, 71, 81, 91, 95, 104 aj.

¹⁸ Zda Vraštilovy transkripce dosud existují, případně kde jsou uloženy, není autorovi této práce známo.

¹⁹ Jde o dopisy Šimona Boruhradského, Jindřicha Richtera, Václava Eymera, Františka Boryně, Alberta Bukovského a Antonína Malinského. Blíže viz seznamy dopisů pod jmény jednotlivých autorů v edici.

²⁰ Dopisy Karla Slavička z Číny a dopisy Viléma Obstzierera a Karla Přikryla z Indie.

²¹ První část Prutkého latinsky psaného itineráře se nedávno dočkala nového prostudování, vydání a překladu, které uskutečnil Josef FÖRSTER (Remedius Prutký, *O Egyptě, Arábii, Palestině a Galileji I*. Praha 2009.). Římařův a Prutkého initerář přinášejí svědectví o aktivitách těchto misionářů na Blízkém Východě a v severovýchodních oblastech Afriky.

²² Příkladem budiž emotivní vyvrcholení jednoho z Richterových dopisů (RICH VI), které vychází z tohoto biblického citátu: „*Et ego vobis dico: facite vobis amicos de mamona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in aeterna tabernacula!*“ (Lukáš 16, 9; ekumenický překlad: „*Já vám pravím: I nespravedlivým mamonem si můžete získat přátele; až majetek pomine, budete přijati do věčných příbytků*“.) V důsledku chybného čtení (*alvis* místo *aeternis*) přeložil místo Zdeněk KALISTA (s poznámkou „místo málo čitelné“, *CvZK*¹, s. 67:) takto: „*Ó, kéž jen uváží, kolik přátel si mohou místo hříšného břicha učiniti z mamonu, a to velmi snadno, touto službou, která je ze všech Bohu nejmilejší!*“ Jeho chybu převzal i Josef KOLÁČEK ve svém velmi podobném překladu, který je dokonce otištěn na zadní obálce jeho knížky *Samuel z Trutnova* („*Ach, kéž jen uváží, kolik*

výrazů, např. *lectisternia*²³ či *petaca*²⁴. Na obranu Zdeňka Kalisty nutno uvést, že utkáni s jezuitskou latinou, v níž najdeme slova poněkud netradiční, jako např. zmíněné *petaca* nebo *paramus*²⁵ a další, je nesnadný úkol, a Zdeněk Kalista se ho zhostil výborně. Věcné omyly by bylo nespravedlivé mu vytýkat, neboť neměl přístup k informacím, k nimž je možný přístup dnes, a řídil se překladatelskou intuicí.²⁶ Celkově je třeba Kalistovy *Cesty ve znamení kříže* zhodnotit jako neobyčejně zdařilé dílo, které má v českém prostředí průkopnický význam.

S nástupem nesvobody humanitních disciplín v Československu po únoru 1948 prodělalo bádání o jezuitské korespondenci útlum. Komunistické ideologii vyhovovala

přátel si mohou místo hříšného břicha učinit z mamonu, a to velmi snadno, touto službou, která je Bohu nejmilejší!“). Správný překlad místa zní: „*Ó kdyby jen věděli, kolik přátel ve věčných přibytcích mohou získat z mamonu – a jak snadno – pro věc z božských tu nejvíc božskou!*“

Další chybičky v Kalistových překladech najdeme např. na s. 37, „krále Petra“ *recte* „kamenem“, orig. *petra*; s. 38: „stoluje“ *recte* „žije“, v orig. *versor*, nikoli *vescor*; s. 48: „zahrabou“ *recte* „uškrť“, v orig. *praefocantur*; str. 62 „prst“ *recte* „nehet“, orig. *ungvem*; s. 69 „krku“ *recte* „žaludku“, orig. *stomachi*; s. 76 „P. Jandigovi“ *recte* „Pokud později“, orig. *Si tardius*; s. 80: „na přídí“ *recte* „v próze“, orig. *in prosa* atd.; odkazují na stránkování dle prvního vydání.

²³ Slovo *lectisternia* překládá Zdeněk Kalista na několika místech (*CvZK*¹, s. 54 aj.) jako „bohoslužebné potřeby“, což je možný překlad; avšak dle kontextu Kalistou překládaných míst je patrné, že se jedná o cestovní ranec se spacími potřebami.

²⁴ *Petacas* (akusativ plurálu) zavazadla, balíky (Ze šp. *petaca* se stejným významem.) Zdeněk Kalista překládá, snad pro podobnost s latinských *pecudes* mylně jako „dobytek“ (*CvZK*¹, str. 59), čímž zřejmě myslí muly (v Kalistově překladu „mezky“). Z Richtera textu vyplývá, že po provazovém mostě nebyly transportovány muly, ale zavazadla. Samotné muly se dostaly na druhou stranu řeky až druhého dne, a to samy, neboť na rozdíl od jezuitů uměly plavat: „... *tum apposito quodam triangulo duobus aliis funibus, illud ultrò citroque promoverant, cui petacas primùm, ac demum nosmet ipsos alligavimus et feliciter quidem, non tamen absque metu transivimus. Die insequenti jam nonnihil fluvius desciverat, ità ut vacuae mulae illud pariter tranârint...*“ (RICH V, zvýraznil PZ).

²⁵ *Paramus* je opět hispanismus s významem „sněžná bouře“.

²⁶ Např. slovo *Ophirinus* překládá Zdeněk Kalista jako „ofirský poklad“ (*CvZK*¹, s. 92). Ve skutečnosti se však jedná o spis misionáře Jiřího Hostinského *Ophirini Apocalipsis, seu Status Americae, ficto nomine conscripta*, který zná i SOMMERVOGEL (IV 481) a který zatím nebyl nalezen. Jiří [K.] KROUPA (s. 60-61) vypátral v pražském Národním archivu (NA Praha, SM J 20 – 17/17/12), že dílo „je nezvěstné od 20. let 18. století, kdy bylo zasláno do Vídně Josephu Stöckleinovi, aby ho případně využil ve svém Welt-Bottu“. Josef KOLÁČEK po spise neúspěšně pátral ve sbírkách Rakouské národní knihovny, zjistil však, že v katalogu je u rukopisu napsáno „*deest*“ (KOLÁČEK, *OT*, s. 4). Zdá se, že dílo ze svého místa uložení v Rakousku zmizelo už dávno. Bude tedy velkým překvapením, pokud se ho v budoucnu podaří vypátrat. K vysvětlení názvu *Ophirinus* srv. KOLÁČEK, *OT*, s. 82.

badatelská ignorance tématu a existence antijezuitského mýtu o době „Temna“.²⁷ Během krátkého uvolnění v roce 1968 mohl vyjít španělsky Kalistův seznam českých misionářů SJ v zámorí,²⁸ i další výzkum v letech sedmdesátých, osmdesátých a devadesátých se orientoval spíše na faktografické přehledy²⁹ a vydávání pramenů se vyhýbal. Výjimkou z tohoto přístupu byly překlady Simony Binkové a Václava Bahníka v antologii *Česká touha cestovatelská*, které však obsahují jen menší části vydaných listů, překládané spíše s přihlédnutím ke Stöckleinovi, než k latinským pramenům.³⁰ V 90. letech se na českém knižním trhu konečně objevilo důstojné pokračování Kalistových *Cest ve znamení kříže*, jímž bylo souborné vydání korespondence českého jezuitského misionáře Karla Slavíčka z Číny, které pořídil v návaznosti na starší Vraštilovy překlady orientalista Josef Kolmaš.³¹ Je to pečlivé dílo, vydané bilingválně, opatřené bohatým poznámkovým aparátem. Zmínit je ovšem nutno také didaktické knížečky Josefa Koláčka, českého jezuita žijícího převážně v Římě.³² Josef

²⁷ Jedna ukázka dobových náhledů postačí za všechny: „*Písemnosti ... jezuitů ... si zaslouží i dnes naší zvýšené pozornosti, neboť tento řád patřil k nejagilnějším bojovným propagátorům nesnášenlivého katolictví v našich zemích a neslavně se zapsal do dějin našeho národa jako jeho největší duchovní utlačovatel a nepřítel všeho pokroku a svobody myšlení. Z těchto důvodů mají velký význam i dochované dokumenty... o misiích: ukazují totiž nejlépe pravou tvář církve v době Temna.*“ (A. KOCMAN a kol., *Průvodce po státním archivu v Brně*, Brno 1954, s. 355).

²⁸ Zdeněk KALISTA, *Los misioneros de los países checos que en los siglos XVII y XVIII actuaban en América Latina*. Ibero-Americana Pragensia 2, 1968, s. 117-160.

²⁹ Václav RYNEŠ, *Los jesuitas Bohémicos trabajando en las misiones de América Latina después de 1620*. Ibero-Americana Pragensia 5, 1971, 193-202. Oldřich KAŠPAR-Anna FECHTNEROVÁ, *Checos, moravos y silesios en el Nuevo Mundo en los siglos XVII y XVIII. Registro bio-bibliográfico*. Annals of the Náprstek Museum 15, 1988, 165-204. Anna FECHTNEROVÁ, *Mensajeros de la paz y amistad. (Los misioneros jesuitas de la Provincia de Bohemia trabajando en el Perú y Paraguay.)*. Ibero-Americana Pragensia 26, 1992, 233-238.

³⁰ Simona BINKOVÁ-Josef POLIŠENSKÝ (vyd.), *Česká touha cestovatelská. Cestopisy, deníky a listy ze 17. století*. Praha 1989. Není ovšem příliš divu; žádná edice s výjimkou Stöckleina nebyla k dispozici a překladatelé se měli stát paleografy, jít do archivů a luštit staré latinské texty.

³¹ Josef KOLMAŠ (vyd.), Karel Slavíček, *Listy z Číny do vlasti a jiná korespondence s evropskými hvězdáři (1716-1735)*. Praha 1995.

³² V souvislosti s českými jezuiti v Západních Indiích jde o tato dílka: Josef KOLÁČEK, *Bratr lékař. Jan Steinhöffer S. J. (1664-1716)*. Řím 1992; TÝŽ, *Ódy z Tarahumary [Jiří Stanislav Hostinský (1654-1726)]*. Řím 1993; TÝŽ, *Olomoučtí indipetae [Valentin Stansel (1821-1705), Sigismund Hartman (1632-1681), Bohuchwald Karel Lednický (1623-1675)]*. Řím 1993; TÝŽ, *Tři tovaryši [Stanislav Xaver Arlet (1663-1717), František Boryně (1663-1721), Ondřej Weinedl (1672-1694)]*. Řím 1993; TÝŽ, *Mathias Cuculinus [(1641-1696)]*. Mohelnice 1996; TÝŽ, *Šimon Boruhradský [(1650-1697)]*. Velehrad 1997; TÝŽ, *Jezuité na Svaté Hoře*. Velehrad 1998; TÝŽ,

Koláček je plodný autor, který se nebojí jít do archivů a hledat prameny, navíc umí latinsky a pramenům rozumí; s dopisy svých spolubratří však nepracuje jako školený historik, neboť smysl své práce vidí v něčem jiném než ve vědeckém zpřístupnění a zhodnocení pramenů. Koláček s překládanými dopisy nakládá podobně jako kdysi Josef Stöcklein, krátí, spojuje, upravuje; místa, která by mohla vyznít v neprospěch jezuitů – což není žádoucí s ohledem na mladé katolíky či adepty jezuitského řádu, na které chce Koláček výchovně působit – občas mírně upraví tak, aby nevyzněla v neprospěch misionářů.³³ Koláčková dílka či podobně

Samuel z Trutnova. Velehrad 2001; TÝŽ, *200 let jezuitů v Brně*. Velehrad 2002. Josef Koláček publikoval i další knížky o jezuitech v Indiích Východních.

³³ Knížky Josefa Koláčka nejsou vědecké dílo a nelze po nich vědeckou přesnost požadovat, proto to ani činit nebudeme. Autor navíc uznává, že Koláčkovy knížky mají svou nemalou informační cenu. Je však žádoucí na glorifikační vyznění alespoň upozornit, což nejlépe ozřejmí následující příklad.

Mezi jezuitskými misionáři lze nalézt osobnosti, které se vyznačovaly tolerancí k Indiánům (Augustin Strobach), na druhou stranu mezi nimi byli mužové, kteří projevovali k Indiánům opovržení až odpor; do této druhé kategorie spadá český misionář v Brazílii Jan Gintzel. V Koláčkově překladu jednoho z Gintzelových dopisů (kontaminátu GIN IV a V) najdeme následující tři pasáže:

(1) „*Ani já nevím, zda-li učení naší svaté víry přinese nějaký užitek ve zcela nechápavém lidu, který je nadto takřka zvířecí. Soudíme-li podle vnějšího zdání, váží si více koní a krav, než Boha a božských věcí. Do kostela je dostanu jen hrozbami a bitím...*“ (Josef KOLÁČEK, *OI*, s. 32)

(2) „*Tři zkušenosti misionářů se doslova potvrzují i u tohoto kmene: Když jim prokazuješ dobro, jsou čím dál tím horší. Když je vedeš železnou holí anebo zase mírně a laskavě, marně plýtváš časem i námahou; ničeho nedosáhneš. Nic u nic neplatí víc než dobré jídlo, neboť jejich bohem je břicho. Proto jejich velkým přítelem je pouze ten, kdo je vydatně nakrmí. Je to nejžravější národ.*“ (ibid., s. 33)

(3) „*Můj důstojný Otče rektore, u Indiánů mohu doufat jen na malý užitek, protože jsou jako zvířátka, která nemají pochopení pro duchovní věci ani nějaký pojem o nich...*“ (ibid., s. 35)

Pro srovnání uvede autor vlastní překlad těchto úryvků:

(1) „*Sám nevím, zda naše křesťanské učení přinese nějaký užitek zcela divokému a zvířecímu lidu, který si podle vnějšího zdání cení více koně nebo krávy, než Boha a věcí posvátných. Dostat je alespoň do kostela je možné jen bitím a hrozbami...*“ (Pavel ZAVADIL, *MBr*, s. 79)

(2) „*Tento národ doslova a do písmene potvrzuje tři následující moudrosti: „Čím více jim činiš dobra, tím jsou horší“ [sv. Jeroným, *De viris illustribus*, kap. 16.]; zkušenost to bohatě potvrdila. Druhé: „Roztlučeš je prutem železným“ [Žalm 2, 9.]; jednat s tímto lidem láskyplně a mírně je naprosto zbytečná námaha. Třetí, které platí nejvíce: „Jejichž Bůh jest břicho“ [Epištola sv. Pavla k Filipenským 3, 19.]; kdo jim dokáže nacpat břicho, je pro ně největším přítelem. Je to nejžravější národ.*“ (ibid., s. 79)

(3) „*Můj důstojný Otče rektore, u Indiánů mohu doufat jen v malý duchovní užitek, protože je to divoká zvíř, která hodnotu duchovních věcí nedokáže pochopit.*“ (ibid., s. 81)

Tolik řeč misionáře Jana Gintzela. Stačí otočit list v Koláčkově knížce a hned zjistíme, jak tato Gintzelova sdělení hodnotí Josef Koláček: „*Z těchto dokumentů sálá i na každého člověka současné doby velkodušnost,*

laděná „biografická freska“ Josefa Entnera o Jiřím Kamelovi³⁴ mají svou nepřehlédnutelnou hodnotu díky pramenné základně, ze které čerpají, avšak kritický čtenář nebo dokonce vědec k nim musí přistupovat s určitou dávkou opatrnosti. Novou překladovou antologii z vydávané korespondence chystá se uskutečnit autor této práce.

Během 80. a 90. let zažilo bádání o českých jezuitích v zámoří přece jen krok vpřed, a to především díky výzkumům Simony Binkové, která navázala na počáteční sondy Josefa Polišenského³⁵ a prohloubila naše znalosti o českých jezuitských misionářích především s ohledem na jejich silnou vazbu ke španělsko- a portugalskojazyčnému prostředí, která se ustavila v jejich misijních působištích.³⁶ Simona Binková také otevřela českému bádání brány zahraničních archivů, především ve Španělsku a Mexiku,³⁷ a přinesla do českého prostředí znalost ibero-americké sekundární literatury, která je dnes pro badatele o českých jezuitích v zámoří nutná, stejně jako znalost španělského a portugalského jazyka, v němž je tato

s jakou se málokdy setkává. Po jejich přečtení si ale musí uvědomit, že tihle duchovní synové sv. Ignáce dokázali splnit to, pro co se s Boží milostí zapálili a za čím pak celý život šli.“ (Josef KOLÁČEK, *OI*, s. 37). Takovéto idealizující postřehy jsou v dlouhodobém horizontu neudržitelné. Není možno zavírat oči nad skutečností, že i jezuitští misionáři mohou být lidé pochybující, pohoršení, zklamání, vyčerpaní a deprimovaní.

³⁴ Josef ENTNER, *Georgius Josephus Camel*. Velehrad 1997.

³⁵ Např. Josef POLIŠENSKÝ, *America's Western Coast in Czechoslovak Sources*. Ibero-Americana Pragensia 4, 1970, s. 268-271. Srv. též Josef POLIŠENSKÝ a kol., *Dějiny Latinské Ameriky*, Praha 1979.

³⁶ Simona BINKOVÁ, *Historia de las relaciones entre Bohemia y México en los siglos XVII y XVIII. Fuentes guardadas en los archivos y bibliotecas mexicanos*. Ibero-Americana Pragensia 18, 1984, 67-93; TÁŽ, *Os países checos e a zona lusitana (Contactos e testemunhos dos séculos XV-XVIII)*. Ibero-Americana Pragensia 21, 1987, 137-160; TÁŽ, *La población indígena y el empeño civilizador en los relatos de los jesuitas bohemios (siglos XVII-XVIII)*. Suplemento de Anuario de Estudios Americanos, Sección Historiografía y Bibliografía. Sevilla T. XLVIII, Núm. 2, 1991, 119-122; TÁŽ, *El descubrimiento y la conquista de América en la Biblioteca de Strahov*. Ibero-Americana Pragensia 27, 1993, s. 89-105; TÁŽ, *La antigua provincia del Paraguay de la Compañía de Jesús en documentos y escritos coetáneos (Fondos de Bohemia y Moravia)*. Ibero-Americana Pragensia 32, 1998, s. 207-217; TÁŽ, *El P. Wenceslao Christmann, S.J., Primer Bohemio en el Paraguay*. Ibero-Americana Pragensia 33, 1999, s. 143-152; TÁŽ, *Las obras pictóricas de los PP. Florián Paucke e Ignacio Tirsch. Intento de una comparación*, in: TIETZ-BRIESEMEISTER (vyd.), *Los jesuitas españoles expulsos ...*, Berlin 2001, s. 189-206; TÁŽ, *Mover las fronteras: los jesuitas bohemios en México que participaron en las expediciones a los ríos Gila y Colorado (Adán Gilg, Ignacio Xavier Keller y Wenceslao Linck)*, in: KOHUT-TORALES, *Desde los confines...*, Frankfurt-Madrid 2007, s. 443-479; TÁŽ, *Jezuitští misionáři z českých zemí v zámoří – Češi, nebo Němci? Poddaní španělského krále, uživatelé latiny, španělštiny a domorodých jazyků*, in: *Literatura na hranici jazyků a kultur*, Praha 2009, s. 88-97.

³⁷ Srv. především Simona BINKOVÁ, *Historické a etnografické prameny bohemikálního původu ke studiu severozápadních oblastí Nového Španělska*. Disertace FF UK. Praha 1991.

literatura převážně psána.³⁸ Opomenutá práce v českém prostředí vznikla v 80. letech díky Jiřímu K. Kroupovi.³⁹ Je třeba se vyrovnat i se skutečností, že jedním z autorů publikujících k tématu je popularizátor ibero-americké kultury Oldřich Kašpar, jehož elaborát k tématu⁴⁰ je zmiňován Ivanou Čornejovou v její populárně-naučné publikaci o jezuitském řádu v Čechách.⁴¹ Je zapotřebí zde uvést, že Oldřich Kašpar byl (bohužel, nejen ve své práci o českých jezuitách v Mexiku) svými vědeckými kolegy usvědčen z rozsáhlého plagiátorství a rozvoj takových „standardů“ na vědecké půdě je třeba striktně odmítnout.⁴²

³⁸ Mezi novější zahraniční literaturou je třeba zmínit tato díla: Bernd HAUSBERGER, *Jesuiten aus Mitteleuropa im kolonialen Mexiko. Eine Bio-Bibliographie*. Wien-München 1995; Manfred TIETZ-Dietrich BRIESEMEISTER (vyd.), *Los jesuitas españoles expulsos. Su imagen y su contribución al saber sobre el mundo hispánico en la Europa del siglo XVIII. Acta del coloquio internacional de Berlin (7-10 de abril de 1999)*. Madrid-Frankfurt am Main 2001; KOHUT Karl-TORALES PACHECO María Cristina (vyd.), *Desde los confines de los imperios ibéricos: Los jesuitas de habla alemana en las misiones americanas*. Frankfurt-Madrid 2007. V těchto dílech lze najít i podrobnější bibliografii k jednotlivým badatelským přístupům či konkrétním jezuitům.

³⁹ Jiří [K.] KROUPA, *Obraz Mexika, Marian a Filipín v relacích misionářů české Provincie S. J. (1678-1700)*. Diplomová práce. Brno 1987. Existenci práce zaznamenal zatím jen Martin ŠTINDL, *Z Meziříčí za oceán...*, Brno 1999.

⁴⁰ Oldřich KAŠPAR, *Jezuité z české provincie v Mexiku*. Olomouc, Danal 1999.

⁴¹ Ivana ČORNEJOVÁ, *Tovaryšstvo Ježíšovo. Jezuité v Čechách*. Praha 2002², s. 246. Ivana Čornejová zde reaguje na Kašparovu kritickou připomínku k prvnímu vydání svého *Tovaryšstva Ježíšova* (Praha 1995), totiž že kapitolu o zámořských misiích českých jezuitů zanedbala či založila na antikvárních sdělení Zdeňka Kalisty (ibid., s. 249).

⁴² Popis celé kauzy je již celá léta zveřejněn na adrese Střediska ibero-amerických studií FF UK, viz <http://sias.ff.cuni.cz/kauza/>. Ocituji zde z recenze Simony BINKOVÉ, která vyšla pod příznačným názvem „Všechna práva vyhrazena“ (in: Babylon 12, č. 5): „Svou metodu pochopitelně [Kašpar] neuplatňoval jen v produkci pro Nakladatelství Lidové noviny, ale daleko dříve a někdy i o něco rafinovaněji. Kupříkladu jeho *Jezuité z České provincie v Mexiku* (Danal, Olomouc 1999) obsahují nejen rozsáhlejší formulace z nepublikované disertační práce autorky tohoto článku, ale i úplné znění společného příspěvku O. Kašpara a Anny Fechtnerové Češi, Moravané a Slezané v Novém světě v 17. a 18. století. Bio-bibliografický přehled (Folia Historica Bohemica 13, 1990, španělsky, Annals of the Náprstek Museum, 1988). Ve španělské době této knížky vydané Kašparem již dříve v Mexiku (Los jesuitas checos en la Nueva España, 1678-1767, Universidad Iberoamericana, México 1991), která nepochybně přispěla k jeho tamějšímu renomé ojedinelého pěstitele dějin česko-mexických vztahů, ovšem ze spolupráce s A. Fechtnerovou zbyl z autorského páru už jen on a společný příspěvek se „vytratil“ i z bibliografie. Záplatou má být poděkování dlouholeté spolupracovnici v úvodu práce. (...) Nejde o několik vykradených autorů, jde o princip. A v momentě, kdy si této skutečnosti začínají všimát studenti, kteří porovnávají starší práce svých učitelů či dalších autorů s nejnovější Kašparovou publikací, už nelze mlčet. Protože mlčet by znamenalo schvalovat pirátské přejímání cizích textů a jejich vydávání za plody vlastní práce, k čemuž doba a možnosti internetu stejně stále více svádějí.“ Současný doyen české

iberoamerikanistiky Josef Opatrný přes svůj permanentně kritický postoj v oblasti metodologie Kašparovy práce nepopírá Kašparovy zásluhy na poli popularizace hispanoamerické kultury (srv. recenze in: Český časopis historický 2003, str. 424), avšak hodnocení např. Kašparovy knihy *Dějiny Karibské oblasti* (Praha 2002) v recenzích jsou shodně velmi kritické a najdeme v nich i silné výrazy typu „odsouzeníhodný elaborát ... vrhající stín na užitečnou [ediční] řadu“ (Markéta KŘÍŽOVÁ, in: Dějiny a současnost 2003, č. 2, s. 62).

Pomineme-li celý tento nemilý problém Kašparova plagiátorství, najdeme i jinou nepříznivou recenzi (Petr HORA, Jak Oldřich Kašpar jezuitům z České provincie v Mexiku dal co proto, in: Aluze 1999, č. 4, s. 261-266), která Kašparovu publikaci kritizuje v jiných ohledech (obsahu, vyznění a stylu) a kterou její autor zakončil tímto závěrem: „Z Kašparovy knihy... mnoho nových informací nevydoluji. Namísto solidní studie, vystavěné na autentické dokumentaci, si autor usnadnil vše, co a jak se dalo. Vydal tak ne zrovna spolehlivou a k tomu ještě i jazykově značně problematickou školní příručku s četnými diskutabilními soudy“ (s. 266).

Reakce Kašpara na obvinění z plagiátorství zůstávají podrážděné: „Vyčítat autorovi textu, který není striktně odbornou, ale spíše popularizační prací určenou širokému okruhu čtenářů, že přejímá odpovídající výsledky prací svých předchůdců..., je už téměř bizarní (Oldřich KAŠPAR, *Ještě jednou k Dějinám Karibské oblasti*, in: Český časopis historický 2003, s. 623). Z Kašparovy obhajoby vyplývá, že takřka doslovný opis děl kolegů či předchůdců je standardním postupem při využívání práce předchůdců. Vytýkat to je prý bizarní. Kašparova tvrzení pokládá autor této práce za absurdní.

Podívejme, jak vypadá v Kašparově pojetí „standardní postup“ při „přijímání výsledků práce předchůdců“. Stačí kolacionovat dílo původní (BINKOVÁ) a dílo, jež „přejalo výsledek práce předchůdce“ (KAŠPAR):

„*Príslušníkům české provincie Tovaryšstva Ježíšova, jediného řádu zastoupeného v Čechách, jehož členové působili ve španělských koloniích v Americe, se cesta do zámoří otevřela teprve roku 1664. V tomto roce došlo k uvolnění španělské „zahraniční“ politiky v tom smyslu, že nařízením z 10. prosince bylo povoleno, že až čtvrtinu všech jezuitů zasílaných do kolonií smí tvořit ne Španělé, avšak poddani španělského krále (tj. obyvatelé Neapolska, Sicílie, Milánska a Flander), nebo poddani dědičných zemí habsburských. V této věci sehrála úlohu i žádost generála řádu Juana Pabla Olivy, který již 29. listopadu téhož roku rozeslal provinciálům ve střední Evropě cirkulář oznamující uvolnění španělské politiky.*“ (Simona BINKOVÁ, *Historické a etnografické prameny bohemikálního původu ke studiu severozápadní oblasti Nového Španělska*, s. 17.)

„*Príslušníkům České provincie Tovaryšstva Ježíšova, jediného řádu zastoupeného v Čechách, jehož členové působili ve španělských državách v zámoří, se cesta otevřela teprve roku 1664. V tomto roce došlo k uvolnění španělské „zahraniční“ politiky v tom smyslu, že nařízením z 10. prosince bylo povoleno, že až čtvrtinu všech jezuitů vysílaných do kolonií smí tvořit příslušníci jiných národů než pouze španělského, ovšem pouze poddani španělského krále (tj. obyvatelé Neapolska, Sicílie, Milánska a Flander) nebo obyvatelé dědičných zemí habsburských. V této záležitosti sehrála svou úlohu i žádost generála řádu Juana Pabla Olivy, který již 29. listopadu téhož roku rozeslal provinciálům ve střední Evropě cirkulář, oznamující výraznou změnu ve španělské politice.*“ (Oldřich KAŠPAR, *Jezuité z České provincie v Mexiku*, s. 32.)

Další podobné ukázky lze nalézt na výše uvedené webově, <http://sias.ff.cuni.cz/kauza>.

Významným posunem v bádání posledních desetiletí bylo také využívání Římského archivu Tovaryšstva Ježíšova,⁴³ kde ovšem badatele hlavní heuristické práce čekají. Od 80. let se objevily, především na stránkách časopisu *Ibero-Americana Pragensia*, další monografické příspěvky k osobám jednotlivých jezuitů nebo ke geografickým celkům, kde tito jezuité působili.⁴⁴ Teoretickou bázi a kulturně-antropologické aspekty jezuitských misí mapuje v poslední době Markéta Křížová.⁴⁵ Samotné zpřístupňování latinského znění jezuitské korespondence ze Západních Indií se dosud omezovalo spíše na jednotlivé sondy, které publikovala Simona Binková;⁴⁶ svou troškou přispěl i autor této práce pořizováním edice listů českých jezuitů z Brazílie.⁴⁷

Dlouhodobý směr bádání o českých misionářích v Západních Indiích lze spatřovat ve větší provázanosti pramenné znalosti (tedy přístupu, se kterým přichází tato práce) s věcnými analýzami, založenými na znalostech sekundární literatury ibero-amerického, popř. německého světa (jak činí Simona Binková) a případným hledáním obecných kulturně-historických souvislostí (jak činí Markéta Křížová). Každopádně, vědecké využití

⁴³ K tomu srv. Martin SVATOŠ, *Materiály týkající se staré České provincie SJ, dochované v generálním archivu Tovaryšstva Ježíšova v Římě (1623-1773)*. Archivní časopis 57, 2007, s. 255-261. Dokumenty z římského archivu SJ hledá a využívá i Josef Koláček, což je přínosná stránka jeho dílek.

⁴⁴ Kromě výše citovaných článků Simony Binkové jsou to například: Luis GONZÁLES, *Joseph Neumann, 1648-1732. Historiador y etnógrafo de la Tarahumara*. *Ibero-Americana Pragensia* 20, 1986, s. 141-158; Pavel ŠTĚPÁNEK, *Simón de Castro – Šimon Boruhradský: Un arquitecto checo del siglo XVII en Nueva España – México*. *Ibero-Americana Pragensia* 20, 1986, s. 159-174; Maria del Carmen ANZURES Y BOLAÑOS, *El Florilegio Medicinal de Johannes Steinhöffer: Una contribución a la etnobotánica Mexicana*. *Ibero-Americana Pragensia* 21., 1987, s. 103-123; Bohumír ROEDL, *El Misionero P. Guillermo Illing de Žatec („Conquistador de la segunda generación“)*. *Ibero-Americana Pragensia* 28, 1994, s. 127-131; Jan ROYT, *Los PP. Misioneros Agustín Strobach y Enrique Richter en un grabado praguense del siglo XVIII*. *Ibero-Americana Pragensia* 33, 1999, s. 137-141; Ondřej POKORNÝ, *Georgius Josephus Camel (21.4.1661-2.5.1706) y su obra (Introducción a la problemática)*. *Ibero-Americana Pragensia* 40, 2006, s. 239-248; Pavel ŠTĚPÁNEK, *Valentin Stansel – Um observador tcheco do céu brasileiro*. *Ibero-Americana Pragensia* 41, 2007, s. 189-204.

⁴⁵ Markéta KŘÍŽOVÁ, *La ciudad ideal en el desierto: Proyectos misionales de la Compañía de Jesús y la Iglesia Morava en la América colonial*. Praha 2004, čes.: TÁŽ, *Ideální město v divočině. Misijní projekty Tovaryšstva Ježíšova a obnovené Jednoty bratrské v koloniální Americe*. Praha 2007.

⁴⁶ Simona BINKOVÁ, *Os países checos e a zona lusitana (Contactos e testemunhos dos séculos XV-XVIII)*. *Ibero-Americana Pragensia* 21, 1987, 137-160; TÁŽ, *El P. Wenceslao Christmann, S.J., Primer Bohemio en el Paraguay*. *Ibero-Americana Pragensia* 33, 1999, s. 143-152.

⁴⁷ Pavel ZAVADIL, *Misionáři z české řádové provincie Tovaryšstva Ježíšova v Brazílii a jejich listy do vlasti*. Diplomová práce. Praha 2000; TÝŽ, *O missionário jesuíta Joannes Gintzel e as suas cartas do Brasil para Boémia nos arquivos checos*. *Ibero-Americana Pragensia* 41, 2007, s. 205-214.

vydáváných pramenů v různých vědních oborech, ať už je to kulturní antropologie či historiografie, ale i třeba dějiny náboženských obřadů, námořnictví, botaniky a zoologie, dějiny mentalit a každodennosti, případně i dějiny konkrétních zámořských oblastí (např. Mariánských ostrovů) je široké.

Pokud jde o recepci českých jezuitských misionářů širším čtenářským publikem mimo humanitní disciplíny, Samuel Fritz zaujal svým splutím celého amazonského veletoku cestovatelskou dvojicí, manžele Šimkovy, kteří se vypravili do Amazonie po jeho stopách a o své cestě publikovali cestopis s pěknými fotografiemi;⁴⁸ Fritzovy vědecké zásluhy na poli hydrologie ocenil dnešní český reprezentant této disciplíny Bohumír Janský.⁴⁹ Ve městě Brně byla uspořádána výstava o tamějším rodákovi Jiřím Kamelovi a jeho botanických a farmakologických aktivitách;⁵⁰ jiná výstava obecnějšího zaměření proběhla také v Praze.⁵¹ V posledních letech pronikají osobnosti českých misionářů do všeobecného povědomí i díky heslům v internetových encyklopediích.⁵²

⁴⁸ Kamila ŠIMKOVÁ-BROULOVÁ-Vladimír ŠIMEK, *Samuel Fritz. České stopy na březích Amazonky*. [S. 1.] 2002. Součástí jejich expedice bylo i odhalení pamětních desek Samuela Fritze v Andách a Trutnově.

⁴⁹ Bohumír JANSKÝ a kol., *K pramenům Amazonky*. Praha 2004.

⁵⁰ Katalog: *Georgius Josephus Camel (1661-1706)*. Katalog výstavy. Brno, Galerie Sklepení, 9. březen – 11. červen 2006.

⁵¹ Katalog: *Čeští jezuité, cestovatelé a objevitelé*. Katalog výstavy k 450. výročí příchodu jezuitů do Prahy. Geografická knihovna PFF UK v Praze. 21.6.2006-22.9.2006 – Česká provincie S.J. Praha 2006.

⁵² Např. Wikipedia (přístupné na: <http://www.wikipedia.org/>) nebo encyklopedie *Kdo byl kdo* nakladatelství Libri (přístupné na: <http://www.libri.cz/databaze/orient/main.php>).

2. ULOŽENÍ PRAMENŮ

Dříve než přistoupíme k obsahové a myšlenkové exkurzi po korpusu vydávané korespondence, rozhlédneme se po českých a moravských archivech, v nichž je dle současného stavu vědomostí dochována korespondence misionářů z české řádové provincie, kterou napsali během cesty do zámoří nebo přímo ze zámořských misí.

Místy, kde je tato korespondence v České republice uložena, jsou *Národní archiv v Praze*, *Strahovská knihovna v Praze*, *Moravský zemský archiv v Brně* a *Státní okresní archiv v Náchodě*.

V Praze je hlavním úložištěm *Národní archiv* (NA), fond *Jesuitica* (JS). V tomto fondu je uložen pod signaturou JS III 419 papírový karton (č. 148), který pozůstává z trojice desek obsahujících nesvázané dokumenty (419/1 až 419/3) a jedné mapy (419/4, *Provincia Quitensis SJ, 1751*). Třetí z těchto desek (signatura JS III 419/3, *Varia ex diversis terris et regionibus, 1619-1769*) obsahují celkem 241 folií dokumentů, z nichž 89 folií tvoří dopisy misionářů české provincie SJ ze zámoří. Kromě jednoho dokumentu (f. 225-226), jehož autorem je František Tillisch, český jezuitský misionář v Číně, pochází všechny od misionářů ze Západních Indií. Celkem je zde uloženo *41 rukopisných dokumentů* těchto misionářů (40 dopisů a jedna sbírka excerpt). Z těchto dokumentů 17 je dochováno v originále (autografu), zbytek jsou dobové opisy. V Národním archivu nacházíme zhruba 300 normostran latinského textu dopisů ze Západních Indií, psaných českými jezuiti.⁵³ Dokumenty pochází pravděpodobně z archivu klementinské koleje SJ v Praze, kam byla jejich část adresována. Uložení těchto archiválií má spletitou historii; dlouhou dobu strávily ve Vídni, odkud se koncem 40. let 20. století dostaly do Archivu Pražského hradu⁵⁴, a tak bývají ve starší literatuře vedeny pod titulem „Archiv Pražského hradu“.⁵⁵ Pražskou sbírku nebo její část

⁵³ Normostranou se rozumí 60 řádků po 30 znacích (včetně mezer a interpunkce), celkem 1800 znaků.

⁵⁴ O historii sbírky pojednává úvod k inventáři fondu *Jesuitica* v NA, sestavený Karlem Beránkem, z něhož vybírám klíčové informace: Po zrušení řádu byl archiv klementinské koleje převezen na Pražský hrad (r. 1775). V letech 1780-81 byla sbírka inventarizována a inventář byl zaslán do Vídně, odkud si ředitel dvorní knihovny vyžádal některé důležité archiválie (včetně misionářských listů). Do Prahy byly z Vídně navraceny až roku 1921 a uloženy dočasně v Archivu Pražského hradu, odtud je r. 1949 prezidentská kancelář předala „Státnímu ústřednímu archivu“ v Praze, který byl roku 2005 přejmenován na „Národní archiv“.

⁵⁵ Například u Hermanna HOFFMANNNA či Zdeňka KALISTY. Toto antikvární označení omylem přetrvává i u některých nových autorů, jako např. u Oldřicha KAŠPARA, *Los jesuitas checos en la Nueva España. 1678-1767*. México 1991, nebo Josefa KOLÁČEKA, *ST*.

v rukou držel, a tedy i zřejmě i pro svou rozsáhlou německou překladovou antologii využíval Josef Stöcklein.⁵⁶

Dalším pražským zdrojem je *Strahovská knihovna*.⁵⁷ Zde je pod signaturou DH IV 5 uložen rukopis, obsahující celkem 12 dokumentů k jezuitským misiím, z nichž *tři jsou opisy listů českých jezuitů z Mexika a Filipín* (NEU II, KLE XXXIV a JOL I). Celkem jde o zhruba 50 normostran latinského textu.

Obraťme pozornost do *Moravského zemského archivu v Brně* (MZA). Hlavní naleziště misionářských listů je číslo 557 fondu „Sbírka rukopisů Františkova muzea“ (signatura G 11 557), který obsahuje celkem 9 svazků dokumentů, většinou svázaných do pevných desek (557/1A, 557/1B, 557/2-8). Tyto svazky obsahují roztroušeně celkem 35 *rukopisných dokumentů* z pera českých jezuitů v Západních Indiích, z toho je 11 dochováno v originále a 24 v dobových opisech. Distribuce v jednotlivých svazcích čísla 557 je následující: 557/1A → 1 opis; 557/2 → 1 opis; 557/4 → 1 opis; 557/5 → 1 opis; 557/6 → 9 originálů a 21 opisů; 557/8 → 1 opis. Celkový rozsah zde uložených listů ze Západních Indií je asi 125 normostran textu.⁵⁸

Čtvrté, a to nejrozsáhlejší naleziště najdeme v *Náchodě*. Ve zdejší *Státním okresním archivu* (SOKA) se nachází torzo kdysi rozsáhlé a hodnotné Langerovy sbírky.⁵⁹ Jeho součástí

⁵⁶ Jak bylo uvedeno na str. 23, pozn. 26. Podrobně viz kritická edice v této práci, kde čtenář najde podrobné seznamy všech dochovaných listů a jejich přetisků či zpracování. Těsně před dokončením této práce jsem v kartonu, kde se vyskytují převážně jezuitské listy z Indie a Číny (sign. **JS III 415**), lokalizoval dva dopisy J. B. Oppitze, českého jezuita v Peru, které byly napsány z Janova a Cádizu (JS III 415, f. 72r-73v; 133r-146v) a o nichž se bez udání lokace zmiňuje HOFFMANN (s. 45), a dále též jeden dopis Václava Eymera z Cádizu (ibid., f. 132r-v), který znal už Josef VRAŠTIL, potažmo Zdeněk KALISTA. Eymervův kratší dopis jsem do edice přiřadil; dva Oppitzovy listy tvoří delší celek a budou vydány při následující příležitosti. Nejsou také zahrnuty do zde přeložených statistik.

⁵⁷ Tj. knihovna Strahovského kláštera (*Bibliotheca Regiae Canonice Strahov*), přejmenovaná v dobách komunistické vlády na *Památník národního písemnictví* (zkratka PNP), jak na knihovnu může být ve starší literatuře odkazováno (např. Jiří [K.] KROUPA).

⁵⁸ Dalším fondem brněnského MZA, který bude v budoucnu vyžadovat podrobnou kontrolu, je „Cerroniho sbírka“, sign. G 12. V minulosti zde byly nalezeny např. opisy listů Karla Přikryla z portugalské kolonie Goa v Indii (KALISTA, *CvZK*¹, s. 239, 241).

⁵⁹ Dr. Eduard Langer (1852-1914) byl broumovský průmyslník, politik a sběratel. Převážná část jeho sbírky byla barbarsky zničena v letech 1948-1950 v souvislosti se znárodněním Langerovy broumovské továrny „Schroll“. Jen malá část sbírky byla zachráněna; několik nákladních aut starých knih bylo odvezeno k likvidaci do papírny do Štětí, zbytek zmizel. V úvodu k inventáři (s. 5) uzavírá smutný osud sbírky pořadatel jejího torza, archivář Erik Bouza „*Osud rukopisů včetně nejstaršího z 8. století, inkunábulí a starých tisků zůstal nezjištěn,*

je rukopis o 752 foliích, nadepsaný *63 briefe und tagebücher der Missionäre aus dem 17. Jahrhunderte. MS: Emmanuel Ferdinandi N. 267[!] N. 14*. Tento rukopis obsahuje opisy **46 listů** českých jezuitů působících v Západních Indiích, které (s výjimkou NEU II a několika úryvků ze STR VII a STR IX) nejsou jinde dochovány.⁶⁰ Náchodský rukopis má podobu nsvázaného foliantu, písař (Emmanuel Ferdinandi?) použil pouze líce, *recta* folií; *versa* zůstávají prázdná. Opis pochází patrně z 19. století a jeho nevýhodou zůstává značná textová nespolehlivost. Písař nebyl dostatečně obeznámen s latinským jazykem a paleografií, a tak slova a pasáže (někdy celé dopisy, např. KLE III), které nepřečetl, komolil, vynechával, v lepším případě se pokoušel o grafickou nápodobu textu. Text je kontaminován stovkami chyb a lakun a transkripce se mění ve zdlouhavou restituci textu. Z těchto specifických příčin byly při edici náchodského rukopisu užity zvláštní ediční zásady, které jsou vysvětleny v ediční poznámce.⁶¹ Náchodský konvolut obsahuje celkem asi 350 normostran jezuitské korespondence z cesty a pobytu v Západních Indiích.

Úhrnem vzato: **v prozkoumaných českých archivech se nachází rukopisy celkem 114 odlišných latinských dopisů**, jejichž autory jsou jezuitští misionáři z české řádové provincie, kteří pracovali v letech 1663-1772 v Severní i Jižní Americe, na Mariánách a na Filipínách. Z těchto památek je celkem 28 *dopisů* dochováno *v autografu*. Kromě toho se zachovala jedna sbírka opsaných úryvků (excerpt) z většího počtu dopisů jednoho misionáře (Augustina Strobacha).

přestože po Langrově sbírce pátrali na vlastní pěst vynikající odborníci (prof. Ivan Hlaváček, dr. Jiří Pražák). Je patrně jisté, že tato sbírka byla rozchváčena nebo zničena.“ V náchodském archivu se dochovalo 12 běžných metrů archiválií Langerovy sbírky, část novodobých rukopisů z Langerovy sbírky je dnes uložena v literárním archivu Památníku národního písemnictví v Praze.

⁶⁰ Kromě toho obsahuje jeden německý dopis Kryštofa Matterna (f. 701-752, datace: Goa, 26. prosince 1710).

⁶¹ Předpokladem dokonalé restituce textu je nalezení předlohy, z níž byl náchodský rukopis pořízen. Z poznámky písaře Emanuela je zřejmé, jak vypadal. Byla to vázaná kniha o 260 stranách s volně vloženými třemi dopisy (f. 693: „*Nachstehende drei Briefe (wovon 2 deutsch) sind im Buche nicht eingebunden, sondern liegen bloss lose in demselben*“). Alespoň u jednoho dopisu (TIL II) je jisté, že předloha byla originálem, neboť obsahovala vzorky látek, které Tilpe zaslal z Mariánských ostrovů (f. 654). Mnoho opisů obsahuje kromě textu dopisu také adresu (tj. údaje o adresátovi určené pro poštovní identifikaci); to také svědčí pro to, že v předloze byly aspoň zčásti autografy, neboť poštovní adresu nacházíme v dobových dokumentech, zde vydávaných, výlučně na autografech, nikdy na opisech.

3. ODRAZ MISIJNÍ KARIÉRY V DOCHOVANÉ KORESPONDENCI

V úvodu tohoto pojednání je nutno předeslat jedno důležité zjištění. Přestože na první pohled může vydávaná sbírka působit obsáhle, lze z mnoha svědectví v ní obsažených vyvodit, že se jedná *pouze o torzo původního celku* jezuitské korespondence ze zámořských misí, která byla doručena do Čech – nemluvě o té části, která byla napsána a odeslána, ale nikdy nebyla doručena. Každý badatel, který s tímto korpusem bude kdykoli pracovat a na jeho základě bude vyvozovat nějaká obecná zjištění, musí mít stále na paměti, že pracuje s *fragmentem* původního celku a že jeho vypovídací hodnota pro celkové úsudky je vždy nějak limitována. Totéž platí o celé této práci.

3.1. VÝBĚR ČESKÝCH JEZUITŮ PRO ZÁMOŘSKÉ MISIE

Člen jezuitského řádu, který administrativně náležel do české provincie SJ (*Provincia Bohemiae Societatis Jesu*), musel postupně a za pomoci dané administrativní procedury dospět k tomu, aby mohl nastoupit cestu do zámořské misie a stát se, pokud ji živ a zdrav absolvoval, misionářem v Novém světě (případně jihovýchodní Asii), tj. v územích, která byla v dobové terminologii zcela běžně označována souhrnným pojmenováním *Indiae* („Indie“, plurál). Tyto Indie pak byly dle zeměpisného parametru rozděleny na *Indiae Occidentales* (Západní Indie, tj. obě Ameriky, ale i Filipíny a Mariány, které pod ně správně spadaly) a *Indiae Orientales* (Východní Indie, tj. jihovýchodní Asie). Nadále obrátíme pozornost pouze k Indiím Západním, které jsou námětem předložené práce.

K tomu, že se „čeští“ jezuité do těchto oblastí vůbec dostali, napomohla politická situace v Evropě. Španělská koruna pod tlakem skutečnosti, že neměla dostatek vlastních jezuitů, ochotných a schopných nastoupit obtížnou, nepohodlnou a nebezpečnou cestu misijní kariéry mezi Indiány, vydala povolení, že misijního díla se mohou zúčastnit jezuité náležející k několika málo přesně stanoveným evropským zemím, mezi nimiž bylo i české království jakožto součást spřízněného habsburského impéria.⁶² Španělská koruna, pro niž zámořská

⁶² Uvolnění španělské politiky popsala např. Simona BINKOVÁ (*HEP*, s. 16nn.); téma financování zámořské cesty do severní Ameriky a Tichomoří u nás uchopil Jiří [K.] KROUPA (s. 33nn.). O cestě do Mexika, náboru

území byla předmětem prvořadého ekonomického zájmu, před cizinci zámořská území úzkostlivě chránila.⁶³ Mladí mužové z řad jezuitského řádu s náležitě formovaným myšlením (o něž se postarala řádová propaganda), byli ochotni do těchto odlehlých a nebezpečných misí jít dobrovolně a s radostí, plni ideálů a spásonosných tužeb (srv. dopisy Augustina Strobacha, Jindřicha Richtera, Václava Eymera v této edici).

Budeme-li postupovat v pátrání po dopisech jezuitských misionářů po časové přímce jejich kariéry, najdeme na počátku první velkou skupinu dopisů, kterými jsou *epistolae indipetarum*, tj. žádosti o vyslání „indických“ misí. Budu je zkráceně nazývat *indipetice*.

Dochované *indipetice* českých žadatelů jsou uloženy v historickém archivu SJ v Římě (dále ARSI).⁶⁴ Jejich budoucí průzkum je žádoucí, neboť jsou pramenem pro výzkum *motivace jezuitů před nástupem na misie*. Lze v nich sledovat psychologické pozadí misijního ideálu, jak jej vnímal kandidát misí, umožňují zkoumat formaci mladé mysli ze strany řádové výchovy, případný podíl individuálních stimulů na touze stát se zámořským misionářem a roli jezuitské propagandy. Látkou k budoucímu průzkumu je i konfrontace této ideální misionářské touhy s realitou, na niž jezuité v Novém světě narazili a která v některých z nich vyvolala pocity zklamání a rezignace (podrobněji viz níže).

Z dopisů *indipetů* lze rovněž čerpat vědomosti o znalostech a schopnostech jezuitů. Někteří kandidáti nás informují o své jazykové výbavě, a tak můžeme určit jejich rodný jazyk.

cizích misionářů a financování expedic do Mexika nejnověji podrobně pojednal Bernd HAUSBERGER (s. 34nn.), kde lze najít i další odkazy. Cesty misionářů do zámoří se nekonaly soustavně a kontinuálně, ale v průběhu osmdesáti let proběhly v několika vlnách (např. do Mexika jezuité pluli celkem v osmi vlnách, vždy po několika mužích, jak ukázala Simona BINKOVÁ (*HEP*, s. 19nn.), kde lze též najít složení jednotlivých expedic. [Exemplář této práce Simony Binkové se nachází v Národní knihovně].

⁶³ Součástí identifikace jezuitů při odbavení na lodi byl popis jejich fyzického vzhledu, díky němuž máme základní představu o podobě některých jezuitů. Příslušné dokumenty našla v sevillském Generálním indickém archivu (AGI) Simona BINKOVÁ, *HEP*, *passim*.

⁶⁴ Žádosti z let 1624-1709. ARSI, Fondo gesuitico, titulus IX: *Indipetae*. V inventáři tohoto fondu (sestavil jej r. 1984 P. Pecchiai) se dočteme (s. 83): „*Sunt capsae 28, in quibus volumina epistolarum includuntur. Numerat series haec 14.067 epistolas, omnes autographas, quas 6.167 sodales S. I. ad Praepositum Generalem dederunt enixis precibus efflagitantes ut ad sacras expeditiones inter paganos mittererentur. ... Habet haec series accuratum Indicem per cognomina digestum.*“ V titulu IX jsou jednotlivé *capsae* děleny podle provincií, do nichž spadali pisatelé. Pod číslem 756 se skrývá naleziště dopisů českých *indipetů* (Bohemia, 1624-1678). V čísle 732 („*Epistolas continet, quae die qua datae fuere carent.*“) nenalezl autor žádnou žádost jezuitů z české provincie. Obecně k českým jezuitům v ARSI viz Martin SVATOŠ, *Materiály týkající se staré České provincie SJ, dochované v generálním archivu Tovaryšstva Ježíšova v Římě*.

Dočteme se například, že Adam Gilg uměl (kromě latiny) jen německy,⁶⁵ zatímco Šimon Boruhradský udává, že umí česky, německy a latinsky,⁶⁶ Maxmilián Amarell přidává k němčině a češtině i obstojnou italštinu.⁶⁷ S opatrností je však nutno přistupovat k určování *národnosti* jezuitů, neboť – jak nedávno upozornila Simona BINKOVÁ – v době jezuitských misí neměly přídomky *Germanus* či *Bohemus* dnešní etnický význam a označovaly geografický původ.⁶⁸ Dopisy indipetů jsou autografy, a tak mají pro editora ten cenný význam, že mu pomáhají zjišťovat, které z misionářských rukopisů jsou originály a které opisy, což má vliv na zhodnocení věrnosti a výpovědní hodnoty příslušných dokumentů.

Indipetice v této edici nevydávám, neboť do ní nepatří ani obsahově, ani fakticky. Obsahově z toho důvodu, že nejsou popisem misionářské reality, ale spíše motivačními dopisy, projektem touhy a poslušnosti jednotlivých kandidátů misí. Fakticky z toho důvodu, že nejde o dopisy z ciziny do vlasti, ale právě naopak, o dopisy z vlasti do ciziny, tj. do řádového ústředí v Římě, kde sídlil generální představený SJ – řádová instance, která měla při obvyklém postupu poslední slovo ve výběru misionářů mezi indipety.⁶⁹ Navíc, *epistolae*

⁶⁵ „... *lingvâ vern[acula] solâ Germanicâ scio*“, ARSI, FG IX 756, f. 121.

⁶⁶ „... *cum praeter Boëmicam, Germanicam et Latina insuper calleam facilemqve me ad addiscendas peregrinas lingvas sperem fore*“, ARSI, FG IX 756, f. 124.

⁶⁷ „... *linguam calleo Germanicam et Bohemicam bene, Italicam commodè, patria Pragensis*“, ARSI, FG IX 756, f. 216.

⁶⁸ Zastaralé a zbytečné jsou tedy snahy o národnostní klasifikaci misionářů v dnešním etnickém smyslu. Srv. BINKOVÁ, *Jezuitští misionáři z českých zemí...*, s. 88nn.

⁶⁹ Existují výjimky. Augustin Strobach se do misí nedostal na základě obvyklého postupu (svolení generála), ale jako momentálně dostupná náhrada místo nevyhovujícího (staršího) kandidáta, jistého misionáře z Jáchymova. (O tom nás informuje BOYE, AS, s. 30nn: „*P. Augustinus in Spiritu Eliae pedes praecurrit; & omnino citius illis Moderatori Provinciae se stitit, nullâ tamen adhuc spe eis se in comitem adjungendi, usque dum conscripti Patres adessent jam ad unum omnes, inter quos vir erat, qui aetatem Sacerdotii propè egerat in valle S. JOACHIMI ad fines Bohemiae, veteranus ac magni jam meriti Missionarius, cujus tamen vultum aerumnae durissimae missionis itâ extenuaverant, ut Praepositus Provinciae (cui incumberebat submittere in tam longinquas oras delectum non solùm à virtute, sed aequè à robore corporis probatum) primo ejus aspectu conterritus, de subrogando magis idoneo susciperet consilium. Sors autem regebatur à DEO, & tandem cecidit super Ven. P. Augustinum, qui velut jam manu Caelum apprehendisset, tanto exultavit gaudio, ut in referendis DEO, & Superioribus gratiis modum non inveniret.*“) Jiným případem je Ondřej Weincedel, o němž podrobně referuje František Boryně (BNE I). Tento mladík byl do řádu přijat a misionářem stanoven až během společné cesty s jezuitou z Čech do Španělska. Jak se ovšem jako laik vůbec dostal do výpravy jezuitů, není známo. O Weincedlovi publikoval zatím nejpodrobněji Josef KOLÁČEK (*Tři tovaryši*); tato knížečka, hodnotná už jen Koláčkovou tradiční a výbornou znalostí a využíváním dobových pramenů, se však nese na křídlech autorovy fantazie, která tak ráda glorifikuje jezuitu a vše, co vykonali, řekli a napsali.

indipetarum nejsou dopisy misionářů, ale *uchazečů o misie*, je tedy mezi nimi značný podíl dopisů těch jezuitů, kteří se do misí nikdy nedostali.

Přehled žádostí českých indipetů sestavil Hermann HOFFMANN v roce 1939.⁷⁰ Vzhledem k tomu, že u dokumentů neuváděl čísla folií, přetiskují v příloze nový, aktualizovaný seznam žádostí indipetů v ARSI, odpovídající stavu archiválií k 28. listopadu 2005. Jak je z něj patrné, je dnes v římském archivu dochováno celkem **388 žádostí indipetů**. Část se od Hoffmannovy doby ztratila, pokud je vůbec Hoffmann viděl.⁷¹ Rekord ve vytrvalosti mezi českými žadateli drží Georgius Leman, který v letech 1642-1657 žádal celkem čtrnáctkrát. Mezi autory listů vydávaných v této práci s přehledem vítězí Václav Eymer (12 žádostí); za ním následují Albert Bukovský (6 žádostí); Adam Gilg, Adam Kall, Valentin Stansel a František Wydra (4 žádosti); František Boryně, Samuel Fritz, Jan Gintzel, Josef Neuman a Ondřej Suppetius (3 žádosti); Jiří Brandt, Vilém Illing, Pavel Klein, Eliáš Sieghardt (2 žádosti); Stanislav Arlet, Šimon Boruhradský, Václav Breuer, Matěj Cuculinus, Jan Křtitel John, Jindřich Richter (1 žádost); u ostatních jsem indipetice nenašel (Vavřinec John, Jiří Kamel, Antonín Malínský, Augustin Strobach, Jan Tilpe). Pouze u Strobacha známe pro absenci indipetice vysvětlení.⁷² Sedm žádostí podal rovněž adresát velké části zde vydávaných listů, Emmanuel de Boye.⁷³ Je také potřeba si všimnout, že jeden z Fritzových dopisů a dopis Richterův v římském korpusu nejsou indipeticemi, nýbrž poděkováním generálovi za to, že již vysláni byli.⁷⁴ V ARSI lze najít i opisy odpovědí generála, které byly uchazečům doručovány, nikoli však ke všem žádostem.⁷⁵

Vedle individuálních žádostí jezuitů („*nabídka*“) probíhal v české provincii nábor „shora“, prostřednictvím představených, který splňoval generálovu objednávku nových

⁷⁰ HOFFMANN, *Schlesische, mährische und böhmische Jesuiten in der Heidenmission*, s. 7-15.

⁷¹ HOFFMANN (ibid., s. 5) uvádí „přes 500“ žádostí (publikoval svůj seznam v r. 1939) Dnes v kartonu chybí [it.: „*manca dal*“] f. 408-445, 450-482 a 490nn. Nemůžeme si tak přečíst např. žádost Karla Slavíčka (f. 492) či Antonína Koniáše (f. 502) a dalších.

⁷² Byl náhradou *ad hoc* za nevyhovujícího misionáře, viz pozn 69.

⁷³ Boye ve svých žádostech zároveň doporučoval ostatní kandidáty (např. f. 129-30: Neuman, Christman; f. 132: Cocinius, Cuculinus, Biessin, Fluske, Neuman, Christman; f. 262-3: Libertinus, Beitlich, Kall).

⁷⁴ Kromě Jindřicha Richtera (f. 222) a Samuela Fritze (f. 224) poděkoval např. i Václav Christman (f. 136). Mimoto, Jindřich Richter (f. 222) nebo Jan Kaller (f. 273) podali ve svých dopisech referát o začaté cestě do misí; tím se tyto jejich listy obsahově přibližují k dopisům vydávaným v této edici.

⁷⁵ Jak dokládá příslušný katalog (*Catalogus alphabeticus Personarum Provinciae Bohemiae, ad quas Praepositi Generales Societatis Jesu ab anno 1623 ad annum 1773 Epistolas dederunt loco, die, mense, anno assignatis*. ARSI Boh 10a).

misionářů („*poptávka*“). O tom svědčí tištěné i psané dotazníky, někdy i vyplněné, které se dochovaly v Brně.⁷⁶ Jejich smyslem bylo dokumentovat vlohy a schopnosti žadatelů pro zámořské misie; byly tedy jakýmsi dobrozdáním představených. Generál měl při konečném výběru poslední slovo, nicméně mohl svou pravomoc výběru přenést na českého provinciála, jak se stalo (kromě Josefa Neumana určeného samým generálem) u první české výpravy misionářů v roce 1678.⁷⁷

Oba způsoby výběru kandidátů, indipetice uchazečů i posudky představených, byly zřejmě paralelními cestami výběru a byly generálem při rozhodování brány obě v potaz. Uchazečův posudek ze strany představených si např. v případě Boruhradského sám generál vyžádal.⁷⁸ Nicméně, v dopise Jana K. Johna (JJB I) se můžeme dočíst, že ne všichni uchazeči zvolili poslušný postup řádovou hierarchií. John píše, že Pavel Klein zvolil cestu „svaté chytrosti“ (*sancta astutia*), obešel vedení české provincie, požádal generála na vlastní pěst a na rozdíl od jiných – slavil úspěch, a to přesto, že jinak by s ohledem na věk neměl dobré vyhlídky (v otázce vyššího Kleinova věku se ovšem John mýlí; Kleinovi bylo v době napsání žádosti 23, resp. 26 let; samotnému Johnovi bylo v době podání žádosti 30 let).⁷⁹ John poté, veden svou myšlenkou nedostatku misionářů v paraguayských misiích, doporučuje i ostatním českým kandidátům žádat generála přímo a osobně, což dle jeho přesvědčení povede ke zvýšení podílu české provincie na zámořských misiích.

Tolik k výběru kandidátů zámořských misií. Nyní se na základě dochovaných dopisů obrátíme k dalším etapám misionářova života.

⁷⁶ V Brně jsou uloženy tři tištěné dotazníky, a to: MZA Brno, E 28 (Jezuité v Olomouci), J 3/11 [2 kusy]; G 11 93, f. 179 [1 kus]; u první signatury najdeme stejný letáček i v rukopisné podobě (faksimile tištěného dotazníku otiskl též Martin ŠTINDL, *Z Meziříčí za oceán*, s. 30). V brněnském archivu nacházíme tento dotazník také vyplněný (o dvou kandidátech: Georgius Schultz a Josephus Sikora): *Informatio de duobus Novitiis Coadjutoribus temporalibus et Apothecariis Missionum transmarinarum Candidatis* (MZA Brno, G 11, 93, f. 147). Dalším dokumentem je *Informatio de P. Joanne Max S. J. a 1746 Missiones transmarinas expetente* (MZA Brno E 28, J 3/12; text přetiskl Rudolf GRULICH, *Der Beitrag...*, s. 41).

⁷⁷ Ukazuje to dopis generála Olivy českému provinciálu Matěji Tannerovi z 26. února 1678. Vyhledal a otiskl jej Josef KOLÁČEK, *ŠB*, s. 16.

⁷⁸ Jak ukázal Josef KOLÁČEK, který k tomu vyhledal a přeložil prameny (Josef KOLÁČEK, *ŠB*, s. 14nn).

⁷⁹ Dopis generála Olivy českému provinciálu Matěji Tannerovi z 5. března 1678 však ukazuje, že do Kleinova vyslání provinciál přece jen zasahoval. Dopis otiskl Josef KOLÁČEK, *ŠB*, s. 17.

3.2. Misionářova životní cesta

Korespondenci jezuitských misionářů v této edici můžeme rozdělit do několika větších oddílů, které odpovídají postupně se měnícím etapám misionářovy životní dráhy. Odlišnosti mezi těmito oddíly nejsou však dány pouze různou polohou na časové přímce misijní kariéry, ale spojují je dohromady i (1) *témata*, o nichž jezuité v určitou dobu psali, tedy obsahová náplň dopisů, která je podstatně závislá na realitě, kterou kolem sebe vnímali; (2) *způsob*, jak o nich psali, který se měnil na základě vytrácející se vazby na rodný svět a postupné integrace do světa nového, též na základě individuálních životních zkušeností, jež v průběhu misijní kariéry posouvaly jezuitu na jakési obecně vysledovatelné psychologické stupnici: *zbožná očekávání a ideály – radost z jejich naplnění, nebo zklamání z jejich nesplnění – rezignace, upadnutí do rutiny všedního dne*. Ve většině dopisů rezonují silněji či slaběji odezvy některého z těchto měnících se životních postojů misionáře.

Nyní přistupme k této chronologicko-tématické exkurzi po dochovaném korpusu. Začneme misionářovým odchodem z Čech, budeme pokračovat jeho cestou do misíí a skončíme u jeho působení v misiích. Počet dochovaných listů v těchto různých etapách nám rovněž pomůže udělat si obrázek o výpovědní hodnotě celého korpusu. Pokud není výslovně uvedeno jinak, pak všechny informace, které jsou v následujícím textu shromážděny, vyjímám *výhradně z pramenů, které zde vydávám*. Jedná se tedy o jakýsi „očistěný“ přehled, opírající se pouze o autentická a přímá svědectví z první ruky, taková, jaká podali sami misionáři.

Dopisy popisující cestu z Čech do misijní destinace tvoří převážnou část dochovaného korpusu. Zvýšenou korespondenční aktivitu lze přisoudit psychologickým příčinám: pocitu opouštění domácího prostředí, prosté zvědavosti, údivu nad neznámým a také – pocitu stále pevného svazku s mateřskou provincií. Ačkoli tato cesta nebyla pro jezuitu naplněním smyslu jejich misionářského poslání, zapůsobila na ně její exotická, neznámá a také nebezpečná realita mocným dojmem. I proto dnes platí, že zde vydaná misionářská korespondence – dopisy mužů, kteří měli jiné než cestovatelské cíle – žánrově náleží převážně k **cestopisům**. Není divu – cesta do misíí byla v životě misionáře zlomovou událostí, která reprezentovala změnu, děj, období nejistoty a očekávání, přechod mezi dosavadním životem a budoucím naplněním očekávání, které si od svého poslání misionář sliboval. Byla to cesta jednosměrná, cesta nevratná, neboť návrat do Evropy byl v misiích SJ vyloučen⁸⁰ a k návratům došlo až

⁸⁰ JOL I: „*Verum in Societate nostra porta haec [tj. návrat] clausa est.*“

akcidentálně, nikoli cíleně, a to v závěrečné etapě jezuitských misí (50.-60. léta 18. století) v souvislosti s vypovídáním řádu z Portugalska a Španělska.

3.2.1. Cesta z Čech do Španělska

PRAMENY:

Cesta z Prahy do Janova:

BNE I – KLE I – STR I, II, III

Pobyt v Janově:

BNE I – CUC I – KLE II, III – STR IV, V, VI

Plavba Středozemním mořem Janov – Cádiz (Sevilla):

EYM I a II – KAL I – KLE IV – STR VII

Jiná cesta Evropou:

STA I (Řím – Bordeaux)

První dochovaný dopis, popisující evropskou etapu cesty misionáře, napsal Valentin Stansel (STA I).⁸¹ Stansel byl (vedle Václava Pantaleona Kirwitzera) mezi českými misionáři první vlašťovkou; vypravil se na cestu do portugalských misí o dvacet let dříve než první organizovaná výprava a jeho cesta Evropou neprobíhala po stejné trase jako cesty pozdějších výprav. Jediný Stanselův dopis ve vydávaném korpusu popisuje plavbu na malé francouzské lodi z Říma do Marseille a následný pozemní pochod přes Francii do Bordeaux, kterou Stansel absolvoval v létě roku 1657. Zbytek Stanselovy pouti do zámoří takto podrobně zmapován není; o okolnostech jeho odplutí z Lisabonu do Bahii však nalzáme informace v dopise Jana Gintzela (GIN I).

Přejděme k organizovaným výpravám pozdějších let (první proběhla roku 1678).⁸² Byl-li indipeta vybrán a přijat do misí, rozloučil se s domácí provincií, shromáždil se

⁸¹ Ke Stanselovi v české literatuře nejnověji Pavel ŠTĚPÁNEK (*Valentin Stansel – Um observador tcheco do céu brasileiro*), který svá zjištění zakládá na výzkumu Carlose Zillera Camenietzkého.

⁸² K jejímu složení a harmonogramu cesty blíže viz Jiří [K.] KROUPA, s. 36nn., Simona BINKOVÁ, *HEP*, s. 19-21. Úplný chronologický seznam českých jezuitských výprav do Nového Španělska sestavila Simona BINKOVÁ (*HEP*, s. 19-45). Pro názornou ukázkou rozložení dochované korespondence v celku jezuitských výprav z Čech do Nového Španělska jej zde přetiskují, zvýrazňují jména misionářů, jejichž korespondence je vydávána v této edici. Jména misionářů jsou projednou ponechána v latinském znění:

s ostatními vybranými jezuiti v Praze,⁸³ zde si sbalil na cestu své věci či „drobnosti“ (*reculae*), o nichž máme dobrou představu díky Augustinu Strobachovi, kterému je v Seville ukradli a on, povahou puntičkář, je v dopise vyjmenoval:⁸⁴ byly to drobné náboženské předměty, medailonky, sošky, růžence, svaté obrázky, knížky s duchovní tematikou,⁸⁵ „medicíny“, ale i peníze, které obdržel od majetnějších mecenášů řádu. Poté byla skupina vybavena cestovním pasem od českého provinciála⁸⁶ a vypravila se na cestu.

Počáteční fáze cesty probíhala po trase *Praha – Janov* (v případě první organizované skupiny r. 1678 vedla z Prahy přes Řezno, Mnichov, Innsbruck, Trident, Brescii a Milán do Janova),⁸⁷ dopravním prostředkem byli převážně koně, v menší míře vozy⁸⁸ a lodě (např. po italských kanálech, nebo přes Lago di Garda).⁸⁹ Cesta byla těžká a vyčerpávající a nebylo během ní příliš odpočinku,⁹⁰ ale přesto se ve volných chvílích jezuité snažili navštívit a spatřit především památky sakrálního významu, například relikvie světců (Trident, Milán, Pavia

(1) 1678-1681. **Simon Boruhradsky**, **Josephus Neuman**; **Matthias Cuculinus**, **Paulus Klein**, **Augustinus Strobach**, **Joannes Tilpe**; Wenceslaus Christman,.

(2) 1686-1687. Maximilianus Amarell, **Adamus Gilg**, Georgius Hostinsky, **Guilielmus Illing**, Joannes Haller, **Adamus Kall**, Joannes Kaller, **Georgius Kamel**, Franciscus Paravicinus, Joannes Schirmeisen, Joannes Werdier.

(3) 1692. **Wenceslaus Eymer**, Daniel Januske, Joannes Steinhöfer.

(4) 1729-1731. Ignatius Xaverius Keller, Joannes Baptista Klesinger († během cesty, 4. dubna 1731 v Havaně), **Antonius Malinsky**.

(5) 1735. Carolus Neumayer, Antonius Tempis.

(6) 1740-1744. Joannes Xaverius Bischoff.

(7) 1749-1750. Antonius Straub, Franciscus Pauer, Georgius Schulz, Joannes Nentvig, Henricus Kürtzel, Josephus Watzek.

(8) 1755-1756. Josephus Haffenrichter, Franciscus Hlava, Wenceslaus Holub, Antonius Hüttl, Wenceslaus Link, Christianus Malek, Andreas Michel, Joannes Plank, Franciscus Slezak, Joannes Steb, Matthaeus Steffel, Antonius Strzanovsky, Ignatius Tirsch.

⁸³ BOYE, AS, s. 31 (o Strobachovi): „*Iter erat Telczio Pragae, quo Missionarii Indici curru sequebantur...*“

⁸⁴ STR IX.

⁸⁵ Strobach uvádí jmenovitý seznam knih, které mu neukradli, protože je měl schované jinde „pro každodenní četbu“: „*Breviarium, Diurnale, S. Scriptura, Bibliotheca Viri Apostolici P. Ardectuin[?] – dílo se nezdařilo identifikovat], Soliloquia S. Augustini, epistolae S. Xaverii, usus Meditationum et Thomas Kempensis*“ (STR IX).

⁸⁶ Tyto pasy jsou dochovány v AGI Sevilla, kde je našla Simona BINKOVÁ (*HEP*, passim).

⁸⁷ Srv. KLE I.

⁸⁸ STR II, KLE I, BNE I.

⁸⁹ KLE I.

⁹⁰ KLE I.

aj.);⁹¹ shlédli však i jiné pozoruhodnosti měst, které měly méně sakrální ráz (např. v Brescii);⁹² na městech obdivovali kromě chrámů a jejich výbavy především jejich honosnost.⁹³ Okouzleni byli Alpami a jejich přírodní scenérií;⁹⁴ byly to první velké hory, které měli na své cestě spatřit. Po obtížném závěrečném horském úseku⁹⁵ dorazili do Janova. Na Kleina udělal Janov nesmírný dojem svou architektonickou krásou a honosností.⁹⁶

V Janově strávili jezuité dny až týdny čekáním na vhodnou loď, která by je po Středozezemím (v té době dost nebezpečném) moři přepravila do Španělska. Během této doby měli možnost blíže poznat město, přístav a zdejší oslavy náboženských svátků, ale i odlišnosti ve „zvycích“, tj životosprávě, odívání atd.⁹⁷ Velký dojem na ně udělalo moře, které spatřili poprvé v životě; viděli sílu jeho příboje a vzdouvání, slyšeli jeho mocný hukot, viděli poprvé mořské koráby.⁹⁸ Janovský jezuita Paulus Sauli vzal účastníky první výpravy na vyjížďku na loďce po moři, která pro ně byla silným zážitkem, kromě toho jim ukázal celý přístav (např. vlnolamy, maják).⁹⁹ Jezuité v Janově absolvovali svou oblíbenou sakrální turistiku, Matěj Cuculinus poslal domů soupis církevních řádů a jejich domů, jakož i významných sakrálních uměleckých děl s jezuitskou tematikou v Janově.¹⁰⁰

Když se objevila vhodná loď, výprava jezuitů se nalodila a plula podél pobřeží směrem ke Španělsku. Plavba byla dosti nebezpečná především s ohledem na turecké piráty, ale i lodě znepřátelených mocností (např. francouzské).¹⁰¹ V podstatě jakákoli loď na obzoru znamenala poplach, dlouhou nervozitu,¹⁰² třeba i celonoční¹⁰³ a přípravu k boji. Příslušnost lodí nebylo možno až do bezprostředního kontaktu nijak rozeznat, neboť běžnou praxí

⁹¹ KLE I, STR III.

⁹² KLE I.

⁹³ KLE I.

⁹⁴ KLE I, STR II.

⁹⁵ Srv. KLE I.

⁹⁶ KLE I.

⁹⁷ KLE I až IV.

⁹⁸ KLE I, STR IV.

⁹⁹ KLE II, STR IV.

¹⁰⁰ CUC I.

¹⁰¹ Srv. EYM I a II.

¹⁰² STA I, KLE IV.

¹⁰³ STR VII.

tureckých pirátů bylo vyvěšovat falešné vlajky,¹⁰⁴ k identifikaci nepřítele došlo tedy až těsně před bojem. Plavba Středozemním mořem byla nebezpečná také z klimatických důvodů a jezuité na ní zažili těžké bouře.¹⁰⁵ Rovněž síla a stálost větru byla nevypočitatelná, a tak se mohlo stát, že místo očekávaných deseti až dvanácti dní strávili jezuité na lodi z Janova do Cádizu čtyřnásobek: 47 dní.¹⁰⁶ Proplutí úzkým Gibraltarským průlivem (dobovým názvem „Herkulovou úžinou“) bylo zcela závislé na správném větru a protisměrné vanutí, které loď nepustilo do úzkého průlivu, bylo příčinou toho, že první jezuitské výpravě misionářů odplula indická flotila doslova a do písmene před nosem, o čemž zachoval dojemné svědectví Augustinus Strobach.¹⁰⁷ Za povšimnutí stojí též Kallův údiv nad tím, s jakou vlídností a obdivem se k nim choval anglický kapitán lodi – přestože byl nekatolík.¹⁰⁸

Plavbu přes Středozemní moře obvykle provázelo mezipřistání, např. v Alicante (kde jezuité strávili několik dní)¹⁰⁹ či Barceloně (kde opět provozovali svou „sakraální a relikvíjní turistiku“),¹¹⁰ případně i jinde (okouzlující San Remo).¹¹¹ Pokud se misionáři měli ve Španělsku zdržet čekáním na indickou flotilu delší dobu (první výprava čekala dva až tři roky), pak byli s ohledem na malou velikost jezuitského domu v Cádizu přestěhováni do Sevilly, která byla s Cádizem spojena lodní dopravou po řece Guadalquiviru (lat. *Baetis*). Menší říční plavidla zde cestovala poháněna principem přílivu a odlivu (šest hodin plavby se střídalo se šesti hodinami kotvení).¹¹²

Během plavby Středozemním mořem mohli jezuité poprvé pozorovat mořské tvory, kteří je velice zaujali, ať už to byli delfini¹¹³ nebo hvězdice i jiné ryby.¹¹⁴ Pozorování mořských živočichů a jejich fascinujících podob se mnohem více rozvine během plavby přes Atlantský oceán.

¹⁰⁴ EYM II. Že to nebyla praxe jen pirátů, ale i španělských lodí, které s sebou patrně vozily zásobu cizích vlajek, ukazuje Pavel Klein (KLE XXVII).

¹⁰⁵ EYM I a II, JJB I.

¹⁰⁶ EYM I a II.

¹⁰⁷ STR VII, viz překlad tohoto úseku v záhlavním registru tohoto listu.

¹⁰⁸ KAL I.

¹⁰⁹ STR VII a KLE IV.

¹¹⁰ EYM I.

¹¹¹ EYM II.

¹¹² Podrobně viz KLE XV.

¹¹³ STR VII.

¹¹⁴ EYM II.

3.2.2. Pobyt ve Španělsku, čekání na dopravu přes Atlantský oceán

PRAMENY:

Pobyt ve Španělsku (Sevilla, Cádiz):

BNE I – BRE I – CUC II – FIL I a II – FRI I a II – ILL I a II – KAL I – KLE V až XXVI – SIG I, II
– STR VIII-XXIII – WYD I

Pobyt v Portugalsku (Coimbra):

BUK I a II

V Seville byli misionáři ubytováni buď v jezuitské koleji sv. Františka Xaverského nebo v koleji sv. Hermenegilda,¹¹⁵ později též v jiných domech SJ.¹¹⁶ Prostorová nouze a množství misionářů mohla vynutit stěhování části jezuitského semináře do nedaleké Cremony.¹¹⁷ Jezuité určené při výpravě roku 1692 pro portugalské kolonie (Jan Gintzel, Albert Bukovský) se museli ze Španělska (kam pluli společně s Václavem Eymerem, Danielem Januskem a Janem Steinhöfferem určenými pro Nové Španělsko, srv. EYM I) nějakým způsobem dostat dále do Lisabonu; o této cestě však nemáme v našem korpusu dochováno žádné svědectví.¹¹⁸

U prvních výprav patrně nebyly dostatečné organizační zkušenosti, které by zajistily hladký a navazující průběh cesty, ale jak z listů vyplývá, situace se postupem času zlepšovala a k takovému časovému extrému, jaký nastal u první výpravy čekající na dopravu přes oceán dva roky, již nikdy nedošlo; tzv. chilští misionáři z výpravy roku 1684 (Jiří Brandt, Jiří Burger, Ondřej Suppetius) už ani do Sevilly neodpluli a zůstali v Cádizu, kde se setkali s Fritzem a Richterm, aby s nimi absolvovali atlantskou plavbu.¹¹⁹

Pokud jde o náplň pobytu ve Španělsku, máme o ní velmi bohaté informace hlavně díky náhodskému rukopisnému svazku, kde se dochovalo množství Kleinových a Strobachových listů, které tito misionáři napsali ze Sevilly či Cádizu (viz tabulka v záhlaví

¹¹⁵ STR VII.

¹¹⁶ BRE I.

¹¹⁷ BRE I.

¹¹⁸ Gintzela naposledy zachycuje Eymer (EYM I) na lodi ve Středozemním moři, totiž při veselé příhodě, kdy jej na palubě „pokřtila“ mořská vlna. Jeho další cesta do Lisabonu je nejasná. Další informaci o Gintzelovi máme až poté, co v červnu 1694 přistál v brazilské metropoli Bahia (GIN I až III).

¹¹⁹ Srv. FRI II, RICH I.

tohoto oddílu). Augustin Strobach, pomineme-li jeho procítěnou zbožnost, která jako červená nitka probleskuje všemi jeho dochovanými dopisy (i dochovanými excerpty z nich), popisuje především náboženský, společenský a univerzitní život v Seville; díky němu jsou nám přístupné podrobné popisy různých procesí, pohřbů, oslav vánočních svátků, inkvizičního procesu (jiný inkviziční proces líčí Elias Sieghardt),¹²⁰ popravu, morových opatření, univerzitních veřejných obhajob a dalších událostí každodenního života v Seville, ale i např. sevillské katedrály.¹²¹ Podobně pilným pisatelem ze Sevilly byl Pavel Klein, z jehož sevillské a cádizské korespondence se zachovalo mnohem více než ze Strobachovy. Kleinova korespondence je navíc jaksí osobnější povahy, zdá se, že dopisy psal adresátům, které považoval za své osobní přátele, přestože se jednalo o osoby starší a zastávající vyšší funkce, nebál se pronášet i kritiku na adresu Španělů. Ve svých dopisech několikrát použil češtinu, především kvůli riziku cenzury (podrobněji viz níže v pojednání o jazyce). Pavel Klein byl také zbožný, ale méně prosáklý idealistickou naivitou, která je typická pro Strobacha; rovněž ho na rozdíl od Strobacha zajímaly věci světské, technické a nesakrální. Klein byl člověk zvědavý a vědecky založený, hledající příčiny věcí i jinde než v Bohu. Jeho korespondence ze Sevilly tvoří velkou část zde vydávaného korpusu, je obsahově pestrá (viz záhlavní registry) a bylo by žádoucí jí věnovat samostatný rozbor.

Kratší a méně obsažná svědectví ze španělského pobytu, který – jak jsme předeslali – už nikdy nebyl tak dlouhý jako v případě Strobachově a Kleinově (a ostatních, jejichž dopisy zatím neznáme),¹²² dochovala se i od ostatních jezuitů: František Boryně posílá do Čech elogium jezuitského novice z Čech, který v Seville předčasně zemřel;¹²³ Adam Kall informuje ze Sevilly o svém studiu;¹²⁴ Matěj Cuculinus, Samuel Fritz a František Wydra posílají do Čech opisy či výtahy cizích zpráv z misí;¹²⁵ za povšimnutí stojí jediný dochovaný Wydrův dopis, který nemá ze španělským světem nic společného; je to přeposlání středoevropských novinek z politické a hospodářské oblasti, které obdržel z Klatov, zpět do Čech; poslední z těchto zpráv je bizarní kriminální příhoda, která dle dnešních měřítek žánrově patří do zpráv z „černé kroniky“.

¹²⁰ SIG II.

¹²¹ STR IX.

¹²² První výprava z roku 1678 měla následující složení: Matěj Cuculinus, Václav Christman, Pavel Klein, Josef Neuman, Augustin Strobach, Jan Tilpe a Šimon Boruhradský.

¹²³ BNE I.

¹²⁴ KAL I.

¹²⁵ CUC II, FRI I, WYD I.

3.2.3. Plavba Atlantským oceánem

PRAMENY:

Cádiz-Veracruz:

EYM III – FIL II – GIL I – KAL II – Kle XXVII – MAL I – STR XXIV – TIL I

Mezipřistání na Portoriku:

EYM III – GIL I – KLE XXVII – TIL I

Cádiz-Cartagena:

BNE II – BDT I – RICH I

Cartagena-Portobelo:

BNE II – BDT I

Cádiz-Buenos Aires:

JJB I

Ve Španělsku tedy misionáři strávili kratší či delší čas čekáním na dopravu přes Atlantský oceán, jejímž nejdůležitějším prostředkem byla takzvaná *indická flotila* (*Flota de Indias*), „monopolní přepravní mechanismus při uskutečňování španělského obchodu s Amerikou, který zastřešoval veškerý obchod a lodní dopravu mezi Španělskem a jeho koloniemi“.¹²⁶ Je pozoruhodné, dosud zcela přehlížené a nedocenené, že v našem malém vnitrozemském státě máme zachováno tak významné, všestranné a podrobné svědectví o každodenní realitě plavby indickou flotilou na konci 17. století. Jezuitští misionáři byli, a jistě oprávněně, zámořskou plavbou fascinováni, doslova okouzleni, a na jejich vyprávění je to znát. Popis atlantské plavby je nejen pramen velmi hodnotný, ale také za čtenářsky mimořádně působivý.

Jiná doprava než indická flotila nebyla pro misionáře možná. Dle královského výnosu, zmiňovaného Kleinem, nemohli misionáři použít k přepravě do Ameriky samostatně plujících lodí (např. vojenských, které zasahovaly proti pirátům) nebo lodí, které nepluly přímou cestou do cílového přístavu: „*Propter schedulas Regias (ita vocantur Regia mandata, quae in Indias mittuntur), quibus Missionarii Indici muniuntur, non possunt particularibus navibus (hoc est iis, quae non pergunt in classe) illuc pergere, multò minus illis, quae non eunt directè ad*

¹²⁶ Tak popsal indickou flotilu Manuel LUCENA SALMORAL (*La Flota de Indias*. Barcelona 1985).

portum Verae Crucis“.¹²⁷ Cílovými přístavy Nového Světa byly pak dle dochovaného korpusu buď *Veracruz* pro místokrálovství Nového Španělska (Mexiko), *Cartagena* pro místokrálovství Nové Granady (dnes v Kolumbii) a pro paraguayské misie *Buenos Aires*, které správně náleželo pod místokrálovství Peru (dnes Argentina). Cestu do paraguayských misií, stejně jako vůbec celé paraguayské misie vůbec, však zastupuje v přítomném korpusu jeden jediný dopis.¹²⁸ Valentin Stansel a Jan Gintzel pluli na portugalských lodích z Lisabonu do brazilské Bahii; podrobné svědectví o jejich atlantské plavbě však neexistuje: Stansel ho nenapsal¹²⁹ a Gintzel se omezuje na pár slov.¹³⁰

Nástup na flotilu proběhl v cádizském přístavu, kam jezuité dospěli říční plavbou ze Seville.¹³¹ Předtím, než se nalodili, byli svědky nakládání lodí, přičemž byli ohromeni velikostí korábů a množstvím nákladu, který tato oceánská plavidla dokázala pojmout; na Eymerův koráb *Santo Cristo de Maracaibo* byla kromě 500 cestujících naložena naložena stovka skopců, stádo mladého dobytka a 1500 slepic; v ráhnovi pracovalo najednou 40 námořníků a navzájem si nepřekáželi.¹³² Poté došlo k manévru, který byl s ohledem na nevyzpytatelnou hloubku moře a blízkost dalších lodí poměrně nebezpečný, totiž k vyvlékání lodí na otevřený oceán. Technologii vývodu lodí z přístavu popsal zvědavý pozorovatel Pavel Klein.¹³³ Poté, co byly vyvlečeny z kotviště, napjaly lodě plachty a vyrazily směrem na hlubinu; ale dno bylo stále ještě různě mělké a hloubku bylo nutno průběžně kontrolovat olovníci; lodě totiž u cádizského přístavu míjely nechvalně proslulé mělčiny a podvodní skály, pro které námořníci vymysleli pojmenování „Diamant“, popř. „Diamantová špička“ (lat. *Adamas*, šp. *Punta de Diamante*), a to právě pro tvrdost, se kterou lehce prorážely lodní kýly. Zanedbané měření hloubky mělo hned při první výpravě českých jezuitů do Veracruzu za následek lodní havárii: koráb jménem *Jesus Nazareno*, přepravující misionáře, uvízl chvíli

¹²⁷ KLE XX.

¹²⁸ JJB I. Simona BINKOVÁ objevila v Mnichově jeden dopis účastníka první expedice českých jezuitů, který mířil původně také do Veracruzu, ale skončil v Paraguayi – Václava Christmana. (Simona BINKOVÁ, *El P. Wenceslao Christmann...*, s. 151-152). Ten tvoří spolu s JJB I jedině dva dosud známé dopisy českého jezuitu z paraguayské provincie SJ. Christman byl původně také určen do Veracruzu, avšak po ztroskotání lodi v cádizském přístavu zůstal ve Španělsku. Později se náhodou dostal do paraguayské misie jako náhradník za zběhlého jezuitu. Blíže viz s. 84.

¹²⁹ Dle GIN I.

¹³⁰ GIN I, II, III.

¹³¹ Nejpodrobněji KLE XV.

¹³² EYM III.

¹³³ KLE XVI.

poté, co zjistil kritickou hloubku moře, na mělčině (Pavel Klein líčí podrobně i zvukové dojmy během ztroskotání). Následující marné pokusy o jeho vyproštění zpět na hlubinu skončily ještě větším poškozením dna lodi.¹³⁴ Plavidlo bylo nakonec postupně evakuováno (první šli na řadu jezuité – viditelně důležití cestující) a dalších deset dní byla loď vykládána, aby mohla být nadlehčena. Sám Klein se ze zvědavosti šel do sídla Správy Indického Obchodu (*Consulatus Commercii Indici*) podívat na množství vyloženého nákladu a nevěřil svým očím; dle jeho odhadu by se náklad nevešel ani do refektáře klementinské koleje (dnes všeobecná studovna Národní knihovny), a to ani kdyby byla jeho kapacita využita až po strop; přitom samotná loď měla dle jeho odhadu velikost zhruba půlky tohoto refektáře.¹³⁵ Vyplutí bylo možné uskutečnit nejlépe v první polovině roku, nejpozději však začátkem července, neboť plavba se musela stihnout do září, kdy v Karibské oblasti nastávalo období uragánů.¹³⁶

Svědectví o samotné plavbě jsou bohatá, různorodá, napínavá až dobrodružná a je jich dochováno, jak je vidět ze záhlaví této kapitoly, poměrně dost – i tak jen část původního rozsahu. O své nedochované relaci o atlantské plavbě hovoří např. Josef Neumann.¹³⁷ Jen zlomky se dochovaly z líčení oceánských plaveb Augustina Strobacha,¹³⁸ nedochovaná je Kleinova zpráva o plavbě přes Tichý oceán,¹³⁹ nedochovaly se ani dopisy líčící oceánskou plavbu od Samuela Fritze¹⁴⁰ či Václava Breuera, který dokonce píše, že by ho mrzelo, kdyby se jeho podrobná relace o plavbě ztratila.¹⁴¹

Oceánská plavba, jako bylo předesláno, byla pro jezuitu zážitkem. Obdivovali nejen zmiňovanou velikost lodí, ale i vycvičenost posádky či výchovu mladých plavčků,¹⁴² zaujala je pravidla lodního provozu a manévrování celé flotily řízené kapitánskou lodí (všechny lodě

¹³⁴ Všechny tyto informace lze najít opět v KLE XVI.

¹³⁵ KLE XVII. Poděkujeme Pavlu Kleinovi, ale i jiným jezuitům (např. Jindřichu Richterovi), že jako měrné jednotky uváděli pražské reálie, které jsou nám i po stovkách let důvěrně známé, a tak si můžeme přímo během četby dělat náležitou představu o velikostech, bez nutnosti převádění starých měr na nové.

¹³⁶ KAL I: „*In Septembri in sinu Mexicano flare incipiunt venti, uracani dicti, horribiles prorsus, in quos si naves incidant, protinus fluctibus hauriuntur*“.

¹³⁷ Srv. NEU I.

¹³⁸ STR XXIV pro Atlantský oceán, STR XXVIII pro Tichý oceán.

¹³⁹ Píše o ní v KLE XXX.

¹⁴⁰ Srv. FRI III.

¹⁴¹ BRE II: „*Sanè dolerem de mea priori maximè, si intercidisse, tarditatem enim scribendi copia compensavi, notato in quatuor phillyris successu itineris nostri inde ex Europa in Quitensem usqve civitatem...*“

¹⁴² EYM III.

kopírovaly v plavební formaci manévry kapitánské lodě¹⁴³), noční osvětlení flotily a způsob noční plavby, měření času na lodi pomocí přesýpacích hodin,¹⁴⁴ komunikace mezi námořníky i mezi jednotlivými koráby flotily,¹⁴⁵ námořní signalizace prostřednictvím praporů, dělostřelby a osvětlení; jezuité psali o složení cestujících, o lodní stravě, způsobu a času jejího podávání.¹⁴⁶ Čeští misionáři se ovšem také zmiňují o stinných stránkách lodního provozu: o mořské nemoci, nazývané s oblibou eufemismem „daň Neptunovi“,¹⁴⁷ o nemocích během plavby,¹⁴⁸ případně o jiných zdravotních problémech, např. o zácpě¹⁴⁹ či kožních problémech na delikátních místech;¹⁵⁰ jezuité též často píší o pracovních úrazech námořníků (pády do moře,¹⁵¹ neštěstí při nabíjení děla,¹⁵² pád ze stožáru na palubu¹⁵³), píší také o neoblíbených „zvířátkách“ (kterými byly blechy, možná štěnice a další lidské parazity¹⁵⁴), o zkažené a teplé vodě, předkládané k pití,¹⁵⁵ o velkém vedru v tropickém pásmu a karibské oblasti.¹⁵⁶ Popisují též mořské bouře.¹⁵⁷ Nejdramatičtější líčení mořských bouří pochází od Pavla Kleina a je obsaženo v jeho relaci, jež je zdaleka nejpodrobnějším vylíčením plavby přes Atlantský oceán a zároveň nejdelším dopisem v celém dochovaném korpusu.¹⁵⁸

Jezuity fascinovala dramatická situace nechtěného pádu do moře, snad kvůli soucitu, který pociťovali nad jeho často tragickými následky.¹⁵⁹ Způsob, jak se v takové situaci

¹⁴³ Srv. EYM III, GIL I, KLE XVII.

¹⁴⁴ Obojí v EYM III.

¹⁴⁵ GIL I, KLE XXVII.

¹⁴⁶ EYM III.

¹⁴⁷ EYM III, GIL I, RICH I, TIL II, srv. STR VII a KLE IV o Středozezemním moři.

¹⁴⁸ TIL I a II.

¹⁴⁹ TIL II.

¹⁵⁰ TIL II: „... *quaedam scabiei affectio, in ea praesertim corporis regione, in qua Philistreos olim percussit ultor DEUS*“.

¹⁵¹ KLE XVII, EYM III, TIL I, viz též následující odstavec.

¹⁵² KLE XVII.

¹⁵³ TIL I.

¹⁵⁴ TIL I: „*Id quod plurimum nos molestavit, erant animalcula illa, quae albanos Patres vocamus, quibus omnia scatebant in tanta hominum farragine*“. Srv. též EYM III.

¹⁵⁵ BDT I, EYM III, FIL II, srv. STA I o Středozezemním moři.

¹⁵⁶ RICH I, EYM III.

¹⁵⁷ GIL I, KAL II, TIL I.

¹⁵⁸ KLE XXVII. Tato relace má více než 61 normostran.

¹⁵⁹ KLE XXVII: „*Ecce tibi miserabile infortunium!*“

postupovalo, popisují nejlépe Václav Eymer a Pavel Klein:¹⁶⁰ pokud to stav moře a větru dovolovaly, zastavila na pokyn dotčené lodě celá flotila a byl podniknut pokus o záchranu tonoucího, v některých případech dokonce úspěšný.¹⁶¹ Pokud podmínky neumožnily zastavení flotily (např. během bouře a vzdutého moře),¹⁶² byl nešťastník ponechán napospas vodám a plulo se dál bez zastavení. Hlavním problémem tehdejších lodních cestujících bylo, i v případě pokusu o záchranu, že neuměli plavat. Jediné dvě kategorie osob, které dle svědectví našeho korpusu koncem 18. století plavat uměly, byli Indiáni (kteří trávili valnou část života ve vodě, nad čímž se jezuité s údivem pozastavují,¹⁶³ nebo námořníci.¹⁶⁴ Ostatní Evropané plavat většinou neuměli, a už vůbec ne jezuité ze střední Evropy, což některé z nich stálo život i v misiích, např. když se s nimi převrhla kánoe na řece.¹⁶⁵ Jezuité totiž do vodních toků vstupovali jenom za účelem jejich překonávání.¹⁶⁶

Velkou pozornost věnovali jezuité, zvláště ti zbožnější (Strobach, Kall, Eymer) náboženskému životu na lodi. Popisují liturgický rozvrh dne, frekvenci mší, několikadenní náboženské oslavy (xaveriánská, ignaciánská, mariánská), slavnostní výzdobu lodí a hojnou účast cestujících na liturgickém životě během plavby, do jehož organizace se jezuité snažili aktivně vstupovat, ačkoli loď mívala svého vlastního kněze (*Sacellanus*). Za velikou zásluhu pokládali cestující a posádka intenzivní modlitby jezuitských misionářů, ke kterým se uchýlovali během akutního ohrožení lodi či jiných dramatických momentů (napadení piráty ve Středozezemním moři, bouře, muž přes palubu). V celém korpusu ovšem nenajdeme svědectví, že by se podobná vděčnost za modlitby objevovala i situacích, které dopadly špatně (např. ztroskotání u *Punta de Diamante*). Za samostatnou a pečlivou analýzu by stála otázka Božího řízení lidských událostí, která se v myšlení jezuitů nejvíce projevuje právě v dramatických situacích, ve kterých je očekáván a modlitbami přivoláván zásah vyšší moci (např. Boha, Panny Marie, světců – přesně řečeno – sv. Františka Xaverského, který jakožto patron misionářů zaujímal na výkonostním žebříčku světců při řízení věcí lidských čelní pozici). Větší, dlouhé či dramatické konflikty mají jezuité občas sklon vykládat – podobně jako například antická epika – jako souboj vyšších mocí, v němž se odehrává vyšší vůle a lidé

¹⁶⁰ EYM III, KLE XXVII.

¹⁶¹ Srv. EYM III.

¹⁶² KLE XXVII.

¹⁶³ TIL II, RICH VII, GIN IV.

¹⁶⁴ EYM II a III.

¹⁶⁵ RICH IV.

¹⁶⁶ RICH IV – Kordillery, TIL II – Mariánské ostrovy.

jsou jen nezúčastněnými loutkami (většinou jde o jednoduché schéma boje dobra a zla: rebelující Ďábel (*Daemon*) se nějak snaží překazit, narušit či zhatit Boží dílo na zemi, na jehož realizaci se velkou a horlivou měrou podílí *Societas Jesu*). Za povšimnutí stojí také jezuitské magické praktiky, tj. zažehnavání nepříznivých okolností, pokládaných za dílo Ďáblovo (např. rozbouřené moře) pomocí posvátných předmětů, konkrétně pomocí jejich vhazování do neklidného moře: Gilg do něj vhadzuje dřevěný křížek, Stansel „mariánský chléb“.¹⁶⁷

Zpět k průběhu plavby. Poté, co indická flotila opustila Cádiz, pokračovala jihozápadním směrem ke Kanárským ostrovům (kde ovšem nepřistávala, pouze je míjela) a poté odbočila na západ „*in altum mare*“, tj. do širých vod Atlantského oceánu, které zdolávala v závislosti na dobrém větru zhruba čtyři až osm týdnů, plujíc přitom tropickým podnebným pásmem (*zona torrida*). Po překonání oceánu se dostala na okraj Malých Antil, zhruba do dvou třetin své cesty. Spatření americké pevniny bylo radostnou událostí provázenou nadšením celé lodi, spropitným pro prvního lodníka, který pevninu spatřil, děkovnými modlitbami misionářů apod. Flotila mířící do Veracruzu poté opsala oblouk kolem Malých Antil a zamířila na ostrov Portoriko, kde proběhlo několikadenní mezipřistání, které mělo za účel doplnění vody a zásob k další, stále ještě dost dlouhé plavbě (do Veracruzu zbývá ještě dobrých 3200 kilometrů). Z pozdější doby (rok 1731) máme dochováno i velmi stručné svědectví o mezipřistání v Havaně, tedy na Kubě.¹⁶⁸

Portoriko bylo pro misionáře prvním místem, kde přišli do kontaktu s Novým světem – a také to na ně patřičně zapůsobilo. V našem korpusu najdeme pozoruhodně bohaté svědectví o koloniálním Portoriku na konci 17. století: o jeho podobě, obyvatelích, klimatu fauně, flóře i ekonomické praxi. Toto svědectví misionáři posbírali během jednoho či několika dní, během nich zde flotila kotvila. Čeští jezuité poprvé uviděli, uslyšeli, osahali, ochutnali a ucítili Nový Svět a všechny tyto smyslové dojmy na ně intenzivně zapůsobily. S obavami ochutnali první exotické ovoce,¹⁶⁹ Jan Tilpe a po něm Pavel Klein vytvořili patrně nejstarší české dochované popisy ovoce, které je nám dnes tak důvěrně známo, banánu, avokáda nebo kokosového ořechu.¹⁷⁰ Exotická příroda Portorika zapůsobila na misionáře

¹⁶⁷ GIL I a STA I.

¹⁶⁸ Jeho autorem je Antonín Malínský, MAL I.

¹⁶⁹ GIL I: „*Cum timore primum fructum gustavi*“.

¹⁷⁰ TIL I o banánu: „... *plantani, qvi sunt fructus fruticis peralti et foliorum longissimorum latissimorumqve; profert hic uno non amplius racemo, sed in hoc plus qvàm 60 plantanos tenentes; hi sunt et intra corticem blandum, illum etiam sapidissimum condunt fructum albumqve, butyri instar et in ore qvasi fluentem.*“

mocným a po dlouhé plavbě velmi příjemným a osvěžujícím dojmem,¹⁷¹ citlivý Václav Eymer byl přímo „uchvácen“ krásou ostrova a jeho půvabné líčení stojí za ocitování přímo zde v textu: „*Descendi cum licentia Patri Procuratoris et quamvis sudore bene maduerim ob ingentem solis aestum, sylvas tamen commotionis causâ lustravi aliquantum. Rapiebar certò amoenitate, praesertim tot diversarum palmarum et pomorum aureorum, copiâ de aliis, inter quae folia platani duabus ulnis longa et duabus spatamis ferè lata non aliter quam holosericum virens, et de fructibus in China illustrata à P. Kircher depictis à me verò visis et comestis taceo. Pernoctavi in uno arundineo palatio, super lectum ejusdem sortis.*“¹⁷² Ne při všech plavbách bylo však dovoleno vystoupit z lodi a ostrov si zblízka prohlédnout.¹⁷³

Po doplnění zásob se od flotily odpojovaly lodě mířící do jiných destinací (Cartagena, Havana); do Cartageny ovšem mohla plout i přímá a samostatná flotila, jak o tom podává svědectví Jindřich Richter.¹⁷⁴ Dopravu do Cartageny využívali misionáři určení do západnějších oblastí Jižní Ameriky: (1) pro misie „Maynas“, tj. oblast Horní Amazonii, zejména povodí řek Maraňonu a Ucayali, dnešní amazonská část Peru; (2) pro misie „Mojos“ na území dnešního Peru a Bolívie a (3) pro misie v Chile; do východních misí „Guaraní“ (Paraguay) bylo spojení zajišťováno východní cestou přes Buenos Aires.

Mexická část indické flotily zatím pokračovala Karibským mořem kolem ostrovů Hispaniola (dnes Dominikánská republika a Haiti), Jamajka, dále kolem Kajmanských ostrovů a Kuby k poloostrovu Yucatánu a odtud Mexickým zálivem do Veracruz. Plavba mělkými vodami Mexického zálivu měla úplně jiný charakter než plavba přes Atlantský oceán (hloubka moře v této oblasti, zejména kolem poloostrova Yucatán, je 20 až 30 metrů, ale i méně, a jezuité viděli po mnoho dní mořské dno). Pokud lodě nepřepadly nebezpečné bouře v Mexickém zálivu,¹⁷⁵ splňovala karibská plavba i dnešní představy o příjemné

KLE XXVII též o banánu: „*Eodem vespere ... jam de fructibus Indicis gustare coepimus, putà de plantanis ... Fructus is est cucumeris fere (nisi quod sinibus et tabernaculis careat) persimilis, sed in arbuscula crescens, quae folia orgiae ferè unius longitudine et duarum triumve spithamarum latitudine habet, florem vero caeluleum[!], qui folium unum quotidie aperit eodemque die dimittit, postridie verò aliud, et sapore est pyris vestris aliquomodo simili, sed colore candido et in ore butiri propè instar diffluens, ac fibris suis internis, si transversim secatur, crucifixi speciem quendam referens, quem arbuscula anno ferè toto suppeditat sic, ut nullo unquam mense deficiat...*“

¹⁷¹ GIL I: „*In portu constitimus, amoeno adeò, ut ipse arborum viror et odor nos non parùm recreaverit*“.

¹⁷² EYM III.

¹⁷³ KAL II: „*...insulam tamen certas ob rationes non licuit accedere*“.

¹⁷⁴ RICH I.

¹⁷⁵ Srv. GIL I, KAL II.

dovolené: bylo vedro, bezvětří a klid, námořníci odpočívali, skákali do vody, všichni pasažéři se věnovali rybolovu a konzumaci ulovených ryb, např. pražmana obecného (*pargo*). Jak píše Václav Eymer a trefně překládá Zdeněk Kalista: při konzumaci této velmi chutné ryby se jezuité „*pansky poměli*“.¹⁷⁶ Také Pavel Klein ocenil vynikající maso této ryby.¹⁷⁷

V Mexickém zálivu se také prvně setkali s mořským tvorem, který na ně učinil neobyčejný dojem svou dravostí a silou, totiž se žralokem (*tiburo* či *dibaro*),¹⁷⁸ misionáři si ovšem také všimli jeho průvodce či „milovníka“ (*amator*) lodivoda mořského, černobílé ryby, přísáté na kůži žraloka někdy tak silně, že byl vytažen i s uloveným žralokem.¹⁷⁹ Oblíbenou zábavou posádky lodi a vítanou podívanou pro cestující byl lov žraloků a kruté kousky námořníků na nich páchané, které byly jakýmsi druhem pomsty lodníků za ukousané končetiny svých druhů, které měli žraloci na svědomí a o kterých jezuité informují,¹⁸⁰ stejně jako o panickém strachu, který posádka lodi ze žraloků měla.¹⁸¹ Námořníci ulovili žraloka na kus masa nastrčený na velký hák; ještě ve vodě jej někdy dokázali k úžasu jezuitů omotat provazem,¹⁸² což bylo víc než žádoucí, neboť žralok byl jinak svým mrskáním schopen způsobit lodi velké škody nebo dokonce zničit jakési „lešení“ či „pergolu“ (*pergula*), na kterou byl vytažen.¹⁸³ Námořníci žraloka rozřízli a podívali se na obsah žaludku, kde například našli prasečí kůži a kýtu, kterou vhodili do moře předchozího dne; poté parybu popálili a ještě živou vhodili zpět do moře.¹⁸⁴ Jiným krutým kouskem na zvířeti bylo, že mu námořníci vydloubli oči a přivázali kolem hlavy hliněný džbán, načež jej opět živého vhodili zpět do vody.¹⁸⁵ Jindy na žraloka zbaveného očí přivázali prázdnou a dobře utěsněnou nádobu a během následujícího „příjemného divadla“¹⁸⁶ sledovali, jak dezorientovaný tvor pluje na hladině, naráží do lodi a nemůže se potopit.

¹⁷⁶ EYM III: „*laute nos tractavimus*“. Překlad: Zdeněk KALISTA, *CvZK*¹, s. 85.

¹⁷⁷ Kle XXVII: „*Sunt autem pargi piscium genus colore pulcherrimo ... et carnem habent inter piscium carnes facile principem.*“

¹⁷⁸ TIL I, GIL I, EYM III.

¹⁷⁹ EYM III.

¹⁸⁰ EYM III, TIL I.

¹⁸¹ EYM III.

¹⁸² EYM III: „*Tam grandem [tiburonem] coepimus, ut sex robusti nautae, qui prius alio fune, quo modo nescio, qvasi in momento bestiam in aqua ita involverunt, ut movere se non posset.*“

¹⁸³ EYM III.

¹⁸⁴ TIL I.

¹⁸⁵ EYM III.

¹⁸⁶ TIL I: „*jucunda spectacula*“.

Jezuité však na moři nepozorovali jenom žraloky; kromě nich je nejvíce zaujaly létající ryby (letouni),¹⁸⁷ ale i řasy či trubýš měchýřovka portugalská,¹⁸⁸ krátká svědectví o spatření velryby jsou dochována u Jiřího Brandta a Jana Tilpeho.¹⁸⁹ Brandt popisuje obdivně obrovské mořské želvy, které viděl na trhu v severopanamském Portobelu, a které mají dle jeho odhadu stejné množství masa jako beran, mořskou želvu viděl také Tilpe a ochutnal ji Pavel Klein.¹⁹⁰

Na konci plavby Mexickým zálivem čekalo flotilu přistání ve Veracruz. Pavel Klein zachoval svědectví o tom, že najít Veracruz na mexickém pobřeží mohlo být pro nezkušenou posádku problémem.¹⁹¹ Přistání ve Veracruz bylo poměrně obtížným manévrem, při němž loď proplouvala „kanálem“, tj. jakousi drahou vytyčenou bójemi, která vedla mezi podvodními skalisky; nejedna loď se během přistání dostala do ohrožení¹⁹² nebo dokonce přímo ztroskotala, jako například smolný *Jesus Nazareno*, stejné plavidlo, které sedm let předtím ztroskotalo u Cádizu z první výpravou českých jezuitů.¹⁹³ Napínavé líčení způsobu, kterým se kanálem proplouvalo, podal Václav Eymer: na přídi lodi stál navigátor, který přes celou loď (všichni cestující museli zachovat absolutní tichost) křičel povely na zád' kormidelníkovi, který plavidlo řídil; jedno jediné špatně zaslechnuté slůvko mělo za následek havárii lodě.¹⁹⁴

Jaká byla radost úleva jezuitů poté, co dosáhli veracruzského přístavu a tím i americké pevniny, popisují nejlépe Jan Tilpe, Pavel Klein či Adam Gilg, který kromě obvyklých děkovaných modliteb americkou pevninu – bez ohledu na přítomný dav – v dojetí zulíbal.¹⁹⁵

3.2.4. Cesta americkým kontinentem

¹⁸⁷ JJB I, KAL II, KLE XXVII, EYM III, GIL I.

¹⁸⁸ GIL I: „*Iam verò circa finem Iulii videre coepimus copiosas herbas è mari nascentes, signum vicinae terrae, tum etiam caerulei coloris vesicarum instar plenarum concretam aqvam marinam, qvae veneni instar è marina salsedine coagulatur, ut, quod contingit, corrodere et comburere soleat.*“

¹⁸⁹ BDT I a TIL I.

¹⁹⁰ BDT I, TIL I, KLE XXVII.

¹⁹¹ KLE XXVII.

¹⁹² EYM III.

¹⁹³ KAL II, GIL I.

¹⁹⁴ EYM III.

¹⁹⁵ TIL I, KLE XXVII a GIL I, kde čteme: „*È navicula terram conscendens non potui me continere, qvin in praesentia confertae plebis terram Americam exoscularer ac DEO gratias persolverem*“.

PRAMENY:

Veracruz-Mexiko:

EYM IV – GIL I – KAL II – KLE XXVII – MAL I – STR XXV

Město Mexiko:

BOR I, II, III – KAL II – MAL I – STR XXV, XXVI

Mexiko-Tarahumara:

NEU I

Mexiko-Acapulco:

KLE XXIX

Cartagena-Marañon:

BRE II – FRI III, IV – RICH II, IV, V, VI

Bahia – řeka sv. Františka (Brazílie):

GIN I, II, III, V

Čím blíže se jezuité dostávali k místům misijních určení, tím méně svědectví o dalších etapách cesty se dochovalo. Zajisté na to měla vliv i stále obtížnější možnost poštovního doručování, která narůstala s přibývajícím odlehlostí míst.

Cesta z Veracruzu do Mexika přes Pueblu (lat. *Angelopolis*) je zmapována ještě relativně podrobně. Misionáři, kteří dopluli do Veracruzu, strávili krátký čas odpočinkem ve zdejší koleji SJ a poté společně pokračovali, bez rozdílu určení, pozemní cestou do mexické metropole. Jako dopravní prostředek byly použity muly. Tuto poměrně obtížnou cestu horským prostředím zachycuje podrobně například Adam Kall,¹⁹⁶ méně zevrubně o ní pojednávají také Adam Gilg či Václav Eymer.¹⁹⁷ Z pozdější etapy jezuitských misí máme dochováno svědectví Antonína Malínského,¹⁹⁸ jiná svědectví o cestě pocházejí od Pavla Kleina a Augustina Strobacha.¹⁹⁹ Ostatní dopisy, např. Neumanův a jistě mnohé další, jsou patrně ztraceny.²⁰⁰

¹⁹⁶ KAL II.

¹⁹⁷ GIL I, EYM IV.

¹⁹⁸ MAL I.

¹⁹⁹ KLE XXVII, STR XXV.

²⁰⁰ Josef Neuman existenci svého nedochovaného listu dosvědčuje v NEU I: „*Postquam salvus et incolumis ad desideratas tam diu Missiones appuli, inter primas curas fuit ad Reverentiam Vestram literas dare, quibus ubi gentium verser significarem, etsi enim copiosiores de omni itineris mei tum maritimi, tum terrestris successu*

Misionáři byli stále ještě okouzleni, především přírodní krásou Mexika. Zaujaly je především obě velké sopky, které cestou míjeli: Citlaltépetl (též *Pico de Orizaba*), a blíže k metropoli Popocatépetl; překvapilo je, že v tomto tropickém pásmu je na vrcholních hor sních. Příroda jim přišla krásná, příjemná a dokonce voňavá.²⁰¹ Stinnou stránkou cesty byly zájezdní hospody, kterých bylo málo a byly na mizerné úrovni.²⁰² Cestou jezuité spatřili první Indiány (v oblasti, která již byla na pokročilejším stupni christianizace) a zaujalo je, jak se tito domorodí obyvatelé účastní křesťanského liturgického života. To v nich podpořilo a rozdmýchalo misionářské touhy a očekávání.

Ve městě Mexiku se misionáři zpravidla nějakou dobu zdrželi a posílali odtud také dopisy s popisem Mexika, které však nejsou příliš dochovány.²⁰³ Někteří zde prodlévali ze studijních důvodů, totiž aby si dokončili teologické vzdělání (např. Adam Kall a Antonín Malínský).²⁰⁴ O realitě města Mexika a událostech v něm se tak dozvídáme nejlépe z dopisů Šimona Boruhradského, který zde strávil v podstatě celou misijní kariéru.²⁰⁵ V mexické metropoli byly totiž ceněny odborné znalosti laických bratří, kteří se tu proto kratší či delší dobu zdrželi (kromě Boruhradského např. Steinhöffer) a Boruhradský byl, zdá se, neobyčejně schopný muž mnoha zájmů a mimořádného a všestranného talentu: byl lékárníkem, architektem, stavitelem a schopným organizátorem se smyslem pro budování a rozvoj.²⁰⁶ Jeho mimořádné schopnosti byly ceněny již ve Španělsku²⁰⁷ a nejen jezuitští představení, ale i sám mexický místokrál stáli o to mít Boruhradského ve svých službách.²⁰⁸ Boruhradský ovšem nebyl v Mexiku příliš spokojen, vadila mu jednak závist, kterou jeho úspěchy vzbuzovaly u jiných, a nelíbilo se mu, že se nedostal do misí, po čemž toužil. Josef Neuman se ho ve svém dopise ptá: „*Zdalipak stále pomýšlíš na filipínské misie, Boruhradský?*“²⁰⁹ Po šestnáctiletém

litteras et relationes jam iterato miserim in Provinciam, per Romam eas dirigens, ut securius pervenirent ad Patrem Germaniae Assistentem includens.“

²⁰¹ O půvabu přírody píše KAL II, o vůni MAL I: „*Diebus aliquot continuis inter montes, silvas, et deserta; interdum tamen aromatum latè diffundentes odorem amoenas et deliciosas transivimus vicinias*“.

²⁰² Srv. GIL I, KAL II.

²⁰³ KAL II: „*Urbem describere supersedeo utpote ab aliis saepius descriptam*“.

²⁰⁴ Srv. KAL II a MAL I.

²⁰⁵ Srv. BOR I, II a III.

²⁰⁶ Srv. KAL II.

²⁰⁷ KLE XXVII: „... *P. Procurator, qvi hominis [tj. Boruhradského, pozn. PZ] promptitudine ac dexteritate motus, eum in domo Procuratoriae Indicae Collegio S. Hermenegildi adjunctae retinere ... cogitabat*“.

²⁰⁸ Srv. BOR II a III.

²⁰⁹ „*An adhuc Philippicas cogitat Boruradsky[!]*?“ (NEU IV).

pobytu v Mexiku konečně dosáhl toho, že za jeho „zásluhy“ mu bylo povoleno odplutí do filipínských misí. Za vytoužený odjezd do misí však zaplatil životem; na lodi v Tichém oceánu podlehl nakažlivé chorobě (6. dubna 1697).²¹⁰

V Mexiku (ne-li již dříve, v Pueble, kde byla kolej filipínské provincie) se cesty misionářů rozdělovaly. Část jich byla určena pro misie, které se nacházely v severozápadním Mexiku, zhruba 1300 km vzdušnou čarou od metropole (v dnešních mexických federálních státech Chihuahua, Sonora, Sinaloa a Durango), převážně v horském prostředí oblasti zvané Tarahumara (popř. Taraumara). Z autorů zde vydávaných listů tam zamířili Josef Neuman, Vilém Illing a Václav Eymmer. Misionářem, který působil blíže ke kalifornskému zálivu, v pobřežních oblastech dnešního federálního státu Sinaloa (dostal se však i do severnější Sonory), byl Adam Gilg.

Putování z města Mexika do misí severozápadního Mexika zachycuje pouze jediný dopis našeho korpusu, který napsal Josef Neuman.²¹¹

Cesta filipínských a mariánských misionářů v Mexiku samozřejmě nekončila. Na mulách se přepravili přes zbytek mexické pevniny do tichomořského přístavu Acapulco, kde vyčkali odplutí tzv. „filipínské lodě“. O cestě z Mexika do Acapulca pojednává velmi stručně jediný pramen, dopis Pavla Kleina.²¹² Tolik severní cesta přes Mexiko.

Nyní obraťme pozornost do Jižní Ameriky, totiž do Cartageny, přístavního města v dnešní Kolumbii, kam dospěli indickou flotilou jezuité určení pro misie v severozápadních oblastech tohoto kontinentu. V Cartageně cesta misionářů nabrala dvě možné varianty: námořní a suchozemskou, což bylo dle svědectví Jiřího Brandta ovlivněno zejména aktuálním stavem pirátství v Tichém oceánu.²¹³ Dva jezuité píší o cestě námořní: František Boryně rekapituluje velmi stručně plavbu z Cartageny do Portobela, hlavního dopravního uzlu v severní Panamě (kudy vedla španělská dopravní tepna z Peru a Chile), Jiří Brandt píše v emotivním dopise o nešťastné cestě z Cartageny přes Panamu do Chile, přesně řečeno, o její první fázi z Cartageny do Panamy, během níž značná část jezuitů kvůli nesnesitelným podmínkám onemocněla či zemřela.²¹⁴

²¹⁰ Nejpodrobněji viz Josef KOLÁČEK, ŠB, *passim*.

²¹¹ NEU I. Stejnou cestu ve svých listech vylíčil jeho společník na cestě Jan Ratkay (z rakouské provincie SJ), srv. *WB* č. 29.

²¹² KLE XXIX.

²¹³ Podrobněji viz BDT I.

²¹⁴ Boryně: BNE IV, V a VI, Brandt: BDT I.

Z Cartageny bylo však možno pokračovat i jinak, totiž přes kontinet, zejména do oblastí spravovaných jezuitskou provincií Santa Fé (dnes Bogotá, kolumbijská metropole) a případnou další cestou přes Kordillery do oblastí spadajících pod provincii Quito (dnes metropole Ekvádoru). První etapa této dlouhé cesty (celá cesta mohla trvat až rok)²¹⁵ proběhla na kánojích. Vodním kanálem dopluli cestující z Cartageny do řeky Magdaleny, po níž pokračovali proti proudu dále na jih (s možnou zastávkou v Momposu, kde byla malá jezuitská kolej). Plavbu bylo možno uskutečnit až do městečka Honda, kde vodní cesta proti proudu, dlouhá asi 650 km, skončila. Poté bylo nutno nasednout na muly a vydat se na zhruba tisícikilometrovou pozemní cestu přes Kordillery. Cesta byla obtížná a nebezpečná, vedla převážně pustou a neosídlenou krajinou. Během putování přes velehory okusili jezuité, kteří putovali jen v konopných sandálech,²¹⁶ tvrdé podmínky zdejší přírody: střídání tropického vedra přes den a mrazu v noci, přelézání rozvodněných řek na provizorních provazových mostech, neboť, jak bylo zmíněno výše, jezuité neuměli (na rozdíl od mul) plavat, nebezpečné pády do vody.²¹⁷ Hlavní zastávky na velehorské pouti byly (směrem ze severu na jih) dnešní města Popayán, Pasto (obě dnes v Kolumbii), Ibarra a Quito (obě v Ekvádoru). Za Quitem poutníci zdolali poslední, leč nejobtížnější horský úsek (pěšky, cesta už nebyla schůdná ani pro muly) a poté sestoupili z velehor do amazonské nížiny, kde s pomocí Indiánů nasedli na kánoe a po přítocích Maraňonu (Bobonaza, Pastaza) dosáhli vodní cestou svého misionářského cíle u kmenů v amazonských pralesích, konkrétně osady, kde sídlil jejich superior, jíž byla Laguna na řece Huallaga, nedaleko od jejího soutoku s Maraňonem. Pout' z Cartageny do Amazonie zachytil ve svých dochovaných listech zdaleka nejpodrobněji Jindřich Richter, méně zevrubně pak Samuel Fritz (FRI III a IV) a stručně též Václav Breuer, který se ovšem zmiňuje o svém podrobném vyličení této cesty, které není dochováno.²¹⁸

Z území, ovládaného portugalskou korunou, máme dochován pouze stručný popis cesty Jana Gintzela z metropole Bahii do misíí na řece sv. Františka.²¹⁹

3.2.5. Plavba Tichým oceánem.

²¹⁵ Srv. RICH I až VI.

²¹⁶ RICH VI.

²¹⁷ Srv. RICH V.

²¹⁸ RICH II až VI, BRE II.

²¹⁹ GIN V.

PRAMENY:

Acapulco – Mariánské ostrovy či Filipíny:

KLE XXX – STR XXVIII – TIL II

Piráctví v Tichém oceánu:

BDT I

Filipínské a mariánské misionáře po zdolání pevniny čekala ještě druhá dlouhá plavba přes Tichý oceán. V jihomexickém přístavu Acapulco nastoupili na tzv. „filipínskou“ loď, která je přes Tichý oceán převezla nejprve na Mariánské souostroví, kde bylo zásobovací mezipřistání (podobně jako na Portoriku při atlantské plavbě) a kde část z nich zůstala (v našem korpusu Augustin Strobach, Jan Tilpe, později též Matěj Cuculinus). Zbylí misionáři pak pokračovali na stejné lodi do nejbližšího z možných cílů jejich pouti – na Filipíny (v našem korpusu Pavel Klein, Adam Kall, Jiří Kamel, Vavřinec John, Antonín Malínský).

Svědectví o plavbě přes Tichý oceán máme dochováno v mnohem menším rozsahu než svědectví o plavbě přes oceán Atlantský. Pro plavbu přes samotný Pacifik je nejpodrobnějším svědectvím relace Jana Tilpeho,²²⁰ zatímco z relace Augustina Strobacha jsou dochovány jen útržky.²²¹ Pro závěrečnou etapu cesty, příplutí do filipínské Manily, máme k dispozici pramen jediný, dopis Pavla Kleina.²²²

Tím uzavíráme výčet relací a dopisů líčících cestu z Evropy do misie, které tvoří převážnou část, obsahově neobyčejně pestrou a působivou, dochovaných dokumentů.

3.3. REALITA ZÁMOŘSKÝCH MISÍ

3.3.1. Severní Amerika

PRAMENY:

Severní Mexiko:

EYM IV a V – GIL I a II – ILL III a IV – NEU II, III, IV

Jak bylo řečeno, popis cesty do misí zaujímá v předloženém edičním celku největší objem. Menším dílem je zde zastoupeno samotné líčení misijní reality. Na vině byla jistě

²²⁰ TIL II.

²²¹ STR XXVIII.

²²² KLE XXX.

obtížnost poštovního spojení (nikdy nezjistíme, kolik napsaných a odeslaných dopisů se ztratilo), ale též, jak bylo zmíněno výše, s postupem času odeznívající vazby na českou provincii a naopak, integrace do prostředí Nového světa. Za žádoucí je třeba pokládat budoucí průzkum Římského archivu SJ v Římě, v němž, jak lze předpokládat, budou dochovány další misijní relace českých misionářů.²²³

Pobřežní obyvatelstvo u Kalifornského zálivu, konkrétně indiánský kmen „Seri“, jeho podobu, zvyky, způsob života a myšlení zachycuje ve své podrobné relaci Adam Gilg, který k ní přiložil vlastnoručně zhotovenou mapu s malbou Indiánů, která se dokonce dochovala (viz záhlaví GIL II v edici; její zmenšený přetisk přikládám v edici za textem Gilgova dopisu). Ostatní dochované dopisy z mexických misí líčí misijní realitu v nepokojné oblasti Tarahumara, (nejpodrobněji NEU II).

Dalším výjimečným pramenem k dějinám Tarahumary, pocházejícím z pera českého jezuita, je Neumanova kniha o zdejších indiánských bouřích, která byla vydána roku 1730 v Praze a v moderní době se dočkala několika překladů.²²⁴

3.3.2. Jižní Amerika a Panama

PRAMENY:

Panama:

BDT I

Povodí Maraňonu (misie „Maynas“):

BRE II – FRI I – RICH III, IV, VI, VII

Severní Bolívie (misie „Mojos“):

ARL I – BNE II – BNE III

Paraguay:

²²³ Srv. záhlaví dopisu Stanislava Arleta (ARL I) v edici. V ARSI našel autor této práce elogium misionáře Jana Ratkaye z rakouské provincie, které jsou autografy Josefa Neumana („*Elogium P. Ioannis Ratcay, in Missionibus regionis Tarahumarae Americae Septentrionali 26. decembris anno 1683 pie in Domino defuncti.*“ ARSI, Vitae 168 Necrologia, f. 54-57; „*Litterae mortuariae de P. Ioanne Adamo Ratkai, ad P. Generalem. Taraumarae Americae Septentrionali, 12. Jan[uarii] 1684.*“ Ibid., f. 58.). Kleinův dopis ze Strahovské knihovny (zde KLE XXXIV) je opisem listu, který byl zaslán řádovému generálovi do Říma, což je další podpůrný argument pro existenci jezuitských relací z misí v římském archivu.

²²⁴ Josephus NEUMANN, *Historia seditionum, quas adversus Societatis Jesu Missionarios eorumque auxiliares moverunt nationes Indicae, ac potissimum Tarahumara in America Septentrionali, Rogenoque Novae Cantabriae, jam toto ad fidem Catholicam propemodum redacto.* Pragae 1730. Seznam překladů viz Tištěné prameny v bibliografii.

Chile:

SUP I

Brazílie:

GIN IV, V

Lima:

BNE II

Dopis Jiřího Brandta nepopisuje sice misijní realitu oblasti, kam byl vyslán (Chile), ale podává svědectví o Indiánech na území Panamy a také, prostřednictvím anonymního dopisu jiného jezuita, nejpodrobnější pojednání o indiánských „pověřích“, tj. o šamanech a kouzelnících.²²⁶

Velmi chudá svědectví z pera českých jezuitů jsou dochována z misijní oblasti „Guaraní“ (dnes Paraguay) a Chile. Větší rozsah již mají dopisy z misijní oblasti „Mojos“; nejpodrobnější popisy však pro oblast Jižní Ameriky máme v našem edičním celku z misijní oblasti „Maynas“, tj. z Horní Amazonie. Mezi nimi zaujímá první místo podrobná relace Václava Breuera, která je nejen celkovým uvedením do problematiky zdejších misí, ale je též významným zdrojem poznatků o dalších dvou českých misionářích zdejší oblasti, jimiž byli Jindřich Richter a Samuel Fritz: Breuerova zpráva obsahuje informace o smrti druhého českého misionáře-mučedníka Jindřicha Richtera a o splutí Amazonky, které uskutečnil Samuel Fritz.²²⁷

3.3.3. Tichomoří

PRAMENY:

Mariánské ostrovy:

CUC III – STR XXVII, XXIX, RelMar, XXX – TIL II-V

Filipíny:

JOL I – KAM I – KLE XXXI až XXXIV

²²⁵ Dopis Václava Christmana z 28. prosince 1681 z Paraguaye. Přetisk latinského (z opisu v BHStA Mníchov) textu in: Simona BINKOVÁ, *El P. Wenceslao Christmann...*, s. 151-152.

²²⁶ Srv. BDT I.

²²⁷ Srv. BRE II.

Čeští jezuité se významně zapsali do dějin christianizace Mariánských ostrovů. Máme od nich zachována dlouhá a podrobná líčení zdejších reálií: přírodních podmínek, historických dějů i zvyků a vzhledu domorodých obyvatel. Pro dějiny Marián jsou to jedinečné prameny, jejichž význam bude doceněn v budoucnosti především historiky Mariánských ostrovů.

Mezi zprávami z tohoto nevelkého souostroví uprostřed Tichého oceánu zaujímá čelní místo „ZPRÁVA O POZORUHODNOSTECH MARIÁNSKÝCH OSTROVŮ“,²²⁸ bohatými prameny jsou i dopisy Jana Tilpeho, především jeho nejpodrobnější dopis z roku 1682.²²⁹ Podrobné vyličení domorodých rebelií, které vedly mimo jiné ke smrti prvního misionáře-mučedníka v řadách české provincie SJ, přináší Matěj Cuculinus.²³⁰

3.3.4. Rekapitulace misijní kariéry:

PRAMENY:

BNE IV – BNE V – BNE VI (vše misie Mojos) – NEU V (Tarahumara)

S nástupem do misí jezuité zažívali silné vjemy, které je inspirovaly k napsání dopisu domů, ať už ze spontánního popudu, nebo bylo chápáno jako splnění povinnosti vůči bývalým představeným. Každopádně můžeme předpokládat – jak již bylo řečeno dříve – že život jezuitů se postupem času ustálil a proměnil, bez ohledu na dramatické okolnosti indiánských povstání. Misionáři se též integrovali do nového prostředí a vazba na českou provincii postupně slábla, a s ní i tok korespondence z misí do Čech.

Na konci tohoto chronologického přehledu nutno ještě uvést relace, které tvoří ohlédnutí za misijní kariérou a jejími výsledky, jež jsou dochovány z pera Františka Boryněho (psal je především svým bratrům Ignácovi a Vilémovi). Tematicky sem náleží i dopis Josefa Neumana českému provinciálovi, který byl otištěn jako předmluva jeho zmíněného díla o povstání Indiánů v Tarahumaře. Tyto dopisy jsou však poněkud stručné, František Boryně popisuje vzhled a majetkové poměry redukce, kterou během misijní kariéry vybudoval, Josef Neuman vzpomíná na zemřelé druhy.

²²⁸ STR RelMar.

²²⁹ TIL II.

²³⁰ CUC III.

Těmito listy, které psali jezuité již na sklonku života, uzavírá se pojednání o tom, jak jsou jednotlivé etapy misionářského života promítnuty v dochované korespondenci.

4. NĚKOLIK POHLEDŮ NA JEZUITSKÉHO MISIONÁŘE A JEHO MYŠLENÍ

Účelem následující kapitoly není podat ucelený a všeobjímající pohled na misijní působení českých misionářů, ale poukázat na některé jeho stránky, které editor našel ve vydávané korespondenci a které dle jeho názoru zůstávají nepovšimnuty.

V prvním oddíle se zamyslíme nad jezuitskými misiemi ve španělských koloniích jako nad finanční investicí španělské koruny a srovnáme předloženou úvahu s úryvkem z dopisu Jiřího Brandta.

V druhém oddíle si přiblížíme fenomén mučednické smrti v korespondenci misionářů, přičemž vystavíme kritice zjednodušující morální odsudek, který nad misionáři pronesl Oldřich Kašpar.

Za třetí se podíváme na opomenutý fenomén nespokojenosti, rozčarování a zklamání ze zámořských misí a pokusíme se poukázat na některé jeho příčiny.

A konečně v posledním, čtvrtém oddíle se podíváme na projevy humoru a smíchu v jezuitské korespondenci.

4.1. ÚČEL MISÍ

Na prvním místě se zamysleme nad posláním jezuitských misí v zámoří, a to z hlediska méně humanistického a více ekonomického, totiž z hlediska finanční investice do misie a její návratnosti.

Tím, kdo dotoval a jezuitské misie v Americe a Tichomoří, byla španělská koruna. Za své peníze, které na tuto činnost vynakládala, očekávala zajisté nějakou protihodnotu. Myšlenku, že španělský král vynakládal nemalé finanční prostředky na šíření „větší slávy Boží a spásy duší“, jak své poslání chápali jezuité,²³¹ a to bez návratu vynaložených zdrojů, je neudržitelná. Misie nebyly z hlediska financí žádnou charitou vykonávanou na Indiánech, nýbrž jistým druhem obchodu. Protihodnotou, kterou za své finanční ohodnocení španělská koruna dostala, byla ochrana a kontrola ekonomických zájmů v odlehlých územích. Koruně a jejím mocenským orgánům v zámořských územích šlo o zajištění nerušeného přísunu

²³¹ STR X: „*Dei gloriam animarumque salutem et in altero mundo propagaturi*“; totéž na mnoha dalších místech.

bohatství z Nového světa do Španělska, a k němu mohlo docházet jen za příznivých, tj. klidných podmínek. Jedním z elementů, který takové podmínky mohl silně narušovat – a skutečně také narušoval – bylo domorodé obyvatelstvo, které mělo sice díky civilizační rozdílnosti někdy jiné představy o bohatství,²³² ale i tak představovalo ohrožení pro klidný tok zdrojů²³³ z Ameriky do Španělska, který byl jedním z hlavních zájmů španělské přítomnosti v Novém světě. Proto bylo pro korunu a její orgány v Novém světě žádoucí udržovat domorodce pacifikované a „spořádané“.

Zkušenosti španělské koruně ukázaly, že válčení a boj není efektivním prostředkem k dosahování takové kontroly, neboť je to proces příliš nákladný, hrozí při něm značné ztráty (ztráty na životech je pro tento výklad nutno převést také na ztráty finanční) a výsledky jsou nejisté. Efektu, kterého nedosáhl celý vojenský oddíl, přitom mohl dosáhnout jeden jediný muž, a to za mnohem menší náklady a s mnohem lepšími výsledky. Tímto mužem byl misionář, a zvláště jezuité měli svou horlivostí a přesvědčovacími schopnostmi výborné předpoklady pro takovou práci.

Oč silněji byli jezuité přesvědčeni o vyšším, duchovním cíli svého poslání, o to těžší je v pramenech najít nějaké místo, kterým lze podepřít předloženou úvahu. A tak každý drobný střípek ve vydávaných pramenech, který podporuje zde vyslovenou hypotézu, je nutno pokládat za malý poklad, tím spíše, že jezuité by si takové „zjistné“ myšlenky nikdy nepřipustili, neboť konkrétní osoby misionářů byly ve svých ideálech povzneseny nad světské bohatství,²³⁴ ač o Tovaryšstvu byly šířeny právě opačné názory: že je hamižné a prahne po bohatství.²³⁵ Každopádně, navzdory přesvědčení misionářů o nezištným cílech Tovaryšstva a o duchovním účelu misií, které odpovídalo ideální podobě jezuity, uvyklého zbožnosti, poslušnosti a horlivé práci, lze najít v jezuitské korespondenci následující pozoruhodný záblesk pragmatismu:

„Gubernator Chilensis pro parte pacis contra consilia et machinationes novorum bellorum cum iis Indis[!], tum apud Viceregem Limensem, tum Catholicissimum pium Regem nostrum, conjecturans atque concludens ex victoriis Indiorum antecedibus novis bellorum tumultibus ab ejusmodi pugnacibus Indiis totum Chilen[!] perditum iri; amicam consultius servandam pacem et gladio Verbi DEI potius subigendos esse per Christi[?] Missiones PP. Societatis Nostrae; quorum Apostolicis laboribus et fideles Indii inter rebelliones confirmati

²³² Srv. např. STR RelMar, ARL I, BNE V a VI, BDT I, EYM IV; o touze Španělů po zlatě BDT I, EYM III.

²³³ „*Thesauri*“ (BDT I, RICH III).

²³⁴ Srv. STR RelMar, RICH III, EYM III, JOL I.

²³⁵ Srv. STR RelMar.

*et conservati in fide salvifica et obedientia Hispanorum et continuis accessionibus novorum Indorum per Verbum DEI major fructus factus sit et fiat, quàm ex armis sperari potuit.*²³⁶

V tomto úseku Brandt vyjádřil myšlenku, která je ve vydávaném korpusu výjimečná, ale z ekonomického hlediska velmi relevantní: že evangelizace je cestou k španělskému ovládnutí Indiánů – a potažmo celých území, která je výkonnější (*major fructus*) než zbraně.

K poznatku, že misionáři jsou pro španělskou korunu významný pacifikační činitel domorodého obyvatelstva, dospěl také Josef Neuman:

*„ ... pericula seditionum ac rebellionis in omnibus hisce provinciis, quas Societatis administrant Missionarii, si hi istis gentibus tollantur Patres, qui eos in fide instruxerunt, baptizârunt, et hactenus in fidelitate erga DEUM et Regem conservarunt. Periculum enim ejusmodi seditionum videri proximum, cùm hoc anno in pluribus partibus aliqva rebellionis principia necesse fuerit consopire, ut supra memoratum, et superioris anni generalis rebellio et à fide apostasia totius Regni Novi Mexici, reliquarum Provinciarum Indis animos addiderit ad similia attentandum Hispanorumque jugum excutiendum, si quae bona iis ad hoc occasio daretur.*²³⁷

Misionáře, a zvláště jezuitské, lze tedy z tohoto pohledu chápat jako neobyčejně výkonnou a levnou pracovní sílu, která pro španělskou korunu zajišťovala klid, poslušnost a věrnost domorodého obyvatelstva během vytěžování a exportu „pokladů“ Nového světa, nebo při hájení jiných zájmů ekonomické povahy (např. držba ostrova Guamu coby vhodného místa pro zásobovací mezipřítání během plavby z Nového Španělska na Filipíny).

4.2. MUČEDNICKÁ SMRT

Potíž byla v tom, že domácích, tj. španělských a portugalských jezuitů byl v misiích nedostatek, protože mnohým chyběla náležitá spirituální edukace a z ní plynoucí misionářský zápal pro vykonávání této – v pozemském měřítku – nevděčné a těžké práce. Vyslání do zámořských misí mělo mezi některými jezuity Iberského poloostrova dokonce statut jakési odpadové, špinavé práce, případně bylo chápáno jako trest – a to jak ve španělském prostředí²³⁸, tak i v portugalském²³⁹. Takové smýšlení nelze pokládat za generalizaci

²³⁶ BDT I, zvýraznil PZ.

²³⁷ NEU II, zvýraznil PZ.

²³⁸ ILL II: „ ... plures sunt ex Hispanis, qui coacti magis abeunt ad Indias, quàm libere“; BDT I: „Taceo et opprobria nostra, afflictiones altioris ordinis; faex et amurca audivimus ab ipso quodam Societatis nostrae huc

španělského či portugalského postoje k zámořským misiím, ale i horliví čeští jezuité poskytli svědectví o tom, že existovalo, a je nutné jej vzít na vědomí.

Španělská koruna našla východisko z personální nouze v tom, že dovolila účast v misiích cizozemským jezuitům – byť jen ze spřátelených, spolehlivých území Evropy.²⁴⁰ V jezuitském řádu již existovala silná podpůrná propaganda²⁴¹ pro účast v zámořských misiích a vydávané dokumenty na mnoha místech ukazují, že pro naše misionáře byl jedním z největších vzorů právě **misionář**, šířitel víry, jímž byl sv. František Xaverský. Tato propaganda učinila ze šíření víry mezi „indickými barbary“ (ale i „pohanskými Asiaty“) následovánímhodný vzor; za úplný a skvělý ideál misijních zásluh stanovila mučednickou smrt, jak dokládají svým myšlením sami misionáři, kteří smrt při šíření víry pokládají za dobrou zprávu a potěšující či záviděníhodnou událost.²⁴² Mučednická smrt je ideál, po němž misionář

in Indias ejecta, ut se se Provinciae à nobis expurgarent. Similiter à pari ignorantiores argumentabantur seculares nos in poenam actae irreligiosè vitae, ut discolos aliorum ordinum Religiosorum hìc exulare opinantes. Profectò Señor quidam in praesentia plurium mihi objecerat: „Mi Pater, propter quae peccata in Provincia sua commissa Patriâ extorris factus est?“ Reposui ad verecundum silentium incutiendum, gratias Missionum Apostolicarum soli Societati nostrae proprias, nullius peccatis promereri, alios sexcentos in Europa esse, ut literis et virtute longè me Superiores, qui hoc excelsum munus sanctè mihi inviderent; sequi id mihi potius videri hoc dicto Ducem nostrum, qui discipulos suos, matrem, patrem, sorores stultosque sicuti vanitates omnes relinquere docuit se in cruce ferenda sequi, terrasque orbis peragrare, in quibus major DEI gloria et animarum salvandarum fructus speratur.“

²³⁹ GIN I: „... Capitaneus ..., qui me sua in navi huc advexit, mihi paucis abhinc diebus dixit audivisse se me idcirco ad Missionem tam citò (vix aliquâ concessâ quiete post duorum mensium navigationem) destinatum, quòd Patres hujates exteros pati non possint in Collegiis; addere potuisset, quòd ex Lusitanis et Brasilis Patribus pauci admodum et vix unus inveniatur, qui Missiones praesertim tam remotas et omnibus necessariis destitutas velit acceptare.“; BUK I o portugalských jezuitech: „Defacto verò cum ingenti difficultate Moderator Provincialis vix potest qvatuor Scholarum classibus Magistros 4 et pauculos pro officiis Collegii necessarios, qvos summittat, invenire. Si R[everentiae] Vestrae huic magnae necessitati succurrerint, Provinciam hanc habebunt sibi obligatissimam ... Multi enim ob metum navigationis et stultae persvasionis, qvod ob poenam eò mittantur, Societatem deserunt, et nobiliores candidati ob eadem Societatem non intrant. ... At Apostolis deberent haec esse incitamenta, non impedimenta.“

²⁴⁰ Blíže viz např. Simona BINKOVÁ, *HEP*; Jiří [K.] KROUPA, *Obraz Mexika...*

²⁴¹ Jejím charakteristickým projevem v českých zemích bylo dílo Matěje TANNERA *Societas Jesu usque ad sanguinis et vitae profusionem militans, in Europa, Africa, Asia et America, contra Gentiles, Mahometanos, Judaeos, Haereticos, Impios, pro Deo, Fide, Ecclesia, Pietate. Sive vitae et mors eorum, qui ex Societate Jesu in causam Fidei et Virtutis propugnatas, violente morte toto orbe sublatis sunt*. Praegae 1675.

²⁴² BOR I: „transmitto relationem Martirii Nostrorum Patrum in insulis Marianis ... Non dubito, qvin ipsa relatio ad Provinciam perventura sit pro solatiò omnium desiderantium Missiones transmarinas.“; GIL II: „Et verò

– ve své mysli! – touží a jehož chce dosáhnout.²⁴³ I v českých jezuitách byla doma pěstována a podporována představa, že zámořští misionáři jsou elitní jednotkou SJ a že mučednická smrt je dosažením ideálu misionáře.

Je třeba zde důrazně upozornit, že mluvíme o jezuitských představách, které byly v myslích mladých uchazečů o misie živeny před nástupem na misie řádovou edukací, neboli o misionářských ideálech, a že není patřičné klást na misionáře jakékoli morální nároky a upadnout tak do trapného odsuzování jezuitů, s jakým přišel Oldřich Kašpar: „*Tato krásná slova [že misionář touží po mučednické smrti, pozn. PZ] je ovšem nutno ovšem [sic] zrelativizovat. Neumann ... se ... choval zcela jinak a stejně jako mnoho jeho řádových spolubratři ... snažil (si) zachránit holý život. Základní lidský instinkt zcela převážil nad vznešenými cíli i vzletnými proklamacemi.*“²⁴⁴ Kašpar, vědec naší doby, patrně dospěl k názoru, že obětovat život v misiích bylo morálním závazkem jezuitů jenom proto, že jim to před odjezdem do misí v Čechách někdo tvrdil (dle Kašpara „krásná slova“). Misionáři jako by zrazovali (Kašpar: „zrelativizovali“) své ideály, když si hleděli ochránit život.

Těžko říci, zda Kašpar tehdy dostupnou korespondenci jezuitů četl, ale je třeba důrazně říci, že dochovaná korespondence přesvědčivě ukazuje, že zámořští misionáři z české

hiscæ in partibus non tyrannorum crudelitas, non tanta barbarorum rabies martyria minantur et excidia, qvanquam non ita pridem hac invidendâ sorte sublati sint duo Patres Taraumarenses.“

²⁴³ RICH IV: „*Et quæ non ampliores nos adhuc manent in terris benedictiones? Iam è vicina nobis Bavaria gloriosa pro fide victima cecidit R. P. Gaspar Bek, non multis abhinc annis in hasce partes delatus; quidni in nobis ordinem proximum sperare liceat? (...) Faxit misericors DEUS, ut post praemissos plurimos in horreum Domini manipulos, **parem pro laboribus nostris recipiamus mercedem!*** [tj. mučednickou smrt, pozn. PZ]“; STR XXVI: „*Mexici, 24. Februarii, in festo D. Mathiae Apostoli, felicis sortis meae, quâ anno quidem priori inter Professos Societatis, hoc anno inter Missionarios Indicos Societatis adnumeratus, quàm maximè memor, amplius autem adhuc futurus memor, si, **ut anno tertio inter Martyres Societatis adnumerer, felicissima illa super me ceciderit sors!***“; TIL IV: „*Crudelis Indorum rebellio et orta inde Nostrî persecutio Nobilem Provinciae Boemicae peperit Martyrem, Venerabilem scilicet P. Augustinum Strobach, uti Reverentia Vestra ex ejusdem intelliget elogio; **mihi tam felici esse non licuit.***“ [všechna zvýraznění PZ].

²⁴⁴ Oldřich KAŠPAR, *Jezuité z české provincie v Mexiku*, s. 50. Škoda, že Kašpar své vysoké morální nároky neumí aplikovat na metody vědecké práce. Autor této práce není ovšem první, koho Kašparovo moralizování zaskočilo. Srv. recenzi Kašparovy knihy, jejímž autorem je Petr HORA (*Jak Oldřich Kašpar jezuitům z České provincie dal co proto*. Aluze č. 4, 1999, str. 253): „*To je ovšem velmi zlé [Kašparův přístup, pozn. PZ] a svědčí to opět o trestuhodné ignoranci. Touha po palmě mučednické v rouše Továřství nikdy, opakuji, nikdy, neznamenala, že se jeho členové budou vydávat na smrt jindy a jinak než tak, „jak se Bohu zlíbí“, abych se vyjádřil co nejstručněji. A nekončí snad, horrible dictu, právě těmito slovy Kašparem citovaný fragmet Neumannovy předmluvy?*“

provincie SJ nebyli žádná jateční zvířata pochoduující do misí na porážku. Pokud položili v misiích život, neměla to být smrt, na níž by měl misionář svůj podíl v tom, že by se jí aktivně nepokusil zabránit, jak si Kašpar myslí. Jezuité dobře věděli, že mrtvý misionář je špatný misionář, protože nemůže horlivě šířit víru. Kdyby se misionáři s nadšením vrhali do srmtonosných situací, měly by jezuitské misie pramalé výsledky. Stačí si přečíst Cuculinův *SOUHRN UDÁLOSTÍ NA MARLÁNSKÝCH OSTROVECH MEZI ČERVNEM 1684 A KVĚTNEM 1685* (CUC III), kde je takových situací, v nichž se jezuita dostává tváří v tvář ohrožení života, uvedeno víc než dost (mimoходом, český překlad této Cuculinovy relace, byť porýzený z *Weltbottu*, je v českém jazyce dostupný již 190 let²⁴⁵). I horlivec a idealista Augustin Strobach píše, že nechce zemřít zbytečně – jen proto, aby se jeho kosti staly surovinou pro výrobu indiánských šípů.²⁴⁶ Zdá se, jako by Kašpar upadl právě do myšlenkových osidel jezuitské didaktické legendy, při níž jezuitští učitelé, neznalí všech aspektů misijní reality a plní horlivosti a nadšení (Matěj Tanner, Emanuel de Boye) z didaktických důvodů zámořské misie idealizovali a ze smrti misionáře činili nejvyšší metu jezuitovy touhy na tomto světě, ideál morálního závazku.

Ukažme si na jednom místě, líčícím okolnosti předcházející Strobachovu zajetí a smrti, kontrast mezi strohým líčením reality svědka dotyčných událostí a zveličením neboli didaktickou legendou, kterou stvořil Emanuel de Boye.

Matěj Cuculinus (CUC III) byl vedle Jana Tilpeho (TIL IV) jedním z nejbližších svědků Strobachova skonu; i tak jej znal jen z doslechu a nebyl jejím přímým svědkem. Nedlouho před Strobachovou mučednickou smrtí došlo k události, kterou bychom s trochou nadhledu mohli nazvat „Strobachova osudová otočka u Guamu“. Zachycuje Augustina Strobacha ve chvíli, kdy připlouvá z ostrova Roty na Guam a spatří trosky jezuitského kostela a rezidence, které vypálili domorodí Chamorrové. Při pohledu na dílo zkázy Strobach otočí loďku a pluje zpět na Rotu. Tato otočka a návrat na Rotu povede k událostem, které Strobacha budou stát život a které by jej život snad nemusely stát, kdyby byl na Guamu zůstal. Přeživší skupinka jezuitů a španělské posádky byla totiž ukryta v bezpečí španělské pevnosti. Cuculinus událost zachycuje takto:

„P. Augustinus Strobach 27. Julii cymbâ conscensâ Agadnam versus navigavit, sed littori jam vicinus, dum busta Templi, Domûs nostrae ac aliarum fumantia ac scintillantia ex

²⁴⁵ Pořídil jej Jan Bohumír DLABAČ. Podrobněji viz záhlaví Cuculinových dopisů v edici.

²⁴⁶ STR RelMar: „... nollem tamen ego pro eorum lanceis, sed bene pro Christi nomine vitam meam profundere ac sanguinem“.

mari conspicit, ratus actum de nobis esse omnibus ac castrum littusque ab hoste teneri, Rotam repetit...“²⁴⁷

Adresátem dopisu, kde se nachází tento text (CUC III), není nikdo jiný než Emanuel de Boye. Cuculinova relace byla jedním z jeho hlavních pramenů při psaní Strobachovy biografie (BOYE, AS). Boye, který nežřídka Cuculinovu relaci bez uvedení pramene parafrázuje či opisuje²⁴⁸ vykrášlil Strobachovu otočku jako duševní zápas rozumu a citu velmi podrobně, a tak vyjímám jen podstatné pasáže:

„Tandem propitium nactus ventum, Agadnam properat. Dies erat 27. Julii. ... ex Rota insula advehitur Ven[erabilis] P. Augustinus, jámque portum salutaturus, cùm ab oratione oculos elevat, videt miserabile bustum et ex ruderibus adhuc fumantibus in altum ejectas scintillas ... intelligebat nimirum, qvò à DEO vocaretur, et quantulo intervallo distaret à portu [149] tot votis ... felicitatis, si portum Agadnensem subiret, compos futurus. ... invitabat felix opportunitas et impulsu vehementi urgebat ... pro Christo moriendi desiderium. Altius tamen ab alto immissum consilium ... Nè videlicet temere quid auderet, nè populum sibi concreditum, DEO adhuc fidelem, in evidenti salutis aeternae periculo constitutum, suo, si ullo tempore, subsidio egentem, gregem pastore destitueret. ... [150] mori pro Christo, quid melius? Si tamen animam suam servaret adhuc, positurus tandem pro grege. ... Coarctatus in hunc modum inter affectum et ratione ... Abrupit hunc agonem propè sanguineum confortans

²⁴⁷ CUC III. Úryvek pro lepší názornost překládám: „*P. Augustin Strobach 27. července [1684] nastoupil na člun a plavil se do Agadny [tj. z ostrova Roty na ostrov Guam v Mariánách, pozn. PZ], leč když se přiblížil ke břehu, zahlédl z moře spáleniště kostela, našeho domu a jiných staveb, plné dosud kouře a jisker. Usoudil, že je po nás veta a že nepřítel [tj. domorodci] dobyl jak pevnost, tak i celý břeh. A tak zamířil zpět na ostrov Rota.*“

²⁴⁸ Srv. např. tato následující dvě místa:

Huic tam prospero ac laeto rerum politicarum ac spiritualium cursui invidens infernus, DEO, cujus judicia semper justa sunt, ità permittente tempestatem per suos excitavit, quae²⁴⁸ non solùm noviter coepta in insulis Aqvilonem versus, sed pacificè etiam annis jam aliquot in Guahan et Rota continuata religionis Christianae magno cum fervore ac progressu exercitia, cum universali prope fidei Catholicae ruina uno qvasi momento prostravit ac evertit. (CUC III).

Huic tam prospero rerum politicarum pariter, ac spiritualium progressui invidens infernus, DEO (cujus judicia semper justa sunt) sic permittente, novam, & omnibus annorum superiorum longè graviorem tempestatem excitavit, quae non solùm bene coepta in novis insulis, sed tot jam annis continuata in S. Joannis, & S. Annae, Religionis Catholicae exercitia, ac spem propè omnem cum universali Christianitatis novellae ruina, uno quasi momento prostravit, & evertit. (BOYE AS, s. 108-109).

Angelus ... monebatur, ut discipulos ... reviseret [151] neque ... Neo-Convertorum necessitatibus deesset. ²⁴⁹

Taková je tedy odlišnost v řeči pramenů. První pramen slouží k poznání skutečnosti, druhý pramen slouží k poznání postoje či přesvědčení, které je tak zásadní při jezuitské edukaci. Výchova či duchovní formace (*educatio, aedificatio*) misionáře neučila, jak se má v konkrétní nebezpečné situaci zachovat, výchova však misionáře naučila, jak má v takové situaci smýšlet, že má počítat s možnou smrtí a nemá se jí bát, protože smrt misionáře je zásluhou a nikoli škodou. Sám Emanuel de Boye v daném úryvku oba zájmy rozděluje, a to na zájem rozumu (zachovat si život a sloužit křesťanům) a na zájem „srdce“ nebo – jak dnes říkáme – citu (touha zemřít pro Krista). Nikoli všechno, co cítíme, můžeme uskutečnit, protože řeč rozumu nám v tom zabraňuje. Z toho je jasné, že mučednická smrt byla věcí srdce, tedy přesvědčení a postoje, věc čistě výchovná; nikoli však věc rozumu – a rozumu dle Emanuela de Boyeho přednost i samotný anděl, který Augustinu Strobachovi vnukl, aby nešel na dobrovolnou smrt.

Jak to bylo se Strobachovým rozhodováním doopravdy, nemůže vědět ani Emanuel de Boye, který jej využil k edukačním účelům, ani my, tolik vzdálení těmto událostem. Leč Cuculinovo nejbližší svědectví mluví prostě a jasně: Strobach viděl na Guamu dílo zkázy a usoudil, že jezuité jsou mrtví, a tak se otočil a plul zpět na Rotu. Nemohl vědět, že právě za toto rozhodnutí nakonec zaplatí životem; avšak na Guam nevystoupil, právě protože si myslel, že by jej tam čekala zbytečná smrt.

Když potom stál za pár dní skutečné smrti vstříc, byla pro něj právě výchova a z ní vzešlé přesvědčení o velebnosti misionářské smrti zdrojem síly, jak líčí opět Cuculinus:

„Dum ipse in cymba responsum praestolatur, adsunt Tinianenses, qui eum in terram abripiunt et ligatis à tergo manibus primùm in pagum Soncharon ad Principalem illius

²⁴⁹ BOYE, AS, s. 148-151: „Konečně se dočkal příznivého větru a spěchal do Agadny [na Guam, pozn. PZ]. Bylo to 27. července. ... Když se Ctihodný P. Augustin přiblížil ve směru od Roty a pozdvihnuv zrak od modlitby, již se chystal pozdravit přístav, tu spatřil ke své lítosti spáleniště a sutiny, z nichž se dosud zvedal dým a jiskry ... zajisté pochopil, že jej volá BŮH a že ho jen malý kousíček odděluje od vytouženého šťastného přístavu [tj. od mučednické smrti, pozn. PZ]; stačilo vystoupit v Agadně na břeh a mohl jej dosíci ... šťastná příležitost jej zvala a silná touha v něm rozdmýchávala přání zemřít pro Krista. Z výšin se k němu sneslo jiné vnuknutí, ... aby bez rozvahy nepodnikl nic, co by uvrhlo jemu svěřený lid, dosud věrný BOHU, do jasného nebezpečí věčné zkázy duše, kdyby snad národ, který ho tolik potřeboval, o svého misionáře přišel, kdyby pastýř opustil své stádo ... co je lepší než zemřít pro Krista? ... kdyby však přeci jen svůj život zachránil pro blaho oveček ... tak se zmítal mezi řečí rozumu a srdce ... Anděl, dárce síly, ukončil tento takřka krvavý zápas ... i bylo mu vnuknuto, aby se vrátil ke svým ovečkám ... a sloužil potřebám svých nedávno obrácených křesťanů.“

coloniae deducunt, qui illum Breviario et Crucifixo è collo pendente spoliavit ... Indè ligatis manibus eductus est in Marpu vicum, cui praeerat ex indigenis olim conversus jam Apostata, à quo petiit Pater aquae haustum, sed non obtinuit; remissus ad aliam insulam Tiniaso prohibitive sunt ductores ipsi praeberere aquam in via. In insula ductus est ad unum ex Principalibus barbaris, et ab hoc missus ad alterum nomine Qviyao, qui ductores Patris interrogavit, quidnam Pater egisset in via, et illis respondentibus, quod itinere toto orâsset verba, quibus invocare DEUM solent Christiani, ille reposuit: „Nunc videbimus, quid illi profutura sint isthaec!“ Cumque Pater quaereret, quâ de causa se occidere vellent; quidque illis unquam nocuisset? Ille torvus vultu nihil respondit, sed Patre subjungente non timere se mori pro DEO, quem praesentem haberet, et qui quid sibi expediret optimè nôsset, ait: „Non novimus hunc DEUM. Et in quo te adjuvare possit videbimus!“ Elato fuste, quem manibus gestabat, validum ictum inflixit gutturi Patris, qui felicem DEO animam reddidit.“²⁵⁰

Mučednická smrt „z rukou divochů či pohanů“ nebyla cílem misí, byla pouze výchovným vzorem při duševní formaci mladých jezuitů. Jinak řečeno: Když byl někdo vyslán na možnou smrt (což byl případ misí mezi Indiány), musela mu být za toto nejvyšší riziko přislíbena adekvátní odměna (proto je misionář takřka světec a příklad nejzářnější). Nebylo možno mu sdělit, že možná zemře jenom proto, aby chránil zájmy jiných osob, jak bylo načrtnuto v minulé kapitole. Španělští a portugalské jezuité znali misie mnohem blíže, a proto měli o této edukační roli mučednické smrti patrně pragmatičtější představu. V mysli španělských jezuitů, kteří nechtěli do misí, převládl sebezáchovný pud a touha po životě v bezpečí, v mysli nejhrolivějších českých misionářů naopak hrála velkou roli předchozí výchova a idealismus, leckdy až naivní, který představoval mučednickou smrt jako nejvyšší odměnu, kterou může těm nejšťastnějším přichystat Bůh, kterou však misionář sám zbytečně

²⁵⁰ CUC III: „Zatímco [Augustinus Strobach] čekal ve člunu na odpověď, přišli obyvatelé Tinianu, kteří jej vytáhli na pevninu, svázali mu ruce za zády a vedli jej nejprve do osady Soncharon k náčelníku zdejšího kmene, který mu strhl breviář a krucifix, zavěšený na krku ... Poté byl se svázanýma rukama doveden do osady Marpu, v jejímž čele stál domorodec, dříve již na víru obrácený, nyní však od ní odpadlý. Otec [Augustin] požádal o doušek vody, ale nedostal jej. Byl poslán na ostrov Tinian a jeho strážím bylo zakázáno, aby mu během cesty dali napít vody. Na Tinianu byl přiveden k jednomu z největších divochů, který jej poslal k jinému jménem Qviyao. Ten se strážců Otce [Augustina] otázal, co Otec dělal během cesty. Odpověděli mu, že během celé cesty si říkal slova, která křesťané směřují k Bohu. Divoch na to řekl: „Teď uvidíme, jestli mu budou k něčemu platná!“ Když se Otec otázal, proč jej vlastně chtějí zabít – copak jim někdy ublížil? – divoch se jen zašklebil a neřekl nic. Otec Augustin dodal, že se nebojí zemřít pro Boha, který je mu nablízku a který nejlépe ví, jaký osud pro něj připravil. Tu divoch pravil: „Neznáme toho Boha. A uvidíme, jak ti dokáže pomoci!“ Zvedl kyj, který držel v rukou, a zasadil mocný úder do hrdla Otce [Augustina], jenž svou šťastnou duši poroučel Bohu.“

nevyhledává; právě naopak, které z rozumových důvodů předchází. Proto se Augustin Strobach u Guamu otočil a stal se mučedníkem – nechtěně.

4.3. ZKLAMÁNÍ A NESPOKOJENOST ČESKÝCH MISIONÁŘŮ

4.3.1. Izolace a bída misí, divokost Indiánů

Zklamání a kritika českých misionářů v jejich listech ze zámoří je zatím přehlížena. Všímavý Zdeněk Kalista na příkladu Václava Eymera ukázal, že tón jezuitské korespondence se z počátečního naivního nadšení až emotivního roztoužení proměnil do rezignace, neboli – jak se v dobové terminologii říkalo – „melancholie“ (EYM III, ILL IV). Zdeněk Kalista v *Cestách ve znamení kříže* konstatuje: „Obsahově očitáme se tímto pátým listem Eymerovým dosti daleko od jeho dopisů předchozích. A je to také zřetelně znáti na jeho tónu: místo živého líčení rozličných událostí, jež tvořilo půvab listů přechozích, přichází tu jen prosté konstatování určitých faktů a nad živými barvami nového světa převažují až příliš těžce šedé barvy práce a jejich stínů.“²⁵¹

Na základě četby vydávaného korpusu korespondence lze však prohlásit, že společnou notou části vydaných listů je **nespokojenost** a **zklamání** z reality zámořských misí. Příčinou těchto pocitů byl patrně kontrast mezi naivními představami o šíření slávy Boží a spásy duší a upadnutím do světa samoty, izolace a nedostatku podpory v misiích.

Rozčarováním pro některé misionáře byly už samotné jejich „ovečky“, tj. domorodci, kteří se nacházeli na odlišných příčkách kulturního vývoje než evropský svět. Indiáni jsou pro misionáře nejen pohany (*gentiles, ethnici*), stejně jako vyspělé asijské národy, ale navíc ještě divochy (*barbari*). S tím počítá misionář *a priori*, třebaš Indiány miluje křesťanskou láskou a pohlíží na ně se sympatií.²⁵² Indiáni nejenže neznají pravého Boha a jejich duším hrozí v posmrtném životě zkáza či peklo,²⁵³ ale vyznačují se navíc množstvím špatných zvyků.²⁵⁴ Při pohledu z evropské strany si dokonce misionáři nebyli jisti, zda jsou Indiáni vůbec lidské bytosti, nebo spíše bytosti bez rozumu, tj. zvířata. O tom svědčí například dopis

²⁵¹ Zdeněk KALISTA, *CvZK¹*, s. 211.

²⁵² „*Pretiosas nimirum animas istorum barbarorum et verè pauperum et nudorum tam in temporalibus, quàm spiritualibus et caeteris divitiis...*“ (STR RelMar, zvýraznil PZ).

²⁵³ „...*plures quàm centum Orco subtraximus*“ (RICH VII).

²⁵⁴ Srč. NEU II, III, IV, GIL II, GIN IV a V.

portugalského misijního prokurátora Franciska da Fonseky,²⁵⁵ který při náboru misionářů napsal do české provincie tato slova: „*Doleo, quòd talis Pater* [snad František Tillisch?, pozn. PZ] *designatus pro Maranonio, ubi homines sunt adeò barbari et rudes, ut per multum temporis dubitatum sit, an illis deberet conferri Baptisma et an essent animalia rationalia.*“²⁵⁶ V podobném duchu se vyjádřili i další čeští misionáři, například Václav Breuer, který rovněž pochybuje o tom, že Indiáni jsou lidé,²⁵⁷ Adam Gilg, který napsal, že úkolem misionáře není ani tak proměňovat člověka na křesťana, jako spíše proměňovat divocha na člověka,²⁵⁸ Josef Neuman, který Indiány k divokým zvířatům přirovnal,²⁵⁹ nebo konečně Jan Gintzel, je za divoká zvířata rovnou označil.²⁶⁰ Zvyky Indiánů byly misionáři pokládány za špatné a christianizace byla vnímána jako jejich náprava – lépe řečeno jako jejich vymýcení a přestup ke křesťanskému způsobu života.²⁶¹ Indiáni měli podle přesvědčení jezuitů opustit svůj dosavadní přírodní a svobodný způsob života a shromáždit se kolem osoby misionáře,²⁶² aby se mohli účastnit především náboženského života a uvyknout evropským zvykům (např.

²⁵⁵ Autor díla *Relação verdadeira da jornada, que desde Lisboa fez à Corte de Vienna de Austria O Conde de Villar Maior como Embaixador do Senhor Rey D. João V...* (Lisboa 1787), ve které je popisován i průchod českým královstvím v roce 1708.

²⁵⁶ *Paraphus litterarum Patris Francisci à Fonseca, Indiarum Procuratoris.* NA Praha JS III 413, f. 596r.

²⁵⁷ BRE II: „*Ut enim est gens haec sinè ratione, brutorum in modum educata, parùm aut nihil intra multum temporis de rebus caelestibus et aeternis percipit, adeoque facillimè taedio afficitur, dum Missionarius neophytes istos à suis vitiis desvefacere nititur. Dumque repugnat Patri consulenti et roganti parere, adest Pater aut Hispanus aut justitia cum flagello, quo cogantur, et nihil omnino sinè isto apud hosce vilissimos et nauçi homines (si tamen homines essent), nihil, inquam, effici potest sinè flagello, cuius odio primùm Hispanos ut diabolum horrent, atque ideò cum diabolo nomine apud plerasque nationes Indicas in propria ipsarum lingua appellantur...*“ (zvýraznil PZ).

²⁵⁸ „... priüs ex brutis homines quàm ex hominibus Christianos efficere...“ (GIL II).

²⁵⁹ „*Est haec gens inimica collectio quaedam ex Indis rebellibus bestiarum more viventibus*“ (NEU I).

²⁶⁰ „*Ab Indis fructum spiritualem exiguum sperare possum, quia bestiae sunt*“ (GIN IV, zvýraznil PZ).

²⁶¹ TIL II: „*Mores illorum ... egregiè jam correcti et ad normam legis Christianae reducti...*“ (zvýraznil PZ); Ibid.: „*Fabularum suarum jam ipsi irrisores fiunt et veritatis, quam iuvante DEO magis semper cognoscunt, aestimatores.*“ Dnešní sociologie či antropologie by hovořila o problému akulturace.

²⁶² NEU II: „*Primarium erat, ut post frugum collectionem illico domos suas aedificent, et qui remotiüs vivunt, Ecclesiae ad oppidum formandum appropinqvent omnemqve messem suam illuc conferant, deinceps me non passurum, ut vivant velut ethnici in speluncis suis aut tuguriis, hinc inde dispersi, sed in unum cupere congregatos.*“ Na Mariánských ostrovech byla původní indiánská obydlí vypalována, aby se do nich odpadlí domorodci nemohli vracet, jak líčí Jan Tilpe (TIL II): „*Indorum reductorum mansiones hinc inde sparsas, nè ad eas latibulaque sua aliquando redirent, milites, qui nobis ibant comites, exusserunt.*“

odívání). Z opačného konce vzato, jezuité museli naproti tomu odvyknout pohodlí evropského života a adaptovat se na život v divočině, nouzi a izolaci.

Nad nelehkou realitou zámořských misí si z různých důvodů povzdechli mnozí čeští misionáři. Není příliš divu, neboť ji vskutku provázely těžké životní podmínky. Jezuité se nejednou ocitali v bezprostředním ohrožení života,²⁶³ misie mezi domorodci se vyznačovala samotou, odloučením, chudobou a nepohodlím,²⁶⁴ misionáři často trpěli nemocemi,²⁶⁵ ohrožovala je nebezpečná a neznámá příroda,²⁶⁶ ale také extrémní klima,²⁶⁷ a konečně, „divoké“ zvyky samotných Indiánů.²⁶⁸ Na to vše čeští misionáři přišli, ovšem – na rozdíl od Španělů – až v misiích.²⁶⁹ Pokud byli jezuité ochotni všechny tyto těžkosti snášet, vadila jim lhostejnost a domýšlivost ze strany Španělů,²⁷⁰ a proto také mnohdy svoje české spolubratry od misí v zámoří ve svých listech zrazovali, udávající sebe jako varovný příklad.²⁷¹ Obtížnost misie zakusil a přiznal i jeden z největších idealistů, Augustin Strobach, který misijní práci ve své Mariánské relaci (STR RelMar) charakterizoval takto: „... *ingens omnino solitudo, qualis nullibi in toto fortè terrarum orbe, defectus ingens rerum pene omnium, carentia omnis humani commercii aut solatii, exilium omnino voluntarium in ultimis terrae finibus ...*“

O to pozoruhodnější je, že i v takových těžkých podmínkách si právě Strobach dokázal zachovat optimismus a víru ve smysl svého poslání, ba dokonce – což je výjimečné a pro myšlení jezuitského misionáře netypické – vyjádřit respekt až obdiv k některým vlastnostem a zvykům domorodců. Strobach vnímá domorodce na několika místech v Mariánské relaci – zcela v rozporu z obvyklým pohledem – jako sobě rovné bytosti(!), nikoli jako tvory, u nichž není jisté, zda nejsou náhodou zvířata, což bylo u některých jeho druhů (*commisionarii*) zcela obvyklé (viz výše). Dokonce jde tak daleko, že Chamorry, domorodé obyvatele Mariánských ostrovů, srovnává, a to na stejné úrovni, s křesťany. A to není ještě všechno: křesťané vycházejí z jeho srovnání jako poražení! Strobach píše: „*Et vocentur licèt barbari aut tales*

²⁶³ Srv. CUC III, ILL IV.

²⁶⁴ Srv. GIL II.

²⁶⁵ Srv. BDT I, NEU II, GIN V, BRE II (o nemoci S. Fritze), EYM IV, RICH VI, STR XXV.

²⁶⁶ Srv. BDT I: klíšťata, písččné blechy, štíři, moskyti...; BRE II: Samuela Fritze málem sežral krokodýl.

²⁶⁷ Srv. RICH I-VI.

²⁶⁸ Srv. GIL II, NEU II, III a IV, BRE II, BDT I, GIN IV a V, BOR II a III.

²⁶⁹ Srv. BDT I, GIL II, NEU II a III, BRE II, ILL III a IV aj.

²⁷⁰ Podrobněji viz oddíl o španělské a portugalské aroganci v této kapitole.

²⁷¹ Srv. s. 81, pozn. 296, 297, 298.

*aliquando fuerint, fuerunt tamen etiam in multis suntque etiamnum perquam humani atque tractabiles ...; Et praeterquam quod in multis perhumani sint Mariani, sunt item in quibusdam rebus mirum in modum culti atque politici ...; inter caeteras virtutes naturales ac politicas, quibus praediti Mariani, praecipuè refulget magna eorum charitas, qua inter sese mirum in modum uniti sunt, ut nobis Christianis non immeritò ruborem ac verecundiam causare possint ...; Et proh pudor! Quod ethnici, gentiles, atei in charitate Christianos superent!*²⁷² Svůj pokorný hold domorodcům Strobach korunuje řečnickou otázkou „Cožpak toto jsou divoši?“, která je v celém korpusu misionářských listů ojedinělá: „*Nemo comedet aut bibet, quin si praesentem videat alterum ei prius non offerat illud ipsum quod comesturus, aut bibiturus, bibiturus autem vas labio nunquam applicabit, sed à longè sinet influere, inurbanum iudicantes os vasi applicare, ex quo alteri bibiturus est. Nunquid barbari?*“²⁷³

Málokterý misionář dokázal na Indiány pohlížet s takovou shovívavostí a vlídností jako Augustin Strobach. Málokdo z nich si dokázal zachovat takto optimistickou a pozitivní mysl. Budiž tento postřeh autorovým pokorným holdem Strobachově ojedinělé toleranci a schopnosti nadhledu.

4.3.2. Španělská a portugalská arogance

Rozčarování a zklamání českých misionářů však nepřicházelo až v misiích, ale dostavilo se někdy již v Evropě. První jeho příčinou byla španělská a portugalská arogance a pocit nadřazenosti nad cizinci, který se projevoval uvnitř jezuitského řádu i mimo něj. Jedním z činitelů, který k této aroganci přispíval, byl kontrast společenského statutu jezuitského misionáře působícího v „barbarské divočině“, který požíval na jedné straně v iberských zemích, a v české provincii na straně druhé.

V české provincii se vyvolený misionář působící mezi zámořskými „barbary“ těšil možná až naivnímu obdivu a „svaté závisti“²⁷⁴ svých spolubratří. Čeští jezuité považovali své zámořské poslání za privilegium a naplnění ideálu jezuity,²⁷⁵ své vyslání měli za

²⁷² STR RelMar.

²⁷³ STR RelMar, zvýraznil PZ.

²⁷⁴ BDT I: „*sanctè invidere*“.

²⁷⁵ To je možno vyčíst z indipetic (např. indipetice Valentina Stansela, podrobnější údaje v edici) i ze samotné korespondence zde vydávané (především: Richter, Strobach, Eymer, Brandt). Srv. děkonné dopisy Fritze,

vyznamenání a odměnu, pokládali se za elitní následovníky sv. Františka Xaverského a svou práci nazývali „apoštolskou“. K podpoře takových myšlenek zajisté přispívala řádová výchova, propaganda a cenzura, která filtrovala zprávy z misí tak, aby splňovaly vhodné edukační účely a mohly působit na mysl mladých jezuitů žádoucím způsobem. Ve zprávách zůstával jen oslavný a pochvalný tón, kritické postřehy byly vypouštěny. Cenzura nebyla tajná, ale naopak, běžná: vědělo se o ní a počítalo se s ní.²⁷⁶ Pod vlivem této formace odjížděl jezuitský misionář do zámořské misie se zkreslenými a naivními představami, které, jak bylo naznačeno výše, braly za své až při střetu s realitou, která byla od těchto očekávání odlišná.

Vydávaná korespondence ukazuje, že ve Španělsku a v Portugalsku, kde existovala přesnější představa o koloniálním světě a jeho životních podmínkách, byl v některých případech jezuitský misionář „mezi divochy“ předmětem zcela jiného ocenění, neboť práce v odlehlých indiánských misiích byla pokládána některými Španěly a Portugalci (včetně jezuitů) nejen za práci těžkou a nevděčnou, ale též za práci podřadnou, případně za práci za trest a z donucení, jak bylo již výše řečeno,²⁷⁷ což byl jeden z důvodů, který zapříčinil, že španělských uchazečů o tuto práci byl nedostatek a že tedy byla v koloniálních misiích jezuitského řádu připuštěna účast cizinců.²⁷⁸

Španělé však často chovali k cizincům jakýsi pocit nadřazenosti či despektu. Podle názoru mladých španělských jezuitů byl Španěl stonásobně lepší pracovník než cizinec,²⁷⁹ což čeští misionáři nesli nelibě už s ohledem na to, že měli obvykle vyšší vzdělání než jejich španělští druhové, kteří přesto zastávali významnější funkce a měli rozhodovací pravomoci,

Richtera nebo Bukovského řádovému generálovi (bližší údaje opět v edici pod jmény jednotlivých jezuitů v rubrice „Žádosti“).

²⁷⁶ STR XVI: „*Promisi nuperis meis ... submissurum me ... nova Chinensia seu relationem statūs constitutionisqve tum Societatis Nostrae, tum S. Fidei Catholicae in Chinis. Quia verè posset accidere, ut septimanis et mensibus sub censura desudarent ...*“

²⁷⁷ Viz s. 66, pozn. 238.

²⁷⁸ O nedostatku španělských uchazečů o práci v odlehlých misiích píše např. Jindřich Richter: „... *Confido cum proximis Regiis galleonibus suppetias ex Provincia nostra [tj. nové misionáře, pozn. PZ] aventuras, in partem laborum nostrorum, quod unicè intendit R. P. Visitator Nostratis Provinciae ... His siquidem, inquit, opus habemus. **Hic enim pauci sunt praetendentes** et pauciores apti, ob affectas valetudines, vires debiles, complexiones etc.*“ (RICH VII, zvýraznil PZ).

²⁷⁹ O tom svědčí stížnost českých jezuitů na španělské chování (FIL II): „... *dicendo et habendo nos, etsi vocatos et necessarios homines, sibi inutiles, quodqve alterum Gavaleri nobis cum visu retulerunt, quod quinque Hispani operando plus valeant quam 500 exteri.*“

k nimž nebyli zpočátku cizinci připouštěni nejen ve španělském,²⁸⁰ ale ani v portugalském prostředí.²⁸¹ Tímto urážlivým chováním byl nejvíce roztrpčen starší a zkušenější Vilém Illing, který dal nespokojenost ve svém dopise otevřeně najevo.²⁸² Je s podivem, že jeho dopis proklouzl španělskou cenzurou, stejně jako dvě další trpké stížnosti „filipínských misionářů“, z nichž jednu sám Illing prokazatelně inicioval.²⁸³

Dva dopisy „filipínských misionářů“ jsou nejvýraznějším projevem kritiky španělských představených a jejich neuctivosti k cizozemským jezuitům. Misionáři byli během příslušné atlantské plavby, jejíž průběh byl příčinou napsání těchto stížností, rozděleni do dvou skupin: do skupiny filipínské a mexické. Illing byl s ohledem na svůj vyšší věk ustanoven superiorem skupiny mexické.²⁸⁴ V dopise ze Sevilly (ILL II) si stěžuje na neuspokojivé podmínky v této skupině mexických misionářů (složené z cizinců), kterou měl řídit. Vzhledem k tomu, že pisatelé stížností jsou „filipínští misionáři“, přešlo roztrpčení během plavby patrně i na skupinu filipínskou, o čemž se zmiňuje i její příslušník Adam Kall, který ovšem vzápětí dodává, že situace se postupně změnila k dobrému a za její hlavní příčinu

²⁸⁰ „Credimus in orbe nullibi neglectus aut despectus habendos, quàm inter hos homines omnibus ferè nobis multo juniores, aetate, praesertim Societate, neque graduatos 24 annorum Patres ex Philosophia, plerosque verum agendarum et sciendarum rudes, vix aliquã Scholâ doctâ, vix homini collocuti et tamen in omnibus praecedunt; ordine Sacrorum per vices legendorum vix tandem obtento, pro libitu praecipuè testis Majoribus extrudunt, ex gratia differunt nos ad horam incommodiorem, ad deliberationem aliquam nullum admittunt...“ (FIL II).

²⁸¹ „Ad hanc proximâ hebdomade iter centum et sexaginta leucarum sum ingressurus cum Superiore, qui licet neque Philosophiam neque Theologiam (ne quidem moralem) audiverit hactenus, Missioni tamen et Missionariis praefectus est, ut staretur decreto, quod hujates Patres à Rege extorserunt, quò exteri ab omnibus Superioratibus arcentur“ (GIN I).

²⁸² Illing svůj dopis (ILL II) napsal deset dní před 39. narozeninami. Píše v něm: „Mihi manus adeo ligatae sunt, ut nomine sim Missionis Superior, re Frater cum P. Hispano, qui nominatus est Missionis Procurator, Praefectus Studiorum et Novitiorum, unde quasi omnes Hispani sunt eximii. Nec patentes, nec epistola ulla, nec numus mihi concreditus est. Haec optarem proponi iudicio Suae R[e]verentiae] ubi proponenda sunt.“ Illing dokonce ke svému dopisu po jeho napsání přilepil malý ústřížek papíru, na kterém přidal další kritickou doušku stran nerespektování řádové subordinace: „Qvis ordo? Jam actu navim conscensurus saltem mihi patentes dari à P. Procuratore Generali Barnaba Gutierrez peto et mihi responsum est jam eas Fratri Emmanueli de Fuentes commissas.“

²⁸³ FIL II: „... epistolam ... Suae Reverentiae inscribendam judicârunt omnes, et sic ad R. P. Provincialem nostrum pervenire cum filiali salute ab omnibus, quae **Patris Illing consilio** et omnium voce et voluntate in charta conjecta sunt...“ (zvýraznil PZ).

²⁸⁴ ILL II: „Missio Mexicana, cuius mihi non virtutis aut prudentia, sed aetatis merito concredita cura est...“

považuje jazykovou bariéru.²⁸⁵ „Filipínští misionáři“ každopádně přinášejí mnohé další ukázky přezíravého postoje španělských jezuitů ke svým cizozemským druhům, jejichž projevem byly uštěpačné řeči (*dicteria*), záměrné šikanování (*exigua charitas, praemeditatē laesa*), především odpírání čistého ošacení, a další formy pohrdavého chování.²⁸⁶ Čeští misionáři své zklamání z chování španělských jezuitů shrnuli do jednoho zvolání: „*Verbo: vae cuivis, praesertim uni aut alteri soli, inter Hispanos!*“ (FIL II).

Arogance Španělů k cizincům se ovšem netýkala jen interních vztahů jezuitského řádu. Podle jiných svědectví našeho korpusu se objevovala u Španělů všeobecně. Pavel Klein referuje o méně uctivém způsobu, jakým je s cizinci zacházeno ve Španělsku oproti Čechům; Janu Tannerovi radí, že v písemném jednání je třeba Španělům ukázat autoritu a ne obvyklou českou uctivost, protože jsou nezdravě domyšliví.²⁸⁷ Jiří Brandt píše o tom, že Španělé raději zahodili vítězství při potyčce s piráty, než aby zásluhu na něm přenechali cizinci, tj. Belgičanovi, který léčku na piráty vymyslel a realizoval,²⁸⁸ Šimon Boruhradský si postěžoval

²⁸⁵ KAL II: „*Fateor, vera sunt quae scripserunt PP. nostri de Hispaniis, quae horrorem aliquem incutere possent; sustinuerunt multa ad modicum tempus, nos verò jam pauca et quasi nihil, plura in navigio, tum quoad contemptus, tum quoad subtractionem lotionis necessariae; verùm nunc sumus cor unum et anima una et sicut ante spreverunt, ita nunc nos aestimant et amant. Causa fuisse videtur imperitia linguae, ex parte nostra Hispanicae et illorum Latinae, nos loqui non poteramus statim illà, ipsi tergiversabantur hâc. Nunc autem, quia et lingvam commodè callemus et quandam universalem cognoscunt in nobis ad omnia aptitudinem, dici non potest quanto affectu prosequantur.*“

²⁸⁶ Srv. oba dopisy v edici, FIL I a FIL II.

²⁸⁷ KLE XVII: „*Diversus est hîc locorum cum hospitibus, exteris praesertim, procedendi, eis providendi modus, ab illo, qui in Vestra nostraque illic Boëmia consuevit. Habitamus ergo ferè omnes eodem in cubiculo, quod et dormitorium et Musaeum et omnia nobis est. Quia nulla, ut dixi, in eo mensa, in [- *] quam quisque et tempore sibi construit, alius de genibus, super lectulum collocatam epistolam, alius alio, quo licet, modo scribens, etc. etc...*“; KLE XI: „*Nolim tamen R^m V^m cum Hispanis nimis se liberalem ostendere, maximè verbis, quae apud nos quantum plus affabilitatis ac minus affectatae auctoritatis habent, tantò amplius aestimationis pariunt. Apud Hispanorum verò aliquos fortè non aestimationem scribenti conciliarent, sed facerent, ut is, ad quem scribuntur, majorem de se ipso opinionem concipiat; apud aliquos dico, nam multi hujus genii non sunt. Aliquibus tamen aliquid nimiae de rebus suis existimationis agnatum esse, jam mundo notum est. Unde optimum est ita cum eis agere, ut neque nimium eis deferatur, neque coram eis se quis etiam urbanitatis causâ humiliet, sed potius eandem erga illos auctoritatem ostendat, quàm illi erga alios; alias confirmantur in suo sensu...*“

²⁸⁸ Jde o léčku, kterou Belgičan nastražil proti pirátské lodi náležící obávanému Lorencillovi (BDT I): „*Jamque res ferè conficiebatur, verùm Hispani antè pugnam canentes victoriam **aut, quod veriùs est, exterorum gloriae invidentes**, dum Belga cum paucis suis in canoa navim incendiariam admoveret, explosione inani facta totam turbârunt, unde Capitanea pyratarum flammis jam devoranda cum omnibus reliquis, scissis anchoris, fugâ in altum salutis suae sibi consuluerunt...*“ (zvýraznil PZ).

na závist, kterou si jako cizinec vysloužil svými technicko-hospodářskými úspěchy ve městě Mexiku.²⁸⁹ Také Ondřej Suppetius mluví o domýšlivosti, se kterou Španělé v Chile posuzují cizince.²⁹⁰

Avšak kreolové, tj. potomci španělských osadníků, kteří se narodili již na americké půdě – v kontrastu s evropskými Španěly – projevovali ke středoevropským misionářům velkou náklonnost a sympatii, jak dosvědčili Ondřej Suppetius v Chile²⁹¹ a Adam Kall v Mexiku.²⁹² Za povšimnutí stojí též Kallův údiv nad tím, s jakou vlídností a obdivem se k nim choval anglický kapitán lodi, přestože byl nekatolík.²⁹³

Vystřízlivění z ideálů se u některých jezuitů projevilo tím, že své české spolubratry odrazovali od misií, o jejichž smyslu začínali pochybovat, ať už z důvodů španělské či portugalské arogance a závisti,²⁹⁴ nebo z důvodu izolace misií, nelehké práce s Indiány a

²⁸⁹ BOR II: „*Feci duas plantas pro electione, sed ab edificatione me exemi, quia multum in hac provincia invidia regnat ... Quamvis ultra 12 millia Imperialium sacristiae congregavi, tantum estimationis habeo, sicuti nihil fecissem ...*“

²⁹⁰ SUP I: „... *Hispanos, superciliosos exterorum censores...*“

²⁹¹ SUP I: „*Sed id, quod maximè ad expetendam hanc Nostram Chilensem Provinciam Missionesque suas Bohemos nostros movere posset, unum est, quod experimur: magna scilicet Hispanorum indigenarum erga nos propensio. Nulli enim alteri exterae nationi, nè quidem Hispanis Europaeis, à quibus suam deducunt originem, ità ùt nobis Bohemis Belgisque cum illis convenit: nos amant, nos aestimant, nos (quod in hac gente permagni faciendum est) honorant.*“

²⁹² KAL II: „...*concurrentibus cum summo gaudio Crioliis, qui sicuti aversantur Hispanis, ita Germanos affectu magno prosequi videbantur.*“

²⁹³ KAL I: „*Solvimus ... in navi Anglicana. Navarchus licet hetherodoxus, vir tamen amabilis et magnae in nos charitatis, summè admirans iter tam longinquum à nobis sponte pro DEI gloria susceptum...*“

²⁹⁴ GIN I: „*Inter postulata Romae proponenda secundum est, ut deinceps non mittantur exteri in hanc Provinciam, nisi petiti ab ipsa Provincia. Utinam hoc pridem et postulatum, et à Patre nostro concessum fuisset, ut ne [egf]o in errorem numquam reparabilem incidissem! R. V^{ae} adjudicandum relinquo, utrum fieri possit, ut qui anno sequente Romam ex Provincia mittentur, illud in favorem exterorum in his partibus degentium impetrent, ut quando Patres Lusitani rectè de exteris sentire nolunt, saltèm mitiùs de illis loquantur coram secularibus, neque ùt proditores, Collegiorum perturbatores etc. nos calumnientur; id quod me pr[ae]f[er]ente iteratò factum est coram primae notae viris saecularibus, neque ulli nationi tunc parcebatur, nam expressè nominabantur et Itali et Galli et Germani.*“; BOR II: „...*multum in hac provincia invidia regnat, et adeo dico, ut si quis ex Fratribus Coadjutoribus huc venire desiderat, clare illi dicatur huc venire non ad Missiones, sed ad ipsos labores, quos in provincia sua habent; et sciant tales fratres plus illic gratificari in provinciis suis quam hic ego.*“

malého pokroku v misiích,²⁹⁵ někdy ovšem také z důvodu neúčinnosti a zbytečnosti pobytu českých misionářů v zámoří.²⁹⁶ Je však nepravděpodobné, že by čeští představení tyto varovné signály zprostředkovali i mladým jezuitům, kteří měli nastoupit misionářskou kariéru.

Čeští misionáři museli být při sdělování jakékoli kritiky ve svých dopisech opatrní s ohledem na španělskou cenzuru.²⁹⁷ Ve vydávané korespondenci najdeme důkazy pro to, že se jí snažili předcházet, jednak opatrností ve výběru adresátů,²⁹⁸ jednak používáním vernakulárních jazyků, a to **němčiny** (Boruhradský, Neuman, Kamel), ale i **češtiny** (Klein).²⁹⁹ Pavel Klein dokonce zavádí systém tajného, šifrovaného písma, aby jeho korespondenci s Janem Tannerem nemohly číst nepovolané osoby.³⁰⁰ Můžeme se jen dohadovat, kolik dopisů nebylo kvůli zásahu cenzury nikdy doručeno.

²⁹⁵ GIL II: „*Sic porrò sentiendum arbitror omnibus iis, qvi huc pervenire secum deliberant, ubinam majus DEI obsequium praestare possint. Non sibi hìc persvadeant velim plausibiles et copiosas animarum messes, qvales fortè alibi relicturi essent, sed ibidem suas partes obituros complures, hìc verò perpaucos. Duplices hìc reperire est Missiones, qvasdam jam bene instructas et mediis temporalibus percommoas, pro qvibus nullum ex Evropa venire est necesse. Alias verò aut inchoatas aut inchoandas, in qvibus vita et commoditas periclitatur, et pro his teste experientia semper sunt expetiti Patres exteri, qvi nescio qvo pacto, qvanto longiùs accedunt, tantò postea majori impetu feruntur ad exantlandas conversionum difficultates; verum oporteret esse ejusmodi, qvos Superiores è suis Provinciis aegrè dimittant.*“

²⁹⁶ BOR II: „... *si qvis ex Fratribus Coadjutoribus huc venire desiderat, clare illi dicatur huc venire non ad Missiones, sed ad ipsos labores, qvos in provincia sua habent; et sciant tales fratres plus illic gratificari in provinciis suis qvam hic ego.*“; BOR III: „*Joannes Stainefer se plurimum Reverentiae Vestrae commendat undt eß thuet ihm ser laidt, doß ehr seine Provintz verlosen hot, vo ehr so vil guteß hot gethon und hot khenen thuen, don do hir muß einer sein leben misih vertreiben, don do hir inden Collegiis selten die brider khenen etboß gutteß thuen, divail die Nigri ud[!] Sklavern maisten theilß olle ohmpter verihten, y en especial inden khleinen Kollegien, vo aufs maisten 4 oder 5 personen bohnen, Ehrvirden Ssauen umb die gute prider, ist peser doß sie dorten dienen ols dohir misik verfauhlen.*“; podobně v EYM III: „*Sacerdotes ut huc mittuntur, operae pretium est ... Coadjutores non item, qvod ut scriberem, hujus Provinciae qvidam [patrně Boruhradský, pozn. PZ] mihi dixit, nam in Collegiis cum melancholia delitiscunt neqve, sicut in Philippinis, ad Missiones mittantur.*“

²⁹⁷ STR IX: „*Aliunde qvidem etiam rescivimus omnium è Societate literas aperiri lustrariqve diligentius...*“

²⁹⁸ FIL II: „*Nè uso forinsecus Admodum R^{di} Patris Generalis ... aut R^{di} P^{ris} Provincialis Bohemiae nomine suspicaces Hispani epistolam abjiciant, Suae Reverentiae [patrně Emanuel de Boye, pozn. PZ] inscribendam judicârunt omnes...*“

²⁹⁹ Podrobněji viz 5. kapitulu této práce, pojednávající o jazyce vydávaných dopisů.

³⁰⁰ Viz opět 5. kapitola této práce, s. 98-99.

4.3.3. Finanční zpronevěra

Dle přesvědčení většiny misionářů byla *Societas Jesu* nezištnou organizací, které nešlo o světské bohatství, ale o pouze o spirituální cíle, péči o duši a slávu Boží. Horlivý Jindřich Richter říká: „*nos interim pretiosius investigabimus aurum, non enim nobis curae est vilis haec terrae gleba*“.³⁰¹ Přitom podle pověstí, které byly o Tovaryšstvu Ježíšovu ve Španělsku rozšiřovány, jezuitský řád po zlatě a drahých kamenech neobyčejně prahl, jak nás zpravuje Augustin Strobach.³⁰² O zbožnosti a nezištné touze českých misionářů „spasit“ Indiány není třeba pochybovat. Nicméně, i ti nejhorlivější misionáři si uvědomovali, že na provoz misíí jsou finance nutným předpokladem.³⁰³ Na finanční stránku jezuitských misíí se nyní zaměříme kritičtěji a necháme opět zaznít řeč vydávaných pramenů.

Během pobytu ve Španělsku byla někdy jména jezuitů hispanizována a za důvod byla doposud pokládána „nevyslovitelnost slovanských či německy znějících příjmení“³⁰⁴, což byl zajisté prvořadý důvod hispanizace některých jmen (např. Boruhradský = de Castro). Avšak: jméno Joannes Tilpe bylo změněno na Luis Turcoti, jméno Augustinus Strobach na Carlos

³⁰¹ RICH III.

³⁰² STR RelMar: „*Unum, quod in his insulis desiderarent plurimi, de cuius tamen defectu ut plurimum sibi gratulatur Societatis Missio, est auri sacra fames; et nihilominus in hunc usque diem adduci nequeunt nonnulli, praesertim in aula Madritensi, ut credant in Marianis non esse aurum vel margaritas pretiosas, quamvis jam saepius suis in litteris Societatis Patres scripserint contrarium neque alio, quo id sibi persvadeant, motivo utuntur et argumento, quàm illo sanè frivolo et Missioni nostrae, imò Societati universae quam maximè injurioso, quo dicunt: supposito, quod in Marianis tam gloriosè se occupet Societas, non posset non esse plurimam auri et pretiosarum rerum, ut margaritarum et similium rerum copiam. Ingens haec est omnino injuria et calumnia, qua gloriosos operariorum illorum dedecorare nituntur labores et nunquam magis divites, nullibi magis felices atque beati nos, quàm dum Apostolico in his insulis fungimur munere, siquidem tunc ad litteram verificatus illud Evangelii: Beati eritis, cum maledixerint vobis homines, persecuti vos fuerint et dixerint omne malum adversus vos mentientes etc.[Matouš 5, 11, pozn. PZ] In hoc tamen verum dicunt, grandes ibi esse oportere divitias et nescio quae pretiosa cymelia, uti sese tam gloriosè occupat Societatis Missio; enim verò ingentes in Marianis esse divitias atque thesauros pretiosiores omni auro et lapide pretioso quis neget?*“

³⁰³ RICH III: „... *non enim nobis curae est vilis haec terrae gleba, nisi fortè fidem tantam habere liceret, ut est granum sinapis, quò uni auriferorum montium dicamus: „Transfer te in Evropam in subsidium viatici tot Missionariorum, quot in hisce partibus desiderantur!*“; RICH VI: „*Loqvant datâ occasione ad cor diviti et necessitates Missionum facilemque modum reductionum proponant; faciant, ut de micis suis, quae de mensa cadunt, dicere volo quo superabundant, censum annum 200 aut 300 Imperialium pro uno Missionario constituent et per hoc millia animarum etiam quotannis lucrabunt! O utinam saperent, quantos enim amicos pro aeternis tabernaculis facerent de mamona, et quidem facillimè, per hoc quod est Divinorum Divinissimum!*“

³⁰⁴ Simona BINKOVÁ, *Jezuitští misionáři z českých zemí v zámoří – Češi, nebo Němci?*, s. 91.

Xavier Calvanese. Taková změna jmen nesvědčí pro domněnku o hispanizaci: Turcoti zní italsky a Carlos Calvanese nemá se Strobachem nic společného. Vysvětlení, které nabízí jeden z vydaných pramenů, je mnohem prozaičtější. Šlo o finační podvody misijních prokurátorů z „černými dušemi“ za účelem získání vyšší královské dotace.

Takových machinací si nevšimli nebo nechtěli všimnout horliví a poslušní jezuité jako byl Augustin Strobach, který se dokonce ve své naivitě novým jménem podepsal pod jeden dopis,³⁰⁵ ale dobře je zaznamenal zkušenější Vilém Illing, který je ve svých korespondenčních sděleních vzdálen slepé poslušnosti a víře v nedotknutelnost představených, kterou se vyznačovali Strobach, Richter či Eymer. Dnešní badatel musí zvolat upřímné jezuitské „*Deo sint laudes!*“ za Illingovu pragmatickou mysl, která na nekalé praktiky španělských jezuitů poukázala, jakož i za to, že toto svědectví propadlo španělskou cenzurou i sítem času až k nám. Změna jezuitských jmen ve Španělsku je v tomto dopise vysvětlována takto:

„... *verterunt idcirco ex utraque Missione [tj. mexické i filipínské, pozn. PZ] terga in Hispanias, Italiam, Austriam plures, pro quibus tamen Procuratores Regias pecunias accipiunt; totidem et nobis inter illos bis prodire jussis sub duplici nomine, etiam hinc coram Ministris Regiis*“ (FIL II).

Finanční nesrovnalosti nebyly ve světě jezuitských misí na španělských územích okrajovým jevem, ale spíše – jak ukazují dokumenty – celkem běžnou praxí. Nelze se tomu příliš divit, neboť při rozdělování královských dotací patrně neexistovaly žádné účinné kontrolní mechanismy a cesta peněz z královské pokladny do místa určení byla leckdy velmi dlouhá a vedla rukama mnohých osob. I čeští misionáři, prosáklí většinou naivními a idealistickými touhami, povzneseni ve svých ideálech nad finanční záležitosti, zachovali o tom několik svědectví. Pojdme se na ně podívat.

Finanční zpronevěru jsme již doložili příkladem s černými dušemi. Pokud jde další jev, zcizení či zmizení misijních financí, zachoval o něm nejlepší svědectví Augustin Strobach, který v dopise ze Sevilly popsal zmizení peněz (asi 30 000 florenů ve zlatě) z jezuitské pokladny, určené na financování misí.³⁰⁶ Vloupání objevil Šimon Boruhradský, který byl do pokladnice poslán, „aby cosi přinesl“. Zmizení peněz bylo tajeno a věděli o něm kromě představených jen „Šimon a Augustin“ (Boruhradský a Strobach, STR XIII) – a právě tito dva mladíci (!) byli pověřeni hlídáním pokladny, kdyby se snad zloděj vrátil.³⁰⁷ Strobach

³⁰⁵ „*Indignissimus Marianarum Missionarius, Carolus Xavier seu Augustinus Ignatius Aloysius Strobach S. J.*“ (STR XXIII).

³⁰⁶ STR XIII.

³⁰⁷ „... *invigilatum melius, pro excubitore ponendo eundem Simonem cum Augustino...*“ (STR XIII).

si však vzápětí posteskuje: „*Jaký jsem to hlídač, když neumím ochránit ani své věci?*“³⁰⁸ Strobachovi byl totiž z jeho ložnice (*cubiculum*) v koleji sv. Hermenegilda před pár měsíci ukraden všechno jeho osobní majetek, který si přivezl z Čech (viz STR IX) a tehdy vyšlo najevo, že krádež musel provést někdo „domácí“, kdo věděl, že Strobach právě bude u holiče.³⁰⁹ Podobně okraden byl i Josef Neuman, který přišel o své oděvy a zimní čepec, který si s sebou do teplých krajů bral pro případ, že by na zámořské lodi foukalo. Nejkurioznější na těchto krádežích je, že naši misionáři pravděpodobného zloděje dopadli a nechybělo moc, aby ho ztloukli holemi, avšak jejich španělští druhové včetně rektora koleje se ho zastali, takže vyvázl – k velkému rozčarování a pohoršení postižených misionářů – beztrestně.³¹⁰

Českým jezuitům však ztrpčovaly život i drobné krádeže ze strany mladých španělských jezuitů, které byly součástí šikany, kterou vůči cizozemským jezuitům uplatňovali na zámořské lodi a jejíž dalšími formami byla neuctivost, tykání či odpírání jídla a pití.³¹¹

Další ututlaná krádež misijních financí, o níž je v korespondenci řeč,³¹² byla (vedle ztroskotání lodi *Jesus Nazareno* nedaleko Cádizu, viz KLE XVI) příčinou toho, že český misionář Václav Christman se dostal do paraguayských misí, a ne do misí mexických či filipínských, kam byl původně určen. Celou příhodu popsal Pavel Klein.³¹³ Pachatel této krádeže byl znám – i když patrně nebyl dopaden. Byl jím španělský bratr koadjutor, který byl pokládán za velmi schopného hospodáře, člověka umírněného a rozvážného.³¹⁴ Tento bratr si vyžádal koně, nový oděv a peníze (*100 Imperiales*) s tím, že pojede shánět šunku na cestu pro

³⁰⁸ „*Sed ô [...?]* custodem, qvi nec sua tueri novit!*“ (STR XIII).

³⁰⁹ „*P. Minister ... â nemime praeterquam â domestico id factum esse asseruit, qvi noverit qvàm optimè observare tempus et horam, qvo me alibi legitimè detentum fortè scivit...*“ (STR IX).

³¹⁰ Všechny tyto události podrobně popisuje Pavel Klein (KLE VIII), jehož nevole nad osvobozením podezřelého jej inspirovala k pochvalným řečem o české provincii, kde by údajně takové praktiky neprošly.

³¹¹ FIL II: „*Impunè vellicant et exprobrant qvoqve nobis Novitii, vix Grammaticam, solum scribere et legere docti, futuri Scholastici nos tuisantes, qvod tamen suis Sacerdotibus non faciunt. Alebatur et honestè à Capiteano Navis. O quoties ipsi distribuentes velut inadvertentiâ nos vacuis orbibus sedere permiserunt vel misellâ tepidâ aqua, pluries praereptâ objecta bibitione teozoculatae, illis tamen quotidianae! Imo Alicante emptam P^{ri} Paravicino ex sacculo rapuerunt, hos aliaqve instar corvorum lustrantes, nè strophio securo, extra manum posito.*“

³¹² „*Adhuc enim secretò aguntur omnia et qvae scribo*“ (KLE XVII).

³¹³ KLE XVII.

³¹⁴ „*unus è Fratribus è Provincia Castellana ad eandem Missionem destinatus, homo, ut apparebat, sanè util[issi]mus, utpote egregie oeconomiae peritus, humanus, prudens, moderatus et imprimis activus*“ (KLE XVII).

paraguayské misionáře, kteří se rozhodli, že si stravu během plavby budou obstarávat sami a nesvěří její zajišťování lodnímu kapitánovi, jak bylo jinak běžné. Koadjutor dostal vše, oč žádal, a vydal se shánět šunku – a to bylo naposledy, co ho někdo viděl. Zmizel se vším, co dostal na cestu. Na místo, které se v paraguayské misii po něm uvolnilo, postoupil Václav Christman.³¹⁵

Posledním druhem neoprávněné finanční machinace, se kterým se čeští misionáři ve španělských koloniích setkali, je ukrajování z dotací (*eleemosyna*), určených na misijní provoz. O průtazích při jejím vyplácení a finančních nesnázích se zmiňuje už Josef Neuman.³¹⁶ O zadržování financí a účelových machinacích s nimi píše také Vilém Illing.³¹⁷ Avšak o tom, že každá ruka, kterou dotace prošla, si z ní něco ukrojila pro sebe – takže do místa určení dorazila nakonec jen necelá její polovička – píše otevřeně Jan Tilpe: „*Regia eleemosyna quotannis à Nova Hispania huc mitti solita et ex aerario Mexicano penditus in quinque Imperialium millibus, quia verò vix dimidium dictae elemosynae ob tantas manus, per quas vadit et quibus non modicum quid inde adhaeret, huc apportatus...*“.³¹⁸ V podobném duchu si stěžuje i Václav Breuer, avšak jeho postesk se netýká dotace na misii, ale kvality a množství vína, které je do misii za vysokou cenu doručováno španělskými osadníky.³¹⁹

³¹⁵ „*Frater ille supra laudatus à Procuratore Novitiatus Hispalensis eqvum concedi sibi postularit, petasones, ut ajebat, nescio ubi peregrè[!] in usum Missionis empturo, et mox, acceptis cent[um] Imperialibus et veste ac pallio novis ac indusiis aliqvot, eodem eqvo profectus est, unde nusquam ultra comparuit, nec hodiedum (26ª est jam ab ejus fugâ dies) ubi sit aut qvo animo fugerit, constat. Hic ergo locum fecit uni nostrum, ut dixi, qui probabiliter P. Wencel[aus] erit...*“ (KLE XVII).

³¹⁶ „*Procurator ..., contra quem pleriqve Patres Cinaloae et Sonorae conqueruntur, quod hoc anno expectationi non satisfecerit, imò peius altero res expedire scribunt. Ego quid dicam? Hactenus elemosynam meam non accepi anni praeteriti...*“ (NEU IV).

³¹⁷ „*Impissimum[!] est, qvod lotio nobis denegata sit³¹⁷, danda primum in Mexico, in hunc solum finem, ut cum hic pauculos Reales constitisset, ibi eam pretio solvere ingenti cogamur. Provisum Missioni Philippinae summa charitate de omnibus, minutissimis nobis, cum etiam necessaria peteremus; repositum pecuniam deesse, cum Hispanis suppeditata in copia omnia fuerint. Omnino sincerè sine omni passione R[everentiae] V[estrae] scribo, si talis fuisset Societas in Provincia Bohemiae, credo nec per primam apprehensionem occurrisset, ut nomen ei dedisset.*“ (ILL II).

³¹⁸ TIL II.

³¹⁹ „*Et quamvis duae sint civitates Magobamba et Jaen, unde nobis succurri possit, volunt tamen Hispani rerum genera, quae hic argenti et auri locò sunt, à nobis ferè gratis acquirere et sua non nisi summò pretio vendere. Et si mittunt vinum, quia illud per tot manus vadit, saepiùs agnatum vel ferè consumptum advenire solet...*“ (BRE II).

Zpronevěrou a krácením dotací však praktiky některých jezuitských superiorů nekončily. Jiří Brandt (BDT I)³²⁰ zachoval ve svém emotivním dopise svědectví o tom, jak se misijní prokurátor (nebyl to Španěl, pocházel ze Sicílie) snažil na misionářích co nejvíc ušetřit, což mělo za následek, že část výpravy misionářů zemřela vyčerpáním a nemocí; zemřel nakonec i sám skrblický prokurátor.³²¹ Brandtův dopis je v předložené edici unikátní: je zoufalý, zklamáný, nešťastný – a upřímný. Čeští jezuité samozřejmě neměli tušení, proč na nich jejich misijní prokurátor šetří natolik nezdravě, že je nechá hladu a nemocí umírat, avšak po jeho smrti jim bylo sděleno, že peníze je třeba na výstavbu chrámů v Chile.³²² Dnes už lakomému misijnímu prokurátorovi ani jeho „indiskrétnímu pomocníkovi“³²³ do mysli nenahlédneme a nebudeme tedy vědět, jak chtěl nebo potřeboval s ušetřenými penězi naložit. Jisté je, že ostatní prokurátoři se chovali k misionářům, svěřeným do jejich péče, lépe a patrně by nenechali „živé chrámy“ (tj. misionáře, BDT I) padnout ve prospěch chrámů neživých. Kdybychom anachronicky vytrhli prokurátorovo počínání z jeho doby – za předpokladu, že věříme dopisu Jiřího Brandta, a s ohledem na jeho zoufalství mu není důvod nevěřit – a přenesli jej do pojmů dnešního trestního práva, mělo by jednání tohoto „dobrého starce“³²⁴ a jeho důvěrníka patrně blíže k zabítí úmyslnému než neúmyslnému.³²⁵ Činit taková

³²⁰ Částečně také Jindřich Richter (RICH I).

³²¹ „*R. P. Procurator Noster Joseph Maria Adamo Sicilianus, annis curisque canus, et post undecim sangrias febribus viriumque defectu mortuus est*“ (BDT I).

³²² „*Tandem Apocalypsin inopiae nostrae mors aperuit P. Adami, viginti et unum mille Imperialium, sed illicò ab astuto illo Fratre haec pecunia aedificandis in Chile templis destinata esse causabatur, quasi verò propterea viva templa DEI destruere conveniret, duodecim itidem alia millia Imperialium ex munificentia regia Catholicissimi Regis Nostri; sed jam pridem consumpta, et eleemosynas divites, cum licentia Admodum R. P. N. à Principibus Italiae pro Missione nostra erogatas*“ (BDT I).

³²³ „*Inter reliqua et quotidianum nostrum martyrium est Frater indiscretus Italus, cui penè omnia soli, pecunias cum potestate magna ac libera circa nos dispositione committebat R. P. Procurator, quare nec ullo facilè in adiutorem admissio, cocum, credentiarium, infirmarium, sartorem, procuratorem, ministrum, tantum non et Superiorem nostrum agens, unus omnia, Sacerdotes, quos volebat, despotico tractavit imperio, charitate exigua, respectu vix ullo; ad hoc fictus et factus, quomodo nobis insuper detrahendo pecunias potiùs prosperaret, quàm salutem nostram*“ (BDT I)

³²⁴ RICH I.

³²⁵ Zabítí pohanského indiána ve jménu šíření víry bylo ovšem v dobové mentalitě chápáno jako legitimní čin a Jiří Brandt uvádí svědectví o modlitbě za dobrou trefu – a vskutku, španělský velitel dokázal zabít indiánského náčelníka až napotřetí, když zvolal, že střílí jménem Panny Marie: „*Dux Hispanus ... Cazique illi duos solidos ex sclopo ictus dedit ad vivum, sed Daemonis arte congelatus Cazique Hispano illudebat. Ille interea tertio onerans*

srovnání při hodnocení minulé doby není však na místě, a tak zůstaňme u obecného tvrzení, že ve finančním zázemí jezuitských misí je možno vystopovat různé druhy neoprávněného obohacování. V extrémním případě se vyskytl představený, pro nějž bylo podržení financí důležitější než zachování života samotných misionářů.

4.4. HUMOR A SMÍCH JEZUITSKÉHO MISIONÁŘE

Uzavřeme tyto sondy do jezuitského myšlení jejich optimistickou stránkou, totiž sondou do oblasti smíchu, směšnosti a humoru, který lze ve vydávaných listech vystopovat.

Jezuitští misionáři psali své listy různým adresátům, a proto nelze úhrnně stanovit jediný účel jejich korespondeční činnosti. Účelem podstatné části vydávaných dopisů však bylo poučení nikoli jedné osoby, adresáta, ale poučení celé české provincie SJ. Pisatelé listů počítali s tím, že jejich zprávy budou kopírovány a šířeny po jezuitských domech³²⁶, a proto též ponoukali adresáty k případným cenzurním zásahům s ohledem na čtenáře, kterým bude obsah listů zprostředkován, ať už řádové spolubratry³²⁷, nebo svou vlastní rodinu.³²⁸

Není možné spolehlivě stanovit, nakolik má vydávaná korespondence oficiální charakter a nakolik charakter neformální a osobní. S ohledem na šíření textu dopisů v české provincii se jeví jako příhodná domněnka o oficiálním rázu korespondence. Na druhou stranu, dopisy Pavla Kleina, který byl velmi čilým korespondentem, vykazují rysy soukromých a osobních sdělení, která nebyla určena širšímu okruhu osob,³²⁹ takže hypotéza o ryze formálním charakteru celé zde vydávané korespondence není také správná. Některé dopisy jsou navíc adresovány rodinným příslušníkům, konkrétně bratrům (BNE II, BNE V, BNE VI, JOL I, SIG I, STR XXIII); u těch zase nelze mluvit o nějakém výrazně osobním tónu (STR XXIII je spíše dopisem edukačním a byl dokonce zveřejněn Emanuelem de Boyem³³⁰). Zda psali jezuitští misionáři soukromé dopisy i dalším rodinným příslušníkům a zasílali je zvláštní

formansque cruce[m] contra Cazige[!] magum addensque: „In nomine B. V. MARIAE jaculor!“ Hoc tertio ictu atque ultimo in terram prostravit atque cum vitalibus vitam excussit...“ (BDT I).

³²⁶ Srv. Kleinovy dopisy, např. KLE X.

³²⁷ BDT I: „*et quia non omnibus communicanda omnia, quae [R. V.] delenda probaverit, delet*“.

³²⁸ KAL II: „*agat quaeso Reverentia Vestra, quod rogavi in alteris, scilicet aliqua, quae parentibus meis solatio esse possunt, excerp[er]at eis[que] transmittat*“.

³²⁹ Srv. níže, pasáže o prevenci cenzury v pojednání o jazyce.

³³⁰ BOYE, AS, s. 44-49.

poštou, nevíme. Vystopovat soukromou korespondenci, která nebyla archivována v jezuitských kolejích, bude velmi obtížné a pokud taková korespondence vůbec existovala, její většina patrně byla zničena. Z vydávaného korpusu víme tolik, že jezuité prosí své řádové spolubratry, aby seznámili jejich rodiče či prarodiče s vhodnými částmi jejich listů,³³¹ Samuel Fritz poslal dopis „svému rodiči“ jako přílohu listu pro Emanuela de Boyeho a prosí o jeho doručení do rodného Trutnova.³³²

S ohledem na převážně oficiální ráz vydávané korespondence a „vznešenost“ misionářského poslání (větší sláva Boží a spása duší) se jeví jako pochopitelné, že smíchu a humoru v dopisech najdeme spíše poskrovnu; nejsou tam však nepřítomny. Zmínky o tom, co jezuité rozesmálo, případně co jim připadalo směšné či zábavné, můžeme ve vydávané korespondenci rozdělit do několika kategorií:

α. Úmyslně vyvolané žerty jiných osob, které misionáře rozesmály. Úsměv na rtech jezuitského misionáře dokázaly vyvolat námořnické divadelní frašky, parodie soudních tribunálů a rytířských turnajů, které pro pobavení ostatních cestujících námořníci sehráli ve dnech bezvětří. O těch podávají nejlepší svědectví Augustin Strobach (*simul etiam ritum solennem institutumqve nauticum solenniter celebravimus. Ridicula quidem magis quam seria fuit haec solennitas*, STR VII) a Pavel Klein (*Nautae interim tempori fallendo lusum sibi 22da [Junii 1678] instituerunt, quo equitum pro annulo depugnantium more cursus imitati sunt, atque ad eum hastulis tangendum in prora navis decurrerunt, non sine ingenti risu ob frequentes decurrentium errores*, KLE IV). O námořnické frašce podává svědectví i Adam Gilg (GIL I), který se však nezmiňuje o tom, že by ho pobavila. Pavla Kleina zaujalo, jakými veselými kopami se ukázali být Španělé (*Sed et Hispani, qui eadem nobiscum navi vehebantur, jocos suis, quibus inter se colludebant, non unam nobis distractionem fecerant, plus etiam, quam crederent, nugaces se ostenderunt, variis se invicem, ut vocamus, nequitiis amicè divexantes, quo se aliosqve vectores recrearent*, KLE IV).

O žertovném kousku, který prováděli sevillští novicové čerstvě přijatým novicům, zmiňuje se František Boryně: starší novicové oblékli nováčka ke svému pobavení do růžového kněžského obleku (*acceptâ igitur veste sacrâ more Hispanorum coloris subruffi, aliis causabatur risus, Charissimo Andreae augebatur solatium...*, BNE I).

³³¹ BDT I: „*Excellentissimo D. avunculo meo, quae judicaverit communicanda, communicet*“; KAL II: *aliqua, quae parentibus meis solatio esse possunt, excerpatisque transmittat*“.

³³² FRI II: „*...inclusas praesumo cum P^e Henrico [Richter] R^{ae} V^{ae} commendare; inscriptas meo parenti in Trauttenau dignetur ... transmittere*“.

β. Neúmyslné směšné situace, zaviněné vyšší mocí, tj. jiným než lidským činitelem. Do této kategorie patří příhoda během plavby přes Středozemní moře, při níž velká vlna, která se nečekaně přehoupla přes palubu, „pokřtila“ Jana Gintzela, což vyvolalo výbuch smíchu nejen u námořníků, ale i u samotných jezuitů (*duo vela magna ex vehementia venti rupta sunt, aqua copiosa navim intravit et fluctus unus P[atrem] Gintzl cum magno nautarum risu et nostro bene baptizavit*, EYM I). Jiné dvě příhody z kategorie situačního humoru zaznamenal Adam Kall. O první úsměvný zážitek se postarala tvrdohlavá mula při nočním sestupu v mexických horách. Kallovi jí bylo líto, a tak sesedl a šel po svých, leč mula se zastavila a odmítla pokračovat v pochodu. Kall za ni tahal, aby se hnula vpřed – a ona jej „na projev své vděčnosti slavnostně strčila do bláta“. A tak na ni Kall raději znovu usedl a šťastně nebezpečný sestup dokončil. (*Ego charitatem mulae meae facturus descendi alleviaturus á pondere, verùm haec, cùm progredi renitentem traherem, me pro gratiarum actione solemniter in lutum projecit. Conscendi iterum ac reliquum descensum periculosissimum feliciter confeci*, KAL II). O další úsměvnou historku se postaralo aprílové počasí v mexických horách. Jezuitská výprava se k ránu dostala už téměř k cíli své cesty. Třikrát se jezuité pokusili zdolat poslední krátký úsek cesty a třikrát je bouře a hromobití zahnalý zpět. (*Fuit haec res uti molesta, ità non parum ridicula: distabamus a praedio illo quasi media levca sub crepusculum, atque ità nox ingrediens grandem capitibus nostris superinduxit tempestatem in tres continuas corruscationes tantas, ut satis ad viam cognoscendam lucis praebuerint. Stabant ambigui Hispani nostri, num iter prosequendum, num redeundum; itaque tribus vicibus ivimus et redivimus*, KAL II). Úsměv vzbuzuje také Fritzův popis splutí nebezpečné úžiny Maraňonu (Pongo de Manseriche, Fritz: *Canalis de Pongo*), kde řeka proudí tak rychle, že sotva jezuité stihnou dozpívat své litanie, jimiž prosí o bezpečné splutí, proletí kanálem jako „pták či blesk“ a jsou za nebezpečným místem (*Canalis del Pongo ... tantae velocitatis hìc est, ut avi aut fulguri similis per tres levcas cymba volare videatur, quod ex eo colligitur, quia vix Patres illic navigantes Lytanas finiverunt, jam se extra periculum in vastissimo et parato mari constitutos invenerunt*, Fri I).

γ. Humor, jehož zdrojem byli sami jezuité, tedy směšné situace, které misionáři sami aktivně vyvolávali, buď u svých společníků během cesty, nebo u adresáta dopisu. Příkladem situačního bonmotu (*epiphonema*)³³³ je vyprávění Jana Johna o sledování letounů (létajících ryb) během atlantské plavby. Letouni unikají nad hladinu před dravými tuňáky, kteří je loví, když tu se jeden nešťastný letoun, který právě těsně unikl tuňákovi, stane kořistí

³³³ V dnešní češtině se pro podobný komentář, zvláště mezi mladší generací, prosazuje výraz „hláška“.

mořského ptáka, což John glosuje klasickým výrokem: *Id gratiosum visu accidit; dum quadam vice copiosi evolarent hi pisces, aliud piscium genus ex aquis subsilientium illis insidiabatur, qvi grandes sunt et dicuntur atunae. Evolat ergo cum reliquis unus aliquis et obvium sibi offendit atunam, qvi jamjam illum glutire vult, sed ei se celeritate volatús eripit hic. Cui dum de incolumitate ego tacitus gratulor videoqve altius volantem, unà conspicio accipitrem maritimum ex alto se praecipitantem, qvi ungvibus infelicem voladorem apprehendit et eo famem pellit. Verti me ad P. Joannem Neuman, qvi unà rei spectator aderat compassioneqve ductus adiungo epiphonema „incidit in Scyllam cupiens [vitare Charybdim]“ (JJB I).*

Pavel Klein podal svědectví o tom, že jezuité nebyli suchými patrony beze smyslu pro humor, když vylíčil, jak jeden z nemocných jezuitů (A. Kerschbaumer z hornoněmecké provincie SJ) v Seville hrál na svitek z březové kůry, který držel mezi rty, trubačské fanfáry a vojenské melodie (*cantiunculas*) tak věrně a dokonale, že lékař, který ho přišel vyšetřit, stejně jako ostatní přihlížející, nemohli se od „muzikanta“ odtrhnout a žádali o nové a nové přídavky.³³⁴

Několik úsměvných komentářů přidali jezuité i pro pobavení čtenářů svých listů. Nejedná se o řízný a zemitý humor, ale spíše o humor jemný a nenápadný, který, spíše než aby probudil hlasitý smích, jen „pohladí na duši“ a poukáže na dobrou náladu pisatele. Tak Pavel Klein glosuje vysokou postavu sevillských dominikánů v teoforickém procesí: *Deniqve Dominicani ... Mirum autem mihi maximopere visum est, qvòd Monachorum horum omnium plurimi staturâ fuerint vehementer proceri, cùm Hispani saeculares brevior potius qvàm longo sint corpore, omninoqve alterutrum esse conclusi, aut magnos speciali delectu ad hunc actum à Superioribus suis missos esse, aut eos in Monasteriis speciali aliqua ratione in proceriorem staturam excrescere, qvòd si verum est, qvàm bene consuleretur qvibusdam, qvi interdum cubitum ad staturam suam adjicere desiderârint, si ad Hispanica monasteria mitterentur!* (KLE VII).

Nejvíce tohoto „jemného jezuitského“ humoru najdeme v listech Augustina Strobacha. Během pobytu v Seville líčí zbožný Strobach nečekané zimní mrazíky, které okomentuje

³³⁴ KLE VIII: „*cùm fortè ex improviso ad hos aegrotos invisendos accessisset eorumqve alterum (P^m Ant[onium] Kerschpaumer) foliolo de corti[ce] betulae inter labia posito tubarum concentus et bellicas, ut vocant, cantiunculas imitantem invenisset, non poterat vel satiari strophularum auditu, vel stupere satis artificium solo foliolo pro tubâ utentis seu, ut ipse ajebat, habilitatem hominum Germanorum, qvâ levissimi corticis ope tubas campestris ad ultimum usqve tonum aemularentur; diuqve eidem ob preces adstantium ad gustum Medici porro accinentis auscultando intentus haesit.*“

takto: *Hic cum novo anno hyems advenisse videtur, ità enim jam frigidum, ut vis jam mane pruina conspecta, aqva etiam in lacunis crustam contraxerit. Sit necessarium Hispanis saepius appreciatione calescere!* (Str XII). V dobrém rozmaru líčí Strobach i přistání v Cádizu, přesně řečeno chvíli, kdy ke člunu do moře přiběhli Maurové, vzali si jezuity na ramena a donesli je ze člunu na suchou zem: *Optâssem ego unicè Reverentiae Vestrae aliorumqve nostrorum in exscensum navis praesentiam, qvomodo unusqvisqve nostrum è navi in humeris alicujus Mauri (qvi cumulatim ad navim nostram accurrerant, ut quisqve quid tolleret) per aqvas ad littus usqve deportatus, eo planè modo, qvo S. P. Xaverius Indiam super humeris bajulans depingitur. Alius enim è navibus exscendendi non datus modus cogunturqve boni illi Mauri umbilicotenus undas pertransire* (STR VII).

Stejně dobrosrdečnou povahu projevil Strobach ve své *ZPRÁVĚ O POZORUHODNOSTECH MARIÁNSKÝCH OSTROVŮ*. Na jednom místě popisuje způsob, jak místní domorodci (Chamorrové) vyrábějí své smrtonosné šípy z lidských kostí. Jak Strobach líčí, přeje si prolít krev pro šíření slova Božího, ale nechtěl by ji prolít jen proto, aby si mohli Indiáni vyrobit z jeho kostí šípy; Chamorrové totiž dávají přednost robustnějším postavám, ze kterých vyrobí více šípů – snad byl tedy i Strobach větší postavy, neboť píše: *Sic ex humano corpore faciunt ordinariè lanceas duodecim; quanto verò majus corpus, tantò majores melioresque inde lanceas, quare vel ob hoc ad interimendos procerae staturae homines incitantur multùm hi barbari. Nollem tamen ego pro eorum lanceis, sed bene pro Christi nomine vitam meam profundere ac sanguinem!* (STR RelMar).

Na dalším místě Strobach popisuje závislost na tabáku, které Chamorrové propadli. Tabák se stal platidlem Mariánských ostrovů a za tabák byli Chamorrové ochotni nejen pracovat, prodávat potraviny, ale také se pokorně nechávali obracet na katolickou víru. Strobach situaci komentuje takto: *Illo Marianorum affectum et animas lucrantur Patres, hinc et ego utriusque licet tabaci hostis infensissimus, in gratiam Marianorum nolens volens mecum circumferre, quaqua versum gradiar, cogor tabacum, ut quod alias de Indis dicere solebat celeberrimus ille ... Missionarius Pater Cassini ...: non tantùm per aures fidem debere intrare Indis, sed et per os; ego insuper etiam per nares intrare faciam fidem* (STR RelMar).

Do třetice poslední ukázka Strobachova jemného humoru. Potíží, se kterou se misionáři potýkali při kontaktu s přírodními národy, byla ženská nahota (*nudi per totum, faeminae secretiora arboris folio duntaxat tegunt*, TIL II; ... *barbari bellicosi, toti nudi per sylvas sinè stabili sede, sinè lege, sinè subjectione dispersi*, ARL I, též u jiných). Někteří jezuité za to Indiány opovrhovali nebo pokládali za zvířata (např. Josef Neuman: *Est haec gens inimica collectio quaedam ex Indis rebellibus bestiarum more viventibus. Totaliter nudi*

incedunt... , NEU I; podobně Jan Gintzel: *Illud foedissimum in gente hac, quòd nuditatem suam ne in minimum verecundentur; viri enim faeminaeqve omnino nudi incedunt*, GIN IV). Augustin Strobach ovšem ženskou nahotu – pro jiné jezuitu zdroj pohoršení – glosoval svým shovívavým a jemným způsobem: *Faeminae ... utebantur quidem semper aut foliis aut conchis, quibus se tegerent, sed amplius jam verecundae, saltem dum prodeunt in publicum aut Ecclesiam, utuntur praecinctoriis aut potius quibusdam dependentiis comicis ex pilis certorum fructuum, instar filorum canabinorum confectis, ultra genua protensis. Quare bona S. P. Nostri veniâ in his saltè insulis Marianis immutanda venit, illa ex regulis modestiae, quâ jubemur demissis incedere oculis, consultiùs quippe aliquantò erectis, nè oculos castos quid offendant* (Str RelMar).

ð. Některým misionářům připadaly „směšné“ kulturní zvyklosti a chování domorodců. Nešlo v pravém smyslu o smích, ale spíše o jakýsi druh nadřazeného úsměšku, který zažívají třeba i dospělí lidé při pohledu na nezkušené děti. Tento úsměšek má u některých jezuitů pohrdlivý příděch, neboť misionáři domorodce považují v souladu s dobovým názorem za „divochy“ (*barbari*). Nicméně, jezuité pro popis této emoce užívali výraz *ridiculum* – směšné, a proto jeho ukázky do této kapitoly patří. Snad bychom mohli nazvat takovou směšnost „směšností pro jinakost“.

Příklady této specifické směšnosti najdeme v dochovaných listech mnoho, a tak zde uvedeme jen některé výrazné ukázky:

... juvenus haec etiam in vanitatem valde proclivis est, quibusquibus potest coloribus plumis, quisquiliis corpus nudum pingit ac barbarè comicam pulchritudinem fingit, ut saepius, quem nuper indolueram mundum stultè in Evropa fastuosum, ridere nunc debeam, tam barbarè vanum (GIL II);

... rebus verò ex Evropa huc allatis et nunquam antea visis, ridiculas affingunt voces prout rebus suis similes videntur, proinde armenta majora, boves et vaccas grandes cervos mei vocant, triticum gramen seminabile, omnia metalla venum appellant (GIL II);

cantant enim saltantque noctibus integris cum mille gesticulationibus ridiculis et manè omnes somno vinoque sopiti reperiuntur (NEU II);

... similiter se res habet cum Sultano de Iolo [filipínský ostrov Jolo], cui Hispani nostri phantasiâ fecerunt cum titulo Regis, inter illos ipsos nunquam mos erat vocare Regem, et est res valde ridicula vel facere comparisonem cum aliquo Rege Evropaeo (JOL I);

... praeterea ex dictis superius palmis pileos sibi conficiunt, galearum in modum, cum erectis in altum cristis; res sanè lepida, quod toto corpore nudi, caput nihilominus tegere procurabant (TIL II).

Do této kategorie směšnosti náleží i líčení Stanislava Arleta, podle nějž pokládali pralesní Indiáni Evropany, jedoucí na koni, za jednu srostlou obludu i s koněm, šatem a kloboukem: *Ad nostri aspectum tantopere turbati sunt, ut sinè voce attonitis è manibus sagittae exciderint mirantibus, unde haec monstra nunquam aliàs visa in sylvas penetrârint; credebant, ùt postea fassi sunt, galeros, vestimenta eqvosqve, qvibus insidebamus, in unum nobiscum monstrum coaluisse* (ARL I).

Pokud christianizace domorodců byla úspěšná, byli to najednou sami Indiáni, kdo se vysmíval svým starým pověrám, jak dosvědčuje Jan Tilpe o mariánských Chamorrech: *Adultiores, laus Deo, moribus etiam Christianis magno suo cum profectu assvescunt. Vestitum, quo ante carebant omnino, appetunt jam et exquirunt, ad Doctrinam Christianam diligenter accedunt eamque volentes decantant nosque et Sacra nostra aestimant, fabulas verò suas antiquas (nempe immensos caeli fornices a formicis fabrefactos, se ex petra quadam, quae prius homo fuerat, prognatos, animas morientium in fluviorum pisces ac tandem in alia migrare corpora, quam ob causam hosce pisces, ne antecessorum animas suis è domiciliis expellerent, comedere nolebant) irrident jam et explodunt ipsi* (TIL III).

Směšnost kvůli jinakosti se však v myšlení jezuitského misionáře netýkala jen Indiánů. Adam Gilg tak za směšné pokládá zájezdní hospody mezi Veracruzem a Mexikem pro jejich zaostalost: *Hospitia quae ventas vocantur, sanè ridicula gallinis ad comedendum ferè solis instructa* (GIL I), Pavel Klein pokládal za úsměvný rozhovor italského lékaře s nemocným janovským jezuitou pro odlišné zvyky (tento Kleinův dopis je bohužel dochován v torzu a smysl není úplně jasný; Klein však začíná slovy: *Ridiculum erat audire Doctoris cum aegro colloqvium; mos enim est hic...[?]* (KLE III).

Je tedy patrné, že úsměv či smích jako emoce se u jezuitského misionáře vyskytuje v pasivní i aktivní podobě, a má také různé příčiny. Do pasivního humoru lze zahrnout smích nečekaný, vzešlý z vnějších příčin. Patří sem prosté a spontánní projevy radosti, například při pomnutí nebezpečí (EYM II), při spatření americké pevniny (KLE XXVII, EYM III) či výstupu na ni (srv. GIL I); patří sem dále smích z příčin vyvolaných jinými osobami (zde α) či vyšší mocí (zde β). Do aktivního humoru lze započíst ty úseky jezuitských dopisů, které měly naopak úsměv vyvolat u druhých (zde γ). Samostatnou kategorií, nejvíce vzdálenou od prosté emoce radosti, je pak směšnost pro jinakost, kterou jezuité pocítovali především při kontaktu s přírodní kulturou domorodých národů (zde δ).

5. JAZYK VYDÁVANÉ KORESPONDENCE

5. 1. Mnohojazyčnost misionářů

Při celkovém ohledání jezuitské korespondence ze zámoří zjistíme, že výrazně dominujícím jazykem celého dochovaného korpusu je *latina*, která byla společným prostředkem dorozumívání SJ jak ve středoevropské oblasti obecně, tak v úřední korespondenci s řádovým ústředím zvláště. Latina je jazykem nejméně 95% dochovaných dokumentů; o zbytek se dělí *němčina*, *čeština* a *španělština*. Výjimkou zůstávají ukázky slov v jiných jazycích (portugalština, angličtina, italština, domorodé jazyky). Zcela zde pomíjím otázku „vědeckého přístupu“ jezuitů k indiánským jazykům, který se projevoval sestavováním mluvníc a slovníků domorodých řečí (např. Pavel Klein, Matouš Steffel³³⁵); tato problematika do průzkumu běžného užití jazyka nepatří.

Celý korpus dochované korespondence ukazuje, že latina zůstává téměř výlučně jazykem písemného kontaktu českých misionářů s mateřskou provincií SJ. Naopak, svědčí také o tom, že mezi jezuitu Iberského poloostrova se latina k běžné komunikaci příliš nepoužívala,³³⁶ tím méně v misiích,³³⁷ nebo používala jen málo, například na akademické půdě v Seville nebo Lisabonu,³³⁸ v misiích pak především k liturgickým účelům,³³⁹ i když Jindřich Richter podává svědectví o záměru vyučovat latinskou rétoriku a gramatiku v koleji města Quita.³⁴⁰ Jak sami misionáři píší, indiánské kmeny měly obrovský počet rozmanitých jazyků, lišících se takřka od údolí k údolí.³⁴¹ Indiáni, jejichž „redukování“ do misíí bylo již v pokročilejším stadiu, používali pro liturgické účely převážně svůj jazyk,³⁴² ale kupodivu i latinu.³⁴³

³³⁵ O Steffelově lingvistickém výzkumu nově pojednala María M. BRUMM ROESSLER, *El diccionario tarahumara-alemán de Matthäus Steffel como fuente de conocimiento de la lengua y la cultura tarahumaras*, in: *Desde los confines de los imperios ibéricos. Los jesuitas de habla alemana en las misiones americanas*, Karl KOHUT - María CRISTINA TORALES PACHECHO (vyd.), *Desde los confines...*, Frankfurt-Madrid 2007, s. 395-408.

³³⁶ KAL II.

³³⁷ TIL IV.

³³⁸ STR XIV, ILL I.

³³⁹ RICH II, TIL IV.

³⁴⁰ RICH III.

³⁴¹ GIN IV o Brazílii, BRE II a RICH III o Amazonii.

³⁴² GIL I.

³⁴³ RICH II.

Konkrétní doklady o užití latiny v mluveném slově misijní cesty a reality jsou v korpusu dokumentů spíše ojedinělé,³⁴⁴ ale s ohledem na její výbornou znalost na straně jezuitů jej lze předpokládat. Podobně je na tom němčina, jejíž konkrétní užití v mluvené řeči je doloženo málo, např. při rozhovorech Jana Tilpeho s luteránskými „heretiky“, které probíhaly na lodi v Tichém oceánu.³⁴⁵ Přesto lze běžné využívání němčiny, ale i češtiny v mluvené řeči mezi českými misionáři předpokládat. Postupem času přešli čeští jezuité v mluveném jazyce na užívání španělštiny a portugalštiny, a to nejen v komunikaci se světskými osobami, kde jiná možnost nebyla, ale i se španělskými jezuiti, kde bylo využití vernakulárního jazyka praktičtější s ohledem na malou znalost latiny na straně Španělů.³⁴⁶ Latina ovšem zůstala jazykem písemné komunikace mezi „českými“ misionáři navzájem.³⁴⁷

Kromě korespondenční role zůstává latina jazykem četby. Misionáři si s sebou do misíi vezli převážně duchovní literaturu. O tom podal nejlepší svědectví Augustin Strobach, a to díky tomu, že jej v Seville okradli o všechny jeho „majeteček“ (*reculae*) – jen knížky, které měl ukryté jinde, zloděj neodnesl. Posmutnělý Strobach, který měl puntičkářskou povahu, pak v dopise uvádí soupis ukradených věcí, ale i latinských knih, které mu zůstaly.³⁴⁸

Jak bylo zmíněno, znalost latiny byla u jezuitů vynikající. Byl to jazyk, kterým byli schopni myslet, kterým byli schopni psát v dlouhých a rozvitých periodách (Strobach, Klein, Eymer, Richter a další); v latině dokázali bezprostředně vyjadřovat své myšlenky, pocity, touhy, postřehy, hodnocení. Slovní zásoba byla až na výjimky (viz dále) schopna obsáhnout popis veškeré známé obklopující reality. Současnému překladateli dělá někdy potíž odhalit všechna slova, která se v korpusu misionářských listů vyskytují (TIL I o ptácích: *rabiatorcadi*, *rabiuncii*, RICH V: *parami*, STA I: *foirarent* aj.) a je na místě přiznat, že nesporná jistota o významu úplně všech slovíček se vznáší na úrovni ideálu.³⁴⁹ Lexikální nepřesnosti najdeme i u jinak velmi věrných Kalistových *Cest ve znamení kříže*.³⁵⁰ Misionáři

³⁴⁴ JJB I.

³⁴⁵ TIL II. Tito vojáci sami se před Španěly vydávali za Belgičany a Tilpe s nimi „držel basu“, aby je mohl tajně obrátit na katolictví.

³⁴⁶ KAL II.

³⁴⁷ NEU IV, KAM I, GIN III.

³⁴⁸ Srv. STR IX.

³⁴⁹ Zde poukazuji na sondu do latinského jazyka spojeného se všedním dnem jezuitů, kterou uskutečnila Kateřina BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, *Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnázia*, Praha 2006.

³⁵⁰ Viz str. 22-23.

užívali latinu v komunikaci s rodnou provincií i po desítkách let strávených v misiích,³⁵¹ přestože Jan Tilpe či Josef Neuman se předem omlouvají za její pokleslou úroveň a píše o jejím mizivém využití v misiích: „*Rogo Reverentiam Vestram: aequi bonique consulat styli ruditatem admixtosque fortè barbarismos ac solloecismos, quia Latinitatis in ista Barbaria, ubi praeter Missale et Breviarium Latinismi vix usus est ullus, jam propè obliviscimur*“ (TIL IV); „*parcant qvaeso stylo barbaro, qvo haec scripsi, et si quid Latinitati contrarium occurrerit, meminerint me inter barbaros versari ac in regione, ubi excepto Sacro et Breviario nullus alias[!] Latinitatis usus*“ (NEU II). Pozoruhodné je, že i po desítkách let omezeného používání si jezuité dokázali udržet dobrou úroveň latiny; příkladem je Neumannova latinsky psaná kniha o indiánských povstáních, vydaná v Praze roku 1730.³⁵²

V korpusu vydávané korespondence najdeme jen výjimečně situace, kdy si pisatel nebyl jist latinským slovem.³⁵³ Pro popis reality, u níž latinská terminologie neexistovala, či pro *termini technici* použili buď slovo španělské³⁵⁴ nebo portugalské,³⁵⁵ případně v latině vytvořili hispanismus.³⁵⁶ Občas použili jezuité semihispanismus či hispanismus zcela spontánně a mimoděk – snad pro příbuznost latiny a jejího derivátu španělštiny – , aniž by si uvědomili, že se jedná o slovo španělské.³⁵⁷ Výjimečně si při popisu nové reality vypomohli slovem německým,³⁵⁸ případně pro jistotu latinské slovo německým překladem doplnili.³⁵⁹ Češtinou si vypomohli dvakrát v případě přísloví a rčení, kde je patrně nenapadl latinský ekvivalent,³⁶⁰ příhodná fonetika češtiny též byla použita pro fonetický přepis názvu kmene Indiánů.³⁶¹

Jezuité pro popis neznámé reality Nového světa sami užívali latinské novotvary, odvozené z vernakulárních jazyků, což se týkalo zejména předmětů, se kterými byli v každodenním a častém kontaktu, což bylo např. ovoce (TIL I: *plantanus* - banán; TIL III:

³⁵¹ NEU V, SUP I, TIL V.

³⁵² Josephu NEUMAN, *Historia seditionum, quas adversus Societatis Jesu Missionarios eorumque auxiliares moverunt nationes Indicae, ac potissimum Tarahumara ...* Praegae 1730.

³⁵³ JJB I: „...*unum, qvod Hispanicè remolino vocatur, gurgitem, si rectè Latini vocabuli adhuc memini*“.

³⁵⁴ V desítkách případů, namátkou např. BDT I: *tassacho*, sušené maso.

³⁵⁵ GIN V: *bicho*, druh epidemické choroby, patrně žlutá zimnice, zvaná portugalsky *mal da bicha*.

³⁵⁶ RICH V: *parami* sněhové bouře, ale i náhorní plošiny.

³⁵⁷ TIL II: *cingenti* pět set, *cinquenta* padesát; BOR II *mater* ve významu „koryto řeky“, „kanál“.

³⁵⁸ RICH VI o manioku: „*saporem habet alß wie die erdtöpfel*“, „chutná jako brambory“.

³⁵⁹ GIN IV: *erucas* (Raupen) „housesky“.

³⁶⁰ KLE IX: „nebo darowanemu koni nelze do huby hleděti“; EYM IV: „ego paty kolo u vozu“.

³⁶¹ EYM IV: *Chichimecas* → *Cžicžimecas*.

papaija - papája), méně např. s divokou faunou, kde byl kontakt méně běžný (EYM III, TIL I: *tiburo*, GIL I: *dibaro* , obojí „žralok“), nebo výrazným klimatickým jevem (KAL I: *uracani* uragány). Někdy jim připadalo na místě použít přímo cizojazyčného pojmenování s případným vysvětlením jeho významu, jako např. u námořní terminologie: EYM III: *gabbia*, *bonnete* (druhy plachet na lodi), STA I: *feluca* (felúka, druh lodi), KAL II: *garrayo* (druh lodi) aj.; u nezmámé fauny, např. TIL I: *pardolas*, *bobo* (druhy mořských ptáků), EYM III: *mergos*, *pargos* (druhy mořských ryb), TIL I: *dorado* (druh mořské ryby) aj.; u cizokrajných reálií, např. EYM III: *montera* (druh čepice na Portoriku); u meteorologických jevů, např. TIL I: *brisa* (příznivý vítr pro plavbu) aj.; nebo – u tvorů a skutečností, které neuměli pojmenovat ani cizím jazykem – jen popisu, jako např. u žahavce měchýřovky portugalské³⁶² nebo u tetování Indiánů.³⁶³

Podívejme se blíže na použití cizích jazyků v jezuitské korespondenci. Začněme druhým nejzastoupenějším jazykem korpusu, němčinou. Spíše výjimkami jsou dopisy, které jsou napsány celé německým jazykem. Jsou to listy Kryštofa Matterna z portugalské kolonie Goa v Indii,³⁶⁴ jeden dochovaný list Františka Wolffa z Brazílie³⁶⁵ či anonymní dopis o plavbě do Buenos Aires, dochovaný v Brně u Gilgovy mapy, který je v inventáři veden mylně také jako Gilgův.³⁶⁶ Jinde se němčina vyskytuje ve větších celcích především tam, kde nastupovalo riziko španělské cenzury a měla být prezentována kritická sdělení o misiích a poměrech v nich: Josef Neuman Šimonu Boruhradskému například popisuje špatné poměry a nedostatek peněz v misiích,³⁶⁷ Jiří Kamel líčí spory a intriky v manilské koleji SJ;³⁶⁸ Šimon Boruhradský zprostředkovává varování jiného českého misionáře (Jana Steinhöffera) před neutěšenými poměry v zámořských misiích.³⁶⁹

Ortografie němčiny našich misionářů je kapitolou samou o sobě; ukazuje se, že na rozdíl od výuky latiny (včetně ortografie) neprošli nikdy výukou německého pravopisu, někteří se snad setkali s nějakou podobou německého pravopisu jako děti v triviální škole.

³⁶² GIL I. Přírodovědecké latinské pojmenování: *Physalia physalis*.

³⁶³ GIL II.

³⁶⁴ Jde ovšem o dopisy z Indií Východních. Jsou dochovány v NA Praha JS III 415/1, fol. 32-33; 34-35; 46-47; 49-50; podle rukopisu snad i 56-57 (vše autografy); jeden opis též v SOKA Náchod, LS Broumov 472, fol. 701-752. Matternovy indipetice (ARSI, FG IX 756, f. 276, 285, 288) jsou však komponovány latinsky.

³⁶⁵ MZA Brno, E 28 J 1/27.

³⁶⁶ MZA Brno, G 11 93, f. 180 a 183.

³⁶⁷ NEU IV. Převážná část německé pasáže bohužel odstřižena.

³⁶⁸ KAM I. Bohužel značně poškozeno.

³⁶⁹ BOR III. Dochováno dobře.

Názornou ukázkou je německý autograf Šimona Boruhradského: „Joannes Stainefer se plurimum Reverentiae Vestrae commendat undt eß thuet ihm ser laidt, doß ehr seine Provintz verlosen hot, vo ehr so vil guteß hot gethon und hot khenen thuen, don do hir muß einer sein leben misih[!] vertreiben, don do hir inden[!] Collegiis selten die brider khenen etboß gutteß thuen, divail die Nigri ud[!] Sklavern maisten theiß olle ohmpter verihten, y en especial [špaň. „a zvláště“] inden[!] khleinen Kollegien, vo aufs maisten 4 oder 5 personen bohnen, Ehrviriden Ssauen umb die gute prider, ist peser doß sie dorten dienen ols dohir misik verfauhlen.“³⁷⁰

Méně časté jsou v dochovaném korpusu české pasáže. Jediní dva autoři, kteří sáhli v dopisech k češtině, byli Václav Eymer a Pavel Klein. Eymer použil jenom jediné výše zmíněné rčení, Klein kromě uvedeného přísloví použil český jazyk v dalších dvou dopisech, evidentně kvůli prevenci případné cenzury. Cenzura patrně byla pouze možnost, nikoli jistota, a opatrnost byla u důvěrnějších sdělení na místě, pokud ovšem misionář nedokázal zajistit, aby dopis či materiál doručovala osobně konkrétní, důvěryhodná osoba.³⁷¹ I takový idealista a vzor poslušné horlivosti, jakým byl Augustin Strobach, varuje roku 1678 ze Sevilly: „*Aliunde quidem etiam rescivimus omnium è Societate literas aperiri lustrariqve diligentius; spero tamen meas patere posse semper omnibus.*“³⁷²

Další české pasáže v Kleinových dopisech jsou následující povahy: v prvním dopise misionář uděluje adresátu Janu Tannerovi na několika řádcích instrukce stran zasílání cenných zásilek do Španělska, později v tomtéž listě uvádí české výrazy na místě, kde probírá možnou příbuznost „tatarského jazyka“ se „slovanským“.³⁷³ V jiném listě se čeština vyskytuje též na dvou místech: jednou si Klein stěžuje na to že „velký páni“ (konkrétně purkrabí) nemají zájem o korespondenci, kterou jim adresuje; na druhém místě pak nabádá Jana Tannera – kvůli riziku cenzury – k užívání jednoduché šifrovací abecedy. Jeho pokyny zní takto: „Abychom pak taky spolu se srozuměti mohly bez toho aby gini tomu rozuměli, W[aší] M[ilosti] posylam abecedu skrytyho kteremu zadney kromě naß rozuměti nebude; nebo ačkoliwěk czesstině nassij taky ne rozumegi, nicmeně lipgi[!] gest giney taky spusob miti kteremu zadney by ne rozumel; gest pak tento: že řad liter se přewrati a misto liter običegnich se dostavugi ty ktery po nich w abecedu osmy gsau tak že misto a račite napsat h, a tak dale misto b, i, místo c, k, místo d, l, tak že ku příkladu místo toho slowička Deus

³⁷⁰ BOR III.

³⁷¹ Stv. KLE XIII, NEU IV, KAM I, JOL I.

³⁷² STR IX.

³⁷³ KLE XII.

raczcie napsat Lmdb gak w přiloženým papyrku [nedochován, pozn. PZ] znamo se čini. Posawad syce nam psani ne otwirawaly ale wssak mohlo by se to stati na potomu.³⁷⁴

Ojedinělé je v dopisech soustavné využití španělštiny. Misionáři španělsky, resp. portugalsky uměli jak mluvit, tak i psát, a v iberó-amerických archivech jsou dochovány desítky jejich dopisů a sdělení v těchto jazycích,³⁷⁵ leč je přirozené, že s českou provincií v tomto jazyce nekomunikovali. Ve španělštině ovšem komunikovali mezi sebou, jak se ukazuje v torzu jediného dopisu (zároveň autografu) botanika Jiřího Kamela, dochovaného v České republice (KAM I).³⁷⁶ Kamel jej napsal do Mexika Šimonu Boruhradskému; Boruhradský poté Kamelův dopis evidentně přiložil ke svému dopisu (BOR II) a zaslal dále do Čech, kde se nachází dodnes. Kamelův dopis je psán latinsky, španělsky a německy zhruba ve vyváženém poměru (postupně latinsky, španělsky, německy a znovu španělsky). Španělská pasáž dopisu se týká praktických a soukromých záležitostí mezi Kamelem a Boruhradským a nezazní v ní žádná kritika, která by mohla podráždit cenzuru.

5.2. Písmo a grafická podoba dopisů

Délku jezuitských dopisů mohla ovlivňovat kapacita papíru a závěrečné zdvořilosti bývají někdy uvedeny sdělením jako „*finem facio, quia plura non capit haec papyrus*“ (GIL II); „*caeterum non permittit charta*“ (RICH III); „*sed iam charta calamum sistere jubet*“ (EYM IV) apod. Nutnost vtěsnat dlouhá sdělení na malou plochu vedla některé jezuity k velmi drobnému písmu, které museli dle svých pokusů psát velmi ostrým perem doslova s „nosem na papíru“ (Kall, Richter, Eymer, Brandt, Illing a další). Např. Adam Kall dokázal vtěsnat na dva a půl listu dnešního formátu A4 přes 12 normostran textu (asi 8700 znaků na jednu stránku!), podobné úspornosti docílil i Jiří Brandt (BDT I).

Jezuitští korespondenti (nejen misionáři) ovšem přistupovali také k cíleným úsporným opatřením, jejichž smyslem bylo zrychlit psaní a zredukovat grafickou podobu textu. Tím se dostáváme k dalšímu aspektu písemného projevu misionářů, totiž k *paleografii* jezuitských listů.

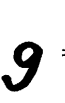
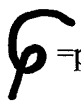

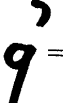
³⁷⁴ KLE XIII.

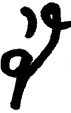

³⁷⁵ Srv. zahraniční bio-bibliografické přehledy. Pro španělské příklady (teritorium Nového Španělska, Marián a Filipín) srv. Bernd HAUSBERGER, *Jesuiten aus Mitteleuropa im kolonialen Mexiko. Eine Bio-Bibliographie*, München 1995. Pro portugalské příklady (teritorium Brazílie) srv. Serafim LEITE, *História da Companhia de Jesus no Brasil*, 10 sv., Lisboa-Rio de Janeiro 1938-1950.

³⁷⁶ Ke Kamelovi a jeho botanickému dílu nejnověji Ondřej POKORNÝ, *Georgius Josephus Camel (21.4.1661-2.5.1706) y su obra (Introducción a la problemática)*, in: Ibero-Americana Pragensia 40, 2006, s. 239-248.

Obecně lze říci, že pro latinu používali jezuité výlučně kurzivní latinku, totéž platí pro španělštinu (s extrémní výjimkou Boruhradského, BOR III). Pro němčinu byl důsledně využíván kurent. V Kleinově češtině nacházíme směs obojího s převahou latinky (dopis je ovšem dochován v nepříliš spolehlivém přepise, nejspíše z 19. století).

Nejběžnější způsobem redukce textu bylo používání písařských zkratk a ligatur. Ty jsou v celém korpusu až na pár výjimek stejné či podobné; neplatí ovšem, že všichni autoři užívají stejné zkratkové grafiky. Písařské zkratky obvykle nahrazovaly nejčastější krátká slova (n' = non, m. = etiam, t'm = tamen nebo tantum, n. = enim, v. = verò, l. = vel, a. = aut, d. = sed apod.). Kromě tohoto druhu existovaly i zkratky „jednopísmenné“ (ležatá čárka místo „m“) či „jednoslabičné“, nahrazující nejčastější předložkové, koncové, ale i jiné časté slabiky

(např. =con-, =prae-, =pro-, =per-, =qui, =quae,

 =quod, =-que, =-ter, =-tur, =-us, =-um aj.)

Kromě toho písaři užívali „jednoslovných“ zkratk, které nahradí slovní základ či kmen určitých zaběhaných slov (např. a'a = anim[a], ma'a = materi[a], nss'ius = necessari[us], ill'go = intelli[go], Chr'i = Christ[i] aj.; koncovky lze pak nahrazovat, např. a'ae = anim[ae], ill'cta = intelle[cta] atd.). Pomocí kombinací různých druhů zkratk lze vytvářet i několik slov plně psaných zkratkami, ať už ve variantě slabika-slabika (*praeter, perquam* aj.), nebo ve variantě základ-slabika (*animus* aj.). Kromě těchto zkratk vyskytují se v textu grafické zkratky celých slov (& nebo = et, =etc. aj.)

Písmo jezuitů je pohledné až kaligrafické, naprostou výjimkou jsou škrty či opravy. Chyby v originálních dokumentech téměř neexistují. Zní to dnes neuvěřitelně, ale je to tak: autografy (je jich v korpusu celkem 28) jsou téměř bezchybné. Výjimkami z tohoto pravidla jsou dopisy psané v nepříznivých podmínkách či v chatrném fyzickém stavu.³⁷⁷ I jiní misionáři než Brandt a Eymer zachovali ve svých dopisech svědectví o tom, že dopisy vznikaly leckdy za krušných podmínek,³⁷⁸ proto jistě stojí za ocenění, že jezuité k psaní dopisů v takových situacích přistoupili.

³⁷⁷ Např. EYM V. Nejlepší ukázka je však BDT I, dopis, který Brandt psal ve stresující situaci mezi umírajícími a nemocnými druhy, v šoku z tragického průběhu cesty, zaviněného lakotou představeného.

³⁷⁸ Srv. ILL IV, RICH VII, CUC III, BRE II.

6. EDIČNÍ POZNÁMKA

6.1. USPOŘÁDÁNÍ EDICE

Edice je rozdělena do skupin podle jednotlivých misionářů; tyto skupiny jsou uspořádány abecedně podle příjmení autorů.

Rubrika „Zmiňován“ poukazuje na dopisy jiných českých misionářů, v nichž je příslušný jezuita výslovně zmiňován.

Rubrika „Žádosti“ uvádí indipetice, dochované v ARSI, a údaje o jejich případné edici a překladu.

Rubrika „Dopisy“ obsahuje seznam dochované korespondence v uvedených českých a moravských fondech (NA Praha, MZA Brno, SOkA Náchod, Strahovská knihovna). U každého dopisu je nejprve uvedeno datum a místo jeho sepsání, příp. adresát; pokud není adresát znám, je připsán otazník. U jednotlivých dopisů jsou dále doplněny údaje o jejich uložení, případných předchozích přetiscích latinského textu a překladech do všech jazyků, seřazených podle roku vydání.

Následuje kritická edice dopisů daného misionáře; každý list je doplněn záhlavním registrem.

6.2. ROZKOLÍSANOST GRAFICKÉ PODOBY PRAMENŮ

Korespondence jezuitských misionářů z let 1657-1741, vydaná v tomto korpusu, je dochována v originálech, v dobových opisech, nebo v opisech pozdějších (např. náhodský rukopis).

Dokumenty jsou psány několika desítkami písařů a jejich ortografická praxe vykazuje individuální rysy. Grafickou nejednotnost jazyka také mohly ovlivnit okolnosti vzniku písemností. Někdy se jedná o dokumenty psané narychlo nebo „na čistý list“ bez předchozího konceptu, bez možnosti korektury a úpravy, jindy se jedná o díla strukturovaná a koncepčně promyšlená. Některé opisy vytvořili méně zkušení a jazyka znalí písaři. Proto vydávané listy mohou obsahovat rozmanité jevy na spektru „individuální zvláštnost“ – „evidentní chyba“.

Při transkripci dopisů bylo třeba se s touto rozkolísaností vyrovnat. Na jedné straně stál požadavek přirozené konzervativnosti jako záruky uchování autenticity textu; z druhé strany naléhala potřeba ustavení společné normy jako záruky bezpečného a zřetelného čtení.

Editor se nakonec přiklonil k určitému kompromisu, jak je patrné z následujícího přehledu edičních zásad.

6.3. EDIČNÍ ZÁSADY

6.3.1. Písařské zvláštnosti

Písařské zkratky a ligatury jsou rozváděny mlčky bez vyznačení (un⁹→unus, n^s→non, m.→etiam, ma^sa→materia, &→et atd.). Pokud jde o zkratky tvořené iniciálou, nejčastější z nich jsou ponechány (např. D. = Dominus) a potom lze jejich rozvedení nalézt v seznamu zkratk; vyžadovala-li lepší a jednoznačná srozumitelnost textu rozvedení i těchto zkratk, potom je editor rozvedl. Méně obvyklé a individuální zkratky jsou rozvedeny v hranatých závorkách (D[ivus]). Zdvojená iniciála označuje plurál (R. P. = Reverendus Pater; RR. PP. = Reverendi Patres). Do hranatých závorek jsou rozvedena také neúplná slova (Franc[isci] Borg[iae]). Koncovky naznačující pády jsou zachovány dle úzu písaře buď v běžném písmu s tečkou (R.ae V.ae = Reverentiae Vestrae), nebo v horním indexu bez tečky (R^{am} V^{am} = Reverentiam Vestram).

Druhem zkratk jsou i číslice. Jedná-li se o malé hodnoty (1 až 12), jsou číslovky s ohledem na rychlejší četbu převáděny z číslic na slova (u základních číslovek 1-3 je to praktické i kvůli pádovým koncovkám), u větších hodnot je zachována – je-li použita v předloze – číslice (např. 68, 2000). U dat jsou ponechány číslice (3. Julii 1679 apod.). Za číslovkami základními je důsledně rušena tečka, za řadovými je ponechána, případně doplněna, pokud se nejedná o řadovou číslovku s připsanou koncovkou, která je chápána jako zkrácené slovo; případné horní indexy u časových určení jsou zachovány. (např. 3. Octobris, avšak 3^{tia} Octobris, 3^{tia} Octobris). V názvech posledních čtyř měsíců roku je číslice nahrazována slovem (7bris → Septembris atd.).

Akcenty jsou ponechány tam, kde se nachází v rukopisech (ampliùs, certè, aquâ, incurrêre atd.); kde však chybějí, tam dosazovány nejsou; stejná zásada platí i pro používání tremat (aër i aer, coöperante i cooperto). Ve španělských slovech s ñ (Marañon) je upraveno občas se vyskytující n s tečkou na ñ.

Původní umístění závorek je zachováno. Dobové znaky |: a :| pro závorky jsou nahrazeny dnes obvyklými kulatými závorkami (a); v případě víceúrovňových závorek, které používá Pavel Klein, jsou užity také závorky špičaté { a }. Pokud to v několika málo případech vyžádala lepší přehlednost, byly závorky doplněny.

Co je v rukopisech podtrženo, zůstává podtrženo i v edici. Přímá řeč je ohraničena v souladu s dnešními pravidly uvozovkami. Kurzívou jsou tištěny úvodní a závěrečné formulace opisovačů (např. *Datae sunt haec literae ad P. de Boye, Ita ille*) a dále též citáty, přísloví, klasické výroky, názvy děl, písní apod.

Mlčky jsou pomíjeny všechny škrty, opravy, vsunutá a dopsaná slova, jakož i pořadí slov změněné nadepsanou číslicí – to vše za podmínky, že úpravy pochází od samotného autora textu.

6.3.2. Pravopis

V případě uvolněného užití znaků i/j a u/v byly zavedeny následující zásady: Písmena i a u jsou z fonetických důvodů dosazována tam, kde mají platnost vokálu (Jndia→India, vtrum→utrum), znak v je dosazen tam, kde má platnost konsonantu či polokonsonantu (sciuerunt→sciverunt, uita→vita).

Naopak, individuální zvyklosti pisatelů jsou zachovány v těchto případech:

1. U polokonsonantu j (hujus i huius, jam i iam, jejunium i ieunium atd.)
2. U dvouznanů qu/qv (qui i qvi, quoque i qvoqve, Quito i Qvito atd.)
3. U dvouznanů su/sv a gu/gv (suadeo i svadeo, sanguis i sangvis).
4. U dvouhlásky eu/ev, kde mohla být výslovnost obojaká (Europa i Evropa, Eucharistia i Evcharistia, leuca i levca atd.)
5. U hlásek reduplikovaných (litterae i literae) a asimilovaných (adferre i affere; solemnis i solennis).
6. U skupiny exs/ex (exstructum i extractum).
7. Při kolísání i/y (hyems i hiems); můžeme tedy v jednom dopise najít vedle sebe varianty Lytaniae i Litaniae i Litanyae.
8. Při kolísání c/ch (lacryma i lachryma, carus i charus).
9. Při psaní skupiny ci/ti + samohláska (otium i ocium, solatium i solacium).
10. U zvláštností při psaní cizojazyčných vlastních jmen (Maragnon i Marañon, Sisoguichi i Sisoqviczie, Laguna i Lacuna atd.).

Skupina ij je přepisována v dvouslabičné platnosti jako ii; jde o tyto případy: genitiv singuláru a nominativ plurálu maskulin druhé deklinace (Martij→Martii, socij→socii atd.), dativ a ablativ plurálu všech rodů první i druhé deklinace (missionariis, familiis, consiliis atd.) a konečně perfektum a odvozené tvary sloves čtvrté konjugace (petiit, pertransiimus,

subiissemus). V jednoslabičné platnosti, tj. po vokálu a u složenin slovesa jacio, je skupina přepisována jako ji (Maij→Maji, conijcere→conjicere).

Dvouhlásky ae a oe, zastoupené v rukopisech zpravidla jednotým grafémem æ, jsou rozlišovány podle úzu klasické filologie (laetitia, amoenus). Pokud pisatelé doplňují æ tam, kde klasická norma zná e, pak je užitá varianta ae (faemina, caena atd.). Kolísání e/ae, někdy i v rámci jednoho rukopisu, je však zachováno (ceterum i caeterum).

Počáteční majuskule je zachována tam, kde se jedná o:

1. Vlastní jména (např. Vera Crux), stejně jako adjektiva a adverbia z nich odvozená (Boëmus, Hispanicè).
2. Názvy pro sobotu a neděli (Sabbathum, Dominica).
3. Vědní disciplíny (Grammatica, Mathesis, Astronomia).
4. Světové strany (Aquilo, Auster, Septemtriones atd.).
5. Názvy světských i církevních institucí, úřadů, sdružení či jejich částí organizačních složek (Ecclesia, Orphanorum Sodalitium, Dominicani, Episcopatus, Qualificator Sancti Officii), církevních i světských titulů, hodností, funkcí a významných zaměstnání (Episcopus, Religiosi, Dominus, Locumtenens, Gubernator, Capitaneus, Nauclerus aj.).
6. Označení jezuitských domů, institucí, funkcí, titulů (Domus Professa, Provincia Bohemiae, Missio, Residentia Missionariorum, Superior, Viceprovincialis atd.).
7. Uctivá oslovení (Reverentia Vestra, Admodum Reverendus Pater Noster aj.). Slova Pater, Mater, Frater, Servus jsou transkribována s počáteční majuskulí, jsou-li užitá v přeneseném, duchovním smyslu. U slova Noster je zvolena počáteční majuskule ve významu „jezuita“; v běžném významu „náš“ je tištěna minuskule. Podobné pravidlo platí i u dvojic Socius/socius, Societas/societas.
8. Výrazy vyjadřující sakrální či liturgickou úctu (Beata Virgo, Divus Franciscus, Deus, Crux, Missae Sacrificium, Breviarium, Confessio atd.), jakož i názvy liturgických období a svátků (Natalitia, Pascha, Quadragesima atd.).
9. U slova Daemon ve významu „Dábel“.

U slov nejvyšší úcty je dle předlohy zachována i varianta DEUS, JESUS, MARIA.

V ostatních případech je občasná počáteční majuskule zrušena; jde o případ, kdy majuskule zdůrazňuje protiklad individuálního a zvláštního (Nauta, Navis, Annus, Urbs) proti obecnému (nauta quidam, naves, annus, urbs), a dále u slov ethnici a gentiles („pohané“) a barbari („divoši“), kde je úzus písařů kolísající.

Slova reduplikovaná, která se v rukopisech objevují tu dohromady, tu odděleně, jsou spojována vjedno (se se → sese; jam jam → jamjam). Spřežky vzniklé spojením původně zvláštních slov jsou psány dohromady (invicem, perquam, necdum, inprimis atd.); pokud však písaři užívají slov v původním, odděleném smyslu, pak spojena nejsou (hujus modi, in primis). Důsledně je spojována předpona a slovesný kmen, které se někdy vyskytují odděleně (super sedeo → supersedeo, in vestigare → investigare); podobná zásada platí i o složených zájmenech (quis piam → quispiam atd., ale i quibus cum → quibuscum).

6.3.3. Interpunkce a členění textu

Místo užívané rétorické interpunkce je zavedena dnešní logická se znaménky [.), [.), [;], [:], [?] a [!]. U vět zvolacích je doplněn vykřičník. U tázacích vět je zachován či doplněn otazník. Na začátku vět je tištěna majuskule.

Velké a nerozčleněné bloky rukopisného textu jsou členěny do odstavců s přihlédnutím k myšlenkově, časově, místně či jinak uzavřeným celkům. V souladu s tímto pravidlem byl zachován i nepříliš hojný počet odstavců, nalezených v rukopisných památkách. Jedná-li se o záznamy v deníkové formě, jsou odstavci oddělovány i jednotlivé časové celky.

6.3.4. Vysvětlení edičních značek

Všechny ediční zásahy do textu jsou ohraničeny hranatými závorkami. V edici byly použity následující ediční značky:

[†]	poškozené, ztracené písmeno či slovo (chybí kus papíru, kaňka, jiné fyzické poškození)
[† - - - †]	celý úsek mezi těmito značkami je poškozený, ztracený
[*]	chyba na straně písaře (opisovače); zpravidla případ, kdy opisovač nepřčetl slovo v předloze a ponechal v rukopise lakunu nebo napsal slovo chybně
[* - - - *]	delší lakuna v opise
[?]	vyjádření editorovy nejistoty: nejasné či nečitelné slovo
[? - - - ?]	nejasný či nečitelný úsek
[!]	vyjádření editorova údivu, totéž co [<i>sic</i>]

zmenšená sazba	nejistý, editorem odhadovaný text; důvod nejistoty vysvětlen značkou [†] nebo [*] nebo [?]
odlišný typ písma	cizojazyčný výraz nebo úsek
[. . †][. . ?][. . *]	u ztraceného, nejistého či vynechaného textu jedna tečka odpovídá délce jednoho písmene; dvě tečky dvou písmen atd.
[† - - - †][? - - - ?] [* - - - *]	ztracený, nejistý, vynechaný úsek, jehož délka v edici odpovídá graficky délce v předloze

Různé varianty vlastních jmen (osob i míst) nejsou doplňovány značkou [!], s výjimkou několika případů, které by mohly vést k nejednoznačné identifikaci, nebo být pokládány za editorův *lapsus calami*.

6.3.5. Specifika náhodského rukopisu

Písař náhodského rukopisu nebyl znalcem latinského jazyka ani paleografie. Proto také nelze říci, že by rukopis opisoval. Na četných místech spíše obkresloval tvary, které viděl v předloze. To přirozeně vedlo ke stovkám chyb a zkomolení. Edice náhodského rukopisu je tedy v určité míře rekonstrukcí textu. Hodnota dokumentů v něm zachovaných je značná, protože s malými výjimkami (NEU II, úseky ze STR VII) nejsou jinde dochovány. Bylo však nutno se s tímto porušeným textem edičně vypořádat.

U většiny písařových omylů je restituce původního textu možná, neboť se jedná o snadno rozpoznatelné omyly. Kritický aparát, sestavovaný obvyklou metodou, začal se však neúměrně rozrůstat na tisíce poznámek, které byly opravami základních omylů písaře (např. *conunicandum* *pubo*→*communicandum* *puto*). Devalvovat kritický aparát takovými poznámkami zdálo se editorovi bezúčelné. Proto jsou všechna slova, která byla zatížena omylem písaře a jejich rekonstrukce byla jednoznačná, pouze označena hvězdičkou (např.: *stomachi detilioris*→*stomachi debilioris**). Pokud písař napsal jen část slova, protože zbytek nepřčetl, je slovo rozvedeno do hranatých závorek a označeno hvězdičkou (např. *promon[toria]**). Pokud nebylo možno slovo rekonstruovat s jistotou, ale pouze s pravděpodobností, pak je tištěno v menší sazbě (*expianorum** *militum*). Pokud se z nakreslených tvarů nepodařilo slovo či úsek identifikovat vůbec, pak je grafická podoba, která se nachází v náhodském rukopise, převedena do nejpodobnějších grafémů, příslušné místo je tištěno v obryse a označeno hvězdičkou; kromě toho je textové poznámce doplněno

návrhem rekonstrukce, nebo – nebyla-li možná – doplněno otazníkem v hranatých závorkách (např. *hsoadem*[?]*, popř. [- *lscidum* - - ?*]).

Polokonsonant [j] je u náchodského rukopisu s ohledem na nespolehlivost písaře přepisován důsledně jako „j“ (např. *hujus*, *Josephus*); dvojznaky *qv/qu*, *gv/gv* a *sv/su* jako *qv*, *gv* a *sv*; dvojhláska *ev/eu* jako *ev*.

Jinak pro náchodský rukopis platí stejné ediční zásady jako pro ostatní texty.

6.3.6. Poznámky

Textově kritické poznámky jsou v edici označeny latinskými minuskulemi (^{a, b, c, d, e, ...}) a nachází se pod textem na každé straně; věcné a jazykové poznámky následují za edicí a v textu jsou označeny arabskými číslicemi (^{1, 2, 3, 4, 5, ...}).

7. KRITICKÁ EDICE

ARLET Stanislav (P.)

(8. květen 1663, Opole – 15. červenec 1717, Potosí [Bolívie])

ZMIŇOVÁN:

BNE III, SUP I, WYD I

ŽÁDOSTI:

21. leden 1693, Olomouc (ARSI, FG IX 756, f. 388), čes.: Josef KOLÁČEK, *TT*, s. 24-25

DOPISY:

ARL I **2. září 1698, redukce sv. Petra u kmene Kanissiů (Bolívie),
Emmanuel de Boye**

Uložení: Opis: NA Praha, JS III 419/3, f. 145r-146r [*vše text*].

Edice: - - -

Překlad: *WB* č. 441 [NĚM.] – Josef KOLÁČEK, *TT*, s. 66-69 [ČES.]

Další Arletovy listy, dochované ve Weltbottu:

WB č. 50: Viz úvod k ARL I [čes.: Josef KOLÁČEK, *TT*, s. 59-64; *přeloženo z latinského tisku v ARSI*]

WB č. 442: Výtah dopisu S. Arleta SJ, poslaného z Jižní Ameriky bez data. [čes.: Josef KOLÁČEK, *TT*, s. 69-71]

ARL I

Poznámka:

ARL I je po obsahové stránce excerptem Arletova listu řádovému generálovi, který byl do češtiny přeložen a vydán Josefem KOLÁČEKEM (TT, s. 59-64). Josef Koláček rovněž zjistil, že tento list generálovi byl vytištěn, a to pod titulem: Epistola Patris Stanislai Arlet e Societate Jesu, qui anno 1694[!] ex Provincia Bohemiae transivit ad Missionem Regni Peruani, quo pervenit anno 1697. Data ad Patrem Generalem prima Decembris 1698. *Vytištěný exemplář dopisu našel Koláček v ARSI, Bibl. 3 E 26; dopis generálovi psal Arlet 1. září 1698 (KOLÁČEK, TT, s. 56) a „byl dán P. generálovi 1. prosince 1698“ (KOLÁČEK, TT, s. 59). Jeho německý překlad je otištěn ve Weltbottu (WB č. 50, díl II, s. 62-65).*

Zpráva z misijní oblasti Mojos (severní Bolívie)

Přišel s **Boryněm** do Peru (29. června 1697). U kmene Conissiu založil misii sv. Petra. Divokost kmene, který nemá ani náboženství ani „pověru“ (*superstitio*). Vzezření Indiánů. Porobené nepřátele zotročují nebo pojídají. Jejich zbraně a zručnost při jejich užití. Mnohoženství.

Vypravil se hledat Indiány, aby je přivedl do redukce, jeho výprava byla úspěšná. Indiáni byli vyděšeni vzezřením misionářů: považovali je i s koněm, čapkou a šatem za jedinou obludu. Použitá evangelizační metoda. Indiáni nyní misionáře vyhledávají sami; velmi si cení skleněných korálků.

Popis místa, kde zbudoval misii, zdejší přírodní podmínky. Radost misionáře nad Indiány přicházejícími k pobožnostem, nad dětmi poučenými ve víře; Indiáni se vzdali opilství i mnohoženství. Založil vinici a vyrábí mešní víno. Pěstuje zeleninu, rýži, boby, třtinu.

V misii postaven pěkný velký dům [kostel?], misionářův pomocník i Indiáni jsou zruční řemeslníci. Žádá řádového generála o jezuity-řemeslníky.

Přislíbená pomoc od mecenáše misie (dobytek, oděvy, zvony, železo). Před jeho příchodem zde během osmi let vzniklo šest redukci, pokřtěno přes 40 tisíc Indiánů, množství z nich však podlehló nákaze. Nyní založeny tři nové redukce včetně té jeho a **Boryňovy**. **Boryně** je úspěšný a pilný misionář, podniká výpravy k novým kmenům. Velká chvála **Boryněho** ze strany veteránů misii.

Příkládá **Boryněho** dopis [BNE III]. Příhoda s mluvčím ptákem. Dojemná zbožnost obrácených Indiánů.

[145r]

Litterae R. P. Stanislai Arlet è Peru ad R. P. de Boye, a[nn]o] 1698 datae.

29. Junii a[nn]i] 1697 in Peru perveni cum P. Francisco Borinie. Ibi mihi nova fundanda Missio obtigit in natione Conissiarum, qvam nomine S. Petri insignivi. Conissianae populi sunt barbari bellicosi, toti nudi per sylvas sinè stabili sede, sinè lege, sinè subjectione dispersi. Religio illis nulla nec superstitio, nec DEO nec diabolo serviunt, licèt DEI confusam speciem non habeant. Coloris sunt fuscì, vultu truces, numerò et loci distantiâ propè infiniti. Gentes devictas vel perpetuae servituti mancipant, vel igne assos devorant. Arma illis sunt sagittae et pali longi ex durissima arundine in similitudinem hastae, qvas adeo dextrè vibrant, ut centum passibus distantem certò prosternant. Uxores multas habent, qvas in potu conficiendo ex certis herbis occupant.

Horum sylvas Patre Laurentio Legardo socio meò et paucis Indis fidelibus comitantibus sinè milite intravi cruce et DEO munitus; cessit ad votum expeditio. Plures etenim mille ducentas è sylvis abducti, cum qvibus accedentibus semper aliis reductionis[?!reductionibus nebo aliae reductionis, zkontrolovat%%] fundamenta jeci. Ad nostri aspectum tantopere turbati sunt, ut sinè voce attonitis è manibus sagittae exciderint mirantibus, unde haec monstra nunquam aliàs visa in sylvas penetrârint, credebant, ùt postea fassi sunt, galeros, vestimenta eqvosqve, qvibus insidebamus, in unum nobiscum monstrum coaluisse. Timorem illos ponere jussit interpres; causam adventûs veri DEI notitiam proponens, qvibus praemia aeterna si parerent, supplicia si renuerent promittens, multa de

futura vita et animae immortalitate disserebat. Nec mora gregatim nos secuti sunt et millia è populo isto sociorum se adducturos polliciti sunt, qvi propediem aderunt, jam enim sex populosae sylvae legatos ad nos miserunt, pacem perpetuam et sedem nobiscum sancituros, qvos perhumaniter acceptos, granisqve vitreis hic sumè[!] aestimatis donatos remisimus votis nostris annuentes. Ô quot millia converteremus, si aliquis benefactorum 40 aut 50 Imperialium pro granis coëmendis in Boëmia et ad P. Joannem Bergas Gadibus residentem Procuratorem Indiarum mittendis offerret!

Locus reductioni electus amoenissimus in altitudine 14[?]^agraduum ad multas levcas multas levcas Orientem et Meridiem versùs, planus, palmis consitus, à Septentrione fluvio piscoso, ad Septentrionem sylvis, arboribus odoriferis et fabricae aptis, cervis, simiis, apris abundans diversis. Solis tamen aestus regionem hanc in habitabilem faceret, toto anno sine hyeme durans, nisi frequenter ventis proflaretur. Culices nos continuò molestant, panis et vinum nullum, alimenta de sylvis et fluvio solùm, qvae modico sale a 100 milliaribus misso à Superioribus nostris condimus. Dulcorat¹ tamen miserias DEUS adeo, ut cum veritate dicere possim me nullum diem tristem habuisse. Lenit miserias fervor Catechumenorum, qvos volupe videre [145v] est manè ad Doctrinam Christianam, vesperi ad preces concurrentes, parvulos qvis prior Mystera Fidei enarrare, Patri vicinior assistere debeat contententes, nobis aut haesitantibus aut non rectè exprimentibus suggerentes innocenter sibilando, si qvem infirmum sciunt, noctu etiam admonent, ut ad baptismum disponantur. Instant, ut magnam domum (Ecclesiam) magno Domino aedificemus, cùm miselli nec suas paratas domos habeant. De ebrietate post primam monitionem nec auditur, uxore pleriqve una contenti reliqvas relegârunt. Verbo, nutu et amore reguntur, se invicem transeuntes, nos etiam inflexo genu adsalutant, advenas pro modulo in paupertate hospitaliter habent. Ego plantavi vineam 20 passus longam, 10 latam, qvae post annos tres vinum mensae et Missae dabit; hortum magnum penès domum nostram construxi prodeuntuqve jam cepae, allium etc. 4 modios orizae fabasqve seminavi, spero me 20 modios orizae collecturum. Etiam arundinis saccaratae tantam qvantitatem, qvae 12 centenarios saccari et 20 urnas mellis anno sequenti dabit, saccarum hoc anno qvod feci est sicut nix candidum; misi P. Francisco Borinie magnam ejus qvantitatem.

Domum satis magnum et elegantem construximus, est enim P. Laurentius socius meus medius arcularius, nec malus aedilis sic Indos instruxit, ut Magistrum superent. Jam Indi perficiunt altare ipso Sacello. Admodum R. P. Nostro scribo rogans, ut duos arcularios, duos fabros è Germania submittat, unum pictorem ex Italia, qvi si venerint, aedes aedificabimus cum gustu à posteris incolendas.

Modò accepi nuntium à Benefactore nostro Illustrissimo D. Ludovico de Miranda, fundatore Collegii de Oruva, qvi 500 vaccas, 300 eqvos, 6 mulas, 100 gallinas, 8 anates, miram supelictilem[!] lineam pro nobis, vestes pro servis, necessaria pro Sacro, campanas pro templo, ferrum et chalybim promisit, significat haec omnia intra mensem adfutura. Ecce! Qvomodo vos misi et nunquid vobis aliquid defuit. Reductiones hic sunt sex, in qvibus per annos 8 usqve ad hanc diem ultra qvadragingta millia baptizata, qvorum magnam partem pestis abstulit. Tres aliae accessère adventu 5 Patrum et unius Fratris, una B. Petri mea, altera B. Aloysii Patris Granado, tertia S. Francisci Borgiae P. Francisci Borinie, qvi passim Vir Apostolicus audit et est. Sanè intra annum tot expeditiones suscepit, tot regiones peragravit, ad qvas nemo ausus. Stupori est etiam veteranis operariis, qvos ingemiscentes audivi: „Ô qvantum [146r] nos unus Pater è Boëmia confundit! Qvi tam brevè ea conficit, qvae nos tot annis nec tentare ausi sumus!“ P. Antonius Orellana, noster Superior, de P. Borinie mihi loqvens, sublatis in coelum oculis et manibus luctuimabundus dixit: „Ô mi Pater Stanislæ, cur nobis Sancta vestra Boëmia duodecim similes viros non mittit? Scripsi P. Emmanueli de

^a 14[!] || 107 [?] scriptum mihi videtur, cui alia manus rubramento suprascr. 14

Boye, de cujus zelo multa rescivi, ut plures submittat. Orate, Patres amantissimi, ut epistola sortiatur effectum!“

Epistolam ad me datam P[atris] Borinie annecto², speciem prodigii habet, quod in ejus Missione contigit. Socius ejus P. Franciscus de Borgia, cùm pro more Doctrinam Christi explicaret[!], multisqve demonstravit solem ab iis cultum DEUM non esse, in fine interrogat: „Solne DEUS?“ Tacentibus barbaris avis qvaedam, turdô major, alta et clara voce in tanto silentio lingua Indica respondit: „Non est.“ Barbari omnes consternati. Vidi hanc avem, qvae abinde nunqvam vocem emisit. Emit illum P. Franciscus de Borgia ab Indo et servat in Missione sua, in qva magni progressus fiunt. Primitivae Ecclesiae fervor in his redire videtur Missionibus. Nam cùm in una earum hebdomadâ, sextâ feriâ existerem, ultra qvingentos die Veneris Sancto flagris in se saevientes vidi, tenerum mihi sensum, et lachrimas moverunt Indi et Indulae, qvi alligatis manibus ad Cruces Capite Spinis coronato, defixis oculis ante crucifixum immoti stetêre adeo morientem in cruce DEUM repraesentantes, ut morienti commori viderentur.

P. Stanislaus Arlet S. J.

BORUHRADSKY Simon (F.)

(26. říjen 1650, Polná – 6. duben 1697, na lodi v Tichém oceánu)

ZMIŇOVÁN:

EYM III [„*quidam*“], EYM IV, ILL I, KAL II, KAM I, KLE XV, KLE XVI, NEU IV, STR XIII, STR XXV, TIL I

ŽÁDOSTI:

6. ledna 1678, Klatovy (ARSI, FG IX 756, f. 124), **čes.:** Josef KOLÁČEK, *ŠB*, s. 14-15
odpověď generála: ARSI, Boh 4 I, f. 131v, **čes.:** Josef KOLÁČEK, *ŠB*, s. 15

DOPISY:

BOR I

16. březen 1686, México (Mexiko), E. de Boye

Uložení: **Originál:** NA Praha, JS III 419/3, f. 115r-v [115r *text*; 115v *adresa, pečeť*].

Edice: - - -

Překlad: Josef VRAŠTIL, in: ZzČPTJ 1937, s. 25-26 [**čes.**] – Zdeněk KALISTA, in: CvZK¹, s. 33-34, komentář s. 188-189 [**čes.**] – Josef KOLÁČEK, *ŠB*, s. 25-26 [**čes.**]

BOR II

20. srpen 1692, México (Mexiko), ?

Uložení: **Originál:** MZA Brno, G 11 557/6, f. 51r-52v [51r-52r *text*; 52v *prázdné*]

Edice: - - -

Překlad: Josef VRAŠTIL, in: ZzČPTJ 1937, s. 26-28 [**čes.**] – Zdeněk KALISTA, in: CvZK¹, 34-38, komentář s. 190; přetištěno in: *Česká touha cestovatelská*, s. 479-483; část in: Josef KUNSKÝ, *Čeští cestovatelé I* (Praha 1961), s. 239-241 [**čes.**] – Josef KOLÁČEK, *ŠB*, s. 26-29 [**čes.**] – [úryvek ve šp. překladu Gizely SLOUKOVÉ a další odkazy na šp. překlady, vydané v Praze, in:] Pavel ŠTĚPÁNEK, *Simón de Castro...*, s. 171-173 [**šp.**]

BOR III

9. červen 1694, México (Mexiko), ?

Uložení: **Originál:** MZA Brno, G 11 557/6, f. 23r-24v [23r-24r *text*; 24v *prázdné*]

Edice: - - -

Překlad: Josef VRAŠTIL, in: ZzČPTJ 1937, s. 29-30 [**čes.**] – Zdeněk KALISTA, in: CvZK¹, 38-40, komentář s. 190-191; CvZK³, 51-54, komentář 248-249 [**čes.**] – Josef KOLÁČEK, *ŠB*, s. 29-31 [**čes.**] – [úryvek a další odkazy na šp. překlady, vydané v Praze, in:] Pavel ŠTĚPÁNEK, *Simón de Castro...*, s. 173-174 [**šp.**]

Poznámka k překladům:

Simona BINKOVÁ (*HEP*, s. 192, pozn. 7), uvádí, že BOR I, II i III byly vydány i anglickém překladu (Josef ROUBÍK, *Brother Boruhradský, alias de Castro*, in: *Mid-America* 21, 1950, s. 33-45). Je takřka jisté, že dopisy byly přeloženy z Kalistova českého překladu.

BOR I

Drobné zprávy z města Mexika

Děkuje za nečekaně brzy (po pěti měsících) doručený dopis a zasílá relaci o mučednících Mariánských ostrovů (mezi nimi **Strobacha**), která „potěší“ české kandidáty zámořských misii. Má nejbližší přístup k místokráli a obává se, aby se s ním nemusel vrátit do Španělska. Pošle obdržený dopis dále **Josefu Neumanovi**.

Nemá ke sdělení další důležité novinky, jen drobné zprávy: satirické útoky dominikánů na jezuity ve Španělsku; absence zpráv od **Josefa Neumana**; strach z pirátských útoků panující v Mexiku; jezuitský generál [Noyelle] došel přízně u španělského krále.

Pozdravuje M. Tannera a další přátele.

[115r]

Reverende in Christo Pater!

Pax Christi.

Datas â Reverentia Vestra 12. Octobris 1685 Pragae, has ego preter spem et cum admiratione 13. Martii 1686 accepi, et etiam uno eodemque die Joannis Baptistae Nauman[!] ad P. Josephum. Hoc unicum doleo, quod paucis abhinc diebus navis in Philipinas solverit et non detur alia occasio transmittendi haec nova, nisi semel quolibet anno scribo Reverentiae Vestrae per Romam per manus R[everen]di P. Avancini et transmittito relationem Martirii Nostrorum Patrum in insulis Marianis. Et si fortassis negdum[!] ad manus Reverentiae V[est]rae pervenerunt, nomina dictorum felicissimorum Patrum sunt sequentia: P. Augustinus Stropah[!], P. Carolus Boranga ex Austriaca, P. Theophilus de Angelis ex Sicilia, P. Solorzano ex Hyspa[niis†] et quidam Frater Coadjutor. Non dubito, quin ipsa relatio ad Provinciam perventura sit pro solatiô omnium desiderantium Missiones transmarinas. Nova à Reventia Vestra transmissa tanquam ex caelo et tanquam verissima ab omnibus excipiuntur. Hodie chartam Proregi nostro feram, cum quo habeo intimam introductionem (est frater Ducis Medinae Caeli, qui Praefectus Aulae Regis Hyspaniarum fuerat, nunc verò privatus vivit) et timeo, ne me secum in Hyspaniam revehat pro socio sui Confessarii.

Hic nihil novorum datur preter ea, que cum relatione Mariana transmittito. Ex Hyspaniis habemus inibi nos persequi Dominicanos plurimis satiris et verè scandalosis. DEUS eos illuminet! A P. Josepho nullas accepi, sed has procurabo quam primum ei transmittere. Magno erunt ei solatio in solitudinibus Missionum Taraumarensium. Vivimus defacto inquieti tantis circumvallati pyratis, sed nunc unicum expectamus remedium in quatuor navibus bellicis, quae in Hyspaniis disponuntur cum permissu Regis a Biscainis. Gens enim bellicosissima est et ad navigandum nata. N[oster] Reverendus P. Generalis jam in gratiam Regis nostri redivit per intercessionem Summi Pontificis et Reginae Viduae.

His me Reverentiae Vestrae in Sanctissima Sacrificia commendo; adsalutant Reverentiam Vestram peramanter meus P. Rector et R. P. Praepositus Domus Professae, qui plurimas agunt gratias Reverentiae Vestrae pro tanto labore in communicandis novis Evropeis.

Mexici, 16. Martii 1686.

Reverentiae Vestrae Servus in Christo,
Simon Boruhradsky, alias Castro

[P. S.:] Reverendum P. Mathiam Tanner plurimum resaluto (et gratulor ei, quod possit in suum librum Martirum inserere tam dignos Coapostolos et patriotas nostros), Reverendum P. Cimerman et Charissimum Georgium Visoky et Reverendum P. Joannem Aidam.

[115v]

Reverendo Patri in Christo
Patri Emanueli de Boye
Societatis Jesu Rectori Collegii Pragensis
Pragae in Boemia

BOR II

Boruhradského stavitelské práce ve městě Mexiku a okolí, hladová bouře roku 1692

Již dva roky nedostal dopis z české provincie. **Josef Neuman** byl v Mexiku.

Je nyní plně zaměstnán ve službách místokrále, má na starosti velké stavební projekty a dozor nad jejich realizací. Po ničivých záplavách a nezdaru záchranných prací dokázal levně a rychle odvrátit nebezpečí dalšího zatopení města Mexika: nechal vykopat nové říční koryto, opevnit je hrázemi a nasměroval řeku do jezera, a tak poslední potopy město nezasáhly.

Na základě tohoto úspěchu si ho vyžádal sousední kraj pro podobnou práci. I zde byl úspěšný: během pěti měsíců změnil tok dvou řek ohrožujících město Coyacán.

Chtěl si odpočinout, avšak v Mexiku vypukla hladová bouře, při níž byl vypálen místokrálovův palác. Důvody vzniku bouře. Indiánský útok na palác a jeho vypálení, další škody na majetku. Reakce místokrále. Ohrožení místokrálovný během povstání. Záchrana služebnictva a žen z ohroženého paláce, kterou organizoval jezuitský zpovědník.

Důsledkem hladové bouře pro Boruhradského je další práce: pověřen demolicí shořelého paláce a vypracováním plánu nové stavby. Provedení stavby se však záměrně vyhnul kvůli velké závisti panující v Mexiku. Varování ostatním bratrům koadjutorům z Čech: nepůjdou do misíí, nýbrž se budou muset věnovat stejným pracem jako doma, a za jejich námahu se jim nedostane ocenění. Zklamán, a proto vážně uvažuje o návratu do Španělska s místokrálem, který stojí o jeho schopnosti a již požádal jezuitského generála o jeho uvolnění.

[Postskriptum:] Smrt J. Hallera na Mariánách [ví o ní z Kamelova dopisu, který obdržel a přikládá, viz KAM I]. Ztížená možnost korespondence s filipínskou provincií.

[51r]

Reverende in Christo Pater!
Pax Christi.

Duobus fere annis nec litteram a Reverentia Vestra, nec ex Provincia Boemica accepimus. Sed nihil est novi, cum jam plus quam anno integro ex Hispaniis nec navis, nec nova in hac Provincia visa sint. Sed nacta hac occasione, quae est navis, quae in Hyspaniam mittitur ob negocia, haec paucula transcribo.

Reverendus P. Nauman ob negocia Missionum ad hanc urbem Mexicanam venit, delegatus a P. Visitatore ad Proregem, et compositis rebus denuo ad Missiones rediit sanus et incolumis. Ego continuo in laboribus Proregis ac negociis detineor; vix uno absoluto aliud mihi intruditur. Ita fere sex mensibus Mexico abfuerim occasione aequarum, quae anno elapso tantae erant, ut in summo periculo inundacionis constituta fuerit. Sciendum enim est, quod

haec civitas in medio aqvarum sita sit et undiqve montibus circumdata, ac proinde nullum^a exitum preter unum habeat, qvi tamen non sufficit ad recipiendas tantas aqvas. Numerus vero fluviorum, qvi in lacum Mexicanum influunt, sunt numero septemdecim et aliqui valde copiosi atqve grandes. Aliqui ex predictis fluviis^b, incapaces tantarum aqvarum, ruptis ageribus recta contra civitatem cursum suum direxerunt, inundantes omnia suburbia cum magna ruina edificiorum atqve hortorum. Viso hoc periculo, Prorex et Senatus Regius unum ex Ministris Regiis operi assignarunt, sed insumptis qvatuor millibus Imperialium et consumpto aliquot mensium tempore in labore, oleum et operam perdidit bonus Minister. Re desperata Prorex me advocavit, et confirmata a Senatu Regio eleccione mihi hoc opus comissum. Adjuvante DEO et Virgine Matre, intra unius mensis spacium opus totaliter perfeci et civitatem ab inundacione liberavi, cursum aqvarum per ambajes[!] in totum mutato ad lacum deduxi, aperta nova matre³ pro dicto fluvio. Et ageribus fortissimis munivi, ita ut hoc ano[!] nec qvidem unicum frustulum terrae inundaciones qvantisper mihi abstulerint. Opus vero cum admiratione sexcentis et sexaginta duobus Imperialibus perfeci.

Viso tam bono successu jurisdictiones vicinae Mexico et inundacionibus expositae, praecipue jurisdiccio Margionis del Valle seu Cortesii, per suplicem libellum a Prorege et Senatu Regio me expeciit, ut duos fluvios, qvi in extremam ruinam civitatem Cuoacanam anno elapso redegerant, cursu mutato alio cursum mutarem. Visâ hac petitione Prorex denuo a Provinciali licenciam petiit et hoc opus valde arduum mihi commendavit. Incepi opus, agredi, et intra qvinque menses perfeci, mutato cursu fluvii eum a civitate ad tria milliaria ad alium lacum deduxi, qvi antea verò ruptis ageribus recta contra civitatem praedictam et duo Monasteria ac inde contra Mexicum cursum suum habebat. Longitudo vero fluvii, qvem de novo aperui, erat undecim millium et seccentarum[!] et qvinque ulnarum, insumptis solummodo in hoc opere mille et septingenis Imperialibus cum admiratione omnium et – DEI sint laudes! – bono effectu, qvem experti sunt tum cives, tum praedia vicinae inundacionibus obnoxia, hoc anno intotum tuta et segura.

Et cum putarem jam posse aliquantum a laboribus qviescere in praedio Provinciae Philipinarum, sublevatio seu tumultus hujus civitatis alios labores ac alias curas mihi causavit. Res autem sic accidit: ob nimiam qvantitatem aqvarum anni praeteriti intotum messes huic civitati vicinae destructae fuerunt et paenuria aliqua tritici experiri coepit. Prorex verò visa paenuria à 40 ad 50 milliariibus triticum in qvantitate magna ad granaria civitatis invehit curavit. Sed ob ingentem copiam Indorum et civium vix sufficiebat. Consumeantur enim qualibet septimana [51v] septem millia modicum[!] tritici Turcici; hic enim usus ejus est principalis pro Indis. Haec diligencia exeqvebatur a mense Octobri anni elapsi 1691 usqve ad Junium anni 1692, qvamvis aliquantum panis diminutus fuerit, qvia precium tritici ad 12 Imperiales modius excrevit, tritici vero Turcici modius ad 4 Imperiales. Die septima Junii non nisi trecenti modii intraverunt in granaria, et ob opresionem populi infans unus unius Indae suffocatus est et multi absqve tritico abire coacti sunt. Et ne aliquis tumultus fieret, fuit assignatus unus ex Regio Senatu, ut in granario adesset. Octavo vero die, qvi Dominicus erat infra octavam Corporis Christi, dictus Minister adfuit, triticum divendidit, hoc enim etiam die solum trecenti modii intravere. Divendito tritico Minister cum Consule ad domos suas redivere. Indi verò videntes deesse triticum, ad domum Archiepiscopi recta ivere postulantes triticum et transeuntes palacium Regium minabundi. Sed dum nihil in domo Archiepiscopali fecissent, ad forum circiter 50 Indi redivere et armati lapidibus (nihil tale ullo^c cogitante) impetum contra pergulum palacii et fenestras fecere, frangentes omnes fenestras, valvas, et qvo lapides penetrare poterant. Viso illo impetu militia palacii cum qvatuor servis Proregis foras ad sedandos exivere tribus vicibus, sed imbre lapidum retrocedere coacti sunt. Oclulis

^a nullum || *corr. PZ*; ullum **Boruhradsky**

^b fluviis || *corr. PZ*; fluvis **Boruhradsky**

^c ullo || *corr. PZ*; ullos **Boruhradsky**

ergo portis ad tecta palacii ascendentes inde sclopiis sedare tumultum coacti sunt. Sed frustra. Cum intra quartum horae ultra 10 millia Indorum in foro comparuerint armati facibus, pice et sevo ac lapidibus, et videntes portas palacii oclusas, ad omnes portas (quae erant quinque) ignem admove, primum vero pergulae et fenestris. Et cum haberet palacium porticum subtus, salvi ab ictu scloporum subtus ignem posuere, et a juvante vento intra breve spacium totum prope palacium flammis correptum fuit. Viso tam bono successu, carceribus ignem admovent, patibulo et palacio Consulis et granario civitatis. Dum autem non possent in palacium intrare, contra officinas mercatorum (quae in foro numero centum et septuaginta erant) impetu facto, eas spoliaverunt, injecto demum ad omnes igne. Quenam confusio fuerit, facile cogitari potest. Et timentes cives et Hispani, ne tumultus esset universalis Indorum et mancipiorum, quivis in domo sua delitebat finem expectans, ac proinde Indi, visa nulla^a defensione, omnia ad gustum suum exequiebantur, merces auferentes et spoliatis officinis quivis domum redire, ita ut hora decima noctis nec ullus amplius in foro comparuerit.

Prorex aberat, juxta consuetudinem antiquam Processioni in Monasterio S. Francisci assistens, et ibi eum rumor deprehendit. Et quamvis primo impetu agredi voluisset, ab Aulicis et Monachis detentus, rogantes[!] eum, ne se in tam manifestum periculum conjiceret, addita ratione, cum nesciret, utrum rebellio habeat radices, aut utrum sit rebellio generalis tum Indorum, tum Hispanorum. Et quomodo solus et inermis se velit turbae exponere, cum in memoria haberet, quod in tumultu ipsi Indi suum Imperatorem petra percussum interemerint; securius esse, ut ex ipso monasterio procuret salutem civitati.

Proregina etiam domo aberat, nam ipsa tarde in Cathedrali Ecclesiam concesserat orationi vacatura coram miraculosa imagine De los Remedios dicta, et inde ad campum recreationis causa [52r] egressa est. Ast in reddito in ipsa platea S. Francisci, quae recta ad forum ducit, a duobus viris detenta penes nostram Casam Professam retrocedere coacta, ad Monasterium Sancti Francisci cursu violento properavit et vix evasit, quia cognito curru post eam Indi properabant, comitata solum tribus domicellis. Reliqua familia in palacio remanserat et cum mulieribus nemo ex famulis^b aderat praeter Confessarium Proregis, qui ex nostra Compania est, nomine Alfonso de Qviros; videns se in periculo constitutum, omnes mulieres numero 13 per hortum ad vicinam domum perduxit et perforato pariete, quia alius exitus non aderat, eas ad domum Archiepiscopi securas et incollumes deduxit. Mane facto nobiles civitatis congregati in Monasterio Proregem in eqvo stipatum copioso milite per forum ducentes, ad palacium Marchionis del Valle deduxerunt, ubi nunc moratur.

Ut vero ad meos labores redeamus: elapsis quatuor aut sex diebus et igne sopito, Senatus Regius annitente Prorege mihi demolitionem palacii (quod in periculo erat ruinae), traditis tribus millibus et trecentis Imperialibus, mihi comiserunt, ubi actualiter in hoc opere versor. Feci duas plantas pro electione, sed ab edificatione me exemi, quia multum in hac provincia invidia regnat, et adeo dico, ut si quis ex Fratribus Coadjutoribus huc venire desiderat, clare illi dicatur huc venire non ad Missiones, sed ad ipsos labores, quos in provincia sua habent; et sciant tales fratres plus illic gratificari in provinciis suis quam hic ego. Quamvis ultra 12 millia Imperialium sacristiae congregavi, tantum estimationis habeo, sicuti nihil fecissem, a Prorege Marhione[!] de la Laguna summopere desideratus, ut secum in Hispanias reddirem. Id facere nolui, sed si portam apertam videro, redire non omittam, sicuti spero cum hoc Prorege, quia pro licencia Romam miserat et Indies responsum expectat. Si Prorex licenciam consecutus fuerit et ego sanus et incollumis in Evropam pervenero, scribam illico Reverentiae Vestrae.

Interim me Reverentiae quam plurimum commendo et maneo Reverentiae Vestrae
Servus ac Filius in Christo,

^a nulla || *corr. PZ*; ulla **Boruhradsky**

^b famulis || *corr. PZ*; framulis **Boruhradsky**

Simon de Castro de la Compania de Jesus

Mexici, 20. Augusti 1692.

P. S.: Charissimus Joannes Haller in insulis Marianis defunctus est. Et chartae ex Philipinis tardissime hoc anno accepimus, quia perditae erant. Et sic bonis Patribus hoc anno nihil scribere potui. Salutem quam plurimam ad omnes notos.

BOR III

Nové zprávy z Mexika, stavba místokrálova paláce

Obdržené dopisy jsou mu útěchou. Už přes rok nepřiplula do Veracruzu španělská loď. Z lodí křižujících karibskou oblast přicházejí špatné zprávy o vývoji v Evropě. Mexiko sužuje neúroda, která způsobila vysoké ceny pšenice a kukuřice.

Dostal na starost demolici zničeného místokrálova paláce. Nyní na žádost místokrále kontroluje výstavbu nového paláce, neboť zná nejlépe nedostatky starého paláce a navíc, místní architekti nemají potřebnou erudici. Stavba již pokročila ke třetímu poschodí.

Očekává se příjezd nového místokrále. Obává se, že dosluhující místokrál jej odveze zpět do Evropy, ačkoli již získal od generála svolení k Mariánské misii.

Uvádí zprávy vyňaté z listu **Jos. Neumana**, který příkládá [NEU IV]: choroby decimují taramarské Indiány, **Neuman** změnil působiště. Čeká se na zprávy od Kina z Kalifornie. Mexičtí jezuité upřednostňují misie na kontinentě před výpravou do Kalifornie [dosud pokládané za ostrov]. Z Filipín a Marián už tři roky nepřiplula loď. Obavy z možných příčin. Na Filipíny vyplula výzkumná loď.

[Postskriptum v němčině:] Pozdravy od Steinhöffera, který lituje, že odešel z Čech. V mexických kolejších bratří koadjutoři tráví život v lenosti a zahálce, neboť práci za ně obstarávají černí otroci.

[23r]

Reverende in Christo Pater!

Pax Christi.

Multum consolationis nobis adferunt literae Reverentiae Vestrae, sed nunc multo tempore noc solacio caruimus. Defectus est in occasione: plus quam anno et medio navis Hispanica portum Verê Crucis intravit, unde semper aliquid novorum habetur. Per communicationem insularum aliqua nova Europea habuimus, sed omnia mala, mala de Ungaria, mala ex Belgio, mala ex Imperio, et ideo valde his novis affligimur, plurimum autem affliguntur multi ob aliquos rumores Nostri Reverendi Patris Generali, nihil enim scimus de fundamento. DEUS omnes consolare dignetur!

Hic Mexici etiam flagellum DEI durat jam triennio. Post tumultum Indorum defacto triticum 24 Imperialibus valet unus modius, et quamvis quodlibet anno ter segetes colligantur, tritici et tritici Turcici tamen hoc anno parva spes est alicujus abundantiae; jam enim infirmitas precedentium annorum in spicis et segetibus denotatur.

Ego post combustionem palatii Regii in demoliendo assistens eram, et quamvis me liberaverim ex assistentia erectionis novi, nihilominus saepissime Prorex ad videndum opus novum me ire jubet et plurimum laboris habeo in dispositione aedificii, quia hujates architecti parum de fabricandis palatiis sciunt nec distributione cubiculorum. Haec omnia mihi comisit Prorex, quia cum tot annis in palacio vivam, cum Proregibus huiusmodi et quotidie cum familia versor, melius defectus habitationis antiqui palatii cognovi et sic sine meâ praesentiâ in

disponendis cubiculis nihil intentatur. Jam – DEO sint laudes! – ad terciam cotignationem deventum est, machina est ingens. [23v] Frontispicium ad ducentas ulnas extenditur et qvasi totum ex secto lapide. Simul et semel 300 homines laborant: arcularii, fabri, lignarii, ferrarii et reliqui. Ad summum intra unum annum habitacio Proregis absolvetur. Reliqua paulatim ad finem redigentur. Insumpta sunt juxta computum qvaestoris Regii et taxationem peritorum 95 millia Imperialium. Sed de his satis.

In dies expectamus navim ex Hispaniis et noticias de novo Prorege. Jam enim iste suos sex annos absolvet mense Decembri anno [16]95 et summè desiderat suum reditum ad patriam. Impetravit a Nostro Patre Generali licenciam pro socio Confessarii. Timeo, ne cadat super me sors, qvamvis etiam habeam ego licenciam a Nostro Patre transeundi ad Marianas. De utraqve dispositione ac resolutione significabo.

In Missionibus etiam multum grassatae fuerunt infirmitates et magna pars Indorum absumpta, ita ut ex pago Patris Nauman pauci remanserint. Coactus fuit mutare sedem et qvinque milliaribus ulterius in valle amena super saxum fixit suam habitationem, domum qvam aedificavit super saxum, et Ecclesiam totam ex secto lapide cum qvatuor turribus, capacem ad defendendum se contra irruptionem infidelium. Multa mala ab hostibus passi sunt novi Christiani et ispi Hispani, prout ex adjunctis P. Nauman⁴ cognoscere poterit. Expectamus etiam responsum a Patre Khino et Patre Capus circa transitum ad Californias, sed omnibus videtur esse melius prosequi in continenti, qvam maria transpetere, cum qvotidie novae nationes et provinciae fertilissimae detegantur, Indi valde capaces, viventes in lege naturae; non sunt idolatrae et suos pagos habentes formatos, et haec est ratio potissima, ut Patres in continenti Missiones suas prosequantur, qvam ad insulas vicinas traseant, expositi ad mille calamitates. Pater Chinus ad 400 milliarum terram et provincias perlustravit et ubiqve summo cum amore ab Indis receptus, et tamen finem terrae non est consecutus ad Septentrionem. Hinc colligere est, qvanti fructus espectentur in his partibus. Jam sunt assignati novem Missionarii [24r] pro illis partibus. Et ibunt, qvamprimum P. Visitator Missionum informationem juridicam Proregi ac Senatui Regio remiserit. Et sic distabunt jam Missiones ultimae Mexico 700 milliaribus.

Ex Philipinis et Marianis jam tribus annis navis non advenit. Timetur valde, ne aliqua bella aut Chinensium vel Hollandorum ibi excitata sint. Multi putant etiam ad illas pervenisse insulas famem ac pestes, prouti hic passi sumus, et ideo ob defectum hominum et annonae naves non advenerint. Durat enim navigatio ex Philipinis ad hoc Regnum septem mensibus, hinc missa fuit navis cum pecunia, milite et annona ad illas insulas et ad rescindendum, qvud causae sit, qvud tanto tempore naves non advenerint. Si DEUS nobis aduxerit hoc anno navim ex Philipinis, omnia memorabilia Reverentiae Vestrae transcribam.

De caetero nihil aliud sese mihi offert, nisi ut Reverentia Vestra me in suis Sacrificiis DEO commendet.

Mexici, 9. Junii 1694.

Reverentiae Vestrae
Servus in Christo,
Simon de Castro Boruhradsky

P. S.: Joannes Stainefer se plurimum Reverentiae Vestrae commendat undt eß thuet ihm ser laidt, doß ehr seine Provintz verlosen hot, vo ehr so vil guteß hot gethon und hot khenen thuen, don do hir muß einer sein leben misih vertreiben, don do hir inden Collegiis selten die brider khenen etboß gutteß thuen, divail die Nigri ud[!] Sklavern maisten theiß olle ohmpter verihnten, y en especial inden khleinen Kollegien, vo aufs maisten 4 oder 5 personen bohnen, Ehrviriden Ssaunen umb die gute prider, ist peser doß sie dorten dienen ols dohir misik verfaulen.

BORINIE Franciscus (P.)

(31. května 1663, Malonice na Klatovsku – 26. červenec 1721, v misii [redukce S. Pablo?])

Osobnost:

Josef Koláček nechal zhotovit psychologický profil Boryněho na základě grafologického rozboru jeho rukopisu. Viz KOLÁČEK, *TT*, s. 138. (Rozbor vyhotovil „profesor milánské lékařské fakulty dr. Petr Živný“.)

[Pozn. PZ: V *ARSI* jsou dochovány tři žádosti Boryněho. Dle mého posouzení psal každou z nich buď jiný písař, nebo uměl Boryně střídat odlišné rukopisy.]

ZMIŇOVÁN:

ARL I, EYM IV, SUP I, WYD I

ŽÁDOSTI:

27. říjen 1691, Praha (*ARSI*, FG IX 756, f. 332), **čes.:** Josef KOLÁČEK, *TT*, s. 14-15

16. leden 1692, Praha (*ibid.*, f. 346), **čes.:** Josef KOLÁČEK, *TT*, s. 17-18

10. leden 1693, Praha (*ibid.*, f. 364), **čes.:** Josef KOLÁČEK, *TT*, s. 21-22

DOPISY:

BNE I

2. listopad 1694, Sevilla (Španělsko), ?

Uložení: Opis: MZA Brno, G 11 557/6, f. 57r-58v [*vše text*].

Edice: - - -

Překlad: [větší část] Josef KOLÁČEK, *TT*, s. 48-53 [**čes.**]

BNE II

2. červen 1696, Lima (Peru), bratři Guilielmus a Ignatius Borinie de Lhota

Uložení: Ověřený opis [ověřil bratr Guilielmus]: NA Praha, JS III 419/3, f. 24v-26v [*vše text; na 26v ověřovací doložka, podpis a pečeť bratra*].

Edice: - - -

Překlad: *WB* č. 439 [**něm.**] – Zdeněk KALISTA, *CvZK^l*, s. 94-96, komentář s. 213-214 [**čes.**] – Josef KOLÁČEK, *TT*, s. 43-46.

BNE III

1698, redukce S. Francisco de Borja[?] (Bolívie), Stanislaus Arlet

Uložení: Opis: NA Praha, JS III 419/3, f. 146v [*text*].

Edice: - - -

Překlad: *WB* č. 440 [**něm.**] – Zdeněk KALISTA, *CvZK^l*, s. 101-102, komentář s. 215-216 [**čes.**, překládáno z upraveného německého znění ve *WB*; o existenci latinského znění dopisu Kalista nevěděl]

BNE IV

3. listopad 1720, redukce S. Pablo (Bolívie), Jacobus Mibes

Uložení: Opis: NA Praha, JS III 419/3, f. 30r-31v [30r-31r *text*; 31v *prázdná*].

Edice: - - -

Překlad: *WB* č. 443 [**něm.**] – Zdeněk KALISTA, *CvZK^l*, s. 97-98, komentář s. 214 [**čes.**] – Josef KOLÁČEK, *TT*, s. 126-128 [**čes.**]

BNE V

4. listopad 1720, redukce S. Pablo (Bolívie), bratr Guilielmus Borinie de Lhota

Uložení: Ověřený opis [ověřil bratr Guilielmus]: NA Praha, JS III 419/3, f. 24r-v [*obojí text*].

Edice: - - -

Překlad: Josef KOLÁČEK, *TT*, s. 132 [čes.]

BNE VI

4. listopad 1720, redukce S. Pablo (Bolívie), bratr Ignatius Borinie de Lhota

Uložení: Ověřený opis [ověřil bratr Ignatius]: NA Praha, JS III 419/3, f. 28r-29v [*vše text; na 29v ověřovací doložka, podpis a pečeť bratra*].

Edice: - - -

Překlad: *WB* č. 444 [něm.] – Zdeněk KALISTA, *CvZK¹*, s. 98, 100, komentář s. 215 [čes.] – Josef KOLÁČEK, *TT*, s. 129-130 [čes.]

BNE I

Elogium Ondřeje Weinedla (1672-1694)⁵

Vzhledem k tomu, že zesnulý byl vzorem náboženských ctností, posílá Boryně do Čech (především do Jindřichova Hradce) zprávu o posledním období života tohoto mladého uchazeče o zámořské misie.

Během cesty nebyl Weinedl dosud ani novicem; přesto měl vlastnosti, které jej předurčovaly ke vstupu do SJ. V Itálii snášel bez nejmenších stížností útrapy namáhavé cesty. V janovské koleji projevil velkou pokoru, když nepožádal o jídlo, které mu opomněli dát. Pilně dbal povinností spírituálního života; cestou vyhledával příležitosti uctít relikvie svatých, navštěvoval kostely. Svědectví o tom podává jeho zápisník.

Dopisem od řádového generála byl v Janově stanoven členem a zároveň i misionářem SJ. Citát z přijímacího listu generála. S ostatními nastoupil na loď do Cádizu (24. prosince 1693). Během bouřlivé plavby, zmítán mořskou nemocí, choval se příkladně, jakož i po přistání, kdy musel setrvat na lodi a hlídat zavazadla. Volný čas v klidných chvílích na moři trávil studiem „zbožných“ knih.

Jeho ctností během přistání v Cádizu a třídenní plavby po řece Guadalquiviru do Sevilly (kam dospěli 20. února 1694). Ukázal svou skromnost a pokoru: myslel na druhé a sebe zanedbával. V Seville bydlel zprvu společně s misionáři; 7. března pak nastoupil do sevilského noviciátu. Výčet jeho ctností. Chvála ze strany představených noviciátu. Z poslušnosti používal pouze španělštinu, které se výborně naučil a do níž převáděl duchovní četbu.

Poté, co náhle onemocněl, vrátil se z noviciátu do rezidence misionářů, kde po třech dnech ulehl na lůžko, které již zaživa neopustil. Příklady jeho trpělivosti a poslušnosti během nemoci, které podlehl 26. října 1693. Pohřeb v chrámu sv. Hermenegilda, jeho účastníci a průběh, naděje v nebeskou odměnu.

[57r]

Litterae Reverendi Patris Francisci Borinie de obitu Charissimi Fratris Andreae Weinedl, datae Seviliae 2da Novembris annô 1694.

Quem olim â teneris Novae Domi trienniô erudivi discipulum, quem nuper voluntarium pro DEO exulem fidelem nactus sum viae comitem, eum hodie, dum abundantiori solatio Fratrem Charissimum et Commisionarium Indicum amplecti desiderâsem diutiùs, eum inquam veluti maturum consolationis fructum violentem mihi avulsit invida mors, Charissimum Andream Weinedl, qvi adeò vivam virtutem et perfectionis Religiosae expressit, nobisque omnibus ac praesertim exteris admirandam reliquit effigiem, ut eum non immeritò pro aeterna sui memoria in Provinciam mittendam censuerim, ac primariò quidem Novam Domum, ubi tantò erit gratior, quantò memoria ejus est recentior, ut, ubi nuper vixit probus studiosus et sodalis Beatissimae Virginis, imitandae vitae ad omnium aedificationem redeat hodiedum post fata superstes ad omnium admirationem, qui consumatus in brevi explevit tempora multa Religiosi veterani et Missionarii zelosi.

Certè zelus illius, ut ab illo sumam principium, in quo vitam mortalem beatissimè terminavit, tantus fuit, quò pro vocatione et salute animarum contemptis mille periculis viarumqve calamitatibus constantissimè flagrabat tantus inquam fuit, qui in Italia et Hispania omnibus esset admirationi et aedificationi: accedebant huic zelo svavis morum compositio, animi demissio, oculorum modestia et reliqua virtutum ornamenta, ut ea Novitium exprimerent ante Novitiatum, quae Andream adeò commendabant omnibus, ut apud Superiores Societatis nostrae esset amabilis, Collegialibus acceptus, gratus singulis, nulli oneri, nulli fastidio, nobis omnibus in via solatio, in Sacrorum Ministerio Auxilio, in rebus aliis opportuno subsidio adeò, ut etiam se neglecto serviret cuique, deesset nemini: Taceo hic morosa prolixa vitae incommoda, quae ille aequanimiter et constantissimè passus est, sive in hospitiiis, sive in campis ardente Syrio, Jove, quibus expositus erat.

Contigit, ut dum in Italia per praerupta et aspera montium vecti mulis et eqvis, iter ageremus caeteri, ille destitutus jumentô (nempe sat svaviter eqvitabat, quem gratia DEI et zelus vocationis portabat) pedes seqveretur eqvitantes viâ asperrimâ per duo circiter miliaria

canicularium tempore. Ille nihilominus, ubi ad hospitium deventum est, sui oblitus aliis praesto erat ad obsequium, neque ullo auditus querulari verbô, sive contra ardores Solis, sive contra viarum asperitatem, ut non exiguam se observantibus causaverit admirationem. Quod ubi Genuam venimus, primùm viae nostrae terrestres terminum, ille quidem unâ nobiscum eodem receptus Collegio, sed non eodem (utpote ignotus Superioribus et nondum in Societatem receptus) cibô refectus est, ut merebatur, accomodatus est; tulit ille omnia patientissimè, nè ulli dictô verbô, donec à curiosiori interrogatus, quid comederet, respondisset non sinè rubore excusso, parùm, quod erat in rei veritate, cui illico opportuna medela adhita[!] et Superioribus jam notus, pro dignitate tractatus est. Per id interim tempus prolixae nostrae expectationis, illi solenne erat, Sacramenta Paenitentiae et Evcharistiae ad aedificationem frequentare singulis ferè Dominicis et festis, loca Sacra Reliquiis Sanctorum celebria crebrò venerari, templa et oratoria visitare, quae, relictis aliis curiositatibus, ab illo descripta invenimus in libello suo manuali, quo varia pia et laudabilia conscribere solitus est. Tempore verò, quò domi haerebat, utebatur cum fructu, varias meditationes sibi excerpto, ex piis libellis documenta annotando aliaque Missionario valitura colligendo, in eo notata sua Genuae concludens, quo Hispali vitam finivit, nempe patheticè descripta morte.

Cum interim otium illud morosum negotiosum ibi et fructuosum fecisset Andreas, diu desiderata tandem epistolâ recreatus est 19. Septembris annò 1693 ab Admodum Reverendo P[at]ri Nostro, qui eum utriusque voti compotem fecit eumque in Filium et Missionarium Societatis nostrae recepit et sequentibus verbis eum adhortatus est: „*Perge igitur,*“ scribit ad Andream Admodum R. P. Noster, [57v] „*perge, devotissime adolescens, Hispalim unâ cum Patribus, quibuscum Genuam venisti, et statim, atque Hispalim veneris, in Societatem nostram coaptaberis ibidemque in Novitiatu eris, donec cum Patribus in Provinciam Novi Regni navigaturis et ipse naviges. Vale et ita vive, ut inter veros Sancti Ignatii Filios semper merearis connumerari! Bono animo esto et confide; qui dedit velle, dabit et conficere!*“

Hic igitur revera devotissimus adolescens aequali nobiscum gaudens consortiò aequaliter nobiscum navim conscendit 24. Decembris, viamque maritimam ingressus. Quanta ad commiserationem omnium perpessus fuerit ex continua nosea stomachi, inter commotos maris fluctus et infinitas calamitates navales, nolo hisce fusiùs inserere, nè etiam fortasse nostra videar laudare, dum aliena extollo, quae omnibus erant communia. Hoc tamen unicum illi proprium erat, ut constanti patientiâ sinè omni querela, sinè omni commoditate, sinè speciali calamitatum levamine in hoc vel illo navis angulo semianimis jaceret ad compassionem nostram, cui mederi non poteramus neque succurrere, aut quia eadem patiebamur, aut quia opportuno medicinarum subsidio destituti eramus; quin imò ipse aeger et fractus viribus, ex continua egestionem aegerrimè passus est sibi lectulum adoptari à nostris, ut aliquali saltèm, quo fieri poterat, in hisce tempestatibus et procellis fraternâ voveretur Charitate. Contigit, ut periculis tantisper suspensis portum teneremus Carthaginensem, in quem dum exscenderemus, pro quodam virium levamine, jussus est interim Andreas remanere ad sarcinas; durum hoc fortassis aliis mandatum ille suscepit promptissimè non sinè meritò et magna aedificatione oboedientiae. Caeterum tempus in navi, quò à tempestatum hostiumque terroribus et metu immunes eramus, consumpsit ille plerumque lectione librorum piorum, aut oratione, ut ipsis etiam saecularibus fuerit aedificationi et bono exemplo, nomenque apud eosdem contraxit devotissimi adolescentis et probissimi juvenis.

Ubi tandem diu desideratum portum Gaditanum tenuimus, ille rursus sarcinas promptissimè custodivit, et unâ die tardiùs navim exscendit et eodem pariter receptus nobiscum Collegio vires aliquantis per refecit, usquedum in termino ultimo Evroepae laeti viveremus et mutuo gauderemus consortiò Seviliae. Dum porrò angustissimè licèt, securè tamen compacti essemus omnes in una navicula, quâ trium dierum spatio Boëtini superavimus, fluvium Andalusiae celebrem, saepiùs admonitore indiguit Andreas, ut cibô reficeret vires

vinô uteretur iisdemque nobiscum vesceretur Regalibus, quibus ex innata sua verecundia aut parciùs utebatur, aut sui neglector aliis inserviebat.

Ubi demum 20. Februarii Seviliam pervenimus, per dies aliquot unà nobiscum in eadem Residentia substitit et charitate R. P. Superioris vires fractas refecit. Nihil tamen interim Andreas noster remisit eorum, quae altè radicatum pietatem minerent devotissimi Adolescentis. Commune illi erat cum nostris frequentare SS. Paenitentiae et Evcharistiae Sacramenta et ad plures Missas ministrare, singulisque cum summa animi demissione praesto esse ad obsequia. Septimâ tandem Martii die Sacro Doctore Angelico juvenem Anglicum Novitiorum consortiô univimus et comitati sumus omnes Missionarii ad Novitiatum Hispalensem B. Aloysii, quô ubi pervenit, ad conspectum Magistri Novitiorum illicò ad genua procumbens in Societatem ardentissimè admitti petiit, cum solatio ipsius P. Novitiorum et teneritudine adstantium. Acceptâ igitur veste sacrâ more Hispanorum coloris subruffi, aliis causabatur risus, Charissimo Andreae augebatur solatium, dum se ea ornatum gauderet, quam per tot viarum, terrae marisque pericula corporisque incommoda et frequentiae animi constantia exercitia tam ardentè quaesierat et quaesitam in Bohemia tandem invenerat in Hispania, duplici sorte [58r] et titulo beatissimus, virtutum et perfectionis Religiosae cursum in Novitiatu Hispali, non tam decurrere incepit, quàm continuavit Charissimus Andreas eumque adeò magnis vitae Religiosae passibus, ut octo mensium Tyro Societatis JESU Veterani Religiosi partes ad amussim explere visus est, ad[!] proinde dignus, qui consumato numero beatorum terris beatitudinem immortalem consequeretur in Caelis, uti nos sperare faciunt devotissimi adolescentis bona opera, ferventis Novitii immaculata vita, probi Religiosi magna merita patientiae et aequanimitatis, quâ semper sibi idem multa tulit et passus est amore vocationis suae. Optima morum indoles, svavis et submissus agendi modus, maturum iudicium adeò gratum et commendabilem fecerunt apud omnes Charissimum Andream, ut Superioribus esset solatio, suis Connovitiis proponeretur exemplum omnibus ac singulis aedificationi. Dum subinde Novitiatum frequentarem, constans de Charissimo Andrea à Superioribus et Collegis caeteris audivimus Elogium: Charissimus Andreas Juvenis vitae probissimae et innocentissimae omnibus est solatio, ipse P. Magister Novitiorum (qui hodiedum Provincialis Andalusiae est) Charissimum Andream plurimis Elogiis commendavit apud R. P. Procuratorem Indiarum, Superiorem nostrum, ut is occasione Charissimi Andreae non rarò ad ruborem nostrum in magnas laudes et encomia excurreret, juventutis Provinciae nostrae, ipse imò P. Provincialis et P. Magister Novitiorum suum sibi quisque vendicavit, ut Charissimum Andream ipse Novitiorum Manuductor non tam amavit tenerimè, quàm aestimavit solidam Andreae virtutem, maturum in agendo iudicium, svavem in conversando humilitatem, et verbò veram, non fucatam vitam religiosam.

Quantam porrò, ut reliquis supersedeam, quae fusiore digna sunt elogiô, curam gesserit minimorum, vel ex hoc colligi potest, quòd usque ad ultimum halitum vitae suae non nisi lingvâ Hispanicâ locutus sit, licèt quandoque in lingua nostra sollicitatus. Habent enim in more Novitii in Hispania, ut alia non utantur, quàm Hispanica, quod praeceptum, in quo delinquere facilè potest fragilitas humana; adeò custodire visus est, ut non temerè illud violare auditus sit. In Novitiatu, dum tempus illi aliquod ab ordinariis occupationibus fuisset residuum, quò fructu et applicatione illud impenderit, posthuma ejus conscripta opera luculentum diligentiae exhibeat specimen, deprehendimus enim idiomate Hispanô conscriptas meditationes, documenta P. Ludovici de Ponte, historiolas sacras et alia pia analecta, quae collegit non tam pro utilitate propria, quàm profutura lucro animarum, cui intentus in id unicè incumbere visus est, ut desideraretur nihil, quò ad obligationem propriam, nihilque deesset, quod lucrandis animabus prodesse possit in futurum. Adeò enim in lingua Hispanica profecit, ut cum admiratione eorum, quibuscum agebat in Novitiatu expeditè loqueretur Hispanicè.

Demum, ubi sensim sinè sensu depascente internô calore deficere ocepit in Novitiatu, revocatus est ad Residentiam nostram, in qua solùm degimus Missionarii, quò etiam

comitantibus aliquot Nostris adductus est, et cum cordolio P. Novitiorum et magno dolore Manuductoris et aliorum aequalium, tantisper separatus est, verùm tertio adventûs sui die invalescente malô, adeò affixus est lectulo suo doloris, ut eundem non deseruerit, nisi mortuus. Quanta interim durante et ingravescente hoc malo nobis dederit patientiae aliarumque virtutum specimina, non facilè ea describere possum, quae solùm compendiare intendi. Omnibus certè nobis admirabilis fuit constans in Charissimo Andrea patientia, quae aestuante supra modum sole et serpente intus calore hecticô tantam ariditatem faucium, colli asperitatem, sitim inexplicabilem et alia plurima sequentia mala fortiter sustinuit, ut etiam in gravissimis caloribus os interdiu vix bis aut ter eluere visus sit, quin imò adeò observantissimus oboedientiae erat, ut sibi [58v] fauces aridas non elueret nisi interrogato infirmario aut petitâ licentia. Dum ab infirmario suo Charitativo Fratre rogaretur, quò cibò se recreare cuperet, reponebat Charissimus Andreas, qui mihi à Charissimo Fratre apponetur. Verbò: interna depascens calor eum ità viribus exhaustit, macie confecit, sibi ipsi dissimilis, semper tamen idem Andreas, ut advertendum se ab uno latere ad aliud, aliorum adminiculò indigeret, quod ex innata sibi verecundia aegerrimè, ut non nisi oboedientia convinctus promptè illico ministerium aliorum admisit, neque tamen in omnibus hisce doloribus auditus est vel vel verbulò querulari, vel visus est signum dare impatientiae, imò semper vultu amoeno et subridente ore quaestionibus interrogantium satisfaciebat, vel svavi capitis inclinatione, dum difficiliorem loquendi potestatem praeberent vires fractae faucesque aridae, et hoc eodem tenore animi malaciâ vultûs serena amoenitate, constanti fortique patientia et perfectâ voluntatis propriae in Divinam resignatione vixit, quoad spiravit, donec tandem emissis votis Religionis sumpto Viaticò Sacrò, diebus aliquot ante obitum extremè unctus, omnibus ritè munitus aliis, 26. Octobris, quo etiam tam magnis virtutum passibus properavit ad aeternum bravium, ut speramus, inter veros S. Ignatii Filios immarcessibili gloriâ coronandus.

Quanta verò optimi juvenis apud omnes fuerit aestimatio vel inde argui potest, quòd concertatum fuerit à Patribus pluribus Missionariis, qui defuncti cadaver suis humeris deportarent, duobus igitur Germanis, tribus Italis et tribus Hispanis Patribus sors obtigit, ut funus portarent, quod speciosâ certè pompâ celebratum est in templo nostro S. Hermenegildi, Residentiae nostrae adsito. Praecedebant funus Missionarii quadraginta aliquot, omnes palliati, quos sequebantur 60 Patres superpelliciati, albisque cereis omnes instructi ac tandem post cadaver more Hispanicò apertè delatum, pompam funebrem claudebat Missionarius Philippinarum pluviali indutus et stipatus Rectoribus duobus, Collegii et Novitiatûs à parte sinistra, et à parte dextra Praeposito Domûs Professae et Superiore nostro, Indiarum scilicèt Procuratore. Officium more solitò decantatum à nostris et cadaver cryptae nostrorum inter funebres orationes immisum. Absolutò demum funere nullus omninò fuit, qui Charissimum Andream cognoscens in ejus laudes, non sinè dolore erupisset, imò sunt, qui illius non sinè lachrymis hodiedum recordantur. Verbò apud omnes Angelicus juvenis audiit, dignus certè, qui inter Angelos fideles locum occupet in Caelis, quorum vitam imitari visus est in terris. Ejus igitur vivam virtutum nobis expressam effigiem Reverentiae Vestrae pro memoria transmittito, humillimè supplicans, ut mei meminisse velit et omnium aliorum superstitum, ut digni efficiamur morte Justii Hujus.

Seviliae, 2da Novembris, anno 1694.

BNE II

Cesta z Evropy do Peru, domy SJ v Limě

Rekapitulace cesty z Cádizu do Limy (22. září 1695 – 14. dubna 1696). Nebezpečný víchř při vyplutí, následná panika obyvatel Cádizu. Nebezpečí ztroskotání během přistání v Americe v důsledku chyby navigátora.

Necelé dva týdny pobytu v Cartageně; další plavba do Portobela, cesta na mulách přes panamskou šíji a lodí z Panamy do Limy. Vřelé uvítání a odpočinek v Limě. Přehled zdejších pěti jezuitských domů. Impozantní vybavení a ekonomické poměry koleje sv. Pavla.

Předběžná informace o misiích v oblasti Moxos. Počet misionářů a Indiánů. V srpnu či září očekává odchod do misií.

[24v]

Litterae ad perillustres ac generosos Dominos, Dominos Guilielmum Borinie eqvitem de Lhota et perillustrem Dominum Ignatium Borinie eqvitem de Lhota.

Perillustres, ac generosi Domini fratres!

Salutem à Domino cum caelestium gratiarum afluxu sempiternam.

Prima et ultima ex America haec fortè, fratres mei amantissimi, erit epistola, certè tanta terrarum, provinciarum distantia vix aliud promittere videtur. Faciam [25r] tamen pro possibili et ubi ubi fuero, fraternum meum amorem non desinam literis contestari.

Anno 1695, 22. Sept[embris], è Gaditano portu Americam versus ventô secundissimô, sed mox variô, solvimus naves 24, ipso diei illius vespere portam et vicinam costam praetervecti optato flatu altum propellebamur, cùm repente à prora obstitit ventus; qvo tempore Gaditanum portum ità concessit, ut tribus è classe navigiis, qvae nos inseqvi parabant, qvamvis obnitentibus è portu solvendi nulla esset ratio. Perterruit tam subita caeli mutatio Gaditanos, qvi nos in certa pericula ire aut iisdem jam involutos credebant. Lugubris urbe tota comploratio exorta, charos fortunasqve suas veluti jam perditas deplorantibus, loci Episcopus, ut turbatum populum componeret et in spem auxilii erigeret, publicam per urbis compita supplicationem instituit, cùm nos interea eorumdem precibus adjuti subsistente jam tempestate securi oceanum tranavimus.

Duravit navigatio utut prospera 70 diebus. Veneramus in conspectum Americae; vesper necdum exploratâ terrâ fecerat, ut principalis et reliquarum Capitanea navis determinaret nonnihil in mare digredi, contractisqve velis diluculum operiri. Navarchus noster, sive ignis fatui phenomeno sive igne vero ab Indiis excitato, pharum Capitaneae, qvam ad reliquarum navium gubernationem semper accendit, se seqvi credens in caeca vada et syrtes et ineluctabile naufragium ibat. Periremus omnino, nisi mercator quidam Hispalensis, nescio qva curiositate ductus, Gubernatorem, qvo cursum navigium teneret, interrogat, illo Occidentem versùs respondente; ad responsum conterritus mercator proram [25v] celerrimè obverti, fundum bolyde explorari mandat. Momentô jacitur boly et in margine syrtis nos stare attoniti deprehendimus; consilia in casu tam subito et varia et incerta, donec Navarchus in se collectus rombum mutat atqve, qvae DEI in nos fuit bonitas, à praesentissimo naufragii periculo subducit. Hoc defuncti periculo paucis post diebus Carthagenam, primum Americae portum, delati sumus ipsa Indiarum Apostoli S. Francisci Xaveri vigiliâ⁶. Qvis hìc explicet[!] populi unde et unde affluentis aggratulationes et mutua benevolentiae, amicorum notorumqve officia? Nos in Collegio Chartaginensi humaniter excepti hebdomadas non plenè duas reficiendis viribus dedimus; mox iterum incoepa 200 levcarum navigatio, deducentibus nos ad navim tum qvi recens ex Hispania nobiscum advenerant, tum qvi hìc loci degebant Patribus. Hoc vale ultimum inter arcitissimos amplexus charissimis è Provincia Boëmiae

Sociis dedimus, explicatisque velis uno eodemque vento post triduanam navigationem alterum Americae portum Porto Velo⁷ dictum attigimus. Portus hic omnium in orbe tristissimus à funeribus Hispanorum infamis, tanta tamen ad hunc portum auri et argenti et mercium copia confluit, ut in nundinis ordinariis 60 milliones superare videatur. Intentionis nostrae erat actutum inde nos proripere, sed ad manum non erant mulae; coacti proinde sumus 12 diebus ibi subsistere. Substitimus Panamae⁸ diebus 15, restauratisque nonnihil viribus Pacificum mare enavigaturi navim bellicam 2. Febr[uarii] 1696 conscendimus.

Duravit navigatio haec universim 65 diebus, donec tandem 14. Aprilis 1696 ad portum Limanum (Callai dictum⁹) appelle[26r]remus. Ut nos portui appropinqvare viderunt Patres Provinciae Peruanae, omnes unà cum Collegii Capite nobis, ipse etiam R. P. Provincialis advolavit et qvem primùm obviū habuit, arctissimo amplexu stringens tantâ Paterni affectûs significatione, ut cor simul et praecordia nobiscum dividere videretur. Postero die Limam, Regni Peruani metropolim, in comitiva aliorum Patrum deducti sumus, tanta ab omnibus amoris et benevolentiae significatione excepti, qvanta patres filios suos è longa peregrinatione reduces excipere consveverunt. Consveti dies hospitalitatis in qvatuor septimanas producti, singulis Collegii nobis Limanae Rectoribus ad hortos villasque suburbanas invitantibus.

Numerat autem Lima domicilia Societatis qvinque, ex qvibus praecipuum est Collegium S. Pauli, amplitudine et admiralibi dispositione Pragense superare videtur. Anni redditus hujus Collegii centum nonaginta millia. Sacristia templi S. Pauli in puro auro et argento numerat ducenta millia Imperialium, in ipsam verò Ecclesiam S. Pauli impensa sunt trecenta millia Imperialium. Sacellum domesticum adornatum est picturis Romanis, in hoc suos conventus celebrant mercatores Limani; expenditque haec mercatorum congregatio qvolibet anno in eleemosynas et dotes 18 millia Imperialium. Debita Collegii S. Pauli adaeqvant medium millionem, ex qvibus annui census persolvuntur stabiliter ad 24 millia Imperialium. Certè si haec debita non essent, facilè ditissimum totius Societatis censeretur Collegium. Alterum Collegium S. Martini, in qvo educantur nobiles Limani, solent esse ordinariè 160. Tanto conatu hic in studia altiora incumbunt, ut multi ex iis in Doctores Theologiae et Jurisprudentiae promoveantur. Tertium est Domus Probationis, in qvo Novitii et Repetentes humaniorum ordinariè numerantur 40 vel 60. Quartum est Domus Tertiae Probationis, ubi simul nostri sunt Parochi Indorum. Qvintum denique non procul est à Palatio Regio, qvod 6 vel 8 personas numerat. [26v]

Nunc ad Missiones Mochorum gradum faciamus. Distant hae Limâ 600 leucas; Missionarios numerant^a circiter 14, habentque sub se duo, tria millia Indorum. Universim Christianorum numerantur circiter 18 aut 20 millia, aliiqve 60 populi annis abhinc duobus petunt baptismum, qvibus ob defectum Missionariorum succurri non potuit. Non pridem R. P. Provincialis nuntium accepit de aliis^b centum nonaginta populis gentilibus, ob qvorum conversionem nos probabiliter detinemur et pro abitu nostro omnia disponuntur. Speramus nos in Augusto aut Septembri hujus anni perventuros. Faxit Divina bonitas, ut laboribus nostris uberrima gentilium animarum messis correspondeat!

Orate pro me, fratres amantissimi, ut aptum fiam propugnandae Evangelicae Doctrinae instrumentum! Ego in meis Missae Sacrificiis qvotidianam vestri et amicorum omnium continuo memoriam. Ultimùm voveo, ut qvi tam disjuncti terrâ marî vivimus, jungamur in caelis.

Limae, 2. Junii 1696.

Servus in Christo,
Franciscus Borinie S. J.

^a numerant || *corr.* PZ; numerat ms.

^b aliis || *corr.* PZ; aliis aliis ms.

*Ex authenticis describi curavi, ex quibus descriptas testor et sigillò meò confirmo.
Guilielmus [l. s.] Franciscus Borinie de Lhotta*

BNE III

Misijní výprava k novým kmenům v oblasti Mojos (severní Bolívie)

Vyčerpán misijní výpravou do neprobádaných pralesů. Slibuje **Arletovi** osobní návštěvu, i když ho snad budou muset Indiáni donést. Podává zhuštěnou zprávu o své misijní výpravě, vykonané minulý měsíc. Jednotlivé kmeny, které objevil. Misionářovo přijetí Indiány, výměna darů. Řeka lidožravých krokodýlů. Další kmeny, jichž dosáhl nebo o kterých se doslechl.

[146v]

Epistola P. Francisci Borinie ad P. Stanislaum Arlet, data 1698.

Lassus has Reverentiae Vestrae scribo, susceptum enim iter vires infregit. Conabor tamen seqventi mense in Missione Reverentiae Vestrae comparere, licet manibus Indorum eò me deferri oporteat.

Mense lapso ingressus sum amplissimam provinciam Mobimarum. Primum populum Caturavacoam adii, à quo cum gaudiis exceptus et inter plausus ad Topanhae locum deductus sum, muneribusque, quae ad meos pedes ponebant, donatus sum. Hic accepi notitiam de aliis quinque populis, quorum plerique eodem die vocati comparuerunt. Inde Septentrionem progressus in comitiva multorum Indorum veni ad alium populum, ubi paululum subsistens, dum abire vellem, ex vicino populo adveniunt alii cum muneribus, quibus et ego ex reculis meis multa dedi.

Seqventi die veni ad alium populum. Sole occidente advenerunt 20 Indi ex alio populo, ad quem postridie sum profectus. Hic iterum 8 alios populos rescivi et majori ex parte visitavi. Inde ulterius Septentrionem versus profectus Quubechavas attingi. Incolae hujus loci monstrarunt mihi ingentem fluvium crococalis abundantem antropophagis, circa quem populi habitare dicuntur, ad quos propter paludes venire non potui; penetrabo tamen alio tempore. Inter Septentrionem et Orientem in sylva deprehendi populum alium Matono. Inde perveni ad alium Tatovaco, ubi rescivi de fluvio priori simili, qui draconibus abundat; vidi caput unius bovinum superari, de quo mihi dictum quod Indum integrum deglutiverit. (Adjungit P. Arlet: *Tales etiam in Missione mea sunt multi; unus eorum nuper sagittâ in oculo laesus, propè naviculam subvertisset, in qua vehebar; mactant Indi et comedunt multos.*) Eadem die perveni Lavomam, post modicam moram veni Quavaco. In omnibus his populis crucem erexi; saltè vitrea grana, cultros distribui; jam, mi Pater, nihil habeo, nisi aliquid submittat. Ex Quavaco ivi Orientem versus, sed redire coactus sum propter aquas; expediti tamen nuntios ad quattuor populos. Non procul inde veni ad Quariunas et Colochos, populos solis piscibus victitantes.

Mi Pater Stanislae! Mundi polos attingi atque utinam ultra mundi polos progredi liceret! Terrae hic sunt steriles, mores scit jam quales. Singulis noctibus barbari conveniunt, allato potu usque ad mediam noctem saltant inter cantus mulierum, donec lassii procumbant. Plura oretenus.

Haec P. Franciscus Borinie S. J.

BNE IV

Ohlédnutí za životem v misiích 1

Již 23 let nedostal dopis z české provincie; sám napsal několikrát.

Je živ a působí u Mobimů. Založil misii sv. Pavla [v dnešní provincii Beni v severní Bolívii, mezi povodím řek Beni a Yacuma], která dnes čítá 1900 křesťansky žijících Indiánů poté, co choroby zmenšily toto číslo z původních 2500.

Zdejší kostel (právě dokončovaný) a jeho bohatá výzdoba a vybavení; pracovalo na něm 400 Indiánů; jejich strava zajišťována pravidelnou porážkou skotu.

Hospodářská zvířata v misii. Pěstování a odčervování dobytka. Zemědělské i přírodní plodiny. Samosprávný systém Indiánů. Remesla v misii.

[30r]

Literae R[everendi] Patris Francisci Borinie Soc[ietatis] Jesu, Missionarii Indici, in reductione S[ancti] Pauli Apostoli Misione dicta, a[nn]ô 1720, 3. Novemb[ris] exaratae.

Reverendo Patri in Christo Jacobo Mibes è So[cietate] Jesu convictûs S. Bartholomoei Regenti. Praegae.

Reverende Pater in Christo Pater Regens!

Anni omnino 23 elapsi sunt, ex quo è Provincia Bohemiae nihil literarum accepi. Ego iteratis vicibus scripsi; ut primum Regni Peruani metropolim Limam attigi epistolasqve meas Procuratoribus Romanis tradidi nihil dubitans in Provinciam Bohemiae transmeâsse. Resumptô animô hanc primam et ultimam Reverentiae Vestrae scribo epistolam.

Sanus et incolumis etiamnum vivo inter tot vitae pericula. Sorti meae obtigit provincia Mobimarum; in ea ex fundamentis Missionem novam inchoavi sub protectione Divi Pauli Apostoli. Multùm diuqve laboravi in reducendis ad fidem Christianam barbaris. Hodiè jam vitam civilem agunt, omnes jam Christiani. Numerat Missio Sancti Pauli mille nongentas animas, annis prioribus numerabat 2500. Continuae pestes hunc numerum in minorem redêgere. 16 anni jam elapsi sunt à fundatione hujus meae reductionis Sancti Pauli Apostoli. Annô 1719 novum templum exorsus sum, hoc annô 1720 ad finem perducetur DEO favente; constat hoc templum multis et altis columnis cedrinis, inter columnam et columnam ad elegantiam elaborati arcus efficiunt sacella lateralia, in medio verò altissimi arcûs firmamentum repraesentare videntur; suo tempore hi arcus aureis stellis exornabuntur. Chorus pro musicis capax et altus, deniqve ut breviter dicam, Praegae stare posset hoc templum. 400 Indi laboraverunt in templo Sancti Pauli, hi omnes pretium [30v] laboris sui à me receperunt. Alternis diebus tauri pingves 5 vel 6 mactabantur et secundùm ordinem laborantium caro in bonas portiones inter operarios distribuebatur. In uno anno ducenti tauri occisi sunt.

Habet Missio Sancti Pauli numerosos greges vaccarum, boum et eqvorum, mille sexcentas vaccas et trecentos eqvos. Aliae Missiones antiqviores numerant qvatuor millia vaccarum, aliae tria millia, aliae duo millia; in omnibus Missionibus plusquam qvadrage[m]ta millia vaccarum et duodecim millia eqvorum. Abundat regio pasuis; sinè pastore immensi greges vaccarum per prata vagantur. Dominicis diebus multi pastores eqvites vagabundos per prata vaccarum greges recolligunt et tunc numerantur, vitulique in alium locum recluduntur, ut commodè à pastoribus curari possint. Scatent vermibus et nisi tempestivè curentur, moriuntur cum magno rei pecuariae detrimento.

Et abundat haec regio arundine mellea, ex qua sacharum conficitur, item orizâ, gossipiô, tabacâ[!]. Triticum hic non seminatur, hujus locò in abundantia meinz[!], quod in Bohemia triticum Turcicum appellatur, uti etiam sal; mille hìc salinae. Barbari ex foliis palmarum in cinerem redactis salem conficiunt, sed est insipidus et amarum ciborum condimentum. Ceram montes suppeditant in abundantia, multumqve hoc genus in regno Peruano aestimatur; valet una libra cerae unum Imperialem, aliqquando etiam duos. Nascitur praeterea in campis radix caerulei vel crocei coloris ad condimentum ciborum; colorem dat qvalem crocus.

Sed de his jam satis. Nunc ad regimen Indorum politicum venio, quod in omnibus populis unanimiter observatur. In singulis populis sunt duo iudices majores, qui gubernant populum, sex senatores seu consultores iudicum et procuratores, quorum officium est cura orphanorum, viduarum, caecorum, claudorum; quatuor fiscales, qui ea quae iudices mandant fideliter exequuntur. Illorum etiam cura est pueros ad doctrinam Christianam evocare, festis, Dominicisqve diebus populum visitare, videreqve num omnes Missae intersint, captivorum curam agere, [31r] laboribus in agris assistere et faeminis, quae fila ducunt, gossipium imponere, distribuere, Sabathinis diebus illa repetere. Deniqve omnibus in quibuscunqve officiis invigilare rationemqve eorum reddere iudicibus. Non desunt in singulis reductionibus varii opifices: sutores, sartores, fabri serarii, fabri lignarii, fabri arcularii. Altaria fiunt ab Indis, quae cum Europeis competere possunt.

Multa alia possem scribere. Sed horum aliunde suppono provenisse notitiam ad Bohemiam.

Franciscus Borinie,
S. J. Missionarius

BNE V

Ohlédnutí za životem v misiích 2

Opustil Čechy a s nimi vše drahé před 26 lety. Neví, co se doma děje; nedostal žádný dopis.

Roku 1703 dospěl do misií. Prvních sedm let strávil v misií sv. Františka Borgii, poté našel nové kmeny a založil misií sv. Pavla. Počet osob v redukci, epidemie chorob, naděje v příchod dalších Indiánů. Dokončena stavba velkolepého kostela. Rozvrh nedělních (a svátečních) pobožností. Hudební doprovod pobožnosti, hudební nástroje. Hospodářské podmínky misie: dobytek, tkalcovství, vosk, koření. Žádá o zaslání korálků (*grana vitrea*), kterých si Indiáni velmi cení.

Doufá v posmrtné setkání.

[24r]

Perillustri ac Generoso Domino Guilielmo Borinie, Equiti Boëmo de Lhota, fratri meo.
Pragae in Regno Boëmiae.

Perillustris ac Generose Domine, frater in Christo dilectissime!
P[ax] C[hristi].

26 anni jam elapsi sunt, ex quo patriam meam, provinciam meam, amicos et quidquid cari habui, dereliqui, ut Indos in ultimis Americae Meridionalis terris Christo lucrifacerem. Salvus et incolumis hodie in Missionibus persisto, quid de meis amicis, fratribus actum

sit, penitus ignorans^a; nihil enim epistolarum accepi. Hanc igitur ultimam, amoris fraterni indicem et tesseram, tibi scribi epistolam. Utinam te incolumem reperiatur!

Anno Domini 1703 mense Julio ad ultimum peregrinationis diuturnae terminum, Missiones Maurorum, ingressus sum. Primae sorti meae obvenit Missio Sancti Francisci Borgiae, septennium commoratus sum in ea. Deinde jesus sum novas gentes investigare, principium dedi Missioni S. Pauli Apostoli; primis annis confluebant barbari, gentiles, quos Mobinas appellant, singulis diebus offerebant parvulos ad Sacrum baptismum. Describendus à me fuit magnus numerus parvulorum à me baptizatorum, quorum omnium nomina sunt in libro baptizatorum S. Pauli Apostoli.

Numerat hodie Missio S. Pauli Apostoli 1900, qui omnes jam Christiani sunt. Multò plures erant annis superioribus, siquidem anno 1715 numerabantur 2500. Hodie ob continuas pestes de dysenteria numerus hic in minorem redactus est. Spem habeo proximè venturos in brevi alios Mobinas, quorum adventu crescet populus. Hoc anno, quo scribo hanc epistolam 1720, novam Ecclesiam ad finem feliciter perduxì; est haec magnifica, grandis, majestuosae columnae, in medio grandes ex latere arcus affabrè elaborati, in medio verò formosi alti firmamento caeli similiores. Habet etiam Ecclesia S. Pauli suum chorum pro musicis, quem ad introitum Ecclesiae posui. Diebus Dominicis et festis primò ad concionem dicitur, tum Missa cantatur; sunt multi cantores pueri et juvenci jam sciunt instrumenta musica pulsare. Diversarum vocum et instrumentorum consonantia non desunt citharae, cimbala, fides, organa, testudines.

Quod rem oeconomicam attinet, habeo numerosos greges vaccarum, eqvorum; vaccae superant numerum 1600, eqvos habeo 300. Producit haec terra arundines mellitas, ex quibus sacharum conficitur, praeterea gossipium. Fila ducunt mulieres, viri telas lineas conficiunt mira celeritate. Praeterea in sylvis cera [24v] invenitur, quam apes sylvestres conficiunt in concavitate arborum. In pratis invenitur radix crocei coloris in condimentum ciborum, ab ipsis etiam Hispanis adhibetur. Una libra valet Imperialem, aut duos Florenos.

Aestimantur hìc multum grana vitrea, rosaria ex vitro, cruces, annuli vitrei, numismata, adamantes Boëmici. Si commodè fieri potest, remittat mihi aliquid horum exigui ponderis; sunt omnia et quasi nullius pretii in Boëmia. Salutet à me omnes amicos, scribat mihi de omnibus et primò quidem, quem statum elegerint.

Mi frater amantissime! Sic vivamus, ut aeternum vivamus; et qui disjuncti sumus in terris, conjungemur in Caelis! In timore et tremore operemur salutem nostram.

Datum in Missione S. Pauli, 4. Novembris 1720.

Tuus frater et Servus in Christo,
Franciscus Borinie

BNE VI

Ohlédnutí za životem v misiích 3

Roku 1693 odešel z Prahy do Západních Indií; r. 1697 určen pro misie a v nich prodlévá dodnes.

23 let misionářem, působil nejprve v redukci sv. Františka Borgii, po sedmi letech založil vlastní misii sv. Pavla. Počet Indiánů, kostel, hudba, hospodářská zvířata. Zdejší podnebí, záplavy. Rybolov a druhy divokých zvířat. Pěstované plodiny, sběr vosku.

Indové si cení korálků a jiných drobností; prosí o jejich zaslání. Doufá v posmrtné setkání.

^a ignorans || *corr.* PZ; ignoras *ms.*

[28r]

Perillustri ac Generoso Domino Ignatio Borinie Eqviti Boëmo de Lhota, fratri meo.
Pragae, in Regno Boëmiae

Perillustris ac Generose Domine!

Anno 1693 supremo vale patriae meae in triurbe Pragensi dicto in Indias Occidentales profecturus, feliciter ad desideratum peregrinorum terminum in Regnum Peruarum ternis emensis maribus perveni. Anno 1697 è Regno Peruano ad Missiones barbarorum à Superioribus meis destinatus sum, ubi hodiedum salvus et incolumis vocatione mea contentissimus dego.

23 anni jam elapsi sunt meae inter Indos barbaros commorationis, magno animarum fructu ingentique solatio. Sorti meae se obtulit primum Missio Sancti Francisci Borgiae, post 7 annos novae reductioni principium dedi sub protectione Divi Pauli Apostoli. Omnes hodiedum Christiani Sacris insigniti punctualiter assistunt tum Doctrinae Christianae explicationi, [28v] tum Missae^a Sacrificio. Numerus Christianorum est 1800; annis prioribus variae pestes multis vitam abstulerunt, 2500 numerabam. Templum Divi Pauli grande, magnificum, ex cedrinis columnis trium navium, nec desunt musicae et musica instrumenta, uti sunt cytae, cimbala, organa, fides, quibus mirificè Indi delectantur et ad devotionem stimulantur. Habeo in meo populo numerosum gregem vaccarum et boum 19 000, 9 300 gaballos.

Aëris temperies hic calidissima, praecipuè mensibus Julio, Augusto, Septembri, Octobri. Mensibus verò Decembri, Januario, Februario crebrae tempestates, pluviae copiosae, ita ut fluvii sese in agros effundant. Verum est illud poëtae *omnia pontus erant*¹⁰. In piscinis, fluviis copiosi pisces grandes multarum specierum, quos hastis et sagittis [29r] configunt. In campis verò infinita multitudo cervorum, damularum, leporum, cuniculorum varii generis, porcorum sylvestrium. In sylvis multi psitaci, galli Indici, perdices, simiae variarum specierum, apri sylvestres. In lacunis anates grandes, anseres sylvestres nondum vidi. Abundat haec regio arundine melita, ex qua saccarum conficitur, etem cosipio, tabaco. In sylvis copiosa cera, quam apes sylvestres in foraminibus arborum conficiunt.

Aestimantur ab Indis grana cerulei coloris, quorum ingens copia sit ex Regno Boëmiae, item cruces, anuli vitrei, numismata et alia his similia. Si commodè fieri potest, remittat mihi; quae Reverendo Patri Rectori Pragensi commendare velit, ille mihi per Procuratores Peruanos tuta occasione remittet.

Ad extremum rogo, ita [29v] vivamus in terris, ut mereamur aeternum vivere in Caelis. Corpore disjuncti sumus, jungemur! Si DEO conjuncti fuerimus per gratiam, in timore et tremore operemur salutem nostram. Omnibus amicis salutem a Domino precor sempiternam.

Datum in reductione S[anc]ti Pauli, 4. Novemb[ris] 1720.

Vale, dilectissime frater!

Tuus sincerus frater,
Franciscus Borinie

Ex authenticis ad me datis describi curavi, quas litteras ad me scriptas fuisse unà testor et sigillò meò confirmo.

*Ignatius [l. s.] Josephus
Borinie de Lhota*

^a Missae || *corr.* PZ; Miissae ms.

BRANDT Georgius (P.)

(1650, Wartenberg, Slezsko – 16. srpen 1690, Santiago de Chile)

ZMIŇOVÁN:

RICH I, SUP I

ŽÁDOSTI:

1. leden 1683, Olomouc (ARSI, FG IX 756, f. 212)

8. únor 1684, Telč (ibid., f. 227)

DOPISY:

BDT I

1. únor 1686, Panamá (Panama), Bartholomaeus Christelius

Uložení: **Originál:** NA Praha, JS III 419/3, f. 42r-45v [*vše text, 45v také adresa a pečeť*].

Edice: - - -

Překlad: *WB* č. 27 [něm.]

BDT I

Podrobná zpráva o nešťastné cestě „chilských misionářů“ z Cádizu do Panamy v letech 1684-1685. Boje s piráty, popis Indiánů, fauna a flóra Nového světa

1. Cesta a prožitky jezuitů.

Napíše jen podstatné věci o cestě, prožitcích, válkách, obyčejích a pozoruhodnostech zdejších zemí. Z Boží milosti nejsou dosud po všem, čím prošli, mrtví všichni. Výčet béd, které je potkávají na cestě k vytočenému a stále nedosaženému Chile.

Podle shody všech je toto ta nejhorší cesta do misií, co kdy proběhla. 24. září 1684 vypluli z Cádizu a 28. listopadu připluli do Cartageny. Zákaz mši kvůli nedostatku vína a svící. Přesto se účastní mši a místo vína užívají čokoládu. Jejich bídné, skrovné a zkažené jídlo a pití během osmi měsíců pobytu v Cartageně (např. pili vodu plnou žab a červů). Všichni mají zdravotní komplikace a hladoví.

Zdejší představený se jim snaží pomoci, leč naráží na překážku v podobě jejich [tj. chilských misionářů] lakomého prokurátora, který nechce vydat peníze; kolej samotná je mimořádně chudá a nemá na žádné výdaje navíc, naopak musí prodávat svícny, aby se zdejší jezuité sami užívali. Dříve kolej živila čtyřnásobek lidí, zřejmě zde panuje „neznalost hospodaření“ (*ignorantia rei oeconomicae*).

Dalším důvodem jejich žalostného stavu jsou zdejší černí kuchaři-otroci, „absurdní a páchnoucí lid“ (*gens absurda et foetens*), kteří nejenže neumí vařit, ale jejich hygienické standardy „by slušně vychovanému člověku mohly zvedat žaludek a probouzet zvracení“. Kvůli lakomému prokurátorovi nedostávali po cestě a nedostávají teď ani čokoládu [nápoj], kterou zde každodenně mají „Španělé, Indiáni i chudí lidé“. Díky péči misijního prokurátora všichni trpí nemocmi, hladem a vypadají po osmiměsíčním půstu jako „vybledlé přízraky“.

Během oceánské plavby dokázali někteří jezuité sehnat jídlo u stolů jiných. Nemohli si během plavby vyndat ze zavazadel učebnice španělštiny. Misijní prokurátor ani nedal na přesvědčování a dobré rady jiných jezuitů, aby se do Limy vydali pozemní cestou přes hory (společně s maraňonskými misionáři **Richterem** a **Fritzem**). Místo toho lakomý prokurátor trval na cestě námořní, která je teď značně komplikovaná kvůli všudypřítomným pirátům. „Škoda mluvit“ (*surdo fabula*).

Hlavní příčinou pro volbu námořní cesty bylo 120 beden předmětů pro peruánskou a chilskou provincii, které chtěl prokurátor vypravit na lodích. Bedny a jejich doprava dostaly přednost před lidmi (misionáři) a zatímco bedny odjely, misionáři zůstali v Cartageně.

Brandt dostal nabídku od nemocného bohatého člověka, že mu (a ještě jednomu jezuitovi) zaplatí pozemní cestu z Cartageny do Limy, tuto možnost podpořil zdejší představený, ale misijní prokurátor ji zamítl, stejně jako zavrhl výzvu jiného jezuita, aby se o „své“ misionáře, jejichž dopravu zajišťuje, lépe staral. Na vše odpovídá „Nemůžu, nemám“. K nespokojenosti misionářů přispívá i prokurátorův důvěrník, „nediskrétní italský Bratr“, který se do všeho montuje a rozhoduje i o penězích, chová se „despoticky“ ke kněžům, nedostává se mu lásky a úcty, stará se jen o to, jak na misionářích ušetřit, a je mu jedno, co s nimi bude.

23. července 1685 konečně vypluli z Cartageny do Portobela [severní břeh panamské šíje]. Kvůli nezkušenosti navigátorů bloudili pět dní po moři; vzdálili se totiž dále od břehu v obavách před skalisky v mělkých vodách, na nichž loni ztroskotaly tři lodě, z nichž se zachránili pouze tři námořníci, kteří plavali na utrženém kusu stěžně tři dny v moři, než je zachránila španělská loď. Byli polomrtví, ale uzdravili se. Vypili krev ptáka, který jim znaven usedl na hlavy, a tak si zachránili život.

U Portobela málem ztroskotali, ale nakonec přistáli. Jejich zdraví se plavbou ještě více zhoršilo, neboť jedli jen červivé suchary a pili vlahnou vodu a zksylé víno. Uvítací den v Portobelu se vyznačoval půstem. Portobelo je nezdravé, páchnoucí, zamořené a zkázonosné místo; během čtyř měsíců tu zemřelo 1600 vojáků, a to nemluví o nemocných, kteří museli být transportováni zpět do Cartageny. Během ročního pobytu v Cartageně, Portobelu a Panamě viděli nespočet pohřbů; lékaři tvrdí, že je to spíš špatnou výživou než nakažlivými nemocemi.

Výčet mrtvých v řadách jezuitů: Rakušan Schmidt, Španěl Zuñiga, jejich [lakomý] prokurátor Sicilan Adamus, Rakušan Weidinger, Rakušan Speckbacher. Další se prozatím uzdravili, ale nemají ke smrti daleko. Výčet dalších nemocných během plavby po panamské řece Chagres [mmj. **Suppetius**]; nemocní nedostávali téměř žádnou stravu, jenom pili kalnou říční vodu. Lakomý Bratr [prokurátorův důvěrník] jim jídlo nedal. Shnilá sedlina v kýlu lodi navíc vydávala zápach, který by složil i nejzdravějšího člověka. Pokud měli nějaké zásoby jídla, byly to jen zkažené, červivé a zapáchající kousky sušeného hovězího, které prokurátor s důvěrníkem nakoupili ve velkém množství, protože byly laciné; spíše než životadárné byly smrtonosné, neboť kdo je jedl, ten onemocněl první. Misionáři se dohodli, že tuhle věc jíst nebudou. Neměli lékaře, jakási žena jim jako lék podala mateřské mléko, které nemoc zmírnilo. Na cestě pomáhal nemocnému druhovi [Speckbacherovi]. Sám také onemocněl (*effusione bilis* – výtokem žluči), ale obvyklé horečky se mu vyhly, a tak žije.

Suppetius onemocněl a kráčel „dlouhými kroky na věčnost“, leč modlitba k P. Marii Piekarské jej vyrvala ze spárů smrti. Onemocněl i Burger a vypadalo to s ním zle, ale péči spíše cizí než jezuitů se mu ulevilo. Další nemocní. Nezdravost zdejšího podnebí.

Adresát musí být zděšen při pomýšlení, čím museli projít. Každodenní očekávání smrti. Z jiné výpravy zdravých misionářů, která jim předcházela a plula Tichým oceánem, zemřeli skoro všichni. „Apokalypsu jejich bídy“ dovršila smrt prokurátora Adama, neboť jeho důvěrník zabavil 21 000 Imperialů, údajně na stavbu kostelů v Chile – a nechal tak padnout „živé chrámy Boží“. Jak měl prokurátor dělit peníze. Kdyby pluli přes Buenos Aires, už mohli být v Chile, ale kvůli těm krabicím jsou na tom tak, jak na tom jsou.

Další strasti, o kterých „mlčí“: místo, aby lakomý prokurátor Adamus platil penězi, nutil misionáře sloužit pro jejich hostitele a dopravce mše. Ubohé „ubytování“. Škorpióni a jejich bolestivá, ne však smrtelná uštknutí. Vředy, boláky, vyrážky. Klíšťata a písečné blechy, ještěrky, myši, „plchové“. V noci po něm skákala „strašná ropucha“. Pohrdavé a nactiurhačné chování cizích osob k misionářům: jsou považováni za odpad a spodinu SJ, od které se jejich domácí provincie očisťuje. Světské osoby je pokládají za zhřešilé jezuity, kteří byli potrestáni misiemi. Jistý pán se ho veřejně zeptal, co spáchal za hříchy, že ho sem vyslali. Na což Brandt odpověděl, že v Evropě mu toto vznešené poslání ostatní jezuité, i mnohem vzdělanější a ušlechtilější než on sám, „svatě závidí“, misionářská práce je totiž následováním Krista.

Chvála na misionářů „z německých končin“ v Americe. V Cartageně obrátili tři „kacíře“ a inkvizitor je velice pochválil. I biskup se pochvalně vyjádřil o schopnostech jezuitů obracet „pohany“, hostil je u svého stolu. Misionářské aktivity přeživších jezuitů v Panamě. Nepřijímají za své „služby“ peníze.

To je tedy zpráva o tom, jak žijí. „A protože ne všem je možno říct všechno, co bude [Vaše Důstojnost] chtít vyškrtnout, ať vyškrtne.“ Nechce poškodit jiné prokurátory misí, kteří jsou k misionářům laskaví a štedří. Dostali dopis od peruánského provinciála, který vychvaluje „laskavé služby“ prokurátora Adama, a také může, když kvůli zavazadlům pro jeho provincii obětoval životy tolika misionářů. Chilský provinciál také píše a úpěnlivě žádá o misionářské posily. Chtěl jim vyslat naprosti do Buenos Aires osmnáct vozů s potravinami a jinými potřebami, chystal se je přijmout a podpořit i paraguayský prokurátor, leč to se ukázalo „díků“ jejich prokurátorovi jako zbytečné. Co asi řekne chilský provinciál na to, až se dozví o zmaru „peněz i osob“, které mu byly poslány?

2. Konflikty s piráty

Popíše boje s piráty. Hlavní pirát se jmenuje Lorencillo, původem Holanďan, důstojník zběhlý ze služeb španělského krále, který nedostal plat. První loď přepadl a získal u Cádizu, další u Kanárských ostrovů, další dvě u Cartageny. Nyní má již osm lodí. Posádku snadno nabral mezi francouzskými a anglickými „ztroskotanci“ (*homines perdidos*), jsou schopní všeho.

Před třemi lety dobyli a vyrabovali Veracruz. Poté vyrabovali město Campeche. Letos se pokusil v Campeche o totéž, leč obyvatelé prchli do vnitrozemí; piráti je pronásledovali, ale Španělé na ně cestou políčili a piráti ztratili tři sta mužů. Přeživší piráti vypálili Campeche a prchli na lodích. Rychlost je zachránila, neboť španělské válečné loďstvo bylo právě na dohled; piráti však měli lehčí lodě. Velikost španělského loďstva: čtyři velké lodě, kapitánská měla tisíc vojáků a padesát velkých kanónů, podobně admirálská, zbylé dvě o trochu menší.

„Arcipiráť“ Lorencillo prchl Magellanových průlivem do Tichého oceánu, kde nic netušícím Španělům nedaleko Panamy ukořistili sedm zásobovacích lodí s potravinami. Šest měsíců obléhali panamský přístav a doufali, že ukradnou „královský poklad“. Jistý Belgičan, veden vidinou odměny, zosnoval na piráty léčku a rozhodl se jim podpálit lodě. Navrhl francouzskému veliteli pirátů, jak si dobře přivydělat: ať prodá ukradené zásoby potravin hladovějící Panamě. Pirátovi se myšlenka zalíbila. Belgičan se v noci vrátil na dvou třech lodích, které jakoby měly odvézt koupené potraviny. Na lodích však byli vojáci a zápalné potřeby a když se přiblížil ke velitelské lodi pirátů, chystal se ji zapálit. Španělé však těsně před zapálením lodě „bud“ si jisti vítězstvím, nebo, což je pravděpodobnější, v závisti nad úspěchem cizince“ vystřelili (*explosione facta*) a celou akci zkazili: piráti zvedli kotvy a prchli na moře. Odvaha jednoho španělského kapitána, který třemi loděmi napadl piráty; dvě z jeho tří lodí bezcetně prchly, a tak v boji proti přesile padl.

Piráti měli stále záslusk na královský poklad. Zajistili si posilu 600 anglických mužů z Jamajky, kteří přešli za pomoci Indiánů panamskou šíjí a spojili se s ostatními piráty. Další stovky pirátů se blížily po řece Darién, hrozilo, že pirátů budou dva tisíce. Čtyřicet se jich zdrželo, upozornil na mě jeden indiánský náčelník-mestic, který je napadl se svými muži. Španělé jen kontrolovali břeh, aby Angličané nemohli prchnout. Kromě dvou mužů je Indiáni svými šípy všechny eliminovali, Španělé nemuseli ani jednou vystřelit. Španělská odměna pro Indiány.

Lorencillo se stáhl do bezpečného zálivu, nepřístupnému větším plavidlům, a vyčkával na další příležitosti. Španělé ho obklíčili, ale prchl jim. Polapení menšího pirátského plavidla zásluhou řeckých vojáků ve španělských službách. Stížnosti řeckého velitele: Španělé zárliví na úspěch cizinců po nich střelili.

Lorencillo si naplánoval další akci: přepadení královské lodi přepravující perly a drahé kovy nedaleko Cartageny. Jeho plán mu téměř vyšel, ale kapitán plul dále od pobřeží než Lorencillo čekal, a tak se loď

zachránila. Další střety s piráty: afričtí piráti u Kanárských ostrovů, francouzští piráti poblíž Kuby, kteří přepadli a ukořistili španělskou obchodní loď: kapitána zabil, posádku vysadil na břeh. Výzbroj španělské a francouzské lodi, špatná bojová taktika Španělů. Brandt slyšel tento příběh od zástupce kapitána ukořistěné lodi, kterého piráti ušetřili. Příhoda se zachráněným Francouzem a výpalným.

Ztracené vítězství Španělů nad piráty v Tichém oceánu. Peruánský místokrál poslal na piráty válečnou flotilu, která u Panamy na menší pirátská plavidla úspěšně zaútočila. Piráti viděli, že nemají šanci, vyházeli náklad a dali se na útěk. V důsledku rozhodnutí velitele kapitánské lodi však Španělé své přicházející vítězství promarnili.

Španělské lodě pak v Panamě svěřily k další dopravě poklady, které přivezly (zlato, stříbro, drahokamy) a vrátily se do Limy. Francouzští piráti se oddělili od anglických; angličtí teď doráží v Novém Španělsku (Mexiku), francouzští se stáhli na ostrov Coiba v Tichém oceánu. Byla proti nim podniknuta výprava a čeká se na její výsledek. Zvěsti o pirátech ohrožujících peruánské přístavy. Jezuité nemají naději vyrazit do Limy dříve než za pět či šest měsíců.

Zkázonosný výbuch španělské lodi v důsledku neopatrnosti. Zachránil se kapitán, a to díky peruánskému jezuitovi.

3. Bojovnost, vzpurnost a pověřčivost Indiánů.

Indiány viděl poprvé na řece Chagres v Panamě; jsou znamenití plavci. Viděl jejich obydlí na březích. Jeden Španěl, který procestoval velkou část Ameriky, mu vyprávěl o bojovnosti Indiánů. Jeden náčelník (*cazique*) byl Indiány pokládán za nepřemožitelného, dokud se neobjevili Španělé a jejich velitel ho nezastřelil puškou. Tedy, trefil se až napotřetí, poté co prohlásil, že střílí „ve jménu Panny Marie“. Vyděšení Indiáni se podrobili Španělům.

Dostal povolení navštívit indiánskou vesnici. Viděl novorozence na prsech matek, natřené celé namodro, větší indiánské děti poklekaly a přijímaly pozeňání. V kostele z rákosy se poklonili P. Marii a Františku Xaverskému. Prohlédl si indiánská obydlí a jejich zbraně. Dva druhy šípů: jedny jsou „mnohem delší než člověk (těmi loví prasata), druhé menší jsou dlouhé jako člověk (těmi kosí nepřátele). Indiánští chlapani umí střílet lukem. Jsou zvědaví a mají moc rádi jezuitu, nechtěli se od nich odloučit.

Roztržka panamských Indiánů se Španěly před pár lety. Jsou výteční lukostřelci, Španělé je nikdy nedokázali ovládnout, tak je aspoň uplácí „dárky“ a prohlašují za „královské lukostřelce“. Incident se Španěly, kteří jim párkrát nezaplatili (těmito dárky) měl za následek, že Indiáni pozabíjeli hodně Španělů a zakázali jim přístup na svá území. Indiáni mají mnoho zlata, řeka je zlato- a perlonosná. Jeden Španěl si vzal dceru jednoho náčelníka a pak ukradl Indiánské bohatství a přel do Španělska. Tito divoši vzdorují „Božímu světlu“.

Nejsilnější a nejbojovnější jsou podle všeho chilští Indiáni (Brandt míří do Chile). Slyšel o nich vyprávět. Jsou bílí a mají velkou postavu, umí zacházet s oštěpem. Bojují na koních; mají vynikající, vycvičené silné a odolné koně, vyrovnající se nejlepším evropským. Indiáni útočí na koních; Španělé postřelili první voj Indiánů a než nabijou podruhé, Indiáni mají vyhráno. Španělé už jsou rozumnější a uzavírají s Indiány raději mír, než aby s nimi válčili.

Chilský místokrál se rozhodl, že o podrobení Indiánů nebude usilovat zbraněmi, ale přes jezuitu, skrz „meč Božího slova“ (*gladio Verbi DEI*). Spásonosná víra naučí být Indiány poslušné Španělům lépe, než zbraně a boj. Proto místokrál tak podporuje jezuitské misie. Indiánů je kolem padesáti tisíc. Mají neobyčejnou výdrž v boji; žvýkáním jakési byliny se udržují tři čtyři dny velmi silní, stále silnější, zatímco vyhládlý nepřítel slabne. U Indiánů platí: jak se k nim chováš, tak se oni budou chovat k tobě. Víc napiše, až bude v Chile.

Indiánské „pověry“. Hadí, pavouci, housenky apod. jsou pro ně špatným znamením. Věří halucinacím. Hlasy různých zvířat jsou pro ně znamením smrti pro toho, u jehož obydlí se hlas ozval. Nabízejí ptákům oběti a prosí je, aby svým zpěvem zabil nepřátele. Narodí-li se dvojčata, pokládají to za znamení neúrody a matka jedno dítě zaživa pohřbí.

Indiánští šamani (*venefici et magi*). Jsou starší a dle Indiánů mají otevřené i tajné smlouvy „s ďáblem“. Jejich talismany, kouzelné předměty a jejich příklady. Proč Indiáni navštěvují šamany, co po nich chtějí.

Dva jezuitští mučedníci spálili mrtvá těla šamanů, „jejichž kosti mluvily“ a radily Indiánům. Smrt jezuitů byla dle Indiánů pomstou kostí šamanů.

Přidává úryvek z dopisu jistého kněze quitskému biskupovi. Kněz líčí, jakou práci mu dalo zlomit moc jednoho slavného šamana. Navštívil ho a zabavil mu pytlík s magickými talismany, kouzelníka o slavnostním dni „veřejně potrestal“ a ostatním pohrozil tresty, jestli ho budou dál navštěvovat a radit se s ním. Pak spálil zmíněný pytlík, načež Indiáni začali kněze litovat, protože teď ho kouzelník svými čarami zabije. Po několika měsících objevil na zápraží svého obydlí rozžvýkané listy koky, zrna kukuřice a jiné byliny, dle Indiánů známky přicházející smrti. Nic se mu nestalo, i dokázal Indiánům, že čary ďáblovy jsou ničím proti všemohoucímu Bohu. Další bludy Indiánů: předstírají náboženské vytržení, ale jakmile kněz ukáže záda, hned se vrací ke svým čarám a kouzlům. Kouzelníci s ďábelským vztekem vzdorují Evangelium, nechtějí, aby boží světlo rozptýlilo temnoty jejich ničemnosti; Indiánům hrozí, že když se obrátí ke světlu Pravdy, stihnou je všemožné pohromy a neštěstí.

4. Různé zajímavosti.

Na moři viděl ohromnou rybu, tvarem připomínající štika [velryba], hravé delfiny, na trhu v Portobelu ohromné mořské želvy, a to prý nebyly ještě největší. Dále viděl „kajmany“; způsob, jak samice klade vejce. Tato krokodýlí vejce viděl a jedl, mají stejnou chuť jako slepičí vejce, jen tvar je dokonale kulatý. „Indický plod“ proti užtknutí. Jiný plod poslouží jako projímadlo.

Mučenka. Květ Svatého ducha [vánoční hvězda] a jeho podoba a vůně.

[Postskriptum:] Neví, kdy se dostanou do Chile. V červnu až srpnu nelze cestu vykonat pro vzbouřené moře. Smrt chilského biskupa v Tichém oceánu. Nadosmrti se bude za adresáta modlit.

[Nota bene:] Co z dopisu uzná za vhodné, nechť sdělí adresát Brandtovu dědečkovi [císařskému lékaři]. Zdraví další české jezuitu. Prosí o drobné náboženské suvenýry, které poslouží šíření víry a potírání šamanů. Dědeček na to jistě přispěje nějakým penízem. Nechal za zády tyto drobnosti i celou Evropu.

[42r]

Reverende in Christo Pater!

Pax et benedictio R[everentiae] V[estrae] ac toti Provinciae suae à gratiarum omnium fonte, IESU.

1. Iter et conditio nostra.

Scribo R[everentiae] V[estrae] substantialia tantum eorum, quae iter statumque nostrum, quae bella, quae mores, quae mira denique terrarum harum concernunt. Amabilis Providentiae DEI est, quod innumeris miseriis, terrae marique jactati, necdum omnes simus consumpti. Adhuc esurimus, sitimus, pericula patimur et instabiles sumus, mille inter animi martyria, mille votis ad exoptatum nobis Chilen[!] anhelantes nec tamen consequentes. Benedictus DEUS infinitus, qui tyrocinium Apostolatús nostri in continua cruce exordiri voluit et haud dubie reliquum vitae dabit in eadem gloriosè finire!

Sanè omnium unanimis vox est nec fuisse nec fore Missionem in has Indias, quae tantis exagitata fuerit difficultatibus, quantis haec etiamnum exagitur. Sub primum Carthagenam Novi Regni ingressum annò 1684, 28 Novembris (solvimus eodem anno Gadibus 24. Septembris), altero statim die nobis interdixit Missas R. P. Superior noster propter defectum scilicet vini et candelarum facillè supplebilem. Sensimus pro eo ac debuimus omnes graviter nos animasque nostras hoc solatio spirituali destitui atque ex hoc parco in DEUM affectu Superos nobis obversaturos. Tandem nobis ad unam velam in Capellâ celebrare licuit, PP. verò Collegii summo mane in Ecclesia sua, ut scholae ordinarium suum vinum pro consuetudine sumere possent, aliis Missionis PP. aliquantum tardius ob commodum et devotionem externorum Missam audientium. Neque enim ultra octavam ulla tota urbe reperibilis erat. Deliciae cibi potusque nostri tum pro prandio, tum pro caena erant quot diebus modicae quantitatis panis ad mensuram, non ad satietatem, parum herbae in pura aqua coctae, portio exigua carnis vaccinae nullique omnino substantiae et putridae saepius, tum medius ac subinde integer plantanus; idem semper et sine ullis condimentis, etiam salis. [Et†] hoc integro octo mensium spatio, quo Carthagenae nobis consistendum fuit. Potus erat aqua bufonibus et continuis vermibus scatens. Unde cum debilitarentur viribus alii, alii infirmi caderent, crescerent ulcera aliis, ex voluntate medici tantum vini addebatur prandio, quantum Missae nostra antehac in Provincia deservire solebat. Famelici igitur quotidie ibamus ad mensam, famelici redibamus, famelici ad lectum, famelici ex lecto, et circumspicientes undique non invenimus, qui nos pane saturaret.

Efferebat se quidem R. P. Ferdinandus Collegii et Provinciae suae Procurator, suâ nos industriâ more Collegii sui ac filiorum DEI consueto melioribus cibis ac sanioribus sustentare volens, sed quia quid amplius pecuniae exigebatur à Procuratore nostro, repulsam passus, nostrae illacrymans vivendi rationi; et quantumvis pro zelo charitatis suae in nos (uti dicebat) Angelos succurrere voluisset, non sivit eum extrema, qua Collegium afflictabatur, paupertas,

saepe nec quatuor grossis pro suis per diem sustentandis suppeditantibus, ut proinde ad vendenda a templi candelabra jam jam descenderet. Nescio, quo fato hoc Collegium ad extrema sic derelictum sit, uti quod antea triginta alendis personis abunde sufficiebat, nunc vix septem sustentandis potens sit. Ignorantia rei oeconomicae multum ad ejus casum contulisse videtur.

Accessit ad gustum nostrum, quod nigri sclavi, gens absurda et foetens, coci nostri, tam faede illotis manibus tractarent cibos, ut homini ingenuè educato nauseam ciere possent et vomitum; et nihil minus, quam coquere sciverint. Neque pro viribus nostris aut conservandis aut reparandis, praeter bis de chocolate, quotidiano Hispanorum, Indorum, hominum etiam vilium ordinario, toto itinere et tempore offerebatur nihil, cum tamen et immensam copiam ejusdem nobiscum veheremus et faciliori pretio in abundantia Carthagenae comparabilis esset, quin potius offerre nobis, ut aliis PP. Missionis Capitaneo pro mensa prohibebatur, ut minus solveretur. Crediderimusne inde factum, ut ejusdem et aliarum rerum cistae integrae cum necessitatibus nostris non deservirent, dum possent ac deberent, permittente DEO corruptae et putrefactae in cibum vermium, non hominum, abierint? Super haec et sitientibus ipsa saepius negabatur aqua et recentior, quo maxime viximus, aer. Ceciderunt infirmi PP. Austriaci, Antonius Speckbacher ex gravi febre, Paulus Schmidt destructione et cruditate stomachi; alios affligebant ulcera plerique inedia mortificabamur sub finem octo mensium peracto jejunio facie pallida spectris persimiliores.

P[atrem] Burger sustentabat mensam suam favor Illustrissimi Domini Admirantis, me mea adjuvit praxis, individuus enim P. Procuratoris socius, dum bonum commune Collegii continuo quot diebus exitu procurare apud externos studebam, privatum individui mei non neglexi. Nec ex cistis plenis libri perdiscendae linguae Hispanicae adeo necessarii indigentibus accommodabantur, quare reclus nostris venditis, eos nobis comparare cogebamur, prout etiam quemvis ad hoc faciendum et sibi et bono animarum prodesse volens, suus zelus animabat. Nec profuit consilium memorati P. Procuratoris Provinciae ac complurium aliorum externorum Patri nostro Procuratori datum, ut firmi adhuc more aliorum Religiosorum terram iter arriperemus, necessariis rebus solum instructi, et pecuniam pro mulis Indisque vectoribus ac deductoribus, qui erga Nostros P[atres], praecipue externos, benevolos sese praebent et multum liberales; sicque securius, certius et citius atque sine minoribus expensis Limam attingeremus, simulque consuleremus viribus salutique reparandis in quinque Collegiis Nostris, spatio noningentarum[!] leucarum intermediis. Per mare enim tam certa et cita spes non affulgebat, cum utrimque infesti Pyratae clausum tenerent. [42v] Sed surdo fabula.¹¹

Causa principalior verius erat ducentas et viginti grandes cistas pro Peruana et Chilensi Provinciis una advectis salvandi studium, quare et illico data occasione navigio bellico impositas Portuvelo, inde per fluvium Czagre¹² feliciter Panamam promovit una discedens, et vero etiam salvavit primo omnium. Impositas denuo navibus bellicis Limanis, qui fugatis pyratibus ad Panamam Limam ferere^a usque revertebantur, nobis miseris interea in Carthagena relictis et neglectis, zonae torridae aestivo semper igne extorrendis.

Ego interea, cum omnia in pejus vergerent in dies, modum penetrandi inveni, sed inhibuit obedientia magnum sane in causis usque adeo sanctis animi martyrium. Familiariter utebar aegrotante Sigñor[!] Don Antonio de Pino, filio perdivite^b Praesidentis Antiochani, Doctore SS. Theologiae et inter Ecclesiasticos eximio. Is conversatione mea captus ex zeloso in Indiarum Apostolum amore, mihi meoque, quem vellem, itineris socio pro sexcentis ferè leucis Quito usque mulas, servos, victualia ac omnia necessaria gratis offerebat, studiumque suum appromittebat memoratus R. P. Procurator Provinciae Novi Regni in optima forma nos amicioribus suis commendaturus, literisque super hoc insuper inscriptis R. nostro

^a referere[?] vehere[?]

^b perdivite || *corr.* **PZ**; perdiute **Brandt**

P. Procuratori Panamam, repulsam passi, magno suo et nostrorum cordolio. Negativam similiter tulit R. P. Superior Noster P. Philippus Zuniga Hispanus ad literas eidem transcriptas, ut pro lege charitatis et officii sui nos meliùs haberet; solitum enim illud audivit: „Non possum, non habeo.“ Inter reliqua et quotidianum nostrum martyrium est Frater indiscretus Italus, cui penè omnia soli, pecunias cum potestate magna ac libera circa nos dispositione committebat R. P. Procurator, quare nec ullo facilè in adiutorem admissio, cocum, credentiarium, infirmarium, sartorem, procuratorem, ministrum, tantùm non et Superiorem nostrum agens, unus omnia, Sacerdotes, quos volebat, despotico tractavit imperio, charitate exigua, respectu vix ullo; ad hoc fictus et factus, quomodo nobis insuper detrahendo pecunias potiùs prosperaret, quàm salutem nostram.

Tandem faventibus Superis Portuvelo tendimus, reliquis sibi restituis[!], Patre verò Speckbacher non nihil convalescente, anno 1685, 23. Julii. Sed per mare incitià Navarchorum quinque et amplius diebus gratis oberravimus, in altum nimium provecti ob timorem scopulorum, ad quos annis praeteritis tria navigia grandia absorpta ferebantur in profundum, salvis non nisi tribus hominibus, qui pro tabula naufragii, partem mali arripientes, marinis fluctibus hinc inde triduum jactabantur, donec ab obvio illis navigio Hispano salvati fuissent, medii jamjam mortui; atque infuso ori fortissimo cremato¹³, sensibus primùm ac usui linguae, demum et vitae perfectè restituti. Narravit mihi lamentabilem omnium interitum ipse periclitans tum Hispanus addiditque: „Sustentavit vitam nostram avis praegrans, quae volatu nimis fessa sese capitibus nostris superimposuit; hujusque sanguis haustus nobis pro cibo et potu fuit.“

Parùm abfuit, quin nostrum ad ipsum portum naufrageretur navigium, sub anchoris enim stans per noctem, reliquis portum jam ingressis, usque ad ulnam aquas egit. Unde, insciis nobis, omni arte et Marte laboratum fuit à nautis, ut portum salvi intraremus; quod et factum die insequente. Verùm quantum viribus nostris decesserit, aperuit isthaec navigatio; nausèa enim stomachi et maris continua, laborantes bile et vomitu prostratique aliud non querebamus totis diebus nisi debilitatem ventriculi viresque perditas. Pejus quoque hoc itinere in navi nostra tractabamur, pane bis cocto verminosus, vino acescente et aquâ tepida. Mercatores duo industriae ante ingressum portûs grati adscribunt Illustrissimi Admirantis, viri omnium expertissimi, quod navigia sua cum discrimine super syrtes haerentia feliciter extracta fuerint. Dies hospitalitatis primus in Portuvelo strictum jejunium fuit, praeter quinque bolos pro gentaculo in navigio sumptos deinceps dabatur nihil. Pejus adhuc quàm Carthagenae hic habebamur in omnibus, loco insalubri, foetido, pestifero et fatali exteris. Solùm enim spatio mensium quattuor mille et sexcenti in armada desiderati sunt, ut subsecutos taceam menses et infirmos innumeros, valetudinis curandae gratiâ Carthagenam revectis. Profectò nobis in Carthagenam, Portuvelo, Panama uno amplius anno jam consistentibus, locis sub zona torrida fataliter ardentibus funera continua et multa quot diebus videre fuit, quanquam hujates asserunt medici majorem partem hominum defectu boni alimenti viriumque quàm morbis ordinariis confici.

Quare non fugisse tempestivius de Portuvelo vitam constitit Nostris. Ceciderunt illicò infirmi PP. Paulus Schmidt Austriacus et post septemdecim sangrias, id est veno sectiones, febribus tertianis et debilitate virium mortuus est; P. Philippus Zuniga Hispanus, dignus longiori vitâ, et post plurimas sangrias, febribus, cruditate ventriculi etc. demum phrenesi mortuus est, nihil proficiente curâ Excellentissimi Domini, D. Praesidis de S[anta] Fe pecuniis, medicis, medicinis in sua propria domo salvare eum conante. R. P. Procurator Noster Joseph Maria Adamo Sicilianus, annis curisque canus, et post undecim sangrias febribus viriumque defectu mortuus est. P. Lambertus Weidinger Austriacus jamque salvus semel, sed recidivam passus in itinere Panamam, in oppido Cruces dicto, cruci suae immortalis est. P. Dominicus Mariani Sicilianus post 6 sangrias, et Fr. Stephanus Hispanus nunc tandem peractis quinque mensibus infirmitatis suae post febres recidivas convalescunt. Accedit mortuis P. Antonius

Speckbacher Austriacus, cholera, cruditate stomachi, febribus ac demum morbo caduco consumptus; appositusque est Panamae sepulchro P. Lamberti in Ecclesia Collegii Nostri; requiescentesque in pace cum reliquis in Ecclesia Parochiali Portuvelo beatam expectant resurrectionem.

Nos vivi residui eandem penè alam omnes subieramus. Dum iter Panamam per mare fluviumque Czagre ingrederemur, commotione enim bilis ex motu maris orta, et consequenter febribus ceciderant infirmi novi P. Andreas Suppetius, P. Joannes Mosman Belga, P. Jacobus Bremers Belga, P. Bartholomaeus Lobith Austriacus, P. Nicolaus Theodatus Neopolitanus. Alterationem graviorem passi P. Andreas Alciati Mediolanensis Superior Noster, M. Michaël Biscarinus. Auxit infirmiorum navigii mei miseriam, quod contra sclavorum etiam mare conscendentium morem^a, praeter modicum biscocci panis ante consensum navis usque ad medium noctis nihil dabatur; uti nec deinceps toto navigationis tempore, quo inediam nostram sublevaremus, infirmisque solatio essemus. Atque is erat expeditionis nostrae mos ordinarius. Solo pro deliciis rivi turbida aqua fuit febricitantibus. Unde justo incensus zelo, in praesentia P[atrum] eorum Superiore conquestus, sed etiamsi is mandaret, à [43r] Fratre illo aut sordidè parco, aut culpabiliter negligente nec bolum panis, necessitati meae ac infirmorum inservientis, inpetrare potui. Pejus hoc itinere, quàm unquam habebamur. Ut haec spinae, reliqua omnia rosae dici possint. Praeterea, sentina navis tam pestilentialem afflabat foetorem dies noctesque, et vel primo afflatu sanissimum quemque corrumpere potuisset. Cibus noster tum quotidianus erat tassacho, vilissimusque sclavorum aliàs; caro est vaccina in modum lororum scissa, sole ardente exsiccata, cruda, verminosa, corrupta, foetens et vix ferreis stomachis digestibilis; haec itaque exiguo pretio comparabilis in magna quantitate cistis plenis à P. Adamo et Fratre suo advecta erat magis mactandis nobis, quàm sustentandis, nam qui eam maximè comedebant prae fame nimiâ, primi morbo et morte luerunt, unde amore salutis conventionem facta omnes ea abstinuimus et[?] sclavis vendere eam cogebatur Frater, uti et vinum, quod antea nobis negabatur, nè solutio vecturae ipsum transcenderet pretium.

In Crucibus sex Patres graviter febrim decumbentes medico utebantur muliere, utcunque practica, ad cujus proscriptum potus lactis muliebris ardores abientibus nonnihil temperabat. Verùm urgente magis necessitate cum infirmis mulis impositis viam saxosam per 7 leucas Panamam tendendum erat. Processi cum aliquot infirmis, sed iis medio in itinere relictis, deficienti Patri Speckbacher succurri; cum eodem in tuguriolo quodam pernoctans; reliquum manè perfecimus. Parum abfuit, quin et ego non infirmorum modò, sed mortuorum numero accenserer vehementissima effusione bilis prostratus, ut tres omnino pelves impleret; sinè ullis tamen febribus subsecutis, uti praesagiebat medicus. Nam apertâ bis venâ sanguinem semper purum generosum atque incorruptum inveniens mutavit suspicionem suam erroneam.

Interea P. Suppetius malignâ laborans febrim atque ab omnibus desperatus magnis passibus ad aeternitatem properabat, id ipsum pulsus irregularis^b, sanguis piceus, sensus mortui certò praedicebant. Sed triumphet mortis Domina B. V. Pekariensis! Sanus surrexit facto eidem B. V. voto, quot diebus Sabbathinis jejunandis ipse attestante medico, quod convalescentia hujus infirmi spem, artem ac industriam suam omnem superaverit. Accessit et P. Georgius Burger tardiùs licet, non multo impari discrimine ad^c extrema jam devolutus ex putridis febribus, post multas sangrias et charitativam curam externorum magis quàm Nostrorum nunc convalescit extra periculum positus. Cum hoc eodem die decubuit P. Henricus de Limputten Belga, ardentissima febrim phrenesi ac lethargo fatali, morti jamjam in falcem cadebat. Sed videtur optimus DEUS ejus charitatis officia in infirmos vitâ supernaturaliter reddidit praemiare voluisse. Itidem dejiciebatur febribus fortissimus omnium Frater Novitius Belga et post tres recidivas manè demùm melius habere coepit. Estque haec

^a etiam mare conscendentium morem || *corr.* **PZ**; etiam morem mare conscendentium morem **Brandt**

^b irregularis || *corr.* **PZ**; irregalis **Brandt**

^c ad || *corr.* **PZ**; ed[?] **Brandt**

loci hujus maligna temperies, ut aegrotantes gravius post annum, medium annum ad pristinas vices vix redeant, unde iudicio hominum post duos, tres, quatuor menses citò admodum convaluimus.

Tinnirent aures R. V. ad auditum eorum, quae, qualia, quanta tum in corpore, tum in animo nobis tunc perferenda erant. Unde mori nonnullis exoptabilius erat, quàm sic vivere, alii oves occisionis se lamentabantur, victimas mortis pro victimis Fratribus offerebamus nos alii; omnes ictum aut mortem de manu DEI praestolantes quotidie. Et quidni nobis idem contingat, quod duabus Missionibus aliis (utì mihi narravit R. P. Rector Collegii hujus), in quibus PP. Missionarii vegeti, fuertes[!] et sani fermè omnes, conscenso hìc mare de Zur, praeter unum alterumve mortui omnes. Tandem Apocalypsin inopiae nostrae mors aperuit P. Adami, viginti et unum mille Imperialium, sed illicò ab astuto illo Fratre haec pecunia aedificandis in Chile templis destinata esse causabatur, quasi verò propterea viva templa DEI destruere conveniret, duodecim itidem alia millia Imperialium ex munificentia Regia Catholicissimi Regis Nostri; sed jam pridem consumpta, et eleemosynas divites, cum licentia Admodum R. P. N. à Principibus Italiae pro Missione nostra erogatas. Sed meliùs fecisset P. Adami, si sese, ut PP. Franciscani Missionarii oblato à Rege Nostro medio Imperiali quot diebus toto itinere pro quavis persona contentàsset, unde et sibi et nobis melius consulisset. Praeterea, cum navigiis ad Bonos Aëres jam pridem immunes omnes in Chile stiteramus, sed impedimenta illa terrâ expedire impossibile videbatur neque ab illis nos dividere, quare Limam devehendis utroque mari, Oceani et de Zur, mutato consilio una cum illis navigiis Carthagenam Indiam tendentibus nos imposuit iisque jam dudum salvis, nos adhuc periclitamur.

Taceo his minora, ut Missas, nunc centum, nunc alias centum, nunc quot diebus dicendas nobis firmioribus à Patre Adamo impositas, titulo, uti ferebatur gratitudinis, nè ex justitia vectores ac hospites pecuniis solvere cogeretur. Taceo habitationem nostram hospitali cuicumque miserabili persimillimam; in qua medio ab invicem jacentes passo, unus ab altero morbum et mortem contrahere poteramus. Taceo scorpiones, mensae, vestibus ac lectis innumero se inambulantes, non tamen morsu, doloroso admodum, lethaliter laedentes. Taceo carbunculos, ulcera, pustulas ex corruptione ac pudrefactione sanguinis intercutis in corporibus nostris ortas. Taceo garapatas¹⁴, ninguas¹⁵ (vermes sunt acuto morsu carnem usque intrantes), lacertarum familiarem ubique cohabitationem, murium et glirium diu noctuque lectos nostros infestantium importunitatem. Cogitabam duabus noctibus glirem grandiore corpus meum insilire, sed manè terribilem bufonem fuisse deprehendi ad lectum meum. Taceo et opprobria nostra, afflictiones altioris ordinis; faex et amurca audivimus ab ipso quodam Societatis nostrae huc in Indias ejecta, ut se se Provinciae à nobis expurgarent. Similiter à pari ignorantiores argumentabantur seculares nos in poenam actae irreligiosè vitae, ut discolorum aliorum ordinum Religiosorum hìc exulare opinantes. Profectò Señor quidam in praesentia plurium mihi objecerat: „Mi Pater, propter quae peccata in Provincia sua commissa Patriâ extorris factus est?“ Reposui ad verecundum silentium incutiendum, gratias Missionum Apostolicarum soli Societati nostrae proprias, nullius peccatis promereri, alios sexcentos in Europa esse, ut literis et virtute longè me Superiores, qui hoc excelsum munus sanctè mihi inviderent; sequi id mihi potius videri hoc dicto Ducem nostrum, qui discipulos suos, matrem, patrem, sorores stultosque sicuti vanitates omnes relinquere docuit se in cruce ferenda sequi, terrasque orbis peragrarè, in quibus major DEI gloria et animarum salvandarum fructus speratur.

Apud prudentiores verò tum Nostros, tum seculares ità praescripsit vita Apostolica et virtus antecessorum Nostrorum per totas Indias, ut plenis succis laudabilia gesta eorum decantent neque ullus facilè Procuratorum futurus sit Europam petens, quin suppetias Apostolicas à Provinciis Germ[43v]maniae nostrae expetat. Conversis tribus haereticis, Hamburgensi et duobus Hollandis operâ nostrâ Carthagenae, me praesente exclamavit

Supremus Sanctae fidei Inquisitor: „Ô gloriosos filios praegrans et gloriosi in generatione sua Patris Ignatii, qui innata sibi cum haereticis tractandi dexteritate hoc tam facile efficiunt, quod nos nec praepositis praemio mortis assequi possumus!“ Adjecitque Illustrissimus ac Reverendissimus Episcopus in quadam conversatione coram aliis Patribus, si in sua foret potestate positum, aliis se Missionariis non usurum, nisi Patribus Societatis Nostrae, eo quod conversiones gentium cum gratiis suis Societati Nostrae DEUS singulariter addixisse videatur. Habuit is nos Pauperes Christi pro affectu suo in villa ac mensa sua tota die, liberaliter ac munifica manu fortunas suas omnes inter egenos dispergens novit optimè conservare.

P. Georgius Gussen, liber Austriacus, iudicio nostro maximè debilis, sed gratiâ DEI semper firmus, cum Patre alio Flandro-Belga (est nunc socius P. Suppetius) ad sexcentos promiscuae aetatis sclavos extra urbem catechizat; ego quot diebus Dominum Parochum in suburbio audiendis Confessionibus et legendis Missis adjuvo, P. Burger cum commendatione et nostra et sua Grammaticam aliquamdiu hic docuit, Confessiones multo ad nos concursu excipiunt plerique alii. Et miraculo sumus omnibus, quod contra morem usitatum aliorum, eleemosynas largas pecuniae pro rebus Spiritualibus non admittamus, dona DEI gratis data amoris ac salutis animarum gratis impendentes; studium enim omnis condicionis hominum in auro argentoque congerendo est; non in lucris animarum.

Atque haec modica respectivè, omissis majoribus et altiori indagini reservatis, pro notitia modestè admodum R. V. transcribere iudicavi. Et quia non omnibus communicanda omnia, quae delenda probaverit, deleat. Neque hic casus noster particularis aliisque Procuratoribus praeiudicare debet, quos in Missionarios suos summè charitativos ac liberales extitisse semper comperimus. Placent Divinae Voluntati etiamnum nos sic excoquere, ut quod aurum esse debet, quod argentum, quod ferrum, quod palea dignoscatur. Tenuimus literas R. P. Provincialis Peruani, qui obsequia omnia charitatis P. Adamo nobisque sua in Provincia addicit, et sanè potest, cum cistae illae Provinciae suae vitam nostram et salutem constiterint. Legimus pariter et non sinè magno dolore literas Nostri R. P. Provincialis de Chile; in quibus mille votis ac desideriis nos expectare conqueritur et sanos omnes exoptat, ob defectum scilicet operariorum in vinea Domini; nam sexcentos Indos in insula Motscha studio unius Patris nostri recenter reductos scribit; trecentas ibidem familias Indorum in loco alio atque reducendae paulatim gentis barbarae, quatuor alibi Missiones apertas; ut Missiones taceam aliquot novas alias, pro quibus à Catholicissimo Rege Nostro sustentationem accepimus. Misit obviam nobis per Bonos Aëres, uti sperabat, appulsuris octodecim currus cum victualibus, bobus infinitisque rebus aliis non modo necessitati, sed vel commoditati nostrae servituris. Idemque facturus erat R. P. Provincialis Paraquariensis, jamjam itineri accinctus nobis summa charitate sua ac liberalitate excipiendis, sed deprehendentes sese illusos literis primis P. Adami, nos per Bonos Aëres intraturos; rebus destructis ad sua se receperunt.

Quid dicet amantissimus Nostri R. P. Provincialis noster, quando mortes filiorum suorum intelliget? Quos nec videre licuit, multò minùs amplexari; atque cum perditione fortè omnium et pecuniarum et personarum.

2. Bella pyratice.

Nunc bella gentium harum terra marique calamo laconico aggredior. Atque reliquos inter pyratas principem locum tenet Oceani Indici latro Lorencillo¹⁶, natione Zeelandus, sua arte Condestable; is à servitiis multos annos erat Catholicissimi Regis nostri, sed negatum sibi stipendium ulturus, pyratice exercere contra Hispanos statuit; captoque primùm navigio uno Gadibus ad portum, tum altero ad insulas Canarias, duobus itidem aliis Carthagenae Indiarum in Novo Regno, aliisque demum hinc inde interceptis. Formidabilis multis jam octo navigia numerat, gente et artilleriâ utcunque ad pugnam instructa. Nec difficile fuit ex vicinis

Gallorum Anglorumque insulis socios pyratas sibi adsciscere, innumeros homines perditos et ad quodcunque facinus attentandum quovis aere statim comparabiles.

Tribus abhinc annis Veras Cruces[!] Civitatem opulentam uno ante adventum classis Hispanica die totaliter expoliavit, mactatis insuper omnibus, qui resistebant, Hispanis. Ditiore inde tribus millionibus Imperialium factus tempestivâ fugâ per mare sibi consuluit similiter expoliavit insulam ac oppidum Escampetsche¹⁷. Tentabatque eandem fortunam hoc anno emensione suorum facta neque flottam Hispanicam longius à se in Portuvelo stantem, quòd timeret, habebat. Sed incolae facto damno proprio cautionis ad interiora insulae se suaque receperunt, ad Meridam¹⁸ oppidum Menda usque, quos dum insequuntur pyratae Lorencilliani structis ab Hispanis in via insidiis, trecentos suorum amiserunt. Quare fugâ reliqui sibi consulentes atque ex vindicta combusto Escampetsche ad navigia sua quantocyus sese salvârunt. Et verò velocitas pedum omnibus vita fuit, nam ad consensum suum jamjam in conspectu habuere infestam sibi classem bellicam Hispanorum de Bortovento[!], quo Lorencillo ad pugnam per mare querebat fuissentque demersi omnes aut captivati, nisi velocissimâ fugâ levioribus ad cursum navigiis suis subduxissent. Constabat haec classis quatuor praegrandibus bellicis navigiis sinè aliis minoribus. Capitanea mille milites et quinquaginta tormenta metallina numerabat, grandia pleraque, totidem ferè navis Admirantia; aliquantum minus duo reliquae.

Tenebat hìc archipyrata correspondetiam amicam cum Gallis Anglisque pyratibus, qui per fretum Magellanicum alterum mare de Zur ingressi, tribus navigiis bellicis et duobus aliis Panamam^a et mare de Zur inibi clausum habebant atque ad conspectum civitatis medias [44r] inter insulas positi Hispanis insciis, et pro more victualia his terris aliunde advehentibus, septem minora navigia unâ cum victualibus omnibus eripuerunt. Dumque jam 6 mensibus portum hunc obsiderent, optimò certè loco, occasionem et tempus thesauro Regio eripiendo praestolantes, Belga quidam proposito sibi summo praemio incendendis eorum navigiis hac calliditate usus. Sub vesperum praetervectus singula navigia pyratum atque ea observans cum Principe pyratum Gallo colloquium petiit ac illicò impetravit. Proposuit copiosius, modò conditionem admitteret se à civitate inopiâ victualium laborante vim summam pecuniarum allaturum pro annonâ intercepta comparanda ideoque videret, nè utrisque lucrum tam certum, alioquin cessans, destrueret. Admisit praedo lubens, tantoque liberalius, quanto magis argentum satiebat. Discedens Belga sese nocte prima aut subsequutura[!] cum duobus aut tribus navigiis adfuturum annonae devehendae gratiâ, interea apud Primores civitatis argentum collectum. Instruxit autem duo navigia milite Hispano, uno igne, quod ubi Capitanea[!] navi pyratum affixisset, aliaeque vicinae, nè unâ involverentur incendio, fugam arriperent; eandem iis inhiherent. Jamque res ferè conficiebatur, verùm Hispani antè pugnam canentes victoriam aut, quod veriùs est, exterorum gloriae invidentes, dum Belga cum paucis suis in canoa navim incendiariam admoveret, explosione inani facta totam turbârunt, unde Capitanea pyratum flammis jam devoranda cum omnibus reliquis, scissis anchoris, fugâ in altum saluti suae sibi consuluerunt. Majoris fortitudinis nomen gloriosâ morte sibi comparavit alius quidam Capitaneus Hispanus, qui inimicas pristinas stationes continuare videns instructis tribus ad pugnam navigiis favorabili vento loco suo aggressus, sed in primo statim conflictu à duobus suis navigiis ignominiosè desertus; ipse solus cum tribus aliis Anglorum navigiis tam acri et pertinaci pugna decertavit, usquedum amissis pyratum plurimis fatali ictu per pectus, unus pro omnibus caderet.

Ex interceptis dein literis patuit amplius periculosa multùm Hispanis correspondentia pyratum ex utroque freto; plures et plures Lorencillianos praedones exigebant pyratae Angli; ut viribus inde auctis fortiores securiùs thesaurum Regium pugnâ maximâ aggredi possent. Quod et astutâ praxi partim antea iam effecerant. Nam ad conspectum Carthagenae et

^a Panamam || *corr.* PZ; Panam Brandt

armadae nostrae in portu stantis summa velocitate praetervecti, sexcenti suorum ex Jamayca insula combustis tribus suis navigiis Indiis ductoribus secretis per montes viis usque ad alterum mare de Zur pervenere feliciter, fabricatisque nonnullis canois grandioribus sese reliquis ad Panamam incorporarunt; quod et aliis aliquot centenis pyratis ex voto ceciderat itinere per fluvium Dariel¹⁹ tentato Indiisque nominati fluvii muneribus corruptis, unde numerus praedonum jam ad duo millia ascendere ferebatur. Nescio tamen, qua controversia inter illos orta quadraginta retrocedentes in fluvio Dariel se detinebant. Indus mestizo Cazique, i. e. ex Hispano Patre et Inda natus, de his Praesidentem Panamensem admonuit totamque 80 suorum Indorum operam una dedicavit mactandis his Anglis, dummodo certe sagittarii sui praemiarentur. Et consilio hujus Cazique res tota ad optatum peracta fuit. Miserat pariter centum musqueteros Praeses, qui conflictu durante excensum ad alteram fluminis ripam Anglis suscipi fugitivis inhiherent. Vaferrime igitur, ut antea, pro sustentatione munera ab Anglis admittebant Indii, usquedum ad locum insidiarum perventum esset, in quo, duobus exceptis captivis, ad unum omnes sagittis Indiorum occubuerunt nulla facta explosione Hispani. Conspexi postea ipsum Cazique praemiatum a Praesidente, rubro vestitu et virga Nobilitatis insigni obviosque mihi habui et sagittarios Indios reliquos, alios tribus, alios sex grandioribus sagittis instructos, praemium laboris sui requirentes.

Nullum non movit lapidem Lorencillo praepinguis spe praedae inescatus, ut gentem bellicam sufficientem submitteret, verum ab Hispanis jam vigilantioribus terra marique impediabatur. Stetit aliquamdiu in Plaion sinu maris, loco majoribus navigiis inaccessibili, insidians Hispanicis navigiis, quae si Portuvelo commercii gratia irent; tum supervenientibus quinque navibus bellicis nostris ad insulas vicinas longo tempore clausus et tantum non captus dicebatur, qui tandem favorabili sibi usus vento, littus radendo magis avolavit, quam fugit est conspectu Hispanorum. Hac occasione Capitain[!] Grillo cum triginta Graecis suorum Ducis Marchioni Pinedae adjunctus duobus grandioribus canois littora maris legens conspicientibus Hispanis obviam sibi pyratarum palondram (navis parva est pro cursu) prima aggressionem ripuit captivis decem Anglis cum Duce pyrata, qui Carthagenae ad fidem nostram per P. Dominicanum Hybernum conversus, furta centum millium fure solvit. Querebatur non immerito coram Excellentissimo Domino Generali armadae Graecus ille Grillo de amissis suorum aliquot non hostili, sed amica, uti credebat, Hispanorum manu, explosionibus contra se suosque magis quam inimicos factis, ex invidia scilicet, quod cum paucissimis suis gloriae palmam praeriperet.

Majori adhuc industria in alio rursus loco invigilavit Lorencillo navigio Regio Patatscha, quod ex insulis de S. Margarita²⁰ aliisque sibi conterminis perlas (margaritas), argentum etc., thesaurum Reginae advehere debuit. Ad ipsum portum ac ictum tormenti se interdum praesentabat Lorencillo spe tam divitem offam jamjam devorans, sed illud insigniter a Capitaneo Hispano; nam cum eidem via navigationis ordinaria juxta littora cum suis omnibus insidias strueret; is per scopulos in altum vectus, ope B. V. salvus omnibus, incolumis Carthagenam appulit. Ubique fere pyratarum insidiae depraedationibus insularum sese sustentantium et augmentantium ad insulas Canarias duobus navigiis Hispanis pyrata quidam Africanus struxerat insidias, sed cum ab Admirantia Nostra, quo securitatis gratia secundum obligationem suam eadem comitabatur, grandioribus tormentis quati cepisset, desiit se amicam Hispanicam simulare, et qua data via celeri fuga in altum sese recepit. Male vero cecidit pugnae alea Hispano alteri navigio, quod se ab alio navigio una merces vehente ad insulas de Cuba securitati^a suae nimium fidenti divisit. Illico enim ex insperato ab navigio pyratico Gallorum qua velis, qua [44v] remis advolante, undique ad defensionem suam urgebatur. Diutius quam una hora utrinque certatum fuit acriter. Tandem amissis missilium globorum imbre Hispanis, quadraginta aliquot reliquisque omnino et viribus cadentibus,

^a securitati || *corr.* PZ; securati Brandt

formicarum instar pyratae navim conscendunt obvios quosque trucidant, Capitaneum navis è latebris extractum in poenam suae ignaviae pariter ferro immolant, reliquosque Hispanos saevitiâ in misericordiam versâ fame et miseriis consumendos in littora ejecerunt, sicque navigio et pingui praeda cum octodecim tormentis potiti sunt. Quod si Hispani aut explosissent aut explodere scivissent vel semel contra inimicam Gallorum navim, longè minorem atque nullis tormentis instructam, victores haud dubiè futuros fuisse ab omnibus proclamatum fuit. Centum et aliquot erant Gallorum, septuaginta Hispanorum, etsi artilleria et navigio majori superiores, pugnandi tamen dexteritate inferiores. Narravit mihi hanc tragoediam fusius ipse ejusdem pars magna, Capitanei occisi Vicecapitaneus consanguineus suus, duobus ictibus sclopi per pedes humi prostratus vitamque suam Capellano suo Gallo pro se deprecanti in acceptis retulit; quem dein Galli pyratae ad insulas suas secum acceperunt promissa quotannis quadringentorum Imperialium nostratium solutione; tantum profuit huic Hispano inimico sibi alioquin Gallo benefecisse.

In mari de Zur perfectam victoriam contra pyratas Anglos Gallosque consequuti[!] fuissent, si eâ uti voluissent Hispani. Miserat de Lima Vicerex regni Peru bene instructam classem bellicam cum numerosa gente, quinque navibus grandioribus pro pugna, artilleria abundante, ut sola Capitanea plusquam quinquaginta tormenta majora ex metallo numerabat; vehebatque secum aliquot milliones de thesauro Regio; reliqua erant navigia minora atque incendiaria. Ubi ad conspectum Panamae ventum fuisset, obtulit sese ad pugnam classis pyratica tribus navigiis bellicis constans et longè minoribus; primarium numerabat 40 tormenta minora, secundarium viginti aliquot, postremum 18; atque unanimi explosione omnium facta contra Admirantiam Hispanorum globi tormentarii usque ad navim non pertingerunt. Interea Admirantia Hispanorum cum generosissimo suo Generali maris imperterrita omnibus frontem una opposuit, et prima explosione facta tormentorum inimicas naves supernè per medium fregit, ut pyratis multis mactatis globi per utrasque tabulas navigii transirent. Quare interitum suum praesagientes pyratae fugae sese dederunt, ejectis majoribus oneribus ex suis navigiis, quò velocius fugerent. Videbant enim se sic cinctos à navigiis aliis Hispanorum, ut si pugnare voluissent, omnes periissent. Verùm, quia omnes à nutu dependebant Supremi Generalis Capitaneae illaque salvandi thesauri studio magis pugnam declinabat, quàm inibat, et ipsa Admirantia ex loco pugnae à prosecutione partae jamjam victoriae Capitaneam subsequi cogebatur non sinè summa Generalis bellicosissimi indignatione. Sicque hostem è suis manibus ac victoriam certam volentes dimisère Hispani.

Rediverunt illico Limam naves bellicae et commercium Peruani Regni huc Panamam deduxerunt. Diciturque passim in puro argento, auro et margaritis ad 28 milliones pretium ascendere. Galli pyratae numero inferiores à pyratis Anglis se dividerunt; Angli novis exspoliationibus et incensionibus portus Novae Hispaniae infestant; contra Gallos verò; qui post exspoliationes locorum aliquot in insula Coyba²¹ valde faecunda novas colonias agere feruntur; miles qui terrâ marique eos aggrediatur, expeditio jam pridem facta, exspectamus quavis[?]^a die eventum illius. Quinquaginta[!] et amplius portus sunt regni Peruani, undique aperti hostibus, aliquotque jam ferro et igne desolati; unde quàm primum rumor certus advenenerit hostem littora Regni Peru relegere. Nos unà navibus bellicis impositi pugnam spectatores inibimus, ut vel sic tandem aliquando Limam perveniamus. Ante enim quinque vel sex menses minimùm Limam usque penetrandi spes nulla affulget, nisi tum demum his exactis cum reducibus navibus mercatorum Limensium.

Capitanea navis omnium maxima, stans in portu Paitensi, incuriâ petulantissimorum hominum succenso pulvere pyrio in millenas partes dissiliit 300 et 50 aliquot hominibus una in aerem et profundum ejectis, occisis omnibus. Aliquot milliones constitit. Generalis

^a quam[?]

Supremus vitam adscribit suam Patri Missionis Limanae Soc[ietatis] Nostrae, quod vesperi excensum cum suis sibi persuasisset.^a

3. Indi pugnaces rebellantes superstitiosi^b.

De Pyratibus ad Indos pugnaces calamum breviter converto. Cum iter ageremus per fluvium Czagre magno impetu in mare sese exonerantem, defluere videbamus canoam sagittis instructam, tum et Indos nobis obvios in rapacissimo et profundissimo fluvio post canoam perditam navigantes quàm celerrimè, tres in uno trunco absectae arboris, alium solum in parte corticis. Cogitabamus nos eos nullo non momento undis involvendos. Sed isti dexterrimi sanè natatores risu omnia ludibundi cum aquis excipiebant. Ex utraque parte fluminis tigurìa eorum hinc inde quàm longissimè dispersa visebantur[!]. Narravit mihi ex occasione Dominus quidam Hispanus, qui potiore partem Americae lustraverat itinere per medios Indios saepius tentato non sinè frequentibus vitae suae periculis. Narraverat inquam hos Indios bellicosos admodum Hispanis extitisse; praecipuè Cazique, Majorem à commercio quotidiano cum Daemone multum notum, et à praestigiarum peritia et arcus tractandi dexteritate [lucta†]rumque fortitudine eum subjecti reliqui Indii suspiciebant, metuebant et ut invincibilem adorabant. Quare stante utrinque ad pugnam cohorte et Hispanorum sclopetanorum et Indorum sagittariorum conventum fuit, ut Duces soli contra se invicem pugnarent, conditione facta, ut si vinceret invincibilis iste Cazique, Hispanis minimè subjicerentur. Dux Hispanus perbellè callens jaculandi artem ostentanti sese in publico loco certaminis cum mille in facie fucis et gyris, Cazique illi duos solidos ex sclopo ictus dedit ad vivum, sed Daemonis arte congelatus Cazique Hispano illudebat. Ille interea tertio onerans formansque crucem contra Cazique[!] magum addensque: „In nomine B. V. MARIAE jaculor!“ Hoc tertio ictu atque ultimo in terram prostravit atque cum vitalibus vitam excussit. Fortitudinem Cavalleri hujus Hispani suspensis oribus et animis mirantes formidine pleni statim se Hispanis submiserunt.

Ex cessione facta cum reliquis inter primos oppidum eorum intravi Gurgona vidique Indios sugentes ubera matrum caeruleo per totum corpus colore tinctos, maturiores verò flexis genibus nos excipientes et benedictionem Divinam expetentes. In templo ex arundinibus aedificato venenari licuit B. V. Dolorosam in uno, B. Indiarum Apostolum Xaverium in altero altari. Lustravi tum curiosiùs eorum tigurìa et duplicis generis sagittas, unas in modum hastarum minorum cum ferrea et venenata cuspede, quas homine multo longiores ex arcu fortissimè vibrant iisque apros in sylvis mactant. Alias, longitudinem hominis aequantes, ex cannis et ligno durissimo ad trecentos etiam passos contra hostes suos evibrant ex arcu, figuram directae perticae referente. Omnes in oppido pueri Indii jam arcum tractare sciverunt et aves jaculari. Sunt curiosissimi et amantissimi Nostrorum neque à comitatu Nostro se faciliè separabant.

Non multis abhinc annis per rebellionem defecerunt à foedere cum Hispanis Panamensibus Indii fluvii Dariel dexterrimi sagittarii. Nunquam ab Hispanis quantumcunque potentibus subjici potuerunt neque poterunt. Ex utraque enim parte fluminis innumeri insidiantes, quoscunque volunt, facili negotio sagittis mactant. Unde muneribus corrupti, juncto utrinque foedere imò et connubiis amicitiam mutuam firmârunt. Dicti sunt et fuerunt sagittarii Regii, quia Regiis stipendiis, puta vestibus, cultris, ferro [45r] et aliis rebus curiosis atque utilibus solvebantur contra Anglos Gallosque pyratas. Ast ubi hanc solutionem aliquoties sibi negari advertissent, cujuscuque demum incuriâ et iniquo quaestu quorundam Hispanorum aurum divitiasque suas potiùs quaeri, quàm se ipsos neque promissa nec conjugalia jura servari, consilio et viribus initis Hispanos plurimos occiderunt, omnesque terris suis in perpetuum excluserunt. Auro potissimo prae omnibus abundant, et ipse fluvius

^a Capitanea navis ... sibi persuasisset. || *sub signo „NB.“ in margine folii add. Brandt*

^b superstitiosi || *corr. PZ; superstitiosi Brandt*

arenâ auri et margaritis dives manat; Praesidentibus Superioribus in Panama quotannis gratuito gratiali centum millia offerebant. Unus solùm Hispanus nuptus filiae potentioris Cazique trecenta millia Imperialium furtiva subtractione in Hispaniam secum tulit. Usque adeo abhorret gens barbara Diviniore lumine necdum imbuta pacta fidelitatis aut frangere aut sibi frangi.

Omnium verò fortissimi et bellicosissimi continuis sermonibus feruntur esse Indii Chilenses, de quorum pugnandi dexteritate, arte et Marte unus vigiliarum Praefectus, qui in campo contra eos saepius stetit et Illustrissimus Dominus Gubernator Chilensis, qui cum iisdem duodecim annis pacem servavit, multa in praesentiarum mihi retulerunt. Colore vultûs et corporis sunt candidi, ùt Europaei, staturâ grandes, membris crassos[!], bracchiis fortes, ut picas suas nostris nonnihil graviore, ùt pueri bacillos, una manu gyrant; bella cum Hispanis non pedites, sed equites ingrediuntur, habentque equos abundantissimos ad pugnam benè instructos; cursûs velocitate, nitore comae, virium robore atque vitae asperioris durabilitate quibusve optimis equis Europaeis nihil cedentes; his prolongis suis hastis acutissimisque armati, omnes insident, servato ordine in hostiles acies irruunt et fortissimos quosque primo impetu de equis suis precipitant, sicque viam cruentae dein caedis aperiunt. Primam scloporum exonerantes sationem in se inperterriti sustinent, qui cadunt^a, vixque ad alteram pernecitate sua pervenire sinunt Hispanos, atque lanceis perfugisse primos ordines; jam illis vicisse fuit. Unde post multas pugnas, magna suorum ordinariè strage prudentiores et cautiores facti Hispani, pacem potius cum illis servare malunt quàm belligerari.

Stetique[!] etiam semper memoratus Gubernator Chilensis pro parte pacis contra consilia et machinationes novorum bellorum cum iis Indis[!], tum apud Viceregem Limensem, tum Catholicissimum pium Regem nostrum, conjecturans atque concludens ex victoriis Indiorum antecedibus novis bellorum tumultibus ab ejusmodi pugnacibus Indiis totum Chilen[!] perditum iri; amicam consultius servandam pacem, et gladio Verbi DEI potius subigendos esse per Christi[?] Missiones PP. Societatis Nostrae; quorum Apostolicis laboribus et fideles Indii inter rebelliones confirmati et conservati in fide salvifica et obedientia Hispanorum, et continuis accessionibus novorum Indorum per Verbum DEI major fructus factus sit et fiat, quàm ex armis sperari potuit. Quare etiam ad Missiones PP. Nostrorum augendas et promovendas toto quo gubernavit tempore omne suum studium, consilium et operam contulit addixitque, una[que?] se totum Societatis Nostrae Missionariis per Indios sparsis, è quorum consilio omnia gerebat; rescivitque unus meliùs quàm omnes alii numerum horum pugnacium Indiorum ad quinquaginta millia ascendisse; eosque armis instructos se facile campo praesentaturos fore, si quid contra foedera pacis inita bello tentare inciperent Hispani. Certas praeterea habent herbas et parum maiz accipiunt se[?] quisque secum; et hac solum annonâ herbas masticando et sugendo se sustentant per tres, quatuor dies, viresque suas augent potiùs, quàm perdant, quare vel solo jejunio suo hostes suos debiles reddunt atque enervant. Qualem quis sibi Indum esse cupit, [ta†]lem conversatione experietur. Si cum eo tractat suaviter ac humiliter, humilem vicissim et suavem habebit, si amicè, amicum ac liberalem, si sincerè, sincerum atque fidelem, si astutè ac severè, barbarorum neminem ac fraudulentiozem inveniet. Sed de his plura, ubi Chile attigero.

Superstitiones ac magiae tum his, tum aliis Indiis vicia communissima sunt. Quando vident serpentes aut innexas sibi aut per viam currentes; item araneas, erucas grandiores similiaque insecta, grave sibi malum obventurum timent. Si illis tinniant aures, pedibus offendunt, labia, palpebrae oculorum aut alia pars corporis tremunt, dicunt quod aliquod boni vel mali audient conforme oculo aut pedi aut auditui, in quo motionem senserunt. Ubi verò audiunt cantare noctuas, accipitres, gallinas et aves alienigenas vel peregrinas, gemere turtures, canes ullulare, accipiunt hoc pro malo augurio mortis propriae, aut vicinorum et

^a cadunt || *corr.* PZ; cadunt cadunt **Brandt**

eorum praecipuè, in quorum aedibus ejusmodi cantus percipitur. Hinc offerre solent eis herbam coca et innumerabiles alias nugas, petendo de avibus; ut illis parcant; et potius inimicos suos cantu suo mactent. Quodsi mulier uno partu duos ejiciat, pro signo anni sterilis habent atque nè idcirco indignationem populi incurrant, in occulto unum mactant; si vel non pridem sine baptismo vivam prolem terrâ sepeluit mater India.

Indii verò venefici et magi ordinariè sunt majores aetate, camaseas vel soncoesoc à suis dicti, habentque pacta tum explicita, tum implicita cum Daemonio. Instrumenta magica, quibus ut plurimum utuntur, sunt partes de funibus suspensorum illorum dentes aut aliorum animalium, figurae ovium fabrefactae ex diversissimis rebus, capilli, ungues, bufones vivi et mortui, color illorum lingua dictus mandur, capitella animalculorum, plumae avium et super haec omnia herba coca. In ollis bufones, araneas, serpentes vivos alunt. Hinc ad istiusmodi magos multi currunt; petentes herbas etc., quibus vivant, amores sibi turpes concilient, acquirant aestimationem inter suos, mactent inimicos suos etc., et pro omnibus rebus inveniant remedia diabolica praeparata in confectione magicarum herbarum, radicum, lapidum et insectorum; faciuntque subinde arte Daemonis certas statuas, figuras, aves hominibus loqui.

P. Christoval de Mendoza M[artyr], cui infideles cor linguamque extraxerunt, cum P. Antonio Ruiz, quatuor corpora quatuor veneficorum in cineres exusserunt, quorum ossa locuta sunt, dederuntque responsa Indiis, qui illa consulebant; in illo tamen subsequuto damno PP., quod Venefici consecratores^a alii omnes expectabant.

Adjicio quod retulit Parochus quidam Episcopo suo Quitensi: „*Multum tempus,*“ ait ille, „*multamque sollicitudinem me constitit, ut insignem aliquem ac famosum Magum in certa doctrina Christiana caperem. In persona ivi habitâ notitia per meos Fiscales, incurrique nebulonem in una miserabili casa intra profundam terrae rupturam. Ipse vultus et reliquus habitus corporis de eo, quis esset, manifestabant. Destruxi illi sacculum plenum instrumentis suarum veneficiorum, ac extruxi in publicum in die festivo ad conspectum totius gentis, postquam divulgavi ipsius delictum, eum publicè castigari feci, aliisque omnibus verberum, carcerum et confusionis publicae indixi poenas, si cum eo agerent aut consulerent aut remedia quaererent. Tum in extracta pyra spectantibus cunctis sacculum in cineres combussi. Statim Indii praesentes summam mecum compassionem habere ceperunt, quod certo ab illo Venefico [45v] suis artibus mactandus sim. Aliquot post menses inveni ad portam domûs meae cocam masticatam, divisa grana maiz herbasque alias incognitas, signa certa subsequaturae mortis; quibus visis Indii mei jamjam lachrymis tanquam mortuum prosequerentur. At transivi omnia sanus monstravique inde arrepta materia pro concione Indiis omnibus, quod nihil artes Daemonis contra omnipotentiam DEI veri possint, nisi hoc ipsum admittat pro castigandis malis.*

Alterius videntur generis hypocritae quidam alii, qui supra infirmos mille cruces formant milleque impertiuntur benedictiones nunc DEUM, nunc Jesum inclamantes, et genu flexi aut sedentes labia creberrimè movent, oculis in caelum fixis verbisque Sanctis se totos contemplatione et oratione abreptos fingunt, succedentque infirmis Confessionem, sed ubi Sacerdos terga verterit, ad veneficia sua et artes magicas in secreto prosiliunt, partes dolorificas rimantur dicuntque se sanguinem, pedras, vermes, quos in manibus substituunt, eruisse. Hi Venefici et Magi cum furore diabolico resistunt Evangelio, nè per divinam illius lucem tenebrae nequitiarum suarum dispellantur et à suis nihil fiant. Et reducere illos est idem, quod si curare leones, emollescere petras. Experientia enim docet; quod aversos à se Indios ad lucem Veritatis omni modo studeant impedire minando illis nimbos, fulmina, destructiones fructuum, dilacerationes ab immittendis serpentibus et tigrilibus, morbos,

^a consecratores || corr. PZ; consectores Brandt

vulnera, mortes, quibus inanibus terricula mentis teneras adhuc plantulas in Ecclesia deficere faciunt aliasque, nè accrescant, impediunt.“

4. Mira quaedam.

De miris naturae haec pauca [...†]us scripturus [...†] ex termino. In mari piscem tam grandem vidi, ut longitudine plus quàm medium galeonem[?] superaret, in fluctibus seolvebat ut in cunis, figuram formamque lucii perfectè referebat. Praeterea delphinos marinos, qui corpore quasi in globum contracto sagittae instar se per fluctus jactabantur. Testudines maris captos conspexi in Portuvelo quinque, aequantes pondere centum et quinquaginta, et sexaginta libras; habent duo fortes viri, quòd in una portent, at tamen piscatores earum mihi dixerunt eas respectivè ad majores inter minimas computari. Item caymanes ex utraque parte fluminis ad solem expositos, crocodillis figurâ et staturâ pares, homines insequuntur ac devorant. Faemella ova uno partu plusquam centum effundit ad calentes rivi arenas, operatione ardentis solis excluduntur pulli in modum lacertarum. Vidi et comedi haec ova furto allata à nautis; sapore albugine et vitello nihil à gallinarum ovis differunt, solùm figura perfectè rotunda. Fructum quendam Indicum mecum fero praesentissimum contra venenatos morsus remedium; cujus applicationem P. quidam Noster morsum à serpente Indium et tumore veneni ad extrema jamjam deductum inter unius alteriusve horae spatium perfectae sanitati restituit. Alium itidem fructum tentavi et sumpsi, certum sanè bile laborantium remedium, sinè dolore ullo aut alteratione per suaves purgas nuclei ejus comesti choleram[?] evehunt; ut si velis tres unum nucleum, si sex duos, si novem tres nucleos sumas; alii exemplo meo probârunt senseruntque alleviationem.

Non tam perfectè Passionis sacrae insignia omnia repraesentat Granadil²², uti scribunt authores. Perfectius verò flos Spiritus Sancti²³ dictus; qui omninò columbam candidam rostro pedibusque aureis, ocellis rubicantibus sub throno volans repraesentat, sicuti in altaribus passim exhibitus fuit; crescitque ad viam et modum liliorum convallium, ejusdem odoris et virtutis. Cujus proinde Divinissimi Spiritûs donis, gratiis ac virtutibus ut omnes floreat!

RR. PP. [et FF.†] Charissimorum Sacrificia imploro.

Vivant, floreat, perennent omnes!

P. S.: Quando nos in Chile perventuri sumus, noverit DEUS. Etsi bono tempore Limam apellimus, nobis in Chile intrare tam citò non licebit, nam per menses Junium, Julium, Augustum etiam sub excommunicatione omnibus vetitum est iter istud agere ob maris tum turbulenti tempestates periculaque mortis manifesta. Obiit hoc mari, tum pacato, iter agens in Chile Obiscopus[!] futurus P. Dominicanus, vir humilis, sanctus, doctus, Societatis Nostrae apprimè addictus naufragium mortemque suam ipse in spiritu praevidit. Pro R. V. aut vivo aut mortuo, quoad vixero, in Sacrificiis omnibus memor ero, et quotannis unum Sacrificium offero gratitudinis et charitatis erga[?]; vicissim multam confidens R. V. Sacrificiis precibusque, ut vocationem meam pro majori DEI gloria ac animarum salute adimpleam.

N.B.: Excellentissimo D. avunculo meo, quae judicaverit communicanda, communicet. Est Archiater Caesaris, nomine Fridericus Ferdinandus Illmer de Warttemberg, RR. PP. Joanni Waldt, Emmanueli de Boye, item RR. PP. Ferdinando Coblih, Matthiae Senst, Joani Malik[?] etc., Warttembergensibus. Rogo, quàm possum, maxima humilitate et charitate R. V. mihi aliqua curiosiora praemia religiosa, imagines elegantiores, ceram sacrarm, agnos DEI et reliquias quasdam sacras et grana S. Joannae congerat, ac occasione accommoda transmittat aut Genuam literis P. Stephano Fluskio inscriptis, Procuratori Hispaniarum, aut Gades et ad Fratrem Laurentium Ortiz, socium Procuratoris Indiarum. Si illuc securè pervenerint, et ad me pervenient per navigia Hispanica, quae quovis anno ad pronos aëres appellant et inde per terram res necessarias in Chile deferunt. Sicque uno quovis anno chartas

ex Europa accipere potero et respondere, uti faciam. Servient corrumpendis Dominorum animis, praestigiis, Veneficiisque expellendis. Ad haec comparanda dabit aliquot nummos Dominus Avunculus, D. Illmer. Orbus his, orbus Europâ excessi. Multumque conversionibus animarum deservient .

Anno 1686, 1. Februarii, in Panamâ, itinere ad Chile.

R[everentiae] V[estrae] et R[everendorum] P[atrum]

Servus in Christo,

Georgius Brandt, Societ[at]is Jesu Missionarius in America, Provinciae Chile, mp.

Reverendo Patri in Christo

Patri Bartholomaeo Christelio Societatis JESU

per Provinciam Boëmiae Praeposito Provinciali

Ex America

Pragam, Boëmiae

BREUER WENCESLAUS (P.)

(20. ledna 1662, Český Dub – 26. červen 1729, Quito)

ZMIŇOVÁN:

WYD I

ŽÁDOSTI:

9. leden 1693, Praha (ARSI, FG IX 756, f. 361)

DOPISY:

BRE I

22. březen 1695, Sevilla (Španělsko), ?

Uložení: Opis: MZA Brno, G 11 557/6, f. 8r-9r [*vše text*].

Edice: - - -

Překlad: - - -

BRE II

18. červen 1699, Laguna (Peru), ?

Uložení: Opis: NA Praha, JS III 419/3, f. 219r-223v [219r-223r *text*; 223v *prázdná*]; BayHStA München, Abt. I. Jes. 607 [uvádí *GRULICH*, s. 62].

Edice: - - -

Překlad: *WB* č. 51 [*něm.*]; část z *WB* otiskli Josef a Renée GICKLHORN, s. 354-357 – [úryvek] Josef KOLÁČEK, *ST*, s. 98-101 [*čes.* dle *WB*]

BRE I

Pobyt v Seville

Je dosud s dalšími misionáři v Seville a zažívají tu krušné časy. Trpí nedostatkem stravy, což způsobila choroba, která vyhubila ovčí stáda, základ zdejší potravy. V létě si užili vedra a navíc jich bydlelo mnoho ve stísněných podmínkách. Kdosi o tom napsal generálovi, a tak došlo ke přestěhování části noviciátu a studentů teologie; poté byli misionáři ubytováni i jinde a přeplněnému domu pro indické misionáře se značně ulevilo.

Účastní se náboženského života, pořádaného profesním domem SJ; zatím nejsou schopni kvůli špatné znalosti jazyka kázat. Náplň a rozvrh náboženského života během týdne.

Průběh největší jezuitské slavnosti v Seville, zvané „*Doctrinae Solennitas*“; udělování odpustků; přeplněné kostely. Během jediného rána se v kostele SJ zúčastnilo svatého přijímání na 20 000 lidí. Arcibiskup a jeho pilná a příkladná účast na obřadech. Velkolepé závěrečné procesí při slavnosti; účast v něm je předpokladem pro udělení odpustků. Zvyklosti při tomto procesí, jeho trasa. Ženy se letos procesí příliš neúčastnily kvůli blátu na ulicích.

V životě neviděl takový dav lidí při nějaké slavnosti SJ, nejen on, ale ani italští jezuité. Některé jiné řády jezuitům závidí, ty „rozumnější“ spolupracují. Dominikáni sídlící nedaleko od domu SJ ani nemají jinou možnost, jinak by jim zpovědi chtiví věřící roztloukli bránu do kostela kameny.

O jiné věci se nestará. Zprávy z Ceuty, obléhané „barbary“. Začalo jaro, čeká teplé dny. Zima je tu nesnesitelná ne pro přílišný chlad, ale pro nedostatečná opatření k jeho předcházení.

Odplutí flotily se očekává koncem června, může to být i později. Bude ještě v Evropě, až přijde adresátova odpověď na tento dopis.

[8r]

Litterae Wenceslai Brejer datae Hispali 1695, 22. Martii.

Qvòd ultima Reverentiae Vestrae epistola me fortunatè deprehenderit, adhuc Seviliae existentem, infortunium meum et sociorum est. Haeremus scilicet ignari, qvando tandem migraturi, ità turbatae res et spes, res inqvam tantae importantiae, respectu boni publici: spes tot, praeter nos, aliorum, qvi à Septembri in vicinia portûs Gaditani profectionem exspectant, et cum vivant ex parato, necessitatem patiuntur extremam consumptâ, qvam ad proficiscendum attulerunt, substantiâ, in tanta annonae hîc circumeirca caritate, consumptis nuperrimè vervecum gregibus (qvod alimentum est in his terris aliàs praecipuum) per qvandam pestilentiam ex defectu pascuorum ob nimium solis ardorem, qvem et nos sustinuimus Domi nostrae aestate praeterita, arctè, ùt scripsi aliàs, habitantes. De hac ipsa habitandi angustia plurium in Domo tam exigua qvidam pro bono Missionariorum zelans epistolam nuper dedit ad A. R. P. Nostrum, qvi jussit, ut Novitii ad Novitiatûs Domm, Seminaristae seu Repetentes vel potiùs, qvi prima lingvae Latinae principia discunt, transacto Novitiatu ad Collegium Carmonense sex levcis hinc distans mitterentur, alii duo Theologi quarti anni ad Collegium S. Hermenegildi, qvòd tamen illis excusantibus vix futurum est; qvâ factâ divisione et novis insuper cum magna commoditate existentibus in Domo Professa, Domus illa seu hospitium Indicum bene sublevatum est.

In Domo Professa, qvae urbis Seviliae Paenitentaria dici potest, participes sumus functionum, qvae Societati sunt propriae, saltèm in administrando Paenitentiae Sacramento, qvando ad praedicandum in urbe tam polita per lingvam necdum videmur multùm ultra mediocritatem idonei, cùm praesertim Patres Hispani nostri Socii in promptu sint, ut suppleant, ubi ordinariorum defectus est. Porrò Concionum et Exhortationum apud nos per Qvadragesimam ingens numerus est. Horariae diebus Dominicis, manè et à meridie, item die Veneris, sic ut hoc die manè, et die Mercurii suum civitas ipsa sibi conducatur Concionatorem, sive ex Societate, sive externum Religiosum vel Clericum, qvibus diebus nos vocamus domesticae campanae pulsu triplici: primùm ad excipiendos et deducendos urbis Primores ad Ecclesiam, deinde finitò sacrò ad deducendum Praedicatorem (si externus sit) usqve ad

pulpitum. Tertio ad ipsum et urbis ut dixi primos Ministros reducendos, illum ad cubiculum aliquod, in quo more solito refocillatur, hos extra Domum Nostram reversuros in suam. Praeterea Novena S. Xaverii cum grandi accursu celebrata fuit praedicante quotidie Concionatore Domus ordinario. Praeterea diebus Lunae, Mercurii et Veneris, explicatio Doctrinae Christianae sub solis occasum, praevia lectione spirituali, recitatione rosarii, subsequente disciplina in ipsa Ecclesia per Miserere largè et lamentabiliter recitatum, aut potius ab uno aliquo decantatum.

Sed major his omnibus Doctrinae Solennitas, ad quam veluti remotiores dispositiones praecesserunt, tum domesticae illae sub noctem explicationes, tum in decem circiter Monialium (quae immediatè dependent ab Archiepiscopo hujate) Ecclesiis in singulis saltè ternae Doctrinae explicatio, tot enim vices sufficere videntur ad lucrandas Indulgentias Catechismi Generalis, quae Indulgentiae consuetudinem audiendi S. Doctrinam requirunt. Proxima ad dictam Solennitatem dispositio fuit inchoata Dominicà quartà Quadragesimae, per explicationem eruditam Doctrinae non solum in Nostrarum Domuum Ecclesiis, sed et in decem circiter Parochiis assignatis ab Archiepiscopo. Apud nos insuper fuit propter grandiore populi concursum triplicata succedentibus sibi auditoribus, quos simul et semel Ecclesia non capiat. Parochiales item semper ita refertae fuerunt, ut plures vix capere possent, et hoc integrè septimanà. Appropinquante Dominica Passionis jam se insinuabant copiosi quotidie paenitentes, pridie etiam turmatim advenerant, ut à manè usque ad seram noctem plerique Sacerdotes pro Sacro Tribunali sederimus.

Ipsa Dominicà jam circa horam tertiam Matutinam aderant confiteri volentes, quos expeditò sacrò ab aliis matutinis tenebris usque ad meridiem audivimus universim in Nostra una Domo Confessarii circiter 50. Quid in aliis Nostris, quid in aliorum Religiosorum Ecclesiis? Hoc certum est, quòd omnes omnium Monasteriorum Confessarii, omnesque Parochi indefectibiliter habeant hoc die, quos audiant; quippe talis tantaque harum Indulgentiarum Seviliae, imò in omnibus locis, ubi hujus Provinciae aliquod Collegium est, tanta in quam est aestimatio Indulgentiarum Generalis [8v] Catechismi, ut numerus eas lucrari volentium minimum ad 80 millia censendus sit, ascendere, nam in Nostra solum Ecclesia uno Dominicae huius matutino tempore communicantium fuerunt plus quam 20 000. Totidem in Ecclesia Metropolitana. Residuae Parochiae singulae per 5000 plus minus numerare solent. Solennizat hoc celeberrimum Societatis Nostrae festum Archiepiscopus hujas, in primis quidem veniendo aliquo die ad audiendam S. Doctrinae explicationem, ipso verò Dominico die à dicta summo manè Missa usque ad extremum Meridiem constantissimè Sacram distribuens Communionem. Tum, ubi jam communicantes deficient, Missam adhuc unam addit, postquam iteratò residuis ultra 12^{mat} horam Sacram praebet suis manibus Communionem, in Nostra inquam Ecclesia Domus Professae. Et hoc jam pluribus annis ipsi est in Consuetudine sanè stupenda.

Plura haberem, quae de hoc Praesule referre possem, admirabilis exempli et zeli quae sunt veluti prodigia. Hòc annò supra consveta aliud addidit, quando ad invitationem Patris Nostri Praepositi Petri Zabata magnae Autoritatis reducem ab Ecclesia Metropolitana processionem pedes per luto plenas plateas comitatus est, usque ad nostram Domus Professae Ecclesiam, cum aliquot Nostris Patribus, et aliis saecularibus et Ecclesiasticis Doctrinam Christianam, prout illam pueri in Scholis trivialibus, veluti cantando addiscunt, et ipse clara voce decantans. Fit haec processio à meridie verusque Doctrinae Sacrae triumphus est, et ea tota solennitas gloriosissimè coronatur. Conveniunt ad eam plerique, qui conati sunt hìc aut alibi Indulgentias hasce lucrari, imò nisi in processione hac compareant, videntur sibi non posse fieri participes praedictarum Indulgentiarum. Quare multa millia virorum summorum et infirmorum promiscuè ex Ecclesia nostra vexillum (quod fertur à nostro aliquo Coadjutore, aliò cum campanula praecedente, interdumque pulsante) secuti sinè competentibus alibi consvetis procedunt, quorum singulae circiter centuriae suum Praeceptorem saecuti[!] claris

vocibus Pater Noster, Ave MARIA, Credo, 10 Praecepta et reliquam Doctrinae summam decantant eodem, quò pueri in trivialibus, tonò. Ità procedentes, dum veniunt ad Metropolitanam, hic intra et extra circacircum à variis etiam primae notae Patribus, exhortationes, pleraeqve gratiarum actoriae habentur, quibus finitis reditur eodem modò ad Domum Professam. Faeminae licèt aliàs comitari soleant processionem, hoc anno tamen paucae id fecerunt, sed praevenerunt majori commoditate per lutas plateas circa Ecclesiam majorem locum occupantes ad audiendas Exhortationes, reliquae remanserunt in Nostra Ecclesia. Ubi ad reduces habita ultima Exhortatio sicqve finita solennitas.

Nullum meâ vitâ concursus vidi similem nec videre PP. Itali, qui hic nobiscum sunt, ad ullam Solennitatem Societatis Nostrae. Et praebet isthaec annuam quibusdam indiscretioribus Monachii invidiae occasionem, alii prudentiores et meliores etiam cooperantur. Neqve possunt non cooperari, audivi enim, nisi tempestivè aliqui nobis vicini Religiosi Dominicani sui Templi portam hâc Dominicâ aperirent ad copiam confitendi faciendam portam eandem lapidibus conqvasarent ferventiores externi. Quare Prior ibidem primus surgit, reliquos excitat, dispensat, ut relictò chorò omnes qui possunt et audent secum ad Confessionalia descendant. Haec de functionibus Nostris in Quadragesima.

De reliquis parum mihi curae est. De Cevta, munitione Hispanica in Africa, jam bona jam deteriora narrantur. Pertinaciter obsidionem prosequuntur barbari, nostris tamen succursus per mare impedire non possunt recenterqve submissi novi ex Portugallia praesidarii. Confidimus fore, ut solis ardores conficiant pertinaces illos, quos hyemis frigora et aquae non fregerunt. Apud nos ab heri et hodie propriè vernum tempus incipit. Adhuc mihi et aliis, qui nihil simile patiebantur in Provincia, digiti tument aliquantum à frigore. Sed si ità manserint et continuaverint soles sereni, ut heri inceperunt, brevi nimum calebimus. Non videtur in hoc climate aut vix [9r] sentitur, tam breve est medium. Caeterum hyems non tam frigoris acerbitate, quàm remediorum contra frigus penuria intolerabilis est. O! Quantum fornaces suspicavimus, prae aliquot ex tenuibus olivarum virgultis carbunculis in una grandi sala, in qua post mensam conveniebamus, super acerra positus!

Repeto hic principium epistolae. Flottae profectio Gadibus in festum S. Joannis Baptistae²⁴ proclamata dicitur. Sed antequàm illa in Mexicum, galeones in Novum Regnum nostrum movebunt. Communis igitur rumor est istos non illam in dicto Junio (si tamen) abituros. O melancholicam expectationem!

Probabiliter itaqve aliae Reverentiae Vestrae aut aliorum epistolae, quas post hanc acceptam dederint, ad manus nostras pervenient adhuc in Evropa.

BRE II

Příchod do Amazonie, Fritzovo splutí Amazonky, Richterova smrt, obtíže misií v Maraňonské oblasti, svátek Božího Těla v Laguně

Obržel adresátív dopis během plavby po řece Magdaleně. V Bogotě byli (celkem 41 jezuitů) rozděleni na ty, kdo zůstanou ve zdejší provincii, a na ty, kdo se odeberou přes hory do provincie Quito. Dříve tvořila Santa Fé [Bogotá] i Quito jedinou provincii.

Sděluje adresu pro zaslání pošty. Napsal již dva dopisy z Quita [nedochovány]. Mrzelo by ho, kdyby se ztratil jeho předchozí dopis, kde na čtyřech listech podrobně vylíčil průběh plavby a pozemní cesty z Evropy až do Quita. Druhý dopis napsal těsně před odchodem z Quita do misií, kam dospěl s září 1697, a to do redukce sv. Jakuba neboli Laguny.

Loňské zemětřesení zničilo Latacungu, město jižně od Quita, kterým procházeli. Další město, Ambato, zavaleno proudem bahna a lávy [„vodou z vrcholu sousední hory chrlící oheň, černou jako inkoust“], který pohřbil celé město a udusil všechny obyvatele. V Riomambě se lidé stihli zachránit útekem. Projevy zemětřesení byly patrné až v jeho misií u Omaguú: Maraňon měl úplně černou vodu, což vyděsilo Indiány. O příčině se

doslechli až za pár měsíců. Zemětřesení si vyžádalo 12 000 obětí. Jiní ho snad vyličili podrobněji, např. Zaureck z české provincie, který zůstal dle rozhodnutí představených v Quito a nešel do misíí, což ho [Zaurecka] velmi mrzí.

Současný počet misionářů pro nevelké maraňonské misie dostačuje. Sám je v Laguně nebolí redukcí sv. Jakuba, k níž jsou přidruženy tři menší redukce, mezi nimi i misie u kmene Omaguů, kde jako první šířil víru Samuel **Fritz**. Nyní je hlavním cílem udržet klid mezi Indiány v redukcích a zabránit, aby se vrátili do pralesa a bouřili se, zvláště v nynější napjaté atmosféře po nezdařené trestné výpravě proti kmenům Cunibů a Pyrů, které zabily **Richtera** spolu s dalším duchovním a devíti Španěly. Velitel trestné výpravy, 18 Španělů a sto věrných Indiánů upadlo do léčky Indiánů předstírajících přátelství (obvyklá taktika těchto „divochů“) a bylo zabito šipy a „*macanami*“. Vysvětluje, co je „*macana*“ (dřevěná vrhací zbraň Indiánů). Výpravy se účastnil i superior misíí, ale unikl smrti, neboť během vražedné řeže se nacházel v táboře. Když slyšel, co se stalo, rychle se vrátil do Laguny, odtud pokračoval za gubernadorem oblasti a společně s ním na místokráli vyžádal posily pro novou trestnou výpravu proti Cunibům a Pyrům. Jezuitský dům a kostel v Laguně byl opevněn proti možným útokům Indiánů.

Od listopadu 1692 žije s **Wydrrou** v redukcí sv. Jáchyma u Omaguů (založené S. **Fritzem**). V květnu 1698 požádal superior **Fritze**, aby jej zastoupil v úřadě, zatímco se bude účastnit nové trestné výpravy proti Cunibům a Pyrům. **Wydra** se odebral do redukce P. Marie Guadalupské. Indiáni mu začali usilovat o život, dokonce mu hrozili smrtí. Misionář strávil šest týdnů zavřený v domě a nevycházel; podařilo se mu poslat zprávu. A tak **Fritz** s Indiány nasedl do své velké kánoe, připlul na místo a zachránil **Wydrrou**, neovládajícího dosud dobře jazyk Indiánů, ze „smyšlených nebo skutečných“ nebezpečí – a vrátil se zpět.

Wydra však od indiánských chlapců získal informaci, že obavy jsou na místě, což potvrdili sami Indiáni. Přestali chodit do kostela a shánět misionářům stravu; ti sami naštěstí chovají domácí zvířata a slepice. Tento stav trval od září do půlky listopadu [1698].

Superior se vrátil z neúspěšné výpravy a poslal pro **Wydrrou** Indiány s kánoí. Sám Breuer využil příležitosti a vrátil se s **Wydrrou** do Laguny, kde je uvítal udivený **Fritz**, který se nato (17. listopadu 1698) vypravil k Omaguům. Je dosud [Breuer] v Laguně a **Wydra** den cesty od něj. Klid, narušený rebelií Pyrů, se pozvolna vrací do Laguny; Indiáni znovu přivykají „povinností křesťanského života, poslušnosti a podřízenosti“, k čemuž přispívá i jeho znalost jazyka Omaguů a dobré základy obecného jazyka „Ganae“. S těmito jazyky zde misionář vystačí, jen se starci menších kmenů musí hovořit prostřednictvím tlumočníka.

Fritz píše z redukce sv. Jáchyma u Omaguů, kam šťastně dorazil. Indiáni jsou pokojní. Nebezpečí nehrozí a chlapci, kteří zpanikařili **Wydrrou**, vymysleli si to prý kvůli strachu z biče. **Fritz** to pokládá za lež a dokládá to výhrůzkami Indiána z jiné redukce. **Fritz** žádal gubernadorova místopředsedu, aby mu poslal posily, které by potrestaly „zlovolné“ Indiány, leč dostalo se mu odpovědi, že prioritu má potrestání Cunibů a Pyrů a že nyní nedisponuje potřebnými muži. A tak **Fritzovi** pomůže jen Bůh, do té doby, než se ho „za odměnu jeho apoštolské trpělivosti“ rozhodne poslat do nebe, nepošlou-li ho tam násilně sami Indiáni. **Fritze** by mohl zastoupit jen on sám, neboť zná jazyk Omaguů. Je ochoten to udělat pro Boha a spásu duší, ač má přirozený odpor k tak zvrhlému kmeni (*natura a gente tam perversa abhorreat*) a bude mu zapotřebí velké trpělivosti. Vyčká na rozhodnutí superiora, snad najde způsob, jak Omaguy pacifikovat. Je to početný kmen (6 000 Indiánů na 36 ostrovech). Jiné kmeny žijí na březích, Omaguové na ostrovech, kde jsou každoročně vystaveni záplavám a musí nastavovat patra na svá obydlí, kde pak ve strachu přečkávají povodně a část se jich vydává na kánoích shánět potravu.

[**Fritzovo** splutí Amazonky.] Před sedmi lety zažil takovou povodeň i **Fritz**, kterého během ní div nesežrali krokodýli. Odněl to těžkou nemocí; všichni Indiáni až na jednoho chlapce jej opustili; živil se rybami. Nemoc se zhoršila, a tak plul proti proudu k Portugalcům, kteří mu nedokázali pomoci; plul tedy dále po celém toku [!] Amazonky až do Pará, kde se uzdravil; avšak byl tu neprávem zadržován portugalským gubernadorem po dobu dvou let. Zatím byl v provincii Quito pokládán za mrtvého. Nemohl nikoho informovat o své cestě za Portugalci, a to kvůli nemoci a velké vzdálenosti. Portugalský král jej propustil z vazby, daroval mu misijní potřeby a vypravil jej zpět. Portugalci si pak začali dělat nároky na svrchovanost nad územím kolem misíí u Yurimaguů, kde **Fritz** předtím sedm let působil. **Fritz** se tedy z pověření gubernadora a superiora misíí, jímž byl **Richter**, vypravil do „Luxy“ [Loja] informovat španělskou správu, ale Španělům to bylo jedno, neboť dotčená území dle nich neměla žádný užitek. V „Luxe“ však díky svému misionářskému renomé (*fama ex Sanctitate adepti*) získal finanční podporu pro misii u Omaguů, která je nyní honosně vybavena. Postavil si v redukcí sv. Jáchyma domek, na zdejší poměry honosný kostel, vše na „německý způsob“. Španělé i Breuer žasnou, co dokázal, osvědčil se jako muž mnoha řemesel [architekt, tesař, truhlář].

Fritz si během splutí Amazonky získal pověst svatého muže. Indiáni ho nazývali „Synem Panny“, snad proto, že o jim o Synu Panny (Kristu) kázal. Přírodní katastrofy potom připisovali božstvu, které se hněvalo proto, že „Syn Panny“ **Fritz** někde nedošel patřičné úcty. Mezi Indiánskými kmeny kolovala **Fritzova** truhlička (*scatula*), kterou se neodvážili otevřít. Bůh ukázal, jak svaté ctosti docházejí respektu i u „barbarských pohanů“.

[**Richterova smrt.**] Podobnou úctu chovali i k **Richterovi**, zabitému kmeny Cunibů a Pyrů před více než třemi lety. Způsob, jak se **Richter** a **Fritz** dostali ke svým kmenům. Jen tyto dva muži z Čech (*Bohemi*) dokázali svou píli zdejší misie proslavit. **Richter** dělal pro své Indiány první poslední, sekery a nože jim musel sehnat, „i kdyby je měl vyrvat ze středu země“; měl tyto nástroje, tak důležité pro zvelebování redukcí, přísliby od superiora misí, avšak ten svému slibu nedokázal dostát a Cunibové začali k **Richterovi** pociťovat nedůvěru. **Richter** je dokázal i tak pacifikovat, leč došlo k jiné komplikaci. Jeden ze španělských vojáků, který žil v **Richterově** misii, svedl manželku pokřtěného Indiána jménem Henricus. **Richter** Španěla „přísně vyplísnil, ba dokonce potrestal“, Indiánu Henricovi to nebylo dostatečnou satisfakcí a začal tajně podněcovat kmen Cunibů proti Španělům; přidali se Pyrové a povraždili všechny Španěly, jen **Richtera** chtěli ušetřit, neboť jim opatřoval železné nástroje; avšak nevděčný Indián Henricus je přesvědčil, aby zabili i **Richtera** – což se stalo. Mrtvého pak vhodili do řeky. Z misie nezbylo nic, jen ohromný počet rebelujících Indiánů, kteří budou ohrožením i pro Breuerovu misii, dokud nebudou potrestáni současnou druhou trestnou výpravou (poté, co první dopadla tak nešťastně).

Není pochyb, že **Richter** je křesťanský mučedník. Indiáni touží po obnovení své staré svobody, jsou to divocí lidé bez rozumu, nemají schopnost pochopit náboženství („nebeské a věčné věci“) a neschopně se odvykají svým neřestem (*vitia*). Odmítají poslouchat a je nutno na ně používat bič; bez biče u nich není pokroku. Jsou to lidé bezcenní (*vilissimos et nauci homines*), jsou-li to vůbec lidé. Kvůli biči se bojí Španělů jako ďábla, ba mnozí ve svých jazycích mají jedno slovo pro Španěla a ďábla. Křesťanství omezuje jejich nevázanost, a proto ho odmítají. Proč tedy mají misionáři ve svých misích Španěly? I když se misionářům nelíbí „skandály“ Španělů, bez jejich biče nelze u Indiánů nic pořádit, nemá-li misionář ze zvláštní boží přízně otevřené srdce, tak jako např. **Fritz**.

Indiány ovšem je třeba trestat, a tak pro misionáře platí: „Nemohu s tebou, španělský voják, žít, ale ani bez tebe pracovat.“ Co se dá dělat? Nic – jen zatnout zuby a podvolit se (*ingemiscendo humeros contraximus*). Zdejší misie trvají již 60 let a přivedly již mnohé „pohanské národy“ ke Kristu. Národ (*natio*) zde není totéž velké národy v Evropě. Zde jsou národem lidé, lišící se od druhých jazykem a nepřicházející s jinými do styku jiného než válečného. Některé národy jsou tak „barbarské“, že bojují si samy se sebou a zabíjejí se navzájem. Kdo je nejsilnější a zabije nejvíc nepřátel, stane se náčelníkem. Indiáni mají ve spánku u sebe zbraň. Některé národy jsou tu maličké, ty největší čítají dva tisíce bojeschopných mužů. Ve srovnání s Evropou si označení národ „nezaslouží“.

Obtíže misionářské činnosti v Maraňonu:

1. Rozmanitost jazyků.

Jazyků je tu tolik, kolik národů. Jen výjimečně se jazyky Indiánů liší jen dialektem, většinou jsou různé, což je obtíž pro práci misionářů a důvod pomalého rozvoje misí. Nebýt jazykových bariér, byla by již celá Maraňonská oblast křesťanská.

2. „Zvířecost“ Indiánů.

Jinou obtíží rozvoje křesťanství je náchylnost Indiánů k zabíjení. Kdo chodí sám a nemá zbraň, není si jist životem. Indiány lze snadno „zkrotit“ dárky, ale stejně snadno se vracejí ke svým zvykům a čekají na příležitost, jak se misionáře zbavit, což se stalo již třem kněžům a jednomu Bratru. Čtvrtý jezuitský kněz byl též zabit.

3. Velké vzdálenosti a malá hustota osídlení,

jejichž příčinou je způsob obživy Indiánů, kteří jsou lovci.

[Exkurs o lovu:] Druhy indiánských zbraní a druhy lovených zvířat. Jezuité neví vše, co Indiáni uloví, myslí se protiví jíst např. páchnoucí opice či opice připomínající postavou člověka. Breuer však opice jí, hnedle dneska si ji dal a pochutnal si víc než jindy. Nebezpečné šelmy v pralese, „tygři“ a „lvi“. Nedávno s **Wydrou** byli svědky toho, jak indiáni zabili jednu takovou šelmu sedm kroků od nich. Byla velká jako „anglický pes“ a měla nádherné svaly. Nedávno zas Indiáni z Laguny zabili „lva“, jehož kůži by adresátu rád poslal, kdyby to jen bylo možné. Menší vzrůst amerických „lvů“ [pum]. Další zdroj potravy Indiánů: říční ryby a obří želvy (dají stejně masa jako beran). Způsob, jak želvy kladou vejce. Menší druhy želv. Nedávno si uvařili čerstvě vylíhlé želvičky na způsob raků. Konzumace želvích vajec. Ryba zvaná „mořská kráva“, má tlamu a nos podobnou krávě a „pase se“ na říční trávě; má stejně sádla jako vykrmené prase. Má lahodné maso připomínající telecí. Dle Breuerova mínění je totožná s rybou zvanou „mořská panna“ (*pez mujer*, žije totiž potomky mlékem ze dvou struků); má kůži na prst tlustou, P. Samuel [**Fritz**] si z ní vyrábí boty. I Breuer už tak činí, musí tu zvládat mnohá řemesla.

4. Ztížená možnost cestování,

možná pouze v kánoích po vodních tocích. Nebezpečí utonutí při převrácení loďky (naráz na skryté dřevo, vodní vír). Indiáni umí plavat, jezuité nikoli (pro Indiány je „spadnout do řeky totéž co dát si koupel“). Jezuité potřebují na lodi 5-8 indiánských veslařů; krom toho v druhém člunu musí jet „lovci a rybáři“, kteří zajišťují stravu během cesty; pokud jde o potravu, žije se zde ze dne na den, neboť maso se teplem kazí (není-li nasoleno či využeno) a do člunů se příliš zásob nevejde, zvláště na cesty dlouhé dny či týdny.

5. Malý počet Španělů zajišťujících v Maraňonské oblasti výkon moci.

Je tu jediná obec se 16-17 obyvateli; gubernador sídlí jinde a o nestará se, co se tu děje. Zlaté staré časy, kdy zde pravomoci gubernadorů zastávali sami misionáři; tehdy misie kvetly.

6. Opuštěnost misionářů.

Nemají dary pro Indiány, nemají víno a mouku pro mešní potřeby. Kolej v Quito, která provádí zásobování, je příliš daleko. Jsou tu dvě španělské osady, ale Španělé chtějí „skoro zadarmo“ získávat z misíí cennosti („věci, které se tu vyskytují namísto stříbra a zlata“) a naopak, „své“ věci prodávat misionářům za nejvyšší ceny. Navíc jim dodávají mizerné víno. Jezuité nemají mouku (na pečení hostií), a nemohou tak sloužit mše.

To vše je důvodem stagnujících misíí. Je třeba nových misionářů. Epidemie chorob kosí nové křesťany; křesťanští Indiáni „jen ucítí“ Španěla a hned zemřou, zatímco pohané se rozrůstají. Nezná příčinu tohoto jevu, jen velebí skrytou boží Prozřetelnost. Indiáni opustí své rodné místo a hned hynou, což velmi zpomaluje christianizaci.

Tim skoro vyčerpal, co chtěl sdělit. Mnohé zde nevyřčené již napsal **Richter**. Prosí o dopisy a shovívavost, když zdánlivě nebude odpovídat. Obtíže při psaní korespondence a nejhroší z nich: obrovské spousty komárů. Prosí o zprávy o šíření katolicismu v Evropě a o boji s Turky. Žádá o modlitby.

[Postskriptum:] Popisuje, jak Indiáni oslavují svátek Těla Páně (čtvrtek 18. června 1699). Vyzdobili prostor oslav a přišli střízliví (opilým Breuer slíbil „bič a pranýř“). Předvedli své tance a následovalo procesí s Nejsvětější svátostí. Doprovodné efekty při oslavě. Po procesí odvedli misionáře domů a přichystali mu jídlo; zatímco jedl, hráli na bubínky a píšťaly a tančili. Jezuita je pochválil a napomenul k důstojným oslavám; ale – stejně se opili. Slavit je pro Indiány totéž co opít se.

[219r]

Exemplum Epistolae Americani Missionarii R. P. Wenceslai Breyer Societatis IESU, datae in Reductionem^a S. Iacobi (vulgò Laguna), 18. Jun[ii] anno 1699.

Epistolam R[everentiae] Vestrae, datam 18. Jun[ii] anno 1697, accepi mox cùm nos in Indiam advecti arduo itinere per flumen Magdalenaeum tenderemus in Bonum Sanctae Fidei, ubi Nostrorum 41 Sociorum à R. P. Visitatore Jacobo Altamirano facta divisione, alii in Provincia Sanctae Fidei remanserunt, cum aliis ego iter prosequi terrâ jussus in Provinciam Quitensem destinatus fui. Una fuit aliàs Provincia, sed notabili hoc subjectorum numero aucta, post nostrum in Quito adventum, constituto utrobique Provinciali, tandem post multos annos, quibus hoc negotium tractatum est, in duas Provincias divisa est, Provinciolas dicere debui, haec nostra enim 130 personas si multas solùm numerat.

Sciet proinde R. Vestra quorsum mihi literas inscribere debeat, ponendo post titulum „Ad R. Wenceslao Breyer de la Compañia de Jhs. Inferiùs Quito“, níl amplius. Sed hoc fortasse jam novum R[everentiae] Vestrae non est, nam ab aliis de hac nostrùm divisione intellexerit per scripta, aut etiam ex mea duplici, quam utramque ex Collegio Quitensi dedi, epistola innotuit; quia tamen in hac Gallorum Carthaginem obsidentium, occupantium et ex integro spoliantium disturbio[!]^b mea et aliorum epistolae potuerunt intercedere.

Non otiosum judicavi denuò perscribere, in qua parte existam. Sanè^c dolerem de mea priori maximè, si intercidisse, tarditatem enim scribendi copia compensavi, notato in quatuor phillyris successu itineris nostri inde ex Europa in Quitensem usque civitatem, deque hospitalitate et charitate, qua in hisce terris ab externis ubique et Nostris excepti sumus. In altera perscipsi ad Missiones me destinatum, cùm jamjam ad eas me itineri accingerem. Non est visum Superioribus impedimentum (quò minùs ducentas et amplius leucas difficillimo itinere peragerem) me rupturam priori itinere vel incurrisse, vel habito aliquo principio eam notabiliter auxisse; atque ut non esset impedimentum, unicum meum erat votum et desiderium. Et sanè ùt judicatum non fuit, sic re ipsa non fuit impedimento; feliciter enim in Septembri anni 1697 in hanc S. Jacobi Reductionem (in qua nunc iterum ab

^a Reductione || *corr. PZ*; Reductionem *ms.*

^b in hac ... disturbance[?] vel in hoc ... disturbio[!]/[?]

^c Sanè || *corr. PZ*; Vanè *ms.*

Homagias redux versor) perveni, peragratis in itinere civitatibus La Tacunga²⁵, Riobamba²⁶, Cicensia²⁷, Loxa²⁸, Valladolid²⁹, Jaen³⁰ et ea, quae intra nostrorum montanorum^a ac Missionum Missionum terminos principium est, S. Franciscus de Borgia.

Ex dictis civitatibus Tacunga terrae motu anno priore sola^b aequata est. Hambato³¹ aquis, atramentum nigredine referentibus, deletum, quae aquae ex vicini montis ignivomi vertice viciniam latè inundavêre et dictae civitatis omnes templorum turriculas texêre, repentino et nocturno, nî fallor, adventu suo omnes loci incolas suffocantes. Riobamba etiam, quae nobilior Hispanorum sedis est, nonnihil pati coepit. Sed communium ad refugium voto facto, afflictorum locus quidem terrae motu concussus est, domusque quassatae^c; pauci tamen intra ruinas manserunt, prout vicissim pauci in Tacunga evaserunt. Hic domus nostrae Societatis Novitiatusque, in qua solum P. Elias, socius Magistri Novitiorum, à corrueute ante suum cubiculum muro periculum incurrisset, si, ùt scribitur, in vestiendo se nocturni terrae motûs tempore moras non traxisset. Porrò huius fatalitatis signa usque Homagias habuimus, fluentibus aquis maximi hujus fluminis Maragnonis, ad Indorum horrorem nigris, quidem nobis arguentibus, sed illis et nobis ignorantibus, aut clarè non scientibus, quid accidisset, donec paucis post mensibus tristissimum successum audivissemus, quo 12 000bus hominum vita miserè erepta. Sed plenius haec forsàn perscipsêre P. Elias Latacungâ (ubi nunc Domus Superior est, translato Novitiatu) vel P. Marcus Zaureck ex urbe Quitensi, ubi iste zelotissimum agit operarium, Superiorum iudicio ibi utiliore, quàm in Missionibus, quamvis ipse amore et desiderio Missionum, ùt iterum iterumque nobis perscipsit, vix non emoriatur.

Sed non est, quòd magnopere doleat, talis enim hodie status est Missionum istarum, ut non sit appetibilis, praeclusis undique portis ad conversionem tot provinciarum gentilium, quae Maragnonis ripas utrinque cingunt, et satis agi putatum à nobis, quod exiguas hasce Reductiones, [219v] hanc S. Iacobi, quae habet alias tres minore adnexas, Immaculatae Conceptionis de los Xeberos, quae item habet tres alias, De los Chamicuros, quae unam et in flumine Pastaca³² La de los Gaes, quae item unam praeterrea providendam habet, et demum La de los Homagias, ubi P. Samuel³³ primus Christum annunciavit, satis, inquam, agere putemus, quod hanc gentem jam multis abhinc annis reductam sic conservemus, ut ad sua latibula et vitae licentiam, ad quam tam prona, non redeat, aut propter lamentabilem prioris anni successum non rebellet, quando tot viduae suos maritos occisos lugent ab Indis los Cunibos et Pyros dictis, qui mortis P. Henrico Richter alteri Sacerdoti clerico et novem circiter Hispanis viris et faeminis illatae causâ poenas daturi erant. Sed ipsi decepto Capitaneo, qui eos castigatum iverat, cum numerosa militum et Indorum ex hisce Reductionibus manu prevenerunt et Capitaneum ipsum inermem cum 18 Hispanis et plùs quàm centum Indis nostris nîl opinantes occiderunt.

Techna, qua improbi parricidae usi sunt, erat, quae ordinaria est apud hasce nationes barbaras, se fingere amicos, quibus dum inconsultissimè fidit Capitaneus, suam et tot aliorum vitam perfidorum sagittis et macanis objecit. Est autem macana barbaro vocabulo palmae durissimae ligni pars, ea parte, ubi tenetur, levis, parte altera praegravis et utrisque acutas, quam utraque manu praehensam bipennis instar barbari fortissimè in ictum vibrare solent et primo quoque ictu offensos sternunt. Iverat ipse Pater Superior Missionum in hac expeditione, sed non adfuit, ubi haec strages nostrorum inter Pyros accidit, quia cum alia militum et Indorum cohorte in castris remanserant. Audito deni successu tam lamentabili praeproperè collectis vasis in hanc S. Iacobi Reductionem rediit, totoque itinere sibi suisque multùm timuit, nè Cunibi cum Pyris conjurati factâ tot nostrorum caede insolentes à tergo venirent et darent in residuos Hispanos et Indos atque ità infecto negotio castigandi parricidas, illos redux mox ad Governatorem harum provinciarum (qui in civitate Loxa moratur) se contulit, cum

^a montanorum || *corr.* PZ; muntanorum ms.

^b sola || *corr.* PZ; solo ms.

^c quassatae || *corr.* PZ; quossatae ms.

quo à Vicerege^a Limensi militum suppetias petit aliaque disponit pro nova in Cunibos et Pyros Pyros expeditione animo castigandi perfidos rebelles, quòd nisi fiat, nulla nobis sive in superiori sive inferiori inter Homagaea Maragnone existentibus securitas erit. Hinc in ista Patris Superioris caede domus nostra, templum et aria[!]^b, omnium Indorum capax in munitionis formam redacta in omnem eventum, si^c fortè suas fisi barbarie rebelles nos^d hìc infestare vellent, quod quidem favente DEO non futurum opinor.

Versabar ego cum P. Francisco Widra inter Homaguas à Novembri 1692 in Reductione S. Joachimi apud P.^e Samuelem, quando mense Majo 1698^f P. Superior iturus ad Cunibos et Pyros castigandos P. Samuelem inde à ducentis leucis vocat, ut interim Vicesuperioris munere functus, hasce Reductiones gubernaret. Descenderat eodem mense P. Franciscus Widra ad Reductionem B. V. de Guadalupe, ibi sedem fixurus tanquam novus Homaguarum Missionarius. Sed vix iste ad dictam Reductionem pervenerat, cùm Indi blandè quidem in praesentia Patrem affari, clàm verò primùm nìl nisi mortem Patris machinari, deinde etiam clarè, ut Pater intelligeret, morte minari. Viso hoc Pater dictamen sibi formavit firmissimum domo nec quidem ad Missam dicendam exeundi; atque ità solus in perpetua mortis expectatione mortis duravit sex circiter septimanis donec, ùt potuit, nos de suo statu informaret. Quod ùt factum, P. Samuel in sua, quam grandem habet, canoa cum Indis S. Joachimi descendit et eum sive ex veris sive imaginariis periculis eripuit, quia certum est Patrem nondum linqvae Indorum satis peritum fuisse ejus imaginationem mortis magnae, ut ex multis patuit, praeoccupatam fuisse. Et ipse P. Samuel, qui hactenus multo jure et quasi dominio in Homaguas pollebat, nìl verorum periculorum potuit deprehendere, receptis per vim ab Indis securibus et cultris majoribus, quos eisdem P. Franciscus dederat, adhibita increpatione, quòd Patrem indignè tractaverint et ea donaria non tam merito suo, quàm incusso metu obtinuerint, redit ergo P. Franciscus et abeunte P. Samuele, ùt P. Superior jusserat, cùm in primo ad Missiones ingressu tam malum expertus fuisset successum.

Securè ego vices P. Samuelis in omnibus Missionariis functionibus agebam, cùm ità transactis mensibus Julio, Augusto et Septembri P. Franciscus [220r] mirabilia ex pueris domesticis rescit – an extorquet? Omnia Indorum dicta et facta ad nos occidendos colimare dicebant, et tam perseveranter, ut eisdem Indis in faciem sua de illis dicta confirmarent auditaque referrent. Accedebat, quòd Indi pauci ad Ecclesiam ventitabant eorumqve filii sinè solita subjectione liberè vagabantur ubi solebant. Assignati etiam, qui cibum nobis quaerent in sylva vel in flumine, aegrè praeceptum et mandatum hoc suscipiebant, vel nos deserebant, nìl integrâ septimanâ ferentes. Tum enim vero gavisi sumus, quod setigeros aliquos^g aleremus et gallinas.

Similia toleravimus magna parte Septembris, toto Octobri et medio Novembri Indis interim multis in suis chacris (locum, ubi jucas – quae panis locò serviunt; suntque radices raparum flavarum instar, non è semine, sed ex cujus ligno terrae infixio crescentes – vel majis[!]³⁴ seu triticum Turcicum seminant, chacra vocant) degentibus aliis in nostra potentia mirùm tumultuantibus et cantantibus et saltantibus ac ferè semper ebriis potu vel curupa. Est autem curupa fabarum minutarum inter innumeras, quas arbores Indicae generant, species, quae tabaci in modum per nares attractae usque ad temulentiam caput afficiunt. Hoc pulvere se ad laborandos vegetos fieri credunt eoque usque ad insaniam propè abutuntur.

^a Vicerege || *corr. PZ*; vice grege *ms.*

^b arca[?] ara[?] alia[?]

^c si || *corr. PZ*; se *ms.*

^d nos || *corr. PZ*; non *ms.*

^e P. || *corr. PZ*; S. *ms.*

^f 1698 || *corr. PZ*; 1678 *ms.*

^g aliquos || *corr. PZ*; aliquas *ms.*

Redux deinde P. Superior ab expeditione sua infelici ad Cunibos et Pyros castigandos in comitiva locumtenentis Gubernatoris pro P. Francisco Indos ad canoam seu scapham misit. Usus ego occasione dispositis rebus, domoque et Ecclesiâ uni fideliori seni commendatis, cum eodem P. Francisco in hanc S. Jacobi Reductionem iterum me contuli, ubi P. Samuel ad meum adventum obstupuit et auditâ causâ, ipse de sua Missione sollicitus mox se viae decimam septimanam Novembris 1698 commisit et Homaguas remeavit, relicto me (absente foris extra Missiones P. Superiore in dictis supra negotiis) in hac S. Jacobi, P. Francisco in Reductione S. Francisci Xaverii de los Chamigueros. Haec est causa mei ad hanc terram ex Homaguis, quò missus fueram, reditûs, versorque iam hic solus à Novembri anni praecedentis, P. Francisco uno die à me distante. Jamque gens suorum inter Pyros mortuorum sensim obliviscitur neque amplius tot viduarum et pupillorum planctus et ululatus, sicut paucis abhinc mensibus audiuntur; gens etiam ad suum Christianae vitae officium et ad obedientiam subjectionemque redit, ad quod non parum contulit me lingvae de los Homaguas, gnarum^a rediisse bonaque principia in Ganae (quae Generalis est, sed in Regno Peruano Quiti et Cusci praecisè) me prius habuisse, quibus duabus scitis, hic Missionarius in suo munere potest procedere, excepto quod cum nationis parvae senibus per interpretem agere oporteat, qui defectû memoriae^b intra triginta annos (tot enim sunt à quo haec Reductio fundata est) Juganam addiscere non valuère.

Ex Homaguis scribit etiam P. Samuel, quòd eò feliciter appulerit suaeque S. Joachimi Reductionis gentem quietam deprehenderit nîlque verorum circa nos periculorum deprehendere potuerit; pueros domesticos P. Francisco timore flagelli mentitos fuisse dicunt. Mentiuntur certè de se, addit P. Samuel, quòd nuper Indus à Gradaluona Reductione ad S. Joachimi appulsus, cui Indo caeterum inter alios multùm fidebat dictus Pater, quòd, inquam, ille clarè protestatus sit mactaturum se Patrem, cùm ad visitandos eos descenderit. De quo dicto cùm ad Gubernatoris Locumtenentem praescriberet in civitatem S. Francisci de Borgia et cohortem peteret, quae visitaret suam Missionem malevolosque erga Patres puniret, responsum retulit se alia mandata à Gubernatore expectare concernentia Cuniborum et Pyrorum castigationem; cives suae civitatis paucos esse, sedecim omnino esse intelligo, alios non esse, qui possint succurrere. Quae omnia vera sunt, unde P. Samuel, ùt hactenus, ferè semper à solo DEO adjutus continuabit, donec in praemium sui zeli Apostolici invictaeque patientiae, quae eum iam pridem Martyrem fecit, à DEO evocetur in caelum, vel ab Indis violenter eodem transmittatur. Hic et nunc non est, qui Patri potuit succedere, nisi ego, propter lingvae^c Hamaguanae, quam utcunque DEO adjuvante calleo, peritiam, et invites à P. Samuele. Neque ego DEI causâ et animarum aliàs periturarum recuso, quamvis natura ab eo deserto^d et à gente tam perversa abhorreat, ubi mihi plurima patientia opus futurum video. Expectabo tamen P. Superioris hac super re sententiam et cùm in proximo sit, ut redeat, audiemus, quid remedii adhiberi possit, ut Homaguae ad maiorem modestiam compellantur, et si qui malae intentionis circa nos fuisse deprehensi fuerint, puniantur, aliàs nullus in tam copiosa messe fructus sperari potest. Copiosa inquam, quia solorum Homaguarum per 36 insulas maximi hujus fluminis dispersorum faciles sunt 6 000 animarum, propter multas et populosas nationes de los Caumaureo[s?], Peoas, Ticunas, Magorunas et alias, quae terram firmam ex utroque latere inhabitant, Homagiis ad insulas condemnatis, quae omnes quolibet ferè anno fluvio exundante aquis teguntur et tunc velut alteram contignationem in his similibus domis[?]^e struunt, in qua duos vel amplius menses angustè traducunt, aliis in scaphis cibum quaerentibus.

^a gnarum || *corr. PZ*; quarum *ms.*

^b memoriae || *corr. PZ*; memoria *ms.*

^c lingvae || *corr. PZ*; lingvam *ms.*

^d deserto || *corr. PZ*; diserto *ms.*

^e domis[?] || *corr. PZ*; donis *ms.*

Similiter P. Samuel septem abhinc annis [220v] ab aquis interceptus tres menses transegit miserimè victitans inque continuo periculo, ut à crocodilis devoraretur, cùm ab aquis uno jam amplius palmo distaret, et illo ipsam domum intrantes quaerent suae famis remedium, Patre ex ea vivendi ratione gravissima invaletudine^a affecto, deserto ab omnibus nisi quod unicus puerulus ei plantamen subinde ferret, ut aliquos pisciculos caperet, quibus vesceretur. Deinde ingravescente morbo cum adverso flumine ad vicinos Portugallos se contulit, sed iis mederi nescientibus. Consilium solum detulit et auxilium, quo in civitatem Pará³⁵ in ostio Maragnonis sitam perveniret, ubi valetudini restitutus, sed injusta à Governatore biennio detentus, pro mortuo vel occiso est habitus in Quitensi Provincia indictaque pro eo suffragia, cùm neminem de suo ad Portugallos descensu literis admonere potuerit, primum ob invaliditatem, deinde ob loci distantiam, quae erat plus quàm 500 leucarum. Restitui demum jussus ab ipso Rege in suam Missionem P. Samuel, honorificè à Portugallis deductus et omnibus necessariis pro se ac multis etiam pro sua Missione instructus fuit, ut ferro, vino, farina etc. Sed^b Portugalli deducto Patre ad initium hujus Missionum[!] inter Jurimagnas, ubi septem jam annis Christum praedicaverat adeoque possessionem pro Rege Catholico iam acceperat, terram et nationem illam pro Rege Portugalliae capessere et ad eum Regem antiquo jure pertinere publicârunt, quae causa fuit, ut P. Samuel à Governatore Nostro et P. Henrico Richter p[iae] m[emoriae], tunc Superiore, ad Viceregem Luxam mitteretur de ea Portugalorum violentia informaturus ivit. Informavit, sed sinè optato remedio non curante Rege adeoque nec Vicerege^c Limano, quòd alius sese Dominum harum regionum faceret, ex quibus iam exiguus aut nullus fructus percipitur. Voluit^d tamen Luxam primò Societati nostrae, quae famam ex visa P. Samuelis Sanctitate adepta profuit ejus Missioni, nam ex cassa Regia duobus ferè millibus Imperialium expensis rebus auctis rediit, sicut nulla Reductio hic ità sit provisiva sicut Missio Homaguarum, supellectili scilicet argentea et ornamentis ad Sacristiam pertinentibus, campanis etc. Redux Pater sibi domum in S. Joachimi infidam extruxit, deinde templum, quod basilicam inter Ecclesias horum montanorum soleo appellare, omnia ad modum Germaniae, quantum hic fieri potest, admirantibus Hispanis et nobis, quòd apud eos Indos et per eos tantum consecutus sit Pater, ut haec opera ad finem deduceret ipsemet aedili³⁶, fabro lignario et arculario ad omnem amussim et elegantiam. Serviet DEO volente haec Reductio ad quietem modicam capescendam[!], quando P. Samuel ac ejus successor ex insularum visitatione redierit.

Et ego redeo ad descensum dicti Patris ad Portugallos tempore suae infirmitatis. Mirum et incredibile penè est, quantum ejus fama per omnes^e, qua transeundum erat, nationes percrebuerit, tanquam si aliquis ex mundo altero Divinum quid referens compareret, Patrem Virginis filium nuncupantes, fortè quòd verum DEI Virginisque filium hisce gentilibus annunciatum ab eo fuisse inaudierint, inde hujus nuncupationis occasionem sumpsêre; DEUMque inter Portugallos detineretur magnus terrae motus; in una gentiliū provincia montem altum per medium fudit, sic ut eius medietas omninò defflueret, quae omnia irato Numini attribuere, eò quòd mali homines Virginis filium alicubi malè tractarent. Una Patris scatula inde ab ejus Missionibus usque ad civitatem Para ubi existebat, nemo scit, quo mittente pervenit de manu ad manum, ab una gentiliū natione alteri extradita, quin aliquis timore ac reverentiâ Patris scatulam aperire praesumeret. Et nihil adeò dignum aut missa necessarium in ea continebatur. Solùm DEUS manifestare videtur voluisse, quantum vera Virtus et Sanctitas vel apud barbaros gentiles aestimationis et venerationis obtineat.

^a invaletudine || *corr. PZ*; invaliditudine *ms.*

^b Sed || *corr. PZ*; Sed e [?] *ms.*

^c Vicerege || *corr. PZ*; v. lege *ms.*

^d Volvit[?]

^e omnes || *corr. PZ*; ranes *ms.*

Alter in aestimatione aequali apud omnes et virtutem et zelum Apostolicum operationemque fructuosissimam inter gentiles fuit P. Henricus Richter, iam plus quàm ante triennium à Pyris cum natione Cuniborum contra Hispanos conjuratis occisus. Is à primo in has Missiones ingressu Cunibis obtegerat. Cùm enim illi inde in flumine Naagale³⁷ (quod 100 circiter abhinc leucis in Maragnonem sese exonerat, originem trahens ex Cusci Montanis) in hanc S. Jacobi Reductionem venissent à P. Superiore petentes Missionarium; optionem illis reliquit, ut, quem ex duobus recenter appulsis vellent, secum deducerent. Illi sibi Patrem Henricum delegerunt, quare P. Samuel Tritch³⁸ Homagus relictus est, qui eodem tempore advenerant, Missionarium expetentes. DEO disponente et volente facta est haec repartitio, nam uterque ab eo pro suo munere largam obtinuit benedictionem, quâ vecti tantum numerum gentilium reducerunt tamque gloriosè laborârunt, ut soli isti [221r] duo Bohemi famam harum Missionum sustinerent aliis paucis Sacerdotibus in hisce Reductionibus jam pridem fundatis sese occupantibus. Mira sunt, quae de Patre Henrico referunt, quomodo pro suis sollicitus donaria iisdem procurare sit solitus, nulli suo labori parcens, quamvis è terra centro, ut ità dicam, secures et cultros eruere foret necesse. Insatiabilis in eo ferreorum istrumentorum fames, quorum intuitu eum centum Indis P. Superiori (qui tunc inter Xibaros versabatur, armis rebelles illos jam à centum circiter annis reducturus) suppetias tulit, cum P. Henrico pro quolibet Indo securis et culter grandis promitteretur. Sed P. Superior spe suâ frustratus (fuit is P. Franciscus Viva Italus Neopolitanus) ob plurimas in expeditione illa ad Xibaros expensas incassum factus, suâ promissione stare non potuit. Quare Cunibi Patrem Henricum ob laborem tantum gratis exandlatum[!] minùs diligere et eidem diffidere coeperunt. Sed aestivitate Patris compositi fuissent animi, nisi alterum obfuisset. Versabantur cum Patre in Reductionibus, eorum^a et Pyrorum, aliquot Hispani, eo fine, ut non solùm amore Patris (qui non solet durare apud hosce barbaros), sed et timore Hispanorum in suo officio continentur. Accidit autem, ut unus neoconversis scandalum praeberet et malam societatem cum uxore[?]^b ejus, quem Pater primum baptizaverat et Henricum vocaverat. Et quamvis Pater Hispanum severè admonuerit, imò verò etiam castigaverit, altius tamen vulnus in Henrici³⁹ animum descenderat, quam ut ea ratione curari posset. Quare is clàm Cuniborum animos in Hispanos concitavit, cum Cunibis Pyri conjuratione factâ eo die, quo Pater ad Pyros visitandos venerat, omnes Hispanos dispersos trucidârunt, etiam Patri parcere vellent eò quòd illis ferrea instrumenta adeò ab omnibus expetita adferre esset solitus, ab Henrico Indo ingratiissimo parricida in ipsiusmet Patris Henrici Richter necem impulsus sunt. Occisi corpus ut reliquorum vocârunt albedine cutis^c nauseam eis creante, sed in flumen abjecerunt. Atque ità Missio tam gloriosè coepta et progredi visa inter Cunibos, qui pauci sunt, et inter Pyros, qui plurimi, cum dolore omnium finita est neque aliud ex ea remansit, quàm ingens numerus rebellium et hostium, quos quotidie in Reductione hosce irrupturos timemus, anteqvam secunda post primam illam infelicissimam castigatio disponatur.

Porrò Patrem Henricum Christianae Religionis disseminatae causae occisum nullum est dubium, semper enim barbari isti motivo suae libertatis pristinae recuperandae in similibus aguntur. Ut enim est gens haec sinè ratione, brutorum in modum educata, parùm aut nihil intra multum temporis de rebus caelestibus et aeternis percipit, adeoque facillimè taedio afficitur, dum Missionarius neophytes istos à suis vitiis desvefacere nititur. Dumque repugnat Patri consulenti et roganti parere, adest Pater aut Hispanus aut justitia cum flagello, quo cogantur, et nihil omnino sinè isto apud hosce vilissimos et nauci homines (si tamen homines essent), nihil, inquam, effici potest sinè flagello, cuius odio primùm Hispanos ut diabolum horrent, atque ideò cum diabolo nomine apud plerasque nationes Indicas in propria ipsarum lingua appellantur. Deinde Christianam Religionem, quae eorum abominabilem in vitiis libertatem

^a eorum || *corr. PZ*; eum *vel* cum *ms.*

^b uxore[?] || *corr. PZ*; Vaore [?] *ms.*

^c cutis || *corr. PZ*; culis *ms.*

constringit, et dum mactando, ad quod à sua infantia propendent et quod inter se tota vitâ excreverunt, jugum à Patre allatum et impositum excutiunt. Cogitabit R[everentia] Vestra mortis P. Henrici, mei olim dilectissimi in Grammatica Magistri, ex hisce intelligens dicetque intra se: Cur igitur Missionarii Hispanos ad suas Missiones admittunt, si isti vel scandalosè vivunt? Vel acerbo Indos tractandi modo, Indos in se Patremque concitant^a? Respondeo quòd ad primum ingemiscant omnes Missionarii, ad secundum jam respondi, quando dixi, quòd apud haec bruta sinè flagro nihil effici potuit, sinè singulari DEI concursu, qui efferatissimorum corda in manu sua habet. Et talem concursum habuisse censendus est P. Samuel, qui tamen etiam nunc pro auxilio ad Hispanos contra quosdam scripsit, quorum causâ descendere non poterit ille, multo minus alius Sacerdos, quin se in manifestum vitae perdendae conjiciat^b periculum.

Non visitabuntur igitur Homaguae, donec remedium malis, tam occultis, tam [221v] publicis aliquibus adhibeatur. Quando aliquod inde in exilium mittentur, alii ut sentiant flagellabuntur, modestiam per aliquot tempus induent, donec rigor innovetur. His consideratis dicendum non possum, o miles Hispane, tecum vivere nec sinè te operari. Quid remedii? Nullum reperitur, sed ingemiscendo humeros contraximus. Durat jam haec Missio in hoc flumine orbis maximo 60 annis gloriosè excepta, maximoque cum fructu conversae enim sunt ex suo gentilismo ad Christum complures nationes. Dum ad nationem dicimus, nolit sibi imaginari Reverentia Vestra copiam animarum, prout in Europaeis nationibus, sed hic natio datur, quae lingua ab aliis differt nullamque cum aliis communicationem subet, sed bella perpetua, in quibus se invicem mactant et ùt pleraque faciunt. Vocant imò pleraeque nationes in domos divisae, sex, octo decernant plures, prout populosae sunt plùs minusve, tam barbarum modum vivendi habent, ut non tam cum exteris, sed inter se perpetuò pugnent seque invicem absumant. Dictae domus sunt grandes 50, 100 aut amplius familiarium capaces. Qui inter illos plures occidit, saepiusque victor rediit Principem locum tanquam reliquis fortior ad portam obtinet dormitque armis, ùt reliqui omnes eas semper in promptu habent penes se positus, vel, si est natio, quae lanceâ solùm utitur, ea in terra defixa penes se somnium capit. Sunt igitur nationes istae valde exiguae et parvae, nam valde populosa quae duo millia numerat, qui arma possint capessere. Fateor sunt aliquae numerosiores, sed in comparatione Europaeorum nec nationis nomen merentur.

Porrò linguae tot, quot sunt distinctae nationes. Rarissimè enim contingit, ut solo dialecto differant. Hinc illa in convertendis difficultas, quam qui nescit, mirabitur has Missiones, quod 60 annorum spatio tam parùm effectum sit. Quòd si annis singulis conversio unius nationis correspondisset, jam non esset gentilis indè à civitate S. Francisci de Borgia usque ad flumen Napo⁴⁰ dictum, id est per ducentas circiter leucas, tot enim sunt nationes enumeratae ab expertis suarum Provinciarum, quae nationes tam immediatè in nostro flumine, tum ex aliis in istud sese exonerantibus intra praefatas 200 leucas habitant.

Alia res, quae difficilem facit harum gentium conversionem, est earum summa feritas et ad mactandum proclivitas, propter quam humano loquendi modo, nemo sibi nisi bene armato idque in societate plurium fidere potest securum in earum terras introitum. Et quamvis donariis facillimè cicurentur, eadem tamen facilitate ad ingenium redeunt, et dum Patrem Missionarium cum omnibus eidem assistentibus è medio tollunt astutissimè, per longum tempus occasionem quaerentes, ut id sinè suo damno ad finem perducant, uti hic jam cum tribus Sacerdotibus et cum Fratre donato factum. Quartus Sacerdos à duobus nigris, gentilium more viventibus et à Patre capi jussis, occisus est.

Tertia difficultas est tanta unius nationis ab altera distantia et tam paucorum in uno loco habitantium societas, qvin sterilitas horum montanorum multis in uno situ loci

^a concitant || *corr. PZ*; convitant *ms.*

^b perdendae conjiciat || *corr. PZ*; perpendae conjiciat *ms.*

degentibus victum non suppeditat, quem victum omnes omninò venatione^a vel piscatione, vel utroque modo quaerunt. Quod verò venatione capiunt, lanceis, sagittis vel sagittulis invenenatis è tubis pneumaticis emissis occisum, sunt multae species simiarum, psittacorum, porcorum sylvestrium, avium, gallinarum sylvestrium, perdicum et animalium terrestrium ingens multitudo, quorum non pauca pro immundis extra has terras habentur. Non tamen de omni, quod Indi comedunt, et ipsi comedimus, et mens in particulari stomachus non abhorret, nisi à simiis aliis malè olentibus et aliis grandibus humanae figurae perquam similibus. Sed et his vesci soleo, imò [222r] hodie tali edulio pasti sumus et praeter solitum mihi sapuit. Propter copiam diversissimorum in hisce sylvis animalium seu sylvâ continuata per mille prope leucas, jam sibi poterit Reverentia Vestra imaginari, quot tigrides quotque leones grassentur. Nulla fluminis ferè ripa cernitur, in qua non legantur eorum vestigia. Et commodùm accidit pro ingenti mea recreatione, ut tigridem natantem conspiceremur, dum nuper ab Homaguis^b huc redirem cum Patre Francisco Widra. Praevenimus igitur naviculâ nostrâ antequam bellua terram attingere posset et ità natantem à nobis 7 circiter passibus occiderunt sagittis et spiculis venenatis vectores Indi. Fuit haec tigris in magnitudine canis Anglici, mirum in modum maculis pulcherrimis exornata. Et proximè etiam Indi hujus Reductionis leonem occiderunt, cujus exuvias pulcherrimas libenter R[everentiae] Vestrae transmitterem si possem. Sunt autem leones Americani tigridibus minores, ut è contra in Africa. Flumina, sed praesertim lacunae omnis generis pisces pro victu subministrant, testudinesque grandes alias, è quibus tantum cibi capitur, quantum è bono vervece. Istae, dum ovis sese exonerant intrâ scrobem in arenis factum centum et amplius ponunt, magnitudine ova gallinacea ferè aequantia. Aliae sunt testudines minores, aliae minimae in terra et in fluminibus. Mihi et P. Francisco nuper ab Homaguis redeuntibus testudines parvulae vix exclusae et adhuc in scrobibus suis sepultae 29 dierum spatio, quibus iter duravit, victum potissimùm suppeditârunt, quas cancrorum in more coctas comedebamus. Ova testudinum praeterea inveniebamus innumera, quae miri saporis quidem, sed durae digestionis. In Homaguis deficiente testudine et vaccâ marinâ deficit panis quotidianus. Est autem vacca marina piscis sinè squammis grandis et praepingvis, nîl nisi os et nares ad vaccae similitudinem referens, ideoque vacca marina ab Hispanis appellatus et quòd certo genere graminis in ripis fluminum reperiri solitis vescatur. Tantum adipe⁴¹ in uno saepè acquiritur, quantum è porco saginato, servitque ad cibos condiendos. Caro sapidissima, vitulinam putares, et non adeò sana aliàs infirmari solitis, recidivas enim procurat. Meò iudicio hîc idem piscis est ille, quem in novo regno Magnati vel pege muger[!]⁴² seu piscis mulier vocant, eò quòd prolem lactet duobus velut in humeris uberibus excrescentibus. Corium ad unum digitum crassum habet, quòd P. Samueli pro calceorum soleis servit. Imò et ego jam necessitate compulsus similes soleas pro his, quibus nunc utor calceis adhibui, quos ipse mihi feci, sumus enim omnes hîc sutores et sartores, imò ego in Homaguis lanus et cocus et omnia.

Quarta difficultas, quò ad convertendos harum provinciarum infideles, sunt viae non nisi per flumina et rivos navigabiles scaphis, quibus utimur pro eorum equis vel mulis. Et quòd à viis et itineribus faciendis deterret, sunt tot pericula submersionum, cùm pessimè fiat, ut scapha invertatur. Quoties jam in periculo hujus fluminis vel repentina tempestate agitati, vel impactâ ex improvise scaphâ in occultum lignum vel in verticem rapta, quoties, inquam, in periculo submersionis fui, nam ut Indi natate nescio, quibus idem est in flumen cadere ac balneare. Praeterea iter aquâ fieri à nobis non potest, nisi minimum quinque, ordinariè septem vel octo Indos vectores seu remiges habeamus. Etsi properè progredi cupimus, aliâ scaphulâ indigemus cum duobus venatoribus et piscatoribus, qui quotidianum victum pro nobis et

^a venatione || *corr.* PZ; venationes *ms.*

^b Homaguis || *corr.* PZ; Homagiis *ms.*

remigibus quaerant, nam hic de die in diem victus quaeritur, mox^a enim calore, quod servatur, nisi salis aut fumi beneficio curetur, corrumpitur et sic curatum in viam, nisi modicum quid propter scapharum angustias accipi non potest, praesertim si iter sit plurium dierum aut septimanarum.

Quinta difficultas est paucitas Hispanorum in hac Maragnonis gubernio, in quo non amplius quàm una civitas hodie ad 16 vel 17 cives redactos Gubernatore foris existente, et quia non nisi titulum Capitanei Generalis pro dispendio habet, nîl curante, quid hîc agatur. [222v] Erant olim Gubernatores harum provinciarum ipsi magis Missionarii, quàm seculares Domini, et ideò tam feliciter progrediebatur Missio, quia Indi, qui amore et amicitia Patrum conventebantur ad Christum, timore conservabantur, quando videbant malos à visitante quolibet anno justitia severè puniri.

Sexta demùm difficultas est derelictio Patrum in hoc deserto, ut non tantum donaria pro Indis non suppetant, sed saepiùs contingat, ut defectu vini et farinae Sacrosanctum Missae Sacrificium dicere nequeant, quia à Domo Quitensi, ad quam spectamus, plusquam 200 leucis distamus. Et quamvis duae sint civitates Magobamba⁴³ et Jaen, unde nobis succurri possit, volunt tamen Hispani rerum genera, quae hîc argenti et auri locò sunt, à nobis ferè gratis acquirere et sua non nisi summò pretio vendere. Et si mittunt vinum, quia illud per tot manus vadit, saepiùs agnatum vel ferè consumptum advenire solet. Nuper notabili tempore tres et, nî fallor, etiam 49 Sacerdotes cura de Borgia defectum farinae pro hostiis Missam, nisi Dominicis et festis diebus dicere non potuimus.

Consideratis hisce difficultatibus mirari desinet, qui tam paucas Reductiones fundatas intra 60 annos intuitus fuerit. Quamvis non sint tam pauca, ut non sit operae pretium octo Sacerdotes hîc et nunc in hisce Missionibus morari. Et considerato fructu progressuque Missionis duorum Nostrorum P. Samuelis inter Homaguas et P. Henrici inter Cunibos et Chipeos Pyrosque, multùm est quod hisce ultimis annis effectum est. Praeterea multo ampliùs videretur, si integrae Reductiones per tot pestes non fuissent pessumdatae^b, ità ut è quibusdam numerosis nationibus vix decem remanserint. Sunt enim hae gentes tam faciles ad moriendum, ut ad solius Hispani odorem paulò post concidant, et baptizatorum semper notabiliter minuatur numerus, qui aliàs in eorum gentilismo semper augebitur; cujus causam assignare pro certo nescimus, solùm occultam DEI circa hoc Providentiam veneramus. Similiter idem est has gentes ad mortem ducere ac è suis terris, in quibus nati fuerant, educere. Quod si non esset, pridem multa millia eorum extracti fuissent et loco positi, ubi Christianè instrui et eorum filii sanctè educari potuissent.

Haec ferè sunt, quae R[everentiae] Vestrae pro suis Europaeis reddenda occurrerunt, non eo ordine neque ea distinctione, quàm scriberem, si animus adesset, historiam istarum Missionum contexere. Multa praescripsit P. Henricus p. m., quae jam scita à multis eorum defectum supplebunt, quae hîc omittuntur aut pro alia vice differuntur. Interum DEUM rogo, ut saltèm haec pauca ad manus R[everentiae] Vestrae perveniant, rogoque Reverentiam Vestram, simul ut nos frequenter suis literis consoletur neque animum à scribendo dejiciat, si minùs correspondere visus fuero; forte enim ob tam malum Indiarum gubernium continget, ut meae non perveniant, aut alia impedimenta sibi imaginetur, quorum unum prae caeteris ad nos excusandos sufficeret, tanta culicum copia, ut aegrè manus ad scribendum aptari possit. Hoc malo non laborat R[everentia] Vestra, nam in bona Religione degit, nisi fortè Apostolica inter Saxones reducendos ad fidem operatio R[everentiam] Vestram distineat, sed et tunc vel maximè rogo sibi tempus suffuretur, quo S. Religionis Nostrae Catholicae progressum nobis perscribat, ut omnia reliqua, quae circa felices potissimùm Christianitatis contra Turcas eventus nova habuerit; nam haec sunt, quae prae caeteris desideramus, quamvis omnia lecta

^a mox || *corr.* PZ; mon ms.

^b pessumdatae || *corr.* PZ; pessumdata ms.

gratissima sunt futura, quaecunque perscripserit. Matrem nostram sororemque defunctam caeterosque DEO commendare pergo, et utinam preces meae non essent indignae!

R[everentia] Vestra suis in Sacrificiis meam indignitatem supplebit, in quibus ut me praesentem memoriâ tenere velit, humillimè supplico, salutem ad omnes [223r] totius Provinciae dilectissimae Socios, Christi Patres, Fratresque dilectissimos quos omnes amplexu arcitissimè stringo, omnium

Servus in Christo,
Wenceslaus Breyer

[P. S.:] Clausurus eram 18. Junii hujus anni praesentis 1699ª epistolam, quando occasione Festi Corporis Christi (quod hodie est) non omittendum censi modum, quò illud Indi Nostri celebrant, edocti à Patribus vel Hispanis vel natis ex Hispanis in hisce regionibus. Ornârunt circuitum per forum pulcherrimè ramis palmarum, positis in quatuor angulis altaribus seu capellulis repentè fabricatis. Ad Missam priùs audiendam et ad Doctrinam Christianam recitandam venêre sobrii, quia ebriis flagellum et cippum promiseram. Aduêre tres chori saltantium, qui suos saltus continuârunt, donec silentium pro oratione et exhortatione indicerem, idque in ipsa Ecclesia vestiti Capitalibus è plumis avium multicoloribus, tres chori saltantium, quia Reductio haec S. Jacobi è tribus nationibus coaluit, Cocamis, Cocamillis et Panis. Pano autem nostro sermone Frater dicitur et quia haec natio (aliàs los Xitipos dicta) semper in ore vocabulum Pano gerit, Panos seu fratres appellamus^b. Processum deinde baldachinum super sanctissimum deferentibus primariis Indis, magna cum modestia duobus Indiolis flores, aliis puerulis folia citrinorum et pomorum aureorum Sanctissimo [Sacramento] in viam spargentibus, praecedentibus tribus praefatis saliorum choris cum nobis multis in pedibus vel fructuum (nivis instar) corticibus, qui collisi inter se, nolas – nam adinstar sonant – imitantur. In manibus ferebant Indi sua arma, plumis vel picturis exornata ad elegantiam. Finitâ processione ità inter salios domum meam ductus fui. Circa tempus prandii rediêre iterumque plerique Indi cum saliiis et mihi cibum opiparè paratum tulerunt ministrantibus omnibus tympana pulsantibus fistulantibus et saltantibus toto tempore, quò comedebam. Tum collaudato eorum erga Patrem studio, abeuntes commoniti^c, ut tanti diei Reverentiam haberent et modestè laetarentur. Sed ebrietas emanere non potest; in hoc potissimùm apud Indos festorum Solemnitas consistit.

Hoc addidi occasione festi Corpori Christi, quò epistolam hanc dabam in Reductione S. Jacobi, vulgò Laguna dicta, die 18. Junii 1699.

^a 1699 || *corr. PZ*; 1690 *ms.*

^b appellamus || *corr. PZ*; appellamur *ms.*

^c commoniti || *corr. PZ*; commomui *ms.*

BUCKOWSKY Albertus (P.)

(1658, Chotusice – 26. říjen 1717, Bogotá^a)

ZMIŇOVÁN:

GIN III [adresát]

ŽÁDOSTI:

25. květen 1681, Praha (ARSI, FG IX 756, f. 184)

29. leden 1687, Praha (ibid., f. 267)

19. leden 1689, Praha (ibid., f. 292)

20. březen 1689, Praha (ibid., f. 298)

26. září 1691, Praha (ibid., f. 323)

24. leden 1692, Praha (ibid., f. 347)

DOPISY:

BUK I

20. září 1694, Coimbra (Portugalsko), Joannes Waldt

Uložení: **Originál:** NA Praha, JS III 419/3, f. 22r-23v [*vše text; 23v též adresa*]; excerpta: MZA Brno, G 11 557/6, f. 13v [*text*].

Edice: - - -

Překlad: Zdeněk KALISTA, *CvZK¹*, s. 103-105, komentář s. 217-218 [čes.]

BUK II

29. listopad 1694, Coimbra (Portugalsko), ?

Uložení: Opis: MZA Brno, G 11 557/6, f. 59r [*text*].

Edice: - - -

Překlad: - - -

^a Josef KOLÁČEK, *JB*, s. 59.

BUK I

Zprávy z Portugalska

Zkušenost s poštovním spojením Čech a Portugalska. Tlumočí otázky výše postavených portugalských jezuitů stran možné další misijní posily z Čech.

Personální nouze v jezuitských domech na portugalských územích Afriky a důvody jejího vzniku a trvání. Portugalské misie v Asii, jejich přístupnost jezuitům z jiných zemí, jejich zvláštnosti: misionáři přejímající zdejší obyčeje.

Ozvuky mučednické smrti pražského židovského chlapce Šimona Abelese v Portugalsku. Žádá o zaslání spirituální literatury.

[Postskriptum:] Má povolení od generála odebrat se do Číny, avšak nucen zdržovat se dále v Portugalsku jako učitel; před podobným osudem varuje ostatní.

[22r]

Conimbricae, 20. Sept[embris] 1694.

Reverende Pater in Christo, Pater Praeposite!

P[ax] C[hristi].

Et per Wiennam et per Madritum et per Romam huc directas accepi. Celerrimè currunt qvae per Wiennam currunt, vel qvae directè Pragâ Ulyssiponem mittuntur. Ut autem securiùs currant, oporteret eas cooperto ad Moderatorem hujus Provinciae (cujus nomen et modum inscriptionis ad calcem harum ponam) includere. Salutatur is R[everentiam] Vestram humanissimè et certior fieri cupit, utrum duo pharmacopei, qvos, dum nuper in Urbe⁴⁴ Procurator degeret, à P[at]re Nostro pro hac Provincia ipsemet expetierat, jam discesserint è Boëmia; et an Reverentiae Vestrae velint majorem huic Provinciae praestare gratiam Patresqve aliquot cum uno pharmacopeo pro regno Angolae et metropoli eius Loanda suppeditare.

Loanda, Lusitana provincia, habet elegans Collegium et valde dives, ex quo olim mittebat operarios in Abyssinum imperium et regna vicina Angolae, Congi, Petrarum etc. Defacto verò cum ingenti dif[22v]ficultate Moderator Provincialis vix potest qvatuor Scholarum classibus Magistros 4 et pauculos pro officiis Collegii necessarios, qvos summittat, invenire. Si R[everentiae] Vestrae huic magnae necessitati succurrerint, Provinciam hanc habebunt sibi obligatissimam, et meritò: non enim ampliùs necesse erit annis singulis eò tot destinare, qvorum singuli dum eò proficiscuntur, Florenos bene mille et totidem dum post biennium revertuntur, consumunt. Secundo: multos conservabunt in sua vocatione. Multi enim ob metum navigationis et stultae persvasionis, qvod ob poenam eò mittantur, Societatem deserunt, et nobiliores candidati ob eadem Societatem non intrant. Saecularibus haud vitio verto, qvod locum horreant, medicinalis est; Serenissimus enim ob certa vitia nonnullos adolescentes ibi fecit exulare, qvò justum reliqvis sub amissione patriae incussit horrorem. At Apostolis deberent haec esse incitamenta, non impedimenta. Tertio: possunt restaurari celeberrimae nostrorum antiqvorum Patrum in testimonium fidei sanguine consignatae Missiones 4, ob defectum personarum in Viridi promontorio Africae derelictum Collegium, in Massagar Africae ante annum relictum Missio etc. Haec ad R[everentiam] Vestram et totam Provinciam per me scribi et humiliter suppeticas expetere voluit Portugalliae R. P. Provincialis Emmanuel Correa, naturalis de Loanda, qvi certè, si huc aliqui PP. venerint, primâ securâ occasione eos ad terminum suorum votorum promovebit.

Ego pro hac Missione saepiùm me obtuli et rursus insto, alteram [23r] magis arduam, uti est Malabarica (cuius Procurator est P. Petrus Adriani^a, olim R[everentiae] Vestrae Romae condiscipulus), si Pater Noster velit, etiam acceptaturus. Laborat haec etiam summâ personarum penuriâ et exteris, etiam PP. Gallis, si petant, non negatur. Missionarii veste oblonga, uti terrae Bonzi, utuntur et qvasi Turcico turbant[!], calceis ligneis Franciscanorum more incedunt nudipedes, carne nunqvam vescuntur, sed lacte, ovis, caseo etc. fructibus, hortensibus etc. Patrii enim homines similiter vivunt, lepida compassione in bestias moti, ne eas mactent, judicantes esse ingratitude vancam mactare qvae lac etc., gallinam qvae ova in usum hominum subministrant, aves qvae cantu recreant et similia in vitae privilegium reliqvorum adducendo. Provincia Goana et Brasila rursus patent exteris, Chinensis et Japonensis seu Cocincinensis paulò post. Haec enim Provincia non multis personis constans, utriqve orbi non sufficit.

Historia parvuli Vetero-Pragensis Martyris, qvam mihi R[everentia] Vestra summisit, à P. Tertiariorum Instructore in summ libellum, qvem sub praelo habet, imposita est; Gallicè impressa et eleganter expressa rei series huc etiam pervenit. P. Aires Almeida, qvi humillimam remittit salutem, Simeonem Neo-Martyrem Nostris Scholasti[23v]cis, tum Philosophis, tum repetentibus dedit in materiam compositionis: proximè ex singulis classibus primis praemia daturus. Rogo R[everentiam] Vestram humiliter, dignetur mihi summittere datâ occasione (credo proximum Wiennâ Legatum huc iturum: hujas qvi Wiennam it, res suas jam in navim imposuit) Patris Pawlowski exercitia et DEUM solum et unum exemplar (pro hujatibus) elegiarum Patri Guttwirtt. Pharmacopaei, qvi huc discedent, accipiant secum semina et radices fruticum et herbarum, qvantum possunt!

Commendo me humillime in omnia Sacrificia et maneo

R[ereventiae] Vestrae
in Christo Servus,
Albertus Eusebius Buckowsky

P. S.: Titulus sic scribatur: Ao M[uit]o R[everendo] P[adre] Manoel Correa, Provincial da Companhia de JESU em Portugal, Lisboa.

P. S.: Pater Noster concessit veniam mihi in Chinam discedendi, at non removet impedimentum. Si huc aliquos R[everentiae] Vestrae miserint, moneant eos, ne se ostendant scire aliquid ex Mathesi.^b

Reverendo Patri in Christo,
Patri Joanni Waldt Societatis IHS,
Domûs Professorum Praeposito.
Micro-Pragae.

^a Hadriani[?]

^b P. S.: Pater ... Mathesi. || *hoc secundum postscriptum additum in margine sinistro folli anterioris (i. e. 23r)*

BUK II

Novinky z Číny

Vyhovuje přání adresáta a posílá originály relací ze Západních Indií a opisy relací z Indií Východních. Shrnuje nové události z misí v Číně. Nové a příznivé zprávy z Pekingu: císař povolil šíření katolické víry. Následné křestý Číňanů. Události kolem císařského výnosu. Evropský lékař povolán na císařský dvůr. Dosavadní perzekuce křesťanství v Číně. Tři císařské výnosy umožňující šíření křesťanství. Zásluhy evropských jezuitů v Číně (Schall, Verbiest).
Očekává další zprávy z Číny.

[59r]

Reverende Pater, in Christo Pater!

P[ax] C[hristi].

Saepe Reverentia Vestra Indica desiderat; satisfacio votis et ipsas originales ex Occidentali India in praesenti mitto. Ex Orientali verò, quia Lusitano scripta idiomate, non nisi copiam.

R. Pater Viceprovincialis P. Thomas Pereyra datis Pekini 15. Septembris annò 1692 scribit Imperatorem Chinarum in omnibus suis Regnis dedisse licentiam publicè (quod antehac nunquam fuit, licet Imperium multa centena Catholicorum millia numeraret) Evangelium Christi praedicandi hancque licentiam decreto (quod in singulis Provinciis vel potius locis publicatum est) confirmavit. P. Fridericus da Veiga, datis in Luicheum ultima Septembris Annò 1692, scribit mox primis diebus post publicationem decreti ducentos et amplius Sacri Baptismatis undis abluisse in Luicheum multoque plures abluturum priusquam ad suam Residentiam reverteretur. Occasionem decreti dedit medicus, qui ante annos quatuor in Evropa R. P. Grimaldi sese adjunxerat. Hic enim, dum Macaum pervenisset et commendatitias, quas ei P. Grimaldi dederat, ad Aulam misisset, voluit Imperator, ut aliquis ex Nostris ad Aulam degentibus Macaum discederet et medicum secum Pekinum deduceret (mos iste servatur; quoties aliquis ad Aulam vocatur, ut ei mittatur obviam Aulicorum quispiam, cui per omnes terras, quas transit, maximi ab omnibus fiunt honores et plurima dona offeruntur). Nullus ex Nostris hoc honoris acceptare voluit, causam adducens, quòd non vellet gravissimum dare scandalum Evropeis, hunc honorem acceptando et festa laetitiae celebrando tristissimò tempore, quò fides Catholica majorem quam unquam antè in China persecutionem pateretur. Una enim ex Chinensibus Provincia, omnia Catholicorum combussit templa, Christianos maximis affecit poenis etc. Auditis his Imperator misit ad primarium Tribunal, ut fieret decretum, quo haec tyrannis prohiberetur. Factum decretum, quod quidem poenas à Christianis averteret, sed exercitium fidei liberum non nisi Evropeis permetteret; non contenti Nostris magis apud Imperatorem instant, hic secundò decretum fieri jubet. Verùm Tribunalistae nihilò mitiores, secundum pariter in eodem Rigore uti primum expediunt. His stantibus nostri protestantur se legationem Pekinò Macaum acceptare non posse. Tertio jubet Imperator decretum in favorem fidei Catholicae fieri. Quidam ex Magnatibus Tribunalista Imperatori charior, nobis familiarior, causam suscepit in publico consessu primorum Principum, causam inquam suscepit fidei et pro Domo DEI locutus, adferendo voluntatem Imperatoris, merita R. Patris Adami Schall Mathematices in China Reformatoris, Patris Wörbest, bellicarum machinarum inventoris, PP. Praesentium, qui proximè Chinas inter et Moseos pacem suâ industriâ concluderunt et similia. Quapropter decretum fidei verae favorabilissimum editum, et in ipso decreto posita sunt merita sub nomine (non sub particulari nomine Patris Schall vel Wörbest) Evropeorum, quòd Patribus intra Aulam degentibus magnam parit Authoritatem, fidei verò ingens augmentum.

Plura exspecto, ubi P. Procurator Chinarum, quem in dies exspectamus, advenerit,
commendo me in omnia Sancta et maneo

R[everentiae] V[estrae]
humillimus in Christo Servus,
Albertus Buckowsky

Conimbricae, 29. Novembris 1694.

CUCULINUS Mathias (P.)

(17. leden 1641, Mohelnice – 14. prosinec 1696, Mariány)

ZMIŇOVÁN:

GIL I, KLE XV, KLE XVI, KLE XVIII, KLE XXVII, KLE XXI, STR XVI, STR RelMar, TIL IV

ŽÁDOSTI:

27. leden 1678, Telč (ARSI, FG IX 756, f. 133), **čes.:** Josef KOLÁČEK, *MC*, s. 24-25
[Ve své žádosti (ARSI FG IX 756, f. 132) Cuculina doporučuje E. de Boye.]

DOPISY:

- CUC I** **29. květen 1678, Genova (Itálie), ?**
Uložení: Opis: SOKA Náchod, LS Broumov 472, f. 231-233.
Edice: - - -
Překlad: - - -
- CUC II** **7. listopad 1679, Sevilla (Španělsko), ?**
Uložení: **Originál:** MZA Brno, G 11 557/8, f. 93r-94r [*vše text*].
Edice: - - -
Překlad: - - -
- CUC III** **COMPENDIUM RERUM Â IUNIO 1684 USQVE AD MAJUM 1685 IN
INSULIS MARIANIS GESTARUM.**
**20. květen 1685, Hagåtña, ostrov Guam (Mariány), Emanuel
de Boye**
Uložení: Opisy: „**B**“ MZA Brno, G 11 557/5, f. 82r-86r [*vše text*]; „**P1**“
NA Praha, JS III 419/3, f. 98r-101v [*vše text*]; „**P2**“ NA Praha, JS III 419/3,
f. 208r-211v [*vše text*]. [Volně použito: Emmanuel de BOYE, *AS*, s. 107nn., odtud i
Matěj PROCHÁZKA, *Missie jezuitské...*, s. 343nn.]
Edice: - - -
Překlad: *WB* č. 7 a 8 [**něm.**] – Jan Bohumír DLABAČ, *Čechoslav* 1824, č. 21, s. 167-168; č.
24, s. 191-192; č. 32, s. 255-256; č. 35, s. 279-280; totéž *Přítel mládeže* 1831 II, s. 85-98;
III, s. 48-62 [**čes.** dle *WB*] – Josef KOLÁČEK, *MC*, s. 32-45 [**čes.**, dle *WB*]

CUC I

Duchovní řády a chrámy v Janově

Soupis církevních řádů v Janově, počet jejich domů.

Církevní poklady, ostatky svatých, sochy, církevní oděvy a náčiní. Vyčíslení jeho vysoké ceny.

[231]

Wratislaviâ, 1^â Julii 1678.

Qvae specificè de multitudine Religiosorum Genuensium ad me perscribit P. Cuculinus, communico R^{ae} V^{ae}:

Religiosorum utriusque sexûs ingens est numerus in hac civitate, non majore quàm sit Wratislavia. PP. Theatini domos habent tres, Nostri tres (Novitiatum, Collegium, Domum Professam, praeter amplissimum Collegium Alumnorum et duas Domos Missionariorum in suburbio), Barnabitaee Collegia duo, Religiosi Sommasci* duo, PP. Piae Scholae duo, PP. Congregationis Oratorii unam; Clerici Matris DEI unam, Clerici Minimi Semper orantes, sic dicti, quia semper eorum aliquis coram Sanctissimo Sacramento orat, Collegia duo, Clerici ministrantes infirmis[!] domos tres, Benedictini Abbatias quinque, Montis Oliveti duo, Cistercienses duo, Canonici Regulares S. Augustini domum unam, Canonici Salvatoris unam, Camalduenses domum unam; Carthusiani unam, Augustini Discalceati duas, Religiosi Augustini diversarum Congregationum domos novem, Dominicani quatuor, Franciscani Conventuales tres, Franciscani Tertiae ordinis unam, Strictionis Observantiae tres, Cappuccini quatuor, Carmelitae Discalceati tres, Calceati duo, Servitae unam, PP. de Redempt[ione] S. Petri Nolasci unam, Franciscanae Strictionis Obser[vantiae] tres, Laxioris* quatuor, Cappuccinae, quae perpetuum servant silentium, unam, Annuntiatae Caelestes tres. Paenitentium vel puellarum et malè nuptarum septem numerantur domus. Hospitium pauperum unum ingens et magnificentissimum, in quo supra mille pau[232]peres semper aluntur. Hospitale infirmorum utriusque sexus, in quo infirmi supra 700 decumbunt. In hoc Hospitali asservatur corpus incorruptum B. Catharinae Genuensis, quod nobis ex speciali gratia venerari et atrectari licuit. Benedictinae Moniales Monasteria duo, Canonissae S. Augustini tria.

Thesauri sacri dicuntur esse ingentes, in Professa Domo Nostra viderunt candelabrorum argenteorum, crucum, calicum, ampullarum ingentem multitudinem interque eminent duo candelabra argentea sex circiter ulnarum alta. Habent antependia pro Summo altari ex argento* caeso* aliquot, in prominoribus quibusdam* artificii caesorii* singularis. Corpora S[anctorum] habent complura et reliquias insignes plurimas. Praestans* inter alias est S. Francisci Xaverii pars cubiti crystallo inclusa. Deinde pars magna de S. P. N.⁴⁵ argenteo illius simulatio pectorali inclusa. Statuas* ejusmodi pectorales argenteas virilis staturae habent S. P. Ignatii, Xaverii, Borgiae, tres alias S[anctorum] aliquorum M[artyrum]. B. Aloysius et Stanislaus integras habent statuas argenteas, unius circiter et dimidiae ulnae altas*, et tales etiam habent S[ancti] P[atris] N[ostri] et S. F[rancisci] Xav[erii] et S. Borgiae.

Lineae* supellectilis sacrae ingens est copia pretiique maximi. Inter haec excellit lineus apparatus in festo S. Ignatii adhiberi solitus, unicum v[er]o corporale sine omni auro aestimatur ad 4 000 Scutorum, est in eo Passio acu picta. Aliud deinde mille, praeter alia aliquanto minoris pretii. [233]

Alba una 3 500 Coronarum pretium superare dicitur, et aliae sunt pretii non multò inferioris. Pretium in his argent fimbriae Belgicae ad dimidiam circiter ulnam latae è filis delicatissimis contextae et omnis generis imagines exhibentes artificii omnino singularis;

ideoque superant longè pretium fimbriarum argentearum et etiam aurearum. Candelabrorum, quorum memini paulo ante, pretium ad 75 000 ascendit. Lampas: una major pretio 1 000 Scutatorum, alias habent 44.

Haec ille Genuâ, 29. Maji 1678.

CUC II

Dopis je pouze krátká Cuculinova poznámka pod relacemi jiných autorů.

Nové zprávy z misí na Kanárských ostrovech a ve Východních Indiích

Zasílá do Čech relace o stavu křesťanství na Kanárských ostrovech a v jihovýchodní Asii, které v rychlosti přepsal.

[Přepsané dokumenty mají následující názvy:

1. Copia litterarum ex Insulis Canariis de Missione, quam in Tenerife et oppido Orotava obit P. Ludovicus Anchieta ex Provincia Baetica socio Petro de Coello Coadiutore temporali, à quo hae litterae perscriptae sunt 17. Sept[embris] 1679.
2. Relatio continens quaedam de statu Christianitatis in Regno Tunqvin.
3. De Cochinchina.
4. De Camboya.
5. De Regno Siam.]

[94v]

Haec verbis, quibus ab alio scripta sunt, cursim descripsi intra brevissimum spatium hodie. Si for[tasse?] iam aliunde innotuerunt, boni consulere dignetur R. V. volentis servire studium, qui manet

Reverentiae Vestrae
Servus in Christo inutilissimus,
Mathias Cuculinus

Hispani, 7. Novembris 1679.

CUC III

Nepokoje na Mariánských ostrovech (1684-1685), smrt Augustina Strobacha

Úvod.

Události minulého roku [červen 1684-květen 1685] by vydaly na celý svazek. Sám se omezí na kompendium, aby adresát viděl bídu a slepotu „ostrovanů“ (domorodců – Chamorrů) a mohl se modlit za jejich spásu. **Strobacha** a Borangu, kteří během rebelií přišli o život, pokládá za pravé mučedníky. **Tilpe** zasílá do Čech elogia všech pěti obětí indiánských nepokojů. Za čtyři roky nedostal dopis z Čech, který by ho potěšil, sám „nepromeškal příležitost, kdy mohl napsat“. Je-li to vůle Boží, utěšuje se aspoň pomyšlením, že se za něj adresát modlí.

Souhrn událostí na Mariánských ostrovech mezi červnem 1684 a květnem 1685.

Vojenský velitel Mariánských ostrovů José Quiroga y Losada [jehož Cuculinus na expedicích doprovázel] r. 1684 podrobil odbojné ostrovy Saipan, Tinian a Aguijan a v červenci se vydal na nejsevernější ostrovy, aby tamní vzdorné obyvatele přiměl k přestěhování na nejjihnější, největší a úrodný ostrov Guam. Kromě jednoho ostrova byli Španělé přijati všude v míru: Indiáni nechali pokřtít děti a souhlasili

s přestěhováním. Ďábel však viděl šťastný běh událostí a zakročil: vyprovokoval povstání nejen na severních, ale i na jižních, pacifikovaných ostrovech.

Rebelie začala ve vesnici Apurguan, jejíž obyvatelé si „zhnusili“ katolickou víru a podrobení cizincům, toužíce po starých svobodách a životě bez omezení. Rozšířili nespokojenost do vesnic Ritigan a Pago na ostrově Guam. Indián Antonius Juda nabádal k rychlému povstání, aby se Španělé o jeho přípravě nedozvěděli, a vzal na sebe nejtěžší úkol: zabít španělského velitele. V noci před nedělí 23. července 1684 rozdělil úkoly mezi své spiklence; všichni pak v neděli přišli dle obvyklého zvyku ke mši do Agadny, leč s ukrytými zbraněmi. Antonius Juda a další tři Indiány přepadli na ulici neozbrojeného velitele, kterého vážně poranili; nějaký chlapec však křikem přivolal dva vojáky, kteří útočícího Indiána Judu probodli a s pomocí dalších zahnali zbylé tři Indiány.

Jiný rebel přiběhl k domu jezuitů a oznámil smrt velitele, zatímco další Indiáni obsadili vchody a chystali se zabít jezuitu. Rebelové těžce zranili viceprovinciála Bouwense na prahu jeho pokoje; před smrtí ho zachránil jistý bratr koadjutor, který dokázal přibouchnout dveře. Nic netušící jezuita Solorzano vyběhl ven a byl pobodán; večer zemřel. Vzbouřenci napadli další jezuitu (Zarzosa, Dubois – podlehl zraněním, Pavon) a jejich starého pomocníka z Filipín. Další Indiáni napadli obyvatele a vojáky na ulicích a v blízkých domech, jiní zabili dva vojáky na stráži.

Další rebelové se chystali na jezuitu Kerschbaumera, který sloužil mši v kostele; ten jim však neohroženě vyrazil v ústrety s ciboriem v rukou, načež se Indiáni zalekli a utekli. S tímž předmětem v ruce zastavil ještě další Indiány, což Cuculinus považuje za působení vyšší moci. Jezuité využili chvíle klidu a stáhli se do pevnosti, kam přiběhli i vojáci a připravili se k obraně. K pevnosti přišel věrný Indián a dobrý křesťan jménem Ignatius Ineti se zástupem věrných Chamorřů, který nabídl svou pomoc při obraně a upřímně politoval napadené jezuitu.

Spiklenci se vrátili do svých vesnic a vyslali posly do všech ostatních vesnic na Guamu i na Rotě, Saipanu a Tinianu, aby přiměli Chamorry k účasti na vzpouře. Lhali, že všichni velitelé a jezuité v Agadně byli zabiti. Nakonec se do rebelie – až na drobné výjimky – zapojili všichni Chamorrové. V osadě Ritigan jeden z hlavních rebelů přiměl Chamorry, aby zavraždili tamního jezuitského misionáře (Theophilus de Angelis), což uskutečnili: pověsili ho na stěžeň lodi a druhý den svrhli jeho tělo do moře. Šťastným Božím řízením byl den vzpoury dnem, kdy se většina jezuitů dostavila do Agadny na obvyklou poradu; další dva (jeden z nich byl **Tilpe**), které Indiáni zadržovali, přivedl věrný Ignatius Ineti druhého dne. Důstojník vojáků (Praetor) a viceprovinciál chtějí vyrozumět o událostech vojenského velitele Quirogu s dalšími (celkem 57) vojáky, kteří byli na Saipanu a Tinianu. Indiánský posel však zradil a nevrátil se.

Varovný vzkaz byl poslán i **Strobachovi** a Borangovi na Rotu, společně s výzvou, aby spěchali do Agadny. Boranga se však rozhodl na naléhání svých „farníků“ (Chamorřů), kteří mu slibovali bezpečí, zůstat. Ale jejich láska a víra jim nevydržela a Borangu za pár týdnů umlátili. **Strobach** sedl 27. července 1684 na loďku a vyrazil do Agadny, když však z moře zahlédl doutnající trosky jezuitské rezidence a kostela, usoudil, že je s jezuitu veta, a vrátil se na Rotu, kde našel posla s dopisem pro Quirogu, který nechtěl plout dále; **Strobach** tedy vzal sám tento dopis a připlul k Tinianu. Zatímco posal svého „námovníka“ na pevninu na průzkum, připluli Chamorrové a zajali ho. Přivedli ho do indiánské osady, kde mu náčelník vytrhl breviář a křížifix, který chtěl rozbít kamenem s tím, že je to kouzelnický předmět. Avšak zabránil mu v tom jiný Chamorro. Žiznivému **Strobachovi** odmítli dát vodu a odvezli ho na jiné místo. Reprodukce posledního **Strobachova** rozhovoru se zdejším náčelníkem, který uchopí kyj (fustis) a **Strobacha** úderem do hrdla zabije.

Další vývoj na Guamu. 27. července 1694: Rebelové chtějí vypálit jezuitské domy a školy; brání jim v tom věrný Ineti, leč i ten je nucen pod tlakem přesily ustoupit – a tak jsou jezuitské budovy spáleny. Indiáni, povzbuzení tímto úspěchem, opět vyzývají další „váhající“ vesnice ke vzpouře. 9. srpna: Indiáni z celého ostrova zahájí obléhání pevnosti. Ignatius Ineti opět ukazuje svou věrnost a statečnost a bojuje proti rebelům. Indiáni šíří lživé špatné zprávy, které podlamují bojovou morálku obléhaných; jezuité jim však dodávají duševní a náboženskou podporu, která obléhané znovu posílí.

30. srpna se Indiáni vrací, aby podnikli nový pokus o dobytí pevnosti. Indiáni však ví, že nejsou schopni svými zbraněmi vzdorovat evropským, neboť nedokázali na Španělech dobyt ani dřevěnou palisádu, chráněnou mnohem menším počtem vojáků, a tak se uchýlili ke lsti. Nejdříve se pokusili slíby na svou stranu získat Ignatia Inetiho, s tím však neuspěli. Zkusili to tedy přes chamorřské manželky vojáků, kteří byli původem z Filipín, a také přes tchýni filipínského vojákem jménem Franciscus Masangsong. Ten se však nedal zviklat a naopak varoval velícího důstojníka pevnosti před možnou zradou filipínských vojáků.

Když Indiánům nepomohla ani tato taktika, rozhodli se, že pevnost vyhladoví. Mezitím se snažili Chamorry ze Saipanu a Tinianu podnítit k tomu, aby bojovali s Quirogo a porazili ho. Indiáni šíří další lživé zprávy o porážkách a strachu španělských vojáků.

Vývoj událostí na severních ostrovech. Španělský důstojník se koncem září 1684 vrací ze severních ostrovů k Saipanu, nic netuše o vzpouře, které se účastnili také indiánští loďníci (nautae), kteří jim zajišťovali přepravu a na smlouvené znamení naházeli vojáky do moře. Při této akci zahynulo 20 vojáků včetně jejich důstojníka, 6 vojáků přežilo. Jezuita Comano, který byl na jedné z lodí, dokázal Indiány hrozbami donutit, aby

jej vysadili na ostrově Alamagan, kde se snad při životě nachází dodnes, jak vyplývá ze svědectví věrného Indiána Antonia Agihiho.

30. října se k Agadně ze severu přiblížilo 70 indiánských loděk, částečně z Guamu a částečně z Roty. Od Chamorrů z Roty se k obléhaným se donesou samé špatné zprávy: zlý osud španělských vojáků vhozených do moře, hrozící porážka Quirogy, a – smrt **Strobacha** a Borangy. Nálada vojáků opět klesá a jezuité je znovu povzbuzují. Před dvěma dny dezertovalo pět vojáků původem z Filipín a hrozí, že je budou následovat další; byly slyšet i různé disciplínu podlamující řeči. A tak jezuité pro jistotu drží sami hlídky u pokoje velitele pevnosti, aby ho ochránili. 3. listopadu 1684 přišly ze Saipanu od Quirogy povzbudivé zprávy o tamním úspěšném postupu proti rebelujícím Chamorrům, což opět zlepšilo bojovou morálku v obklíčené pevnosti. Tolik události na Guamu.

Nyní paralelní děje na Tinianu a Saipanu. Koncem července Tinianští Chamorrové rozhlašovali živě zvěsti o drtivé porážce v Agadně; poté našli a zabili 17 Španělů, kteří byli na ostrově, a potopili dvě lodě. Saipanští chtěli následovat příklad Guamu: přišli ke španělské palisádě a listivě žádali o železné nástroje za účelem pokácení blízkého lesa; jiní předstírali, že nosí vojákům dárečky, aby se co nejvíce Chamorrů dostalo dovnitř. Quiroga tušil zradu, nechal Indiány vykázat ven a zvýšit ostrahu. Indiáni tedy opustili pevnůstku a uvnitř jich zůstalo asi čtyřicet. Ostatní čekali venku, aby zabili vojáky, až podle svého zvyku vyjdou ven pracovat; ti kdo zůstali v pevnůstce, chystali se zabít Quirogu a přítomné vojáky. Tento plán zhatila Quirogova obezřelost.

Indiáni se uchýlili k jiné lsti. Povolali náčelníka vzdálené vesnice, který měl rozkázáno usídlit se blíž španělské tvrze, který se dostavil k palisádě a žádal Quirogu, aby mu šel osobně ukázat, kde se má usídlit. Chtěli ho v doprovodu několika málo vojáků vylákat ven a zabít. I tento trik Quiroga prohlédl. Jeden z Chamorrů udeřil kyjem do hlavy vojáka a Quiroga se chystal zakročít; avšak Indiáni hromadně prchli do hustého pralesa. Mezitím zabili Indiáni tři vojáky. Quiroga se snažil varovat vojáky na Tinianu a u severních ostrovů, ale nezdařilo se mu to. Poté, co si Quiroga uvědomil dosah vzpoury, vyrazil s deseti vojáků na výzvědy do jedné osady, když ho obklíčilo 400 Chamorrů, vyzbojených luky a praky, kteří na malou španělskou skupinku zaútočili. Španělé se přesile dokázali bránit, třikrát ji zahnali k útěku, až se nakonec po třech hodinách boje, beze ztrát a bez zranění, vrátili do pevnůstky.

10. srpna přišla ke Quirogovi zpráva o povraždění vojáků na Tinianu, o údajném vítězství na Guamu a o utopení vojáků na severních ostrovech. Byl v těžké situaci: sám na odlehlém ostrově, neměl loď, neměl dost střelného prachu a zbraní, měl pouze 35 vojáků, z nich většinu nemocnou a boje neschopnou, obklíčen obrovskou převahou nepřátel. Quiroga však neklesl na mysli a pronesl k vojákům, kteří byli vyděšení, povzbudivý projev, ve kterém je vyzval, aby věřili Bohu a neztráceli naději; podobně k nim promlouval i přítomný kněz, který jim poskytoval zpověď a přijímání. Povzbuzení přineslo svůj účinek: vojáci sebrali odvahu, účastnili se zpovědi a přijímání s takovou horlivostí, že kněz si mezi nimi připadal spíš jako ve sboru duchovních, než jako mezi vojáky. Vojáci si stanovili patrony P. Marii, archanděla Michaela a sv. Josefa a před každým bojem se k nim horlivě modlili. Zdá se, že patroni vskutku vojákům pomáhali: vojáci v bojích vítězili nad přesilou. Vyšší moc brzdila ve vzduchu indiánské šípy.

Chamorrové ze Saipanu, Tinianu a částečně i Guamu obklíčili pevnůstku a 16. srpna na ni s mohutným křikem zaútočili. Po šesti hodinách boje byli za pomoci střelných zbraní odrazeni a rozehnáni. O dobytí se pokusili ještě dvakrát, ale pokaždé se stejným neúspěchem. Quiroga začal pořádat výpady se skupinkou nejlepších vojáků (12-18 osob) proti ležením rebelů, pronikal také do vnitrozemí, ničil Indiánům úrodu, vypaloval vesnice, útočil na Indiány, zabíjel a zraňoval je, nenechal ostrov v klidu – až se nepřítel zlomil, částečně opustil ostrov a konečně požádal o mír. Poté poslal na Guam po jednom ze zajatců dopis a pohrozil smrtí jeho přátel rukojmích, nedonese-li zpět odpověď. Indián vskutku dopis doručil a přinesl odpověď. Dopis byl šťastným řízením Božím doručen a povzbudil obléhané Španěly a jezuity na Guamu.

Velitel pevnosti v Agadně odpověděl Quirogovi, jenž si uvědomoval, že se bude muset přepravit na lodích Indiánů a že se od nich může dočkat úskoku. Předstíral tedy, že chce potrestat Tinianské, načež mu Indiáni ochotně poskytli čluny i s posádkou, protože si mysleli, že je na moři snadno přemůžou a nahází do vln, jak se předtím přihodilo s vojáky u severních ostrovů. Quiroga se však nenechal zastrašit ani nepříznivým mořem, ani plavbou s indiánskými lodníky, ani rizikem setkání s větší skupinou nepřátelských lodí na moři. Nechal indiánské lodníky přivázat za tělo k lodi, aby jim bylo umožněno řízení lodi, avšak znemožněn útok na vojáky.

V noci 21. listopadu 1684 vyrazila Quirogova posádka na osmi lodích směrem ke Guamu. Když míjeli Tinian, tři čluny s patnácti vojáky se na rozbourěném moři dostaly příliš blízko pevniny a ztroskotaly na břehu ostrova. Ostatní jim nemohli pomoci, protože by ohrozili i sebe, a tak pokračovali sami. Vojáci, kteří ztroskotali, se zachránili a jsou nyní drženi jako zajatci na Saipanu a Tinianu. Zbylé čluny s Quirogo, dvaceti vojáky a knězem dopluly na Guam.

Když Chamorrové na Guamu zjistili, že připlul Quiroga, rozprchli se do vnitrozemí a na jiné ostrovy. Od té doby až do nynějška (prosinec 1684-květen 1685) podniká velitel guamské pevnosti trestné výpravy na moři i na souši, všechny úspěšné a bez ztrát na mužích.

24. března 1685 připlula ke Guamu loď [podrobně o ní referuje TIL IV]. Zprvu se mělo za to, že to je filipínská zásobovací loď, ale ukázalo se, že to je loď francouzská, která chce koupit a doplnit zásoby. Španělé jim vyhověli, načež francouzská loď vyrazila na sever do Japonska, kam měla namířeno.

[82r]

Litterae P. Mathiae Cuculini ad R. P. Emanuelem de Boye^a

Reverende in Christo Pater!

Pax Christi.^b

Res, qvas hujus anni decursu in nostris insulis Marianis egimus, imò qvas passi sumus, volumen integrum reqvirent^c, si omnes, uti gestae sunt, cum suis circumstantiis explicandae forent. Id cùm ego facere neqviverim, brevi saltèm compendiò perstrictas eas R. V^{ae} transmitto. Satis hoc erit, ùt opinor, ut R. V^a miseris^d et caecis insulanis compatiatur, et pro eorum salute Divinam Misericordiam enixè imploret. Qvod ad occissos P. Augustinum Strobach et Carolum Boranga Germanos, ut alios taceam, attinet; ego eos inter veros Christi Martyres numero, et per eorum intercessionem (privato tamen sensu et devotione meâ) DEUM rogo, ut gratiam ipsi fideliter serviendi mihi largiatur. P. Joannes Tilpe omnium qvinque caesorum ab Indis elogia mittit in Bohemiam, forsan plura anno seqvente^e de iis perscribentur. Si post qvartum jam annum, qvo in Indiis moror, unam saltèm epistolam â R. V^{ra} aut alio amico ex Provincia Bohemiae acciperem, magnae id mihi consolationi esset; ego sanè occasionem scribendi nullam praetermisi. Sed qvando illâ qvoqve consolatione DEUS privatum me vult, eâ me^f re consolabor, qvòd R. V^a non cessabit assiduè me DEO commendare in suis SS. Sacrificiis et orationibus.^g

Ex Agadna in Marianis, 20. Maji anno 1685.

Reverentiae Vestrae

minimus omnium^h in Christo Servus,

Mathias Cuculinus

COMPENDIUM RERUM Â IUNIO 1684 USQVE AD MAJUM 1685 IN INSULIS MARIANIS GESTARUM.

Debellatis subactisque feliciter à nostro militum Praefecto D. Iosepho de Qviroga et Losada, uti anno superiore perscripsi, insulis Saypan, Tinian etⁱ Agiguan, ex mandato Praetoris nostri D. Damiani de Esplana mense Iulio selectam 25 militum manum cum Capitaneo suo ad insulas Aqvilonares remotiores, qvas hìc de Gani appellamus, comite P. Petro Comano^j misit, qvi insulanis illis persvaderet^k, ut sponte desertis suis admodum

^a Litterae ... Boye || om. P1

^b Reverende ... Christi || om. B P2

^c reqvirent || reqvireret P1

^d miseris || istis B P2

^e plura anno seqvente || anno seqvente plura P2

^f me || om. B

^g Qvod ad occissos - - - orationibus || om. P1

^h omnium || om. B

ⁱ et || om. B P2

^j Comano || Gomano P1

^k persvaderet || pervaderent P2

sterilibus terris ad hanc S. Ioannis sive Guahan^a insulam imprimis faecundam commigrarent. Fuerunt ii recepti in omnibus cum pace, praeterquam in una, cujus incolae praeruptis suis confisi^b scopulis illos admittere renuerunt, sed mox domiti, quod sponte non fecerant, vel inviti nostros recepere, imperataque fecere. Libenter etiam insulani illi parvulos suos Sacris baptismi aquis abluendos obtulere, atque se ipsos quoque non solum ad fidem Christianam recipiendam, sed multi etiam ad sedes mutandas promptos monstravere. Huic tam prospero ac laeto rerum politicarum ac spiritualium cursui invidens infernus, DEO, cujus iudicia semper justa sunt, ita permittente tempestatem per suos excitavit, quae^c non solum noviter coepta in insulis Aquilonem versus, sed pacifice etiam annis jam aliquot in Guahan et Rota continuata religionis Christianae magno cum fervore ac progressu exercitia, cum universali prope fidei Catholicae ruina uno quasi momento prostravit ac evertit.

Res accidit ut sequitur. Palliati quidam Christiani ex pago Apurguan praecipuae inter suos autoritatis pertaesi disciplinae Christianae et Domini externorum ac^d pristinae libertatis et^e vitae licentiosae cupidi conjurationem ordiri coeperunt et communicatis consiliis detollendis^f extingvendisque funditus exteris cum incolis pagi Ritigan ac Pago (consentientibus ex his aliis, aliis repugnantibus) nihilominus conjurationem suam exequi statuerunt. Verum cum ipsi quoque primi conjurati cunctarentur, quidam, cui Antonio Iuda nomen, morae impatiens et ne, si executio ultra differretur^g, nobis innotesceret, metuens ipsos egregie exhortatus est, ut cunctationi tandem finem imponerent et rem diu beneque meditatam exequerentur. Se in ducem tanti facinoris offerens et partem magis arduam ac periculosam, Praetoris scilicet interficiendi, in se recipiens, pertractis in suam sententiam aliis ex pago suo conjuratis, qui 60 circiter fuisse referuntur. Nocte diem 23. Julii 1684 antecedente commilitonibus suis officia designavit, aliis milites mactandi, qui extra castrum reperirentur, [82v] aliis vigiliis ad domum Praetoris et portam castris positas interficiendi, aliis castris ipsius invadendi, aliis demum nostros religiosos necandi curam commisit, sibi cum aliis tribus Praetoris perimendi munus^h reservans. Rebus sic dispositis, 23. Julii (qui Dominicus erat) de more ad audiendam Missamⁱ in Agadna, sed occulte tamen armati frameis, pugionibus ac cultris majoribus convenerunt. Finito Missae Sacrificio ac Sermone, Antonius Iuda et alii tres ad interimendum Praetorem abierunt, quem in platea solum sine armis nihil sinistri suspicantem aggressi, multis vulneribus confodere, donec ad vocem pueruli cujusdam accurrerunt duo milites, quorum primus Antonio Iuda hasta ilia transfixit, alter adhuc reluctantem frameam prope dissectum finire vitam coegit. Tum famulus quoque unus Praetoris advolans alium stravit, duobus interim fugam elapsis sicque Praetorem semivivum morti eripuerunt.

Mox conjuratorum unus Domum nostram versus cucurrit et elata voce interfectum jam Praetorem significavit; occupaverant interea ambulacra, scalas ac portas Domus nostrae, qui ad inferendam nostris necem designati fuerant. Tum ad signum datum certatim facinus aggrediuntur. Alii P. Viceprovincialem Gerardum Bourvens^j, ad limen conclavis sui quibusdam ex Indis loquentem, duobus vulneribus et impacto praegrandi in latus ac femur fuste prostratum^k dubio procul mactassent, nisi quidam Coadjutor^a clausam januam eum furori

^a Guahan || Gyakan **P2**

^b confisi || confisis **B**

^c quae || qui **P1**

^d ac || om. **P1**

^e et || ac **P1**

^f detollendis || de tollendis **P1**

^g differretur || differetur **P2**

^h munus || om. **B**

ⁱ missam || missan **ms**

^j Bourvens || Bouens **B**

^k prostratum || protractum **B**

illorum eripuisset. Alii exsiliem ad tumultum è cubiculo^b suo P. Emmanuelem de Salorzano^c (virum sanè Apostolicum et de hac Missione optimè meritum) pugionibus cultris ac sudibus ità lethaliter sauciârunt, ut vespere ejusdem diei animam exhalarit. Alii P. Iacobum Zarzosa fuste in capite vulnerârunt, sed is manibus eorum elapsus ad excipiendam Praetoris peccatorum Confessione accurrere potuit. Alii Balthasarem Dubois Coadjutorem comminuto cranio et aliis inflictis vulneribus sanguini suo innatantem reliquerunt, qvi etiam post horas pauculas exspiravit. Alii Petrum Pavon etiam Coadjutorem multis in capite, scapulis, brachiis caesim punctimqve datis vulneribus dilaniârunt, qvi tamen praeter spem postea convaluit. Alii seniculum ex^d Philippinis oriundum, Religionis^e nostrae adjunctum (donado Hispanicè vocamus), virum verè Sanctum dirè conciderunt. Alii interea milites in templo DEI^f vacantes, alii sinè armis in plateis deambulantes, alii intra vicinas domos haerentes aggressi, octodecim ex iisdem graviter sauciârunt. Alii deniqve incautas ad domum Praetoris et prope castrum excubias et alibi duos ex iisdem militibus occiderunt.

In hac rerum turbatione ac confusione Sacrificium Missae faciebat P. Antonius Cerezo sive Kersbaumer et, licèt admonitus de periculo, illud abrumpere noluit et insuper militi Sanctissimum Christi Corpus^g petenti illud impertivit. Eodem temporis momento turma Indorum milites insequentes Templo sese infundebant, qvibus idem Pater manu Sacram pyxidem tenens ad medium Templi obviam processit, qvo facto^h adeò perterriti fuere Indi, ut retro multi unde venerant abierint, alii alio diffugerint relictis indemnibus Patre et militibus. Paulò post idem Sacerdos cum SS. Sacramento Indos aliosⁱ stitit qvasi statuas immobiles, qvae res aliquid sanè^j supra naturam et miraculi habere videtur. His ità impiè ac sacrilegè gestis, incensâ prius domunculâ, Domui nostrae ferè contiguae (qvae tamen flammâ correpta non^k fuit) diffugerunt^l Nostrisque ad castrum se^m recipiendi spatium dederunt, milites quoque ad idem castrum concurrentes arma ad defensionem disponere coeperunt. Vix ad castrum sese receperant, quando vigiliae turmam Indorum adventare nunciarunt. Trepidatum est ad hoc nuncium aliquantulum. Sed mox cognitum ductorem Indorum esse Ignatium Ineti Christianum imprimis sincerum et ferventem, ac magnae fortitudinis laude celebrem, qvi ad defendendum templum acⁿ domum nostram nostrisque auxiliandum cum gente sua advolavit ad quod faciendum mox ipse se Praetori, infortunio nostro illacrymans coram obtulit.

Conjurati [83r] ubi ad pagum suum reverterunt, sinè mora terrâ mariqve primùm^o ad omnes pagorum hujus insulae principales, tum ad alias quoque insulas Rotam^p, Tinian et Saypan nuncios misère facinus suum significantes, et ad societatem rebellionis invitantes, quod ut faciliùs persvaderent^q, magnâ cum astutia strenuè mentientes omnes in Agadna Praesidiarios ac P[atres] cum Praetore (quod mendacium cum in hac, tum in aliis insulis plurimùm rebus nostris obfuit) peremptos asseverabant. Consensère statim nonnulli alii, etsi

^a quidam Coadjutor || Coadjutor quidam **P1**

^b suo || *om.* **B**

^c Salorzano || Solarzano **P1**; Salazano **B**

^d ex || et **B**

^e religionis || religioni **P1**

^f DEI || *om.* **B P2**

^g Sanctissimum Christi Corpus || St. Christi Corpus **P2**; Sacra Corpus Christi **B**

^h facto || facti **B**

ⁱ alios || *om.* **B**

^j aliquid sanè || sanè aliquid **B**

^k correpta non || non correpta **P2**

^l diffugerunt || diffugierunt **B**

^m ad castrum se || se ad castrum **B**

ⁿ ac || atqve **B**

^o primùm || primo **B**

^p Rotam || Rotan **B**

^q persvaderent || persvaderet **B**

in principio renuerint paulatim tamen, ut est gens Indorum inconstans, in rebellionis societatem paucis exceptis concessêre. Primi, qvi Apurguanos^a secuti sunt, fuerunt Ritigani, nam quidam ex Primariis vici illius, qvi cladi in Agadna interfuerat, eâdem die ad suos reversus^b, adhibito jam dicto mendacio, omnes videlicet exteros esse sublato, facilè quosdam induxit, ut Apurguanos^c seqverentur et P. Theophilum de Angelis Italum, Missionarium eximium, qvi illi Ecclesiae praeerat neci darent. Facinus sacrilegum juvenes duo projectae audaciae executi, Angelicum P[atrem] ex malo cymbae suspenderunt, ac postero die demortui corpus in altum abjecerunt. Singularis DEI providentia fuit, qvò illum potissimum nefandae suae conjurationis exeqvendae diem elegerint rebelles, qvo Patres Missionarii ex pagis suis^d de more in Agadna congregandi evocati fuerant, atqve ità ipso^e 23. Julii advenêre circa meridiem, P. Thomas Cardenoso^f et vespere P. Basilius Roulx^g et P. Laurentius Bustillo; P. Joannem de Ahumada et P. Joannem Tilpe, qvos Pagenses^h specie quidem securitatis, sed verius ad mortem iis inferendam detinebant, postero die cum aliqvot suorum missus Ignatius Ineti incolumes adduxit⁴⁶, collocatis jam in tuto Patribus Missionariis in castro Agadnensi, prima cura Praetoris ac P. Viceprovincialis fuit Praefectum militum D. Josephum de Qviroga de rebellionem certiore facienda, et ex Saypan cum sua 40 militum manu et aliis 17, qvi cum duabus naviculis nostris in Tinian haerebant huc evocandi, sed tabellarius Indus fidem datam fefellit, qvi in Rotam appellens ultràⁱ progressus non est.

Alia etiam cymba cum literis ad P. Carolum Boranga, et P. Augustinum Strobach in Rotam missa fuit^j, qvibus ipsis^k rebellio Indorum significatatur, et ut protinus Agadnam properarent mandabatur. Sed collatis consiliis satius visum est P. Carolo Boranga, inter suos parochianos remanere, qvò id ipsi^l multùm rogarent, et omnem securitatem promitterent. Verùm haud diu illis^m hic amor et fides duravit, nam eum post pauculas hebdomadas ab incolis hujus S. Joannis insulae, ùt creditur, inducti fustibus occiderunt, P. Augustinus Strobach 27. Julii cymbâ conscensâ Agadnam versus navigavit, sed littori jam vicinus, dum busta Templi, Domûs nostrae ac aliarum fumantia ac scintillantia ex mari conspicit, ratus actum de nobis esse omnibus ac castrum littusqve ab hoste teneri, Rotam repetitⁿ atqve ibidem ibidem acceptâ^o ab Indo^p nuper in Saypan^q misso (qvò is progredi renueret) epistolâ, eam ipse perferre voluit, appulerat jam in^r Tinian ac jactâ anchorâ nautam ad terram dimiserat, ut, qvò rerum eâ in insula ageretur, exploraret. Dum ipse in cymba responsum praestolatur, adsunt Tinianenses, qvi eum in terram abripiunt et ligatis à tergo manibus primùm in pagum Soncharon ad Principalem illius coloniae deducunt, qvi illum Breviario et^s Crucifixo è collo pendente spoliavit, moxqve Crucifixum lapide confractus erat, nisi unus è conversis insulae

^a Apurguanos || Apurqvanos **P2**

^b reversus || reversos **B**

^c Apurguanos || Apurqvanos **P2**

^d suis || om. **B**

^e ipso || om. **B**

^f Cardenoso || Cardeneso **B**

^g Roulx || Routi **B**

^h Pagenses || Pragenses **B**

ⁱ ultrà || ultro **B**

^j fuit || est **B**

^k ipsis || ipsi **B P2**

^l id ipsi || ipsi id **B**

^m diu illis || illis diu **P1**

ⁿ Rotam repetit || om. **B**

^o acceptâ || accepto **B**

^p ab Indo || ab in Indo **B**

^q Saypan || Seypan **B**

^r in || om. **B**

^s et || ac **B**

illius prohibuisset id fieri petissetque sibi dari Crucifixum, quem ipse gestare vellet; ratio autem confringendi Crucifixum erat^a, quod esset Magus [83v] Christianorum, ut impius dicebat. Inde ligatis manibus eductus^b est in Marpu vicum, cui^c praeerat ex indigenis olim conversus jam Apostata, à quo petiit Pater aquae haustum^d, sed non obtinuit; remissus ad aliam insulam Tiniaso^e prohibitiqve sunt ductores ipsi praebere aquam in via. In insula ductus est ad unum ex^f Principalibus barbaris, et ab hoc missus ad alterum nomine Qviyao^g, qui ductores Patris interrogavit, quidnam Pater egisset in via, et illis respondentibus, quod itinere toto orasset verba, quibus invocare DEUM solent Christiani, ille reposuit: „Nunc videbimus, quid illi profutura sint isthaec!“ Cumque Pater quaereret, quâ de causa se occidere vellent; quidque^h illis unquam nocuisset? Ille torvus vultu nihil respondit, sed Patre subjungente non timere se mori pro DEO, quem praesentem haberet, et qui quid sibi expediret optimè nosset, ait: „Non novimus hunc DEUM. Et in quo te adjuvareⁱ possit videbimus!“ Elato fuste, quem manibus gestabat, validum ictum inflixit gutturi Patris, qui^j felicem DEO animam reddidit. Virum hunc quotquot in Hispania, Mexici et alibi novère, ore pleno Sanctum praedicabant. De Tinianensium et Sappensium conspirationibus infra dicitur, nunc res in Guahan^k gestas^l prosequamur.

27. Iulii rebelles in Agadna comparuère concremandi, ut videtur, potissimum Templi, Domûs nostrae ac Collegiorum juventutis Marianae causâ. Sed iis Ignatius Ineti, cum suis multo tempore, fortiter restitit^m, donec multitudine paene obrutus sub armorum nostrorum protectionem se recipere est coactus, sicque Templum et reliqua aedificia Orientem versùs ignis hostilis absumpsit. Hostis triumphans ob hoc damnum nobis illatum domum abiit ac missis iterum nunciis residuos, qui nondum consenserant, in rebellionem pagos (Sinachanâⁿ, quae Ignatii Ineti est, exceptâ) in societatem belli pertraxit. 9.º Augusti congregati jam omnes totius insulae pagi jam^p adfuerunt, et castro paulatim appropinquantes nos omni ex parte oppugnare coeperunt, quo in conflictu iterum fidelitatis et^q fortitudinis specimen dedit Ignatius Ineti^r. Nam primùm armis nostris ex castro adjutus foris ipse pugnans strenuè hostium impetum^s excepit ac licèt fundibularii lancearii^{qve} ingentem in eum telorum vim ejacularentur, intrepidus restitit ac demum, cùm machinarum majorum et^t minorum globis aliquot suorum vulneratis hostes in fugam verterentur, ipsos longo intervallo est insecutus nemine ex suis desiderato, nec^u leviter quidem laeso. Victus hac vice hostis, ut militibus nostris animos adimeret, rumores partim veros, partim falsos spargebat nimirum gentem nostram, quae in Tinian idoneam huc navigandi tempestatem praestolabatur, occisam,

^a erat || *om.* **B P2**

^b eductus || deductus **P1**

^c in Marpu vicum, cui || ad vicum Marpu, ubi **P1**

^d aquae haustum || haustum aquae **P1**

^e Tiniaso || Tiniano **B**

^f ex || è **P1**

^g Qviyao || Qviano **B**

^h quidque || quidve **P1 P2**

ⁱ adjuvare || juvare **B**

^j qui || quo **P1 P2**

^k Guahan || Guaham **B**

^l gestas || *om.* **B**

^m fortiter restitit || restitit **P2**; *om.* **B**

ⁿ Sinachanâ || Sinahanâ **P1**

^o 9. || 19. **P1**

^p jam || *om.* **P1 P2**

^q et || ac **P2**

^r fidelitatis et fortitudinis specimen dedit Ignatius Ineti || fidelitas ac fortitudo Ignatii Ineti enituit **P1**

^s impetum || impetus **B**

^t et || ac **P1**

^u nec || ne **P1**

naviculas confractas, Praesidium Saypense internecone deletum, 25 in insulas de Gani missos aqvis à nautis praefocatos esse. Multùm hi rumores Praesidiariorum^a animos labefactâssent, nî Patrum Nostrorum exhortationibus DEI gloriam, Regis obsequium, nominis Hispanici decus proponentium fuissent corroborati, insuper, ut magis eos confirmarent DEIparae Virginis, S. Michaëlis, Praecursoris Domini aliorumqve Divorum, qvos tutelares elegerant, patrociniū opemqve spondebant. Sic animati Praesidiarii, ut DEO Divisqve propitiis et faventibus pugnarent, saepius hoc temporis decursu peccatorum Confessione animum mundavêre ac cibo fortium confortavêre. [84r]

Rumoribus dictis praemissis, 30. Augusti unitis rursus universae Insulae viribus belli aleam tentare inimici venerant. Sed metu armorum nostrorum territi et imbris copiosis praepediti nihil egerunt. Hic tandem rebelles agnoscere coeperunt qvòd armis suis (qvae sunt fundae et lanceae ex ossibus humanis) et apertâ vî contra castrî muros et propugnatores ejus praevalescere neqvirent, qvi in bellis superioribus^b nec sepem ex palis constructam^c et à multò multò paucioribus militibus^d defensam^e expugnare potuerint^f; itaqve ad stratagemata proditionesqve consilia sua converterunt. Primò legatos ad Ignatium Ineti miserunt, qvi eum promissis minisqve inducerent, ut desertis exteris ad suos reverteretur. Sed is, memor^g datae DEO Hispanisqve fidei, stetit ad omnia immotus. Hinc repulsi oriundos ex Philippinis milites tentandos censuerunt, mulieribus, qvarum filiae aut cognatae matrimonio junctae erant cum qvibusdam ex ea gente, submissis, et praecipuè vetula qvadam ex pago Apungvam^h, socru unius ex officialibus cohortis Philippinae Francisci Masangsongⁱ. Capita legationis erant persuadere istis Philippinis, ut Praetorem interficerent, qvòd si id perficere neqvirent, saltem ad se fugam arriperent omnem iis promittentes vitae securitatem, amicitiam omnem, atqve rerum omnium communicationem. Verùm Franciscus Masangsong^j hanc^k socrûs suae legationem extemplo Praetori aperuit, insuper eum admonens, ut custodiam corporis sui duplicaret, et sibi^l etiam à suis caveret.

Sic hoc etiam^m rebellium stratagema elusum fuit; demum initis rursus consiliis decreverunt omnem victûs commeatusqve in castrum inferendi viam intercludere, atqve ità fame tandem nos ad deditionem cogere. Et qvia metuebant, nè fortassis Praefectusⁿ militum desertò^o Saypan nobis subsidio veniret, modis omnibus Saypenses, Tinianensesqve stimulârunt, ut bellum contra dictum Praefectum fortiter urgerent nec desisterent, donec illum^p penitus cum omnibus suis^q delerent, se contra praesidium Agadnense idem perfecturos^r perfecturos^f promittentes, et qvidem rem tandem effectui daturus nostri rebelles duplici ex capite confidebant, primò qvòd^s caede 17 in Tinian et 20 ad^t insulas de Gani et aliqvot in

^a Praesidiariorum || Residuariorum **B**

^b bellis superioribus || belli superiores **B**

^c constructam || extractam **B**

^d militibus || om **B**

^e defensam || denfensam **B**

^f potuerint || potuerunt **P1**

^g memor || om. **B**

^h Apungvam || Apunquam **B** Apurguan **P1**

ⁱ Masangsong || Man Sangsong **B** Masongsong **P1**

^j Masangsong || om. **B** Masongsong **P1**

^k hanc || Hanck **B**

^l sibi || si **B**

^m hoc etiam || etiam hoc **B**

ⁿ Praefectus || Praefectum **P1**

^o desertò || desertâ **P1**

^p illum || illud **B**

^q omnibus suis || suis omnibus **P1**

^r perfecturos || facturos **B**

^s qvòd || om. **P2**

^t ad || om. **P1**

Agadna nostrorum numerus multum esset imminutus, deinde quod viribus nostris^a diffusi, ut ipsi dicebant, egredi e castro non auderemus. Et quoniam jam iteratis vicibus cladis ad insulas de Gani factae meminimus, nunc rei gestae seriem hic referam.

Perlustratis insulis illis, quae octo sunt, Capitaneus militum cum suis 25 et P. Petro Commano ad finem Septembris redire Saypan versus coeperat. Ignarus omnino de Guahanensium^b et aliarum insularum rebellione et nautarum suorum conspiratione. Quando vix paululum a terra remoti dato signo nautae^c ab ipso Capitaneo facto principio certatim milites sui securos in undas praecipitant. Solus Alphonsus Soon, fors beneficiorum a nobis acceptorum memor aut scelus tam enorme veritus, unum quem vehebat, et alius^d quidam duos vivos hanc in insulam advexerunt, tres quoque aliquantisper cum undis luctati, a cymbis Ganensibus sunt excepti, reliquis 20 fluctibus sepultis. Pater Petrus cernens quod fiebat, sumpto animo minis vique nautas suos, se ut ad insulam Alamagan^e exponerent, adegit. Et quamvis Alphonsus Soon renavigans sancte polliceretur se eum incolumem huc advecturum et servaturum, ei se committere noluit, ratus se plus securitatis apud Ganenses habiturum. Et quidem P. Petrum^f Comanum ibidem adhuc inter vivos esse spem nobis fecit amicus noster fidelissimus et Christianus longe optimus Antonius Agihi, qui coempta cymba et P. Petro Principali [84v] insulae Alamagan^g maximopere recommendato 23. Novembris huc ad nos pervenit, cogniturus quid tandem hic in Guahan^h rerum ageretur; eandem spem his diebus confirmarunt Indi duo captivi. Virum hunc Antonium Agihi, quod viribus omnibus proditori suaeⁱ obstitutum certo scirent, ignarum omnino quid molirentur, socii Mariani et fraude circumventum in terra dereliquerant iteratis quidem vicibus, cum ex Saypan a Domino Iosepho de Qviroga, tunc^j hinc Indi datis obsidibus missi fuere, qui eum adducerent^k, sed fidem nobis et suis datam fallentes in Gani minime perrexere.

30. Octobris hostium classis de Aquilone veniens et 70 facile cymbis constans, novis nos curis et terroribus implevit. Primum quidem eam conspecta gavisus fuimus rati Dominum^l de Qviroga subsidio nobis advenire, sed mox dum cymbas ad diversos insulae pagos tendere vidimus, sinistra omnia suspicati sumus, nimirum deleto penitus Saypano Praesidio Indos illos insularum inimicis nostris suppetias laturos adesse; tandem certius aliquid circa vesperum haud magno cum solatio nostro ex amicis cognovimus, qui cymbas illas partim Indorum hujus insulae S. Joannis, partim Rotensium, qui negotiorum causa huc venirent esse dicebant, et quidem Rotenses certo certius affirmare naviculas nostras pessumdatas, nautis cum aliis interemptis in Tinian, gentem ad insulas^m de Gani missam, excepto P. Petro Comano et sex militibus a vectoribus aquis mersos. Dominum Iosephum de Qviroga cum 20 circiter militibus admodum premi et forsitan jam oppressum esse, P. etiam Augustinum Strobach (de quo supra) in Tinian, P. vero Carolum Borangam in Rota violenta morte sublato esseⁿ. His intellectis propere concidere Praesidiariorum animi, Patrum tamen nostrorum cohortatione^o aliquantisper sunt erecti. Metuebat interim valde Praetor et Patres nostri, ne in

^a nostris || nostri **B**

^b Guahanensium || Guahonensium **B**

^c nautae || *om.* **P1**

^d alius || alii **P1**

^e Alamagan || Allamagan **B** Alamagan **P2**

^f Petrum || *om.* **P1**

^g Alamagan || Adamaga **B** Allamagan **P2**

^h Guahan || Qvahan **B**

ⁱ suae || *om.* **B**

^j tunc || tum **P1**

^k qui cum adducerent || *om.* **B**

^l Dominum || Domini **B**

^m insulas || insulam **B**

ⁿ sublato esse || sublato **P1**

^o cohortatione || exhortatione **P1**

desperationem acti milites aliqui ad hostem confugerent, aut peius aliquid machinarentur, nam ad id metuendum magna suppetebant argumenta. Praesertim cum biduo ante quinque Philippini jam per murum delapsi ad hostem essent transgressi, et alii de eadem natione id ipsum meditari referebantur, quin et Praetori ipsi necem moliri hominum fide dignorum sermonibus prodebat et quorundam in verbis licentia subindicabat aliquod in pectore fovere venenum. Ideoque Patres nostri necessarium duxere per se ipsos excubias ad Praetoris agere cubiculum. Verum eodem tempore, 3^{aa} scilicet Novembris, Saypan allatae literae, quibus rebellio illorum insularum et felices contra ipsos progressus ac victoriae nunciabantur, respirare metu oppressos, desperatos et temerarios quosdam ad saniora redire consilia, omnes simul Divinam laudare Bonitatem fecerunt.

Interrumpamus^b paulisper tristem de hac S. Joannis insula narrationem, et laetioribus Domini Iosephi de Qviroga et militum ejus successibus animum recreemus. Simulatque incolae insulae Tinian cladem in Agadna cum addito mendacio de deletis ibidem exteris universis ex nunciis (quos missos superius retuli) intellexerunt, et a suis, qui cum illis reverterant, confirmari audierunt, collatis breviter consiliis, nautas et alios simul omnes 17 in diversis pagis occiderunt et duas naviculas ibidem obventos contrarios detentas confregerunt ad finem Iulii. Saypenses cum nunciorum eorundem svasionibus tum Guahanensium^d ac vicinorum suorum exemplo ac prospero eventu inducti^e idem facere cum suo praesidio constituunt. 6ta itaque Augusti summo mane pagi aliquot^f ad praesidium nequaquam vocati conveniunt, secures aliaque instrumenta ad excindendam vicinam sylvam magnopere flagitant. Alii ex aliis pagis in curiis custodibus non pauci cum munusculis ad milites, septum ipsum ex palis constructum ingrediuntur. Statim sinistri aliquid ex tam spontaneo laborandi studio ac^g insolita munuscula ferentium laetitia, ominatus saepius jam nominatus militum Praefectus Dominus Iosephus de Qviroga reprehensa vigillum incuriam Indos [85r] omnes septo exesse, portas diligenter custodiri, milites promptos cum armis esse jussit^h, quo viso ii, qui ad sylvam excindendam venerant, remanentibusⁱ circiter 40, paulatim ad alios, quorum multitudo ingens in insidiis per circuitum septi latitabat, sunt dilapsi, simul omnes expectantes, ut dum pars Praesidiariorum horis consuetis ad opus faciendum exirent, subito illos obruerent, et qui intra septum essent, residuos opprimerent. Sed Praefecti vigilantiam haec machinatio^j evanuit.

Itaque ad aliud stratagema se^k converterunt, Principali ex Opian pago^l submisso (cui paucis ante diebus, ut sedem cum gente sua mutaret, et se pago Praesidio vicino adjungeret, fuerat^m mandatum), ut cum pauculis suorum reliquiis intra arbustorum latebras relictis, Praefectum ad designandum domibus aedificandis locum septo elicerentⁿ, ut solum aut paucis comitatum a septo remotum neci darent. Sed is hanc quoque proditorum^o fraudem sentiens, abire jussis, submissis domi se continuit. Facile intellexit Praefectus Indos proditionem moliri; ob quasdam tamen rationes adhuc armis abstinuit, donec illorum unus, qui in labore

^a 3^a || 30 B

^b Interrumpamus || Interumpamus B

^c illis Guahan || illis ex Guahan P1

^d Guahanensium || Qvahanensium B

^e inducti || inductu B

^f pagi aliquot || aliquot pagi B

^g ac || et B

^h jussit || jubet P1

ⁱ remanentibus || remanentes B

^j haec machinatio || machinatio haec P1

^k se || sese P1

^l ex Opian pago || pago ex Opian B

^m fuerat || fuit P1

ⁿ elicerent || eliceret P1 P2

^o quoque proditorum || proditorum quoque P1

remanserant^a, militi eos dirigenti fustem in caput impegit, quo facto tandem ad arma conclamatum fuit, sed proditores, antequam iis noceri posset, per condensam sylvam fugam arripuerunt. Dum haec circa septem Praesidiariorum aguntur, tres milites, qui ad pagum vicinum se contulerant, sunt occisi. Praefectus mox de iis, qui in Tinian erant et qui ad insulas Aqvilonares missi fuerant, sollicitus eos literis, ne à rebellibus prodicione circumvenirentur, commonefacere laborabat, sed nullâ id diligentiam consequi^b potuit. Certus^c jam de Saypensium rebellionem, Dominus Iosephus de Qviroga 8. Augusti assumpto decem militum manipulo versus pagum Tunchen^d, tum ut de gente, quae in vicina^e Tinian morabatur, aliquid resciret, tum ut quid rebelles molirentur, cognosceret, excurrit. Quando repente 400 circiter hostium turmam lanceis ac fundis bene armatorum offendit, qui visâ nostrorum paucitate, barbarum vociferantes furiosè in ipsos^f invehi lapides lanceasque jacere coeperunt^g. Verum intrepidus Praefecti animus non solum impetum rebellium infregit, sed illos etiam semel, iterum ac tertium recedere coëgit, quia tamen novae ac novae ex condensis arborum latebris auxiliares turmae erumpebant et alii cymbis advehebantur (nam in littore pugnabatur); metuens, ne intercluso reditu à tanta hostium multitudine ac^h lapidum et lancearum imbre obrueretur, paulatim pedem retulit, et demum post trium circiter horarum pugnam nullo ex suo manipulo desiderato, nullo laeso domum revertit.

Hactenus Dominum Iosephum de Qviroga haud multum sollicitum tenuit Saypensium tumultus, donec 10. Augusti Indus amicus aut amicum simulans nunciavit gentem omnem nostram in Tinian mortuam, naviculas confractas, Praetorem insularum harumⁱ cum Patribus nostris^j ac Praesidiariis in Guahan^k, quinque aut sex demptis, necatos, aedificia in Agadna exusta, nautas Indos, qui milites in insulas de Gani vexerant, mandatum habere, ut illos in mare demergant etc.^l; tela haec tam funesta nova erant, quae pectus etiam adamantinum labefactare possent, nam in extremo mundi angulo, deprehensum esse in una insula sine spe^m omni humani subsidii, quia navis amica nulla praetervehitur, sine proprio navigio, quo aliò abire liceat, sine sufficientisⁿ pulveris pyrii et aliarum ad bellum^o necessariorum rerum apparatu, cum 35 solum militibus, quorum pars major ob varias infirmitates armis ferè inutilis, inter ingentem hostium multitudinem et suapte naturâ et tot sociorum nece ferocium, quâ non ad intima penetrarent. Verum non concidit Domini de Qviroga animus, sed convocatis militibus suis, quid Indus retulerit aperuit, quos cum perterritos et consternatos ac^p quosdam paene exanimatos videret, verbis ac^q rationibus magis Divinis quam humanis erigere atque^r animare studuit, hortatus ut spem omnem in DEO collocarent, cui aequè facilè esset in paucis ac multis infirmis ac robustis vincere, se^s quod attineret^t, spem certam ac pignus

^a remanserant || manserant **B**

^b id diligentiam consequi || id diligentiam id consequi **B**

^c Certus || Certum **B**

^d Tunchen || Tumhum **P1**; Tunchum **P2**

^e vicina || vicino **B**

^f ipsos || illos **B**

^g coeperunt || om. **B P2**

^h ac || et **B**

ⁱ harum || om. **B**

^j Patribus nostris || nostris PP. **B**

^k Guahan || Qvahan **B**

^l etc. || om. **P2 B**

^m spe || om. **B**

ⁿ sufficientis || sufficienti **P1 P2**

^o ad bellum || om. **B**

^p ac || et **B**

^q ac || atque **B**

^r atque || ac **B**

^s se || sed **B**

^t attineret || attinet **B**

quodammodo tenere insignes se illis commilitonibus de hostibus victorias relaturum [85v], nam in has terras non aurum, sed animas quaesituri venerant, non pro re familiari augenda, sed DEI gloria amplianda decertabant, non denique pro principatu terreno acquirendo, sed DEI in horum barbarorum animis regno stabiliendo pugnabant. Iisdem pene rationibus Sacerdos quoque, qui cum iis morabatur, ad fortiter agendum ipsos saepius excitabat, insuper nē divino auxilio obstaculo essent et ad favores de caelo recipiendos se disponent, ad frequentem peccatorum Confessionem et^a SS. Eucharistiae sumptionem aliaque bona opera obeunda adhortabatur. Et^b hujus et illius adhortationibus probe responderunt milites, nam et excusso paulatim pavore nihil aeqve desiderabant, quā in campum egredi, cū hoste configere et proscriptis juramentis, ac omni verborum et morum licentia frequentissimi et prope nimii in obeundis Confessionis ac^c Eucharistiae sacramentis erant; in aliis verò Religiosis exercitiis tanto cum fervore currebant, ut fraeno indigerent et sanctè affirmat Sacerdos noster sibi magis Religiosorum Coetum, quam militum praesidium magno suo solatio visam esse Saypensem cohortem. Praeterea, ut facilius Divinam in sua vota flecterent Bonitatem^d, praeter Virginem sinè Labe originali^e Conceptam Caelites sibi patronos ac^f advocatos sollemniter adscivēre, Principem supernorum exercituum S. Michaëlem ac Virgineum Sponsum D[ivum] Josephum, nec unquam praeter alia devotionis opera quotidiana ad hostem invadendum sunt egressi, nisi eorum prius implorato auxilio, quod ipsum etiam qui septo tutando relinquebantur, factitabant. Et sanè Divi Josephi manifestam saepius opem sunt experti, nam eo ipso die, quo Sacerdotis nostri hortatu eum in Patronum elegēre, pars ab hostium non exiguā multitudine circumventa, illaesa fugatis illis evasit. Eidem duas alias insignes victorias adscribunt, eidem etiam deberi^g, fatentur, quòd hostes castris suis omnino desertis obsidionem solverint^h et pavore panico perculsi insulā ipsā excesserint. Illud imprimis imprimis mirum quod Praefectus et milites affirmant vice quadam, cū contra ingentem barbarorum numerum praeliarentur, tela hostium in aëre arcanā vi confractaⁱ ad pedes suos sinè damno decidisse.

Sed nunc bellum ipsum gestum prosequamur. Rebelles nostrorum paucitate contemptā et suorum multitudine elati obsidione septum Praesidii cinxerunt divisis copiis et castris partim ad Aqvilonem, partim ad Austrum positiss^j (nam ab Oriente paludibus, ab Occidente mari continebantur) ut id vel fame vel vī expugnarent. 16. Augusti tres insulae Saypan^k, Tinian et Agiguan^l, aliquibus etiam ex Guahan adjunctis unitis viribus omni ex parte terra marique magna^m cum furia et majori adhuc cumⁿ vociferatione septi oppugnationem sunt aggressi. Pugnae initium dedēre fundibularii, injectā intra septum ingenti lapidum copiā, tum unā omnes sepem ipsam invadere pleno cursu tentavēre, sed ignivomis nostrorum armis excepti et tandem post sex horarum intervallum rejecti penitus fugatique sunt. Duabus adhuc deinceps vicibus majori etiam apparatu et viribus universis collectis, septum oppugnare attentārun, sed semper cum suorum clade et nullo nostrorum damno sunt repulsi. Hac

^a et || ac P1

^b Et || Ex B

^c ac || et B

^d Bonitatem || om. B

^e originali || originale B

^f ac || et P1

^g deberi || debere B

^h solverint || solverit B

ⁱ confracta || confractam B

^j positiss || positi B

^k Saypan || Seypan B

^l Aguguan || Agigan B Agigvan P2

^m magna || mangna B

ⁿ cum || om. B

rebellium audaciâ irritatus Praefectus eam frequentioribus excursionibus coërcere^a constituit, itaque selectis meliorum virium militibus (infirmis ad septi defensionem relictis) jam in haec, jam in illa rebellium castra impetu facto sepibus licèt fossis ac innumeris ossium lignorumqve^b acutissimorum hastulis ac cuspidibus munita et trecentorum, quadringentorum et plurium armatorum fundis lanceisque propugnata, illa saepius diripiebat. Deinde etiam in mediterranea progressus segetes populabatur et pagos exurebat ac tandem per omnes partes non plus 12, 15 aut 18 militibus comitatus hostem quaerebat, fundebat, sauciabat, captivabat, mactabat nullamqve quietis partem concedebat, donec fatigatus fractusqve partim in Tinian, partim in remotiora et praerupta Saypensis insulae loca sese recipere, partim supplicem tertio à rebellionem mense pacem postulare [86r] coëgit^c. Victis fugatisqve rebellibus Praefectus ex captivis quendam alio ejus in^d locum subrogato cum epistolis ad Praetorem in Guahan ablegavit obsidi aliisque amicis ejus mortem minitatus, nisi responsum indè referret. Indus nè malum amicis accerseret, fideliter epistolam detulit, et responsum retulit. Eluxit in hac^e re singularis DEI Providentia, quòd is tabellarius missus esset, qui commercium cum Indo nobis fido in Guahan haberet, apud quem divertens (cum ipse metu prohiberetur) epistolam Praetori tradendam eidem commisit, nam si in alium incidisset non dubium, quin perditis literis et ignoratis utrinque rerum successibus majora subiissemus discrimina.

Praefectus, accepto responso et mandato a Praetore, ut ipse relictis omnibus impedimentis in Saypan auxilio nobis veniret mandatum, primo quoque tempore complere studebat^f, sed animadvertens abitum suum ex Saypan^g si innotesceret Indis, facilè à tam copiosis hostibus impediri posse, simulabat se Tinianenses^h belli authores punireⁱ velle ideoque à pagi Opian incolis cymbas ad transfretandum petiit, quas ipsi promptissime dederunt, quòd sperarent sese Praefectum cum tota gente facilè Neptuno consecratos, uti jam prius inter se et caeteros Saypenses^j conspirant^k. Sed Praefectum nec hoc conjurationis etsi prius praevisum^l et etiam ab Indo quodam manifestatum periculum nec maris eo tempore ad navigandum minimè idonei discrimina nec numerosae hostium classis in quam incidere pronum erat, metus ab itinere^m et mandato Praetoris exequendo deterruit. Dispositis igitur et ordinatis minutim rebus omnibus et praesertim nautis ità bellè funibus per medium corpus ligatis, ut et cymbas sinè impedimento regere nec tamen prodicionem ullam molliri possent.

Nocte 21. Novembris clam Saypensis reliquis nostri in octo cymbas distributi portu solverunt. Verùm dum insulae Tinian adnavigant, tantos aestuⁿ maris (qui eo in loco ingens est) concitados^o reperere fluctus ut omnes manifestum interitùs periculum adierint, et tres quidem cymbae cum 15 militibus qui^p contra Praefecti mandatum nimium terrae propinquarunt, naufragium fecerunt^q, nec quidquam aliis cymbis auxilium ferre^r laborantibus,

^a coërcere || coëcere **B**

^b lignorumqve || lignorum **B**

^c coëgit || cogere **P1**

^d ejus in || in ejus **P1**

^e in hac || hac in **P1**

^f studebat || *om.* **B**

^g Saypan || Seypan **B**

^h Tinianenses || Tinianensibus **B P2**

ⁱ punire || puniri **B**

^j Saypenses || Seypenses **B**

^k conspirant || conspirarunt **B**

^l praevisum || provisum **B**

^m itinere || inire **P2**

ⁿ aestu || aestus **B**

^o concitados || concitatos **B**

^p qui || quae **P1**

^q naufragium fecerunt || *om.* **B**

^r ferre || *om.* **B**

laborantibus, nisi eodem naufragio involvi vellent. Cognitum postea est eos naufragos undis ereptos partim in Tinian, partim in Saypan detineri. Residuae quinque cymbae superatis insolitum furentibus^a aequoris fluctibus, elusis conjuratorum machinationibus atque frementibus hostibus salva^b in Agadna 23. Novembris appulere. Adventum Domini Iosephi de Qviroga cum 20 militibus et Sacerdote nostro animabus ignibus purgatoriis^c detentis acceptum fecimus, quibus P[atres] nostri magnum Sacrificiorum numerum et Praetor 500 Pesos sive Imperiales in Sacrificia facienda impendendos^d promiserant.

Rebelles nostri in Guahan mox ut adventum Domini Iosephi^e de Qviroga cognoverunt, tanto pavore fuere correpti, ut desertis pagis plurimis ad alias insulas fugam dilapsi, mediterranei autem in sylvarum ac^f montium latebras sese abdidere. Post adventum Domini de Qviroga à Decembri 1684 usque ad Majum 1685 aliquae excursions fieri à Praetore sunt permissae, tum terram tum mari, felici omnes eventu nullo unquam è^g nostris militibus desiderato.

Claudat^h hoc compendium navis, quae 24. Martii ex parte Australi insulae Guahan apparuit, quam plerique amicam nobis Manilam submissam arbitrabantur, sed brevi patuit exteram esse, missi enim à Praetore, qui ex vectoribus quaererent, quinam essent et cuius rei causa huc venissent, retulerunt Gallos esse, ac commeatum, cuius penuriam laborarent, vendi sibi postulare, tandem post dies aliquot porcis et aliis quibusdam victualibus donati, lignisque ac aqua recenti navi illatis Boream versus (Iaponem ipsi seseⁱ petere dicebant) vela fecerunt.

^a furentibus || furentis **P1**

^b salva || salvè **B**

^c purgatoriis || pugatoriis **B**

^d impendendos || impendenda **B**

^e Iosephi || om. **P1**; Ioseph **B**

^f ac || et **P1**

^g è || ex **P1**

^h Claudat || Caudat **B**

ⁱ sese || se **B**

EYMER Wenceslaus (P.)

(5. listopadu 1661, Mělník – 2. září 1709, Papigóchic, Mexiko)

Vzhled: „30 let, dobrého vzrůstu, plného obličeje, s kouty ve vlasech“
(zdroj: BINKOVÁ, *HEP*, s. 201, pozn. 46; dle záznamů v AGI Sevilla)

ZMIŇOVÁN:

NEU IV, NEU V

ŽÁDOSTI:

14. listopad 1680, Liběšice (u Litoměřic) (ARSI, FG IX 756, f. 182)
24. listopad 1681, Praha (ibid., f. 188)
17. listopad 1682, Praha (ibid., f. 198)
16. listopad 1683, Praha (ibid., f. 218)
12. prosinec 1684, Praha (ibid., f. 230)
25. listopad 1685, Praha (ibid., f. 241)
15. prosinec 1686, Praha (ibid., f. 265)
3. prosinec 1687, Praha (ibid., f. 283)
5. prosinec 1688, Praha (ibid., f. 290)
3. prosinec 1689, Praha (ibid., f. 304)
3. prosinec 1690, Praha (ibid., f. 310)
16. červenec 1691, Praha (ibid., f. 319)

DOPISY:

- EYM I** **5. květen 1692, Sevilla (Španělsko), Joannes Lober**
Uložení: **Originál:** MZA Brno, G 11 557/6, f. 60r-v [60r *text*; 60v *pečet*].
Edice: - - -
Překlad: Zdeněk KALISTA, *CvZK¹*, s. 76-77, komentář s. 205-206 [čes.]
- EYM II** **13. květen 1692, Sevilla (Španělsko), ?**
Uložení: Excerpta: NA Praha, JS III 415/1, f. 132r-v [*obojí text*].
Edice: - - -
Překlad: Zdeněk KALISTA, *CvZK¹*, s. 74-76, komentář s. 204-205 [čes.]
- EYM III** **19. prosinec 1692, México (Mexiko), Wenceslaus Hartmann**
Uložení: **Originál:** MZA Brno, G 11 557/6, f. 43r-44v [*vše text*]; opis: [převážná část] MZA Brno, G 11 557/6, f. 25r-27r [*vše text*].
Edice: - - -
Překlad: Zdeněk KALISTA, *CvZK¹*, s. 78-87, komentář s. 206-208 [čes.] – Oldřich KAŠPAR, *Los jesuitas checos*, s. 103-109 [šp.]
- EYM IV** **19. prosinec 1692, México (Mexiko), Joannes Lober**
Uložení: **Originál:** MZA Brno, G 11 557/6, f. 45r-v [*vše text*; 45v *také adresa a pečet*]; opis: [část] MZA Brno, G 11 557/6, f. 27r-28v [27r-28r *text*; 28v *prázdná*].
Edice: - - -
Překlad: Zdeněk KALISTA, *CvZK¹*, s. 87-92, komentář s. 208-211 [čes.]

EYM V

8. leden 1696, Papigóchic (Mexiko), Joannes Waldt

Uložení: Originál: NA Praha, JS III 419/3, f. 224r-v [*obojí text; 224v také adresa a pečeť; poškozeno*].

Edice: - - -

Překlad: WB č. 55 [něm.]; faksimile z WB in: Irmgard SCHULER, *Das „Florilegio Medicinal“*, s. 506 – Zdeněk KALISTA, *CvZK^I*, s. 92-93, komentář s. 211-212 [čes.] – [úryvek] Josef KOLÁČEK, *OT*, s. 80-81. [čes.]

Krátký úryvek z Eymerova dalšího dopisu do české provincie (**31. březen 1699, Papigóchic**) uveřejnil Henricus SCHERER, *Atlas Novus II*, s. 90 (*sic* KROUPA, s. 55) a *Geografia hierarchica*, s. 90 (*sic* HAUSBERGER, s. 141).

EYM I

Plavba z Janova do Cádizu

Je rád, že požádal brněnské jezuity o modlitby, při plavbě z Janova do Cádizu mu jich bylo zapotřebí. Plavba trvala 47 dní (2. března – 17. dubna 1692), přestože její obvyklá délka je 12-14 dní.

Zažili dvě bouře, které je odnesly k Africe a ještě kus cesty zpět. Dvě hlavní plachty se roztrhly, loď nabrala vodu a jedna vlna k velkému pobavení námořníků i jezuitů „pokřtila“ **Gintzela**. Bojovali se třemi maurskými loděmi, díky sv. Františku Xaverskému [též jméno lodi, na níž pluli] vyhráli. Podrobně to popsal v dopise rektorovi [nedochován].

Neví, zda vyplují ještě letos [odpluli, viz EYM III], nebezpečí francouzské vojenské flotily, která operovala u Gibraltarské úžiny a odplula do Atlantského oceánu, kde by se mohla spojit s jinými francouzskými loděmi, což by ohrozilo cestu španělské flotily do Ameriky.

30. srpna přišli do Sevilly a ubytovali se v misionářské koleji P. Marie Guadalupské. Jejich laskavý prokurátor umí dík zkušenostem jednat s misionáři; ač Španěl, vypadá jako Němec.

Pozdravuje brněnské jezuity. Doufá, že od nich obdrží odpověď.

Prosí o sošky, Steinhöffer nechtíc rozbil ty, které v Brně [Eymer] dostal na cestu.

[Postskriptum:] V Barceloně viděl podušku sv. Ignáce.

[60r]

Reverende in Christo Pater!

Pax Christi.

Multum mihi gratulatus sum atqve etiamnum gratulor, qvòd priusquam Genuâ Gades solveremus, Charissimorum Brunensium per Rev[erentiam] Vestram preces pro felici navigatione imploraverim. Putabam qvidem me citius Gades tenturum, qvàm literae meae Brunam venturae sint; contrarium autem evenit. Nam â 2. Martii, qvâ solvimus, usqve ad 17. Aprilis inclusivè, cùm aliàs iter hoc spatio 12 aut 14 dierum peragi soleat, per totos 47 dies in mari haesimus.

Duas tempestates sustinuimus, ab una ità jactati sumus, ut extra altissimorum montium Granadae inspectum abrepti, in inspectum Barbariae devenerimus et postqvam per totam diem et noctem cum vento luctati sumus, viginti octo milliaribus Germanicis retrò, unde venimus, rejecti sumus. Duo vela magna ex vehementia venti rupta sunt, aqua copiosa navim intravit et fluctus unus P[atrem] Gintzl cum magno nautarum risu et nostro bene baptizavit. Cum Maurorum tribus navibus pugnativimus et non ità Xaveriana navi, qvàm ipso S. Xaverio pro nobis dimicante, occisis compluribus Mauris, nostrorum ne uno qvidem vulnerato, feliciter hostes nobis multò superiores profligavimus. Descripsi haec et alia itineris accidentia fusius et per Hamburgum ad R. P. Rectorem direxi et direxissem per postam, si scivissem non esse opus solve. Probabiliter me resolvam et adhuc semel pro posta proxima in modum diarii omnia describam et Brunam mittam. Qvod si tardius venerit epistola altera, poterit aliis communicari. Occurrebat mihi non semel, in tempestate praesertim, nunc adesse tempus pro me DEUM orari ab illis, qvi mihi id specialiter Brunae polliciti sunt, neqve dubito ab illis id ipsum factum, cùm ex omnibus periculis salvi evaserimus.

Utrùm hoc anno abituri simus, defacto certi nil habemus, speramus ex una parte, qvia arteleria 700 facile tormentis constans, qvam vidi, Sevillicae pro navibus paratur. Timemus etiam exinde, qvia flotta Gallica, dum adhuc Gadibus essem, in freto Gaditano constitit et Gadibus timorem non parvum incussit; transivit tamen nuper in oceanum sinè nocumento Hispanis illato; siqve, qvod multi suspicantur, hanc classem cum altera, qvam in oceano habuit contra Hollandos, adjunxit, timendum foret, ne Hispanicae galleones domi remanere cog[ere]ntur. De rei eventu perscribam postea. Interim iteratò peto precibus Charissimorum iter per oceanum commendari DEO et B. Virgini. Vivam certò gratus.

Ultima Aprilis Sevilliam venimus et non in Collegio S. Hermenegildi, sed in Collegio Missionariorum B. V. de Qvadalupe divertimus. Superior noster est P. Barnabas Gu[tt†]ieréz, Procurator Indiarum, qvi 20 annis in Mexico vixit ac proinde Missionarios tractare humaniter didicit. Est vir Germano qvam Hispano similior.

R. P. Rectorem, P. Min[istrum], P. Zahradka et omnes Reverendos PP., maximè P. Erinal, Kaurzimsky, Schambogen, Lux amanter saluto, siqve ausim praesumere, etiam meos qvondam Charissimos, praesertim Charissimum Wratislaum et Ugerz[!]^a, qvos si perfectioni studere aliquando audivero, o quantum solatium habebō! Bona venia etiam Rev[erentiae] Vestrae aliquid mitto de cultu S. P. N., Charissimo Ugezd et reliqvis, qvi qvondam sub cura mea erant vel in scholis vel in convictu, probatam cruculam Hispanicam. Ponat Rev[erentia] Vestra affectui meo et boni consulat! Spero, qvod aliquando responsum ab aliquo Brunensium accepturus sim, praesertim cum promittam me saepius scripturum.

Postremò unam gratiam peto, cum statuas, qvas Brunae ex munificentia Rev[erentiae] Vestrae accepi, Charissimus Steinhöffer, qvi salutatur, casu suo fregerit, rogo dignetur Rev[erentia] Vestra P[at]ri Zaurek Pragam mittere saltèm aliquot; multae enim commodè transmitti non possent. Diriget ille has ad me cum aliis rebus.

Commendo me in Sanctissima Rev[erentiae] Vestrae Sacrificia.
Sevilliae, 5. Maji 1692.

Rev[erentiae] Vestrae
Servus in Christo,

Wenc[eslaus] Eymer mp.

[P. S.:] Culcitra S[anc]ti P. N. Barcellonae servatur, ubi fui et reliqvas accepi.

[60v]

Reverendo Patri in Christo
Patri Joanni Lober, Soc[ietatis] JESU Sacerdoti
Brunam in Moravia
per Viennam Austriae

EYM II

Plavba z Janova do Cádizu podruhé

Z Janova vypluli 2. května na lodi jménem „sv. František Xaverský“; kapitán (janovský šlechtic Francesco de Levanto) je tomuto světcu oddán. Počet děl a osob na lodi.

Zastávka v Savoně a neúspěšný pokus o prohlídku pevnosti. Milánská provincie SJ má ve svých řadách mnoho šlechticů, jejichž příbuzenstvo štědře podporuje profesní dům SJ v Janově. Další zastávka v San Remu.

Velmi pěkné zasazení San Rema v krajině; zdejší trh s citrusovými plody (jejich loď je také nakoupila) a s olejem. Pozoruhodnosti Barcelony. Před Alicante (21. března) pozorovali delfíny. Alicante bylo značně poškozeno francouzskou dělostřelbou; vypluli odtud 25. března. Pohřeb námořníka na lodi.

31. března se u pobřeží setkali s rybáři. Jejich úlovky, mezi nimi mořské hvězdice. Střet s tureckými loděmi, které zprvu falešně vyvěsily anglické vlajky. Po hodinovém boji Turky úspěšně zahnali. Všichni cestující včetně „kacířů“ líbali vděčně jezuitům ruce, majíce to za xaveriánský zázrak.

^a Ugerz[!] || i. e. Ugezd

12. dubna spatřili španělské hory a 30. dubna konečně dospěli do Sevilly. Příhoda s větší rybou, která uplavala i háčkem a provazem; jeden námořník se vrhl do vody a vrátil se i s rybou. Tato ryba má výtečné maso a světélkuje „jako shnilé dřevo“. Eymer se jí dotkl a světélkovaly mu prsty. Zvláštní je, že mořská voda je slaná, ale ryby nemají slané maso.

Zvyklosti a příhody při pohřebních obřadech v Cádiz a Seville.

[132r]

Extractum ex literis à P. Eimer datis Hispali 13. Maji [1692].

Solvimus Genuâ 2. Martii in navi ante Spes, nunc S. Franc[isci] Xaverii dicta, onusta 42 majoribus et 24 minoribus tormentis et militibus armata 40, aliis verò secularibus 110 sub Capitaneo Franc[isco] de Levanto, Nobili Genuensi, S. Xaverio et Societati addictissimo viro, qui Capitaneatum hunc suum S. Xaverio adscribit, utpote quem in ultima die Xaverianae devotionis in hunc finem susceptae acquisivit.

Savonam⁴⁷ cùm venissemus, ducti sumus à P. Spinola ad castellum, qui ante triennium Gubernator ipsius erat et ex quo in Senatum Genuensem ablectus est. Nunc Societatem nostram amplexus, putabat se facilè id pro nobis obtenturum, at repulsam passi sumus. Habet Mediolanensis Provincia de magna Nobilitate viros praeclaros multos, maximè in Domo Professa Genuensi, qui quia de familiis Genuensibus sunt, Domus Professa mendicare non permittitur à consanguineis illorum, à quibus eidem omnia subministrantur liberaliter. In oppido S. Romuli⁴⁸ est P. Cataneus, qui Principatu deserto Societatem iniit et Concionatorem egit. Unus etiam nobiscum Gades solvit nondum absolutus Physicus, Princeps aliàs; vocatur M[agister] Massarani. Nunc Olyssipone studia prosequetur et illis absolutis Chinas petet.

6. Martii venimus circa amoenissima Lyguriae littora ad oppidum S. Romuli, quod ab uno monte in alterum protensum sylvis olivarum, citrinorum, palmarum circumdatum, admirabile praeternavigantibus est objectum. Quotannis hîc venduntur sexaginta milliones citrinorum; unum mille 20 nostratibus cruciferis⁴⁹ accepit navis nostra. Solet anno fertili hoc oppidum habere sexaginta millia doliorum olei. Barcinone⁵⁰ circumducti sumus per primaria loca ab ipso R. P. Rectore. In Cathedrali habetur corpus S. Olegarii, ejusdem loci Episcopi, à 500 annis incorruptum; in Collegio nostro servatur gladius, culcitra et Crucifixi effigies, quam è collo pendulam gestabat. 21 Martii, antequam Alicantum⁵¹ venissemus, exortâ malaciâ copiosissimos delphinos vidimus saltitantes et cùm nautae fistularent, propiùs ad navim accedentes. Alicanti aedificia paucissima integra vidimus ob [132v] injecta illuc à Gallis anno praeterito supra 3000 bombarum. Una, quod mirabile, in primarium templum delapsa, fracto tecto et fornice templi inter lateres fornicis haerens mansit supra tabernaculum. Debuit hîc pro nobis P. Procurator solvere quatuor patacones singulis diebus, tam pauper est Domus Professa. Egressi sumus inde 25^a [Martii]. Nauta interea unus mortuus, pro more sepulturae nauticae alligatis duobus globis ad pedes in mare demersus est; pompam funebrem clausit explosio tormenti.

31. Martii, cùm ad litus descenderemus, incidimus in piscatore. Extrahebant illi diversissimi generis pisces in summa copia et plurimos nautis gratis dabant, duarum aut unius et dimidiae librae. Erant inter illos pisces, qui figuram stellae 5 radiorum referebant, unde et nomen traxerunt. Postea navis nostra incidit in tres Turcicas, quae primùm ad nos decipiendos habebant vexilla Anglica; plenis illa contra nos velis ferebatur, at explosis tormentis nostris ita salutata, ut post unius propè horae conflictum fugam arripuerint hostes, quo viso in omnium ore clamabatur: „Vivat S. Franciscus Xaverius!“ Et accurrentes ad nos Itali, Hollandi, haeretici etiam, manus nobis cum júbilo osculabantur. Sabbato Sancto manè laetum Alleluja in navi cantavit P. Crissonius et musicam choralem fecit P. Franciscanus Genuensis Commissarius. Pater semel Theologiam Scholasticam praelegit, nunc est socius Missionis.

12. Aprilis tandem in conspectum Hispaniae montium venimus et post 47 navigationis dies Gades, ac demum Hispalim ultimâ Aprilis. In hac profectioe pro distractione subinde hamos è navi suspendimus successitque nobis, ut praeter minores unum magnum piscem caperemus, qui cum pondere suo funem rapisset[!], nautarum unus in mare se projecit et nando piscem 50 circiter passibus à navi assecutus, prehensum detulit. Habet piscis ille praeter carnem optimam hoc mirabile, quòd noctu luceat in modum signi putridi. Tetigi ego piscem et digiti luxerunt; pingvedo etiam luxit. Hoc etiam notabile, quòd pisces salsi non sint, etsi mare altissimum[!] sit.

In Hispania vidi Gadibus et deinde etiam Sevilleae Venerabile cum schalamagis⁵² ad infirmos deferri et mortuos sepeliri. Nuper Gadibus in nostro templo obliti sunt Hispani accipere mensuram pro tumba, non enim volebat illis intrare cryptam. Venerabile multi comitantur cum lucernis argenteis et baldachino.

EYM III

Plavba přes Atlantský oceán, každodenní život na lodi

Napsal již o plavbě Středozezemním mořem; nyní podá zprávu o plavbě ze Španělska do Mexika (15. července – 15. října 1692).

Nastoupili na loď (15. července). Jejich loď patří k největším, je dva roky stará, vyrobená v Americe. Její obrovský náklad, jeho cena a váha. Rozměry stěžňů, ráhen a druhů plachet. V ráhnoví pracuje najednou 40 lodníků. Loď má celkem čtyři stěžně a veze 500 lidí.

Nakládání „živých“ potravin: stovka skopců, mladý dobytek, 1500 slepic. 18. července vypluli. Během devítidenního bezvětří neztratili z očí Španělsko. Bezvětří mělo za důsledek rozptýlení flotily mořskými proudy. Flotila měla 22 lodí, z toho 15 míří do Veracruz. Strach z návratu a odložení plavby na další rok. Už tak vyplouvá flotila pozdě a vystavuje se riziku uragánů v Mexickém zálivu; minulá flotila tam strávila 15 bouřlivých dní. Na lodi byla zahájena devítidenní oslava sv. Ignáce, a nikoli marně: začalo foukat. 30. července minuli Kanárské ostrovy.

Náboženský život v těchto dnech: mše, oslava sv. Ignáce (neděle, 3. srpna 1692). Během mše spadl z ráhnoví mezi shromážděný lid velký námořnický nůž a nikomu neublížil, což bylo chápáno jako Boží znamení. Spatřili létající ryby. Do 26. srpna měli příznivý vítr a nic mimořádného se nestalo; popíše tedy způsob života (*modus vivendi*) na lodi a denní režim (*ordo*).

Nejvíce se mu líbil systém výcviku plavčků, mladých chlapců, kteří rostou na lodi a učí se námořnictví. Jejich povinnosti: úklid, noční hlídky. Signalizace během nočních hlídek. Mše na lodi musely být omezeny kvůli přílišnému kolíbání lodi. Rozvrh pobožností na lodi v průběhu dne. Rozvrh stravování, velikost porcí. Světelná signalizace na flotile v noci.

18. srpna vstoupili do tropického pásma, blechy (štěnice? – „*animalcula*“) jsou ve vedru aktivnější než předtím, voda k pití je vlažná a páchne. Misijní prokurátor pečuje o hygienu; každý týden je zajištěno čisté prádlo, což sice není dostatečné, ale jezuité denně střídají a perou svůj oděv, což velmi pomáhá. Strasti lodního života snášejí pro Boha a spásu duší. Podivuje se nad tím, co vše jsou světší lidé schopni vytrpět pro vidinu zlata a stříbra; všemožné útrapy snášejí s veselou tváří, protože doufají v bohatství; do Veracruz potom připlouvají vysílení a nejen že v Novém světě nenaleznou bohatství, ale ještě utrpí šrám na duši.

Muž přes palubu. 26. srpna spadnul na přídi dovádějící chlapec do moře a po čtvrt hodinové záchranné akci byl vytažen. Postup v situaci „muž přes palubu“: Pokud vane silný vítr, nechá se ubožák utopit. Lze-li zastavit, nejprve se pustí kormidlo, aby se zamezilo víření vody za lodí, které je hrozbou pro tonoucího. Loď se natočí přídi proti větru a tonoucímu se háže všemožné „dřevo“, aby se ho přidržel, dokud k němu nedopluje záchranný člun. Jezuité se modlí. Zbytek flotily také zastaví a čeká. Případná úspěšná záchrana se signalizuje vyvěšením praporu na přídi, při neúspěchu se nic nevyvěšuje a pluje se dál. Spadlý chlapec byl „položivý“ zachráněn. V téměř stejný čas spadl plavčík i z jiné lodě a utonul.

Čtyři dny bouří. Větry vanoucí všemi směry. 2. září hlídka na vrcholku stěžně spatřila zem. Záchvat všeobecné radosti, „zpropitné“ pro pozorovatele. Plavbu provázejí bouře. Náhlé poryvy větru; námořníci je musí předvídat a stahovat včas plachty, jinak hrozí zlomení stěžně. 4. září dospěli k Portoriku.

Portoriko. Od té doby, co zde obyvatelé odmítli platit církevní desátky, stíhají Portoriko hospodářské pohromy. Poloha a velikost a počet obyvatel ostrova. Ostrov má přírodní bohatství, chybí mu však lidský um.

Původní obyvatelé byli zabiti či vyhnáni, Španělé se hanbí pracovat, černí otroci se pracovat štítí. Absence obilovin, chov skotu a prasat. Jejich loď nakupuje potraviny (80 živých prasat, 40 „solených“, 8 telat, 600 slepic. Chleba tu nahrazují banány a maniok. Maniokový „chléb“ vypadá jako české placky sypané tvarohem, voní jako roští. Podoba a povaha zdejších obyvatel. Jejich odívání, zbraně. Jeden černoch Eymerovi vysvětlil funkci dvou nožů, které se tu nosí. Podoba zdejších obydlí. Obyvatelé jsou blažení a bezstarostní, ani o dobytek se nestarají, nechají ho v džungli a když připluje flotila, přivenou ho na břeh. O jejich náboženském životě příliš nezjistil. S dovolením prokurátora strávil noc na ostrově. Byl uchvácen jeho krásou, palmami a ovocem, listy banánovníku. Přespál v rákosové chatrči na rákosovém lůžku.

Po doplnění zásob a pitné vody vypluli dále (11. září). Vítr jim nepřál, lodníci museli na člunech vytáhnout koráby ze zálivu. Další dny vane nepříznivý vítr, lodě křížují. 24. září se dostali teprve na konec ostrova sv. Dominka (Hispaniola).

Události během této plavby: námořní pohřeb, zesnulý jezuita. Na jejich lodi byli jezuité zdraví, kromě Januskeho a pár Španělů. Steinhöffer snášel plavbu dobře a staral se o nemocné na lodi, čehož si všichni vážili.

Žraloci. 23. září se zjevili žraloci, neobyčejně „dravý druh ryb“. Ostražitost námořníků před žraloky, kteří již nejednoho z nich již chňapli za nohu a stáhli do vody. Nejlepší lék na zkrocení nestydaté námořnické chásky [koupali se nazí], skákající ze zádi do vody, je varování před připlouvajícím žralokem; v mžiku jsou na lodi a oblečení. Námořníci hodili návnadu pro žraloka: na hák připevnili kus masa. Chytili velikého žraloka, kterého muselo vytáhnout šest silných lodníků. Jejich zručnost: ve vodě ho omotali provazem (netuší jak to dokázali) a vytáhli ho na „pergolu“ na zádi, kterou lapený žralok málem zbořil. Námořníci žraloku vytrhli oči, přivázali mu na hlavu hliněný džbán a hodili zpět do vody. Je to strašlivý dravec, a přesto má své „milovníky“, menší černobílé ryby připomínající prostřední štika [ryba lodivod mořský], které jsou přísáty k jeho hřbetu a jsou schopny se nechat vytáhnout z vody i se žralokem. Další hezká podíváná: ryby se zpoza lodi v okamžiku přemístí k ocasu blížícího se žraloka, aby byly z dosahu jeho zubů.

Xaveriánská devítidenní pobožnost [začala 24. září]. Obavy z počasí v Mexickém zálivu. Vedro a bezvětří, lodě stojí - a jaké je to štěstí! Právě v tu dobu, kdy kvůli bezvětří nemohou plout, zuří v Mexickém zálivu vichřice, takže veracruzští pochybují o příplutí flotily a sázejí peníze na to, že nepřipluje. Protisměrné větry na moři: každá loď flotily je větrem hnána na jinou světovou stranu.

Po ukončení xaveriánské pobožnosti (4. října) se bouře v Mexickém zálivu utišily. Námořník spadl ze ráhna a zemřel. S dobrým větrem vpluli do Mexického zálivu; divili se, že tu nezuří předpokládané bouřky. Během příjemné plavby zdejšími mělčinami (dva dny je vidět dno) se věnovali rybolovu a konzumaci ryb. Jeden neopatrný „jedl tak, že už nikdy víc jíst nebude“. Druhy zdejších ryb. Jezuité také rybaří; 9. října chytil tři velké pražmany (*pargo*) a dobře se pomějí. 10. října jim rybolov znemožnili žraloci a dobrý vítr.

14. října spatřili americké hory a večer zakotvili poblíž Veracruzu. V noci se strhla nečekaná bouře, která všechny vyděsila. Všude kolem jsou totiž skaliska, na nichž je snadné ztroskotat. Veracruzský vikář nechal vyzvánět a vyzval obyvatele k modlitbám. K ránu Fr. Xaverský bouřku utišil, a tak zvedli kotvy a vydali se na cestu „kanálem“ [úzkým průjezdem mezi podvodními skalisky, vytyčeným bójemi] do přístavu. Šťastně kanálem propluli. Srovnání šířky „kanálu“ s reáliemi brněnské koleje. Technika průjezdu kanálem: absolutní ticho, navigátor (z přídě) křičí povely na kormidelníka, jediné špatně pochopené slůvko může znamenat ztroskotání; to se málem přihodilo největší lodi, která stihla vyhodit kotvy, jež ji zastavily dva kroky od skály. Mělkost zdejších vod. Uvázla loď byla pak během šesti hodin čluny přitazena pozpátku do přístavu.

K lodi na dvou člunech připlul rektor zdejší koleje a láskyplně je uvítal. Když byli již na břehu, zvedl se vítr, rozbouřilo se moře a musela být zastavena vykládka lodí. Příplutí flotily je po minulých bouřích pokládáno za zázrak. Jejich loď nechala sloužit děkovnou mši sv. Františkovi Xaverskému.

Cestou je určitě ochraňovaly modlitby českých jezuitů. Zdraví domů.

[Postskriptum:] Žije v útěše a radosti. Doufá, že ho nikdy nebude mrzet, že opustil svatou českou provincii. Chystají se na dlouhou pozemní cestu. Varování: stojí za to sem posílat kněze, ale ne bratry koadjutory, kteří – podle sdělení „kohosi“ [Boruhradského] – žijí v melancholickém skrytu kolejí a nejsou vysíláni do misí. Na Filipínách zemřel Haller. Vyřizuje pozdravy od Steinhöffera. Vzpomíná na olomouckého biskupa.

[43r]

Reverende in Christo Pater Rector!

Scripsi ad Reverentiam Vestram fusiùs de nostra in Hispaniam navigatione; nunc iter ex Hispaniis in Mexicum, qva potero, brevitate Reverentiae Vestrae transcribam.

15. Julii 1692 navim Sancto Christo Maracaigo dictam, ex fortissimis et maximis unam, conscendimus, conducta habitatione et victu 9000 pataconum, solutis â parte

specialibus oneribus. Navis haec duobus abhinc annis in Indiis è cedro fabricata, non tamen incorruptibili; anno superiore in Hispaniam venit, nunc mercibus onustissima ac inprimis Missionariis Apostolicis dives, primò suò reditu matri suae felicissimè succurrit. Magnitudo navis inde colligi potest, quòd pro solo aequilibrio, quod alias ex lapidibus constat, ut etiam sentina navis domino fructificaret, septem millia centenariorum ferri habuerit. Reliquum pondus rescire non potui, pretium tamen mercium à peritis audivi novem vel octo millionum navi huic creditum esse. Malus maximus 48 cubitos altus et hic una arbore constat, e qua velum maximum pendet, in cuius antenna 40 nautas laborantes, ità ut unus alteri impedimento non esset, numeravi. Arbori huic superimposita est alia 28 cubitorum, è qua velum gabbia dictum. Isti in alto mari superimponi solet tertia 8 vel 9 cubitorum, è qua velum tertium bonnete dictum pendet. Secundus malus paulò minor est; reliqui duo, utpote ad alios usus deputati multò minores. Homines universim ferè 500 vexit, infra aqvam mergebatur 12 cubitis seu 4 orgiis, supra eminebat 20.

Facta provisione rerum magis necessariarum pro 100 diebus acceptis etiam ad navim vivis vervecibus 100 circiter, vitulis multis, juvenecis compluribus, gallinis 1500, ità ut singulis diebus praeter carnem salsam aliquid recentis adderetur, 18. Julii circa horam 9 matut[inam] explosis in portu 12 tormentis in signum abitûs, feliciter solvimus. Sed non diù felicitate hac gavisi sumus, nam 19. ventus in malaciam abiit, à 20. deinde usque ad 27. partim redibat, partim contrariabatur, partim quiescebat. Hac die classis tota, quae tunc 22 navibus constabat, in diversissimas partes disjecta est. Ex his navibus una Canarias, sex aliae insulas quasdam Indiae, reliquae 15 portum Verae Crucis petebant. Sed mirum fortasse videbitur classem malaciae tempore, quae dicto die maxima fuit, disjici. Videbatur et mihi mirum, non verò jam videtur, nam currentes aquarum vento quiescente aut debiliter flante naves in scopulos nonnunquam abripiunt, et quia in diversas partes currunt, classem totam in diversas partes ferri necessum est. Novem diebus jam navigavimus et nondum extra Hispaniae conspectum venimus, unde non levis metus omnes incessit, ne in portum redire coacti, meliorem in sequentem annum navigationem expectaremus, praesertim cum classis valdè tardè solverit et circa Septembris dimidium Boreas in Golfo Mexicano furere et classem in discrimen adducere soleat, uti praecedenti classi accidit, cujus nonnullae naves totis 15 diebus in dicto sinu jactabantur; et si malacia tribus vel 4 diebus continuâsset, certò, quod timebamus, evenisset. Nè igitur eveniret, hodie sub vesperum Novendialis S. Ignatii devotio à tota navi incoepa est, neque in vanum; nam sub dimidium noctis ventus ab Oriente primùm spirare svaviter, fortiùs cum sole oriente ac plenis deinde velis classem ità promovere coepit, ut 30. Julii Canarias insulas praeterveheremur, cum tamen ab Hisp[ania] 300 levcis distent.

31. Julii cum difficultate duas missas minores diximus, solennitatem majorem venti vehementia impediente. In parvam enim tempestatem mare commovit videbamurque nobis ob fluctuum magnitudinem è monte descendere. Dominico sequenti⁵³ festum Sancti Ignatii celebravimus vento nonnihil remittente. Missam cantavit P. Grissoni, cantantibus more suo tribus PP. Dominicanis et duobus Franciscanis, ad concionem dixit P. Procurator. Hac dictione durante culter nauticus justae magnitudinis ex malo maximo decidens, per confertissimos homines immediatè sub malo stantes et dictioni attendentes, sinè laesione ullius vel minima ad navis pavementum devenit. Omnes id prodigium proclamabant, laudantes DEUM in S. Ignatio, quem multi peccatorum suorum Confessione honorârunt. His diebus primum volantes pisces vidimus, qui deinde per oceanum frequentes comparuerunt. Ventus tam prosper, beneficio S[ancti] P[atris] Nostri concessus, usque ad 26. Augusti felicissimè nos promovit, intra quod tempus cum nihil dignum scriptu acciderit, aliquid de modo vivendi, ordine etc. in navi observari solitis interseram.

Incipio ab eo, quod mihi summe placuit. Habent singulae naves 12, aliquae etiam plures pueros, qui crescendo nauticam discunt. Horum cura primaria est navim mundare, secunda noctu alternatim vigilare et singulis horae quadrantibus, juxta clepsidrae fluxum

malleo campanae impactu designatis è puppi proram versus clamare acceptoque à nautis in prora vigilantibus responso, dicere: „Laudetur SS. Sacramentum et Immaculata Virgo sinè Labe Concepta“, un Padre Nuestro y un Ave Maria pro[!] las Benditas almas del purgatorio. Haec dum clarâ voce dicunt, plurimas ad affectum erga SS. eliciendum et ad memoriam animarum purgatorii excitant. Manè et vesperi iidem pueri certas preces decantant ante imaginem navis Sancti Patroni. Sacrificio, quod non nisi semel intermisimus ob nimium navis motum, quamvis saepius celebrare timuerim, quia vix tam firmiter pedibus consistere potui, ut extra omne casus periculum esse, aliqui saepius titubârunt. Sacrificio primo, inquam, omnes intersunt circa 7. matutinam, reliqua, si aura favet, ultra 10. dicuntur nonnunquam. Ordinario tempore gentaculum sumitur manè circa 9. et bonum quidem, non tamen pro sano homine sufficiens ob ingentem appetitum ad comedendum, quem aura marina facit, circa horam 3. pomeridianam caena et prandium simul datur, certè abundanter ferè semper. Vesperi circa 6. horam recitatur Rosarium publicè à tota navi et cantatur Salve Regina. Si aliquando noctu standum est ob periculum vicinae terrae, Capitanea signum tormento exploso reliquis dat navibus et lucernas duas extingvit, unâ servata. Quod si classis tota stet, omnes [43v] lucernas in puppi accendunt; si verò proficiscantur, sola Capitana et Almiranta lucernas accensas servant supra puppim, reliquae ad clavum tantum.

Circa 18. Augusti zonam torridam ingressi sumus, ubi animalcula⁵⁴ plus quàm antea molestabant, aqua tepidior, etiam nonnunquam foetida bibenda fuit. Pro munditie provida Patris Procuratoris Charitate singulis septimanis nova dabatur lotio, sed id non suffecit. Ad quotidianam itaque indusiorum mutationem aliqui nos resolvimus ità, ut quod hodie habuimus, cras bene purgatum pro sequenti die serviret, et sic deinceps, quod certè plurimum juvit. Plurima hìc patienda sunt, tum ea, quae navigationem necessariò consequantur, tum quae accidentaliter adveniunt; id verò omne onus leve faciebat, quòd pro DEO et animarum salute id ferendum suscepimus. Optarem certò, ut nonnulli videant, quae homines saeculares spe auri et argenti ad navigandum inducti patiantur. Tanta sunt in omni miseriarum genere, ut scribere non possim, et tamen hilari vultu ista excipiunt, quia aurum sperant, quamvis multi postquam vix non enecti Veram Crucem attingere, spebus inanibus delusi, non tantum aurum et argentum non inveniant, quia imò animae et corporis jacturam faciant.

26. Augusti puer in prora petulciens in mare prolapsus est et post horae circiter quadrantem (nam antequam vela contrahantur et scapha per trochleas demittatur, vix minus temporis sufficere puto) adhuc vivus extractus est. Tali occasione, nisi ventus vehemens sit (tunc enim miser mergi permittitur et DEO commendatur), quam primum aliquis in mare cadit, clamatur, ut clavus sistatur, specialiter si quis è prora cadat, nam dum infra puppim venit, qui prolapsus est, à vorticibus ex motu clavi factis miserum in modum involvitur, quod ipsum spectantibus nobis ex pergula puero huic accidit. Clavo quieto stante vela contrahuntur et prora contra ventum vertitur, alii interea, quidquid lignorum possunt, dejiciunt, quibus se usque ad scaphae adventum sustentare possit (nos deficientibus lignis S. Xaverium unanimi voce invocabamus), alii scapham in mare demittunt et ad extrahendum miserum properant. Dum verò aliae naves unam sistentem cursum vident, et ipsae cursum sistunt et donec cursum reassumat, quae prima stitit, stant immotae. Quod si à submersione liberetur, vexillum magnum in puppi exponitur, si submersus est, sine vexillo navis cursum reassumit. Puer iste à nautis in medio lignorum circumnatantium semivivus inventus est et ad pergulam nostram latus, ubi postquam ad se redivisset, narravit se nullo modo lignum ullum apprehendere potuisse, quamvis, ut ipsi vidimus, vicina ipsi fuerint. Nos certò plùs S. Xaverio quàm humanae opi adscripsimus vitam pueri. Eàdem quasi horâ ex alia navi puer prolapsus est et submersus.

Sequentibus quatuor diebus frequentes pluviae, tonitrua et ventorum mutationes terram non procul abesse indicio erant, praesertim 30. Augusti, quo die ab omnibus quatuor mundi partibus successivè ventum habuimus; postremus horum Occidentalis directè contrariabatur,

paulò post tamen in prosperum redivit. 2. Septembris circa horam 10 matutinam speculator in summitate mali maximi excubans terram apparere nunciavit, unde inexplicabile gaudium et liberalitas orta est, nam quidam speculatori per tres, alii per quatuor patacones porrigebant et quamvis nullus sciret, quae terra illa esset, tamen non aliud in navi audiebatur, nisi „Tierra! Tierra! Tierra!“; ità etiam ignota et fortè hostilis, qualem hanc sequenti die insulam esse cognovimus; erat enim Gallorum, visu terrae privatos exhilaret vel visa solùm. De fulminibus horrendis, cùm intra zonam torridam circa hunc insularum tractum ordinaria sint, praesertim noctu, scribere supersedeo, id solùm addo: tali tempore turbines repentinos frequenter venire, qui quamvis pertranseant citissimè, nisi tamen observentur ex signis nautis optimè notis et vela contrahantur, malum violento impetu frangere solent. 4. Septembris in conspectum Puerto Rico venimus, sed ob incostantiam et^a debilitatem ventorum non nisi sexta [hora] sub vesperum sinum parvum, in quem duo fluvii sese exonerant, intrare potuimus.

Puerto Rico seu portus dives, ità dicta insula, ab arenulis aureis et cacao, quod ingrediens principale est in coculatami⁵⁵, nunc portus pauper dici potest, nam negatis decimis Ecclesiasticis (utì constans fert traditio) cacao arbores exaruerunt omnes et arenae aureae apparuerunt ampliùs nunquam. Insula est in elevatione Boreali, graduum 18. juxta navarchos, in alia juxta geographos, magnitudine, si non excedit, adaequat Bohemiam, sed hominibus eget, nam in tota insula non nisi quatuor sunt oppida et in his simul sumptis vix 5000, quinque hominum millia. Hinc quamvis naturae dono amoenissima et fructibus optimis arboribus etiam pretiosis abundet, ab arte tamen prorsus inculta jacet. Nam Indis omnibus aut occisis aut ejectis Hispanos laborare pudet, Aethiopes, quos pro mancipiis ex Affrica advehunt, taedet. Tritico caret, vaccis et suis praestantissimis abundat, quorum nostra navis sola vivos 80, salitos 40 cum 8 juvenis et 600 gallinis vivis, quarum quaevis 24 grossos Bohemicos constitit, et plurimis fructibus avexit. Panis locò comedunt fructum platanum dictum, quem toto anno habent et dum pro pane servire debent, igne torrent vel, quod ordinarium est, ex radice yuca panem, quem cassave vocant, comedunt. His si figuram et reliqua accidentia spectes, placentae Boëmicae caseo trito conspersae simillimus est; si verò saporem, à sarmentis lignorum differt omnino nihil. Hinc gens pallida et emaciata est, furiosa tamen et Gallis Anglisque infensissima, quos si quando dulcem aquam pro navibus suis haurientes deprehendant, crudeliter mactant. Nobilitas hìc telà tegitur, nam quamvis omnes ex antiquissimis Hispaniae familiis descendisse se jactent, non nisi thoraculo brevi ex tela et caligulis se vestiunt, addito [44r] capiti ex parte panni consuto pileo, quem montera vocant. Caeterà nudi incedunt, Mauri ferè toti nudi, Officiales aliqui indusio et thorace ex panno utuntur. Arma non alia gerunt, quàm hastam rudi malleo factam et duos cultros à latere è fune pendentes. Interrogavi Aethiopem unum, in quem finem duos cultros ferret. Respondit Hispanicè: „Iste“ ostendendo minorem, „est ad comedendum,“ para comer, „alter“ majorem indicando, para matar „ad mactandum.“ Domus sinè portis omnibus perviae ex arundinibus, una paenes alteram collocata, aedificantur et cortice arborum teguntur. Sunt certè beatissimi, utpote sinè curis, nam nec pecora ordinariè custodiunt, sed haec semper in sylvis relinquunt et quando flotta venit, ad littus maris compellunt. Sacrificia Missae quàm frequenter audiant, nescio. Id vidi, quod Clerici et Monachus unus per naves hostias mendicaverit. Descendi cum licentia Patri Procuratoris et quamvis sudore bene maduerim ob ingentem solis aestum, sylvas tamen commotionis causâ lustravi aliquantum. Rapiebar certò amoenitate, praesertim tot diversarum palmarum et pomorum aureorum, copià de aliis, inter quae folia platani duabus ulnis longa et duabus spitamis ferè lata non aliter quàm holosericum virens, et de fructibus in *China illustrata* à P. Kircher⁵⁶ depictis à me verò visis et comestis taceo. Pernoctavi in uno arundineo palatio, super lectum ejusdem sortis.

^a et || in litura scriptum

Facta provisione aquae praesertim, 11. Septembris post meridiem solvimus, sed ob venti debilitatem et currentes contrarias, quae nos terram versus fortiter impellebant, non nisi sub vesperum promontorium, quo sinus una sui parte claudebatur, superare potuimus, ob quam causam nautae improbo labore in scaphis remigantes, onerarias in altum protrahere debuerunt. 12., 13. et 14. Septembris ventus contrarius, non validus quidem, periculosus nihilominus ob vicinas quasdam desertas insulas valdè humiles, à quibus ne pateremur, noctu quieti stetimus binis vicibus; interdiu vero per ambages et circuitus navigavimus. 15. Septembris ventus bonus, sed qui exiguo tempore duravit, et propter inconstantiam usque ad 24. Septembris non nisi ad finem insulae S. Dominici illò navigavimus.

Intra hoc tempus haec evenère: 21. Septembris mortuus est juvenis quidam, cui, antequam illum in mare deiecissent, omnes bonum iter precabantur, ternis vicibus clamantes: „Buon viage!“⁵⁷ Et haec tota funebris pompa est. 22. Septembris in alia navi mortuus est P. Alexius Lopez, priùs maniacus factus; erat is Patris Procuratoris Philippinarum socius. Nos usque Portoricum bene valuimus omnes, praeter Patrem Januske et aliquot PP. Hispanos, qui ex nausea stomachi potissimùm laborârunt, nunc tamen optimè valent, et Pater Januske quidem post festa ad Missiones in Sonoram ibit. Charissimus Steinhöffer in oceano nihil ferè passus est. Ego (DEO gratias!), ex quo Neptuno pensum persolvi prima navigationis die Genuâ solvens, absolutè nihil passus sum in mari invaletudinis. Post discessum à Portorico aliquorum valetudo tentari coepit ob vehementem haud dubiè calorem, sed Charissimus Steinhöffer tum Nostris, tum saecularibus promptâ et sollicitâ charitate, cum profectu valetudinis et omnium aestimatione succurrit.

23. [Septembris] malaciae tempore frequenter tiburones comparuerunt. Est id piscium genus voracissimum; quidquid obvium venit, etiam hominem, rapit. Hinc cautè sedent nautae extra navim in lateribus, nè nimis vicinos aquae pedes relinqvant; non rarò enim accidit, ut incauti per pedes à tiburonibus detraherentur in mare; neque remedium melius mihi videtur ad coërcendam inverecundiam faecis nauticae in mare enim ex puppis summitate (tam temerarii sunt multi!) balneandi causâ sese precipitantis, quàm si quis clamet tiburonem advenire; tum enim celerrimè in naves se recipiunt et induunt. Visis tiburonibus hamum grandem cum frusto carnis projecimus, alligatum funi proportionato, addito insuper ad dentes bestiae fallendos immediatè ad hamum filo in digiti crassitie ferreo, et felici jactu; nam tam grandem coepimus, ut sex robusti nautae, qui prius alio fune, quo modo nescio, quasi in momento bestiam in aqua ità involverunt, ut movere se non posset, in navim captam attrahere debuerint. In pergula parte caudae, quam liberam habuit, tantos percutiendo dabat sonos, ut pergulam ruituram in mare timeremus. Raptato deinde in navim, oculos eruerunt et alligata ingenti amphora testacea supra caput, non sine jucundo spectaculo, abire siverunt. Haec bestia, quamvis tam horrenda sit, non tamen suis caret amatoribus: hinc frequenter, uti ipse vidi, duo pisces alii figuram lucii mediocris praeferentes, colore nigro et albo picti dorso bestiae proximè imminentes⁵⁸, velut ephoebi duo illam comitantur et dum capta extrahitur, saepius ita corpori captae se applicant, ut unà extrahantur. Alterum jucundum visu erat: circa clavum navis copiosissimi pisciculi se detinent, qui dum tiburonem vident, in nictu oculi omnes ad caudam ejus convolant et natantem ità comitantur, ut semper ad caudam remaneant; nunquam ad os veniant, quod si negligant, stragem non levem patiuntur.

Haec dum nobis tempore malaciae ad levandum, quo torrebamur, aestum, simulque pro materia ad meditandum obveniunt, navis tota ob diurnitatem malaciae sollicita pro Novendiali devotione Xaveriana inchoanda ferventer instat. Non aliud audire erat in navi, quàm quòd grandis tempestas in sinu Mexicano nos expectet. 24. Septembris devotio Xaveriana sub vesperum incoepit, quâ durante ferreus videbatur S. Xaverius, nam toto devotionis tempore malaciam molestissimam in horrendo solis aestu passi sumus. Et verò quàm feliciter! Nam à 10. Septembris (uti in Vera Cruce nobis narratum fuit) Boreas in tantum mare perturbabat, ut plerique de adventu flottae, quamvis jam navis hujus praenuncia

advenerit, desperârint. Multi enim mille pataconum sponsiones faciebant classem non venturam. Qvod si ventum bonum habuissemus, haud dubie Boreae furias experti fuisset. Qvod nemini mirum videatur neque putet, flante uno vento, alium ex alia parte flare non posse; cum 5. Octobris inspectantibus omnibus eodem momento intra ambitum [44v] unius levcae aliae naves Borea svaviori, aliae Orientali, Australi vento aliae propellerentur, aliae deniqve, inter qvas nostra, starent in malacia, qvo eodem tempore iris pulcherrima intra eundem ambitum, qvasi signum venturi boni venti, cum omnium laetitia apparuit.

4. Octobris finita est devotio Xaveriana et simul in sinu Mexicano Boreas conqvievit. Hac nocte nauta ex antenna secunda, postqvam Xaverianam devotionem devotè peregrisset, decidit et percepta extrema unctione mortuus est. 5. Octobris ventus Orientalis, qvi jam pridie spirare incepit, post superatos cum qvibus pugnabat (uti supra posui) ventos alios, qvasi victor latum mare placidissime occupavit, qvo usi per Ensenadam locum ante sinum Mexicanum, cum omnium admiratione, qvod nulla tempestas sese insinunaret transeuntes, octavâ Octob[ris] Londam progressi sumus, locum sic dictum, qvod fundus duorum dierum itinere inveniatur. Hic per duos dies ventus svaviter flavit, nonnunquam planè qvievit. Hinc quisqve hamum promere, pisces omnes magnos cum laetitia extrahere, mactare et comedere coeperunt. Unus incautus ita comedit, ut comesturus sit nunquam posthac, nam tertia die mortuus est. Duo genera piscium hîc capiuntur: los mergos et los pargos⁵⁹. Hi postremi praestantissimi sunt, sed capientibus illos aliis nos nullum capere potuimus, aliorum verò tantam copiam coepimus, ut in mare rejicere coacti simus. 9na verò Octobris tres grandes pargos coepimus et laute nos tractavimus. Videtur enim S. Borgias pridie festi sui in nos beneficos esse voluisse. 10. Octobris post meridiem qvasi jam tempus piscandi elapsus esset, tiburones multos hamos, etiam grandem illum unâ cum piscibus avulserunt, in aliis capita piscium solùm relinquentes. Ventus enim bonus piscari prohibuit ob cursum navis.

14. Octobris manè montes Indiae comparuerunt, qvibus visi hymnum Ambrosianum tota navis decantavit, praesertim ex eo laeta, qvod sinum Mexicanum, qvem adeo timuit, feliciter sit emensa. Vesperi cum occasu solis anchoram jecimus, unâ levca extra portum Verae Crucis, ut tantò securius canalem transiremus, qvamvis tres aliae naves, sed ante occasum, intraverint. Noctu repente tempestas exorta tantum omnibus timorem incussit, etiam mari assvetis, qvantum nunquam in tota navigatione. Si enim Boreas invalisset, tam vicini terrae et scopulis plurimisqve brevibus, qvid aliud qvâm naufragium exspectare potuimus? Vicarius in Vera Cruce campanas pulsari jussit et cives, ut pro salute flottae DEUM orent, admonuit. Circa 5. matutinam ventus qviescere et mari tranqvillitas redire coepit. Deniqve S. Xaverius, cui hac nocte et jam antea mercatores gratos se futuros sponponderunt, id effecisse videtur. Sub horam 6. levatis anchoris prius hinc inde cum allorta⁶⁰ perreximus, donec Boream, tantum qvantum necesse est pro canalibus spirantem, puppi exciperemus, qvo habito, non nisi dimidio velo expanso canalem felicissimè transivimus in ordine octavi, sed in numero 15 medii. Canalis iste tam angustus est, ut duas naves non capiat, utrinqve brevibus et scopulis ambitus ad qvos facilius vitandos ponuntur à Veraecrusanis tria vexillorum paria aqvis supernatantia, unum par ab altero in distantia fortè ambitûs Brunensis paenes cubiculum Patris Ministri et per horum medium transitur. Tacebamus in transitu canalibus omnes, ut Navarchus Temonarium sive nautam, qvi clavum regit, dirigens bene intelligeretur, nam uno verbo malè intellecto navis in scopulos dirigi potest, qvod Praetoriae navi vix non accidit, nam cùm in ordine decima canalem transiret, nauta malè intellecto Navarcho in contrariam partem clavum vertit et navim extra canalem direxit. Ac tum erat de navium omnium maxima et pulcherrima, qvae praeter 700 homines tormenta omnia aenea in defensionem classis et mercium infinitatem qvandam Indiis adferebat; nisi duas anchoras in tempore jecisset, qvae duobus passibus â scopulo illam detinuerunt. Fundus enim non nisi 15 cubitorum erat, navis verò infra aqvas 13 et dimidio cubito incedebat. Periclitanti succurrerunt omnes naves cum scaphis suis et post 6 horarum laborem in portum retrograde illam induxerunt.

Vix anchoras jecimus, cum P. Rector Verae Crucis cum duabus barcais adfuit et in Collegium, quod 5 personis constat, cum magna charitate devexit. Vix dum descendimus in terram et Capitaneus in portu stetit, redivit Boreas et merces è navibus deponi prohibuit, ita enim mare commovit, ut scaphae merces in terram devehentes periclitarentur, quarum duas inspectantibus nobis, una cum nautis, sine mercibus tamen, plenas aqua ad littus projecit. His et aliis antecedentibus visis, omnes miraculosum flottae adventum dixerunt; navis enim nostra S. Xaverio grata, in nostra Ecclesia factis sumptibus, Missâ votiva solenni et dictione, festum 24. Octobris pro sua devotione celebravit.

Benedictus DEUS, qui nos per tot discrimina rerum huc salvos perduxit! Ego certò relegens iter meum ex Boh[emia] Divinam Providentiam clarissime agnosco et veneror; sed unde haec nobis, nisi à RR. PP. et Charissimorum in Christo Fratrum promissa sua implentium ferventibus suspiriis? Quos omnes amantissimè saluto, iter meum terrestre posthac futurum precibus juvari humillime postulo et Reverentiae Vestrae SS. Sacrificiis demissè me commendo.

Mexici, 19. Dec[embris] 1692.

Reverentiae Vestrae
Servus in Christo,
Wenc[eslaus] Eymer S. J.

P. S.: Mi Reverende P. Rector! Sincerè Reverentiae Vestrae scribo quod laetus et consolatus vivo. Nunquam spero paenitebit Prov[inciam] Sanctam Boh[emiae] propter DEUM reliquisse. Pa[e]niteret verò, si alio motivo inductus id fecissem. Nunc quinque nos disponimus ad Missionem itinere terrestri 600 et amplius levcarum ituri, de quibus plura P[atri] Lober scribo⁶¹. Sacerdotes ut huc mittuntur, operae pretium est, nam gloriosas Missiones invenient. Coadjutores non item, quod ut scriberem, hujus Provinciae quidam mihi dixit⁶², nam in Collegiis cum melancholia delitiscunt neque, sicut in Philippinis, ad Missiones mittantur. Charissimus Jo[annes] Haller in Marianis in laboribus et aerumnis mortuus est. Charissimus Steinhöffer salutatur amantissimè. Si occasio se obtulerit, ad pedes Celsissimi Olomuc[ens]is Episcopi indignus Capellanus provolvor, cuius memor vivo vivamque et nescio quod sit, in Canone semper occurrit mihi „Antistitis nostri Caroli“⁶³.

EYM IV

Cesta z Veracruzu do mexické metropole. Úvahy o misiích

Po týdnu odpočinku ve Veracruzu se rozdělili do dvou skupin a vyrazili do Mexika. Je to obtížná cesta horami, kde je nedostatek slušných zájezdních hospod, množství obtížného hmyzu a počasí je poznamenáno extrémními teplotními výkyvy. Je to horší cesta než na lodi.

Nemoci („horečky“) na cestě. Je to k nevíře, ale tady, v tropech, je sníh, totiž na dvou vysokých dýmajících sopkách [Citlaltépetl a Popocatepetl]. Zažili i krušnou zimu, kterou nedobře snášeli hlavně Italové. V jakémsi městě se cestou zúčastnil nešpor; velký podíl Indiánů na provádění bohoslužeb je dán tím, že za ně musí být faráři placeno a Indiáni na to nemají peníze. Je to tak a je to zlé, bohoslužby jsou zde předmětem obchodu. Proto se Indiáni utíkají pod křídla SJ a nechťejí duchovní péči jiných. SJ má tudíž hodně práce. Péči SJ vyžadují např. Čičimékové, ale SJ se jí zdráhá přijmout kvůli možným sporům s františkány.

Vývoj misií v Tarahumaře, naděje v mohutnou konverzi, zvláště po příhodném a vlídném jednání jakého španělského vojenského velitele jménem Diego. Jeho úspěšná mírová taktika měla účinek na Indiány, kteří se pak houfně nechali pokřtít a Diegovi přinesla chválu i světských osob. Takových Diegů je tu třeba.

Čičimékové a jejich bojovnost. Vyměňují své děti za železné nástroje. Částečně jsou již katoličtí, na čemž má podíl jejich jezuitský misionář, kterého Indiáni milují a nechtějí propustit k odchodu. Dle sdělení tohoto jezuita trpí odlehlé oblasti nedostatkem misionářů, zatímco metropole se „kleriky hemží“. Nechť kněží k odchodu do misíí.

Je ze všeho nového u vytržení. Česká provincie SJ neztrácí své členy jdoucí do misíí nadarmo. Ve zdejších misíích je nesmírné „pracovní pole“. Končiny jsou neprobádané a neznámé (jak plyne z dopisu Eusebia Kina, který nedávno přišel do Mexika). Kino žádá misionářské posily a referuje o stavu rozbíhajících se misíí v oblasti kmene Pimů (Pimeria). V Tarahumaře působí Hostinský, nyní tam půjde Januske a další. Následovat budou další čtyři spolu s Eymerem, „pátým kolem u vozu“.

Neví, kam přesně půjde, leč bude to k „pohanům“. Plane nedočkavostí. Seznam Čechů v Tarahumaře: **Neuman**, Amarel, Werdier, **Illing**. U jiných kmenů působí **Gilg**. Příhoda z **Neumanovy** misijní praxe: náhodou našel nepokřtěné Indiány, kteří brzy po křtu zemřeli a byli tak „vyrváni zuřícímu Dáblu“. Duchové ztloukli opilé Tarahumary [!].

Další příhoda z misijní praxe, dokládající ochotu rebelujících Indiánů podrobit se při zvolení vhodné a vlídné taktiky christianizaci.

Odbočil a zapomněl, že píše o jejich cestě do Mexika. Do metropole přišli 14. listopadu, druhého dne je přijal místokrál a arcibiskup. Město nemá hradby a brány. „Země stříbra“ je plna špíny, bohatství a bídy. Srovnání s velikostí Prahy. Epidemie nakažlivých chorob kosí pouze Indiány. Bydlí v profesním domě a sám pomáhá nakaženým. „Jiní“ [klerici] posílají nemocné k jezuitům, ti prý mají povinnost pečovat o nemocné; nazývají tak pilnou lásku SJ „povinností“. Zprávu o povstání v Mexiku již v Čechách znají (z BOR II). Pšenice se již druhým rokem neurodila, Indiáni umírají, kdo bude pracovat? Hlad naučí pracovat bělochy. Končí papír.

Prosí o dopisy a udává adresu, kam mají být zasilány.

Pozdravuje do Brna. Slibuje, že bude posílat rok co rok misijní deník. **Boruhradský** dostává dopisy často. Kéž by i on byl tak štěstěn!

[Postskriptum:] S příští flotilou popluje do misíí **Boryně**. Prosí o sakrální suvenýry. Připomíná sobě drahé osoby, jimž má být sdělen obsah tohoto dopisu.

[45r]

Reverende in Christo Pater!

Data qvieti unâ hebdomadâ in Vera Cruce, cum duobus Patribus â P. Provinciali cum paternis literis et provisione pro terrestri itinere necessaria huc missis, in duas partes divisi Mexicum iter ingressi sumus, qvòd qvàm arduum sit montibus, qvàm molestum hospitiorum commodorum defectu, qvàm onerosum aliqva sui parte muscarum qvodam genere ad sangvinem usqve mordentium, qvàm infestum valetudini tanta aëris varietate, caloris et frigoris vicissitudine, jam Reverentia Vestra ab aliis audivit. Sincere dico itinere hoc terrestri ferè plus nos passos fuisse qvàm maritimo.

Praeter duos, qvos ob invaletudinem Angelopoli⁶⁴ (qvo pridie omnium SS. solitâ charitate et pompa inducti sumus) relictos alii hic Mexici â febris tentabantur. Vix credidisset sub zona torrida nives inveniri posse, vidi tamen copiosas in duobus altissimis montibus, qvos vulcanos propter frequentem fumum, qvem odore sulphureo mixtum procul exhalant, incolae appellant⁶⁵. Sensimus etiam frigus notabiliter, praesertim Patres Itali, minus illi assveti. In oppido qvodam ex Indis et Hispanis collecto Vesperis de B. Virgine die Sabbathi interfui. Cantabant illas choraliter tres Indi, qvorum unus finitis psalmis capitulum ac deinde post Magnif[icat] collectam pariter decantavit. Mirabar, qvod cantoris et Clerici officium assumeret, sed id necessitate compulsus fuisse audivi, suppositò qvod B[eatissimam] V[irginem] honorare vellet nec unde solvat Parocho pro Vesperis habeat. Et sic fit frequenter, multi sunt hîc qvaerentes qvae sua sunt, qvorum aliqvi non contenti eleemosina, qvae illis â Rege datur nec qvidem die festo Missam dicunt, nisi ab Indis tres aut qvatuor Patacones offerantur. Id videntes Indi sub Societatis cura degentes nullo modo aliorum curam admittere volunt, unde necessum est qvasdam antiqvas Missiones per Nostros administrari, qvas Clerici administrare possent. Eandem enim ob causam Indi illi Mexico 30 levcis distantes Chichimecas (Cžicžimekas) dicti, gentiles, qvorum mentionem Rev[erentiae]

Vestrae ex Hisp[aniis] scribens feci, Societatem expetunt spondentes se Catholicos fore. Eisdem etiam offert Societati Archiepiscopus et Vicerex, sed Societas ad evitandas lites cum Fratribus curam hanc recusat, praesertim cùm ipsa infinitum operandi campum habeat, nam Taraumaræ nullus finis scitur.

Haec jam pacata est tota et spes dat magnarum conversionum, praesertim cùm Indi Novi Mexici (de quo in Novembri cursor advenit) à 12 annis rebelles et per hoc Taraumarum incentores Regi Hispaniarum, ducis cuiusdam svavitate inducti in 14 oppidis numerosis et omni genere frugum abundantibus, se subjecerint. Duci nomen Diego est. Hic cum 50 Hisp[anis] et 400 Indis sagittariis primarium oppidum inadvertentibus Indis ingressus, ubi novitate rei perterritos Indos vidisset, protestatus est se non venire ad vindictam sumendam, sed ad amicitiam sanciendam, quo audito Indi arma posuerunt et paulò post 900 baptismum susceperunt. Don Diego ad dicta sua stabilienda ipsum rebellium caput nomine Regis Gubernatorem constituit. Laudârunt factum omnes, tum saeculares, tum alii optantes plures Diegos, qui svavitate barbaros fidei Sanctae et Regi concilient, non crudelitate avertant. Indi illi Cžicžimekas dicti ingentem terrarum tractum occupant, homines bellicosissimi et sagittandi peritissimi, horrendi etiam Hispanis, qvales et Taraumares sunt.

Hi inquam Cžicžimekas filios suos pro cultris et similibus ferreis vendunt, non curantes, si Catholicè ab heris educantur. Aliqvi horum sunt Catholici, qui dum Pater Sapa Mediolan[ensis] hic Mexici Indorum Concionator et alternis dimidiis annis extra urbem per trecentas levcas Missionarius cùm incredibili fructu ad illos veniret, obviam longo ordine omnes sagittis et arcubus se altioribus armati, effusi, honorificè exceptum in oppidum induxerunt et postquam praedicantem audissent, conscientias suas expiârunt. Nec ullo modo à se dimittere voluerunt positis etiam excubiis, ne quâ elaberetur, asserentes nunquam se talem Patrem vidisse; neque dimisissent, nisi alium Societas venturum promississet. Narrat hic Pater Sapa, qvanta Clericorum foris penuria sit, cum tamen Mexicum iis scateat. Unus subinde 14 oppidorum, qvae valdè populosa sunt, praesertim Austrum versùs, curam suscipit, qvibus qvomodo satisfacere possit, nolim judicare; alii propter calores eò ire renuunt.

O qvanta hoc in genere audiuntur! Non timeat qvæso provincia Boh[emiae], qvòd hi, qvibus huc mittendo se spoliat, non sint ituri ad Missiones! Ibunt certò, nam et campus prope immensus est, et California pacatis Taraumaribus intrabitur, et pauci ex hujatibus multis annis laborare possunt propter debilitatem corporis. Qvod campus immenus sit, patet primo ex Taraumara, cujus finis ignoratur, secundo ex literis Patris Kino Bavari, qvae ante tres septim[anas] venerunt, qvibus per DEUM rogat subsidia Sociorum. Scribit ibidem qvinque jam Ecclesias apud Pimas valdè dociles esse aedificatas, alias 11 disponi, addidit etiam novam tabulam geographicam novae terrae inventae, ubi Indi Sobae dicti innumeri qvasi et ad fidem dispositissimi Nostros expetunt, unde patet Pimeriam eodem modo, qvòd quidem ipse Pater Kinus scribit, qvousque se extendat, ignorari. Terra haec maritima est, è regione Californiae. Interim laboranti à Taraumaribus P. Hostinsky missus est; Pater Januske cum P. Grissoni et P. Barli Italis, qui duo nullo modo se detineri Mexici permiserunt, spretis etiam Cathedris, et uno Hisp[ano], P. Alonso Calvo; ibunt post festa Natalitia in Sonoram, unde probabiliter à P. Visitatore ad Pimas mittentur. Qvinque, P. Proto et Mangusa Siculi, P. Benavides et Ximenez et ego, patÿ kolo u vozu, ad proximè seqvendum disponimur.

Ego qvò iturus sim nescio, ad gentiles tamen me iturum jam scio, qvamvis etiam P. Provincialis mihi dixerit determinâsse me ad Pimas gentiles; addidit tamen ad Taraumares magis necessarium esse, ut mittat. Det DEUS qvod vult! Ego arripiam ambabus manibus. Apud Taraumares ex Boh[emia] sunt: P. Neuman, qvem P. Provincialis, multum me praesente laudavit, P. Amarel, P. Werdier, P. Illink, cujus oppidum Taraumares nupero tumultu combusserunt (oppidum hoc ipse sua industria aedificavit), ipso aegrè se salvante⁶⁶. P. Hostinsky apud Pimas, P. Gilg apud barbarissimos alios Indos cum grandi patientia laborat. Scio missum esse in Boh[emiam] casum, qui Patri Neuman accidit anno superiore, qvia tamen

fieri potest, Brunae ut ignoretur, eum subiungo: venit Indus P[atrem] Neüman ad spatium septem levcarum uxoris expiandae causa evocans. Obsecutus fuit, qvamvis febricitans et intempesta nocte pergens, tanta pluvia et fulminibus circa se radiantibus, ut subsistere [45v] coactus sit. Remittente tempestate iter resumit, sed tempestate novâ exceptus, fatigatus ad oppidum pervenit et Indi uxorem sanam reperit. Indo, ne imposturae argueretur, repentinam uxoris sanitatem pro excusatione allegante. Cui non moveretur bilis in simili casu? Sed en DEI stupendam Providentiam! Dum locum ad qviescendum qvaerit, monstrum qvoddam aliquid hominis prae se ferens invenit et ex Indo qvaerens, quid id esset, abavam aut tritavam suam centum et 20 annorum vetulam audit, depreheditur nondum baptizatam esse. Post duarum itaqve horarum laborem vetulam baptizavit, cum duobus aliis infantibus, simili casu inventis. His peractis, plenus solatio domum repetit, â multo majori tempestate domum usqve comitatur, frendente ob praedam ereptam Daemone. Seqventi die venit Indus ille et tritavam et infantes mortuos nunciat. Iidem Taraumares de animae immortalitate dubitantes â manibus acceptis verberibus, praesertim ebriosi credere didicerunt.

Narravit P. Crescoti Italus, qvi in tumultu Taraumarum ibidem erat et nunc Angelopoli valetudinem curat, Patre Werdier locò sui laborante interim, ipso durante tumultu tria millia Taraumarum sagittis et arcubus instructorum ad se venisse et 12 adultos addentibus causam, qvia vir bonus est, et libenter baptizat, insuper caelestem videri, qvia sinè ulla muliere vivit, baptizandos obtulerunt, qvos etiam instructos baptizavit. Rogârunt deinde, ut ad Calde major (itâ Hispani gubernatores vocantur) iret eiqve diceret, si nulli illorum quidqvam mali facturus esset, se statim omnes ad pedes ejus pronos venturos. Fecit Pater, sed non impleta conditione à Calde major, Indos dimisit.

Sed qvorsum abeo, Mexici nec sistendo qvidem? Ita fit, inde libenter evagamur, ubi illibenter moramur. Mexicum intravimus 14. Nov[embris], 15. â Prorege et Archiepiscopo amplexu donati sumus; ambo Societati addictissimi sunt. Civitas magna est, sinè portis, sinè muris; sordibus, divitiis, etiam paupertate in terra argenti plena. Vix tamen adaeqvât Novam et Antiquam Urbem⁶⁷ spectata illarum tota vastitate. Pestis defactò regnat solis indigenis infensa, qvorum jam hîc Mexici solùm supra qvinqvaginta millia abstulit. Absolvo et ego pestiferos hos saepius in Domo Professa nunc vivens, qvae domus toti civitati Confessariis providet; alii si vocentur, non eunt, sed ad Domum Professam vocantes remittunt, dicentes irent ad Jesuitas, illos habere obligationem infirmis succurrendi. Itâ pigri Societatis charitatem obligatione obscurant. Tumultum Mexicanum ab Indis hic degentibus, in qvo palatium Viceregis, merces in foro omnes (pretii qvinqve millionum dicuntur fuisse) combustae et caedes promiscuè factae sunt, jam audiverunt⁶⁸, nam tempore navigationis nostrae navis ideo in Hisp[anias] missa est. Fames etiam vix non proficit, qvamvis defacto illam expertus non sim. Jam duobus annis triticum totum hîc destructum est. Mortuis tot Indis, quis laborabit? Fames docebit etiam albos homines laborare. Sed iam charta calamum sistere jubet.

Scribat aliquis rogo pro solatio, occasio non deest. Scio iturum brevi in Indias aliquem è Bohe[mia]. Procuratores Philippinarum Romam eunt, qvi Mexicum transire debent. Per Hamburgum etiam, si per Madritum non lubet, scribi potest cooperto^a superscripto: Zu Hamburg an Pedro de Hertoge et de Dobbeter und nach Cadiz an Don Zacharias Widerich, Consul General von die Edele gånste Städte deß hl. Röm. Reichs. Hoc superscripto, nihil dubitet Reverentia Vestra literas ad me, et quidquid aliud fuerit, perventurum.

Mi Reverende Pater! Commendet me Rev[erendae] B. Virgini cum suis Charissimis! Ut DEUS robur animi et corporis subministret ad operandum strenuè pro gloria DEI usqve ad mortem! Salutem amantissimo Patri Zachradka et omnibus RR. PP.! Ego promitto singulis annibus Missionis diarium in Provinciam me scripturum, in qvem finem cum vicinis Missionariis conveniam, ut sua qvoqve mihi communicent. Charissimus Simon⁶⁹ qvavis

^a *inter cooperto et superscripto tria verba in litura scripta*

occasione literas e Boh[emia] accipit. Utinam tam felix essem! DEUS nos omnes in caelis conjungat!

Mexici, 19. Decemb[ris] 1692.

Reverentiae Vestrae Servus in Christo,
Wenc[eslaus] Eymer S. J.

Parcat per DEUM properanti calamo!

P. S.: Ibit cum proxima flotta (secretum, nisi jam sciatur) in Indias P. Borině. Rev[erentia] Vestra si vult, mittat unum agnum Hanolianum[?]^a cum B. V. Brun[ensi] et duos minores cum S. Xaverio, additis pauculis parvis statuis, magnae enim franguntur. Agni non franguntur, jam habeo experientiam. Si communicaverit Reverentia Vestra aut R. P. Rector suas literas alicui, Hradisstiti non obliviscantur et Hradistienses Zakolczae, a quibus etiam P. Kosteleczy cum Lipoviensibus praesertim nota tota[?]^b salutari cupio.

Reverendo Patri in Christo, Patri
Joanni Lober Soc[ietatis] JESU
Brunae

EYM V

Werdierova aféra, misie v Tarahumaře

Posílá adresátu první dopis „od Indiánů“, jako přílohu přikládá Hostinského spis Ophirinus [dnes je dílo neznámé]. Hostinský má klidnou misii a měl čas se věnovat psaní. Teď však dostal novou misii místo Werdiera, který byl „z jistých důvodů“ odvolán.

Prosí adresáta, aby se v české provincii zpřisnil výběr misionářů, především s ohledem na jejich schránčlivost. Ta se může zvrhnout v lakotu a nakonec i v nemilosrdné a ledové srdce vůči nebohým Indiánům; což je na překážku misijnímu dílu. Eymer sám i ostatní čeští jezuité by radši poslali Werdiera zpátky a „milovali ho raději zdáli, než zblízka“. Nepíše sám za sebe, je to i názor ostatních. Víc to nechce rozebírat, ale prosí znovu o lepší výběr kandidátů.

Indiáni ho [Eymera] mají rádi, křty pokračují. [Dopis je dále poškozen, není jasná podstata sdělení.] K lítosti svojí i Indiánů vyslán do Papigochicu. Narážka na historické události zdejších misii.

Okolnosti své misie snáží jako člověk ve smrtelném těle, není však bez útěchy. Více napíše napřesrok, bude-li žít, nyní je však po náročném dni vyčerpán a sotva je schopen psát.

Přidává „klíč[?] k Ofirinovi“ a poroučí se.

[224r]

Reverende in Christo Pater!
Pax Christi.

Primas has ab Indis expedio ad Rev[erentiam] Vestram et has laconicas cum *Ophirino* in prosa fusiore⁷⁰, qui brevitate meam abundè spero suplebit. Scripsit huius librum primum

^a Stavianum[?] Stanolianum[?] Stankianum[?] Havolianum[?] stanneum[?] Staňkovský beránek *vertit Bohemice Zdeněk KALISTA, certum tamen minime putat*

^b nota tota[?] od nichž bych obzvlášť rád dostal dopis *vertit Bohemice (i. e. „volo literas“ legit) Zdeněk KALISTA, certum tamen minime putat; incorrectum aestimo*

Pater Georgius Hostinsky per otium, quod in Missione Sancti Thomae, non adeo laboriosa, nactus est. Ceteros, qui desunt libri, vix eadem celeritate perficiendos puto, cum nova auctori Missio accesserit, Asiziaczik nempe et Tomoczyk; unde Sancta obedientia ita jubente, Papigotzum transivit in locum Patris Werdier, quem certis de causis Superiores in Sonoram expediverunt.

Occasione huius innuo Rev[erentiae] Vestrae rogoque per salutem animarum istarum; agat, ut selectus aliquis habeatur in subjectis huc mittendis, praesertim ne ullus, qui regularum etiam tenax advertitur, huc mittatur. Nam certò certius de[cli†]nabit in avaritiam et, quae inde sequitur, immiserdicordiam [et†] cordis duritiam erga pauperes Indos, ponetque tantum animarum conversioni obicem, qui, nisi ipso longè ammoto, nequaquam tolli possit. Ego quidem, uti et caeteri è provincia Boh[emiae] hinc laborantes, malleus Patrem [Werdier†]^{a71} in Bohemiam remittere et è longinqvo amare, quam cominus. Scribo hoc Rev[erentiae] Vestrae, utpote ex quo remedium sperare possem; neque ex meo sensu haec scribo, sed aliorum ex sententia. Quae hic acta sunt circa illum, aliqua ex parte audiverit Rev[erentia] Vestra in Evropa. Ego plura addere nolo, sed id quod rogavi iterato Rev[erentiae] Vestrae rogo.

Ceterum vivo DEO favente Indis meis charus, uti et Asiziaczēnsibus et Tomoczēnsibus vixi, ubi supra 100 adultos baptizatos, utique hic etiam à tribus mensibus plus 30 sacro fonte abl[ui - †] plurimos parvulos. Vivo, inquam, hic charus; siquidem iterat[- - †]iis^b petitus sum minister, Asiziaczēnsibus contra clamantibus [- - †] ad Patrem Neuman Missa me detinentibus. Sed praevaluit Superi[oris †] voluntas et me quamvis lacrymantem ex vilioribus[?] alpium [- - †]canem positum voluit in Papigoczyk, ubi quondam Ven[erabilis] P. [- †] Beudin gloriosam pro Christo mortem obiit, quo mortuo [- - †] Taraumarāe quasi simul emortuae quieverunt usque ad i[n - - †] Patrum Tardā et Guadalaxara, 20 abhinc circiter annis [- †].**[224v]**

Caetera, quae nos hinc circumstant, sentio uti carne mortali compositus, nequaquam tamen inconsolatus. Haec breviter; plura in annum sequentem, si vita comes fuerit, promittens rogansque humillimè Rev[erentiam] Vestram mei indignissimi quantumvis apud DEUM ne obliviscatur. Pudet me brevitatis meae, conscius tam prolongati Rev[erentiae] Vestrae in me animi. Sed tantum hodie laborandum sese obtulit, ut fatigatus et has vix exarare potuerim.

Clavim pro *Ophirino* addo et me in Sanctissima Rev[erentiae] Vestrae Sacrificia demissè commendo.

Papigotzykii, 8. Jan[uarii] 1696.

Rev[erentiae] Vestrae
Servus in Christo,
Wenceslaus Eymer

Reverendo Patri in Christo
Patri Joanni Walt
Domûs Professae Soc[ietatis] JESU Praeposito
Micro-Pragae

^a [Werdier†] || *nomen integrum in macula atramenti absconditum*

^b iteratis vicibus ab iis[?]

Filipínští misionáři, též Sedm filipínských misionářů

Jedná se o dvě stížnosti skupiny sedmi českých misionářů, určených pro filipínské misie, kteří se zúčastnili výpravy roku 1687. Byli to [Patres] **Adam Kall, Jan Kaller, František Paravicinus, Jan Schirmeisen, Jan Werdier** [a Fratres] **Jan Haller a Jiří Kamel**. Druhý z dopisů (FIL II) byl napsán z popudu **Viléma Illinga**, jenž byl představeným paralelně cestující mexické skupiny misionářů (z české provincie v ní byli Maxmilián Amarell, Adam Gilg a Jiří Hostinský; srv. stížnosti Illinga v ILL II). Hodnota těchto listů spočívá v jejich pobouřené upřímnosti, se kterou odsuzují praktiky španělských jezuitů užívané při kontaktu s misionáři-cizinci.

DOPISY:

- FIL I** **22. září 1687, Veracruz (Mexiko), přes prostředníka k rukám českého provinciála Matěje Tannera**
Opis[?]: NA Praha, JS III 419/3, f. 123r-v [*obojí text*].
Edice: - - -
Překlad: - - -
- FIL II** **22. září 1687, Veracruz (Mexiko), přes prostředníka k rukám českého provinciála Matěje Tannera**
Opis[?]: NA Praha, JS III 419/3, f. 124r-v [*obojí text*].
Edice: - - -
Překlad: - - -

FIL I

Stížnost zasláná (kvůli cenzuře) přes prostředníka českému provinciálovi, upozorňující na neuctivé chování španělských jezuitů vůči českým misionářům

Děkuji za vyslání do misí a prosí o požehnání. Jsou pevně odhodláni a připraveni trpět i zemřít, leč jsou velice zarmoucení „nepatrností lásky k bližnímu“ (*exigua charitas*) španělských jezuitů včetně superiora Varvany, kterou Španělé záměrně (*praemeditatè*) projevují činy, slovy a z jakéhosi svého zvyku. Úštěpky na adresu českých jezuitů, pronášené před osobami mimo řád, jim tolik nevadí, pokládají je za projev „mladické nerozvážnosti“, sami čeští jezuité se snaží být příkladem poslušnosti a skromnosti.

Nesoulad slov a činů na straně Španělů. V Cádizu jim nebylo poskytováno čisté ošacení a jejich vlastní, které dali k vyprání, bylo zadrženo a vydáno až pod nátlakem těsně před odplutím. Byli nuceni strávit 15 dní v propocených a zblešených spodních košilích. Výčítky při vydávání čistého prádla, které padly na adresu českých misionářů i z úst superiora.

Superior jim odpíral vydání čistého prádla a nazval je hamižníky. Dekret 12. kongregace a jeho ustanovení v těchto otázkách. Mexičtí misionáři (jezuité určení pro Mexiko jedoucí stejnou flotilou jako „filipínští misionáři“) mají s sebou dopis od generála stran uplatňování tohoto dekretu. S ohledem na nedostatek ochoty na straně Španělů je třeba otázku oděni řešit už v české provincii. Španělé by snad chtěli, aby čeští misionáři chodili bez oděvů, jak se stalo některým českým misionářům v misiích Jižní Ameriky. Jsou připraveni snášet příkoří, ale nikoli být obětí zbytečně nespravedlnosti.

Dvojí metr superiora: čeští misionáři mají své věci dát do společného užívání; ale sám superior má své soukromé věci včetně oděvů. Jsou připraveni trpět, leč o těchto neuctivostech chtějí informovat provinciála, který je o to sám žádal, když se s nimi loučil.

[123]

Admodum Reverende Pater in Christo, Pater Noster!

Filiali observantiâ ampleximur Admodum Reverendam Paternitatem Suam, de genibus gratias agentes, quòd à praedecessore decretam nobis Philippino-Marianam Missionem benevolentissimo annutu prosequatur, simul impertiendo, quod rogamus, paternam benedictionem ad magnos fructus in salute animarum faciendos per inchoatae viam crucis. Ingenuè confitemur, quì orbe deserto ad omnia alia incommoda, etiam praesentia mortis pericula inconcussi stetimus, nunquam trepidi, graviter allidimur ad petram scandali, ob tam exiguam charitatem à Patribus et Fratibus ipsoque Patre Antonio Varvana, Missionis Superiore, velut usu et quadam consuetudine, dictis factisque adversum externos exercitis praemeditatè laesam: multa dicteria, etiam coram externis Dominis, eadem nobis cum admiratione imprudentia referentibus prolata, plerorumque juventuti et inconsiderantiae condonamus, ipsis talibus disciplinae religiosae observantiam et nostram modestiam iterato Patris Superioris elogio de nobis contestantibus.

À principio autem dissonant verbis facta: cum Gadibus staremus mense uno, per ultimos 14 dies Sevilii^a supervenientibus caeteris nostris Missionariis juncti, quibus ex Missione dabantur indusia; petentibus licèt nobis non tantum nullum datum est, sed primum ad lavandum datum retentum à Fratre Michaële Escolano, donec ultimo ineundae navigationis die diceremus nos alioquin cogi subsistendo appellare; exinde permisit et nobis P^f Superior dari ad exitum ferè navigationis, ubi interulas in 15. diem sudore et animalculis multum sordidas, ut lavarentur, cum commodè ex aquis pluviatilibus tunc possent, volente P^{te} Superiore, illico eas produxit Frater Michaël, publicè autem addendo verba „pro exteris nullum accipio“, subticuit P^f Superior, nos, etsi commodè Hispanicam intelligentes et loquentes, pro securitate tamen interrogavimus comperientes illa ipsa verba dicta fuisse praevisio P^{ris} Superioris consilio cum aliis habito. Et eventus comprobabit: eodem die in

^a Seviliiâ || *corr.* PZ; Seniliâ ms.

Nostros et servos distributis indusiis, nobis verò per P^{rem} Superiorem exprobrata interularum multitudine, qv̄a omnibus succurrere potuissemus. Advertentes ipsi ad verba haec exteri et ad negatam actualiter lotionem multùm attonitos et qvòd haec in Societate nostra atqve ipso Superiore facta, magis mira novaqve nobis viderentur, qv̄am hic orbis ipse novus.

Accessit altero die Hispanorum aliquis P^{rem} Superiorem: „Dabuntur illis etiam indusia?“ Ad submissam qvaestionem clarâ voce nobis audientibus respondit: „Non, qvia non dederunt lotionem suam in commune.“ Unde iudicati inqve faciem appellati sumus proprietarii. Proinde accedente decreto Congreg[ationis] 12ae debere omnino lotionem nostram deponi, nihil P^{ris} Provincialis Bohemiae et nostrorum ibidem Superiorum facultate huc faciente. Si decretum clarè constaret et prae manibus in itinere esset, nefas nostrum esset glossare aut ad libitum nostrum detorqvendo vetitum quidqvam retinere. Vidimus tamen apud Patres Mexicanae Missionis epistolam piae memoriae R. P. Avancini, consulti de eodem decreto, ubi obtentâ licentiâ ab Admodum R^{do} P^{re} Generali piè defuncto [123v] pro horologiis rotatis argenteis subjunxit: ejusmodi Missionariis Indicis aliquid plus concedi; confidimus et si in mala fide essemus, facultatem rogamus pro paucis his (qvorum aliqui duo, qvatuor, qvinqve aut sex absqve damno et aere Missionis habemus) indusiis, uti inchoato itinere Pragà Gades usqve pernecessariis, ità decurrente inqve separatis postea Missionibus summis hic aestibus valdè utilibus, praesertim deficiente erga nos charitate communi tam tempestivè, qvi haec scribendo 22° die idem gerimus et diutius, usqve ad alloqvium R. P. Provincialis Mexicani interim alio adhuc raptò et qvotqvot deprehendere possunt rapiendis. Volunt fors nos etiam medio anno sinè indusio incedere, sicut sibi factum perscripserunt aliqui missi in Americam Meridionalem è Bohemiae Provincia. Non diffidimus optimo DEO, qvasi nobis non provisuro, imò melioribus relictis pridem, etiam viliora haec ultro offeremus, si aequaliter à PP^{bus} et Fratribus Hispanis exigi interulas videremus.

De aliorum rebus ultra interulas nostras et pauculos libellos pios ac utiles multò aestimabilioribus tacendo, solius P^{ris} Superioris horologium rotatum aliaeqve res pulchrae et pretiosae ac duo propria (his verbis nominari ab ipso audivimus) indusia superant res nostras omnium septem, neqve tamen se suosqve (ut distincione eorum loqvamur) decreto putat obligari ad deponendum aut dandum in commune. Patientia! Praevidentes ejusmodi huc venimus neqve desumus officio nostro convertere in fructum spiritualem, patiendo interim, usqvèdum agamus. Non obstat tamen haec Admodum R[everen]^{dae} Paternitati Suae pro notitia perscribere ex ultima voluntate R. P^{ris} Provincialis Bohemiae, dum Supremo amplexu nos stringeret et paternè benediceret, commonens hoc faceremus, si in charitate debita erga nos qvoqve deficerent, post tantas monitiones justis qverelis impensas. Vivimus et morimur.

Admodum Reverendae Paternitatis Suae
minimi Filii è Bohemia,
Missionarii Philippinenses S. I.

In portu Verae Crucis, 22. Septembris anno 1687.

FIL II

Stížnost na defraudaci královské dotace misíí ze strany misijních prokurátorů a na španělskou aroganci. Krátká zpráva o atlantické plavbě

Užívají adresátova jména proto, aby podezíraví Španělé, vidouce na obálce jméno generála či českého provinciála, dopis nezlikvidovali. Prosí o doručení provinciálovi. Dle názoru **Illinga** a souhlasu všech bylo třeba

toto sdělení napsat provinciálovi a požádat ho o případné předání do Říma. Nepíší kvůli sobě, ale kvůli budoucím misionářům. V zámořských misiích jsou sice dobré vyhlídky na zisk duší (*fructus*), ale je k němu dlouhá a těžká cesta, lemovaná např. zpronevěrou královských dotací. I sami čeští misionáři jsou nuceni zapisovat se dvojím jménem, aby misijní prokurátoři mohli podvodně získat vyšší dotace. Další nepříjemnosti je neuctivé chování španělských jezuitů k českým. Mladší (věkem lidským i „služebním“, stráveným v řadách SJ), nedostudovaní a nevzdělaní jezuité dostávají vedoucí posty spíše než zkušení cizinci; před světskými lidmi španělští jezuité Čechům předhazují, že jsou tu zbyteční. Španělské panstvo (*cavaleri*) se Čechům posmívá, že pět Španělů zmůže víc než 500 cizinců. Pohrdavě se chovají i novicové, kteří neumí nic než číst a psát, tykají českým Otcům, což si ke Španělům nedovolí, zapominají jakoby omylem dávat českým misionářům jídlo, zabraňují českým misionářům pít čokoládu, jejich (španělských noviců) každodenní nápoj. Paravicinus si koupil čokoládu v Alicante a oni mu ji ukradli ze sáčku. Prohledávají jim věci „jako havrani“, čeští jezuité si nejsou jisti ani kapesníkem, když ho dají z ruky. „Živí se jak umí“, jsou k tomu vedeni např. tím, že si vyžebraávají oděvy jako (žebřaví) „mnichové“.

„Zkrátka, běda komukoli [z cizinců], kdo je sám mezi Španěly!“

Krátké vylíčení transatlantské plavby: vypluli 1. července [1687], v Aguadě na Portoriku se zdrželi mezi 9. a 13. srpnem, 17. září přistáli ve Veracruz. V Mexickém zálivu zažili osmidenní bouři; sousední loď vyhazovala náklad, kapitánská loď přišla o polovic stěžně. Potíže lodi Nazarenus, která vezla kdysi **Strobacha**, vzniklá škoda. Posílají poštu po lodi, která veze do Španělska zprávu o šťastném doplutí flotily. Všichni znovu napíší.

[124r]

Reverende in Christo Pater Praeposite!

Nè uso forinsecus Admodum R^{di} Patris Generalis, qvem quidem adhuc non scimus, aut R^{di} P^{ris} Provincialis Bohemiae nomine suspicaces Hispani epistolam abjiciant, Suae Reverentiae inscribendam judicârunt omnes, et sic ad R. P. Provinciale nostrum pervenire cum filiali salute ab omnibus, qvae Patris Illing consilio et omnium voce et voluntate in charta conjuncta sunt, neqve prius et non nisi ex arbitrio R. P. Provincialis ex toto aut parte his aut suis verbis Romam ventura, non qvòd nos adjuvari speremus (verè cum mutuo solatio in omnem DEI voluntatem resoluti), sed ut de mittendis imposterum deliberent, an non Graecâ et Sclavonicâ scitâ utilius in Ungariae finibus aut castris saltem operentur. Et hic sperandus est fructus amplissimus, dum Missionibus applicantur, sed prius est longum et arduum salutis propriae negotium (verterunt idcirco ex utraqve Missione terga in Hispanias, Italiam, Austriam plures, pro qvibus tamen Procuratores Regias pecunias accipiunt, totidem et nobis inter illos bis prodire jussis sub duplici nomine, etiam hic coram Ministris Regiis. O justitia!); arduum, inqvimus, est in qvotidianis Hispanorum nostrorum exercitationibus. Malum hoc est necessarium et inevitabile. Credimus in orbe nullibi neglectus aut despectus habendos, qvàm inter hos homines omnibus ferè nobis multo juniores, aetate, praesertim Societate, neqve graduatos 24 annorum Patres ex Philosophia, plerosqve verum agendarum et sciendarum rudes, vix aliquâ Scholâ doctâ, vix homini collocuti et tamen in omnibus praecedunt; ordine Sacrorum per vices legendorum vix tandem obtento, pro libitu praecipuè testis Majoribus extrudunt, ex gratia differunt nos ad horam incommodiorem, ad deliberationem aliquam nullum admittunt, dicendo et habendo nos, etsi vocatos et necessarios homines, sibi inutiles, qvodqve alterum Gavaleri nobis cum visu retulerunt, qvod qvinque Hispani operando plus valeant qvam 500 exteri. Impunè vellicant et exprobrant qvoqve nobis Novitii, vix Grammaticam, solum scribere et legere docti, futuri Scholastici nos tuisantes⁷², qvod tamen suis Sacerdotibus non faciunt. Alebamus et honestè à Capitaneo Navis. O qvoties ipsi distribuentes velut inadvertentiâ nos vacuis orbibus sedere permiserunt vel misellâ tepidâ aqua, pluries praereptâ objecta bibitione tezcoculatae⁷³, illis tamen qvotidianae! Imo Alicante emptam P^{ri} Paravicino ex sacco rapuerunt, hos aliaqve instar corvorum lustrantes, nè strophio securo, extra manum posito. Alunt se sicut sciunt, v. g. Monachorum instar, certissimum enim est, qvòd liceat ab amicis et exteris emendicare, praecipuè vestitus, etiam

octo annis à nullo Superiore subinde acceptos ob pauperiem, hi ipsi Missionarii sunt à provinciis Hispaniae sat magno pretio, praeter refusum viaticum, erepti.

Verbo: vae cuius, praesertim uni aut alteri soli, inter Hispanos!

Sed et haec in lucris ponimus. Cum bona spe in DEUM, cum redeunte flotta post tres menses Mexico scribemus fusiora et meliora, id brevissimè de itinere. 1^a Julii è portu Gaditano abivimus [124v] feliciter tenentes Aqvadam Portûs Rio[!] ⁷⁴ 9. Augusti. Ibi sumptis necessariis profecti sumus 13. Augusti, portum Verae Crucis tenentes 17. Septembris, posteaquam octidui tempestate prope ipsum in sinu Mexicano periculosè vagati sumus, dispersis planè navibus; vicina nostrae copiosas merces coacta est ejicere, vidimus sicut et amissum medium malum majorem Capitaneae Navis. Idem Nazarenus ⁷⁵, qui vexit V. P^{rem} Strobach et impegit Gadibus, hoc in portu in conspectu totius flottae pene periisset, haerens in arenis scopulo superfusus; mali resecti^a sunt et cum plurimis mercibus in mare ejecti, labore totius flottae scaphas submittendis[!], post diem et noctem residuis mercibus eportatis, levata et salvata est. Ejus pretium aestimabatur tribus millionibus, damnum prope duobus. Abrumpimus abeunte naviculâ in Hispanias ad ferendum nuncium de adventu flottae. Singuli post tres menses scripturi manemus R^{di} P^{ris} Provincialis et R. P^{ris} Praepositi omniumque de Provincia.

Servi in Christo,
Septem Missionarii Philippinenses S. I.

In portu Verae Crucis, 22. Septembris 1687.

^a resecti || *corr.* PZ; refecti ms.

FRITZ Samuel (P.)

(16. duben 1654, Trutnov – 20. březen 1725, misie S. Joaquín v Peru)

ZMIŇOVÁN:

BDT I, BRE II, RICH III, RICH VI, RICH VII

ŽÁDOSTI:

3. červen 1683, Olomouc (ARSI, FG IX 756, f. 209)

8. říjen 1683, Olomouc (ibid., f. 215)

5. ledna 1684, Genua (Itálie) (ibid., 224) [*tento dopis není indipetici; Fritz informuje o počátku cesty a děkuje za vyslání do misí*]

Vše **lat.**: Hermann HOFFMANN, s. 61-62; první dvě **lat.**: Josef KOLÁČEK, *ST*, s. 40-41.

Vše **něm.**: Josef a Renée GICKLHORN, *Im Kampf...*, s. 310-313.

Vše **čes.**: Josef KOLÁČEK, *ST*, s. 41-44; Kamila ŠIMKOVÁ-BROULOVÁ-Vladimír ŠIMEK, *Samuel Fritz...*, s. 21-24.

DOPISY:

FRI I

30. květen 1684, Sevilla (Španělsko), ?

Uložení: **Originál**: MZA Brno, G 11 557/6, f. 35r-36v [*vše text*].

Edice: - - -

Překlad: Josef KOLÁČEK, *ST*, s. 45-51 [**čes.**]

FRI II

4. září 1684, Sevilla (Španělsko), Emmanuel de Boye

Uložení: **Originál**: NA Praha, JS III 419/3, f. 125r-v [*obojí text, na f. 125v též adresa a pečeť*].

Edice: Josef a Renée GICKLHORN, *Im Kampf...*, s. 314-323

Překlad: Josef a Renée GICKLHORN, *Im Kampf...*, s. 314-323 [**něm.**] – Josef KOLÁČEK, *ST*, s. 52-56 [**čes.**]

FRI III

20. srpen 1685, Ibarra (Kolumbie), ?

Uložení: Opisy: „P“ NA Praha JS III 419/3, f. 128r-129r [*vše text*]; „B“ MZA Brno G 11 557/6, f. 68r-69v [*68r-69r text; 69v prázdná*].

Edice: - - -

Překlad: *WB* č. 24 [**něm.**] – Josef a Renée GICKLHORN, *Im Kampf...*, s. 323-325 [**něm.** dle *WB*] – Josef KOLÁČEK, *ST*, s. 61-63 [**čes.** dle *WB*]

FRI IV

17. září 1685, Quito (Ekvádor), ?

Uložení: Opis: NA Praha, JS III 419/3, f. 129r-v [*obojí text*].

Edice: - - -

Překlad: *WB* č. 25 [**něm.**] – Josef a Renée GICKLHORN, *Im Kampf...*, s. 325-328 [**něm.** dle *WB*] – Kamila ŠIMKOVÁ-BROULOVÁ-Vladimír ŠIMEK, *Samuel Fritz...*, s. 27-28 [**čes.** dle *WB*] – Josef KOLÁČEK, *ST*, s. 64-66 [**čes.** dle *WB*]

FRI I

Výtah ze španělské Rodriguezy zprávy o Amazonské oblasti

Na začátku května 1684 napsal ze Španělska první dopis [nedochován], nyní píše znovu.

Čeká v Seville na odjezd do Indií, učí se španělsky. Obdržel od prokurátora Rodrigueze jím samým sepsanou zprávu o Maraňonské oblasti (míněna Amazonie), vydanou roku 1684, ve které je popsáno objevení oblasti, přístupnost, stav a perspektiva misionářské činnosti. Výňatky překládá ze španělštiny do latiny a „pro útěchu české provincie“ zasílá do Čech.

Personální stav a domy SJ v Maraňonské oblasti. Její administrativní zařazení, vzdálenosti k větším sídlům. Budou cestovat přes Quito. Poloha Quita. Hospodářské poměry v oblasti, počet Indiánů a Španělů. Zdejší příjemné a zdravé podnebí a dlouhověkost.

Řeka „Maraňon čili Amazonka“, její jména. Neúspěšný pokus G. Pizzara o ovládnutí oblasti roku 1539 a události kolem plavby Francisca Orellany po Amazonce. Pramen řeky, její tok, délka a šířka. Kolem ústí je v moři sladká voda. Hloubka řeky, „kanál Pongo“, rychlost proudu v něm a způsob splutí. Různá jména Amazonky. Původ jména „Maraňon“ ve španělském „maraña“. Vysvětlení dalších jmen veletoku (Orellana, Amazonas). Zdejší plodiny: kukuřice, banány, maniok; jejich popis a způsob požívání. Zdejší fauna, klima, mohutnost stromů. Dřevo, cukrová třtina, kakaovník. Množství kmenů žijících na březích Amazonky, jejich zbraně.

První misionáři SJ v Amazonii, strasti a námahy misijní činnosti. Nebezpečné druhy zvířat. Zdejší mor – „jedovatí“ komáři. Další hmyz. Prudké deště a ochrana hostií před nimi. Z tepla a vlhkosti se rodí množství nemocí. Nedostatek jídla způsobený „leností“ Indiánů a nemožností chovat zde dobytek.

Historie prvních jezuitských misíí v Maraňonu, jednotlivé postavy, zejména R. Ferrer. Očekávání velkého užítu ze zdejších misíí, doložená dopisem neznámého jezuita z června 1682, který uvádí čtyři hlavní důvody pro dobrou naději ve zdejší christianizaci; vynáší přednosti maraňonských misíí oproti čínským, dosvědčuje oddanost některých Indiánů misionářům a referuje o snadnosti zdejších jazyků.

Objev nových kmenů kolem maraňonských břehů a počty rodin v nich. Počet založených redukcí roku 1681. Christianizace uprchlých Inků. Potřeba misionářů.

Závěrečná modlitba a pozdravy.

[35r]

Reverende in Christo Pater!

Pax Christi.

Quas sub initium Maji post meum in Hispaniam et Sevilam adventum ad Reverentiam Vestram breviter expedivi, non dubito quin acceperit; ut verò initio respondeam, his eandem amplector amantissimè sub mensis ejusdem finem.

Omnes tres⁷⁶, DEO optimo favente, fruimur et bona valetudine et collegialium affectum experimur; tempus potissimum impendimus addiscendae lingvae Hispanae. Submisit nobis his diebus R. P. Emmanuel Rodriguetz Procurator Generalis Indiarum in aula Regis, nostrae verò Provinciae Novi Regni Granatensis specialis, tum ut nos stimularet ad majorem profectum, tum ut notitiam Provinciae et Missionum nostrarum acquireremus, compositam à se et idiomate Castellano editam hoc anno 84to currente historiam Maranonensem⁷⁷, ubi detectionem, aditum, reductiones populorum, labores tam temporales quàm spirituales inter montana et fluvios Americae à prima sui detectione usque ad hunc annum describit. Cuperem sanè, ut pro solatio Provinciae Bohemiae verteretur Latine, pro brevi notitia excerpserim sequentia.

Habet Provincia Novi Regni personas 250 plus minus, Collegia, Residentias 16 cum Seminariis duobus, ubi praesidet Rector cum sex aliis de Societate. Occupat duas Provincias: Quito enim cum suis appertinentiis usque ad Popayan pertinet ad Regnum Peru et hujus Provinciae longitudo ducentas amplius leucas continet. Altera est Novum Regnum Granatense sive totum id, ad quod se extendit Iurisdictio Audientiae urbis S. Fidei, ubi communiter aluntur Nostri sexaginta. In illa verò Collegium Quitense totidem personarum. Distant

Collegia hujus Provinciae vehementer inter se, adeò ut Carthagenâ usque ad urbem S: Fidei ducentae, abhinc verò usque in Quito numerentur levcae trecentae: Nos tendimus in Quito; hic enim est Seminarium Missionariorum et omnes expensas, quae hactenus in Missiones circa Marañon factae sunt et fiunt, facit Collegium Quitense. Urbs Quito, ubi scribit, et ego ex ore aliquorum Cavallerorum Hispalensium accepi, amoenissimo loco situata, centrum occupat inter Novum Regnum Granatense et Peruanum, aequaliter namque distat ab urbe S. Fidei et Limâ. Amplissimum emporium mercium omnis generis totus illius districtus, qui se extendit ad ducentas levcas, abundat tritico, milio ac pecore et continet amplius quàm ducenta millia Indorum, in ipsa verò civitate tribulariorum Indorum triginta millia, Hispani non erunt plures quatuor millibus. Temperies aëris semper quasi uniformis, verna et recens toto anno, neque calida nimium nec frigida et quò aliquis magis vel minus Regionem intraverit, invenietur aura cuilibet humori arridens, incolae illius pertingunt ad summam aetatem 80 et 90 annorum ac in ea vegetam vitam vivunt, suspirant vicinae provinciae et urbem Quito veluti caelum, ubi non est frigus neque calor, subire desiderant, unde et in proverbium abiit: en Quito poquito.

Marañon, qui et Amazonas, Orellana et Apurimac dicitur, princeps totius orbis fluvius. Primus cum detegere et circumjacentes Indos expugnare tentavit Gonsalvus Pizarro, Gubernator de Quito anno 1539, Festo Nativitatis Domini N[ostri] cum trecentis quadraginta militibus Hispanis, adjunctis quatuor millibus Indorum, qui provisionem et alimenta portarent et equis centum quinquaginta, sed infeliciter: nam circa Marañon inter montes, sylvas, lacunas, pluvias, frigus et aestum tribus facilè annis erravit et cum fame magis quàm Indis bellum gessit. Hic Franciscum de Orellana fortissimum è caeteris militem in Lyburnica, navi parva et levissima (bergantin vocant Hispani) cum quinquaginta militibus, si alicubi terra cum frugibus appareret exploratum misit, sed is, ut nomen suum posteritati transcriberet, ubi res è voto successerunt, Duci suo deinceps renuntiavit et semel Capitaneum suae Majestatis super illos quinquaginta milites constituit. Quare Gonsalvus Pizarro, ubi reditum Francisci de Orellana desperâsset et ejus perfidiam intellexisset, inito cum suis consilio, redire statuerunt. Distabant ab urbe Quito amplius quàm quadringentas levcas, et cum nec radices nec serpentes et alia insecta ad sedandam famem sufficerent, equos residuos absumpserunt neque plures quàm octoginta Hispani, iique semimortui, cum suo Duce in urbem pervenerunt mense Junio 1542^a, caeteris Hispanis et Indis omnibus fame et infirmitatibus tanto in itinere consumptis.

Originem trahit fluvius Marañon ex Perù lacu quodam inter Arequipa et Collao, montibus et densissimis sylvis cincto, fluit à Meridie ad Septentrionem per anfractus innumerabiles. In longitudine autem priusquam Oceanum ingreditur, mille quingentos [35v] juxta computum verò Francisci de Orellana et alios mille octingentas levcas decurrit, latitudo inaequalis est, jam enim ad unam jam ad duas, alibi ad tres, ad multas alibi levcas extenditur, ubi maximè constringitur est sub secundo et tertio gradu, trecentis octuaginta levcais ab ora maritima ubi intrat Oceanum adeò enim ibi arctatur rupibus ex utraque parte, ut una ripa altera solum viginti pedibus distet, ipsum verò praecipitium usque ad contactum aquae contineat orgias ducentas. Viginti sex levcas à castro de la Isla del Sol infra aequinoctialem influit in Oceanum, ostium ipsius latum est octoginta levcas neque salsugini maris permiscetur, sed dulcedinem suam conservat per centum levcas inter aquas marinas: Minima illius profunditas est orgiarum triginta, excepta illius origine, ubi octo solùm orgias continet, in plurimis locis nullum fundum est reperire; Canalis del Pongo, qui est inter montana de Santiago, per quem intratur ad Maynas populos, tantae velocitatis hic est, ut avi aut fulguri similis per tres levcas cymba volare videatur, quod ex eo colligitur, quia vix Patres illic navigantes, Lytanas finiverunt, jam se extra periculum in vastissimo et parato mari constitutos invenerunt; latus hic solùm est ad quinquaginta passus, non egent inibi remis neque velis, sed perticis ad evadendas petras, nè collidantur, utuntur.

^a 1542 || *corr. PZ*; 1642 **Fritz**

Diversitatem nominum à locorum et eventum diversitate desumpsit: Apurimac dicitur in suo exortu. Primarii nominis Marañon appellationem sortitus est fluvius occasione tricae exortae inter milites Petri de Orsua Capitanei. Hic missus fuit ex Perù, ut manu armatâ detegeret et expugnaret provincias aliquas et auri mineras; ubi ventum esset ad fluvium Apurimac, Lope de Aguirre, unus ex ejus officialibus cum adhaerentibus sibi militibus seditionem concitavit, cum quo plurimi Capitanei[!] rebellarunt, unde dictus est Rio de Marañas sive fluvius seditionum. Vox enim Hispana maraña tricam glomerationem et seditionem significat, atque ut seditionis illius magnitudinem exprimerent, appellare voluerunt Marañon, quàmvis etiam à se ipso, ob suum cursum intricatum inter montes et insulas, brachia et circulationes hoc nomine non congruè vocari posset. Alterum nomen Orellana desumpsit à sui detectore Francisco de Orellana, qui in bergantin sive Liburnica cum quinquaginta suis militibus, qua terras exploratum missus fuerat, per Marañonem usque in oceanum descendit et per oceanum trajecit in Hispaniam, ob quod audax sanè et memorabile factum ejus nomen obtinuit. Tertium, Amazonas scilicet, eâdem occasione accepit; dum enim iter suum prosequeretur Franciscus de Orellana, deprehendit jam in una, jam altera fluminis ora Indos armatos, qui iter illius impedire moliebantur, quos tamen omnes sclopetis suis facilè subjugârunt Hispani; aliis in locis occurrerunt pharetris, sagittis et aliis Indorum armis instructae mulieres, passum nî restitissent, interclusurae, quarum fortitudinem et generositatem vehementer aestimans et admirans petiit à Rege, ut detectio illa vocaretur: Conquista de las Amazonas sive Expugnatio Amazonum.

Fructus ordinarius, quo insulae illius et littora abundant et incolae sustentantur, est maiz, quod hic triticum Indicum, in Germania Turcicum, in Italia frumenton vocant: praeterea platani et yuca sive mandioca. Platanus maturus deliciosus fructus dicitur, immaturum autem assant et locò panis edunt. Yuca sunt radices certarum arbuscularum, ex quibus conficitur cazave, panis communis ad oras Brasiliae et castaneas sapit; ex iisdem radicibus coctis conficitur massa dicta mazato aut vidangas, quae si dissolvatur in aqua, servit pro haustu confortativo et refrigerante. Piscibus fluvius et avibus ac feris omnis generis regio illa abundat; temperies circa fluvium ferè semper verna, quàmvis inter montana vicina alicubi calor vehemens, alibi frigus et nives reperiantur. Arboribus et quidem pretiosissimis pleni sunt montes, quae pleraeque tantae sunt altitudinis, ut caelum tangere videantur. Fuit qui truncum unius cedri sua manu mensuravit P. Christophorus de Acunna (unus è primariis investigatoribus harum nationum), quem reperit in circuitu 30 palmorum. Praeterea ebano divite et cannâ dulci saccaracea abundat flumen, ejus orae refertissimae sunt arboribus cacao dictis, ex cujus fructu chocolate conficitur. Nationes et populi barbari, ait idem P. Acuña, circum littora habitant infiniti. Arma illorum ordinaria sunt clavae mediocres, arcus et sagittae, quas plerumque venenatis herbis inficiunt.

Et quantumvis regio haec bonis plurimis abundet, non defuerunt tamen, quas DEI et animarum causâ sufferrent Missionarii Nostri aerumnae quam plurimae. Quid non egerunt et passi sunt primi illi Apostoli Marañonenses P. Gaspar de Cuxia, P. Lucas de Cueba, P. Raymundus de Santa Crux et alii usque ad haec tempora? Si enim navi iter faciunt, quot fluvios intrant, tot vitae [36r] discrimina adeunt; ipsa aquarum velocitas, exesae tantâ annorum serie rupes, canoarum sive cymbarum volubilitas undique mortem intentat. Quod si verò terra eundum sit, uti maximè ad colligendas familias inter montana necessarium est, multo sudore, labore, defatigatione, vulneribus et sanguine iter constat; referti enim sunt montes serpentibus formidabilis magnitudinis, viperis, ursis, tigrilibus, leonibus, gregibus aliorum animalium villosorum (zaynos⁷⁸ vocant) ad similitudinem mediocrium aprorum. Maximam et continuam molestiam causant culices venenati diversarum specierum, quorum tanta illic est multitudo, ut contra eos se sufficienter tueri nequeant; infestantur praeterea ab oestris, multipedis, formicis et aliis innumeris insectis. In multis locis sunt frequentissimae pluviae, adeò ut ab iis vestes computrescant in corpore et pyxidem cum hostiis pro Sacrificio

Missae oporteat saepè ad fumum suspendere, nè corrumpantur. Terra in certis locis et calida, summè et summè humida, unde infirmitates nascuntur; alimentorum insuper defectus grandis, ut plerumque vix modicum aliquid de mayz sive tritico Indico, ob extremam Indorum pigrìtiam, qui nec arant nec seminant, reperiant, sed fructibus et radicibus, maximè platanis et yucas vitam suam prorogant, pecora tam majora, quàm minora nulla ob defectum pratorum et pascuorum et hae penuriae potissimum in terris de los Maynas et de los Xeberos inveniuntur.

Integro saeculo à prima sui detectione, compluribus verò annis ab ingressu Societatis in Peruanum et Novum Regnum delituit Marañon in tenebris et nocte gentilitatis. Fundata est Societas in Perù anno 1567, unde petiti aliquot Socii pro Novo Regno, fundari pariter cepit in urbe Quito 1585. Anno 1608 Societas, quae erat in Novo Regno, facta est Viceprovincia, postmodum verò anno 1616 à Peruana Provincia totaliter separata fuit; Marañonem intravit et Catholicae fidei lumen intulit primum anno 1638 primi duo, quos eodem anno ad disseminandum Evangelium inter barbaras nationes in Marañon et praecipuè de los Maynas expedit Collegium Quitense, fuerunt P. Gaspar de Cuxia et P. Lucas de Cueba. Fuit quidem ante hos, qui primùm ad Yumbos, deinde ad Cofanes (distant 60 leucas à Quito) pervenit P. Raphaël Ferrer anno 1602, is et excurrit ad ipsum usque Marañon, sed ubi rebellare ceperunt Indi et inversâ trabe, in qua fluvium quendam rapacem transire volebat, Patrem submerserunt, anno 1611. Cum ejus morte cessârunt hae Missiones, tum ob difficilem ad eas gentes aditum, tum ob paucitatem personarum Provinciae illius temporis.

Sunt hae Missiones populosae sanè et fructuosae; jam laboratur inter Omaguas et Xibaros ad eos reducendos et fundandos. Audet certè novus unus Missionarius (nomen ejus reticet autor libri) qui anno 1681 ex Provincia Neopolitana, in urbem Quito appulerat, in literis suis mense Iunio anni 1682^{di} Romam datis, quo eodem tempore ad reducendos Xibaros destinatus fuerat, Marañonem cum Missionibus Chinensibus comparare. Scribit ille: fructuosius agere Missionarium in Marañon, quàm in Chinis, et quoad lucrandam DEI gratiam et animas gentilium. Quoad primum non est dubium, ait, quia labor inter pauperes Indos et nudos, causa sit magna meriti et effectus multae virtutis; secundò, in hoc proximius imitantur Christum, qui semper praedicabat turbis et conversabatur cum pauperibus. Tertiò, quia tractando cum pauperibus magis conservatur humilitas et magis est Evangelica praedicatio, non attendens ad politica. Quartò majoris meriti est, major ille labor, quo quaeruntur animae tanquam ferae in montibus et reducere eas ad communitatem et modum vivendi humanum, est dare illis quodammodo esse humanum, quae antea brutis similem vitam duxerunt; quoad secundum patet etiam ob Indorum multitudinem et summam facilitatem eos reducendi; certè unius aciculae aut cultelli aut nolae vel ligulae munere immediatè lucrifit anima neque alia difficultas superanda restat, nisi ut instruat et baptizetur. In Chinis verò post multos labores et curas, si convertuntur aliqui, plures deterret respectus et timor. Hic baptizare unum est baptizare omnes illius nationis; non enim habent tyrannos, non sacrificulos neque sectam retrahentem eos, à vera fide neque idola adorant, sed veluti ferae inter montes vivunt. Si contingat plures simul convenire, integris etiam diebus manebunt congregati, quin verbum inter se loquantur, vidi ego, ait, 50 Indios quos Missionarius de los Gayes in Quito baptizandos et confirmandos adduxerat, dum mensae assiderent, nullum verbum proferebant, sed risu et ridiculis signis, veluti canis dum offane accipit, id sibi gratum accidisse significabant; suo Patri Missionario adeo afficiuntur, ut illum habeant pro suo Superiore, Patronum et veluti Regem suum aut Pontificem aestiment, obediendo ei cum plena subjectione nec uno puncto ab ejus voluntate discedant. Praeterea lingua harum nationum est facilis valde, quam etiam intra tres menses quis addiscere, vel si hanc non nôrit, per interpretem pro bono animarum multum agere [36v] potest. Haec ille in suis literis, quae breviter huc transtuli.

Detecti sunt circum littora Marañonensia, insulas, lacus, sylvas habitantes populi, alii octingentarum familiarum, quingentarum alii, alii pauciorum aut plurium, ex quibus usque ad annum 1656 reductae sunt plures, quàm quindecim millia familiarum Indorum de los Maynas,

auxilio DEI et sudore ac labore decem aut duodecim Patrum nostrae Societatis. Anno 1681 secundum syllabum Superioris Missionum illarum factae sunt Reductiones octodecim, aliae mille, aliae nongentarum vel plurium aut pauciorum animarum, in quibus quindecim millia animarum plus minus fuerunt, quae Fidem Sanctam susceperunt. Et hae nationes descendunt ex illis 40 millibus Indorum, qui in expugnatione Regni Perù cum Manco-Ynga de Guascar, fratre Regis Peruani Ynga de Atagualca, quem deinde occupato Regno Hispani decollârunt, in Cajamarca circa Marañonem inter montana et sylvas se salvârunt, quarum quam plurimae partim detectae et reductae sunt, partim errant adhuc in nocte gentilitatis; illae operarios qui instruant et excolant, hae Pastores qui reducant inclamant.

Faxit optimus DEUS, et qui me instrumentum infirmum et inutile elegit in animarum obsequium, gratiam et vires, tum animae, tum corporis addat ad multa pro sua majore gloria, pro Fide Catholica, pro salute animarum et agenda et toleranda, demum nos in patria Beatorum conjungat! Reverentiam Vestram ceterosque RR. PP. et FF. mihi Christo dilectissimos amplector amantissimè et enixè obtestor, iter nostrum, quod uti speramus in sine Augusti ingrediemur, arduum sanè et perquam difficile, tam mari quàm terra usque in Quito, in Sanctissimis Missae Sacrificiis et precibus Divinae Bonitati commendare velint, ut sicuti hactenus me misericorditer et mirabiliter duxit, in portum Sacratissimae suae voluntatis deducere dignetur.

Reverentiae Vestrae omniumque RR. PP. et Fratrum amantissimorum
inutilis Servus in Christo,
Samuel Fritz S. I.

Sevillae, 30. Maji 1684.

FRI II

Zprávy před odplutím z Evropy

Během pobytu ve Španělsku obdržel dva dopisy od Boyeho. Na první už odpověděl, nyní před odplutím odpovídá na druhý. Další dopisy za ním půjdou do Ameriky. Vděčně děkuje za rady.

Do Cádizu připulí 29. srpna 1684 misionáři určení pro Chile; ještě se s nimi nesetkal. Na lodi, kde chilští misionáři pluli, vypukla epidemie, která zahubila několik námořníků.

Brzy opustí Evropu. Nejdříve poplují po řece do Cádizu a pak přes Atlantik. Zná loď, kterou popluje. Jména sedmi druhů určených pro maraňonské misie. Cena dopravy. Doprovod vojenské lodi ke Kanárským ostrovům. Chilští misionáři měli plout do Buenos Aires, ale kvůli vysokému dopravnému poplují nakonec také do Portobela [na severním břehu panamské šíje] společně s maraňonskými. Z Portobela očekává cestu do Panamy, odtud lodí do přístavu Puna a pak po souši do Quita [ve skutečnosti cesta vypadla jinak; z Carthageny pluli po řece do Hondy a odtud jeli na mulách přes hory do Quita]. „Všichni si myslí“, že pro chilské misionáře by byla lepší cesta z východu přes Rio de Plata, než přes Tichý oceán, kudy se chystají. Předpokládaná délka cesty. Dle informací, které dostal, měl by být od Kanárských ostrovů dále příznivý vítr. Svěřuje se vůli Boží.

Prosí o modlitby a doručení dopisu rodičům do Trutnova. Loučí se naposled z Evropy.

[125r]

Reverende in Christo Pater!
Pax Christi.

Duplices R^{ae} V^{ae}, quamdiu Hispali substitimus, alteras à 23. Januarii, à 29. Junii alteras accepi. Ad primas respondi sub meum adventum, secundas attulit et extradidit Procurator

noster, ad quas ultimum modo in Europa respondeo. Quod si aliquae adhuc sint in itinere, aut si fortè imposterum de iis, quae pro bono tum meae, tum aliarum animarum esse iudicaverit, me certiozem facere dignabitur; sequentur me in Americam. Quidquid verò me circa id edocuerit, et mihi in vita longè gratissimum semper futurum existimet, et me omnem operam impensurum, ut monita et consilia R^{ae} V^{ae} in praxim deducam.

Cades appulerunt 29. Augusti Patres Missionari Chilenses (quos anxie praestolabatur Procurator eorum) ex Boëmia⁷⁹ et Austria cum aliquibus Italis in navi Hollandica; an salvi et incolumes, nihil adhuc nobis significârunt, spero quòd brevè illos amplectemur. Ad portum Allicant, prout unus è Missionariis ex Arragonia nuper veniens secum attulit, appulerunt plerique omnes infirmi, ut ibidem aliquamdiu morari debuerint; dicit in navi illa Anglica, quâ eousque venerunt, regnâsse quandam contagionis speciem, ex qua aliquot è nautis occubuerunt. Tres adhuc desiderantur pro Chile; an interea advenerint, non constat.

Sed iam tempus instat, ut totam Europam deseram. Advenit heri sub ortum solis R. P. Emmanuel Rodriguez Procurator Generalis provinciarum Indiae in aula Regis et specialis Novi Regni Granatensis; cum eodem defluemus vigiliâ⁸⁰ Nativitatis Beatissimae Matris DEI cymbâ per Boetim fluvium, qui Hispalim intersecat, ad portum Gaditanum, unde 15ta hujus, qui terminus summus constitutus esse dicitur, galeones solvent, aut iam diebus aliquot in itinere erunt. Abibunt simul minimum 23 naves, quae partim Carthagenam Novi Regni, partim ad portum de Buenos Ayres super Rio de Plata tendent. Nos conscendemus unam è galeonibus, navim SS. Joannis et Francisci, sub navis Capitaneo Don Hieronymo Toxo Hispalensi, septem non amplius Socii Marañonenses: P. Josephus Cases ex Provincia Arragoniae, qui festo Assumptae⁸¹ in Ecclesia Nostra professionem quatuor votorum emisit et triduo ante me socium habuit in petenda ostiatim eleemosyna P. Henricus⁸², P. Joannes Gastl ex Austria, Josephus Ronteria ex Castilia antiqua, Gaspar Vital ex Arragonia, uterque Scholasticus Theologus, et Joannes Just Coadiutor ex Arragonia. Pro singulis nostrùm simul cum victu pendit Capitaneo Procurator noster 230 pecias sive Imperiales usque ad Portum Velo. Comitabitur nos usque ad insulas Canarias Generalis Papaczin cum classe bellica; illuc enim usque pericula subinde et infestationes galeonibus imminere dicuntur.

P. Procurator Chilensis cum suis iter arripere voluit primùm ad portum de Buenos Ayres, et jam etiam cum uno è Capitaneis contractum inire tentavit; petiit is pro singulis è portu Gaditano usque ad Buenos Ayres primùm 500, demum descendit ad 400 pecias, et si hìc pecuniam non deponeret, ubi portum illud attigerint, non iam sex, sed quadraginta pecias per centum habere voluit. Sed qua hoc nimium visum fuit P. Adamo, detulit rem ad aulam Regis, quae negotium hoc et contractum faciendum pro Missionariis Chilensibus Praesidenti Hispalensi commisit. Jam intentionem suam mutavit bonus Pater, et cum galeonibus usque ad Portum Velo tendet. Ecce DEI providentiam et dispositionem! Dum enim nos hìc cum Capitaneo navis SS. Joannis et Francisci contraxissemus, P. Procurator Chilensis existens Cadibus nostri contractûs prorsus ignarus, ibidem cum eiusdem navis Admiral, vicario et factor Domini Toxo pro se et 23 Sociis suis pariter contractum inivit. Pergemus itaque in eadem navi Marañonenses et Chilenses Missionarii usque ad Portum Velo, et quia in tam Sancta causa sic uniti, solvemus spero et progrediemur DEO duce et Angelo Sancto comite in portum voluntatis Divinae. Habet in mandatis P. Procurator noster, ut nos dirigat in urbem Quito viâ quàm brevissimâ ob multitudinem messis et operariorum in Marañone paucitatem; iudicavit itaque citius et faciliùs hac viâ nos perventuros in Quito, quàm si Carthagenâ quingentas leucas, ducentas nimirum usque ad urbem S. Fidei, et inde trecentas in Quito usque, partim quidem per fluvium S. Magdalenae, à potiori tamen per terram viâ salebrosâ et montosâ peregrinemur. [125v] Tendemus itaque in eadem navi Carthagenâ ad Portum Velo 80 leucas per mare, in Portu Velo excendemus et 18 leucas per terram usque ad urbem Panamam conficiemus, in huius portu navim aliam conscendemus et per mare Zur⁸³ 300

leucas circa oras maritimas navigabimus usque ad portum Punà⁸⁴ infra aequatorem, unde 80 adhuc leucae terrestri itinere usque in Quito conficiendae erunt.

P. Procurator Chilensis cum suis eadem viâ Limam, et hinc viâ, ut ait, asperissima et montosâ in Chile tendet; ob quam causam hoc iter prae illo ad Rio de Plata arripiat, nescio, cum omnium iudicio hoc pro ipso sit longè facilius, et ex portu de Buenos Ayres non nisi 300 leucas per terram usque ad suam provinciam habeat, cum hic ob frequentiore sarcinarum transpositionem et maiorem ac longiorem itinerum asperitatem et maiores difficultates et sumptus esse soleant. Submetuit fortè, ne, si ad Rio de Plata tenderet (quod frequentius in mari contigit), à tempestatibus abripiantur et ob longiorem navigationem aqua aut corrumpatur aut deficiat. Iter ad Portum Velo, si fruamur aurâ favente, dicitur esse 40 dierum aut duorum mensium, illud verò ad Buenos Ayres mensium quatuor. Solantur nos, qui Carthagenam saepius iter fecerunt, Cadibus solùm usque ad Canarias insulas metuendum esse ventum contrarium ac tempestates, deinceps verò à Canariis insulis hoc anni tempore semper solere esse auram à puppi. DEUS Dominus noster dirigat nos et viam nostram iuxta suam Sanctissimam voluntatem!

Saluto et stringo, Europaeus adhuc, reverentissimo affectu RR^{os} Patres et amantissimos in Christo Fratres omnes, à quibus ut in Sanctissimis Missae Sacrificiis et precibus me suis Sanctis votis in portum DEI voluntatis propellere dignentur, supplex flagito. Mortem Patris mei Hohenegger, à quo in numerum filiorum Societatis indignissimus olim delectus sum, intellexi ex suffragiis. Inclusas praesumo cum P^e Henrico⁸⁵ R^{ae} V^{ae} commendare; inscriptas meo parenti in Trauttenau⁸⁶ dignetur ad R^{um} P^{em} Rectorem Reginae Hradeciensem cum reverentissima nomine meo salute transmittere, inde enim omni hebdomada Trauttnoviam⁸⁷ occasio esse solet.

His Reverentiam Vestram supremum in Europa adhuc amplector; id unicè obsecrans, suis Sanctissimis Sacrificiis et precibus à Divina Maiestate mihi impetrare dignetur gratiam intelligendi clarè in exilio huius vitae, quid Sanctissima eius voluntas à me requirat, simulque auxilium ac vires semper ubique et in omnibus eandem quàm perfectissimè exequendi.

R[everentiae] V^{ae} inutilis Servus in Christo,
Samuel Fritz S. J.

Hispali, 4ta Septembris 1684.

[P. S.:] Si R^a V^a imposterum mihi scribere dignabitur, placeat literas tantùm Sevillam aut Cades dirigere, uti proximas direxit: ad Oficio de Indias. Singulis enim trieniis, ut minimum, galeones Carthagenam expediuntur.

Reverendo Patri in Christo
P. Emmanuelli de Boye è Societate JESU
Olomucium in Moraviam
Por Viena de Austria

FRI III

Cesta z Cartageny do Ibarry (prosinec 1684 – srpen 1685)

Poslal dopis z Cartageny [nedochován].

Průběh cesty: z Cartageny odpluli po řece (15. prosinec 1684), vánoce slavili v osadě Tenerife, 28. prosince připluli do Momposu. Odtud pokračovali 4. ledna 1685 do Hondy (31. ledna), kde vyčkali příchodu prokurátora z Bogoty; původně měli nahradit tři zavražděné jezuity v misiích kolem Orinoka, o nichž píše **Richter** [RICH II a IV]. 31. března se z Hondy vydali dále pozemní cestou na třiceti mulách, které vezou jejich věci i potraviny. 18. dubna dorazili do osady Villa Vieja a oslavili tam velikonoce. 30. dubna pokračovali dál a 9. května došli do města La Plata. Jejich superior Cases zde onemocněl, a tak ho zde se dvěma z nich ponechali a pokračovali ve čtyřech dále (vyrazili 19. května); 6 června přišli do Popayánu, kde se zdrželi čtyři týdny. Zde je dostihl uzdravený superior a zbylí dva; 4. července vyrazili, opět v sedmi, dále a 19. července přišli do Pasta, kde se setkali s provinciálem a obdrželi finanční dotaci. 6. srpna pokračovali dále a 13. srpna dospěli do Ibarry. Do Quita už je čeká jen čtyřdenní cesta.

Nástrahy cesty: střídající se podnebí, horko a zima, komáři, nebezpeční živočichové, strašné cesty, bahno, divoké řeky, krkolonné vysokohorské stezky a propasti (působí závrať jen pohledem), liduprázdné pustiny (osm dní není vidět lidského obydlí), špatná strava.

Bůh je chránil při lezení po horách, při „radostném“ brodění bahnem po kolena. Útěchou byly mše, které sloužili obden, a svaté přijímání každý den. Bůh jej především ochránil před nemocí a smutkem.

Cestou uděloval spolu s druhy svátosti zdejšími křesťanům. Během dvouměsíčního pobytu mu byly svěřeny povinnosti faráře v Hondě. Celý den měl plné ruce práce. Byl přivolán k předčasnému porodu. Rozhodoval o možnosti uzavření sňatku. Udělil dvanáct posledních pomazání, doprovázen dle místního zvyku obyvateli k domu nemocného. V Popayánu dostal povolení zpovídat mnichy, vyhrazené jinak biskupovi. SJ je zdejšími obyvatelstvem vysoce respektována.

Přišel k nim provinciál (provincie Quito) a chystá se je vypravit na další cestu do Quita, kde jim připraví oděvy a další potřeby, aby mohli do maraňonských misií. Cítí obrovskou radost, blíží se k cíli svých tužeb. Provinciál vyslal posla do Quita, aby začal chystat výbavu misionářů. Čeká je pozemní a říční cesta do misií „Maynas“ [tj. v Horní Amazonii].

Quitský rektor chce pro kolej dva misionáře, kteří by vyučovali latinu a humanitní vědy, ale oni všichni touží jít do misií, v nichž jsou teď pouze čtyři misionáři a oni, další čtyři, se k nim přidruží.

Potřeba mnohem většího počtu misionářů; Indiánům nemá kdo „lámat chléb katolické víry“.

Vroucně prosí o modlitby.

[128r]

Litterae P. Samuelis Fritz datae Villae de Ibarra, 20. Aug[usti] 1685.^a

Literas meas, quas Carthagenâ mense Decembri anni praecedentis de secundo nostro in Occidentem adventu expedivi, ad Reverentiam Vestram pervenisse non dubito. Nunc, ubi DEI benignitate salvi et incolumes ad conspectum quodammodo urbis Qvittensis consistimus, de bis secunda peregrinatione nostra eandem breviter certiozem reddo.

Carthagenâ solvimus, canoâ vecti, per fluvium S. Magdalenae 15ta Decembris. Noctem Sacratissimam Nativitatis Domini Nostri JESU Christi^b celebravimus in populatione Teneriphe ad ripam fluminis sita, ubi singuli tres Missas Divinae Majestati obtulimus. 28va pervenimus in Mompox⁸⁸, civitatem fluvio similiter adjacentem; divertimus in Collegiolo nostro, in quo tres non amplius Socii degunt, à quibus peramanter excepti sumus; renovavimus ibidem vota nostra. 4^a Januarii hujus anni^c currentis aliam canoam conscendimus, Ondam⁸⁹ civitatem 200 Carthagenâ levca distantem 31^a Januarii attigimus.

^a Litterae Patris Samuelis Fritz datae ex oppido Villa de Ibarra dicto ad quendam Nostrum, die 20. Augusti anno 1686[!] **B**

^b JESU Christi || *om. P*

^c hujus anni || anni hujus **B**

Simile hîc Provincia^a nostra praecedenti^b Collegium habet, Sacerdotes duos, Coadjutorem unum. Duobus integris mensibus expeditionem nostram ulteriorem 300 levcarum usque in Qvito ab urbe S. Fidei in hoc Collegio magnâ omnium mortificatione et violentiâ^c expectavimus, quamvis interea à prima ad ultimam usque diem Collegii Rector omnem nobis affectum et charitatem exhibuerit. Submisit tandem R. P. Viceprovincialis ex S[ancta] Fide P.^d Procuratorem Missionum cum necessaria itineri provisione circa finem Martii. Decretum jam erat in Collegio Sanctae Fidei duos ex nobis retinere in locum trium Patrum Missionariorum, Patris scilicet Caspari Beck Bavari, P^{tris} Ignatii Fiol ex insula Mayorca^e et Patris Ignatii Tobast^f Belgae, occisorum nuper à Caribibus gentilibus, substituendos, quos tamen intellecta Suae Majestatis mens à proposito avocavit; exercitum in bonos Patres barbarorum crudelitatem ex literis P. Henrici abundè jam intellexerit.⁹⁰

31^a Martii Ondâ abivimus et terrestre iter ingressi sumus cum triginta circiter mulis, in quibus praeter reculas nostras victualia nobiscum veximus. 18va [Aprilis], feriâ quartâ hebdomadae Sanctae, pervenimus ad praedium Villa Vieja dictum spectans ad Collegium Sanctae Fidei ibidemque Pascha celebravimus. 30^a ejusdem discessimus et 9na Maji oppidum de La Plata^g attigimus. Incidit hîc in febres calidas P. Josephus Cases Superior noster, cui pro assistentia reliquimus socios duos, P. Joannem Gastel cum uno Scholastico, residui quatuor iter prosecuti sumus 19^a Maji, et 6^a Junii pervenimus in urbem Popayam⁹², quartum in hoc itinere Societatis Collegium. Quatuor hîc hebdomadis substitimus. Convaluit interea ex integro P. Superior et quartâ subsistentiae nostrae hebdomadâ nos invicem iterum amplexati sumus, magno certè omnium nostrûm solatio et gaudio^h.

Juncti itaque deinceps septem Socii Popayanô abivimus 4ª Julii, 19ª ejusdem attigimus oppidum Pasto de San Juan⁹³ dictum; habuit hîc Societas ante paucos annos Residentiam, nunc stat domus sola deserta. Huc advenit nomine R. Patris Provincialis, qui nos exciperet et deduceret P. Procurator. Bonorum Provinciae interea verò, quò hîc cum eo substitimus tempore, actum fuit cum loci incolis ad fortissimas eorum instantias de Collegii fundatione. Collegit P. Procurator 24 circiter millia Imperialium in bonis tam mobilibus, quam immobilibus, quae cives assignant. 6ta Augusti abivimus Pastô. 13ª ejusdem oppidum Villam S. Michaëlis de Ibarra⁹⁴ DEO bene favente attigimus; quatuor antequam venissemus mensibus hîc Societas Collegii possessionem intravit. Distat hoc oppidum quatuor dierum itinere ab urbe Qvito⁹⁵.

Omitto itinerum incommoda et molestias, certè aëris et climatum tanta varietas, solis aestus nunc ardentissimus, pluvia et venti nunc frigidissimi; culicum multitudo immensa et varietas; crocodilorum, tygridum et serpentiumⁱ terror; viarum, pluvio praesertim tempore, uti Popayanum usque experti sumus, extrema perversitas; lapsus unâ cum mulis in stagnis et luto penè continui; fluviorum, quos innumeros^j [128v] tranavimus, rapacitas summa; montes Ondâ Ondâ hucusque continui; praecipitia eorundemque ascensus et descensus horribiles, ut certè quâ transivimus aspectus solûm^k vertiginem causaverit et horrorem; deserta pene omnia, ut octo quandoque dierum spatiô vix domunculam videat aut inveniat, sub qua requiescat

^a Provincia || Societas **B**

^b praecedenti || *om.* **B**

^c nostram ulteriorem ... et violentiâ || *om.* **B**

^d P. || *om.* **B**

^e Mayorca || Majorca **B**

^f Tobast || *corr.* **PZ**; Torvast **P** Tovast **B**

^g Plata || platta **B**

^h magno certè ... et gaudio || *om.* **B**

ⁱ serpentium || serpentum **B**

^j innumeros || *om.* **B**

^k aspectus solûm || solûm aspectus **B**

peregrinus^a, cibus durus et insipidus. Qvis enim tanto itineri ad commoditatem omnem provideat? Haec, inquam, et alia quàm plurima^b vires et animum obfirmatum requirant est necesse.

O quoties è manifestis periculis fluminum et terrarum nos eripuit dextera Domini! Alios quidem è casibus, me verò à proximis casûs periculis in fluviis et captatione per saxosum^c praecipitium, aliisque lapsibus quàm plurimis per loca stagnosa, salvos semper et incolumes servavit! O quàm hilaris nudis quandoque pedibus ad plures levcas per profundissimum lutum pene usque ad genua (nam alius nec incedendi nec evadendi modus aliquis aderat) cum Sociis aliquibus^d incedebam! Solatium in his omnibus et robur singulare erat Missae Sacrificium^e, quod alternis diebus singuli dicere^f solemus; quotidiana verò Communio, qui Sacerdotes sumus. Est praeterea quòd singularissimas Divinae Majestati referam gratias^g, quòd à 19ª Octobris anni 1683, quò Olomucio abivi, ad hoc usque tempus, inter tot terrarum et marium adversitates, molestias et alimenta, singulari DEI providentiâ sic deductus sim, ut nullam omnino in valetudine corporis alterationem senserim, in animo verò tristem cogitationem nullam unquam admiserim, in omnibus gaudiò semper in Domino superabundans.

Interea obtulerunt se in hoc deserto itinere occasiones non paucae administrandi Sacramenta Paenitentiae et Eucharistiae, pluribus saepius, sive ad domunculas, sive ad campos, ubi noctes egimus, utriusque sexûs^h conscientiae suae expiandae causâ accurrentibus.

Duobus quidem mensibus, quibusⁱ Ondae degimus^j, ubi Nostri Parochiam administrant, quia ambo Sacerdotes, qui ibi vivunt et senes et valetudinarii sunt, Parochialia munia mihi commiserunt. P. Superior noster tribus primis Quadragesimae hebdomadis, quousque nos ibidem detinuumus, bis singulis septimanis exhortatus est populum et ter Doctrinam Christianam explicavit^k. Tantus erat paenitentium accursus, ut plerumque ab aurora diei usque ad seram noctem confitentibus aures dederim, post meridiem potissimum, teneriorem praesertim aetatem^l in Fidei articulis simul instruxerim, ut quandoque vix horam noctis recitandis horis canonicis invenerim. Vocatus noctu interdum ad puerperam, quae è graviore lapsu partum acceleravit; infantem, quam antequam accurrissem, enixa feliciter fuit, aquâ lustrali aspersi. Persona alia in periculo mortis constituta sumpto Viatico ob justas causas matrimonium contrahere voluit, tribuit facultatem Vicarius Quadregesimae tempore et absque requisitis denuntiationibus eos copulandi, sed quia de conjugis praecedentis morte, quam asserebat, dubitabatur, contractum matrimonii pro tunc intermittere jussi.^m Duodecim circiter infirmis brevi eo tempore Sacrumⁿ Viaticum detuli et extremum eos^o unxi. Accurrunt ad id, ubi signum datur campanâ, plurimi, tum è Nobilitate viri^p, tum è plebe lucrandarum indulgentiarum causâ et Sacerdotem accensis cereis ad infirmi domum cum cantu *Pange*

^a requiescat peregrinus || peregrinus requiescat **B**

^b quàm plurima || *om.* **B**

^c saxosum || saxeum **B**

^d aliquibus || *om.* **B**

^e et robur singulare erat Missae Sacrificium || et robur Missae Sacrificium erat **B**

^f dicere || facere **B**

^g referam gratias || gratias referam **B**

^h utriusque sexûs || *om.* **B**

ⁱ quibus || quo **P**

^j degimus || substitimus **B**

^k explicavit || explicuit **P**

^l post meridiem potissimum teneriorem praesertim aetatem || post meridiem praesertim teneriorem aetatem **B**

^m Vocatus noctu ... intermittere jussi. || *om.* **B**

ⁿ sacrum || *om.* **B**

^o eos || *om.* **P**

^p plurimi, tum è Nobilitate viri || plurimi viri, tum è Nobilitate **B**

lingva comitantur^a. Popayani etiam eo quo morati sumus tempore vacante sede Episcopali, Provisor plenam etiam à casibus Episcopo reservatis et Monialium Confessiones excipiendi et absolvendi licentiam concessit. Ibidem Capitulum ipsum et quique viri No[129r]biles nos exceperunt magno honore, ut singularem prorsus in his partibus Societatis prae caeteris Religiosis aestimationem et amorem animadvertamus.

Festo Assumptae DEIparae⁹⁶ advenit R. P. Provincialis, P. Joannes de Santiago; is visâ nostra constitutione et desideriis, sinè ulteriore dilatione post sex aut octo dierum spatium in Qvito, quo vestes nobis et itineri necessaria praeparentur, in Marañonem nos expediri mandat. Qvô gaudiô et affectu nos invicem amplexati simus, qvô item desideratum nuntium^b, unicum nostrum in hac vita solatium, unicum desideriorum nostrorum scopum agendi et patiendi in Missionibus Christi qvàm plurima pro DEO, pro exaltatione Catholicae Fidei et animarum salute, solatio exceperimus^c, cogitet Reverentia Vestra. Expedivit heri nuntium in Qvito R. P. Provincialis ad Collegii Rectorem, ut vestitum et itineri necessaria qvantocyus provideat; iam enim ante dimidium propè annum Capitaneus unus cum pluribus Indis è Marañone, qui necessaria pro Patribus et Missionibus, uti cultros, acus, telam et pannos pro vestiendis populis Missionum è Qvito adferant, advenerunt, cum iis iter trecentarum circiter levcarum ad Maynas populos, partim qvidem mulis, à potiori canoâ et pedibus DEO bene favente aggrediemur.

Cras hinc Qvito versùs abibimus. Duos ex nobis pro Collegio suo petiit à R. P. Provinciali Rector Qvitenis pro instauranda Latinitate in docendis Humanioribus literis, sed nullum impetravit. Qvatuor non ampliùs sunt, qui modo laborant in vinea Domini per Marañonem, his qvatuor, nos Sacerdotes accedemus.

Mi Pater!^d Ô qvàm necessarij forent, qui accederent qvadringenti Socii! Haberent certè qvod laborarent, cùm Fidei Catholicae, et Regi non nisi platea qvaedam fidelium Carthagenâ usqve in Chile subjecta sit; vivunt verò, uti intelligimus, ex utraqve parte innumeri populi gentilium et miserè pereunt ob paucitatem et penuriam Missionariorum, cùm non sit, qui iis Fidei Catholicae^e panem frangat.

Oret pro me Reverentia Vestra DEUM, ut me, inutile pondus terrae, Qvi omnia potest, fidelem suum in vinea sua socium et operarium efficere dignetur; ut qvem tantae vocationis fecit esse participem, Ejus Sacratissimam voluntatem in omnibus et ubiqve usqve ad ultimum halitum agnoscam semper adimpleam qvàm perfectissimè, demum in vita et in morte conformis fiam Magistro et Duci meo Crucifixo!

Reverendos Patres et Fratres in Christo Charissimos reverentissimo affectu exul amplector, eorumqve Sanctissima Sacrificia et preces supplex imploro.

Villae de Ibarra, 20. Augusti 1688.

Omnium in Christo Servus,
Samuel Fritz^f

^a et Sacerdotem accensis cereis ad infirmi domum cum cantu *Pange lingua* comitantur || et accensis cereis ad infirmi domum cum cantu *Pange lingua* etc. Sacerdotem comitantur **B**

^b nuntium || nuncium **B**

^c solatio exceperimus || exceperimus solatiô **B**

^d Mi Pater! || *om.* **B**

^e Catholicae || Christianae **B**

^f Oret pro ... Samuel Fritz. || *om.* **P**

FRI IV

Zpráva z pobytu v Quitu

Přišli do Quita 27. srpna 1685. Boží prozřetelnost ho chránila během cesty. Láskyplné přijetí v koleji SJ v Quitu, neubráníl se slzám. Kolej v Quitu je po pražské nejkrásnější, kterou během dvouleté cesty viděl. Zajišťuje na své náklady potřeby pro misionáře (oděvy, nástroje a drobnosti pro Indiány, látky). Podává denně jídlo chudým, zajišťuje duchovní péči o celé město, k tomu účelu má čtyři muly. V koleji je 70 osob, z toho 18 kněží. Potíž z vysvěcováním dalším kvůli biskupovi.

On i ostatní tři knězi (Cases, **Richter** a Gastel) půjdou do misíí. Naplňuje ho to nesmírnou radostí. Očekávají osmidenní cestu po souši a pak po řekách a horách až do osady Laguna, kde sídlí superior misíí. Činnost misionáře Luxera u Jíbarů. Přemýšlí, do jaké misie asi přijde. Obává se rozmanitosti indiánských jazyků; částečně už umí jazyk Inků a doufá, že se naučí další řeči Indiánů.

Zdraví domů.

[129r]

Ex literis ejusdem [P. Fritz] in urbe Quito, 17. Septembris 1685 datis.

Priusquam in Maranonem abeam, Reverentiam Vestram à Collegio Quitensi de secundo nostro adventu breviter certiozem reddo.

Urbem Quito tenuimus 27. Augusti DEI beneficio salvi et incolumes sex Socii, septimum Coadjutorem esse in Collegio Villensi⁹⁷, recenter ibidem fundato, reliquimus, in subsidium Collegii illius et auxilium. Quae in hoc duorum prope annorum itinere (patienda praesertim) occurrerint, vix attingi, colliget nihilominus Reverentia Vestra singularem circa me providentiam ex literis meis, tum aliàs, cum ex Villa oppido viginti abhinc leucas distante, postremum nuper datis. Excepti sumus à toto Collegio Quitensi amantissimè, cum sonitu organi et campanarum omnium; certè vix lacrymas continui, vident in animis singulorum singularem prorsus erga nos benevolentiam.

Est Collegium hoc ad omnem nitorem et elegantiam extractum, ut post Pragense toto hoc itinere nec viderim majus nec melius, majora insuper, ut intelligo, Indies etiam in temporalibus et proventibus incrementa sumit. Ego ubi innumeras DEI causâ hujus Collegii impensas considero, singularem in retribuendo DEI beneficentiam animadverto. Videor certè in eo mihi videre alterum Collegium Goanum, Seminarium Missionariorum, ab hoc enim omnes expensae (praeter modicam quantitatem, quam Rex solvit) in Missionarios fiunt; hoc Missionariis de vestitu, praemiolis, acubus, cultris, hamis, numismatis etc. (quibus omnibus pene nudus huc veni) providit, hoc suis sumptibus, telas et pannos pro vestiendis in Missionibus Indis submittit sinè spe lucri alia, nisi ut Christo errantes in desertis montibus circum Maranonem oves quamplurimas lucri faciat. [129v]

Quid non expendit in pauperes? Singulis diebus 300 panes triticeos et 25 libras carnis (et hoc constanter) pauperibus ad Collegium accurrentibus elargitur, praeterquam quòd plures alias eleemosynas faciat in eos, qui mendicare erubescunt. Sed quia liberalitate vinci te non patitur DEUS, singulariter huic Collegio benedicit. In Spiritualibus etiam toti urbi succurrit, quantumvis non hìc permultum floreat Religiosi alii, nihilominus vix est infirmus in civitate, qui non protinus Confessarium è Societate flagitet; in hunc finem quatuor minimum constanter mulas alit, quae Confessariis (nam urbs est vastissima et arduos ascensus et anfractus habet) si excurrendum longiùs sit, aut si periculum in mora sit, subserviant: Certè proximè intrà unam diem (narravit id R. P. Rector) petita fuerunt 90 Confessiones infirmorum. Alit hoc Collegium 70 circiter personas, ex quibus Sacerdotes tamen 18. Novem

verò, qui majores ordines expectant, sed quia Episcopus omnino inutilis redditus est nec, nisi Limam 300 abhinc leucas mittantur, viciniorem alium Episcopum habeat (Popayana^a enim sedes vacat et Episcopus de Truxillo pariter inutilis dicitur) diutius expectare cogentur.

19. hujus discessimus in Maranonem quatuor omnino, qui advenimus, Sacerdotes eò proficiscimur, P. Josep[hus] Gases, P. Henricus Richter, P. Joannes Gastell et ego. O quàm laetus et Divinae spei plenus abeo, quo me DEUS vocat!

Octo dierum itinere mulis vehemur, ad Barios usque, reliquum iter usque ad Lacunam de Santiago, ubi P. Superior Missionum residet, propter fluvios et abrupta montium 10 dierum spatio pedibus conficiemus; sarcinulas pauperuli Indi humeris suis deferent. Intravit proximo mense Augusto P. Luxero cum P. Viva ad Xibaros populos. 50 et amplius erunt anni, quod reducti fuerint, sed deinde libertati pristinae se restituerunt et svave pariter Christi jugum excusserunt. Sed jam ingressum suum pacificum futurum sperat P. Superior.

Qvae pars Missionum nobis obveniet? An scilicet in reductis jam populis operam nostram exercebimus? An vero ad Xibaros populos, an ad Omaguas^b 27 populos in Insulis Maranoniensibus^c sine pastore errantes? An vero ad populos illos, qui in expugnatione Peruana cum Ynga, Peruanus Regis Fratrem, tunc se subduxerunt, et è 40 millia ad 100 et amplius millia jam excreverunt, Evangelium Christi disseminaturi intrabimus, ex P. Superiore intelligemus. Aliquam difficultatem facit tanta lingvarum diversitas, quot enim inveniuntur nationes, tot ferè reperiuntur lingvae diversae: unam jam ceteris universalior, quae lingua del Ynga dicitur, quia originem suam ab Yngis Regibus Peruanis desumit, DEI beneficio utcunque calleo. Confido in Divina Bonitate, quod et in hac me brevi perficiam et aliarum etiam nationum, ad quas me DEUS miserit, lingvis loquar.

Saluto millies et amplector RR. PP. et Charissimos in Christo Fratres, omnes rogans amore JESU, mihi gratiam à Divina Majestate exorare dignentur, ut vocationi et voluntati Divinae respondeam.

Hucusque ille.

^a Popayana || *corr. PZ; Papayana ms.*

^b Omaguas || *corr. PZ; Omayas ms.*

^c Maranoniensibus || *corr. PZ; Maroniensibus ms.*

GILG Adamus (P.)

(20. prosinec 1653, Rýmařov – 1709, Sonora)

Vzhled: „36 let, střední postavy, kulatý obličej, černé vlasy“
(zdroj: BINKOVÁ, *HEP*, s. 195, pozn. 22; dle záznamů v AGI Sevilla)

ZMIŇOVÁN:

EYM IV, ILL IV, KAL II, NEU V

ŽÁDOSTI:

1675, Praha (ARSI, FG IX 756, f. 121), odpověď generála: ARSI, Boh 4 I, f. 60v
27. prosinec 1679, Český Krumlov (ibid., f. 173)
6. březen 1683, Praha (ibid., f. 204)
6. prosinec 1684, Telč (ibid., f. 229)

DOPISY:

GIL I

8. říjen 1687, México (Mexiko), ?

Uložení: Opis: NA Praha, JS III 419/3, f. 116r-119v [*116r-119r text; 119v prázdné*].

Edice: - - -

Překlad: *WB*, č. 33 [něm.] – August RUPP (vyd.), *Letters of Father Adam Gilg, S. I.*, in: *Records and Studies* 8 (1915), s. 168-177 [ang., dle *WB*] – August RUPP (vyd.), *Letters of Father Adam Gilg, S. I.*, in: *Woodstock Letters* 45 (1916), s. 51-58 [ang., dle *WB*] – Josef KOLÁČEK, *OT*, s. 30-37 [čes., dle *WB*]

GIL II

únor 1692, Nuestra Señora Del Populo (Mexiko), Joannes Waldt^a

Uložení: Opis: NA Praha, JS III 419/3, f. 138r-143v [*138r-142v text; 143r-v prázdné*] – ARSI, Boh. 108, f. 3r-11v .

Edice: - - -

Překlad: *WB*, č. 53 [něm.] – August RUPP (vyd.), *Letters of Father Adam Gilg, S. I.*, in: *Records and Studies* 8 (1915), s. 177-194 [ang., dle *WB*] – August RUPP (vyd.), *Letters of Father Adam Gilg, S. I.*, in: *Woodstock Letters* 45 (1916), s. 58-72 [ang., dle *WB*] – Charles DiPESO-Daniel S. MATSON, *The Seri Indians in 1692 as described by Adamo Gilg SJ*, in: *Arizona and the West* 7 (1965), s. 33-56 [ang., dle *WB*] – Mauro MATTHEI (vyd.), *Cartas*, in: *Anales* 20 (1968/69), s. 225-233 [šp.] – SCHULER, *Florilegio Medicinal*, 1973, s. 488-505 [něm., faksimile z *WB*] – [úryvky] Josef KOLÁČEK, *OT*, s. 60-64 [čes. dle *WB*]

Mapa (příloha dopisu): originál[?]: MZA Brno, G 11 93, f. 181-182 [otištěna in: Zdeněk KALISTA, *Výstava umění v Čechách XVII.-XVIII. století. Pražské baroko*.

(Katalog) Praha 1938. – Zdeněk KALISTA, *CvZK¹*, mezi s. 80 a 81 – F. ALEGRE, *Historia de la Provincia de la Compañía de Jesús de Nueva España* (Roma 1956-60) IV, s. 144-145].

^a V pražském opise není adresát uveden. *WB* (s. 75) uvádí jako adresáta rektora brněnské koleje SJ. Waldta uvádí HAUSBERGER (s. 154), který viděl exemplář v ARSI.

GIL I

Popis atlantické plavby (26. červen – 15. září 1687), cesta z Veracruzu do Mexika a příprava na odchod do severomexických misí

Bůh je konečně přivedl do vytouženého cíle, města Mexika. Popíše cestu a zážitky (*iter ac labores*), které snad popsali lépe jeho druhové na cestě; ani on však nechce zanedbat svou povinnost.

Poté, co po řece dopluli ze Sevilly do Cádizu (jak informoval v dopise, datovaném v Cádizu 25. června 1687 [nedochován], nastoupili na loď (26. červen 1687), Kvůli silnému větru však vypluli až 30. června; nejprv opustili přístav a na moři počkali na kapitány, kteří nastupují poslední. Velitel flotily (J. F. de Santilian). 1. července ztratili z očí Evropu. Pluli na prostředně velké lodi jménem „Campechano de San Roman“.

Zapltili povinnou „daň Neptunovi“ (mořská nemoc). Flotila musí plout pohromadě, a tak rychlejší lodi stahují plachty a čekají na pomalejší. 10. července dospěli ke Kanárským ostrovům.

Některá pravidla a zvyklosti indické flotily: v čele loďstva pluje loď kapitánská (*Capitanea*); všechny ostatní lodě ji pečlivě sledují a kopírují její manévry. Kapitánská loď má dvě malá satelitní plavidla (šp. *patache*); když kapitánská loď vyvěsí prapor, „patache“ se k ní přiblíží na doslech pro instrukce. Je-li flotila v blízkosti země, potom v noci stojí; kapitánská loď dá k zastavení pokyn otočením a salvou. Jakákoli loď dá při zahlédnutí země znamení salvou a natočí se směrem k pevnině. Při spatření cizí lodi či hrozičím nebezpečí se rovněž dává znamení salvou. Loď admirálská (*Almirante*) doprovází pomalá a slabší plavidla jako ochrana.

12. června minuli Kanárské ostrovy. Začaly vát studené severní větry, zvláštní jev v tropickém pásmu (*zona torrida*); museli se lépe obléct; ještě nikdy nezažil tak příjemné letní dny. Vpluli do „pustin šířého oceánu“, kde krom létajících ryb není nic, co by rozptýlilo mysl. Začal sledovat oblohu a zeměpisnou šířku, posílá záznamy o plavbě [nedochovány]. Kdo se chce naučit modlitbě, necht' vypluje na moře, kde ho nic nebude rozptylovat, neboť mořský svět, na rozdíl od pozemského, skrývá své divy v hlubinách.

Náboženská slavnost na lodi: zpovědi, přijímání a odpustky. Svátek sv. Ignáce [31. července 1687] a jeho oslava: výzdoba lodi, průvod, nešpory, zpovědi, mše, salvy. Večerní „komedie“ námořníků (parodie soudního tribunálu). Podobné akce na ostatních lodích. Noční osvětlení jedné z lodí. Pozorování měchýřovky portugalské. Znamení země: blesky, ptáci odpočívající na lodích. 4. srpna je oznámena blízkost země. Různé odhady vzdálenosti od prvních ostrovů a upřesnění, podané malým anglickým plavidlem. Pozorování roje meteorů.

6. srpna večer flotila zastavila kvůli riziku střetu s pevninou (avšak: největší klid na lodi panuje při rychlé plavbě; zatímco největší rozruch nastává, když jsou plachty staženy a loď je ovládána proudy). 7. srpna spatřili první ostrov, Anguillu, a 9. srpna přistáli na Portoriku, a to v přístavu Aguada. Krása a vůně zdejší zeleně; doplňování zásob. Jezuité vystoupili na pár hodin na ostrov a viděli exotické stromy a plody. Gilg „se strachem“ ochutnal první exotický plod. Kromě ovoce flotila nakoupila prasata. Sídli zde biskup a jsou tu dva kláštery (františkáni a dominikáni). Popis obyvatel, jejich oděv a strava. Letní pařáky zde téměř denně zmírňují deště, které sami zažili. Dva jezuité tu zůstali, půjdou na Floridu.

13. srpna vypluli dále, minuli Hispaniolu. Belgický jezuita složí na lodi do rukou **Illinga** čtvrtý profesní slib. Příkládá mapku s nákresem plavby [nedochována]. Další zajímavosti (*singularia*) plavby: setkání s neznámými loděmi, hromy a blesky, žraloci (*dibarones*) a ryby, které jsou jejich věrnými průvodci [lodivod mořský]. Minuli Kajmanské ostrovy a směřovali k ostrovu Pinos, který však neviděli; usuzuje z toho na nepřesnost map nebo problém s magnetickou střelkou. Míjejí mys sv. Antonína a plují kolem Yucatanu, kde je mělké, a proto zelené moře, plné ryb. Šest bezvětřných dní vyplněných rybolovem. Nebezpečí přílišných mělčin.

Bezvětrí se náhle změnilo na vichry a bouře. Nejbouřlivější noc (7. září): světelné efekty mořské pěny, rozptýlení flotily, kapitánská loď přichází o horní část stěžně. Nebezpečí blízké pevniny. Bouře trvá osm dní; některé lodě vyhazovují náklady, hlavně papír, olej a víno. Jejich lodi se nestalo řízením božím nic. Pozorování Eliášova ohně. Při svátku Povýšení Sv. Kříže (14. září) se moře uklidnilo, Gilg moře „uklidňuje“ tím, že do něj vhadzuje svůj dřevěný křížek. Hned nato se ozvala salva zvěstující pevninu. Přiblížili se k pevnině, v noci zůstali na kotvách a ráno vpluli do veracruzského přístavu. Loď Nazareno uvázla na mělčině a začala nabírat vodu, ostatní lodě jí pomáhaly. Je to stejná loď, ve které před devíti lety ztroskotala první výprava českých misionářů u Cádizu.

Loď stanula na kotvách v přístavu a jezuité na člunu veracruzské koleje přistáli na břehu. Úvaha nad nástrahami mořských cest a jejich překonáváním; udivuje ho odvaha a vyrovnanost obchodníků na lodi tváří v tvář nebezpečím cesty. Když vystoupil na zem, políbil ji a děkoval Bohu. Láskyplně přijati ve veracruzské koleji SJ. Po třech dnech se na mulách vydali na cestu do města Mexika, avšak vzhledem k tomu, že zájezdní hostince jsou mizerné, nemohli jet všichni společně, nýbrž ve skupinkách po 10-12 osobách. Tuto pozemní cestu by vyměnil za mořskou plavbu, ale „čas a mula“ ho nakonec donesly do cíle. Spatřili i v tomto tropickém pásmu dvě mohutné hory pokryté sněhem a třetí chrčila dým [sopka Popocatepetl]. Ubohé zájezdní hospody.

V Jalapě mohli spatřit výzdobu kostelů, vyrobenou Indiány. Následovalo přivítání v Pueble a cesta po venkovských rezidencích SJ v okolí Puebly. Přijati rektorem koleje. Viděli (ke své velké potěše) indiánské děti, jak sborově předzpívávají ve své řeči články víry. Přítomný kněz vybral dvě indiánské dětičky, které se misionářům předvedly sólově.

Neobyčejně vřelé přijetí v puebelské koleji, strávili zde pár dní. „Němečtí“ jezuité, zejména **Cuculinus**, tu po sobě zanechali skvělou pověst. Jakýsi starší jezuita jim věnoval spodní prádlo. Puebla nemá hradby a její krása (*decor*) spočívá v kostelech, hlavně jejich vnitřním vybavení, podobně je tomu v Mexiku.

Z Puebly pokračovali po drsných cestách do Mexika, před městem je přivítal provinciál a na vozech odvezl do koleje sv. Petra a Pavla. Opět přátelsky přijati, jak popsali už dříve jiní. Byli rozděleni do různých misii, samému Gilgovi připadlo pomáhat Eusebiu Kinovi z bavorské provincie, „prvnímu apoštolu Kalifornie“, který nyní působí v Sonoře. Kino objevil nové kmeny a žádal o dva jezuitu, dostal jednoho (Gilga). O své budoucí misii neví nic než to, co vyčetl z Kinova dopisu.

[Následuje citát z původně španělského Kinova dopisu misijnímu prokurátorovi, líčícího jednu z jeho průzkumných cest, objev nových indiánských kmenů a jejich počínající christianizaci.]

Tuší velké pole pro hlásání evangelia a zároveň mnoho tvrdé práce kvůli nestálosti Indiánů.

Destinace dalších misionářů z jejich skupiny, mmj. Hostinského, Amarela, **Illinga**. Půjde na sever s Kappem z rakouské provincie. Celou tříměsíční cestu slibuje geograficky znázornit, stejně jako svou misii [dohováno, srv. GIL II]. Zažili už troje zemětřesení, jedno čtvrt hodinové. Hostinský už odešel do misii, brzy ho budou následovat, jejich misie budou o to obtížnější, že budou zcela nové. Doufá v překonání obtíží xaveriánskou horlivostí a žádá o modlitby.

[116r]

8. Octobr[is] 1687.

Reverende in Christo Pater!

Tandem in tot votis exoptatum voluntatis nostrae portum feliciter deduxit nos Optimus DEUS, Mexicanam nempe urbem, qvam 5ta Octobris a[nn]o 1687 ingressi sumus. Placebit fortassis Reverentiae Vestrae, hisce ut relegam nostrum iter ac laborum meminerim; qvòd licet comites mei ornatius aut praestiterint iam aut praestabunt. Partibus tamen meis deesse nolui, sed geometricè totum iter ob oculos ponere ac hisce declarare lineis praesumpsi.

Posteaquam igitur (uti proximâ epistolâ, Gadibus 25ta Iunii datâ, Reverentiam Vestram certiore feci) Hispali secundò Boeti⁹⁸ defluixissemus[!], 26ta navim conscendimus, mox è portu Gaditano solituri, verùm vehementiores venti Orientales portum illum mirè infestârunt, ut ad 30^{mam} Iunii consistere debuerimus. Tandem 30. Junii mitigato mari portu excessimus, ac extra periculosos illos scopulos, hìc multis naufragiis infames usque in sequentem diem constitimus, qvoad Capitanei navium, qvi semper ultimi navim conscendunt, advenissent. Tum 1ª Julii velis plenis è conspectu Gadium et Evropae discessimus in comitiva 23 navium, Duce ac Generali Domino Josepho Ferdinando de Santilian, tam pio heròe, cuius sola virtus merebatur nos salvos et incolumes ad desideratum portum decucere. Navigio nostro, inter caetera mediocri, nomen erat Campechano de San Roman, Capitaneo nostro Don Pedro Ignatio Zorueta Biscaino^a.

Excepti primùm fuimus ventis Occidentalibus valde mitibus, nihilminus pleriqve è comitibus nostris ob maris nauseam et carceris nostri voluntarii foetores suum Neptuno naulum projicere debuerunt. Mox vehementioribus ventis impulsae naves, qvaedam non ad debitam proportionem oneratae ac idcirco ad cursum tardiores, ceteras velociore retardârunt; moris enim est, ut propter eas veluti debiliores viatores, ceterae vela contrahant et nunquam è suo conspectu dimittant. Tamen 10ª Julii primam ex insulis Fortunatis Alganchram deteximus. Eâ die congregatae naves cuidam navigio Anglicano, qvòd nos comitabatur usque ad Canarias, epistolas commisère. Ab hac insula versus Magnam Canariam⁹⁹ rhombum accepimus, ac nè noctu impingerent, Capitanea parvum navigium, qvòd patache¹⁰⁰ vocant,

^a Biscaino[?]

praemisit ad explorandum. Porrò mores huius classis maritimae, ut breviter exponam: advertendum est primò toti classi unam praeesse navim, quam vocant Capitaneam, cuius cursum, motum velorum, rhombum, diligentissimè observant et imitantur ceterae naves, quae Capitanea, uti generalis classis vehitur, duo habet parva et ad cursum expedita navigia, quae patache vocantur. Dum igitur aliquid alicui alteri navigio Capitanea vult indicare, exponit vexillum supra puppim, quò conspectò mox accurrit famula patache et se Capitaneae approximat, ut voces percipere possit. Dum noctu ob vicinitatem terrae naves quiescere iubet Capitanea, se ipsam primò invertit et ictu tormenti ceteras admonet. Dum quodcunque navigium primum terram detegit, explodit tormentum et exponit vexillum proramque versus eam partem visae terrae vertit. Dum navis peregrina à longè conspicitur solo ictu tormenti signum datur. Similiter dum aliqua periculum patitur, ictu tormenti opem implorat. Alterum navigium, grande esse solet, quod vocant Almirante armis et milite praestans, quod solet ordinariè debiliores et tardiores naves comitari pro munimento.

Canarias 12ª huius deseruimus, et aequilones vehementius spirare coeperunt; mirum nobis videbatur tam propè zonam torridam per aliquot dies tam asperam auram aspirasse, ut tegumenta duplicare [116v] necessum fuerit, adeò frustra timuimus semper aestus sub zona torrida intolerabiles, nunquam certè mitiorem aestatem et caniculares¹⁰¹ expertus sum, quàm in hoc itinere maritimo, in quo aestus solis frigiditate maris et ventis continuè aspirantibus mirè infringitur et attemperatur. Sic relictis Canariis in vastissimum illu[m†] oceanum igressi, veluti desertum quoddam immane nec nisi intra viginti sex dies eluctari potuimus, rarò maris, ut in Mediterraneo, spectaculo praeter pisciculos è mari volantes animum divertente. Jam caelum cautiùs observari coeptum secundum latitudinem geometricam, quam pro singulis diebus in charta annotavi, ut videre est.¹⁰² Utinam et ego in hoc maritimo deserto caelum meliùs observare, quando et mare illud quoad colorem imitabatur, potuissem! Observavi equeidem, hoc titulo etiam, qui nescit orare, ire debere ad mare, quando praeter caelum et caelo coloratum mare oculos divertit nihil, maritimò hoc mundò secùs quàm terrestris omnia sua mirabilia in profundo celante.

Opportunò hoc tempore usa est Missio nostra, quando à 23ª Iulii octiduanam incepit navigiò, ut vocant, Missionem; quot diebus exhortatione et Doctrinà Christianà institutà, quibus exercitiis omnes ad Confessionem Sacramentalem persvasi in ipso festo S. P^{is} N^{ri} Ignatii¹⁰³ omnes Sacrà Evcharistià refecti sunt, cum spe plenariae indulgentiae obtinendae, tum vi Missionis, tum respectu festi Sancti Patris Nostri, celebrata fuit sequentem in modum. Nautae ad proram iconem S. P^{is} N^{ri} variis ornamentis exornaverant, quam tempore vesperarum pridienarum ductà processione Capitaneus ad altare navigii detulit, nosque aliam majorem pro Sacello adornaveramus. Decantatae sunt more Hispanico Vesperae et in longam noctem summoque manè Confessiones exceptae. Ipso die facultas data omnibus Sacerdotibus, ut Missam dicerent; tum Missa decantata à Patre Superiore et sermo panegyricus de Sancto habitus est, solutis in signum festivitatis tormentis et tota die è puppi expansò vexillò; sub vesperam nautae varias personas induti tribunal aliquod repraesentârunt, in quo defectus commissi à mercatoribus in medium prolati, quoslibet majores citârunt, nobis exceptis sibi que mercedem aliquam promeriti sunt. Sic aliis festis vidimus alia navigia expositò vexillò et explosis tormentis tripudiare.

Ipsò verò festo S. Annae¹⁰⁴ unum navigium noctu luminaribus adeò amoenè illustratum cernebatur, ut noctu amoenum foret maris spectaculum. Iam verò circa finem Iulii videre coepimus copiosas herbas è mari nascentes, signum vicinae terrae, tum etiam caerulei coloris vesicarum instar plenarum concretam aquam marinam, quae veneni instar è marina salsedine coagulatur, ut, quod contingit, corrodere et comburere solet.¹⁰⁵ Caeterum etiam signum vicinae terrae nobis dabant expertiores nautae ex fulguribus et coruscationibus, tum aves frequentiores advolantes, quae lassae navibus insidebant. Demum à 21ª Iulii vento Orientali spirante à puppi propulsi, donec 4ª Augusti visum Generali expositò super malum

magnò vexillò naves omnes convocare, et quod moris est, à singulis Capitaneae quantum potuère appropinqvantibus audire, quot gradibus secundum latitudinem, et quot levcis secundum rhombum distarent à primis insulis. Hic aliorum phlotarum, quibus munus regendi navim et computandi itinera incumbit, audire erat varia iudicia alii adhuc 30 levcis, alii 90, alii 130, alii alia responderunt, imò et in observatione latitudinem differebant, pro majori securitate et solatio seqventi die comparuit navicula Anglicana iucundò spectaculò, quòd tantilla navicula oceani fluctibus dominari videretur, quae à vicinis insulis veniens, distantiam melius edocere potuit, siquidem ab una patache ducta est ad Capitaneam. Eadem nocte etiam elegans meteorum sub Aqvario accendi vidimus, morà diuturniori, quàm aliàs.

6. Aug[usti] sub noctem ob metum vicinae terrae naves omnes quievère. Si tamen quies dicenda est, nunquam enim major quies [117r] in navi, quàm dum velocissimè progreditur et nusquam major labor, quàm dum velis exarmata fluctibus permittitur. Tandem 7. Aug[usti] primam insulam Angillam nomine¹⁰⁶ festiva omnium congratulatione deteximus, terram humilem et accedentibus propè periculosam, quâ visâ, suum notum sibi ac ordinarium tenuère cursum, sed rursum Boream versùs altum conscendentem, dum postridie ad munitionem insulae de Porto-Ricco accedere cogitant, se iam praetergressos et ad ipsum portum Agvadae¹⁰⁷, ubi aquam et alimenta accipere solent se deprehendunt felici omnium errore. Itaque 9ª Aug[usti] in portu tam desiderato constitimus, amoeno adeò, ut ipse arborum viror et odor nos non parùm recreaverit. Mox diu noctuque laboratum, ut aquâ navis repleretur dulci et tum etiam ad terram per aliquot horas descendimus, vidimusque alias specie arbores, plantas, gramina, fructus, quàm in Europa, solis pomis citrinis exceptis et aureis, quae passim in sylvis crescunt. Cum timore primum fructum gustavi, sed paulò post etiam iis assveti terrae tam desertae fertilitatem depraedicavimus. Praeter fructus naves omnes porcos coëmère ingenti numero, siquidem tam levis caro est, ut vervecinae instar comedatur. Gaudet haec insula Episcopo et duobus Monasteriis, Franciscanorum uno, altero Dominicanorum. Indigenae partim nigri, partim albi loquuntur Hispanicè vestibus ex tela solùm utuntur. Pane non vescuntur plebejani, sed ex radice quadam placentulas conficiunt, caeterùm fructibus abundant; et aestivo tempore illud habent singulare, quòd singulis propè diebus pluviae, calores aliàs intolerabiles attemperant; quales nos ipsi in festo S. Laurentii commorantes ibidem experti fuimus. Hic se duo comites nostri, P. Ioannes Baptista Haller ex Provincia Austriaca et P. Franciscus Davi Catalaunus à nobis separârunt, et Episcopo novo insulae Cubae se coniunxère, ibidem operam suam Apostolicam locaturi et fors Provinciam Floridae exculturi.

Nos 13^a [Augusti] ex Agvada movimus et secundis semper ventis dehinc littora Hispaniolae legimus. 15ª Augusti P. Petrus Wantlame Belga Gandaviensis, excellens Mathematicus vota 4 Professus est in manibus P. Superioris nostri Guilielmi¹⁰⁸, exornatò ipsi navigi Sacellulò. Caeterùm in mappa apposita¹⁰⁹ videre est, quem cursum tenuerimus, et ubi quot diebus constiterimus. Singularia haec nobis accidère: aliquot vicibus nos quaedam navigia peregrina à longè visa terruère, quòd non omne abesse periculum à piratis quidam censerent. Deinde inter Hamaicam¹¹⁰ et Cubam incedentes utrinque super terras nunquam aliàs tam frequentia à me visa fulgura et coruscationes spectaculo fuerunt; iamque pisces quosdam grandes dibarones¹¹¹ dictos, qui naves procul insequi solent, post puppim conspeximus et non nunquam hamò grandi cepimus, illud mirabile; quoddam genus minorum piscium¹¹² vidimus dorso illorum grandium piscium semper imminere, ut tuti consistere possint, aliàs sic se eius pelli affigere, nè ab ipso deglutiri possint. Deinde illud singulare ac mirabile visum, dum visis Caiman insulis versùs insulam Pinos¹¹³ ascendimus, quòd vento utcunqve bono usi, et rhombo directo inter tot dies in eius conspectum venire non potuerimus. Ego cum P. Belga triplices mappas examinavimus, verùm concludendum erat aut omnes illas incorrectas esse mappas, aut acum magneticam pati varias hoc in loco declinationes, cum aliundè nobis constaret authorem quendam circa hunc locum ponere magnas declinationes

easque diversas. Similiter deprehensa insula Pinos, dum ad caput S. Antonii¹¹⁴ properamus, nos tam tardus cursus in nostra sententia confirmavit. Dehinc ad caput Iucatam¹¹⁵ transeuntes, Sondam¹¹⁶ ùt vocant, seu fundi altioris mare tenuimus, ob vicinum fundum totum viride, adeoque piscosum, ut copiosos et ceperimus, et gregatim natantes viderimus, sex ferè dies accedente malaciâ in hac piscatione consumptis, aliquvae naves se in mari solum 5 aut 10 orgiis alto deprehendêre ac mox periculo edoctae in altum se recepêre.

Hanc [117v] iocosam navigationem secuti repente ingentes maris aestus et commotiones, aspirantibus insuper ventis Septentrionalibus. Siquidem noctu 7. Septembris mare tales ebullire coepit spumas, ut nocte tenebrosa admodum omnes illae spumae facularum instar apparuerint, insuper fulgura et tonitrua, ventiqve vehementiores classem in diversa disperserint, manè Capitanea ipsa sinè superiore mali parte comparuit, et noctu alias duas naves planè è conspectu deinceps dejecit. Notum est, qvòd dum mare furit, terra maximè timenda sit, proinde dum nos prope Americae littora iam consistere putaremus, saepius recessimus et rursum accessimus. Exercuit nos haec procellosa tempestas 8 dies et nos demùm orare docuit; aliae naves sibi magisuentes iam merces ejicere coepêre, maximè ballas chartae, vasa olei et vini etc., nostrae tamen nihil mali contingere passa est Divina Bonitas. In hac navis commotione nocturno tempore aliquvoties meteora accensa sunt supra navim et qvidem unum aliquvanto tempore summitati mali adhaesit.¹¹⁷ Tandem in festo Exaltationis S. Crucis¹¹⁸ mitigari coepit mare procellosum, cui ego pro mea devotione crucem ligneam sic, ùt mergi non potest, super exstantem imposui, videruntqve pio spectaculo rectam crucem super aqvas ferri. At ecce! Dum nos procul à terra putamus, minor qvaedam navis clarescente horizontis Occidentalis parte exploso tormentò et elato vexillo signum dat visae terrae continentis. Proinde qvieto iam mari plenis velis terram accessimus noctuqve constitimus iactis anchoris, ac summo manè nos ante portu Verae Crucis consistere deprehendimus, dumqve laetabundi portum intramus, angusto sanè tramite navis qvaedam Nazareno¹¹⁹ nomine paulò magis extra viam cursum flectens, infelix in arena substitit nec se liberare valens tam diu motu aqvae qvatitur, donec aqvam haurire coepisset, mox arbores securi, merces efferi coepêre succursu aliarum navium, donec levior reddita in ceteras se collocâset fuitqve illa ipsa navis qvàm Patres Nostri ante novem annos in scopulo Gadibus haerentem experti fuêre.

Vix in portu nostra navis in anchoris substitit, mox in qvieto utcunqve mari è Collegio Verae Crucis adfuit navicula, qvae nos à diuturno nostro maritimo carcere educeret in libertatem. Quid toto hoc itinere passus sim, qvantum ad fragilitatem nostram aliquid dici potest, verùm qvantum ad rationes aeternas, non sunt omnino condignae passiones nec qvidem tales qvamvis meticulous animus horrere solet. Nec amplius Xaveriana instituuntur itinera maritima mihi certè insperata Superiorum charitas obtrudit commoda. Nil magis me confundit qvàm tot mercatorum infracti in periculis animi qvandoqvem me causa aeqvior in similia urgeat qvidqvòd sit; illi de Porto Ricco divite ad Veram Crucem feruntur per multa pericula, nos per Veram Crucem alium portum divitem et felicem inqvirimus. È navicula terram conscendens non potui me continere, qvin in praesentia confertae plebis terram Americam exoscularer ac DEO gratias persolverem. In Collegium deducti Germanam Societatis charitatem experti sumus, qvàm molestiae et aerumnae ex animo detergebantur. Tribus diebus commorati ibidem mox nos viae terrestri commisimus Mexicum versùs, sed qvia tam misera sunt hospitia per viam, non omnes iuncti, sed per 12 aut 10 separati incessimus mulis impositi. Saepius desideraveram iter hoc terrestre cum maritimo si possibile fuisse commutare, tamen tempus et mula me ad terminum contulêre. Ingentia sanè montana nobis subeunda fuêre, et, mirum visu, per viam duos montes sub zona torrida sitos, integro anno nivibus tectos reperiri, tertium in conspectu nostro ingentem fumum eructantem. Hospitia qvae ventas vocantur, sanè ridicula gallinis ad comedendum ferè solis instructa.

In Xalappa¹²⁰, primo oppido quod videre licuit in continente, vidimus [118r] ornatum Indorum in templis et extra ea, dum ex baculis arcus et figuras construunt cratium instar illosque floribus et foliis coloratis non tam citò flaccescentibus exornant, ut à longè gratum evadat spectaculum. Alibi prope Mexicum vidimus ornatûs loco ante Ecclesias aut domos è tribus perticis patibuli instar folia ex arundineto oblonga pendere. 15 levcis ante Puebla exspectavit nos P. Minister in bono Collegii de Puebla cum duobus Fratribus Procuratoribus, qvì à longe nos conspicientes aut de die adventûs nostri certiores facti, nobis obviam processère eqvites et resonantibus à longè campanis^a Apostolicos hospites mira charitate excepère. Sed propter inseqventes Parthias aliàs, seqventi mox die in aliud bonum dicti Collegii pulchro etiam aedificio conspicuum recessimus, inde simili de causa properandum fuit inter campos et nostri boni agros amoenos et fertiles, donec ad tertiam Domum nostram tribus levcis curru ad civitatem devexit, ubi nos R. P. Rector ipse lautò prandiò excepit, et Sacerdotes omnes comitati sunt. Ibidem magno nostro solatio nempe ruri adhuc pueros et puellas Indorum extra Ecclesiam congregatos, quod singulis matutinis horis faciunt, et in circulos separatos in terra considerare ac Doctrinam Christianam suo idiomate decantare, nempe una pars decantando aliquam fidei quaestionem interrogabat, altera cantando respondebat. Ipse Parochus duos parvulos è coetu illo vocabat et coram nobis recitari iubebat interprete ipsomet, quod ipsi dextrè praestabant. Hoc exercitium iuventutem reddit valde peritam.

Collegium Angelopolitanum (seu de Puebla) ingressi, dici vix potest quântò solatiò ob insignem erga nos exteros charitatem excepti fuerimus ac diebus aliquot tractati. Hoc singulare scribendum iudicavi, quod saepius audivimus. PP. Germanos hac in Philippinas transeuntes, et praesertim P. Cuculinum, hic aliquamdiu commoratum, magnam famam post se reliquisse. Fuit è senecionibus aliquis, qvì ob memoriam praedicti Patris mihi et P. Hostinsky interiora vestimenta sibi detraheret, et nobis recusantibus imponeret. Civitas plerisque Hispanis insessa est, ordinata admodum, sed sinè muris et moenibus atqve tectis; caeterum omnis decor eius in Ecclesiis consistit, maxime ad intrà, sicut et Mexici ubi verè decorem domûs DEI diligunt sincerè; neque putandum est, abundantiam auri hic magnam esse, comparativè enim ad nostras partes tamen impendere videntur.

Angelopoli rursus per aspera itinera multis Mexicum deveci sumus; nisi quòd duabus levcis ante urbem ipse R. P. Provincialis nobis occurrit, et post sumptum prandium tribus rhedis nos devexit usque at viciniorem urbis locum, ubi graviore PP. aliis, Dominorum scilicet externorum, splendidis curribus, atqve suavissimo suo amplexu excepère et ad Collegium maius SS. Petri et Pauli deduxère; ad januam, ubi perventum, signò campanae domesticae datò in fraternos amplexus nobis occurrère. Nolim repetere ea profusae charitatis erga nos exhibitae signa, quae nostri antecessores perscripsère, dum Mexicanam in Provinciam sunt recepti, nè actum agam. Vix aliquantum à tanto itinere quievimus, inqvieti eramus, quoad ulterior noster terminus innotesceret, nempe exoptata Missio Indica; et verò singulis brevè innotuit, mihi quidem Apostolicorum Sociorum minimo, sors obtigit, ut opem feram Patri Evsebio Chino ex Provincia Bavariae, Caliphorniae primo Apostolo, qvì iam relictâ Caliphorniâ, quòd Hispani sumptus ultiores facere nolint, super Sonoram è regione Caliphorniae^b, inter quam et continentem Americae fretum tantum interjacere unius diei ipse reperit^c et novos populos detexit ac spem facit exinde cum Caliphorniensibus communicandi. Petierat duos in subsidium Socios, verum unus ego solus illi obtigi; utinam unus pro multis! [118v] Novae huius Missionis aliam non habeo notitiam, quàm ex seqventi epistola eiusdem P. Evsepii Chini, quam haec occasione in Evropam transmittit:

^a campanis || *corr. PZ*; campinis *ms.*

^b primo Apostolo ... regione Caliphorniae || *sub signo * in margine folii add. ms.*

^c reperit || *corr. PZ*; reperint *ms.*

„*Intravimus ex Cucurpe (Missio est ultima Sonorae inter Occidentem et Septentrionem) anno 1687, 13. Martii, ad novum popellum[!]^a gentilium, Chinnas de Bamuchil dictum, ego cum P. Visitatore Emanuele Gonzalez et P. Iosepho de Aquilar Missionario Cuculpeni, et invenimus populum valde nostrî amantem et cupidum nostrae fidei; qvô die ipse P. Visitator baptizavit solenniter unum eorum velutî Fischkalem[!], qvi morituriebat petebatqve instantissimè S[acrum] baptismum, qvi etiam post aliquot dies veluti primitiae ex ista gente ad caelum, ut speramus, transiit. Reduce seqventi die P. Visitatore, ego cum P. Aquilar intramus magis versus noreste¹²¹ seu medio rhombum inter Occidentem et Septentrionem et invenimus aliam gentem in vicum congregatam, qvae se Himiris vocat, qvae cum suo Gubernatore gentili nos receperunt in magna pace et solatio, occurritqve cum cruce et arcu obviam, cui nomen S. Ignatii impositum est. Seqventi mox die aliâ viâ redire coepimus, ad primum inventum pagum de doloribus B. Virginis dictum – et ecce! – invenimus rursus alios duos pagos gentiles, qvorum unum S. Iosephi, alterum B. Virginis de los Remedios intitulavimus, etiam cupidos Sacri baptismi. 26ta Martii^b ad primam stationem redux dedi principium baptizandi parvulos, qvorum 30 et inter eos 2 filios Gubernatoris Sacris undis tinxi, tum ad finem Aprilis usque aedificavimus Oratorium aliquod et pro me domunculam. Habeo excellentem interpretem et oratorem. Incolae et praesertim iuventus accurrunt diligenter ad Doctrinam Christianam, et cum egregia docilitate. 27. Aprilis pagum S. Ignatii rursus adivi et ibidem parvulos baptizavi (donec adulti instruantur in fide confirmenturqve) multum promovent hanc Missionem in temporalibus Missionarii vicini et locus novarum Missionum salubris ac percommodus est.“*

Haec ille idiomate Hispanico ad Procuratorem Indiarum, ex qvibus colligi primò: potest magnum rursus ostium Evangelio pansum esse, et fortè illud ipsum in Caliphorniam. Secundò: arduis laboribus non officere haec blanda initia cùm gentes istae genii adeò inconstantis sint.

Alii suas spartas describent. P. Hostinsky cum P. Neuman inter Taraumares novam eriget Missionem. P. Amarel vadit ad antiqvam in Sonora, Tecpari dictam. P. Gai ad aliam, sed etiam gentiles et vicinos. P. Guilielmus¹²² supra Taraumares in Guadalube[!]. Ego itineris socium nactus sum P. Capus Austriacum, qvi ad vicinam nobis Cucumensem supra insinuatam Missionem pergit, in locum P. Aquilar, de qvo supra. Iter hoc ferè trium mensium nobis instat qvòd fideliter annotabo et geographicè sicut et territorium Missionis novae, describam in gratiam Apostolicae curiositatis. Intereà, dum nos in viam dare cogitamus triplex terrae motus nocturnus patientiam nostram exercuit, qvorum unus ferè horae quadrante duravit ac domum unam cum una alterave persona ruinavit. Et nisi domus huius civitatis et sinè tecto et humiles forent, frequentes hic terrae motus majores causarent ruinas. Primus iam à nobis ad Missionem movit P. Georgius [119r] Hostinsky, seqvemur alii propediem, illud consecuti plurimi, qvòd campum laborum nacti sumus aliis difficiliorem, omnes enim praeter Hispanos PP. et alios pauculos ad novas Missiones destinati sumus. Tantò difficiliores, qvantò magis laboriosos et humani plausûs solatiiqve expertes. Qvòd me attinet, majorem difficultatem non vereor qvàm mecum, illaqve non locorum mutatione nec tanti muneris ratione, sed solâ Xaverianâ vincendi arte superatur; qvare Reverentiae Vestrae et ad qvorum manus hae literae pervenerint, pium suffragium enixè imploro, meqve in Sanctissima Missae Sacrificia demississimè commendo, manens

Reverentiae Vestrae
 Servus in Christo,
 Adamus Gilg

^a populum[?]

^b Martii || Maji et sub signo * in margine Martii

GIL II

Podrobná zpráva z misie u kmenu Seri, charakteristika Indiánů

Úvod: Píše vyžádanou zprávu o životě mezi Sery a vysvětluje okolnosti jejího vzniku. Trvalo mu to dlouho, ale zpráva bude o to věrohodnější a založená na větších zkušenostech [slovní hříčky Serus – serus – serius]. Navazuje na někdejší vážné úvahy o Bohu, které kdysi s adresátem vedl. Chce napodobit prvních jezuitských misionářů; uvědomuje si, že jeho jazyk je venkovský a „barbarský“, ale nechce se provinít „apoštolskou ostýchavostí“. Doufá, že dorazila jeho zpráva o cestě [patrně GIL I], z Čech zatím neobdržel žádnou odpověď. Dostává dřívějšímu slibu a referuje o zemi a Indiánech.

Serové jsou poslední známý christianizovaný kmen, po christianizaci Pimů postoupili od pobřežních oblastí Kalifornského zálivu do vnitrozemí. Začali po „barbarském způsobu“ útočit na christianizované kmeny, až to dopálilo Španěly, kteří je před nějakými třiceti lety párkrát přemohli, vyhladili většinu dospělých a děti odvedli do křesťanských vesnic. Zbylí přišli pro strach ze Španělů „k rozumu“ a mnozí se stáhli do redukce jezuity Fernándeze, zvané dnes „*Populo*“, kde dnes působí nyní sám Gilg.

Po odvolání Fernándeze do jiné misie opustili Serové misii a začali kočovat; ti navíc, kdo byli pokřtěni, brzo umírali [patrně kvůli infekci z kontaktu s Evropanem]. Slitoval se nad nimi Eusebius F. Kino, který r. 1686 zakládal misie v Kalifornii, a vymohl dotaci na jejich misii, která byla svěřena Gilgovi, který sem dospěl 11. března 1688.

Kmen Serů měl špatnou pověst kvůli přirozené lenosti a nestálosti. Proto jeho úsilí málokdo věřil (ani on sám ne) a rektor mu dokonce nabízel jinou misii. Ale zatvrdil se a rozhodl se vytrvat. Uznává, že Serové netihnou k práci a životu na jednom místě (k čemuž přispěla jejich „macešská“ a neplodná země), nejsou uvyklí zemědělským pracem; živí se jako sběrači plodů a semen a „stejně jako evropští Cikáni žijí jako dobytek, usazující se tam, kde jim kvete naděje na život bez domů, bez vůdců, bez zákonů“. Nemají vůbec ponětí o náboženství a neznají věci vyšší než lidské. Pouze převzali ze španělštiny označení pro „odporného ďábla“. Příhoda s démonem, který se jim kdysi zjevil a mumlal cosi španělsky. Indiáni se neshodují v tom, co jim říkal, jenom v tom, že místo jeho zjevení rychle opustili a cestou jim mnoho onemocnělo a zemřelo. A tak je toto zjevení démona prostředkem k poučení o víře; lépe chápou, že mimo věci lidské existuje něco neviditelného.

Neexistují u nich jiné překážky konverze jako idolatrie, polygamie, opilství. Překážkou konverze je spíše jejich nepřetržitě nepřátelství se sousedním kmenem Cocomaqueů, který je ohrožuje. Serové Gilgovi, který nedokázal sehnat španělskou pomoc proti Cocomaqueům, tvrdili, že není bezpečno žít na jednom místě. Dosáhl veřejného uzavření míru v přítomnosti velitele Španělů a dalšího misionáře; pak se mu podařilo založit i další redukce; nejdříve na místě, kde se Indiánům údajně zjevil démon (a kde s misionářem Kappem odsloužili mši) založil misii sv. Tadeáše, poté misii sv. Eustacha, která však byla méně stabilní (*minus constans*) kvůli porušení míru ze strany kmene Cocomaqueů, který proradně zabil křesťanského Indiána [z kmene Serů]. Gilg opět marně shání španělskou pomoc, když vtom vypuknou záplavy. Důsledkem je, že Gilgova redukce se rozpadla kvůli strachu z nepřátel a hladu. Se souhlasem Španělů se vypravil s tolika Sery, které dokázal shromáždit, proti nepřátelům, kteří se však „neobjevili“. Většina Serů odešla po povodni z misie, leč očekává jejich návrat (kvůli nové výsetbě), navíc má naději v pomoc španělských vojáků, které sem poslal místokrál..

Začátkem r. 1692 se odebral k Serům obývajícím mořský břeh. Se souhlasem superiora hodlá zřídít své sídlo v Pópulo a odtud vyrážet na misijní výpravy k sousedním Serům, zvaným Tepokové a od nich pak do pobřežní oblasti, s cílem vybudovat tu misii a přesídlit do ní, zatímco původní Gilgova misii by převzal nový misionář. Vyzrál na indiánskou „lenost“; Indiáni už umí zasít, postavili dokonce misionáři domek a nyní budují kostel; začali zkrášlovat svou vesnici a účastní se náboženského života tak, jak jen lze od divoků, „nedávno změněných na člověka a křesťana“ očekávat. Jsou živočišní, ale ne lidsky zkažení. Může je pokřtít a na chvíli opustit, protože jim nejsou vlastní „pozitivní překážky“ konverze (jako idolatrie či polygamie), jsou schopni „v naději v lepší život“ pozvednout své duše k Bohu.

Sdělí adresátovi, svému bývalému duchovnímu rádcí, několik svých důvěrných myšlenek (*interioribus meis*). Žije v dobrovolném vyhnanství mezi zvířecími lidmi, ale hodlá s nimi setrvat pro Boha, který i jim ráčil zvěstovat své „sladké učení“ (*delicias*). Misionářovou útěchou je pomyšlení, že vše se děje z Boží moudrosti. Chybí mu tu dvě „berličky svatosti“: cvičení každodenní poslušnosti a vnější předměty božího kultu, které stahují pozornost rozptýlované mysli k Bohu. A tak se v myšlenkách vrací k vlasti, vzpomíná na místa živého Božího kultu, na brněnské „mariofily“. Prosí o modlitby za svou misii.

Přál by si být potěšen dopisy z domova, avšak žádné dopisy z Čech ani odjinud z Evropy ho dosud nedostihly. Dostal z domova pouze svazáček zbožných knížek v němčině [„*vernaculâ editorum*“ – Gilg neuměl česky, pouze německy], leč bez dopisu. Děkuje, ale přál by si zprávy o tom, co se děje doma, jak se daří v drahé misii kolem slezského Břehu [kde pracoval r. 1686]. Snad je doma z misii větší užitek než zde; nechť o tom přemýšlí všichni kandidáti zámořských misii; zde nedosáhnou tak velké žně duší jako mohou jinde. Jsou tu dva druhy misii: (1) dobře fungující a ty misionáře z Evropy nepotřebují a (2) začínající, v nichž je život i pohodlí

nejisté, a právě do nich, jak ukazuje zkušenost, jsou posíláni cizinci. I v Evropě mohou mladí jezuité „do Indií“ [evropskými „Indiemi“ myslí obecně apoštolské strasti]. V misiích, kde působí, sice nejsou krutí a vraždící tyraní (ač nedávno dva Taraumarští jezuité zemřeli záviděníhodnou [tj. mučednickou] smrtí), ale vynahrazuje je indiánská lenost, nevěrnost, nevděčnost a nestálost. Misie v jiných zemích mu připadají proti zdejšímu jako procházka růžovou zahradou (kde jsou sice ostny, ale – trpělivost přináší růže); zde je jen a jedině trní a lidská pustina, s výjimkou čistých lilií (dětí). Druhým rokem, kdy vedl misii, vymřely mu skoro všechny malé děti, které pokřtil, až se začal obávat souvislosti křest dítěte=smrt dítěte, ale k jeho úlevě zemřeli i pokřtění starci. Jeden z nich se sem dovlekl až z ostrova v „Kalifornském moři“ [zálivu], aby se stal křesťanem – i taková Boží útěcha může problesknout trnitou cestou misionáře. Touží po známkách Boží přízně pro svou práci.

Jediná ukázka víry pro Indiány je jejich misionář a jeho bezúhonný život. Další potíž: změť nesrozumitelných jazyků a nevhodnost zdejšího jazyka k výkladu víry, především kvůli lexikální chudosti v duševní a mravní oblasti a z toho plynoucí těžkosti při popisu Boží velikosti. Málo příkladů v chování jiných křesťanů, chování mnoha Španělů je spíš příklad odstrašující než hodný následování. Sami Indiáni mohou být svému misionáři nebezpeční; misionář kromě jejich duší léčí i jejich těla; misionářova práce je spíše „dělat z divochů lidi“ než „dělat z lidí křesťany“. Péče jídlo a každodenní přežití způsobuje zanedbání duchovního života. Omlouvá se za svou slabost, která ho vedla k napsání těchto myšlenek.

Přistoupí ke geografickému pojednání o zdejší kraji. Chápe Ignácův výrok nabádající jezuitu ke studiu, byť by k uplatnění svého studia nikdy nenašli příležitost. Pokud jde o Indiány, musí se zabývat tím, jak utišit jejich hlad, protože jakákoli věda je nad jejich chápání.

Přikládá mapu zdejšího kraje, kterou zhovotil [dochována v Brně, viz úvodní přehled dopisů]. Ví, že evropští geografové dosud svými očima nemohli zdejší kraj zdokumentovat, ani nejsou zdejší místa a národy zatím pojmenovány. Zeměpisná šířka a výška a její měření; překážky ve stanovení zeměpisné výšky. Bude se moci zabývat měřením a astronomií, neboť nečekaně obdržel matematické knihy po jistém zemřelém misionáři.

Zdejší část severní Ameriky, Sonora, je převážně hornatá; řady hor jsou seřazeny severním směrem a odděleny „brázdami“. Při cestě za Indiány přichází i do pobřežních rovin. Řeky v létě vysychají. Kraj Serů vyniká hojností zvěře, po výpravách lovců si užívá „zvěřinové hody“. U Indiánů našel mořskou sůl.

Postava Indiána z kmene Serů, mýtus o „obrech“ za mořem [tj. Kalifornským zálivem], kteří chodí mořem pěšky a nepotřebují loď. Loď si staví ze svazků rákosí, místo kotvy užívají kamene. Viděl na pobřeží obrovské žebro vyplavené mořem. Vizitátor na něj naléhá, aby si s Kinem opatřili člun a probádali Kalifornii [pokládanou dosud za ostrov]; potíž je v tom, že dřevo na pobřeží není a je ho nutné dopravovat z velkých vzdáleností. Ale o tom napíše, až dostane odpověď na tento dopis.

Popíše povahu a zvyky Serů. Žasne nad rozmanitostí jazyků v poměru k počtu obyvatel (Serů jsou necelé tři tisíce). Hovoří a píše jazykem Serů, zabývá se jeho mluvnici. Zamýšlí se nad principy diverzity světových jazyků, které jsou různými kombinacemi týchž hlásek. Jeho rodná němčina má podobné zvuky jako jazyk Serů, a tak dokázal výslovnost indiánského jazyka rychle napodobit.

„Barbarské“ jazyky mají tu společnou vlastnost, že slovní zásoba duševních a abstraktních pojmů je velmi omezená a zbývající „katalog věcí viděných a vnímaných“ lze snadno memorovat. Příklady „směšných“ označení evropských věcí v jazyce Indiánů (např. kov → „jed“). Mají rozsáhlou slovní zásobu v oblasti rodinných vztahů (jinak oslovuje otce syn a jinak dcera aj.) a je obtížné se v tom vyznat. Nepoužívají záporku „ne“ a sousední kmen Pimů tak nazývají proto, že Pimové stále opakují „pima“, tj. „ne“.

Děti odmala přivykají tvrdým podmínkám a odmalička zdobí jejich obličej dle svého „barbarského vkusu“ (tetování, propichování kůže, nosní přepážky, uši; zavěšování kamínků, kousků mušlí apod.). Malí chlapani (nikoli dívky) chodí až do puberty úplně nuzí, stejně jako ti nejstarší z nich. Mládež je bystrá, ale bez disciplíny, neboť nemá od koho odpozorovat vlastnosti jako skromnost či náklonnost. Mladí Indiáni mají sklon k marnivosti („předstírají barbarsky komickou krásu“). V dospělém věku nejsou schopni se chovat slušně a čestně, jsou líní a věrolomní, dokud se nestanou křesťany, avšak nechápou podstatu křesťanské nauky (říkají: „Přátelé, uděláme to a to kvůli Bohu, P. Marii a *páterovi*“). Jejich pohřební rituály a způsob, jak drží smutek. Dříve sušili mrtvá těla na stromech, zatímco sousední Pimové mrtvé spalují. Bůh jim dal prostředky k zachování života [= imunitu] a protilátky, které je chrání před kousnutím jedovatých zvířat, např. štíra. Dožívají se vysokého věku, nejsou-li zabiti nepřáteli, což se neděje ve „veřejném konfliktu“, ale v noci a úskočně; nežijí v domech, ale pod širým nebem, a tak je v noci nepřátelé najdou podle ohně a ve spánku někoho zabijí; toho pak rodina oplakává tak dlouho, než je pomstěn podobnou smrtí někoho z nepřátel. Zatím neviděl, že by panna byla před řádným manželstvím veřejně dehonestována.

Popis Indiána z kmene Serů „od hlavy k patě“ [postavy čtyř Indiánů namaloval Gilg i na svou mapu; odpovídají přesně jeho následujícímu popisu]. Vlasy a jejich úprava, obličej a jeho zdobení, ozdoby zavěšené na nosní přepážce a uších, barevné malování na těle. Ozdoby kolem krku, na ruce. Boty a oděv z kůže. Ochrana těla před zimou; zakrývání „nižších“ partií [ohanbí], nesystematický způsob oblékání [obléknu si, co je zrovna po ruce; jeden den se oblečou, druhý den ne]. Pečují dobře o nemocné; nesnesou křivdu.

Letní a zimní srážky. Jejich nejoblíbenější ovoce – plod kaktusu „*himammas*“. Pokládá jeho chuť za jedinečnou a hodnou královského stolu (avšak do druhého dne se ovoce zkazí). V době dozrávání těchto plodů

(měsíc až dva) se Indiáni stahují do hor, jinak neplodných, kde tyto kaktusy rostou. Jejich šťávou se mohou i opít. Když se Indiáni naučí pěstovat pšenici a kukuřici, zahrnují ostatní divoké plodiny; obdivují evropský způsob života. Další druhy potravy Indiánů (plchové, kobylky, červi, mršiny). „Odvažují se“ misionáři tvrdit, že sami jedí jen věci čisté, zatímco Evropané jedí „nejšpinavější“, např. skopové maso nebo kořeněná jídla. Je marno s nimi diskutovat o chuti. Výrobky Indiánů: šípy, rákosové rohože a košíky, hrnce, kůže. Politické uspořádání: náčelník a jeho pomocníci, „*fiscales*“.

Končí, víc se nevejde na papír. Modlí se za úspěch misie u Serů. Snad by bylo lepší pracovat s „dušemi“, které Bůh více oslaví na věčnosti, ale shromáždí do Boží stodoly i tuhle trnitou žej, kterou pokorně a poslušně přijímá.

[138r]

Reverende in Christo Pater!

Pax Christi.

Daturus ego qvoqve tandem in dilectam mihi Bohemicam Societatis IESU Provinciam desideratam hanc ab amicis meis gestorum meorum inter Seros memoriam, R^{tiae} V^{rae} eandem inscribere statui, utpote consuetudine amicitiae spiritualis mihi nuper conjunctissimo.

Verum è Seris meis quibusdam serus ac seriùs nimis fortasse venire videbor, scilicet animum et calamum in serum hucusqve tempus à me dilatatum, tam seria interdum scribendi methodo familiarem epistolam excessisse. Primum sic accipiant velim me relationis integritati magis consulere voluisse, quae longiore Indorum tam variorum ac ipsius terrae incognitae tandem majori experientia probanda videbatur. Alterum qvoqve bene vertant, oportet me cogitationibus subinde de DEO seriis cum Reverentia Vestra agere tanto confidentius, quantum familiarius nuper cum Reverentia Vestra pia ac seria de DEO miscebam colloquia, praesumendo nunc hisce materiam aliquam R^{ae} V^{ae} me daturum sublimiorum cogitationum, nec non me specimen aliquod daturum imitationis duntaxat epistolarum primorum nostrorum Missionariorum, qui de tam longinquis terris ea perscribere non erubescerent, quae eruditus orbis Europaeus non ignoraret, ut saltem sic se suosqve ad magnificandas secum DEI miserationes provocaret. Hinc ego pariter malui hisce imbecillitatem meam, utpote cum quo literae non rusticantes modo, sed et barbarizare incipiunt, in discrimen adducere, quam verecundiae Apostolicae reus videri.

Alteram itineris mei ex Evropa hucusqve terrarum relationem¹²³ ad manus R^{ae} V^{ae} pertigisse penitus ignoro, sic quidem nulla adhuc responsoria ex Bohemia ad me pervenit, timeo nè et ista in portu Gaditano naufragium patiat. Solabor me tamen partibus meis me minimè defuisse. Promiseram eqvidem in prima mea relatione me, conquisita integra Indorum horum ac terrae ipsius notitia, eandem à me communicatum iri, quam hisce nunc praestare contendo.

Seris (sic dicti ab Hispanis mei Indi) in America Septentrionali ad oram maritimam Occidentalem, hinc et nunc cognitarum nationum ac Christianorum omnium postremi, hoc primum saeculo vicinis gentibus, quas Oudetes aliàs Pimas vocant, in pagos prius reductis; ipsi ex ora maritima insulisqve maris Californici in interiora provinciae hujus Sonorae successere. Primum quidem barbarorum in morem neophytos vicinos vexare coeperunt, donec lacesciti et ipsi Hispani eos triginta dehinc circiter annis aliquot cladibus mitigassent, adultis plurimis interneccione deletis, parvulis verò eorundem in pagos Christianorum distractis. Residui tandem metu Hispanorum ad saniolem mentem et vitam reducti sunt et sub exordium deinde anni 1679ⁿⁱ opera Missionarii Urensis P. Joannis Fernandez, viri vitae prorsus integerrimae ac miri cultoris DEI Matris, reducti sunt nonnulli, quam reductionem auspiciis Sanctae Mariae del Populo, quae eadem est (ut ex imagine¹²⁴ colligitur) ac ad nives, seu Mariae majoris voluit dedicatam; hinc eidem loco hodie nomen remansit Populo. Felicem me; si talem vitam coram hac Domina exegero veteranus, qualem coram illa quondam DEI novitius.

Missionario illo Urensi post quatuor laboris cum eis annos, et si aliis duobus pagis uctunqve occupatus ad aliam Missionem evocato, ipsi Seri denuò relicta sua statione per deserta et Christianorum pagos vagari coeperunt; praeterquam, ut colligere potui, quòd plurimi à dicto P[atre] baptizati quàm primum obierint. Sub annum deinde 1686, dum navis Hispana desperatis in Californiam promovendis coloniis litora legit Seris inhabitata in eaque P. Evsebius Franciscus Kinus, [138v] qui Missionibus Californiae instituendis navabat operam, horum Serorum Indorum misertus, dum Mexicum iter relegit, pensum Regium pro Missionario Serorum peculiari stabile impetrat, quae Provincia mihi tandem pro Missione Californiae expetito ac Mexicum adventanti obtigit, eandemque 11ª Martii Anni Domini 1688 auspiciatus sum; itaque ego pro tunc quidem solam hanc denuò solam reducendam reductionem sub auspiciis B[eatissimae] V[irginis] ad Nives, seu del Populo, sustinere jussus sum, sed in spe totius nationis Serensis tam lingua quàm moribus à caeteris vicinis gentibus differentis conversionem procurandam.

Gens haec longè lateqve per has oras pessimè audiebat ob naturalem, quam prae se fert, segnitiem et inconstantiam. Hinc conatibus meis diffidebant complures et ego vel maximè, nisi obedientia mihi sponderet victoriam, quin imò ipse Missionum harum P. Rector visâ saepius hac gentis inconstantia, aliam Spartam offerebat conatibus meis indolendo, non praecipiendo. Verùm ego, sicut in Evropa relicta promovendae^a ibidem Divinae gloriae spe, quod alii complures meas partes suppleturi essent, huc operariorum paucitatem sublevaturus accessi, ità nunc relictis aliis Missionibus commodioribus, hanc gentem ab aliis adeò derelictam excolendi seriò animum obfirmavi. Ipsemet subinde pluribus ad eam deserendam compellebar argumentis, sed non tam efficacibus; quae magis urgerent, quàm sanctè nos exinaniens Charitas Christi? Gens haec, fateor, ad laborem et constantem in uno loco mansionem segnior est caeteris, quam segnitiem terra noverca illi adgenuit siquidem sterilissima ora maritima prognati ab ineunte aetate, terrae culturae inasveti, semen quodlibet herbarum aut arborum sylvestrium fructus pro diversa anni tempestate enascentia circum vagabundi colligunt sedemqve Zingarorum Evropaeorum in morem ibi figunt, ubi spes ventri affulget; sinè aedibus, ducibus, legibus pecudum instar vivunt. Gens est omnis prorsus Religionis, etiam falsae, expers, quae nunquam rebus humanis superius numen adoravit aut cognovit. Solùm foedissimi Diaboli nomen ab aliquo tempore Hispano idiomate illis insedit. Causam à quibusdam illorum accepi, etsi jam Christiani rectè illud confiteri erubescant. Eo ferè tempore, quo ab Hispanis ad necem quaerebantur, contigisse ferunt faeminam quandam dictae nationis ab apparente sibi Daemone, in loco hodie à me ad S. Thaddaeum dicto, mandatum accepisse, ut omnes, quotqvot posset Seros, eò loci convocaret. Dictis illa obtemperat et deserta haec omnia obiens omnes congregat novitatis avidissimos; dumqve sub vesperum choraemas ducunt, è saxo vicino genius quidam rubris vestibis conspicuus ac capite scintillans prodiit, choraemas accedit et nesciunt illi quid Hispano idiomate immurmurat; mox ad suum revertitur saxum et absorptus non amplius comparuit. Quid veri eis dixerit volueritqve non potui ob inconstantem eorum volationem certi aliquid conscribere; in hoc solo omnes conveniunt: omnes terrore consternatos à dicto loco mox avolâsse ac per viam reduces quàm plurimos morbo contagioso obiisse. Haec ipsa Daemonis illis apparentis malitia nunc illorum solet esse instructio; exinde me illis aggerendo rebus humanis diversum aliud invisibile vivens credunt esse necesse.

Caeterùm nullum aliis gentilibus commune nacti sunt conversionis impedimentum; scilicet non idolorum cultum nec polygiam nec tam frequens ebrietatis vitium. Hic et nunc maximum illorum impedimentum est continua cùm gente vicina Cocomacaquetz dicta hostilitas. Siquidem jam eandem me praesente bis in nostram necem Daemon concitavit occisis primùm meis bubulcis, ob quod, cùm ab Hispanis auxilium obtinere non possem, in

^a promovendae || *corr.* PZ; promovenda ms.

mei odium degeneravit, ut mihi palam objicerent: irem quid sibi prodessem, dum tuti ab hoste hoc loco esse non possent. Tamen non cessi his malis; tandem facta pace publica cum dicta utrâque natione in praesentia Ducis Hispanorum et meâ, tum alterius Missionarii, [139r] aliquantulum mei tuti constitere, imò et aliis reductionis principium dedi, siquidem eodem anno 1691 ejusdem nationis Seros Tepokas dictos adorsus sum, ibidemque ubi Daemon illis se spectabilem dedit, incruentum Missae Sacrificium cum P. Marco Kappus, Austriaco Cucurpensi Missionario, libavimus, ipso ad eam excursionem annonam me Verbi Divini pabulum subministrante. Ac deinde saepius alio directo duarum dierum itinere eos adiens instruendo et exstruendo novae Missioni sub auspiciis S. Thaddaei maximi efferatarum gentium Apostoli operam dedi. Deinde sub auspiciis S. Evstachii, ut hi in sua venatione etiam convertantur ad Dominum, aliam reductionem inchoavi, sed minùs sibi constantem, dum enim laetus ex hac expeditione domum redeo, iterum infesta illa nobis gens Cocomacaqvetz pacem rupit, et ipsa qua redeo nocte, Christianum Indum mecum huc accedentem ex insidiis trucidavit; rursum Seri in me revolverunt vindictae et castigationis conatum et dum quaero undique auxilium et ab Hispanis imploro opem, subito tanta aquarum exundatio nobis irrupit, ut spem hostes perseqvendi et omnem insuper Indorum sementem radicitus evulserit[!], adeò ut potior meorum pars partim metu hostium, partim fame adigente dilapsa sit. Nihilominùs, renuentibus Hispanis, quotquot potui Seros congregavi et residentibus aquis adversus hostes cum illis processi, qui mox itinere duarum dierum, cum hostis non compareret, ultrò ad propria remeârunt. Ac ex tunc potior eorum pars longo tempore à pago abfuit, nihilominus redeunte novae sementis satiendae[!]a tempore, ipsi redituri sunt, et spes est praesidii nobis adfuturi Hispanorum, quae nunc Vicerex Mexicanus in harum partium tutelam nobis submittit.

Sub initium anni 1692 ad Seros orae maritimae me contuli ac novas spes ibidem conversionum animo concepi adeò, ut annuente Superiore sic imposterum vitam degere inter Seros valeam; nempe hoc loco Beatae V. ad Nives sedem perpetuam figendo, ut exinde annis singulis aliquot vicibus à Tepokibus incipiendo, oram Piscariam mei Sancti Xaverii auspiciis dicatam percurrere possim praedicando et baptizando, donec spes affulgeat constituendi vicinum pagum et postea evocato novo Missionario ac relicta eidem statione prima, ipse me ad Tepokas conferam atque ibidem sedem constantem figem. Caeterum segnitiam hujus gentis, quam dixi magnum obstaculum esse suae reductionis, superabilem omnino comperi operarii continuò eidem assistentis industria et constantia, nam illi qui mecum constantes persistunt, ad invidiam vicinorum jam sementem facere noverunt, uti proclivior est semper ad ventrem omnis humana industria, neque contemnendam aedem in suas habitationes distinctam mihi aedificârunt, et nunc Ecclesiae Majori exstruendae diligentem navant operam. Ipsi etiam pagum suum pulchro ordinè efformare coeperunt, rebus Divinis sic assistunt atque efficiuntur, quantum à brutis recenter hominem indutis et conversis vitiatis animis sperare licet. Satis ex capite boni videntur Christiani, quia saltem non reperias tam malitiosos, non blasphemos, non avaros, non tam luxuriosos, quam animales. Hinc, animarum prudentes zelotae mihi bene vertent, existimo hanc gentem bona fide me posse baptizare ac aliquo anni tempore sine Ministro relinquere, cum enim nec idololatriis nec misceantur, nec polygamiae dediti sint, nec positivum aliud ponant fidei obstaculum; non erit profecto inconveniens imò et salutare parvulis eorum baptizatis quam plurimos caelo inserere, adulti verò, etsi Ministro absente sine Sacramentis obeant, de quibus experientia teste exiguam capiunt existimationem, saltem fide in DEUM et spe ad beatioram vitam erecti animas suas DEO feliciter reddituri sunt. Caeterum quidquid Sanctissimus Noster Indiarum Apostolus quondam scripserit de adultis Indis Orientalibus, hoc et hisce Occidentalibus [139v] sentire possumus, nisi illud his applicemus: *umenta et homines salvabis Domine.*

^a satiendae[!] || i. e. serendae, corr. PZ; fatiendae ms.

Dego nunc – ut etiam R^{ac} V^{ac} non nihil de interioribus meis patefaciam utpote qvondam sapientissimo animae meae arbitro – dego, inqvam, in hoc mundi voluntario exilio, inter haec bruta humana aut homines brutales; sicut enim hic terrarum multum reperire est plantas sylvestres, qvae in Evropae viridariis solent esse cultae et qvasi specie differentem exhibent fructum, ità hoc hominum genus sylvestre proprie est ac ferinum, sed non tam abjectum et indignum respectu mei, coram qvibus non velim atqve gaudeam propter DEUM veluti prostitui, qvàm ii respectu DEI, cum qvibus delicias suas esse atqve conversari dignatus est in terris DEI filius. Ità, mi P[ater] admodum Chare, qvòd nuper discursuum nostrorum semper caput erat: ad DEI filii morem omnia sua referre altissimae sapientiae esse, ità nunc actionum mearum inter hos barbaros scopus est ac dulcis recordatio statum meum cum eodem conferre. Duo tamen potissima Sanctitatis adminicula mihi hic deese saepius doleo, obedientiae scilicet qvotidianae exercitatio, tum exteriora cultûs Divini objecta, qvae animum evanescentem per sensus ad DEUM pertrahant. Hinc saepius in Patriam memoria relabor, festis praesertim diebus ea loca cogitatione obeundo, in qvibus aliquando DEI cultum magis fervere conspexi, Brunensium qvoties memor existo Mariophilorum, qvandoqvem sub iisdem Marianis nominibus capio has animas super nivem dealbari. Hinc R^a V^a suplex fio iisdem hanc Missionem meam enixè commendare dignetur, Divinam Marianamqve exorent clementiam illudqve pro me freqventer usurpent: ora pro populo, scilicet meorum Serorum.

Alterum est, qvòd nescio qvo desiderio teneor per epistolas consolari in vobis praesertim eorum, qvi id muneris praestare mihi sponponderunt. Hucusqve certè nulla è Bohemia, etsi aliunde ex Evropa, ad me pertigit epistola indignitati illud meae attribuens, rectè nunc cognoscendo, qvo loco tunc apud meos fuerim, siqvem tam praesto mei memoria exolevit. Nihilominus, fasciculus libellorum piorum vernaculâ editorum sinè epistola in meas manus pervenit, qvos si in Hispanum idioma transtulero, non erit tanti itineris coram DEO labor incassus. Interpretor eam fuisse mentem R^{ac} V^{ac} à magno Augustino, cui R^a V^a inprimis insistit, non adeò alienam, utpote qvi non solùm vivebat ingenio, sed etiam qvàm plurimis pietatis adminiculis per orbem universum DEI laudem voluit propagatam. Cuperem eqvidem scire, qvae interea temporis ad DEI gloriam apud vos peracta sint, praesertim in Missione Brigensi¹²⁵, cui dolens sublatus sum et pro qva, cùm plura agere non possem, me plura passurum adpromisi, dixi dolens sublatus sum non tamen paenitendo, qvia nunc Spartâ meâ sic contentus vivo, non qvòd hic plures fortè animas DEO lucrari possim, sed qvòd ibidem plures meas partes, et meliùs obituri sint, hìc autem jam plurimae animae absqve mea opera aeternum passae fuissent exitium. Sic porrò sentiendum arbitror omnibus iis, qvi huc pervenire secum deliberant, ubinam majus DEI obsequium praestare possint. Non sibi hìc persvadeant velim plausibiles et copiosas animarum messes, qvales fortè alibi relicturi essent, sed ibidem suas partes obituros complures, hìc verò perpaucos. Duplices hìc reperire est Missiones, qvasdam jam bene instructas et mediis temporalibus percommodas, pro qvibus nullum ex Evropa venire est necesse. Alias verò aut inchoatas aut inchoandas, in qvibus vita et commoditas periclitatur, et pro his teste experientia semper sunt expetiti Patres exteri, qvi nescio qvo pacto, qvanto longiùs accedunt, tantò postea majori impetu feruntur ad exantlandas conversionum difficultates; verum oporteret esse ejusmodi, qvos Superiores è suis Provinciis aegrè dimittant. Semper enim aliqvos aliunde expetere non tantùm his terris proderit, sed et vestris, ut sic juvenus religiosa fertilissimis meritorum votis Apostolicis ad insignem exerceatur virtutem, etsi votis potiri non possit, Indias obeat in Evropa, qvo nomine omnes veniunt Apostolicae aerumnae. [140r] Et verò hisce in partibus non tyrannorum crudelitas, non tanta barbarorum rabies martyria minantur et excidia, qvanqvam non ità pridem hac invidendâ sorte sublatis sint duo Patres Taraumarenses. Ipsa regionis hujus mollities, Indorum horum segnities, infidelitas, ingratitude, inconstantia tormenta sunt et aerumnae. Aliae Missiones alibi terrarum mihi roseta videntur, etsi spinis difficultatum horrida, è qvibus tamen patientia aliquando rosas colligat. Hae verò pura vepreta sunt omni solatio humano destituta,

nisi velis dicere sola lilia has inter spinas et sentes enasci, puta solorum parvulorum è vita inculpatos transitus, mihi certè altero qvo hanc Missionem sustinui anno, omnes ferè parvuli à me baptizati vitam alteram inivêre, ut vehementer timerem, nè id baptismo in malam partem verterent, deinde etiam non levi solatio affectus sum senes qvosdam decrepitos huc adrepsisse et vix baptizatos obiisse. Unus certè ex ipsa maris Californici insulâ huc adreptans, à me qvaesitus, quid vellet, respondit huc se accessisse, ut saltem Christianus moveretur; qvi baptizatus paucos intra dies animam egit. Adeoque etiam inter haec vepreta Divinae praedestinationis nos afficiunt Divina solatia. Nihilominus, identidem sacro percellor horrore ob altissimum hîc terrarum è caelo signorum silentium; profectò si in hac Tyro et Sidone¹²⁶ fierent talia, quae alibi solet optimus DEUS in suae veritatis contestationem exhibere, plura fortassis, sed non ultra, et his sit venia verbis.

Solùm et unicum his pauperibus manet fidei discerniculum, vita operarii ac ministri sui inculcata ejusque charismata meliora; illud hic quoque me vehementer angit lingvarum non dico tam imperceptibilium confusio, sed praesertim in mea explicandi[!] res fidei summa difficultas, ob verborum, quae animum ac mores concernunt, extremam penuriam, cùm item objectis rerum magnificarum adeò destituantur; sequitur, ut et voces iis deficient, quibus DEI Majestas aut vitae alterius commoda in aliquem saltem comparisonem venire possent. Saepiùs mihi usu venit, quod impensiori studio verba paucula exquirere studeam pro explananda illis Doctrina Christiana, quam quendam verborum delectum atque varietem pro dictione exornanda, hoc unicè desiderans, pari labori parem respondere fructum atque mercedem succedit, ut cùm rem vivis Christianorum exemplis velis confirmare, non reperias; siquidem multorum horum Hispanorum vita magis scandalo est quàm exemplo, quae communis solet esse operariorum Christi per orbem querele, quòd claritas generis saepius esse soleat obfuscatio Christianae virtutis. Demum etiam haec ipsa Indorum horum administratio solet esse quandoque ministro valde periculosa et petra scandali, siquidem cùm non solùm animas, sed et corpora eorum curare sit necesse, ac priùs ex brutis homines quàm ex hominibus Christianos efficere. Contingit subinde nimis cum Martha sollicitum esse, dum sub specie necessitatis cupiditas limites excedit, lingvas Hispanorum in calumnias provocat ac demum è contemplatione rerum divinarum mentem avocat. Non sic cautis Christi operariis, praesertim in prima Missionum institutione evenit, qvi saepius necessariis destituti animum faciliùs ad divinam revocant opem; quidquid annua frugum benignitate largitus fuerit Dominus, hoc ipsi in suos refundunt, et licèt in laboribus multis nonnihil de contemplatione seponant, rectè noverunt, orationem charitatis officiis et religiosae paupertatis nitore cum eleemosynarum elargitione posse supplevi, ut quod olim in saeculo propter Christum reliquerant, nunc Christo in pauperibus elargiantur praesertim cùm finis sit principalis animarum ad DEUM traductio.

His confidenter R^{ae} V^{ae} sensum meum aperire volui super hoc praesenti statu meo sciens R^{am} V^{am} insipientiam, cùm sit adeò sapiens, sustinere solere et cogitationes meas altius sublimare consuevisse. Si haec quoque ad aliorum aures pervenerint apud familiares quondam meos, praescriptam imbecillitatis meae notam renovabo lubens; apud ignotos verò illud obtestatus, ut quod meliùs cognoverint ipsi, hoc et agam ego; DEUM obtestentur.

Nunc ad alia calamum revoco. Non dubito R^{am} V^{am} etiam desiderare à me aliquam regionis hujus [140v] geographiam, pro terris incognitis describendis è caelo petendam esse rationem optimè noverit R^a V^a quod etsi noverim et ego, tamen mihi nunc usuvenit illud, quod Sanctus Fundator adeò commendatum disciplinarum studiosis reliquit iis disciplinis dabunt operam, etsi ad exercenda ea, quae didicerint, nunquam perveniant. Solùm mihi relictum est ex his mundi angulis et Americae Occiduae latere pro aeternitate aliquid demonstrare, caetera mathemata curiosa cùm ad sedandam pauperum famem conferant nihil et supra capacitatem illorum existant, autoritatis etiam mihi conciliant parum.

Confeci rudi hoc calamo hanc, quam adjungo, mappam geographicam¹²⁷, cùm sciam Geographis Evropaëis hanc novam descriptionem oculari experientiâ comprobata non dum cognita esse, nec nomen horum populorum locorumque in aliis mappis generalibus exstare. Qvod latitudinem geographicam horum locorum attinet, certi aliquid propriâ observatione statuere potui, sed qvod longitudinem concernit, iis fidem facio, qvi ante me nescio qva ratione has terras à primo longitudinis gradu sic remouent, qvae longitudinis geographicæ observatio cùm hic et nunc securiori soleat methodo confici per ejusdem eclipsis sub diversis meridianis conspectum et calculi exinde mutuò collati differentiam ego verò adeò longè remotus sim, ut eadem siderum phases mihi intuenti communes vobis esse non possint aut valde exiguae; est enim differentia longitudinis geographicæ inter me et Pragenses 149 gradus. Nihilominus curae mihi erit aliquas annotare observationes et studium aliquod astronomiæ resumere, qvia dum haec perscribere cogito, casu insperato obveniunt mihi libri mathematici à defuncto qvodam P. Missionario nostro relictis cum tabulis Rudolphinis et Argolinis ejusque ephemeridibus. Placeat nunc hanc ipsam mappam oculis perlustrare, quam sequentibus cupio explanare.

Terra haec Americae Septemtrionalis, praesertim nostra Sonora, potiori parte est montosa, sed ità, ut series montium pulchro ordinè spectent Septemtrionem qvasi qvibusdam sulcis convulsa apparet. Verùm solus ego immensas planities et campos mare versus obeo, dum ad meos excurro. Fluvius item meus hoc habet singulare, qvòd in diversis locis praesertim tempore aestivo totus in terram mergatur, et post aliquod spatium rursus è terra prorumpat. Terra Serorum abundat cervis, damulis, capris sylvestrib[us], leporibus, cuniculis, apris (sed his exiguae magnitudinis), ità ut dum cum aliqvibus venandi peritis iter ago, dapibus ferinis gaudeam, si velim. Nactus sum et inter meos Seros salem marinum, qvem alii PP. valde procul solent inquirere.

Maritimi Seri^a proceræ staturæ sunt et ipsi referunt, fabula sit an experientia illorum certa nescio, transmarinos nempe trans insulam Serorum homines esse prorsus staturæ gyganteæ, in mari eos non remigio aliquo sed pedibus incedere, nec dicere possunt si sunt de insula Californiae¹²⁸ aut alia parva insula. Nostri Seri naviculam sibi construunt non ex ligno, sed ex cannis, nempe tres fascas earum sic colligando ac constringendo, ut proram et puppim efforment; dum se figere volunt lapidem locò anchoræ in mare demittunt. Primò dum mare accessi die in littore reperi obstupescendæ magnitudinis costam, quam mare ejecerat, paenituit me deinde non retulisse mecum mensuram, qvia jam altero die, non ampliùs comparuit. Summè instat noster Reverendus P. Visitator Ioannes de Salvatierra Mediolanensis, ut ego cum P. Evsebio Kino procuremus fieri lanceam aliquam aut parvum navigium, qvo e portu Serorum Californiam versùs terram exploremus. Difficultas non parva est, qvod ligna [141r] procul sint advehenda, qvia in ipsa ora maritima debitam materiam non est invenire. Sed de his in aliis^b, si prius super hanc responsoriam aliquam ex provincia vestra nactus fuero.

Nunc in gratiam terræ hujus cupidorum Indorum meorum indolem atqve mores descripturus sum. Primùm, qvod in admirationem venit, est haec inter tam paucas animas idiomatum diversitas. Totius enim Serensis nationis vix ad tria millia numerus ascendit, nisi in ipso mari Californiae plures inveniantur insulae à Seris inhabitatae, qvod nondum mihi constat; nactus sum ego lingvam perdiscendam talem, qvalem adhuc nullus non Indus rectè pronuciari atqve scribi posse judicavit. Tamen cùm necesse sit, ut omnis lingua confiteatur ei, qvi illius Supraemus[!] est Author, mihi omnium ineptissimo haec Sparta obtigit hanc Serorum lingvam addiscendi, scribendi et ad regulas certas reducendi. Sed mihi tanta in mundo lingvarum diversitas non aliud sonare videtur, qvàm qvaedam annagrammatica literarum paucarum à naturâ definitarum transmutatio; hinc lingvarum plurium periti, plures

^a Maritimi Seri || *corr.* PZ; Maritimis Seris ms.

^b aliis || *corr.* PZ; alii ms.

in his lingvis peregrinis reperient voces in alia jam sibi cognitâ lingva similes, imò et easdem plurimas, sed aliud significantes pro arbitrio instituentium, ac proinde non tam barbara ac imperceptibilis iis videbitur lingva peregrina prout est similiter dentalis aut gutturalis suis nativis; hinc qvia cum Germanica materna mea compluribus affinibus dictionibus consonat haec lingva Serorum, mihi brevi tempore pronunciatu familiaris insedit, qvòd ego non memoriae felicitati, utpote adhuc barbarè respectu eorum loqvens, sed Divinae Providentiae gratus adscribo his animabus de ministro saltem hoc pacto idoneo succurrenti.

Habent hae lingvae omnes barbarae hoc peculiare, ut facilius inhaerent ex eo, qvòd in iis ingens dicionum sylvâ deficiat, scilicet qvae ad animum et ejus abstractionem pertinent, facilè enim est reliquarum rerum visibilibus et sensibilibus cathalogum perscribere atqve memoriae mandare. Rebus verò ex Evropa huc allatis et nunqvàm antea visis ridiculas affingunt voces, prout rebus suis similes videntur; proinde armenta majora, boves et vaccas grandes cervos mei vocant, triticum gramen seminabile, omnia metalla venum appellant. Sed qvòd suas cognationes atqve affinitates concernit, sunt fusissimi et confusissimi: aliter enim filius suum compellat Patrem qvàm filia et aliter frater minor majorem qvàm major minorem et sic de aliis consangvinitatis gradibus, ut prorsus sit difficillimum singulorum respectivè nomina callere. Illud etiam in meo Serorum idiomate singulare et fortassis à caeteris omnibus nationibus diversum eos non usurpare unqvàm particulam non in constructione, sed verbis atqve nominibus negativis uti ad exprimendam negationem, cùm tamen vicina gens Pimarum propterea sic dicta sit, eò qvòd toties repetant „pima“, scilicet non, particulam negativam.

Lubeat nunc Indorum meorum aetates demirari. Proles in lucem effusae duris mox exercentur, hinc tot earum statim hanc vitam deferunt. Parvulorum adhuc circum oculos ac ora cutem spinis compungunt, ut suppuratus sanguis nigras maculas relinqvat, ac sic faciem ad illorum scilicet barbaram elegantiam depingunt, [141v] aures item et narium mediam chartilaginem perforant, ut exinde lapillum aliquem aut gemmulam aut partes concharum suspendere possent, aut jam maturi qvòd Evropeaei quidam post aurem isti sub naso dentiscalpium circumferunt. Pueros inpuberes, non item puellas, ad usqve pubertatem nudos planè incedere sinunt et licèt zonâ aliquâ diversi coloris aut aliis quisqviliis lumbos exornant tamen tegenda non contegunt, ut videre toties cogaris, qvòd aspicere non licèt; sic et decrepiti senes repuerascendo verecundiam rursus exuunt ac se prorsus detegunt. Juventus haec exporrectae indolis est memoriae utcunqve felicitis, sed inconstans, effraenis juventuti Evropeaeae in hoc dissimilis, qvòd illa disciplinam aspernetur, ista verò eadem destituatur, qvia nempe illis desunt viva modestiae atqve pietatis exempla; juvenus haec etiam in vanitatem valde proclivis est, qvibusqvibus potest coloribus plumis, quisqviliis corpus nudum pingit ac barbarè comicam pulchritudinem fingit, ut saepius, qvem nuper indolueram mundum stultè in Evropa fastuosum, ridere nunc debeam, tam barbarè vanum.

Ad virilem aetatem proveci, cum motivis politicis ac honestis moveri sint incapaces, segnes et fraudulentis redduntur, nisi jam Christiani facti motivis altioribus regantur; sed tam sinè discursu et majori investigatione, ut in suis exhortationibus, si caeteris praeficiuntur, nihil aliud audiatur, qvam: „Amici mei,“ ordine suo eos nominando secundùm gradus consangvinitatis, „agamus hoc propter DEUM, propter S. Mariam, propter Patrem,“ ac magis fideles qvam rationales, si ex corde hoc dicerent. Hoc stulti inter eos moris est, qvòd nemo generum suorum^a et vicissim alloqvatur ac propè accedat. Defunctos suos horrendo planctu una die deplorant, ac deinde faeminae sub noctem et auroram saepius naenia ad musicum qvendam concentum deducta, sed nihil significativa praeter dolorem, parentes etiam ad mortem filiorum aut valde charorum, in signum luctus comam sibi praescindunt ac faciem denigrant, et si vestitu aliquo gaudebant, eo relicto corpore nudo et sqvallido comparent, luctum mundi in hoc imitantes, qvòd alibi sit vanè hìc barbarè tetricus. Mei Seris[!] gentiles

^a generum suorum || generorum socerum [?]

defunctorum cadavera solebant arboribus superimponere ac spinis undiqve munire, nè à carnivoris avibus discerperentur, sed à sole exsiccarentur. Vicina verò gens Pimarum cadavera mox igne consumere solet. Ad conservationem^a vitae sua illis DEUS inspiravit remedia et tot venenatis animalium morsibus antidota efficacia illis adnascuntur; uti ego in scorpionis ictu sum expertus, infrigidationes corporis acri adustione carnis curare solent.

Pleriqve ad decrepitam usqve senectam pertingunt, nisi ab hostibus violentè ac fraudulenter interimantur, qvòd non solet contingere in publico aliquo conflictu, sed noctu ex insidiis; cùm enim pleriqve aedibus non utantur, sed aperto sub dio dormiunt, fit ut hostes noctem ignes eorum facilè à longè discernant atqve dormientes telis configant. Occiso sic aliquo parentes aut amici tam diu mortem deplorant, praesertim vaetulae, donec amici animo erigantur ac vindictam cogitent ac rursus sic insidiosè hostium aliquem trucidant. Nondum in hac barbaria comperi virginem ante matrimonium debitum publica inhonestate prolapsam esse. [142r]

Hunc à capite ad calcem Indum Serensem describo. Hic crinibus oblongis desuper scapulas dependentibus, aut circa tempora contortis aut etiam mitrae coriaceae galeae instar insertis, oculos et ora circum nigris compunctus maculis, genis caeruleo colore aut ferarum sanguine depictis sibi gratiosus videtur, è narium media chartilagine lapillus caeruleus dependet aut plumula diversicolor aut dentisculpium insertum est, ex auribus frusta concharum bellè effigurata, aut funiculi diversi coloris dependent, corpus, praesertim ante pectus et genas coloribus commaculant, unde primùm Hispanis se produnt, qva de terra minerali hos colores sumpserint, ubi deinde suam vanitatem labore et sudore vultûs sui expiare solebant, sed jam à Rege impetratum est neophytos nostros intra viginti annos ad ejusmodi labores non posse cogi. È collo videas pendentem rotundè politam grandem concham et quidquid demum granorum, fructuum, globulorum vanitas barbara potest excogitare. E brachio sinistro armillam videas pendulam è pelliculis multiplicatis ac in lora conscissis, inqve ea cultrum nudum insertum. Plantas quoqve muniunt quibusdam soleis è pelle cervina multiplicatis veluti Romanis cothurnis. Contra frigus se armant pellicio quodam, quòd è leporum pelliculis in lora conscissis ac contortis utrinqve pilis assurgentibus funiculis sic construunt, ut continuum appareat foris et intus pilosum. Tegenda vulpina pelle ante et retrò contegunt, sed quòd sexum alterum attinet, ab ipsa infantia semper inferiores partes honestè, si non alià, saltèm è pellibus ferinis facta toga cooperiunt. Eorum verò, qui jam honestati studere incipiunt, impossibile est certum corporis habitum describere, quidquid enim ad frigus arcendum aut nuditatem contegendam sese offert, illud corpori superinjiciunt, hinc videbis alios solo indusio vestitos, alios solùm caligatos incedere, alios brevi caligis super humeros impositis aut thorace femora contegere. Et cum lusui cuidam lignellorum sint addictissimi, unus idemqve pileus aut caligae brevi omnibus erunt communes et tum parum rebus afficiuntur, ut hodie bene vestitus, cras nudus compareat, vestitus amicorum alicui sponte oblatis cor grande sic dictitantibus et providis objiciendo, quòd sua nimis amore depereant. Erit invenire quosdam, qui diu collectis in unum rebus ad victum et vestitum necessariis die quodam vicinos egentes convocet et omnia largiter dispertiatur, ipsi quin imò parvuli bolum ex ore accipient ac cum praesente dividunt. Aegris magnâ charitate assistitur et succurritur; sed injuriâ ab aliquo lacessiti implacabiles sunt.

Duae potissimum anni tempestates illis molestè accidunt et mirâ patientia ab illis tolerantur: altera brumalium, altera aestivalium pluviarum. Illa corpora illorum nuda adeò constringit, ut tunc vix ad aliquid idonei videantur, nihilominùs vili flocco contacti Missae assistunt. Altera in remedium tantorum aestuum à natura praevisa illis solet esse causa infirmitatum, quia enim tunc valde oppleti sunt illo suo primario fructu, quem himammas vocant, qui unicè est appetibilis et etiam regali mensae inferre posset, tam sapidus atqve

^a conservationem || *corr.* PZ; conservatioem ms.

appetibilis est, qvi è stipite quodam columnae instar spinis undiqve horrido, sicut et ipse cortex fructus prodit; sed altero mox die [142v] asservatus corrumpitur. Durat hujus fructus tempus uno alterove mense et tunc Indi nostri gaudent degere in montibus, qvia aliàs sterilissimi montes hac planta eo tempore referti sunt, cujus succo etiam se inebriare solent, qvo finito hoc vitium exulat. Caeteri fructus et semina pro diversa anni tempestate erumpentia non exiguae sunt salubritatis, utpote à terra minerali enascentia. Qvi tamen sementem facere incipiunt majzii¹²⁹ aut tritici, postea facilè contemnunt caetera pecudum pabula et fructus sylvestres, nostrumqve victum valde demirantur. Dixit nonnullus ex alio pago Indus Patri suo: „Mi Pater, videtur DEUS multùm vos amare, cùm vobis in vestris terris, uti ex huc allatis videmus, tantas cupedias appetitui vestro praeparaverit, nos verò parùm cum solo majzio contenti vivamus.“ Comedunt mei glires sylvestres, locustas, vermes flavos e calidis imbribus super gramen enascentes, pediculos suos, cadavera ferarum à leonibus aut avibus discerptarum, et tamen è meis nonnullus mihi ausus est dicere se quidem omnia munda, nos verò immundissima comedere, ità enim gentiles quidam carnem ovinam aut cibos aromatibus conditos non attingent, ut frustra cum illis de gustu disceptaveris.

Nunc ad eorum artes venio, non aliàs certè natura illis indulset, qvàm sagittas et pharetras construere et quidem acutis lapidibus, qvando cultris antea carebant. Item storeas et canistra è palmis aut cannis flectere, ollas ingentis magnitudinis conficere, pelles suas ferinas cum ipsius animalis cerebro et sevo insigniter mollificare, atqve his absolvuntur omnia illorum artefacta.

Demum ubi regnat ignorantia, exulat politia; qvalemqvalem nunc ab Hispanis didicère. In qvovix pago omnibus unus aliquis praeest nomine et titulo gubernatoris habens sub se alios ministros, qvi in signum officii, baculum benè adornatum praeseferunt. Ipse P. Missionarius pro Ecclesia et sua domo sibi eligit Fiscales; priores officiales Hispani constituunt ac immutant.

Finem facio, qvia plura non capit haec papyrus. Faciat optimus DEUS, ut inter hos Seros mea operâ aliquid coram DEO valeam, diu fateor rogavi qvondam, ut Missionem Indicam haberem, nunc seriò, ut hanc Serorum diu habeam. Vellem eqvidem operam meam animabus impensam talibus, qvae in tempore et aeternitate magis DEUM essent glorificaturae qvàm istae, verùm in communi Societatis IESU animarum messe etiam spicas has ab aliis neglectas in horreum Domini congregando, gratum DEO obsequium me praestare existimo, qvanto humilius et minus plausibile, tanto dignius Dignissimo DEO; qvod ut agam, excelsis^a V^{ae} R^{ae} apud DEUM meritis atqve precibus enixè commendo, maneoqve

Reverentiae Vestrae
indignus in Christo Servus,
Adamus Gilg

Dabam in America Septemtrionali, in Missionibus Sonorae, ex pago de Nostra Señora Del Populo inter Seros, anno 1692, mense Febuario.

^a excelsis || *corr. PZ*; exelsis *ms.*

GINTZEL Joannes (P.)

(8. říjen 1660, Chomutov – 11. únor 1743, Aquirás v oblasti Ceará, Brazílie)

ZMIŇOVÁN:

EYM I

ŽÁDOSTI:

22. leden 1689, Praha (ARSI, FG IX 756, f. 294)

13. srpen 1689, Praha (ibid., f. 301)

17. prosinec 1689, Praha (ibid., f. 306)^a

DOPISY:

GIN I

5. červen 1694, Bahia (Brazílie), Joannes Waldt

Uložení: **Originál:** NA Praha, JS III 419/3, f. 110r-v [*obojí text*]; excerpta: MZA Brno, G 11 557/6, f. 13r-v [*obojí text*]; MZA Brno, G 11 557/6, f. 32r-v [*32r text; 32v prázdná*].

Edice: Pavel ZAVADIL, *MBr*, s. 53-58. – Pavel ZAVADIL, *JGi*, s. 207-209.

Překlad: *WB* č. 49 [něm.]. – Josef KOLÁČEK, *OI*, s. 26-30 [čes., neúplné, pomícháno s GIN II]. – Pavel ZAVADIL, *MBr*, s. 70-74 [čes.].

GIN II

5. červen 1694, Bahia (Brazílie), kolej v Českém Krumlově

Uložení: **Opisy:** MZA Brno, G 11 557/1A, f. 21r [*text*]; MZA Brno, G 11 557/6, f. 82r [*text*].

Edice: Simona BINKOVÁ, *Os países*, s. 158-159. – Pavel ZAVADIL, *MBr*, s. 61-62. – Pavel ZAVADIL, *JGi*, s. 209-210.

Překlad: Josef KOLÁČEK, *OI*, s. 26-31 [čes., neúplné, pomícháno s GIN I] – Pavel ZAVADIL, *MBr*, s. 76-78 [čes.].

GIN III

6. červen 1694, Bahia (Brazílie), Albertus Bukovsky

Uložení: **Opis:** MZA Brno, G 11 557/6, f. 59v [*text*].

Edice: Pavel ZAVADIL, *MBr*, s. 58-60. – Pavel ZAVADIL, *JGi*, s. 210-211.

Překlad: Pavel ZAVADIL, *MBr*, s. 74-76 [čes.].

GIN IV

14. duben 1695, Kurumamba (Brazílie), Joannes Waldt?

Uložení: **Opis:** MZA Brno, G 11 557/6, f. 12r-v [*obojí text*].

Edice: Pavel ZAVADIL, *MBr*, s. 63-66. – Pavel ZAVADIL, *JGi*, s. 211-213.

Překlad: Josef KOLÁČEK, *OI*, s. 31-35 [čes., neúplné, pomícháno s GIN V]. – Pavel ZAVADIL, *MBr*, s. 78-81 [čes.].

GIN V

1695, Kurumamba[?] (Brazílie), ?

Uložení: **Opis:** MZA Brno, G 11 557/6, f. 15r-v [*obojí text*].

Edice: Pavel ZAVADIL, *MBr*, s. 66-69. – Pavel ZAVADIL, *JGi*, s. 213-214.

Překlad: Josef KOLÁČEK, *OI*, s. 31-35 [čes., neúplné, pomícháno s GIN IV]. – Pavel ZAVADIL, *MBr*, s. 81-84 [čes.].

^a HOFFMANN (s. 9) uvádí (mylně) žádosti jen dvě, druhou navíc s nesprávným datem.

Další dopisy dochované ve Weltbottu:

WB č. 207. 7. září 1720, Lisabon (Portugalsko), Christianus Holzbecher; Překlad: Josef KOLÁČEK, *Olomoučtí indipetae*, s. 36-37 [čes.].

WB č. ? [STÖCKLEIN-KELLER XL, s. 21 (*sic* LEITE VIII, s. 286)]. 21. červen 1741, Ceará, „rektor pražské koleje“.

GIN I

První dojmy z Brazílie

Píše první dopis z Brazílie; 19. května 1694 dospěl do přístavu Bahia.

Je v bahijské koleji: setkal se s Viceprovinciálem a byla mu přidělena misie u řeky sv. Františka, o které slyšel první zprávy. Chystá se tam odejít „příští týden“. Jeho představený nemá dobré vzdělání, přesto řídí misionáře; dekret portugalského krále totiž zabráňuje cizincům v dosažení vedoucích postů, který vymohli portugalští jezuité.

Účastní se provinciální kongregace (která čítá celkem 23 osob). Vzájemná nevráživost portugalských a brazilských jezuitů. Schůzi předsedá Valentin **Stansel** původem z české provincie. Zdejší jezuité nechtějí, aby sem jezdili cizinci. Lituje, že takové pravidlo neplatilo již dříve, nemusel se sem dostat; teď už svou chybu nemůže nikdy napravit. Zdejší jezuité mluví neuctivě o cizincích i před světskými osobami, lživě je pomlouvají apod.

Stansel zdraví českou provincii, nenapsal do ní prý nikdy ani jeden dopis. „Podivuhodné“ okolnosti **Stanselova** příchodu do Brazílie: jeho pobyt v Portugalsku v době, kdy zde propukla vlna nenávisti vůči „Němcům“; její důvod v politických událostech stran obsazení portugalského trůnu. **Stansel** se měl v nastalé situaci vrátit do Čech, ale náhodou se stal sociem italského vizitátora, který byl na cestě do Brazílie. V Brazílii však došlo k aféře: brazilští jezuité odmítli vizitátora uznat (tzv. *Jacintada*). Zneuznaný vizitátor se vrátil do Itálie, zatímco **Stansel** už zůstal v Brazílii. Celý život strávil v kolejích a věnoval se vědecké práci [matematika, astronomie] a publikaci knih. Rukopis jedné Stanselovy knihy nedávno nešťastně shořel v Lisabonu. Nyní **Stansel** dokončil další knihu a zaslal ji do Říma.

Žádá o náboženské suvenýry a drobnosti pro Indiány. Sám zaslal suvenýry brazilské. Znovu připomíná silou xenofobii portugalských a brazilských jezuitů; varoval ho před ní i kapitán lodi, kterou sem plul. Cizinci jsou zde posíláni do těch nejdlehljších misií, kam zdejší jezuité nechtějí chodit.

Varuje českou provincii, aby sem nevysílala další misionáře, a doporučuje jim obrátit „přání a námahu“ do Evropy, např. Uher. Indiáni nejsou schopni chápat smysl „nadpřirozených věcí“ a snadno se vracejí ke „zvířecímu způsobu života“, pokud je misionář neživí. Takový stav věci nemusí panovat ve španělských misiích. Nemá čas na delší dopis. Láskyplně zdraví českou provincii a prosí o duševní podporu, útěchu a modlitby.

[Postskriptum:] Nové zprávy ze dvou lodí, které jsou na cestě z Goy do Lisabonu a kotví v Bahii: naděje ve svobodu evangelizace v Číně. Mučednická smrt J. de Britta. Cestovní deník jezuita Grimaldiho. Smutné zprávy o plavbě Spinolovy jezuitské výpravy do Goy: „strašlivá“ bouře a její tragické následky. Jezuita Taschart zajatý Holanďany. Doporučil prokurátorovi Bukovského. Portugalský jezuita Pereira v Číně.

[110r]

Reverende in Christo Pater Praeposite!

Prima haec est, quam ex Brasilia do, epistola. Ad hanc 19. Maji (in pervigilio scilicet Ascensionis) adveni, in ipsi portûs conspectu periculosâ et diuturnâ tempestate jactatus.

Bahyae¹³⁰, ubi Provinciae hujus est Seminarium, centum et triginta Religiosos numerans, conveni R. P. Viceprovincialem, cui cum meis patentibus etiam Romanas extradidi, quibus supremus totius Provinciae Moderator nominabatur. Pro praemio retuli ab eo Missionem inter Tapuyos, sitam ad flumen S. Francisci, cujus Superior eo fine huc advenerat, ut Missioni novum operarium procuraret. Missio remotissima, pauperrima et laboriosissima est, septem constans pagis Indorum, quorum extremi duo viginti leucis ab invicem distant. Nihil illic crescit, quod humanae vitae subserviat. Ad hanc proximâ hebdomade iter centum et sexaginta leucarum sum ingressurus cum Superiore, qui licet neque Philosophiam neque Theologiam (ne quidem moralem) audiverit hactenus, Missioni tamen et Missionariis praefectus est, ut staretur decreto, quod hujates Patres à Rege extorserunt, quò exteri ab omnibus Superioratibus arcentur. Solatium itineris erit, quòd in termino socium habiturus sim Germanum Patrem Colonia¹³¹ oriundum, mihi jam antè notum, Philippum Bourel dictum.

Interim, dum discessui me praeparo, numerum augeo Patrum ad celebrandam Provincialem Congregationem huc convocatorum. Constituimus hanc personae universim 23, duobus post primam sessionem ab hoc numero exclusis, quòd tertio ambire judicati sint;

divisis nimirum inter se filiis Lusitaniae et filiis Brasiliae, cùm unius Patris Ignatii et unius Matris Societatis filios se esse meminisse deberent. Senissimo Professo ob allatam causam excluso, Decanus Congregationis praesedit P. Valentinus Estancel, me novissimum locum occupante. Atque ità inter duos Bohemos consedère Congregati reliqui.

Inter postulata Romae proponenda secundum est, ut deinceps non mittantur exteri in hanc Provinciam, nisi petiti ab ipsa Provincia. Utinam hoc pridem et postulatum, et à Patre nostro concessum fuisset, ut ne [eg†]o in errorem numquam reparabilem incidissem! R. V^{ae} dijudicandum relinquo, utrum fieri possit, ut qui anno sequente Romam ex Provincia mittentur, illud in favorem exterorum in his partibus degentium impetrent, ut quando Patres Lusitani rectè de exteris sentire nolunt, saltèm mitiùs de illis loquantur coram secularibus, neque ùt proditores, Collegiorum perturbatores etc. nos calumnientur; id quod me pr[ae†]sente iteratò factum est coram primae notae viris saecularibus, neque ulli nationi tunc parcebatur, nam expressè nominabantur et Itali et Galli et Germani.

Redeo ad P. Valentinum, qui extremis suis annis saltèm salutem mittit ad totam Provinciam, ad quam à primo suo egressu ne unicam quidem literulam misit. Ejus in Brasiliam adventus mirabilis fuit. Impetraverat ille Romae Missionem Chinensem et cum spe illius venit in Lusitaniam, sed illic pro more detentus et Mathematicae docendae per annos aliquot applicatus fuit. Subinde à Provinciale Lusitaniae in Bohemiam redire jussus, exosis tum quàm maximè in Lusitania Germanis, iis praesertim, qui domui Austriacae addicti erant ob id quod brevissimè referam. Cum Lusitania Philippo IV.¹³² Hisp[aniae] Regi subjectionem negàsset, acclamatò in Regem Joanne Duce Brigantino¹³³, qui fuit pater hodie regnantis¹³⁴, frater dicti Joannis in Germania militabat sub Ferdinando III., à quo, audità acclamatione, Philippus Rex Hisp[aniae] petiit, ut dictus frater ducis Brigantini captivus attineretur in Germania, et subinde etiam impetravit, ut captivus mitteretur Mediolanum, ubi post octennalem captivitatem naturali morte extinctus est. Mortem hanc Lusitani Germaniae imputabant, ex quo initium sumpsit odium illud, quod hodiedum continuat in nationem Germanicam.

Tergiversante autem Patre Valentino in Provinciam redire, adfuit ex Italia Pater quidam, constitutus Brasiliae Visitor¹³⁵. Hic re intellectà itineris socium sibi dari petiit P. Valentinum, promittendo huic, quòd visitatione peractà secum in Europam eum esset reducturus. At secùs contigit. Illo enim in Brasilia non agnito pro Visitatore atque in Italiam redire coacto, Pr Valentinus in Brasilia remanere coactus est, Chinensem Missionem cum Brasilica commutando. Semper tamen in Collegiis vixit, occupando se vel maximè scripture librorum, quorum unum, Uranophilum¹³⁶ dictum, anno superiore per P. Franciscum Wölcker ad R. V^{am} direxi. Alium, Typhum Nauticae Caelestis¹³⁷ intitulatum, ipse ego Ulyssipone ad Supremum Inquisitorem detuli censurandum. Sed nunc audio hunc absumpsisse ignem illum, qui me adhuc existente Ulyssipone absumpsit magnam partem insignis Monasterii Benedictorum ipsà die Sancti Benedicti; datus nimirum fuerat censurandus uni Patrum illorum. Nunc alium absolvit, quem cum nostro Procuratore Romam mittere cogitat. Ibi eum videre poterit R. V^a, quandoquidem suppono vires non defuturas, ut iter illud in bonum totius Societatis iteratò emetiatur.

Et quia haec commodissima occasio futura est, quâ R. V^a praemiola aliqua [110v] Missionario pauperi gratiose submittat, licèt ipsae Domûs Pauperum¹³⁸ sit Praepositus. Hoc ut velit enixè flagito! Praeter imagines et numismata et reliquiaria Romana gratissimae mihi forent aliquot duodenae statuarum illarum, quas Novitii ex reliquiis conficiunt. Per dictum Procuratorem nostrum mitto R. V^{ae} duodenam rosariorum ex balsamo Brasiliae confectorum¹³⁹. Pater ille utcunque in exteros propensus est et promittit se omnimode adlaboraturum, ut Regium Decretum contra exteros prolatum abrogetur, id quod exterorum hic degentium est votum, non quòd ii superioratus appetant, sed ut infamiâ liberentur, quam per hoc Decretum incurrère apud saeculares, quorum unus, Capitaneus videlicet, qui me sua

in navi huc advexit, mihi paucis abhinc diebus dixit audivisse se me idcirco ad Missionem tam citò (vix aliquâ concessâ quiete post duorum mensium navigationem) destinatum, quòd Patres hujates exteros pati non possint in Collegiis; addere potuisset, quòd ex Lusitanis et Brasilis Patribus pauci admodum et vix unus inveniatur, qui Missiones praesertim tam remotas et omnibus necessariis destitutas velit acceptare.

Haec omnia eò potissimum motivo scribo, ut qui in Provincia adhuc existunt et zelo animarum flagrant, sciant quòd vota et labores convertere debeant. Illud pro certo sciant, quòd in Hungaria decuplo majorem fructum sperare possint, siquidem Superiores adlaboraverint, ut Missiones illic instituantur. Unicus enim hic fructus est ille, qui ex infantibus post baptismum morientibus colligitur. Indorum autem adultorum vix aliquis est, qui de rebus supernaturalibus conceptum aliquem formare possit, atque ideo, quàm facilè baptismum suscipiunt, tam facilè ad brutalem suum vivendi modum redeunt, praesertim si Missionarius non habeat, unde eos in temporalibus sustentet. Nulli tamen auctor esse velim, ut DEUM vocantem deserat, neque hic Missiones Hispanicas comprehendo, quarum statum prorsus alium et diversum ab hoc nostro esse existimo.

Finio ob temporis plura scribendi defectum, cum salute amantissima ad omnes RR. PP. et Charissimos FF., enixissimè flagitans, ut mei et omnium pro Christo à patria nostra exulum quàm frequentissimè in Sanctissimis suis Sacrificiis et precibus meminisse velint, ut his adjuti constanter ferre possimus jugum, quod ultro cervicibus nostris imposuimus.

DEUS nos post vitae hujus exitium in Caelesti Patria conjungat atque R. V^{ae} pro bono Provinciae Bohemicae vitam longaevam concedat! Cujus benedictionem humillimè imploro.

Bahyae, 5. Junii 1694.

R. V^{ae} Servus in Christo,
Joannes Guinsel

P. S.: Pene oblitus fuisset sequentia: [1°:] Bahyaeprehendimus duas naves Goanas, quarum una Lusitana captivam adduxit alteram Arabicam; utraque cum classe Brasilica Ulyssiponem petet mense Augusto. Advenère in illa Gubernator Indiae, qui ab aliquot mensibus Collegii est inquilinus, et novus Procurator Chinensis, qui adfert laetissima nuncia de data omnimoda libertate (nunquam antehac habita) praedicandi fidem in China. 2°: Adfert descriptionem gloriosissimi Martyrii V. P. Joannis de Britto¹⁴⁰, nuperrimè in Provincia Madurè¹⁴¹ Goae vicina capite plexi. 3°: Itinerarium P^{ris} Grimaldi, qui socium suum Germanum Patrem Schuch (qui ex Moscovia cum P^{re} Grimaldi redux, Pragam transivit) in Persidè molestiis itineris ferendis imparem amisit. 4°: Nova dat tristissima de navigatione Viceregis et duodecim nostrorum PP., qui tribus abhinc annis Goam solvère Superiore Patre Spinola. Nimirum paucorum dierum itinere Goâ distantes tempestatem passi sunt horridam, quae vela omnia disruptit, malos confregit, gubernaculum abstulit, navim ad altitudinem sedecim palmarum aquâ implevit. Navis Almirante periit vel aquis hausta vel scopulo aliquo confracta, quia nuspiam amplius comparuit. Pretoria ità ut descripsi Goam appulit salvo Vicerege, Patre Spinola et sex aliis Nostris, ex quibus sunt duo illico mortui Goae; P^f Cuplet, qui Missioni Chinensi jam incanuerat, inter duas cistas compressus inventus est. Mortui praeterea sunt Frater Christophorus Architectus et Medicus Italus, jam Noster, qui ambo cum P^{re} Grimaldi transivère nostram Provinciam, cum in Moscoviam tenderent. 5°: Denique idem refert captivum in Europam adduci ab Hollandis Patrem Taschart (illum, qui nuper Legatos Siamenses Romam deduxerat), occupatâ videlicet ab his munitione et portu unico, quam Galli in India Orientali habuerant. Omnium istorum fusior notitia dabitur, cum dictus P. Procurator Romam advenerit. Commendavi illi jam Patrem Albertum¹⁴². Sed quòd absente P^{re} Grimaldi

Lusitanus quidam, Antonius Pereira dictus, gratiam apud imperatorem Chinensem invenerit, nihil jam prodesse posse judicantur nationes caeterae.

GIN II

Bahia, brazilská metropole a její popis

Ve zdraví přistál v brazilské metropoli Bahii, která leží u široké zátoky. Ve městě jsou krásné budovy, ale naděje v rozvoj města klesá s upadajícími výnosy z pěstování cukru.

Obyvatelé města: Portugalci a 25 000 afrických otroků, každoročně sem dovážených z Afriky. Povolání otroků. Portugalci nesáhnou na práci a ani nechodí pěšky, nechají se nosit otroky. Zdejší kolej čítá 130 jezuitů, výstavnost zdejšího chrámu. Ke koleji náleží část města. Jmenování brazilského provinciála.

Zdejší strava: převažuje bídné hovězí, drůbeže je nedostatek. Chléb tu neexistuje; je nahrazován maniokem. Zpracování manioku a jeho příprava k jídlu. Evropské ovoce zde není. Přemnožení mravenci a likvidace podzemních mravenišť. Zdejší klima: vlhko a horko. Potí se i při deštích. V létě, které přijde v prosinci a lednu, bude hůř, ale to zažije až u Indiánů.

Chystá se k odchodu do misie, má zprávy o její odlehlosti, chudosti a namáhavosti. V budoucnu podá přesnější zprávy.

[82r]

Varia proximus Veredarius ad nos attulit, quae omnia vix innotuerint. Pater Guntzel, nunc Guinzel, Bahyâ 5. Junii 1694 Crumlovium perscripsit sequentia:

Benedictus DEUS, cujus svavissima Providentia me variis terrâ mariqve probatum casibus salvum tandem Bahyam, urbem Brasiliae praecipuam, perduxit!

Bahya, uti dixi, urbs est praecipua totius Brasiliae, sita ad vastissimum maris sinum, cujus ostium tres leucas patet. Aedificiis constat optimis et si continuassent commercia, uti coepere, una de melioribus civitatibus procul dubio evasisset. Spes autem exigua est, ut ad perfectionem aliquam deducatur, quòd sacchari proventus continuò minores sint.

Incolunt eam soli Lusitani, quibus serviunt viginti quinque millia mancipiorum Africanorum, quorum magna copia quotannis adducitur, quolibet capite centum florenos constante. Solum Collegium nostrum centum et quinquaginta numerat, quorum alii nudi, alii seminudi illud perambulant, aliis sutorum, aliis sartorum, aliis tonsorum, aliis sculptorum, aliis arculariorum munus peragentibus. Neque etiam servili aut mechanico labori manum applicat hic Lusitanus quispiam, ex quo modicam substantiam habet; non facilè pedes incedit, sed à duobus Mauris in reti ad hoc praeparato se deferri sinit. Retia haec curruum loco deserviunt, quibus etiam nostri Patres subinde utuntur.

Provincia Brasilica in hac civitate habet Collegium praecipuum, centum et triginta Religiosos numerans. Templum nostrum trecenta florenorum millia constitit. Sacella domestica habet duo, quorum unum Novitiorum pietati destinatum; utrumque autem est elegans. Sacristia et Janitoria omnibus, quas ego in Europa vidi, praestant, et suam etiam commendationem meretur structura Bibliothecae. Ad Collegium pertinet magna pars civitatis, quam sibi nostri aedificârunt suis sumptibus.

Primâ post adventum nostrum die, quae fuit Ascensionis Domini, P. Viceprovincialis Romanas patentes legit seqve in Provinciale promulgari jussit, quam promulgationem soli amplexus secuti fuere. Neque etiam hic moris est, ut ejusmodi promulgationes refectorium solennizent, quanquam vix est, quod in Brasilia praeter ordinariam et quotidianam eamque miserrimam bubulam apponi possit; quò fit, ut haec toto anno manè praebeat gentaculum; in meridie antipastum et portionem, in caena similiter antipastum et portionem. Praeter pauculas

gallinas hìc nulla ali possunt altilia ob defectum pabuli, nullum absolutè frumentum proferente Brasiliâ totâ, praeter modicum milium, qvòd nos Turcicum triticum nominamus. Panis defectum supplet radix arboris dictae mandioca, qvae primùm decorticatur, tum conteritur, et succus, qvi venenosus est, extrahitur. Iterum teritur, tum torretur, et cochlearibus commeditur; neqve etiam in massam aliquam redigi potest. Nulli hìc fructus Europaei, pauca legumina, pro qvibus tamen qvotannis semina ex Europa petere necesse est. Qvòd nullum absolutè frumentum et pauca legumina crescant, causat formicarum infinita copia, qvae scilicet semen terrae commissum illicò absumunt. Examina earum maxima sunt tribus qvatuorve leucis in terram defossa, in qvarum demolitione multa mancipia occupantur.

Aër Brasiliae humidus et calidus propè in extremo est. A qvo die Bahyam intravi, qvotidianos et ferè continuos imbres habuimus, qvibus non obstantibus qvasi continuo sudorem stillo; et nunc qvidem hyemem agimus! Qvid futurum sit mense Decembri et Januario, qvi aestivi sunt, experiar in montanis meis, in qvibus et pluvias rariores, et ideò calorem intensiorem esse inaudio.

Illud paene oblitus fuissem, me videlicet post tres dies iter centum et sexaginta levcarum ingressurum ad Missionem, sitam ad flumen S. Xaverii. Qvae qvidem remotissima, pauperrima et laboriosissima est, non tantùm Europaeis deliciis, sed etiam Brasilicis (si qvas tamen habet) destituta est. Plura de Brasilia non scribo, accuratam Brasilicanam rationem daturus, cùm experientiâ magistrâ de iis edoctus fuero.

Ità ille.

GIN III

První zprávy z Brazílie

Přistál v Brazílii, objevil tu „nový svět, který nemá nic společného s evropským“. Chystá se do misii s představeným, který není dostatečně studován. Dekret zabráňující cizozemským jezuitům v dosahování vedoucích funkcí.

Účastní se provinciální kongregace. Náplň jejího jednání a mocenské boje na ní. Italové versus Němci. Jednání předsedal **Stansel**. Zprávy od čínského prokurátora [podobné jako postskriptum v GIN I]. Doporučil prokurátorovi, který hledá nové misionáře, **Bukovského** [adresáta dopisu, čekajícího dosud v Lisabonu].

V Brazílii je ročním obdobím zima, přesto jsou vedra. Výnosy z pěstování cukru klesají. Prosí o vzpomínky a modlitby.

[59v]

Reverende in Christo Pater Alberte!

P[ax] C[hristi].

Primam ex Brasilia ad Reverentiam Vestram do epistolam. Ad hanc in pervigilio Ascensionis appuli, in ipso Bahiae conspectu periculosâ tempestate jactatus. Verè mundum novum hic deprehendi, adeò nihil habet cum Evropaeo simile. In Collegio reperi eundem Superiorem, qvi annò praeteritò Patrem Bourel ad Missionem deduxit. Idemqve me paucis abhinc diebus ad eum terrâ est deducturus. Superior ille neqve Philosophiae neqve Theologiae (neqvidem morali) studuit et juvenis admodùm est. Adeò rigidum est decretum exteros à superioratu omni excludens. Societas Patris Bourel magno mihi solatio erit in Missione desertissima atqve ideò pauperrima. Utinam iter, qvòd ad eum centum et sexaginta levcarum est, jam retrò egissem!

Interim, dum hīc moram traho, numerum augeo eorum, qvi ad Provinciale Congregationem celebrandam huc convenēre. Procuratorem Romanum jam nominavimus Patrem Dominicum Ramos¹⁴³, ejusqve substitutum unā Romam profecturum (serius decretum est, ut maneat in Provincia) Patrem Emmanuelem Sarava, utrumqve Brasilum. Ille primarius, hic vespertinus Theologiae Lector extitit. Multum laborem electio haec constitit; et qvòd ex senioribus Professis duo pro tertio aliquo ambire visi sint, voce activā et passivā à Patre Provinciale privati sunt. Ego fortè odium aliquod incurri, qvòd suffragiò meò non steterim vor die Wellischen, judicando in Domino, qvòd id neqvaquam expediret. Contra hos magna hīc sunt qverimonia, Germani meliùs plerumqve audiunt.

Pater Valentinus Stancel Decanus fuit Congregationis et ego, ut more Provinciae nostrae loqvar, Janitor, qvia novissimus. Ille, licèt septuagenariò major, vegetus adhuc est et novis libris scribendis identidem incumbit. Ejus in Brasiliam adventus mirabilis est et longā narratione indigeret.

In Collegio hīc deprehendi novum Procuratorem Chinensem, qvi cum duabus navibus Indicis huc superioribus mensibus advenerat. Adfert ille laetissima nuntia de libertate fidei Catholicae concessā in tota China. Relationem praeterea de gloriosa morte Patris Joannis de Britto, obita pro fide in Provincia Madure, item itinerarium Patris Grimaldi, qvi socium suum Patrem Schuch in Persia amisit, morte extinctum. Qvae omnia fusiùs Reverentiae Vestrae communicabuntur in Lusitania. Venit ille novos operarios secum deducturos promisitqve mihi se Reverentiam Vestram omninò in socium admissurum. Si verbo suo steterit, mihi et Reverentiae Vestrae rem gratissimam faciet, de qvo Reverentia Vestra sinè dubio ante suum discessum me informabit¹⁴⁴. Expecto qvamprimùm litteras R. V. circa successus Europae. Idem Pater refert Hollandos eripuisse Gallis unicam, qvam habebant in India, munionem, captivos adduci in qvinque navibus, inter qvos etiam Pater Taschart, is qvi Siamenses legatos Romam deduxit.

Hīc hyemem cùm agimus, aestus tamen experimur, qvales in Bohemia aestate summā. Morbi non amplius regnant, ut annis superioribus. Saccharum annò superiore ob siccitatem non successit, ideoqve pro onerandis navibus vix septem millia cistarum suppetunt, cum aliàs qvatuordecim, qvindicim suppeterent. Sacchari videlicet abundantia divitias, et hae vivendi licentiam induxerunt. Qvidni optimè faciat DEUS, tollendo mali originem?

Finio, amantissime Pater Alberte, nec enim temporis defectus longiorem me esse sinit, suas apud DEUM preces et continuam mei in Sanctissimis Sacrificiis memoriam enixè implorans. Faxit DEUS, ut aliquando in caelesti Patria conjungamur!

Salutem amantissimam dari peto Magistro Friderico, cui libentissimè lineolas aliquot scriberem, sed tempus non invenio.

Bahyae, 6. Junii 1694.

R. V. Servus in Christo,
Joannes Guinsel mp.

GIN IV

Zpráva z misie u řeky Sv. Františka

Už uplynul rok od prvního dopisu z Brazílie. Nyní píše z misie, kam dorazil 13. července 1694.

Misie zahrnuje sedm osad (uvádí jejich jména). Je tu celkem asi 2 000 Indiánů. Gramatické zvláštnosti jazyka Indiánů. Indiáni neznají slova pro vyjádření slušnosti a vděčnosti. Množství jazyků v Brazílii.

Sám pečuje o tři misijní osady na ostrovech řeky sv. Františka. Pochybuje o smyslu kristianizace „divokého a zvířecího lidu“. Indiáni si cení více koně či krávy než Boha. Do kostela je dostane jen bitím a hrozbami. Liturgický rozvrh dne.

Tři citáty ilustrující povahu Indiánů: (1) „*Čím více jim činiš dobrého, tím jsou horší.*“ (2) „*Roztlučeš je prutem železným.*“ (3) „*Jejich bůh je břicho.*“ Kdo je nasytí, je jejich přítelem. Se velkou chutí zhltnou všechno včetně mršin a „nečistoty“, kterou plodí země (např. pražené a mleté housenky). Hlavní potravou jsou jim ryby; způsob rybolovu a indiánská zručnost s lukem s šípem. Jsou znamenití plavci a taková věc se v Evropě nevidí; plavou nad vodou i pod vodou. Někdy Indiáni plavou na jakémsi pórovitém kusu dřeva; on sám občas překonává řeku vsedě na těchto dřevcích, obklopen celou dovádějící indiánskou osadou – tehdy si připadá jako Neptun. Největší ohavnost: Indiáni se nestydí za nahotu.

Ohromná vzdálenost od nejbližšího města (stejně daleko jako z Prahy do Janova). Zdejší strava: dovážený mletý maniok, solené a sušené hovězí. Je tvrdé a nedobré, ale díky Bohu za něj; během posledních pěti týdnů neměl ani plátek, neboť dobytek hyne v důsledku sucha a hladu. Pěstování dobytka podél řeky sv. Františka.

Zvláštní pravidelné klesání a stoupání hladiny v řece, jehož příčina není známa.

Loučí se, dochází místo na papíru. Indiáni jsou zvíř, u níž není duchovního užítka. Portugalci žijí rozmařile a nedbají náboženských zásad. Všude tu panuje duchovní pustina. Padá na kolena a prosí o modlitby za trpělivost a vytrvalost.

[12r]

Reverende in Christo Pater!

Pax Christi.

Annus propediem elabetur, quòd primam ex Brasilia (Bahia nimirum, quae statùs totius est metropolis) ad Reverentiam Vestram dederim. Alteram nunc ex Missione mea do, ad quam festo S. Henrici die anno superiore¹⁴⁵ perveni, multum ab itineris longissimi molestiis fatigatus.

Missio, in qua animarum salutem incumbo, à flumine S. Francisci nomen habet, quòd omnes illius pagi vel in insulis dicti fluvii vel in ripis illius siti sint. Numerat autem pagos septem, quorum nomina: Waihara, Herenipo, Zorobabe, Kurumamba, Takaruba, Tapariva, Karapes. In omnibus vix bis mille animarum inveniuntur. Pagi hi suam peculiarem linguam habent, intricatissimam et difficillimam, quòd nullum relativum habeat, nullam in verbis temporum et personarum distinctionem, plurimis item verbis careat, quibus scilicet politia aliqva exprimitur, et ut gens est ingratisissima, ita neque in lingua sua verbum aliqvòd habet, quo gratitudinem explicet. Illud Missionariis Brasiliae inter alia difficillimum est, quòd innumeris linguis scateat Brasilia.

Ex dictis pagis tres humeris meis incumbunt, videlicet Kurumamba, ubi assisto, et Takaruba cum Zorobabe, qui in insulis accessu admodum difficilibus siti sunt. Et ideò plerique horum duorum pagorum adhuc pagani sunt, quòd de iis doctrinandis admodum exigua commoditas se offerat, quanquam nesciam, si doctrina nostra fructum aliqvem operetur in gente omnino bruta et bestiali, quae, si exteriora spectemus, majorem equi aut vaccae aestimationem habet quam DEI rerumque Divinarum, nec nisi verberibus aut minis saltè ad templum adduci potest (exigua certè Missionarii haec sunt solatia).

Convocantur autem quotidie manè sub aurora ad audiendam Missam, quâ finitâ recitantur orationes et Compendium Doctrinae Christianae cum omnibus. Quò factò adultis dimissis pueri puellaeque attinentur ad uberiores doctrinas audiendas. Vesperi autem convocantur omnes, et praemissa brevi doctrina dicuntur orationes et Compendium Doctrinae Christianae, et dicto Ave Maria dimituntur. Sabbatii oratur rosarium, et cantantur Lytaniae Lauretanae.

Caeterum tria in hac gente ad unguem verificantur, videlicet: *quibus cum benefeceris, pejores fiunt*¹⁴⁶. Experientia id confirmavit nimirum. Et alterum: *reges eos in virga ferrea*¹⁴⁷. Agere amorosè et suaviter cum hac gente est oleum et operam perdere. Denique nihil magis

quam illud: *qvorum DEUS venter est*¹⁴⁸. Nemo illis amicus magis quam ille, qui offert quod ventri saginando subservit. Gens edacissima est et quidquid uno die eduliorum congregat, in crastinum nequaquam asservat. Deliciarum tamen in cibis quaerit nihil, hinc eadem aviditate bovem aut vaccam in sylvis mortuam, quam mactatam in domo inguliant. Et hoc parum est. Nullam immunditiam terra profert, quam ipsi non comedunt. Tempore, quo arbores erucas (Raupen) scatent, turmatim in sylvas properant dictas erucas collectum, quas igni torrent, tostas in farinam redigunt hancque^a in deliciis habent. Principale tamen sustentum est piscis, quem copiose hamis et retibus ex dicto flumine S. Francisci extrahunt. Plures tamen arcu et sagittis trajiciunt, dexterrimi scilicet in horum usu. Et ex hic subinde Patribus aliquid offerunt, sed semper vicissim munus aliquid[!] requirunt, vel hamum vel tabaccam vel ubatir (uncus quidam est, quem sagittis alligant et pisces trajiciunt).

Paucos autem pisces sagittis suis trajicerent, nisi natandi perritissimi essent; in quo nihil omnino simile videri potest in Europa. Infra et super aquam natate illis perinde est, nec admodum fatigantur, tametsi fluvium medium milliare in latitudine habentem (qualis est S. Francisci) natando trajiciant. Ordinariè tamen (ut commodius trajiciant) utuntur ligno^b quodam admodum poroso et levi, cui prona [12v] incumbunt, remigio manuum utentes. Ars natandi viris faeminisque, pueris puellisque (tametsi vix decimum annum attingant) communis est. Ego aliquando dictum fluvium S. Francisci trajeci^c, quatuor lignis super descriptis insidens, antrorsum duobus et retrorsum duobus Indis ligna promoventibus, dextrorsum sinistrorsumque totius pagi Takarubensis Indis circumdatus, suam in aqua artem exercentibus. Neptunus tunc mihi videri poteram. Illud foedissimum in gente hac, quòd nuditatem suam ne in minimum verecundentur; viri enim faeminaeque omnino nudi incedunt.

Caeterum Missiones hic pauperrimae sunt, quia ab urbe, ex qua totum venire debet, quo indigent, tantum distant, quantum Praga Genua. Verbi gratia: farina ex radice confecta (quae panis loco servit) quiquaginta milliaribus longe quaerenda est. Praeter farinam ordinarium et quotidianum edulium est caro bubula, quae in hunc modum usui asservatur: bove aut vacca mactata caro illico in tenuissimas plagulas scinditur, tum salitur et soli exponitur, ut ligni instar exsiccet. Sic exsiccata in dispensam colligitur. Quem in eo gustum habere possint, Reverentia Vestra dijudicet. Gratias tamen do DEO dum haec adest. Jam enim vice una quinque hebdomadas transegi, non habens de ea plagulam unicam, et dum prandii tempore jam praesente sollicitabar, quid essem comesturus. Causa hujus defectus fuit grandis strages, quam hoc anno in pecore bubulo causavit siccitas et fames. Quadraginta duo enim millia dicti pecoris in vicinia spatio duorum mensium mortua sunt. Sciendum est enim, quod littora fluminis S. Francisci innumera stabula habeant, ubi dictum pecus servetur, ad unius Bahiensis^d urbis sustentationem. Excurrentque dicta stabula ad ducenta millia, eorumque aliqua mille et amplius pecora numerant. Haec gregatim Bahiam deducuntur. Nobis loci Dominus neque unam quidem vaccam servare sinit.

De flumine S. Francisci illud non omittendum erat: origo ejus hodie incognita est, ad trecentas tamen leucas populationes Lusitanorum ad ripas illius sitas excurrunt. Sex mensibus crescit hac ratione: una hebdomada crescit uno palmo, altera hebdomada decrescit, tum rursus crescit duobus palmis et rursus decrescit, iterum crescit tribus palmis et iterum decrescit; et hac ratione in fine sui incrementi subinde tribus orgiis altior est quam soleat esse in fine sui decrementi; eadem autem ratione decrescit. Causa hujus incrementi et decrementi ignoratur. Plura scribere charta non sinit.

Mi Reverende Pater Rector! Ab Indis fructum spiritualem exiguum sperare possum, quia bestiae sunt et rerum spiritualium aestimationem non habent. Apud Lusitanos

^a hancque || *corr. PZ*; hanque *ms.*

^b ligno || *corr. PZ*; lingo *ms.*

^c trajeci || *corr. PZ*; trajei *ms.*

^d Bahiensis || *corr. PZ*; Bahiopis *ms.*

luxoriosissimè hic viventes nulla exhortatio non[!] proficit. Rerum spiritualium etiam necessariorum inopia maxima. Quid solati? Quid aliud agere possum, qvàm supplex in genua procidere et implorare Reverentiae Vestrae et omnium RR. PP. et Chariss[imorum] in Christo Fratrum preces, qvibus mihi patientiam et perseverantiam in assumpta cruce Christi Domini apud Misericordissimum exorent!

Ita facio Kurumambae, 14. Aprilis anni 1695.

Reverentiae Vestrae Servus in Christo,
Joannes Guinsel

GIN V

Další zpráva z brazilské misie

Vloni připlul po 56 dnech plavby do Bahii. V koleji po příjezdu onemocněl. Ihned po uzdravení vyslán do misie k Tapuyům.

Stručný popis cesty z Bahie do misie (25. června – 13 čerence 1694). Nastěhoval se do rozvalin domku po předchozím misionáři, zkusil zde svoje. Po dvou měsících se přestěhoval ještě do horších rozvalin mezi divochy, kteří mu s čímkoli pomohli jen za odměnu (hovězí maso); odtud byl odvolán po třech týdnech.

Zdejší životní podmínky. Pěstovat se tu nedá nic kvůli nedostatku deště. Díky hojnosti sena jsou tu dobré podmínky k chovu dobytka. Celé dlouhé břehy řeky patří jednomu Portugalci; o pramenu toku se však nic dosud neví. Podél řeky jsou všude farmy čítající každá 1000-2000 kusů dobytka, někdy více. O ně pečují Portugalci a vhodné kusy ženou jednou za čas do velkých měst; za odměnu si mohou ponechat čtvrtinu zisku.

Honáci dobytka si nedaleko od misie postavili kapli, kde se párkrát do roka při určitých svátcích konají pobožnosti, které sám slouží. Zdá se, že bude dělat pomocníka faráři na druhé straně řeky, který nestihá péči o svou obrovskou farnost. Bude to práce namáhavá hlavně kvůli zdejšímu vedru, avšak užitečná; honáci tu žijí v cizoložství. Liturgický rozvrh dne v misii.

Příběhy z misionářské praxe: Indiánský pár se pokusil usmrtit dítě se šesti prsty; byl potrestán veřejným bičováním. Indiánka záměrně potratila. Jezuité mají soudní pravomoc nad Indiány.

[15r]

18^a [!] Maji anno elapso 1694 Bahyam appuli, post 56 dierum molestam et taediis plenam navigationem. Vix duas septimanas in Collegio transegeram, qvando paroxysmus unus faebrilis, qvi hìc bicho¹⁴⁹ vocatur, me lecto afflixit. Satisfeci huic importuno exactori sex venae sectionibus; aliis qvàm plurimis pellem detraxit. Vix ab hac aegritudine me in pedes erexeram, qvando à R. Patre Provinciali jubeor conversari et ad terrae hujus interiora in medium Tapuyorum me recipere. Erat haec meta votorum meorum, igitur me ipso robustior iter aggressus sum centum propè milliarium, viribus adhuc fractis. Expectabat enim me Bahyae Missionis Superior.

25. Junii è portu Bahyensi solvi. 28. ejusdem ingressus sum ostia fluminis S. Francisci. Eo partim adverso, partim itinere terrestri emensus sum 80 milliaria, et 29. Julii veni ad terminum Achará dictum. Hic quinque vel sex diebus substiti, deinde cum P^{re} Superiore in Curumambá perrexi, inchoaturus Missionem inter Indos. Habet enim haec Missio nostra septem pagos Indorum, tres celebriores numerantes incolas paene 600.

In hac nova Missione, cum nihil inveniremus praeter domûs parietes, ante aliquot annos rudi opera à P^{re} Joanne de Barros¹⁵⁰ extractae. Quid novello Missionum subeundum fuerit, sufficit novisse Illum, cujus solius gloriae laboro. Pejùs vixi, qvando duobus mensibus post, jam idiomatis paululum gnarus, descendi circiter 18 milliaribus in alium pagum Karurú dictum. Hic ingrediebar domum malè sartam, pluviis, vento, soli perviam, versabar solus inter

gentem feram et sylvestrem, qui etsi plurimum aestimarent adventum meum (honori enim sibi ducunt praesentiam alicujus Missionarii), nihilominus servitii nihil praestabant, nisi spe praemii, quod est frustum bubulae. Itaque dentibus subtrahendum erat, quod ipsis daretur. Post trium septimanarum spatium revocabar à P^{re} Superiore certis de causis.

Nunc, quid porrò mihi laboris incumbat, scribam breviter. Haec terra nec semini nec messi apta est ob inopiam pluviae, bobus alendis creata videtur ob abundantiam faeni. Unde hic praeter Indorum nulli sunt Lusitanosum pagi, sed terrae hujus maxima pars pertinet ad D. Collonelum Franciscum Dias de Avila, qui usque ad fontes hujus fluminis (distant illi plus 400 miliaribus ab ostio et tandem in horum termino nihil scitur adhuc in scaturigine) omnia possidet latitudine ab utraque ripa 100 miliaribus. In his terris juxta fluvium de milliari in milliare (aliquando in duo tria quatuor) bovia fabricavit, quorum pleraque à mille ad duo millia usque boum recensent et amplius. In his bovilibus Lusitani morantur hac conditione, ut armenta ipsi certo tempore in sylvis et pascuis, per quae vagantur, congregent et mansuefaciant, et ex iis, quae pingua et apta videntur, Bahyam aut Pernambucum mittant ad vendendum, quarta parte labori ipsorum cedente. Hi bubulci in hoc districtu Saccelum S. Antonii fabricaverunt juxta insulam Pambù, 10 circiter miliaribus adverso flumine à Missionis nostrae termino distante. Hic devotionem instituunt singulis annis verè heteroclitam. Cùm enim per reliquum anni tempus ferme per negotia non liceat, in ipsis Natalitiis hic conveniunt atque in festo S. Stephani, Sodalitas S. Antonii suam in S. Joannis, Sodalitas B^{ae} Virginis suam in SS^{orum} Innocentum, tertia Sodalitas defunctorum suam habet solennitatem cum votiva et sermone de dictis Sanctis. Tres hi sermones mihi incumbebant.

Veni igitur dicto tempore et jam agitabam animo, qualiter peracta hac festivitate me totum Indis meis impenderem, id quod hactenus tum aliis rebus, tum idiomatis minus perfecta notitia impeditus praestare ad votum nequibam. Sed aliam mihi jam destinaverat Divina Providentia Provinciam. Morabatur in hoc loco (ex adversa fluminis ipsa diocesis Pernambucensis¹⁵¹) quidam Vicarius, homo doctus et exemplaris vitae (Vicarium dixi idem Parochum), cujus Parochia adverso flumine ad 300 miliaria excurrit. Et quia ob distantiam dictam et dispersionem incolarum impossibile est omnes congregari ad celebrandum Pascha, Parochus Missionem facit ferme quotannis novem circiter aut decem mensium, ministrando ipsis semel ad minimum Sacramenta. Petiit ille me socium ad majus levamen tum proprium, tum parochianorum.

Magnum jam praevideo laborem et taedia hujus Missionis ob aestus excessivos harum regionum. Sed iter ex obedientia cras, aut si diu, feria secunda suscipiam, et quamvis fructus ille sperari non possit, qui congregatur in terris nostris, ubi integra oppida et pagi hac ratione Sacramentis excoluntur. Nihilominus, hic malè impensi labores non erunt, cum hac ratione ab infami concubinatù plerosque aut consilio, aut si opus fuerit, pro potestate simus abstracturi.

[15v] Nunc quaedam addo, quae in Missione nostra ordinaria sunt. In ea manè ad auroram omnibus Indis fere accurrentibus dicitur Sacrum, à Sacro oratur alta voce et interrogantur Mysteria principaliora fidei. Tum dimissis adultis parvuli catechizantur per duas horas circiter. À prandio schola habetur lectioni et cantui, sub crepusculum vespertinum congregatis omnibus etiam adultis, hi preces ordinarias recitant, factaque cunctis Catechesi dimittuntur. Sabbatii cantatur Corona, Salve Regina et Litanyae B^{ae} Virginis. Dominica manè exhortatio, vesperi Corona et Salve Regina.

14. Decembirs ex Kurumamba veni in Achará itinere septem miliarium, ubi duo pariter ex nostris subsistunt. Inveni illic jussu P[atris] Nostri captivum virum cum uxore. Nata erat his proles monstrosa sex digitorum in manibus et pedibus. Et quia gens valde verecundatur et acerbissimè sentit aut talibus defectibus notari aut filios procreari iis insignitos, maritus jam fossam faciebat, quâ puerum occultè sinè baptismo defoderet. Admonitus Pater Noster in tempore occurrit, maritumque cum muliere aliquoties ad stipitem ante Ecclesiam in conspectu reliquorum flagellis caesum dimisit. Alia gravida cum infantem

educare taediosum duceret; abortum procuravit, quae pariter poenas luit. Nobis enim hinc in Indos et spiritualis et temporalis jurisdictio concessae.

ILLING Guilielmus (P.)

(27. červen 1648, Žatec – 1712, misie Loreto v Mexiku)

Vzhled: „38 let, vysoký, světlé pleti, plavovlasý“
(zdroj: BINKOVÁ, *HEP*, s. 195, pozn. 22; dle záznamů v AGI Sevilla)

ZMIŇOVÁN:

EYM IV, FIL II, GIL I, KAL II, KAM I, NEU V

ŽÁDOSTI:

6. březen 1681, Kladsko (ARSI, FG IX 756, f. 183)

11. listopad 1682, Wartenberg (ibid., f. 197)

Obě žádosti **lat.** otiskl HOFFMANN, s. 60-61.

DOPISY:

ILL I

4. únor 1687, Sevilla (Španělsko), E. de Boye

Uložení: **Originál:** NA Praha, JS III 419/3, f. 131r-132v [131r-v *text*; 132r *prázdné*; 132v *adresa, pečeť*].

Edice: - - -

Překlad: - - -

ILL II

17. červen 1687, Cádiz (Španělsko), E. de Boye

Uložení: **Originál:** NA Praha, JS III 419/3, f. 111r-112v; f. 111 je drobný ústřížek papíru o třech řádcích, přilepený k f. 112r [111r *text*; 111v *prázdné*; 112r *text*; 112v *adresa, pečeť*].

Edice: - - -

Překlad: - - -

ILL III

18. duben 1690, S. Francisco de Borja, Tarahumara (Mexiko), E. de Boye

Uložení: Opis: MZA Brno, G 11 557/6, f. 49r-v [*obojí text*].

Edice: - - -

Překlad: [úryvek] Josef KOLÁČEK, *OT*, s. 50-53 [čes.]

ILL IV

18. srpen 1691, Loreto, La Serra de Goa Sapares (Mexiko), ?

Uložení: Opis: MZA Brno, G 11 557/6, f. 50r-v [*obojí text*].

Edice: Jiří [K.] KROUPA, s. 206-211 [*chyby*].

Překlad: - - -

ILL I

Zprávy ze Sevilly

Zasílá E. de Boyemu španělské zprávy o dění v SJ. Od otce mexického místokrále se dozvěděl, že jejich skupina nenastoupí transatlantskou plavbu dříve než v červnu 1687, možná stráví ve Španělsku další rok [nakonec vypluli 1. července 1687]. Duchem již dlí v Indiích, avšak resignuje, čeká a vydává se vůli Boží.

Zprávy kolující stran volby nového generála SJ. Papež i španělský král podporují Thyrsa Gonzáleze. Zákulisní důvody pro jeho volbu.

Další novinky. Prokurátoři mají zaslat do Madridu vyúčtování královských financí poskytnutých na zámořské misie. Prokurátorem misí ve španělských Indiích zvolen Petrus Espinar. Pohyby lodí určených k boji s pirátem Lorenzillem.

Portugalské novinky v dopise Francisca Schittenhosena. Zprostředkuje Boyemu korespondenci s ním.

Drobné zprávy z Cádizu: bouře způsobila ztroskotání lodi a zřícení domu. Anglický král povolil jezuitský seminář. Personální změny mezi kandidáty indických misí. Duchovní se nesmí účastnit nastávajících byčích zápasů, a tak mají jezuité nařízen týden askeze.

Nedůvěryhodnost některých zpráv kolujících po Španělsku, zejména o španělském králi. Zve do španělských misí jezuitu Fluskeho. Má u sebe věci, poslané Tannerem pro **Kleina**. Pozdravuje českého provinciála.

[131r]

Reverende in Christo Pater Rector!

Praesentis epistolae materiam mihi suppeditarunt aliqua, quae et scitu digna et necessaria judicabam praesertim Suae Reverentiae, quam non dubitamus Romam destinandam pro futura Congregatione Generali. Quod ubi accideret, mihi sanè eveniret auditu perquam jucundum, licet optimè nôrim ejusmodi res, quae in aliorum opinione sunt gravissimae dignissimaeque, non cadere in Suae Reverentiae affectum. Si quid tamen esset, spero me certiorum reddendum, cum, ut Excellentissimus Comes de Moncloa, Proregis Mexicani pater, narravit, nulla sit spes nostri ante Junii finem discessus et quidem perexigua quoque sit Julio, cogemurque etiam annum praesentem consecrare DEO in Hispaniâ, quòd quam nobis durum vel audire accidat, facilè prudentum quivis comperit.

Quod attinet personam meam, id asseveravero Suae Reverentiae me penitus in DEI invictissimam voluntatem resignatum neque aestimo reliqua; si modò India meâ, in qua jam diu noctuque animo vertor, fruar. Occulta enim Sapientiae Supremae quis novit, quem in finem ista disponat? Et credo hoc ad scorium¹⁵² ex me auferendam fieri. Interim per otium dispono futura neque ministerio tam excellenti; quantum quidem per Divinam gratiam possum, conor aptare.

Elapsò veredario Matrilo intelleximus Excellentissimum Hispaniae agentem ad Cameram Apostolicam Romae, Don Bernardo de Qviros, Eqvitem Caletravensem, scripsisse ad Majestatem nostram Catholicam: Sanctissimum¹⁵³ inclinare, ut P. Tirsus Gonzalez¹⁵⁴, vir et à Theologica Catholica et ab Apostolicis Missionibus celebris, in Societatis Generalem eligatur; est is ex Toletana Provincia et Salmanticae pluribus annis Theologiam professor. Proinde suis Provinciis juberet Rex, ut vota omnia (quae numero 30 et unum dicuntur) in dictum Patrem conferrent. Fundamentum autem adjici[?]:voluisse nuper in Cardinalium denunciatione Sanctissimum eundem Patrem Collegio Purpuratorum adlegere, Societatis interventione praepeditum. Alterum, ut putatitius ille despectus à p[iae] m[emoriae] Generali Nostro¹⁵⁵ Majestati Catholicae illatus, dum priorem Christianissimi Regis legatum adiit, refarciatur. Adduntque Pontificem Patri eidem utpote viro et à Sanctitate et à scientiâ famosissimo summè addictum affectumque. Hoc primo rumore spargebatur inter clamores ab adolescentibus praesertim, licèt jam nec dubito prudentiorum consiliò strepitus ille publico

silentio prorsus sit sepultus, gliscit tamen adhuc vehementer in occulto. Rei hujus mihi oppidò mirabilis, censuram R[everentiae] V[estrae] sapientissimo arbitrio subijcio, ego enim cùm me infer[iorem?... ..†]ntâ noverim, censorem nullatenus agere praesumo. Ad hoc impositum Procuratoribus Nostris esse intelligo, ut omnes in Mission[ibus ...†]s à Majestate Catholica factas expensas hactenus, accuratè annotatas Matritum et inde Romam transmittant, quae omnia tenui meo sensu [. . . †] spectant, ut rebus futuris adjiciantur merita. Faxit DEUS, ut hisce una quaeratur ejus gloria! Procuratores tamen Nostri Roman vix ituri sunt, nisi fortasse id esset unum ex mediis ad finem consequendum.

Pater Noster, priusquam fatis cederet, in Generalem omnium Indiarum Regi Domino nostro subjectarum Procuratorem creavit Patrem Petrum Espinar, hactenus Chilensis Provinciae Procuratorem, qui deinceps residebit Matriti. Hisce diebus ex nave Gallica, quae huc advenit, interceptimus Christianissimum Regem octo navigia, inter quae aliqua bellica sunt, expediisse in Siamense regnum. At hoc quidam spargamentum credunt, cùm certum sit Lorenzium¹⁵⁶, famosum illum praedonem, in mari Mexicano, qui partes dicti Regis agere dicitur, 14 navigia contra Mexicum expectasse. Unde creditur, cùm in altum venerint rhombum, mutaturos ex Oriente in Occidentem.

Ex Lusitania scribit P. Franciscus Schittenhosen, qui Genua nobiscum in Hispaniam abiit et Ulyssiponae Mathesim profitetur, novâ ordinatione tabacam et schokolatam¹⁵⁷ sub peccato mortali in iis provinciis esse prohibita; certum esse matrimonium Sororis Regis cum Duce Florentiae, se multum obnitentibus domesticis à Superioribus obtinuisse, ut lectionem Mathematicam non ut ante in concursu aliarum lectionum, sed extra illa assignato tempore et quidem non, ut moris erat, Lusitana, sed Latinâ linguâ habere possit, quò medio se nunc numerare auditores supra 70, cum antea vix 3 aut 4 numeravit. Est vir iste mihi notissimus, quem ob modestiam, virtutem et talenta prorsus praeclara multum suspicio; cuius si correspondentia uti R^{ac} V^{ac} placuerit, insinuet; disponam, ut correspondentia fiat. Et quia mihi diutius responsum super hoc expectandum foret, de consensu R. V. quasi certus, id proximis Patri insinuabo. Neque enim mihi certâ persuasus scientiâ, dubium est, P^{em} Kresam non satisfactorum.

Gadibus habemus hisce diebus in ipso portu galleram quendam navim naufragium passam, quod scopulis latentibus allisa fuerit, salvis tamen nautis. Qua venti tempestate etiam una domus corruit tribus incolis oppressis et aliis laesis. Angliae Rex Nostros cum Seminario ex Belgio revocavit [131v] in regnum, et jussit publicè scholas aperiri. Missioni nostrae accesserunt duo Scholastici ex Collegio Chilensi; et aliis tres. Sed à nobis abière duo Hispani, qui etsi redituri, spargani probabilius tamen emanebunt, et manebunt in sua Hispania. Hic modò praeparantur taurilia hoc tempore excerceri solita, at excommunicatione latae sententiae iis interdictum est Clericis. Unde Româ disponente omnes Nostri hâc hebdomadâ excolunt spiritum asceti annua, quibus finem imponent Dominica ventura.

Addo fabulam, quam extra Hispaniam non eram crediturus. Narravit quidam Dominus Hispanus Commissionario nostro Augustissimum Matritum venturum, ad docendum governo Regem; voluisse quidem, ut Rex in Belgium se conferret, at id aulam non permisisset, quare opus fuit, ut Caesar se ad viam ulteriorem resolveret. Ex quo comperet, quae nova spargantur. Rex Christianissimus moritur et reviviscit indies in Hispania et plurima alia similia. Et hinc est quòd nova domestica omnem suam apud me deperdant auctoritatem.

Ego etsi vix venturum suum, tamen invito P. Fluske ad Hispaniam et offero me in Missionis futurae socium promittoque, quod spatio unius quadrantis anni commodè non intelliget modò, sed etiam loquetur Hispanicè, nam et facilis et jucunda lingua est.

Res à R. P. Joanne Tanner (quem humanissimè adsaluto) mihi ad P. Paulum Klein commissae etiamnum haerent apud me nec ante me pervenient in Mexicum. Id tamen significavi jam pridem Fratri Simoni. Saluto etiam affectu filiali R. P^{em} Provinciale, cui etsi, ut promiseram, modo non scribam, cùm id sibi P. Georgius Hostinsky vendicaverit, scribam

tamen, cùm in laborum campo extitero. Faxit DEUS, ut id fiat qvantocyus, in qvem finem etiam Suae R[everentiae] Sanctissima Missae Sacrificia precesqve imploro, cui me cum debita submissione et antiqvo affectu integerrimè commendo.

Reverendi Patris Rectoris
obedientissimus Filius,
Guilielmus Illing mp.

Seviliae, 4. Feb[ruarii] 1687.

P.S. Hic idem est postae pretium, sive sit foli[um†], sive phylyra.

[132v]

Reverendo Patri in Christo
Patri Emmanueli de Boye
Academici Collegii [Societatis†] JESU Rectori
Pragae ad S. Clementem

ILL II

Příprava k odplutí z Evropy, kritika Španělů

Čeští misionáři se připravují k plavbě do Mexika. Po řece připluli ze Sevilly do Cádizu (13. června 1687). Cesta trvala čtyři dny místo dvou a div že se na moři nepotopili. Příčinou byl velitel lodí, nesmlouvavý a nelidský „*barbarus*“, který nedal na prosby jezuitů ani úsudek námořníků a rozhodl se doplout až do cádizského přístavu po rozbouřeném moři. Nakonec přistáli šťastně. Všichni až na čtyři (mezi nimi Illing a Hostinský) byli „polomrtví“ v důsledku mořské nemoci.

Dík věku jmenován představeným misionářů určených pro Mexiko. Mnohým se zdá, že misii pod jeho vedením chybí Boží požehnání. Jezuité vypadlí z misii. Kritizuje Španěly: jdou do misii z donucení a ne dobrovolně. Stěžuje si na pohrdavý přístup Španělů k jeho nešpanělské skupině misionářů: je jim odepřeno vyprání prádla (*lotio*) před cestou (které je přitom zde levné a v Mexiku drahé); není jim dopřána nutná cestovní výbava (prý nejsou peníze). Španělská skupina, určená pro Filipíny, přitom dostává vše a v bohaté míře. Žádal z titulu své funkce o obnovení slibů pro misionáře před plavbou a bylo mu odepřeno. Dostali kyselé a zkažené víno, jako by snad Španělé chtěli, aby onemocněli. Nedostal jmenovací patent ke své funkci představeného.

Dává poslední evropské sbohem.

[Douška na přilepeném papírku:] Stížnost na subordinaci. Před nástupem na loď znovu žádá jmenovací patent a je mu sděleno, že jej dostal Španěl, jeho podřízený.

[112r]

R[evere]nde in Christo Pater Rector!

Superaddo postremae, qvam ad Suam R[everentiam] Sevigliâ Romam dedi, praesentem Gadibus, qvò 13. mensis currentis¹⁵⁸ appulimus duabus grandioribus barcis secundo Boeti¹⁵⁹ devecti. Qvatuor omnino dies in itinere insumsimus[!], cùm plerumqve conficiatur duabus, tantùm non fluctibus hausti 12. Junii, cùm mare ingrederemur. Causa erat Patronus barcae nostrae, homo omnino barbarus, qvem nullis flectere precibus potuimus, ut ad S. Mariae aut Rotae portum appellent, licèt ipsimet nautae judicarent commoto adeo mari

intrari Gaditanum portum non posse. Ingeminabat continuo homo omnis prorsus humanitatis oblitus, aut Gadibus aut in caelo, qvô innuere volebat, etiam cum naufragii periculo portum Gaditanum intrare se velle. Dies tamen S. Antonio Paduano Sacer nobis illuxit felicior et placidissimè nos portui Gaditano invexit, licuitqve die eâdem Sancto justa persolvere, vix enim terram conscendimus, priore furori mare commotum est. Ex Sociis 23, famulis 9, qvatuor tantum extra nauseam maris perstitimus, inter qvos mecum P. Georgius Hostinsky, reliquis semimortuis.

Missio Mexicana, cuius mihi non virtutis aut prudentia, sed aetatis merito concredita cura est, nescio qvo ex capite compluribus mecum videtur infelix et carere benedictione caelesti, qvod qvidem aliunde qvàm debitae charitatis defectu[?] oriri mihi in dubium est. Praeterqvam enim – qvod annis abhinc duobus Hispanus unus vestibis saecularibus indutus profugerit, postea dimissione procuratâ; qvod Hispanus unus sumtibus[!] Missionis¹⁶⁰ defensa Theologiâ desperans in provinciam suam Murciam redierit, uti et Pater Leopoldus Müller in Austriam, unus item Neapolitanus jussu P[atris] N[ostris]¹⁶¹ redire cogatur – plures sunt ex Hispanis, qvi coacti magis abeunt ad Indias, qvàm libere. Mutationes hasce tam stupendas non induxit nisi modus agendi perqvam durus. Dolenter scribo, neqve id qvasi mei causâ, nam ad plura resolutus abeo in Indias, sed aliorum. Tanta inter Missionem utramqve est differentia, qvasi Philippina foret Societatis, nos vero Ordinis alterius. Impissimum[!] est, qvod lotio nobis denegata sit, danda primum in Mexico, in hunc solum finem, ut cùm hic pauculos Reales constitisset, ibi eam pretio solvere ingenti cogamur. Provisum Missioni Philippinae summa charitate de omnibus, minutissimis nobis, cùm etiam necessaria peteremus; repositum pecuniam deesse, cùm Hispanis suppeditata in copia omnia fuerint. Omnino sincerè sine omni passione R[everentiae] V[estrae] scribo, si talis fuisset Societas in Provincia Bohemiae, credo nec per primam apprehensionem occurrisset, ut nomen ei dedisset.

Accessi hodie ante paucas horas Procuratorem Generalem et pro officio meo admonui, an non, cùm abituri crastino simus, expediret manè renovationem votorum praemittere, ob nauseam maris qvàm pleriqve ex nobis patiuntur, responsumqve accepi, cùm ea renovatio de essentia non sit, qvi renovare volent, posse renovare cum Scholastico, qvi post dies aliquot vota est empturus. Hic Gadibus, cum charitas aliud exigerit, vinum nobis datum est pessimum et verius acetum, qvasi ex industria vellent, ut infirmaremur. Mihi manus adeo ligatae sunt, ut nomine sim Missionis Superior, re Frater cum P. Hispano, qvi nominatus est Missionis Procurator, Praefectus Studiorum et Novitiorum, unde qvasi omnes Hispani sunt eximii. Nec patentem, nec epistola ulla, nec numus mihi concreditus est. Haec optarem proponi iudicio Suae R[everentiae] ubi proponenda sunt.

Et qvia jamjam conscensuri navim sumus, supremum Suae R[everentiae] vale dico et pedibus advolutus eosqve humillime exosculans Paternam benedictionem peto, qvod idem facio respectu R. P. Provincialis et R. P. Wenc[eslai] Sattenwollff[!]. Nihil amplius nisi ex Indiis. Valeat, P[ater] mi amantissime, meqve suum agnoscat, cui me ut filium Patri amantissimo comendo!

R. V. obedientissimus Filius,
G. Illing

Gadibus, 27. Junii 1687.

Adsalutat R. V. cum RR. PP. ex Bohemia mihi adstans P. Franc[iscus]
Par[a]vicin[us].^a

^a Adsalutat ... Par[a]vicin[us] || in marginem superiorem philyrae add. **Illing**

[112v]
Reverendo Patri in Christo
Patri Emanueli de Boye
Collegii Academici Pragae Rectoris[!]
Romae

[111r]^a

Qvis ordo? Jam actu navim conscensus saltem mihi patentes dari à P. Procuratore Generali Barnaba Gutierrez peto et mihi responsum est jam eas Fratri Emmanueli de Fuentes commissas.

ILL III

Zpráva z neklidné tarahumarské misie

Za dva roky v Americe nedostal ještě z Čech odpověď na své dopisy, kterou toužebně očekává. Podá jen přehled událostí a podrobněji napíše, až bude vědět, že jeho dopisy jsou skutečně doručovány.

Obdržel misii „Easuritschik de Nuestra Señora de Guadalupe“ v Tarahumarské oblasti, tři dny cesty od misie **Jos. Neumana**, dva od misie Hostinského, čtyři od Amarella. Jeho misie je velmi obtížná, navíc leží v horách. Zdejší Indiáni mají „barbarskou“ náturu a patří k nejdivočejším v Tarahumaře. Za dva roky dokázal pokřtít jen 52 Indiánů. Do jeho těžko přístupné oblasti navíc utíkají indiánští odpadlíci od víry z jiných misií. Tvrdé zimy a „barbarství“ indiánů mu dávají dobrou naději v mučednictví.

Větší část Tarahumary je vzbouřená a sám jen náhodou unikl „slavné a vytoužené“ smrti. Měl nedobré tušení, neboť Indiáni se k němu začali chovat vlídně, přestože ho jinak spíše neměli rádi, protože jim zakazoval „pitky“.

Odešel se poradit za **Neumanem**, jak má postupovat, a v ten den povstání propuklo. Indiáni zabili misionáře Ortize a dva Španěly. Později se od rektora misií dozvěděl celý příběh: Indiáni chtěli pozabíjet misionáře, vyloupit a spálit kostely a „domy“. Někteří misionáři však stačili uprchnout, takže Indiáni pouze pálili a rabovali.

Indiáni z jeho misie se k povstání nepřipojili a zachránili sice vybavení misie, nicméně, povstalci jeho kostel a dům spálili. Přeživší misionáři mají stejnou touhu umřít pro Krista a své ovečky, jako mají „barbaři“ touhu zabíjet. **Neuman** setrvává ve své misii s věrnými Indiány, kteří ho hodlají bránit i za cenu smrti. Španělský postup proti vzbouřencům. Svědectví o smrti zmiňovaného misionáře a dvou Španělů se zatím opírá o výpověď jediného Indiána, který se ztratil. Způsob smrti mučedníků: vzbouřenci je probodli oštěpem, pak jim velkým nožem rozbili lebku, misionáři uřízli nos a Španěle a misionářovy pomocníky prokláli šípy. Později vše pro „potěchu“ české provincie vyličí. Pochybuje, že Bůh jim pomůže povstání potlačit, pokud své naděje upnou jen na milosrdenství a dobrotu a ne na luk a na meč.

Včasný zásah Španělů mohl zabránit zničení misií. Raději by byl setrval v misii se svými věrnými jako **Neuman**. Leč, Boží Majestát jej neuznal hodným takové odměny. Prosí o modlitby a povzbuzuje uchazeče o zámořské misie.

Procítěná závěrečná prosba o modlitby; naděje v posmrtné setkání.

[49r]
Reverende in Christo Pater!
P[ax] C[hristi].

Alter iam annus labitur, à quo Reverentiae Vestrae primam ex hac Septemtrionali America misi epistolam, etiamnum ignarus, num pervenerit, cum nullum neque flota ista

^a folium 111 est frustulum chartae ad litteras (fol. 112) agglutinatum

neque binis, quae iam post nostrum in Indias adventum ex Hispania advenerunt navigiis, receperim responsum, quod ego unicè expectabam. Neque enim nos hisce in partibus inter barbaros viventes minùs Reverentiarum Vestrarum anhelamus epistolas, quàm nostras Reverentiae Vestrae expectant. Nunc et occasionem et materiam nactus, breviter Reverentiae Vestrae exponam, quae ab adventu meo acciderunt, fusiùs reliqua expositurus, cùm pervenisse praesentem inellexero.

Mihi per dispositionem Superiorum Missio eaque nova in Tarahumara obtigit, tribus à P. Josephi Neuman Missione diebus, duobus à P. Georgio Hostinsky, quattuor à P. Maximiliani Amarell, qui primam in Sonora Missionem occupat nomine Yecoras, mea Easuritschik de Nuestra Sennora de Gvadalupe dicta ultima est inter Tarahumarae Missiones, aspera omnino et ardua, et ampliùs ab aliis inter horridos montes dissita, quibus hominum genius omnino barbarus correspondet. Nam omnium iudicio, etiam ipsorummet Indorum, censentur ferocissimi in tota Tarahumara. Duobus, quibus iam cum iisdem vixi annis, non plures baptizati sunt quàm 52, multum eorum conversionem impredientibus profugis ex aliis Missionibus malis Christianis, qui omnes tanquam ad asylum securum et à Patrum ac Hispanorum oculis remotum eò se receperunt. Hyemis asperitas et hominum barbaries copiosam patiendi offerunt materiam et non unam Martyrii spem tertio iam dederunt.

Nunc potior Tarahumara rebellis est, cùm haec scribo, et nisi casu ex mea Missione abivissem, iam glorioso et optato fine me coronasset DEUS. Advertebam ego iam à mense Martio praesentis anni moliri aliquid inter se barbaros, cùm enim aliquot eorum antehac magnum mihi affectum demonstrassent, iisdem iam omnino me desciebant et modis omnibus mecum disgustum procurabant, et quia advertebant me saepiùs contra eorum ebrietates praedicasse à Dominica Palmarum usque ad Paschatis Dominicam, suas quot noctibus faciebant ebrietates. Cùm pertaesus illorum barbariem, cum neque monitis neque minis quidquam proficerem, ipso Paschatis primo festo peractis Divinis cum tribus pueris ex Missione discessi cum P. Neuman de remedio tractaturus, cui visum, ut iudicem Hispanum adirem et tres aut quattuor Hispanos peterem, qui gentem meam in ordinem redigerent.

Ipsa abitùs mei à dicto Patre die, in via rescivi Indos de Nagvereatschic, Jyrupa et Yepomera Patrem suum nomine Diego de Ortiz occidisse et cum eo duos Hispanos, Juan alterum de Fucates, qui Indicis erat locumtenens, alterum Franciscum Urias, qui ad defendendum Patrem advenerant, omnes nostri Rectoratùs Indos esse rebelles. P. Franciscus de Velasco, Rector Missionum nostrarum, mihi postmodum sequentia retulit, disposuisse barbaros de Yepomera ire in Matachiky, de Matachiky in Cocomorachik, indè in Cahurichik, hinc in Tomochik Missionem Patris Hostinsky, et tandem in Sisoguitschi Missionem P. Josephi Neuman, et occisis Patribus expilare Ecclesias et domos, et tandem omnia comburere. At praeposterus Hispanorum adventus barbarorum dispositionem impedivit plurimum, namque Patres de Malachiky, de Coromorachik et Tomochik evaserunt periculum licèt priorum duorum Ecclesiae et domus à barbaris fuerint combustae. De Missione P. Georgii necdum constat. De mea scripsit 8. Aprilis P. Neuman Indos meos noluisse conjungere se rebellibus et supellectilem meam totam salvâsse in montanis, at 13. scribit domum meam expilatam penitùs et combustam, quòd ego cum ingenti meo solatio legi, dando DEO gratias, qui me laborum horum participem voluit. Nobis superstitibus Patribus non deest minus voluntas pro Christo et ovibus nostris moriendi, quàm barbaris animus mactandi. P. Josephus Neuman etiamnum inter haec pericula Missionem suam non deserit, quod Indi promittunt se cùm Patre morituros eumque ad mortem usque defensuros.

Necdum scimus quæ res nactura sit [49v] exitum. Jam centum ampliùs et 50 Hispani sunt in campo; et in Posona cum alio militi expectatur harum Provinciarum Gubernator castigaturus Apostatas, quorum magnus omnino esse dicitur numerus ex sex diversis nationibus collectus. Mortem Patris et Hispanorum cum circumstantiis necdum rescire licuit, cùm totum quod scitur Indi hominis perditum innitatur testimonio. Dicitur lancea primùm in eos

adacta, dein grandi cultro cranio fisso, tum praecisis naribus Pater Diego mortuus, ambos Hispanos sagittis confixos, uti et duo Patris pueri ac alius famulus. Ubi circumstantiae liquidae fuerint, eas pro solatio Provinciae nostrae Reverentiae Vestrae communicabo. Si barbari, quorum iam plures duo millia juncti dicuntur, praevalent optimam Indiarum harum partem, perdet Rex noster Catholicus. At mihi in dubium est DEUM, cuius unius causâ hic sumus, nobis adfuturum, cum spem nostram non ponamus in arcu aut gladio, sed in illius misericordia et bonitate. De alterius Patris morte necdum scimus.

Heri intelleximus in mea Missione duos ab Apostatis, qui ab Indis triticum coemturum venerant, occisos. Si moram tantam non traxissent Hispani, integra mansisset Missio mea et alia multa loca. At quid agant pauperes barbari Hispanorum auxilio destituti, nisi ut consentiant Apostatis? Ego si mea in Missione de his tumultibus scivissem, neutiquam meam Missionem deseruissem, sed quod P. Josephus Neuman agit, omni conatu meos animâsem et ad quietem adhortatus fuisset. Sed aliter visum fuit Divinae Majestati, quae me tanto praemio ob innumera mea peccata iudicavit indignum. Vestra Reverentia totius Provinciae pro horum barbarorum pauperum salute imploret preces, et Patres, quos DEUS ad has remotissimas partes vocat, animet, nam dignum suis desideriis praemium hic reperturi sunt, quod etsi durum videtur in praesenti, iucundissimum tamen iuxta me dulcissimum in futuro reddet fructum.

Plurima scribenda supersunt, ut invitus finire cogar, R[everentiam] V[estram] obnixè deprecans, ut cui immerito in Provincia existenti tantum semper exhibuit affectum, nunc longissimis terrae marisque spatiis exulem et inter gentem malam et ferocem degentem non deserat, sed Sanctissimis suis totiusque Provinciae Nostrae et omnium precibus adjuvet, quo Sanctorum et virorum verè Apostolicorum vestigiis insistens zelo Xaveriano unius DEI gloriam et omnino desertarum harum animarum salutem toto conatu procurem ac tandem eidem conjungar in caelo, cui servivi in terris, ubi cum in vita praesenti spes non affulgeat ampliùs, svavissimo ac dulcissimo amplexu nos stringemus.

En la Tarahumara Missione de S. Borgia, 18. Aprilis 1690.

Reverentiae Vestrae
Servus in Christo,
Guilielmus Illing Societatis JESU

Datae sunt hae literae ad Reverendum P. Emmanuelem de Boye.

ILL IV

Indiánská povstání v Tarahumaře v roce 1690

Zabití misionáře Torondy a dvou Španělů; Indiáni na otázku misionáře uvedli důvody, proč povstávají, a jezuita vyšel radostně vstříc smrti. Indiáni jej probodávají, znetvoří a zabijí. Při pozdější popravě jeden Indián vypoví, že povstalci později vykopali pohřbené tělo jezuitu a zavěsili ho napospas psům.

Mučednická smrt misionáře Emanuela Sáncheze, který trávil velikonoce s Amarellem. Sánchez a Amarell se dozvídají o smrti Torondy; Amarell nakonec vyslyší varování a odejde do španělské osady. Sánchez se vrací do své misie zachránit sakrální předměty, což nebyla to nerozvážnost, ale Boží řízení, které bylo předpovězeno samotným Sánchezem, jako dokládají Illingovy osobní vzpomínky na jinak misionáře, který, ač jinak bázlivý, v této nebezpečné chvíli odhodlaně trval na svém. Šest mil od Amarellovy misie byli Sánchez a jeho španělský pomocník přepadeni, nejdřív byl raněn Španěl, který šel vzadu; Sánchez se k němu vrátil, aby přijal zpověď, a tu jej obklopili Indiáni, které misionář důrazně pokáral. Indiáni jej nato prokláli šípy a zabili

mečem. Sám viděl misionářovu košili zbrocenou krví. Po osmi měsících vydali Indiáni mučednickovy kosti. Další proroctví: před deseti lety Sánchezovi smrt předpověděla v Pueble Kateřina de la China.

Seznam vypálených misií, osad, oběti mezi Španěly, počet vzbouřenců. Indiáni přislíbili mír, ale setrvávají v úmyslu zahubit misionáře a Španěly. Indiáni bojovali v šatech jezuitů. Nadpřirozené tresty Indiánů: hladomor, ukradený „zabíjející“ mešní pohár, „zabíjející“ přízraky jezuitů.

„Barbaři“ již spřádají nové spiknutí. Novinky o Adamu **Gilgovi**, misionáři u Serů. Sám Illing změnil po dramatických událostech působiště; nyní je v misii Loreto ležící v horách La Serra de los Goa Sapares. Jeho předchůdce v misii chtěli Indiáni zabít, ale včas byli potrestáni.

Předpovídá smrt dalších misionářů, kterou jezuité očekávají a „ve kterou doufají“.

[50r]

Ex literis P. Guilielmi Illing Societatis IESU, datis 18. Augusti 1691.

Ex la Serra de Goa Sapares.

29. Martii anni 1690 in Tarahumara Indi ex variis nationibus congregati (3 millia fuisse referunt) occiderunt P. Piezo Toronda, ex Andalusia oriundum, cum duobus Hispanis. Qvod de Patris morte rescivimus, est eum plurimis sagittis confossum interrogasse, qvam ob causam se occiderent; reposuisseque barbaros se omnes modò Patres occisuros, Patres enim prohibere ebrietates comotationesque, uxorum multiplicitem, ad Missam audiendam compellere, qvae omnia occisis Patribus et Hispanis sibi licita fore ajebant. Qvibus Pater auditis è domò sua prodiens, hilaris obviam illis processit, acceptisque plurimis vulneribus ad Crucem ante domum fixam properavit at viribus destitutus, paucis ab ea passibus cecidit et expiravit. Confessi sunt aliqui vivo adhuc nares et labia praecisa; copiam vulnerum tribus locis copiosissimè effusus sanguis testabatur. Retulerunt aliqui, cùm Hispani captum ex Principalibus Apostatam suspendissent, Apostates quoque in vindictam Patris iam à Christianis sepulti reliquias eruisse suspendisseque, sicque cadavere à canibus discerptum, ut in via quadam postmodum ossa eaque arrosa sint reperta.

Alter P. Emmanuelis Sanchetz vel Santzez mors accidit anno eodem, Sabbatho ante Dominicam in Albis extra Tarahumaram, sex à Patris Maximiliani Amarell Missione levcis. Peregerat Pater cum Patre Maximiliano Septimanam Sanctam et festa Paschalia, cùm tertio Paschalis die sub noctem resciant in Tarahumara jam Patrem Torondam occisum Indosque congregari ad Patres occidendos. Renuabant Patres cedere, qvod Indi P. Maximiliani frequentes iis diebus accurrissent ad Missam. Discurrentibus Patribus sub seram noctem redit ex suo chasal (sic Indorum domunculas appellamus) major puer Patris Maximiliani, Patresque admonet, ut se Apostatarum furori subducant, ingentes enim Apostatarum copias congregatas ad Patres die postero occidendos; in Tarahumara iam unum Patrem certò occisum, caeteros recessisse; pleraque Templam et domos Patrum combustas. Resolverunt PP. nocte adhuc illà perseverandum, sed paucis ante diem horis furori seditiosorum cedendum esse; et P[ater] quidem Maximilianus Hispanorum oppidum versùs (ut praesens Hispanus svadebat) iter arripuit. P. verò Emmanuel ad res sacras salvandas primùm redire voluit ad suam Missionem Tutuacam, nequidquam P. Maximiliano et Hispano dissvadente. Qvam resolutionem cùm rationibus nullis evertere posset Hispanus, Patri dixit se neque Indos neque mortem timere, at in his circumstantiis eam resolutionem temerariam judicare, resolvisseque cum Patre aut vivere aut mori. Et certè temeritas dici poterat, nisi Superiori instinctui attribuendum esset. Erat namque P. Emmanuel (mihi intimè notus) naturae omnino timidissimae, cui quilibet Indorum mortis suspectus erat. Qvoties vel levem aliquem rumorem audiebat, non solùm assentiebatur, sed confirmabat exquisitis adhuc variis rationibus periculum. Ad hoc mortem suam praesagiebat, namque saepius mihi dicebat se qvasi certum brevè Patres omnes ab Indis occidendos. Eum ego cum anno 1689 sub Decembris principium in sua Missione inviserem, mihi de cometa loquens dixit videri sibi cum deformem cometam Indorum Apostasiam Patrumque mortem praesagire. Cumque more meo eum ab ejusmodi suspicionibus amovere

conarer, quòd aut nulli aut tenui admodum fundamento ejusmodi inniteretur suspicio, reponerat sibi demum semper mortem ab Indis inferendam versari ob oculos. Freqventer eundem levissimi rumores ex sua extrahebant Missione, ut omnino mirum sit Patrem cognitâ jam alterius Patris in Tarahumara morte et exustorum Templorum ac domuum habitâ notitiâ resolvisse in Tarahumaram redire et hac occasione tantos habuisse animos, ut etiam praesentem Hispanum viderit et timiditatis argueret.

Processerunt jam sex levcas à P^{ris} Maximiliani Missione, cùm derepente in loco asperrimo, nemine viso, impeti se à copioso sagittarum imbre advertunt, auditâ Hispani voce, qui tunc modico intervallo P^{rem} seqvebatur et fortè sagittâ lethaliter laesus Confessionem ingeminabat, Pater redit cadentis Confessionem excepturus, cum ingenti Indorum coronâ se cinctum videt. Asserunt ipsimet non tantum non trepidâsse Patrem, sed animosissimè omnes in sua lingua (qvam benè noverat) admonuisse, viderent, quid agerent. Me quidem, ajebat, quod attinet, pro Christo mori in lucris repono, at unicè sortem vestram doleo, namqve mortem meam Hispanos ulturos certò scio, DEUMqve vos castigaturum. Ast cùm pro responso non nisi cachinnos et sagittas reciperet, in genua procumbens, DEUM oravit, ut intersectoribus suis ignosceret, tum ad barbaros conversus, se omnibus praesentibus veniam ex animo concedere dixit rogavitqve, ut in Fide Christiana perseverarent, quibus dictis, jam pluribus [50v] sagittis in brachiis, pectore et dorso confixum, audentior unus circa Patrem saltitans eiqve illudens, gladium, qvem Hispanis eripuerant, per pectus impulit semivivumqve prostravit et occidit. Vidi ego Martyris (itâ enim cum eum vocare non dubito) interulam, et plura qvàm 17 vulnerum vestigia in illa numeravi, quattuor à gladio, reliqua à sagittis relicta. Qvidnam cum defuncti corpore egerint, nescimus, hisce enim occasionibus Indi ordinariè partes carnis scindunt et assas comedunt. Tum etiam digitos aliquos aut integram manum abscindunt et victoriae signum confoederatis suis mittunt, qui ejusmodi victoriis, comotationibus et saltibus nocturnis applaudere solent.

Cùm post menses octo P. Visitatori harum Missionum Ioanni Mariae de Salvatierra omnia occisi Patris ossa extraderent Indi, caput in tres partes confractum repertum est. Scivit Pater multis antè jam annis, cùm nempe tertium Probationis annum Angelipoli ante annos decem ageret, se pro Christo moriturum, itâ enim DEUS revelaverat Venerabili Catharinae de la China, qvae id statim suo Confessario, hodie Nostro Provinciali, aperuit. Indus, qui Patri ultimum et lethale vulnus inflixit, se ipsum suspendit. Combustae sunt in hac seditione Missiones seqventes: Tarahumara: Yepomara Missio P. Torondae, Matachiky P. Francisci de[!] Hostinsky, Papigochic P. Dominici Crescoli, mea de Caechuruchic. In Sonora: Yecoras P. Maximiliani Amarell, Ostimuri P. Francisci Gravin, Nures P. Menezes. Qvatuor adhuc aut quinque Hispanorum oppida. Hispani occisi tum in proelio, tum extra proelium circiter 70. Apostatarum numerus constabat 7 millibus ex diversis nationibus, qvorum aliqui pacem admiserunt, etsi magis ad formam. Scimus namqve eos in sua intentione perseverare et quotidie ex diversis partibus irruptiones hostiles audiuntur dicunturqve omnes nationes ab ortu solis uqve ad occasum (qvae illorum est phrasis) conspirâsse ad omnes Patres et Hispanos interimendum. Incredibilis eorum numerus interiit in diversis velitationibus. Unus eorum Capitaneus ex mea Missione oriundus P. Georgii quadratum pilei loco capiti suo imposuit. Itaqve fortiter contra Hispanos pugnavit, at primùm globo impetitus, tum lanceâ transfossus occubuit. Alius nostrâ indutus vesta[!] pugnat, alii albis qvasi indusio indutis. Etiamnum plurimi fame moriuntur, ipsis illius DEI vindictam interpretantibus. Capita principalia tres aut quattuor morte subitaneâ extincta sunt. Referunt, cùm quidam in Matachiky calicem sacrum accepisset eoqve ex fluvio aqvam hauriens bibere vellet, subito inter eam corruisse et expirâsse, qvem calicem deinde nullus Indorum tangere ausus est, quòd crederent eum homines occidere. Alii confessi sunt in Tarahumarae rupibus duos Patres vultu severo et ad terram defixe conspici, qvos quotqvot vident, paucos intra dies melancholiâ confecti moriuntur.

Nec tamen adhuc sapiunt barbari, sed ut certum est, novam moliuntur conpirationem eamque multò majorem. Hisce diebus rescivi Patrem Adamum Gilg, qui nationem Saeris excolit et ab omnibus habetur pro Sancto, Hispanorum implorare auxilium. Videtur DEUS subtraxisse et spiritum consilii et spiritum fortitudinis iis, qui mederi deberent, istaque permittere ad incredibilem avaritiam hujus terrae castigandam, namque locò armorum contra Indos calamos tractant et inauditis calumniis Nostram famam proscindunt. Ego non amplius in Tarahumarae Missionibus vivo, sed in La Serra de los Goa Sapares, quae omnium Missiones asperrimae et difficillimae sunt ob asperrima montana. Missio vocatur de Loreto et Visita de S. Anna, et illi Patrem suum antecessorem meum P. Thomam Rebell ex Provincia Austriaca occidere volebant, at in tempore castigati sunt suspensis eorum octo principalibus; nunc metu magis quàm alia de causa in pace vivunt. Non dubito brevi Reverentias Vestras habituras notitiam de plurium Nostrorum morte, hoc enim singuli exspectamus et speramus.

JOHN Joannes Baptista (P.)

(3. červenec 1655, Jaroměř – 1. červen 1702, Santiago v Paraguayi)

ZMIŇOVÁN:

- - -

ŽÁDOSTI:

11. leden 1686, Praha (ARSI, FG IX 756, f. 243-244)

Dále uváděn v: *Nomina eorum et informatio, qui ex Boëmia in Indiam mitti possent, a[nno] 1688* (ibid., f. 291)

DOPISY:

JJB I

říjen 1692, Paraguay*[sic ipse]*, **Joannes Lober**

Uložení: **Originál:** MZA Brno, G 11 557/6, f. 11r-v [*11r text, 11v text, adresa, pečeť*].

Edice: - - -

Překlad: - - -

JJB I

Cesta z Cádizu do paraguayských misíí

Vzpomíná na adresáta [Lobera] a přeje si, aby se spolu setkali v misiích. Posílá „*compendium*“ plavby a, přeje-li si obšírnější popis zdejší země, odkazuje na dopis Janu Falckovi [nedochován].

Plavba Cádiz – Buenos Aires (17. leden – 6. duben 1691). Zemi viděli během tří měsíců plavby jen jednou (Kanárské ostrovy). V Atlantském oceánu nezažili větší bouře, zatímco na Středozezemním moři, jak popsal dříve [nedochováno], přepadly je dvě velké bouře; kromě toho viděli vodní vír, který je málem pohltil.

Nedaleko rovníku zakusili deště a náhlé větry; nutnost rychlého svinutí plachet ve větru a dešti. Vše zdraví přestáli. Blesky a jejich zažehnavání. Létající ryby [letouni], jejich popis; dosah letu; velikost těla. Zábavná příhoda s letounem, který unikl tuňákovi do vzduchu a vzápětí byl sežrán dravým ptákem.

Potíže při vstupu do Río de la Plata; nepříznivé větry, mělčina „*Banco de Ortiz*“; ponor lodí. Velryby sice neviděli (žijí ve studenějších vodách), zato v Río de la Plata spatřili „vlky“, čtyřnohá zvířata plující se vzpřímenou hlavou a připomínající bobra.

6. dubna zakotvili u Buenos Aires. Prokurátor misíí jim na člunu přivezl čerstvé potraviny. Salvami pozdravili město „ze všech tří lodí“ a dostalo se jim odpovědi z pevnosti. Dva týdny se zdrželi ve zdejší koleji a poté se po dobu jednoho měsíce plavili na malých lodích po řece [Paraná]; konečně dosáhli misíí (2. června 1691), kde byli superiorem rozděleni. Čtyři měsíce se učil jazyk, přijímal zpovědi.

Nejdříve působil v misii sv. Tomáše, po třech měsících šel do misie sv. Anny a po dalších pěti měsících do misie sv. Tří japonských mučedníků, kde je již třetím měsícem: přijímá zpovědi, učí katechismus a podává svátosti.

Přál by adresátovi stejné štěstí jako sobě (aby se dostal do misíí). Adresátův věk není ještě vysoký, přijeli s ním starší misionáři. Ale potíž zřejmě bude s představenými české provincie. Chytrý **Klein** je obešel a žádal přímo generála.

Vynáší klady misionářské práce. Mnoho kandidátů SJ v Evropě („na severu“), málo misionářů zde. Čeští uchazeči by měli žádat individuálně, ne hromadně.

Dychtivě očekává dopis, prosí o informace o bojích v Evropě a o českých jezuitech, dále o svaté obrázky, na nichž je vidět sochařské umění. Indiáni jsou velmi zruční malíři, mají-li správné vedení. Zdraví všechny, kdo se na něj ptají.

[11r]

Reverende in Christo Pater Joannes Lober!

Pax Christi.

Nè me putet Reverentia Vestra sui oblitum, dum à meo è Provincia in Indias discessu nil omnino accepit literarum! Certè ut plurimum memor vivo optoque creberrimè, ut aliqquando in hisce terris remotis mutuò visamus. Do praesentibus compendium meae in Americam navigationis et si fusioem regionis huius descriptionem desiderat, remitto ad literas R. P. Joanni Falck inscriptas.

Decimâ septimâ Januarii anni 1691 è portu Gaditano in altum vela fecimus, totam, licèt diuturnam et trimestrem, navigationem DEO optimo fortunante et gubernante. Terram tantum semel conspeximus, idque per transennam, videlicet insulas Canarias, qvae trecentis leucis Hispanicis Gadibus remotae sunt, qvae tamen cum uno solo die ex oculis evanuêre. Tempestatem graviorem nullam omnino experti sumus in oceano, prout olim in Mediterraneo duas gravissimas me perpeccum memini descripsisse et unum, qvòd Hispanicè remolino vocatur, gurgitem (si rectè Latini vocabuli adhuc memini) qvòd idem est ac aqua in rotundum se gyrans descendensqve rotunditate conica, seu instar conì, in qvam rotunditatem si incidat navis (prout nobis tunc in Mediterraneo accidit), gyrante se aquâ pariter gyratur navis paulatimqve ima petit cum sui interitu, qvòd nobis certò accidisset, si ventus promptus derepente non afflâsset et omnium manus non inclamasset tunc Capitaneus.

Solum lineae aequinoctiali viciniores facti, experiebamur crebros imbres cum repentinis ventis, qvi aquas è longinqvo adferebant instar ingentium montium, ut nobis visum

fuerit è longinqvo montes ambulantes vicinos fieri. Solent tunc temporis in quadrantes hi imbres navim obruere, unde semper complicanda priùs vela omnia, nè ea occupent venti; si enim venti explicata vela cum pluvia obruant, periculum subimus. Incolumes tamen DEI, optimi navigatorum Naucleri, industriâ omnia haec evasimus. Habuimus ibidem loci praeterea continuis noctibus tempestates caeli, fulgetra ac fulmina, sed praeter unam reliqvae à nobis remotiores erant, unde ad petitionem Capellani illam viciniorem mox Exorcismo coniuravit unus è Patribus. Item prope lineam spectandos se nobis praebuerunt pisces quidam, qui instar avium volant et appellantur Hispanico idiomate boladores¹⁶². Dum volant, simillimi apparent hirundinibus ob corpus candidum in parte inferiori et alas pardas[!] ¹⁶³, quae à longè nigrae esse videntur. In altum se efferunt, quantum sunt tres v. g. contignationes alicuius Collegii, et in latum, quantum est v. g. forum Antiquopragense. Ala quaevis longa est ulnae quadrantem, et corpus magnitudine haleci par, mensus enim curiosè sum, dum in navigium nostrum inciderunt. Id gratiosum visu accidit; dum quadam vice copiosi evolarent hi pisces, aliud piscium genus ex aquis subsilentium illis insidiabatur, qui grandes sunt et dicuntur atunae¹⁶⁴. Evolat ergo cum reliquis unus aliquis et obvium sibi offendit atunam, qui jamjam illum glutire vult, sed ei se celeritate volatùs eripit hic. Cui dum de incolumitate ego tacitus gratulor videoque altius volantem, unà conspicio accipitrem maritimum ex alto se praecipitantem, qui ungvibus infelicem voladorem apprehendit et eo famem pellit. Verti me ad P. Joannem Neuman¹⁶⁵, qui unà rei spectator aderat compassioneqve ductus adiungo epiphonema *incidit in Scyllam cupiens...*¹⁶⁶ etc.

Maximè sollicitos reddidit Capitaneum navis et Nauclerum ingressus in ostium fluvii, ibi ubi se in mare effundit, quod ostium omnino sexaginta leucas Hispanicas latum est, idque ex eo capite, quia metuebant, nè venti terrestres nos repellerent et quod tribus diebus secundo vento emetiri potuimus, repulsi ab ostio aliquot septimanis resarcire cogereamus. Item sollicitos reddidit vadum unum in hoc fluvio, dictum Banko del Ortiz¹⁶⁷, quia quidam, cui cognomen Ortizio, ibi naufragium passus est. Illud vadum in aliquibus partibus non nisi viginti pedes geometricos profundum est et semper est necessario transeundum. Nostrum autem navigium eâ parte, quâ in aqua erat, numerabat tunc temporis octodecim pedes et dimidium, quia duo pedes cum dimidio ob res comestibiles consumptas, alleviatione factâ ex aqua altius emerit. Trecenti enim eramus et amplius in sola navi Almiranta sive Vicepraetoria, inter quos spatio octoginta dierum certò non parum distributum est. Balaenas nullas in mari conspeximus, quia hae in frigidioribus partibus vivere solent. In fluvio autem animalia copiosa dantur quadrupedia, qui lupi vocantur, vivuntque in aquis, in quibus natant erecto capite, prout apud nos canes. Pilus aliqualem similitudinem cum castoreo habet, sed est hispidior.

Sextâ Aprilis tenuimus portum Boni Aëris¹⁶⁸ figentes anchoras duabus levcis à civitate, quia viciniùs accedere non potest grandius navigium ob minorem profunditatem. Obviam in scapha grandiori velifera excurrit ad decem leucas Pater Procurator Missionum, fructus et carnes recentes advehens ad nos nonnihil refocillandos. Salutavimus crebrâ tormentorum explosione urbem ex omnibus tribus navigiis et vicissim à praesidio salutati sumus. Commorati sumus duas septimanas in Collegio ac diem aliam navigationem per fluvium assumpsimus in aliis minoribus navigiis, mensemque unum commorati sumus in aqua, et pridie S. Spiritus¹⁶⁹ Missiones attigimus et per Superiorem in varias partes repartiti sumus, ut lingvae addiscendae vacaremus, cui dum me quatuor mensibus sedulò applicuissem, approbatus sum ad audiendas Confessiones.

Prima Missio, quae mihi obtigit, fuit à S. Thoma nuncupata, ubi mille circiter et trecenti matrimonio juncti, sed ob grandem numerum divisi, et oppidum, quod pro illorum divisione fabricatum est, dicitur Municipium S. Borgiae. Sed post trimestre ad S. Annae Missionem destinatus sum, et post quinque menses indè ad Missionem SS. Trium Martyrum Iaponensium, ubi tertium jam mensem dego occupatus utrobique Confessionibus audiendis, Catechizandis rudibus et administrandis Sacramentis consvetis. [11v]

Mi optime Pater Ioannes! Quàm ex corde optarem Reverentiae Vestrae sortem parem, quàm ego fruor, Divinâ dispositione ad hoc munus Apostolicum^a assumptus et vel maximè eo ex capite, quòd illi ad Provinciam venire obtingeret, quae Sancta appellatur et quae talis reapse est et ex qua assumuntur subiecta pro aliis Provinciis visitandis, dum hinc Admodum R. P. Noster jam multis vicibus aliarum Provinciarum Visitatores nominat, prout novissimè duarum Provinciarum, quarum nomina praetereo. Aetas Reverentiae Vestrae non obsesset, quia non est nimia; multò enim seniores Reverentiâ Vestrâ huc mecum appulère, prout quidam Pater è Provincia Neapolitana, qui ibidem partim speculativam, partim practicam Theologiam explanavit duodecim omnino annis. Sed scio cum difficultate id effecturam Reverentiam Vestram apud Moderatores Provinciae, quia dimittere nolent ob natum ad magna. Idem fuisset factum circa Patrem Paulum Klein, neque illum unquam Provincia Boëmia dimisisset, nisi ille sanctâ astutiâ usus fuisset et nulli alteri se communicando, soli Admodum Reverendo Patri Nostro desideria sua aperuisset, qui etiam ipse illum determinatè pro Indiis nominavit ac designavit.

Quid, mi Pater, pretiosius esse potest, quàm DEO animas lucrari, quae Missionariis opus habent, et alias quaerere, quae iis destituuntur? In partibus Septentrionalibus pro uno amisso Patre, qui in Indias mittitur, triginta Candidati haberi possunt, hìc unus triginta absentibus potior est. Putem ego ideo paucos è Boemia mitti, quia generatim Indias petunt, si in particulari peterent determinatas, plures sinè dubio proficiscerentur. Sed haec scripta sunt ex affectu, quo feror in Indorum salutem.

Expectabo avidè ego à Reverentia Vestra literas aliquas multumque aestimabo, si me illis dignetur et annectat aliqua lectu signa, quae in utroque Mavortis Campo geruntur, Imperii videlicet et Pannoniae, aliaque ad Provinciam pertinentia, qualia sunt, qui v. g. officio Rectorum à meo discessu functi sunt et Provincialium, qui vixerunt et qui Societati mortui infeliciter sunt. Si in suis ad me datis includeret unam duodenam icuncularum Galleanarum vel Wiskianarum, idque chartacearum, quae aliquid elegantiae in arte sculpendi continent, aestimarem, quia possent ex illis pictores Indi in arte se perficere. Credat enim velim esse eos in arte pingendi multum dextros, si manum directricem habeant. Salutet amantissimè omnes, qui de me quaesierint et me unà suis Sanctis includere non intermittat.

Datum in Paraquaria, mense Octobri, anni 1692.

Reverentiae Vestrae humillimus Servus,
Joannes Baptista John mp.

Reverendo Patri in Christo
P. Ioanni Lober Societatis Iesu
Brunae

^a Apostolicum || *corr.* PZ; Apostostolicum John

JOHN Laurentius (P.)

(10. srpen 1691, Děčín^a – ? [po 1772], Filipíny)

ZMIŇOVÁN:

MAL I

ŽÁDOSTI:

- - -

DOPISY:

JOL I

5. duben 1741, Maribojoc, ostrov Bohol (Filipíny), bratr Seraphin/Stephanus^b

Uložení: Opis: Strahovská knihovna Praha, DH IV 5j, s.[!] 1-4 [vše text].

Edice: - - -

Překlad: WB, č. 616 [něm.]

Další dopisy ve Weltbottu (dle HOFFMANNA, s. 38):

č. 529 (1. listopad 1731, Sv. Mikuláš u Mexika) cesta ze Španělska do Havany a Mexika

č. 532 (29. duben 1733, Cabangeatan, ostrov Negros) cesta z Acapulca do Manily

č. 533 (12. května 1734, tamtéž,) o mnohojazyčnosti Filipín

č. 612 (19. duben 1735, Ilog, ostrov Negros)

č. 613 (22. duben 1737, Ilog, ostrov Negros)

č. 614 (10. duben 1738, Ilog, ostrov Negros)

č. 615 (17. duben 1738, Ilog, ostrov Negros)

^a HOFFMAN (s. 38) uvádí „Teschen“, HUONDER (s. 169) dříve zmínil také Litoměřice. HAUSBERGER nejnověji dovozuje – dle mého nesprávně – že John se narodil v dnešním Českém Těšíně (něm. Teschen). Souhlasím s GRULICHEM, znalým české geografie, který upozorňuje na Johnovy severočeské vazby, které jsou jasné i z dopisu zde vydávaného, a přikláním se k Děčínu (něm. Tetschen).

^b HOFFMANN, s. 38: Seraphin John; GRULICH, s. 94: Stephan.

JOL I

Zpráva z filipínské misie na ostrově Bohol

Píše bratrovi a doufá, že jeho dopis tentokrát dospěje až k němu, do Oseka (u Teplic). Sám bratrovy dopisy dostává; z posledního se dozvěděl, že jeho vlastní dopisy do Čech nedochází. Snad ještě přijdou. Poslal svůj dopis po prokurátorech, kteří, jak ví, šťastně dorazili do Říma.

Je živ a zdrav, zvykl se da zdejší podnebí, velmi odlišné od českého. Devět jezuitů z 29, kteří s ním na Filipíny připluli, již zemřelo, přestože byli mladší než on. Má naději, že tu prožije xaveriánských deset let, snad mu Bůh nadělí ještě více času.

Žije spokojeně a utěšeně. Cítí, že je ho tu třeba. Na bratrovu otázku, zda nepomýšlí na návrat, odpovídá, že ne. Ctí biblickou výzvu, aby se neohlížel zpět (Luk. 9,62). Jiné řády umožňují misionářům v Indiích návrat, v SJ „je tato brána uzavřena“. Cestu, kterou podnikl, lze projít jen z Boží poslušnosti.

Přede dvěma lety ho představení povolali z ostrova Negros na ostrov Bohol, kde žije ve větším klidu, mimo nebezpečí konfliktů domorodců. Spravuje rozsáhlé území.

Bohol je kruhovitý ostrov, menší, ale s větším počtem obyvatel než Negros; spadá celý pod administraci SJ. Dříve se tu v potocích rýžovalo zlato. Příhoda s prvním misionářem, který jej dostal od domorodců a pohrdl jím. Zdejších domorodců je hodně a jsou dost bojovní na to, aby se ubránili nájezdům sousedních „pohanů“; a tak Bohol žije v míru.

Stará se o vesnici Malabosoc [dnes Maribojoc] čítající 6500 obyvatel. Údaje o jeho pastorační činnosti. Kněžský oděv užívaný filipínskými misionáři. Zpoplatnění kněžských úkonů (pohřbu, svatby, křtu); chudí domorodci ale stejně neplatí. Na evropské poměry žije velmi skromně, ale netrpí vážným nedostatkem.

V dřívějších dopisech nazýval ostrov Negros ostrovem sv. Jana, byl to omyl; správně je to ostrov Negros (insula Nigrorum), neboť v horách ostrova žijí černoši, což se jinde na Filipínách nestává. Současná správa ostrova Mindanao: Španělé a misionáři (jezuité a augustiniáni) kontrolují sever a východ ostrova; jižní část ovládají muslimové, jejichž náčelníci si říkají „sultánové“, a pasují se titulem „krále“, který poznali od Španělů; na důkaz své královské hodnosti nosí dlouhé oštěpy. S evropskými králi nemají nic společného. S mohamedány nyní na Filipínách žijí v míru, ale z Evropy přichází zprávy o válkách.

Pozdravuje duchovní oseckého kláštera a další známé, pokud nezemřeli. Pozdravuje své sourozence a poroučí se hlavně bratrovi, adresátu dopisu, vzpomene na místa z rodného kraje.

[1]

Copia literarum R. P. Laurentii Iohn Soc[ietatis] Iesu ex insulis Philippinis ad suum Germanum P. Stephanum.

Advenerunt: 1743, 6. Ianuarii.

Malabosoc^a in insula Bohol¹⁷⁰, 5. Aprilis 1741.

Scribo qvasi in incertum, ignorans an perventura sit ad manus Domini Fratris praesens pagella; meliùs tamen judicavi exponere exilem hunc laborem, qvàm fraternae deesse observantiae. Epistolas omnes, qvas Dominus Frater ad me dirigere dignatus est, feliciter obtinui, meae solummodo tam infelices feurunt, qvòd terminum suum non attigerint, prout ex ultima Domini Fratris conjicere licuit. Et forte adhuc, licèt tardè ex tantis maribus epistolae meae enatabunt, ut portum suum Osecenum¹⁷¹ aliqvando attingant. Consolatur me nunc notitia recens, qvòd nostri PP. Procuratores (licèt non absqve gravi periculo incidendi in manus Anglorum) Romam pervenerint, qvia cum illis non tantùm epistolam, sed etiam aliquot fabas Ignatianas pro D. Fratrem transmissi. Bono igitur sit animo Dominus Frater, tametsi enim nulla appareret epistola, non propterea fraterna unqvam evanescet memoria neqve promissio facta, qvoad vitam mihi DEUS concesserit, intercidet.

Vivo defacto, DEO dante, incolumis et qvasi jam assvetus huic climati tam diverso à nostro solo natali, id qvòd pauci experiuntur salutis suae favorabile; nam ex 29 Sociis, qvi

^a recte Malabohoc

mecum ad has insulas appulerunt, jam novem, licet aetate juniores, vitae suae cursum consummârunt. Vivo ego spe fretus explendi in obsequium horum pauperulorum Indorum vitae meae decennium Xaverianum, quod à DEO expetivi. Si DEI benignitas aliquid amplius elargita mihi fuerit, erit id mihi ad faciendam paenitentiam et vitae prioris compensationem. Non quaero aliam mercedem nec expecto alium denarium in Indiis, quàm illum, quem Dominus Frater in Evropa; atque ita tametsi corpore vivamus multum distantes, operum tamen intentione sumus unanimes et plenè conjuncti, metam properamus ad unam.

Vivo praeterea in animo plenè contentus et consolatus ac tantum abest, ut transmigrationis meae me subeat paenitudo, quin Indies potius in vocatione mea confirmer propter magnam operariorum in hac Domini vinea necessitatem. Ad quaesitum, quod Dominus Frater in una [2] epistolarum mihi fecit, utrum nempe non liceat reverti? Jam tunc, ut res erat, respondi; hinc solum addo, quod bene noverit Dominus Frater illud Christi dictum: *nemo mittens manum ad aratrum etc*¹⁷². Mos quidem est apud Religiosos Missionarios alios, ut ad Indias vadant, pro certo et definito tempore ac deinceps reditum petant et obtineant. Verum in Societate nostra porta haec clausa est. Et licet etiam mei arbitrii foret posse reverti, nunquam in animum inducerem iter hoc remetiri etiam oblatis quibuscunque mundi commoditatibus maximis longaevo tempore fruendis, nam iter ejusmodi meo iudicio non nisi solius Divini obsequii causa suscepi potest.

His praemissis de incolumitate mea integra tum corporis, tum animi, quam DEO in acceptis refero atque Eidem enixè supplico, ut eandem similiter Domino Fratri largiatur. Notifico, quod duobus abhinc annis ex Superiorum dispositione ex insula Nigrorum sim liberatur et ad insulam Bohol vel Bojol translatus, ubi hactenus dego magis quietus à tumultibus, sed multo amplius obrutus laboribus; nam districtum Indorum majorem administro solus, quam tres Missionarii in insula Nigrorum.

Est haec insula in figura rotunda, aliquantum minor, sed multo populosior quam insula Nigrorum¹⁷³. Sita est inter gradum elevationis poli nonum et decimum, vicina Insulae Mindanao. Tota subjacet administrationi nostrae Societatis, campus amplus et faecundus operationis. Antiquitus in uno fluviorum hujus insulae aurum permodum arenae inveniebatur, unde primo Missionario huc adventanti hi Indi simile aurum in chartula involutum pro dono obtulere. Verum Missionarius, ut eis ostenderet, quod non quaereret eorum aurum, illud acceptum fudit[?] et in auram sparsit atque exinde eorum animos ita cepit, ut sine magna difficultate et Missionarios et fidem receperint. Gens istius insulae nomen habet, quod sit animosa et bellicosa, et quia insimul est numerosa, bene securi vivimus ab infestationibus et praedationibus vicinorum gentilium.

Administratio, quae mihi obtigit in hac insula, est oppidum Malabosoi[!] dictum. Numerat animas computatis magnis et parvis 6 500 et amplius. Anno elapsò 1740 baptizavi parvulos 307, terrae mandavi 184, matri[3]monio junxi paria 58. Hic jam quaeret iterum Dominus Frater, quae obventio stolae? Sed jam respondi in alia epistola, quod hinc non quaeramus stolas, sed manipulos; praedicamus enim in his terris more Hispanico Verbum DEI in superpelliceo sine stola. Quia tamen non sumus Angeli evangelizantes, sed vitae sustentatio aliquid exigit, dico, quod ab Episcopo hujus diaecesis, qui in Zebu residet, posita sit taxa (quae idiomate Hispanico vocatur arrangel) quantum pendere debeant Indi pro ejusmodi ministeriis; verum haec taxa à Societate nostra quoad medietatem remittitur Indis propter suam paupertatem, et sic Missionario obveniunt ex funere 3 Reales, ex matrimonio 4 Reales et ex baptismo medius Realis; at haec pensio saepe est mala aut tarda aut nunquam. Ex praefatis 307 baptismis percepi 18 et medium Realem toto anno. Accidit tamen nonnunquam, ut debitum suum rite persolvant, sed si multum intrat, multum exit, charitas Christi urget nos pauperes enim semper habemus nobiscum. Ut unò verbo dicam, vivo in tali aequilibrio, ut nec laedatur religiosa paupertas neque defectum patiatur vitae necessitas; licet desit panis, vinum,

cerevisia, quod in Evropa durum videri posset, at Divina aspirante gratiâ fit, ut horum omnium nec in minimo sentiat defectus, imò neque eorum desiderium aut appetitus.

Memini me semel scripsisse ad Dominum Fratrem vocando insulam Nigrorum insulam de S. Juan; deceptus fui ab una mappa Evropaea, ubi hoc nomen legi, et quia principale oppidum Ylog¹⁷⁴ est sub patrimonio S. Ioannis Bapt[istae], intuli exinde nomen hoc esse totius insulae, quia à principali fit denominatio. Verùm in nullo libro historico harum insularum aliter nominatus quàm insula Nigrorum, licèt Inventins[!] noster in Historia Societatis illam vocet Domos Nigrorum. Originem suam trahere videtur, quòd à nigris hodiedum inhabitetur, qui copiosi montana illius oberrant, id quod in aliis insulis hujus archipelagi non accidit. Insula magna Mindanao non gubernatur à Rege aliquo, ut in Evropa autumant, sed major pars illius, nempe totum, quod Septentrionem et Orientem respicit, sed sub ditione Regis Hispani et administratur à nostris Patribus et à Religiosis S. Augustini, quos Recollectos vocant. Una pars solùm, quae Meridiem respicit et territorium interius nempe lacunae grandes et montana inhabitantur ab infidelibus, qui Sectam Mahometis sectantes, quorum dominium est penes aliquot Sultanos seu Indos potentiores, [4] quorum quivis praetendit esse Rex, scilicet ut retrò longam fert rusticus hastam. Similiter se res habet cum Sultano de Iolo¹⁷⁵, cui Hispani nostri phantasiam fecerunt cum titulo Regis, inter illos ipsos nunquam mos erat vocare Regem, et est res valde ridicula vel facere comparisonem cum aliquo Rege Evropaeo. Pro nunc vivimus in pace cum illis, quando ex Evropa percipiuntur grandes bellorum praeventiones. DEUS nobis concedat utrinque id, quod est pro sua majori gloria et nostra salute!

Humillimè me commendo Reverendissimo Domino Abbati, qui toties mei meminisse non dedignatur, similiter me commendo toti Venerabili conventui Osseceno, ubi multa beneficia percepi. Sit salus prospera omnibus et singulis, et maximè notis meis, D. Mengemann et D. Kern, et si qui sunt alii mihi noti, plerique enim alii jam fatis cesserunt, ut ex epistola Domini Fratris intellegi, quorum memoria est in benedictione. Ad postremum fratres nostros et sorores in Domino complector eisque benedictionem à Domino exopto. Pater enim meus et Mater mea dereliquerunt me, Dominus assumpsit me. Vivat igitur (iterum iterumque precor) Dominus Frater feliciter et perennet sospiter, meique in Sanctissimis Missae Sacrificiis ad aram praesertim Ratzicensem¹⁷⁶ atque etiam subinde, cum se occasio obtulerit, Grupnensem¹⁷⁷ non obliviscatur, qui indes memor persevero.

Laurentius John S. I.

KALL Adamus (P.)

(25. únor 1657, Cheb – 5. listopad 1702, Manila)

ZMIŇOVÁN:

KAM I

ŽÁDOSTI:

9. únor 1686, Praha (ARSI, FG IX 756, f. 246)

2. listopad 1686, Praha (ibid., f. 253)

6. únor 1687, Praha (ibid., f. 270)

8. březen 1687, Praha (ibid., f. 272).

DOPISY:

KAL I

22. červen 1687, Cádiz (Španělsko), E. de Boye

Uložení: **Originál:** NA Praha, JS III 419/3, f. 104r-v [104r *text*; 104v *adresa, pečeť*].

Edice: - - -

Překlad: - - -

KAL II

8. březen 1688, México (Mexiko), J. Ulcke

Uložení: **Originál:** NA Praha, JS III 419/3, f. 113r-114v [113r-114r *text*; 114v *adresa, pečeť*].

Edice: - - -

Překlad: WB č. 52 [něm.]. – [úryvek, upraveno] Josef KOLÁČEK, *JB*, s. 19-21 [čes.]

KAL I

Zprávy ze Španělska, plavba Středozemním mořem

Omlouvá se za opožděné psaní. Připravoval se na zkoušku z teologie, kterou nakonec nestihne složit ani ve Španělsku. Dva týdny se na ni připravoval v Praze, pak byl na cestě do Španělska, v Cádiz studoval další týden, v Seville už se mu nedostalo času kvůli odplouvající flotile. Vzhledem k pouhé třítydenní přípravě raději zkoušku odkládá do Mexika. Zřejmě mu propadne lhůta na zadané téma. Rezignuje v této věci do Boží vůle a žádá o modlitbu.

Zpráva o plavbě Středozemním mořem: Vypluli z Janova (27. duben 1687) na anglické lodi. Překvapil jej laskavý přístup kapitána – jinověrce – k jezuitům. Velké vlny, mořská nemoc, přistání v Alicante (6. května). Nebezpečí při další plavbě: maurské lodě, skaliska. Pětidenní oddech v rezidenci SJ v Alicante, vyplutí (12. května). Setkání se dvěma loděmi „barbarů“ (13. května) a hbitá příprava k boji; nepřátelské lodě zanechaly pronásledování. Hrozící ztroskotání. Bezvěstí až k Herkulově úžině, její následné rychlé proplutí (za 3 hodiny) a přistání v Cádiz (22. května). Přijetí zdejšími jezuiti a čekání na vyplutí flotily. Obavy z atlantické plavby: přetížené lodě, zářijové uragány v Mexickém zálivu. Jsou v Božích rukou.

Nemá čas na delší psaní a dává poslední evropské sbohem.

[104r]

Reverende in Christo Pater!

Deprecor humillimè tarditatem meam; excusabunt tamen, ut spero, Quaestiones Theologicae, quibus hactenus fuerat insudandum; verumtamen finem harum in Hispaniis obtinere non licet ob temporis angustias. Studui illis Pragae duabus hebdomadis, caeterum itinere toto vix cogitare de his ob incommoda licuit, hebdomadam tertiam Gadibus implevi, tum Hispalim appuli sperans tempus aliquod adhuc, et siquidem hoc ob flottam properantem obtinere non potui, etiam in periculum me conjicere nolui, praesertim cum R. P. Procucator Generalis aliique temerarium judicaverint praemisso tam brevi, scil[icet] trium hebdomadarum studio examen hoc attentare, adeoque meliùs in Mexicum differendum. Verùm difficultas est in Quaestionibus, quas jam invalidas judicant ob tempus elapsum juxta decretum Congreg[ationis] Ult[imae]. Ego hoc relinquo Reverendo Patri dijudicandum, an id me concernat. Cum tempore statuto frui non licuerit ob iter propter DEI gloriam et ex obedientia susceptum, quidque tamen à Superioribus Mexicanis statutum fuerit, voluntatem DEI esse interpretabor, in quam me totum conjicio ac resigno, ut me vilissimum et indignissimum Sancto ac Apostolico muneri aptum reddere dignetur, cui et sanguinem et vitam meam^a consignavi et consecravi. Unicum id supplex ad pedes Paternos exoro memoriam aliquam apud DEUM pro me indignissimo filio suo.

Nunc aliqua de itinere nostro maritimo. Solvimus Genuâ 27. Aprilis in navi Anglicana. Navarchus licet hetherodoxus, vir tamen amabilis et magnae in nos charitatis, summè admirans iter tam longinquum à nobis sponte pro DEI gloria susceptum; suspicabatur tamen primùm nos Angliam petitorios. Die insequente maris fluctibus in tantum jactati sumus, ut maris nausèa omnes debilitati dicubuerimus, quae jactatio in 6^{tam} Maji usque duravit^b, quâ die appulimus Alicante. Fuimus hic in periculo captivitatis à Mauris Algiriensibus, tum etiam scopulorum in mari Balearico, quos declinare perdifficile accidit ob nubium pluviarumque frequentiam etc.; et ex his omnibus eripuit nos Dominus. Dulcis nobis fuit quies Alicante quinque dierum intervallo in Residentia Nostrorum paupertina, ubi summa cum charitate suscepti sumus.

^a meam || *corr. PZ*; mea **Kall**

^b in 6^{tam} Maji usque duravit || *corr. PZ*; duravit in 6^{tam} Maji usque duravit **Kall**

Solvimus inde 12. Maji cum majori ac priùs alacritate et vigore, spirante licèt vento contrario. 13. ejusdem comparuêre rursus duae naves barbarae (manè circa 7^[mam]), quibus agnitis ad arma conclamatum est sarcinae nostrae ad fundum navis deportatae sunt, lectisternia [v†]ero in summitatem puppis collocavimus pro antemuralibus servitura, qua alacritate nostra mercatores, non paru[m†] meticulosi, majores animos sumpserunt. Jamque iconem Matris Deiparae et S. P. Nostri Franc[isci] Xaverii in malo affigendum exquisiveram, tumque caetera disponimus, â meridie^a dictae naves nos declinaverunt, tum verò caput de Palos praetervecti naufragium incurrissemus, 20 tantum passibus â scopulo, sub aqua latitante distantes, nisi dexterite sua Navarchus noster periculum praevertisset. Diebus reliquis continua maris malacia usque ad fretum Herculeum, per quod flantibus utrinque ventis sagittae instar intra 3 horarum spacium raptati sumus ac demum 22. Maji portum Gaditanum ingressi, benigneque â Collegialibus suscepti subsistimus adhuc diem abitûs praestolantes, qui hactenus fuit incognitus. Ô si scîssem, adhuc examem persolvere potuissem! Mirantur ii omnes, quibus iter Americanum perspectum est, tarditatem discessûs metuuntque, nè propterea infeliciter velificemmus, tum quia naves plus solito onustae sunt, tum quàm maximè, quia in Septembri in sinu Mexicano flare incipiunt venti, uracani dicti, horribiles prorsus, in quos si naves incidant, protinus fluctibus hauriuntur. Quae si nos manserint, in manu DEI sumus.

Plura non sinit posta accelerans. Maneo, ac vale filiale ex Evropa dico,

Reverendi Patris
Servus in Christo,
Adamus Kall

Gadibus, 22. Junii 1687.

[104v]

Reverendo Patri in Christo
Patri Emmanueli de Boje
Collegii Clementini Societatis JESU Praegae Rectori
Romam

KAL II

Plavba z Cádizu do Veracruzu a následující cesta do Mexika. Pobyt v Mexiku

Posílá Ulckemu bezpečnější cestou dopis, který již dříve zaslal Boyemu. Píše ve spěchu, neboť cesta ubíhá rychle a nemá času nazbyt. Prosí o informování svých rodičů.

Nástin atlantické plavby (Cádiz – Portoriko – Veracruz, 1. července – 17. září 1687). Flotila měla 22 lodí a bylo na ní 40 jezuitů pro filipínské misie, v jiném menším plavidle jezuité pro Mexiko s představeným **Illingem**. Souhrn míst, kterými pluli. Mezipřistání na Portoriku: uvítání obyvateli a velmi stručný popis ostrova (nebylo jim tu „z určitých důvodů“ dovoleno opustit loď). Jinak cestou viděli jen nebe a létající ryby, o kterých již psali mnohdy jiní.

Sakrální život na lodi v průběhu plavby: xaveriánská, mariánská a ignaciánská zbožnost, průběh mší, výzdoba lodi, slavnostní salvy. Silnou ignaciánskou zbožnost projeví kupci a kapitán lodi. Cestou čeští jezuité nestrádali fyzicky, ale byli pokořováni morálně [myšleno pohrdavé chování Španělů, srv **ILL II** a **FIL I a II**].

^a meridie || *corr.* **PZ**; meridia **Kall**

Po třídením pobytu v Portoriku zvedli kotvy a pokračovali kolem ostrovů Hispanioly a Jamajky do Mexického zálivu. Zažili tropická vedra, sluneční paprsky je div „neupekly“. Leč ďábel na ně políčil osmidenní divokou bouří; jeden blesk rozbil stěžň kapitánské lodi, z jiných plavidel musel být vyhazován náklad, k čemuž málem došlo i na jejich veliké lodi. Nakonec šťastně přistáli ve Veracruzu na pokojném moři. Ztroskotala tu jen loď *Nazareno*, stejné plavidlo, které r. 1680 najelo na mělčinu u Cádizu [se **Strobachem** a dalšími členy první výpravy českých jezuitů do zámoří]. Po vyházení nákladu a pokácení stěžňů byl *Nazareno* vyproštěn s pomocí dalších lodí.

Vlídne přijetí a několikadenní odpočinek ve veracruzské koleji SJ. Poté nasedli ve třech skupinách na muly a vydali se na cestu do mexické metropole. První den putování (do starého Veracruz): popis cesty a krajiny. Další pout'; charakter krajiny: zalesněné pahorky, zasněžené hory. Odpočinek v zájezdni knajpě. Noční „strašlivá“ cesta: velmi dlouhý les a poté „pekelný“ sestup temnou soutěskou. Humorná příhoda s nevděčnou mulou, která jej „slavnostně“ shodila do bláta. Překonání horské řeky a strmý výstup, ukončený za svítání. Odpočinek v další knajpě. Další pozvolný výstup. Půvaby zdejší krajiny a výhled na moře. Další cesta krásným „údolím“ (náhorní planinou) a občerstvení v čistém hostinci.

Dvoudenní cesta krajem obydleným Indiány, „městečko“ Jalapa. Další cesta vede civilizovanou (*culta*) krajinou a lze tu potkávat více lidí, i cesty jsou pohodlnější. Navečer je zastihl mohutný liják a po třech pokusech o postup nakonec přenocovali v kapliče. Po vlídném přijetí zástupcem puebelské koleje putovali dále k domu puebelské koleje SJ, kde na ně čekal rektor a odkud je odvezli na voze do koleje. Vlídne přijati, strávili tu čtyři dny. Poté pokračovali „překrásnou rovinou“ [tj. náhorní plošinou]; v blízkosti zasněžených hor trpěli zimou. Mezi horami je i jeden vulkán chrlící hustý dým [Popocatepetl]. Konečně došli do „mexického údolí“ a podél jezera přišli do rezidence SJ vzdálené míli od města. Zde je přijal provinciál a dovezl na vozech do města.

Z Mexika navštívil s Hostinským svatyni P. Marie Guadalupské a modlil se k ní za českou provincii. Další návštěvy tohoto poutního místa jim nebyly povoleny, ale u oltáře se modlí za českou provincii a její členy spřízněné s myšlenkou zámořských misí. Sám je plný nezdolné touhy a žádné nepohodlí neohroží jeho „cestu do Indií“, vedenou cílem záchrany duší neznalých pravého Boha. Stav misí v Tarahumaře, na Mariánách a na Filipínách, nedostatek misionářů.

Pravdivost zpráv o neuctivém chování španělských jezuitů k českým (např. odpírání čistého prádla). Nyní se k nim již chovají láskyplně a jsou s nimi „jedno srdce, jedna duše“. Snad to bylo jen nedorozumění dané neznalostí španělštiny na straně Čechů a latiny na straně Španělů. Nyní již čeští misionáři mluví dobře španělsky a španělští jezuité k nim chovají bratrskou lásku.

Většina českých misionářů se vrátila do Puebly [kde byla rezidence filipínské provincie]. Sám zůstal v Mexiku, obdržel nová témata ke zkoušce z teologie (25. listopadu 1687), na kterou se připravoval a kterou složil (18. února 1688). V porovnání s její úrovní v Čechách byla velmi snadná. Opatřoval bohoslužebnou výzdobu pro misie.

Velice laskavý P. Mansilla, bývalý filipínský misionář a nynější prokurátor misí, stará se o pohodlí misionářských kandidátů; pojede do Říma a chce navštívit i českou provincii; přimlouvá se za jeho vřelé přijetí a prosí, aby upozornil rektory českých kolejí. Mansilla s sebou přiveze „cennosti“ Nového světa, za které pořídí knihy a jiné potřeby pro zámořské misie.

„Triumfy“ Simona **Boruhradského** v Mexiku. Shromáždil sám peníze a rozšířil za ně sakristii. České misionáře přivítal s obrovskou radostí a s velkým smutkem očekává jejich odchod. Zajišťuje jim nezištně vše, co potřebují. Nabyt lékařnických zkušeností a stal se z něj magistr farmacie. Generál mu za jeho zásluhy nabídl kněžské svěcení, což pokorně odmítl. Výborná pověst německých lékařníků v Mexiku. Malá znalost evropských lékařů a z toho plynoucí velká úmrtnost nemocných v Mexiku.

Mexická univerzita a její zvyky, nedobrá úroveň disputací. Univerzitu vedou „dominikáni a klerici“; jezuité se pouze zúčastňují některých jejích aktů. Zvyklosti zdejších jezuitů při svátcích.

Pomíjí popis města Mexika, který podali již jiní jezuité. Avšak líbí se mu pravidelný čtvercový rozvrh ulic. Domy jsou nužné, málokdy víc než dvouposchodové. Četný výskyt zemětřesení, sami jej zažili již čtyřikrát. Dostihla je zpráva o katastrofálním zemětřesení v Limě.

Svědectví o ženě svaté pověsti, Kateřině de la China, zesnulé 5. ledna 1688 v Pueble. Její vznešený asijský původ, konverze, zajetí piráty, zázraky; křest na Filipínách, příchod do Puebly, otrokářská služba a bičování, prostý způsob života a svatost. Uchránila si panenství, a to i během manželského svazku. Různé doklady jejího svatého života: znalost tajemství druhých, napomínání nedbalých duchovních. Její boj s „démony“, vidiny a věštby (příjezd flotily, Mariány, perzekuce jezuitů, porážka Turků, císař a králové, **Strobach** a další jezuité obklopení hvězdami; schopnost popsat osoby i přes slepotu či nepřítomnost). Zprávy o ní má z hodnověrných zdrojů. Nyní se shromáždí peníze na vytištění jejího života. Po smrti se jí vrátila panenská „bělost“ a dle její předpovědi ji uložil do hrobky cizinec, totiž P. Paravicinus z české provincie.

Spolu s ostatními 24 misionáři se chystá na blížící se pacifickou plavbu na Mariány a Filipíny, do cíle své pouti, což ho naplňuje radostí.

[113r]

Reverende in Christo Pater!

P[ax] C[hristi].

Transmitto has via certiori; casu quo R. P. Deboye suas non accepisset^a, hasce eidem communicare dignetur. Scribo admodum properanter, siquidem tempus angustum est, et haec est infelicitas, quod tam repente vix re ulla expedita discedere cogamur, ex parte verò altera summa felicitas, quod tam citò fine nostro potiamur. Agat quaeso Reverentia Vestra, quod rogavi in alteris, scilicet aliqua, quae parentibus meis solatio esse possunt, excerpatis eisque transmittat, et si quid mihi praeter tereacam¹⁷⁸ transmittere fortè voluerint, quod tamen non peto nisi solam tereacam, potius aliquid lineum annectant.

Sequuntur nunc litterae, uti R. P. Deboye transcripsi:

Solvimus Gadibus cum flotta 22 navigiorum 1. Julii anni superioris in uno è navigiis maximis (garrayo dicto) Missionis Philippinarum Nostri 40, inter quos Sacerdotes 18. In alio minori Mexicani Superiorem agente Patre Guil[ielmo] Illing. Nonâ ejusdem Allegranse, insulam parvam è Canariis unam, in prospectu habuimus, tum majorem Canariam 11ma [Julii] praetergressi â latere sinistro, ulteriori nos oceano commisimus afflantibus â puppi ventis faventissimis nosque usque ad insulam Porto Rico quàm felicissimè provehentibus, cujus sinum ad latus Occidentale ingressi sumus ad vesperum in vigilia Sancti Laurentii. Conspectis navigiis insulani confluxere ad litora ignibus applaudentes et ipsa navigia explosis bombardis aeneis finem dedêre. Alit haec insula incolas pauperrimos, nihilominus fructibus salubribus ferax est, uti etiam porcis abundat et gallinis; unam gallinam^b dant pro una acu, ultra centum porci solum pro navigio nostro coëmpti sunt. Insulam tamen certas ob rationes non licuit accedere. Caeterum hoc itinere aliud nihil videre erat, nisi caelum et aquam et pisces volantes, de quibus jam ab aliis compluries scriptum est.

Intra navigium in principio itineris coepta est devotio Xaveriana novemdialis pro felici successu navigationis, habita super vita ac miraculis ejusdem Sancti exortatio, tum Rosarium et Litaniae Beatissimae Matris, quae ultima quotidie per totam navigationem fuerunt continuata. Festum Sancti Patri Nostri solemniter celebratum est, pridianaes Vesperae tono Gregoriano habitae, sic ipso die Sacrum Solemne ad aram faciente Domino navis Capellano, tandem concio; et hoc die Sacerdotibus omnibus concessum est dicere Missam, cùm diebus aliis vix quinque admissi fuerimus, neque etiam ornatus altari defuit admodum pretiosus. Navigium deforis pannis rubris contectum, vexillis undique volitantibus exornatum, tormentorum complurium explosio multùm Solennitatem auxerunt. Emicuit hic singularis affectus erga cultum Sancti Patris Nostri in secularibus, quorum complures erant mercatores ditissimi, ac cum primis in Capitaneo navis, qui uti hoc die, uti etiam aliis nil unquam deesse permisit. Nulla nec aquae nec vini neque carniarum recentiarum penuria, unde nulla fuerat difficultas in physicis, sed tamen in moralibus, DEO nonnulla pro humiliatione nostra permittente, quae tamen ab animo Divinam Gloriam zelante facilè sufferri possunt.

Exacto ad Portorico triduo, levatis anchoris dedimus vela ventis, radentes Hispaniolam â sinistris, tum verò inter hujus caput ultimum ac Jamaycam ins[ulam] transeuntes recto postmodum itinere sinum Mexicanum ingressi sumus. Hac viâ delibare coepimus grandes terrarum harum aestus, nam in oceano, licèt sub zona torrida, ventis tamen continuis refrigerati sumus, at hìc frequens maris malacia atque ob id imminentes ardentissimi solis radii nos propè asârunt. Majora speramus in mari Pacifico. Verùm in mari Mexicano magno cum plausu Daemon nos praestolari videbatur, de quo inferius, nam concitatis undique in interitum nostrum turbinibus ac fluctibus per continuum octiduum in incertum jactabamur, procellis spumantibus et quasi scintillas nocturno tempore vomentibus; turbines post turbines,

^a accepisset || *corr.* PZ; accepissas [?] Kall

^b unam gallinam || *corr.* PZ; una gallina Kall

fulmina post fulmina, unde Capitaneae malus velacho (quod est velum minus) sustentans majorique malo super insistens fulmine decussus, alia nonnulla navigia jactationibus nimiis labefactata ac nonnihil soluta tantum aquae hauserunt, ut illis alleviandis merces multae ejiciendae fuerint, super quo etiam in navigio nostro, licet fortissimo, consultatum est idque in opus redegerunt, nisi octavae diei vesper illuxisset serenior; hic namque Mexicani Regni promontoria detexit atque ita mane insequente mari pacatissimo portum angustissimum Verae Crucis ingressi sumus 17. Septembris omnes salvi et incolumes, unum si excipias navigium, Nazareno dictum, in quo ipso Ven. P. Augustinus cum Sociis in portu Gaditano ad Punta de Diamante naufragium fecit, nam ab angusto in portum ingressu nonnihil devians infelicissimè inter scopulos est delapsus atque ob collisiones tantum aquae hausit, ut merces, quae in naviculis avehi non poterant, in mare fuerint mergendae, malique omnes dejecti; sicque alleviatum ope complurium navicularum extractum est.

In Vera Cruz, in Collegio nostro sat amplo à R. P. Rectore cum summa charitate excepti sumus, diebus aliquot quievimus. Tum verò iter octuaginta levcarum Mexicum in mulis per tres partias aggressi sumus. Vera Cruce discessimus post meridiem ac emenso penes littus maris Septentrionem versus 2 levcarum spacio collibusque arenosis superatis sylvam amoenissimam ad sinistram ingressi sumus, quae umbraculi loco serviebat usque ad vesperum, ac postmodum trajecto^a grandi fluvio, cujus origo adhuc ignoratur, in veteri Veracruce pernoctavimus. Hinc mane egredientes primùm per arbusta, tum verò per campos pulcherrimos labore destitutos progressi sumus; vix est hic videre hominem, nisi nonnullos viatores; misti sese objiciebant colliculi sylvulis amoenissimis cooperti, a longe verò spectanda se praebent montana immania albensia nivibus; tandem ad medium diem hospitium reperimus in sylva consitum, ubi die illo reliquo quieti aliquid concessimus. Hinc nocte media ope lunae iter aggressi sumus sanè horridum. Nam primùm sylvam perlongam ac satis asperrimam emensi, tum verò in descensum horridum, infernalem diceret, dilapsi sumus; cujus capitibus nostris imminentes rupes ac praegrandes arbores nobis lunae lumen eripuerunt. Ego charitatem mulae meae facturus descendi alleviaturus à pondere, verùm haec, cum progredi renitentem traherem, me pro gratiarum actione solemniter in lutum projecit. Conscendi iterum ac reliquum descensum periculosissimum feliciter confeci. Transito postmodum fluvio mediocri per vallem horridam perstrepente, imminebat ascensus tam arduus atque in medio mulam sub me fatiscentem cum alia permutare sum coactus. Sub diluculum ascensum hunc superavimus atque in adjacente deversorio vires modica aqua ac particula panis et casei recreavimus, mulas cum lectisterniis nostris praestolantes. Progressi inde continuo ascensu, licet non praecipiti, tamen usque ad meridiem durante multum fatigati sumus; delectavit tamen non modicum regionis elegantia, arborum decor, fluviorum infra currentium fragor, aëris clementia, largissimus maris Americani prospectus. Superata hac grandi altitudine se objecit vallis amoenissima cujusvis Evropaee aemula, in hanc per viam uliginosam descendimus planiciemque pulcherrimam emensi, in deversorio fluvio limpidissimo adjacente pransi sumus.

Inde per biduum per vias prioribus non minus difficiles terram ab Indis multum habitam ingressi sumus et primùm civitatulam Jalape tutam in valle pulcherrima sitam ac plenissimam tum Indis, tum Crioliis (quos vocant de Hispanis in his terris natos), nec copia deest circumjacentium pagorum. Inde usque Mexicum terra jam plus culta reperitur, uti et magna hominum frequentia, viae commodiores, quare eodem die praedium nostrum attigissemus, nisi tempestas gradum cohibuisset. Fuit haec res uti molesta, ita non parum ridicula: distabamus a praedio illo quasi media levca sub crepusculum, atque ita nox ingrediens grandem capitibus nostris superinduxit tempestatem in tres continuas coruscationes tantas, ut satis [113v] ad viam cognoscendam lucis praebuerint. Stabant

^a trajecto || *corr.* PZ; trajecto Kall

ambigui Hispani nostri, num iter prosequendum, num redeundum; itaque tribus vicibus ivimus et redivimus ad quadrantem levcae caelo interea imbribus continuis depluo, consilio tandem inito reverti ad mediam levcam ac bene compluti in Sacello aliquo pernoctavimus, parcè caenantes ac male cubantes. Manè factò discessu ad praedium dictum adventantes, à P. Ministro de Puebla de los Angeles nos expectante cum summa charitate excepti sumus, dieque insequente quiescere jussit, quo melius vestimenta ac lectisternia siccarentur. Die tertio rursum moventes intra biduum in aliud praedium nostrum Puebla una levga[!] distans advenimus, inibi nos expectante ac summo cum solatio excipiente R. P. Rectore Collegii Spir[itus] Sancti in dicta urbe, qui prandio lauto confortatos in urbem Pueblam curru deduxit atque in Collegium cum summa charitate nos recepit, concurrentibus cum summo gaudio Crioliis, qui sicuti aversantur Hispanis, ita Germanos affectu magno prosequi videbantur. Exacto inibi quadriduo mox Mexicum iter ingressi 20 levcarum per planiciem pulcherrimam ac tandem per colles amoenissimos in oppido S. Martini pernoctavimus. Hic frigore non modico vexati fuimus ob montes nivosos multùm vicinos, etiam in summis aestibus albentes, inter^a quos unus spectatur vulcanus cognominatus, multis vicibus ac praesertim matutino tempore fumum densissimum eructans, tandem per itinera rursum montosa ac aspera de ingenti altitudine in vallem Mexicanam delapsi sumus ac per amplissimam planiciem secus lacum incedentes attigimus Residentiam Philippinarum una levca Mexico dissitam atque ab ipso R. P. Provinciali amantissimè suscepti bene confortati pariter curribus Mexicum inducti sumus.

Primùm mihi curae fuit Matrem Taumaturgam de Guadalupe invisere, unde die insequente ad levcam ab urbe distantem cum Patre Georgio Hostinsky pedes invisi, eidem Provinciam nostram omnesque Missiones commendando. Quam visitare frequentius non permissi, ad aram faciens memor semper Provinciae ac eorum, qui mihi ad opus tam sanctum adjuutores fuerunt, ac omnium ad sanctas has Missiones aspirantium. Faxit DEUS, ut plurium desideria ad hoc accendantur! Ego profectò, quò fío insulis Marianis vicinior, majori semper solatio abundo, nec frangunt, neque spero cum Divina Gratia frangent nonnullae occurrentes difficultates contemptus ac alia incommoda et si his, licèt non modicis, expertis adhuc in Provincia existerem, petere ad Indias non desisterem videndo gentem innumerabilem DEUM Verum ignorantem. In America Septemptrionali[!] complures aperiuntur Missiones . Ipse P. Neuman ibidem Missionum Superior tres novas disposuit, sed desunt Missionarii. In Marianis quinque solum nostri sunt, inter quos P. Tilpe Rectorem agit Seminarii. In Philippinis non sunt ultra 120, inter quos multi morbidi. Quanta paucitas pro tanto agro Dominico!

Fateor, vera sunt quae scripserunt PP. nostri de Hispaniis, quae horrorem aliquem incutere possent; sustinuerunt multa ad modicum tempus, nos verò jam pauca et quasi nihil, plura in navigio, tum quoad contemptus, tum quoad subtractionem lotionis necessariae; verùm nunc sumus cor unum et anima una et sicut ante spreverunt, ità nunc nos aestimant et amant. Causa fuisse videtur imperitia lingvae, ex parte nostra Hispanicae et illorum Latinae, nos loqui non poteramus statim illà, ipsi tergiversabantur hâc. Nunc autem, quia et lingvam commodè callemus et quandam universalem cognoscunt in nobis ad omnia aptitudinem, dici non potest quanto affectu prosequantur.

Post duarum septimanarum quietem assumptis novis quaestionibus, aliis interea praeter P. Werdi[e]r et duos Apothecarios Pueblam remeantibus, studiis me accinxi, 25. Nov[embris]. Examenque subii 18. Februarii anni hujus. Non sunt hic examinatores Boëmicae Provinciae; hìc examen paratus essem quotidie subire. Intra hoc tempus studiorum ingentem copiam florum sericeorum feci, pro quibus octo bene pictas imagines aliamque pro Missionibus necessariam supellectilem comparavi.

^a inter || *corr.* **PZ**; iter **Kall**

Habemus hic verò nutritium et Patrem amantissimum, P. Balthasarem Mansilla (exprimitur Mansilia), qui annis compluribus in Philippinis Theologiam docuit ac hic postea Procuratorem egit. Hic amore nostri ac Missionis omnia ferme sua profundit, etsi nunc solâ aquâ in mensa ordinaria contentor, hic pro confortando stomacho vinum deesse non sinit; pecuniam pro quacunque re ultra offert, denique rebus propriis se exspoliât, ut nobis bene sit. Cor prorsus Paternum et Charitate plenissimum. Rediturus in Hispaniam cum priore Vicerege, inde Romam, Româ redux transiturus est Provinciam nostram, uti nobis appromisit. Videbit Reverentia Vestra virum Angelicum omnique amore dignissimum, non dubito de charitate reciproca, quam eidem exhibitura est Provincia. Aget hoc nobis charitatis, ut Rectoribus Collegiorum innotescat, qualemnam hospitem sint excepturi. Afferet ille secum res quasque pretiosissimas, pro quibus in bonum miserorum[?] ac usum Apothecariorum Nostrorum libros aliaque necessaria comparare possit.

Simon noster¹⁷⁹ hic summè triumphat. Sacristiam, quam reperit pauperrimam, nunc habet plurimis millibus per suam industriam dilatam, nihil ad hoc conferente Collegio. Sicut in adventu nostro gaudio exsiliit, ita ad discessum adeo maerore conficitur, ut jamjam concluderit Coenobium monialium ingredi. Magnam ille nobis hactenus charitatem praestitit ac praestat Missionariis Americanis necessaria velis[?] suâ industriâ comparanda ac transmittenda. Laboravit tempore hoc cum Apothecariis nostris atque tantum addidit, ut ab iisdem Magister creatus fuerit. Oblatum est illi ab Adm[odum] R. Patre Nostro Sacerdotium, quod ille humiliter deprecatus est, praeeligens potius in statu humili cursum Divini servitii cosummare. Apothecarii nostri in hac urbe summè ab omnibus aestimantur, siquidem multos infirmos^a jam curarunt medicinis Germanicis, quas summè hujatibus adesse ajunt hujates medici, undè hic exiguus medicinarum Evropaearum usus, idem tenor in praescribendo pro infirmis singulis; hinc multa mortuis referta cemeteria.

Universitas hic constat Dominicanis et Clericis, in qua Doctores se vocant in publicis actibus Doctissimos didascalos; nomen argumentationibus suis multum conveniens, quò uti saepius missus sum, ità etiam mihi accidit perquam molestum. Non enim fiunt argumentationes longae, sed plurimùm discursus aliqui, quos ante Latinè scriptos memoriae mandare videntur. Nostri, quia Universitati incorporati non sunt, actus suos (de actibus pro gradu ignoro) in Collegio celebrant; ex thesibus omnibus certae eliguntur, quae etiam oppugnanti assignantur, quinquies aut sexies, etiam saepius in repetitionibus domesticis probantur, antequam ad certamen publicum sit prodeundum. In Ecclesia Collegii hujus non est distinctio festi et feriae, asi se usa, nisi quod Charissimus Simon apperiat magnam templi portam et quatuor in ara majori candelas accendat, exceptis magnis festivitatibus, ubi totum altare majus ab imo usque sursum candelis ad majestatem collucet.

Urbem describere supersedeo utpote ab aliis saepius descriptam. Id unicum pulcherrimum, scilicet plateae omnes semet invicem intersecantes rectissimâ lineâ ab uno fine urbis usque ad alterum protenduntur. Aedificia fermè omnia humilia sunt, pauca duas contignationes excedunt. Omnia fermè humilia propter frequentes terrae motus, quos jam quadruplices experti sumus, [114r] unum spectabilem de nocte ut lecti instar cunarum agitati fuerint, ab isto quatuor diebus post, uti per literas innotuit, Lima urbs^b in Peru terrae motu tota concidit, quae strages sine dubio viâ aliâ innotescet.

Nunc adnecto scitu dignissimum. Pridie festi Trium Regum vita functa est mulier quaedam magnae ac probatae Sanctitatis in urbe Puebla. Haec, quantum ex relationibus Nostrorum habeo, descendit ex sanguine Regum aut Magorum aut Cochinchinae, Catharina nomine, nata â parentibus iniuria temporis in statum pauperiorem reductis, â matre in mundum editam Virgo Beatissima ulnis suis excepit thesaurumque in hortulo reconditum pro illa bene educanda demonstravit. Haec circiter septennis â Piratis capta in mari Indico, cùm

^a infirmos || *corr.* PZ; infirmo Kall

^b urbs || *corr.* PZ; urs Kall

duo pro illa concertarent ob formae elegantiam, tertius litem dirempturus sclopo in caput puellae impacto lethaliter vulneravit; at illa, ut concidit, mox illaesa resurrexit, miraculum ipsis Barbaris obstupescens. Delata tandem in Philippinas, baptizata est à Nostris atque à Lusitano quodam Pueblam in Americam transmissa tractanda ut filia. Verùm mortuis suis Dominis postmodum tractata est ut sclava, cumque dominae alterae serviens famulae in communi aliquid deliquisset, domina denudatas severè castigavit, ad hanc verò ut deventum est, promptissima tergum denudavit, viso autem tergo puellae livido resangvineo expavit domina, eamque plus aliis imposterum respexit. Conversatio ejus et modus vivendi erat communis, nihil exoticum, quo factum, ut usque ad mortem ejusdem Sanctitas latuerit, etiam ipsismet domesticis incognita multum plorantibus, quod ignoraverint, quem thesaurum domi suae reconditum habuissent. Cognoscens illa periclitari Virginitatem suam ob formae elegantiam, à DEO adhuc in juventut[e†] vultum vetulum ac fuscum impetravit, atque ideo postea mulata compellata est (nominant autem mulatos et mulatas homines fuscii coloris, uti Cingari, ex eo quod nascantur ex albo et nigro). Coacta per quosdam Religiosos ad connubium, illaesa per annos 18 permansit, nihil in illam petente viro, atque ob id pessimè per totum ferè tempus tractata est. Loqui aliud nihil vel audire pote[rat†] aliud, nisi de DEO Divinisque rebus. Occulta alienorum cordium DEUS illi compluries revelavit. Plures Ecclesiasticos moneri juss[it†], nè in peccato mortali constituti Sacrificium Missae celebrandum accedant. Item unum Nostrum, ne Breviarium demurmure[t†], sed cum debita devotione persolvat. Semel ad portam Collegii P. Ministrum petens, eundem admonuit de aliquo dicens „iste Frater non fecit hodie meditationem, det illi paenitentiam“. À daemone saepius in luto et sterquiliniis volutata, absque ultimi[s†] vitae annis multum verberibus sauciata duobus digitis confractis. Haec se flottae nostrae praesentem cum S. Patre No[stro†] et S. Franc[isco] Xaverio fuisse asseruit de Portorico usque in Veram Crucem, atque daemones flottam totam pessumdare volentes ac mergere ope SS. Patrum Nostrorum compescuisse ac fugasse idque recensuit antequam flotta adventus innotuisset. Vidit Beatissimam Matrem de Guadalupe supra Marianas volitantem easque protegentem. Ante annos plus quàm 4^a vidit in Ecclesiâ per se luminaria omnia extingvi ipsamque lampadem jam vix scintillantem, prodiit S. Pater Noster et hanc luminaria[que†] omnia clariùs ac ante accendit. Edocta à DEO est grandem Societati imminere persecutionem, quae postea evenit movente Episcopo Pueblano Palafoq nomine, jurato Societatis hoste. Vidit illa ac nunciavit victoriam contra Turcas ad S. Gothardum. Caesarem aliosque Reges ac Principes ità describebat, quasi oculis eosdem spectâset. Praedixit pacem inter Caesarem, Hispanum et Gallum. Dicitur etiam vidisse unum à Missione nostra cum quattuor facibus ad Sacrificium prodeuntem; Ven[erabilem] P. Strobach ac alios cum eo occisos vidit Pueblam transeuntes cum stellis. Decem [ulti†]mis annis caeca nil vidit nisi Christum Evcharisticum sub diversis figuris; omnes de Missione nostra de facie cognovit ac descripsit, innumera denique alia. Haec autem vel à Patre ipsius Spiritus,¹⁸⁰ vel aliis fide dignis PP. recensita sunt, plura vita prodet, pro qua imprimenda jam habentur 3000; hanc (ubi in Marianas, ut constitui, transmissa fuerit) in compendium redactam in Provinciam transmittam. Post mortem fuscus color mox in priorem Virginalem Candorem toto corpore reversus est¹⁸¹. Pompâ prorsus Regium Sacrum hoc pignus in templo nostro depositum est factumque, ut praedixit, se ponendam in sarcophagum ab extero; nam ob angustias portulae ad locum sepulturae corpus è sacrophago fuit eximendum, quod ità factum, idque in manus Patris Franc[isci] Paravicin[!] porrectum, quem thesaurum manibus suis aliquamdiu tenens, usquedum inferretur loculus, postmodum decenter reposuit.

Desperato adventu duorum navigiorum de Philippinis Vicerex aliud è Peru advocatum transmittere statuit, ad statum insularum explorandum, ad quod navigium 24 selecti sumus

^a 4 || 40[?] margo chartae deperditus

Sacerdotes ac cum Apothec[ario] Joanne Haller ad Marianas, inter quos e[tiam†] 2 Sacerdotes cum Georg[io] Kamel ad Philippinas transituri. Res nostrae jam praemissae sunt, nos propediem sumus secuturi. Non est explicabile gaudium nostrum! Gaudebimus magis, [u†]bi plures è Provincia operarios DEUS submiserit.

Commendo me ac Missiones Marianas SS. Reverentiae Vestrae Sacrificiis. Volui scribere Patri Joanni Neuman, M[agistro] Josepho Pummer et aliis, quorum numquam obliviscor, sed brevitatis temporis non sinit. Tam repente discedimus sicut ex Provincia. Salute humillimâ veneror R. P. Dovorsky[!], R. P. Senftleber et c[eteris] omnibus notis, ac maneo

Reverentiae Vestrae
Servus in Christo,
Adamus Kall

Mexici, 8. Mart[is] 1688.

[114v]
Reverendo Patri in Christo
Patri Joanni Ulcke Societatis JESU
Pragae in Boëmia

KAMEL Georgius (F.)

(21. duben 1661, Brno – 2. květen 1706, Manila)

ZMIŇOVÁN:

KAL II

ŽÁDOSTI:

- - -

DOPISY:

KAM I

25. červen 1691, Manila (Filipíny), Simon Boruhradsky

Uložení: **Originál:** MZA Brno, G 11 557/6, f. 55r-56v [*vše text*].

Edice: - - -

Překlad: - - -

KAM I

Torzo trojjazyčného (lat., šp., něm.) dopisu Jiřího Kamela Šimonu Boruhradskému, který jej se svým dopisem (BOR II) poslal dál do Čech. Papír se rozpadl, některé útržky jsou ztraceny. Při nepřilíhnutí zdařilé rekonstrukci, která proběhla začátkem 21. století, byl jen větší fragment vlepen naruby (versum místo rectum), což zhoršilo i tak špatnou čitelnost. Pro přiblížení grafické podoby je zachováno Kamelovo řádkování.

Zprávy z Manily

[**Latinsky:**] Na Mariánách zemřel na „horečku a vodnatelnost“ bratr J. Haller (23. červen 1690). Podává zprávy o dalších misionářích z české provincie na Mariánách a Filipínách (Paravicinus, Schirmeisen, Kaller, **Kall**, **Klein**). Zemřel jezuité. Rektor manilské koleje podporuje jeho lékárnu. Zdejší gubernador zakročil proti biskupovi města Troia, který chtěl mít pravomoc nad jakýmsi kostelem.

[**Španělsky:**] Bude pomáhat jistému člověku dle dispozic Doni Marii [nebo někoho jí pověřeného?]. Potřebovali by na Filipínách lékaře jako byl P. Werdier; mají tu jen čtyři nezkušené bratry. Pozdravuje Hostinského, Kappa a **Illinga**. Nemůže splnit **Boruhradského** žádost stran damašku: nemá peníze, ani neví o způsobu. Mrzí ho to, neboť **Boruhradský** se k filipínským misionářům během jejich pobytu v Mexiku choval velmi laskavě.

[**Německy:**] Spory v manilské koleji. Minulý rok poslán do Mexika P. Tucci jako prokurátor, což byla záminka, jak se ho zbavit. Leč stávající prokurátor Mexiko neopustil, a tak byl Tucci z cesty, na kterou mezitím vyrazil, odvolán zpět. Po Tuccim poslal do Prahy (přes Mexiko, Sicílii a Řím) krabici s botanickými sběry. Nyní musí počkat na další vhodnou příležitost k odeslání.

[**Španělsky:**] Posílá dopisy filipínských misionářů do české provincie SJ a prosí o jejich expedici dále do Evropy. Přikládá krabičku „de Garai“ [?] a hadí kameny [léčivý prostředek proti jedům]. Pozdravuje přátele.

[Postskriptum:] Prosí o knihu o flóře Nového Španělska.

[55r]

[Chari†]ssime in Christo Frater!

Pax Christi.

Requiescit, ut piè speramus, in pace Charissimus Frater noster Ioannes Haller, mortuus 23. Iunii anii 1690, et ut scribunt Mariani Patres, abiit consumptus feбри hectica et oppressus hydrope. Sit nomen Domini benedictum! Pater Franciscus Paravicinus et Pr Ioannes Schirmeisen bene se habent, nec de reliquis conqueruntur laboribus, excepto uno sibi molestissimo, qui est nullum invenisse laborem. Pr Adamus [per†]stet ad extrema, per tantos y diuturnos morbos deductus, miseram [sus†]tentat vitam. Pater Ioannes Kaller in Borongan degit et bene valet. Pater Adamus Kal Ogmuc et Weibay¹⁸² administrat, Pater Paulus Klein relicta Theologiae Cathedra elapso Majo ad ministe[rium†] Cavite el viejo se contulit, ubi integra fruitur salute. [Pater†] Antonius Kirsbaumer Collegium Manilanum inhabitat et of[ficio†] Praefecti spiritus et Magistri Novitiorum fungitur. Reliqui nostrae Missionis omnes san[i†] vivunt, praeter Charissimum Blas. [de†] Terrassas, qui 4ta Maji ph[ilippinicus] isicus decessit, mo[do] - - [†]terea hoc anno Ch[arissimus] I. Aquado ex Ch[arissimus] I. Araet[is] - - [†] Patrem Provincialem Iosephum Sanchez visitantem B[oruhradsky] - - [†] reducem expectamus. Collegii Rectorem habemus Patrem Mag[istru]m - - [†], qu[is] - - [†] liberaliter egenti officinae meae subvenit et vix no[n] - - perfecit [†].

Haec sunt, quae de nostris sc[ri]b[is] ere habui; de reliqu[is] - - [†]titiam

domesticis dist[raç†]tus occupationibus, habe[- - - - - †] sed
 absolvam. Gubernator [c†]autè et prudenter procedere vide[- ntiam,†]
 Episcopum de Troia, qui [co†]ntra omnia iura superintende[- a†]
 et gubernationem hujati[s†] Aeclesiae[!] usurpave[ra†]t, viol[ent . . †] Manila
 justè et convenienter ex cu[- - †] et recedere coegit Capitul[- pit su - †]
 Pacem verò [- - - - - - - †] noviter inter [- †] turbare [- lis, qu - †]
 sine petita [...- - - - - - - †] Episcopus C[- marinens? - ut - †]

[55v]

quem, ut probabile est, volentem nolentem redire ad suum Epi[scopum†]
 facient Capitulares, alioquin vix fieri poterit, ut existente i[- - †]
 Manila, tranquilla et exoptata fruamur pace.

Pero va[mos†]

el otro rumbo, y digo a çerca de aquel hombre, que me e[- †]
 de mi Señora Doña Maria ecargó[!], tendre cuidado de ajuda[r†]
 en todo, que mi posibilidad alçanzare. De que mis cartas r[- †]
 al Padre Kresa estimo, las nuevas prometidas aqvardo, y no [- †],
 mi Hermano, de avisarnos, como y en que estodo se halla, nuestro [- †]
 Juan Verdier, que verdaderamente haze aqui fa[lt†]a, pues [- †]
 aqui otro medico, sino qvatro frailes, que saben poc[o†] mas que [- †]
 calsones. A los Padres Misioneros, com Padre Hostinsky, [- †],
 Kappus y Padre Iling, en aviendo ocasion muy realçados, [- †]
 finados recaudos y saludes. Lo que me, mi Hermano, escribe à [- †]
 Damasco, he hecho todas las diligencias posibles, pero como e[- †]
 no me hallè con plata para pagarlo, tampoco halle modo ni
 [para p†]oderlo effectuar, y [a†]ssi me perdonara, mi Hermano Simon, por est[ar†]
 [- †] que de veras me peza de no poderte servir, como jo quisiera [- †]
 [- †]mo pide la mucha cha[r†]idad, que exercito con todos [nos†]otros e[n†]
 Mexico, pero aunque esta vez avia imposibilidad de [- - - †]
 [- †] agradecer à mi Hermano, p[o†]r esto no se sigve que no l[- - - †]
 [- - †]r, y possibilitar con el t[ie†]mpo, y en otras occasione[s - - - †]
 [- †]unft P^{ris} Rectoris hat die Schwa[. †] so das andt[. . en - - - †]
 erschrocket[†], undt er[- - †]macht, weilen sie Patrem [- - - - †]
 nich[t . . . t†] dißem erwartete[n†] dann irtz triumphiren die [- - - - - †]
 seit [. . . †]des P^{ris} Rectoris [- †], undt undterliget der [- - - - - †]
 Wo [- †]s werdte sie in M[exico†] undt Rom Sachen, als s[- - - - - †]
 P[atrem†] Rectorem gemacht [- - Hi†]ndternuß nich[t - - - - - †]
 da[- - †] alhier g[- - - - - - - - ma . . lit eß - - - - - †]

[56r]

erst zur. Vorloffenes Jahr haben sie Patrem Antonium Tuccium
 pro Procuratore auf Mexico benennet, undt schicken wollen, ist auch
 schon auf dem weeg geweßen, undt dißes vieder erachtens, bloss
 allain darumb, damit sie [i†]hm von Manila, undt auß dem augen
 undt auß der Garten verffen. Weilen aber Pater Morales ge
 schrieben als Er pro Procuratore in Mexico verbleibet, haben sie d[em†]
 obgesagtem Patrem Antonium Tuccium wider zuruck geruffet, mit
 verlust aller praevençion para la ida à Mexico. Eines [- - - †]
 [- †]: nachforschen, namblich ob Pater Morales successorem von sie [- - †]
 [- †]er nicht, dann etliche w[o†]llen sagen, als Pater Morales sucessorem [- - †]
 undt nur pro interim biß der von hier geschickte [- - in - - - †]
 verbleiben wirdt, undt als die hießigen Contra[- - undt - - - †]

namblich als sie keinem successorem schicken so[llten? - - ßo - - - †]
 schon abgefertigtem P. Antonium zuruck geruff[et - - uf - - - †]
 das gesagtem P^{tiis} Tuccii hab ich ein kleines [kap? - - - - - - - †]
 Exoticis, undt raren simplicibus zusammen gebacke[- - en - - †]
 auf sein wort begehret, mit vorßprechen[?], undt no[- - so - - - - †]
 per Siciliam, Romam, et inde Pragam zu liffe[rn - - - e er aber - - †]
 zuruck geblieben, ist keine hoffnung als solches n[ach - - †] Komm[en?] wirdt [- †]
 Wann[- †]: gutte, undt gewiße gelegenheit hat, sol[- - †] nacher E[uropa? - †]
 zubringe[- †] pedir al dicho caxoncito de Padre [- - †], cuio
 [- sobre - †]es [. †]l Padre Manuel de Boye [- - de - - †]
 [- y re - - †] si no uviera ocasion, [. †] qual [- - , dora - †]
 [- H - - †] Padre Luis de Morales, que se sirva de[- tirme - Rom - †]
 [- - - - - - - †] de aqui à dos años ha de ir Pro[- - à - - †]
 [- y - - - - - - - †] ocasion conveniente, de em[- - algunas - - †]
 [- p - - - - - - - †] Augustin Woditzka, para qu[- van, y - - †]
 la[- - - - - - - - - †]me et dicho caxoncito. Con[- - - †]

[56v]

Mi Hermano unas qvantas cartas para nuestra Provincia y nos hara
 favor de remitirlas en ocasion oportuna, item una caxi[ta†]
 de Garai con unas pocas piedras que llaman de culebra, [- †]
 mi Hermano de reçebirlo mirando mas la voluntad, y buen affecto, [- †]
 el dono, pues no es sino [u†]n señal de querer ser agradecido
 al Padre M.^o F. Marin, à los Padres Moras, à la Cepit[- - †]
 la gorda como un hornica de cotzino tonto, Al Ho[- - †]
 Angulo el tuerto, y à su sombrero, Al S. Augustin[- - †]
 Doña Maria, y Doña Catalina etc. y a los demas Amig[os†]
 y conoçidos, treçientos, y qvarenta, y nueve r[. †]caudos à co[- - †]
 [- †]. No mas sino que Dios N[uestro] S[eñor] gvando[!] à mi Hermano
 [- †] de mi deseo.

Manila, Colegio de San Igna[cio, Jun]io 25, de 1691 A[ño]

de mi Hermano muy siervo in [Cristo†]

Jorge Camel

P. S.: Escribo [al Padre †] Procurador Luis de Morales

ql me[- f †]avor de embiarme un
 libro [- †]a de las plantas de la
 nuev[a Españ†]a, del qual embio una
 foja [- - - - †] mi Hermano y haga
 sus [dili†]gentias para que se halle, y
 me [- †] embie el dicho Padre Procu[rador†]
 Al Antonio Alvarez, Boti[- - †]
 en decia muchas saludes, i[- - †]
 Bi[- †]ario F. Romero [- - †]

KLEIN Paulus (P.)

(25. leden 1652, Cheb – 30. srpen 1717, Manila, Filipíny)

ZMIŇOVÁN:

ILL I, JJB I, KAM I

ŽÁDOSTI:

odpověď generála na nedochovanou žádost, datovaná 10. září 1672 do Kutné Hory: ARSI, Boh 3 II, pag.[!] 816
8. září 1675, Praha (ARSI, FG IX 756, f. 119)
12. leden 1678, Praha (ibid., f. 125)

DOPISY:

- KLE I^a** **10.[?]^b květen 1678, Genova (Itálie), ?**
Uložení: Opis: SOKA Náchod, LS Broumov 472, f. 184-198.
Edice: - - -
Překlad: - - -
- KLE II^c** **po 15. květnu 1678, Genova (Itálie), ?**
Uložení: Opis: SOKA Náchod, LS Broumov 472, f. 98-110.
Edice: - - -
Překlad: - - -
- KLE III** **6. červen 1678, Genova (Itálie), Joannes Tanner**
Uložení: Opis: SOKA Náchod, LS Broumov 472, f. 87-97.
Edice: - - -
Překlad: - - -
- KLE IV** **27. červen 1678, Alicante (Španělsko), ?**
Uložení: Opis: SOKA Náchod, LS Broumov 472, f. 111-129.
Edice: - - -
Překlad: - - -
- KLE V** **14. únor 1679, Sevilla (Španělsko), ?**
Uložení: Opis: SOKA Náchod, LS Broumov 472, f. 475-480.
Edice: - - -
Překlad: - - -

^a Dopis je anonymní. S ohledem na místo uložení (v korpusu Klein-Strobach, kde jsou dopisy jiných autorů ojedinelé) a věcný tón dopisu pokládám za jisté, že Strobach autorem tohoto dopisu není. Argumenty jsou následující: (1) Strobachovy dopisy jsou zpravidla méně střízlivé a více emotivní, prodchnuté exaltovanou zbožností a sebepokořováním; KLE I takový písařský styl nemá. (2) Výňatky ze Strobachova dopisu líčícího příchod do Janova jsou dochovány (STR IV) a přítomnému dopisu se stejným námětem (to jest dopisu KLE I) neodpovídají. (3) Vzhledem k tomu, že Strobach nežádal o vyslání do misí (kam se dostal náhodou), nemohl ani obdržet generálovu odpověď, jejíž znění je v KLE I přepsáno. (4) Klein uměl (jak vyplývá z KLE III, f. 87) italsky, stejně jako pisatel KLE I; o Strobachově znalosti italštiny neexistuje žádný doklad.

^b Podle KLE II, f. 98.

^c Platí stejné argumenty jako jsou č. (1) a (2) v poznámce ^a na této stránce. Je takřka jisté, že jde o Kleinův dopis. Vylíčení svatojánského procesí je velmi blízké způsobu, jakým Klein popisuje teoforické procesí v Seville (KLE VII).

- KLE VI** **únor 1679, Sevilla (Španělsko), ?**
Uložení: Opis: SOkA Náchod, LS Broumov 472, f. 313-319.
Edice: - - -
Překlad: - - -
- KLE VII** **6. červen 1679, Sevilla (Španělsko), Georgius Weis**
Uložení: Opis: SOkA Náchod, LS Broumov 472, f. 303-312.
Edice: - - -
Překlad: - - -
- KLE VIII** **3. červenec 1679, Sevilla (Španělsko), Georgius Weis**
Uložení: Opis: SOkA Náchod, LS Broumov 472, f. 294-302.
Edice: - - -
Překlad: - - -
- KLE IX** **10. říjen 1679, Sevilla (Španělsko), Joannes Tanner**
Uložení: Opis: SOkA Náchod, LS Broumov 472, f. 339-345.
Edice: - - -
Překlad: - - -
- KLE X** **21. říjen 1679, Sevilla (Španělsko), Joannes Tanner**
Uložení: Opis: SOkA Náchod, LS Broumov 472, f. 86.
Edice: - - -
Překlad: - - -
- KLE XI** **11. listopad 1679, Sevilla (Španělsko), Joannes Tanner?**
Uložení: Opis: SOkA Náchod, LS Broumov 472, f. 281-288.
Edice: - - -
Překlad: - - -
- KLE XII** **12. březen 1680, Sevilla (Španělsko), Joannes Tanner**
Uložení: Opis: SOkA Náchod, LS Broumov 472, f. 367-374.
Edice: - - -
Překlad: - - -
- KLE XIII** **4. červen 1680, Sevilla (Španělsko), Joannes Tanner**
Uložení: Opis: SOkA Náchod, LS Broumov 472, f. 375-379.
Edice: - - -
Překlad: - - -
- KLE XIV** **18. červen 1680, Sevilla (Španělsko), Joannes Tanner**
Uložení: Opis: SOkA Náchod, LS Broumov 472, f. 422-426.
Edice: - - -
Překlad: - - -

- KLE XV** **7. červenec 1680, Cádiz (Španělsko), Georgius Weis**
Uložení: Opis: SOkA Náchod, LS Broumov 472, f. 414-418.
Edice: - - -
Překlad: - - -
- KLE XVI** **RELATIO NAUFRAGII, QVOD PASSA EST NAVIS, QVÂ MISSIONARII
S. J. IN AMERICAM VEHEBANTUR, 11. JULII 1680.**
21. červenec 1680, Cádiz (Španělsko), Georgius Weis
Uložení: Opis: SOkA Náchod, LS Broumov 472, f. 399-413.
Edice: - - -
Překlad: - - -
- KLE XVII** **28. červenec 1680, Cádiz (Španělsko), Georgius Weis**
Uložení: Opis: SOkA Náchod, LS Broumov 472, f. 433-439.
Edice: - - -
Překlad: - - -
- KLE XVIII** **13. srpen 1680, Sevilla (Španělsko), Joannes Tanner**
Uložení: Opis: SOkA Náchod, LS Broumov 472, f. 380-385.
Edice: - - -
Překlad: - - -
- KLE XIX** **27. srpen 1680, Sevilla (Španělsko), Joannes Tanner**
Uložení: Opis: SOkA Náchod, LS Broumov 472, f. 386-389.
Edice: - - -
Překlad: - - -
- KLE XX** **27. srpen 1680, Sevilla (Španělsko), Georgius Weis**
Uložení: Opis: SOkA Náchod, LS Broumov 472, f. 394-398.
Edice: - - -
Překlad: - - -
- KLE XXI** **24. září 1680, Sevilla (Španělsko), Joannes Tanner**
Uložení: Opis: SOkA Náchod, LS Broumov 472, f. 390-393.
Edice: - - -
Překlad: - - -
- KLE XXII** **24. září 1680, Sevilla (Španělsko), Guilielmus Fröhlich**
Uložení: Opis: SOkA Náchod, LS Broumov 472, f. 419-421.
Edice: - - -
Překlad: - - -
- KLE XXIII** **23. říjen 1680, Sevilla (Španělsko), Mathias Tanner**
Uložení: Opis: SOkA Náchod, LS Broumov 472, f. 427-432.
Edice: - - -
Překlad: - - -

- KLE XXIV** **23. říjen 1680, Sevilla (Španělsko), Joannes Tanner**
Uložení: Opis: SOkA Náchod, LS Broumov 472, f. 440-445.
Edice: - - -
Překlad:
- KLE XXV** **23. říjen 1680, Sevilla (Španělsko), Georgius Weis**
Uložení: Opis: SOkA Náchod, LS Broumov 472, f. 446-451.
Edice: - - -
Překlad: - - -
- KLE XXVI** **23. říjen 1680, Sevilla (Španělsko), Jacobus Gratz**
Uložení: Opis: SOkA Náchod, LS Broumov 472, f. 452-455.
Edice: - - -
Překlad: - - -
- Kle XXVII** **RELATIO NAVIGATIONIS P[P]. MISSIONARIORUM SOCIETATIS
JESU, 28. JANUARI ANNI 1681 GADIBUS IN NOVAM HISPANIAM
SOLVENTIUM.
31. květen 1681, México (Mexiko), ?**
Uložení: Opis: SOkA Náchod, LS Broumov 472, f. 481-560.
Edice: - - -
Překlad: - - -
- KLE XXVIII** **RELATIO VICTORIAE, QVAM CONTRA LUSITANOS È BRASILIA AD OCCUPANDAS
INSULAS ET CONTINENTEM S. GABRIELIS JUSSU PRINCIPIS LUSITANIAE
TRANSGRESSOS OBTINUERUNT HISPANI ET INDI DE BUENOS AYRES IN
PARAGVARIA.
[Latinský překlad španělské relace, vydané tiskem v Limě.]
4. červen 1681, México (Mexiko), Joannes Tanner**
Uložení: Opis: SOkA Náchod, LS Broumov 472, f. 456-463.
Edice: - - -
Překlad: - - -
- KLE XXIX** **25. březen 1682, Acapulco (Mexiko), Joannes Tanner a
Franciscus Kamperger**
Uložení: Opis: SOkA Náchod, LS Broumov 472, f. 563-566.
Edice: - - -
Překlad: - - -
- KLE XXX** **30. červenec 1682, Manila (Filipíny), Joannes Tanner**
Uložení: Opis: SOkA Náchod, LS Broumov 472, f. 614-620.
Edice: - - -
Překlad: - - -

- KLE XXXI 16. červen 1683, Manila (Filipíny), Joannes Tanner**
Uložení: Opis: SOkA Náchod, LS Broumov 472, f. 621-622.
Edice: - - -
Překlad: - - -
- KLE XXXII 16. červen 1683, misie sv. Michaela u Manily (Filipíny), Joannes Tanner**
Uložení: Opis: SOkA Náchod, LS Broumov 472, f. 690-692.
Edice: - - -
Překlad: - - -
- KLE XXXIII 11. červen 1696, Manila (Filipíny), Joannes Tanner**
Uložení: Opis: NA Praha, JS III 415/1, f. 3r-v [*obojí text*].
Edice: - - -
Překlad: [část] *WB* č. 187 [něm.].
- KLE XXXIV 10. červen 1697, Manila (Filipíny), Thyrsus Gonzáles (generální představený SJ)**
Uložení: Opis: Strahovská knihovna Praha, DH IV 5g, s.[!] 1-4 [1-3 *text*; 4 *prázdná*]
Edice: - - -
Překlad: - - -

KLE I

Cesta z Innsbrucku do Janova, první silné dojmy z Janova

Doufá, že adresát obdržel dopis z Innsbrucku [nedochován]. Od té doby při cestě tak spěchali, že nemohl dříve napsat. Nyní popíše průběh cesty.

Z Innsbrucku odjeli na koních dne 25. dubna 1678 a přes tyrolské Alpy dorazili do Tridentu. Velkolepost a krása Alp: vodopády, louky, vinice, hrady, zasněžené vrcholky. S českými horami se to nedá rovnat, Klet[?] „Gelts“] je proti Alpám pahorek; navíc v Alpách jsou stovky vrcholů. Cesta na koni přes hory je těžká.

V Tridentu přijati v koleji [SJ]. Sloužil mši v kostele, kde se konal tridentský koncil. Kostel je málo honosný s ohledem na význam události, která zde proběhla. Obraz zpodobující tridentský koncil a jeho shody s obdobnými díly v Praze. Jinak je Trident malé a nepřilíš zajímavé město.

Z Tridentu došli k jezeru Lago di Garda a překonali ho na větší lodi, poté došli jednodenním pochodem do městečka Salò. Průzračnost jezera.

Dalšího dne dospěli do města Brescia, náležející k Benátkám. Chtěli zde pouze pojišť, ale laskavý rektor je zdržel a s ministrem koleje a jedním místním šlechticem uskutečnili prohlídku města; přidali se k nim další dva šlechticové. S výjimkou několika paláců není Brescia příliš honosné město. Visuté kašny ve městě a jejich pozoruhodná podoba. Šlechtic jim zajistil přístup dovnitř do domů; navštívili též zdejšího arcibiskupa, který je laskavě přijal. Honosnost zdejších chrámů; podzemní chrám a jeho relikvie; městský vodovod, velké množství kašen. Způsob, jak zdejší jezuité získali budovu koleje. Obraz P. Marie v kolejním kostele a další výbava kostela. K jídlu obdrželi sedm druhů vaječných jídel.

1. května 1678 vyrazili z Brescie do Milána. Silnice je zcela přímá, bez zatáček, okolní políčka a vinice; odlišnosti při podepírání vinné révy zde a v Čechách; zavlažování políček vodními příkopy. Délka cesty. Odložili své české vysoké klobouky, které měli na hlavách, neboť byli terčem hlasitého posměchu (volali na ně „Cukr, cukr!“ kvůli podobě s cukrovou homolí), v Brixenu se jim posmívali dokonce i šlechtici.

Večer přišli do Cremony[?], kde povečeřeli; poté nastoupili na loď, která je po celou noc kanálem přepravovala do Milána, kam dospěli za rozbřesku. Nějací darebové je během noční plavby bombardovali kameny. V Miláně se zdrželi pouze čtyři hodiny, provedl je jakýsi staříčkový jezuita z profesního domu. Milán je veliké město, nikoli však příliš výstavné, kromě davů lidí tu není nic k vidění, domy jsou jednoduché a nedokonalé, stejně tak i jezuitská kolej založená sv. Karlem Boromejským. Prohlídka této koleje, množství studentů v jezuitském gymnáziu, jejich uniformy. Pojedli v refektáři. Viděli univerzitu a studenty. Oděv, obuv a pokrývka hlavy zdejších kleriků. Kostely v Miláně jsou ovšem pěkné, vyniká mezi nimi obrovská katedrála, která výstavností značně překonává chrám sv. Víta v Praze. Milánská katedrála má pět lodí a velkolepý vstup, nejvíce na Kleina zapůsobily stříbrné děkovné dary Karlu Boromejskému, vystavené v chrámu na červeném sametu. Bylo jich neuvěřitelné množství; jejich výčet a rozmístění. Vyšlo mu, že celkem bylo těchto darů neuvěřitelných 57 050; užasl nad tím. Zdejší špitál, jeho sloupořadí a honosnost. Italští kupci a jejich hlučnost; město je plné křiku (Janov ovšem také). Kostel u jezuitské koleje.

Po obědě pokračovali opět rovnou cestou z Milána dále; přišli do Pavie, kterou si k vlastnímu zarmocení neměli čas prohlédnout, přestože vyniká náboženskými relikviemi (např. tělo svatých Augustina, Joba, Tobiáše). Viděli ve městě „vzhůru nohama“ postavenou věž; legenda o jejím vzniku. Zdejší jezuitská kolej a univerzita.

Noc přečkali v Tortoně, kde je fortelná pevnost, lepší než v Kladsku. 4. května pokračovali na voze a poté na koních (které dvakrát měnili); zažili prudký liják a protože překonávali „nesmírně vysokou horu“ po obtížných cestách, byli z jízdy na koni celí vyklepaní. K večeru konečně dospěli do Janova. Na koních jeli po následující rovině téměř tryskem, aby ještě byli za dne vpuštěni do města, osmnákrát přitom přecházeli řeku. Cesta byla lijákem vymletá na kámen a velmi nepohodlná.

Ohromen Janovem: je to jiný svět. Už předměstí je velice honosné a krásné. Tímto „předměstím“ plným paláců projížděli dobrou půlhodinu, než se vůbec dostali k městské bráně. Nedokáže slovy popsat velkolepost města, přál by adresátovi, aby jej sám spatřil. Paláce z bílého mramoru, visuté fontány, výzdoba, pozoruhodné vstupy do domů, visuté zahrady. Až si město pořádně prohlédne, napíše více; najednou nelze spatřit všechno. Krásná promenáda v okolí přístavu, pevnost a maják. Učel a princip fungování majáku. Ohromen až vyděšen silou moře; mořský živel vnímá zrakem i sluchem (zdálky mysleli, že hřmí, ale bylo to moře). Množství lodí a shon v přístavu.

Obavy z plavby na moři, které je takto silné a bouřlivé. Bůh je však ochrání, Klein má tušení, že ano. Dosud jim byl přízniv, všichni jsou zdraví, přestože cesta byla těžká a odpočívali během ní jen dva dny (jeden v Mnichově, druhý v Innsbrucku) a protože spěchali, nespali víc než čtyři pět hodin denně, z nepřetržité jízdy na koních po těžkých cestách jsou vyklepaní na kost, sotva stojí na nohou. Ale jinak jsou všichni zdraví, silnější než v Praze. Bůh mu pomáhá v překonávání těchto tělesných strastí cesty.

V kolejním domě potkal jezuitu (P. Paulus Sauli), kterého znal z Prahy, kde mu sám dělal průvodce a tlumočnicka. Přijal české jezuitu s velkou vřídností; jsou téměř první misionáři určení pro zámofí, kteří sem přišli (předstihli je pouze dva jezuité z Tyrolska). Zatím neví nic o další cestě, mexický a filipínský prokurátor odtud již odcestovali v březnu pěší cestou do Španělska, kde na české jezuitu čekají. Pečuje o ně rektor koleje. Úvahy o možných variantách další cesty.

Obdržel dopis od řádového generála, kterým je mu povolena indická misie; opisuje jeho znění.

Krátce o odlišných zvycích zdejšího kraje. Odlišnosti náboženského života. Zvyky při stravování, ovoce, parmazán, mandle (nikoli červivé jako v Čechách, ale vznešené a velmi chutné), jablka, artyčoky, vynikající citróny, olivy ...

[Dopis končí uprostřed věty; další část nedochována].

[184]

Suppono R. V. accepisse meas Oeniponto¹⁸³ datas, post quas ob ingentem nostram festinationem nihil amplius ad R. V. scribere potui. Nunc in termino primi hujus itineris breviter ad R. V. regredior, et quae hinc inde in via videnda se obtulerunt, perscribo.

Discessimus Oeniponto 25. Aprilis, equis Tridentum usque per 25 miliaria vecti inter ingentia utrimque assurgentia Alpium juga, continuo unius vallis tractu ad miliaria Germ[anica] 40 circiter se extendente. Amoenissima* est haec inter montana via ob ingentem diversitatem rerum visui se offerentium, nam fere continuo juxta decurrentes fluvios magno murmure et impetu per saxa praecipitatos pergitur, quos elegantia hinc inde prata, vineae, arces et elevati super caeteros nivosi colles stipant. Nihil horum montium altitudini comparare potest, et montes Boemiae celebriores, ac ipse Gelts¹⁸⁴ colliculus respective dici potest; et quod mirabile maxime, non unus* tantum alterve, sed centum continua serie juxta se, alius altero altior ut* videatur. Ipsum tamen iter licet in continua ac amoena valle, ut dixi, asperum est atque saxosum, consequenter etiam equitanti vehementer durum. Atque hic (praeter Athesim¹⁸⁵) virides omnes, ejusdemque cum* mari coloris.

Tridenti morâ illorum PP. Charitate excepti sumus ac humanissimè, quantum unius vespertinae caenae tempore fieri potuit, habiti. Ego cum alio quodam Patre [185] celebravi in templo B. V., in quo concilium Trident[inum] olim habitum, quod certè tanto actui celebrando non satis magnificum est et plus quam putassem angustum. Depictum est inibi ipsum concilium eo quo habitum est sedendi* ritu ac ordine, quem quidem Pragensis in ambitu pictura non satis exprimit; exprimit autem imago aeri incisa* in Domo Professa Praegae pendula. Tridentum ipsum urbs est plane exigua ac nullo aedium splendore aliave re insigniori commendabilis, ut mirum plane sit tot tantosque PP. in ejusmodi, ut ita dicam, angulum se compegisse. Illud tamen rarum; in ipsa platea, è regione Collegii nostri, imago est B. V. in muro picta, miraculis celebris ac appensis circum anathematis spectabilis.

Tridento digressi, unius diei itinere ad lacum Benacum¹⁸⁶ venimus; est hic jam tertius lacus*, quem vidimus et quem etiam duabus ante diluculum horis navigio grandiore ascendimus ac unius integrae diei itinere Salodium¹⁸⁷ usque per sex ingentia miliaria emersi sumus. Pulcherrimum isthic; erat in ingenti profunditate fundum tamen adhuc videre, quae[!] ubi videri non potui, è viridi in caeruleum aquae* color migrabat.

Tertia demum die Bresciam sive Brixiam, Venetae ditionis urbem attigimus, ubi licet ad solum prandium subsistere voluerimus, svavi tamen R. P. Rectoris violentia detenti sumus ac ab ipso R. P. Ministro Collegii ac alio Primariae nobilitatis [186] Domino saeculari per totam urbem circumducti duobus Illustrissimis Comitibus de Lana se nobis familiarissimè associantibus ac per omnes celebriores civitatis plateas humanissime deducuntibus. Civitas ipsa ditissima quidem, sed non magno splendore aedium aspectabilis, si aliquot palatia excipiantur interque illa Praetorium sane magnum, cujus dimidium* Gubernator bellicus, alterum urbicus habitabat. Admirabile maxime illud; fontanae editissimo* loco in ipsis, ut vocamus, ambitibus ac super tecta domorum pensiles*, cum piscinula seu stagno. Ducti sumus per omnia circum cubicula*, illo quem dixi Domino saeculari praeunte ac omnes

aditus* reserante* (tantae enim auctoritatis est, ut quoque demum ei penetrare sit facile), etiam ad ipsum Illustrissimum urbis Episcopum, nihil de nostro adventu praemonitum, in interius conclave, ubi ille nos planè perhumaniter excepit, ac post aliquantum colloquium, extra antecamaram Comes deduxit. Magnifica isthinc templa ac visu dignissima ab omni magisterio artis commendabilissima, muris* non gypso tantum, ut apud nos, sed auro etiam, marmore ac picturis elegantissimis exornatis. Celebris inter aliis Ecclesia subterranea, in qua Crux asservatur*, quae dimissa caelitus dicitur vocaturque incolis aurea flamma. Mira aquarum tota urbe copia ac frequentissimae fontanae, etiam in gradibus* aedium*, in solo nostro Collegio (quod tamen pauper est) minimum [187] quinque. Collegium ipsum 28 mille Scutorum* emptum est, à PP. Jesuitis, quos cum cassaret Pontifex (ob paucitatem Religiosorum) indulisit, ut domos suas vendere eis liceret (non tamen templa ac sacras res ad templa spectantes) eâ conditione appositâ, ut qui Domum emeret, templum etiam cum omnibus haberet. Concertabant pro illa emenda cum nostris PP. Barnabae, unde factum est, ut pretium, quod 16 mille non excessisset, ad 28 mille ascenderit. Vocatur templum Collegii nostri La Madonna delle Gratie[sic], id est B. V. de Gratiis, ob vetustissimam B. V. imaginem thaumaturgam, quae inibi asservatur, ante cuius sacellum arca est, utcunque spaciosa in quadrum ambitibus cincta, in quibus et columnis seu pilastris ambiturem[?] nullus apparet murus, sed merae votivae tabellae circumappensae* omnes tegunt parietes. Imago ipsa nativatem Christi exhibet. Mirum hic illud visum est: fercula nostra omnia, quae in prandio repentino nobis apposita erant, ex ovis* constabant, et tamen eorum (ferculorum) numerus ad septem ascendit; tam diversos parandi modos sollicita illorum PP. charitas excogitavit in defectu piscium aliorumque ciborum.

Brescia Mediolanum versus discessimus die S. Philippi et Jacobi¹⁸⁸, viâ tam planâ actam[!]^a directâ, ut ea fune ducto dimensa videri possit; adeo uno intuitu longissimo tractu perspectivae in morem inter consitas hinc inde salices tota simul sub aspectum cadit, nec nisi interjacentibus [188]vilis haec perspectiva interrumpitur; latera stipant agri et vineae (sunt enim singuli agrorum sulci vitium serie una distincti, quae non ut apud nos baculis, sed arboribus innituntur, quas in hunc finem plantant serie plane ordinatâ ac etiam circumductis circa agros singulos fossis aquâ plenis faecundant; imò vites ipsae* alicubi arborum magnitudinem aequant suntque non humiles* ut apud nos, sed crassae, altae et quae umbram praestent accumbenti*) nec alias habent vineas, quam in agris, ex quo soli bonitas apparet. Durat haec via quatuor ingentibus ante Bresciam milliariis et totidem post eam; imò toto fere itinere, post Mediolanum usque Paviam ac alibi passim. Eadem in urbe pileos nostros ex Boemia allatos reliquimus, quando cum illis ulterius progressi sine ingentibus cachinnis non potuimus; quàm primùm enim Itali aliquem cum pileo ejusmodi alto vident, publicè ac ingenti voce acclamant „Zucharo, Zucharo!“ (quae vox formam pro saccaro culinario conficiendo significat), id quod nobis Brixiam¹⁸⁹ transeuntibus etiam ab honoratis et magnae nobilitatis viris acclamatum est.

Sub vesperum ejusdem diei venimus Canoniam¹⁹⁰, quae urbs est in statu Mediolanensi, ubi suma[!]^b caena repentina post unam horam navim ascendimus ac tota nocte per canalem aquae ex arte factum Mediolanum devecti* sumus, quo [189] etiam sub auroram pervenimus. In itinere hoc nocturno grandinem lapidum sustinimus*, quem in navis nostrae tectum ac fenestras (patentes) nescio qui seu petulci seu malevoli effuderunt, dum sua navi nostram praetergrederetur. Mediolani non nisi quatuor horis substitimus ad videndam urbem tamen coacti, et à Patre quodam seniculo, qui Hospit[ii] Praefectus* esse videtur in Domo Professa circumducti. Est haec urbs omnino quidem magna, sed revera parum ornata*, unde praeter frequentiam hominum nihil fere in ea visu dignum; rudes fere ac imperfectae domus, ut et Domus Professa nostra ac Collegium à Sancto Carolo Borromaeo fundatum, ex* quo à

^a atque[?]

^b sumpta[?]

Patre Praefecto loci per Domum ac Gymnasium totum circumducti sumus, in quo Scholae omnes fere duplicatae, ac singulae* nihilominus frequentissimae centenos, nisi fallor, etiam sic divisae superant; aliquae etiam 550 Discipulos numerant, honestissimè omnes ac uniformiter nigro colore vestitos. In refecturium, ubi venimus à R. P. Rectore inducti*, coacti sumus repentinum ibi gentaculum (offa...[!]) vocant hic) sumere. In exitu obvios habuimus altiorum Facultatum (Theologicae scilicet et Philosophicae) Studiosos scilicet plurimos, Ecclesiasticos violaceo* partim, partim rubro vestitu* utentes. Vestitus eorum nostris vestibus domesticis non est absimilis, antequam diductus, unde enim liberè coriaceae eorum caligae patebant; pileis nullis utuntur, [190] sed quadratis tricornutis, qualem apud nos P. Anbringer Concionis suae tempore gestabat; et tales etiam apud Nostros totâ Italicâ usitati* nec quisquam pileolum oblongulum gestat, sed Fratres, quibus quadrati jus non est (nisi senioribus) pileolis secundae intentionis utuntur*, imò etiam pileati per Domum incedunt. Sunt nihilominus Mediolani templa aliqua elegantia illudque in primis Cathedrale, in quo S. Carolus quiescit, totum marmore exterius investitum ac statuibus marmoreis plurimis exornatum; ingens est illius magnitudo ac Pragensem Sancti Viti Ecclesiam omnino superat[!] habetque quinque naves Ecclesia. Magnificus in eam ingressus, sed major interius magnificentia ab appensis circum tabellis, quarum fundamentum ex holoserico rubro, argentea* anathemata sustinet. Nemo mihi credit quod scribam, nec ipse alteri credidisset nisi vidissem*, sed tamen verum est*: quaelibet ejusmodi tabellarum 20 ac plura habet anathemata pulcherrimo ordine disposita ex argento omnia, manus, pedes etc. acceptorum à S. Carolo beneficiorum miraculorumque indices, quae* in hodiernam usque diem patrantur. Numeravi tabulas ejusmodi minores (quae* à 20 ad 26 vel 27 anathemata continent), quantum in transitu numerari potuerunt, minimum 300. Mediocres (quae à quadraginta ad quinquaginta anathemata habebunt) minimum 50. Maximae, quae 60 circiter anathemata continent, circiter 530; [191] e quibus incredibilis anathematum Summa enascitur, utpote quae ad 57 050 ascendit. Fateor, stupui ipse tot argenteorum Donariorum tam uniformiter dispositorum nostrum[!] (sunt enim tabellae omnes sibi simillimae). Est praeterea eadem in urbe Hospitale* sanè magnificum, cujus area quadrata duplici super se columnarum ex integro lapide serie constat, praeter* eas quae ad murum sunt, quadrat[a]e etiam ex integro lapide structae* (opere Toscano) columnae. Numerus earum minimum ad 280 ascendit*. Hic jam vidimus et audivimus Italos venales merces* tota urbe proclamantes, qualiter in Bibliotheca nostra Pragae prope portam depicti sunt. Ingens inde tota urbe clamor, qui in asvetis saepe* risum monet, sicut et mihi, cum aliquis nescio quid praeterferens identidem clamaret „au au“ voce jam miserabili, quasi jam exspirare vellet. Idem clamandi mos etiam Genuae est. Templum Domus Professae nostrae, supra quam dici potest, magnificum est et admirabile, de* quo particularia omnia perscribere impossibile est.

Mediolano post prandium discessimus atque via, ut dixi, planissimâ, eodem die confecto mill[iarium] octo Germ[anicorum] itinere Paviam seu Ticinum (ad quod Rex Galliarum Franciscus primus captus est) venimus, humanissimè à R. P. Rectore excepti. Dolendum nos eam urbem videre non potuisse, utpote in qua corpus S. Augustini, S. Job, Sancti Tobiae aliorumque visu* dignissima asser[192]vantur. Causa fuit abitus summo mane diei sequentis institutus. In transitu tamen vidimus turrim inversam, cujus apex in terra, pars verò, quae inferior alias est, superne constructa. Ejus aedificandae causa fuit haec: filium habebat aliquis opinione sua tam stupidum, ut asservaverit[!]^a, si is in Doctorem evaderet, turrim se inversam aedificaturum. Momordit ea res filium impensoque ingenti conatu in Doctorem evasit, unde parens promisso stare coactus revera turrim eam inversam aedificavit. In Collegio nostro non[!]^b sunt 10 nostri, docent tamen scholas humaniores omnes,

^a asservaverit[?] assereret[?]

^b tantum[?]

Philosophiam ac Theologiam moralem, est enim hic loci Universitas et celebre Medicorum Collegium, non tamen illud Paduanum, distingvitur enim Pavia à Padua.

Eadem die Tortonam venimus, ubi insignis munitio atqve arx, Glacensi¹⁹¹ et munitior et pulchrior. Tertia demum die (id est 4. Maji) ad prandium usqve curru vecti, deinde eqvis bis mutatis via difficillima, ac curru, meo* qvidem ac omnium iudicio impermeabili, nunc insuper ob terribilem pluviam vehementer lutosa, per ingentis altitudinis montem (cujus ascensus et descensus nobis qvidem omnium, qvae toto hoc itinere passi sumus, summè arduus ac vix tam supportabilis ob enormem* totius corporis etiam in eqvo concussionem, adeo ut vix eqvo amplius insidere potuerimus) tandem cum sera nocte Genuam venimus, ingentem [193] prius iterum planiciem (fere cursu* eqvorum, qvod timeremus, ne è civitate excluderemur) emensi, in qva unum eundemqve fluvium ad 18 vel amplius transire coacti sumus, anteqvam Genuensia suburbia attingeremus, via nihilominus ob aqvarum effusiones* crebras lapidosâ ac perincomodâ.

Genuam, imò ejus suburbia vix attigimus, in alium* qvasi orbem venire visi sumus. Primo: solorum suburbiorum aspectu in incredibilem magnificentiae admirationem abrepti. Pulcherrimae duorum ferè milliarium Germ[anicorum] itinere suburbanae domus, licet intervallis aliquibus à se dissitae, ornatissimae* omnes, ipsa suburbia, palacia, per qvae longissimo tractu bonae dimidiae horae itinere progressi sumus, anteqvam citadellae ac deinde urbis portam attingeremus. Altero: tanto in ipsa civitate, anteqvam ad Domum Professam veniremus, perreximus, non potest urbis magnificentia explicari verbis. Optarem, ut eam R. V. praesens intueretur. Mera sibi ac magnificentissima imagnetur tota urbe palatia è candido ferè marmore ingenti fastu exstructa, foris* pensilibus fontanis omnis generis omniqve ornamentorum apparatu instructissima. Admirabiles maximè primi Domuum ingressus, qvi meras ferè faciant perspectivas, qvibus per gradus (post aliquot columnarum marmorearum ordinem) oculum in hortum ferè pensilem* deducunt ac ibi se ipsum amittere faciunt. Describam plura particula[194]tim* aliàs, ubi amplius* civitatem lustravero; semel enim est impossibile videre ac notare* omnia. Pulcherrimus hic circulus circa portum, certe magnificum, cui citadella munitissima* superimposita ac pharus, adventantium* longe navium numerum expositis totidem vexillis, qvo ad portum ingrediantur, indicans; noctu etiam accensis copiosis lampadibus illustris. Hic jam licuit praelibare futuros in mari timores nostros ac* metus; opportunè enim ingressu nostro, flante vento Lybico (omnium ferocissimo) concitatum mare, ingentes in portûs* aggerem fluctus impellebat, visu horridos, ac terribili murmure (qvod tamen omni exaggeratione nobis adhuc à Civitate remotioribus et necdum in conspectum maris deductis, tonitrus videbatur) formidabiles. In ipso portu (qvo tamen fluctus maris ac tumultus ob oppositum aggerem pertingere non possunt) ingens navium concussio, ac fluctuatio*, foris incredibilis* tumultus ac commotio tempestuosi maris.

Nunquid haec animos addunt paulo post in medio horum futuris? Fateor non addunt, sed tamen neqve adimunt; imò his visis majores Deus animos addit suam in omnibus periculis protectricem dextram, Pater namqve ubiqve adstitem providentiam nescio* qvali interiori voce adpromittens ac interim vires nostras, meo qvidem iudicio, vix non praeternaturali modo [195] conservans ac adaugens. Nam quamvis toto itinere non nisi duabus diebus, altero Monachii, altero Oeniponti qvieverimus et ob ingentem nostram festinationem rarò ultra qvatuor vel qvinqve horas dormiverimus, insuper tot viis asperrimis ac eqvitationibus* continuis ad omnium vix non ossium concussionem ac conqvassationem, ut aliquando nec pedibus insistere potuerimus, omnes tamen septem (nam septimus paulo ante Tridentum in posta nos assecutus* est) salvi sumus et incolumes, valetudine omnino integra, viribusqve non paribus tamen, sed majoribus qvàm Pragae. Fateor, potest quis tot incommodis abstereri, nisi animos* ac robur Deus adderet? Sed ille id facit abundè. Ego certè me ipsum miror, qvod nulla toto itinere vel levissima alteratiuncula tentatus sim (qvam tamen aliorum unus vel alter

expertus est), cum alioquin, ut R. V. novit, curru clauso pergere tamen nausea non potuerim, hic ne minimum ab ea* tentatus. Sed revertor ad alia.

Conveni hic in Domo Professa P. Paulum Sauli, Genuensem* natione, qvi ante annum Neomagum*¹⁹² profectus ex aula Caesarea in Collegio Clementino stitit, ad quod lustrandum in defectu eorum, qvi linguam callerent Italicam, ego illi comes additus eram (est ille magnus ac vastissimae staturae vir*, lenius[!]^a oculi defectum aliquem habens) omnem hic ab eo vicissim humanitatem expertus ac hodie ad unum è primariis urbis templum deductus ad Sacrum ibi celebrandum. Sumus fere [196] primi eorum, qvi in Indias destinantur, nemo* enim praeter* PP. illos duos et Tyrolenses pervenit. Et illi ipsi non nisi biduo praecesserant. De abitu nostro viaeqve modo nihilominus scivimus qvam hic. Nam PP. Procuratores Mexicanus* et Philippinarum, qvorum alter 11.^b, alter 12. Martii* huc advenit, cum non nisi triduo substitissent, mox terrestri itinere in Hispaniam praecesserunt*, ibi nos haud dubie expectaturi. Cura* nostri commissa est R. P. Rectori Collegii, qvi et Hispaniarum et Indiarum Procurator est; occasio in Hispanias abeundi nulla. Expectantur duo naves Venetae, qvae si intra dies 14 circiter non advenerint, probabiliter terrestri itinere, etiam per aliquam Galliae partem, sive PP. Austriaci aliiqve (nam duo ex Mediolanensi, qvinque ex Neapolitana expectantur) advenerint, sive non. Adeo necesse est mundum videre, ut semel perfecte relinqvatur, si tamen mari iverimus, Hispaniam non transibimus, sed rademus tamen, nec Barcelonam, sed in portum Arligante¹⁹³ primo, deinde Carthagenae¹⁹⁴, tum Malagae ac deniqve Cadibus excendemus, inde ulterius rectâ in Americam promovendi.

Accepi heri ab A. R. P. Nostro literas, qvas (ab hoc folio deinde abscindendas nec aliis* communicandas) R. V. pro solatii communicatione transcribo*. Ita verò scribit 30. Aprilis: *Plura R. V. gratulari debeo impositam Theologicis studiis magna cum laude coronidem, tum Sacerdotium, Apostolicam deniqve ad Indos expeditionem. Tenet R. V., quod pridem [197] à me tot votis efflagitavit et uti confido, cum maxima populorum, ad qvos proficiscitur*, utilitate tenebit, qvam in rem gratiae Divinae praesidia ipsi è Caelo advoco meaqve etiam benedictione confirmo. Valeat plurimùm R. V., meiqve tum in Sanctissimis* suis Sacrificiis, tum in iis, qvos suscipit laboribus, crebro meminerit. Utinam horum aliquid faciat Divina bonitas, quod quidem facturam plenissimè* confido et nescio interne praesagit animus. Ut faciat, dignetur R. V. pro optimo suo erga me affectu suis Sanctissimis Sacrificiis et ardentissimis affectibus interpellare, e qvò tot R. V. circa me beneficium aliquem pro Dei gracia fructum aliquando pariant.*

Nunc breviter Provinciae hujus consvetudines à nostris discrepantes attingo. Litaniae Omnium Sanctorum hic in aestate orantur mane, vesperi earum loco producitur recreatio. Ad mensam cum acceditur, quisqve P[atrum] suum secum strophium seu mappulam, non secus ac apud nos in Sacristia, cum acceditur ad celebrandum ~~desert[?]~~*. Prandium non quidem tantâ, qvantâ apud nos carniû copiâ refertum, ad Religiosam tamen refectionem non tantum sufficiens, sed abundans. Fructum maximè est et postpasti longe alia qvam apud nos facies. Datur ad prandium merus Parmensis (parmasan) caseus, è cujus una portione qvatuor vel qvinque nostri Dispensatores facerent. Adduntur amygdala, non qvalia apud nos à [198] vermibus corrosa, sed sapidissima et nobilissima; poma item nostratia licet deteriora nostris et (qvod mirabitur R. V.) crudi cardui hortenses, qvi hîc coctis preferuntur* (licet hi etiam ac utriqve lactucae instar comedantur) et ingenti nostro habentur; datur item quotidie aliquod jusculum, qvorum conficiendorum ingens diversitas. Citrina (limoni ipsi vocant, nam citroni tantum appellant ea grandia, qvae nos citronas vocamus) et aurea ingenti isthîc copiâ, succo plenissima; maximè Genuensia, qvae prae omnibus Italicis excellunt. Et cum tanta sit arborum harum copia, ut sylva dici possent (qvaliter et ingentes olearum* [- - - ^c

^a unius[?]

^b 9.[?]

^c sequitur signum continuationis ¶, sed nulla continuatio in manuscripto invenitur

KLE II

Pobyt v Janově; svatojánský průvod a prohlídka přístavu

Doufá, že adresát obdržel jeho dopis [snad KLE I].

Misionáři v Janově „na suchu žízni“ po lodi do Španělska. Posílá popis průvodu s ostatky sv. Jana Křtitele, patrona Janovské republiky. Procesí se koná každoročně, letos bylo kvůli počasí odloženo na pozdější termín.

Ráno se lid shromáždil u katedrály, kde jsou ostatky uloženy. Kolem sedmé je jejich průvodce, Paulus Sauli, přivedl do katedrály, kde se ostatkům poklonili. Vzhled ostatků. Posléze se ostatkům poklonil janovský dóže a 16 „senátorů“. Další průběh oslavy sledovali jezuité z oken přilehlého domu. Pořadí osob v procesí: Sodalita sirotků, Kongregace sv. Jana, řeholníci dle jednotlivých řádů; jejich velké množství nedokázal určit, uvádí jen částečné odhady.

Neuvěřitelné množství církevních řádů v Janově. Po zástupcích řádů šli další klerikové a kanonikové druhého řádu. Způsob a podoba jejich odění. Poté následovala šlechta, kanonikové prvního řádu; opět jejich odění. Za nimi byly neseny ostatky sv. Jana Křtitele, které kanonikové předali „janovským senátorům“ v kněžských oděvech; byli do nich oblečeni všichni kromě dóžete. Oděv kleriků a dóžecího doprovodu. Zbylou část průvodu neviděli, neboť byli pozváni na doušek čokolády šlechtičnou, z jejíhož domu průvod sledovali.

Z tohoto domu šli k přístavu, kam směřovalo i procesí. Slavnostní salvy z pevnosti a lodí a jejich mocný zvukový efekt. Slavnost trvala do jedné hodiny odpolední, začala v osmou hodinu ranní.

Odpolední zábava misionářů, kterou zorganizoval P. Sauli: vyjížďka na loďce po přístavních vodách. Navštívili janovský maják; je v něm 343 schodů, shora jsou vidět korzické vrcholky, které díky užití dalekohledů spatřili i jezuité, stejně jako loď, která se v dálce blížila ke Korzice. Z majáku bylo patrné zakulacení země. Krásný výhled byl i na janovská předměstí; udivuje ho jejich honosnost. Systém zvukové a vizuální signalizace na majáku podle druhu, počtu a směru připlouvajících lodí. Způsob, jak připlouvající loď zdraví přístav. Světelná komora majáku s velikými okny a obrovskou „lucernou“. Procházka po přístavním molu. Jeho rozměry a způsob stavby v moři: systém ukládání základů stavby do moře, na které se potom snadno postaví horní část mola, která je nad vodou.

Vévoda z Orense přijel do přístavu na vojenských veslicích, které Janovská republika prodala Španělsku. Pohyb veslic v přístavu. Přátelské pozdravy Holanďanů a Španělů na veslicích. Posměšné pozdravy, které si Holanďané šetří pro Francouze. Pozdravné salvy lodí.

Misionáři stále neví, kdy odplují do Španělska, „žijí stále mezi nadějí a strachem“. Je jich zatím 11, očekávají příchod dalších. Budou čekat do konce května. Rektor janovské koleje je nechce pustit pozemní cestou kvůli nebezpečí nemoci v parném létě. Lidská pomoc selhává, musí doufat v pomoc Boží.

Zaměstnání misionářů: někteří se učí španělsky. Klein již španělsky umí a pohodlně se domluví, je překvapen tím, že jeho naučená řeč se příliš neliší od španělštiny, kterou mluví někteří zdejší jezuité, kteří jsou buď rodilí mluvčí nebo španělštinu dobře ovládají z praxe. Zdejší národnostní směsice. Jeden Sicilan, navrátilivší se z Portugalska, přinesl mu informace o Valentinu **Stanselovi** z české provincie, který žije v Brazílii. Jiný Španěl ho informoval o smrti jezuitů na Mariánských ostrovech, o zvířecosti tamních domorodců, o těžkých životních podmínkách na ostrovech. Přítelem tohoto Španěla byl jeden z prvních mariánských mučedníků, Luís de Medina.

10. července by misionáři měli vyplout ze Španělska do Mexika, kde „přezimují“. Rozdělení misionářů pro mexickou a filipínskou provincii. Na Filipínách je zapotřebí spíše kněží než koadjutorů. Jednotlivé jezuitské provincie v Novém světě spadající do španělské asistence. Jejich prokurátor sídlí v Seville; Klein informuje adresáta o způsobu zasilání korespondence misionářům jeho prostřednictvím. Výše zmíněný Španěl Kleinovi sdělil, že na Filipínách není taková nouze, jak se tvrdí, ale také ne takový přepych jako ve Španělsku. Na Filipíny prý misionářské posily jezdí jednou za šest sedm let; misii se zúčastňují i jezuité bez ukončeného vzdělání, ba i španělští novicové. Nutná je horlivost v žádání o vyslání. SJ nepřijímá do svých řad Indiány, přijímá však kreoly; definice kreolů. Někteří jezuité urozeného původu na Filipínách. S ohledem na vání větrů je snazší cesta z Mexika na Filipíny, než naopak.

[98]

Reverende in Christo Pater!

Pax Christi et felicissima festa Pentecostalia!

Suppono R. V. jam per M[agistrum] Gesek* esse communicatas* literas meas 10.[?] Maji Pragam datas; ità enim fieri jusseram*, uti et hodie, cum iis, qvas ad P. Regentem Seminarii dedi.

Pro hac vice, dum hîc in sicco* in ipso maris conspectu haeremus, unicam in Hispanias velificaturam* navim sitientes; communico* R.V. descriptionem processionis 15. hujus^{195a} cum cineribus. S. Joannis Baptistae (qvi Genuensis Reipubl[icae] patronus est et cujus effigiem monetae suae* ex una parte apprimunt, cum inscriptione *non surrexit major* ad mare institutae*. Solet esse* processio ordinariè qvotannis, instituitur* ipsâ Dominicâ in Albis¹⁹⁶, sed hoc anno ob aëris intemperiem, in qvintam post Pascha Dominicam* translata est.¹⁹⁷ Ejus ordo totus ac processus ità se habuit.

Summo mane dato [amis?]*^b campanae* in Ecclesia Cathedrali signo, congregatus est sensim populus ad eandem Ecclesiam, ubi cineres S. Joannis asservantur. Circa horam septimam eduxit P. Paulus Sauli (vir certe* humanissimus, qvi anno superiore à concionibus ad Imperatricem habitis redux, cùm Neomagum¹⁹⁸ peteret, Collegium Pragense inviserat, uti aliàs R. V. significâsse me memini), eduxit, inqvam, nos Missionarios Germanos omnes novem ad praedictam Ecclesiam, ubi in Sacrarium admissis, Sacros illos cineres venerari, deosculari* ac commodissimè unà cùm brachio ejusdem Sancti semiusto (qvippe [99] cujus corpus à Juliano Apostata combustum est) et adhuc nihilominus ingenti frusto carnis sacrae, etiam semiustulatae in vestitu* intueri nobis licuit. Interim Dux et Gubernator Reipubl[icae]¹⁹⁹ templum ingressus, coram iisdem Sacris cineribus extra Sacrarium genuflexus procubuit, 16 Senatoribus latera ejus stipantibus. Egressos mox è templo idem P. Sauli in vicinam Principis alicujus domum deduxit, ubi è fenestris commodissimè egredientem ex Ecclesia Clerum ac Nobilitatem Sacris ipsis cineribus succedentem* spectavimus*. Ordo procedentium hic erat: post Orphanorum Sodalitium (qvod ad colligendos educandosqve pupillos* à Republ[ica] institutum videtur) ante Religiosos ordines procedenbat Congregatio S[anc]ⁱ Joannis, cujus sodales cappis omnes vestiti, planè ùt apud nos die Veneris Sancto. Tum Religiosi suo qvique ordine, sed multitudine ingenti, qvam ibidem, si licuisset, libenter dinumerâssem, sed qvod jam praecesserimus omnem, eorum* processum negleximus. Unius tamen alteriusve ordinis absoluta processione, reduces* Religiosos numerari, ex qvibus reliqvorum multitudinem ac totius pompae* majestatem conjicere licebit; soli Paulani ad 28 paria ascenderunt. S. verò Augustini, qvales Pragae ad S. Wenceslaum, etiam ad 35.

Est autem multitudo Religiosorum hic Genuae plusqvam credi possit admirabilis²⁰⁰, nam minimùm 60 Religiosorum domicilia hîc esse, idem qvi suprâ P. Sauli affirmabat; è qvibus aliqva 100 et [100] amplius capita complectantur. Religiosos secuti sunt totius civitatis Curati numero minimùm 14, rochetis super talares illas vestes induti ac superne epomidem cum dependula à tergo lacinia gestantes, Curatos Clerici Ecclesiae Cathedralis numero copioso, tum Canonici secundi ordinis, ùt vocant, qvi vestem inferiorem nigram ac super rochetam palliolum coloris caerulei* (Episcopalibus in hoc dissimile, qvod longum à tergo defluens syrma trahat*, qvod tamen circa sinistrum brachium obvolvunt, palliolo super sinistrum humerum aliquantulum inverso, ut pars inferior appareat) gerere* solent. Deniqve Nobilitas urbis ingenti numero (ego Supra 100 Dominos numeravi) ac ante Sacros Sancti cineres Canonici primarii (numero fortè 18, secundi autem ordinis, de qvibus suprâ, etiam hic* plures erant) cum Vicariô Archiepiscopi distingvuntur primarii à secundis etiam vestitu, nam primarii togas caeruleas, epomides rubras gerunt, etiam aliquantum inversas. Ipsos* Sancti cineres bajulabant octo primarii Canonici ad usqve templi limen, ubi alii per ordinem Sacerdotes succedebant*. Conopaeum super cineres extentum Senatores Genuenses, talari

^a 15. || *corr. PZ; 13. ms.*

^b signo[?]

omnes veste (Ecclesiasticorum instar, qui eorum incessus* est, cum quo* tales in publico apparent) eaque e nigra Damascena materia induti, praeter Ducem ipsum, qui veste purpurea etiam Dama[s]cena* utebatur, ac primum conopaei baculum ferebat. [101] Ubi extra templi limen ventum est, alii mox conopaeo ferendo Senatores successerunt, Duce ac reliquis Senatoribus Sacras reliqu[i]as* sequentibus. Praeferebatur* Duci sceptrum geminum decoratum*, quorum altero maris, altero Corsicae imperium significatur. Faces* praeferebant sex è Congregatione S. Joannis cappati ac alias duodecim Clerici rochetas induti. Ducem praecedebant ephebi circiter duodecim, rubra holosericea liberia[!] ditissimè auro fimbriata* ac exornatâ vestiti. Latera stipabant* 24 paria hastatorum*, rubro colore uniformiter vestitor[um]*, bipennibus tam[!]a armatorum. Pileum Dux et Senatores habent nostris quadratis ferè similem, nisi quòd commae citiùs ascendere incipiant nec pars inferior tam alta sit. Reliquam turbam sequentem non aspeximus, quòd Principissa, in cujus domo eramus, ziocholatae²⁰¹ pocellum singulis ebibendum obtulerit, quo negotio à reliqua processione videnda abstracti sumus.

Digressi ex hac domo ad Collegium Alumnorum, quod del Bene vocant, conte[n]dimus*, ubi è pergula antefenestrali totus in prospectu est portus, ad quem tota illa processio contendebat. Pars illa aggeris, ad cuius finem tendebat, usque ad aram, scilicet in illius* termino exstructam, tota telis obducta ab aestu* solis custodiebatur, perticis plurimis eum in finem erectis. Longae hîc fuerunt comprecationes, benedictiones maris etc., quibus tandem finitis initium tormentis explodendis datum est. Primum 22 ex ipso aggere [102] portûs vicinisque propugnaculis soluta sunt, tum è nova Genuensium Praetoria (quam nuper totam à nobis lustratam scripsi*) aliisque post eam navibus Hollandicis, Anglicis, aliisque Genuensibus (quae naves omnes pulcherrimo ordine ac ornatu in portu juxta se ac aggerem, per quem supplicatio incedebat, collocatae erant, puppibus, in quibus signa ac symbola earum distinctiva expressa sunt, ac arte sculptoria non secus ac in altaribus statuæ aliaque similia excisa aggeri ipsi obversis) sibi invicem succedentibus, 200 minimum tormenta incredibili fragore è tot boatibus* inter cavos ac vehementissimè reflectentibus sonum montibus Genuam circumstantiam flexus ac reflexus, ipsiusque portûs (qui hemycicli in morem flexus est, unde ipsa urbs portui adsita elegantissimam amphitheatri speciem exhibet) concavitatem. Clauserunt hunc applausum triremes in eodem portu stantes (quae quomodo à navibus differant, alibi scribam). sed ictibus non nisi 16, quod et quatuor tantum fuerint et nulla plus quatuor machinis bellicis habere soleat. Finis* supplicationi impositus est horâ Germanicâ primâ post meridiem, licet maturè admodum id est. Hora octava inceperit. Varii à prandio totâ urbe plausus è bellicis ut plurimum machinis, quae interim brevitatis causâ praetereo; semel tantum hac die tormenta solvuntur, cum festo Corporis Christi ter solvantur, singula etiam ab Anglis et Hollandis, qui ita salutare Ducem praecedentem coguntur.

Aliam a prandio, nec minus amoenam [103] distractionem idem P. Saulius nobis instituit. Eduxit nos cymbâ per mare vectos* per totam portûs amplitudinem ad usque turrim in portûs initio constructam, quam pharum illi et lucernam vocant. Hac, quamvis angustissima foris appareat, intus tamen ingentis crassitiei muros habet, intra quos per 343 gradus ad usque summum verticem ascenditur. Hic amplissimus per omnem circumviciniam et totam maris vastitatem patet prospectus, qui, ubi aura serena est, ipsos Corsicae montes videndos exhibet, prout et ego et alii tuborum optidorum communium auxilio eos vidimus, unâ cum navigio jam non longè Corsicâ distante; et tamen 100 miliaria Italica Genuâ in Corsicam numerantur. Apparet hic ad oculum maris sphaericitas ingentesque* eiscum*^b sese attollentes gibbi, qui aspicientibus ulteriorem aspectum intercipient. Pulchrum etiam videre ipsa suburbia Genuensia in montibus mari vicinis, atque adeò ad ipsum littus, per 14 Italica miliaria, Romam versùs constructa; quae certè non rusticanis nostris casis, sed elegantioribus urbium

^a etiam[?]

^b visui[?]

domibus similia sunt. In hac turri signum datur navigiorum* aliunde adventantium, è summo, si triremes sint; si verò naves seu bellicae seu onerariae, è medio. Navigiorum numerus certis signis, nigrâ tela vestitis, exprimitur; qvae quidem* Orientem versus* suspenduntur, si ab Oriente, contra verò, si ab Occidente seu Gallia, Hispania etc. naves veniant. Sunt ea signa mirabilis figurae, qvam [104] vix exprimere possim, sanis[!] tamen è corio ingentibus persimila, intus lignis distenta ac qvasi inflata. Relinqvuntur in turri pendula eo usqve, dum navis portum ingressa sit. Ubi qvae earum ad portum accedit, trina tormenti bellici explosione aut qvaterna civitatem salutatur, qvae vicissim, unius boatu respondet gratiasqve agit. E portu verò salutatae, primum quidem vexillum in summo malo suspendunt, quo omnes de rebus convasandis admoneantur. Tum portu egreditur anteqve eum diem unam alteramve subsistit, demum vela facit. Ubi è pharo descendimus (in cuius summitate lucerna est seu camera ingens vitrea in cuius ambitu* triginta sunt qvasi columnae seu alvitreae[!], exiguo murulo discretas, quarum quaelibet 18 vitreas habet tabulas, ejus ferè magnitudinis*, cuius nostrae sunt Pragmae in fenestris refectorii; atqve in hac noctu lampades ingenti numero accenduntur), mollem[!] illam contra maris impetus, in ipso mari mirè* extractam perambulavimus. De qua P. Aloysius Inglaris in inscriptionibus suis unum aut alterum, nisi fallor, elegans habet elogium. Passus hab[et]* enim* longitudine 630 circiter, in latitudine 16 aut amplius*. Modum eam extruendi narravit idem, qui* supra Pater, qui se eam à primo lapide aedificari vidisse asserebat, estqve iste: e lignis quibusdam, qvae in aqua ind[u]rescere* dicuntur, camerae fiunt cistis bellicis illis similes, quibus sclopetarii* promoventur contra hostes ad opera destruenda. [105] In his è solido ac ferè quadro lapide aedificatur murus, materia quadam bituminosa compaginata inter se lapidibus. Demum* repletâ itâ cistâ ad finem molis promovetur; ac postquam unitatores fundum maris debite complanatum machinae recipiendae adaptarunt, è mole aequaliter* dimittitur. Haec se habet instar fundamentorum, quibus deinde facile pars muri, qvae extra aquam eminet, superstruitur.

Regressi tandem ad cymbam, in ipso reditu novum visuqve pulcherrimum spectaculum intuemur. Auriae²⁰² Dux, magni illius Andreae Auriae, de quo multa ex Odorice Raynaldo Pragmae legi audivimus, abnepos, cui etiam ut patriae, è potestate Gallorum ereptae liberatori ac patri statua marmorea penes Gubernatoris domum posita est, uti et filio, tribus triremibus* Hispanicis, quarum ipse Generalis est (cum enim Civium quorundam Genuensium privatorum essent, Regi Hispaniarum venditae sunt eâ conditione, ut semper Genuensium aliquos iis praesentet) cum fratre suo Principe Auriae (qui uterqve Grandis Hispaniae est) recreationis gratiâ longius à portu avectus erat. Tum redux sub ipsum vesperum vehebatur inter tubarum nauticarum concentus, triremium* quodlibet 100 ut minimum remis, quorum quilibet à quatuor, quinque vel sex remigibus, ad fistulae signum seu tactum* uniformiter simul surgentibus ac in transtra denuo recidentibus ac consistentibus agitur. Ubi ad naves Hollandicas, qvae in portu stabant*, accessere, [106] miro clamore ac jubilo pileorumqve agitatione à turba nautica, in superiora navis effusa salutati sunt, in signum amicitiae ac foederis Hollandos inter ac Hispanos; quibus ipsi pari plausu responderunt (dicuntur iidem Hollandi, vice alia, Gallos illac pratervectos*, longè alia facie ac modo salutasse, non itâ pridem, tergo scilicet obverso, ac nudato etc., summo plausu Genuensium, qui à Gallis mirum quantum aversi sunt) additâ ab iisdem Hollandis ex alia navi trium tormentuorum explosione; quibus dux uno exploso gratias egit; pro quibus ipsis gratiis, uno iterum soluto (itâ moris est) Hollandi gratias egerunt. Deniqve ipsae* triremes ad littus impulsae sua 12 omnia, suo ordine solverunt.

Nulla spes adest nostri discessus* nec scitur, verene navis aliqua ventura sit, qvae in Hispaniam nos avehat; sed vivimus assidue spem inter ac metum. Undecim omnino congregati jam sumus, quibus totidem alii accessuri dicuntur*: PP. scilicet Austriaci, de quibus nihil adhuc apud nos innotescit Siculique et hujates* seu Mediolanenses. Expectabimus insuper ad usque Maji finem, intra cuius decursum, si occasio nulla venerit,

tum de alio medio se deliberaturum R. P. Rector Genuensis respondit. Caeterum terrâ ituri non sumus ob aestus ingentes metumque morborum illo tempore ingruentium; quorum intuitu [107] se A. R. P. N. respondere non posse aiebat R. P. Rector, si iis nos objiceret. Est ipse intentus in opportunitatem omnem, conatu tamen irrito. Spes unica in DEO, qui nisi succurrerit, humanitas* quidem* vix ulla apparet, quando nè quidem* de navigio adhuc scitur; quod tamen, si huc aliunde advenerit, ante dies 14 vix anchoras* levabit, semel projectas.

Interim quisque pro genio suo se occupat; plerique descendae Hispanicae intenti, quam quod commodè jam sciam, magnum spero auxilium; jam enim compluribus PP. nostris, Hispanicè passim et hic in Mediolanensi territorio loquentibus, collocutus et ipse adverti me nihil ab illis discrepare, nisi facilitate expeditè loquendi: quam linguam illi usu aut à matribus habent. Sunt enim hîc complures è nationibus diversis, Siculus unus è Lusitania redux (à quo intellexi P. nostrum Stansel, quem retento adhuc nomine, Valentinum Stansel ultimâ productâ Lusitani appellant, in Brasilia versari, jamque variis in locis, Maragnone alibique versatum, Bahiae S. Salvatoris commorari), alius Hispanus in Melitam²⁰³ tendens, qui complura de Indiis percontanti narravit: occasionem caedis scilicet tribus PP. illatae in insulis Latronum sive Marianis (sunt numero tredecim, omnino incultae, barbarae, steriles, quae nè orizam quidem ferant, ubi PP. nostri duodecim, qui in illis occupantur, non nisi sub mopalibus è frondibus versantur, arborum radicibus herbarumque victitantes, hominesque illos [108] barbaros more bestiarum in silvis habitantes paulatim congregantes, adeò ut proverbii usu in Hispania jam sit, ut ille referebat: *fidem apud Indos, non ex auditu nasci*, ut aiebat Aplus[?]*, *sed ex gustu; nec per aures, sed os illis ingredi*; quando scilicet victu pabulique parandi modis alliciendi sunt barbari illi homines, ut fidei aures praebeant). Et primum quidem omnium, qui pro Christo occubuerit, condiscipulum suum fuisse, sibi planè familiarem, occisum expressè in odium baptismi, quo infantes suos à PP. occidi²⁰⁴, homines efferri, ab aliquo suorum sceleratè persuasi perperam credebant. Pronomen mihi excidit, cognomen erat de Medina²⁰⁵. Similiter et reliquos, sed dispari occasione.

Decima Julii è Hispania solvemus hibernatum in Mexico, quo ex his viginti duo, qui Genuâ soluturi sumus, octo destinantur, tres videlicet Coadjutores (quorum unus adest, isque ex nostra Provincia²⁰⁶) et quinque Sacerdotes, è quibus tres primò adsunt, P. Josephus Neuman, P. Evsebius Chinus Tyrolensis, P. Ferdinandus Baro Neapolitanus, ex plaga pedis apud nos adhuc decumbens. Reliqui quatuordecim Sacerdotes omnes in Philippinas ituri sunt, in qua quidem Provincia Coadjutoribus minus quam PP. opus se habere profitentur; jamque inibi 600 circiter Sacerdotes, bini semper ac bini occupantur. Habent Indiae Hispanicae, eodem, de quo supra, P. nostro Hispano referente, sex omnino Provincias ad Assistentiam Hispaniae pertinentes, cum Hispania ipsa [109] (nisi fallor) non nisi quinque habeat. Hae sunt: Mexicana, Peruviana (omnium ditissima ac celeberrima quaeque* nullis unquam suppetiis opus habeat), Philippina, Novae Granatae, Paraquariana* et (nisi fallor) Novae Gvianaeae. Earum* omnium Procurator P. de Espinar (qui modo cum utroque* Procuratore et Mexicano P. Joanne Monroy et Philippinico P. Salgado Romae fuit ad Missionarios impetrandos) Sevilleae (Hispali) residet manebitque ibidem sex omnino annis; ad quem proinde, seu potius per illius manus, literae omnes ad nos promoveri dirigique poterunt, postquam Gadibus (Cadiz) solverimus, donec melius aliquod significavero. Idem P. Hispanus negat eum esse* in Philippinis, qui jactabatur, rerum defectum, vini nominatim* ac panis, licèt fateatur non esse tantam, quanta in Hispania, abundantiam. Sexto quoque anno novae in has provincias suppetiae mittuntur, unde ante sex* annos non facilè aliquis spem ingrediendi habebit, sic verò intra sexennium, septennium, octennium; intra quod ferè tempus novi ex India Procuratores pro auxiliaribus* copiis venturi sunt. Non excluduntur ab his* Missionibus Magistri: item primi psdi[?]*, tertiique anni Theologi, imo* duo Neapolitani Patres, qui adsunt, non nisi duos Theologiae annos audiverunt, haud dubiè in termino audituri reliquum.

Ex hac verò Mediolanensi Provincia unus ex ipsa Grammatica, quam docebat Cremonae, evocatus, ac Sacerdotio [110] statim initiatus est Magister, nè delibatâ quidem Theologiâ; feliciter* illum alibi auditorus. Imò etiam Novitios eo mitti ex Hispania idem, qui suprà, Pater asserebat passimque eos, dum classis abitum expectant et reliqui Gadibus morantur, Hispali audire* asseverabat; quia in re fidem planè meretur, quippe qui quinquennio ibidem Philosophiam docuerit. Id unum est necessarium, maturè se insinuare ac saepius negotium hoc ferventer urgere. Nullus in Indicis Provinciis Indus suscipitus, qui scilicet ex Indis parentibus natus sit; bene autem nati in Indiis ex parentibus Hispanis. Causam esse ajunt, quod Indi mobiles nimium mutabilesque Sintorigerii[?]*. Eos verò, de quibus dixi, ex Hispanis parentibus in Indiis natos, creollos vocant Hispani, i. e. procreatos ex Hispanis. Sunt defacto in Philippinis nostri viri praeclarissimi maximeque Nobilitatis; Patris Rectoris Collegii Genuensis germanus frater ac P. Assistantis nepos, è maxima familia. Patruelis item P. Rectoris Novitiatûs Genuensis ex Marchionibus* Pallavicinis aliique complures; qui nempe non satis splendorem familiarum suarum obvelâsse sibi videntur, nisi cum in orbem alterum recondant; tanto aliquando illustrius super candelabrum gloriae caelestis effulsuri, quantò nunc amplius sub medium* Sanctae pro Christo abjectionis se abscondunt. Vere proximo è Mexico in Philippinas, quàm è Philippinis in Mexicum, quod ad captandum ventum ad usque Japoniae conspectum ascendere cogantur in Mexicum navigaturi, ac tum primò eo vela convertant; cùm contrà è Mexico solventes secundioribus longè ventis utantur.

KLE III

Z dopisu dochováno pouze torzo; náhodský písar měl patrně k dispozici velmi poškozenou či neúplnou předlohu. Opis je plný lakun a chyb, místy z fragmentů textu vysvítá smysl, místy nikoli.

Novinky z Janova, příprava na odplutí do Španělska

Misionáři se v nejbližších dnech chystají k odplutí z Janova, neznají přesný den; je to závislé na námořní slavnosti, která se zde bude konat při svátku Božího Těla.

Očekávaný průběh plavby, cena dopravy a stravy na lodi. Jazyková bariéra (Klein umí italsky). Distribuce mexických a filipínských misionářů na dvou lodích do Španělska.

Zdejší laskavý způsob ošetřování nemocných. Misionáři viděli sakrální předměty a relikvie v Janově, např. mumifikované tělo sv. Kateřiny Janovské. Střípky z legendy sv. Kateřiny Janovské. Testamenty janovských šlechticů zahrnují příspěvky na chudé[?].

Uzdravil se Václav Christman. Klein se začal věnovat studiu lékařství (doma studoval jazyky a matematiku). Lékařské znalosti se mu budou jistě hodit. Směšný rozhovor zdejšího lékaře s nemocným. Zdejší péče o nemocné.

Obsluhování jezuitů (kolejním ministrem) během stolování a jeho rozdíly proti Praze.

Přijeli dva noví misionáři ze Sicílie. Jejich misijní destinace. Otázka bezpečné plavby po Středozemním moři, turecké lodě a konflikty s nimi.

Popis zdejších večerních bohoslužeb. Špatná úroveň místních hudebníků, především zpěváků. Hudební doprovod bohoslužby. Hudebníci v profesním domě, koleji a noviciátu SJ. Janovský špitál pro chudé a dobročinné příspěvky na jeho provoz.

[87]

Ex literis P. Pauli Klein datis Genuae 6. Junii [1678]:

Dies discessui* nostro decreta est dies* Mercurii*, [qva?]* (8. Junii), sed timemus, ne usque ad diem* Sabbathi subsistere cogamur, quòd die Jovis seu festo Corporis Christi solennis hìc navalis [mri?]*, ùt solennibus, et aliunde navium peregrinarum paene nulla adsit.

Accommodatio nostra haec erit: solvemus singuli pro navi ac victu 60 Imperiales Hispanicos (patacones hic vocant suntqve nostris Imperialibus paulò minores) qvem victum in mensa Capitanei cum 22 Dominis secularibus habituri sumus adeoque universim 40 ad unam mensam cibandi. Constitutum erat primo, ut sola nobis navigandi occasio seu navigium concedatur, soluto in singulos 25 Imperialium pretio*, de victu vero ipsi nobis conspiceremus, quòd Capitaneus* mensâ suâ jam convictu secularium impletâ impossibilitatem nos alimentandi extendit, unde etiam jam de necessariis in victum providendis sollicitus plurimum erat R. P. Rector Genuensis. Sed cùm in hoc ipso non modicae se difficultates offerent ac eas inter illa summae considerationis, quòd in navium [aloem men?]* quidem* Sacerdotes in [cognoniū nauliū exsertim ir^o igna i, ni ultra?]* verò unus quidem [Jv^s nim?]* Simon, sed [noi extim?]* ob [Joulim?]* linguae inscientiam* [(mi lm Rd. qu?)* tamen me et hìc et toto itinere [jurit?]* modicum et quidem scio ea Italica, nam [missimmi tot irâ?]* fuissemus, ac pluries [excellim dmpit?]*, nisi ego Italicè potuissem), quâ tamen inter inter Coros[!] nauticos[!] [dorim m?]* opus habent, praesertim quòd fortè [beconturiam?]* magis ac alia quàm culinam[!] intelligunt, aeqvè [poms?]* [88] ac [alsi coiconqve fidi - - - ?]* constitutum enim[?] erat, ut qvi* in Mexicum destinantur, minore S. Nicolai, qvi verò in Philippinas, majore Ale[xandro] M.²⁰⁷ nave veherentur) ac [so - h - ra?]* nauticam [al - - - ?]*, ac navigantibus [- bus?]*, primâ [m^spi?]* vice* impendentis ex nausea invaletudinis* periculum urgent, [q^o?]* semel prostratis nobis, [q de usu tm^o?]* prospiceret, [ust?]* nemo; hac in qvam*^b, cùm vehementissimè contractum ejusmodi disvadent*, missis[?] à R. P. [Bapposito?]* P. Carolus [- - nellini?]* è [praeci]pua* ditissimaqve Patritiorum* Sennensium familia, è quibus scilicet Patritiis* ac in [ma - Nobilite - - - hac?]* Societati [- - nostros - - - ?]* 130 aut amplius numerat) hic quod Capitaneum [- -]* aliosqve [effi - - authoritis?]*, eò demum Capitaneum [- ulit?]*, ut se nobis omnibus [de - p - isuum - - - ?]*, [se]d eâ lege, ut [sua - ?]*, ac una [-]* navi [vehe -]*. Interim et hoc grave [ri^o?]*, quòd [ommm?]* cubiculum*, idqve et adeò* amplum in [-]* naves contigua est [- - -]* nequaquam sufficiat. Haec de discessu.

Placuit his adjungere miram P[P].* Italorum in [- -]* fovendis [- - - -]* charita[te]m* ac diligentiam* in eorum valetudine* curanda*. Passim [- -]*, [g - rei yssij só - asse - t?]*, Concionatores* in Provinciis Germanici[s]* ità [latoribus obus?]*, ut [mi - n[on?] sit?]*, si fractis viribus eorum valetudo* profligatur*, nam unum* eundemqve^c annis integris eâdem [feu?]* ex Cathedra [du^o?]* solere, quod [qvad?]* illos nullibi usitatum. Alius enim inter eos à festo [Ob. A.]* ad usque Quadragesima[m]*, alius eodem in loco [p - ?]* Quadragesimam, alius [89] in Pascha et [- - - - suggestu?]* dicit, ac deni[qve]* alius usque ad anni finem. [Ite - s?]* verò [q - ?]* per Quadragesima[m]* [dictori?]* sunt, uno ferè anno [- maritos?]*, omni* studio* ac diligen[tia]* charitateqve* [f - - - ?]*, assignato in [Coadi - - alij, q mo in coliculo qvd?]* geminum semper [h^sr?]*^d, unum ad [tudendum?]*^e, alium ad cibum* sumendum*, [q^sm?]* privatim semper ac cautionem ceteris, oppositâ etiam [q - gustu - - ?]* vinorum differentiâ, nunquam vero eum ceteris in mensa [con - s - - ?]* eisdem[?]* [in s - at, iculi f - - ?]* ejus oper[â]* indigent. [- st Co - - - ?]* concionatos [mox in allium incolitur?]*, atqve ad suum cubiculum deductus in lectulo jam calefacto [- - -]*, [ali - ali - - - gessus?]*. Qvi vero ad ejusmodi dictos

^a culinam[?]

^b inquam[?]

^c unam eandemqve*[?]

^d habet[?] habent[?]

^e bibendum[?]

Quadragesimales à civitatibus ac rebus publicis ([- - quas?]* eosdem [digendi ac petredi
 mos - - ?]*). [- - - - , itum?]* ferè maturâ [gmon - tur?]*, ut omnia[?]* Pen[te]costalia* [-
 - ta jam - - -, uli?]* anno [s - - dictari?]* sint. [- ina v[ero] Jestum St. 60 tunc da - ?]*,
 ad eum, qvò petiti sunt[?]* [- te - - ?]*, ac inibi [adics - ?]* Quadragesimam
 [dedicendi?]* apparatu Quadragesimâ [- lapuî a - - P - - - g - - sum si op - ut, alibi iru
 ?]* usqve ad anni [t - di^snt?]*. Ne verò [vi - - in adiiis?]* atqve aliis ac Provinciis (nam
 passim [ea - ona?]* ad alia[m]* Provinciam [dudi^s g a^â - voc -) cons - -]*, ipso
 deinde [inferio Domil - - ?]*, in qvibus fortè non [laborâ - - im - - - - :]* adeòqve
 molesti et [on - si?]* sint; [it ?]* ab Admodum* R. P. N. [- - -]*est, ut eorum [lilibet?]*
 assignata sibi [domum h ^st?]*, in qva tanqvam sua [90] [abilis q - gui - ?]*, et laboribus [-
]* actis ad [- - - -]* in qva proinde suum semper stabile ac [- - -]* domicilium et
 cubiculum cum expectat. [Minu g - ?]* non est [Con]cionatores* qvòd eos [- - - - , q ?]*,
 tot [- - roya - - - anim - - ?]*, ac maximo in timore* ab omni [h - - - gmⁱ ha^santur. -
 - Ad - - ?]* praetereà nonnulla alia fortè RR. V[V].* non [dis - citone?]*: Elapsâ feria tertia
 Pentecostes, qvòd RR. PP.* Barnabitas videre nobis licuit* faciem [- D. de qva sel^t?]*
 traditio est, eam [- - andadu?]* impressam, tranmissam [n^s?]*^a ab ipso Salvatore Reg[-
 Abo - - -, q[ui] ?]* pictorem specialem ad cultum ejus [dep]ingendum* ablegâr[u]n[t]*. Cùm
 tamen* eam [- - - u^smus?]* (vitro inclusam*) singuli, sentimus unanimiter [emaijs ij^s?]* in
 Boëmia [circamfer - - , ac mna^stim?]* illi, qvi* in Metropolitana S. Viti [- - sepuli - ?]*
 S. Sigismundi [venen m^a p - stoiit [s]imilem?]* non nisi qvòd minor, ùt vultus [and?]* ac
 paulò nigrior. Similem [tl - - ?]* item[?]* videre* nobis* licuit* Sabbatho ante*
 Pentecostem*, [- - ad - - - tang - - -]* corpus B. Catharinae Genuensis (cognomine
 Fieschi* atqve* è primaria* Genuensium familia) in comptum, jam à 130 annis talis [- - , ad
 - - sumus. Jant?]* illa in Hospitali Infirm[or]um* (in qvo modò 780[!]) utriusqve sexûs
 personae du[- - ?]* in argenteo tanto, [-]* in nostri gratia [r . s -]*, vidi eam ipse ac
 tetigi penè incorruptam*, pedibus, manibus ac facie adhuc plenam (licet non [su - -]*) nec in
 minimo violatam*. [- - - - -]* atqve attractum [diteq - culibus - - ?]* brachii,
 adstantibus* vicinia; è qvo proinde jam [91] [adiit?]* carnis* frustilla ablata [si^s?]*. De Beata
 hac [- cet a?]*traditur; eam 23 annis per Adventum ac Quadragesimam, null[o]* alio cibo
 [ep - p - ?]* Angelorum [- Stu^â Eor. ha istium titus i?]*, nullâqve alia* in valetudine*, [-
 - - de torbutum?]*, qvâm ingenti amoris Divini aestu [cibras depussente?]*. Hac et
 filium[?]* [- su?]* dignissima passim nobis occurrerunt, Genuensibus libertiss[- tina?]*
 ac secretissima [- ma?]* in gratia talium hospitem (ùt ipsi qvidem* aj[unt?]* [pandectilus; q
 in^o?]* tanto [nunio?]* Missionariorum Indicorum mirè aedificantur*, eorumqve, [-
 hertinis?]*, non sinè eorum rubore qvòdam, pr[.]ponant* qvasi in [e -]*, adeò* ut elapso
 die M[- - -]* aliis à Dominis* Genuensibus, ad P. Paulum Sauli [veneris, qsitu, q ?]*
 [numerus ùt?]* [Pl - ?]* in Indias destinatorum? Cui [-]* respondit 18 [acta adu^s?]*
 Genuae pluresqve in dies expectari*; qvo ille responso accepto, [at in - - P ?]* Theatini
 [dixerunt tantum non?]*, qvi Indias petiti* sint, [cam^s eis dum^s?]* Societatis [tant
 freqvr ?]* in Indias commigran[t]*, unde [consitium - - - -]* Patribus nos ire [aliqvo?]*
 simul omnes ad [vid?]* Collegium semp[er]* [- - - ?]* Theatinorum [duere?]*, qvò
 vicissim [ip - ?]* videant, plures [qvaNam - ?]* in Indias abituros*. De consuetudinibus* [h
 - t... - ?]* jam R. V., qvibus illud tantum [- -]* addo: morem hìc [u^s?]*, si Nobilium*
 aliquis* vitâ [- - - - -]* post [se - - - ?]* relinqvat* [- - - - -]* aliasqve* pretiosa*
 omnia dividendi, ac pecuniam ad census ponendi, filiis in [cum fr - sicutorum, qvi - sa -
 ali - - in - ubus homi?]* delituisse[Ju^s - - - - -]* plateam forte [transium ve^sm?]*
 Domini alicujus [- - - - -]*, ac [prios?]* adeò [sellas verabis?]* [92] praepositos [di?]*.
 Illum vero morem omnino laudabilissimum* silentio praeterire non oportet; qvo paup[- -]*

^a non[?] enim[?]

mancipiorum, nautorum aliorumque* [- - tio - - ac itiorum?]* horum defunctorum [- -]*, à Nobilibus [li is n - - lapsas?]* indutis, ipsi [fe - - ?]* mortuali [tare . llantibus, ac se - - - e^sa?]* cadaver [fa - praescantibus?]* ad sepul[- -]* deferri*, et ibi* [sumtibus - - - ?]* dubio horum Nobilium [tenae?]* mandari consuev[-]*. Utina[m]* haec* charitas alibi inter Dominos proinde invalescat*! Ita ipse* nuper aliquem ad tumulum deferri* vidi.

Convalescit [noni?]* P. Wenc[eslaus] Christman, à die Veneris ii Pentecostalia Jesu praecesserat, febriculâ [g^s?]* tridianâ (frigidâ) tentatus, in q[-]* ego [s]tudii* mei medici primum consi[- de Missoⁱ nem?]* admonitus, animum ad Medicinae studium* adjeci, sensu PP. Pragensium et ipsius [senecti assevutis?]*; P. Loto[!] ex Indiis reducem* ad id alios cohortatum ac tempus, qvòd officiis aliisque negotiis reliquum[?]* erat, in Apotheca discenda medicamentorum parandorum methodo dedisse, qvòd [di^sit?]*: hanc [u^s?]* potissimum* ad [aas?]* salvandas illis in partibus [essam?]*, in ipsa curarentur, ut animae[?]* salvae fierent serviunt[?]* hac in parte authores* alii compendiosi* in Arte illa, è quibus unus ille ipse quidem[?]* P. Rott in Indis redux secum* detulit Jos[ephum?] Schradenes; ex iis* miras ac [schedissa^s?]* medicamentorum* parandorum methodos condidisse. Itemque unus alterque [alis?]*, unus à P. Gratz Prag[ae]* domo datus, alter [sonsu alius n^sn?]* hic à me coemptus*, Epitome in [ai^sam Senecti?]* medicinorum, in [Seuptus?]*, ubi [93] scientia ipsa Medica ad [amus - e - - - Nong?]* haec* R. V. mira videbuntur, post lingvas et Mathesim Medicina? Sed patientia, nam[?]* id [p - dissem?]*, loco Matheseos aut aliorum* maturius eam condidicissem [lius g^o Christinam es l hab - ?]* reclamantibus quidem* [ali uti^sm?]* Collegialibus PP.* ac per [eim?]* Medicum ([- - -]* operam necessariam esse[?]* negaba[.]*) advocare volentibus. Qvòd ubi tandem factum! Ille [pr - - - ?]* nullâ opus esse[?]* Medicinâ [(qd p - - ?)* ego perpetuò [i e lialibam?]*, sed [naa^sm?]* sibi tantummodò reliquandum [p - tiacit?]*; haec hodie manè acta sunt*; interim febris [vi^o imansit?]*, Doctore adhuc rei missio. Sanctus [p - - ante gns - ?]* his febris tempus (qvòd 24 horarum circulari [ali - - - hend - - aestituta?]*, adscribendu[m]* est* pulveri P. Gratz, quem* cuilibet nostrum [q via ille dono - , q c m?] febrim hanc, [ali - ?]* nullis facilè medicamentis [f - - - ?]* discussit mirè certè suam efficaciam* [prae]buit*. Ridiculum erat audire Doctoris cum aegro colloqvium*; mos enim est hic, [nol s - - q^sm?]* lepidus [isus]*^a, ut quolibet [- - -]* dum Latinè loqvuntur* [Iradi?]*, etiam Nostri; et PP. Neopolitanorum[!] unus auditus* etiam dicere aliquando: [„aadii?]* heu Reverentia“; sicut* alii passim. Unde etiam* Medicus ad Patrem, statum ejus exploraturus* Germanicis Patribus [- - - sum?]* tenentibus: „Audis“, ait, „dormis bene“? Cui aeger: „Dormio“. Ille: „Comedis bene“? Aeger: „Comedo“. [n - n - m^s?]*^b Aeger: „Sudo“. Medicus: „Tantum relinqvas“. Illud vero planè jucundum: Cùm primum Italarum aliquis* invaletudine* aliq[va]* graciosè tentatur, [- - -]* ac [- - - ei l - ?]* unde cùm ego cum eodem [P^sn l^s?]* jam convalescente* [94] illud ac cum sublevandum orarem, P. Minister[?] [m - n^s?]* indignabundus*, me [illariqve incapuit?]*, capitis inflammationem [eo coar - asse - ?]* Nunquid* ergo[?]* [l - - ?]* est in Italia infirmari?

[Evino?]* nunc utimur, [- - - ?]* apud [ylariam pus nfrig - , simil - ?]* et aqvâ; [appo n^sn?]* ista in vasis [n^s tann sed testa - - ?]*, qvasi[?]*: ad advocandos Ministros [ap - - ?]* ut apud nos, non [p - ?]*...; unde si contingat amphoram aliquam vacuum fi[eri?]* ac potum ampliorem desid[er]ari*, [ampl oru?]* investitur, atqve ità Ministro et* adferendi signum datur. Si vero aliud quid fortasse ali[menti?]* in mensa* desideret, oportet nos [me^s pa^sam?]*, donec suâ sponte Minister aut eò accedat, aut[!], ac transeat. Patres verò hujates cùm quid ejus [die^s?]* sibilo aut alio gestu nutuve* Ministrum advocant, [sa?]* aliquando elatâ voce.

^a risus[?] visus[?]

^b Medicus: „Sudis“[?]

Adv[enerunt?]* tandem Patres Siculi duo, [ho. ?]*. egregii, nec tam miserabiliter ut Neapolitani. Eorum al[ius]* in Mexicum*, al[ius]* in insulas Marianas ab ipso A. R. P. N. destinatus. Qvi ea, [nolis?]* in Marianas* [it - ?]* sint, [in - stum?]*; quod determinatio* Procuratori relinquitur* in Mexico facienda. Ego tantum spero me* unum ex iis fore. [Nu^s - om?]* alteri P. Georgius [Cali'??]* (in Mexicum), alteri Jacobus Castrogiovani. Causa remorae eorum erat def[ectus]* navigii, qvo à Sicilia huc trajic[erentur]*, quod jam à fine Martii [Pale - expect - d?]* initio literam scribo, nos timere*, ne primùm di[e]* Sabbathi hinc abeamus, jam verificatur; nam unde* eam diem nequaquam dissidemus*. [Cer m?]* alius atqve* prioribus longè [gracios nos amitt vult?]*, ne [95] videlicet etiam ulterius[?]*, et fortè ad unum mensem etiam abitus differatur; causa metus sunt Angli [- -]* in patre[!] morantes, ac in Hispaniam solvere parentur. [Iti v^si studio?]* Capitaneum, cujus navigio* abituri sumus, [conempere - - ?]*...., ut hic tantisp[er]* [- - -]* [su]bsistat*, dum et ipsi rebus propositis* unà abeant; quod certissimum* cum Junii[?]* [ect - ?]* expedient in reditu; in itinere* enim, qvo Gadibus in Italiam delati sunt, tres Turcarum naves ob[vias]* habuerunt, quas* etiam* aggressi feliciter, ex pugnâ[-]*, [co - ?]* verte[nt]ibus* [p - pe^sabus?]* (pauculis, qvi in servitatem reservarunt, capitibus exceptis) naves* captivas secum [Libanum abd - - -]*; unde in redita haud dubie* [- - -]* à fortiori* Turcarum manu aggressum [i i?]* p[ro]fugiunt*, atqve adeò Capitaneum [une?]* (navalibus [p - - ali?]* satis celebrem, qvique[?]* solus licet plures etiam Turcarum naves [t - timiat?]*, utpote in qvibus jam [- -]* feliciter [a]ggressus* sit) [conempere - - ?]*, eorum [nt uditum im - tat, q^sm ob - ?]* etiam [ing - fest - - ?]* natione [Libremo?]* huc delati sunt. Et ille quidem [in p - ?]* negat se eo [-]* abitum expectaturum; timemus nihilominus, ne [di - com - ?]* se sinat; quod si fieret*, actum esset* h[oc]* anno de nostro ex ropa discessu; nam Anglicaes naves vix ante mensem* hinc soluturæ sunt; quod tamen* [illu^s?]* Turcicu[.]* tormentis Anglicis miserè [g - - - - m^{am} Libor - ?]* reficiantur, inde primum huc devehendu[m]* atqve Anglico milite implorandæ, quod [?]* intra mensis unius spatium fieri poterit.

Pro [- plem^o?] hujus folii addo [96] adhuc descriptionem illius devotionis, quæ elapso* die D[ominico]* hic in templo nostro est habita post vespereas, quâ occas[ione]* etiam insinuo [crevit?]*, quàm misera est* hic in Domo Professa Musica, unus [fi i de n?]* Discantista*, fistulae tantum ut [- qmur, ca - ?]*, Altista non multò melior, uti nec Bassista; Tenorista omnium* quasi [op]timus*, canit ferè* more nostri M[agistri] Waniczek; plurim antantur choralis, aut potius [mopachuli?]*, videlicet pr[ae]sertim* ab Alumnis, qvi semper 36 supplicea, in dati assist[-]*, diacono it[em]* et [- - - -]* perpetuò Pontificanti ad[e]st* [- -]*; Pontificans* [-]* semper? Clericus alius* ex Convictu, adeò ut nostri numquam[?]* Sacrum hic p[- -]*; p[rae]sertim* [-]ono* solo aut Musicis respondentibus; fides[?]* non nisi tempore offertorii o[- - -]*, [bij?]* videlicet sonatu fit, ut apud nos [-]* Epistolam ac Evangelium; aliud vero p[rae]sertim* inst[-]* nullum etiam in [sommis?]* Solemnitatibus, v. g. Pentecostes; et tamen Domus Professae Musica totius civitatis optima dicitur. In Collegio vero ac Novitiatu, nulla omnino, nec Sacrum* cantatum aut vesperae ullae. Litaniae vero p[-]* festorum nequidem in Domo Professa). Ig[-]* post vespereas idem Clericus populo praecinit* Litanias Lauretanæ, hinc Maria M[ater] gratiae, ac tandem: Tantum ergo Sacramentum* sine[?]* Musica; q[vo]* finito, silentio dedit [bu^sdicta^m, qvi ilias nonq^sm datur?]*, ne quidem* post comm[unicationem?]* populi. Videtur [t - ?]* devotio fieri quot diebus Dominicis primis cujusque [97] [n - - ?]* In festis non solum* magnus [p]opuli* cumulus* [M - - ?]* festo S[acra]t[issimae] [Triados?]*; ad [hi Cnnalia?]* tantum Sacra magnus est [p - - ?]* Nobilium et Minorum conflu[-]*, adeò* ut* Domus Professa, [li dt?]* suum Procuratorem seu Mendicum nullum habet*; ex solis tantum eleemosynis vivat, quæ Solemnioribus* festi[s]* Matrona nobilior* [neis?]* Confessariis liberales [p - ingant]*, per 12 solum* annos simul: Multi* enim sunt Genuenses*, in quibus misericordiam*, adeò ut in solum Hospitale pau[perum]* (aliud est

hoc ab eo, de quo super [siu -]* Infirmorum Hospitali) 378 millia augent [- -]* à diversis Benefactoribus collata sint, quos inter Nostrorum PP. aliis 36 millia ei donavit, cum proinde, sicut et aliis* omnibus statua è marmore in eodem [p - -]* est. Atque [tres?]* hanc [-]* sufficient.

Sunt ha[ec]* ultima, quae ad R. V. Genuâ do*, nam descriptionem* Processionis, q[uae]* festo Corporis [p - - sollemnisri trudi d - ?]* R. V. per Pragensium aliquem transcribi faciam, aut certè ipsum meum autographum mitti jubilo.

KLE IV

Plavba z Janova do Alicante (12.-25. června 1678) a pobyt v jezuitské koleji v Alicante

Po šestitýdenním pobytu v Janově se blíží den odplutí do Španělska. Přirovnání etap misionářské cesty k obdobím liturgického roku.

12. června 1678 vstoupili na loď, kam již byla naložena jejich zavazadla, leč námořníci jim sdělili, že vyplují nejdříve 19. června; vrátili se tedy do koleje. Florentinský šlechtic, který přišel ke zpovědi, je však varoval, že loď odpluje během dvou hodin. V nastalém poplachu (*tumultus*) misionáři rychle posnádali a odešli v doprovodu janovských jezuitů do přístavu.

Loď mezitím již vypluly z přístavu a „chytaly vítr“. Námořníci umí totiž plachty nařídít tak, že loď pluje při libovolném větru libovolným směrem, třeba i proti směru jeho vanutí (křížováním). Misionáři na člunech loď dostihli a nastoupili na ni. Během prvního dne se nedostali z dohledu Janova. Ubytovali se na lodi a obdrželi první jídlo: bylo připraveno z čerstvého masa (a salátu) a mělo šest chodů. Italové maso většinou rozsekají na kousky a uvaří; nepoužívají při tom koření. Večer se dostavila mořská nemoc. V noci začal vanout vítr zvaný mistrál, který loď posunul o 60 mil kupředu. Mořská nemoc je připoutala k lůžku; skladba lůžkovin lodního lehátka. Loď míjí Janovskou riviéru a Monaco. Pozorování delfinů a ryby *capitoglio*; ryby chrlí do výše vodní gejzíry. Mořští ptáci a jejich schopnost plavat pod vodou.

14. června loď míjí Korziku na jižní straně; Piemont a Francii (Toulon) na severní straně. Jejich loď je vojenská, ale přepravuje také zboží; plat „lodních vojáků“ a rozdělení jejich stanovišť u 60 děl na lodi. Obava z francouzské „vojenské kontroly“ lodi. Další pozorování delfinů, vyskakujících nad hladinu.

17. června mořská nemoc jezuitu opět upoutala na lůžko, a to včetně **Josefa Neumana**, který měl za to, že je vůči ní imunní. Mořskou nemocí trpěli dokonce i vojáci-námořníci. Loď se kolíbá nahoru dolů, jídlo je podáváno na zemi, ale jen tři čtyři jezuité jsou schopni něco pozřít. Ostatní nejsou s to opustit lůžko.

18. června spatřili Menorku. Zahlédli dvě lodě a následoval bojový poplach. Organizační opatření na lodi: lůžka přemístěna do trupu lodi s výjimkou matrací (*culcitrae*), jimiž jsou zabarikádovány boky paluby. Ukáže se, že lodě jsou anglické; nebezpečí tedy pomíjí a probíhá obvyklá zdravice dělostřelbou. Způsob tohoto zdravení. Na obzoru se ukazuje Mallorca. Úspěšné kázání jezuitu Calvanesia a následné zpovědi a přijímání námořníků. Poryv silného větru a následné bezvětrí. V noci loď na příkaz kapitána stojí kvůli riziku střetu s blízkou pevninou. Tato noční stání velmi protahují plavbu, neboť během dne panuje bezvětrí.

20. června se objevují další dvě lodě; opět vyhlášen poplach; lodě však zamíří na Mallorku. Plavidlo s misionáři míjí ostrovy Ibiza a Formentera. Další dny panuje bezvětrí. Námořníci si krátí dlouhou chvíli žertovným „rytiřským turnajem“; Španělé jsou rovněž vtipní a zábavní společníci; provádějí si navzájem různé nezbednosti, kterými baví ostatní pasažéry.

23. června spatřili španělskou pevninu. Oslava svátku sv. Jana Křtitele na lodi; plovoucí ohně házené do moře, osvětlení lodi; světla na pevnině. Bezvětrí brání další plavbě a navíc se objevuje pět lodí, které vypadají na turecké. Bojový poplach; lodě jsou však opět anglické. Odvaha kapitána, který se bez bázně chtěl pustit do boje s nepřitelem.

Kapitánův plamenný projev k námořníkům: *Kristus a jeho námahy mají být vojákům příkladem v boji s „mauretánskými tygry“, s „barbarskými šelmami“, žíznicími po křesťanské krvi a také po zboží a majetku, vzešlého z „křesťanského potu“.* *Turkové se morálně silnějších křesťanů zaleknou a utečou. Námořníci nechtě vyčkají kapitánova příkazu, dřív ať zbraň nepozvedají.*

Naděný ohlas u námořníků, kteří dostanou doušek vína na posílenou. Avšak situace se opět obrací k dobru: cizí lodě k nim vyšlou člun; prý pátrají po dvou anglických lodích (po těch, které loď s jezuitu minula); samo plavidlo s misionáři od těchto vyslanců cizích lodí získá informace, že Turkové z těchto vod prchli, a dozví se také, jaké lodě kotví v Alicante. Pozdravné salvy. Setkání opět oddálilo přistání v Alicante, které nebylo možno toho dne uskutečnit. Pozorování zvláštních ryb podobných prasatům.

25. června se přiblížili k přístavu. Podivný bílý mořský tvor podobný člověku, nebo spíše nemluvněti v plenách. Kázání a zpovědi na doprovodné lodi. Lodní písař, superior misii a Klein plují ve člunu do přístavu; misionáři jsou vlídně přijati ve zdejší jezuitské koleji; čluny poté dopraví na pevninu ostatní misionáře a jejich zavazadla. Lodě v přístavu se zdraví dělostřelbou.

Nad přístavem v Alicante je skála s hradem; skála připomíná lidskou tvář. Domy mají bílou barvu, jsou čerstvě zbudovány a ještě voní vápnem. Místo oken mají prkenné okenice; domy nemají střechy, ale naspádané plochy zpevněné vápnem. Jezuitská kolej je chudá a vznikla přestavbou civilního domu, refektář připomíná české venkovské obydlí. Žije zde šest Otců a dva Bratři, kteří mají ve městě mnoho práce; jejich pracovní náplň. Jezuité se zde těší velké náklonnosti obyvatel, misionářům nabízelo ubytování zdejší „panstvo“. Náklonnost studentů koleje k jezuitským učitelům; i k misionářům se studenti chovali velmi přívětivě a přátelsky, pomohli jim nosit zavazadla z přístavu a setrvali v koleji až do pozdní noci, nabízejíce své služby a pomoc.

Noční procesí s relikvií, totiž s otiskem tváře v šátku Veroniky, které dorazilo z nedalekého kostela do Alicante. Námořníci chovají k této relikvii zvláštní úctu pro podobnost šátku (*velum*) s lodními plachtami (*vela*). Trasa průvodu a jeho účastníci: zástupci církevních řádů (a jejich počet), faráři a kanonikové (barva jejich oděvu), obyvatelé města s pochodněmi. V otisku Kristova oka na šátku se prý zjevila slza. V katedrále v Alicante následovaly očistné modlitby za „zdravý vzduch“; Alicante totiž žije ve strachu z moru, který se objevil v nedalekém městě Orihuela a předtím v Murcii. Pravost relikvie byla kdysi potvrzena zázrakem: ve vzduchu se zjevily další dva přízraky této relikvie, protože dav diváků byl tak veliký, že všichni nemohli relikvii spatřit na vlastní oči. To vše se Klein dozvěděl od zdejších jezuitů. Mluví s nimi španělsky a rozumí jim lépe než Italům; Španělé mají zřetelnější výslovnost než Italové. Klein se sám diví, že jeho španělština naučená z knih je tak blízká skutečné mluvené řeči. Celé procesí se odbyvalo v nábožném tichu, vyjma zpěvu litaní.

Laskavost zdejších jezuitů k misionářům. Drobné rozdíly mezi liturgickými rity zde a v Čechách.

Rozdíly ve stravování: při prostírání stolu, při podávání vody, při pořadí chodů, při úpravě masa (maso zde není opékáno). Další rozdíly při bohoslužebným úkonech. V koleji jezuitů navštívili spolecestující z lodí. Cesta do indických misii je volná a otevřená, počet misionářů připravených k odplutí do misii; jsou to většinou Španělé a několik Belgičanů. Zdejší jezuité (z Alicante) by také šli do zámořských misii, kdyby jim to bylo dovoleno. Zpráva, že španělských misionářů do Indií je nedostatek, zdá se tedy falešná. Indická flotila by měla odplout 2. července, ale termín bývá obvykle stanoven bližší než skutečný, neboť Španělé jsou známí svou nedochvilností.

Čím jsou misionáři dále od Čech, tím jsou životní podmínky prostší; kolej v Alicante žije mnohem chudším způsobem než janovská. Rozdíl se projevuje například ve stravě a její úpravě. Víno z oblasti Alicante patří k nejlepším španělským a je tak silné, že je třeba jej ředit až čtyřnásobkem vody, aby jej misionáři byli s to pít. Víno zde prý dozrává mezi vánoce a dubnem.

Rekolekce (usebrání) v Alicante a Janově. Ve zdejším jezuitském chrámu nejsou zpovědnice, ale jakési malé dvojité místnůstky poblíž oltáře. 30. června [za tři dny od napsání dopisu] by měla misionářská výprava vyplout z Alicante do Cádizu na téže lodi, kterou sem připluli.

Doufá, že stihnou odplutí flotily v Cádizu [nestihnou] a poroučí se do Božích rukou.

[Podrobnosti o plavbě z Alicante do Cádizu (2.-20. července 1678) viz STR VII.]

[111]

Pax Christi.

Post longam illam nostram in Domo Professa Genuensi sex 6 propè hebdomas commorationem ac, si* ità* loqui liceret, celebratam* ibidem vix non Quadragesimam, serenior tandem* illuxit dies nostri inde discessûs 12^{mâ}* videlicet Junii, quæ fuit Dominica post Pentecosten[!] secunda. Pascha nostrum non immeritò dicenda, si difficilem per mare* Mediterraneum ex Italia in Hispaniam transitum intueamur, si verò toleratas in toto navigationis decursu aerumnas, Dominica planè Palmorum ac Sanctæ* recolendæ per egregia crucis Christi* experimenta Passioni dicata hebdomada.

12^{mâ} ergo Junii (cùm pridie ad inferendas sarcinas* nostras navim ingressi, omnino non ante 19^{mam} Junii nos discessuros intelixissemus à nautis, ac idcirco tristissimi domum remeâssemus) summo manè, ipsius videlicet matutinae orationis tempore, Florentinus ille Dominus, noster deinceps in decursu navigationis humanissimus convictor, ad Sacram Confessionem accederit Pateri suo Confessario, denunciât intra bihorium omnino navim utramqve, quâ vehendi eramus, discessuram. Orto igitur confestim tumultu dictoqve Sacro,

raptim, quae relicta erant, itineri aptamus ac sumpto jentaculo* ad portum discedimus, R. P. Rectore Genuensis Collegii, P. Paulo Sauli, P. Johanne Baptistae Camellmo ac P. Thomâ Nassio aliisque Genuensibus humanissime nos comitantibus.

Naves interim jam è portu digressae erant tribusque circiter miliaribus distabant* ac hac illacve sese [112] girando²⁰⁸ ventum captabant (solent enim nautae, quicumque tandem ventorum* sit, ita eum* capere, ut eodem tanquam secundo progredi possint sciuntque tam dextrè eum* in finem vela omnia aptare, ut etiamsi ventus directè contrarius sit, ita tantum eum pansis velis excipiant, ut eodem inde antrorsum provehantur, licet interdum aliquantulum idcirco ad latera è directo itinere deflectere cogantur), unde scaphis seu cymbis geminis majoribus easdem* sumus* consecuti*, navim nostram Capitaneam seu Majorem ascendimus ac vela cum bono DEO fecimus. Die illâ, nostrae* navigationis primâ, quae tota fere in conspectu adhuc Genuae haesimus, compositis raptim in navi nostris rebus ac distributo unicuique ubi jaceret locello, possessionem quasi navis coepimus, ac vesperi* primâ vice*, satis adhuc lautè, caenavimus, videlicet quinque vel sex diversis ferculis è carne recenti, asso etiam uno cum lactuca*, quae alias apud nostros Patres assaturae adjungi non solet. Caetera fere cocta*, minutatim* scissa aut aliter praeparata erant, sine tamen empammatis[?] ac condimentis, quorum praeparandorum nullus apud Italos usus aut scientia, maxime cum aromatibus. Sub vesperum nauseâ jam aliqui tentari coeperunt, ac primus inter omnes P. Carolus Boranga Missionis Superior; nocte vero subsequente exortus ventus, quem magistralem vocant (Notus videlicet, qui Septentrionem inter et Occidentem spirat); navim ad 60 Italica miliaria promovit, nostris [113] vero stomachum, adeò ut die sequenti plerique lecticae affixi* (habet enim quisquam nostrum suam cum storea culcitram, linteamen cervicaris[!] è pilis grossioribus ac unum item paululum grossiorem centonem) à Sacro dicendo prohibiti sint; celebraverunt tantum duo Austriaci (è quibus unus P. Adamus Gerstl toto deinceps tempore passus est imhix[?]*, sic etiam alii) Pater Neuman[!]; igitur hâc die fere extra ditionem Genuensem atque oram maritimam eorum Domino subjectam (Riviera di Genova), Monacum²⁰⁹ videlicet usque pervecti sumus. Hoc ipso statim die mari defervescente sub vesperum se videntes praebuerunt delphini aliique pisces marini (capitoglio dicti, quòd cum ad vescendum sint inutiles*, oleum ex iis conficiatur) aquam in ingentem altitudinem syphonum more ejaculantes, aves item in ingenti jam à terra distantia* navim nihilominus circumvolitantes; quod quidem mirum non est, quando* aves ejusmodi anatum nostratum more etiam aquis innatant, qualiter eas ipse conspexi. Maris tumultu remittente remisit etiam sensim nostrorum alteratio.

Die Martis seu 14^{tâ}* [Junii] à prandio in conspectum Corsicae à latere sinistro seu Meridionali, statûs vero* Meridionalis, ubi ad mare descendit, Pedemontis²¹⁰ ac Galliae à latere dextro seu Septentrionali se nobis objicientis progressi sumus, arcemque Galliae maritimam munitissimam Toulon à longè, clarè tamen ac distinctè vidimus. Lustrati hoc die milites, quos Capitaneus, qui [114] navim pro bellica vult, licet merces eâ praeter morem bellicarum vehat; suis impensis persoluto cuilibet in menses singulos 5 Imperialium nostratum stipendio, praeter victum sustentat, ac suis cuique locus, uti et vi tormentariae Praefectis cuique machinae, quarum 60 circiter numerabantur assignatae. Institutum est hoc armilustrium, quòd jam in mari Gallico seu Golfo di Lion veheremur, cujus quia dominium praetenderunt Galli, periculum erat, ne fortè ab eorum navibus aliquibus obviis navis nostrae lustratio peteretur, quae si negaretur, ad pugnam navalem descendendum fuisset, quod utique etiam futurum erat, si quas obvias habuissemus. Mare hoc die in malatiam proclive, uti et die sequenti seu 15ta [Junii], quâ plures ejusmodi undivomos pisces undequaque non sine recreatione spectavimus, uti et propè vesperum delphinatorum contra ventum tendentium ac longo tractu se super aquas ejicientium processionem.

Die alterâ seu 17ma [!] [Junii] vehementissimus omnino* maris a[e]stus à Borea comitatus* ita omnes nos quasi lecto affixit, ut nemo omnium Sacrum facere potuerit atque*

etiam ferè omnes, qvi nuper immunes perstiterant, nausèâ vexati* ac afflicti sint seqve humicubantes continere debuerint; fregit maris impetus etiam P[atrem] Neuman, qvi alias mirè insolens, ferrum potius qvàm se frangendum putaverat, coëgitqve suum piscibus tributum iteratò pendere; nemoqve omnium securus illa die fuit*, nam et milites nautici [115] complures vehementiam agitationis non sustinuerunt. Interim eo vento ad 100 omnino milliaria Italica provecti sumus; tantus porro fuit aestus, ut cum nemo sibi fideret, erectus diu subsistere navisque identidem sursum atqve deorsum raperetur, mensa humi super pavimento strata sit, cui tamen non nisi* terni* è Nostris aut qvaterni super stratos humi pulvillos occubuerunt, qvò reliqvos nausea se de lecto movere non sineret.

Die Sabbathi²¹¹ summo manè apparuit Minorica²¹², prima Balearium insularum, qvam toto illo die adnavigavimus. Duabus ante meridiem horis monet speculator è summo malo adventare geminas naves, unde exorto statim tumultu conclamatum est ad arma. Res nostrae, qvò in armamentario habitaremus, uti et reliqva è superioribus navis partibus omnia in infimum alveum mercibus capiendis destinatum deportata, solis culcitris exceptis, qvae in lateribus navis circumqvaqve pro munimentis appensae fuère. Expeditae ac oneratae machinae caeteraqve pugnae necessaria omnia ita disposita, ut ultimum tantum illius signum expectaretur; appensa in prora puppiqve labara* praegrandia, è qvibus qvaenam essent* naves discerni posset. At ubi accesserunt propius* ea navigia agnita* sunt deprehensumqve est Anglicas esse; alteram qvidem bellicam Admirantiam, alteram vero mercatoriam. Accesserunt eae meditatò ad nos aliquanto propinqvius, tum ut nostram contemplarentur, tum ut vicissim se nobis spec[116]tandas proponerent; erat enim utraqve elegans ac excellentissimè munita, adeò ut nostrae illis pares neqvaqvam fuissent. Ubi propinqvae adfuerunt, earum primam utpote bellicam nostra, ut et ipsa talis, septem tormentorum ictibus salutavit, cui illa suis qvinque explosis egit gratias ac nostra iterum pro ipso binis, illa iterum uno, pro qvo deniqve nostra ultimo alio exploso. Secundam utpotè mercatoriam nostra utpotè bellica non salutavit, salutavit tantum socia nostra tribus suis explosis, cui Anglica uno gratias retulit. Atqve ita ab invicem discessère*. Eodem die à longe apparuit Majorica²¹³. Vesperi à Magistro habita ad nautas in superiora navis congregatos concio fervens Calvanesio, qvi in Mexicum nobiscum mittitur, eò successu, ut die postero eorum facile 70 ad Confessionem Communionemqve accesserint, qvo rursus ad eosdem dixit P. Carolus Gali Siculus*, et mox Magistro perorante recitatum Rosarium, qvo vix absoluto tam vehemens exortus est ventus, ut dicerent nautae nos intra 10 horarum spatium in Alicante futuros, si is duraret; sed remisit ille sensim et Capitaneus, qvò in terras vicinas offendere noctu timeret, ~~malitum~~[?]* verti jusserat vela (qvò enim seqventibus diebus saepius factitavit, adeo ut excellenter per hoc iter nostrum retardaverit, non sine qvaerelis nautarum, maximè qvò alias jam noctu in alto nos nimis deflexisse ad meridiem deprehenderimus*) unde [117] indignè ferebamus nos ita distineri, cùm de die fere malatia adesset et nocturno vento parcè* admodum ille uti nos sineret, atqve à terris longiùs recedere.

20^{mà} [Junii] apparuerunt rursùm è longinqvo naves geminae nosqve arma corripere fecerunt, qvae tunc admodum remotè à nobis Majoricam navigaverunt, unde nihil praeterea singulare intervenit. Accessimus ad insulas Ivizam* et Formenteram²¹⁴ easqve sub vesperum praetervecti sumus à latere Meridionali. 21. et 22da [Junii] et reliqvis diebus omnibus mirè nos malatia maris vexavit, ob qvam nisi lentissimè nobis progredi licuit, adeò ut cùm 24. [Junii] nos speraremus in Alicante* adfuturos, non nisi 25ta [Junii] adfuerimus. Nautae interim temporali fallendo lusum sibi 22da [Junii] instituerunt, qvo eqvitum* pro annulo depugnantium* more cursus imitati sunt, atqve ad eum hastulis tangendum in prora navis decurrerunt, non sine ingenti risu ob frequentes decurrentium errores. Sed et Hispani, qvi eadem nobiscum navi vehebantur, jocis suis, qvibus inter se colludebant, non unam nobis distractionem fecerant, plus etiam* qvam crederent nugaces* se ostenderunt, variis se invicem, ut vocamus, neqvitiis amicè divexantes, qvo se aliosqve vectores recrearent.

23^{tia} [Junii] apparuit terra firma seu continens, ora videlicet Hispanica montesque portui Alicante adjacentes. Post meridiem exortus est ventus paulò fortior, unde spem coepimus eâ nocte portum ingredi, sed frustra, [118] quando nec postridie quidem eum* ingressi sumus. Eodem vespere solennitati Divi Joannis Baptistae praelusimus festivis ignibus mari injectis, qvi ad horae fere unius spatium aquis incolumes supernatârunt. Accensae circum navem pendulae lucernae 23 omnino aliaeque editae laetitiae significationes. Sed et eminus in littore ignes vidimus, non sine spe illud quantocyus attingendi; sed excepit nos iterum malatia, imo visis septimam matutinam adventantibus adversum quinque navibus, novus prioribusque omnibus vehementior in navi* tumultus, quòd ex insolita navium forma Turcicae* putarentur. Jamque omnibus in interiorem navis partem coniectis armati vectores omnes hostem putatum opperiebantur, cum ex earum propinquiori* ad nos accessu Anglicas esse patuit, quarum princeps fregata erat (navigii maximum genus* est, velis simul ac remis praeter morem* caetararum instructum) sane excellens*, uti et caeterae quatuor[?] armatae. Enituit in hoc discrimine Capitanei nostri animus, nam cum littori vicini facilè propinquiore ad terram accessu certamini nos subducere* possemus; impavidus ipse suam juxta ac sociam è medio itinere in altum velut in arenam provehi imperat, attractis velis* majoribus, signum gradum figere, neque velis uti, sed dimicare parati, sicque omnibus jam armatis è summo navis castro ità breviter animo addidit: [119]

„Pro fide hodie DEOque ac animabus nostris pugnatos vos commilitones illud tantum moneo, qui et contra vos decertaturi sitis. Vos Christi sanguine redempti non unius termini pondere, sed immenso 33^{ium} annorum labore ac continuatis per omnem vitam sudoribus, quia nostra salus* illi procuranda expressit, Christo appetiati, illi scilicet* estis, vos hostibus suis in ludibrium ac opprobrium verti in spoliis cedere non sinet, qui vos redemit. Hostes porro nostri bellica hae, tygrides Mauritanae, barbariae bestiae nostri sanguinis sitiens“ – Turcarum enim putavimus – „eundem habent adversarium, quem vos pectorem DEUM! Ecce vitae nostrae, sanguinis, fortunae, omnibus inhiant Christiano sudore partis*, multorum annorum lucra vitae nostrae ac plurimum sustentandae necessariae merces, quas vehimus, unguibus suis cruentis diripere festinant. Usque adeo jam securo nemini ex uno in alterum Regnum commeari licebit, quin Africanis hisce bellicis* in praedam fieri formidet ac horreat. State*, pugnate! Pauci* estis, sed validi, multis effeminatorum morum corporibus longè superiores animis* fugient, ominor, post paulum, aut faciem nostram non sustinebunt, aut manum. Caeterum meo injussu* nemo aut ferrum levet aut manum*, unâ mea totâ navi audiat vox, ad cujus imperium et tractare* arma et ponere oportebit.“*

Ut dixit, acerrimis statim acclamationibus responsum ab universis, juberet modò suum fore [120] facere fulturos caetararum immemores omnium, unius obedientiam* nunquam oblitos, quoquo* quis consistat loco, neminem hostium penetraturum, dum vita defensori suffecerit; mox ejusdem Commendantis imperio haustus vini omnibus propinatus atque ita hostilim (ut putabatur) navium adventus medio mari expectatus. Sed ille nobis quoque jam agnitis duas repente scaphas expediunt amice à nobis quaesituras, quoniam tenderemus, et num Angliganas[!] naves duas (quas ipsae perquirent) obvias habuissemus*; o^sy[?]* responsum à Capitaneo obvias fuisse et Minoricam praetervectas*. Quaesitum vicissim ex illis: aliquaene Turcicae* hoc mari praedatrices vagarentur? Quae et quales in portu Alicante degerent? Respondere Turcicarum nullam toto mari comparere, diffugisse omnes Algerium Christianorum metu; in portu unam Venetam atque alias amicas adesse, atque ità à nobis ad suos digressi sunt. Mox è nostra quinque tormentorum ictibus Regia Anglicana salutata est, quae totidem suis respondit atque statim aliis tribus actae gratiae. Haec nos historia in itinere* nostro vehementer morata est, adeo ut ab illis digressis eo die portum ingredi omnino desperatum fuerit, accedente praesertim solito cum fervore diei malatia. Sub vespere pisces circa navim nostram complures* jucundo* spectaculo adnatârunt, aliqui porcorum fere

nostratum specie, septem vel octo ex aquis se ejicientes, alii mire caudâ suâ velut gubernaculo [121] se circumgyrantes.

25ta [Junii] mane sensim portum versus accessimus, quem jam die toto distinctè cum urbe et castello conspeximus; mediâ die animal quoddam marinum aliquanto longius à navi spectavimus candidissimum totum ac quantum per tubos majores quaternis vitris instructos (quorum complures eosque insignes Genuâ praesertim secum deferunt Nostri), advertere licuit* homini natanti simile, utpote cujus humeri et pectus aliquando videri visum est. Nautae* hominem marinum esse dicebant (il vecchio marino) piscium videlicet genus, superiore parte homini simile seu potius infanti fasciis* involuto, prostantibus manibus ac pedibus breviusculis*, caetera pisci. Habita hoc die concio* ad nautas navis alterius, quâ nemo Nostrum vehebatur, ac nautarum exceptae Confessiones, quibus hodie Evchari[stia] porrecta est à Nostris in naves regressis, sub horam demum 3^{tia[m]}* pomeridianam, ita jam portui appropinquavimus, ut scaphâ in eundem invehî ad licentiam ingressus obtinendam licuerit. Digressi in hac è navi scriba navis pro licentia, P. Superior noster et ego in Collegium de nostro adventu Collegiales praemonimus, à quibus mox humanissimè excepti sumus. Ubi tantisper quievimus, adscitis in socios duobus Patribus Hispanis, barcas seu cymbas pro Patribus nostris ac impedimentis advehendis conduximus. Cum ad portum accederet navis, quinque* navim jam in portu stan[122]tem regressi socios ac caetera omnia extulimus atque ad littus primum, tum in Collegium deduximus. Tum nostra à Veneta isthic in portu antehac subsistente tribus ictibus salutata est (quòd Venetae reipublicae labarum est*, quo* se naves dignoscunt, gestavit* nostra), cui et gratias egit illa, et aliis tribus urbem castrumque salutavit, uti et minor altera nostra socia.

Portui castrum imminet* rupi altissimae superimpositum ac egregiè munitum, cui subjecta petra elegantissimè hominis faciem quasi statuaria opere efformatum exhibet, frontem, oculos, nasum, barbam, os, mentum mirâ elegantia in lapide exhibens, unde castrum faciei appellatur. Urbs ipsa tota inalbata et domus omnes quasi actualiter extruerentur, adhuc calce recenti quasi olivae videntur. Nullae fere vitreae fenestrae ullibi, sed lignae pro illis valvae; tecta nulla, sed in planum superiora calce fortissimè incrustata ac decliva, ut aqua defluere valeat. Collegium nostrum plane pauper est, è domo civica ruditer nostris usibus accomodata, adeo ut refecturium ne rusticano quidem cubiculo nostrarum partum simile sit, sed instar atrii ante rusticorum aedificari soliti; mensis antiquissimis ac planè rusticanis circumpositis. Inhabitant illud Patres seni ac duo Fratres, Magister nullus. Nihilominus hi seni Patres occupatissimi utique omnes, urbi toti sufficiunt; docetque eorum unus Theologiam, alter [123] hia^sm*,^a duo humaniora, unus operarium agit in Spiritualibus et Congregationi B. V. è civibus collectae praeest; quibus omnibus ipse R. P. Rector accedit. Ingens est saecularium erga nos totamque* Societatem affectus*, dumque adventarem, Minorum aliqui multitudine nostra intellecta sua obtulerunt habitationi* palatia, quod putarent nos Collegii angustiis recipi non posse. Studiosi etiam nostri eos ut patres amant et amantur à Nostris tanquam à matribus, adeò ut passim Nostris etiam in plateis publicis manum deosculentur, etiam Cli^s*^b. Mira est horum juvenum humanitas et ad nostrum adventum in littus effusi, cultissimus quisque ac honestissimus eorum in rebus nostris deferendis ac accomodandis operam suam offerebat, imò in seram noctem, ad usque videlicet decima[m]* in Collegio perseverarunt, obsequiis quibus opus esset hic illicque adfuturi, nec nisi jussi tandem, ac manus deosculati discessere.

Ubi Collegio recepti sumus, omnes post modicam rursus* quietem ex eo digressi sumus in civitatem ad videndam solennem Processionem; quâ in urbem deferebatur facies Christi Domini velo S. Veronicae impressa, quae alioquin in templo hujus Sitae tribus miliaribus abhinc dissito Hispanicis asservatur, quam nos Sitam etiam navi praetervecti,

^a Philosophiam[?]

^b Domini[?]

quatuor tormentorum explosione salutavimus, quod nautae speciali devotione prosequantur, utique ob relationem suorum velorum ad velum illius, cui [124] Sacerrimus Christi vultus impressus est. Ex hoc igitur templo velum illud Sanctissimum (unum è tribus, ut ajunt, partibus, quorum cuilibet vultum Christus impressit, quòd linteum illi triplicatum à Sancta porrectum* sit) in civitatem detulerunt cives Alicanteni, summa certè devotione, pompâ ac majestate. Praeferebatur primo Christi crucifixi imago ingens, quam religiosi subsequebantur fere sequenti ordine: primi ibant PP. Cappucini numero fere 20, tum Carmelitae Calceati numero 18, Augustiniani Eremitae 15, Franciscani 19, Dominicani 44, Curati civitatis ac alii Sacerdotes saeculares 20 nigras, Canonici secundi ordinis 10 violaceas, Canonici primarii 10 rubras epomides super rochetas induti, intercedentibus inter quodlibet par Religiosorum ac Sacerdotum paribus singulis civium, candidas faces deferentibus, quae ad 100 et 10 et amplius ascenderunt, spectaculo certè alibi non viso. Per viam similiter passim è domorum pergulis prominentibus Uniae[?]* ac amplius faces exponebantur ad viam illuminandam. Faciem Christi Domini omnibus conspicuam deferebat Capitali Decanus diciturque in ea apparere in oculo Christi lachryma, propius accedentibus conspicua. Coram ea, in templum Cathedrale (certè nitidum*) delatavoriae preces decantatae pro pace et aëris salubritate; causa enim totius solemnitatis est metus pestis, quae jam con^a abhinc levcis (unius horiae[?]*) grassari dicitur in urbe Orivela²¹⁵ grassataque est ante Mur[125]ciae²¹⁶, unde ad eam hinc avertendam preces instituuntur. Veritate[m]* suam probant Sacrae reliquiae, maximè miraculis, quorum unum non ita pridem accidit, cum videlicet populo ad eam videndam vehementissimè concurrente, nec tamen accedere valente, repente duae aliae simillimae imagines in aëre apparuerunt, quo omnibus eas intueri liceret. Haec ego à Patribus nostris Hispanis accepi, à quibus cum reliquis omnibus in plateam portae urbis vicinam ac deinde ad templum Cathedrale ad processionem videndam deductus sum. Loquor cum illis Hispanicè tanquam unus ex illis intelligoque eos melius quam Italos, quòd non ita corruptè loquantur et sua pronuntient vocabula; mirorque vehementissimè me cum illis in modo loquendi ac pronuntiandi per omnia concordare, cum à nemine* prorsus in Hispanica instructus sim*. Porro silentium totâ processione planè religiosum erat, praeterquam quod Litaniae* OO. S[S]. à Curatis urbis decantarentur, accedente lituorum concentu. Haec de Processione, beneficio PP.* nos deducendum visa, quorum certè mira est erga nos humanitas* ac charitas in eorum paupertate planè singularis.

Mirâ sollicitudine servierunt nobis omnes omnino, et P. Mi^sae[?]* Professor cum alio in nostri gratiam ad usque portum processit, rebus ibi nostris securè deducendis invigilaturus. Paucula quaedam sunt, in quibus à nostris Germaniae ritibus differunt; quadratis utuntur in altum cor[126]nutis, cornibus scilicet* quatuor ingentibus recte* in altum prominentibus, ut ex apposito schemate patet²¹⁷. In templo qui Sacro assistunt, librum ad altare non deferunt è Sacristia, sed ille constanter ibi relinquitur, minister vero ejus loco suum manu pileum gestat, quem toto Sacri tempore manu sustinet, patenas n^st^b scutellis illis cupreis, in quibus vitra pro tubis opticeis teruntur similes, quo ad figuram scilicet hostiae ruditer circumscinduntur, ad ablutionem digitorum solam aquam post sumptionem sanguinis mihi infudit Minister. Accedunt ad Confessiones ad Nostros cives plurimi, devotissimè Sacris populus assistit. Venerabile ad infirmos defertur solemniter cum concentu* lituorum. Neque Concio, neque Sacrum cantatum videtur apud Nostros haberi.

In mensa culter solus cum cochleari apponitur sine fuscinulis*, quod pluribus Hispaniae locis usitatum est. Non apponitur potus aquae ad mensam, sed per intervalla circuit Minister aliquis, qui aquam nive refrigeratam volentibus infundit in vitrum, quod super frusto asseris super mensam apponitur, quo deciduae guttae excipiantur. Postpastum initio apponitur (hic jam pruna flava cum cerasis et olivis), nulla totâ Hispania inter Nostros assatura. Multa

^a decem[?]

^b patinas habet[?]

item Italorum ritibus communia, ut quod post distributionem Evcharistiae Sacerdos populo [127] non cum ciborio, sed post illud in tabernaculo repositum (quo tempore collectam de Venerabili Sacramento clarâ voce idem pronuntiat) solâ manu benedicit. Porrigitur Evcharistia etiam ante Sacrum. Hispani illi Domini, itemque Florentinus ille Illustrissimus et Canonicus Ulissiponensis, qui eâdem nobiscum navi vehebatur, omnes hodie humanitatis causa ad nos invisendos ad Collegium venerunt è domibus suis, in quibus habitant. Patrum eorum, qui nos in Indiam antecesserunt, unus jam est Superior in Insulis Marianis, natione Siculus. Nobis liber omnino (Deo gratias) patet in Indias aditus nec umbra difficultatis sese ostendit; ex hoc Collegio unus etiam jam Gades praecessit Missionarius Indicus nobiscum abiturus, qui Gadibus haec* ad nos scripsit: adesse* jam inibi Missionarios collectos pro Philippinis omnino 40ta, pro Mexico 22os, quibus nos 19 ubi accesserimus, quanta – DEUS! – bona compagna! Qui ibi adsunt, fere Hispani sunt, aliquot* etiam Belgae. Dicunt Patres hujates, si sibi liceret, se ad unum omnes ituros in Indias sperantque adhuc successionem. Philippinenses à Patre Salgado, Mexicani à P. de Florentia ducentur, ex quibus patet falsa esse, quae alias de Hispanorum penuria dicebantur. Dies abitus flottae in 2^{dum} Julii indictus est, sed solantur nos omnes dicendo semper maturius ab Hispanis terminum abitûs indici, cum interim notum sit eos pedem bovis habere. [128]

Atque haec pro hac vice sufficiant. Illud tamen adhuc addo: quo magis à Bohemia recedimus atque ad Indos accedimus, tanto nos etiam in paupertate victûs, vestitûs ac habitationis proficere; quantum enim ex hujus Domûs vivendi ratione colligere licet (nisi fortè ob ingentem illius paupertatem sentiendum videatur de aliis Hispaniae Collegiis), partius[!] Italis Hispani vivunt. In Italia aliquando saltem et diebus hospitalitatis aliquid assi et ultra consuetum apponitur ferculum*, hic praeter ordinaria eaque cocta omnino vix quidquam, licet P. noster Superior praemonuerit nos solvendas expensas in nos suscipere. Coquuntur hic aequè ac in Italia omnia in fornaculis, Apothecis nostris similibus[!], ob lignorum defectum, quae causa est, quod assare nihil possint. Vinum Alicante, quod apud nos pro Hispanicorum optimo haberi videtur, unum* est ex iis, quae per mare portari debent, ut meliora evadant. Hic certè tam durum est ad bibendum, ut nisi copiosâ ac quadruplâ aqua diluatur, bibi à nobis non potest. Dicitur ad festa Natalitia* primùm colligi è vitibus, imò ad usque Aprilem durare in botris.

Recollectionem hic habent in festo SS.* Petri et Pauli, Genuae in festo B. Aloysii, Litanias* Omnium SS.* (in quibus post S. Xaverium, quem ipsi Haverium pronuntiant, addunt etiam S. Borgiam) dicunt ad primum pulsum ante caenam. Nulla in templo nostro con[129]fessionalia, sed eorum loco parvula quasi cubicella (in templo) bina penes quodlibet altare, faeminae modestissimè omnes ac fere religioso cultu incedunt. Proximo die Jovis²¹⁸ speramus nos abituros eâdem, quâ venimus* navi.

Faxit DEUS, ut ante classis abitum nos Gadibus videamus! Interim in manus DEI nos totos resignamus.

In portu Alicante, 27 Junii 1678.

R. tiae V. rae
Servus in Christo,
Paulus Klein

KLE V

Výtah z cizí zprávy o Mariánských ostrovech

Zasílá popis Mariánských ostrovů, který načerpal z dopisů „jednoho prokurátora atd.“, adresovaných španělské královně. Podrobněji napíše přímo z Marián.

Doplňuje informace, které se nevešly na papír. Mýty Chamorrů (domorodých obyvatel Marián) o původu lidí. Mouchy, komáry, myši a nemoci přivezli dle názoru Chamorrů na ostrovy Španěle; přitom je jasné, že jsou domorodci nemocní z toho, jak na svých loďkách krouží kolem španělských korábů a křičí[!] [podobně Strobach, STR RelMar], neboť chtějí od Španělů získat železné věci apod. Představy Chamorrů o prvních lidech.

Chamorrové nejsou, na rozdíl od jiných divokých národů, propadlí rozmařilosti, loupežnictví a jiným nectnostem, ani se neopíjejí, přestože mají suroviny k výrobě alkoholu a znají postup, jak ho získat. Kromě hlav jednotlivých rodů nemají žádné náčelníky, tato funkce nepřechází na syna, ale na bratra. Jejich osady čítají 200 až 500 domků, stavěných z kamene a dřeva. Zdobí si především místnosti ke spaní.

Na ostrovy zatím nedorazila zhoubná Mohamedova sekta [muslimové], která jako epidemie šíří po velké části Asie. Popud k christianizaci ostrova zavládlo ztroskotání španělské lodi, čtyři trosečníci (původem z Filipín) strávili na Mariánách 26 let a naučili se jazyk. Jazyková bariéra byla totiž hlavní překážkou evangelizace. Podobnost mariánského jazyka s tagalštinou na Filipínách.

Diego Luis de San Vitores, první jezuita na Mariánách, a příběh, jak se tam dostal, od první žádosti zasláné z Filipín španělskému králi přes plavbu na Mariány (přes Mexiko) po začátky jeho misionářské kariéry na ostrovech.

Složité poštovní spojení Marián s Evropou.

[Postskriptum:] „*Antecinerales*“, dny před Popeleční středou, a způsob jejich slavení v Seville. „Muži a pánové“ házejí po „matronách a paních“ vyfoukaná vajíčka napuštěná ovoněnou vodou a snaží se zasáhnout jejich hlavy. Francouzi v Seville a jejich způsob oslavy předpopelečních dní.

[475]

Ex literis P. Klein.

Mitto R. V. descriptionem insularum Marianarum*, quantum absens de illis intelligere potui ex unius Patris Procuratoris epistolis etc. ad modernam Reginam Hispaniarum scriptis*. Fusiosem mittam aliquando, postquam me ibi bonus DEUS collocaverit, jam enim aliàs* ad R. V. scripsi eò me ab Ad[modum] R. P. N. destinatum esse.

Et quia omnia eà chartâ, quam includo, comprehendi[!] non olim se originem ducere à saxo quodam insulae S. Joannis, quod olim è homine in saxum degenerasset, homines verò caeteros, qui toto mundo sparsi sunt, progengerasset. Muscas, culices, mures et omnes infirmitates navibus peregrinis (quae quotannis illac in Philippinas transeunt) sibi advectas fuisse opinati sunt, cujus erroris occasio fuit, quòd ferè catarro gravati inde recederent ipsi, è navibus hospitem digressi, cujus causa est, quoniam prae ferri aliarumque recularum, quas ab illis nautis accipiebant, desiderio noctu diuque circa naves, dum illic subsistant, circum cursitant, clamando*^a et vociferando in sole, subsidio inte* varias caeli solique* inclementias, quibus est tumultibus catarrhi ac pectoris gravamina aliaque mala referunt, quae ipsi navium adventui*, non verò incuriae suae imputant. Aliquam de protoparentibus notitiam, sed obscuram admodum habebant, et erroribus refertam quam plurimis, quia originem suam duobus hominibus attribuunt, viro alicui, quem Puntan ipsi vocant, [476] ac mulieri sorori* istius, utrius sinè Patre ac Matre, è quorum corporibus post mortem eorum caelum, terram, solem, lunam etc. facta arbitrantur.

In medio tantarum ignorantiarum non sunt, quemadmodum nationes barbarae caeterae, luxuriae, furtis, rapinis, inhumanitatibus aut aliis ejusmodi vitiis dediti etc. neque sciant quid

^a clamando[?]

sit inebriari, quae Indorum aliorum quasi transcendentalis* (ita ille) miseria est, et esto in insulis suis magnam habent palmarum abundantiam, unde tubam (ita usuale Indorum vinum vocatur) exprimere facile possent, quo se Indi Philippinenses inebriant, jamque etiam modum eos hunc in finem colendi* artemque ipsam vini ejus conficiendi edocti sunt, à veteri tamen temperantia ac abstinentia sua non recedunt. Nullum praeter familiae cujuslibet caput Regem Principemve agnoscunt, et in his (familiis) hanc praerogativam non filii, sed fratres defunctorum haereditant et consobrini, qui etiam nomen suum mutant in nomen defuncti fundatoris seu capitis familias. Pagi et oppida eorum non ad eum tantum, quem supra scripsi, numerum domorum ascendunt, sed etiam ad 200, quin et 500 domos; plurimae earum ex lapide sunt et lignis, quas etiam fabricant percommode ac operiunt et variis artibus intertexunt. Praecipuam operam in adornandis dormitoriis suis seu locis somno capiendis destinatis ponunt.

Non intravit has in insulas (quemadmodum [477] in caeteras Archipelagi) infamis ac perniciosa Mahumeti secta, quae cancri instar majorem Asiae partem infecit, quae non exigua est dispositio ad fidei in illis propagationem. Occasio, quae viam salutis illis aperuit, fuit naufragium navis Hispanicae, quae in earum litoribus periit, quatuor enim è vectoribus Indi Philippinenses in litora evaserunt, qui postquam 26 annis in insulis Latronum²¹⁹ vixissent, disponente DEO in Philippinas ibant, illac transiens, cum ibi subsistere decrevisset reversi, jam periti linguae gentis hujus, anno 1664, atque adeo animos fecerunt operariis Evangelicis eandem linguam discendi ad Christum illis annuntiandum. Quòd alioquin difficultas multos retraxerat ab hac expeditione, adeò ut Sacerdos quispiam unus eorum, qui in Philippinas ibant, illac transiens olim ibi subsistere decrevisset, majori cum zelo quam providentia, anno sequente à navibus, qu[ae]* è Nova Hispania è veniebant, inventus sit multum facti paenitens, quoniam cum nec ipse incolarum linguam intellexeret, nec hi ejus, nullusque adesset interpretes ad fidem illis praedicandam, nihil inter illos profecit; fructusque, quem inde abstulit, fuit abstergere alios ab ea expeditione, in qua tantas ipse difficultates expertus esset. Sed his, ut dixi, naufragis in Philippinas reversis, et lingvâ illâ Marianâ cum Philippinis collatâ, deprehensum est à PP. nostris non esse illud idioma usque adeò peregrinum, ut qui notitiam linguae Tagalae [478] (una est è Philipinica non adeò difficilis, et qu[ae]* Im^a mensium spatio*, ut ajunt, addisci possit) haberet, cum qua Mariana magnam haberet affinitatem, non posset intra breve spatium aliquâ diligentia adhibitâ etiam hanc comprehendere.

Opportunitas ista inflamavit zelum P. Ludovici de S[an] Victore (postea pro fide occisi, de quo anno 1674 Pragae quidam audivimus), qui paucis ante annis transiverat Marianas sibi ad hanc expeditionem deposceret; itaque Philippo IV° literas scribit, quibus ei obligationem mittendi praedicatores in litora* sibi subjecta* exposuit, atque ut res efficaciam haberet, eam meris S. Francisci Xaverii verbis ex epistola ad Joannem Lusitaniae* Regem desumptis contexit. Ad cujus marginem tantae rei incudandae^b proposuisset. Id sibi à Rege imponi petiit literis ei per parentem suum (erat enim unius è Ministris Regis) praesentari* fecit. Quibus lectis Rex in haec statim illi verba rescripsit: „*Acceptis hisce meis literis, rationem earum animarum redditis Vos et Religio vestra, quarum curâ ego conscientiam meam coram oculis DEI exonerare volo, eamque in Vos transferre. Quem in finem Gubernatori meo mando, ut vobis de navigio, transitu ac necessariis* omnibus provideat.*“ Itaque regressus in Mexicum dictus Pater (aliter enim non possunt accedi insulae illae ob ventus defectum) atque obtentis* 10 millibus Imperialium à Rege assignatis et totidem à Congregatione S. Francisci Xaverii in urbe Mexicana liberaliter subministratis, [479] cum aliis Sociis in Marianas solvit; earumque in conspectum ac accessum venit 15. Junii 1668 (cum sub Martii exitum è Mexico solvisset) idque illo ipso die, quo in honorem S. Francisci

^a numerus quoddam, fort. trium[?]

^b insudandae[?] incendendae[?]

Xaverii dicta supra Congregatio hujus S. pro felici successu conversionis insularum Marianarum institutâ suâ decendiali devotione, primam ea die Communionem etc. devotionis expertitia obierat, eum in finem atqve eadem mox die baptizatâ una puellâ, subsequenti diebus, quibus navis, quae eos advexerat ibi substitit, jam mille et quingentos habebant bapuzimmi[!] candidatos, matriculae bapuzimmi[!] inucriptos atqve avidissimè bapuzimmi[!] postulantes. Linquã Pater ipse in navigationis tempore ab interprete perfectè didicerat, atqve adeò eius jam* peritus* intravit, diciturqve eas ipsas difficultates deinceps in conversionis principio perpassus* esse, quas in Japonibus convertendis S. Xaverius ob genium gentis hujus quoad pollitum Japoniae similem.

H[anc] de illis innotuerunt, quae RR. V[est]ris idcirco jam communico*, quòd fortè cum in illis fuero, id vix praestare potero, aut potius cùm praestitero*, epistolae tamen vix eae* non nisi serò in manus R. V. pervenient, eò quòd necesse habeant mitti primùm in Philippinas, inde retro in Mexicum, è Mexico in Hispaniam, ex hac demum in Germaniam. Sed faciat DEUS, ut etiam inde salvae adveniant.

Commendo me Sanctissimis R. V. Sacrificiis, cum salute* ad R. P. Rectorem, R. P. Beck aliosqve, [480] praesertim P. Brandstetter, cui de Sacerdocio gratulor meqve in ejus Sanctissima Sacrificia commendo.

Hispani, 14. Februarii 1679*.

Servus in Christo,
Paulus* Clein

P. S.: Scribo haec feriâ tertiâ Antecineratium, quae hic satis modestè celebrantur et ferè ultra puerorum puellarumqve in plateis paulo hilariores lusus ac consuetudinem, quâ viri ac Domini Matronas ac Domicellas etiam honoratiores ovis* (sed evacuatis ante ac aquâ ambratâ et odiferâ repletis) impetere, eaqve in capita harum projicere solent atqve eas perfundere, ad alius quid non progreditur; lusibus enim Hispani nullis dediti videntur, soli enim Galli (servitia Hispanorum) in plateis ac locis amplioribus pyramidibus ludunt, praeces[!] triduan[a]e* coram Sanctissima Ev[ang]elica* non modo in Domo Professa* nostra, sed apud omnes Religiosos et in templis Parochialibus eadem celebritate habentur; dicimurqve* nos in hoc esse maximè juvenes ac recentes, sive postremi in ea devotione celebranda.

KLE VI

Veřejné obhajoby na jezuitských školách v Seville

Zasílá text tezí z „obecné syntaxe“, které byly obhajovány v jezuitském kostele u sv. Hermenegilda.

Popis tohoto slavnostního aktu [proběhl 4. února 1679]. Složení publika a disputujících, podoba židlí a stolů, vzhled a distribuce vytištěných tezí.

Průběh slavnostního aktu, latinská řeč předsedajícího a kandidátů obhajoby (šest urozených mladíků).

Hudební a taneční doprovod. Doporučuje pražskému profesoru logiky, aby také zapojil do svých obhajob taneční doprovod. Přednes argumentů byl na velmi dobré úrovni a probíhal v souladu se zásadami logiky.

Již dříve proběhl podobný slavnostní akt u rudimentaristů jezuitské koleje. Některé opovážlivé výroky zúčastněných a stručný popis tohoto aktu.

Teze byly řádně vytištěny. Vystříhal z nich jen podstatné části, aby dopis nebyl příliš těžký. Španělští studenti již odmalička „nasávají“ umění argumentace. Taneční či divadelní program dokáže na tyto veřejné univerzitní akty přitáhnout diváky.

Sevillští jezuité jsou na své studenty až příliš vlídní, na trestání mají externího korektora. Nedostatek přísrnosti pramení ze strachu, aby studenti nepřecházeli do školy dominikánů, což se nedávno stalo. Někteří nedisciplinovaní studenti před vchodem do jezuitské koleje obtěžovali chodce a bylo třeba je potrestat; oni však přešli do školy dominikánů a ještě ukradli emblémy a malby, které byly vyvěšeny na ulici na počest jezuitských profesorů. Jezuité musejí dělat, jako že se nic neděje. Po slavnostních obhajobách následují noční oslavy.

[Postskriptum:] Proší o zaslání opisu svého listu do Opavy. Omezené možnosti poštovního spojení mu nedovolují psát vždy všem, proší tedy o opsání a distribuci svých dopisů mezi další adresáty.

[313]

Ex literis P. Klein.^a

[315]

Reverende in Christo Pater!

Pax Christi.

Mitto Reverentiae Vestrae Theses ex Universa Syntaxi, isthic sollemnissimè propugnatas 4. Februarii in templo Collegii Nostri Sancto Hermenegildo Sacri.

Res in hunc modum acta. Invitatis primum praecipuis urbis hujus Magnatibus, qvorum etiam aliqvi comparuerunt, horâ post meridiem ferè tertia templo jam auditoribus maximè faeminei Sexus utcunqve referto (et erant ex primaria Nobilitate Matron[a]e* plurimae, qvae hic omnes consident* super storeis, passim in domibus et[?] cubiculis, qvin et templis substratis), Religiosis [316] etiam qvibusdam et ipso P. Provinciali Nostro non secus, atqve si sollemnissime Theologia a[c]* Philosophia universa propugnanda foret, atqve in Coronam considentibus omnibus datum disputationi principium, altero juvenum in Cathedra (magnifice a tulois[?]*) superne praesidente, alterno infernè ad mensulam pretioso etiam et aurato tapete instratam Theses suas propugnante easqve non in chart[a]e* folio, sed serico omnino impressas (qvaes etiam oppugnantes habebant), qvas tamen qvisqve secum domo affert disputationem, neqve enim publicè[!] (etiam in Theologicis actibus ac Philosophicis) distribuuntur, sed privatim, dum invitantur singuli (qvod si illac apud RR. VV. fieret, qvantis tumultibus et turbationibus, qvi dum Emblemata distribuuntur, excitari solent, sublevarentur) easqve deinde, qvi volunt, in Theatrum (ut afferunt).

Praemissa autem est primùm fusior ab ipso praesidente Latina Pr[a]efatio* (admixtis etiam interdum peritis Hispanicis, qvod hic in omni oratione Latina moris esse* videtur tum altera, sed brevior, à Defendente, ac demum oppugnationi datum initium* (qvamqvam haec omnia praecesserit saltus artificiosus unius è discipulis, in medio Ecclesiae veluti* disputationis praeludium ad excitandam orexim); oppugnabant autem seni è Nobilioribus etiam discipulis, eodem prorsus modo, qvo illic Vestrae Logicatorum, ut vocant Comoedia, nisi qvod nemo oppugnantium argumenta assumpserit. [317]

Singulis argumentis intercedebat litui, harfae ac fidium unicarum (ô qvàm delicate, mi Reverende Pater, et consone scilicet hae postremae seu fides longe inim melius vestri illic birfidlari[?]*) qvaedam* musica (uti ad cytharam vocalis qvidam, et iste omnino melior cantus), cum qvem supra saltum concessit. Interpellabat* etiam argumenta alia praefati uncula[?] seu explicatio Thesium cum deductione aliqva; omnes autem, tam Prasidens, qvàm defendens ac Oppugnantes (qvi primo loco et in sellis holoserico* instratis soli consederunt*, [h]ospites* verò reliqvi omnes nudè in scamnis) bireto seu, ùt vocamus, qvadrato caput tecti erant. Senis argumentis ad finem ità deductis, varii iterum saltus artificiosi secuti sunt, primus

^a sequitur copia Thesium in hac editione omissa

quidem cum facibus octo juvenum larvatorum, Nobilium merorum; alii postea diversi, unius ac plurimum simul saltantium, idque ferè in vesperum. Equidem doleo rem Patri vestro Logicae maturius non innotuisse, forte enim majorem etiam ille plausum ferret, si Comoediam* suam saltu aliquo cohonestaret. Omnino in forma Syllogistica et ad omnes Logicae regulas disputabant juvenes, et defendens tam dextrè resumabat omnia, quasi memoriter sciret; distingvebat, negabat etc., idque eâ audaciâ ac oris habitu, ut ostenderet intelligere res* penitus, quae ab Adversario dicerentur, ut melius omnino facere non potuisset, si primam illam è Logica Disputationem suscepisset; cujus contra hîc nullus usus, sed ejus vice dici integrae ab uno susceptae Disputationes*, quandoquidem [318] seu Professori seu Discipulis placet, etiam in decursu aut fine Logicae.

Consimiles actus, aliquot ante hanc diebus, à P. Professore Rudimentorum celebratus est, sed in Musaeo suo seu Schola nec praesentibus faeminis, Religiosis tamen et Doctoribus pluribus, quorum uni (Medico Collegii Nostri) Praesidens alteri juvenis disputandum ausus est dicere mirari se, quòd Dominus Doctor tam recentes adhuc haberet harum rerum species; et alterum Patrem nostrum (oppugnabant enim in hac non discipuli, ut illic, sed hospitum ac Religiosorum honoratissimus quisque quaestionem tamen etiam aliquam proponendo, cum illic in Syntactica res seriò argumentis ageretur; oppugnantibus* verò hospitibus. Post finitam ac resolutam quaestionem cereolus albus singulis offerebatur) jussit vocem attollere, quòd non satis ipsi perciperent, quid diceretur; demissius enim senex loquebatur*.

Theses utrobique magne omnino et in justa forma Academica, ut ex foliolo hoc conspici potest, quod ego, nè postam gravaret, circumcidi resectis parergis et parte Tituli Macaenatis, ac Thesibus solis excissis. Dubium non est juvenes Hispanos his exercitiis egregie disponi ad Philosophicam argumentandi rationem, quam ità à teneris combibunt. Sed et ex auditorum concursu patuit, si verè publicum aliquod drama aliudve consimile, more in Provinciis caeteris usitato exhiberetur, ingentem fore totius civitatis affluxum avidissimè ad spectandum concurrentis.

Discipulos suos Nostri non praemiis (quorum hic nullus usus) regunt, sed verbis fere svavibus [319] et interdum poenis, uti opus est, per Correctorem, ut vocant, externum, cujus hoc officium constans est. Magna tamen severitate, uti adversus superiorum classium, alumnos non audent, eò quòd facillime illi* à Nostris ad patrum Dominicanorum studia transeant, quemadmodum elapsis diebus contigit, ubi aliquot, qui ob insolentiam ante Collegii Nostri ingressum in obvios ac transeutes exercitam puniendi erant; nobis relictis ad PP. dictos commigrârunt, ac deinde noctu Victores omnes (id est affixas puplicè[!] in platea, honori Professorum suorum ab explicatis summulis ad Logicam inchoandam transeuntium, [i]magine* et emblemata in tabulis quibusdam, coloribus oleagineis non ineleganter* pictas, quae saltem ad usque Philosophiae finem alioquin ità pendentes manere solent) sustulerunt et, ut dicitur, furati sunt. Quae omnia Nostri dissimulare coguntur, quod vires ad impediendum nullas habeant. Caeterum Solennitates supradictas consveti de more eorum plausus nocturni subsecuti sunt, inter saepè saepius repetitas victoriae acclamationes. Haec de Comoediis.

P. S.: Rogatur R. V. praeterea, ut literas meas, per aliquem Scholasticorum, qui id in gratiam R. P. Marci Schwartz facere volet, eidem Oppaviam Communicare dignetur, cui ego necdum ipse* et scribere potui; et si aliunde possem, tamen posta (quae à nobis non nisi bis quot mensibus abit et bis similiter advenit è terris exterris) non permetteret me seorsim toties ac tantùm scribere, unde R. V. supplicare cogor, ut tanquam è vicinia eum* participem facere dignetur*, eorum, quae vel jam scribo vel deinceps scripsero.

KLE VII

Teoforický průvod v Seville při svátku Těla Páně (1. červen 1679)

Odlehčí adresátu v jeho těžké práci a starostech tímto svým „zbytečným“ dopisem. Doufá, že jeho předchozí dopis byl doručen.

Námětem dopisu bude podrobný popis teoforického průvodu, který proběhl v Seville při svátku Těla Páně (1. června 1679). Jezuité nemají povoleno se ho účastnit [aby předešli pomluvám, *ad evitanda murmura*, jiné zdůvodnění Klein neudává], pouze mohou přihlížet a jsou tím pohoršeni. Arcibiskup jezuitu do průvodu zval, ale rektor jezuitské koleje vymohl od královny věčný zákaz účasti jezuitů na průvodu; generál SJ později vydal nařízení, že průvod mohou sledovat pouze hosté v koleji [jímž Klein byl] a ne domácí.

Slavnostní výzdoba města, chystaná již dva dny předem: opony a závěsy na domech.

Pořadí průvodu: první jde obrovský dřevěný a papírový model draka s nosítky na zádech (na způsob sloních), v nichž jsou „démoni“, kteří náhle vyrážejí ze skrytu ven. Poté šli čtyři trpaslíci; jejich vzezření, oděvy. Poté šest obrů; jejich ustrojení a velikost. Makety obrů jsou ve Španělsku oblíbené; jejich význam. Následovaly městské cechy se svými korouhvemi (počtem 23 nebo 24); odlišnosti zdejších korouhví těch, které jsou užívány v Německu; jejich materiál, barvy a výzdoba. Následují sbory tanečníků a bojovníků se zábavným programem za zvuků bubínku a píšťaly. Poté jde Kongregace sv. Františka s vyzdobenou sochou tohoto světce. Následují další kongregace se sochami P. Marie a Jezulátka.

Poté jsou sbory řeholníků. Jejich názvy, pořadí, počet osob v nich. Zaujala ho vysoká postava všech dominikánů, uvažuje o její příčině; kdo chce mít vysokou postavu, nechť jde do španělských klášterů. Absence hudby a zpěvu v průvodu (kromě uvedeného bubínku a píšťaly). Průvod nikde nezastavuje (u oltářů), po cestě nejsou čtena evangelia; chybí tu také průvod vojáků a vojenští trubači. Při průvodu panuje ticho.

Za řeholníky následují klerikové, kteří mají účast povinnou pod trestem exkomunikace; bylo jich kolem 150; nesli 24 stříšek (*umbellae*) se symboly sevillských farností, následují příslušní faráři. Poté jde komický taneční průvod; následuje devatero nosítek s relikviemi světců; jejich výzdoba a způsob nesení. Další taneční sbor; jeho podoba. Španělé zdělili některé zvyky po vyhnaných Maurech a Židech; příklad takového zvyku, který konají ženy. Další taneční sbor složený z 12 mužů a 12 žen; oděvy jeho účastníků, hudba, kterou provozuje. Oděvy na slavnost zajišťuje město Sevilla a účastníci si je mohou nechat coby část mzdy; užívají je pak při dalších vystoupeních v kostelích.

Další relikvie: sv. Leandr Sevillský, část trnové koruny a části kříže Páně. Podoba průvodu kolem těchto relikvií. Následuje Nejsvětější svátost; popis konstrukce (*machina*), na které je nesena. Za ní jde sevillský arcibiskup a jeho průvod, poté inkvizitor s celým svým tribunálem, následují městští konšelé a správci ve slavnostním oděvu, za nimi na vozech šlechta obojího pohlaví, která průvod uzavírá.

[303]

Reverende in Christo Pater!

Pax Christi.

Liceat mihi R^m V^m gravissimis suorum regendorum negotiis occupatam inutili meo calamo tantisper interpellare atqve à gravioribus domesticis curis ad leviora et peregrina nostra audienda velut per intervalla avertere. Suppono primas meas, qvas ad R. V. Româ reducem ego per Romam manusqve Patgris Ampringer dedi, ad Eam feliciter pertigisse, qvibus has veluti pedissequas subjungo, ad meam in R. V^{ac} obsequia, ubiubi eorum se occasio offeret, famularem promptitudinem Eidem aliqvatenus contestandam.

Scribendi materiam in melioris defectu, dedit Processio Theophorica, ùt vocant, qvae festo Corporis Christi²²⁰ hunc in modum hic habita est; nobis eam solam spectantibus, qvòd PP. Hispanorum nemo ad eam videndam domo exire id temporis sinatur, ad vitanda murmura Religiosorum aliorum, indignè ferentium Nostros eam spectare qvidem, non tamen, prout illi, pariter assistere; pauciqve anni sunt, qvòd Archiepiscopus urbis Nostros adigere volebat, ut accederent et ipsi, obtemperandumqve fuisset jubenti, nisi modernus R. P. Rector Noster Joannes de Azevedo, qvi etiam tunc Collegio huic praeerat, proprio statim nuntio ad Reginam expedito decretum obtinisset, qvo Nostri in perpetuum ab accessu illo immunes pronuntiati; unde A. R. P. N. legem* tulit postea, ne Superiores domorum cuiqvam praeter hospites

licentiam indulgerent Processionem spectandi. Sed jam ad ejus [304] ordinem enarrandum accedo.

Biduo ante festum praemitti coeperunt* Solemnitatis futurae veluti praeludia, viis et plateis, quâ transeundum erat contra aestum solis supernè pannis lineis undequaque opertis, aulaeisque pretiosis (quorum hic usus maximus) è domum fenestris ac frontibus suspensis, adeò quia nulla esset aut prope nulla domus, quae nudam se et ejusmodi ornamentorum genere viduatam videri sufferret*; fenestrarum aliquarum clathris etiam fimbriis aureis obductis.

Processus ipsius initium draco fecit monstruosus, magnitudinis ingentis, è tabulis partim levibus, partim* è charta compactus, velut bastiam dorso gestans turritorum ad instar elephantum, in qua daemunculi latebant, quia subinde erumpentes multos puerorum risus miris suis gesticulationibus passim excitabant. Huic pygmaei accesserunt quaterni, capitibus etiam portentose grandibus, caetera bacchanalio habitu vestiti, et alius tympanum ferens* more barbaro, seu Arabico. Tum gigantes seni, trium vel quatuor orgiarum magnitudinem altitudine aequantes, Romano more induti floccis hinc inde pendulis, ligulisque singulorum capillitio intextis, quos ut quomodo processerint, RR. VV. intelligant: truncos arborum* ingentes animo[!] apprehendant in altum erectos, capite superne exsculpto et ramis duobus in brachia formatis, à singulis bajulis, quos vestium laciniae dependulae operiebant, singulos gestari, capite* monstrorum [305] pileato ad usque secundam domus habitationem pertingente. Id totâ Hispaniâ hoc die fieri amat, in qua celeberrimum est gigantes gestari, quia ritus finem alium significationemque non habet, quam apprehensionis cujusdam, ut ajunt, infantibus ingenerandae, quia ubi vident gigantes gestari, maximum* diei ejus festum apprehendunt. Succedebant tribus urbanae cereos candidos gestantes, suo unamquamvis* labaro praecedente, non qualia in Germania, praegranda, sed militaribus aut aliis minoribus, qualia in processionibus ordinariis etiam illum deferri consueverunt, justae scilicet magnitudinis, è Damasceni ferè aut consimili materia, rubra, caerulea, alba, nigra, viridi, universim 23 aut 24; quorum feretra* sive hastae, è quibus dependent, argento caeso* vestitae omnes et superinductae erant, ut argenteae viderentur a summo usque deorsum, sumptu certè non spernendo et labore eleganti. Intercedebant his ordinibus interdum paria scipiones argenteos deferentium, quomodo in processionibus Congregationis Rosarii apud PP. Dominicanos mysteria vitae B. V. praeferi solent, quia quidem et ipsi ad 24 ascenderint. Ubi hi praeterierunt, chorus unus saltatorum et digladiatorum progressus est, diversis ludibus, saltibus*, ludicribus*, certaminibus*, gladiis varie permixtis ac circumactis reliquo agmini praeludentium (cum ferè in modum, quo illic stropholis chori duci solent, interdum à juvenibus duobus caeteros sibi mutuo illigatos sub strophilo [306] exaltato transire sinentibus etc.), tympano ad haec et fistula concinente. Post hos Congregatio S. Francisci sub cura PP: Franciscanorum, quae statuum ejusdem Sancti, veste pulcherrima aureisque infernè fimbriis ad altitudinem cubiti prope circumornatâ spectabilem, cucullo ejusdem Sancti mirè quoque auro exornato, ante se bajulari faciebat, et mox duodecim juvenes cereos totidem rubros praegrandes ac Paschalibus prope pares deferentes (maxima certè quoad cereos isthic magnificentia est, adeò ut plerique cereos ex honestioribus* manu* tulerint, quibus scipionum vice uti velle videbantur), aliique duodecim totidem è cera candida consimiles. Tum aliae super alias Congregationes statuas B. V. sublimes atque grandes, mirifico vestium splendore fulgidas deferentes, ferculum item unum argenteum totum JESULI effigiem pulcherrimam exhibens, vexillum item unum ad equestrium vexillorum Germanicorum morem factum, sed aliquanto grandius, unde quoque appensis ac sonantibus nolis conspicuum, quod nescio cui procedentium ordini dabat initium.

Denique Religiosi Ordines incedebant, quorum inter se praecedentiam ac numerum aut verum, atque verosimillimum* adnotavi ut sequitur. Primi ibant PP. Capuccini, nudis ferè omnes pedibus, etiam sinè soleis, quas in Germania ferre solent (et idem de Franciscanis dictum esto) quod utrùm festi hujus celebritati tribuant an aliàs constanter hic locorum, aestate

[307] saltem usurpant, nescio* ; erant autem numero* ferè 50. Secundi Religiosi de Mercede Discalceati, Germaniae incogniti, albo vestitu, caetera Franciscanorum habitui non dissimili, iiqve 40. Tertii PP. Augustiniani, qvales Pragae ad S. Wenceslaum, 48 ferè. Tum Religiosi S. Francisci de Paula, 48 et ipsi, aut plures. Religiosi S. Petri de Nolasco seu B. V. de Mercede Redemptionis Captivorum, habitu PP. Dominicanorum, sed candido toto, praeter scutulum rubrum, qvòd deferunt in pectore; ordo est hic valde florens et è qvo nuper suffraganeum sibi assumpsit Archiepiscopus Hispalensis*; erant hi facilè 47. Sexti Patres Carmelitani non reformati, numero* 64. Augustiniani Eremitae, qvales ad S. Thomam, 74. Franciscani tum Strictioris* Observantiae, tum Tertii Ordinis (qvi habitu Bernardinorum vestitui ferè simili, sed colore ferè griseo palliisque aliquantulum longioribus* utuntur) mixti invicem, in universum 130. Deniqve Dominicani 82. Mirum autem mihi maximopere visum est, qvòd Monachorum horum omnium plurimi staturâ fuerint vehementer proceri*, cùm Hispani saeculares brevior potius qvàm longo sint corpore, omninoqve alterutrum esse conclusi, aut magnos speciali delectu ad hunc actum à Superioribus suis missos esse, aut eos in Monasteriis speciali aliquâ ratione in proceriorem staturam excrescere, qvòd si verum est, qvàm bene consuleretur qvibusdam, qvi interdum cubitum ad staturam suam adjicere [308] desiderârint*, si ad Hispanica monasteria mitterentur. Caeterum* nulla toto processu durante Musica (praeter tympana ac cytharas saltatorum), nullae concinenrium voces, non *Pange lingua*, non aliud; alias tamen semper hic, cum ad aegros defertur SS. Evcharistia*, usitatum, nulla per viam ad stationes celebrandas altaria nec stationes ullae, nulla Evangeliorum lectio, nulla Processionis qvies*, nisi qvam Archiepiscopus faciebat, cum subinde sua super sella residens tantisper conqviesceret, nulla armatorum comitiva, nullus deniqve bellicorum tuborum strepitus audiebatur, sed merum toto actu durante silentium.

Religiosos secuti sunt Clerici, qvi sub poena excommunicationis huic actui interesse omnes tenentur linteatiqve* interfuerunt; numerum tamen eorum inire non potui, non credo tamen plures centenis qvinqvagenis fuisse; tum umbellae 24 una simul seriè bajulabantur, qvae Parociarum* Hispalensium sunt insignia; Parochi tamen earum aliquanto posterius seqvebantur. Alius rursus suo cum tympano ac crepitaculo saltatorum choru comicè, id est bacchanalisticè indutus, post qvem Reliquiae Sanctorum suis super feretris, singulae aut binae ternaeve in argenteis thecis ac reliquiariis à qvaternis Clericis dalmaticas indutis deportabantur, qvaternis candelis accensis sua super candelabra ad singula ferculorum cornua collocatis. Ejusmodi gestatoria novena cum processissent (magno hominum concursu ad attingenda rosaria, cùm tantisper subsisterent ad respirandum bajuli) alius advenit saltatorum chorus, larvatus pariter* ac nihil à mascara antecinalium feriarum diversus, suo rursus tympano ac manuali crepitaculo (Mauris mancipiis hic [309] in publicis tripudiis usitato, qvippe cum qvo plateas ac fora urbis saltabundi obberant, faeminâ ferè tympanotribam agente, aut ante chorum illum saltantium concrepant, qvòd mihi non semel ad visum* repraesentavit illud Exodi: *sumpsit Maria soror Moysi tympanum* etc.²²¹ Videnturqve Hispani plures ejusmodi ritus per Mauros nuper expulsos ab Arabibus ac Judaeis* haereditasse, qvales sunt qvòd faeminae summae juxta infimaeqve domi perinde ac in templis humi sedeant, qvòd incedant capillis qvidem in geminos scirrhos*²²² contextis*, sed non ultra convolutis aut contortis, verùm liberè dependulis sinè alio praeterea ullo capitis ornamento, idqve sive virgines sint, sive maritatae etc.) ante eos perstrepenste, cui etiam chorus alter in vestigio. haerebat larvatorum pariter* duodecim (qvi numerus ferè omnibus choris unus idemqve erat) virorum scilicet sex et totidem mulierum, harum à dextris, illorum à sinistris incedentium, pretiosissimo certè vestitu argentato superbus virorum qvidem^a, ordinario Hispanorum incessui simillimo, sed absqve palliis, mulierum verò togis in amplissimam circumferentiam diductis, qvo vestiendi* genere non ita pridem etiam Boëmicæ Dominae uti coeperant; istae

^a qvidam[?]

insuper passis ligulatisque capillis, nullo modo intextis, caput pileo virili tectae, utriusque verò cytharas manu gestantes iisque inter saltandum concinentes, quibus statim chorus alius successit, priori solo vestium colore dissimilis; alii enim ex viridi rubroque argenteum, alii ex caeruleo flavoque argento intertextum habebant. Has vestes novas quotannis urbs Hispalensis fieri ad hoc festum curat veteresque saltatoribus ipsis in partem salarii eis alias conducti cedit, qui iis deinde per templa utuntur, in quibus ad solennitates coonestandas ad saltandum invitantur.

Illae tum reliquiae gestari coeperunt à Sacerdotibus quaternis planetas Sacerdotales [310] indutis, erantque S. Leandri Archiepiscopi Hispalensis. Mox alio super ferculo non amplius à Sacerdotibus, sed Gallis (ordinariis onerum bajulis, ut illic Judaei*) ferebatur pars è spinea Domini corona ac denique super tertio crux insignis è frustis grandioribus Crucis Dominica[e]* fabricata, multo dives argento et auro. Hic primum urbis Parochi aliique è statu Clericali primarii procedebant et (praegressis novem velut ephebis, sive pueris saltatoribus comicis aliisque duodecim velut Angelis, album tantum indusium superindutis, senis è capite singulorum scirrhis flavis è serico contextis instar capillorum dependulis) ipsum tandem Venerabile Sacrum in Custodia (ut vocant) argentis, op[er]e* certè elegantissimo ac artificiosissimo fabricatâ ad instar mausolaei cujusdam, illius maximè, quod Imperatrici* Claudiae in Metropolitana Pragensi erectum erat, nisi quod ternos super se columnarum argentearum ordines habebat ac velut contignationes, in quarum media conspicuum Venerabile in radio solari fulgebat. Machina, quatuor saltem centenariorum pondere gravis, à Gallis compluribus, quos tapetes dependuli occultabant*, gestabatur; postquam sua cum Aula ac Canonicis Archiepiscopus in pluviali procedebat, ephebis duobus (qui scilicet ephebi Archiepiscopales Clerici meri sunt, talaribus tunicis [311] cellis induti, nullos enim saeculares ephebos habet) Episcopalis vestis laciniam à tergo* deferentibus, quos paulò post alii quaterni ephebuli secuti sunt sellam Archiepiscopalem (in qua is subinde quiesceret) gestantes. Incedebat tum cum toto Tribunali ac omnibus ejus Ministris (familiares hic vocantur) Fidei Inquisitor. Tum urbis Senatus ac denique* Gubernatores et summa civitatis capita suis cum assessoribus, binis argenteis sceptris à duobus Ministris, purpureas vestes Damascenas indutis, ante Assistentem (is urbis totius summus pro Rege Praeses est) delatis, ac denique Nobilitas utriusque sexus plurima in rhedis numerosis agmini finem imposuit.

Idem ego cum hac epistola facio et me R. V. Sanctissimis Sacrificiis, uti et domesticorum ejus omnium ardentissimis orationibus, cum salute ad totam S. Domum, commendo.

Hispani, 6. Junii 1679.

Reverentiae Vestrae
Servus in Christo,
Paulus Klein

P. S.: Si nondum factum est, quod postscripto nuper [312] missarum literarum fieri supplicavi, fortè occasionis* defectu, nunc, ut per aliquem Patrum, qui in Paraquariam è Boëmia venturi sunt, fiat, rogo.

Reverendo Patri in Christo
P. Georgio Weis
Caesarei Academici Collegii Societatis JESU Rectori
Pragae ad S. Clementem
Per Viennam Austriae

KLE VIII

Okradení Josefa Neumana, chycení možného zloděje a jeho propuštění

Před 14 dny již poděkoval za „velkolepou štědrost“, kterou adresát [Jiří Weis, rektor Ferdinandovy univerzity] projevil zásilkou doručenu českým misionářům v Seville [podrobnosti v dopise nejsou].

Nyní děkuje znovu za tuto zásilku i za dopis, který dnes přišel. Zásilka byla misionáři převzata dle zasláných instrukcí. Znovu děkuje a pochvaluje příhodný způsob doručení [podrobnosti neznámý]. Je rád, že dopisy, které adresátovi zaslali misionáři, byly nejen přečteny, ale že v nich adresát ráčil shledat zalíbení a nějakou cenu.

Nyní nemá příliš hojnou látku k psaní. V Malaze se stál zázrak během pálení majetku obětí moru. V jednom domě byl ke stěně moukou přilepen papírový obrázek tváře Kristovy (z Veroničina šátku), a tak jej člověk, pověřený spalováním majetku zemřelých, odlepil a po váhání nakonec vložil na hranici. Vše shořelo na prach – s výjimkou tohoto obrázku. A tak byl vložena znovu do ohně – a znovu neshořel. Obrázek byl donesen do špitálu a přiložen k několika nemocným, kteří trpěli horečkami – a ihned se uzdravili. Sedm svědků dosvědčilo tyto zázraky a obrázek byl se souhlasem arcibiskupa veřejně vystaven.

Dva středoevropští misionáři v Seville onemocněli: A. Kerschbaumer (z hornoměmecké provincie SJ) a Václav Christman; naštěstí se již oba uzdravili. Kolejný lékař se podivuje, že misionáři tak dobře snášejí změnu prostředí a podnebí [střední Evropa versus Španělsko]. Veselá příhoda během jejich nemoci: lékař jednou nečekaně přišel nemocné zkontrolovat a Kerschbaumer imitoval přes kousek březové kůry, přiložený ke rtům, trubačské fanfáry a vojenské melodie. Lékař byl tímto umem nadšen, neboť Kerschbaumer dokázal přes kousek kůry dokonale napodobit zvuk trubky. Jezuita musel na žádost posluchačů dávat nové a nové přídavky, lékař se k muzicírování přidal.

Loupež v ložnici **Josefa Neumana**, kterému byla ukradena všechna „plátěná výbava“ [prádlo], dvoulibrové závaží a zimní čepce (*mitra*), který si s sebou vzal pro případ studených větrů na lodi. Jinak z **Neumanovy** ložnice nezmizelo nic, ani kalich, který obdržel v Janově. Zloděj měl patrně „svědomí“ a neodvážil se odnést posvátné předměty. Podivují se nad odvahou zloděje, který vloupání uskutečnil v nepříhodném čase a mohl být vyrušen. Byl to patrně někdo z domácích, tj. z obyvatel či sloužících koleje. Možná souvislost s oloupením **Strobacha** a krádeží misijních peněz [blíže viz STR IX a STR XIII]. Domněnky ukazují opět na „domácí osobu“.

Misionáři chytili pravděpodobného zloděje. V noci kdosi potají vstoupil do místnosti, kde spali dva výše zmínění nemocní jezuité, a udělal nechtěný zvuk. Jezuité se vzbudili a začali vyšetřovat, co tam pohledává. Když se začal bát výprasku (oba jezuité měli hole), začal mluvit a řekl, že je „domácí“, udal své jméno a nepříliš věrohodné vysvětlení, co pohledával tam, kde byl přistižen. Přišel jeden z bratrů koleje a vymohl, aby misionáři přistiženého pustili. Misionáři se shodli, že měl být zavřen do vězení a vyšetřován, neboť jeho vysvětlení byla nedůvěryhodná. Vyslechl jej i rektor koleje, ale propustil jej pro údajný nedostatek důkazů.

Co o tom soudí čtenatelé dopisu? Misionáři jen mlčí a tiše žasnou. Ve Španělsku jsou zkrátka dobří a špatní jezuité. Tento případ je nesrovnatelný s vnitřní kázní jezuitských domů, která panuje v Čechách. Klein o věci zpravil i českého provinciála. Čeští jezuité mají hledat příklad chování v sobě a ne v cizincích. Prosí, aby bylo toto jeho sdělení veřejně čteno: nabádá mladé české jezuitky, aby vytrvali v kázni, přísnosti a lásce a cenili si méně poct, titulů a veřejných úřadů SJ, neboť v touze po nich by mohli opustit cestu pravé ctnosti a hledání Boží milosti. Budou-li své schopnosti propůjčovat šíření Boží slávy, přinese jim to desetinásobný zisk. Představené Klein vyzývá k tomu, aby mladým jezuitům poskytovali všechno potřebné zázemí, stravu, šat a obydlí, nikoli na úrovni nutnosti, ale na úrovni obvyklého pohodlí duchovních, neboť jejich štědrost bude prostředkem pro udržení kázně a vážnosti duchovních.

Závěrečná modlitba a pozdravy.

[294]

Reverende in Christo Pater!

Pax Christi.

Dies abhinc* sunt quatuordecim, quod datis ad R. V. literis meo et Sociorum meorum, Patrum Missionariorum nomine gratias egerim pro illa R. V. liberalitate prorsus magnifica, de qua tum per P. Adamum Gerstman edocti eramus.

Hodie, dum R. V. gratissimae literae supervenerunt, jam alterum mihi onus imponi sensi, imò titulum acceptissimum denuo ad R. V. scribendi ac gratias agendi prolixiores, tum pro dignatissimo responso 22. Aprilis dato ad meas in Februario datas gratulatorias eorum, quae esto differantur aliquantulum, R. V. tamen non aferuntur, tum pro eadem munificentia jam R. V. gratissimâ manu nobis indicatâ, quae quasi ex industria aliquantisper in itinere substitisset, aut id quod promittebat non spebus aliquantisper differendis lactatis polliceri, sed ipsò suò adventu praesentaneum exhibere, cumulatâ liberalitate, quod daret, ictissime datura. Eo ipso die advenerunt*, quò Româ à P. Friderico Ampringer cambialis ad P. Procuratorem nostrum scheda, vi cuius proinde, eâdem quâ exhibita est horâ, quod petebatur extraditum est, atque itâ sapientissimâ R. V. providentiâ rebus nostris consultissimè ac liberalissimè provisum. Itaque repetitis millies gratiam referendarum officiis R. V. non minùs quam pro domo ipso tam munifico* pro viâ methodoque tam opportuno id ad nos [295] promovendi grates rependimus; quàm vivam, munificae R. V. manus atque affectus paterni memoriam tam constantem, quam reciproce tenemus* gratitudinem atque assiduam in precibus nostris largitatis istius recordationem in orbem alterum delaturi. Vicem autem, ut speramus, Benefactori suorum rependet Ille, cuius gloriae et vita et anima et nostra demum omnia impendenda sunt, DEUS liberalissimus. Sed et illud solatio erat non modico*, quod ea, quae interdum ad RR. Vestras scribimus, non legere modò, sed et in pretio habere dignentur; imò Reverentiis Vestris gustum aliquem in his praestare posse, sufficere posset in vicem reciproci omnis solatii, quod è constanti cum amantissimis Provinciae Nostrae Fratribus communicatione et modo recipimus et deinceps nobis in orbe etiam Asiatico pollicemur.

Hac vice non multa se obtulerunt, quae ad RR. Vestras perscribi digna essent. Placeat tamen in aliorum defectu accipere sequentia: paucos abhinc dies Malagae (quae civitas etiamnum peste, id est annum jam ferè totum vexatur) memorabile prorsus accidit miraculum. Cùm enim res sive supellex nonnullorum peste pereuntium jussu publico concremaretur, inter alia etiam imago chartanea vultus Dominici seu, ut vulgo vocant, S. Veronicae in domo unius pestiferi farinâ aqvâ subactâ pariete affixa ex eodem detracta est, favillis et ignibus danda. Nolebat* quidem is, qui comburen[296]dorum curam habebat, eam igni tradere, veritus tamen, ne pestis contagium cum imagine servaretur, flammis injecit. Sed enim exustis omnibus, sola ista et intacta inter cineres reperta est. Necdum tamen satisfactus* videbatur vano[!] pestiferi contagii timor, nam a* rebus aliis ad comburendum rursus congestis imago superponitur*, rursusque intacta ab omni grassantium flammarum voracitate* invenitur; unde re ad Dominum illum, qui ejusmodi diligentiae supremus est Moderator, delatâ, is ad locum miraculi confestim advolat, imagineque secum ablata, in Hospitali, quò tendebat, eam infirmarum nonnemini tertianâ laboranti applicat; qui extemplo sanus surrexit. Dum submissis, qui Episcopali autoritate in singula inquirerent, rei veritas septem testium contestatione patuit et imago itâ, ut est ex incendio superstes*, suis adhuc à pariete, cui affixa erat, farinae adhaerentibus reliquiis operata, decentissimè publico cultui est exposita.

Praeteritis diebus*, dum per urbem sensim remittere coepit febrium ardentium furor, repente nos duorum nostrorum Missionariorum tentata valetudo exterruit. Alter eorum erat P. Antonius Kerschpaumer è Provincia Germaniae Superioris, quem caeliaca affectio quatrinduo amplius divexavit. Alter Pater noster Christman, qui nescio quid comederit, quod illi indigestionem cruditatesque ventriculi et ex hac febrilem alterationem causavit. Sed uterque* post dies pauculos sibi restitutus est. Caeterum etiam atque etiam [297] miratur Medicus Collegii nostri, quòd ex tanta caeli solius mutatione neque gravius et periculosius alterati, neque mali majoris aliquid ab Hispalensi Jove passi simus, neque saltem à vultu habituque* corporis priore degeneraverimus, aut veterum virium decrementum notabilius

sinus[!]^a persenserimus, illud suis Hispanis expressè nobisque audientibus contestatus, si eorum aliquis tantam patrii climatis mutationem faceret aut etiam ex Hispaniis in Germaniam transiret, paucis diebus vultu in ~~maimum~~[?]* collapsio, intriturienti quàm sano similiorem fore, nostraeque id naturae robori adscribendum esse propalam asseverat. Qvidem[!]^b, cùm fortè ex improvise ad hos aegrotos invisendos accessisset eorumque alterum (P^m Ant[onium] Kerschpaumer) foliolo de corti[ce]* betulae inter* labia posito* tubarum concentus et bellicas, ut vocant, cantuunculas imitantem invenisset, non poterat vel satiari strophularum auditu, vel stupere satis artificium solo foliolo pro tubâ utentis seu, ut ipse agebat, habilitatem hominum Germanorum, quâ levissimi corticis ope tubas campestris ad ultimum usque tonum aemularentur; diuque eidem ob preces adstantium ad gustum* Medici porrò accinentis auscultando* intentus haesit.

Dum haec ita geruntur, ecce* tibi mirabilem, quae his cum infirmis duobus accidit, historiam! Dominicâ post festum S. Joannis, quâ in Ecclesia nostra solennitas Corporis Christi celebrata est, dum Sacro ac Concioni nos intersumus, furunculus [298] quispiam (ita tenerioris conscientiae latronem appellare liceat) cubiculum Patris Neuman effractâ serâ ante ostium pendulâ ingressus, lineam ei supellectilem prope omnem et duarum librarum pondus (quod nescio cui rei ponderandae attulerat) suffuratus est, praetereaque omnino nihil, nisi mitram hiemalem* è Provincia allatam atque in mari adversus ventorum Borealium* flatu ei alioquin* servitutam*. Repertis furti vestigiis mirabamur omnes, nihil praeterea rerum è cubiculo ablatum, ne calicem Sacrum quidem, quem Genuae dono Pater acceperat, atque omnino conscientiosum fuisse furem intulimus, qui Sacri nihil prorsus auferre voluisset. Audacia tamen hominis, tempore alioquin furtis non opportuno, haec attentantis* suspicionem fecit furem domesticum atque è famulorum saecularium nostro aliquam esse* oportere; quae suspicio alias etiam oborta nobis erat, cum Patri Augustino Strobach sua cum reculis omnibus valisia et Procuratori nostro Indico ingens illa auri summa tribus portis perfractis, ablata est; neque possibile videbatur, ut homo peregrinus aut extraneus tempora furtis hic sinè strepitu, tumultu ac vestigio* sui indicione patrandis tam opportuna (imò importuna potius, ob perpetuum periculum prodendi sui ob domesticorum transeuntium familiae praesertim attentionem) observare posset; sed omnino* domesticum esse, qui sciret etiam brevissimis tempusculis, quibus nemo transiret, uti.

Has inter* [299] suspensiones dies illa insumpta est, cùm sub noctis prope medium, id est hora decima cum dimidia, ad illud cubiculum, in quo dicti duo infirmi dormiebant*, inscendit quispiam; pedeqve incautius posito è fenestra, per quam inscenderat, delapsus ad cubiculum strepitum excitavit; quo expergefactus primum Patrum unus et hujus deinde clamoribus alter è lectis exiliunt et quis adesset, aut tempore tam importuno* sibi quid vellet perquirunt. Sed post longam instantiam vix ad sextam demum interpellationem, jam fustigationem veritus (uterque enim baculo armatus eam illi intentabat, nisi se proderet) respondit hominem se domesticum esse, nomine etiam adjuncto Grabes[?] in medium progredi adjicereque* facti rationem, cur* et quid eo attentâset inscensu? Ad quod ille: se, cum per vicinum vacuum cubiculum ex area una Scholarum (in qua alii eum* auram captare voluisse, alii pileum è superiori contignatione delapsum recuperare dicti[- *] ad alteram Collegii, per quam ad cubile suum rediret, transcendere voluisset, casuali errore fenestram cubiculi (quia* Scholae qu[aedam]* à discipulis nunc vacuae nobis serviunt cubiculis) unius pro altera inscendisse, atque ita in cubiculum id delatum esse. Superveni[t]* interim unus de Fratibus Collegii petiitque hominem liberum à duobus illis Patribus demitti, atque ita factum est. Res postero die manifestata omnibus Missionariis videbatur causa prorsus aequissima hominem captivandi atque in [300] domestico aliquo carcere clausum ad confitendam veritatem compellendi; ex eò maximè, quod in area illa aura vix ulla captanda veniat et alibi

^a secus[?]

^b Qvi etiam[?]

facilius commoda et pileus quomodo homini decidisset aut cur in diem posterum ejus receptionem differe non potuisset, cum loco nudius* clauso nullum subesset periculum, ut ab extraneo aliquo tolleretur. Sed etiam* Collegii Rector hominem ad se vocatum examinasse contentus expectandum esse respondit, donec in alio furto aut casu simili seu manifestiore deprehenderetur, atque adeò quasi innocentissimus in medio nostrum ac domo tota ut prius obambulat.

Quid Reverentiis Vestris videtur de hoc casu? Silemus nos interim et taciti stupemus. Quam R. V. Societati Hispaniae gratulatur virtutem, est ea, non diffitebor, prorsus eximia in viris quibusdam omnino Religiosissimis, atque in aliis prorsus Apostolica. Ego tamen non ita Sanctitatem in alienis suspicio, ut obliviscar eorum, quae in Provincia vidi, Religiosissimae conversationis exemplorum, illiusque imprimis disciplinae domesticae ad spiritum prorsus verorum Sancti Patris Nostri Filiorum rigorosae, cui denique superiorem extra Boëmiam nullibi parem non ubique vidi. Scripsi alias meum hac super re sensum ad R. P. Provinciale, parcius tamen adhuc locutus, quam oportuisset; dabiturque adhuc occasio alias fusius hac super re disserendi et Charissimos mihi Provinciae Boëmicæ Fratres non peregrinis, sed suismet exemplis ad insignem [301] in virtute progressum excitandi; quos interim per Eum, quo singuli in sibi carissimam vocationem, Matremque dulcissimam Societatem feruntur amore, ardentissimè obtestor (atque ideo, ut hunc praesertim extremum scribentis paragraphum R. Vestris pro communi excitemento liberaliter ad legendum communicare dignetur reverentissimè supplex fio) quos, inquam, pro interim ardentissimè obtestor: velint in ea, quâ jam ad omnium Societatis Nostrae Provinciarum aemulationem prorsus excellunt, disciplina, vigore et amore constanter perseverare; nec inferri patiantur crimen istud suae gloriae, quam apud nationes* alias justissimè sibi vendicant, ut ab eodem fervore deinceps vel hilum desciscant. Atque ne haec blandiendi fortè studio scripsis[se]* fortè videar*, liberrime aperio*, quid ipse apud memet non optare modo soleam, sed ardentissimè omnino percupere: alterum videlicet ab omnibus subditis Provinciae nostrae, maximè juvenibus, quorum generosos ad heroicam virtutem conatus hic [vermis arre -]* interdum videtur, videlicet ut honores gradusque literarii et Cathedrarum splendores et publicorum Societatis munerum dignitates min[-]* aliquantulum apud eos in pretio essent, quam sint. Quorum ut aestimatione, ita desideriiis, timeo, ne complures à vera virtute et Divinae gloriae augmento indefatigabili studiò indentidem quaerendo longius avertantur; qui* si haec generose virtuti posthaberent et sua talenta in unam DEI gloriam serio promovendam sincere impenderent, [302] decuplum, credo, ejus, quem faciunt, fructum afferent. Alterum, quod continuari et studiosissimè conservari, imò augeri quotidie et exaggerari expeto* à Superioribus, ut scilicet pergant suis liberalissime providere neque permittant eis deesse vel sinum* unum de corpore; omninoque, quae ad victum, vestitum et habitationem spectant, eis suppeditent; non tantum ad necessitatem, sed Religiosorum et illic usitatam commoditatem; conenturque* hac in parte esse liberalissimi, ac omnino sibi persvadeant hoc esse unum e praecipuis disciplinam regularem conservandi medium, quo neglecto lamentabiles interdum videmus dehiscentis Religiosi rigoris hiatque[?]*alicubi accidere.

D. Deus noster eos multiplicet, et abundare faciat charitatem eorum [- -]* ad confirmandum corda eorum sine querela in adventu D[omini] N[ostri] J[esu] C[hristi] cum omnibus Sanctis ejus. Amen.

Commendo me quoque R. V. et omnibus cum amantissima ad singulos salute.

Reverentiae Vestrae
Servus in Christo,

Paulus Klein

Hispali, 3. Julii 1679.

Reverendo Patri in Christo
P. Georgio Weis
Caesarei Ferdinandaei Collegii[!] Academici
Societatis JESU Rectori
Pragae ad S. Clementem
Per Viennam Austriae

KLE IX

České drahokamy a jejich užitek v misiích

Děkuje za dopis z 2. srpna [1679] a velmi ho těší, že adresát jeho korespondenci tolik oceňuje.

Děkuje též za velkorysou nabídku pomoci a podpory; neví, čím by se odvděčil. Pokud jde o případné zaslání českých drahokamů, misijní prokurátor si nejvíc cení velkých diamantů, topazů, ametystů, leč přírodních, nikoli umělých. Umělé se vyrábí i ve Španělsku. Pokud ale adresát zašle méně cenné kameny zdarma, pak platí, že „*darowanemu koni nelze do huby hleděti*“.

Prosí adresáta, aby zvážil dvě věci. Za prvé, bude-li adresát platit dražší kameny ze svého, ať je neposílá, dokud nebude kupní cena misijním prokurátorem alespoň deponována v Římě, jinak se úhrady za kameny těžko dočká. Misijní prokuratura totiž platí své závazky s velkým zpožděním, jak ukazuje případ jejich cestovného. Proto ani adresát nemůže čekat včasnou úhradu. Za druhé, chce-li adresát nějaké kameny poslat darem, necht' je neposílá misijnímu prokurátorovi, ale přímo misionářům. Pokud by je totiž poslal prokurátorovi, skončí kameny v „kostece Španělů v Manile“ a nedostanou se do misií. Naopak, dostanou-li je misionáři, budou je moci použít na výzdobu bohoslužebných předmětů v misiích. Prokurátor je chce užít na výzdobu manilského chrámu, který je bohatý dost, a kdyby Španělé chtěli, mohou si kameny koupit sami. Chudé misijní kostelíky by drahokamy potřebovaly více, jistě by zde přispěly k „úctě ke svátostem“. A tak kameny, které budou zadarmo, bylo by lepší poslat přímo misionářům.

Klein se možná dostane do Číny, stejně jako tři jezuité, kteří tam nedávno byli vysláni z Manily. Čínští jezuité stále žádají o posily. V Číně je nedostatek jezuitských misionářů a zemřelí nejsou nahrazováni novými. Na posily se čeká léta, při těžké východoindické plavbě do Orientu mnozí zemřou. Západoindická plavba je mnohem bezpečnější. Klein je jedním ze dvou, kdo ovládá matematiku, která je v Číně žádána. Možná se mu bude hodit i znalost češtiny, zdá se, že je příbuzná s „tatarštinou“ [srv. KLE XII]. České kameny snad v přírodní podobě snad nejsou tak hodnotné jako orientální, ale jejich brus a velikost jsou tak jedinečné, že nakonec orientální drahokamy předčí. Orientální kameny se rodí tak krásné kvůli většímu teplu v těchto krajích.

Pokyny stran adresy na případném balíčku s kameny.

Tři možné cesty, kterými lze kameny z Prahy do Sevilly zaslat. Rady pro případ, že by Klein už nebyl v Seville. Prosí, aby mu adresát sdělil své rozhodnutí ve věci zaslání drahokamů, aby podle toho mohl připravit podmínky k jejich úspěšnému doručení.

[339]

Reverende^a in Christo Pater!
Pax Christi.

Gratissimas R. V. lieras, 2. Augusti datas, hesterna die recepi, singulari prorsus meo et reliquorum RR. PP. sociorum meorum solatio, utpote ex qvibus advertimus propensissimam

^a Reverende || *corr.* **PZ**; Reverendo **ms.**

R. V. erga nos voluntatem atque affectum, pro quo proinde impensas habemus gratias, licet non sine verecundia audiverimus, quod R. V. literas nostras tanti facere dignetur, ut eas laboriose in unum conscribi faciat, quasi verò digna essent tanta cum accurate asservari, cum meae saltem, saepius parum è dignitate Missionarii Apostolici scriptae sint, utpote in quibus perparum majorem Dei gloriam concernens aut promovens inveniatur.

Itaque pro affectu ac optima* voluntate R. V. gratias ego, estò hoc ipsum in meam fortè confusionem cedere possit. Ampliores etiam gratias reddo pro illa animi demissione, quae ad se offert faciendum, quidquid mihi meisve auxilio esse possit, cui in vicem prorsus nescio, quid praeter meam vicissim ad R. V. obsequia promptissimam voluntatem offeram. R. P. Petrum de Espinar, gemmasque Boëmicas quod attinet, sciat R. V. eum* eas magni facere; omnes quidem universim, sed praecipuè majores adamantes, topazios, amethystos reliquosque saltem veros ac naturales seu non factitios, quia in hos non propendet, quia hic non ita aestimantur, è quod etiam hinc eos faciant; quae omnia ita intelligenda sunt, si ea pretio solvere deberet, [340] nam si gratis mitterentur, credo libentissimè acciperet, nebo darowanemu koni nelze do huby hleděti.

Ego tamen R. V. sincerè duo insinuanda censeo. Primum est, ut si quarum pretium, v. g. majorum sibi persolvi vellet, eas nullo modo mittat, nisi pretio prius persoluto aut Romae v. g. deposito assignatoque; alioquin enim fortè diutissimè non persolveretur. Si enim non sunt soluta viatica nostra tamdiu, non obstante, quod A. R. P. N. et P. Assistens suum verbum interposuerit Januario praeterito esse solvenda, et estò à Rege nostro pridem integerrimè pecunia toti nostro itineri necessaria, hoc est 1200 Imperiales pro singulis persoluti sint, ut mihi constat. Quomodo posset sibi R. V. promittere facilem earum solutionem? Cùm tamen Procurator ipse pecuniam deponere nolit, nisi adsint Genuae, ubi dicit se fore pecuniam assignaturum (credo pericula viarum metuens et damna inde emergentia in se recipere nolens) apud P. Rectorem Genuensem, Procuratorem Hispaniae et Indiae. Alterum est, ut si quas R. V. dono mittere cogitat (quod utique Missionum* intuitu* facit, consequenter* eas iis in partem cedere volens et non alibi applicari), eas non P. Procuratori nostro donet, sed Missionariis. Ratio est, quia si illi eas dono miserit, nulla earum ullius Missionis Ecclesiae applicabitur, sed omnes Manilae* in templo Hispanorum impendentur, nec eas Missionariorum alumni vel uno oculo videbunt. Contra si Missiona[341]riis eas miserit, illi inde in suis Missionibus ciboria et calices exornare poterunt, non sine illarum gentium stupore. Provinciae autem seu Regno Boëmiae et Patriae nostrae longè major honor sic accedet, utpote cujus filii longè melius fertiles earum Boëmiae* agros inde commendabunt, quàm P. Procurator. Et denique, quia Colegio Manilense (pro cujus tabernaculo eas desiderat P. Procurator) satis et abunde dives est, ut si eas seriò habere Procurator velit, persolutà securè pecuniâ eas emere possit, maximè cùm majores ille potissimè et insigniores desideret, ex quibus plus honoris referat, quae utique gratis* mitti non possunt. At verò Missionum Ecclesiae pauperes ferè sunt et nihil ejusmodi elegantiarum habent, quae tamen iis magis opus haberent, utpote quae similibus ad ingenerandam gentilibus Sacrorum nostrorum aestimarionem plurimè indigent. Huc itaque placeat R. V. applicare Sanctas suas cogitationes, et si quas seu jam praesto habet, dono mittendas seu deinceps missurus est, eas directè nobis Missionariis donet, non verò Procuratori Indiarum, alioquin* fine suo R. V. privabitur. Mihi certè si quas R. V. miserit, ex eis statim radium coronamve SS. Evcharistiae ferculo superponendam aliudve* quid simile curabo, sollemnissimè demum, ubicunqve me in agro Domini operari contigerit, proponendam.

Quod quidem* fortasse plus aliquando solatii R. V. [342] allaturum est, quàm nunc praeconciat; prorsus enim facillimè contingere potest, ut ego ex insulis Philippinis in Chinam abeger, in quam (ut R. V. jam intellexisse suppono) tres recentes Patres Manilâ ex Provincia Philippinarum missi sunt ad preces constantes*, quae PP. Chinensium Sociis Philippinici ad accurrendum non annuentium, sed vocibus, quae vix non lapidi lachrymas

excutere possent, opem auxiliumque operarum Philippinensium implorantium, de quo proximè fusiùs scripturus sum. Non temerè in hanc spem opinionemve adducor, sed magna* certè graviqve ratione, utpote qvi videam hâc cum Sociis Philippinensibus PP. Chinensium communicatione illud quaeri potissimùm, ut Socios in morientium suorum labores promptè succedentes ad manus habeant, qvos alioqvin longissimis tot annorum intervallis expectare coguntur; et ut hac ratione defectus ille, qvi ex tot per Orientem navigantium mortibus eis nimis gravis est, eorum, qvi per Occidentem navigant (impunè et ferè sine funeribus) accursu suppleatur. Et qvia inter Philippinensis Provinciae alumnos solus ego (uno alterove Belgâ, nunc in Marianis laborantibus exceptis) Mathesim calleo, videt R. V., qvàm prunum sit me illuc destinari. Et qvis novit, utrùm non praeter opinionem omnium lingua Boëmica, tanto à me libere* combibita etiam in Oriente cum Tartaris nunc Chinae dominantibus (qvorum lingua [343] Sclavonica et Boëmica plurimum affinis est) aliqquando acturo profutura sit. Atqve adèò contingere potest, ut Boëmiae nostrae gemmae Orientalium gemmarum nativo solo aliqquando illatae audeant suum quoqve illis splendorem objicere*, qvamvis enim adamantes Boëmici, topazii, amethysti, rubini, jaspides aliiqve virtute fortassis cum Orientalibus competere aut concertare non volent, laboris tamen seu politurae elegantiâ et magnitudine suâ Orientales gemmas (itâ libere dico) non tantùm aemulantur, sed egregie praecellunt; utpote qvae idcirco intuentium oculos mirificè in se convertant, qvamvis nec virtute Orientalium careant, licet eam ob illarum partium calorem magis intensum, in gradu excellentiore illae habeant.

Nunc de via, qvâ mittendae sint, breviter agendum. Et qvidem si eas R. V. mihi transmittere velit, nihil ultra opus est, qvàm et scatulae illi, cui includentur, superscribatur: Al Padre Pablo Klein de la Compañia de JESUS et infernè Sevilla vel post abitum meum En las Islas Marianas. Si verò Patri Procuratori Indico loco nominis mei substituatur, R. V. hanc inscriptionem: Al Padre Pedro de Espinar de la Compañia de JESUS Procurador General de las Indias, Sevilla.

Via autem, qvâ mitti debent, aliqva harum trium esse potest: vel per Comitum Althan Legationi Hispanicae, ut audio, destinatum, vel per Missionarios e Provincia nostra in Novum Regnum destinandos, sive [344] isti tardè, sive citò abiverint, vel deniqve (qvae via constans est et semper adhiberi potest) per Mediolanum, ut scilicet ibi R. P. Procuratori Provinciae Societatis JESU Mediolanensis extraderentur, adjungereturqve ad illum epistola (titulo Anonymo, ut moris est, seu R. P. in Christo P. N. N. Procuratori Provinciae Mediolanensis Soc[ietatis] JESU, Mediolani adscripto), qvâ rogaretur ut scatulam eam Genuam promoveret ad R. P. Procuratorem Hispaniae et Indiarum Genuae constanter* manentem (ad quem propterea alia epistola inclusae* epistolae* ad P. Procuratorem Mediolanensis Provinciae scriptae adjungi deberet), qvi eas huc Sevilam per naves semper commeantes mittet (ut solet alia) ad P. Procuratorem Indiarum, à quo deinde in Indias promovebuntur; quem modum etiam Nostri Romani tenent, cùm seu literae, seu aliud quid ad Superiore[s]* subditosve in Indiis degentes mittendum est. Quid autem et qvomodo tunc inest, cum ego hic amplius non fuero; nam qvamdiu hîc sum, nihil est opus nisi addere literas ad me, inclusas cooperto etiam vacuo, aut* brevissimo (et v. g. etiam petenti, ut literas et scatulam mihi tradere dignetur) ad P. Procuratorem Indiarum. Procuratori nostro Indico scribendum esset, ipse prius accuratè ad R. V. perscribam, sed antè rogo, ut his acceptis mihi qvantocyus* rescribere seu etiam uno alterove verbo insinuare dignetur, quid R. V. apud se his perlectis concluderit statueritve, pro mea directione et reliqvis rebus bene disponendis. Si autem sic miserit, mittat [345] qvascunqve habet fictos et factos tinctos, fusos et qvaescunqve demum omine enim gratiae erunt. Etsi aliqvas habet R. V., prae manibus mittat eas statim ab acceptis his meis, ut adhuc ante meum abitum huc adveniant, meqve ea dere*^a admonere dignetur, tum literis scatulae

^a eisdem[?]

adjunctis, tum per postam aliis. Quae dum ita confidenter* R. V. propono, parcat* R. V. audaciae meae et parùm reverenti calamo, qvem R. V. ipsa animavit, ut praesumeret amplius qvàm debuisset*; qvidquid autem apud se R. V. concluderit, dignetur ad me perscribere, ut ego reliqua, quae in suis mihi commendat vel expediam vel omittam, prout magis conveniens R. V. visum fuerit.

Commendo me Sanctissimis R. V. Sacrificiis cum salute ad R. P. Rectorem (qv[i]* jam acceperit nostras gratiarum actorias) et omnes domesticos, praesertim R. P. Frölich, cujus epistolam 1. Aprilis datam accepi et rescripsi, ac suppono etc.

Hispali, 10. Octobris 1679.

R. V.
Servus in Christo,
Paulus* Klein

Reverendo Patri in Christo
P. Joanni Tanner è Societate JESU
Pragae ad S: Clementem
Per Viennam Austriae

KLE X

Drobné prosby

Posílá do Prahy jistý dopis a žádá o jeho předčítání za účelem povzbuzení horlivosti kandidátů misií. Poslal také dopis purkrabímu a žádá o zjištění, zda byl doručen.

[86]

Reverende in Christo Pater!
Pax Christi.

Dum plura alias ad R. V. scribere dispono, hac vice ob summam postae festinationem plura neqveo, qvàm ut rogem, ut R. V. has literas²²³ R. P. Rectori praesentet atqve meo nomine roget, ut eas nostris praelegi super mensa faciat, ut animadversâ omnes Illius Christianitatis indigentiâ qvoad Operas Evangelicas, magnis animis ad ei suo tempore succurrendum inflammentur. Si R. V. videbitur, poterit eas communicare Excellentissimo Domino Burggravio, cui alia misi nuper et missurus sum proximè, quae utrum ei sint tradita, quaeso conetur R. V. per aliquem explorare, et ad me per aliquem R. Magistrum Scholasticum duabus tribusve lineis qvàm brevissimè perscribere.

Commendo in Sanctissimis R. V. aliorumqve omnium Sacrificiis cum amantissima salute ad omnes.

R. V. omniumqve
Servus in Christo,
Paulus Klein

Hispali, 31. Octobris 1679.^a

Reverendo Patri in Christo
P. Joanni Tanner Societatis JESU
Pragae ad S. Clementem
Per Viennam Austriae

KLE XI

Odlišné zvyklosti ve městě Mexiku a Španělsku. Prosba o zaslání učebnice architektury

Nedávno adresátovi přeposlal čínskou žádost o misionářské posily a slíbil podrobnosti [KLE X]. Dnes slib plní a posílá výňatky z dopisů, které přišly z Mexika, částečně v tomto dopise, částečně v příloženém dopise pro purkrabího [nedochován].

České drahokamy velmi poslouží indickým misiím a jistě též přinesou větší úctu Čechám. Drahokamy vzbuzují u Španělů touhu a obdiv. Při jejich zaslání je však třeba opatrnosti, zmiňované v předchozím dopise [KLE IX].

Prosí o bližší ozřejnění adresátových záměrů, které naznačil v minulém dopise. Ke Španělům není však žádoucí být příliš velkorysý, a to ani slovně. V Čechách probouzí zdvořilý tón úctu adresáta k pisateli, u některých Španělů spíše povzbudí domýšlivost adresáta. Se Španěly je vhodné jednat méně zdvořilým a sebebepokořujícím tónem, naopak, je třeba jim spíše ukázat svou vlastní vážnost a autoritu, stejně jako to dělají oni k jiným.

Nyní k novinkám z Mexika. Purkrabímu zaslal obecnější informace, adresátovi zaslá ty, které se více týkají SJ, nebo poslouží k pobavení.

Poloha a vlhkost města Mexika, které je celé obklopeno jezery. Kostely a sakristie jsou postaveny na náspech. Sluneční žár je obrovský a mimo město nejsou místa, kam by se dalo jít na procházku. Za městem jsou už jen jezera a příjezdové cesty. Nejsou tu žádné stromy, které by poskytl stín.

Potraviny a voda jsou v Mexiku prý bídné, olej tu chybí zcela, vína je tam poskrovnu, a tak jej v koleji dostávají jen vybraní jezuité, a ještě málo. Způsob podávání vína v Mexiku.

Odlišné ceremonie během stolování a stravování. Bídná zelenina. Odlišná pokrývka hlavy. Hojná konzumace nápoje čokolády, který je velmi sytý. Vše vysvětlující mexické rčení „*assi se usa*“ [„tak se to dělá“].

Ať se tím kandidáti misií nenechají odradit. Kleinovi už rozdílné zvyky nepříjdou tak úsměvné, neboť je ve Španělsku osobně poznal. Odlišné zvyklosti jsou maličkosti ve srovnání s tím, co musí zakusit misionář v misiích.

Nevraživost Španělů k mexickým kreolům (potomkům Španělů narozeným již v Americe). Nezdravý patriotismus iberského světa. Kdo se chystá do mexických misií, nemůže počítat s italskou vlídností ani německou pohostinností ani pohodlím a leskem české provincie.

Nyní pár důvěrných sdělení. V misiích je zapotřebí znalost architektury, Klein se jí již začal věnovat. Jak adresát vidí, láska ke Kristu jej přivádí ke všem povoláním: k lékařství, chirurgii, znalosti hospodaření (kterému se nikdy nevěnoval), zemědělství, nyní k tomu přidává architekturu. Snad vztyčí v misiích i kostel. Prosí adresáta, aby mu na pražském trhu u norimberského či řezenského knihkupce zakoupil výkres s pěti druhy sloupů (toskánský, jónský, dórský, korintský, složený), u nějž jsou v příložené knížce uvedeny základní parametry těchto sloupů, potažmo celé architektury. Knížka stojí 15 krejcarů. Její německý titul. Další způsoby, jak knížku a výkresy získat. Způsob, jak výkresy rozřezat, aby se vešly do dopisu a mohly být zaslány Kleinovi do Sevilly. Ve Španělsku není knížka s výkresy k sehnání.

[Postskriptum:] Norimberský knihkupec může knížku zaslat do Prahy i poštou. Prosí o sdělení, zda purkrabí dostává jeho poštu a zda adresátovi sděluje její obsah.

[281]

^a *ab Hispali abiens, dirigit index „↑“ inter Pax Christi et Dum plura..., cui indici scriba add.:* im Original umkehrt geschrieben

Reverende in Christo Pater!
Pax Christi.

Misi nuper ad R. V. litteras è China Philippinas pro operariis submittendis scriptas²²⁴, ac promisi me fusiùs aliis ad R. V. proxime scripturum. Promissis hodie sto, quibus nonnulla è litteris Mexicanis exce[r]pta* transmitto, partim* hoc folio contenta, partim* inclusis et Excellentissimo D. Burggravio inscriptis, qui eas dubio procul R. V. communicabit, quod id jam pluribus ab ipso petierim.

Responsorias autem meas* ad amantissimas* R. V. litteras 2. Augusti datas jam R. V. acceperit, quibus ostendi, quis modus commodissimus esset gemmis Boëmicis nos et Indias ditandi. Sit R. V. certissima eas maximopere tam hic, quàm in Indiis aestimandas, omninoque multum existimationis Boëmiae nostrae conciliaturas, maximè si, ut solent, egregie* politae mittantur. Certè si ego media haberem, ut non habeo, egregiam earum patrem huc deferri facerem, utpote securus me cum illis plurimum desiderii in hujatibus excitaturum* et, ut ajunt, plurimum inde honoris relaturum. Cautelis tamen iis, quas scripsi, R. V. uti dignetur, quas maturâ admodum deliberatione exoravi.

Qvoad correspondentiam, de qua R. V. mihi aliqva in suis insinuabat, nihil adhuc movi, utpote qui R. V. mentem eâ super re ulterius aperiri mihi exoptem, nam si eam nihilominus à me procurari R. V. jusserit*, facillimum id mihi erit efficere. Nolim tamen R^m V^m [282] cum Hispanis nimis se liberalem ostendere, maximè verbis, quae apud nos quantò plus affabilitatis ac minus affectatae auctoritatis habent, tantò amplius aestimationis pariunt. Apud Hispanorum verò aliquos fortè non aestimationem scribenti conciliarent, sed facerent, ut is, ad quem scribuntur, majorem de se ipso opinionem concipiat; apud aliquos dico*, nam multi hujus genii non sunt. Aliquibus tamen aliquid nimiae de rebus suis existimationis agnatum esse, jam mundo notum est. Unde optimum est ita cum eis agere, ut neque nimium eis deferatur, neque coram eis se quis etiam urbanitatis causâ humiliet, sed potius eandem erga illos auctoritatem ostendat, quàm illi erga alios; alias confirmantur in suo sensu non (aliqui iterum dico, non omnes) optima nadiontes*^a.

Nunc ad ea, quae ex litteris Mexicanis huc excerpti, accedo*: qu[ae]* ideo reliquis ad D. Burggravium scriptis non immissus, quia de rebus nostris sunt, potius ad recreationem Nostrorum scripta, quam ut in notitiam* exterorum* veniant.

Itaque iisdem in litteris, è quibus ea, quae ad Excell[entissimum] D. Burggravium scribo, excerpti, addit P. Gaspar de las Varillas: situm urbis Mexicanae esse vehementer humidum, utpote quae tota lacunis cincta sit, atque eam ob causam Ecclesias et Sacristias asseribus stratas esse, uti 28 omnes reliquas contignationes inferiores, quae habitentur, [283] quamvis paucae illae sint. Solis aestum esse vehementissimum; neque patere extra urbem loca ad deambulandum, eò quòd aliud circa eam non sit quàm lacunae et viae stratae, per quas exitur* è portis* atque intratur, nullam ab arboribus habere umbram aut protectionem à radiis solaribus tam illic intensis*, atque adeò deambulationem omnem intra urbem institui debere.

Panem aqvam, carnem mala esse (quae tamen cum illa ab aliis descriptâ rerum abundantia non combino), nullum oleum, ne quidem pro Venerabilis Sacramenti lampade, utpote cujus loco se vana incendatur candela. Vini tantum cuilibet apponi, quanta esset octava pars sextarii vestri, aut decima, et hoc ipsum non omnibus, sed Sacerdotibus, qui Scholastici non sint, omnibus, et aliquot Fratibus Coadjutoribus, qui aliquot jam in Religione annos numerent; modumque, quo istum[!] apponatur esse, quòd Subminister, postquam omnes mensae assideat, intret cum feretro, in quo fert aliquot veluti passerum pocella, in quibus pauxillum vini sit, quod distribuitur iis, quibus destinatum est.

^a radiantes[?]

In refectorio infinitas esse ceremonias. Patres omnes, cùm primùm intrant, quadratum capiti imponere, et si Superior non adest, qvi designet, qvis mensae benedicere debeat, intrare Subministrum (qvi sit Scholasticus non Sacerdos, seu ut ipsi *lar* [?]* vocant, Frater Scholasticus aut Frater Studens) et designare, qvis benedicere debeat. Mappulam qvi [284] tollat seu explicat, primum esse Superiorem statimqve* id ipsum ab aliis, sed ordine prosequentibus factitari, nemine ante se priorem in ordine sedendi mappulam explicante vel, qvia personarum Collegii numerus ad 140 ascendit, notabile temporis spatium in hanc ceremoniam insumi; atqve adeo nullo die *ferinto**^a mensam primam non ascendere ad tres horae quadrantibus. Nostros in refectorio cantare *Laudetur Sanctissimum Sacramentum et Immaculata B. V. Conceptio*, etiam[?] aliaqve in hunc modum, qvae scribi non possint. Fructus hortenses malos et aqvosos esse et paucos earu[m]* species. Per domum plures Nostros incedere cum *villa**^b quadrato suppositâ instar eqvini super caput straguli (ein pferdtdecken), imò hoc modo etiam ad Confessionale eos procedere, erecto collari vestis domesticae qvasi instar cuculli eo uti vellent; parum eos qvidem in mensa comedere, imò ad refectorium ire, et vix aliquid sumere*, sed ad mirum non esse ob usum chocolatae frequentem, qvi ità satiat, ut famem* egregie compescat. *Videlitas*[?]* R. V., qvid non etiam in Mexico lepiditatem* producat, *ly**^c: assi se usa.

Sed haec et similia nihil curent, qvi à DEO in eas partes vocantur, utpote qvibus id nequaquam eripiet egregias pro DEI gloria laborandi occasiones: Mihi certè nihil ejusmodi rerum amplius tam lepidum videtur, utpote qvi tales aut similes historias* jam hic viderim, et jam aliquoties* in choro egregie monachizaverim. Credo ad solatium [285] et complacentiam R. V. et omnium Pragensium, si me vidissent et audivissent. Imò ex industria talia ad RR. VV. scribo, ut iis jam praescitis, eorum lepiditate non terreantur huc et in Mexicum venturi; cogitentur has esse nugas minimas respectu eorum, qvae Viro Apostolico patienda se offerunt; qvanquam, qvi noret eorum lepidis* consuetudinibus accomodare, se non tenebitur; qvod ipsi non nimis apprehendent[!].

Addit idem: criollos (hoc est ex Hispanis parentibus in Indiis natos) nostros esse vehementissime ab Hispanis Europaeis aversos (qvanquamvis ipsi criolli primaria officia habeant), verbis qvidem officiosis prolixos, sed qvae ad effectum non procedant, jamqve se duobus illic mensibus commorantem necdum ab ullo, vel ceremoniae gratiâ, ad unum chocolatae pocellum (*chicara voca[n]t**) invitatum* esse (qvod qvidem plures etiam nostrum, qvi* hic sumus, de hujatibus* dicere possemus) et esse homines corpore debiles ac suae terrae magnopere aestimantes, cui nullam in orbe parem esse censent (qvod qvidem postrema etiam de nonnullis hic degentibus non incongruè diceretur*). Unde tanto facilius laboriosas Missiones, et maxime frigidas ad polum* Arcticum* ascendentes sibi* obventuras sperare possunt, qvi huc venturi sunt. Verbo: qvi ità comparati huc et in Indias venerint, ut neqve Italicam Charitatem, neqve Germanicam hospitalitatem, neqve Provinciae suae Boëmiae splendorem, decorem ac commoditates (saltem* non tam intensa [286] omnia) expectent à Nostris, illis non adeò multa improvisa aut lepida nimis occurrent. Haec communia.

Nunc particularia ac privata qvaedam Reverentiae Vestrae qvàm confidenter*, tam demissè proponenda habeo. Ex relatione de insulis Marianis, qvam ad Ill[ustrissimum] et Excell[entissimum] D. Burggravium mitto, R. V. intelliget facilè, qvantopere in Indiis necessarium sit Architectonicam, qvanquam fieri potest, callere, cujus etiam condiscendae labori jam me dedicavi. Mi R. P. Joannes! Bene videt R. V., qvòd me charitas Christi urgeat, ut qvanquam in me est, omnibus omnia fiam. Praeter Medicinae Chirurgicaeque Studium (prioris qvidem per memet ipsum, posterioris verò per Indum fidelem, qvem mox ab adventu meo in Indias in Chirurgicis instruere conabor* exercendis*), cui non pauculas hactenus horas

^a ferculo[?]

^b silla[?]

^c scilicet[?]

impendi. Factus sum etiam Oeconomus (quod cum scribo, me ipsum ridere* cogor, utpote qui tam semper ab Oeconomia tractanda alienus fuerim) et disco omnes modos terram colendi, quomodo haec et illa legumina*, ubi quando plantanda, pecore* curanda, oves, boves, etiam omnia in bonum pauperum Indorum, et fiam DEO juvante etiam Architectus, saltem id solatii habiturus, ut spero, quod Ecclesiam aliquam DEO meo in Orbe altero mea arte ac ingenio erecturus sim. Ad hoc postremum R. V. egregio auxilio mihi fuerit, si quod nullo suo labore, et prope nullo sumptu potest, proximis nundinis post festum B. V. Purificatae Pragae celebrandis, per aliquem Scholasticum [287] emi mihi curaverit folium quoddam chartae regulis expansum, in quo quina* columnarum genera* aeri incisa sunt, videlicet Toscana, Ionica, Doria*, Corinthia, Composita (in quibus ferè tota ars Architectonica* fundatur) cum suis dimensionibus et proportionibus, quas tum imago ipsa, tum adjunctus ei libellus Germaniacus egregie explicat. Habebit eas bibliopola, qui Norimbergâ Pragam ad nundinas venire solet aut Ratisbonensis²²⁵ aut alius; et constabit forte 15 cruciferos. Titulus folii est etiam libello communis ac ita sonat: die fünff Ordnung der Seulen in einer bequemen form nach dem Zürcher Seülenbuch eingerichtet, mit fleiß aussgetheilet und den Liebhabern der hoch Edlen Baukunst, insonderheit aber den Bildthauern, Mahlern, Steinmetzen, Schreibern undt Zimmerleuthen zum besten Vorgerissen, und auffs deutlichst erkläret durch Georg Andream Böckele Baumeister und Ingenieur in Franckfort am Main. Additur in libelli fronte: Nürnberg in Verlegung Johann hoffmans etc. Si apud bibliopolam non invenirentur, fortè eas Charissimus Ridel noster, Neo-Pragae arculus ac habebit, vel alius quis. Possunt autem commodè mitti in litteris, si resectis marginibus vacuis columnae singulae* vel binae simul cum adscriptis litteris, cifris arithmeticis aliisque proportionibus adscriptis, quae rescindendae* non sunt, adi*^a columnis suis rescisso tu[m?]* titulo Germanico superne à reliquis a summo rescissae componantur seu condantur* [288] eo modo, quo nostrae literae complicantur (litteris, qu[uae]* in spatiis intermediis columnarum sunt, non violatis et ad me per Romam aut per P. Gerstman transmittendae)* et in alio involucro* libellus etiam complicatur. Parcat autem R. V., quod rem tam mihi necessariam tam confidenter* petam, qu[ae]* hic nullo pretio persoluto obtinere valeam, illic cum* tam facile haberi possit.

Commendo me Sanctissimis R. V. Sacrificiis cum salute ad omnes.

11 Novembr[is 1679].

Rever[entiae] Vestrae
Servus in Christo,
Paulus Klein

P. S.: Si aliter haberi non possent*, facile eas bibliopola Norimbergensis post suum Praga discessu et Norimbergem reditum ad R. V. in literis Pragam mittet, unde ad me transmitti poterunt: Norimbergae enim habentur in copia. Placeat R. V. etiam mihi brevissimè mihi[!] curare per aliquem* insinuari, quot et qu[ua]les* epistolas meas* D. Burggravius acceperit et RR. Vestris communicaverit.

KLE XII

Poděkování Janu Tannerovi za české drahokamy pro misijní účely; příbuznost „tatarského a slovanského“ jazyka

^a addi[?]

Obdržel dopis adresáta [Jana Tannera] z 9. prosince [1679]; podivuje se nad jeho pozdním doručením.

Mnohokrát děkuje za námahu, kterou adresát věnuje podpoře zámořských misí, a to tím, že sehnal české drahokamy, které mají misionářům v Číně (kam se Klein domnívá, že se dostane) pomoci obměkčit mysl tamních „magnátů“ za účelem jejich snazší konverze ke křesťanství. Organizační pokyny stran odeslání drahokamů do Španělska. [Česky:] Je možno přiložit menší dárek i pro misijního prokurátora, aby ho nemrzelo, že žádný dárek neobdržel a „dostal větší chuť“ zásilku doručit Kleinovi, případně ji za ním poslat do zámoří. [Latinsky:] Stačí požádat prokurátora, aby zásilku poslal za Kleinem; prokurátor bude již vědět kam. Další možnost zaslání: přes Řím. Nejspolehlivější možnost: přes české misionáře, kteří by případně cestovali z Prahy do Cádizu. Další možností je cesta přes prokurátora milánské provincie. Na obálky stačí uvádět tituly, jména těchto hodnostářů nezná ani Klein.

Posílá „prozatímní“ děkovné dopisy dobrodincům, kteří drahokamy pořídili: [pražskému?] arcibiskupovi, hraběti Vrbnovi a baronu Přebořovskému; prosí o jejich přečtení, doplnění, zapečetění a doručení.

Odpověď na adresátovu otázku, kde budou drahokamy nejužitečnější. Jsou-li určeny pro „pohanské vůdce a magnáty“, pak jich nebude zapotřebí v Americe a Mexiku, protože tam už žádní „magnáti“ nejsou. Na Filipínách už část domorodých vůdců konvertovala. Největší užitek budou mít kameny v Číně.

Důvody jejich užitku v Číně: 1. nejsou tam naleziště drahokamů a ani nejsou příliš importovány, protože Čína má jen malé obchodní vztahy s orientálními zeměmi, kde se drahokamy nachází, a tak jsou kameny v Číně velmi drahé; Čína je navíc vzdálena od asijským nalezišť drahokamů „stejně, jako od Evropy“. 2. České drahokamy jsou žádané a oceňované; ty, které s sebou veze **Josef Neuman**, probouzejí touhu je vlastnit i u Španělů. V Číně jsou evropské cennosti stejně exotické a vzácné, jako v Evropě čínské. Klein se domnívá, že díky svým matematickým znalostem bude vyslán právě do Číny [což se nestane; Klein zůstane na Filipínách]. České drahokamy budou na čínské magnáty dělat jistě velký dojem, neboť dojem dělají už na Evropany.

Pokud jde o adresátovu otázku stran příbuznosti „slovanského a tatarského“ jazyka, nedokáže Klein podat jistou odpověď, neboť tu není nikdo, kdo by oba tyto jazyky ovládal, s výjimkou českých misionářů, kteří umí česky; tatarsky ovšem neumí nikdo. Klein prozkoumal mapy „Velkého Tatarska neboli Číny“ a našel místní jména, která se foneticky podobají českým místním názvům [jde ovšem o ruská jména, nikoli tatarská]. Příklady takových podobností; přirovnání „tatarských“ míst k české realitě. Klein se domnívá, že jazyková příbuznost zde existuje a že znalost češtiny se bude hodit při studiu „tatarské“ řeči.

Prosí o zjištění, zda purkrabí obdržel Kleinovu korespondenci s deseti různými zprávami z Indie a Španělska, jejichž jmenovitý seznam uvádí.

Prosí o sdělení, zda purkrabí adresátovi tyto zprávy přeposlal.

Zdraví české jezuity.

[367]

Reverendo in Christo Pater!

Pax Christi et felicissimum Pascha!

Literas R. V. 9. Decembris datas praeter omnem consuetudinem primò post 3 menses, id est heri seu 11. Martii accepi; nec possum satis mirari, ubi tam diu haeserint, adeò ut literas R. P. Frölich 21. Decembris, hoc est 12 diebus post literas R. V. datas, 14 tamen diebus citius acceperim.

Mi R. P. Joannes! Qvomodo R. V. sufficientes gratias reddere possumus pro labore tanto, qvem* nostrî causâ suscipit, imò pro zelo tam magno pro Missionibus nostris et miseris infidelibus? DEUS R. V. in centuplum retribuatur omnia* et R^m V^m diu nobis et Missionum nostrarum bono servet incolumem! Interea habea[t]* gratias R. V. meo et PP. Missionariorum nostrorum nomine pro tanto affectu, sollicitudine et labore etc. Gemmas suppono R^m V^{ram} jam misisse in comitatu D. Legati Marchionis de Grana, qvem audivimus venturum in Hispaniam; qvi si saltem in Aprili Pragâ discedet, adhuc eas tempestivè accipiam; nec est alia melior occasio, etiam deinceps tenenda, si liceat, qvàm ut per Legatum vel cursores, qvi ad hos mittuntur (si fieri possit) huc mittantur, cum inscriptione triplici, qvarum intima sit ad me, proxima ad P. Procuratorem Indiarum Generalem Hispali residentem Petrum de Espinar vel qviscumqve* fuerit (cum titulo „N[omen] N[escio]“, si alius [368] ignoretur); tertia seu extima ad P. Procuratorem Indiarum Occidentalium Madriti residentem, adjunctis ad utrumqve* literulis*, ut velit ad me promovere inclusas gemmas (neny pak potřeba aby račily psat, že ge račy darowat, aby ge nemrzelo, že gim darowane negsau, ačkoliwěk taky by račily močti[!])

zdegssimu, to gest w tom městě zastawagicimu poslati ňakey dárek, gako ku příkladu křížek z maličkých diamantu, nebo nětco takowyho (ale wssak wlasst od gnych, aby on ostatní ne odewřel) nebo tak tim wětši chut dostane aby mně ge poslal, wlasstě pak budely se domniwati, že negsau darowane ale kupowane, a stim[!] dárkem nezapomene na to, aby ostatek do Indie poslal), qvòd ille faciet, sicut non sit opus R. V. sollicitari de iis per Americam alicui* commendandis, sed sufficiet rogare ipsum P. Procuratorem, Hispali manentem, ut eas dirigat ad me eò, ubi me sciverit esse, seu in Marianis seu alibi; qvanqvam id R. V. ipsa facilè resciet ex me. Si verò haec via iniri non posset, mitta[t]* eas R. V. per Romam, substituendo pro inscriptione extima stet[?] ad P. Procuratorem Indiarum Madriti residentem (ut supra dicebam) aliam, videlicet ad P. Procuratorem Assistentiae Germanicae Romanum, reliqvis verò interioribus duabus servatis et inscriptis, ùt supra. Vel, qvòd optimum, et tutissimum* est, si qvando aliqui Missionarii è nostra Provincia in Philippinas ituri* sunt (brevi enim veniet novus Procurator, utpote qvi hoc anno in Philippinis jam [369] eligitur, ùt dicit Noster P. Procurator), per eos tutissime mitti possunt. Deniqve si non* hoc arrideret, Genuensis via superesset per Mediolanensis Provinciae Procuratorem, qvi eas Genuam ad Patrem Procuratorem Hispaniar[um] et Indiar[um] ibi residentem {nomina* eor[um] à me R. V. sperare non potest, qvia partim ea nescio, partim ipsi mutantur, et sufficit titulus generalis N[omen] N[escio]} et ille ad Hispali residentem Procuratorem commovebit[?] per naves Genuenses.^a

Magnatibus benefactoribus à R. V. et R. P. Frölich insinuat, videlicet Celsissimo Archiepiscopo, Excellentissimo D. Comiti Wrbna et Illustrissimo D. Baroni Pržehoržowsky scribo gratiarum actorias pro interim, qvas R. V. apertas mitto, ut eas aperire, legere, et si videbitur aliqua addere possit, ac curare aliter describi et titulo singulorum adscripto, eisdem extradi, parvo aliquo, seu Patris Ministri sigillo clausas. Parcat rogo R. V., qvòd haec ita confidenter petam*.

Qvòd R. V. qvaerit: cui potissimum gemmae mittendae sint, cui parum, cui nihil? Respondeo: si R^{ae} V^{ae} mens est, ut Principibus ethnicis et Magnatibus eae* pro dono offerantur ad animo eorum Christianitati conciliandos, viderentur Americanis Missionariis, seu Mexicanis nullae mittendae, qvia non sunt ibi Principes et Magnates gentiles ulli amplius, saltem qvòd constat. In Philippinis verò sunt aliqui partim jam conversi, ùt Rex Sias, partim adhuc gentiles, ut Rex Mindanao seu Coralates (qvi adhuc vivit), Rex Terrenate. At verò nullibi melius in ordine ad hunc finem impendentur, qvàm in Chinis, de qvibus R. V. prorsus malè persvasa est eas illic vili loco habendas, idqve propter seqventes rationes.

Primo, qvia in ipsa China nullae nascuntur aut reperiuntur gemmae, ut [370] apparet ex relatione, qvam D. Burggravio misi, vel saltem paucissimae; consequenter* qvae* illic habentur, ex India Orientali, Mogore, Malacea habentur, qvae regiones partim* cum Sinis commercia* non habent, ut Mogores, aut saltem permodica; partim gemmas suas sat caro pretio vendunt (videtur autem R. V. putare in India Orientali gemmas levi pretio et copiose haberi, cùm interim revera in ipsis gemmi fodinis carò revera venumdentur, maximè Ceilanenses et Decanenses ac Malacenses, de rupe, ùt vocant, vetere et nova, qvae partim sub Hollandorum (ùt Malacenses et Ceilanenses), partim sub gentiliū potestate sunt (qvi jam ab ropaeis eas carò aestimare didicerunt ac non nisi carò vendunt), et à China notabili spatio distant, navi ex Ceilan et Decan (unde plurimi eruuntur) tanta ferè in Chinam, qvanta in ropam est distantia et navigatio. Itaqve Chinae gemmas ex propinqvo habere non possunt, nisi à Mogore, cum qvo tamen nihil ferè habent commercii (prohibitum enim est Chinensibus commercia exercere cum vicinis, et ut ea cum Japone, Philippinis et Sian habeant, dissimulatur* potius, qvam conceditur) et Cambria; et esto haberent, non ideo gemmae levi eis pretio venirent.

^a Genuam ad Patrem Procuratorem ... per naves Genuenses. || *sub signo* ¶ *add. scriba in margine folii; deinde sub signo* * *add. hanc adnotationem: Wegen Undeutlichkeit ist nicht bestimmt, ob dieses Komment an die obige Stelle gehört.*

Secundo, quia non ideo, quod Orientales habeantur, putare R. V. debet has nostras Boëmicas vili aestimandas; hîc enim Hispali habentur procul* dubio et satis* copiosi Orientales maximi adamantes, et tamen eos, quos P. Neuman attulerat, avidè expetebant dicebantque de eorum* uno majore, revera esse domum, [371] si offeratur, Principe dignum. Praeterquam quod ob eximiam suam polituram vel solam sufficienter* animos spectantium allicerent, quam gemmarii hujates in iis admirabantur. Et nonne Philippinae Orienti viciniore sunt quam China? Et tamen, quomodo eas vel visas expetebat Procurator noster Philippinicus? Licet aliunde* periculum pretii earum in itinere aliquo fortè perendi postea in se suscipere noluerit. Itaque candidè R. V. fateor nullibi eas melius, quam in China impendendas, seu me eò mitti contingat, seu alium, cum ibi vel maxime Magnates sint, quos muneribus fidei nostrae conciliare necesse est, quique res ropaeas* hoc ipso ita aestimant, sicut nos Chinicas et Indicas, atque gratissimi instar doni earum gemmarum quaslibet, si offerantur, accepturi sunt, ita ut sine dubio maximum hac ratione fructum R. V. factura sit. Equidem me aliquando in Chinam intendum asserere non volo; illud tamen assero, si in Philippinis fuero et aliqui ex iis Missionarii iterum in Chinam mittendi sint (quod valde probabile esse patet ex iis, quae alias scripsi), neminem proximiorum fore quam me propter Mathesim, cujus solus ego inter Patres Missionarios Philippinicos aliquid intelligo; tum, si mitterer*, credo me plus honoris apud Chineses aliis muneribus non facilè relaturum, quam cum gemmis istis, quae si Hispanorum oculos ita perstrinxerunt, qui eas ut ropaeas non ita aestimant ut Orientales, quantum amplius perstringerent oculos Chinesium, quibus ropaea [372] tantò pretiosiora sunt, quantum ropaeis ipsis viliora*? Haec in ordine ad dubium, quod R. V. incidit, an gemmae nostrae in Chinis tanto in pretio habendae sint, quam alibi?

Quod linguae Tartaricae cum Sclavonica affinitatem (circa quam R. V. exactius informari desiderat) attinet: non est modò medium aliquid hac super re certum et exploratum intelligendi, cum nemo adsit, qui linguae alterutrius notitiam habeat, praeter nos, qui Boëmicam novimus, qualis vero sit Tartarica, absolute non novimus. Eam tamen Boëmicae seu Sclavonicae aliquo modo affinem esse in eâ, procul dubio fortissimâ conjecturâ, opinatus sum, quod Tartariae Magnae seu Chinis vicinae tabulas Geographicas lustrans, haec et similia locorum nomina, linguae Sclavonicae magna vestigia, invenerim: beloï ostrov (id est byly ostrow), Sola reca (id est Sola řeka), Pesidi reca, Tenescia reca, Weliki Perm, Weliki Tumen etc. Aliae verò, estò manifestè Sclavonica non sint, terminationem tamen vel similitudinem* aliquam cum Sclavonicis communem habent: ut Protacka (protaczka) Isosowia, Rymnice, Beresowa, Cossin, Kithaisco, Gruflina, Taingin, Ciorze, Chianca (gako u nas Colin, Budin, Bilina, Klodsko, Kuttna, Pisesca, Plsna etc.). Item alia Carcham Cotam etc. (gako u naß Pñbram etc.) Belgian, Carocoran (gako u naß Wodian, etc.), Moscovia verò Tartariae finitima manifestissimè à Sclavoni[c]a* lingua deducta habeat locorum nomina et Polonicis valde affinia; atque ita conjecturam feci, Tao[?]* gentes has, ut loco et urbium nominibus, [373] ita et lingvis vicinas* et affines aliquod esse, quae affinitas, estò non nisi modica* esset, magno statim ad lingvas eorum discendas foret adjumento. Et verò, si quis mappas* Moscoviae cum mappa Poloniae combinet, statim videbit eas* affinitibus uti, et pariter si Tartariae, maximè qua Moskoviaef[?] vicinior est, cum Moskoviticis mappam conferat. Haec de lingvis.

Nunc aliquid adhuc R. V. rogare audeo, videlicet, ut si adhuc ante meum ex Hispania discessam, seu per se, seu per aliquem* Scholasticum scribere dignata fuerit (quod si factura esset, statim ab acceptis his seu quantumcunque faciendum esset, cum sint hae ultimae, ad quas responsum expectare possumus) dignentur unà adungere (atque adeo id prius per aliquem* explorare), an Excellentissimus D. Burggravius acceperit omnia, quae ei misi de rebus Indicis, videlicet: 1° literas Vicariorum Congregationis de propaganda fide ad Nostros Tunqvinenses, cum responso istorum; 2° sepulturam et epitaphium Patris Gabrielis Magellanes; 3° relationem de iis, quae gessit P. Emmanuel Ferreyra in Tunqvin; 4° martyrium Patris Sebastiani Monroy in insulis Marianis recente[r]* occisi; 5° relationem de statu Ecclesiarum

Orientalium; 6° relationem de insulis Marianis seu annuas anni [16]76; 7° relationem de itinere Nostrorum in Mexicum cum priore flotta; 8° relationem de quibusdam rebus insular[um] Philippinarum; 9° relationem de rebus Sinicis; 10^[o] relationem seu descriptionem ludorum taurilium.

Praeterea dignetur significare, quae ex his RR. Vestris [374] communicaverit; ego enim petii semper ea RR. Vestris communicari. Si vero R. V. mandare mihi aliquod voluerit*, id, ut dixi, statim ab acceptis his faciat, ut adhuc R. V. in aliquo servire poss[um]*.

Saluto reverentissimè R. P. Rectorem, R. P. Frölich, R. P. Wenc[eslaus] et Sigism[undum] Hartman, R. P. Wolff, totamque S. Domum.

Hispani, 12. Martii 1680.

R[everentiae] V[estrae]
Servus in Christo,
Paulus Klein

Reverendo Patri in Christo
P. Joanni Tanner Societatis JESU
Pragae, ad S. Clementem
in Boëmia

KLE XIII

Problémy s nedoručovanou korespondencí a cenzurou, hledání bezpečných korespondenčních cest

[**Latinsky:**] Obdržel dva dopisy adresáta [Jana Tannera], ve kterých byl zpraven o zaslání drahokamů (*gemmae*).

Jezuité mají v Seville zakázáno čtení novin, Klein se o dění ve světě dozvídá z korespondence. Kvůli lajdáctví, nezájmu a cenzuře na španělské straně nebývá korespondence doručována; je nadšen tím, že se nyní otevřela nová a bezpečná cesta k zaslání korespondence skrze prostředníky. Udává pokyny k zaslání korespondence touto bezpečnou cestou.

[**Česky:**] Pro jistotu, totiž kvůli možným nepovolaným čtenářům i cenzuře, navrhuje tajné šifrované písmo, jehož kód příkládá.

[**Latinsky:**] Vděčně děkuje za zaslání dary a předpovídá adresátovi bohatou odměnu v posmrtném životě. Prosí o modlitby za misionáře.

[Postskriptum 1:] Slibuje děkovné dopisy mecenášům. Vysvětluje, proč nepsal rektorovi a vadí mu, že „veliký páni“ (tj. purkrabí) se patřičně nevěnují jeho korespondenci.

[Postskriptum 2:] Přípravy na odplutí přes oceán jsou v plném proudu. Informuje o podrobnostech očekávaného odjezdu.

[Postskriptum 3 na zvláštním papírku:] Příkládá dopis pro Václava Šternberka a prosí o jeho doručení.

[375]

Hispani, 4. Junii 1680.

Reverende in Christo Pater!
Pax Christi.

Elapsâ hebdomadâ reddita mihi est utraqve R. V. epistola, ea videlicet, qvam 2^â et qvam 30. Martii dare dignata est, qvibus jam Pragâ ablatas esse gemmas significavit monuitqve eas Madrito repeterem, qvòd ego statim alterâ ab epistolis acceptis die feci, qvâ per Hispaniam tantùm proficiscens* cursor abibat, unde responsum ad R. V. in diem hodiernam differe coactus sum.

Utrùm jam Madritum advenerit Excellentissimus D. Legatus, scire adhuc neqveo, qvòd prohibitis nuper à Consilio Aulico gazetis, quid rerum in orbe agatur, etiam propinqvis in urbibus*, omnino ignoremus; id tamen proximè resciam ex responso P. Hieronymi Suitman, ad qvem ea nuper ac literas expedivi, at et in his alias ad Pat[?] Perillustr[em] D. Seiller, juxta R. V. direcionem. Illud verò prorsus boni Angeli consilio factum est, qvòd huic Domino R. V^a ante ejus Pragâ abitum negotium hoc commendaverit, itâ enim planissimam nobis viam aperuit securae deinceps ad tempus saltem aliqvod correspondentiae; omnino enim facilior via non occurrit aut tutior aut mihi ad R. Vestram, aut R. V. ad me in Indias scribendi, qvàm ut per ejus manus deinceps literas ad invicem dirigamus, qvòd nisi faciamus, valde timeo, ne alterutrius partis epistolae naufragium patiantur; meae qvidem ad R. V. propter negligentiam eorum, qvi eas ex Indias venientes vel ad postam dare, gratis suscipiendas, [376] negligunt, unde strues literarum hujusmodi hîc invenimus. R. V. autem tantò magis, ob pretium, qvòd pro iis è posta levandis persolvi debet. Utriqve autem huic malo facillimè occurreretur, priori qvidem à me, qvi meas ad R. V. per manus dicti D. Seiller sub cooperto eidem inscripto facilè, ut spero, promovebo; posteriori verò à R. V., qvae suas ad me per eundem Dominum dirigere poterit, eundem eâ super re salutans rogansqve, ut eas in D. Legati involucro (prout ad Excellentissimum D. Legatum aliosqve ejus Administros mitti solent) ad se venire patiatur, ac deinde Seivillam sub involucro ad P. Procuratorem Indiarum P. Petrum de Espinar vel alium pro tempore futurum inscripto transmittere non gravetur.

Nihilominus pro majori securitate alias etiam per Romam ad* manus Patris Ampringer dirigere poterit R. V., per qvem fidelissimè et tutissimè huc omnes à RR. VV. ad nos datae advenerunt et absqve ulla difficultate nobis extraditae sunt; secus verò eae, qvae viâ directâ seu postâ communi per Madritum missae sunt. Abychom pak taky spolu se srozuměti mohly bez toho aby gini tomu rozuměli, W[aší] M[ilosti] posylam abecedu skrytyho kteremu zadney kromě nař rozuměti nebude; nebo ačkoliwěk čzesstině nassij taky ne rozumegi, nicmeně lipgi[!] gest giney taky spůsob míti kteremu zadney by ne rozumel; gest pak tento: že řad liter se přewrati a misto liter običegnich se dostavugi ty ktery po nich w abecedu osmy gsau tak že misto a račite napsat h, a tak dale misto b, i, misto c, k, misto d, l, tak že ku příkladu misto toho slowička Deus račte napsat Lmdb gak w přiloženým papyrku²²⁶ znamo [377] se čini. Posawad syce nam psani ne otwirawaly ale wssak mohlo by se to stati na potomu.

Qvid verò gratiarumm R. V. rependere possumus pro illa* tam paterna sollicitudine, qvâ tam ingenti suo labore pretiosa adeo dona in Dei gloriam per nos et salutem animarum inpendenda procurat, et à Proceribus Boëmiae Nostrae impetrat? DEUS R. Vestrae et illis pro his immortalem et protiosissimis maximor[um] ac heroicorum actuum gemmis distinctam nectat coronam in caelis, eaqve R. V. et illos in perpetuum gloriosissimè coronet, nos quoqve vicissim, si Deus aliqvam pro gloria sua laborandi occasionem nobis suppeditaverit, eorum bonorum R. V. ac illos et facimus et faciemus libentissimè participem, vicissim R. V. ac omnes totius S. Provinciae Matris nostrae Filios ac Fratres nostros humillimè rogantes, ne Fratrum suorum absentiaum et exulum obliviscantur, sed nobis in Sanctissimis suis Sacrificiis ac orationibus impetrent gratiam multa pro Deo O[ptimo] M[aximo] agendi et patiendi, qvòd est unicum nostrum in hac vita votum. Hoc itaqve faciant RR. ut iterum iterumqve humillime rogamus, vicissim perpetuam in orationibus nostris memoriam eisdem promittentes, qvorum omnium ac imprimis R. V. maneo

Servus in Christo,
Paulus Klein

P. S.: Qvae R. V. desiderat externis DD. exhibenda, proximis valedictoriis perscibam. R. P. Gratz proximè literis peculiaribus gratias agam, interim salutem peraman[378]tem praemitto*. R. M.[?] Dreysing etiam plurimas pro labore gratias. D. Comiti Wenceslao Sternberg proximè gratias agam literis ad R. V. inclusis, uti relios[?]* nuper gratias egi, qvas spero in manus R. V. venisse.

Adsaluto amantissime R. P. Rectorem ac R. P. Frölich caeterosqve domesticos omnes.

R. P. Rectori pridem nihil scripsi defectu materiae, nam qvas ad Excellentissimum D. Burggravium scripsi, supponebam Ei citò communicandas, qvòd si non futurum scivissem, ut posterius intellexi, byl bych toho dobře nechal, darmo gest; weliky Pany! Certè aegerrimè id tuli, maximè qvia tam frequenter* ea super re cum rogaveram, identidem rogans, ut R. P. Rectori et toti Collegio eas pro communi omnium solatio communicaret, cum impossibile mihi fuerit tantam machinam rerum saepius describere.

P. S.: 20. Junii abibimus Hispali Gades, inde verò vix ante medium Julii ob consvetam Mercatorum tarditatem*. Jam tamen sunt omnia in motu iter apparantium, convasantium etc. abib[im]us* navi cujusdam Domini de Moreda, qvae vocatur JESUS Nazarenus; pro singulis usqve in portum Veracrucis, ubi excendimus, solvuntur ducenti floreni pro victu et naulo. Erimus universim circiter* 26 aut 27, nam pro octo vel novem aliis, praeter* eos qvi adsumus, recenter licentiam impetravit P. Procurator Madrito. Et qvidem unus ex his est è nepotibus S. Francisci Borgiae, nuper Philosophiae studium emensus et nunc, ut ajunt, Madriti Sacerdotio initiatus. Plura non occurrunt. [379] Vivimus iterum, ut anno superiore, cincti locis peste infectis, uno eorum tantùm novem levcis hinc dissito. DEUS nos, sed imprimis RR. Vestras ab hoc malo custodiat! Verumtamen si ita illi placet, nec aliter.

Reverendo Patri in Christo
Patri Joanni Tanner Soc[ietatis] JESU
Duxae durch Aussig
~~Pragae ad S. Clementem~~^a
in Boëmia

(Inhalt einer nach dem vorstehenden u[nd] dem folgenden Briefe eingeklebten Zettels):^b

P. S.: Literas inclusas dignetur Illustrissimo D. Comiti Wencelao Sternberg, superscripto titulo et appresso sigillo minore, transmittere. Litterae et inclusae erant, fuerunt qvantae jam qvas accepi à R. V. à 18. Februarii.

E[!] ad qvem Patrem stet[?] Hieronymum Suitman Procuratorem Anglicanum Madriti residentem etiam deinceps in simili R. V. recurrere poterit.^c

^a *sub signo* * *add. scriba in margine.*: die Worte „Pragae“ u[nd] „Ad S. Clementem“ im Original durchstrichen.

^b *add. scriba*

^c *sub signo* * *add. scriba in margine.*: Die auf dieses komment bezughabende Stelle ist weder im vorstehenden noch nachfolgenden brieftexte angedeutet.

KLE XIV

Poděkování za zaslání drahokamy a příprava na odplutí z Evropy

Obdržel Janem Tannerem zaslání drahé kameny. Báł se, aby přišly včas.

Bůh zařídil, že včas přišly. Klein obstaral vyzvednutí krabičky s kameny u vyslance (který ji přivezl do Madridu) a po jednom z misionářů, který byl právě náhodou v Madridu, mu byla doručena do Sevilly. Vše se stihlo takřka na den před Kleinovým odplutím z Evropy.

Sluší se poděkovat Bohu nejen za stvoření tak krásných kamenů, ale i za jejich včasné doručení. Sluší se též poděkovat dobrodincům, hlavně [pražskému?] arcibiskupovi. A konečně, sluší se též poděkovat odesílateli Janu Tannerovi. Prosí o zprostředkování svých díků v Praze, písemně již poděkoval. Kameny budou sloužit ke spáse duší [jako dary pro asijské „magnáty“] a dobro šíření víry je třeba připsat na účet dobrodinců. Velký užitek budou mít kameny právě v Číně, ač se to nezdá. Kameny jsou velké a krásné, vzbuzují touhu je vlastnit, jak se ukázalo na kamenech, které s sebou veze **Jos. Neuman**. Kameny splní svou službu při šíření svaté víry především v jihovýchodní Asii. Znovu děkuje.

Další díky Janu Tannerovi, jemuž se náležitě odplaty dostane po smrti od Boha. Vzkazuje díky dalším osobám v Čechách.

Kameny schová a žádný z nich si neponechá; kdyby mu nebyly k užítku, dá je dalším misionářům mířícím do Číny.

Navrhuje spolehlivé poštovní cesty, přes vyslance v Madridu, přes Milán či přes Řím.

Dnes odejdou ze Sevilly do Cádizu. Prosí o modlitby za šťastnou cestu [misionáři ztroskotají hned v cádizském přístavu a Klein se vrátí do Sevilly na další půlrok]. Očekávají další misionářské posily.

Pozdravuje a loučí se.

[422]

Hispani, 18. Junii 1680.

Reverende in Christo Pater!

Pax Christi.

Feliciter – Deo sint laudes! – hesternae die redditae mihi sunt gemmae à R. V. submissae. Dubitaveram quidem, an ante meum in Indias discessum adventurae essent, quia hinc tempus ab accepta earum notitia perbreve, inde Excellentissimi D.D. Legati Caesarei adventum longioribus in itinere moris retardandum putabam.

Sed DEUS O[ptimus] M[aximus], cujus gloriae in animarum lucro impendendae sunt, ita svaviter omnia disposuit, ut opinione meâ longè celerius eas acceperim. Cùm enim de iis à R. V. jam missis certior factus uni de Patribus Madritanis negotium eas hac transmittendi commendâsem, Ψ^a ille mox eâdem die ad domum Excellentissimi* D.D. Legati se contulit ac cistulam* levavit eamque per unum de Patribus Commissionariis meis, Salamancâ ab absolutâ inibi Theologia huc revertentem et tunc Madriti praesentem (qua occasione nulla melior afferri poterat) huc ad me deferri fecit; adeò certè in tempore omnia gesta sunt, ut si vel unâ die serius vel R. V. literae, quibus de iis jam missis admonebar, advenissent, vel ego tardiùs Madritum scripsissem, eas in ropa vix amplius accepissem.

Itaque Deo Omnipotenti imprimis pro iis non creatis solùm (tanquam uno ex admirabilioribus et pretiosioribus hujus universi ornamentis, in [423] genere minerali, summo et nobilissimo atque adeò divinae sapientiae potentiaeque egregio vestigio), sed etiam pro iisdem huc tam benigne ac feliciter promotis gratias nos referre par est, tum verò Illustrissimis Domini Benefactoribus, ac imprimis Celsissimo Domino* Archiepiscopo reverentissimè

^a *sub signo Ψ in inferiore margine folii scriba add:* Weder auf dieser noch nächster Seite 138 des Originals findet sich die auf obiges Komment bezügliche Ergänzung im Texte vor. Vielmehr dürften sich dieses Komment auf den zwischen der 122 u[nd] 123 Seite des Originals eingeklebten Zettel beziehen, dessen Inhalt auf S. 122 (nach Originalbezeichnung) abgeschrieben wurde.

gratias agimus atqve R. Vestram, ut nostro id nomine ipsa utpote praesens agere dignetur, demissè rogamus, quandoquidem id ipsi per absentiam non possumus; per literas autem ipse nuper gratias egi singulis, quas in eorum manus* feliciter pervenisse spero. Interea quidquid boni in salutem animarum tam pretioso illicio ad summum animae suae bonum quaerendum plectarum à nobis gestum fuerit, id utiqve iisdem Illustrissimis Dominis Benefactoribus adscribendum erit; spero autem fore non modicum, ubicunqve demum gemmarum usus sese obtulerit, et vel maximè (contra quàm R. V. putet) in China, in qua frustra sibi R. V. nescio quam Orientalium gemmarum abundantiam persvadet, cum ut aliàs scripsi, longè aliter se res habeat, imò estò esset non modica, parùm ideo nostrarum gemmarum valori aut existimationi decessurum sit, quod quidem vel illa irrefragabilis de Hispania ac Philippinis instantia nuper scripta satis evincit. Nimirum et magnitudo et decor earum habet quiddam, quod maximum eas videntibus earum desiderium ingenerat, quod in paucis illis, quas P. [424] Josephus Neuman secum tulerat, satis patuit; patebit porro ampliùs in meis, ubi eas protraxero, id quod ob temporis angustias (cum heri ad vesperum primò eas acceperim) adhuc non licuit. Ego certè sic persvasus sum, hoc vel maximè medio me plurimum Magnatum infidelium animos mihi seu Sanctae fidei nostrae conciliaturum, illamqve praesertim (si quando in hujusmodi partes, v[erbi] g[ratia] Chinam, Tunquinum etc. transire me contingeret) satis alioquin cupidam Mandarinorum Majestatem. Itaque iterum iterumqve R. V. supplex fio, velit dictis Dominis Maecenatibus* demissas nostro nomine gratias referre ac* reciprocam gratitudinem nostram ac frequentem in Sacrificio Missae etc. orationibus nostris memoriam polliceri.

Sed et R. V. profusas omnino grates debere nos agnoscimus pro labore, molestiis, curis etc., quae R. V. memorari non patitur, sed imprimis pro amantissimo illo erga nos affectu, ex quo ista omnia procedunt, imò pro zelo Divinae gloriae propagandae tam ardenti, ut haec R. Vae consilia suggerat. Deus vero R. V. vicem rependat, quia Ille solus potest; et faciet, ut ego spero, copiosissimè. R. P. Gratz etiam humanissimas gratias, quas fusius explicabo literis propriis ante meum discessum adhuc ad eum dandis. Deniqve et R. M[agistro?] Dreysig pro auxilio R. V. in componendo etc. praestito*. Divina liberalitas RR. Vestrarum labores etc. gratos habeat et ut solet, centuplicato praemio hinc et in caelo remuneretur. [425]

Ego interea eas servabo in sequestro, quoad pateat, ubi ultimè campus laborum huic vel illi et mihi etiam assignetur, retenturus ex iis omnino nihil, si eò me mitti contingeret*, ubi usui non essent (non tamen, si in Chinam, quia in eo R. V. nunquam assentiri possum), sed aliis plenè distributurus.

Siquid vero deinceps R. V. mittere voluerit, mittat vel per Excellentissimum D. Legatum Caesareum (enixissimè gratiam agam), vel per Mediolanum, sic: R. V. dicit se eas posse promovere usque Mediolanum; ergo dirigat eas ad P. Procuratorem Provinciae Mediolanensis, Mediolani residentem, rogetqve eum (quisquis demum fuerit, nam nihil interest), ut eas Genuam promoveat ad P. Procuratorem Hispaniarum et Indiarum Genuae residentem (cui etiam alias literas R. V. scribere dignetur*, quibus eum roget, ut eas Hispalim promoveat ad P. Procuratorem Indiarum hinc residentem constanter, cui tertias literas scribere oportebit, quibus edoceatur*, quid sit, quod mittitur (non tamen scribat eas donari, ne fortè confiscentur, à quo non deberent) et ad quem mittatur, rogeturqve ipse, ut eas eò promoveat, id quod (hoc postremum) etiam facere oportet, dum per Romam mittentur; debebunt enim ad eundem Procuratorem Indiarum dirigi etc., ut supra). Vel tertio: quandocunqve ibit Procurator Provinciae ad Congregationem PP. Procuratorum, mitti poterunt ad Patrem Ampringer, qui eas datâ aliqua [426] opportunitate promovebit Hispalim ad P. Procuratorem Indiarum (ad quem semper adjungi debent literae, ut supra etc. rogariqve is speciatim, ut provideat*, ut mihi etiam extradantur, si essem in Marianis, nam alioquin esset periculum, ne directè in Philippinas mitterentur praeteritis nobis, qui* in Marianis viveremus; tunc enim nihil de iis acquireremus, unde rogetur, ut* moneat P. Procuratorem Philippinarum Mexici residentem, ut

si in Marianis sinus illic nobis extradantur, nec in Philippinas mittantur). Haec de modo eas promovendi.

Hodie post octiduum abibimus Hispali Gades, inde verò vix ante 14^{am} Julii. Itaque his acceptis R. V. nobis bene precetur jam in navi futuris dicatque *Salvos fac servos tuos, Deus meus sperantes in te, Mitte nobis*, D[omine], auxilium de sancto, et de Sion tuere eos!*²²⁷ Abibunt nobiscum (hoc eest enim praeter* eos, qvi à priori navigatione remansimus) octo vel septem alii Hispani in Philippinas destinati, qvos inter P. Franciscus de Borgia, unus ex pronepotibus S. Francisci de Borgia, et patruelis Ducis de Villa Hermosa, qvi Belgium gubern[-]* Necdum adsunt omnes. Interea non desistemus orare pro salute RR. VV. adeò jam periclitantium, ut Deus eos consoletur et opituletur. Orent vicissim RR. VV. pro nobis, ut DEUS nobis det gratiam Sanctissimam voluntatem Ejus per omnia adimplendi.

Vivat*, mi R. P. Joannes, et valeat! Deus R. V. cumulet omni caelestium bonorum plenitudine! Saluto reverentissimè R. P. Rectorem, R. P. Frölich, R. P. Wolff omnesque omnino domesticos à maximo ad minimum, qvorum omnium Sanctissimis Sacrificiis et orationibus me humillimè commendo.

Reverentiae Vestrae et omnium
Servus in Christo,
Paulus Klein

Reverendo Patri in Christo
P. Joanni Tanner Societatis JESU
Pragae, ad S. Clementem
In Boëmia

KLE XV

Rozloučení před očekávaným odplutím do Ameriky

Nastal čas se rozloučit. Jsou v Cádizu připraveni k odplutí do Ameriky, lodě jsou již naloženy.

Ze Sevilly vypluli 25. června večer (po řece Guadalquiviru). Průběh plavby a princip splouvání řeky oběma směry v závislosti na přílivu a odlivu; lodě vždy šest hodin plují a šest hodin stojí. Tímto střídavým způsobem absolvovali cestu k moři, na nějž vstoupili 28. června. Poryvy moře. Nový místokrál, který pluje do Mexika, chce odplutí uspišit, ale silné větry zastaví na tři dny nakládku lodí.

Složení výpravy misionářů, čítající celkem 23 osob. Jména jezuitů, jejich řádové hodnosti, příslušnost k provinciím, dosažené vzdělání. Nejzastoupenější provincie výpravy je česká (7 osob). Destinace misionářů: Mexiko (osoby předem určené) a Filipíny nebo Mariány (rozdělení misionářů mezi tato souostroví se bude řešit dle aktuálních potřeb). Cena lodní dopravy.

Podrobnosti sdělí z Ameriky [Klein neodpluje; loď s misionáři ztroskotá a Klein zůstane v Seville další půlrok]. Loučí se a děkuje za podporu, pozdravuje známé.

[414]
Reverende in Christo Pater!
Pax Christi.

Jam tandem tempus est seriò R. V. valedicendi. Stamus jam in procinctu discessus Indici, subsidunt ultra sui medium prae oneris vehementia gravatae naves. Expediuntur ad abitum omnia, paulò post ingressis navibus vela ventis et nos itineri dabimus.

Discessimus Hispali 25ª Junii* sub vesperum, seu noctis potius nonam jam horam, navibus binis minoribus, et qvandiu per defectum aestus marini licuit, hoc est ad mediam circiter noctem secundo flumine descendimus, qvoad recurrente, qvem dixi, maris aestu fluvius* magna vi remeare* coepit, et nos jactis anchoris subsistere. Hoc, nisi ventus* secundissimus* naves magna vi contra recurrentis fluvii impetum propellat* (ut annis abhinc duobus, nobis Hispalim petentibus accidit) alternis sex horis facere coguntur, qvotqvot hac illac* per Baetim navigant, ut videlicet qvamdiu* mare aestu turgulum sese versus fluvii ostia ipsum retroagens exponerat, ii qvi secundo flumine tendunt, jactis anchoris, ubi ubi deprehenduntur, subsistant, qvoad cessante post sex horas aestu ei fluvio cursum suum repetente prono flumine decurrant; contra qvi tunc adverso eodem* Hispalim petunt, aestu coepto felicissimè progrediuntur, remittente eodem haerent ob diversum fluminis motum, alterum naturalem à decursu aquae* ejus spontaneo, alterum [415] violentum ob earundem in partem contrariam impulsarum regressum. Itaque, coepto maris aestu, ut dixi, substitimus in anchoris, qvoad elapsis sex horis eodem cessante cursum resumpsimus, qvem totidem alias horas prosecuti, alternationibus hujusmodi etiam insequenti die iter nostrum interpolavimus, qvoad tandem 28ª Junii sub ortum* solis ex ostio Baetis egressi non sinè insigni nausea ex agitatione a vento Siroco (qvi fluctus ex imo maris fundo manat*, nullo sensibili aëris motu) excitata per altum mare in Gaditanum portum invecti sumus. In Collegium recepti, videbamus non multas ibi moras facturi, qvòd abitum magna festinatione urgerent omnes, et praesertim novus Mexici Prorex, Marchio de Laguna²²⁸ qvi cum hac classe Indias petiturus est, unde celeritate maxima navibus inferebantur, qvae adhuc supererant* merces*; cùm exortus repente ventus Orientalis ita mare toto triduo inqvietavit, ut feriari cogerentur* nautae omnes ob manifestum scapharum periculum, si earum aliqua mercibus onerata à littore recedere auderet. Cessante isto reditum est ad onerationem navium jamqve rebus ferè omnibus compositis classem die nonâ Julii hinc abituram fert* rumor nosqve cras* sub vesperum ad navim exituros.

Tota Missio constat personis 23, ex qvibus Sacerdotes 17 et ex iis Professi 4 votorum qvaterni, scilicet P. Antonius Kerschpaumer è Provinc[ia] Germ[aniae] Superioris, P. Mathias Cuculinus et P. Aug[ustinus] Strobach è nostra, [416] P. Carolus Boranga* ex Austriaca, Coadjutor formatus solus P. Tilpe, reliqvi Scholastici approbati absolutis studiis Theologicis omnes praeter duos, videlicet P. Carolum Calvanesium è Provincia Mediolanensi, qvi duos tantùm Theologiae annos audivit* reliqvos adhuc auditurus, et P. Franciscum Borgiam, qvi non nisi Philosophiam. Est praeterea Scholasticus, non Sacerdos Philosophus absolutus Josephus Gregorius unus, Fratres Coadjutores duo, videlicet noster Simon Boruhradsky et Sebastianus Monreal è Provincia Aragonica submissus; tres item Novitii recenter* ad Societatem admissi, è qvibus Coadjutor unus*, reliqvi duo Scholastici, qvorum curam habebit P. August[inus] Strobach. Accessit novissimè P. Didacus de Sarsossa ex hac Provincia (et hujus Domus Gaditanae annualis* Minister), in insulas Marianas ab A. R. P. N. destinatus ex voto, non infimae, ut ajunt, Nobilitatis, et jam absolutis studiis Theologicis Societatem ingressus, in eaqve jam nonum annum agens ac proximè gradu donandus. Universim autem sunt è Provincia Boëmica septem, ex Austriaca qvinque, ex Aragonica tres, Sacerdos unus, unus Scholasticus, tertius Coadjutor, è Baetica unus Sacerdos, è Mediolanensi unus, è Neapolitana unus, è Germaniae Superioris duo, reliqvi tres seu Novitii hîc a Procuratore ipso suscepti ad nullam Provinciam nisi Philippiniam referendi sunt. Ex tota autem Missione non nisi qvinque in Mexicum destinantur, videlicet P. Josephus Neuman (qvi ischiatico* dolore his diebus graviter tentari coepit) [417] cum Charissimo Boruhradsky, et alii tres Sacerdotes, P. Joannes Ratkay et P. Thomas Revell ex Austriaca Provincia, et P. Evsebius

Chinus è Provincia Germ[aniae] Superioris. Reliqui omnes in Philippinas tendunt, sic tamen, ut pars eorum dimidia aut amplius, hoc est, 10 aut 12 in Marianis insulis remaneant, quae tamen Marianarum Missio suas difficultates pati incipit, eò quòd illorum insularum instabilitatem in tot rebellionibus, Nostros Regio auxilio et militari praesidio destitutos, quasi ad manellum diei* dicat A. R. P. N. Qvi autem determinatè inibi mansuri sunt, non nisi in Mexico, ùt ajunt, imo ùt ego arbitror, non nisi in ipso insularum Marianarum (ad quas semper appellunt naves, quae in Philippinas tendunt) transitu determinabitur, arbitrio videlicet P. Superioris Marianarum, qvi quot et quales voluerit, sibi ex nobis retinebit. Pro victu ac nauo solvuntur in singula capita 200 Imperiales usque in portum Verae Crucis, ubi è navi egressi terrestri[!] itinere usque in urbem Mexicanam profecturi sumus, indeque in Acapulco, unde iterum conscensis navibus in Philippinas tendemus.

Haec sunt ferè, quae de discessu nostro scribere possim, nam reliquae melius ex America Deo dante perscripturus* sum. Interea R. V. amantissimum valedico ac pro illo, de quo aliàs affectu paternaque sollicitudine millies gratias ago, nunquam R. V. in Sacrificiis ac orationibus meis immemor futurus, ùt nec beneficiorum ab Eadem perceptorum, pro quibus demississimas [418] grates refero, rogans humillime, ut mei in suis Sanctissimis Sacrificiis non obliviscatur ac in affectu suo vetere constanter* conservet. Reverendem etiam Patrem Rectorem cum omnibus domesticis humillime saluto, praesertim R. P. Wolff, R. P. Hartman, utcunqve* et reliquos omnes domesticos, quorum omnium ac praesertim R. V. Sanctissimis Sacrificiis et orationibus me demissè commendo.

Gadibus, 7^a Julii 1680.

Reverentiae Vestrae
Servus in Christo,
Paulus Klein

P. S.: Jam per literas gratis egi Excellentissimo D. Legato et etiam D. Seiler, à quo nuper humanitatis plenissimas literas accepi, quibus se ad omnia promptissimum non superficietenus nec verbotenus offerebat, unde spero, cum libenter* ac facilè ad me promotorum (per P. Procuratorem Indiarum, cujus nomen R. V. ei perscribere dignetur, si quid ad me miserit, vel etiam per P. Hieron[ymum] Suitman, veni[!] ^a jam notus est) quidquid R^{ae} V^{ae} ad me transmittere placuerit, maximè literas, quas facillimè sic ad me promovere poterit, si eas literis dicti* D. Seiler includere voluerit.

Reverendo Patri in Christo
P. Joanni Tanner Societatis JESU
Doxovii[!]
durch Aussig
In Boëmia
~~Pragae ad S. Clementem.~~ ^b

^a cui[?]

^b *sub signum * add. scriba in margine hanc adnotationem:* Durchstrichenes im Original durchstrichen

KLE XVI

Zpráva o ztroskotání lodi, jež vezla misionáře SJ do Ameriky (11. července 1680)

8. července večer se misionáři SJ přepravili na člunu na loď „*Jesus Nazareno*“, která je měla jako jedno z plavidel indické flotily přepravit do Veracruz. Odplutí bylo posunuto, snad kvůli strachu místokrálovny z námořnické pověry, podle níž se ve středu nemá vyplouvat.

10. července bylo bezvětrí a nedalo se vyplout. 11. července ráno započal manévr vyvlékání naložených lodí z přístavu na moře. Různé lodě v přístavu; druhy vojenských lodí ve flotile (vepředu pluje *Anteguardia*, tj. kapitánská, *Capitanea* [též královská, *Regia* či *Praetoriana*]; vzadu *Retroguardia*, tj. admirálská, *Admirantia*, *Almirante* [též *Vicepraetoriana*]). Pořadí lodí při výjezdu; plavidla vezoucí urozené ženy neuzívají ke zdravení obvyklých výstřelů z děl. Zvyklosti při zdravení pomocí dělostřelby, počet salv.

Pořadí vytažovaných lodí: nejdříve vojenské, poté obchodní.

Započalo vyvlékání lodi, která veze misionáře. Způsob vytažování lodí pomocí vlečných plavidel a kotev. Riziko srážky lodí: tři lodi se do sebe zaklesly do tvaru trojúhelníku. Nebezpečný kontakt lodí s misionáři s jinou lodí.

Dostali snídani (první – a jak se ukáže, zároveň poslední jídlo na lodi). Loď zabezpečuje pasažérům stravu pouze během plavby, nikoli když kotví v přístavu. Po dvou hodinách plavby zapomněl kdosi změřit hloubku moře a tu bylo náhle zjištěno, že hloubka moře je jen o malinko větší než ponor lodi. Okamžité záchranné manévry; jezuité zatím netuší, v jak nebezpečné situaci se loď ocitla. Za chvíli se ozve zvuk prvního nárazu na dno – „jako když někdo dupe po prknech“ – což se také jezuité domnívali, že se děje. Zvuky se opakují – a je jasné, že je zle. Chaotická snaha posádky zachránit situaci.

Po lodi se rozléhá křik kormidelníka, snažícího se od navigátora získat pokyny, kam má loď řídit. Salvy volající o pomoc další lodě. Admirál (kapitán admirálské lodi, uzavírající flotilu) obhlíží ze člunu kýl, zda nebyl proražen. Hledá se způsob, jak loď, která se nejeví jako poškozená, vrátit na hloubku. Loď je nakonec tažena vpřed, a to za mohutných otřesů, které mají za následek uražení kormidla. Bezradná loď nehnutě spočine „na skále“. Začíná její evakuace a vykládka. První loď opouštějí jezuité a jsou dopraveni na jedno z okolních menších plavidel. Všechna zavazadla, „plášť i kloubouk“ zůstávají na uvízlé lodi. Jezuité jsou přepraveni zpět do koleje SJ v Cádiz. Čas nehody.

Prekvapený misijní prokurátor v koleji ihned hledá řešení, odchází za veliteli indické dopravy a snaží se misionáře umístit na jiné lodě. Správce indického obchodu i velitel flotily si ho přehazují jako bramboru a zbavují se odpovědnosti za rozhodnutí. Misionáři něco pojedí a ulehnu. V jednu v noci se vrátí prokurátor a spící jezuitu vyburcuje: misionáři usednou na člun, vyplují na moře a objíždí jednotlivé lodě flotily ve snaze najít pro misionáře náhradní loď. Jsou odmítáni. Až na třetí loď jsou přijati tři jezuité (mmj. **Tilpe**), kteří byli dobře známi kapitánovi. Seznam jezuitů přibraných na další lodě. Na poslední loď přijati **Strobach** a **Jos. Neuman**. Nešťastný Klein, jemuž je zle a zmítá jím mořská nemoc, k náhradní přepravě přijat není.

Seznam sedmi jezuitů, kteří nenašli náhradní loď (z české provincie **Cuculinus**, Christman a Klein).

Události kolem **Boruhradského**. Prokurátor jej večer pověřil hlídáním jezuitských zavazadel, vyložených z uvízlé lodi na břeh. **Boruhradský** věrně hlídá celou noc až do sedmi ráno, kdy se ke svému obrovskému šoku dozvídá (*vix non humi conciderit*), že ostatní misionáři byli přijati na náhradní lodě. Vyleká se, že ve Španělsku zůstane sám (což bylo přáním prokurátora, který byl nadšen **Boruhradského** schopnostmi, ale **Boruhradský** se toho „nanejvýš děsil“). Zděšený **Boruhradský** usedne na najatý člun a vyrazí za flotilou – a je přijat na stejnou loď, na níž pluje **Tilpe**.

A tak misionáři odpluli, a to jako praví apoštolové – úplně bez ničeho. Neměli oděvy, breviář ani ložní potřeby (které si cestující i posádka zajišťují sami). Celý Cádiz obdivuje jejich „hrdinskou horlivost“.

Misionáři nepřijetí do lodě jsou nešťastní. Poté, co jim před dvěma lety s takovou smůlou zhasla naděje na první odplutí, historie se zopakovala.

Prosí o modlitby za trpělivost a schopnost snášet Boží vůli [za tři roky se ukáže, že tento odklad plavby zachránil Kleinovi život, srv. KLE XXXI].

Již sedmý den pokračuje vykládání uvězněné lodi. Rozsah poškození není dosud znám. Pohasíná naděje, že loď bude rychle opravena a popluje za flotilou. Zvěsti o ohrožení plavby flotily do Jižní Ameriky v důsledku moru v přístavu El Puerto de Santa Maria nedaleko Cádiz. Hrozba rozšíření moru do Seville. Indická flotila do Veracruz popluje až za tři čtyři roky. Co s misionáři Boží moudrost zamýšlí?

Není vyloučena možnost, že mor byl zavlčen i na loď právě odpluvší flotily. Ať se stane cokoli, jsou [misionáři, kteří zůstali ve Španělsku] v Božích rukou.

**RELATIO NAUFRAGII, QVOD PASSA EST NAVIS, QVÂ MISSIONARII S. J.
IN AMERICAM VEHEBANTUR, 11. JULII 1680**

Postea qvam die 8^a Julii sub horam qvintam vespertinam ex urbe Gaditana egressi ad littus maris processimus, ac inde navi minore ad eam, qva in Indias vehendi eramus, vulgo JESU Nazareni navem devecti sumus, post biduum in hac inter frustratas è portu discedendi spes exactum, cùm partim Capitanei Navium suis adhuc negotiis intenti in urbe degerent, partim, ùt ajunt, Proregis Mexicani Conjunx*, qvae cum Neo-Prorege in Praetoria ipsa navi in Indias discessura erat, faemineis*, ut solent, apprehensionibus deterrita, die 9ª Julii è* portu egredi nollet, eò qvòd dies ille dies Martis, hoc est superstitioni nauticae nefastus esset.

Die verò 10. ob venti defectum nihil agi posset; tandem die 11ª Capitaneis naves suas repetentibus è portu discedendi initium factum est. Itaqve summo mane signo profectionis tormenti bellici explosione dato statim exterarum nationum naves tum mercatoriae, qvae copiosissimae in portu sinuqve Gaditano aderant, tum bellicae (qvae mercatorias securitatis gratia comitantur, licet ipsae* nihil praeter commeatum bellicum vehere soleant et plerumqve in unaqvaqve classe duae sunt, quarum altera Capitanea dicitur, qvae reliqvas omnes antecedere et velut Anteguardia praemunire* solet, altera Admirantia, qvae caeteras subsequi atqve à tergo Regroguardia in morem tutari cosvevit), et hae prae onerariis felicem [400] toti classi nostrae, sed imprimis Capitanea (qvae Regem Regnumqve* repraesentat, unde et Regia dici solet) seu Praetoriana navigationem apprecari coeperunt. Prima omnium Admirantia Genuensis (seu, ùt vocant vulgo, Nova Capitanea) id egit solutis 13 machinis currulibus, qvi summus est explodendi* numerus*, ad qvem non ascendunt, nisi summi honoris cuiquam* exhibendi gratiâ, cui paulò post Admirantia nostra loco Capitaneae (qvae qvòd Neo-Proregis Conjugem veheret, ipsa tormentorum explosione abstinebat, qvòd semper consvetum* est, dum honoratiores seu Principales matronae vehuntur) undecim aliis tormentis explosis respondit ac gratias retulit post qvòd [- - - *]^a iterum Admirantia Genuensis pro gratiis sibi relatis 9 aliis explosis gratias egit, et Admirantia Hispanica respondit suis septem solutis, statimqve rursus Genuensis qvinqve aliis gratias retulit et Admirantia Hispanica tribus respondit, cui deniqve uno tantum exploso Genuensis grates habuit, qvi officiorum ac salutationum navalium ordo perpetuas est, ea lege, ut nunquam nisi impari numero machinae solvantur, puta 13, 11, 9, 7, 5, 3, 1, numquam verò 12, 10, 8, 6, 4, 2; itemqve ut dignior navis seu qvae ab inferiore salutatur numero impari salutationi proximo, sed inferiore seu minore respondeat, qvòd nisi faciat reliqvus decrescendi ordo non servatur.

Post Admirantiam Genuensem Praetoriana [401] Hamburgica (qvae etiam jam pridie*, 9ª Julii, qvando cum Admirantia sua ac octo aliis Hamburgicis ac nonnullis aliarum* nationum navigiis portum ingressa est, spectaculo sanè visu jucundissimo Praetorianam Nostram relicto itinere suo accedens, proraqve eidem honoris causâ obversâ stetit eamqve eo, qvem supra dixi explosionum numero ac ordine (cui cùm Praetoriana nostra ob causam supra allegatam respondere non posset, misso phaselo suo gratias verbotenus retulit ac vices respondendi suas Admirantiae nostrae reliqvavit, qvo modo hujusmodi urbanitatis nauticae officiis satisfieri solet) actum priorem cursum suum repetens, situ commodo anchoras jecit, qvòd per omnia Admirantia ejusdem, hoc est Hamburgica, imitata est, simili ordine ac modo officio suo perfuncta est, ac post eam Praetorianae et Admirantiae caeterae omnes, hoc est Hollandica, Anglica, qvae etiam in portu aderant (sola enim Gallica classis triduo aut qvotriduo ante discesserat) itemqve complures Onerariae, Admirantia Hispanica singulis respondente.

^a lacuna cum signo ~ unius verbi longitudinis

Expletis hujusmodi officiis progredi coeperunt naves nostrae, non jam solarum anchorarum alternis jactibus et extractionibus, quod ita fit: anchoram cum rudente* suo in spiras convoluto in naviculam minorem (quarum duae singulas majores comitantur, et altera Hispanis lancha, altera et minor bote dicitur, ad occurrentes varios in decursu navigationis usus [402] et praesertim mutuam navium* majorum communicationem, littorum explorationem etc. hujusmodi destinatae) susceptam* ad spatium, quantum funis patitur, remotissimum devehunt nautae ac ibidem in mare demittunt; mox qui in navi sunt, ope ergatae in medio navis erectae* navim ipsam ad usus locum anchore fune introrsum per circumrotationem ergatae convoluto ac retracto promovent, anchorâ fixâ manente, non secus ac si quis unco è fune pendulo ad littus projecto navim ad littus attraheret, ut pridie fecerant, cum sub poena 900 Imperialium è portu solvere juberentur, nec tamen animum haberent, sed laxatis plene velis compluribus. Nec periculum in exitu aliud subierant eatenus, quam quod naves duae Hispanae nauclerorum incuriâ prorâ suâ in Anglicanam quandam in anchoris stantem tam ineptè incurrerunt, ut prorâ unius Hispanae in funes Anglicae implexâ et alterâ item Hispanâ prorâ suâ puppim Anglicae, puppi verò sua puppim alterius Hispanae tangente ac omnibus tribus in formam trianguli redactis inter* se haeserint, quoad magno labore et decussâ parte prorae unius Hispanicae Anglis strenuè laborantibus iterum expeditae sunt (cui simile, nisi fortè et majus periculum subieramus et nos ipsa nocte, quae nostrum in naves ingressum secuta erat, quâ navis nostra gubernantium incuriâ [403] puppi sua puppim alterius sibi vicinae ita raserat, ut utraque de ambulacris (quae circa puppes exstruunt Hispani) amittendis periclitata fuerit nosque una in discrimine non modico versati eramus, quod ob angustias loci in ipso ambulacro quidam cubarent*.

Haec inter primo nos Capitaneus prandio excepit, quod estò jam tertium diem in navi degeremus, vela tamen ventis data hactenus non fuerint; aliunde verò moris sit, ut ad vectores alendos non obligetur Archithalassus, quoad velis solutis navigationi detur principium. Primo ergo tum prandio nos excepit Capitaneus et simul ultimo, nam duabus ferè inde horis elapsis, dum ad declinandam eam rupem (quae Adamas vocatur à sua navibus per tot hactenus naufragia infensissima duritie) transverso à littore ad littus flexu tenderet navis nostra, et jam feliciter semel iterumque vela vertisset. Neglexit is, cui ea cura incumbebat*, bolyde* profunditatem maris explorare, quod dum postea facit, deprehendit mare eo loco, quo tum navis versabatur, non nisi quatuor profunditatis orgias habere, cum tamen fertenas*^a requireret requireret cognita navis magnitudo et rerum eadem vectarum pondus. Itaque admonitus de periculo Navarchus statim vela verti jubet ad redeundum, si fieri liceat, eadem quâ venerat viâ, sed nimirum frustra, nam ex eo latere, in quod se navis converterat, minus [404] aquae suppetebat, unde mox exorto per totam navem clamore nos, qui in ambulacro inferiore, quod cameram puppis cingebat, agebamus, à Patrum uno de periculo certi fimus, quod tamen minus quam erat apprehendimus, eo quod nullum adhuc ictum* à fundo accepisset navis, sed paulò post motum ambulacri notabilem percepimus ei similem, quem qui pedibus tabulas quateret excitaret, quod etiam fieri credebamus, joco videlicet; mox tamen, cum secundò tertiòque ac saepius repeteret, jam manifestè eos tremores à carina in arenam* et fundum maris impacta excitari advertimus statimque ad Deum expiandum*, ut par erat, conversi, increbrescentibus carinae in fundum illusionibus et majore semper atque majore cum vehementia* repetentibus, metu, ne fortè repentini casus impactusve vi dehiscens aut eversa navis tignorūve aliquo decidente fatiscens* incautos opprimeret, in superiora navis conscendimus. Quae cum oculis nostris scena, quae tragoedia, quae rerum varietas et confusio sese obtulerit, explicatu sanè difficile est; ego nemini faverem, ut ejusmodi historiae spectator fieret.

Prima, quam ascendenti mihi distingvere licuit, vox ejus erat, qui temonem gubernabat {qui in temone* navis contius natione*^b positus, temonem in secunda contignatione (à supremo

^a fere tres[?]

^b continuatione[?] contignatione[?]

facto numerandi principio) sitae[!] in eam versat partem, quam Nauclerus* in castro navis (quae est eminentior quaedam [405] contabulatio supra contignationem supremam extracta) sedens indicat}, qui Nauclero et Archithalasso in alia distractis magno* clamore vociferabatur: quid fieri eorum alterates*^a juberet! Aut quorsum temonem circum agi? Altera ipsius Capitanei navis, qui magnitudine periculi vix non examinatus, magnis vocibus Deum Evcharisticum, Deiparam, S. Jacobum, D[ivos] Ignatium et Xaverium (cui se mox concepto voto ipse ac nautae omnes obligarunt, Confessione ac Communionem praemissâ) in auxilium vocabat. Caeteri vectores et turba nautica partim* navi per anchoras modo supra dicto promovenda intenti, partim hinc inde per tabulata navis errabundi et quid vel quomodo agerent ignari, eventum tam miserabilis successûs expectabant. Interea machinis bellicis tertio et quinto explosis, navibus caeteris in subsidium vocandis signum datum est; statim in* phaselo suo Admirantius Classis advectus est ac navim ingressus phaselum ipsum ad fundum per omnem navis circuitum explorandum expedit, qui nullibi, praeterquam ad puppim tres orgias excedebat, unde qui prius in anteriora navim impelli praeceperat navis Gubernator, mox eandem anchorâ alia à tergo* acta retroagi imperavit, sed mox aliis super alios Capitaneis et Naucleris advolantibus, unus caeteris peritior frustra retroagenda navis consilia suscipi clamabat, quòd ob lit[toris]* viciniam minor eripienda navis inde [406] spes affulgeret, imò aquis ob aestum decrescentem (erat autem tum in medio defectu) semper amplius imminuendis prorsus in sicco haesura sit. Itaque rursus ad navim antrorsum promovendam reditum est, sed non modò nullo commodo, verum maximo prorsus navis damno, quae impulsus [- *] vehementiâ identidem in fundum et tandem etiam in scopulos impacta, plùs quàm trigesies (quamdiu nos in ea mansimus) ità tota intremuit*, ut ad sa[- *] illusiones JESUM et MARIAM vectores inclamarent NB. Diu has inter vicissitudines non minus gubernantium consilia, quàm navis ipsa lebantur[?]*, quoad gubernaculo ictuum vehementiâ e canali suo summa vi excusso* et in mare delapso immobilis inter* rupes navis haesit et jam non de ex[!] brevibus illis[!]^b eripienda, sed expositis vectoribus atque oneribus allevianda agi coeptum, atque adeò primi nos (qui interea in prora orationi intenti eramus) grederemur admoniti (prohibito caeteris egressu*, militibus duobus ad locum egrediendi positus, qui caeteros arcerent, quoad nos omne excendissemus*) in unam navium minorum, quae* interea è portu accurrerant, prout quisque inventus est, sinè pileo pallioque et caeteris rebus nostris digressi sumus atque recto itinere ad littus Gaditanum profecti, sub horam nonam vespertinam ad urbem ac Collegium Gaditanum appulimus, atque ità periculo illo post tres fere horas* (nam sub horam quintam cum dimidia [407] vespertinam primò navis fundum* radere coepit) Deo juvante defuncti sumus.

In urbem reversos attonitis similes excepere domestici, sed imprimis P. Indiarum Procurator; ac vix sufficienter* de tota rei serie edoctus ad Comme[rcii]* Indici Praesidem se contulit acturus, ut illius imperio bini ternive* in caeteras classis naves reciperemur, sed ab hoc ad classis ipsius Generalem rem[issus]*, nocteque intempestâ classem ipsam phaselo insecutus id tantum responsi retulit: Generalem tantum in naves earumque Capitaneos auctoritatis ac potestatis non habere, remque eam ab unius Praesidis Commercii Indici auctoritate pendere, cum tamen hic nihil se juris in naves jam è portu digressas* habere assereret. Interea nos qualiquali caenula refecti ac Apostolico lectulo recepti, unam alteramque horam somno dederamus. cum f[ru]stratis* spebus suis reversus P. Procurator, horâ primâ post mediam noctem è somno nos excitat secumque ad littus ac inde ad classem properare jubet. S[- *] igitur praecuntuu[?]* secuti urbe digredimur ac phaselo conductio classem abeuntem sequimur, quae commode ob malaciam progredi vetabatur. Ubi post [- *] unam* navium assecuti sumus, admitti se in eam petit P. Procurator, quem inscendentem mox violento nixu secutus est P. Carolus Clavanesius è Provincia Mediolanensi, frustra

^a alteruter[?]

^b illic[?] illinc[?]

reclamantibus nautis invidentibus nobis (et quidni PP. mei invideremus singuli sanctâ invidiâ), qui etiam in *exandem*[?]* **[408]** demum à Capitaneo navis receptus est, evocato tamen prius P. Francisco Borgia, cujus Illustrissime Familiae (utpote qui et Gubernatoris Gaditani)* Conjugi et Gubernatori Belgii Comiti de Villa Hermosa proximè sanguine junctus sit) id se debere arbitrabatur Capitaneus, accedentibus praesertim precibus Illustrissimi D. Episcopi de Zebù è familia B. V. de Mercede nuper ad Episcopatum assumpti, qui humanitate[!] summa in superiora navis (qvâ [- *] Episcopatum suum in Philippinas vehitur) progressus, singulis se intimè de infortunio dicto* condolare testabatur. Ab hac ad proximi[mam]* navem accessimus, sed irritò conatu, nam Capitaneus illius obfirmatè se neminem recipere posse asseverabat, unde ultra profecti alibi atque alibi stitimus, quo pacto denique decem è nobis Sacerdotes in naves admissi sunt, videlicet in tertiam (qv[ae] S. Ignatii dicitur) P. Joannes Tilpe²²⁹ et P. Andreas Man[cker]* Capitaneo ejus valde noti, atque adeò ab ipsomet de nomine evocati, ut et cum iisdem P. Didacus Zarzossa (qui alioquin* Superior noster declaratus* fuerat), nuper Collegii Gaditani Minister, nescio quo familiarium suorum interveniente. In quartam* navim post post[!] multas preces admissus est unicu[s]* P. Carolus Boranga, is qui jam secundò ad Missionem Philippinam ex Austria profectus venerat. In quintam P. Theophilus de Angelis et P. Joannes Ratkay, in ultimam denique P. August[inus] Strobach et P. Josephus Neuman²³⁰, partim de nomine evocati, partim prout *qv[isus]*[?]* prae alio poterat **[409]** na[- *]viâ facti conscendens*. Infelicissimus inter alios ego, qui ingenti nausè à jactatione phaseli vexatus et perpetuis quasi deliquiis* fatiscens* vix ca[put]* solo attolere, minus aliis incensum praeripere poteram. Quamquam altiora in hoc Divinae Providentiae consilia et abyssum judiciorum ejus polo[- *] suscipiam, quam aliam quamlibet causam.

Remansimus ergo Sacerdotes septem (nam reliquarum navium Capitanei recipere se quoniam pos[se]* negabant), putà P. Antonius Kerschpaumer et P. Evsebius Chinus, uterque è Provincia Germ[aniae] Superioris, P. Mathias Cuculinus, P. Wenc[eslaus] Christman et ego è nostra, P. Adamus Gerstl et P. Thomas Revell ex Austriaca. Remanserunt item Josephus Gregorius, Scholasticus Metaphy[sicae]* absolutus et Coadjutor unus Sebast[ianus] Monreal, uterque ex Aragonica ac tres Novitii nuper suscepti. Hi ergo frustratis spebus ac precibus nostris eodem quò veneramus phaselo in urbem Gaditanam repetere coacti sumus.

Dum haec fiebant, aberat Charissimus noster Simon Boruhradsky, quem rebus ac cistis suis nostrisque è navi naufraga exponendis ac in urbem revehendis praefecerat P. Procurator, id quod ille tota illa nocte fideliter praestitit, jamque sub horam septimam matutinam ad littus appulsus. Ubi nos discessisse ac classem insecutos esse audiit, adeò consternat[us]* est, ut vix non humi conciderit, utpote qui solum se in Hispania relinquentum* crederet (id quod alias ab ipso repetitis precibus impetrare conatus* fuerat P. Procurator, qui hominis promptitudine ac dexteritate motus, eum in domo Procuratoriae **[410]** Indicae Collegio S. Hermenegildi adjunc[tae]* retinere ac deinde (ubi ipse in Philippinas rediturus esset) Socium sibi eum adsciscere* ac in insulas Philippinas abducere cogitabat, id quod Sim[on] noster summopere hor[r]ebat*, unde cum in littus egressus ac de habitu nostro edoctus esset: „Itane,“ inquit me P. Procurator, „in Hispania retinere vult?“ Hoc n[on]* quam fiat (sed longè tum ab ea cogitatione aberat P. Procurator) statimque conducto phaselo alio (pretio 30 Imperialium, quod excessivum non respectu ejus, quod simili tempore petere solent nautae, unde etiam id bene impensum esse ac libenter* à se persolvendum dicebat P. Procurator, ubi factum audiit) classem insecutus in navim S. Ignatii, in quam P. Tilpe et alii duo ante recepti erant*, quartus admissus est ac invidenda Sacerdotibus licitate cum classe digressus.

Discesserunt ergo boni Patres, et discesserunt verè Apostolicè, hoc est pauperrimè, quia prout è naufrag[io]* venerant, non modò sine sacco et pera, sed etiam sine pileis, palliis, imò complures etiam sinè Breviario, omnes sinè culcitra, quam tamen etiam nau[ta]rum* infimi secum ferunt ad naves et sinè alio, quam quod in corpore gestant, indusio,

quod proinde ipsos 60 dies et amplius mutare non poterunt, nisi* vectorum aliquis eorum misertus suum commodaverit. Verbò: adeò rebus omnibus spoliati discesserunt et se tam longae navigationi commiserunt, ut audacter di[ci]* possint *vulpes foveas habere et volucres caeli nidos, se verò non habere ubi caput reclinent*²³¹; qvi rerum omnium defectus sane non modicam eis praetiae[?]* **[411]** messem praebabit, praesertim iis, qvi nauseae marinae obnoxii frequenti virium lapsus hoc unum solatium optare possent, ut corpus in paupere [leit - ?*] reclinare liceret. Magnam generosa haec Patrum resolutio et rerum omnium contemptus urbe totâ* aedificationem causavit, Sacris [- *] ac profanis eorum virtutem suspicientibus ac dilaudantibus[!], nec sinè appretiatione heroici illius fervoris identidem commemorantibus, qvomodo Pa[tres] Missionarii sinè pileo, pallio etc. naves conscenderint* in Indias profecturi.

Qvi remansimus à caeteris navibus, qvantolibet oblato nauulo [- *] pulsus, postqvam totam classem medicorum instar supplicabundi obnavigavimus, desperatâ demum admissione, Gaditanum, ùt dixi, littus repetere [- *] sumus. Qvo animi nostri sensu, nemo utiqve assequitur, nisi profundè penetraverit, quid sit è terris tam remotis profectus nullâ nostrâ culpâ primùm classe Regia sub oculis nostris abeunde excludi, tum post longam duorum annorum patientiam jam conscensa navi* in ipso e portu egressu* repente abeundi spe excidere, ut reliqva taceam, qvae vel tacitus animo volvere non audeo, ne desolati animi afflictionem augeam.

Patres mei, obsecro RR. VV. per misericordiam Dei, impetrent mihi à Divina benignitate perfectam cum Sanctissima ejus voluntate conformitatem, et hujusmodi casibus tam [- *] dessariam[?]* patientiam! Orent, ut Deus nostri misereatur et qvos tam gravi ictu jam secundo percutit, medica gratiae suae efficacis manu etiam sanet, et [- *] **[412]** hactenus seu ad emendationem seu ad exercitationem nostram nos mortificavit, aliquando Divinae suae consolationis dulcedine vivificare incipiat.

E navi naufragante exposita necdum sunt omnia onera (licet jam hodie septimus sit à casu dies et continuo in ea exoneranda laboretur) atqve a [- *] sciri necdum potest, qvântum damni à rupibus, in qvas identidem impingebat, acceperit, quod tamen non modicum esse ex continuo aquae influxu satis apparet, cui exhauriendae nec qvatuor siphones nautici sufficiunt. Interim jam evanuerunt spes nostrae, qvibus initio jactabamur, quod videlicet Capitane[us]* navis propediem exoneratâ et restauratâ navi aut aliâ in ejus locum subrogatâ ad classem insequendam profecturus sit; imò dubitatur planè an g[ale]ones* Regii, qvi exeunte Septembri in Americam Meridionalem discessuri erant, proficisci poterunt, quòd detectâ in Portu S. Mariae (urbs est et* p[or]tus* ad sinum Gaditanum, duabus abhinc levcis dissitus) pestilentia nullae inde merces efferri poterunt, qvae tamen plurimae alioqvin inde depromendae erant; qvin et Hispalim saeva lues agressa fertur, unde etiam clausis urbis Gaditanae portis non modò nemo inde veniens admittitur, sed n[- *] urbe egredi quisqvam sinitur, nisi qvi rediturus non sit. Qvanqvam autem suo tempore galeones discederent, nulla nobis inde consolatio cùm nos cùm* iis abire non possimus, quòd diversum planè terminum isti petant, nec aliter* nos, qvam cum flotta* **[413]** seu classe mercatoria in Mexicum proficiscente* discedere poterimus*; haec verò intra triennium primò aut quadriennium rursum abitura communi sermore feratur. Qvo verò consilio tris[tem?]* casum ac naufragium nostrum Divina permiserit Sapiencia, aut quod in hac nostri separatione et qvorundam abitu, aliorum verò retentione dispona[t]*, qvis investiget?

Ego judicia Dei adorare et reveri malo, qvàm discutere. Si tamen verum est, quod timent* nonnulli, et qvidem metu non inratio[na]bili*, classem qvae discessit contagio pestilenti correptam esse (vehitur enim in ea Neo-Prorex Mexici, cujus famuli per Andujar, locum pestilentia î[- *]fectioni profecti*, malum* in Portum S. Mariae attulisse feruntur, quod tamen Proregis ipsius* respectu, utpote loci Domini, celare coacti sunt habitatores qvoad* classis digressa est, qvo facto eâdem die ipsi incolae de malo suo vicinos et urbem nostram

admonuisse feruntur; credo non temere arbitrari licebit Deum Patres nostros eo consilio sic per classem totam distribuisset, ut omnibus navigiis charitatem suam possent impendere, quâ alioquin* una sola navis gavisâ fuisset; nos verò ab eodem exclusos, seu quòd tali beneficio necdum digni, seu quòd graviora à Divine bonitate reservati, seu quòd et* alia ab Eiusdem svavissima* Providentia destinati simus. Quidquid sit, in manu Dei sumus. Ipse novit quare, et faciet cum tentatione proventum. Sicut Domino placuit, ita factum est, sit nomen Domini benedictum!^a

KLE XVII

Nejisté vyhlídky budoucí plavby do Mexika. Vykládka ztroskotané lodi. Ukradené misijní peníze

Popíše nové události od posledního dopisu, líčícího ztroskotání u Cádizu.

Poškozená loď byla vyklizena a ohledán rozsah škod. Poškozené lodní dno. Klein, který zažil nárazy na vlastní kůži, hned tušil, že nepůjde o nějakou rychlou opravu, jak se říkalo, nemluvě o době, kterou zabere vykládka a nakládka lodi – a měl pravdu. Samotná vykládka trvala deset dní. Naděje, že opravená loď odpluje letos do Mexika, se rozplývá. Je neuvěřitelné, kolik nákladu bylo do lodi vtěsnáno, nikdy by to neřekl. Včera se zastavil v sídle Rady indického obchodu, aby se podíval na množství nákladu z lodi vyloženého. Žasne nad jeho množstvím, a to není všechný náklad lodi, který je částečně vysušován. Kromě toho loď přepravovala víno a olej pro Ameriku, dvě až tři stovky pasažérů, zásoby jídla a vody pro cestující včetně živých zvířat, vojenská děla a množství další výbavy. Vyložený náklad by až do stropu zaplnil celý refektář v Klementinu – a loď se na první pohled jeví, že má rozměr zhruba půlky klementinského refektáře. Cena přepravovaných věcí a obrovské škody, vzniklé jejich majitelům, zvláště těm, kteří svěřili náklad různých lodím.

Rýsuje se jakási naděje: v říjnu nebo listopadu [1680] by do Ameriky mohly být vypraveny vojenské lodě, určené k likvidaci pirátů; ty by snad mohly přistát i ve Veracruzu, jediném přístavu Nového Španělska.

Zatím se misionáři zdržují v Cádizu [v koleji SJ], ubytování je víc než ubohé, v ložnici nemají ani stůl; z prkna si vyrobili provizorní stůl, kde píše tento dopis. Způsob, jak je zde nakládáno s cizinci, a jeho rozdílnost od způsobu, jak je s nimi nakládáno v české provincii.

Kvůli morovým opatřením je ztížena možnost cestování mezi městy; prokurátor se snaží vyjednat, aby byli vpuštěni zpět do Sevilly. Kvůli těmto komplikacím nechápe, jak 56 paraguayských misionářů vstoupí do Cádizu. Christman bude mezi paraguayské také možná včleněn [jak se skutečně stane]. Totiž, jeden z jezuitů kastilské provincie, který měl být paraguayským misionářem, zkušený hospodář, dle zdání rozumný, ctnostný a umírněný muž, zmizel i s koněm, kterého si vyžádal, a se svěřenými penězi na zakoupení šunky pro misijní výpravu, a už 26 dní po něm není ani vidu ani slechu. A tak jeho místo v paraguayské misii patrně obsadí Christman.

Vše ukáže čas. Bude o všem informovat.

[433]

Reverende in Christo Pater!

Pax Christi.

Qvas 21^a currentis ad R. V. dedi²³² de tragico navigationis nostrae successu et verè misero rerum nostrarum statu, cum praesentibus R. V. recipiet, quòd illa die in Italiam quidem, non tamen in Germaniam posta discesserit. Erunt igitur praesentes illarum velut continuatio et ulterior rerum nostrarum enarratio, quibus quantum aut quid nobiscum hactenus actum sit R^{ac} V^{ae} innotescit.

^a *sub signo * in margine scriba add.:* Wegen Einklebung darstehender Relation in Dieses Buch sind auf S. 132 einige Stellen am Ende der Zeilen schwer oder gar nicht leserlich, bezwse. umvollständig, was an den betreffenden Stellen durch einige Punkte angedeutet wurde.

Evacuatio tandem infelicitatis nostrae theatro, detectum est damnum, quod à toties ingeminatis ictibus et repetitis in subjectas petras impactibus acceperat, quod in carinâ vehementer conqvasatâ et hinc inde contractâ consistit, nec aliter fieri potuisse prudentum quilibet sibi persuadere possunt*, qui quoties et quàm vehementer carina in fundum illideretur praesens animadverterit, unde ego nullam unquam spem de ejus tam festina, quàm dicebatur, restauratione conceperam, quia impossibile arbitrabar fieri posse tum ut adeò facile atque* tanta navis exoneraretur* reonereturque, tum ut damnum adeò leve acceperit, quod paucorum dierum spatio resarciri queat. Nec aberrâsse me à veritate eventus ostendit; exonerationi enim soli dies plusquam decem impensi sunt, quantum verò restorationi dandum sit, nihildum scitur; certum tamen jam, eam hoc anno in Novam Hispaniam seu Mexicum proficisci [434] non posse. Incredibile verò est, quantum mercium ex ea evectum sit; ego certè, nisi scirem aliunde eas merces allatas non esse, vix jurato crederem ex una eas navi exoneratas fuisse. Heri enim à portâ urbis redux cum fortuito domum Commercii seu Consulatûs, ut vocant, praeterirem in eam videndarum earum mercium, quas fama per urbem totam incredibiliter multas esse vulgabat, causâ ingressus, deprehendi revera veracem fuisse, heri enim domûs bene capiud[?]* et quadratam ad duarum facilè orgiarum spatium in latum, et ad trium in altum per omnem circuitum itâ implent, ut cuique ingredien[ti]* primò aspectu occurrat, impossibile esse, ut tot merces* unica navi comprehendi potuerint. Et tamen praeter hanc geminas mercatorias cellas sanè capacissimas ad summum usque adimplent*, et praeterea multa adhuc in insula relicta esse dicuntur, ut ad solis radios madorem, quem ab aqua in navim ingressa hauserunt, exuant, ut taceam vasa cum oleo vinoque in Indiam vendendi gratiâ vehen[da]* (caret enim oleo vinoque America Septent[ri]onalis*), cistas item vectorum atque nautarum sanè non modicas (cuilibet autem nautae, aut aliter in navi agenti suam secum cistam vehere permittitur) personis facile ducentis (tot enim eâ navi vehebantur), licet alii etiam trecentas* fuisse dicant) numero respondentes, et quae duas saltem navis contignationes occupabant, ut item nihil[435]dum* de pane biscocto, carne, gallinis, vervecibus, petasonibus, vasis cum aqua etc. rebus tam longinquae tot personarum navigationi necessariis, nihil item de tormentis bellicis numero 30, nihil de caetero nautico apparatu, nihil de quatuor millibus centenariorum ferri etc. rebus (impossibile enim est omnia particulatim percenseri), quae partim onere suo, partim immenso quod occupant spatio planè intellectui ut inimaginabile repraesentant, potuisse ea omnia unius navigii ventre concludi. Mihi certè sinè omni exaggeratione ea omnia (si oculis et quas hi intellectui offerunt apprehensionibus, crederem) refectorium nostrum Pragense ad summum usque impletura viderentur, cum tamen capacitas unius navis longè minor aspicienti appareat et nec dimidium ejus, quam idem Refectorium habet, continere putaretur. Pretium verò mercium ad duos, ut ajunt nonnulli, aut ut alii, ad sesquialterum* millionem Imperialium as[cen]debat*, ut adeò indicibile sit damnum, quod patiuntur ii, qui suas illic collocârunt, praesertim qui eadem simul vecti, partem mercium aliis navibus crediderant*, quae dominis nunc hîc remanentibus, si non peribunt in Indias allatae, certè perparum fructus allaturae sunt.

Sed et altera spes, quam ex discessu classis alterius Regiae (quam Armadillam vocant) ad littora portusque à pyratis et Hollandorum Anglorumque commerciis tutandas destinatae et cum myoparonibus [436] Regiis Octobri aut Novembri mense, aut saltem Martio abitur[ae]* nobis excitaverant; sensim abit in auras^a cum ea classis littora omnia Americae peragrarè debeat atque adeò nos non nisi pos[t]* longos circuitus (maximis expensis solvendos) in portu Verae Crucis sistere possit, qui est unicus in Novam Hispaniam tendentium terminus, imò fortè nec portum illum ingressura sit, mare ipsum sinumque Mexicanum à navigiis peregrinis repurgâsse contenta. Itaque in arcto positae sunt res nostrae, spes verò in vano, nisi has in

^a adit ad aures[?]

unum illud bonae spei caput et fontem, DEUM, dirigamus, qui si ab[- *]cit, etiam miserebitur secundum multitudinem misericordiae suae.

Habituamus interim adhuc Gadibus. Qualiter accommodati, Patres mei? Nihil dico. Utinam tam bene, quam Vestri illic Novitii aut Juniores aut quicumque miserimè habitant, sinè etiam mensula, in qua saltem per vices unus post alterum scribere aliquid posset (ad tempus quid sanè in hoc rerum statu, non breve apparet aliquantis perfructuoso aliquo labo[re]* insumendum fallendamque melancholiam ex illo rerum successu, quantumcumque invitis adhuc superstitem; unde haec ad R. V. in mensa ingeniosi[ssi]mâ*, quia extemporanea et ex assere super sellae cujusdam veteris reclinatoria lateralialia collocato constructa, exarare cogor* ade[- *]. Diversus est hîc locorum cum hospitibus, exteris praesertim, procedendi eis p[ro]videndi* modus ab illo, qui in Vestra nostraque illic Boëmia cons[ve]vit*. Habituamus ergo ferè omnes [437] eodem in cubiculo, quod et* dormitorium et Musaeum et omnia nobis est. Quia nulla, ut dixi, in eo mensa, in [- *] quam quisque et tempore sibi construit, alius de genibus, super lectulum collocatam* epistolam, alius alio, quo licet, modo scribens, etc. etc.

Pater vero Procurator noster Hispalim profectus videbit sinè dubio, utrum impetrare possit, ut eò admittamur, quia alioquin (ut etiam nuper scripsi) nec Religiosum nec mendicum nec mulierem ullam intramittunt. A peste tamen urbem eam immunem esse constanter* asserunt, qui inde revert[untur]*, imò et Portum S. Mariae jam ab eadem liberatum desiderare publicationem sanitatis* asseverant. Interim hîc durant omnia in su[o]* vigore ac rigore, in ordine ad Religiosos non intromittendos, aut si redire velint emittendos, unde nescio quomodo aditum in urbem impetraturi sint Missionarii in Paraqvariam destinati, qui jam ad 56 ascendunt et fortè adhuc augebuntur uno alterove nostrum ([pro]babiliter* Patre Wenceslao Christman, qui jam alias desideria ei se Missioni adjungendi monstraverat), de quo plura, ubi loqui [- *]rit. Adhuc enim secretò aguntur omnia et quae scribo, conjecturis tantum hausta sunt, licèt valdè rationabilibus. Sanè locum e[- *] modum fecit nuper unus è Fratribus è Provincia Castellana ad eandem Missionem destinatus, homo, ut apparebat, sanè util[issi]mus*, utpote egregie oeconomiae peritus, humanus, prudens, moderatus et imprimis activus, adeò ut suas illi partes agendas [438] commiserit Frateri[!] [- *] Paraqvaria hac cum Procuratoribus nuper advenerat interim Hispali agendas, in habenda cura rerum itineri futuro necessariarum; suo* enim impendio Missionem alere in decursu navigationis volunt PP., non verò Capitaneo alendam committere, ut nobiscum (et meliùs) futurum erat. Suas itaque in comiteo illo procurando partes ei cum commississet Frater praedictus atque interea Gades profectus alia est* hi[- *] eundem in finem conquiret. Eo ipso tempore, quo nos in navi agebamus, in Indias discessuri, Frater ille supra laudatus à Procuratore Novitiatùs Hispalensis eqvum concedi sibi postularit, petasones, ut ajebat, nescio ubi peregrè[!] in usum Missionis empturo, et mox, acceptis cent[um]* Imperialibus et veste ac pallio novis ac indusiis aliquot, eodem* eqvo profectus est, unde nusquam ultra comparuit, nec hodieum (26^a est jam ab ejus fugâ dies) ubi sit aut quo animo fugerit, constat. Hic ergo locum fecit uni nostrum, ut dixi, qui probabiliter P. Wencel[aus]* erit, quem DEUS magnis animis extrahere videtur. Qvis scit, ob quos secretos Providentiae suae fines sanè dispersionem ego planè mirabilem pusilli hujus gregis futuram praesagire mihi videor, cum etiam* in Novum Regnum Granatense fortè aliquis iturus sit.

Sed haec tempus dabit. Illud quasi certum nos per hujus Provinciae Collegia non distribuendos, id quod [439] clarè nobis P. Procurator abiens prae[- *]. Quid autem futurum sit, id ubi magis eluxerit*, singula ad RR. VV. perscribere non intermittam. Interim omnes amantissimè salu[to]* eorumque me Sanctissimis Sacrificiis et Ch[arissimorum] Fratrum orationibus impensè commendo.

Gadibus, 28. Julii 1680.

Reverentiae Vestrae

Servus in Christo
Paulus Klein

Reverendo Patri in Christo
Patri Georgio Weis
Caesarei Academici Collegii Societatis JESU Rectori.
Pragae, ad S. Clementem

KLE XVIII

Misionáři se vrací z Cádizu do Seville. Christman pŕjde do paraguayských misíí. Opatření proti moru v Seville

Informuje o novém vývoji stran misionářů, kteří zůstali po ztroskotání u Cádizu v Seville. Omlouvá se za špatný papír.

Misijní prokurátor se vrátil do Seville a vybízí k návratu i misionáře; nesmějí si s sebou však nic přinést, ani náhradní oblečení; je to zakázáno kvůli nebezpečí nákazy morem. Do Seville jsou však potají vnášeny předměty z nakažených míst, jako například holandské látky z El Puerto de Santa María, které do Seville vnesl jeden ze sevillských konšelů. Důsledné vyšetřování odhalilo viníka, jenž byl uvržen do želez a poslán do Valladolidu; pravděpodobně bude potrestán smrtí.

Jezuité se do Seville dopravili 5. srpna 1680 říční plavbou; v Cádizu zůstal Václav Christman, který přijal účast v paraguayské misii; paraguaysští prokurátoři musí filipínským zaplatit Christmanovo stravné za celé dva roky, které strávil v Seville. Termín vyplutí paraguayských misionářů je dosud nejistý, kapitán lodi jej oddaluje z takticko-ekonomických důvodů.

Christman je první, kdo zahájil „rozprchnutí“ misionářů, zbylých ve Španělsku po ztroskotání u Cádizu. Jména všech dalších jezuitů, kteří zůstávají v Seville (mmj. Kino a **Cuculinus**). Průběh plavby z Cádizu do Seville: první den byla plavba rychlá a úspěšná, druhý den zavládlo bezvětří a cesta byla obtížná, navíc ve stísněných podmínkách na loďce panovalo nesmírné vedro.

Karanténní „morová“ prohlídka u bran Seville; jeden jezuita má potíže, neboť svůj oděv nese jako zavazadlo a nemá jej oblečený na sobě. Jezuité jsou vpuštěni do města a ubytují se ve svém starém bydlišti, kde strávili dva minulá roky: v koleji sv. Hermenegilda.

Různé naděje v náhradní cestu do Indií. Plavby, plánované v blízké budoucnosti do Nového Španělska a Hondurasu. Klein se obává, aby tyto naděje nebyly zklamány.

Jinak jsou misionáři zdraví, stejně jako celá Sevilla. Zvěsti o moru v Seville jsou nepravdivé. Okolí města je zasaženo infekcí, Sevilla však zůstává čistá. Veřejné modlitby a pokání vyhlášené arcibiskupem za udržení Seville bez nákazy. Arcibiskupova podpora chudých a snaha udržet v ohroženém městě bohatší obyvatele, aby mohli pomáhat chudým.

Přeje si dostat zprávy o morové nákaze v Čechách.

[380]

Reverende in Christo Pater!
Pater Christi.

Pergo R. V^m de rerum nostratum statu et variis, qvae circa nos accidunt, contingentiiis admonere, qvas qvidem ex praesentibus R. V. utcunqve intelliget*, sed dignabitur pessimae chartae ignoscere, cujus culpa fit, ut literae in aversam faciem penetrent, nec est alia ad manum, in qva mundius eadem perscribere liceret.

Praegressus Hispalim P. Petrus de Espinar, noster et Indiarum Procurator, inde rescripsit Gades, ut qvam primum inde nos qvoqve Hispalim commigraremus et qvidem rebus omnibus Gadibus relictis, qvòd nihil de supellectile linea aliisve rebus inferri paterentur. Ii,

qvi contra luis circumqvaqve grassantis pericula ad portas excubant è Nobilitate Hispalensi Eqvites ac caeteri Officiales et Administri, et eo quidem modò vigilantius, quò audacius clam iis res quaedam inferebantur, etiam è locis suspectis aut infectis, qualiter nuper non modicae telae e Hollandia advectae seu sindonis quantitas è Portu S. Mariae per unum de Senatoribus Hispalensibus illata est; cuius rei author ut proderetur, sub excommunicationis poena consciis omnibus impositum est, ut et si quis ejus telae aliquid haberet aut jam emisset (levissimo enim pretio distrahebatur), id ipsum ad Magistratus deferre jubebatur et prodere caeteros, quos ejus aliquid habere aut emisse sciret, et haec omnia sub eadem excommunicationis latae poena. Unde paulo post proditus is quem dixi Senator, mandato Regis ea super re ad[381]moniti, vinculis ferreis constrictus Vallisoletum²³³ missus est, vix evasurus mortem, quam tot aliorum periculo mundinatas[?]* est.

Admoniti itaque, ut et* rebus nostris illic relictis, Hispalim commigraremus 5^a Augusti lembo conductio Gadibus discessimus, relicto inibi Patre Wenceslao Christman, qvi, ùt nuper insinuaveram, ad Missionem Paraqvarensis animum adjecit atqve ad eam se Patri Indiarum Procuratori obtulit, qvi proinde eundem Patri Thomae Donvidas, uni duorum Procuratorum, qvi Missionem illam ducturi sunt, cessit, ea lege, ùt audio, ut sumptus hïc in ejus alimentationem hoc biennio expositos P. Donvidas refundat, quod et fiet, atqve adeò P. Christman Gadibus subsistere jussus est, dum caeteri Missionarii in Paraqvariam* destinati et hïc Hispali congregati eòdem discedant, quod esto ipsi hoc mense (Augusto) exeuate^a futurum credant, meo tamen judicio ante medium finemve Septembris vix fiet ob notas et saepe damnatas moras, quas de die in diem nectit Capitaneus, qvi eos in Provinciam suam devecturus est; qvi quia necdum itineri necessaria comparavit, et praeterea pro 200 millibus Imperialium merces* in Portu S. Mariae (loco infecto atqve adeò omnis commercii experte) habere dicitur, conabitur, quantum poterit, discessum differe, ut interim urbe illa à peste immuni declaratâ (quod propediem* futurum speratur) et restituto commercio, sua inde efferendi opportunitatem nanciscatur.

Cum hoc ergo abibit P. noster [382] Wencelaus, atqve ita initium* faciet dispersioni nostrae, hoc est reliquiarum à naufragio relictarum, quibuscum quid adhuc acturus sit DEUS, tempus dabit. Manserunt praeterea Gadibus alii duo de nostro agmine Patres, putâ P. Thomas Revel Belga ex Provincia Austriae et P. Evsebius Chinus è Provincia Germaniae Superioris, futuri ibidem operarii, exterorum praesertim (quorum maxima Gadibus copia) Confessionibus excipiendis operam daturi. Reliqui quatuor Sacerdotes, P. Adamus Gerstl è Provinc[ia] Austriaca, P. Antonius Kerschpaumer è Prov[incia] Germ[aniae] Superioris, P. Math[ias] Cuculinus et ego, et nobiscum Frater unus Coadjutor Sebastianus Monrea (nam Scholasticus jam cum P. Procuratore progressus erat) cum tribus Novitiis (quos et ipsos Missioni Paraqvarensi cessurus* dicitur P. Procurator noster) Hispalim tetendimus, et emenso illo maris inter Gades et urbem S. Lucas interjecti septem levcarum intervallo, post egregias lembi ac stomachi jactationes ostium fluminis Baetis ingressi, favorabili eo die vento longè plus quàm dimidium itineris superavimus, sed die postero vento destituti, aegerrimè reliquum itineris confecimus, quòd ardentissimi solis radii itâ fluvium ac ripas adjacentes incenderunt*, ut vix respirare satis possemus, in illis lembi angustiis compactissimi. Itaque cum pridie 19 aut amplius levcas confecissemus, reliquas, quae supererant ad 23 (tot enim Baetim navigantibus et Gadibus Hispalim petentibus superandae sunt) vix ante sextam [383] postmeridianam emensi sumus.

Appulsi tandem Hispalim ac rigorosè ad portas urbis exminati (adeò ut Patrum uni, qvi vestem domesticam (quam hïc locorum semper de loco in locum nostri transferunt, praeter pallium) convolutam instar sarcinulae colligaverat (cum reliqui eâ vestiti, pallio desuper onusti incederemus) transitum negaverint, quoad sarcinulâ lustratâ nihil praeterea aliud eâ

^a exequi[?] actuale[?]

contineri viderunt. Tandem in Collegium S. Hermenegildi, vetus illud nostrum ac biennale domicilium pervenimus, ubi post aliquam ab itinere quietem, vitam iterum agimus, qualem elapso biennio, quae qualis ac quam jucunda esse possit, jam RR. VV. perspiciunt. Patientia! Ita Deus voluit, et quis potest ei contradicere?

Interea aliae super alias spes nobis seu exoriuntur de habitu nostro in Indias non desperando, nam praeterquam quod ea, quam nuper dixi Armadilla (quae quidem indubie abitura est, sed incertum, quod primo et an in Novam Hispaniam, quod nos tendere* debemus) omnino in portum Verae Crucis primo profectura dicatur; feruntur etiam abiturae duae naves in Honduras (quae terra est Novae Hispaniae propinqua, sic ut ex ea terrestri saltem trecentorum milliarium seu leucarum itinere pervenire possemus in Mexicum), idque cum galeonibus Regiis proxime in Indias profecturis*, à quibus prope sinum Mexicanum hae digrederentur et ad suum terminum tenderent. Imò jam earum navium Capitaneus unus agere dicitur pro Missione [384] in suam navim acquirenda et P. Procurator noster nullis se sumptibus parsurum affirmasse narratur, modo nos eò promovere possit. Sed timeo, timeo[!], ne etiam haec spes, ut caeterae, dispareant. Domini voluntas fiat!

De caetero, Patres mei, vivimus adhuc sani, uti et urbs haec, quam falso tanquam pestilentiam correptam nobis nuper suspectam fuisse nunc tandem experientiam discimus, licet omnis circumvicinia hoc malo infecta non desinat, graves omnibus hujatibus mali ejus metus incutere*, unde etiam hic quotidiana eum* in finem preces publice habentur et Archiepiscopus hujas pastoralis epistolae suos omnes nuper hortatus est ad vitam emendandam Deumque paenitentiae operibus placandum, jussitque per omnes urbis Ecclesias Litanias aliasque preces publice dici ac à Sacerdotibus orationem contra pestem collectis aliis in Missa addi, Magistratus imprimis ad sedulam vigilantiam* et charitatem erga plebem sibi subjectam cohortatus; ditiores verò, ne malo incipiente ex urbibus diffugiant, plebe paupere desertâ, quae ditiorum ope destituta, fame potius quam peste perire cogatur, suam quoque opem liberaliter adpromittens ad omnia, ad quae sui se vires extenderet, paratum se affirmans, quemadmodum nuper in fame sua, quae licuit, omnia pauperum necessitati dedicavit et impendit; ita nunc, si opus fuerit, vitam et sanguinem immolare et se ipsum superimpendere etc.

Quid verò cum RR. VV. hac in parte agatur, ut omnino [385] ignoramus, ita avidè scire percupimus, interim pro eorum salute preces constanter ad Deum fundimus, utpote qui eos non modicum malo hoc vexari supponamus. DEUS his ac caeteris afflictæ patriæ nostræ nostrisque hinc malis finem faciat!

Quem etiam ego huic epistolae impono, me R. V. Sanctissimis Sacrificiis demissè commendans, cum reverenti salute ad R. P. Rectorem ac omnes domesticos, in quorum nos Sancta omnia demissè commendamus.

Hispani, 13. Augusti 1680.

R[everentiae] V[estrae]

Servus in Christo,

Paulus Klein

Reverendo Patri in Christo

P. Joanni Tanner Societatis JESU

Duxovii durch Aussik

In Boemia

Citò

~~Pragae, ad S. Clementem~~^a

^a *sub signo * in margine add. scriba:* die Worte „Pragae“ u[nd] „ad S. Clementem“ im Original durchstrichen.

KLE XIX

Mor v Cádiz a okolí, odkládání plavby do Indií, opravena ztroskotaná loď

Informuje o novém vývoji od ztroskotání v Cádiz. Více píše klementinskému rektorovi [KLE XX].

Mor zde neřádí tolik jako v Praze, ale během posledních 40 let se jej ve Španělsku nepodařilo potlačit.

Říkalo se, že v El Puerto de Santa Maria budou morová opatření zrušena a město prohlášeno za čisté, ale nestalo se tak, pod trestem oběšení je zakázáno z města cokoli nosit do Cádiz. Mor se dle Christmanova dopisu vrátil už i do Cádiz, což oddálí odplutí královských lodí do Indií, snad až o několik měsíců, protože námořníci bydlí v El Puerto de Santa Maria, kde je rovněž uloženo zboží, které se má koráby přepravit. Nedůvěryhodnost zpráv, které se zde rozšiřují o budoucím vývoji.

Stejně zdržení hrozí i paraguayské misii, jejímž účastníkem je Christman, neboť kapitán paraguayské lodi stále oddaluje vyplutí.

V refektáři byl čten dopis zdejšího provinciála, ve kterém je tlumočen králův dopis žádající jezuity o pořádání modliteb za odvrácení moru. Časový rozvrh těchto modliteb.

Loď, na které ztroskotali, již byla opravena. Královské lodě, které se chystají k odplutí do Indií, však tuto loď nechťjí přibrat do své skupiny, neboť se obávají, aby loď neměla další potíže. Majitel lodi nechce cestujícím a obchodníkům vrátit jízdné a tvrdí, že má právo si jej ponechat; dle Kleina mu něco bude přičteno, ale nikoli celá suma vyplaceného jízdného.

[Postskriptum:] Navštívil je pověřenec císařského[?] vyslance v Madridu.

[386]

Reverende in Christo Pater!

Pax Christi.

Praesentem rerum nostrarum statum aliqvatenus R. V. ex his, pleniùs verò ex iis, qvae ad R. P. Rectorem Clementinum perscribo, intelligent; iis paucula hìc subnecto.

Pestis, qvae Boëmiam nostram et imprimis Pragam, ùt audimus, furiose depopulatur, nobis qvoqve minari adhuc non cessat, qvae licet adeò ferox non sit, ut tot tantosqve, qvantos apud RR. VV. abripiat, ità tamen gliscit*, ut Hispaniam[!] annis jam, ut ajunt nonnulli, quadraginta miserè affligat ac loca Hispali vicina pleraqve infecta teneat.

In uno tamen alteroqve jam melioratio imò integra salus apparuit, non tamen in Portu S. Mariae (loco tantae importantiae in ordine ad classium Regiarum in Indias discessum, ut nisi illo salvo vix abire possint), de qvo licet nuper dictum fuerit salutem seu loci incolumitatem inibi jam promulgatam esse, tamen et tunc subjungebatur Gaditanos vicinos non modo id non credere, sed etiam custodias, qvibus à commercio suo Portuani arcebantur, duplicisse, suspendio etiam iis decreto, qvi inde aliqvid Gades inferunt; et hodie è literis P. Wenc[eslai] Christman et P. Thomae Revel Gadibus intelligimus pestem in portu amplius dubiam non esse, sed, ut ante, civium clades continuare, qvae res non modicam (ut aliàs scripsi) remoram injiciet Reginum in Indias myoparonum discessui, in Septembrem quidem proximum indicto et, ùt modo pleriqve, sed frigidè ajunt, in Octobri executioni mandando, [387] ùt ego vero arbitror, vix ante Februarium aut Martium anni sequentis. Remoram, inqvam, discessui galeonum injicit, qvia plurimi nautae his operam locaturi in Portu S. Mariae habitant et merces plurimae iisdem navibus vehendae ibidem repositae sunt, qvae extrahi non poterunt, nisi urbe ab omni contagii suspicione ereptâ. Qvamvis enim nuper dictum fuerit Regem, ubi è Generali galeonum intellexit, id quod modò de nautis retuli, ad ejusdem instantiam mandâsse, ut nautae omnes ex urbe digressi loco assignato contumacia explerent; id tamen modo pro mendacio habetur, qvibus adeò plena sunt hìc locorum omnia, ut quid credendum sit, in rebus ejusmodi* vix amplius constet. Itaqve videt R. V., qvo loco res nostrae sint, quantum ad nostrum in Indias discessum; unica enim illa, qvam in navibus in Honduras ituris habemus spes, hoc etiam ariete qvatitur, nam istae nisi cum galeonibus

discedere non possunt atque adeò, si hac occasione discessuri sumus, id vix ante Martium anni venturi futurum est.

Eadem autem infortunia Missionem Paraqvarensis involutura videntur (et cum ea P. nostrum Wenc[eslaum] Christman, qui tamen commutatione termini, ad quem sortem suam meliorare et moras prolixiores redimere studuerat) nam Capitaneus, qui navibus illis, quae in Paraqvariam discedunt, praeest, moras ex moris trahit jamque aperte dicitur: cum non nisi cum galeonibus Regii discessurum, licet Patres illi, qui supra, Gadibus scribant, eum ante 14^{am} [388] Septembris non abiturum. Sed etiam* ultra terminus ille prorogabitur.

Hesterno die super mensa praelectae nobis sunt literae R. P. Provincialis hujus Provinciae (Baeticae), quibus refert literas à Rege nostro ad se datas, quibus ob afflictum pestilenti contagio etc. Baeticae statum preces ad Deum et supplicationes à Nostris fieri jubet, sequae de mandati hujusmodi executione per Secretarium suum Aulicum certiore* fieri; habentur verò hae quotidie hora 7ª matutina (festis diebus 10^a) coram SS. Evch[aristiae] Sacramento, Litanis OO. SS. à Nostris recitatis.

Navis, in qua naufragium passi sumus, jam ab eo restituta sibi est ac plenè instaurata, festo B. V. Assumptae è loco reficiendis navibus destinato in portum Gaditanum reducta, explosis tormentis bellicis Virgini Assumptae gratias egit, quòd in ulteriora pericula abripi nos non siverit; id quod certissimè factum fuisset, si conatus illi, qui ad navem è loco naufragii eripiendam* et ultra syrtis promovendam adhibebantur, effectum habuissent, nam non animadverso tum adhuc aquae in interiora navis penetrantis ingressu, alto nos commissemus in flottae comitatu, aliquot ab inchoato itinere levcis fortè aquis hauriendi. Nunc desperato in Indias transitu (nam galeones* eum in comitatu suo habere nolunt, ne quod ipsi accederet, sibi decederet lucrum) litem incepit cum vectoribus suis Navarchus et cum mercatoribus iis, quorum merces ve[389]hebat, à quibus nulum sibi persolutum relinqui sibi debere contendit, jura ad id hinc recepta praetendens, quorum contra isti nihil ei compoti* volunt. Aliquid obtinebit*, totum vix credo. Haec hodie.

Commendo me Sanctissimis RR. VV. Sacrificiis et CC. FF. orationibus.

Hispani, 27. Augusti 1680.

Reverentiae Vestrae

Servus in Christo

Paulus Klein

P. S.: Est hic Hispani Praefectus Aulae Excellentissimi D[omini], D. Legati Marchionis de Grana, D. Adamus de Waeren, humanissimus Dominus, qui nos proximis diebus visitavit et diu nobiscum amicissimè conversatus est. Venit Hamburgo cum navibus, suppellectilem totam et munera Regibus Catholicis offerenda Madritum vecturus.

Reverendo Patri in Christo

P. Joanni Tanner Societatis JESU

Duxovii, durch Aussig

~~Pragae, ad S. Clementem~~^a

Reverendo Patri in Christo

P. Guilielmo Frölich Societatis JESU^a

^a in litura scriptum in **ms.** cum adnotatione sub signo * a scriba in margine folii addita: Das hier durchstrichene im Original gleichfalls durchstrichen.

KLE XX

Možnosti náhradní plavby přes Atlantský oceán

Má ke sdělení jenom pár novinek.

Dle Christmanova listu z Cádizu je málo pravděpodobné, že letos poplují ještě nějaké lodě do Nového Španělska.

Způsob výběru „generála flotily“. Je to velmi žádaná hodnota kvůli obrovskému zisku, který přináší, funkce je obsazena na roky dopředu; o výběru rozhoduje král, který dostane od uchazeče od funkce „nemalou částku ve stříbře“.

V Cádizu je sice generál budoucí flotily, ale neví, odkud flotila popluje. Jako by říkal: jsem sice generál flotily, ale nevím jaké, nevím kam popluje a nevím odkud popluje. Úvahy o možnostech jiné dopravy, např. lodí do Hondurasu.

Lodě do Hondurasu se jeví nadějnější než lodě do Veracruz. Honduras a jeho poloha; Guatemala a její poloha. Filipínští misionáři musí cestovat přes Mexiko, kde sídlí filipínský prokurátor.

Honduraské lodě se právě podrobují obvyklé předplavební kontrole lodního dna v Guadalquiviru. Prokurátor zatím s kapitány těchto lodí nejednal (z taktických důvodů: aby nechtěli přemrštěné dopravné). Christman zjistil, že cesta přes Honduras patrně nebude možná. **Cuculinus** obdržel dopis s informací o královském výnosu, dle něhož nesmějí misionáři cestovat na izolovaně plujících lodích, ani na lodích, které neplují přímou cestou do Veracruz.

A tak naděje na odplutí stále kolísají.

[394]

Reverende in Christo Pater!

Pax Christi.

Tametsi pauca sint ac non magni momenti, quae hac vice scribenda se offerunt, ne tamen meae erga R. V. obligationi desim, ea ipsa, ut occurrunt, perscribo.

Proximis suis ad nos datis literis spes nostras omnes subvertere visus est P. Wenc[eslaus] Christman, qui die 18^a ita ad nos Gadibus scribit, ut parum veritatis subesse significet iis, quae de navibus hoc anno in Hovam Hispaniam discessuris nostraeque cum iisdem in Mexicum transitu dicebantur. Nam quod classem illam littoribus repurgandis et portibus à pyratarum incursu tutandis destinatae attinet (quam Armadillam vocant) ejus in Indias discessum omnino desperandum vult, eò quòd, licet jam Generalis ejus designatus Gadibus adsit, de ipsa classe abitura* etiamnum sciatur nihil.

Quod ne RR. Vestris paradoxum videatur, sciendum est: Generales Classium in Indias discessurarum in Hispania longissimè antè designari, adeò ut sint, qui dicant aliquando, dum classis una discedit, jam sciri Generalem ejus, quae quartà post hanc profectioe discessura est; quod ideo fit, quia id officii praetendentium maximus semper est Candidatorum concursus ob lucrum revera maximum, quod inde percipiunt, nam, ut ajunt, facilè millionem Philippien[- *] lucrificat is, cui semel classi Regiae in Indias digredienti praeesse contingit. Unde fit, ut qui una vice in concursu repulsam patiuntur, [395] aliamque sibi ad classem hac vice moderandam praeferrì vident, saltem ad id muneris in classe ab hac proxima*, aut altera, tertiatione designari se flagitent, et etiam muneratà Regi eam ob causam non modica argenti summâ, obtineant.

Hoc ergo modo designatus* fuisse videtur etiam hic, quem dixi Armadillae Generalis, qui à nescio quo, ut scribit P. Christman, aliquid in ea classe officii praetendente requisitus, respondisse fertur: se quidem Generalem Armadillae designatum esse, verùm semet adhuc ignorare, unde nam ea profectura sit, an videlicet ex portu Gaditano, an ex Biscaya, an ex

^a *sub signo ** in margine folii add. scriba*: wahrscheinlich ursprünglich geschrieben, doch nicht ergänzte, daher ungiltige Adresse

Portugallia; quasi diceret se quidem Generalem esse classis, sed nescire cujus et ubi quaerendae aut unde parandae. Itaque cum hac classe nos in Indiam proficisci* posse difficile creditur, ut taceam quod aliàs scripsi, incertum videlicet esse; an classis ea recte portum Verae Crucis petitura sit, quod nisi fiat, frustra* de transitu in ea sperando cogitamus. Et tamen hinc Hispali adhuc de ea speratur, quandoquidem Procurator Noster ideo cum Capitano Navium in Honduras transitarum pacisci de Missione eodem transvehenda nolle dicitur, quod expectet, donec innotescat, an classis illa seu Armadilla in Portum Verae Crucis discessura sit an alio.

Meliora sperandi argumenta suppeditare videntur; eae, quas dixi naves, in Honduras discessurae: quae antequam perrecesserent, videor prius edocere debere, quid Honduras et qualis locus sit et quomodo per eas[!] in Mexicum et inde ad terminum nostrum [396] Philippinas pertingere possimus. Est Honduras Regio Meridionalis Americae inter Novam Hispaniam et Nicaragua Provinciam isthmo Panamensi conterminam; haec portum habet Cabo de Honduras aut Fonduras (quod idem est), nisi fallor, appellatum, ad quem suis temporibus naves binae discedunt, quod regio illa in medio Novae Hispaniae et Novi Regni Granatensis sita neque Mercatoriarum flottae (ut vocant) in Novam Hispaniam neque Regionum myoparonum seu galleonum in Novum Regnum Granatense suis temporibus discedentium commercio frui possit, nisi forte aegre admodum et majoribus, quam par esset, impendiis. Ex hoc portu viam patere et frequentari ajunt Guatimalam, urbem ad littora maris Pacifici sitam, ubi Collegium Nostrae Societatis jam ad Provinciam Mexicanam spectans esse asseverant atque et quidem non nisi 40 leucarum Hispanicarum intervallo, quod navis* fluvio emetiri liceat, in fluvio, qui inter portum urbemque dictum intercedat. Guatimala iter usque Mexicum longius est, scilicet plus quam 200 leucarum longum* ^{nevio[?]} vero in Acapulco, locum seu portum, ad quem confluere debent in Philippinas profecturi; nos tamen Mexicum probabilius prius tendere deberemus ad conveniendum* P. Procuratorem Philippinarum inibi residentem accipiendamque ab eo itineri necessaria.

Ergo in Honduras abiturae dicuntur naves geminae, et quidem cum galeonibus Regiis proximè in Novum Regnum Granatense discessuris. Et hoc dubium amplius non est, [397] nam Capitaneus unius aut utriusque illius navis cum duobus è nobis Missionariis locutus nos nisi cum suis navibus in Mexicum venire non posse asseruit, suas autem jam in fluvio Baeti emendatione alvei (carenam²³⁴ dare seu carenare vocant Hispani), quam semper perfectioni praemittunt, jam itineri[!] aptari earumque alteram dici B. V. de Consolatione, qualis utique foret iis, quos tot infortunia hactenus afflixerunt Missionariis. At enim ne etiam haec consolatio, solatium ad interim potius quam malorum nostrorum medela sit, non prorsus inania suppetunt formidandi argumenta, nam praeterquam quod P. noster et Indiarum Procurator nihil adhuc cum homine illo seu Capitano dicto agere visus sit (cujus quidem rei causam, modo eam quam supra dixi, modo aliam praetendunt*, quod videlicet nolit ullum nostri in Mexicum mittendorum desiderium ostendere, ne Capitaneus, si quod ardentius in eo adventum*, nulum et vecturae nostrae pretium in his rerum angustiis supra modum attollat*); scribit Gadibus P. Christman se has* nostras spes rece[- *]suisse Fratri illi, qui Gadibus (perinde ut P. Espinar Hispali) Indiarum Procuratorem agit (hujatis administer) cumque sibi sincerè* asseruisse id factu possibile non esse, quod videlicet nec iter terrestre inde in Mexicum suspiciendum, nec Regiae licentiae pro nobis concessae et mandata, quibus viatici pars in Indiis nobis assignatur etc. id permittant, imò P. Thomas Revel, unus ex illis, qui Gadibus [398] remanserunt ad agendos interim operarios, 25ª Augusti datis ita scribit ad P. Cuculinum*: propter schedulas Regias (ita vocantur Regia mandata, quae* in Indias mittuntur), quibus Missionarii Indici muniuntur, non possunt particularibus navibus (hoc est iis, quae* non pergunt in classe) illuc pergere, multò minus illis, quae non eunt directè* ad portum Verae Crucis.

Atque adeò etiam hae spes nostrae nutant nutabuntque fortassis deinceps amplius (ut priores), nisi R. V. et RR. PP. nostrorum ac. CC. FF. orationibus seu erigantur seu fulciantur, quibus proinde me ac caeteros Patres Socios meos (qui omnes amantiss[im]è* RR. VV. salutant) humiliter commendo.

Hispani, 27. Augusti 1680.

Reverentiae Vestrae
Servus in Christo,
Paulus Klein

Reverendo Patri in Christo
P. Georgio Weis
Caesarei Academici Societatis JESU Collegii Rectori
Pragae ad S. Clementem
In Boëmia

KLE XXI

Nejistý termín náhradní plavby do Indií

Byl nemocen a v důsledku příliš „štědrého“ pouštění žilou se sotva držel na nohou a nebyl s to psát dopisy. Už je na tom lépe, a tak chce informovat o nových událostech.

Misijní prokurátor odeslal Královské indické radě novou zprávu, ve které informoval o ztroskotání lodi s misionáři u Cádizu a požádal o nové povolení k odplutí misionářů při některé z nejbližších příležitostí, které se pro přepravu do Indií nabízejí.

Termín odplutí je zatím zcela nejistý a závisí na tom, na jakých lodích misionáři poplují. Úvahy o možných termínech a činitele ovlivňující dobu odjezdu; jedním z nich jsou piráti v Karibské oblasti, kteří ohrožují Portobelo, Panamu a Cartagena. Obavy z postupu pirátů do Limy a Potosí. Nejasná národnost těchto „pirátů“. Francouzi a Angličané v Karibské oblasti.

Potřeba zásahu proti pirátům může jak uspíšit, tak oddálit vyplutí do Indií.

[Postskriptum:] Prosí o doručení přiloženého dopisu (KLE XXII) Vilému Fröhlichovi.

[390]

Reverende in Christo Pater!
Pax Christi.

Nihil cum proximo veredario ad R. V. litterarum dedi, quòd ex langvore ventriculi et totius corporis debilitate, è phlebotomia nimis liberali manu à phlebotomo celebrata profectis, pessimè valens, vix pedibus insistere, minùs manum papyro ad literas scribendas applicare valuerim. Nunc ab iisdem mihi restitutus, manu licèt etiamnum aliquantùm tremulâ has ad R. V., de quibus Eam de rerum nostrarum statu pro more edoceo*.

Heri antè 14 dies libellum supplicem ad Consilium Regium Indicum expeditit P. nostrer Indiarum Procurator, quo exponens id, quòd Missioni in naufragio proximè accedit infortunium, novam ab Eodem Consilio licentiam (itâ hîc moris* est) petit, nos aut cum Celoce Regia (quae* Hispanis aviso seu internuntia dicitur) proximè cum galeonibus in Novam Hispaniam abitura (ut mercatorias naves seu flottam nuper eò digressam et nunc in Nova Hispania agentem de galeonum ex Hispania discessu et in Indias adventu admoneat: quòd ideo fit, ut naves mercatoriae seu flotta sua illic negotia ita expediat, ut sese galeonibus

Regiis in Hispaniam redeuntibus jungere possit, quod plerumque facit in portu urbis Havanae in insula Cuba seu Hispaniola sitae, ad quam utraque classis tendit ventorum pro reditu in Hispaniam captandorum [391] gratia eo usque et ultra ascendere coacta) nos, inquam, aut cum celoce hac, aut cum illa, quam saepius dixi Armadilla, si ea directè* in portum Verae Crucis tendat, aut cum navibus in Honduras ituris in Indias mittere nos possit simulque aliquod nostrae hic interim sustentationi subsidium pecuniarium indulgeatur. Haec in libello illo supplici à Consilio Indico Procurator noster.

Quando tamen hic discessus noster futurus sit, necdum planè certum. Nam esto in dubium sit, nos, si abibimus, cum galeonibus Regiis abituros (eò quòd naves illae, quae eo nos vehere possunt, no[n]* nisi in comitatu galeonum iturae sint propter pericula à Mauris in transitu littorum* Africanorum {quae pyratae Maurici ad usque Canarias insulas perpetuò oberrant} imminetia, propter quae nulla unquam navis nisi bellica aut à bellicis comitata iter illud attentat), necdum tamen constat, quando galeones* ipsi discessuri sint, nam esto plerique hactenus eos Octobri aut Novembri mense digressuros asseveraverint, non levia tamen suppetunt* formidandi argumenta, ne ante Februarii finem aut Martii principium non discedant. Auxerunt hos metus naves geminae nuper Gades appulsae ex Honduras* reversae, quàm quadriennio* ante solverant, quae inter* alia ex Indiis nova tulerunt, portum et urbiculum Porto Velo vulgo dictam (secundam Regionum Galeonum in Indiis stationem et emporium) à nescio quibus praedonibus illic vagantibus et non in mari solo, sed et in mediterraneis praedas agentibus [392] direptam esse; idemque urbi Panamae ad littus maris Pacifici sitae ab eis factum, et jam Carthaginem ipsam (Cartagenam), primam galeonum stationem et celeberrimum totius Meridionalis Americae emporium, ab iisdem obsidione cinctam, periculumque imminere, ne si subsidia tardius mittantur, Peruanum Regnum et Potossianas²³⁵ divitias, ipsamque Limam, Peruvii caput, invadant ac si non manu teneant, diripiant saltem atque expolient. Praedones porrò illos* alii Gallos esse, alii Anglos, ex utrisque alii, alii etiam ex Indis mixtos asserunt, quae omnia incerta et dubio procul* etiam nonnulla ex prioribus exaggerata sunt. Et Galli quidem ex Insula S. Dominici, cujus dimidium obtinent, eò transiisse potuerunt; Angli quoque, qui passim tum cum pyraticis, tum onerariis* suis illac vagantur, excensione repente factâ, horum aliquid attentâsse valuerint, quibus etiam Indi necdum domiti, quales in Insulae S. Dominici mediterraneis et montanis aliisque circum insulis non pauci supersunt, fortasse sese adjunxerint urbesque Porto Velo et Panamam expoliaverint (de quarum neutra dubitatur, quòd parvae et parùm munitae fuisse dicantur) Carthaginem tamen, locum egregiè munitum et Regio Praesidio defensum ab iisdem obsideri, illaque Regno Peruano et Limae ac Potossio mala minitari pauci credunt.

Haec ergo sunt nova, quae ex Indiis attulerunt naves illae; iisque, ut dixi, metus nostros auxerunt, nam estò prima fronte videantur haec in Hispaniam nunciata [393] Regionum myoparonum* discessum accelerare debere ad praedones illos quantocyus inde ejiciendos, tamen, ut complures rei periti et ipse P. Procurator noster metuit, haec ipsa eorum abitum retardabunt, utpote qui tantum militis non habeant, quantum et navibus seu onerariis ac bellicis in mari mansuris tutandis et terrestribus copiis ad praedones collatis signis ejiciendos exercitum formandis sufficiat; et antequam tantus legi aut conscribi (ut umnio necessarium est) possit, multum temporis necessariò elabatur, atque adeò quod abitum galeonum acceleraturum putabatur, eundem retardabit*.

Haec sunt, quae de rerum nostrarum statu R. V. exponenda habui, cujus me Sanctissimis Sacrificiis demissè commendo cum salute ad R. P. Rectorem omnesque domesticos.

Hispani, 24. Septemb[ris] 1680.

Reverentiae Vestrae
Servus in Christo,

Paulus Klein

P. S.: Literas inclusas dignetur R. P. Frölich transmittere et suas has etiam Ei communicare.

Reverendo Patri in Christo
P. Joanni Tanner Societatis JESU
Pragae, ad S. Clementem
In Boëmia

KLE XXII

Paraguayští misionáři opustili Seville

Byl nemocen, a tak nemohl s minulou poštou poslat dopis.

15. září 1680 opustili Seville misionáři paraguayské provincie. Do Cádizu mají kvůli nebezpečí morové nákazy duchovní zakázán vstup, a tak museli misionáři po řece doplout až k zámořským korábům. Dostal zprávu, že misionáři nasedli na loď.

Jména prokurátorů paraguayské provincie; do Paraguaye míří 56 misionářů, z nich 9 knězů. Jeden kvůli nemoci nemohl odjet.

V koleji byl předčítán generálův dopis vyzývající jezuity k účasti v misiích Nové Granady. Ze zdejší provincie nepůjde asi nikdo, neboť má sama málo členů a je chudá, především kvůli bídě znalosti ekonomie a správy.

Trvá spor mezi misijním prokurátorem a kapitánem ztroskotané lodi s misionáři stran úhrady cestovného.

Jakýsi duchovní uprchl z Cádizu a patrně se stane kacířským odpadlíkem.

Město El Puerto de Santa Maria bylo prohlášeno za očištěné od morové nákazy.

Deštivé počasí v září, příroda vysušená letními vedry.

[419]

Reverende in Christo Pater!

Pax Christi.

Qvod in valetudo ex langvore ventriculi et insveta totius corporis debilitate contracta indisposito intermittere coëgit* proximo veredario abeunte ad R. V. scribendi officium, hodierna die ab illis accidentibus prope liber resumo et seqventia paucula, qvae occurrerunt, perscribo.

Decimâ qvintâ hujus sub vesperum ex hoc Collegio nostro discessit Missio Paraqvarensis navibus tribus minoribus ad suas in sinu Gaditano stantes naves (ad qvas jam pridem cistas ac alia impedimenta cum duobus Fratribus, qvi locum in navi Missionariis venturis aptarent, praemiserat) digressa est; neqve enim urbem ipsam Gaditanam ingressi sunt, partim qvia Gadibus Religiosi, ùt alias scripsi, ob* contagii ingerendi metum non admittuntur, partim qvia tam ingentem Missionariorum numerum Collegii Gaditani angustiae non caperent, atqve adeo rectâ è navibus minoribus, qvibus secundo flumine descenderunt, ad majores, qvibus in Provinciam suam abituri sunt, sese contulerunt, molestissimam ibidem* abitus sui expectationem celebraturi, nisi qvam primum naves ipsae discesserint. Et verò feliciter* eos naves suas ingressos esse nuntiavit navium earum, qvibus devecti sunt, una, qvae nos 22ª hujus animi causâ ad deambulandum egressos ac ponè Baetis littora incedentes

assecuta, salutem ab iis ad nos retulit salvosque [420] sua ingressos navigia nuntiavit; addiditque* eadem hac ipsâ, qvâ haec scribo, hebdomadâ currente abituros.

Ducunt Missionem illam Procuratores ejus Provinciae gemini, P. Christophorus Grixalba et P. Thomas Donvidas, ante sesquannum huc cum Fratре Coadjutore Petro Suarez appulsi. Missio ipsa non 60, ùt aliàs di[c]ebatur*, sed 56 Missionariis constat, ex qvibus Sacerdotes novem, reliqvi Scholastiti (partim Theologi, partim Philosophi) et Novitii ac non pauci Coadjutores. Unus ob invaletudinem hecticam aliaqve complura accidentia in Provinciam suam Castellae Veteris remissus est; Sacerdos ille qvidem, sed qvi non nisi Philosophiam adhuc audiverit, Theologiam nunc auditurus.

Hesternâ die in recreatione matutina praelectae omnibus sunt literae A. R. P. N., qvibus Provinciae hujus homines ad Missiones in Novum Regnum Granatense invitât. Credo tamen ex hac Provincia pauculos aut nullos ituros, cum Provincia haec maximo personarum defectu laboret, adeò ut vix non ipsa opus habeat, qvemadmodum Provinciae Indicae, ex aliis Provinciis suppetias accersere, qvas tamen, si darentur, admittere vix posset ob extremam Collegiorum paupertatem, qvae vix tam pauculis ac habent subjectis sustentandis sufficiunt; et videntur indies in deterius prolabi ob pessimam oeconomicam* et administrationem rerum Collegii cujusqve.

Durat adhuc lis inter* P. Procuratorem nostrum et Capitaneum navis, qvâ in Mexicum vehendi eramus [421] (qvi tandem licentiam obtinuit cum galeonibus in Americam Meridionalem solvendi), isto praetendente omnem illam pecuniam, qvae pro Missionis in Mexicum devehendae sustentatione jam sibi persoluta erat (erat autem ferè dimidium totius) relinqvi sibi debere ob damna in naufragio accepta, Patre Procuratore contra eam mordicus repetente; nec scitur, qvem res exitum habitura sit.

Profugit nuper Gadibus Religiosus qvispiam putaturqve in aliquam Anglicarum aut Hamburgicarum navium receptus, Lutherum utroqve Apostasiae genere secuturus.

Portus S. Mariae à Comissariis Regiis, Madrito eò ablegatis visitatus, immunis à peste declaratus dicitur instareqve habitatores, ut declaretur non tantùm eos modò immunes esse, sed et semper immunes fuisse, qvòd ferè omne incolarum constantes asseverabant; determinatio ultima ac immunitatis hujus declaratio et commercii restitutio proximè Madrito à Consilio Regio expectantur.

Totus ferè September apud nos tonat, fulgurat ac aqvarum imbres fundit, semper tamen intercedentibus diebus serenioribus, unde et ob terribilem aestatis praegressae siccitatem tellus nihilominus arida ne graminis qvidem manipulum producit. Nec plura in praesentiarum occurrunt, unde me R. V. et omnium domesticorum, qvos amantiss[im]è saluto, Sanctissimis Sacrificiis et orationibus demissè commendans finio.

Hispali, 24. Septembris 1680.

Reverentiae Vestrae
Servus in Christo,
Paulus Klein

Reverendo Patri in Christo
P. Guilielmo Fröhlich Societatis JESU.

KLE XXIII

Zpráva o zemětřesení v Malaze (9. října 1680)

Zatím neměl dost látky pro napsání dopisu adresátovi (Matěji Tannerovi); aby se však nezdálo, že mlčí příliš dlouho, „zaplní stránku“ látkou, která se mu nabídla.

Téhož dne jako tento dopis posílá Jakubu Gratzovi zprávu o zemětřesení v Seville (KLE XXVI), Janu Tannerovi zprávu o zemětřesení v Córdobě (KLE XXIV); pro adresáta si vyhradil zprávu o zemětřesení ve městě Málaga, kde mělo patrně nejhorší následky. Podává zprávu tak, jak ji vyslechl.

Málaga je významný přístav a místo obchodu, především s vínem a ovocem. Patří mezi přední španělská města; avšak již dva roky ji však sužuje mor. Nyní ji zasáhlo i zemětřesení. Poškození katedrály, jezuitského kostela, zřícení františkánského kláštera a konventu bosých karmelitánů, poškození jezuitské koleje. Ve městě se prý zřítilo 2200 domů, ulice jsou plné suti a prachu. V troskách bylo nalezeno již 70 mrtvých, další jsou den co den nalézáni; na následky zranění umírají další.

Lodě kotví v přístavu byly během zemětřesení vymrštěny loket nad vodu; námořníci nevěděli, co se děje, dokud se nepodívali na město zmítané otřesy.

Krátké trvání zemětřesení. Obyvatelé jej pokládají za boží trest. I hříšníci se obrátili na pokání. Celé město se sešlo u katedrály a vydalo se na kajicný průvod. Odění kajicníků a formy pokání (flagelace, prosby o boží smilování). Arcibiskupovo kázání. Pokání města stále pokračuje. Jeden z hříšníků spáchal sebevraždu, neboť si dle svého přesvědčení nezasloužil boží smilování. Tolik o Malaze.

Zemětřesení zasáhlo nejen Andalusii, ale téměř půlku Španělska; otřesy byly cítit až v Madridu. Poškození katedrály ve městě Jaén.

Diplomatické novinky ze Svatého stolce.

Termín odplutí jezuitů do Indií je stále nejistý; okolnosti, které by jej mohly uspišit.

Pozdravuje pražský profesní dům SJ.

[427]

Reverende in Christo Pater!

Pax Christi.

Pridem nihil, qvod gloriosis R^{ae} V^{ae} ac sanctis laboribus materiam uberiozem suppedaret, scribendum sese obtulit, imò nec hodiedum offert, itaqve qvi alioqvin his potiùs meas ad R. V. literas implessem, ne nimis diu silens, parum forte acceptorum à R. V. beneficiorum amplius meminisse videar*, qvibusdam aliis, qvae scribenda occurrunt, paginam hanc implere cogor.

Scribo hoc eodem die ad R. P. Gratz terrae motum*, qvi hîc Hispali locis causaverit; ad R. P. verò Joannem Tanner eas, qvas Cordubae edidit strages; et uterqve spero suas R. V. communicabit. R. V. rae reservavi cladem omnium, qvae hactenus sciatur, fatalissimam*, qvam Malagae urbi fortè iis*^a dierum itinere hinc dissitae intulit, qvam qvidem ùt inaudii recensebo; si prius ubi et qualis urbs ea sit, exposuero, qvod haec ad exaggerandam ejus urbis ruinam plurimum faciant.

Est itaqve Malaga urbs portu amplissimo et exterarum navium, vini et fructum, praesertim Hispanicorum, causâ eò adventantium commerciis plane celebris (ferè enim totum, qvod in Germaniam aliasqve ropae partes infertur vinum Hispanicum, aut saltem maxima ejus pars inde evehitur) ad mare Mediterraneum sita, opibus, incolentium eam Nobilitate, hortis et terrae fructibus ac caeli amoenitate inter* Hispanicas urbes planè ex praecipuis una, qvam pestis biennio jam ibidem gliscens miser[- *] dum nos in Hispania sumus hactenus [428] afflixit, et die, de qvo loqvor, terrae motus, ùt videtur, planè ruinavit, nam ut breviter tantùm damnum* praecipuum* recenseam, Ecclesia Cathedralis, qvae major et pulchrior* in Hispania esse negatur, hinc inde nivas*^b egit; Nostra in formam circularem noviter ante annos 40

^a 10[?]

^b rimas[?]

extracta quatuor partibus dehiscens patent, Conventus Religiosorum S. Francisci amplissimus et capacissimus majori parte corrui, Religiosis decem gravissimè laesis, quorum duo statim, alii duo post expirârunt, reliqui omnes de vita periclitantur. Conventus PP. Carmelitarum Discalceatorum novus et grandis omnino jacet. Collegio Nostro ante unum saeculum ex fundamentis aedificato pars magna cubiculorum dejecta est, nec est Religiosorum Coenobium ullum, quod non insignia damna acceperit. Quod domos urbis attinet, earum non nisi bis mille ducentae corruerunt, hoc est quinque* ex sex urbis partibus; et quae reliqua est pars, ruitura et ipsa propediem putatur, adeò domus omnes labefactatae sunt et bacillant[!]. Plateae omnes pulvere, lateribus, rudibus etc. ità plenae sunt, ut impossibile sit curru vel eqvo vectis transire. Septuaginta jam his ruinis oppressorum cadavera inventa sunt et om[?]* eruuntur quotidie è rudibus plures, ut de laesis nihil dicam, quorum multi ex vulneribus acceptis moriuntur. Verbo: tale damnum urbi illatum est, ut millionibus Imperialium septenis refici posse aut resarciri desperatur.

Illud verò vix [429] credibile, verum tamen est: naves in portu negotiorum causâ commorantes (Hamburgicae* sunt plurimae, nuper pro vinis inde avehendis Gadibus eò profectae) maris eodem tumultu concuss[- *] impetu ità in altum evibratas*, ut inter* eas in liberum* aërem vibratas et aquam ulna spatii vacui una intercederet, cum alioquin duas tres orgias intra aquam mergantur; quod cum adverterent nautae, terrae motûs ignari, attonitis similes, quid secum ageretur demiraban[tur]* nec intelligebant, quoad oculis in civitatem conversis, eandem tremere, agitari, convelli, corruere viderunt.

Tanta porrò strages unius, non plus, Apostolici symboli recitandi tempore peracta est, nam eodem, quo concutere domos coepit impetu, etiam prostravit; eadem autem horâ, quâ Hispalis et alia circum loca intremuère. Ubi è ruinis suis animas animosque collegerunt incolae, elevatis in caelum oculis, non terram, quae damnum fecerat, sed Deum suorum peccatorum vindicem. Mali ejus à se pridem prométi*^a authorem suspexerunt, ei coram ejus irato vultu animis et corde magis tum, quàm ante corpore contremuerunt, nec jam de domuum, sed de animarum suarum ruina solliciti, seriâ et plus quam Niniviticâ paenitentia offensum* placare Deum studuerunt. Itaque indicto universae urbis in unum locum (Ecclesiam Cathedralem) conventu, ad Asylum paenitentium, [430] Deiparam Virginem Thaumaturgam de Victoria cognominatam, cujus (in castris Regiis tum praesentis) ope Reges Catholici urbem olim Sarracenorum manibus eripuerant, supplicabundi processerunt, paenitentium quidem habitu omnes, sed imprimis Nobilitas urbis; singuli enim de Nobilitate saccos* induti et spineâ caput coronâ redimiti, flagelloque in tergum nudatum ferociter saevientes, facie detecta, quasi apertè singuli se peccataque sua, horum malorum causam, vindicatos faterentur, non erubescere* se paenitentiam agere, qui non erubuissent paenitenda committere, protestabantur, nec pauciores ipsi seu conclamante[s]* quàm lamentabile illud „Misericordia, Señor! Misericordia, Señor!” In Ecclesiam Cathedralem congregatis omnibus urbis Episcopus suggestum ascendens ea de Divina justitia per paenitentiam placanda dixit, quae non nisi universali omnium fletu, clamoribus et pectoris contriti[s]* percussione terminari potuerunt. Continuant adhuc hujusmodi supplicationes Religiones aliae post alias, inter quas Patres Carmelitae ordine procedentes, pectoretenus nudati ferreis in se flagellis animadvertentes, magnum iterum in populo animorum motum excitaverunt; et similia faciunt aliae post alias Religiones. In tam universali aliorum paenitentia non defuit unus Cain, qui illuditeram[?]* blasphemum animo, non lingvâ, sibi occineret. „Major est iniquitas[!]^b mea, [431] quàm ut veniam merear! Atque adeò arreptâ novaculâ guttur sibi praescidit de venia desperabundus et animam tartaro sepeliendam tradidit, occasione videlicet auditi in templo Concionatoris Divinae justitiae rigorem pro

^a promeriti[?]

^b nequitia[?]

merito exaggerantis, quo tamen reliquus populus tantò magis ad paenitendum excitatur. Haec de Malaga.

Extendit se hic terrae motus, non per Baeticam modò totam, sed ferè per Hispaniae dimidium, nam etiam Madritum intremuit. In Jaën, Episcopali urbe, Ecclesia Cathedralis pulcherrima et ob elegantiam suam Milagro de Espagna passim vocata ita conqvasata est, ut octuaginta millia insumenda putentur in ejus restorationem. Plura de terrae motu aliàs, ubi quid in reliquis urbibus damni acceptum sit innotuerit.

Addo his paucula Româ perscripta, casu quo ea RR. VV. non habuerint. Est opinio Romae non paucorum, quòd, si Papa iste Cardinales creaverit, unus eorum futurus sit P. Esparsa ob magnam satisfactionem, quam Sanctitati suae praestat. Suam[!] Sanctitas cogitat limitare jurisdictiones Legatorum, minuendo asylum habitationis eorum, rémus[?]* cum Legato Hispanico coepit transigere, qui sese in omnibus facilem futurum respondit, agerent modò rem cum Gallico. Reque situs iste reposuit se nihil in hoc puncto Regis sui injussu determinare posse, cui ea super re scriberent; seque ab ejus imperio ne [432] latum unquam recessurum. Itaque de re tota Regem Christianissimum admonere jussus est Apostolicus apud eundem Nuntius ac Regem monere Papam esse Romae Dominus; sed esset id more suorum antecessorum. Haec inde.

Noster abitus incertum adhuc quando futurus sit; licentia jam habetur à Consilio Indico, ut quacunque occasione data placuerit, abire* nobis in Indias liceat. Proximè etiam cursor Madrito Gades missus jussit omnem festinationem adhiberi, omissâ etiam navium bellicarum et ignivomarum constructione vel adaptatione (quae alias propter turbas in India super numerum alias designatum parari deberant) et assignatâ pecunia pro galeonum expeditione requisita. Prorex etiam Peruanus jam Madrito Gades tendit, qu[- *] galeonum abitus, ut speramus, non parùm accelerabit; nihilominus certi nihil de discessu eorum ante Martium affirmare possum.

Commendo me Sanctiss[mi]s Sacrificiis et veteri R. V. affectui, cum salute ad totam S. Domum, cujus orationibus commendari me demissè peto.

Hispali, 23. Octobris 1680.

Reverentiae Vestrae
Servus in Christo,
Paulus Klein

Reverendo Patri in Christo
P. Mathiae Tanner
Praeposito Domus Professae Societatis JESU
Pragae, ad S. Nicolaum

KLE XXIV

Zpráva o zemětřesení v Córdobě (9. října 1680)

Omlouvá se, že s minulou poštou neposlal dopis, nebylo o čem psát. Dnes své mlčení nahradí.

Posílá zprávu o zemětřesení v Córdobě dne 9. října 1680. Další zprávy o zemětřesení zaslal Jakubu Gratzovi [KLE XXVI]. Opíše zde část dopisu, který zaslal jeden z jezuitů, kteří v Córdobě zemětřesení zažili:

„Córdobu postihla neslýchaná katastrofa, zemětřesení, které je třeba brát jako Boží trest a výzvu k lepšímu životu.

Byl den sv. Dionýsia. Zemětřesení vyvolalo šok a paniku. Otřesy začaly po sedmé hodině ranní během mše, kterou pisatel sloužil. Začal se mu třást misál v ruce i půda pod nohama; uvědomil si, že to je zemětřesení. Délka otřesů a jejich dočasně zklidnění. Po chvíli zemětřesení udeřilo podruhé a mnohem silněji, otřásalo celým kostelem, skla se rozletěla, z kopule začaly padat kameny, omítka a prach. Ustoupil na stranu a začal se modlit. Kostel kýval ze strany na stranu, jako by byl z papíru. Klenby začaly praštět a pukat, lidé vyběhali ven na ulici, kde padaly ze střech tašky a ze zdi cihly, prosíce Boha o smilování, zvony v důsledku otřesů spontánně zvonily. Ve zdech kostela se objevily pukliny, jedna zeď se naklonila.

Během druhého otřesu pisatel věřil, že nastal jeho poslední den. Lidé utíkali z ulic do kostela, kde si mysleli, že bude bezpečněji. Útěk dvou jezuitů před zemětřesením. Studenti jezuitské koleje se také rozprchli, kam to šlo. Jeden z nich hrůzou omdlel.

Pisatel byl celý den v šoku a sotva stál na nohou. Nejstrašnější bylo všeobecné bédování lidu. Následky zemětřesení: rozpukaná jezuitská kolej, poškozená střecha, nakloněná věžička, trhliny ve zdech ložnic. Škody v kostele. Civilní domy buď přišly o střechy, některé se zřítily úplně, některé částečně. Prior dominikánského konventu nabízí 5000 imperialů architektovi, který dokáže klášter opravit. Ze střechy františkánského kláštera „pršely tašky“. Popraskané zdi katedrály; žádný dům nezástal nepoškozen, ulice jsou plné sutí. Co je Córdoba, taková pohroma tu nebyla. Soupis všech škod by vydal na knihu.

Oběti na životech našťestí nebyly. Kostely se zaplnily kajícím lidem, i jezuitská kolej byla plná lidu, který toužil po zpovědích; pisatel rovněž zpovídal. Lidé jsou dosud zděšeni. Kdyby přišel třetí otřes, Córdoba by se proměnila v trosky. Jedna žena si zlomila žebra, když ve strachu z otřesů vyskočila z okna. Tři nemluvnata byla zázračně zachráněna. Ve městě kolují pozoruhodné zvěsti [o záchranách]. Zemětřesení bude mít velký užitek [pro duchovní život]. V noci nastal ještě jeden mírný otřes. Z okolních měst chodí zprávy o mnohem horších škodách, než jaké postihly Córdoba. Děkuje Bohu za záchranu života.“

Tim pro tentokrát Klein končí a poroučí se.

[440]

Reverende in Christo Pater!

Pax Christi.

Ignoscat velim R. V., quòd cum cursore nuper in Germaniam digressus nihil ad R. V. literarum dederim; nam ad id me argumenti inopia coëgit. Silentium tamen illud hodie, (praesentibus tantò fortè copiosioribus) compensare conabor.

Quid nuper tumultum atqve terroris horribilis ille, qvi festo S. Dionysii accidit terrae motus excitaverit, aliis literis ad P. Jacobum Gratz perscribo, qvi eas R. V. perlubenter* credo ac fideliter communicabit. Hic tantùm subjungo eas, qvas Cordubae editit strages; eas autem verbis, qvibus inde ad nos illas perscribit Societatis nostrae Sacerdotum unus, tunc temporis in Ecclesia nostra ad Sacrum faciendum altari assistens, potiùs qvam meis, recensere placet. Ità ergo ait:

„Praesentibus R. V. recenseo casum à saeculis non auditum, qvi in urbe hac Cordubensi nonâ hujus (Octobris) accidit. Casum, inqvam, à saeculis non auditum, cum his nempe circumstantiis taliqve modo plusqvam naturali, qvo, ut videtur, hanc urbem percellere Deus voluit, ut aliquando sese convertat et filii perditionis si non ex amore, saltem supplicii metu resipiscant et tremebundi salutem ac mel[ior]ae vitae suae remedia quaerant.*

Dies erat S. Dionysii, de qvo sanè id ipsum prope usurpari potuisset, quod in Christi morte terrâ tantùm tamqve horrendum inter caetera prodigia intremiscente, ad solis tam prodigiosi eclypsati conspectum Sanctus idem effatus est: aut Deus naturae patitur, aut [441] mundi machina dissolvetur.²³⁶ Dicit enim non potest, quae nostra fuerit tunc temporis consternatio et confusio animorum. Hora erat matutina septima et aliquantùm amplius, cum ad Missam dicendam aggressus, jam ad dimidium Evangelii perveneram, cùm repente Missale manibus et terram pedibus elabi mihi sentio, elevatoqve vultu ad dexteram altaris, ad quod rem Divinam faciebam, lampadem illic appensam magnis vibrationibus ac strepitu agitari video et ad Ministrum conversus: „Qviesce,“ inqvam, „nec loco moveâre. Hic enim terrae motus est, breviqve cessabit.“ Duravit hoc unius Credo seu symboli Apostolor[um]* spatio a[ut]* paulò diutius, jamqve remittebat lampadum fenestrarumqve fragor, cùm repente*

majori cum vehementia reversa quassatio ita Ecclesiam concussit*, ut horrendum tota ageretur, vitreis fenestrarum tabulis in frusta dissilentibus, lapidum calcisque* fragmentis è tecto ac templi cupulâ decidentibus, pulvere, arena etc., ut ab altari ad angulum vicinum recipere me coactus sim, ubi positus genibus erecto in caelum vultu (jamjam me unâ cum caeteris illic sepeliendum formidans) vidi Ecclesiam plus quàm ad unius ulnae spatium hinc inde agitari, non aliter* ac si chartae folium esset. Jamque cupulae fornices infremere ac ingenti fragore quasi mox mituri*^a perstrepere coeperunt*, et populus ex Ecclesia diffugere, ac ubi in plateis egressus, imbrices lateresque ac nubem arenae et pulverum è tectis depluentium vidit, mente moto similis hor[442]rendis vocibus Dei misericordiam inclamare coepit, campanis etiam Ecclesiae ad horroris augmentum sponte sua tristè insonantibus. Interea quatuor arcus Sacelli majoris dehiscentes et laterales alii fornices ac ipsi principalis Ecclesiae tectum sustinentes in rimas ingentes discissi sunt et murus, ad quem D. Xaverii altare est, plateam versus inclinavit. Verbo: magnis sumptibus opus erit, ut hoc Ecclesiae damnum resarciatur*.

Hic secundus tumultus alterum tantum duravit, quàm primus, et fateor me jam cogitâsse illam mihi diem supremam illuxisse. E platea populus iterum in templum confugit, majorem inibi securitatem sibi pollicitur, et duo Patrum, qui ad Missam dicendam Sacris vestibus induebantur, jam albam cingulumque corpori aptaverant, cùm animadverso fornicum sacristiae conquassatorum strepitu, et parietium[!] subsilientium tumultu itâ, ut erant* candidati; alter in Ecclesiam, alter in Collegii aream evaserunt*, et alius, infirmus, in alba tantùm interiori è lectulo suo sese eodem proripuit. Scholastici nostri jentaculo sumendo occupati tunc erant, sed animadverso horribili illo totius Collegii intremiscentis fragore, quâ data porta omnes diffugere, alii in Ecclesiam, in culinam alii, alii in Collegii aream, omnes metu attoniti, pallidi et prope quid agerent ignari. Unus in culina atriolo deprehensus, cadente proximi cubiculi tecto, pulvere et ruderibus plenus, [443] prae terrore in animi deliquium incidit, alienis manibus in cubiculum suum deferendus.

Ego neque in Sacro dicendo progredi potui, neque toto ferè die pedibus consistere me firmiter credidi, tantus erat timor et horror. Sed maximè horribiles erant populi clamores et actus contritionis, quos magnis vocibus eliciebant. Finito terrae motu quid damni intulerit animadvertere licuit: Collegium enim pluribus partibus rimas egit, Junioratûs pars seu cubiculum unum tectum* perdidit, turricula vehementer inclinata est et grave aliquod infortunium minatur, cubiculorum plerorumque anguli fissi sunt. In Ecclesiae Sacello majori fornices* et arcus, ut dixi, disrupti sunt, uterque paries D. Ignatii aequè ac D. Xaverii à medio usque sursum rimas egit, quae brachium humanum admittant; omnesque fornices* vicini et is, qui altari majori imminet*, similem* habet faciem, eandem quoque Collegium reliquum, nisi quod pars ei antiquior et debilior nihil mali passa sit. Eadem passim in aliis Ecclesiis et saecularium domibus acciderunt, domibus aliis tecto nudatis, aliis humi prostratis, aliis à fronte, latere, tergo apertis, dehiscentibus, rimasque agentibus, quarum una in sui reparationem duobus ferè Imperialium millibus indigebit; et Prior Conventus S. Pauli PP. Dominicanorum offert ferè quina* Imperialium millia cuicumque Architecto, qui domum sibi restaurare paratus sit. E tecto Monasterii S. Francisci pulveris instar depluebant [444] lateres et Sacerdotes manu Evcharistiam ferentes in plateam erumpebant. Ecclesiae Cathedralis turris sup[er]nè* rimas egit atque, ut ajunt, etiam in urbem inclinatur p[er] tua[?] * ea quintus[!]^b passa est ipsa Ecclesia. Non est domus, ubi ruina non sit, neque platea, quae non sit plena lateribus et imbricibus*. Collegium B. V. Assumptae quasi totum ruinatum est. Verbo: res fuit plusquam naturalis dicuntque: à quo Corduba est Corduba, tales ruinas factas non esse; et si scribenda essent sigillatim damna omnia, quae fecit, volumine opus esset.

^a nisuri[?]

^b quantum[?]

Hominum tamen nemo, qvo[a]d sciatur, periit. Ubi tremor remisit, templa omnia impleri coeperunt populo ad confitendum accedente et in Ecclesiam S. Augustini cum solo indusio intrârunt nonnulli, absolutionem à peccatis petentes, qvòd mundum interire jam crederent. Domi nostrae area omnes confitentibus plenae erant diesqve ille Jubilaeo similis visus est. Et ego ad duodecim usqve paenitentibus aures dedi, ùt e[!] diebus sequentibus, et Confessionum plurimae à longo sunt tempore; nam qvae à brevissimo, ab octo[-]* mensibus est. Revera res fuit horrenda. Populus est planè attonitus neqve qvid agere debeat novit. Omnino certum est, qv[od]* si altero tanto durâsset, judicem non nisi ruinas Cordubae superfuturas. Nemo, ùt dixi, hominum periit aut laesus est; unâ ex[ce]ptâ* muliere, qvae prae metu de fenestra se praecipitavit, et costas [445] sibi confregit. Tres infantulos prodigiosè Deus custodivit sub lectu[-]* arundinaceo, cùm totus ille tractus, in qvo erant, corruisset. Alium qvendam in cunis servavit, duas super illum trabes supernè in crucis fori[-]* componens et sustinens, cum reliqva omnia solo alliderentur. Mira sunt, qvae narrantur. Credo magnum fructum ex hac ruina esse. Eadem nocte iterum terra intremuit uno post tertiam quadrante; sed modicè et lenius. Ex aliis urbibus ad [-]* scribunt tale damnum sibi hoc casu illatum esse, ut respectu ejus nostra levia videantur, maximè verò Bujalance²³⁷ et Ezijae.²³⁸ Deo gratias, qvòd ob hac consternatione liberum me videam, nam mortem meam tunc adeò certam credidi, qvàm aliqvando venturam.“*

Ità ille. Nec ego plura hac vice, nisi qvòd me Sanctissimis R. V. Sacrificiis demissè commendem cum salute ad omnes domesticos, pro qvorum omnium et urbis totius incolumitate assiduè Deum obsecro.

Hispali, 23. Octobris 1680.

Reverentiae Vestrae
Servus in Christo,
Paulus Klein

Reverendo Patri in Christo
P. Joanni Tanner Societatis JESU
Pragae ad S. Clementem

Reverendo Patri in Christo
P. Guilielmo Frölich Societatis JESU^a

KLE XXV

Kontroverzní poprava augustiniána ve Valencii

Posílá informace o popravě augustiniánského řeholníka ve Valencii, která vyvolala kontroverze.

Mnich spáchal „skandální“ činy (aby použil mírného výrazu) a místokrál ve Valencii jej zajal. Nebyl si jist svou pravomocí nad vězněm, a tak svolal poradu „teologů“ a na jejím základě nechal nazítří zločinného augustiniána pověsit. Augustiniáni a arcibiskup to těžce nesli a vina byla kladena poradě duchovních; a tak nechal arcibiskup vyhotovit ověřený záznam z této porady s odpověďmi poradců a záznam poslal papežskému nunciiovi do Madridu. Katolická rada (*Aula Catholica*) následně místokrále odvolala. Přeložil příslušné dokumenty do latiny a zasílá jejich znění.

První je dopis jistého jezuity, daný 15. října 1680 v Madridu.

Odvolání místokrále. Přikládá dopis, který vydán tiskem.

^a sub signo * in margine folii scriba add. adnotationem vide et signa quaedam illegibilia

Následuje znění tištěného dopisu.

Dopis jistého šlechtice členu Španělské královské rady.

Následuje překlad přílohy tohoto dopisu, již je čestné prohlášení jednoho z církevních poradců, který se zúčastnil právní porady s místokrálem.

Vylíčení rozhovoru místokrále s církevními poradci v předvečer popravý augustiniána.

Dalším pražským jezuitům zaslal zprávy o zemětřesení v Seville [KLE XXVI], Malaze [KLE XXIII] a Córdobě [KLE XXIV].

[446]

Reverende in Christo Pater!

Pax Christi.

Praesentem quoque epistolam tanquam meae erga R. V. gratitudinis pignus accipi velim, eo quo alias me meaque complecti solebat affectu. Eâ autem R. V. recenseo casum quaedam auditu lectuque, ut credo, non indignum, qui mense proximo in Hispania nostra accidit.

Valentiae²³⁹ Frater quidam Augustinianus vocationis et ordinum suorum parum memor, vitam aliquandiu non scandalosam malò, sed et publico bono partim proficuum duxerat (ut quam modestissime rem explicem), quem Valentiae Prorex tandem in potestatem suam redactum, morti in crastinum destinabat, si id salvâ conscientia et indemni immunitate Ecclesiastica sibi licerat; utrum autem liceret, è gravioribus quibusdam Valentianae urbis Theologis rescire voluit, quos idcirco in consultationem vocatos singulos audiit ac die postero captivum reum praefocata gulâ perimi fecit. Rem gravissime accepit non malò Ordo S. Augustini, sed et Valentianus Archiepiscopus, culpaque Consultorum responsis imputabatur, quare Archiepiscopus juridicè authenticari responsa consultationis illius imperavit et informationem super re tota Nuntio Apostolico Madritum transmisit. Et verò gravissime Proregis factum sensit Aula Catholica, quem proinde (erat autem Dux de Veraguas) statim Progresis officio decedere jussit, quod, et reliqua, melius ipsius epistolae, ex qua haec excerpo verba, [447] in Latinum translata: R. V. exhibebunt.

Ergo Madrito 15ª hujus (Octobr[is]) ita huc ad nos scribit quidam de nostra Societate: „Jam, utique innotuerit C. V. a Comitem de Aguilar, Neo-Proregem Valentiam missum esse et Ducem de Veraguas inde jussum exesse et ad 20 leucarum distantiam ab Aulae accessu abstinere, quòd Fratrem illum Augustinianum strangulari jusserit. Adjungo praesentem epistolam (casu quo illuc adhuc aliunde non pervenisset) hinc impressam occasione rumoris, qui spargebatur, quòd tota culpa tacti[!] a Prorege attentati Patri Berenguer et duobus illis PP. Franciscanis (Consultoribus) imputari debeat, quos tres Madritum ad se evocat Nuntius Apostolicus, virtute informationis ab Archiepiscopo datae, qui non amat nos tantum quantum S. P. N. Ig[natius] (est ex ordine D[ivi] Dominici), qui ubi advenerint, speramus omnia optimè apud Nuntium agenda.“

Hactenus Madrito Noster. Sequitur nunc copia epistolae, quam ex impresso transfero: sic ergo h[ic] -]*:

„Copia epistolae Nobilis cujusdam Valentini scripta ad^b quendam de Magnatibus Aulae Hispanicae cupidum sciendi, quid responsum sit in Consultatione Theologorum, habitâ ab Excellentissimo D. Duce de Veraguas, tunc Prorege Valentiae, super quaestione: an et quid possit agere contra reum aliquem Ecclesiasticum.“

Nihil dubito, quin ipsa rei novitas et successus, de quo ad Illustrissima Domina[tio] V[estra] scribit, raritas ac rumor, quae illic in Aula sparguntur, perinde ac hoc ipso in loco varietas occasione Illustrissimae Dominationi [448] Vestrae praeberit* desiderandi*

^a facti[?]

^b scripta ad || corr. PZ; ad scripta ms.

certam ejus rei et individualem notitiam indipiscendi. Et quia Ill^{ae} D. V. gustus prima est mearum obligationum atque obsequii, summâ quae potui diligentia adnixus sum irrefragabile aliquod ejus rei testimonium et fidelem totius successus relationem adipisci, id quod etiam plenè consecutus sum. Nam cum Ill[ustrissimus] D. Archiepiscopus pro egregio zelo suo jussisset juridicè authenticari vota Patrum Consultorum in dicta consultatione adhibitorum, visum mihi est ex juridicis eorum depositionibus juramento firmatis (cum sint Virorum tam doctorum ac gravium atque tam Religiosorum, et in materia tanti ponderis) coram Judice facto, depuratam veritatem totius successus haberi posse. Et ita Ill. D. V. sinè scrupulo conservare poterit antiquam suam devotionem et existimationem, quam meritò ac prout par est erga tales person[as] Sacramque earum Religionem habebat. Itaque cum nactus sim fidelem hanc copiam depositionis juratae*, quam eorum unus fecit et ego cum praesentibus Ill. D. V. transmitto, nihil superesse arbitror, quod ad satisfaciendum Ill. D. V. desiderio* et solatio me[-]* quod haurio ex facilitate Ill[ustrissim]ae V[estrae] D[ominationis] fideliter serviendi, praestandum mihi sit, cum sub hoc testimonio caeterorum quoque Consultorum vota includantur etc. “*

Sequitur nunc Jurata depositio P. Ginesii Berenguer Soc[ietatis] JESU, unius de Consultori[bus]: [449]

„Copia fidelis depositionis, factae à P. Ginesio Berenguer Soc[ietatis] JESU in manibus Fiscalis et Notarii Curiae Ecclesiasticae 14. Septembris 1680 super consultatione, ad quam vocatus fuit à D. Prorege et Duce de Veraguas super quaestione: an posset cognoscere de causa Religiosi cujusdam Augustiniani, quem eodem die captivari fecerat.

Cum Sua Excellentia proposuisset casum et subjecti qualitates (quae sunt: quòd plusquam integro anno oberret apostata in vestitu saeculari, sine nota ulla aut insigni Religiosi aut Ecclesiastici, factus dux et coryphaeus factionum, assassinus, homicida, perturbator pacis et quietis publicae et aliis enormibus delictis immixtus etc.) quaesivit ex quatuor Consultoribus, quos praesentes habebat, videlicet: P: Magistrum Baëza Dominicanum, Provincialem Ordinis S. Francisci, Fratrem Emmanuelem Costa ejusdem Ordinis Religiosum et Confessarium D. Proregis, et me deponentem, an posset immittere se in cognitionem causae supradictae personae. Respondit primo loco Magister Baëza dicendo, quod si eum mane strangulari fecisset, bene factum fuisset, sed quòd tunc (id est sub vesperum illius diei) possit, neque sibi posse videatur. Resumpsit dictum Prorex septies aut octies, et dictus Pater id semper concessit. Et videns deponens id quod Pater dicebat, dedit ei cubito fortem ictum, admonens eum*, quòd id esset aperire Proregi oculos, ut operaretur, atque ita factum est, quia ei dixit Prorex: se mane[!] fuisse Proregem et eum* easdem notitias habere. Respondit dictus Pater: se fin[-]* in dictis persistere. [450] Secundo loco voluit Prorex loqui deponentem, qui dixit: Excellentissima D[ominatio] Vestra, Excellentissima supponit qu[-]* homo hic sit Religiosus quodque id sciat; itemque quod sit Sacris ordinibus initiatus, atque ideo censeo V[estram] Excellentiam non posse suscipere cognitionem causae ejus neque usurpare aliquod supplicium repentinum, quia id est contra jus, et V[estra] Excellentissima juravit se velle revare jura hujus Regni, et sic deesset* juramento cum jactura suae conscientiae. Respondit deponenti Prorex: non* sollicitus esset ipse de juribus, quia haec semet ipsum bene sibi posse ejudicare, sed responderet ad quaestionem propositam; suum enim Confessarium ibi habe[-]* praesentem chartam, in qua consignati essent multi authores, qui id affirmabant. Respondit ei Deponens: vidi, Domine, scriptur[-]* et scio, quid dicant illi authores, quia occasione causae Moysis Senet Sacerdotis opportunitatem id videndi nactus sum et omnium studentium huic puncto. Sed moneo V[estram] Excellentiam: hanc doctrinam non esse magis probabilem, sed communem et magis tutam esse contrariam, quam hinc et nunc V[estra] E[xcellentia] tenetur sequi, virtute Brevis noviter* publicati à S[ancitissimo] D[omino] N[ostro] Papa Innocentio [-]*, quo jubetur judex sequi opinionem magis probabilem et condemnat eam, quae dixerit aut docuerit: bene judicare*

judicem; qui sequitur opinionem minus probabilem. Ad hoc respondit S[ua] Excellentia: illa mihi magis [451] probabilis est opinio, quae me magis convincit suis rationibus, quae est affirmativa, quòd videlicet possim. Ad quod dixit deponens: V[estra] Exc[ellentia] faciat quod placet, ego non habeo ultra quod dicam. Hactenus deponens. Et exorsus Provincialis Franciscanorum dixit: se sentire id ipsum, Suamque Excellentiam, si determinet se ad sequendam opinionem dictam, debere id facere servando jura, quae possunt favere reo. Videns itaque dictis non fulciri intentum suum, conversus ad P. Baëza, dixit ei: V[estra] Reverentia* manet firma in suo dicto, quòd potuerim, et bene factum fuisset, si eum mane strangulari fecissem? Cùmque respondisset [-]* conversa S[ua] Exc[ellentia] ad reliquos Consultores eis dixit: Patres mei, rheda jam presto est; redeant V[estrae] R[everentiae] domum; mihi enim ad opperandum[!] sufficit opinio seu iudicium P[atris] M[agistri] Baëze solum. Statimque mandavit eum strangulari (ut factum est) die Jovis, 12. Septembris, horâ quartâ cum dimidia matutinâ. Hoc depono cum juramento. Ginesius Berenguer.“*

Hactenus copia juratae depositionis. Reliqua, quae de terrae motu ad R. P. Joannem Tanner, R. P. Gratz et R. P. Frölich Pragam scribo, ex iisdem R. V. intelliget. Itaque me in Sanctissima R. V. Sacrificia et veterem affectum commendo, cum salute ad tot[am]* S. Domum, cujus et totius urbis quotidie in Missae Sacrificio incolumitatem à Deo Omnip[otente] petere non desino.

Hispani, 23 Octob[ris] 1680].

Reverentiae Vestrae
Servus in Christo,
Paulus Klein

Reverendo Patri in Christo
P. Georgio Weis
Caesarei Academici Societatis JESU Collegii Rectori
Pragae ad S. Clementem
In Boëmia

KLE XXVI

Průběh zemětřesení v Seville (9. října 1680)

Zasílá zprávu o průběhu zemětřesení v Seville, které sám zažil.

Zemětřesení udeřilo 9. října 1680 asi ve čtvrt na osm ráno. První otřesy byly lehčí, následovaly velké. Domy se začaly kývat, prskat, lidé začali prchat, leč nikde nebylo bezpečného místa. Lidé vybíhali na ulice, někteří sotva oděni, někteří dosud nazí [bylo ráno], prchali do kostelů vyznávat své hříchy, bledí hrůzou. Duchovní, kteří sloužili mše, utíkali z kostelů, jeden kupec v panice vyskočil z okna, nějaké dítě vypadlo v důsledku otřesů z okna a zlomilo si vaz (*cervicula*), jiného muže zasypala zeď.

Další následky: zlomené nohy, potraty, spadlé domy, škody na jednotlivých církevních stavbách.

Zvony se otřesy rozezvučely, což zvýšilo hrozivý účinek zemětřesení. Vysoká věž katedrály se prý kývala „jako rákos“; kdyby zemětřesení trvalo déle, snad by spadla. Délka zemětřesení: jako dvakrát odříkané *Credo* nebo jak doba, za kterou lze ujit 200 kroků, což Klein změřil osobně, při zemětřesení totiž vyběhl ze své ložnice do zahrady. Ještě po odeznění otřesů zvony vyzváněly a budovy se pohupovaly.

Zemětřesení však nezasáhlo jen Seville, ale i okolní města v Andalusii [vyjmenována]. Jednoho karmelitána v Sanlúcaru zabila v důsledku zemětřesení srdeční příhoda. Nejvíce však utrpěla velká města, Córdoba a Málaga. Zprávy o průběhu zemětřesení v těchto městech posílá dalším českým jezuitům [KLE XXIV a XXIII]. Obsah dopisů může být zprostředkován i purkrabímu.

Paraguayští misionáři vypluli z Cádiz. Dlouhé čekání v přístavu bylo vykoupeno rychlou a úspěšnou plavbou. 14. října již do Seville přišel dopis, že jsou za Kanárskými ostrovy, Kleinovi se taková rychlost plavby zdá neuvěřitelná: za dva dny by se dostali ze Španělska až ke Kanárským ostrovům.

[452]

Reverende in Christo Pater!

Pax Christi.

Mitto hinc R. V. succinctam descriptionem formidabilis illius terrae motûs, qvi paucis abhinc diebus Hispalim et universam ferè Andaluziam concussit.

Die Mercurii, qvae fuit 9. Octobris D. Dionysio Areopagitae Sacra, uno post septimam matutinam quadrante, tam vehementi impetu terra concuti coepit, ut facilè talis hic locorum visus non sit, nam praegresso imprimis levioie qvodom tumultu, repente contremiscere coeperunt aedificiorum omnium tabulata et parietes, etiam robustissimi, sinè exaggeratione omni ita de latere in latus vacillare, ut qvibus timor oculos elevare permisit, jamjam ab iisdem opprimendos sese arbitrati, qvaqva versum licuit diffugerint et subsaltante identidem terrâ vix pedem tutò se figere posse crediderint, qvi tum fortè per plateas incedebant. Qvi verò in templis ac domibus erant, audito tectorum tabulatorumqve conqvassatorum tumultu in vias publicas et aperta proruperint, viri aeqvè ac faeminae, solo aliqui* indusio, alii pallio temerè superjecto, nudi alii aut aliquo, qvod etiamnum decumbentes arripere poterant, amiculo tecti, aliqui etiam hoc habitu in Ecclesias confugientes peccata ibidem sua expiaturi, tanqvam mox fatali aedificiorum ruinâ opprimendi, pallidi et mortuis qvàm vivis similiores (qvorum aliqui* colorem nativum in tertium diem non recuperârunt). Dei misericordiam [453] Deiparaeqve opem magnis vocibus inclamantes tantâ tamqve universali consternatione, ut complures Religiosi nondum plenè Sacrificio Missae perfuncti ab altaribus diffugerint; et mercator quidam, qvem suo in lectulo ille tectorum tabulatorumqve fragor non ante excitavit, qvàm sibi vix praesentem extremo motu* implaverit*^a, per fenestram proximam in plateam sese dejecerit. Et infantulus quidam fenestrae cuidam proximus trementis soli impetu in plateam excussus sit et cerviculam confregerit; alius vero vir quidam, qvi aqvam è puteo hauriebat, pariete decidente oppressus, mox oleo* Sacro extremum ungi opus habuerit*.

Praeter* alia plurima infortunia, qvibus aliis tibiae confractae, mulieribus intempestivo partu faetus* excussi, domus qvaedam humi prostratae, parietes et tabulata collapsa, turris Monasterii Bethlemitia conqvassata et in alio pars claustrum diruta, domus Orphanorum pessimè habita, in Regio qvoqve castello transbaetico²⁴⁰ aliquid damni irrogatum, in foro nundinario tres domus humi allisae. Latus Ecclesiae Omnium Sanctorum dehiscens rimas egit, aliaeque plures domus hinc inde malè tractatae conqvassataeque sunt.

Auxit* horrorem campanarum ferè omnium spontanea per urbem compulsatio, trementium parietum turriumqve concussatione* concitata, qvâ etiam Ecclesiae Cathedralis turris altissima atqve pulcherrima arundinis instar agitata dicitur adeò, ut si aliquantò [454] ampliùs contremiscentia illa durâset (duravit autem circiter* spatio duorum *Credo* magnorum seu quantum temporis 200 passibus concitatiore gressu conficiendis sufficeret, qvot scilicet ego confeci, cum una cum aliis Patribus qvibusdam è cubiculo meo per se satis ruinam minante in hortum domesticum me reciperem) vix etiam fortissima aedificia resistere potuissent, qvae omnia etiam cessante jam terrae motu campani aeris vehementiori impetu pulsati in morem tremulam* sat longo tempore vacillabant.

Neqve Hispalim solam haec consternatio occupavit, nam ut ex cursore proximo intellectum est, Carmonâ qvoqve contremiscente duo pilastri Ecclesiae D[ivi] Nicolai collapsi, geminas domus sibi vicinas oppresserunt*. Contremuit qvoqve S[an] Lucar de

^a implicârît[?] impleverit[?]

Barrameda,²⁴¹ Utrera,²⁴² Lora,²⁴³ et ferè omnia Hispali vicina loca, Antequera,²⁴⁴ Ossuna,²⁴⁵ Ezija,²⁴⁶ Bujalance²⁴⁷ (qvae ferè penitus destructa est), Alcala Regia,²⁴⁸ Lucena,²⁴⁹ Castro de el Rio²⁵⁰ y[!] Baëna.²⁵¹ In S[an] Lucar²⁵² (alia ab ea, qvam supra simili nomine compellavi, urbe vel oppido) Patrum Carmelitarum Discalceatorum aliquis, febre alioqvin qvartaná laborans, Sanctimonialium ejus loci Confessiones in earundem templo excipiebat, cum horribili illo terrae intremiscentis et Ecclesiae subsilientis fragore percussus è sella consurgit ac positus humi genibus Deum precari incipit, sed tanta animi consternatione, ut paulò post terroris nimii vehementiâ oppresso corde, examinis humi conciderit. [455] At verò nihil aeqvè terribile est ac ea, qvàm Cordubae ac Malaga eadem intremiscentis terrae qvassatio edidit strages, qvae tamen longior est, qvàm ut hujus unius folii angustiis comprehendi possit, qvare Cordubensem R. V. rae communicabit R. P. Joannes Tanner, Malacensem verò R. P. Praepositus, ad qvos eas perscribo, qvas R. V. simul, si libuerit, D. Burggravio exhibere poterit.

Eâdem porrò die, qvâ haec infortunia acciderunt, è portu* Gaditano discessit Missio Paraqvarensis post longam 20 dierum in navi abitus sui expectationem, sed Deo, ùt videtur, eas illis moras compensare volente, navigatione adeò celeriore ac feliciore, nam exorto valde eis favorabili vento adeò feliciter provèhi coeperunt, ut die posterâ horâ 11^â matutinâ ne quidem è specula Gaditani Collegii Nostri conspici ampliùs potuerint, imò, si verum est, qvòd nuper foris audivi, jam 14^â hujus litterae Hispalim advenerunt, qvae eos ultra insulas Canarias jam provectos esse novamqve inibi aqvationem fecisse nuntiabant, qvòd tamen vix credibile mihi videtur, cum bidui spatio Canarias attigisse debuissent, qvae alias non nisi octiduò etiam cum prospero vento attingi possunt. Haec hodie.

Commendo me Sanctissimis R. V. Sacrificiis cum salute ad totam S. Domum.
Hispali, 23. Octobris 1680.

Reverentiae Vestrae
Servus in Christo,
Paulus Klein

Reverendo Patri in Christo
P. Jacobo Gratz Societatis JESU
Pragae, ad S. Nicolaum

KLE XXVII

ZPRÁVA O PLAVBĚ MISIONÁŘŮ TOVARYŠTVA JEŽÍŠOVA Z CÁDIZU DO NOVÉHO ŠPANĚLSKA, ZAPOČATÉ DNE 28. LEDNA ROKU 1681

Královská flotila, přichystaná k odplutí do Nové Granady, již dlouho kotví v Cádiz. Kvůli nebezpečí maurských pirátů má v doprovodu této flotily až ke Kanárským ostrovům plout i zpravodajská loď určená do Nového Španělska, jež má do Veracruzu přepřavit i misionáře SJ.

Doba odplutí byla nejistá, obvykle bývá stále odkládána. Admirál (*Archithalassus*) však stanovil odplutí na konec ledna, dříve než se čekalo. Vhodné postavení nebeských těles v tuto dobu.

Dnem vyplutí byl stanoven 19. leden, avšak na naléhání obchodníků byl vyplutí odloženo o osm dní, na 28. ledna 1681. 27. ledna nastoupili jezuité na loď.

Podrobnosti o plavidle: koráb holandské výroby, který již unesli maurští piráti a byl vykoupen zpět. Kapitán lodi, její rozměry. Cestující: 10 jezuitů, 1 dominikán a 48 světských osob; mezi nimi dva uchazeči o vstup do SJ. Seznam deseti jezuitů na palubě: mezi nimi z české provincie **Cuculinus** a Klein (rovněž Eusebius Kinus z rakouské provincie).

Plavba z Cádizů přes Atlantský oceán na Portoriko.

28. leden. Nebe se mračí. Za rozbřesku byly všechny lodě uvedeny do pohotovosti a po trojitě salvě byly zdviženy kotvy. Následující rozruch v Cádizů, připomínající soudný den; všichni cestující ve spěchu pospíchají ve člunech na své lodě. Jeden člun ztroskotal, 40 lidí prý zahynulo. Vane silný vítr.

V tomto spěchu flotila vyplouvá z přístavu. Druhy vojenských lodí ve flotile: Prétorská (kapitánská) loď, admirálská loď a loď „*gubernatrix*“; jejich pozice ve zformované flotile. Za flotilou opustily přístav lodě obchodníků a nakonec i loď s jezuitu. Silný vítr hnal lodě rychle na moře, za pár hodin ztratili pevninu z dohledu. Vítr stále sílil a způsobil obrovské dmutí moře a vlny, narážející do lodí. Do toho přišla bouře, hromy, blesky a liják. Jezuité jsou v šoku z divokosti mořské bouře, která jim obrací vnitřnosti naruby a způsobuje téměř smrtelnou úzkost. Snaží se modlitbami zažehnat toto „spiknutí žívlů“.

Bouře trvá celou noc, jen blesky polevily. Loď se kolíbá, před' i zád' se ocitají pod vodou, jako by se plavidlo mělo každou chvíli potopit; jedním bokem plují nahoře a druhým dole, vypadá to, jako by loď neplula na vodě, ale na jednom boku pod vodou. Kdyby okenice kajut na bocích nebyly dobře utěšněny, loď by nabrala vodu a potopila by se.

29. leden. Za rozbřesku byla tma a moře bylo černé jako inkoust; vítr však zatím umožňoval plavbu. Nehoda mladého plavčíka při svinování plachet: dostal patrně závrat', nedokázal se zachytit lan a spadl do moře; loď ho přejela a plavčík ze bezvládně vynořil za ní; kvůli vzdouvání moře a neuvěřitelné rychlosti lodě nebylo možno mu nijak pomoci. V Kleinovi to vyvolalo strach a zármutek. Lodí ve flotile je již (namísto 28) 32, připojily se k nim totiž další lodě.

30. leden. Příznivý vítr se proměnil v protisměrný a lodě změnilly směr plavby. 31. ledna se vítr trochu otočil, ale ne nadlouho. V noci najednou vítr ustal, ale setrvačností rozbouřené moře s lodí divoce zμίťalo.

1. únor. Vítr se pomalu zvedá. Konány první pobožnosti; do té doby to kvůli množství práce s regulací plachet nebylo možné. Průběh pobožnosti.

2. únor. Slavnostní dělostřelba při svátku Očišťování P. Marie. Zlá nehoda námořníka, který nabíjel dělo: hřebík na pěchovací tyči způsobil v laufu jiskru a dělo vystřelilo do nešťastníkovy ruky. Přesto se v nárcích dokázal druhou rukou držet za provaz a nespádnout do moře, ač celým tělem visel nad hladinou, nařikal a žádal zoufale o amputaci ruky. P. Marie však zachránila muže, který připravoval salvu na její počest. Nebožák se přehoupl na palubu, kterou zaplavil proudem krve; misionáři mocně dojatí, mohutný rakouský jezuita Gerstl začal omdlévat, byl však zachycen. Zraněný námořník přenesen na zád', kde mu byla poskytnuta pomoc. Radosná slavnost skončila přesmutným epilogem.

Střídání větru během dalších dní, nakonec se proměnil v příznivý (5. února), a tak byl salvou dán pokyn k roztažení plachet. Vývoj větru během dalších dní. V noci po 7. únoru se strhla bouře: hromy, blesky, liják. Lodě však pokračují v plavbě. Devítidenní slavnost sv. Františka Xaverského (10.-18. února). Střídání větru. Záchvat šílenství jednoho z cestujících (*melancholia hypochondriaca*).

15. únor. Zprvu vanul celkem příznivý vítr, leč v noci se změnil v divokou vichřici. Klein pochopil, co je to tajfun, který znal pouze z doslechu.

Co je tajfun a jeho účinek na lodě. Flotila se zμίťa na rozbouřeném moři. Bouři, kterou zažili při vyplutí z Cádizů, popsal bez přehánění, ale přesto byla jen předehrou k tomu, co nastalo nyní. Vichr, „hory na moři“, lodě zμίťané ze všech stran přívalem vln, před' se potápí pod vodu, hrozí zlomení stěžňů; jedna vlna shora udeřila do kajuty jezuitů tak, že si Klein myslel, že spadl stěžeň. Náhlý náklon lodí vlevo: cestující zprava přistanou na cestujících na pravé straně. I při dalších náklonech nemá loď daleko k převrácení. Opatření lodního velitele na palubě; roztažení jedné plachty kvůli ovládnání lodí. Večer se převrácení lodě už obává i velitel, a tak nechá do moře svrhnout lodní topeniště, aby ulevil váze na pravoboku. Bylo to takřka neproveditelné, ale jeden odvážný námořník to dokázal, ačkoli musel jednou uprchnout, když se před' potopila do moře. To byla jediná daň Neptunovi, kterou jejich loď zaplatila – a byl to dobrý obchod, neboť ostatní lodě skončily s mnohem horšími škodami a následky. Smutný pohled na poničené lodě, druhy jejich poškození. Loď s jezuitu, ač byla nejmenší, přečkala bouři nejlépe. Některé lodě se otočily zpět do Cádizů. Během následujících dní se rozprášená flotila snaží spojit; loď se jezuitu se během celé bouře dokázala držet v blízkosti admirálské lodě.

Za své štěstí vděčí P. Marii a Františku Xaverskému. Jezuité se v nejhorších okamžicích bouře začali ve své kajutě z podnětu jednoho z nich modlit a svěřovat do vůle Boží a provádět další náboženské úkony. K večeru se vítr poněkud utišil, patrně důsledkem jezuitských modliteb. Kvůli stále silnému vzdouvání moře nebylo možno roztopit oheň, a tak nebyla večeře.

Noc byla celkem klidná. Ale přes den a následující noc se moře opět rozbouřilo; voda udeřila do lodí z jedné strany, přeletěla palubu a na druhé straně se vrátila do moře. Před' se během dne čtyřikrát ponořila pod hladinu. Obtížnost pohybu na palubě. Den byl stejně krušný jako předchozí.

Takto jejich menší loď bouři přečkala. Ostatní lodě se tomu divily, měly jejich loď za ztracenou, nebo se domnívaly, že se vrátila po větru do Cádizů.

19. únor. Počasí, a tím i moře, se uklidňuje, snad vlivem měsíčního novu. Flotila napíná plachty a pluje k severu hledat lodě, které v bouři zmizely. Takový je obvyklý postup: v případě zmizení lodí probíhá

24hodinové čekání, případně pátrání. Majetek utopeného námořníka byl částečně prodán v dražbě, částečně v tombole; peníze budou použity na mše za jeho duši. 23 shromážděných lodí pokračuje v plavbě.

Rychlejší loď s jezuitu [mířící do Veracruzu] žádá o povolení oddělit se od flotily [mířící do Cartageny] a žádá o předání případné pošty pro Nové Španělsko. Velitel kapitánské lodi je odkázal na později.

24. únor. Zahlédli vlaštovky, znamení blížících se Kanárských ostrovů, které spatřili druhého dne. Flotila postupně míjí jednotlivé ostrovy. Ve večerním bezvětří se příděmi do sebe zapletly dvě lodě a s pomocí ostatních byly šťastně odděleny. Při této příležitosti jim byla na člunu přivezena pošta pro Nové Španělsko. Při zastavování flotily do nich jen tak tak nenarazila jiná loď, která setrvačností plula stále vpřed. Naštěstí jí dokázali uvolnit cestu. Bezvětří.

28. únor. Flotila míjí ostrov Tenerife. Uvažuje se o zásobovací zastávce, ale silný vítr flotilu žene od ostrovů pryč.

1. března. Míjejí poslední Kanárské ostrovy a vstupují do oceánu. Cestou, která obvykle trvá osm deset dní, urazili za 33 dní. Málem do nich narazila další loď, opět stihli uvolnit cestu. Námořníci již byly připraveni ke skoku na větší loď, která do nich měla vrazit. Při další plavbě až na Portoriko jim přál dobrý vítr.

Ptají se lodi určené pro Kubu, zda popluje společně s nimi. Velitel flotily však rozhodne, že loď původně určená pro Kubu popluje napřed nikoli na Kubu, ale do Portobela [na severu Panamy], aby informovala o příplutí flotily. Loď určená původně do Portobela totiž zmizela v bouři. Technika doručování zpráv z jedné lodi na druhou pomocí přiblížení lodí a házení vzkazů přivázaných k dlouhému lanu. Náboženské oslavy na lodi.

5. březen. Poprvé spatřili letouny [létající ryby].

Vzhled a velikost letounů. Způsob a dosah jejich letu. Pronásledují je dravé ryby a letouni, unikající do vzduchu, někdy přistanou na palubě lodi. U Veracruzu Klein jednoho takového letouna držel v ruce. Nemají špatné maso, připomíná chuť sardinek.

6. březen. Exhortace námořníků.

10. březen. První američtí ptáci, např. „bobo“ („blboun“). Konečně se oddělili od indické flotily mířící do Nové Granady.

Nazítí ztratili flotilu z dohledu. Všeobecná katecheze na lodi, zpovědi a přijímání, další exhortace. Jímání dešťové vody do rozprostřeného plátna, zatíženého uprostřed olovenou kuličkou. Zásoby vody a potravin na lodi se ztenčují, jídlo je od 14. března podáváno jedenkrát denně.

Spatřeny další druhy amerických ptáků. 22. března zahlédli první americký ostrov, jeho identifikace byla nejasná. Všeobecná radost na lodi při spatření americké pevniny. I jezuité se radovali „v mezích náboženské mírnosti“. Loď nabírá severní kurs. Spatření cizí lodi a příprava k možnému boji. Cizí loď však pluje svým směrem, až jim zmizí z očí.

Námořník v lodním koši vidí další ostrov. Velké vlny jsou znamením mělké vody. Zkušenější námořníci varují před mělčinami a skalisky. Loď je však za rozbřesku větrem unášena přímo do mělčin. Zděšení námořníků a panika lodivoda. Námořník v lodním koši ohlásí, že jižním směrem by bylo možno se z mělčin dostat. Ihned jsou natočeny plachty a loď pluje na jih, čímž šťastně vyvázne z nebezpečných mělčin. Loď bloudí mezi antilskými ostrovy, konečně identifikuje Panenské ostrovy. Z map je zjištěno, že jsou poněkud jinde než si mysleli. Spatření dalšího ostrova a další nejistota námořníků o jejich poloze. Pozorovatel v lodním koši hlásí loď, kterou ostatní pozorují dalekohledy. Jeden námořník s dobrým zrakem tvrdí, že je to skála. Postupem času se ukáže, že je to vsutku skála, dokonce taková, kterou námořníci dokázali identifikovat a tím určit správnou polohu. Jednalo se o skálu ležící poblíž Portorika, kterou jeden z lodníků dobře znal, neboť zde dříve rybařil. A tak se konečně šťastně přiblížili k Portoriku. V noci loď kvůli blízké pevnině stojí s jednou napjatou plachtou, aby jí neunášely mořské proudy (*estarse a la capa*).

Portoriko.

25. březen. Spatřili ostrov Portoriko a večer se přiblížili k přístavu [San Juan]. Ostrov je to příjemný a pěkný, není na něm však dostatek rolníků a bouře navíc poničila porosty kakaovníku, a tak je nyní ostrov velmi chudý. Nedobytné hradby v San Juanu. Klein již viděl v Německu a Itálii různé hrady a opevnění, ale pevnější než zde dosud nikdy. Chudoba obyvatel a jejich hlavní strava: maniok (který je za syrova jedovatý); obilniny zde nejsou. Masa (vepřového i hovězího) je tu dost, podobně jako ryb. Město obývají buď Španělé nebo jejich potomci nebo jejich černí otroci. Všichni jsou velmi vstřícní a laskaví.

Přistání v přístavu a dojemné uvítání obyvateli ostrova. Komunikace s vojenským velitelem Portorika, vojáci na palubě. Do přístavu příplula další loď, která zmizela z flotily během únorové bouře. Kapitán této lodi líčí jejich cestu: vrátili se ke Cádizu, ale tam se dozvěděli, že velitel jiné lodi, která se bez povolení vrátila, byl uvržen do vězení, a tak kapitán potají vstoupil do přístavu a zase se vrátil na loď, která znovu vyplula do Ameriky. Kousek od přístavu potkali jinou loď z flotily, poškozenou bouří (výše zmíněná loď určená do Portobela), do které tekla voda, která musela být odčerpávána. Poškozená loď požádala druhou o doprovod během plavby do Ameriky. Tři dny před příplutím do Portorika však poškozená loď během noci zmizela. Osud třetí lodi zmizelé během únorové bouře je rovněž neznám.

Americké ovoce. Večer ochutnali první americké ovoce, totiž banány. Popis banánu, jeho tvar, barva, konzistence, způsob požívání a přípravy, vzhled banánovníku. Příprava a chuť smažených banánů. Pálenka

z banánů. Kokosový ořech, vzhled kokosové palmy a její odlišnosti od palmy datlové. Kokosový ořech – div přírody: jeden plod poskytuje jídlo, pití, kalíšek k pití, olej a lék. Kůra, skořápka, dužnina a mléko kokosového ořechu, jejich využití a chuť, velikost ořechu. Další druhy zdejšího ovoce: papája, melouny, citróny, pomeranče, cukrová třtina. Pěstování cukrové třtiny a způsob výroby cukru z ní.

Maniok, „chléb zdejších obyvatel“. Vzhled a velikost této rostliny. Kořen je za syrova jedovatý a musí být louhován a vysušen, aby ztratil toxické látky. Vzhled vysušeného kořene a jeho kuchyňská úprava. Maniok je „chlebem nejchudších“. Chudoba obyvatel; někteří nemají žádné oděvy, a tak nemohou chodit ani do kostela. Proto se kázání odbývají v noci, aby se nazí obyvatelé beze studu mohli zúčastnit. Obyvatelé prahnou po sucharech (které se cestujícím na lodi naopak protíví, neboť je požívají stále) a s radostí je vyměňují za nejlepší zdejší ovoce. Jiný druh chleba se zde vyrábí z kukuřice (*frumentum Indicum*). „Mořská petržel“ (řasy?) a její konzervace.

Pozoruhodný botanický fenomén: „mizející rostliny“ na pobřeží. Superior misie šel po mořském břehu a prohlížel si exotické rostliny. Když tu najednou jedna z nich zmizela. Byl překvapen a pátral po příčinách jevu. Zjistil, že rostliny, přiblíží-li se člověk, se rychle zatahnou do útroby země. Je neznámo, zda tuto „antipatii“ chovají rostliny jen ke člověku, nebo též ke zvířatům.

Fauna Portorika. Domácí zvířata: hovězí dobytek a prasata. Jejich rozdíl proti „německým“. Menší počet ovcí a slepic. Z „lesní“ zvěře tu jsou jen „divoká prasata“. Množství krabů poustevníků: jejich vzhled, dvě rozdílně velká klepeta; barvu mají jako by již byli uvařeni a mají schránku velmi podobnou šnečí ulitě. I jejich tělo je podobné hlemýždímu. Nechodí pozadu jako raci, ale do strany po směru menšího klepeta. Na ostrově je jich velké množství, takže asi nejsou jedlí, ale neví to jistě.

„Nejslavnější“ druh hmyzu: písečné blechy. Jejich nepatrná velikost, vzhled a schopnost proniknout do lidského masa, jímž se živí, takže za pár dní dosáhnou rozměrů hrachové kuličky. Dokážou sníst sval až na kost a v lidském těle se rozmnožit, a tak je třeba je z těla včas odstranit touto cestou: nařízne se kůže a sval, vyjme se parazit. Jejich přítomnost v těle je takřka bezbolestná a projevuje se jen jakýmsi šimráním. I cestující na jejich lodi si tyto parazity z ostrova odvezli: dva na to přišli po deseti dnech, jeden až za půl roku. Rozfízlý sval je třeba po vyjmutí blechy ošetřit „tabákovým prachem“.

Příjezd a pobyt jezuitů na ostrově. Úřední prohlídka lodi; zakázaný a povolený náklad na zpravodajské lodi (*navis internuntia*), jako je jejich. Jezuité dostávají povolení vystoupit na břeh a jsou velmi důstojně přijati. Královský „kvestor“ jim poskytne dům a panskou večeři.

Stravování jezuitů na ostrově: gubernador jim zajišťoval k jídlu mořské ryby a želvy, které připravují za drobný plat černošské otrokyně a přinášejí stravu k domu, kde jezuité bydlí. Všude byli přijati s poctami a vlídností. Kláštery a duchovní ve městě.

30. březen. Obdrželi povolení k odplutí. Gubernador byl k jezuitům velmi laskavý; ti se mu odvděčili tím, že všichni mu zasvětili jednu mešní oběť, což ho neobyčejně potěšilo; dostali od něj na cestu dvě prasata. Gubernadorův přísný postup proti kapitánovi lodi, který se choval k cestujícím (jezuitům?) „nízce“ (*sordidius*) a šetřil na jejich stravě: královský výnos, úředně zabavené víno, kapitán nucen lépe se starat o cestující.

Plavba z Portorika k Yucatánu.

Loď míjí Portoriko, přístav Aguadu na západním pobřeží, další menší ostrovy a dalšího dne cestující spatří velký ostrov Hispaniolu. Setkání s cizí lodí a příprava k boji; úvahy o vyvěšení falešného (holandského) praporu jsou zamítnuty. Loď se k nim přiblížila, avšak otočila se a pokračovala „do Evropy“. Navigátor se v noci vzdálil od pevniny natolik, že ztratili Hispaniolu z očí, celý další den ostrov hledali. V noci se k němu konečně přiblížili, tentokrát tak blízko, že hrozilo ztroskotání, jeden z cestujících našťastí pevninu zahlédl v měsíčním světle. Oslava velikonoce na lodi. Loď konečně míjí Hispaniolu. 2. dubna loď spatří Kubu. Loď se navigátorovou vinou dostane příliš blízko k pevnině do větrné clony a čtyři dny stojí v bezvětří. Konflikt tvrdohlavého navigátora s lodním mistrem (*nautarum Magister*); navigátor odmítá dále řídit loď. 12. dubna konečně loď míjí Kubu a pluje směrem ke Kajmanským ostrovům.

V noci se loď dostane do velkého nebezpečí. Jeden z námořníků má špatnou předtuchu – dokonce s ostatními námořníky ve službě žertuje, vyptává se jich, co budou dělat, až se loď roztříští o pevninu – když tu pohlédne před loď a spatří, že nedaleko před nimi skutečně pevnina je (největší z Kajmanských ostrovů); začne ihned křičet a utíká strhnout kormidlo – svým křikem by vzbudil snad i kameny. Zburcovaní cestující vyběhnou na palubu a vidí „kamennou hradbu“, na kterou je loď hnána silným větrem. Loď je stržena doleva a bojuje s větrem, nakonec k ránu šťastně uniká z kritické situace a pluje dále. Dalším následkem nočního nebezpečí je roztržka mezi kapitánem lodi a navigátorem.

Navigátor totiž chtěl z orientačních důvodů znovu zamířit k pevnině, proti čemuž se postavil kapitán, který má i v řízení lodi poslední slovo. Navigátor odmítl řídit loď dál a prohlásil, že se vzdává své práce a bude pracovat jako řadový námořník. Na lodi však nebyl nikdo jiný, kdo ji byl schopen navigovat, a tak když horké hlavy vychladly, kapitán znovu s navigátorem promluvil a ten se vrátil k řízení lodi. Loď se opět přiblíží k pevnině (drží si však od ní větší odstup). Cestující v noci hlídají, protože nedůvěřují navigačním schopnostem námořníků.

Ráno se jim za zády objevily dvě lodě, druhá, větší, probudila opět strach, a tak je změněn směr plavby (ze západu na jih). Druhého dne jejich loď předstírá pirátské plavidlo, číhající se staženými plachtami na kořist. Nemají však koho vyděsit – žádná loď se neobjevuje. A tak loď pokračuje v plavbě do mělkých oblastí.

Jde o mělčiny kolem poloostrova Yucatán, nazývané námořníky „Sonda“. Odpoledne spatřeny ostrůvky, jejichž totožnost je nejistá, snad jde o souostroví Alacranes. Strach z mělčin a útesů, které prozrazuje zpěněné moře. Ukáže se, že mořská pěna byla jen optickým klamem slunečních paprsků.

Hloubka moře je měřena olovnicí. Vane protisměrný vítr, a tak loď stojí a námořníci zkouší rybolov, leč neúspěšně, hloubka moře je stále příliš velká. K večeru vane příznivý vítr, a tak loď pokračuje v plavbě a vzdaluje se z nebezpečné blízkosti ostrůvků. Moře je mělké a mělké. Nový pokus o rybolov je úspěšný, celá loď má k jídlu ulovené ryby. Míjí je další loď, zcela mírumilovně. V důsledku špatné navigace dostane se jejich loď na přílišnou mělčinu, a tak se obrací a křížuje směrem k severu a v bezpečné hloubce se znovu obrací na západ. Zvláštní mořský proud, který má úplně červenou barvu; různá vysvětlení této zvláštnosti. Na noc loď stahuje plachty kvůli nebezpečí mělčin.

Hledání Veracruzu.

Druhý den (21. dubna), stejně jako další, nepřetržitě měřena hloubka moře, které je stále hlubší. Cestující mají radost, že překonali mělčiny. V dalších dnech se střídají větry. 25. dubna zahlédnou mexické hory. Další navigační problém: hory byly špatně identifikovány, a tak byla špatně určena poloha lodě, která je stále před veracruzským přístavem, a ne za ním, jak bylo usouzeno. V jednu chvíli už si loď myslí, že vidí pevnost ve Veracruzu. Další bezcílné hledání Veracruzu a rozkol na lodi kvůli nekompetenci navigátora.

Loď se drží podél pobřeží a vidí stále mexické hory. Pluje sem tam a hledá Veracruz a najednou zjistí, že moře je mělké. Moře narážející do nedalekých skal zdá se být dalším znamením blízkosti Veracruzu. I pevnina námořníkům připomíná břehy kolem Veracruzu. Dokonce spatří ostrůvek podobný tomu, který leží před Veracruzem. Přiblíží se k němu, leč přístav ani lodě tu nejsou. Nové pochyby a nejistota.

U pevniny se objeví malá plachetnice a míří k nim. Zdá se to být dobrým znamením (uvítací loď z Veracruzu?), propukne všeobecná radost. Lodní přístoje k měření polohy jsou dokonce pokládány za špatné, protože ukazují jinou polohu, než má Veracruz. Španělé se začali podle svého zvyku převlékat, když tu se radost obrátí ve zklamání: když je člun spatří, rychle změni směr a uniká k pobřeží a odplová pryč. Loď páli salvy, aby unikající plachetnici zastavila, vyvěšuje též na nejvyšší stěžeň španělskou vlajku, avšak marně. Úvahy o vyslání člunu na pobřeží a vyhledání Indiánů, kteří by pomohli určit polohu, jsou nakonec po zvážení možných rizik takové výpravy (především s ohledem na nevyzpytatelné moře) zavrženy.

Rozhovor Kleina s kapitánem ohledně vypravení člunu. Názor všech kromě kapitána je člun nevypravovat, kapitán mu vzdoruje, ale nakonec se poddá. Debata o vypravení člunu však pokračuje, lodní mistr chce člun vypravit. Kapitán nakonec vypravení člunu z titulu své funkce zakáže.

Porada nad mapou a možná identifikace ostrova. Snad se jedná o ostrov Lobos nedaleko řeky Tuxpan; v tom případě již Veracruz minuli. Loď se otáčí a pluje zpět. Náhle bouře; lodi hrozí opět nebezpečí kvůli blízké pevnině. Až k ráno se loď odváží napnout jednu plachtu a vzdálí se od nebezpečné pevniny. Loď se vrací podél kontinentu východním směrem a hledá Veracruz. Vysoké vlny zkrápějí palubu i cestující.

Nové nebezpečí ztroskotání. Temný a zamračený den, pevnina není vidět. Po bouřích přichází bezvětří a loď nemůže manévrovat, je pouze bezmocně nesena mořským příbojem k pevnině. Během půl hodiny se loď ocitá v blízkosti útesů. Lodní mistr se modlí alespoň za slabý poryv větru. Na moře je dokonce spuštěn člun, aby zkusil svými čtyřmi vesly lodí pohnout. Zásahem vyšší moci (sv. Josefa?) se loď náhle stáčí a uniká z káze; zároveň začne vát slabý vítr.

Nová úvaha cestujících nad polohou lodi, jejímž výsledkem je závěr, že přístav Veracruz dříve neminuli, jak se domnívali, ale že jej dosud nedosáhli.

Cestující jsou za kapitánem a oznámí mu svůj závěr; doporučí, aby se loď obrátila a plula zpět. Kapitán běduje nad nezkušeností posádky u obrázku s Pannou Marií a prosí ji pomoc. I Klein se diví, že práci navigátora zastává tak nezkušený člověk. Proti navigátorovi už se vzdemula nevole napříč celou lodí a kdyby nebylo jezuitů, snad by ho cestující a posádka zabili, nebo donutili ke skoku do moře; sám navigátor přiznal, že už na to pomýšlel.

Kapitán tedy rozkáže otočit loď. Navigátor večer konečně uzná svůj omyl. Úspěšný a bohatý lov pražmanů. Velikost a zbarvené této ryby, její vynikající maso. Příznivý vítr.

Další spor cestujících s posádkou o to, zda se v noci popluje dál od země, nebo se bude kotvit. Zvítězila tvrdohlavost „prefekta lodi“ loď se v noci vzdaluje od pevniny. Loď pluje sem a tam, ke břehu a od břehu. Kleina opustil spánek a na palubě hlasitě diskutuje s navigátorem o způsobu plavby, navigátor chce plout na hlubinu, Klein chce zůstat kotvit u břehu, aby Veracruz neminuli. Hlukem se vzbudí kapitán a rozkáže otočit loď zpět ke břehu.

Přistání ve Veracruzu.

Za rozbřesku spatřili první stěžně lodí a poté i pevnost a město Veracruz. Na lodi propukla obrovská radost. Z přístavu jim v ústrety vyplouvá člun, který jim jménem královského prezidia přikazuje (jak je obvyklé), že do vstupní prohlídky nesmí loď nikdo opustit, ani na ni nikdo vstoupit.

A tak konečně dosáhli Veracruzu (3. května 1681). Byla to „vskutku křížová“ (*verae crucis*) cesta. Nadšený pozdrav adresovaný Veracruzu. Pomaličku vplouvají do přístavu a vidí kotvící loď včetně flotily, která loni odplula bez nich (po ztroskotání u Cádizu). Obklopí je dvacítkou člunů z jiných lodí s otázkou, zda nemají pro jejich kapitána dopis. Jsou obklopeni zmatkem a křikem, takže sotva dokážou vplout do přístavu, což není snadný manévr.

Zdraví se s pevností dělostřelbou. Čekají na rozhodnutí velitele pevnosti, zda jim povolí vstup do města (kvůli strachu ze zavlčení evropského moru panují přísná opatření). Odpoledne připlouvá generál flotily, poté i velitel pevnosti a lékaři, kteří jen spatřili cestující a prohlásili, že jsou zdraví. Vskutku, kromě počáteční mořské nemoci všichni (s jedinou výjimkou) během celé plavby neonemocněli.

Na loďce připlouvají také jezuité z veracruzské koleje; je jim dovolen vstup na loď. Štastná objetí na uvítanou. Přivezli misionářům „chleby z cukrové pěny“, čerstvou vodu a ovoce. Připluli také velitelé ostatních lodí a zaplnili celou palubu jejich lodí, která připomínala „Babylon“. Všichni žádali poštu a informace o plavbě. Misionáři se dozvěděli, že předchozí skupina misionářů dorazila v pořádku a pokračovala dál na Filipíny. Misionáři obdrželi povolení ke vstupu do města.

Přistáli na břehu a políbili vytouženou zemi. Vlídne a láskyplné přijetí v jezuitské koleji. Dostalo se jim bohatého pohoštění, dostávali nápoj čokoládu, rektor se postaral o dopravu jejich zavazadel z lodi do koleje.

Slyšení u královských kvestorů stran úhrady cestovného.

9. května opustili Veracruz a vydali se na cestu do Mexika. Cesta mu připomíná Čechy, zelené lesy a keře; přesпали v jakési chatrči. 11. května přišli do Jalapy, den nato zažili neobyčejně chladnou noc, jakou v květnu „v Německu“ nikdy nezažili. Celé tělo jim zkřehlo a rozklepalo se; a to nebyli v horách, ale stále v rovině.

Další cesta přes statky, které patří koleji SJ v Pueble. Další vlídne a láskyplné přijetí v Pueble, chodník na uvítanou prostřen navoněnými květinami. Tři dny pobytu v Pueble: prohlédli si zdejší moderní kostely a jezuitské školy.

19. května vyrazili dále; v koleji v Pueble zatím zůstal Cuculinus a dva další misionáři. Před městem Mexikem je uvítal provinciál a další jezuitští představení. Večer na vozech přijeli do koleje sv. Petra a Pavla, kde je též jezuitský seminář. Tam bydlí doposud a budou bydlet do té doby, než je filipínská loď dopraví do cíle jejich cesty, což se stane patrně koncem roku.

Zatím se nemohou starat o pohany, a tak se starají o mexické katolíky. Prosí o modlitby.

[481]

RELATIO NAVIGATIONIS P. MISSIONARIORUM SOCIETATIS JESU, 28. JANUARI ANNI 1681 GADIBUS IN NOVAM HISPANIAM SOLVENTIUM

Diu jam in sinu Gaditano in anchoris steterat Regia, qvae* datis* temporibus è portu illo in Regnum Novae Granatae ad advehenda illius Regia vectigalia ablegatur classis, in cujus comitatu ad insulas usqve Canarias, ob periculum in Maurorum alioqvin pyratarum manus incidendi, abitura erat navis internuntia Regia in Novam Hispaniam destinata, qvâ Missionarii Societatis à naufragio in discessu classis nuper digressa relictì vehendi erant.

Discessus classis in horas non tam expectabatur, qvàm differebatur, qvòd longâ praeteritorum annorum experienciâ* constaret hujusmodi abitus classium maturè quidem semper indici, verùm non nisi cùm summè res urget, re ipsa executioni mandari. Sed enim longè aliter in praesenti evenit; repente enim ab Architalasso admoniti sunt Commercii Indici participes, ut qvantocyùs Gades sese conferrent suaqve illic negotia ità dosponerent, ut sub extremos Januarii currentis dies exire classi liceret; neqve enim aliud qvam novam lunae faciem expectari*, qvae sub idem tempus soli sese maritatum ibat, qvod si secundo navigaturis prognostico faceret extemplo suas classem Indias petituram.

Et revera serenus illuxit dies ejus mensis decimus nonus, qvi conjunctionis dies erat, atqve adeò qvantâ licebat diligentia [482] exitum classis procurabat Regius Indici Commercii Praeses Hispalensis; negotiatores* tamen ejus urbis octidui dilationem impetrârunt, qvod dicerent impossibile sibi esse sua ad dictum diem negotia expedita habere. Itaqve in 28um dilata res est, pridie cujus idem Commercii Praeses singulas naves* obiens seriò admonuit, ut in diem seqventem absqve ulla tergivesatione ad exitum prompti essent. Qvare etiam nos eodem die 27° navem conscendimus, qvantumvis è Collegio digredientibus plures inculcarent

frustra tantopere à nobis festinari, cùm ante proximam solis et lunae antithesim classis loco motura non esset, quae tamen nos parvi fecimus, quod omnino festinè Gadibus abundum nobis esse Superiores* nostri censerent.

Navis nostra ab Hollandis constructa 4ta Maji anni superioris primùm mare ingressa fuerat moxque tritico onusta in Hispaniam, ut arbitror, tendens in manus Maurorum inciderat, à quibus in Tanger, Anglorum in Africa praesidio, seu redempta seu recepta, tandem à Capitaneo nostro, D. Joanne Bermudo, tribus thalerorum millibus empta fuit. Longitudo ejus ad 40, latitudo ad 10 pedes sese extendebat, quibus limitibus* nautica illa domus comprehendebatur, quâ praeter decem nostrae Societatis et alium è D[ivi] Dominici familia Religiosum 48 alii saeculares, ut vocant, homines vehebantur, quorum tamen duo admissionem in Societatem, quam studiosè ambiverant in [483] Hispaniis, promissam jam habebant, in ipso portu Novae Hispaniae veterem hominem exuturi et in ingressu Verae Crucis crucem Domini jugiter portandam amplexuri. Ex decem nostrae Societatis hominibus seni erant praesbyterio initiati, videlicet R. P. Mathias Cuculinus, Missionis Superior ante egressum è Collegio declaratus, P. Antonius Kerschpaumer, P. Evsebius Kinus*, P. Adamus Gerstel, P. Thomas Revel, P. Paulus Klein, primus et ultimus è Boëmia, proximi duo è Germaniae Superioris, reliqui ex Austriaca Provincia, quibus accesserunt Josephus Gregorius, primi anni Theologus, Novitii duo Scholastici Antonius Pernia et Joannes Villalpandus, alius denique Coadjutor, itidem Novitius, Joannes Valera.

28^a [Januarii 1681.] Diem illam noctemque inter nautas nostros* in anchoris exegimus, nihil dum de abitu postridiano somniantes, quòd si nihil aliud, ipsa certè nostri in navem ingressus dies exitum postridie dissvaderet, caelo videlicet praeter morem turbido, Austroque* non sinè consvetis sibi aquis spirante, quae caeli facies in lunam reliquam totam duratura videbatur. Sed enim die 28. illucescente* ac mutato non quidem caelo, sed vento, qui de polo in polum repente transiti erat, Praetoriana navis bellicas caeteras comites suas privatim, prima ut ad coitum praesto essent admonuit* ac mox reliquis omnibus explosâ ter bellicâ machinâ levandi anchoras signum dedit, ipsaque suis sublatis confestim è portu digressa est, nulla navium exterarum, utpote tam [484] festini* abitus ignararum, gratulatione, si pauculos tormentorum navalium* ictus excipias; quibus hinc inde privatarum quarundam navium sibi peculiari aliqua utilitate conjunctionem digressum nonnullae prosequerentur. Horâ erat ferè octavâ matutinâ, cùm in urbe Gaditana totoque sinu illius maritimo peremptorii ictus boatus insonuit, et certè non secus ac si extrema decretoriae diei tuba omnium auribus insonuisset, ità repente, quasi de sepulchris consurgere videbantur, qui antea consveto Indos petentium torpore defuncti apparebant. Ubi verò jam explicatis velis* omnibus altum petere Praetorianam viderunt, mirum dictu, quae tota urbe portuque confusio, quis tumultus visus sit, singulis eorum, quibus discendi necessitas incumbibat, alio super alium ad cymbas vectorias et cum his* ad onerarias suas festinantibus. Fama est aliquam nimiam remigum festinatione in scopulos Gaditani littoris impactam, miserum cum 40 hominum interitu in portu fecisse naufragium. Certè ventus erat, qualis flare solet Boreas, hoc est adeò vehemens, ut facilè quòd vellet, non modo cymbas* hujusmodi, sed etiam ingentes onerarias velis destitutas* nec anchoris firmatas abriperet, id quod oculis nostris conspiceri nobis licuit.

Hâc ergo festinatione singulis destinatas sibi naves repetentibus, sensim istae è portu digredi coeperunt, bellicae primum Regiae: Praetoriana, Admirantiae, Gubernatrix (quae [485] in classe tertia est ordine dignitatis ejusque medium in progressu navigationis occupare* solet, ut Praetoriana frontem tenere, et Admirantia extremum agmen claudere, seu ut loquuntur nautae, classem colligere); mox reliquae omnes mercatoriae, et post omnes nostra, horâ post meridiem tertiâ, cum non multò antè ejus Capitaneus ex urbe advenisset. Flabat, ut dixi, Boreas et ingenti velocitate naves ex angusto sinu illius aditu progressas in altum abriperet, adeò ut paucis post horis et urbis, et Hispaniae, et terrae omnis conspectum nobis abstulerit, Thaumaturgam Virginis de Regula dictam, et in opposito Gadibus littore sitam

uonem[?]* cosveta praeternavigantibus omnibus salutatione Bernardinâ invocantibus, ac ex more Ecclesiae et nostrae Societatis in viam pacis et prosperitatis iter nostrum dirigi petentibus, cùm mox ventus ille Septentrionalis ad pridianos ferè Austri limites regressus, in Vulturnum comigravit. Hujus vis paucarum horarum spatio tantum invaluit, ut ingentem* toto mari tumultum et tempestatem excitaverit, qvae primò undas eatenus* sât placidas in superbos fremitus* et minaces aqvarum aestuantium* tumores erexit, mox altius sublatas fragore horribili in latera tergaqve navium identidem impegit, tandemqve caelo in partem furoris accito tonare, fremere, fulminare et horrenda imbrium diluvia in miseros nautas praecipitare non destitit, eâ rabie furiisque, ut alternantibus imbrium [486] grandinisque acervis totam opprimere* classem velle videretur. Qvanta navigantium omnium consternatione ac pavore, id enim verò legentibus dijudicandum relinqvitur. Sanè nos, qvantumvis et recenti maris ingressu et tam vehementi navigii non adeò magni motu et teterrimo inqvieti aeqvoris odore ac frementium aqvarum nescio qvo dicam pestilenti afflatu in horribiles stomachi nauseantis tumultus et consensu vicini sibi visceris deliquescetis animi angustias prope dicerem mortales (cum ab his illas sola temporis diuturnitate et pertinacia differe censeam) acti et eversi in singulos ferè horae qvadrantes ventriculi nauseam inter continua qvasi deliquia perpessi; qvamvis, inqvam, adeò malè affecti, nihilominus visâ illâ turbulentissimi maris insaniâ et elementorum* prope omnium in caput nostrum conspiratione, ità ùt eramus semifatiscentes ad Deum communi prece exorandum Sanctosqve consvetis Ecclesiae invocationibus sigillatim in auxilium nostrum vocandos, qvin et tempestatem ipsam aërearum fortasse potestatum rabie in nos concitatam ex more ejusdem Ecclesiae exorizandam²⁵³ conversi sumus.

Hunc in morem nox illa tota exacta est, nihil remittente vel spirantis Evri impetu vel vehementia tempestatis, nisi qvod fulmina qvandoqve* noctem totam non perdurârunt, sed ad horas tantum binas ternasve pluvia etiam, ut dixi, praecipiti saepius interpolatas, tantâ navis in [487] utrumqve latus vallatione ac modo prorae, modò puppis sub aqvas descensu, ut in momenta mergi videremur, maximè cum aqva ex latere, qvod vento erat oppositum, nobis dextrum notî - [?]* alternis fluctuum insultibus, qvi qvantò sinistrum navigii latus altius attolebant, tantò dextrum profundius deprimebant; sed constanti illuvione adeò sese in navem effunderet, ut non super aqvas navivare, sed depresso sub iisdem, ùt dixi, latere dextro sub undis ea parte ferri videremus; nec dubium est, qvin effusae in naviculam aqvae eandem brevi oppressissent, nisi illa concamerationes inferiores solido fornice munitas habuisset, qvae ob inclusum sibi aërem eandem adeò in profundum ferri passae non fuissent.

29^â [Januarii.] Ubi illuxit (ùt in die tam obscura caelo undiqve tetris nubibus obducto illucescere potuit), mare totum adeò à consveto sibi sapphyri colore alienum apparuit, ut atramenti scriptorii toti mari superfusi faciem referre videretur, nec mirum, cùm enim caeli nubiumqve speculum mare sit, non potuerunt tetrae illae ac imbribus gravidissimae nubes nisi aterrimam ei sui imaginem imprimere. Unum inter haec solatio nobis, qvòd ventus eatenus necdum adversus progrediendi facultatem non adimeret, unde nocte tota solo dolone (seu anterioris mali velo majore) progressi sumus, et aliquando velo illo, qvod ex antenna, qvae transversim rostro navis incumbit, dependet, qvod ipsum tandem qvoqve colligi jussit nautarum Praefectus, qvod dum faciunt [488] isti – ecce tibi miserabile infortunium! – puerorum enim nauticorum unus, dum ad exeqvenda imperata rostrum navis ascendit, decumani fluctûs super eum irruentis impetu exterritus, adhuc anteqvam exanimaretur mortui instar expaluit, fortassis etiam vertigine in loco sublimi inter aqvarum hinc montes, inde valles correptus, qvo animadverso nautae alii, ut funibus nauticis juxta positis manus implectat, monent*, sed ille contra – iis, qvos apprehenderat, dimissis praeceps in profundum delapsus est ac mox totius navis interea super eum provectae pondere oppressus, exanimis à tergo navis emersit, anteqvam ei sursori ulla ratione posset, qvanqvam in tam turbato mari nullatenus potuisset, tum ob fluctuum* vehementiam, tum ob navis tanto vento abreptae

incredibilem celeritatem. Quantum timoris casus iste afflictioni* nostrae super addiderit, ponderent qui nôrunt, quid sit in hujusmodi infidissimi elementi periculis versari. Illo manè, dum perdubiam obscurae* diei lucem aliquantò* melius licuit, numerus navium recognitus est ac ad 32 ascendere deprehensus, sed earum nonnullae exterae erant nec ad classem Hispanicam (estò cum ea ex portu exierint) pertinebant, quippe quae non nisi 28 navigiis constabant, ex quibus Regiae bellicae octo et tres lembi seu celoces, reliquae partim mercatoriae in Regnum Novae Granatae destinatae, partim ad varios alios Indiae portus insulasque oblegatae. [489]

30. [Januarii.] Die postero ventus hactenus adhuc intantum favens, ut ab itinere nostro non prohiberet, ulteriori ad Austrum deflexu in contrarium mutatus est, adeò ut contractis velis omnibus, quod unicum est in hujusmodi casu remedium, trasverso navis situ ejus impetum aliquatenus eludere coacti simus, tum die illo toto, tum nocte insequente, nam sub initium diei 31^{ae} ejusdem mensis aliquantulum ad Orientem deflectens tantisper favere coepit, sed mox infido ad Austrum recursu spes nostras elusit veterique remedio vim suam infringere compullit[!], mari non modicè turbato caeloque aliquantum pluyente, sed nocte insequente vento in totum cessante malacia et hinc ingens navigii in utramque partem vacillatio subsecuta est; id quod in tanta maris turbatione repente cessante vento fieri plane necesse est, cum fluctus à praeteritis* ventorum afflatibus concitati tam facile suam in quietem mare componi non sinant. Atque ità Januario finis à nobis impositus est.

1. Februarii. Eadem fallacia die 1. Februarii à primo mane usque ad horam 10. matutinam; ab Oriente spirare visus sensim ita declinavit ut sub vesperum jam ferè contrarium sese praebuerit, quo tempore primùm communi ac navibus Hispanicis* omnibus Divinam pro felici navigatione opem nautis omnibus[!] implorare licuit, nam eatenus* ob continuos maris tumultus aut navis in utrumque latus vacillantibus inconstantiam [490] ac perpetuos explicandorum colligendorumque velorum labores et cum adversis Austri flatibus luctas non licuerat. Itaque recitatâ B. V. Coronâ et decantatâ D. Bernardo familiari Deiparam salutandi formulâ semel iterumque ac tertio orationem Dominicam ac Salutationem Angelicam recitari ab omnibus postulavit Navis Praefectus; primam quidem pro animabus flammis purgantibus detentis, alteram honori D[ivi] Nostri Francisci Xaverii, quem ad impetrandum* felicem successum navigationis et tunc in Patronum extraordinarium sibi navis ascivit, postremam denique honoris D[ivi] Ferdinandi Regis, quem Patronum, à quo navis nomen haberet, unâ cum Virgine Thaumaturga de Regibus dicta jam ante delegerat, unde etiam honori ejusdem Virginis aliud Salve Regina sub precum finem quotidie indixit, quae enim modo dicta sunt, ita deinceps perpetua navi fuerunt, ut omissa nunquam foret*, nisi cum inquieti maris tumultus aut nautici labores aliudve hujusmodi accidens obsistebat. His precibus quot* Sabbathis addebantur Lauretana Deiparae elogia, quae tono solemni, quo passim in Ecclesiis Litaniae cantari solent concinebantur.

2. [Februarii.] Honori ejusdem Virginis die Purificationis illius variae hinc inde naves bellicas suas machinas exploserunt et nostra, ut idem faceret, non modo amore Virginis obligari sibi videbatur, sed et eo titulo, quod navis ipsa eo die solemniter primum ab uno de [491] Patribus Missionariis benedixit post Sacrum Missae Sacrificium, sub quo primùm nostris jam à nausea aliquantulum* convalescentibus, Sacrà Evcharistiâ refici licuit, quod ipsum quoque complures alii vectorum nautarumque fecerunt permittente id mari jam quietiore et aspirante à vespere pridiano vento favorabili.

Sed ecce! Mox hanc laetioris caeli marisque faciem atra tristitiae nubes excepit. Dum enim machinas bellicas in supradictum finem pyrobolarius solvere parat, ideoque earum igniario pulvere onerat ac perticam oneratricem, cui clavus unus infixus erat, incautiùs intra machinam circumducit, prolecta ferri ad ferrum affricu scintillâ pulverem pyrium intra machinam contentum incendit, qui summâ, ut solet, vehementiâ, in hominem ex ore fistulae prorumpens, manum* dextram, quâ perticam intruserat, ità ei laesit, ut mox ingenti ejulato*

opem astantium implorans doloris sui vehementiam significare coactus sit, identidem amputari sibi brachium postulans, quòd dolori ferendo imparem se profiteretur. Erat is, dum haec acciderent, toto corpore extra navem constitutus, sinistrâ à fune nautico pendulus et pedibus navis lateri externo alicubi innixus, prodigioque simillimum* omnibus videbatur, quod in terrore doloreque tanto funes apprehensos* non dimiserit, praecipiti mox in mare impetu ruiturus suaque morte [492] cum aquis haurienda ambustae dexteræ* incendium restincturus. Sed noluit Deipara, cujus misericordiae beneficium hoc acceptum ferebant omnes, hominem sui honorandae causâ vulneratum perire, imò tantum ei lucis animique addidit, ut se ipsum toto reliqui corporis conatu in navem vibraverit, quam mox cruoris è vulnere profluentis copiâ ita replevit, ut forum omne quaque versum sanguine rubens reliquerit, non secus ac si ex interempti majoris animalis jugulo sanguis liberè profluere sineretur. Haec tam inopina fatalitas horridusque ambusti ejulatus ac praeter modum opinionemque omnium nullo igne applicito solutae machinae fulgur et boatus adeò affecit Patrum Missionariorum non neminem* (P. Adamum Gerstl, robustissimaeque caeteroquin valetudinis virum et qui solus in tanta maris caelique turbatione, qualem supra retuli, nauseae nihil persenserit*) ut animo deficiente, prope solutam fistulam in forum navis morienti similis collabi coeperit, quem tamen famulorum astantium unus brachiis exceptum moxque à gravi delinquentis animi somno excitatum sibi restituit, dum interim vulneratus in intimum puppis delatus, quibus licuit remediis curari coepit* immanisque ambustae dexteræ dolor sedari ac profluentis inde sanguinis rivi restringi ac cohiberi potuerunt. Ità illius diei solennitas atque laetitia tristissimo [493] epilogo terminata est.

A prandio ventus eatenus* utcunque favens remisit primùm tandemque vespere in plenam maliciam desiit, quoad nocte insequente alius, sed nobis contrarius exortus est, qui tamen manè [3^a Februarii] disparuit; meridieque alius subintrare velle visus remississimè aspiravit ac mox ipse quoque sub vesperum recessit, succedente ei sub noctis medium alio, iterum nobis inimico; sed illucescente die [4^a Februarii] melior, quantumvis lateralis, circa octavam matutinam adfuit, quem vesperi (observata priùs meridie altitudine solis et collecta inde elevatione poli gradum 35, minutorum 11) aliqualis malacia excepit et hanc sub medium noctis ventus prosper, quia Orientalis, ad cuius exortum Praetoriana classi, eatenus* transverso situ ventum excipienti, [5^a Februarii] vela pandendi ac ultra prosiliscendi tormento bellico signum dedit, id quod toto illo die fecere naves, quamvis vento, qui jam sub vesperum debilius aspirabat, remissiore. Sed hujus langvorem* pensavit alius sub auroram die [6ª Februarii] subintrantis accedens, qui nos die illa totâ nocteque subsecutâ non deseruit*; deseruit verò appropinquante luce [7ª Februarii] circa 4^{am} matutinam, quâ nos rursum adversus alius persequi coepit, cujus causâ exploso iterum tormento colligendi vela signum dedit Praetoriana, ac mox alio eadem* rursum pandendi (quod aliquantum in melius ventus sese mutasset, quibus [494] proinde usque ad vesperum diei illius progressi sumus; ac tunc demum collectis iterum iisdem stitimus. Subsecuta nox horridam iterum toti mari tempestatem invexit, caelo inter imbres et turbines tonante fulminanteque, cui pari furore exaestuans aequor suis fremitibus horrendum in morem respondere visum est. Minor tamen iste, quàm qui nostrum egressum comitatus est Gadibus* turbulenti* maris motus caelique detonantis tumultus erat, imò nocte media ita utriusque furor remisit, ut explicandi vela iterque prosequendi facultatem indulserit, ad quod more consveto Praetoriana classem animavit. [8ª Februarii], imò horâ 10. matutinâ ventus hactenus tantum non contrarius etiam* ipse à meliore plaga adventare coepit duravitque usque ad diei illius vesperum, quâ solitâ suâ perfidiâ seu potius illius lunationis malitiâ iterum ad Austrum transiit, quae causa nobis fuit totam iterum noctem navi de more transversim locatâ feriandi, quoniam quod eandem in nos hostilitatem* diebus Auster insequentibus, putâ 9., 10., 11. [Februarii] exercuit, pluviam etiam per intervalla stillante adeò, ut animadversâ hostilis elementi pertinaciâ ad Deum precibus exorandum converti necesse habuerimus, interpositis D[ivi] Francisci Xaverii suffragiis, cujus

honori novenam quotidianâ elogiorum ejus recitatione Sanctique sub vesperum communi invocatione, perdicatas ejus [495] honori Litanias praecipuas tanti Sancti excellentias comprehendentes, constantem, quam 10^a hujus mensis inceptam 18. ejusdem terminavimus. Die 12^a totâ magis ad votum nostrum spiravit ventus, sed enim breve fuit hoc gaudium; nocte enim ingrediente ad solitam perfidiam reversus itâ pertinaciter deinceps obstitit, ut usque ad vesperum diei 15^{ac} progredi ne passum unum nos siverit. Accessit his malis nostris alia quoque calamitas, quam videlicet miselli hominis commiseratio nobis quoque, ut decuit, communem fecit; vectorum enim quidam melancholiae hypochondriacae epilepsiaeque obnoxius die 14^a manè in deliras abiit phantasias atque ut fieri solet, cum dimisso rationis gubernaculo suo imaginatricem arbitratui intellectus permittit, miras quasque amentius effusit*, illud identidem inculcans* itâ esse ac itâ, itâ itâ esse oportere*; quia tamen inter alias hanc unam salutarem stultitiam apprehenderat, ut soli Confessario suo obediret; hujus jussu brevi ad quietem compositus est ac post triduum* quatriduumque plenè respuit.

Sub vesperum diei 15^{ac} prosperiore vento navigavimus, qui noctu in molestissimam malaciam desiit ob ingentem navis à turbati adhuc mari fluctibus fortissimè agitatae titubationem*, quae etiam die insequente usque ad vesperum duravit, ac tum Orientali vento oborto mitigata est, [496] sed non nisi mediam ad noctem duraturo; sub hac enim inimicus illae classi Auster toties à se occupatam stationem repetiit eo furore ac hostilis afflatus sui rabie, ut dies ille supremus nobis illuxisse videri potuerit, nam excrescens in horas cum diei progressu venti saevitia nunquam ante visam toto mari turbulentiam excitavit; talem certè, quam vel animo revolvere horridum sit. Equidem saepius etiamnum vobiscum manens audieram nullum majus navigiis, etiam grandibus, quam à typhonibus periculum imminere; quid tamen esset typho vel qua ratione tam festinum navigantibus exitium minaretur ignorabam. Id verò die illo et sequenti satis superque experiri licuit.

Et quia non dubito RR. VV., quo majori periculo expertos id nos esse sciunt, eò avidius aliquam ejus notitiam sibi dari percipere, paulò fusius ejus diei* tumultus recensebo. Auster ergo, quem dixi adeò nobis infensum semper fuisse, meridie in typhonem degeneravit. Est autem typho ventus, qui non de plaga in oppositam plagam tendit, sed quem admodum vortices aquas in gyros* versatos repente intra alios praecipitant; itâ typho in quendam veluti circulum recurrens naves in alto deprehensas veluti complexis prorsus earum infra aquas depressis rapit in abyssum. Hic ergo in illis promonteriorum, (hinc ejus quod ab Africa protuberat, vulgo Cabo de Cantil appella[497]tum, inde illius, quo Evropa clauditur, Cabo de S. Vincente dictum, ex quibus ob ventum toties contrarium atque adeo identidem nos retrorsum agente necdum exieramus*) angustiis deprehensam classem miserum in modum tota illâ die afflixit. Tempestatem illam, quam nocte, quae egressum nostrum secuta est, passi fuimus, aliquo modo supra ac certe sinè exaggeratione descripsi, sed illa ejus, quam hoc die exantlavimus, veluti principium praeludiumve haberi potuisset, quamvis hîc nec pluvia nec fulgura nec tonitrua adfuerint. Sed enim horum absentiam immanis saevissimi venti rabies decuplo majore periculo nostro pensabat. Montes aquarum erant non fluctus, qui miseris navibus incumbabant, quam immanibus assultibus toties tamque horrendum in modum quatiebant à latere, tergo, fronte ac desuper insilientes eo furore ac pertinaciâ, ut in momenta vel demersa* infra gurgites prorâ aquis hauriendi videremur*, vel confractis malis eorum casu opprimendi. Unus certè feroci adeò impetu simulatque semel à puppi et latere* navis sinistro, quin et desuper in conclave puppis, in quo degebamus, irruerat, ut confracto malo majore conclavis fornicem disruptum super capita nostra corruere crederem aut minimum[?]^a decussis tabulis nonnullis vehementer hiare, nam et per fenestras à latere tergoque sitas et desuper aqua, tanquam [498] si cantharis* infunderetur, irruerat. Simul ferocissimi hujus insultus impulsu itâ navis in dextrum latus inclinata est, ut qui in sinistro humi consederant*

^a nimirum[?]

magno impetu tanquam è sublimi super eos, qui in dextro considebant, praecipitati sint. Nec multò minores erant alii, qui in momenta tanto fragore navis latera fornicesque ac, ut vocant, forum castrumque navis impetebant navemque in partem dextram deprimebant, ut jamjam irremediabili in illud latus decubitu hauriendam cum aquis mortem crederemus. Huic saevissimi nostri hostis furori, ut vires aliquatenus subtraheret et quae pro adminiculis ruinae nostrae subservire ei poterant de medio tolleret, nautarum Magister (contramaestre vocant nautae) primum umbraculum* castro navis superstructum et quendam camerae speciem referens deponi praecepit, tum anchoras duas, quae ad malum majorem jacebant, etsi in dextram navis partem ruerent, suo pondere eam sub aquas mersuram* timebantur, ut et tormenta bellica eandem ob causam firmissimè hinc inde alligari mandavit velumque epidromi (posteriori malo appensum) ad infringendam venti rabiem navemque melius gubernaculo regendam (ad quod apprimè velum illud subservit) pandi imperavit, quamvis in horas metueret, nè venti vis mali velique* viribus praevalens confracto illo, istud in auras auferret, quam ob causam tan[499]quam probè gnarus vires nec sibi nec nautis suis ad illud tutandum suppeteret, ei, cui suppeterent, hoc est Thaumaturgae Virginis Sanlucarensis imagini à tranquillitate cognominatae dono votivo obtulit, quod quoties fit, velum ipsum in potestatem Virginis ità transit, ut qui obtulit, ubi redux Hispaniam attingit id ad aram ejusdem sistere ac persoluto ejus pretio redimere cogatur, quem in finem eleemosyna* totà navi colligitur. Denique sub vesperum ità saepe dictum latus dextrum navis in aquas inclinabat, ut omnino nè mergeretur, idem nautarum Magister timeret et quia id ipsum foco nautarum ex eo latere sito vehementer gravabatur, ad nautas suos conversus „Eja,“ ait „socii, focum hunc* in mare dejiciamus et latus isthoc aliquantisper alleviemus!“ Parum istis ad id aggrediendum animi supererat et situs foci in prora locati, ubi aquae magno impetu saepe irruebant, non parum eos absterrebat; nihilominus eorum audacior* quispiam arreptà securi cum disjecturus eandem valido ictu ei impegit, sed aquis mox pleno alveo per proram irrumpentibus morientis in morem expallescens, securim, ut erat, asseribus foci impactam è manibus dimisit. Mox tamen ubi proram rursus ex aquis emergere vidit, collectis animis ictum repetiit, brevique disjectis tabulis mari focus innatavit. Hoc erat unicum, quod furenti Neptuno pependimus salutis nostrae lytrum, optimè, [500] ut ajunt, negotiati, aliis enim navibus longe majori praeter ea, quae sponte fortè obtulerant, violenti in morem praedonis multa hostili invasione abripuit, aliis videlicet ambitus ligneos pergulasve seu ambulacra puppi ex more Hispanicarum navium circumposita, aliis prorae frustra ingentia, aliis alia; quibus in sequentibus diebus foedum in modum spoliata apparebant omninoque ingentis miraculi instar habuit classis tota, quod navicula nostra navium omnium minima ferocissimam* illam tempestatem tam nullo suo detrimento sustinuerit et inter immanes illos saevientis pelagi fluctus à via sua non recesserit, cum aliae longe majores, vel gravissimè ab irato mari mutilatae essent, vel converso retrorsum* cursu Gades repetendo ex illo horribili cum ventis certamine profugissent*. Praeter enim celoces ternas, quae nuntiorum instar Praetorianae subserviebant, Patache de Porto bello (ità vocabatur navis) itinere* Gades versus directo tempestatem se subduxit, aliae quoque hinc inde disjectae aegrè se diebus sequentibus recollegerunt (cum nostra nunquam è Praetorianae conspectu abripi se passa sit) ipsaque Capitanea malè sibi à tam immani hoste metuens superiores malos deposuerit, violentiam eorum abreptionem reformidans, quorum nihil fecit nostra, nam praeter depositas antennas (quod unicè eo casu necessarium est), nihil omnino in arboribus immolavit*.

Sed enim felicitatem nostram salutemque non nostris [501], sed Deiparae ac Thaumaturgi Indiarum Apostoli viribus adscribere nos fatemur, ad quem eò, quo dicam, modo confugimus. Inter illos ingentes aquarum fremitus atque insultus nemo omnino in foro navis securè pedem figebat, quare nos et ob hanc causam, et nè nautis ad exequenda, si quae darentur, mandata Praefecti impedimento fortasse essemus, in conclave nostrum nos receperamus ibique degebamus, ea, quae circa nos Deus (cujus honore, quantum per

tenuitatem nostram liceret, apud Indos promoturi ibamus) disponeret, expectantes, sive bona illa essent, sive mala, scientes, quod sive vivimus, sive morimus, Domini sumus, donec maris furor ad summum usque progressus inexplicabili fremitu extremamque denique perniciem intimare nobis videretur; tum enim Patrum quispiam interiori ad id ac omnino speciali instinctu motus ita caeteros allocutus est: „Aliudne quidquam, Patres mei, quod expectemus, superest, ut in extremo nos periculo versari caedamus? Quin ad Deum per Sanctorum suorum intercessionem nobis placandum voto aliquo nos è malis istis eripimus Sanctumque nostrum Antesignanum intercessorem apud iram Divinam interponimus!“ Annuerunt mox reliqui et imprimis P. Superior Missionis, atque adeo Novenae sollemnis, hoc est novem Sacrificiorum à Sacerdotibus Communionum verò ac Confessionum à caeteris honori ejusdem Sancti in fudiis[!]^a [502] offerendorum voto salutem nostram cum Sancto paciscimur, quem jam antea tum communibus SS. OO., tum particularibus ipsiusmet Sancti Litaniis aliisque precibus in auxilium nostrum vocaveramus*. Nec multò post, hoc est vespertinâ feria* sextâ cum ipso solis occasu, ventus quoque ille ferox occubuisse visus est, aut potius Sancti nostri virtute ac interventu repressus fuisse, nosque à praeteritis terroribus aliquantulum respirantes, collatiunculâ modicâ vires animosque refecimus atque ità illius diei prandium supplevimus; neque enim^b eatenus cibum sumpseramus, quod fluctus maris in focum irruentes ignem omnem extinxerint nec eum ab iisdem deinceps tutandi modus appareret.

Haec erant nostra illius diei bacchanalia; nec multo meliora die sequenti, quâ (post noctem utcunqve quietam) sub auroram reversus Auster, pridianis simillimos fremitus marisque furentis tumultus excitavit diemque illam ac noctem sequentem (sub cujus initium in typhonem rursus transierat) ita tenuit, ut fluctus transversim per navem transilientes à dextris in mare desilirent, qui à sinistris sese sustulerant. Quater illa die prora navis ita sub aqvas ingressa est, ut non emersura amplius videretur*; nec quisquam in aperto navis securus constitisset, nisi funibus transversim à latere ad latus navis ductis quaedam quasi repagula, [503] quae abripiendi à fluctibus apprehenderent facta fuissent. Caetera ferè omnia hesternis paria, unde iisdem hîc repetendis supersedeo.

Hunc in modum saevissimas illas tempestates exantlavimus, summa navium omnium et ipsius Praetorianae admiratione, quae, ut postea ex literis à socio Confessarii Neo-Proregis Peruani (qui eadem ad auspicandum munus secum* hac in classe in Indias tendebat) ad nos datis, in ipso navigationis decursu intelleximus, pro perditis nos habebat dicentibus (durante tempestate) Praetorianae Naucleris, nos siquidem salvi esse vellemus, melius facere non aliud posse, quàm ut versâ retrorsum prorâ, Gades repetendo tempestate nos subderemus*. Sed placuit Divinae Bonitati aliter nobis succurere nosque in medio tantorum malorum incolumes servare, cui proinde nobiscum RR. VV. mille gratis referant atque ut deinceps pari modo tutari nos pergat, orent.

Die Cinerum [19ª Februarii] summo manè sensim amoenam serenitatem induere coepit horizon eandemque mari communicare, qui Lunae novae ac melioris primus erat effectus laudabilis, unde paulò post exorto* vento favorabili vela naves explicurerunt, non tamen itinere* debito navigatum est, sed Septentrionem versus praeunte illac Capitaneâ ad naves dispersas recolligendas (nam et 28 non nisi comparebant); ità enim in more ac mandatis habet Praetoriana, ut si navium quandam* [504] deficere videatur, ipsas 24 horas eam caeterae seu expectent seu requirant. Rediit tum non sua mari tantum, sed et animis nostris serenitas licuitque tandem nautis nostris esse laetiores; unde post illius diei* meridiem nautae primâ tempestate submersi suppellex partim sub hasta veniit, partim ad tanto amplius eleemosynae (in Missas pro ejus anima dicendas impendendae) congregandum forti subjecta, papyri fragmentis (quarum singula thaleri semisse emebantur) partim vacuis, partim hanc illamve

^a infulis[?]/in studiis[?] insudis[?]

^b *inter enim et eatenus sub signo* * adnotationem in margine folii scriba add.: An dieser Stelle, nach Seite 170, scheint ein Blatt herausgeschnitten worden zu sein.

rem defuncti indicantibus, ex quadam quasi fortunae urna extractis. Ad haec eleemosyna quoque, quâ velum nuper Deiparae Devotum redimeretur liberaliter, imò superabundanter* collata est; cumque jam 23 naves comparerent, resumpto itinere suo Indias versus classis tetendit vento Boreali prosperrimè asperante, qui postridie in Orientalem et* nobis aequè faventem mutatus etiam perendie, sed paulò remissior perseveravit, et* 23ª rursus in Borealem commigravit.

Hoc die, demissis aliquantum velis Praetorianam, quam alioquin longe praecedebamus, expectavimus, licentiam nos à classe separandi et si quae mandata in Novam Hispaniam perferenda litterasve* addere vellet Architalassus petitori; sed ille ut postero die reverteremur respondit, tum enim se quae peterentur daturum.

Festo S. Mathiae²⁵⁴ Canariis Insulis propinquos nos esse ex hirundinibus* summo mane navem circumvolantibus conjectavimus, quod ità fuisse dies postera [505] ostendit, quâ sub octavam matutinam, explosâ bellicâ machinâ terram à suis conspici nuntiavit* navis, quae caeteras antecedeat pauloque postea omnibus conspicuam se praebuit, insula videlicet Lancerote²⁵⁵ dicta, quam mox ex latere Occidentali praeternavigavimus, Canariam Grandem²⁵⁶ et Tenarise²⁵⁷ insulas quaesituri. Ad vesperam vento cessante malacia secuta est navesque propterea sistere coëgit, quarum duae sibi nimium vicinae mutuo se sibi prorsus implexuerunt, atque adeo, duobus tormentis explosis, Praetorianae aliarumque* auxilium implorârunt, quae mox projectis in mare lembis suis advolârunt easque ab invicem separârunt, quâ occasione Generalis classis literas aliaque nudius tertius petita lembo suo ad nos transmisit, cum quibus epistola à socio Confessarii Proregis ad nos data, eas quas supra retuli, Nauclerorum Praetorianae de nobis opiniones nuntiavit. Nocte insequente ventus iterum prosper subortus in summum nos periculum conjecit; cum enim ob terrae viciniam ultra nocte classem progredi nollet Architalassus, atque adeo* de more tormento bellico vela contrahi imperaret, jamque nos raperis parvissemne^a, non ità navis alia, quae proximè nos conseqvebatur plenis adhuc velis navigatis ista toto impetu stantibus nobis incubuit, et nisi citissime nos de via decessissemus, fortasse prorâ suâ in puppim nostram impacta fatali ictu nostram pessumdedisset*. Destituit nos ventus iste meridie [506] secutaque malacia diei illius reliquum et sequentes* horas matutinas, quae octavam praecesserunt, tenuit*, tum enim flante vento iterum feliciter illo ac sequentibus diebus progressi sumus.

Et quidem 28. [Februarii] manè circa horam septimam altissimus insulae Tenarife mons Punta de Enagva dictus²⁵⁸, conspiciendum se praebuit. Et quamvis jam Capitaneus nautaeque in portu aliquo vicino sistere pararent ad ligna (quorum penuria sensim sese manifestabat) aquamque navi inferendam, id tamen executioni dari non potuit, quòd ventus fortissimus et ad insulas appulsuris contrarius nec portum petere nec scapham in mare turbulatum exponere permetteret.

Die 1ª Martii matutinis horis in Gomorae²⁵⁹ insulae conspectum venimus et meridie alterius Ferro²⁶⁰ dictae, quam cum sole occidente demum plenè praetergressi sumus, atque ita Canarias insulas post* 33 dierum ab Hispania iter primùm à tergo reliquimus, id quod classes aliae octo alioquin decemve*, ut plurimum, diebus conseqvuntur. Nocte iterum extremo naufragii periculo nos exposuit alia de classe navis, quae imperitiâ, ut ajunt, gubernaculum regentis repente in latus deflectens plenis fortissimo vento velis contra nos tetendit jamque non nisi octonis circiter orgiis* distabat, momento puppem nostram, cui imminabat, navemque totam in frustra disjectura, nisi nostrorum nautarum Praefectus peritiâ sua* ocysimè naviculam nostram alio conversam [507] exitio subtraxisset. Certè nautarum nostrorumque complures jam in procinctu stabant ad se in navem adventu suo nos pessumdaturam liberandos, atque ità certissimae submersionis periculo eximendos. Sed non permisit optimus Deus tam fatalem casum accidere, imò prosperam deinceps in dies

^a rapacitatis parvissimae[?]

navigationem plurimos indulsit vento generali, ex tunc usque ad insulam Porto Rico nunquam defficiente.

Postero die ad navigium in Cubam insulam destinatum accessimus quaesituri, num unâ nobiscum iter suum prosequi, atque adeo à classe separare sese vellet. Respondit illud id sese promptissimè facturum, modo abeundi licentiam Architalassus concederet, quem proinde diebus sequentibus accedens audivit ventum mitiorem expectandum esse, qui videlicet scapham in mare deponi et navigii ipsius Rectorem ad Praetorianam accedere pateretur, ulteriora inibi mandata accepturum, id quod demum 9^a hujus mensis die factum est, quo Praetoriana sistens transversim se locavit Capitaneoque Cubensis Navigii ingresso mandavit, ut relictis Cubae petendae consiliis, in Portovelo²⁶¹ proficisceretur* (ubi hujus classis mercatores nundinas suas celebraturi* erant), nuntium de classis adventu allaturus; quòd navis, illuc alioquin destinata non compareret; id quod ipse ad nos rursus accedens nobis per litteras, per funem in nostram navem demissas significavit, **[508]** quòd quomodo sine periculo mutui navium contactus fiat, non injucundum erit audire. Itaque navis, quae litteras alterius accipere vult, prorâ suâ puppim hujus accedit aliquali intervallo (quod ad periculum declinandum* sufficiat) inter utramque relicto, et haec funiculum longiorem asserculo alligatum in mare dimittit, quem ista harpagone arreptum atque intro attractum tenet eo, usquedum praegrediens litteras annulo[!] alligatas sensim agitato fune sibi transmittat, quas ubi ista recipit, dimisso fune rursus à se separantur. Dum haec fiunt, quaedam silentio non involvenda acciderunt, quales illud quod a 4^a hujus mensis die, usque ad 12^m, quae Canonizationi[s]* SS. Ignatii ad Xaverii solemnitas est secundam jam Sancti honori Novenam* navis instituerit precibus quibusdam, eum* in finem quotidie sub vesperum coram* Div[i]* imagine recitatis et Sacra Evcharistiâ partim in decursu Novenae, partim ipso Canonizationis die à plurimis nautarum et vectoribus ferè omnibus perceptâ.

Die 5ta ejusdem mensis primum piscium illud genus, quos voladores seu volantes vocant, spectare nobis licuit, quod quia prodigio simile videri potest, non inutile erit nobis paulo fusius exponere.

Sunt hi pisces unius circiter spithamae longitudine aut paulò majores, lucis vestris minutulis ferè persimiles, nisi quod magis nigricent **[509]** et caput paulò latius habeant et prope istud alas geminas, quales interdum geniolis appinguntur, hoc est pinnas longiores et ferè semissem corporis pisciculi magnitudine aequantes nec duobus transversis digitis latiores. His illi sese ex aquis, non secus ac è terra, volucres sublevant et cum ad ulnarum duarum triumque altitudinem, sex verò, septem, octo aut plurium passuum longitudinem sublimes delati fuerint, suas in aquas relabuntur. Gregatim plerumque seu natando seu volando feruntur, persequentibus eos doradis (alio piscium genere), à quibus dum fugiunt, non raro vespertinis horis intra navigia involant et à nautis aliisque adstantibus capiuntur, ut* saepius in decursu navigationis nostrae contigit*, sed praesertim pridie nostri in portum Verae Crucis ingressus, quo ipse unum manibus prehendi. Sapore non ingratos* et ferè sardinis recentibus persimiles eos esse die postero, cum pro jentaculo ante digressum è navi nobis apponeretur*, comperimus.

Die 6ta sub vesperum habita est ad nautas Exhortatio, quam eatenus* venti navem vehementissime (esto prosper esset) succutientis impetus et Nostrorum aliquorum indispositio à praeteritis tempestatibus impressa, aliorum minor, quam ad id esset opus, linguae Hispanicae* peritia prohibuerat.

Decimâ ejusdem jam coeperunt comparere aves Indicae, una praesertim, quam bobo vocant ob simplicitatem suam, quâ in naves involans **[510]** capiendam se praebet. Eadem die nos à classe Regia separavimus velis omnibus nostris expansis (nam hactenus ob ingentem naviculae nostrae celeritatem duobus tantum vehebamur* et nihilominus naves caeteras plerumque antecedebamus), id quod jam pridie tentatum fuit, sed animadverso, quòd classis

ipsa nostro adhuc itinere pergeret, mox remisimus, quòd hoc tandem die conversis in aliam partem proris suo classem itinere in Novae Granatae Regnum ferri videremus.

Die postera nulla navium ultra videri potuit, omnibus per noctem è conspectu nostro subductis. Eodemque die initium datum est Catechesi solemni, quae diebus compluribus Jubilaeo Catechico in Hispaniis solemniter quotannis celebrari solito, praemittitur, id quòd à nobis in festum D[ivi] Josephi indictum fuit, atque adeò diebus hodiernam sequentibus Catechetiae doctrinae explicatio continuata*. Jubilaeum denique ipsum die conducto nautarum vectorumque plurimi lucrari conati sunt, peccatis suis per sacram Confessionem expiatis et Sacrosantâ Evcharistiâ refecti. Porrò ad augmentum solemnitatis Exhortatio iterum sub ejus diei vesperum habita est, nam manè eam haberi copiosus è caelo deplus imber prohibuerat, qui tamen nautis non inacceptus fuit, quòd aquam dulcem, quae jam in navi sât parce dabatur* (jam enim lignorum* et aquae penuria supra insinuata adeò patebat, ut semel tantum [511] in die à 14. hujus mensis refectio data sit), copiosam planè colligere liceret. Id ità plerumque fieri solet: linteum grande et mandum alligatis ad oras funiculis utrinque funibus nauticis, quibus ad malos ascenditur, innectitur, inque ejus medium plumbea sphaerula demittitur, quae* gravitate sua linteum illis deprimens, ut tota unam illam partem aqua confluat, facit, quae supposito vase mundo colligitur et asservatur.

Diebus insequentibus plures per intervalla visae aves Indicae, quae insularum non longè distantium non vanum praebuerunt augurium, quarum unam tandem die 22. hujus ipso meridie deteximus, quae qualisnam esset dubitatum, peritioribus eam Anguillam esse dictitantibus, qualis revera fuit, esto quidam etiamnum contrarium sentiant. Quanta terrae Indicae conspectae nuntium tum Nostrorum, tum nautarum gratulatio exceperit, quis est, qui satis explicet? Mille tota navi plaudentium voces, mille tripudia resonabant, nec non intra modestiae religiosae limites animi nostri laetitiam* contestari intermisimus. Vespere ob insulae dictae conspectum ad declinandas caeteras supraque pericula omnia navigandum rhombus magis Septentrionem rescipiens assumptus est, quem cùm nocte tota tenuissemus, manè aliae se nobis videndae à sinistra objecerunt, quas esto tum nautarum nemo noverit, postea tamen post varios errores insulas S. Bartholo[512]maei et S. Martini fuisse conjecimus. Harum posteriori cùm tota illa die adnavigassemus jamque ad vesperum eam à tergo reliquissemus*, repente navis alia ab ultimo insulae promontorio nostram versus tendens apparuit, quam cum pyriticam suspicaremus, diu deliberatum, fugane an aliquali defensionis specie nobis consuleremus. Hoc posterius placuit, atque adeo confestim extracta arma quae haberi poterant (una fortè sclopetorum duodena), aptatae machinae bellicae (quae non plures octonis erant) et quia nox incumbabat, diligentissimè vigilandum esse conclusum est, quamvis enim tandem aliò navis tendere altioremqve, quam quo ad nos accedere posset, rhombum assumere videretur, id nos eo consilio fieri suspicabamus, ut ventum tunc adversum, altiore super nos situ prosperum sibi faceret, atque ita postridie tanto majore praejudicio utpote à loco superiore bellum nobis indiceret. At illa revera alia omnia animoolvebat suoque itinere nescio quam superiorum insularum littorumve petens postridie manè non ampliùs comparuit.

Itaque jam nos periculo defunctos arbitrati laetis animis iter nostrum prosequeremur*, cùm è galea, seu corbe mali majoris, insulam aliquam à fronte navis videri vigil nuntiat. Et mare ingentes fluctus confractum evidens syrtium indicium praebere inclamat, ad quas voces peritior nautarum alius, terrae periculi que melius cognoscendi causâ [513] eodem ascendens magnis vocibus mare quaquaversum à scopulis brevibusque latentibus in formidabiles* fluctus dissilire* et ea omni parte ad leucas quatuor navem certissimè syrtibus circumdatam in extremo naufragii periculo versari denuntiat, à quibus vix mille passibus amplius distabat, dicto citiùs in iisdem perituram* vento nos à tergo fortissime in eadem impellente. In tam evidenti discrimine, quae vectore nautasque consternatio coeperit; vix, qui non adfuerit, assequetur. Vix adhuc lucescere coeperat et tenebrarum noctisque nondum plene propulsatae reliquiae, vix aliud quam evidentissimum naufragii periculum conspici

patiebatur*, omninoque magna felicitatis nostrae pars fuit, quòd horâ unâ alteratione citius in illam malorum voraginem* non advenerimus. Ubi periculum inaudiit nautarum Praefectus, ad quem pro horis illis matutinis gubernatio navis eo die pertinebat, cursu sese è foro in castrum navis proripuit ac lamentabili voce, ubinam exeundi spes aliqua vel tantillum maris ab illa horribili confractorum in scopulis fluctuum dispumatorio* liberum appareret, interrogavit, cùm vigil ab Australi parte spem exitus affulgere respondit, quanquam etiam illic à subjectis seu scopulis seu arenis candicavit, quia tamen reliqua omnia longè majoribus aquarum conqvassationibus horrebant, illac totis animis* evadere conati sumus statimque velis in latus alterum conversis Austrum cursu petere coepimus, summis [514] infimisque* ad eadem in partem* oppositam adeunda* adjuvantibus. Ità juvante Deo, Sanctoque Nostro Francisco Xaverio, cujus auxilium in tremendo illo discrimine impensè imploravimus, ex isto mortis theatro evasimus, non sine ingenti in ipso egressu naufragii metu, cùm super ingentem scopulum omnium oculis à prora puppique patentem illaesa navis transibat. Ab hoc conatu* velut attoniti toto illo die inter insulas oberravimus, ubi terrarum gentiumve ageremus ignari, cùm revera Australae insulae Las Virgenes dictae latus die toto legeremus et mane in alterum, Orienti objectum, tendentes in illas nos angustias conjecissemus*. Sed quia altiore rhombo navigâsse nos nautae credebant insulamque illam è Septentrionali latere nostro conspectui occurruram numquam pro tali, qualis fuit, habita est; quoad post* observatam meridie solis altitudinem inter insulas SS. Martini et Bartholomaei nos versari falsò credidimus atque adeò post inspectas prolixè mappas nauticas electoque, qui ad evadendum ex insulis aptissimus videbatur rhombo alacriùs iterum versus apparens quoddam illarum angustiarum ostium tendere* coepimus, verùm non multò post ex ea ipsa parte, qua exituros nos speraveramus, nova insula comparuit, unde nova inter nautas vectoresque* navis confusio et consiliorum inopia. Erat jam hora post meridiem ferè quarta nec adhuc, quid illa nocte agendum inter vectores constabat – et ecce! – novo cum metu insperatum malis nostris [515] remedium apparuit. Cùm enim excubitor, qui in summo malo ob[v]ia* quaeque (ex more prope terram navigantium) à longe prospicit, navem quandam à fronte comparere exclamâset eamque contemplati nostrum complures etiam tubis opticis, talem repraesentantibus omnino navem velis expansis provectam affirmâset, unus alterque acutioris visus nauta non navem, sed ingentem mediis in undis petram esse pronuntiavit. Diu ea* super re dubitatum partim, partim altercatum est, navisne an rupes candida navem ementuris compareret, sed temporis successus et immobilis ejus situs ex ulteriore navis nostrae accessu propinquius inspectus petram tandem esse detexit; imò quae et qualis esset ac ubi sita discussis diutinae nostrae ignorantiae tenebris post longa nautarum* inter se litigia deprehensum est; quidam enim eorum (et bene) eam esse rupem, quae non longe à promontorio insulae S. Joannis de Porto Rico sita, Farallon diceretur, contendebant, in cujus probationem suamet experientiam adducebant, quippe qui saepius in propinquo piscandi gratiâ ei adnavigâssent. Negabant id ipsum aliquantisper alii, sed tandem veritate agnitâ prioribus cesserunt; cumque inter petram et insulam illam à fronte nobis oppositam patentem satis exitum esse constaret, eodem adhuc vespere inter utramque egressi supra promontorium Boreale insulae S. Joannis in latus ejusdem Septentrionale evasimus ibique noctem quieti exegimus [516] (velo tantum uno expanso itaque situata navi ut velum ita ventum exciperet, ut nec ab aquarum refluxu navis abriperetur, nec tamen ultra progredi posset, quod nautae estarse ala capa vocant), ut luce postridie exorta securius ultra provehi liceret. Insulas porrò illas adeò nobis incognitas, quas inter illo die haeseramus, sequentes fuisse compertum est, scilicet insulam Las Virgenes à dextris, insulam Santa Cruz à sinistris, insulam Bieque²⁶² quasi à fronte, quas pro longe diversis, SS. scilicet Martini et Bartholomaei insulas habueramus.

Ubi illuxit dies 25. Martii, clarè insulam S. Joannis de Porto Rico cognovimus, cujus lateri Septentrionali tota illa die usque videlicet ad portus ipsius ingressum, adnavigavimus. Est haec insula Indicarum, si ejus amoenitatem atque temperiem spectes, certè non postrema,

sed modò ob cultorum paucitatem et destructas nescio quâ vehementiori tempestate cacaiferas plantas (est autem cacao illud nucum Indicarum genus, ex quo ille tot tantisque expetitus ac nunc totis Indiis ac majori Hispaniae parte usitatissimus potus chocolate conficitur) in summam paupertatem redacta. In medio ferè lateris Borealis urbem habet Porto Rico dictam, unam ex majoribus totius munitioibus meritò vocandam, nam praeter situm loci naturâ inexpugnabilem altissimis fortissimisqve manibus quaqva versum coronatur et insuper castellis duobus egregiis defenditur, quorum alterum in capite minoris [517] insulae (minoris inquam, nam urbs ipsa in quadam veluti insula à majori maris brachio separata est), alterum in summo urbis vertice constructum est. Ego certè, qui plures tum Germaniae, tum Italiae fortissimas urbes vidi, ingenue fateor* fortiorem hac me nunquam vidisse. Caeterum incolae ejus pauperrimi sunt vitamqve miserè solo cazave (quod panis genus est à radicibus plantae cujusdam confectum, quem juca vocant ac venenatissimum per se, nisi multis macerationibus* toxicum ejus eluatur eaqve in frustula comminuta rursus in sole excitetur*, affirmant) in tritici aliarumqve defectu frugum agunt. Carnibus tamen porcinâ et bubulâ ac fructibus abundant, nec piscium inopiâ laborant. Urbis ipsius incolae aut milites Hispani aut ex Hispanis illic progeniti aut horum mancipia Aethiopes sunt, omnes humani aut benevoli genii omnino, ut maximis sinceri affectus demonstrationibus nos exceperint, ut in decursu hujus relationis patebit.

Ubi castello urbis appropinquavit navis (quò toto prope urbs spectandi gratiâ confluerat*) atqve unde et sub quo capite adventaret interrogata, ex Hispania se venire respondit triumqve bellicarum machinarum explosione castellum salutavit, tubae campestris sono reciprocè excepta est tantâ incolarum gratulatione ac gaudio, ut vix à lachrimis nobis temperare potuerimus. Separatis postea brevium ac scopulorum in ingressu occurrentium [518] angustiis, anchoram circa horam 4^{am} vespertinam jecimus moxqve navigii et litterarum Regiarum Capitaneis scaphae in urbem ad Gubernatorem concesserunt, qui extemplo milites, qui in navi (quam diu in portu subsisteret) de more excubarent, submissit. Interea, paulò post eundem portum celox seu, ut ajunt, tartana (quam sub octavam matutinam nos à longè subsequi conspexeramus) ingressa est, earum trium, quae tempestati diei 17. Februarii se subtraxerunt una, cujus Praefectus, quae sibi sociaeqve evenissent hunc in modum retulit: se videlicet aliamqve tartanam illo tumultuosissimi maris furore compulsos ad portum Gaditanum repetendum consilia convertisse; sociamqve pridie Gades se verò 20. Februarii in S. Lucas appulisse, illicqve intellexisse illius, quae Gades appulerat, Praefectum à Gubernatore in custodia haberi, quòd portum* injussus repetiisset; unde ipse, nè similem aleam subiret, furtim urbem eandem ingressus, eam suis (nam sub easdem dies, quibus nos in alto mari tempestatibus jactabamur, navium in portu Gaditano stantium complures ejusdem venti rabie gravissimè afflictæ aliae malos, alia aliae perdidit), suis inquam et classi, ut conjectabant damnis vehementissimè consternatam, de totius successu rei edocuit eademqve nocte celocem suam repetens, vento* Orientali orto è portu digressus classemqve insecutus est, in quo itinere decem circiter levcarum* à portu distantia [519] navem illam, quam supra in classe desideratam fuisse memoravi (Patache de Porto Velo) deprehendisse miserum in modum à tempestate illa conqvassatam, utpote quae via quatuor antliis aquam identidem influentem exhaurire potuerit, atqve adeo à se petierit, ut in omnem* eventum sua cum celox comes ei fieri vellet opemqve ferre, si quid sinistri navi accideret. Interim triduo ante suum in Porto Rico ingressum nocte quadam eam disparuisse*. Sed et tertium celocem earum, quae Praetorianae semper comites aderant, perditam haberi, nam quoniam abiisset aut quid ea factum, nesciri, neqve enim Gades eam appulisse, nec à se itinere toto conspectam.

Eodem vespere reversis ab urbe nautis, qui Capitaneos intro vexerant, jam de fructibus Indicis gustare coepimus, putà de plantanis, de quibus fortè alias RR. VV. audiverint. Fructus is est cucumeris fere (nisi quod sinubus et tabernaculis careat) persimilis, sed in arbuscula crescens, quae folia orgiae ferè unius longitudine et duarum triumve spithamarum latitudine

habet, florem vero caeluleum[!], qvi folium unum qvotidie aperit eodemqve die dimittit, postridie verò aliud, et sapore est pyris vestris aliqvomodo simili, sed colore candido et in ore butiri* propè instar diffluens, ac fibris suis internis, si transversim secatur*, crucifixi speciem qvandam referens, qvem arbuscula anno ferè toto suppeditat sic, ut nullo unqvam mense deficiat. Immaturi etiam interdum leguntur, [520] tunc maximè cùm alio differendi sunt, ità enim successu temporis ad maturitatem perveniunt, putredini alioqvin* obnoxii futuri. Alias detracto cortice* (qvi se digitis prehendi avelliqve facillimè sinit) in tabellas oblongas scissi butiro* oleove frigi consveverunt, et tunc pomis ità frixis saporem simillimum habent. Saccharo qvoqve excipi et conditorum in morem asservari solent, qvin et passi[?]^a aquae ardentis aliisque hujus modi materiam suppeditant. Coccis qvoqve palmisque cocciferis abundat insulae, qvae à palmis dactyliferis solâ foliorum molitie et trunci sui laevitate (dactyliferae enim à ramis sensim praecisi scabritiem qvandam induunt, cum cocciferae rectà in altum crescentes* semper in summo ramos gignere videantur) diversae sunt. Coccus porrò unus inter admirabiliores naturae partus est, cùm unicus iste fructus cibum, potum, vas ad bibendum, oleum et medicinam praebeat. Cortex enim illius exteriore fibrosus insigne ad dysenteriam remedium esse fertur*; interior est durissima qvaedam ligni materia, pulcherrimum potui vas suppeditat; caro interior candidissima amygdalorum ferè sapore, tota oleosa pingvedine* madet, in cujus demum concavitate intima aqua potu jucundissima (lactis ferè sapore) et egregia interdum haustum* sufficiens continetur; folia insuper palmae ipsius funibus storeis lectulisqve materiam optimam praebe[n]t*. Fructus ipse totus pueri grandioris caput saepissime aeqvaret, nisi [521] paulùm justo angustior* tantoqve magis contra longus esset, sed plurimum spatii cortex exterior filosus fibrosusqve occupat. Interior verò cortex supernè unum aut plura habet foramina, tenuiori membrana obducta, qvibus apertis aqua effluens excipitur; tum fructus vel confringitur ad carnem eximendam vel parte superiori foraminosâ serrâ demptâ in vasis formam aptatur. Figuram qvoad attinet, ea ovalis est demptoqve exteriori inutili cortice adhuc saepe struthionum ovis magnitudine par est fructus. Caeteros terrae illius partus brevitatis causâ reticeo, nam et papajiis et zandiis (qvod melonum genus est rubicundissima intus carne, ut papajia ex flavo rubescente) limoniis, aurantiis, melonibus et caeteris qvibusdam Hispaniae fructibus abundat, sed imprimis cannis sacchariferis, qvae ad rivulorum margines alibiqve prognatae exteriore cortice cultris resecto dentibus manducatur* ac ità succus* earum dulcissimus, etsi recentissimae non sint, pyris Germaniae grandissimis (qvae, nisi fallor, saccharata vocantur) affinis exsugitur. Sacchari verò ex iis parandi gratiâ eadem qvoadam molarum genere confringuntur et deinceps in pilis ligneis lapideisque conqvassatae in lebetibus deniqve ad id destinatis coqvuntur, qvoad evaporante aqua humiditate sal ille dulcis in fundo congelascit. Sed qvali pane utantur incolae, silentio praetereundum non est, qvamvis jam supra nonnihili ea de re insinuatam sit.

E[s]t* ergo juca radix qvaedam, qvae ex industria ab [522] incolis eum* in finem sata, arbusculam hominis ferè altitudine protrudit, sed non nisi digiti unius crassitie*, ramulis* etiam praeterqvam in summo destitutam, nam in solo vertice qvoadam eorum foliis longis praeditos habet, qvi, uti et styrps tota, omnino inutiles sunt. Sola enim radix in frusta comminuta primum diu multumqve in aqua maceratus, qvam tanto inficit venenò, ut praesentem bibenti mortem, seu homini seu bruto afferat, rursumqve* in sole exsiccata in tabulas qvadratas, asseribus tenuioribus indolatis non absimilis redigitur, tres ferè spithamas longas, duas verò latas et medii digiti crassitie praeditas, colore albas, duras ac nisi qvopiam madeant esu difficiles*, si verò butiro calente, vino, aqua, jusculo chocolate similive liqvore madeant, non injucundas. Hic est pauperrimorum insulae habitatorum panis (pauperes enim adeò sunt, ut plurimi qvo vestiantur non habeant, atqve ideo nec festis diebus templum accedere possint, qvam ob causam Conciones nocte haberi solent, ut vel sic qvi velint,

^a pari[?] pani[?]

interesse possint sine verecundia* aut rubore), quibus proinde, panis triticei bis cocti tantum inest desiderium, quantum plerumque navigantibus fastidium*, adeò ut biscocci frustulis aliquot dono datis maximam apud eos gratiam mercari liceat, facileque terrae fructuum optimos quosque pro eo daturi sint. Quamquam et aliud panis genus ex [523] frumento Indico (more passim in Novo orbe recepto) et quidem priore sapidius conficiant. Petroselino* quoque marino abundant, cujus foliola aqua prius decocta in lactucis edunt, quae vasis testaceis imposita aceto superfuso in longum tempus servari possunt.

Quod sequitur adeò rarum est, ut exemplum non habeat. Ad littus maris fortè animi causâ versabatur Pater Superior Missionis herbasque in illis arenis crescentes, ut Europaeis planè diversas contemplabatur; cum earum unam in aquis ipsis enatam suis repente oculis disparuisse* advertit, cumque eam frustra requisitam non inveniret, ultra progressus alias ejusdem generis conspicit, ad quas dum accedit, manumque iis apprehendendis admovet, illae quoque, veluti si spectra forent, ex oculis evanuerunt, cujus rei novitate percussus ad locum, ubi steterant, propius accedens, eas sese sub terram recepisse videt, foramine modico pro discessus sui vestigio* relicto*. An haec fuga solum cum homine, an cum animantibus quoque caeteris antipathiam matrem habeat, incertum; illud certissimum eas ex oculis accedentis ita sese in totum subtraxisse, ut nulla amplius ratione cerni potuerint.

Nunc ad animalia, quae insula illa reperiuntur, venio. Sunt haec domesticis, boves et porci hi, Germanicis simillimi, utpote setis* praegrandibus et flavescensibus rigentes [524] (secus ac Hispaniae, qui nigri et brevibus ac raris setis praediti sunt, sed sapore meliore* ac meliore itidem substantia, adeò ut infirmis quoque in cibum praescribantur. Oves non nisi paucae et paucae itidem, ut videtur, galinae, cum una thaleri unius pretio veniat. Ex sylvestribus soli apri illis in montibus oberrant, nam de aliis omnino auditur nihil. Ex reptilibus rarissimum* quoddam carnivorum* genus non rivis aquasve, sed silvas et montes inhabitantium*, quos magna copia videre nobis illac obambulantibus contigit. Hi anteriore sui parte cancrum chelis duabus, altera majore, altera minore armatum ita referunt, ut per omnia similes illi videantur, nisi quòd colore, tanquam si jam de cocti essent, ruberrimo praediti sint et cochleam limacum domui* simillimam inhabitent, quos etiam posteriore sui parte, quae alioquin in caudam cancri* desinunt, plenè exprimunt, suam dum progrediuntur domum pariter circumferentes. E cochlea (pungendo) exire compulsi aut extracti non retrorsum, ut cancri caeteri, sed in latus illud, quod chela minore armatur, incedunt, et quia ingenti copia passim oberrant, esui apti esse non videntur, de quo tamen, quia ab incolis ea super re nihil exquiritur, certi nihil affirmare ausim.

Ex insectis nigrae celeberrimae sunt, quod pulicum minutissimorum genus est, filii nigri frustillo minimo non absimile. Hae in carnem (digitorum [525] pedum praesertim), si quis sibi diligenter* ab iis non caveat, momento sese ac sine sensu insinuant inibi que delitescunt* quasi insensibiliter ita increscunt, ut paucorum dierum spatii magnitudinem aequent, etiam candidae instar vesiculae innumeris lentibus praegnantibus appareant, ingenti mox exercitu carnem ad ossa usque depasturae, nisi dissecta cute carneque superposita integrae eximantur; nam si rumperentur, pestilentissimum* cum lentibus suis* semen relinquerent. Hac ita sub carne latere tumor sensim cum animalculo excrescens et vix perceptibilis cujusdam quasi titillationis sensus indicat, ut quaternis è navi nostra vectoribus contigit, quorum duo non nisi decem post diebus, unus sesquimense post* primum pestilentes hospites animadverterunt. Caro discissa tabaci pulvere super insperso curanda*. Haec de insulae illius raris novis miris.

Nunc nostrum in eam ingressum referre pergamus. Noctem illam in navi exegerunt Patres, quòd nondum facta* navis visitatione nemini urbem intrandi data licentia esset. Postridiè verò manè, qui navem ex more visitarent* à Governatore missi sunt, visuri utrum non personas resve vetitas adveherent; neque enim navibus internuntiis merces* vehere licet, sed fructus Hispaniae solos, vinum, oleum, passas, amygdala, aquam vitae et similia. Hac

peractâ data est Patribus desiderata licentia, qvi proinde mox urbem ingressi et ad [526] Gubernatorem accedentes, honorificè ab eo excepti sunt. Interea Qvaestor Regius domum eis suam incolendam perhumaniter obtulit eosdemqve die illa lautâ coenâ excepit, id ipsum etiam deinceps, ùt ajebat, facturus, nisi loci paupertas ea, qvae ipsis competerent, non nisi parcè subministraret, storeas qvoqve lectorum* loco (qvi paucissimi illic sunt ob lanae defectum) datusqve[!]^a, nisi nostri eas recusâssent, humum sibi dormientibus* protectulis sufficere rati. Itâ dies illa abiit.

Sequentibus, qvibus etiam ego urbem ingressus fui (nam primâ ad sarcinas in navi cum socio remanseram) nostrâ qvadrâ, sed ferè eodem modo ac primâ viximus die ac primâ viximus die, Gubernatore urbis ferè qvotidie vel pisces vel testudinem marinam (qvae demptis etiam pedibus vervecis minoris magnitudinem ferè aeqvat) submittente ac Aethiopissis* qvibusdam (qvarum plurimae pro mancipiis illuc adductae serviunt) cibos* nobis parantibus suoqve tempore ad domum nostram deferentibus, qvibus pro labore illo semithalerus in dies singulos solvebatur. Ab habitatoribus urbis, ubiubi occurrerent, honorificè omnino excipiebamur et ab Ecclesiasticis interdum perhumaniter invisebamur, nam et Episcopatu et Canticatu insignis est urbs, praeterqvam qvò duo Religiosorum, unum videlicet D[ivi] Dominici et alterum D[ivi] Francisci [527] Coenobia et aliud Virginum Deo dicatarum ex Ordine B. V. de monte Carmelo non Discalceatorum Claustrum numeret.

Die 30. hujus mensis post superatas* non paucas difficultates à Gubernatore urbis Capitaneo excitatas, obtentâ tandem ab eodem ex portu digrediendi licentiâ cum sole occidente fugientibus similes vela fecimus. Nam qvamvis erga nos perhumanum se ac liberalem Gubernator urbis exhibuerit, imò in ipso abitu eum pro acceptis beneficiis gratias ei acturi unum singuli Missae Sacrificium ei obtulissemus, magnopere hoc spirituali munere delectari visus, duos nobis pro itinere porcos insignes dono miserit, navis tamen Capitaneum ad plura, qvam oportuisset, sibi offerenda non sat honorificè adstrinxit, cuiqve qvidem rei culpam sibimet ille imputare potuit, utpote qvi sordidius vectores suos eatenus* habuerit, qvi proinde conspiratione factâ (nobis adhuc* tacentibus eosqve, qvae vellent, agere sinentibus), cum ad portum ipsum ingrediendum sub Regiarum illic extradendarum litterarum praetextu (qvò tamen alibi fieri potuisset) publica coram navigantibus omnibus protestatione, qvòd ei culpa dandum sit, si quid sinistre Regiis mandatis alibi, hoc est in Agvada (qvòd ostium est fluminis ex eadem* insula in mare procurrentis, ubi alioqvin classes navesqve aliae sistere et sinè urbis portusve ingressu ac consequenter* Gubernatorem[!] metu, de [528] novo sibi commeatu* prospicere solent) extraditis acciderit; nolentem adegerunt, revera ùt ipsi, qvi à Capitaneo admodum parcè habebantur, privata penu[?]* in urbe comparata futuro itineri suo consulerent, id qvòd Capitaneo carò stetit, utpote qvi praeter alia munera facile 25 vini Hispanici urnis exitura è portu suum[!]^b aut fortè etiam accuratiorem navis, qvam Gubernator meditari dicebatur, visitationi[!]^c redimere coactus est.

Hunc in modum eodem vespere è portu excessimus et tanqvam novo itinere inchoato consvetis Ecclesiae precibus et S[anctorum] O[mnium] invocationibus iter nostrum à Deo prosperari supplicavimus, nocteqve illa tota et die inseqventi residuo ejusdem insulae tractui adnavigavimus ac sub meridiem ipsammet illam Aqvadam²⁶³ (ab aqua, qvae inde navibus infertur* sic dictam) praetergressi, nocte demum eadem extra conspectum et cum insulae ablati sumus ac 1^a Aprilis die insulas Besecho²⁶⁴, Mona²⁶⁵, Monica²⁶⁶ et sub vesperum Saonam²⁶⁷, alias etiam Ladroneram (à pyratarum illis sese occultantium frequentia[!]^d indignitatam*) praetervecti, postero demum die in conspectum Hispaniolae seu insulae S. Dominici pervenimus, qvâ non modico iterum metu nos affecit navis, qvae à parte Australi

^a daturus[?] daturqve[?]

^b suam[?]

^c visitationem[?]

^d frequenter[?]

antemeridiane tempore versâ isthuc prorâ contra nos venire visa est, atqve adeo necessaria ad defensionem omnia praeparare nos coegit. Jamqve adeò nobis imminere videbatur, [529] ut nautarum Magister exiguarum nostrarum ad defensionem navis virium probe gnarus*, alieno, hoc est Hollandico vexillo exposito ejus Reipublicae navales animos atqve peritiam ementiri opportunum censuerit, maximè cùm talis esset et reliqva navis nostrae forma. Sed abnuit Capitaneus, qvòd timeret, nè fortè navis adversa vel ideo (tanqvam ad amicam, si et ipsa Hollandica esset) propinqvius ad nos accederet, detectaqve fraude tantò majores in nos irruendi animos nancisceretur, prudenti sanè consilio, paulò enim post, navis hactenus pro inimica habita Hollandico labaro expanso non nisi virium suarum animiqve generosi ostentandi causâ, adeò propinqvè* ad nos (esto fortasse etiam piratae essemus) accessisse se ostendit; statimqve prorâ à nobis aversa suo sese itinere Evropam versus proripuit. Hoc metu exempti prosperè oram insulae S. Dominici legebamus, jamqve die seqventi adsitis ei insulis Beata²⁶⁸, Frayle²⁶⁹, Altobelo superatis prosperrimè provehebamur*, cùm nescio qvâ sui oblivione Nauclerus* nocte inseqvente navem ita Austrum versus direxit*, ut omni è conspectu nostro terrâ sublatâ eandem die seqventi, quantumvis fortissimè eam repetentibus, intueri tamen non licuerit. Sed etiam*, qvàm malè pridie ab eadem recesseramus, tam periculosè nocte succedente sub horam ferè decimam eidem appropinqvavimus, certissimo naufragio in eam illidenti, nisi vectorum [530] quispiam oculis fortuito illic conversis ad lunae nascentis radios eam detexisset ac de periculo admonitus nautarum Magister mox proram, velo navemqve totam Austrum versùs iterum imperâsset. Duobus his diebus, memoria Passionis Domini dicatis ejusdem honori intra ipsas navis angustias, viam Sacram Christi Hierosolymam* obeuntis vestigiis consecratam obivimus, magna plurimorum vectorum, aeqvè ac nautarum devotione, cui inflammandae sub vesperum ipsiusmet diei (qvi Parasceves erat) ad eosdem habita est de Christi doloribus Exhortatio. Interim vento felici die illa tota (ut ferè hactenus) et inseqvente usi (nisi qvòd nocte illa, qvâ nimio ad terram accessu in naufragii periculum nos ingrueramus*, paulo post nostrum ab eadem recessum turbo repentinus ingenti in caput nostrum devoluto imbre sistere nos usqve manè sex circiter à terra levcis coëgerit), festo Paschalis die extremum Hispaniolae promontorium, vulgò Cabo de Tiburon* appellatum praetervecti, paulò post Navassam²⁷⁰ quoqve Insulam à tergo reliqvimus et post meridiem omnino ex conspectu insulae S. Dominici excessimus, ac 2da ejusdem solemnitatis feriâ sub octavam matutinam Cubam deteximus, apud qvam in sinu qvodam, qvem altissimi ejus insulae montes et procurrens in mare nescio qvòd promontorium constituunt, qvatriduo toto in malacia haesit navis, nullius nisi Naucleri nostri culpâ, qvi frustra repugnantibus aliis adeò propinqvè* ad terram accessit, [531] ut ob montes insulae circumstantes à vento fieri* vela non potuerint. Nec eum vel itineris remora movit vel periculum navis (qvae ab aquis ad insulam accurrentibus tanta vi eodem tanta abripiabatur, ut jam non nisi levçâ* dimidia ab eadem distaret), ut altum petere vento aliquali exorto vellet, imò cùm nautarum Magister vela pandi (ut alias solebat) jussisset, Nauclerus id se insalutato factum aegrè ferens, contrahi eadem imperavit et obtinuit (frustra frementibus et hominis pestinaciae extremè indignatis vectoribus) imò è castro navis descendens ultra se navem gubernaturam negavit, atqve ità quantumvis aspirante vento laudabili ibidem diem illam ferè totam petiit, atqve ità tandem 12. hujus mensis Caput S. Crucis praetervecti* ex aspectu insulae Cubae* recessimus (qvòd illa post emissum in mare promontorium illud magno flexu Boream versus recedens, sponte se ex oculis navigantium subducat) et 13. Cayman* seu Crocodilum minorem²⁷¹ (insulam sic dictam) sub vesperum conspeximus.

Eadem nocte vento post turbinem, pluviam et aliquantillam malaciam magna vi à Boreali* polo aspirante inter tertiam et qvartam matutinam extremum rursus discrimen adivimus. Nam cùm nautarum non nemo totâ machinâ vigiliâ cum internis de navis illa nocte imminente in terram impactu vaticiniis ac praesagientis animi (ut mihi postea referebat) angustiis colluctatus sui sociorumqve, ut fieri [532] solet, exhilarandorum atqve à somno

avertendorum gratia, joculari ea super re cum sociis coepisset, quid, si navis in terram illisa in frustra dissiliret, facturi essent, ex iis seiscitatus[?]*, et isti, quod sua joculari libido suggerebant, reposuissent, oculis ille repente in terram sublatis ita terra nos propinquos* esse vidit, ut paucissimis* ab ea passibus distaremus; adeo nec monere* vectores* navis, nec quae fieri oporteret a Nauclero nautarumve Magister expectari posse cerneret, sed voce horrendum in modum sublata gubernaculo navem in latus converti imperaverit. Clamore is a somno* etiam lapides (si quae[?]^a nobis periculum eis impendisset) credo excitasset, proinde de stratis in apertum navis prorumpentes nostrismet* oculis praesentissimum exitium intuitu, mirum quantum consternati sumus. Offerebant sese aspectui murorum instar erectae altissimae* petrae, quas oriens* insula illa, quam Cayman* seu Crocodilum majorem vocant, opponit, et ventus a Boreali* plaga summa vi aspirans* in medium earum ita nos impellebat, ut impacta in eas prorata sine remedio perituri fuissent omnes, nisi conversam mox ipsamet ventum navi, velis, quantum licebat, in latus sinistrum retractis, vi maximam eluctati essemus, quo tamen conatu et impensa nautarum Praefecti diligentiam (cui ut alias, tunc quoque post Deum salutem nostram debebamus) vix ac ne vix quidem sub octavam matutinam inde evasimus, quo [533] resumpto versus Occidentem itinere lateri ejusdem insulae aliquantisper adnavigavimus, quoad etiam hac ex oculis nostris sublata jam non nisi pontus et aether se conspiciendum nobis praebuit, id quod die altera ingentium in navi turbarum et periculosi Capitaneum inter it Nauclerum dissidii occasionem praebuit.

Nauclerus* enim arti, ut videtur, suae parum fidens viamque, quae sibi tenenda esset, a terra edoceri cupiens, eandem rursus sub oculis habere atque adeo ad insulam navi accedere volebat. Capitaneus vero quatruiduanam in sinu nuper descripto malaciam et brevium circa insulam de Pinos Cubae adsitorum metu consternatus, eandem declinari potius debere contendebat, et ut supremam in hujusmodi rebus potestatem habet, etiam imperabat, id quod adeo non tulit Nauclerus, ut iterum a castro navis in proram descendens, palam professus sit, se deinceps nautae gregarii, non Gubernatoris officio functurum, cum adessent alii, qui meliora suis imperia dare viderentur. Equidem rectissime vir* ille bonus scilicet fecisset, si quod dicebat praestitisset, et vulgaris ministerio contentus, regendae navis munere abstinuisset, quam enim aliquando forte habuerat hujus artis peritiam senio, ut fieri solet, ei sensim evanescere videbatur, adeo ut si magis idoneus quis adfuisset, omnino in illo, quo se posuerat, gradu, inter nautarum nempe gregem relinquendus* fuisset, quae causa fuit, ut [534] ejus saltem humiliandi gratiam a primo mane*, quo acerbe cum Capitaneo concurrerat, ad ipsum usque meridiem, ibidem relictus sit. Quia tamen alius, qui id officii susciperet, non aderat, aut si aderat, prudenter* in id immittere sese nolebat, noster, qui jam omnes in Naucleri ad clavum restitutionem spectare videbat, eumque ipsum jam aliquantulum humiliorem illa sui desertione factum credebat, rem suaviter mediaturus hominem verbis paucissimis eo induxit, ut et cibum, quem extenus non sumpserat, caperet, et ad gubernandae navis officium sua sponte rediret, id quod vectoribus apprime omnibus gratum accidit. Paulo post iterum nostro conspectui sese terra, sed extra jam brevium pericula, objecit, et vesperi Cabo ac Corrientes[!]²⁷² detectum, ac die postero circumnavigatum est, non sine metu illidendae* in terram navis, quae vectoribus ad strenue nocte praegressa vigilandum causa fuit; jam enim nautarum nemini fidebant, quod eorum incuriam satis superque cognitam haberent.

Ipo mane hujus diei* navicula quaedam a tergo nostro conspecta est, et vesperi alia a fronte, quarum priore insuper habita ac paulo post evanescente posteriore*, quod grandius* esset, metum nobis non modicum incussit, adeo ut ne in manus ejus laberemur* rhombo uno Austrum versus* defleximus*, qui hactenus Occidentem recto itinere petebamus; at mane altero, qui pridie fugitivi navem occurrentem declinare conati sumus, sane [535] rei gnaris ridendam virium ostentatione contractis omnibus velis quiescentes, piratas nos mari undique

^a cum[?]

circumspecto simulavimus, quòd enim oriente sole facilè, si quae à tergo veniat navis patere soleat (nam si à fronte est, nihil ad itineris mutationem facit), piratae, ut quo eo die navigandum sit, concludant, collectis tantisper velis subsistere et horizontem circumspectare in more piratae* habent, id quod nos quoque tunc fecimus eo consilio, ut pro piratis habiti, metum nostri navigiis, si quae apparerent, incuterimus. Sed cum nulla sese videndam navis offeret, die reliquo prosperè eum* versus maris tractum, qui fundum bolide explorabilem praebet quemque* nautae Hispani Sondam vocant, tetendimus.

Est autem Sonda ille maris tractus, qui lateri Boreali terrae illius, quam Costa de Campeche vocant, adjacet, qui tota à principio ejus littoris usque ad ultimum ejusdem promontorium prope Syrtes de Piscal situm in longum, in latum verò à primo promontorio Cabo de Catoche dicto usque ad insulas Alacranes²⁷³ et inde iterum usque ad ultimum illud promontorium trianguli instar protenditur. Hunc utrum jam attigisset navis, mediâ nocte tentatum est, sed irritò conatu, ut et circa 7^m et iterum 11^m matutinam, quoad inter 4^m et 5^m vespertinam* terram se à fronte conspiciere vigil exclamavit, quae trium insularum planarum atque humilium speciem referret, nec nisi levca unâ aut alterâ distaret, quam proinde Alacranes esse volebant plurimi, [536] nonnulli dubitabant, omnes verò timebant ob ingens illis in brevibus illic haerendi periculum. Auxit metum nostrum radiorum solarium è nubibus reliquo caelo obductis emicantium et in spumas fluctuum maris illabentium fallacia, quae maris à scopulis objectis in tenues spumas contracti speciem ita referebat, ut longo tempore eo nos metu perplexos habuerit, quoad tandem ipse, qui imaginarium periculum primus inculcaverat vigil, fraudem* quoque detexit radiique solares propius navem accedentes locoque etiam tutissimo simile phantasma excitantes, quid rei esset, aperuerunt.

Interim ab orto turbinis quoque metu stetit navis velis omnibus collectis et explorato bolide fundo, 80 orgiarum profunditas deprehensa est, et quia ventus contrarius erat ac navis quieta, piscationi operam dare coeperunt nautae, sed irritò successu; tandem sub vespere aspirante vento Phenice retrorsum quidem, sed tamen feliciter, quia ex periculosa illa insularum vicinia provehi coepimus, post aliquot verò horas resumpto itinere nostro adeò prosperè progressi sumus, ut media nocte fundus jam 30 orgiarum inventus sit, inde sensim 28, tandemque non nisi 20, qui quia terminus est, quem illac* navigantes plerique inquirunt (quippe quibus id pro regula dari solet, ut navigationem illam per illum fundi explorabilis tractum ita instituant, ut inter 18 et 22 orgiarum profunditatem navis feratur*), magna omnium gratulatione ea vox excepta est. Statimque navi de industria subsistente, [537] cum jam ad fundum (in quo certis locis ob escam, quam illis inveniunt, copiosi* pisces stabulari* solent) percommode hami pertingerent, piscationi rursus intendere* placuit successu adeò felici, ut pro tota navi pisces eo die suffecerint. Mox ab Australi latere navis quaedam (sed quae nobis relictis itinere suo pacifica pergebat) et ille terrae tractus, quem Costa de Campeche vocant, videndum sese praebuit, expansis rursus velis ob malam gubernationem ita navigatum est, ut horâ diei 11., hora verò post meridiem 12., non nisi octo orgiarum profunditas inventa sit, imo aqvis non magna vi terram versus rapientibus ita eadem sensim decrevit, ut vespere non nisi quatuor orgiae superessent, non sinè manifesto in arenis haerendi discrimine, quae causa fuit, ut versa retrorsum navi, vento nos directè Boream versus ascendere prohibente transversis flexibus altius mare petere coacti sumus, quod horâ 9ª vespertinâ jam 7½ orgias habere, deinceps verò vento magis favente directiore ad Septentrionem itinere altius semper deprehensum est, quoad manè circa 6^m 20 orgias contineret, qua propter Occidentem versus rursus iter nostrum direximus, fundo per vices explorato, semper tamen sibi simili. Sub horam 3^m post meridiem tractus ingens aqvarum rubrarum conspectus est, per cujus tamen medium salva navis pertransiit, quem maris colorem alii a fundo, alii ab arenis, quae aqvis à certo littore illas decurrentibus admixtae essent, ortum ducere arbitrantur. Hunc [538] in modum ad vespere usque, vento Orientali egregiè nos propellente, prosperrimè progressi sumus, ipso tamen vespere vela collegimus, quòd ignari

quantum ab insula de Arenas²⁷⁴ distaret navis, in eam noster[!] impingere timeremus, nihilo tamen minus ob venti vehementiam tres facilè horae quadrantes etiam sine velis ità navis progressa est, ac si compluribus eorum expansis veheretur.

Manè 24 orgiarum et mox 30 inventus est fundus, qvam profunditatem diei illius ferè totius decursu obtinuit, donec tandem in 25 orgiis, collectis interim* velis, totam noctem otiosi staremus; et licet primo diei seqventis manè, eadem profunditas reperta esset, sensim tamen ad usqve 23, tandemqve ad 19 decrevit, moxqve iterum accrescens 23, et tum tota iterum nocte feriatu essemus; postridie mane 31, 42 et sub horam 5^m vespertinam 60 orgiarum profunditatem fundus attigit, ac tandem superatis 100 immensurabilis nobis evasit, maximo utiqve animi nostri solatio, qvòd inde constaret, illum nos tandem maris tractum feliciter superàsse, atqve adeò non plus 110 levcis à portu* Verae Crucis distare. Nocte subsecutà totà contra ac prioribus provecti sumus, esto insulam de Arenas necdum viderimus, ob cujus metum diligentia maximà vigilatum est, nec remissiùs die altera actum est, qvamdiu Caecius* aspiravit, qvi tandem sub horam 2^m noctis, qvae diem 25. antecessit, in malacia nos deseruit, qvae cùm usqve ad 8^m matutinam tenuisset [539] Cauro* exorto terminata est, nosqve ejus diei residuo ita feliciter progressi, ut sub horam 5^m vespertinam montes Novae Hispaniae sub oculis haberemus. Sed hìc nova confusionis abyssus repente detecta est. Montes enim qvi nostris oculis se offerebant, rupes à D[ivo] Martino dictas pessimè quidam arbitrati sunt, in eamqve scientiam navem totam pertraxerunt, qvae cum revera illae essent, qvae de Villa Rica nomen habent, 20 et amplius levcis supra portum* adeò nobis desideratum sitae, cum illae D[ivi] Martini longe intra eundem jaceant*. Itaqve postum altius qvaerendum esse decretum est, qvòd tamen illo vespere ob turbinam cum pluvia ingruentem fieri non potuit, minus nocte inseqvente ob ventum ascensuris contrarium locum videlicet, cujus causà transversis* nocte illa hinc inde et matutinis diei secutae horis ac[?]* Caecium* navigatum est. Et qvia vim venti adversi, ùt putabatur (cùm revera faventissimus fuerit et descensus, ùt oportebat, prosperimè ad portum deducturus), Virginis de Escalera in castello Verae Crucis prodigiis clarentis, potentia reprimenda putabant vectores, collectà 28 thalerorum* eleemosyna, partim in Missas, partim in ceram honori Virginis arsuram insumenda, ejus favorem demereri* statuerunt. Ab hora 10. ante meridiana usqve at vespere ejusdem diei rursus terram repetere coepit navis, sed nimirum longè supra portum, qvem tamen in qvòdam terrae objectae angulo inventuros se Nauclerus et quidam alii imagina[540]bantur, qvo ad vespere nihil horum, sed arenosum tantummodo littus peti apparuit. Interim nautarum Magister longè altius portum qvaerendum esse ratus et cum eo nautae complures, vix non seditiosè alii altum peti, alii ibidem loci navem illa nocte detineri, omnes non ultra terram versus provehi petierunt, imò malacia, qvae statim secuta est, aliud fieri non permisit.

Unde vix tantillum à terra digressi usqve ad meridiem diei seqventis in conspectu eorundem montium substitimus. Tunc verò Subsolano* aspirante rursus* versus navigando imaginarium illic portum inventuri processimus, cùm – ecce! – sub horam tertiam matutinam, explorato fortuito fundo et non nisi 25 orgiis inventis ingens inter vectores* confusio oborta est, qvòd cùm ubi locorum agerent, nescirent, terrae tamen propinqvos* sese ex illa tam modica profunditate conjicerent. Itaqve velis omnibus contractis (uno, qvo se ab aquarum navem abripientium violentia lucrentus[?]* excepto eodem loci auroram expectare statuerunt, qvae cum non nisi tardè* (ob caelum turbidius) adesset, inter 6^m et 7^m matutinam conspecto undiqve horizonte ad sinistram navigii mare in scopulos illis dissilire visum est, id qvòd pleriqve occasionem praebuit existimandi non nisi octo levcis à portu abesse, qvòd scopulos illos, syrtes promontorio Antonii Isardi adsitas esse crederent. Ea opinio cum formidine qvadam ità recepta est, ut rei [541] explorandae exactius gratia intimius sinum maris objectum ingredi, veritatemqve* experimento indagare consultum visum sit, pauloqve post terrae, cujus oram legebamus, facies nonnullis, eam, qvae portui* Verae Crucis adjacet, referre visa est tandemqve insula à fronte apparens, ingenti omne laetitia implevit, qvòd ea, qvae portui

propinqua est (vulgò Jela de los Sacrificios dicta) haberetur, quae tamen, ubi longius quàm oportebat à terra distare, ex ulteriore navis accessu cognitum est, nec portus ipse navesque (ut necesse fuisset) sese oculis offerrent, sensimque alia quoque terrae signa ab ora portus quaesiti dissidere cernerentur, novis* iterum dubiis et incertis in re tam perplexa consiliis plena omnia fuerunt.

Quo non obstante, cùm per parum jam ab insula abessemus, ad nihil non tentandum etiam porrò accedere placuit; jamque tertia* ferè post meridiem hora effluerat, cum angustiis maris insulam inter et continentem interjectis egressus phaselus, plenis contra nos velis tendere coepit. Ea res quàm firmiter* opinionem portûs inventi animis nostris impresserit, quantaque universos laetitiâ impleverit credi potest, dici non potest. Certè erat, qui instrumenta solis altitudini observandae destinata in mare projecturum se diceret, quòd ea die illo altiorem multò conveniret (hoc est 22 prope graduum), quam quae portui altitudinem poli exhibuissent, cùm portus in 19 et $\frac{2}{3}$ situs sit. [542] Jam sese nonnulli (ut solent Hispani urbes ingressuri) vestierant, jam dejacendis anchoris curae, jam alii de ingressu portûs sermones, jam eidem ingrediendo necessaria aptabantur, cùm verso in luctum priore gaudio, turpissimè nos deceptos fuisse patuit. Navis* enim, quae eatenus* ad nos fortè nondum visos properare videbatur nobisque in portum inducendis obviam venire, mutato repente itinere oram continentis legere proculque* ab insula à nobis et à portu putato recedere animadversa est. Quid hîc ageremus consilii omnis expertes, cùm evanescentibus omnibus portûs inventi signis, ubi terrarum essemus, non constaret? À navicula, quod nobis deerat, consilium accipere placuit. Itaque semel iterumve explosa navali machinâ demissisque superioribus velis et Regio Hispaniarum vexillo in summo malo erecto amicos nos et Hispanos nos esse ostendimus, simulque* naviculam, ut ad nos accederet, invitavimus. Sed illam cùm tantillum obedivisset, ex tam mirabili (ut credere fas* est) navigatione nostra fortissimum pro hostibus (Gallis Anglisve piratis*) habendi nos argumentum sumpsit, atque adeo concitatissimo cursu à nobis avolvit. Sic enim, ut creditur, arguebat: navis haec si Hispana est, aut ex portu venit Hispaniae*, aut portum inqvirens, ergo hostilis est, ergo praedatrix est, ergo velis remisque omnibus fugienda. Itaque ocysissime* a nobis profugiens in nostra nos ignorantia novoque ac universali ex tam [543] sinistris eventibus maerore* reliquit. Jamque clarè patuit aliam longè, quàm quae portui vicina est, terram illam esse, quae tamen aut qualis vel ubinam portus quaerendus, nos latebat. Illud unum consilii supererat, ut cymbâ nostrâ in mare depositâ, in vicinum littus, ubi fumi* nonnihil se manifestaverat, mitterentur, qui ubi locorum portus adeò desideratus quaerendus esset ab Indis ediscerent. Id postridie faciendum esse (cùm jam noctesceret) volebat Capitaneus, sed nautae morae impatientes terram quantocyùs petere festinantes, Indos, si de die cymbam ad littus accedere viderent, fugâ sese subducturos* (piratarum videlicet metu) obtendebat, atque adeò cymba sub vesperum ad terram emissâ, noctem in eadem prope littus agendam excensioneque postridie factâ per illa fumi indicia Indos, et per hos* rei veritatem explorandam volebant. Consilium hoc ab omnibus praeterquam à nobis receptum est, jamque remi ac vela, quibus cymba instrueretur, expediabantur, cùm nostri rem hanc omnino disturbantem sibi esse inter se concluderunt; nam praeterquam quod mari à Vulturno admodum concitato, navicula remigesque manifestum vitae discrimen adire cernerentur, unde navis ipsa vectoreque omnem portûs explorandi spem amitterent, illud quoque periculi suberat, nè abrepta crescente vento aut alio fortiore, accedite[?]* navis, cymbae adeo necessariae jactu aliò profugere cogeretur, aut etiam repentinâ in sinu illo malaciâ obruta multis inde diebus exire non posset, [544] imò nè (si Indi nautas pro piratis habitos occiderent) operis destituta, nè cùm vento quidem validissimo progredi valeret. Haec argumenta per nos rem omnino disvadendam esse ità concludebant, ut extemplo nos adeo ab opinione illa avertendos procedere debere censuerimus.

Sed quia vectores alii impensè nautarum consiliis favebant, imò id ipsum primi Capitaneo nautisque svaserant, hos primò in sententiam nostram pertrahendos judicatum est,

quare ad eum, cui Regia mandata concredita erant quique plurimum hac in parte poterat, aliosque unam considerentes accedens, itane, inquam, Domini mei vobis deliberatum est, hoc vespere expeditam ad terram cymbam ubi terrarum agamur inquirere? Ita sane respondent: nam quid melius in his rerum circumstantiis agendum plane non occurrit. Et ego: at ista maris turbati facies et exinde manifestum cymbae amittendae periculum plane aliud mihi svadere videtur: quid enim, si hausti fluctibus nautarum plurimi, optimique intereant, futurum est? Quid si pro hostibus habiti ab Indis quoquo liceat modo se defensuris* nec amicitiam ostendentibus fidem habituris perimantur? Quid si vento valentiore* propulsa navis, ex hoc in altum sinu proripere sese sine spe nautis suis jungendi cogatur; certe tempus esset nautas, quotquot liceret, alios isthuc admittendi potius, quam eos, qui adsunt alio obligandi. Cesserunt his rationibus extemplo reliqui, unus aliquamdiu ac solus [545] ille Regiarum litterarum Capitaneus restitit, sed tandem et ipse ita manus dedit, ut eum* ego Capitanei navis ab eo consilio avertendi partes in me susciperent, nautarum tamen Magistrum hominem opiniorum suarum tenacem prius in nostram partem pertrahendum esse monerem, ad id ille se ipsum promptissime obtulerit, moxque ad eum* se conferens, propositis, quas sibi attuleram rationibus, hominem ita inclinaverit, ut difficilem se nequaquam praebuerit, cui ego superveniens, opinioni denique nostrae junctis viribus eum* adjunximus. Sed et Capitaneus, qui colloquentibus nobis sponte accesserat, re intellectam momento consensit*, atque adeo nautas expediendae cymbae consiliis desistere confestim* jussit.

Interea observatam meridie* poli altitudinem 21 gradus 15 min[utarum] reolentibus et chartas, ut vocant, nauticas accurate inspicientibus jam constitit insulam ad quam accessimus non aliam esse posse, quam quae a Lupis nomen habet, illa de Lobos dicta²⁷⁵, et breviter manere visa illa esse, quae prope fluvium Thurpa²⁷⁶ sita baxor de Thurpa dicuntur; atque adeo converso retrorsum itinere, si ab ora continentis non recedatur, portum* Verae Crucis, 52 circiter miliaribus Hispanicis infra situm, necessario occurrurum. Id statim vero exequi consultissimum omnibus visum est, sed ventus jam contrarius ea nocte est sinu illo egredi nos prohibebat; itaque transversis hinc inde [546] flexibus ita noctem illic exigere decrevimus, ut ad terram illidi nos aut ab aquis ventoque abripi non pateremur, quod dum facimus* – ecce! – tempestas ferocissimis quibusque merito adnumeranda exoritur, continuisque fulguribus, tonitruis, imbre ac maris boatu mirum quantum universos* metu impleverit, ea maxime de causa, quod terrae propinquissimi non nisi 13 maris orgias navi subjectas haberemus, facillimo negotio in littus aliquod illidendi, nisi Deus, qui hactenus nostri curam habuit, etiam tunc habuisset. Sub horam 2^m matutinam exortus Boreas, illis praesertim littoribus formidandus, eam in nos vehementiam irruit, ut velum omnino explicare nullum ausi sumus. Manere D[ivi] Josephi icone malo anteriori affixa pacta super sponsum Auxiliatricis naufragantium fiduciam nostram, dolorem expandimus, atque ita sensim ex sinu illo egressi, breviter hesternam rursus praetervecti eadem venti vehementiam (qui raro spectaculo aves praetervolantes abripiet et in mare, volando jam defessas, saepissime praecipitabat) prosperum nos impellente, oram continentis legere coepimus, id quod tota illa die continuatum est. Nocte vero tantisper ob metum in eam impingendi ab eadem recedentes, manere iterum ad eandem accessimus, vento semper sibi simili. Circa meridiem clarescente caelo, rupes illas, quas pro D[ivi] Martini primum habueramus, praetervecti, securum illud portum Verae Crucis [547] petentium indicium, monte[m]* Bernal, deteximus, ac relictum littus ad usque tenebras ipsas circumnavigando emensi sumus, non semel irruentibus in navem fluctibus egregie conspersi, uno praesertim, qui sub vesperum insiliens, ita omnes a puppi ad proram usque prosudit[?]*, ut siccum* reliquerit plane neminem. Nocte paucis velis primo progressi oram continentis aliquamdiu terminus, mox pessimo nautarum Praefecti consilio ab eadem deflectentes Orientem versus ad mediam usque noctem tetendimus. Deinceps vero collectis velis sistere volentes praecipitis aquarum ad Austrum decursus vehementiam eodem abepti fatalis die postero ludendae tragediae theatrum ingressi sumus.

Ecce enim, qvi amoenissimus* juxta ac laetissimus omnibus illucescere consuevit, fatalis nobis advenerat Majus, nisi Thaumaturgâ sponsi Deiparae ope erepti* essemus. Tristissimae supremi nostri discriminis scenae moerta*^a planè ac praeter morem obscura facie praelusit aether, adeò ut et terrae conspectum omnem sibi ereptum nautae ingemiscerent, ut ejusdem (ob inconsultum illum per noctem ab eadem recessum) jam nimium distantis accessum, caelo adeò nubibus obducto propè desperarent. Interim ingenti horrendoqve tractu à prora ac sinistro navis latere insiliens in scopulos mare fluctibus horrendo boatu in eosdem illidens*, mortem momento adfuturam nobis occinebat. Cessaverat illis ipsis matutinis horis ventus [548] ille, qvi inde à Luporum insulae nos prosecutus loco, nisi imprudenter* errare libuisset, optimo reducturus nos erat. Itaque in malacia sine omni navis regendae arte deprehensi, praeterquam qvòd ubi locorum ageremur* nesciretur, aqvarum ad scopulos accurentium impetu eòdem ferebamur*, sic* ut desperatis humanis auxiliis nihil neqve ab arte, nec ab experientia consilii superesset. Sanè non plus dimidiae horae spatio ità horrendis illis saxis admotam se vidit navis, ut non multò plùs 20 orgiis ab iisdem distaret; qvodqve omnium erat deterrimum, mare ad scopulos ipsos adeo profundum, ut forte 60 orgias excederet. Jamqve horrendum in modum prominentia ex aqvis scopulorum capita facile sena nostris oculis intuebamur* et nautarum Magister, qvi è caeteris periculis nos eduxerat, lamentabili voce Divinam misericordiam, ut vel tantillum venti submitteret, exorabat, nullum sibi alioqvin remedium vel se vel nautas ac vectores suos ex illis mortis faucibus eripiendi superesse professus, cùm nostrorum unus Deo eos ejus [!parti patri!] suo, ut neqve matri a Chro*^b negandum; constare plurimorum experimento nihil ab eo Sancto peti frustra, constare id ipsum authentico D. Soresio testimoniones*^c permissurum Deum, ut Sancta illa, tam sibi dilecta, manifesta falsitatis argui ac convinci possit, ità ille, et tanquam si Angelus caelo lapsus extremum desperatis rebus consilium [549] auxiliumqve daturus perorasset*, ità dicentis voces acceptae sunt. Octuaginta facilè Missae Sacrificia honori Sancti illius gloriosissimi offerenda momento collecta sunt, et eidem sponsione publica promissa simulqve cymbula in mare demissa est, fune navem, si liceret, alio pertractura. Sed qvò pertraheret scapha una qvatuor tantùm remis instructa navem ingentem, aqvarum vehementiâ alio abreptam? Sed enim nè de prodigio dubitare liceret, manifestissimo nostris oculis miraculo ipsae illae aquae, qvae horae non dimidiae spatio ad scopulos nos adduxerant, converso repente in latus cursu navem paucissimis passibus ab iisdem distantem alius subduxerunt*, simulqve svavissimus exurgens ventus eodem, qvò aquae jam nobis faventes, impellere nos coepit, mox tamen periculo exemptos, nè longiùs à recto itinere deviantes, in alia nobis adhuc incognita pericula praecipitaret, deseruit.

Unde gratiis Deo Sanctoqve Opitulatore actis diem illam usqve ad tertiam post meridiem horam in malacia, non longè ab iisdem scopulis, jam tamen ab iis securi exegimus, nam quamvis re ipsa jam plus qvàm octo levcis intra portum navis consisteret et scopulos illos, qvales revera erant, hoc est syrtes* promontorio Antonii Isardi adsitas esse nonnulli suspicarentur, qvia tamen impossibile videbatur, ut aqvarum decursus paucarum horarum (qvae media [550] nocte ad lucem usqve intercesserunt) spatio ad 15 aut 20 levcas nos devisum[?]* abriperit, imò qvia terra, cujus oram die jam clarescente à dextro navigii latere cernebamur, à Borea in Austrum ferè decurrebat, planè ut ea, qvae supra portum inter rupes de Villa Rica et Veram Crucem veterem interjacet, alia verò cum priore sinum qvendam constituens (in cujus angulo portum situm esse artibrabamur, ut chartae nauticae exhibebant) ab ortu in occasum, rectè qvoqve procurrens à fronte occurrebat, in eam opinionem venimus, ut non tum nos portum praetergressos esse arbitraremur. Verùm ubi, oborto qvem dixi ventulo sub vesperum ad eam ipsam terram propinqvius accessimus, nullumqve eo loci, qvo

^a maestae[?]

^b Christo[?] charissimo[?]

^c D[ivi] Josephi testimonio non[?]

putabamus, portum adesse conspeximus, et nautarum Praefectum, nescio quod à fronte occurrens promontorium circumnavigare velle ad portum à tergo illius quaerendum, jam manifestè pessimo nos itinere ferri cognovimus.

Itaque vectores ubi tam patenter* hallucinari nautas ac gubernatores viderunt, et conspectis jam D[ivi] Martini rupibus necdum usipiscere[?]*, ad Capitaneum navis sese contulerunt, errorem omnesque rei circumstantias aperierunt*, rupes ipsas D[ivi] Martini digito demonstrârunt, ac ut quantocyus cursu retrorsum converso ex abysso illa navem extrahi juberet, institerunt. Ubi iste, quid ageretur, clarò perspexit, mirum dictu quàm lamentabili voce, miseram, [551] ut ajebat, sortem suam ante Virginis de Regibus dictae Patronae navis iconem deploraverit, quàm flebili gemitu ejusdem in tanta lectorum navis suae imperitia adeò sibi necessariam opem imploraverit. Certè vix ipse credidissem, hominem adeò terrarum omnium imperitum Naucleri munus in se suscepturum fuisse, contra quem proinde paucis antè horis tota prope navis consurrexerat, ac nisi Nostrorum praesentia prohibuisset, grande fortassis infortunium aliquod secutum fuisset, putà vel violenta ejusdem à nautis caedes, vel illius ipsimet* spontaneus in mare desultus, quem se jam meditari is ipse palàm professus est.

Ergo Capitaneus à Virginis icone digressus confestim verso retrorsum itinere sursum tendere navem jubet, et auditur. Et quamvis Nauclerus malorem*^a exitu[!] terminandam tunc diceret, vesperi tamen errorem suum confessus, id ipsum approbavit. Itaque ab hora jam 6. vespertina ad Aquilonem tendentes, nocteque tota feliciter progressi, manè in malacia, seu potius cùm vento à terra spirante, et pro contrario, in quo habito, nos aliquantisper ab iisdem syrtibus distantes vidimus, et quidem in loco necessitati nostrae opportunissimo, hoc est in quodam pargorum²⁷⁷ pabulario, quorum proinde non plus trium horarum spatio plures quàm 40 hamisprehendimus. Sunt autem pargi piscium genus colore pulcherrimo, putà incarnato* super argenteum [552] inducto, et semisse orgia longitudine plerique, pedem verò unum latitudine aequant, et carnem habent inter piscium carnes facilè principem. Horum modò singulos, vix dejectis cum funiculo hamis, modò binos uno fune, sed duobus hamulis, comprehensos* extrahi summâ cum voluptate spectavimus, semel etiam non nisi dimidium, cùm reliquum ejusdem taburon[!]²⁷⁸, ut vocant, seu lucius marinus in ipso extrahendi conatu* apprehensum acutissimis suis dentibus tanquam sera resectum deglutivisset*. Hoc nos Deus jucundissimo spectaculo post* pridianas angustias aliquantum exhilarare* velle visus est; qui certè praeter illud D[ivi] Josephi prodigium insignes planè nobis praestitit favores, quorum non postremi erant, quòd ventum nobis, quò pessimè descendissimus, negaverit, quòd noctu nos in brevibus rupibus S. Martini adsita vel spontaneo motu deferri, vel violenta aquarum vi abripi non siverit, quòd errorem nos nostrum cognoscere et remedium ei conveniens adhibere fecerit, quòd ventum nocte tota opportunum submiserit, qui prohiberet, nè in ascensu in eosdem rursum scopulos, ad quos in descensu rapiebamur, ferremur.

Horà 9na matutinâ portum* versus instituta est navigatio, superatisque post meridiem syrtibus heri visis jam portui appropinquaverat, ut illisionem fluctuum in insulam de los Sacrificios non tamen portum ipsum videre liceret. Et quia nox ingruebat, orta iterum est inter nautas vectoresque super modo eam exigendi dissensio; vectores [553] enim anchoram jaci navemque contra aquarum ventique vim firmari eodem loco volebant, nè longiori iterum à terra recessu in novos postridie errores abiret*. Contra nautarum Praefectus altum peti longeque à terra recedi volebat, vana quaedam rumpendi rudentis pericula obtendens. Vicit tamen hujus pertinacia potius quàm ratio*, quòd Capitaneus ne disgustus ansam ei praerberet*, in hoc ei obsecundandum* censeret; atque ità ad horam usque tertiam matutinam altum perpetuo petentes à terra recessimus, contra ac pridie ipse nautarum Magister promiserat, qui alternatim nunc à terra recessurum, nunc iterum accessurum, suisque* mutatis vicibus, eundem navi situm restitutum se se sponderat*^b. At enim longè aliter, putà semper ad altum mare,

^a malorum[?]

^b se responderat[?] se sponderat[?]

nocte tota itum est. Interim ego, quem somnus jam pridem reliquerat, in forum navis progressus, à Nauclero nautis quid rerum faceret aut quò iremus quaesivi, ac id quod erat de illo continuo à terra recessu nostro inaudii, moxque foedissimum hunc navigandi modum detestatus Nauclero amitendi rursus portus periculum inculcavi; qui quamvis errorem agnosceret, imò quamvis et nautae contra id ipsum acriter unà mecum inveherentur, redire nihilominus terramque accedere sibi diffidebat; quo ad nostris, ut arbitror*, clamoribus excitatus Capitaneus, ipse quoque de strato consurgens et in forum navis ascendens, re intellecta hominem frustra obnixum redire [554] coëgit, atque ita ad usque auroram prorâ terram versus directâ ad eandem accessimus.

Jamque die sensim illucessente primum quidem onerarirarum* in portu stantium mali, mox Regium Praetorianae vexillum summo malo impositum, ac circa 7^{am} matutinam etiam castellum in portu situm et ipsa Verae Crucis urbs videndam sese obtulit. Quanta universorum laetitiâ, plausu, júbilo gratulatione! Paulò post celox è portu submissa obviam nobis procedere magnisque ad nos conatibus tendere conspecta est, quae ubi accessit, Regii castelli Praesidii imperia denuntiavit, quibus mandabat, nè vel egredi quemquam è navi sineremus, vel etiam ingredi ante expressum suum consensum.

Hunc in modum ipso Inventae Crucis die²⁷⁹, non sinè mysterio portum* Verae Crucis tandem invenimus. Verae Crucis, inquam, verè in crucem, hoc est decussatim quaesitum, supra videlicet apud insulam de Lobos et infra apud rupes S. Martini, quo tandem invento cum S. Andrea gratulabundi exclamavimus „Salve, ô Vera Crux, diu desiderata, sollicitè quaesita, et tandem aliquando cupienti animo praeparata!“ Interim amplius ac amplius portui appropinquantes, classis in portu stantis celocibus et lembis (illius videlicet, quae anno superiore sinè nobis discesserat) facilè 20 undique advolantibus, litterasque, si quae ad Capitaneos suos venirent, petentibus, cinctos nos vidimus eâ frequentia, confusione, clamore atque tumultu, ut portum, qui [555] ingressum sat periculosum habet, vix attingere nos siverint.

Ubi primùm celox obviam missa à nobis discessit, tormento bellico soluto arcu signum dedimus navem nostram internuntiam à Rege missam esse, qua alio itidem exploso respondit; et mox, ubi celox arcu appropinquans sclopeti ictu id ipsum nuntiavit, alio iterum tormento cum globo exploso, urbi Regnoque id ipsum solemniter nuntiavit, tertioque cum jactâ anchorâ inter horam primam ac secundam post meridiem tribus tormentis eam salutassemus, aliò iterum explosò gratias egit, secus ac Praetoriana Classis, quae licet similem in modum salutata, nullum reciprocae salutationis signum dedit. Mox interim spem inter ac metum ancipites haerebamus, utrum licentiam nobis in urbem ingrediendi daturus esset castelli Praeses, an (quem admodum ei, quae à Commercio Hispalensi missa nobis antecesserat, fecisse Proregis jussu dicebatur) in vicinam insulam de los Sacrificios nos ablegaturus ob contagii metus, sanè non inanes, quos de Hispaniae portibus India concepit. Sed enim sub horam 4^{am} vespertinam primum classis Generalis sua cum cymba, mox cum sua quoque castelli Praeses et Medici, qui singulorum salute pronuntiarunt, advecti sunt, qui vix conspectis nobis salutem se plenam in oculis singulorum legere affirmârunt. Eam certè gratiam nobis fecerat optimus Deus, ut post elapsos primos nauseae dies, [556] nemo neque vectorum neque nautarum (uno excepto, quem Gallici humores malè habuerant) periculose aegrotaverit.

Interim Patres nostri, qui eadem in urbe Collegium habent, quod tamen Sacerdotes non nisi tres numerat, cymba ad id conducta extemplò ad navem advolârunt, qui ut in navem admitterentur (interdicto priore nondum soluto) singularissima humanitate à castelli Praeside petiit Architalassus, qui mox tenerrimo ac verè fraternae charitatis plenissimo amplexu singulorum colla strinxerunt, felicem ex animo adventum gratulati, et quae refocillandis nobis attulerant, panes è sacchari spuma aliosque, aquam recentem, fructus aliaque sincerimè offerentes; adeo longa eis videbatur mora ad benefaciendum, si nostrum in urbem Sanctaeque

suae* Domus limen adventum praestolarentur. Accesserunt etiam interea suis cum cymbis navium Praefecti, nostramque tumultu tanto impleverunt, ut Babylonem hujusmodi non facile viderim; aliis super alios epistolas ad se venientes petentibus et multa de nostrae navigationis successu identidem sciscitantes*, vicissimque de sua Patrumque nos antecessorum post 63 navigationis dies in eundem portum ingressu felicique, post modicam Mexici expectationem, in Philippinas discessu nos edocentibus. Nec multò post ad Patrum nostrorum instantiam venia in urbem ingrediendi nobis facta est, sinè tamen sarcinulis nostris, ad quas propterea securitatis causâ duos nostrum reliquimus. [557]

Reliqui exscensione in littus facta terram adeò desideratam primùm reverenti osculo venerati in Collegium concessimus, ubi suis in cubiculis optimi Patres in paupertinas suas scholas demigrantes receperunt et liberalissima charitate per sex, quibus illis commorati sumus dies, non lautè tantummodo, sed, quantum modestia Religiosa permittit, supra paupertatem domus suae splendide habuerunt, praesertim verò R. P. Rector, Apostolicus per tres et viginti annos Missionarius, mirum quibus paternae charitatis excessibus nos persecutus sit. Ipse quot diebus mane singulos ad pretiosum illum, sed Indiis admodum communem potum chocolate invitabat, et verò etiam sumere cogebat; ipse idem rebus nostris è navi advehendis curam habebat, ipse colloquiis* et conversatione nostrâ satiari planè non posse videbatur.

Diebus insequentibus, rebus jam è navi exemptis, apud Regios Quaestores pro viatico caeterisque à Rege assignatis institimus ac postquam die 8ª Maji nos praesentâsemus (uno tantùm è duobus illis candidatis in Societatem recepto, quòd alter nondum se satis nobis probâsset) licentiam discedendi ac die posterâ viaticum impetravimus, sumptibus navigationis aliisque ob exhaustum, ut ajebant, aerarium, postea R. P. Rectori persolvendis.

Die 9ª Maji post meridiem Vera Cruce nova in veterem vecti discessimus, eodemque sub vesperum transmissio fluvio appulimus, cum toto illo itinere littus fere maris legissemus*. Postridie amoenissimâ [558] nostraque Boëmia simillimâ viâ, inter arbusta* frondesque virentium silvarum*, terrae sponte ita luxuriantis faecunditate densissimè succrescentium, post sex levcarum iter in tugurium* quoddam Xaverii morientis palatio simillimum delati, diem ibi reliquam noctemque exegimus, quòd mularum quaedam noctu fugâ elapsae*, vagisque per noctem circumcursionibus fessae, ac mane primùm reductae illa quiete opus habere viderentur. Undecima verò ejusdem mensis levcarum undecim itinere Jalappam* tenuimus, à qua celebris illa purgatrix radix nomen habet, et 12ª transcensis montibus in Lovillo (diversorio sic dicto) non Germanicam, sed Scythicam planè noctem habuimus ob frigus enorme, quod toto corpore nos rigere et contremiscere nos[!] faciebat, adeò ut nec cibo, nec vestibus, nec stragulis aliisque integumentis illud satis propulsare potuerimus unanimiter asserentes nunquam nos in Germania Majo mense tantum frigoris esse perpessos, quale tum in zona torrida, idque non in montibus, sed adsita istis planitie pateremur.

13ª sub vesperum in villam Collegii Angelopolitani ad caenam, et postridie in aliam ad prandium deducti, nec liberaliter* minus quam humaniter habiti, sub noctem in Pirial[!] (hospitium ejus nominis) ac postridie in Amoroque pervenimus, ubi à nostrae Societatis Fratres Coadjutore (quem R. P. Rector Angelopolitanus Franciscus de Florentia, nuper Generalis Indiarum Hispali Procurator, eum* ipsum in finem* [559] obviam nobis miserat) tanto sanè prandio excepti atque ad aliam ejusdem Collegii villam, levca unâ Angelopoli distantem deducti, summisque humanissimae charitatis indiciis recepti sumus, pavimento adeò in laetitiae gratulationisque fraternae signum herbis odoratis instrato. Huc post modicam quietem nostram ipse R. P. Rector Angelopolitanus cum primis Collegii Patribus obviam nobis advenit, postque humanitatis plenissimas de adventu nostro gratulationes, rhedis nos quaternis in urbem Collegiumque advexit, ad cujus limen effusi stabant, quotquot Patres ac Fratres Sancta illa Domus censebat, qui brachiis in amplexum nostri laxatis, mirum quam amantes nos salutaverint, quam humaniter ad usque cubiculi sui limen singulos deduxerint.

Triduo insequente honorificentissimè ibidem habiti ad visendas Ecclesias (qvae omnes ad unam pulchrae, novae et ad modernae Architecturae leges exstructae* sunt, ùt et urbs* ipsa, tota adeò ad normam exaedificata, ut utrimqve in plateis singulis finem urbis conspicere liceat) tum etiam à RR. PP. deducti, tum etiam à RR. PP. Rectoribus caeterorum Collegiorum Theologiaeque Magistris humanissimè visitati, tandemqve 18ª ejusdem in S. Ildefonsi Collegio liberali cum relictiosa modestia prandio excepti sumus.

Die 19. Angelopoli digressi, relictis ibi PP. Mathia* Cuculino, Antonio Kerschpaumer et Adamo Gerstel (qvi ad Collegii Patres suis laboribus adjuvandos ibidem [560] subsistere jussi sunt) post* bidui iter ità Mexico appropinqvavimus, ut non amplius levcis distaremus; qvo dum postridie, hoc est 21. Maji, contendimus, in Istapalappa, oppidulo Indorum, levcis duobus Mexico distante à Fratribus duobus Coadjutoribus eum in finem illac praemissis detenti, post horam ferè unam ab advenientibus illuc R. P. Provinciali, R. P. Praeposito ac R. P. Procuratoribus Provinciarum Mexicanae ac Philippinae benevolentissimè excepti sumus, postqve liberale ac religiosa plenissimum charitate prandium illic sumptum sub vesperum eorundem rhedis ii, qvi Sacerdotes eramus, in urbem introducti ac in Collegio SS. Petri et Pauli, qvod Provinciae est Seminarium, à R. P. Vicerecore totaqve Sanctâ Domo ad id, campanae domesticae signo jussu R. P. Provincialis dato, convocatâ passisqve ulnis in amplexum nostrum ruente recepti sumus, ubi etiamnum degimus degemusqve, qvoad alia è Philippinis navis, cum qva ad terminum adeò desideratum abire nobis liceat, adventet, id qvod demum cum anni exitu futurum est.

Interim variis per urbem ministeriis occupandi, dum in ethnicorum conversione non licet, in Catholicorum certè salute procuranda operam navare adlaborabimus, pro qvo RR. VV. largam nobis à Divina Majestate benedictionem Sanctissimis suis Sacrificiis et precibus exorent.

Mexici, 31. Maji a[nn]o 1681.

Ita rogat
omnium Servus in Christo,
Paulus Klein

KLE XXVIII

Dopis je pouze krátká poznámka pod překladem tištěné relace.

Zasílá do Čech tištěnou zprávu o vítězství Španělů nad Portugalci v Paraguayi

Překládá tištěnou relaci, která nese v latinském překladu název ZPRÁVA O VÍTĚZSTVÍ U BUENOS AIRES V PARAGUAYI, KTERÉ ŠPANĚLÉ A INDIÁNI VYDOBYLI NAD BRAZILSKÝMI PORTUGALCI, KTERÍ SE POKUSILI OBSADIT Z PŘÍKAZU PORTUGALSKÉHO PRINCE OSTROVY I PEVNINU SV. GABRIELA.

Relace byla vydána španělsky v Limě a poslána mexickému místokráli, který ji poskytl jezuitům.
[Postskriptum:] Prosí o její zaslání dalším českým jezuitům.

[463]

Haec ex relatione Hispanica Limae impressa et ad Proregem Nova Hispaniae missâ et ab eodem Nostris communicat[â]*.

Mexici 4^a Junii 1681.

R. V.

Servus in Christo

Paulus Klein

P. S.: Communicetur R.P.Provinctiali et RR. PP. Georgio Weis, Guil[ielmo] Frölich, Wenc[eslao] Czimmerman, Math[iae] Senst, Emm[anueli] de Boye, Venc[eslao][!] Hartman et imprimis R. P. Mathi[a]e* Tanner.

Reverendo Patri in Christo

Patri Joanni Tanner Societatis JESU

Pragae ad S. Clementem.

KLE XXIX

Cesta z Mexika do Acapulca, příprava na pacifickou plavbu

Odchod z Mexika (28. únor 1682) a pozemní cesta horami do Acapulca. Cesta byla úspěšná, vyráželi brzy ráno a během největšího denního žáru drželi siestu.

Do Acapulca přišli 14. března. Pozoruhodné přírodní zasazení přístavu v bezpečné, uzavřené kruhové zátocce, obklopené horami. Lodě mohou vplout pohodlně dovnitř do zálivu, odkud není vidět na širé moře. Mořské vzdouvání se v klidné zátocce vůbec neprojevuje.

Během čekání na nalodění došlo nedaleko jejich bydliště k požáru. Okolnosti požáru, podezření z úmyslného založení, oheň se díky bezvětří a pohotovosti obyvatel nerozšířil dále. Během dne zažili zemětřesení; naštěstí se nezřítily žádné domy.

Odplovat budou nejspíše 25. března na znamenité královské lodi; již mají vyčleněné boční kajuty. Další významní cestující a duchovní různých řádů na lodi.

[563]

Reverende in Christo Pater!

Pax Christi.

Hac epistolâ R[everentiae] V[estrae] meum Mexicum discessum, in hunc portum adventum et instantem ex eodem discessum perscribo.

Discessi Mexico 28. Februarii in comitatu Illustrissimi Domini Domini Episcopi Cynopolitani, qvi nunc Manilam tanquam auxiliaris Archiepiscopi Manilani mittitur, sed brevi Archiepiscopus ejus urbis futurus creditur, qvòd Archiepiscopus jam 83 annum aetatis excesserit. Iter nostrum (Deo laus et gloria!) à principio suo usqve ad finem prosperum fuit et qvamvis via asperrima per meros ferè montes inde Mexico usqve continuatum seriè decurrentes, laborem* tamen itineris matutinae profectioes et diurna quiete interpolatae mansiones alleviârunt, eò qvòd ob ardentissimos soles interdiu vix proficiscendi locus sit.

Itaqve portum hunc 14. Martii sub ipsum vespertinum Angelicae salutationis signum ingressi sumus, 85 facilè levcas horarias[!] Mexico emensi. Portus ipse mirabili naturae

industriæ ita dispositus est, ut pulcherrimam navibus stationem ab omni tumultuantis æqvoris in insultu tutissimam* præbeat; ita enim à natura factus est, ut ad omnem navium commoditatem opportunius planè fingi nihil queat. Sinus est circulari omnino formâ unius levæ diametro ita altissimorum in orbem montium coronâ cinctus, ut in portum quidem navibus per ingressum satis amplum [564] invehi liceat, intus tamen positus et ad littus hac in urbe consistentibus prospectus in altum nullatenus pateat ob montes plane excelsos, quæ concitati maris fluctus assiliunt, objectos, unde etiam fit, ut quantumvis afforis mare ventis exagitatum tumultuetur, intus perpetua ac æqvabili tranquillitate locus quieti potius, quam maris speciem exhibeat.

Hic ergo loci nostrum in navim ingressum ac cum eadem discessum hactenus præstolati sumus, non sinè uno alteroque subito, sed brevi terrore, primum quidem ex incendio ipso S. Josephi die sub horam 2^{am} matutinam in domuncula hospitio nostro vicinâ exorto, seu potius, ut ajunt, malevolâ scelerati cujusdam incendiarii manu app[?]* excitato, qui domum ab habitatoribus suis vacuam (quod miles incola in castello excubias ageret, ejus verò uxor in domo matris suæ degeret), nescitur quis aut quomodo, incendit flammaque tecti graminei pabulum ingenti vi corripiente, brevi in cineres redegit. Sed placuit divinæ bonitati hoc usque nec ultra damnum metumque nostrum permittere, nam quamvis undique domus aliæ mercibus variis et cerâ præsertim è Philippinisi advectâ plenæ circumstarent (et inter* has etiam nostra), quia tamen domus incensa earum nulli contiguos parietes habebat et quidquid flammæ voraci pabulum et viamque serpendi subministrare poterat, ab accurrentibus illico submotum est, et nox quietissima* vento nullo agitabatur, intra ejus domus [565] cineres damnum omne constitit.

Eadem die sub horam 3^{am} postmeridianam terra validum in modum spatio, quo ter oratio Dominica percurri posset, cotremiscens, non levi nos terrore percussos in apertum prosilire coëgit nec tamen domus alicujus ruina aliudve malum gravius inde cosecutum est. Discessus noster 25. Martii, ipso Annuntiatæ Vir[gini]* Incarnationis die, futurus creditur navi Regiâ planè insigni atque capaci, in quam nos duo ex latere navis cubicella, quæ dormientibus noctu locum quietum præbeant, assignata habemus, nostraque penu[?]* atque inpensis in eadem victuri sumus, commeatu non modò sufficienti, sed, ut videtur, etiam abundanti, cum in finem à Patre Procuratore Philippinarum Mexici degente* Balthasare de Mansilla, submisso. Vehuntur eadem præter myoparonis* Ducem seu Generalem Illustrissimus D. Episcopus dictus, Thesaurarius Regius et Factor, Manilani, cum uxoribus suis, duo ex Provinciales[!] Philippinici, alter ex ordine D. Augustini Discalceatorum, ex ordine D. Dominici alter*, nos octo, Sacerdotes quatuor et quatuor alii, duo ex ordine S. Joannis Dei Religiosi, et nonnulli Clerici, ac præterea facilè quingenti, partim milites, partim nautæ, ex quibus unus rerum nostrarum curam habiturus* à D. Generali deputatus est.

Plura non occurrunt, unde me Sanctissimis R. V. omniumque RR. PP. et FF. orationibus commendans ma[566]neo.

Acapulci, 25. Martii 1682.

Reverentiæ Vestræ
Servus in Christo,
Paulus Klein

Reverendo Patri in Christo
P. Joanni Tanner Societatis Jesu
Pragæ ad S. Clementem

Reverendo Patri in Christo

P. Francisco Kamperger Societatis Jesu
Olomucii
per Viennam Austriae

KLE XXX

Přistání ve filipínské Manile

Využívá možnosti, že může poslat dopis po lodi mířící do Nového Španělska [tj. do Mexika] a informuje o šťastném konci své cesty.

Již 17. července 1682 zaslal dopis po lodi, kterou potkali cestou [nedochován]. Díky dobrému větru se přiblížili 18. července k Mariveles, poté však v bezvětří stáli pět dní a teprve 22. července mohli vplout do Manilského zálivu a 23. července připluli k přístavu Cavite.

Ve člunu pro ně připlul zdejší prokurátor, leč dobrý vítr umožnil, že tuto cestu nakonec absolvovali na transoceánském korábu a nikoli na člunu. Loď radostně pozdravila Manilu; admirál měl velkou radost, že doplul úspěšně až sem, neboť při jiné plavbě nedokázal kvůli špatnému větru překonat úžinu San Bernardino a náklad musel být dopraven do Manily pozemní cestou přes Luzon. Všeobecná radost na lodi.

Slavnostní salvy, loď obklopena „nekonečným počtem“ člunů. Večer loď v přístavu zaparkovala (nikoli pomocí kotvy, ale záměrným najetím na mělčinu) a jezuité se vypravili na cestu do manilské koleje.

Pozdravili provinciála Messinu, poté na člunu (Manila se dá obeplout kolem dokola) pokračovali do jezuitské koleje. Láskyplné přijetí v koleji. Dozvěděli se vynikající zprávu: Čína je otevřená misionářům, loni tam z Manily odplul Mancker z rakouské provincie. Klein doufá, že se také dostane do Číny. Nedostatek misionářů pro Čínu, neochota Španělů jít do Číny, tamní oblíbenost „německých“ jezuitů. Jsou tam však i francouzští a portugalští jezuité.

Nyní se ukazuje, proč ho Bůh nechal tak dlouho čekat ve Španělsku: aby přijel ve správný čas a mohl se vypravit do Číny [Klein ovšem nikdy do Číny neodpluje]. Do Číny jsou povoláváni hlavně matematici. Žádá o almužnu pro čínské misie. Prosí, aby mu skrze prokurátory, kteří se z Čech vypraví do Říma, byly zaslány „obrázky“ a dalekohledy, které lze pořídit levně v Hamburku (sám koupil levně dobré dalekohledy v Cádiz), a také matematické nástroje, např. astronomický kvadrant. Prosí o zaslání přes Řím a Sevillu. Sám pošle tzv. „hadí kameny“, které mají schopnost vytáhnout z těla jed. I teď by je zaslal, ale posel spěchá. Požadované předměty mu mohou být zaslány i přes české misionáře mířící do Západních Indií. Bude to dobrá služba misiím, lepší než kdyby nevezli nic.

Posel spěchá, a tak Klein končí, poroučí se a zdraví jmenovitě všechny, kterým obvykle píše.

[614]

Reverende in Christo Pater!

Pax Christi.

Dum per praesentem occasionem, quae hodie ad navim in Hispaniam Novam tendentem abit, mihi licet, Reverentiam Vestram de felici navigationis meae fine admoneo.

Itaque, postquam die 17. Julii hujus 1682 navim dictam S. Rosae obviam habuissimus eiqve priores ad Reverentiam Vestram scriptas epistolas tradidissimus, eadem nocte vento prosperrimo adeò provecti sumus, ut postridie mane insulam Mariveles²⁸⁰, sex tantum levcis Manilâ dissitam et in ipso ostio sinûs Manilani sitam in conspectu habuerimus. Sed hic deficiente vento quinque ipsos dies subsistere coacti sumus, quoad tandem die 22. Julii ostium dicti sinus ingredi nobis licuit et die postero vento terrali sub meridie aspirante versus portum Cavitensem²⁸¹ tribus levcis Manilâ dissitum profecti sumus.

Advenerat jam sub meridie Pater Procurator hujus Provinciae nos inde è navi rectâ Manilam, sinè transgressu in portum Cavitanum, aucturus, sed quia ventus adeò prosperè aspirabat, ut melius visum fuerit myoparone nostro quàm cymba illâ onerariâ vehi, in portum usque invehì cum caeteris, atque inde Manilam transgredi decrevimus. Ubi in Manilae

conspectum clarè jam proVecti sumus et navis è regione Ecclesiae qvam Virginis de Bono Conductu vocant, stetit, solutis [615] qvinque enormibus currulibus machinis et submisso utroque superiore velo (qvod summae in navibus reverentiae signum est) Deiparae gratias pro itinere sanè felicissimo retulimus, nam qvamvis tertio jam in Hispaniam Novam periculosum hoc (in accessu ad Novam Hispaniam, nam in regressu ad Philippinas suavissimum est) iter confecerit Archithalassus, nunquam tamen tam felix ei sors obtigit, ut per angustias freti S. Bernardini²⁸² (de quo in prioribus) invehi ei tam maturè licuerit, sed aspirantibus ventis Occidentalibus portus alios extra fretum dictum situs petere et ea, qvae navi vehebantur, maximo incommodo Manilam terrestri itinere transmittere coactus est; atqve adeò hac vice plenus jubilo vix ingentem animi laetitiam animo continere poterat eademqve perfusi omnes nos, illo bellicarum illarum machinarum boatu mirum dictu quantum gaudii coeperimus, cùm nos in tam longi itineris fine positos cerneremus.

Inter haec jam ad ipsum usqve portum progressi septem aliis tormentis currulibus explosis Arcem Regiam illic sitam *po . tumus[?]* salutavimus**, cui ista tribus aliis solutis respondit, cùm jam infinitis cymbis scaphisque tum Manilâ, tum è portu praecipuè adventantibus cincti* essemus, aliis super alios fratrum, figiorum[!]^a aliorumqve suorum videndorum et post tam longam absentiam periculosumqve, ut dixi, iter, amplexandorum desiderio adVectis. Nox jam aut noctis certè principium erat, cùm [616] in portum ingressi, non anchorâ ut aliis in portibus, sed prorâ navis (qvod hic ob *nolle lubosumus[?]** solum innoxia navi fit) in terram impacta (non sinistro casu, sed Naucleri voluntate) substitit nosqve ex ea digressi in Collegium, qvod in hoc portu (sed tenue) habet Societas, excendimus, quo jam Illustrissimus D. Episcopus Cynopolitanus pro suo in Societatem nostram amore, Domum nostram prae palatiis etiam, ad qvae Gubernatoris harum insularum jussu invitabatur, pro hospitio eligere dignatus praecesserat.

Hic à nostris ingenti ac sincerissima* charitate excepti noctem illam et antemeridianas diei sequentis horas exegimus, postmeridianis verò cymba nostra cum Procuratore Manilam secessimus, prius in suburbanam Nostrorum aedem Reverendi Patris Provincialis Francisci Messina (Siculi natione) salutandi causâ, vecti qvò etiam alii quidam graviores hujus Provinciae Patres ad nos excipiendos egressi erant. Inde cymbâ aliâ juxta urbis muros (nam tota ferè urbs circumnavigari potest ob fluvium insignem ex uno et maris sinum ex alio latere) ad usqve portam Domus Nostrae vicinam proVecti sumus urbemqve* ingressi, ab alumnis Collegii seu Convictûs, quem hîc habet Societas, obviam nobis factis nosqve ad usqve Domum nostram prosequentibus et à Patribus deinde Nostris ad januam effusis excepti sumus, cùm jam statim ad nostrum* in urbem ingressum Ecclesiae Nostrae campanae resonarent. Nec solùm externa* haec sunt benevolentiae et fraternae [617] erga nos charitatis signa, sed sincera ac realia, nam qvi hîc agunt, Nostris viri optimi* ac nihil planè superbiae fastusve spirantes sunt nosqve re ipsa magno amore prosequuntur, et si vellemus praecipuis qvibusqve Provinciae muniis suo tempore applicarent; sed nos alia omnia cogitamus, nam qvod gaudii nostri corona est et tam longae in Hispania expectationis solamen planè egregium, à Divina* Bonitate in ipso tandem expectationi nostrae termino nobis praeparatum, in hac Provincia aditum hoc tempore in Sinas adeò apertum reperimus, ut non solùm Patrem Andream Mancker, nostrum ex Austriaca Provincia Socium anno superiore huc appulsum jam eò abuisse (cum alio Hispano Socio, qvia Germani plures non aderant, alioquin certò mittendi) videamus, sed etiam nos ante unum annum, imò prima navi, qvae inde advenerit, eò abituros qvasi certò speremus. Nam non solùm Patres Chineses hoc instantissimè flagitant (qvibus ob rerum Macaensium tenuitatem jam qvasi aliunde succurri non potest), sed etiam hujus Provinciae capita, A. R. P. N. consentiente, qvi proinde praeter qvinque, qvi ex hac Provincia illic agunt (qvos inter* etiam P. Carolus Turcotti Italus, quem aliàs ab Hollandis ex Siao

^a filiorum[?]

insula auctum scripsi, dicentibus se eum Papae, ad quem pertineret, restitutum, quem tamen cum Battavi, quae in vicinis littoribus ab eis exstructa est urbs egregia, liberum Macaum abire permisissent, is [618] Superiorum hujus Provinciae voluntate* in Sinas abiit in locum Patris Sonnenberger, nuper ibidem defuncti) alios quos poterunt quantocyus eo missuri sunt, nam cum novem à Sinensibus petiti essent, hac vice non nisi duos mittere potuerunt ob defectum subjectorum, qui mitti possent. Nam Hispani, qui hic agunt, non multi in Sinas abire desiderant et Sinenses Patres malunt Germanos, non Germani solum e[- - *] Galli Patres, qui illic agunt, sed et Lusitani, qui videlicet Hispanis non adeo affecti sunt, prout hujus Provinciae Patres; haec omnia mihi dixerunt.

Itaque jam patet, cur Deus O[ptimus] M[aximus] illa larga ac molesta* detentione nos in Hispania detinere voluerit, ut scilicet hoc tempore tam opportuno adventarem. Patet* etiam, cur in Marianis manere me noluerit, ut scilicet ad ampliorem in Sinis messem licet immeritum reservaret. Patet denique, quid[!] Provinciae Nostrae R[everen]dis Pat[ri]bus agendum erat, dum hoc anno à Procuratoribus Philippinensibus eò abeuntibus ad messem tam amplam evocabuntur, iis praesertim, qui Mathematici sunt, quibus vel hoc solum sufficere, ut transitum in Sinas impetrare possint. Veniant igitur magnis animi[- *]nam haec Provinciae hujus cum Sinam communicatio firma ac perpetua fore videtur, cum jam non solum de personis eò mittendis, sed de iisdem aliquà eleemosynâ illic juvandis (nam a Sinis accipere nil licet) tractet* haec Provincia, cujus exemplum sanè gloriosè Boëmica nostra imitabitur, si ubi [619] suos eo commigrare audiet*, pium aliquod legatum vel alias eleemosynas in census tam sancto operi adeo fructuosè impendendos destinaverit*. Mihi certè, ubi occasio tulerit (nec deerit, si per Procuratores, qui è Boëmia Romam vadunt, ea ad Patrem Ampringer mihi mittenda transmiserint) non omittant transmittere imagines maximè membraneas (quae solum in Germania bene emuntur), imagines etiam majores oleagineo penicillo pi[- - *] et si haberi possunt, tubulos opticos seu perspectivos (quae Hamburgo levissimo pretio habentur*, nam ego eos Gadibus singulos nec medio floreno emi, bonos scilicet ac cubiti longitudine velamina* ferrea stannata, factos tubos ternos habentes), sed et instrumenta aliqua Mathematica, maximè bonum aliquem quadrantem Astronomicum pro observationibus Astronomicis mihi mittant, omnia per Romam et Sevilam, inde* enim Manilam ibunt et per hanc in Chinam. Ego vicissim non ero ingratus, sed lapides illos* antiviperos (quorum unum Charissimus Senel[!] habet) solo suatu*^a venena quaelibet* extrahentes mittam, quos sui et in Chinam facile habere possum et hac vice aliquos mitterem, nisi raptissimè nuntius abiret. Imò facile per Missionarios è Provincia nostra venturos horum aliqua mittere mihi poterit*²⁸³, qui non est opus, ut tam prorsus pauperes* ac sine sarcinulis, ut nos veniant, nam id non repugnat paupertati Missionariorum, qui dum ea qu[- *] hu[?]* animas mercantur[?]*, onerant, tum verè [620] gratissimum Deo opus faciunt et longè melius, quàm si sine his isthuc adventarent.

Plura non sinit festinatio nuntii, itaque cum humillima ad omnes, praesertim R. P. Mathiam Tanner, salute me Sanctissimis R. V. omniumque Sacrificiis commendo, rogans ut hanc epistolam R. P. Provinciali, R. P. Fröhlich, R. P. Weis, R. P. Math[iae] Senst, R. P. Emm[anueli] de Boye aliisque, quibus aliàs scribere soleo, communicare dig[netur].

Manilae, 30. Julii 1682.

Reverentiae Vestrae
Servus in Christo
Paulus Klein

Reverendo Patri in Christo

^a tactu[?]

Patri Joanni Tanner Societatis Jesu
Pragae.

KLE XXXI

Žádost o matematické knihy. Pár novinek z Filipín

Posílá dopis čínského misionáře (J. de Yrigoyen), z něhož je patrné, jak moc potřebuje matematické učebnice A. Tacqueta. Už o ně žádal a činí tak znovu, prosí o jeho zaslání prostřednictvím českých misionářů určených pro Filipíny. Prosí též o [svaté] obrázky, především Krista, Panny Marie a mysterií víry. Posílá čtyři hadí kameny.

Rád by šel do Číny, je však v tuto chvíli jediným kloudným matematikem ve filipínské provincii; jeho druh totiž odplul na Mariány. Z Macaa připlula loď s dopisy od čínských misionářů žádajících posily. Pokud dovolí provinciál, chce odejít do Číny. P. Mancker, který odplul do Číny, utonul při ztroskotání lodi. Stejně by byl skončil i Klein, kdyby ho ztroskotání u Cádizu nezdrželo v Evropě o rok déle. Bůh to podivuhodně zařídil: když si myslíme, že je nám zle, je nám ve skutečnosti dobře.

Žije v osadě sv. Michaela za hradbami Manily a pečuje o Indiány; už se naučil jazyk.

Prosí o distribuci přiložených dopisů. Splynul se zdejšími jezuiti; už se neví, kdo je Němec a kdo Španěl.

[621]

Reverende in Christo P. Joannes!

Pax Christi.

De epistolis, quas ad R. V. scripsi, dixi aliàs. Hic R. V. mitto epistolam R. P. Joannis de Yrigoyen, Missionarii Sinici, è Philippinis nuper in Sinas missi, è qua V. R. perspicue intelliget, quantum mihi necessarium sit opus R. P. Joannis[!] Tacquet²⁸⁴ Mathematicum, quod à R. V. alias petii et nunc humillimè iterum ac instantissimè peto, adeò ut etiam, si illud ex cubiculo Patris Mathematici mutuo interim (dum aliud Antverpia afferatur) accipiendum esset, sperem à R. P. Provinciali vel R. P. Rectore licentiam ad id concedendam. Mittat mihi illud R. V. per aliquem PP. Missionariorum huc è Boëmia mittendorum, quem ego deinde fideliter juvabo, ut in Sinas transeat, nec puto aliam *meci*[?]* meliorem vicem posse reddere. Si etiam R. V. potest mihi mittere aliquas imagines vel in quarto vel majores chartaceas, maximè Christi et B. V. vel de S[anctae] fidei nostrae mysteriis, quaeso mittat. Ego nunc R. V. mitto quatuor lapides colubrinus, quorum virtutem a R. P. Kamperger R. V. accipiet²⁸⁵. Unus est pro R. V., reliqui pro benefactoribus. Si occasio fuerit, mittam plures.

Me quod attinet, quamvis qui nunc est P. Provincialis hujus Provinciae me legendae Thelogiae admovere cogitet, spero me tamen ejus conatibus elisis, quantumcyus in Sinas iturum; sum enim hodie unicus (qui aliquid sciat) in hac Provincia Mathematicus, nam P. Adamus, socius meus, in Marianas Superioribus missus est cum nave minore, quam balondram vocant, commercium illarum insularum cum istis apertura[m*] [622] et si feliciter* eò pertigerit, huc rediturus. Interea adsunt Macao duae naves, cum quibus literae à PP. Sinensibus pro Sociorum auxilio clamantibus advenerunt, adeoque nisi mihi Provincialis obsit, propediem transibo. Sed si etiam hac vice non transirem, transibo postea. Pater Andreas Mancker*, qui anno superiore cum Socio P. Augustio Garzia eo missus est, naufragio - *]rè periit, et periissem cum eo etiam ego, nisi me naufragium Gaditanum uno anno seriùs huc appellere fecisset; nam si adfuissem, infallibiter prae illis duobus (qui Mathematici non erant) ego et P. Adamus Gerstel missi fuisset. Sic nimirum* Deus res mirabiliter ordinat, ut quando putamus pessimè nobiscum agi, revera optimè agatur.

Interea vivo in pago S. Michaëlis extra muros Manilae, Indorum curam habens, jam linguae quantum sufficit gnarus*. Haec de moderno rerum statu.

R. V. dignetur epistolam acclusam Patris illius Missionarii Sinici ad R. P. Fröhlich dirigere, unà cum meâ ad ipsum hîc apposita. Nostros hîc locorum quod attinet, jam sum sicut unus ex illis nec est hic differentia inter Germanum et Hispanum, nisi fortè in ordine ad Procuratores Romam mittendos, cujus quidem me tentatio spero nunquam pulsabit. Nec plura.

Valeat*, mi* P. Joannes, et me Deo in Sanctis suis sacrificiis commendet!

Manilae, 16. Junii 1683.

Reverentiae Vestrae
Servus in Christo,
Paulus Clain

Reverendo Patri in Christo
P. Joanni Tanner Societatis Jesu
Pragae

KLE XXXII

Žádost o matematické knihy. Poštovní spojení Filipín s Evropou

Loni napsal z lodi, která ho sem přivezla, avšak jiná loď, která jeho dopis měla odvézt, vrátila se zpět kvůli nepříznivému větru.

V lednu tohoto roku [1683] poslal dopis východní cestou přes Orient a Holandsko. Prosí o sdělení, zda byl obdržén, aby se zjistila spolehlivost této poštovní cesty. Píše ještě jeden dopis [KLE XXXI] a posílá jej prostřednictvím prokurátorů, kteří cestují do Říma. Prosí o matematické knihy A. Tacqueta, které nutně bude potřebovat v Číně, jak je patrné z přiloženého dopisu (jehož autor je J. de Yrigoyen); v případě nutnosti necht' je „ukraden“ (s vědomím představených) soukromý výtisk z ložnice pražského profesora matematiky a objednan místo něj jiný z Anverp, kde byla kniha vydána. Žádá o zaslání prostřednictvím českých misionářů, kteří pojedou na Filipíny. Prosí o misionářské posily.

Přes Řím adresátovi posílá čtyři hadí kameny, které slíbil. Sežene-li další, pošle je. Znovu prosí o knihu Tacqueta a o nějaké obrázky.

[690]

Reverende in Christo P. Joannes!

Pax Christi.

Scripsi ad R. V. anno superiori ex ipsa navi, in qua in has insulas vehebar; sed quia navis, in qua eas literas mittebam, ventis contrariis usa portum repetere coacta est, ideo R. V. eas cartas cum hac ipsa epistola vel paulò post, accipiet.

Praetera ad R. V. scripsi initio hujus anni, ipso videlicet mense Januario, quas cartas quia per viam Orientalem et Hollandiam ibant, jam, ut suppono, R. V. acceperit, de quo me quaeso fideliter moneat, ut sciam utrum via illa secura sit; aliunde enim ob brevitatem nobis valde expediens est. Nunc etiam praeter hanc epistolam, quae per Sevilam ad R. V. praecurret, aliam ad R. V. scribo per Romam et manus PP. Procuratorum ex hac Provincia illuc euntium, in qua à R. V. peto, ut mihi mittat per aliquem PP. è Provincia Boëmiae huc venturorum, opus seu tomum qui inscribitur: *R. P. Andreae Tacquet Opera Mathematica*. Qui liber, quantum mihi (in Sinas, ut spero, propediem transituro) necessarius, R. V. intelliget ex

epistola P. Joannis Yrigoyen²⁸⁶ Missionarii Sinici, cujus copiam unâ cum illa epistola per Romam majoris securitatis causâ mitto. Adeoque instanter librum illum à R. V. peto, ut rogem mihi illum ex cubiculo Patris Mathematici Pragensis, [691] in quo est, furari deberet (cum licentia tamen R. P. Provincialis vel R. P. Rectoris), quia Pragae facilè intra duo vel tres menses pro octo Imperialibus vel florenis aliud exemplar Antverpiâ, ubi impressus est, afferri curare poterunt. Hic vero nec pro 100 florenis exemplar unicum obtineri posset. Haec R. V. hac epistola ideo praemoneo, ut si fortè altera serius veniret, quàm PP. Missionarii e Boëmia huc venturi discederent, R. V. tempestivè librum quaerere mihiqve eum mittere poterit. Eum verò, qui mihi illum tulerit, ego fideliter juvabo, ut etiam ipse in Sinas* transeat. Et quaeso mittant huc aliquot Patres, quia non habent meliorem commoditatem in Sinas eundi, quàm per hanc Provinciam, quae eos vel omnes, vel saltem complures eorum libenter in Sinas mittet, quia suis aptiores esse judicat.

Per Romam etiam R. V. mitto quatuor lapides colubrinos, quos aliâ epistolâ promisi, totidem auri unciis pretiosiores; unum pro R. V., reliquos pro benefactoribus. Et si Deus mihi dederit media eos emendi et opportunitatem mittendi, mittam deinceps plures. Modò tamen R. V. non desit mittendo mihi Tacquet et si deinde imagines vel aliud quid simile mittere voluerit, tantò melius pro Sina, ubi non dubito me magnum cum R. V. lapidibus fructum facturum. Haec interim sufficiant. Virtutem lapidum colubrinorum R. V. cùm eisdem descriptam accipiet.

Valeant, et Deum pro fratre suo isto indigno orent! [692] Reliqua alibi; haec enim epistola tantùm reliquarum praecursor est, ut R. V. tempus habeat* P^{rem} Tacquet mihi mittendi.

Manilae, extra muros in pago S. Michaëlis, ubi Indorum curam habeo,
jam linguae quantum necesse est, gnarus*, die 16^a Junii 1683.

Reverentiae Vestrae
Servus in Christo,
Paulus Clain

Reverendo Patri in Christo
P. Joanni Tanner Societatis Jesu
Pragae in Boëmia
per[!] el correo de Sevilla

KLE XXXIII

Posílá zprávy z Asie a „hadí kameny“

Je živ a zdrav, přednáší teologii v manilské koleji SJ, je též studijním prefektem a pomocníkem provinciála, který byl stížen mrtvicí a ochrnul na levou stranu.

Kvůli množství pracovních povinností je stručný, právě nyní vyřizuje úřední korespondenci s Římem. Do Říma se totiž chystají filipínští prokurátoři.

Posílá po nich krabičku se stovkou „hadích kamenů“. Prosí o jejich distribuci mezi pražské jezuitu. Jejich léčivou moc popsal již jinde, ale opakuje: slouží na ošetření uštknutí, bodnutí a zranění. Přiloží se na zraněné místo, ze kterého se nechá vytéct troška krve; kameny samy přilnou a nasajou všechny jed. Na Filipínách se osvědčily proti kousnutí hadů, pavouků, štírů, stonožek apod. Přidá málo známou radu: na podobná zranění zabírá i malé množství lidského exkrementu, který se smíchá s vínem či vodou a vypije.

V jiném dopise zasílá relaci o novém výnosu čínského císaře povolujícího šíření víry v Číně. Je psána španělsky, sám ji nemá čas přeložit. Dovolí-li čas, přiloží i opis zprávy o misii v Tunkinu [severní Vietnam]. Prosí o zaslání knihy a map světa, které jsou na Filipínách nedostupné. Sám pošle, oč adresát požádá.

[Postskriptum:] Prosí o darování několika hadích kamenů pražskému arcibiskupovi.

[3r]

*Epistola P. Pauli Klein ad Patrem Ioannem Tanner,
data Manilae 11. Iunii a[nn]o 1696.*

Reverende in Christo Pater!

P[ax] C[hristi].

Saluto iterum R. V. annua hac epistola eique valetudinis meae statum, hactenus DEO favente salvum et incolumem significo. Ago adhuc in hoc in Manilano Collegio Theologiae praelegendae ac studiis moderandis Praefectum simulque suppleo pro socio Provincialis, qui apoplexiae principio tractus, medicamentorum vehementiâ illi quidem ereptus est, sed paralyti sinistri lateris hactenus et, ut metuo, in perpetuum impeditus.

Parcet igitur R. V., si brevior quàm vellem fuero, nam negotiorum Romae agendorum et eorum, quae cum Procuratoribus mitti solent, informationes ad gubernandum, ad gradum Catalogi 1., 2., 3., et alii de rei Christianae statu, qui ad Sacram Congregationem de Propaganda mittuntur, moles universa mihi incumbit. Praeter litteras Consultoris Provinciae, quae hîc, quia de tam longinquo, et universa Provinciae negotia simul semelque exponere debent, sanè quàm illic plures et prolixiores. Procuratores, qui Romam abeunt, electi in Congregatione abbreviata 25. Augusti 1695, sunt PP. Ioannes de Yrigoyen et Petrus Martinus, socios utique illinc postulaturi.

Cum horum posteriore R. V. remitto per manus R. P. Assistentis Germaniae scatulam seu involucrum plenum lapidibus colubrinis centum circiter, cui eos P. Petrus Martinus Procurator Romae tradet ea lege, ut ex his det R. P. Provinciali duodecim, totidem R. P. Francisco Kamperger, et alios duodecim R. P. Emmanueli de Boye ac denique totidem R. P. Rectori Veteropragensis Collegii. Reliquos sibi habeat, qui quinquaginta circiter erunt. Virtutem eorum (quam dictus Pater Reverentiae Vestrae communicabit) jam aliàs perscripsi, nempe: quòd venenatorum morsuum, ictuum aut telorum malignitatem extrahant, si vulnere prolicito tantillo sanguinis applicentur, à quo ubi veneno saturi sunt, decidunt, tumque lacti tepido vel aquae, in qua calx extincta fuerit, vel saltèm aquae calidae immergendi et per tempus aliquod in ea relinquendi sunt, ut venenum evomant ac tunc vulnere iterum applicandi (sanguinis tantillo prolicito), nam si veneni aliquid superest adhaerebunt, si non, secus. Interdum, ubi maxima veneni vis est, unus tanto non sufficit, [3v] sed duo, tres, quatuor adhibendi, sanguine similiter prolicito in loco vulneris. Res est hîc plurimis exemplis comprobata in morsibus serpentum, aranearum, scorpionum, centipedum etc. Adde praeterea secretum illud forte nondum cognitum: nimirum talibus ictibus aut morsibus vulneribusque praesentissimum esse remedium stercus humanum in parva quantitate, v. g. 2 drachmarum pondere, datum in vino aut aqua et intro sumptum seu ebibitum.

Remitto etiam R. V., sed in alia epistola, relationem novissimi permissi Imperatoris Sinarum legem Evangelicam toto illo Imperio promulgandi templaque aedificandi, quod hactenus impetrari nunquam potuit. Est sermone Hispanico conscripta, nec vacat mihi eam in Latinum transferre, atque adeò R. V. ibi querat, nec deerit, qui id faciat. Si tempus non defuerit, antequam navis discedat, remittam etiam litteras annuas Missionis Tunquinensis novissimè huc allatas. Obsecro R. V., dignetur mihi remittere aphorismos Arnoldi Cocuini super Codicem, et si quae alia hujusmodi ejus compendia extant. Nam aphorismos in Ius Canonicum à R. V. missos (librum hic hactenus incognitum) jam accepi proque eo reddo gratias. Remittat etiam mihi mappas quatuor orbis partium et singulorum regnorum, quas novissimas habere poterit, et unam totius mundi, omnes ejusdem magnitudinis, nam haec

nunquam huc pertingunt. Vicissim significet R. V., quid sibi à me remitti hinc velit et promptissimè obediam. Haec interim.

R. V. Sanctissimis Sacrificiis et orationibus omniumque Nostrorum et Charorum, quos singillatim salutatos velim, me impensè commendo.

P. S.: Ex lapidibus aliquos, v. g. duodecim, si R. V. videbitur, meo nomine Celsissimo Archiepiscopo offerri posse (dubito enim, an tantae Celsitudini munus tantillum à tantulo offerri deceat). Hos R. V. ea, qua oportet, demissione meo nomine ei praesentet. Signum videlicet recentis adhuc memoriae Sacrorum ordinum olim à Sacerrimis ejus manibus à me acceptorum.

KLE XXXIV

Zpráva o trosečnicích z neznámých ostrovů

Lod' přivezla z Nového Španělska adresátův [generál SJ] dopis, který Kleina pověřuje, aby se stal pomocníkem filipínského provinciála.

Stručná správa o vizitaci oblasti *Pictorum Regio*. Počet obyvatel a misionářů. Cítil lítost nad ubohými Indiány, kteří nemají dost misionářů, kteří by o ně duchovně pečovali.

Do vesnici Guivan přineslo moře na dvou člunech 29 domorodců z národa Palao, který obývá neznámé ostrovy poblíž Marián. Vítr je odnesl od jejich rodných ostrovů a přinesl na Filipíny. Sedmdesát dní se plavili sem a tam, hledající své ostrovy, až ho nakonec vzdali a nechali se unášet mořem, které je přineslo na Filipíny. Filipínští domorodci podle druhu lodí hned poznali, že je to neznámý národ; jeden z Filipínců viděl, jak jim u břehu hrozí ztroskotání a snažil se jim gesty ukázat, kudy mají proplout mezi mělčinami, ale oni z něj dostali strach a snažili se vyplout zpět na moře, avšak vítr je přihnál zpět. Filipínek se obával, aby neztroskotali, a tak se vrhnul do moře a plaval k nim, aby jim ukázal cestu. Jakmile se přiblížil k jejich loďce, vyskákali do moře a plavali k druhé loďce. Filipínek plaval za nimi a vyšplhal na druhou loďku, se kterou šťastně připlul mezi skalisky ke břehu – i s neznámými lidmi, kteří přestali odporovat a pokládali se za zajatce jediného člověka.

Byli vyvedeni na břeh, nakrmeni a napojeni. Kokosové ořechy žádostivě přijali, vařenou rýži si však po zrnkách prohlíželi a nechtěli ji sníst, majíce ji za červy. Kořeny „*palavan*“ také s radostí přijali a snědli.

Byly povolány dvě ženy, které před časem také přineslo moře, a zjistilo se, že se s novými trosečníky znají – se slzami se přivítali. O věci se doslechl misionář a nechal k sobě trosečníky přivést. Ti se před ním vrhli na zem, neboť usoudili, že je zdejším králem, a prosili o život. Misionář je vlídně povzbudil a zajistil jim pomoc a ochranu Filipínců. Byli po dvou (aby jim nebylo smutno) rozděleni do obydlí zdejších obyvatel. Trosečníků bylo celkem třicet, pět jich zemřelo na moři vyčerpáním a jeden ze starců zemřel na následky strádání po několika dnech.

Trosečníci popisují své rodné ostrovy. Je jich celkem 32 a patrně nejsou příliš vzdáleny od Mariánských ostrovů. Jeden z jejich ostrovů patrně zahlédly filipínské lodě v předchozích letech. Zdejší gubernador po ostrovech pátral, leč bezvýsledně.

Ze 32 ostrovů tři jsou neobydlené. Prý tam žije hodně lidí (jako písku, ukazují trosečníci). Jména ostrovů. Tetování a ozdoba těla trosečnicků, mezi nimiž je 19 mužů, 10 žen a 3 kojenci; jsou nejrůznějšího věku. Podobají se zdejším domorodcům. Jejich odění; jazyk; šperky. Způsob, jak přežívali na moři (lovili ryby, chytali dešťovou vodu do kokosových skořápek).

Neznají krávy (kterých se báli) ani psy (misionářova fenka na ně štěkala a vyděsila je) ani jiná pozemská zvířata, jenom ptáky. Znají slepice, nejedí však vejce, pouze drůbeží maso. Jejich vlídná povaha, tance a zpěvy. Obdivují evropské vymoženosti a chování, ale i hudební nástroje či stříelné zbraně. Žasnou též nad bílou barvou evropské kůže. Nemají žádnou představu o Bohu, nemají ani modly či jiné kulty. Jejich život je divoký a rovná se hledání jídla a pití, uctívají jen svého krále a náčelníky vesnic. Nemají stanoven čas jídla. Zvláštní způsob, jak dávají najevo úctu.

Jejich drobný majetek: dýky ze škeblí a jeden malý železný nůž. Obdivují truhlářství a stavbu lodí. Misionář jim dal pár železných nástrojů a oni je ctili jako zlato, na noc si je dávali pod hlavu, aby jim je někdo neukradl. Ze zbraní znají jen oštěpy z lidských kostí. Jsou však velmi mírumilovní, vyhýbají se hádkám a sporům. Nejsou hloupí, mají veselou a živou povahu. Nejsou tlustí, ale dobře stavění. Jejich vlasy. Byly tak unešeni zdejší „hojností“, že se nabídli zprostředkovat styk se svými ostrovy. Gubernador to uvítá, už dlouho

chce tyto ostrovy přiřadit k panství španělského krále. Misionář započal s jejich christianizací. Jsou skvělí potápěči; vyhazují vylovené perly, neznají jejich ceny.

Boží sláva se šíří dále, je však třeba misionářských posil.

[1]

Admodum Reverende in Christo Pater Noster!

Navi, quae superioris anni literas meas ad A[dmodum] R[everendam] P[aternitatem] V[estram] ferebat hinc digressâ, advenit quae ex nova Hispania expectabatur tulitque A. R. P. V. literas, quibus novi hujus Provinciae Praesidis R. P. Antonini Fuccio, natione Siculi, socium esse jubet.

Cum eo ergo Provinciae visitandae intentus, eam illius partem, quam Pictorum Regionem vocant, peragravi. Insulis tota constat praegravibus, ex quarum una ad aliam per maria magnis fluxibus et refluxibus obnoxia navigatur. In his septuaginta septem Christianorum millibus, in hisque salutem eorum procurandis quadraginta et unus Sacerdotes nostri praesunt cum duobus Fratribus, qui temporalium curam habent. Fateor tenerrimo me commiserationis sensu in oppidis singulis affectum fuisse pauperum Indorum statum considerantem, quorum adhuc multi cum aeternae suae salutis periculo, Sacramentis Ecclesiae minimè procurati decedunt ob Sacerdotum videlicet paucitatem, quorum plurimi binis oppidis praefecti, dum ad unum salutis incolarum causa accedunt, in altero missi Sacerdotis praesentia ob distantiam destituti in exiliis morte abripiuntur. Quem quidem affectum auxit adhuc aliorum plurimorum in insulis, quas Pais vocant, insulis Latronum quidem vicinis, sinè tamen aliquo cum eis[!] commercio agentium, hoc demum anno evidentiùs comperta destitutio. Res ità se habuit.

Dum Provinciam cum Provinciali, ut dixi, visitando obiremus – ecce tibi! – in ultimo ac Australiore insula Pictorum Orientaliorum, quam Samal vocant, oppido Guivan vocato viginti novem Palao (ita gentem vocant) reperimus, quos ventorum Orientalium, quos brisas vocant, à mense Decembri usque ad Majum hic magno impetu maria occupantium vehementia trecentas ipsas leucas ab insulis suis abreptos in praedictum insulae Samal oppidum, duobus phaselis seu naviculis minoribus, quas hic paraos vocant, vectos ejecerat. Casum ita accidisse referunt.

Ex una in aliam suarum insularum proficiscebantur personae omnino quinque supra triginta (qua de causa ipsi, adhuc utpote linguae hujatis ignari, non explicant), cum repente obortus ventus validior accessum ad insulam, quam petebant, imò reliquas omnes confines denegavit. Itaque in altum abrepti frustra multoties terram repetere, frustra aliquod notorum sibi littorum insularumve accedere enixi sunt, septuaginta ipsis diebus ultro citroque ventis jactantibus et accessum negantibus inutili labore consumptis, donec tandem omni jam insularum suarum consequendarum spe et cibo potuque penitus destituti ac macie prope jam consumpti, vento se permittere et ad terram, quaeque demum in Occidente occurreret, appellere statuerunt. Cum ecce! In conspectum veniunt illius quam dixi insulae oppido Guidan adverso littori accedentes et ab incolarum oppidi uno in ripa maris stante conspiciuntur, qui statim ex navicularum factura, hic planè non usitatarum, quid res esset suspicatus[!], canalem seu sinum maris, quo syrtes et brevia quae recto cursu petebant, declinarent, manu linteoque indicabat. Sed illo vix conspecto, pavore ingenti occupati missi altum repetere coeperunt, mox tamen vento adverso versus littora iterum appulsi. Cumque iterato viam syrtibus declinandis homo signis monstraret, altero adhuc conatu in altum regredi commisi sunt, sed frustra, vento viam regrediendi omnem intercludente. Itaque ubi littori proximiores facti sunt, nec tamen viam, quam spectator indicabat, capiebant, manifesto in brevia impingendi periculo, mari se Guivananus commisit natatuque ad navicularum alteram tetendit, viam brevibus evadendis gubernator ostensurus. Sed vix ad naviculam

pervenerat, cum quotquot ea vehebantur viri aeqve ac mulieres infantulis onustae in mare se projecerunt et ad reliquam naviculam adnatarunt, unum sibi ignotum hominem fugientes, qui ubi se solum in navicula vidit, natatu fugientes secutus et jam in secundam naviculam ascendes, eam versus sinum brevibus immunem dirigere coepit, vectoribus antiquis jam nihil moventibus, seque jam tanquam captos victoris arbitrio permittentibus.

Ità eos securo tramite ad littus advexit ipso die SS. Innocentium 1696²⁸⁷ navique excscendentes ipse et qui accurrerant incolae, vino ciboque oblato refocillare aggressus est et palmarum quidem hujatum (quas coccas vocant) fructus, qui cibum castanearum ferè carne similem, sed oleosiorum, simulque potum abundantem aquae saccharo dulcoratae similem praebent, avidissimè sumpserunt, sed orizam aquâ elixam (quae hic ac totâ Asiâ panis loco est) admirabundi inspexerunt, granaque singula seorsim arrepta intuentes, mox abjecerunt, quod vermiculorum genus quoddam esse falsò crederent; ubi vero radices majores, quas palavan vocant, avi illic radicibus similes, sed praegrandes, allatae sunt. Ibi verò gaudio tripudiabant avidissimeque sese eis explebant.

Interim advocatae fuerunt mulieres duae, similiter olim ventorum vehementiâ in oppidum idem appulsae, quae interpretes agerent, quod jam linguae hujatis aliquantum [2] gnarae essent, per quas ea demum, quae inferius dicam, declararunt. Earum alteram mox ut sui indicia eis praebuit cognatam suam agnoscentes, illacrimati sunt. Re tota ad unum ex nostris Patribus, qui oppidi Guivan curam habet, delatâ, eos in oppidum ac mox ad se adduci jussit, in cujus conspectum simul ac venerunt, humi se omnes prostraverunt ex reverentia, qua oppidani cum Patre loquebantur, Regem eum totius oppidi, è cujus nutu vita sorsque imposterum sua penderet, aestimantes, vitam nimirum ac misericordiam ea corporis prostratione orantes. Sed ille misellorum afflictione teneriùs commotus vicissim blanditiis parvulos (qui octo omnino erant tresque ex eis adhuc ex matrum uberibus pendentes) animare, caeterisque omnem opem auxiliumque et quae eis necessaria esset offerendo, omnes consolari adnixus est. Oppidani verò certatim à Patre petere, ut eos in domos suas adducere deque necessariis ad victum vestitumque eis providere, imò constanter eos domi suae habere eorumque curam agere sibi liceret, quod ea demum lege eis Pater concessit, ut non singulos, sed binos, qui aliquem percuperet, haberet, ne soli ac sinè linguae periti consortio agentes, maestitia tabescerent, ac, qui matrimonio juncti erant, ut erant aliqui, ab invicem ne abstraherentur. Triginta omnino supererant, nam quinque cibi inopia ac navigationis tam prolixae malis reliquis in mari defuncti fuerant, quibus aliquod ab eorum appulsu diebus senex alius accessit, in ipso oppido Guivan mortuus, prius tamen Sacris baptismi aquis ablutus.

Narrant ergo isti insulas, ex quibus oriundi sunt, esse numero 32, quas quidem à Marianis non longè distare, navicularum, quibus advecti sunt, similitudo, velorumque, quibus utuntur, uniformitas ostendit. Australiores verò esse et circa decimum aut undecimum latitudinis Borialis[!] gradum sitas; inde colligitur, quod rectò ipsi cursu ab Oriente in Occidentem delati sunt, cumque in oppidi Guivan contermina appulerint, sub eodem cum illo oppido parallelo sitas esse conjicitur. Insuper earum unam esse eam, quam annis superioribus navis Philippinica ab ordinario suo cursu (qui sub parallelo 13 gradus est ab Oriente in Occidentem) inter Austrum Occidentemque deflectens à longè conspexit, nunquam alias visam ac proinde ab aliis insulam Carolinam, ab aliis D. Barnabae, à Regis nostri, cujus auspiciis, et D. Apostoli, cujus festo die conspecta est, glorioso nomine appellatam; moxque iterum anno ipso elapso 1696 navis hinc in insulas Latronum²⁸⁸ profecta et tempestatis vi à cursu suo abrepta conspicata fuit. Eam ac reliquas, si quae forte ei conterminae essent, multoties insularum harum Gubernator perquiri, à nave annis ferè singulis in Marianas tendente jusserat, sed frustra, DEO nimirum illarum gentium manifestationem ac, ut speramus, in brevi futuram conversionem ad haec usque tempora reservante.

Ex 32 insulis solas tres hominum habitatione destitutas, volucrum solùm nidificationi servire dicunt, reliquas incolis omnino numerosis refertas, quorum de numero si interrogentur, arenae aut pulveris cumulus manu arripiunt ostenduntque, tantam esse hominum multitudinem indicare volentes. Earum nomina esse ajunt: Pais, Lamululuzur, Saraon, Yaoropie, Valayyay, Satavan, Cutac, Yfaluc, Piraulap, Yati, Pic, Piga, Lamurrec, Puc, Falait, Caruvaruvong, Ylatu, Lamuliur, Tavas, Saypen, Tacaulap, Rapiyang, Tavon, Mutucusau, Piyalu, Olotan, Palu, Cucumiyat, Pigalucunung. Quae verò volucris habitatae sunt, has: Piculat, Hulatan, Tagyan. Omnium principem insulam esse dicunt Lamurrec, ubi nimirum insularum omnium Rex habitet, cui pagorum omnium praesides subjecti sint. Horum ergo unus cum uxore sua, quae Regis filia est, huc appulit et ambo quamvis seminudi, aspectu tamen suo agendique modo nobilitatem suam faciunt manifestam. Vir toto corpore variis pictus est lineis, figuras varias formantibus, viri alii raris tantum hinc inde lineis, pluribus alii, alii paucioribus; faeminae puerique nullis. Ex 29 enim, qui superstites sunt, 19 ipsi sunt masculi, decem faeminae, infantes omnino tres. Aetas eorum varia, alii senes, alii juvenes, alii mediae aetatis. Aspectus et faciei color non valde ab hujatibus incolis discrepans; vestiendi modus in viris subligaculum seu leve ad renes et partes corporis verecundiores praecinctorium, fasciae modo ventri et cruribus hinc inde circumligatum et sesqui ulna linteae grossioris, vel aperto in medio foramine capiti immittendo adaptato, ante ac utro defluens, vel adductis parte anteriori ac colligatis extremitatibus temerè à tergo dependens. Idem quoad humeros et pectus faeminis thorax, sed acinctura ad genua linteum paulò longius aliquoties (bis vel ter) ventri ac femoribus circumductum. Idioma omnino ab hujatibus idiomatis, imò et ab eo, quod Marianis insulis familiare est, distinctum, aliquatenus tamen in pronunciandi modo Arabico persimile. Quae reliquarum princeps est faemina, annulos collique ornamenta varia gerit, alia è testudinis corio (hic carey vocant), alia ex ignota nobis materia, succino flavo aliquantum persimili, sed minimè transparente. Modus, quo in mari victum sibi ipsis 70 diebus parabant, iste erat. Corbem quendam ex lignellis rariusculis funiculis quibusdam in cancellorum modum inter se colligatis confectum, orificio ex amplo in angustum desinente (qui nimirum piscibus ingredienti facultatem concederet, egre[3]diendi verò adimeret) in mare ex naviculis demittebant piscesque sponte ingressos eximebant edebantque, aquam verò pluviis è caelo cadentem corticibus coccorum (quos palmae hujatis fructus dixi) humani cranii figura ac magnitudine excipiebant bibebantque.

Nullas suis in insulis vaccas habent, adeoque conspectis iis, quae in oppido herbam passim carpebant, fuga sese proripere parabant, uti et ad caniculae, quae in Patris Nostri domo erat, latratum, nullas quoque norunt feles, cervos nullos equos, nulla in universum animalia terrestria, quin et aves, si gallinas tantum (quarum tamen ovis non vescuntur, licet vescantur gallinis) excipias, et aves quasdam maritimas piscatrices. In tanta rerum inopia hilares sunt suaeque sorte contenti, quin et suos habent cantandi ac tripudiandi modos, non prorsus omnis artificii expertes; cantum enim artificiosis manuum brachiorumque motibus in omnibus simul una cantantibus seu toto choro uniformibus associant, non equidem inconcinne, sed tamen barbarè seu rusticè. Magna eos tenet admiratio civilitatis ac politiae Europaeae rerumque nostratium omnium, utpote illis incognitarum, non modo rituum Ecclesiasticorum ac ejus, qua Sacra ac Divina officia peraguntur Majestatis, sed etiam aliorum, v. g. modi nostratium musicorum in cantando, saltando ac aliis hujusmodi Hispanis usitatis, sed praesertim armorum bellicorum et pulveris pyrii instrumentorumque ipsorum, praesertim psalteriis, imò et coloris Europaeorum omnino candidi, nam ipsi et hujates subfusci sunt. Nullam, quod hactenus ex eis elicere licuit, Dei habent claram cognitionem, nulla idola, quae aliquem cultum eis dando adoraverint, nihil denique praeter vitam omnino barbaram, cibo et potui quaerendo intentam, nisi quod Regi et pagorum praesidibus magnam habeant venerationem, promptis omnino obediant. Nullas etiam habent stas edendi ac bibendi horas, sed ubi aliquid esculenti poculenti inveniunt, si fament sitiuntque, comedunt ac bibunt, sed parum quavis

vice; neque enim una aut duabus comestionibus toti diei provident. Venerationis ac officii genus eis familiare est arrepta ejus, quem venerantur, manu aut pede, faciem sibi totam ea velut perungere, suaviter videlicet per faciem totam circumducendo.

Inter pauperrimam supellectilem suam attulerant ascias quasdam non ex ferro, sed ex prae grandi conchilio, quod hic baclobo vocant, fabricatas, et affrictu ad lapide quosdam exacuatatas, unamque solam è ferro, sed quae unius digiti majoris magnitudinem non excederet; cumque hic instrumentorum lignariae artis magnitudinem, occasione onerariae, quae in oppido fabricabatur, conspexissent, magno stupore affecti sunt, singula seorsim studiosissimè inspicientes, adeò etiam metalla eis negavit avara tellus. Cum verò Pater noster singulis ferri portionem sat grandem dedisset, magno nimirum gaudio ed exceperunt, quas tantundem eis auri largitus esset; adeo ut ubi ad somnum capiendum se componebat, capiti eas substernerent, ne forte dormientibus furtim auferrentur. Armorum genus aliud nesciunt, quam lanceas ex humanis ossibus confectas, suntque se ipsis valde pacifici et à rixis alieni, quod si tamen à jurgiis ad amplius quid rixa inter eos escrescat, pugnis tantum capiti adversarii impactis se vindicant, aut capillis invicem vulsis, quod tamen rarius fit, ajunt enim statim accedere alios, qui rixantes componant ac in amicitiam reducant. Nec tamen stupidi sunt aut hebetes, sed genii laetioris ac vivacis. Nec etiam corpulenti (quales Marianarum incolae), sed bene proportionati ut hujates. Capillum alunt aequè ac mulieres, pariterque utriusque à capite in humeros defluere sinunt. Ubi in Patris nostri conspectum adducendos se audierunt, colore quodam flavissimo se totos pinxerunt, quod nimirum id venustatis quoddam genus inter eos videatur; equidem rerum hìc ad victum vestitumque abunde suppetentium copiâ adeo capti sunt, ut sponte se obtulerint ad regrediendum in patriam aliosque insulanos suos huc attrahendum communicationemque inter has et illas insulas stabiliendam. Ei negotio plurimum operae collaturus videtur insularum harum Gubernator, eo etiam fine, ut regionem illam Regis nostri imperio adjungat, quod si fiat, sane quantum fidei reique Christianae propaganda ostium patebit. Eorum senior jam alias in Caragam, unam ex insularum harum provinciis vento ejectus, sed in infideles tantum montium desertorumque littorum incolas incidens, nihilque de provinciarum harum abundantia edoctus, in patriam remeaverat, et nunc huc feliciora sorte allatus est. Parvuli jam baptismi Sacramento abluti sunt. Reliqui fidei mysteria ediscunt. Sunt peritissimi urinatores nuperque piscando duas gemmas grandes è conchiliis extraxisse dicuntur, se ignorantia valoris et pretii eas in mare abjecisse.

Haec ideo ad P[aternitatem] V[estram] scribo, ut novum sibi ac Filiis suis Divinae gloriae propagandae ostium apertum gratuletur, quique tantis laboribus sufficiant, Socios submittere non omittat.

Caeterum me Sanctissimis A. R. P. V. Sacrificiis paternoque affectui commendo.
Manilae, 10. Junii 1697.

Admodum R^{dae} Pat[ernitatis] Vestrae
Servus et Filius in Christo,
Paulus Clain

MALINSKY Antonius (P.)

(1. května 1703, Praha – 23. března 1746, Manila)

ZMIŇOVÁN:

- - -

ŽÁDOSTI:

- - -

DOPISY:

- MAL I** **19. červenec 1731, Residencia de San Nicolás poblíž Mexika (Mexiko), Constantinus Caldonazzi**
Uložení: Opis: NA Praha, JS III 419/3, f. 9r-12v [9r-12r text; 12v prázdná].
Edice: - - -
Překlad: WB č. 537 [něm.] – Zdeněk KALISTA, *CvZK^l*, s. 130-136, komentář s. 229-230 [čes.] – [úryvek] Oldřich KAŠPAR, „Fragmento de la carta de Antonio Javier Malinsky del año 1731, in: *Los jesuitas checos*, s. 111-114 [šp. dle *CvZK*]

Další Malínského listy, dochované ve Weltbottu:

- WB č. 609:** **21. duben 1733, osada Cabajan, ostrov Negros (Filipíny), rektor koleje SJ v Brně** [čes.: Zdeněk KALISTA, *CvZK^l*, s. 136-140, komentář s. 231]
- WB č. 610:** **2. únor 1734, osada Cabajan, ostrov Negros (Filipíny), Constantinus Caldonazzi** [čes.: Zdeněk KALISTA, *CvZK^l*, s. 141-142, komentář s. 231-232]
- WB č. 611:** **15. březen 1735, osada Cabausklan, misie sv. Františka Xaverského (Filipíny), „Verwandte und Gutthäterin“ (příbuzná a dobroditelka – žena!)** [čes.: Zdeněk KALISTA, *CvZK^l*, s. 143-149, komentář s. 232-233]
- WB č. 652:** **28. únor 1737, Polomong, misie sv. Františka Xaverského, ostrov Leyte (Filipíny), Josephus Malinsky SJ** [čes.: Zdeněk KALISTA, *CvZK^l*, s. 149-158, komentář s. 233-234]
- WB č. 653:** **17. duben 1743, Hagna, misie sv. archanděla Michaela, ostrov Bohol (Filipíny), Constantinus Caldonazzi** [čes.: Zdeněk KALISTA, *CvZK^l*, s. 158-160, komentář s. 234-235]

MAL I

Atlantická plavba a pobyt v Mexiku před odplutím na Filipíny

Uctivě děkuje za dopis.

Obývá s jedním bratrem koadjutorem residenci sv. Mikuláše nedaleko města Mexika, která náleží filipínské provincii. Laurentius **John** obývá profesní dům v Mexiku, F. Märckl (z české provincie, dále „ČP“) rezidenci sv. Františka Borgii. Ukončil studia teologie, chystá se na závěrečnou zkoušku. Zajišťuje duchovní péči obyvatelům (Indiánům) kolem místa svého pobytu. Klesinger (ČP) zemřel v Havaně, Köller (ČP) se již vypravil s dalšími dvěma misionáři do misí v [severním] Mexiku. Část cesty je vyprovázal.

Těší ho, že dílo **Josepha Neumana** (o vzpourách Tarahumarů) se již (v Praze) tiskne. **Neuman** [82 letý] je doyenem tarahumarských misí a těší se zde velké vážnosti; nyní k němu míří jako posila nový misionář (z bavorské provincie).

Děkuje za přiložené písemnosti z Čech. Mrzí ho, co se o něm a Klesingerovi šíří v Čechách [*?patrně že kvůli zhoršení zdravotního stavu během plavby litovali odjezdu z Čech?*], bylo to zveličeno. Důvody, které byly příčinou těchto domněnek. Nyní je Malinsky zdrav, silný a spokojený. Cesta do Ameriky ho vyléčila.

Z předchozích dopisů [z Havany a Veracruzu, nedochovány] adresát patrně pochopil, jak nebezpečná a dlouhá byla jejich plavba. V krátkosti ji zrekapituluje:

Na Iberském poloostrově strávili čtrnáct a půl měsíce; z Cádizu vypluli 16. listopadu 1730, celkem plulo 57 misionářů. Jména plavidel. Minuli Kanárské ostrovy (25. listopadu), překonali oceán a spatřili Ameriku (24. prosince). Po dalších peripetiích (*casus et discrimina rerum*) dopluli do Havany (1. února 1731). V Havaně zůstali něco přes dva měsíce a poskytovali duchovní péči; zemřel zde Klesinger. Poté znovu vypluli (10. dubna) a 19. dubna přistáli ve Veracruzu.

Po pětidenním odpočinku se vypravili pozemní cestou dále (24. dubna), rozdělení na filipínské a mexické misionáře. Jeli na mulách, které vezly i zavazadla; celkem měli celkem asi 90 mul. První nocleh v opuštěné rákosové útulně. Polovic dalšího dne hledali čtyři zaběhnuté muly. Cesta pokračuje, čichové[!] a zrakové vjemy v jejím průběhu. Po čtyřech dnech viděli první osadu (Pueblo de Negros). Další cesta vede do městečka Villa de Corduba. Poté už jsou podél cesty lepší hostince, byť od sebe daleko vzdálené.

1. května potkali rektora z Puebly, který jim vyrazil naproti se sedmi vozy a kolem poledne je za mohutného zájmu přihlížejících obyvatel dovedl do Puebly. Vzhled města Puebly a zdejší jezuitské domy, především kolej Sv. Ducha. 4. května pokračovali dále do Mexika, cesta horami vedla z kopce do kopce. 6. května přišli do rezidence sv. Mikuláše (kde nyní bydlí), 7. května došli do rezidence sv. Františka Borgii. Způsob, kterým je zde uvítali Indiáni, misionáře potěšil. Přišel je uvítat mexický provinciál a další představení.

13. května vstoupili do města Mexika, zhlédli vysvěcení nového arcibiskupa; byli přijati místokrálem. Povšechná charakteristika města Mexika: rozloha, domy, ústavy SJ. Omezená výuka teologie ve městě.

Zdejší podnebí se vyznačuje klimatickými výkyvy: nyní prožívají téměř půlroční deště, které jsou podporovány okolními sopkami a jezerem. Kreolové a jejich náchylnost k „německým“ jezuitům. Tělesná konstituce Indiánů, jejich jazyk, úprava vlasů, oděv. Projevy jejich zbožnosti, alegorická procesí s hudebním doprovodem. Indiáni pracují na hlavně na poli; jejich oslava dožinek (kult sv. Isidora). Jinak je to lid primitivní (*rudis et simplex*). Jsou mezi nimi i modloslužebníci, nedávno vyvrátili jednu modlu a proti některých bylo zahájeno vyšetřování. Touží po síle od Boha, která mu pomůže toto zlo [modly] vykořenit.

Způsob, jak Indiáni loví ptáky.

Zprávy, které přivezla filipínská loď: Japonsko se už brzy otevře křesťanství [falešná zpráva]. Na ostrově Mindanao (Filipíny) pokřtěno 4 000 „Maurů“, a to pouhými dvěma jezuiti; je tu třeba posil. Žeň (nových křesťanů) je bohatá, dělníků (misionářů) málo. Území čekající na misijní expanzi.

V prosinci 1731 by měla připlout filipínská loď, která je v březnu 1732 odveze na Filipíny. Zatím je v rezidenci sv. Mikuláše, v říjnu bude skládat zkoušku z teologie a poté má vést s Märckelem a dalšími jezuiti misii nedaleko Mexika. Další informace o studiu teologie a očekávané zkoušce.

Poštovní styk s Peru není přes něj a Mexiko možný, poštu do Peru Röhrovi (z české provincie SJ) je třeba zasílat přes Seville. Těší se na dopisy. Pozdravuje a prosí o tlumočení svého listu dalším osobám.

[Postskriptum:] Pozdravy od **L. Johna** a Märckla. Očekává, že jej **L. John** navštíví.

[9r]

Epistola Patris Antonii Malinsky, Missionarii transmarini, ad P[atrem]^m Constantinum Caldonazzi Pragam, data 19. Iulii 1731.

Reverende in Christo P[ate]^r!
P[ax] C[hristi].

Revereor constantem RV^{ac} erga me indignissimum affectum, quem rursus datâ ad me die 14. Octobris anni lapsi contestabatur. Recepti eandem magna cum consolatione et gaudio anno hoc 1731°, die 17. Iulii, in Novo Regno Mexicano, in Residentia S. Nicolai ad Provinciam Philippinam pertinente ac quatuor leucis ab ipsa Mexico urbe distante.

Residentiam hanc solus et unicus incolo cum Fratre Coadjutore curam temporalium gerente. P^f Laurentius Iohn Mexici in Domo Professa degit, operarius omnibus charissimus et acceptissimus. P^f Franciscus Märckl vivit in Residentia pariter Philippina S. Borgiae. Ego in vigilia S. Ioannis Bapt[istae] secundum morem Provinciae hujus terminavi Theologiam meam; nunc solum mihi superest examen ultimum, quod die 22.ª Octobris subiturus sum; pro quo mihi à Patre studiorum Praefecto Mexicano assignatae et datae sunt quaestiones die 22ª Iunii. Pro hoc me modò dispono et simul Divina administro in dicta Residentia. Adsitam habeo populationem seu Pueblo San^a Lorenzo dictam, quam meri Indi inhabitant. Habent hi particularem suam linguam sanè difficilem, in qua „Malinsky“, dempto „k“, sonat idem quod „Maria“. P^f Klesinger, ut jam innotuerit, Havanae requiescit à laboribus. P^f Ignatius Köller, qui millies et millies salutatur innotam Provinciam, statim votorum suorum compos factus est sub adventum in Mexicum; emensis hic paucis hebdomadis cum aliis duobus Patribus, uno de Provincia Bavarica, Patre Philippo Segeser, et altero de Provincia Austriae, P^{re} Ioanne Gratzhofer, ad gentilium Reductiones discessit die 17. Iunii, nempe ad Pincos²⁸⁹, [9v] 700 ferè leucis Mexico distantes. Comitatus hos sum per frustum viae ac inter lacrymas nobis valediximus. DEUS tribuat eis omnia bona!

Magno solatio percepi ex epistola RV^{ac} opusculum Patris Iosephi Neuman²⁹⁰ jam sub praelo esse. Senissimus ille Provinciae hujus Mexicanae Professor et veteranus Tarahumarum Missionarius adhuc dum vivit ibidem loci, qui nunc ex novis Missionariis accepit unum ex Provincia Bavariae, emeritum jam in saeculo Parochum per annos complures, P^m Casparum Stiger, per quem Eidem scripsi et quandam Provinciae Bohemiae ac praeprimis promoti opusculi sui notitiam dedi. Aestimativissimus est hic senex.

Multum etiam me solabatur RV^a transmissione et communicatione supplementi anni praeteriti respectivè. Sperabam ego aliunde Catalogum, sed permaneo in spe sinè re. Patientia! Quod verò RV^a de me et de Patre Klesinger meminit, aliquantum mihi dolori erat, quòd tantus et talis rumor omnino in provincia diffusus et sparsus videatur.²⁹¹ Saepe ex musca fit elephas. Fateor aliquid omnino fuisse; et quid mirum, quòd inter tantorum climatum, maris terraeque mutationes natura aliquantum labefactetur? Ast in re nè remotum quidem currebat periculum. Accessit ad hoc etiam facilis boni hominis Medici credulitas, et non sat perpensa determinatio. Ego – DEO laudes! – non modò sanus et incolumis, verum fortis et robustus contentissimusque vivo. Ecce, mi amantissime Pater, quam efficax remedium convalescendi sit vera et prompta ac certa expeditio ex Europa in Indias! Quòd si haec citius obtigisset, pauciores fortè infirmati fuissent et retro respexissent.

Sed ad alia transeamus. Haud dubiè RV^a jam innotuerit, partim ex datis Havanâ, partim ex Vera Cruce, felix, etsi diuturna et nonnulla inter manifesta pericula, transacta navigatio; quam nihilominus pro securiori brevissimè communico, et ea, quae terrestri itinere acta evenère, ac de facto innotescere non poterant, pariter notifico.

^a San || *corr.* PZ; Sant ms.

Consumptis in Iberiae partibus mensibus quatuordecim cum dimidio, mense tandem Novembri, die videlicet 16^â anni 1730, vela fecimus ex portu Gaditano, Missionarii Philippini et Mexicani 57, in navigio Regio bellico Plandon dicto, comitante altero similiter Regio et bellico, San Stephan cognominato. Feliciter progrediebamur et insumptis decem navigationis diebus, [10r] die nempe 25^â Novembris, Divae Catharinae sacrâ, insulas deteximus Canarias, et his feliciter superatis altum ingressi sumus vastumque oceanum. Die tandem 24^â Decembris, in vigilia Nativitatis, 39° navigationis nostrae die, sub meridiem terram deteximus Americae, quae deinceps non tam facilè è conspectu nostro venit, ac tandem post varios casus, post tot discrimina rerum, mirabiliter saepe ac speciatim à Divina Providentia conservati, die 1^â Februarii, in vigilia Purificationis Beatissimae Virginis, portum Havanensem ingressi sumus, ac consumptis Havanae copiosos inter labores et Sacramentorum, praepriis Poenitentiae, Quadragesimae tempore administrationes mensibus duobus cum diebus aliquot, requiescente ibidem à laboribus amantissimo Patre Ioanne Klesinger, die 10^â Aprilis rursus vela fecimus in dicto navigio Plandon, committantibus nos aliis duobus Regis navigis Retico et Arancaja dictis, ac decimo navigationis nostrae die, videl[icet] die 19. Aprilis, portum Verae Crucis et deteximus et ingressi sumus, ac navigationem nostram (DEO laudes!) feliciter terminavimus, etsi nos in Philippinas longior adhuc maneat.

Exactis in portu Verae Crucis quinque solùm diebus, iter terrestre auspicati sumus die 24. Aprilis sub meridiem, in duas divisi partes: Mexicani in aliam, nos itidem in diversam exivimus à Vera Cruce Philippini, universim cum sexaginta quatuor mulis, quarum pars pro lectisterniis, pars pro nobis deferendis deserviebat, aliae copiosae cum cistis et oneribus paulò pòst sequebantur, ac ferè ad numerum nonagesimum ascendere concessae nobis à Serenissimo Rege nostro bestiae. Hospitium primum, in quo pernoctandum nobis erat, quatuor leucis à Vera Cruce dissita, deserta, et ex palmis cunnisque instructa, penè illustris et perspicua obtigit casa, accommodatis sanè Missionariis debita. Mulae pabulum suum in campo quaerebant; hinc evênit, ut dum die subsequo maturè nos itineri accingere voluissemus, quatuor nobis defuerint, in quibus conquirendis medius dies consumptus est. His tandem inventis progrediebamur, et quidem diebus aliquot continuis inter montes, silvas, et deserta; interdum tamen aromatum latè diffundentes odorem amoenas et deliciosas transivimus vicinias; caeteroqui, praeter arbores et caelum, montesque et saxa, quod oculus recrearet, non erat. His demum superatis desertis, quarto ferè peregrinationis nostrae die, primùm divertere licuit [10v] in populatione seu Pueblo de Negros dicto, in quo meri, paucos si excipiam, nigri sunt incolae, sanè affabiles, sub protectione et Ecclesiae suae Patrono Sancto Laurentio. Illic loci prandiolo refecti sumus ac rursus iter nostrum prosequabamur. Pervenimus sub vesperum in civitatulam Villa de Corduba dictam, ac deinceps meliora invenimus diversoria, etsi ab invicem longè distantia, adeò ut etiam intrà diem quatuordecim leucas conficere debuerimus; sed haec rariùs.

Die 1^â Maji obvius nobis factus est Reverendus Pr Rector Angelopolitanus²⁹² cum septem curribus, partim quatuor, partim sex mulis junctis, nosque sub meridiem accurrente numerosâ gente, spectantibusque è domibus etiam principalioribus personis, in urbem induxit magna cum solemnitate. Angelopolis urbs est post Mexicum principalior in hac America Septemtrionali, Ecclesiis celeberrimis et domibus ac aedificiis elegantibus adornata. Nostri in ea domicilia tria aut quatuor numerant, inter quae principalius est Collegium, quod nos incolimus, Sancti Spiritûs, peramplum sanè et affabre elaboratum, ad normam Germanicam fabricatum. Exactis hac in urbe duobus diebus, iter nostrum Mexicum prosecuti sumus die 4^â Maji. Integro die subsequo inter montes jam ascendimus, jam descendimus. Die 6^â Maji sub continua campanarum compulsatione Residentiam S. Nicolai (cujus ego nunc indignus incola sum et Missionarius) ingressi sumus. Subsequo verò die, qui erat 7^â Maji, in Residentia pariter Philippina S. Borgiae feliciter appulimus. Memorandus hîc venit modus, quo nos Indi nostri

advenientes exceperunt. Notabili spatio erectis ex palmis variis portis triumphalibus, obviam exivère duo comicè et variè adnatorum Indorum chori cum citharis aliisque instrumentis, qui appropinquantibus nobis saltitabant, ac procedentes inter continuum pariter campanarum compulsum et cithararum concentum, in Ecclesiam nos introduxerunt ibique varios ac artificiosos exercebant saltus et exhibebant. His demum in Ecclesia finitis, rursus intrà Residentiam collecta, et consecuta ex [11r] adventu nostro explicabant gaudia, non absque ingenti nostrùm omnium consolatione. Ipsemet etiam Reverendus P^f Provincialis Provinciae Mexicanae statim cum honoratioribus quibusdam hospitibus et domiciliorum nostrorum Superioribus advolavit, nosque hi omnes magno cum affectu et charitate religiosa exceperunt.

Die Sacro Pentecostes²⁹³ uti Angelopolim, ità Mexicum ingressi sumus, dieque hoc adstitimus Consecrationi Reverendissimi Neo-Archiepiscopi Mexicani, quae functio solenniter peracta est; tertio verò Pentecostes festo apud Viceregem favorabilem prorsus obtinimus audientiam. De Mexico civitate, praeter ea, quae aliunde ex historiis constant, memoranda peculiaris non veniunt. Urbs est omnino grandis et tanta, quanta medietas Pragenae[!], populosa, sub gradu 19° sita. Princeps in America hac Septemtrionali, domos celebres et copiosa eaque speciosa Religiosorum claustra numerat. Societas praeter Domum Professam et duo Collegia numerat Seminaria duo, quorum unum penè numerosum est; Theologia tamen non nisi Nostris traditur intrà Collegium, nec ullus Saecularium accedit, qui eandem, uti et alias complures Facultates frequentant in Universitate, in qua unus solùm è Nostris, Doctor promotus; docet Suaristicam²⁹⁴. Est is P^f studiorum Praefectus Collegii Sanctorum Petri et Pauli.

Clima terrae non adeò salutare est et diversissimae intrà diem habentur aëris mutationes. Nunc continuas ingruunt pluviae et tempestates, quae continuis ferè sex mensibus durant, et id quidem ob frequentem montium, quibus Mexicum cingitur, exhalationem, et vicinam ingentem lacunam, quae civitati et domibus admodum noxia est. Illi, qui ab Hispanis originem trahunt et hîc nascuntur, criolii vocantur, respectu Nostrùm, praepriis Germanorum, admodum affabiles. Indi Regni hujus, non proceras staturae, verùm admodum robusti et fortes sunt. Linguam habent propriam et, ut dixi, sanè difficilem. Incedunt plerique, saltèm adultiores, capite in medio raso, et non nisi ex partibus defluentibus capillis. Vestitus eorum ordinarius est tunica larga ex tela variegata et larga, indusii instar. Potiori ex parte sunt affabiles. Specialem cultum Sanctissimo exhibuère illi in [11v] processu theophorico, plùs quàm centum industriâ suâ et modo floribus ac variè adornata diversissimorum Sanctorum gestantes pegmatiola, inter continuum instrumentorum suorum, quae similia sunt nostro, Germanicè Zinck dicto²⁹⁵, et tympanorum sonitum. Hi tempore messis, quae mense Iunio ingruit, in campo assiduè laborant, et dum jam ad calcem devenitur, è templo statuam S. Isidori rustici inter copiosa circumvolitantia vexilla efferunt, ac demum inter laetitias et plausus redeunt, Supremae Majestati gratias reddentes. Gens haec caeteroquin rudis et simplex est. Cùm verò sua tritico etiam non desint zizania, nonnulli eorum in adsitis statim montibus et saxis occultas suas exercere adhuc non desinunt idolatrias. Ità proximè ereptum idolum ex lapide, in Residentia S. Nicolai concuti fecimus et actu in certos inquiritur, qui in monte et saxo statim Residentiae adsito similia exercere notati sunt. Tribuat mihi Divina bonitas, ut saltèm quod in vicinia malum viget, exstirpare et eradicare valeam.

Rarus etiam Indis illis aves capiendi modus est. Solent hi, praepriis pueri, se totos quantos aquae immergere ac advenientes et appropinquantibus aut bibendi aut se refrigerandi causâ aves evibratâ repentè manu capere. De reliquo ad alia non adeò habiles inveniuntur.

Cum ultimo navigio, quod de Philippinis advenerat, anno lapso, videl[icet] 1730, notitiam acquisivit Reverendus P^f Superior noster Iaponiam jamjam aperiri²⁹⁶, ac summâ hujus ingrediendae spe nos solabatur. Tribuat hoc Divina bonitas! Sufficientes nos manent labores. Nunc recenter in Missionibus nostris in Regno et insula Mindanao quatuor millia Maurorum baptizata sunt à duobus Patribus, qui ob defectum Missionariorum plures Sacro

fonte abluere non valuerunt; idcirco continuas Missionariorum praestolantur suppetias. Verè messis copiosa, operarii autem pauci. Exspectant nos Philippinae, Carolinae, Marianae insulae, Mindanaum ac ipsa Iaponia.

Nos unicè anhelamus et exspectamus adventum navis Philippinae, quam mense Decembri adfuturam speramus, ac demum DEO auxiliante, mense Martio anni venturi [12r] 1732^{di} vela facturi sumus. Interea temporis hîc occupamur; ego dispositione Patris Superioris interim hîc in Residentia dicta S. Nicolai moror, et peracto mense Octobri examine ad administrandam interim Missionem Deskuko dictam, septem Mexico distantem leucis, cum Patre Märckl aliisque tribus aut quatuor Sociis transibo. Amplus sanè ibi laborandi campus est et operosè expetitur. Cursum meum theologicum secundùm morem Provinciae hujus terminavi (DEO laudes!) cum aliis in vigilia S. Ioannis Baptistae²⁹⁷ et cùm in tempore non advenerimus, tardiùs meas pro examine Professionis accepi quaestiones, quas die 22^a Junii assignaverat R^s P^f Praefectus supremus studiorum Collegii Sanctorum Petri et Pauli Mexici, adeoque et dies examinis cadit in 22^m Octobris. Cedat ità, ut ad majorem DEI gloriam, animae meae proximorumque salutem conducatur! Et haec sunt, quae in praesenti communicanda se obtulêre.

Quod concernit correspondetiam cum P^{re} Röhr, ad me epistolae dirigi non possunt, quia nulla abhinc in Perù datur occasio, sed statim Gadibus Carthagenam in Americam expediuntur ea, quae ad hoc Regnum pertinent. Idcirco doleo, quòd hac in parte, ùt libentissimè vellem, servire non valeam. Ibunt chartae, si eas tam pro me, quàm pro illo, directè inscripserit R^o P^{ri} Procuratori Generali Indiarum Occidentalium, Seviliam, cum inscriptione, quam hîc accludo Hispanicè, praedicto P^{ri} Procuratori paucis lineolis earum expeditionem commendando. Multùm gaudebo et recreabor epistolis RV^{ae}. Hanc verò meam, supplico, cum submississima commendatione R^o P^{ri} Moderatori Provinciae, R^o P^{ri} Collegii Rectori, R^o P^{ri} Secretario ac inclytae demum Domui Clementinae communicare velit, et singulos millies et millies salutare, meque omnium ardentissimis memoriis commendare non gravetur, qui quoad usque vixero, semper memor vivam, ac emoriar.

Omnium, ac praeprimis RV^{ae}
devinctissimus in Christo Servus,
Antonius Xavier Malinsky S. I.

Ex America Septemtrionali, ex Novo Regno Mexicano et Residentia S. Nicolai,
die 19. Iulii a[nn]o 1731.

P. S.: P^f Laurentius John et P^f Franciscus Märckl salute plurimâ unà mecum reverentur inclytam Provinciam. Invitavi P^m Laurentium ad dies aliquot et omnino gratissimum ei accidit; aderit itaque proximè ad capiendam auram recentiorem. Mittam pro eo equum usui meo concessum. Recolemus amantem totius Provinciae ac speciatim RV^{rae} memoriam.

NEUMAN Josephus (P.)

(5. srpen 1648, Brusel [Belgie] – 1. květen 1732, Caríchic [Mexiko])

ZMIŇOVÁN:

BOR I, BOR II, BOR III, EYM IV, EYM V, GIL I, ILL III, KAL II, KLE II, KLE IV, KLE VIII, KLE XII, KLE XIV, KLE XV, KLE XVI, MAL I, STR XIX, STR XXIV, STR XXV, TIL I

ŽÁDOSTI:

15. leden 1678, Telč (ARSI, FG IX 756, f. 126-127).

26. leden 1678, Telč (ibid., f. 131).

2. duben 1678, Praha (ibid., f. 138).

[Ve svých dvou žádostech (tamt., f. 129-130 a f. 132) Jos. Neumana doporučuje E. de Boye.]

DOPISY:

NEU I

15. únor 1681, Coyáchic (Mexiko), ?^a

Uložení: Opis: MZA Brno, G 11 557/6, f. 37r-v [obojí text].

Edice: - - -

Překlad: [úryvek] Luis GONZÁLEZ RODRÍGUEZ, *Tarahumara. La sierra y el hombre* (México 1982), s. 191. [šp.] – [úryvek] Luis GONZÁLEZ RODRÍGUEZ, *Joseph Neuman, 1648-1732: historiador y etnógrafo de la Tarahumara*, in: IAP 20 (1986), s. 147; přetisk: *El noroeste novohispano en la época colonial* (México 1993), s. 302. [šp.] – [úryvek] Luis GONZÁLEZ RODRÍGUEZ, *Joseph Neuman: un mexicano desconocido (1648-1732)*, in: *Anales de Antropología* 23 (México 1986), s. 246 [šp.].

NEU II

20. únor 1682, Sisoguíchic (Mexiko), ?^b

Uložení: Opisy: „S“ Strahovská knihovna Praha, DH IV 5c, s. [!] 1-15 [1-14 text; 15 prázdná]; „N“ SOkA Náchod, LS Broumov 472, f. 567-613.

Edice: [úryvek] Jiří [K.] KROUPA, s. 203-205.

Překlad: [úryvek] Václav BAHNÍK a Simona BINKOVÁ, in: *Česká touha cestovatelská*, s. 409-418 [čes.] – [úryvky] Luis GONZÁLEZ RODRÍGUEZ, *Joseph Neuman, 1648-1732: historiador y etnógrafo de la Tarahumara*, in: IAP 20 (1986), s. 148nn.; přetisk: *El noroeste novohispano en la época colonial* (México 1993), s. 303nn. [šp.] – [úryvky] Luis GONZÁLEZ RODRÍGUEZ, *Joseph Neuman: un mexicano desconocido (1648-1732)*, in: *Anales de Antropología* 23 (México 1986), s. 246nn. [šp.] – [úryvky] Oldřich KAŠPAR, *Los jesuitas checos en la Nueva España 1678-1767* (México 1991), s. 91nn. [šp.].

NEU III

29. červenec 1686, Sisoguíchic (Mexiko), Franciscus Stowasser^c

Uložení: Opis [pořízen adresátem]: NA Praha, JS III 419/3, f. 120r-121v [120r-121r text, 121v dopis Franciscus Stowasser, Litoměřice → Georgius Klein, rektor koleje v Chebu, 8. únor 1688 (text, adresa a pečeť), opis Neumanova listu je součástí tohoto dopisu].

Edice: - - -

Překlad: WB č. 32 [něm.] – Mauro MATTHEI O.S.B. (vyd.), *Cartas e informes de misioneros jesuitas extranjeros en Hispanoamérica*, in: *Anales de la Facultad de*

^a KROUPA (s. 72) uvádí jako adresáta E. de Boyeho. Je to možné, avšak nenašel jsem pro to žádný důkaz.

^b HAUSBERGER (s. 255) uvádí „Brief an den R. Prov. der Böhmischen Provinz“. Nevím, odkud informace pochází, ani v jednom ze dvou českých rukopisů není adresát. Pokládám za nezaručené.

^c Dle WB I-1, s. 102.

Teología de la Universidad Católica de Chile 20 (1968/69), s. 201-206 [šp.] – [úryvek]
Václav BAHNÍK a Simona BINKOVÁ, in: *Česká touha cestovatelská*, s. 418-420 [čes.] –
Josef KOLÁČEK, *OT*, s. 41-49 [čes. dle WB]

NEU IV

6. červenec 1693, Echoguita (Mexiko), Simon Boruhradsky

Uložení: **Originál:** MZA Brno, G 11 557/6, f. 19r-v [*obojí text*].

Edice: - - -

Překlad: - - -

NEU V

**15. duben 1724, Caríchic (Mexiko), český provinciál
[Franciscus Retz]**

Tiskem: Epistola P. Josephi Neymann ad Rev. P. Provincialem Provinciae Bohemicae, in:
NEUMAN, *HS*, s. 3-6. [*Editio princeps. Odtud pocházejí veškeré jiné přetisky včetně této edice.*] – Rudolf GRULICH, *Der Beitrag...*, s. 192. – Luis GONZÁLEZ RODRÍGUEZ, *Révoltes des Indiens Tarahumars (1626-1724)* (Paris 1969), s. 1-5.

Překlad: Bohumír ROEDL, *Kronika Josefa Neumana o povstání Tarahumarů*. Diplomová práce FF UK. Praha 1972 [čes.] – Luis GONZÁLEZ RODRÍGUEZ, *Révoltes...*, s. 1-5 [franc.] – Luis GONZÁLES RODRÍGUEZ-Joaquín DÍAZ ANCHONDO, *Historia de rebeliones en la Sierra Tarahumara (1626-1724)* (Chihuahua 1991), s. 11-13 [šp.] – Simona BINKOVÁ, in: Joseph NEUMAN, *Historia de las Sublevaciones...*, s. 89-92 [šp.] – Dle Simony BINKOVÉ (*HEP*, s. 194, pozn. 18) existuje nevydaný anglický strojopis překladu, který pořídila Marion REYNOLDS. Herbert E: Bolton Papers, Bancroft Library, University of California, Berkeley.

NEU I

Opis, snad většiny Neumanova dopisu, obsahuje více písařských chyb. Několik úseků bylo při nedávné rekonstrukci zakryto novou vrstvou papíru, což zhoršilo čitelnost.

Popis cesty z mexické metropole na sever, do misí Tarahumary

Dorazil živ a zdráv do Mexika a mezi prvními povinnostmi píše tento dopis. Zaslal obšírnější zprávu o námořní i pozemní cestě a poslal ji opakovně přes Řím do Čech [u nás zřejmě nedochována; leč může být nalezena v německých archivech, neboť Neuman píše, že ji adresoval německému asistentovi]. Tento dopis posílá přes Cádiz a píše stručně, neboť rozsáhlejší dopis by kvůli dražšímu poštovnímu mohl ve Španělsku uvíznout.

V Mexiku pobyl pět či šest týdnů, věnoval se duchovním cvičením, aby se připravil na misionářské poslání, a 18. listopadu 1680 vyrazil s Janem Ratkayem (z rakouské provincie SJ) na sever.

Po dvaceti dnech dospěli do města Zacatecas (8. prosince), ve kterém je malá kolej SJ. Cesta vedla neobydlenou a neplodnou pustinou; spali pod širým nebem, neboť po cestě nejsou žádné hostince a jen málo indiánských osad. Po jednodenním odpočinku pokračovali do města Durango, kde se osm dní zdrželi jako hosté biskupa. Odtud vyrazili 27. prosince na cestu nebezpečným územím („nepřátel a odpadlíků od víry“) ve skupině asi 20 světských osob a došli do misie Papasquiario, kde byli zdrženi náboženskou slavností spojenou s hrami a býčími zápasy.

Po jejich skončení pokračovali dále na sever; nepřátelské Indiány našťestí nepotkali, našli však jejich luk a dva dny po jejich průchodu bylo na cestě zabito pět Španělů.

Popis těchto vzdorných Indiánů: jejich vzezření, zbraně, strava (mj. lidské maso a krev), kočovný život a obratnost ve zdolávání hor. Přepadávají pocestné, vyskakují s pokřikem na jejich koně a muly.

Došli do města Parralu, známého zlatými a stříbrnými doly. Pozdravili gubernadora Nového Biskajjska, jenž zde sídlí a zajišťuje ochranu misionářů před nepřátelskými Indiány.

Poté vstoupili na území Tarahumary a prošli různými misemi, o nichž se píše v jiném listě [je-li Neumanův, zřejmě nedochovaném]. Došli do misie sv. Františka Borgii a odtud směřovali přes misii S. Bernabé do Coyachi, kde našli vizitátora misí a strávili u něj 14 dní, aby pochytili základy místní řeči.

Metody misijní práce v oblasti: rozmístění misionářů, jejich náplň práce: shromažďování Indiánů do redukci, poučení o víře, křest, pomoc nemocným a umírajícím, opatřování svátostmi. Zdejší těžko přístupná hornatá krajina. Indiáni žijí v údolích, kde pěstují kukuřici. Vzhled, zvyky, oděni, zbraně, obydlí a kočovný způsob života Indiánů.

Sám určen do misie v Sisoguichic, kam se odebere za týden. Území jeho misie bude rozsáhlé. Naděje v misionářské posily z Německa.

[37r]

*Ex literis P. Josephi Neuman ex Missione S[ancti] Ignatii inter Taraumaris,
15. Februarii 1681 in Provincia[m?] datis.*

Postquam salvus et incolumis ad desideratas tam diu Missiones appuli, inter primas curas fuit ad Reverentiam Vestram literas dare, quibus ubi gentium verser significarem, etsi enim copiosiores de omni itineris mei tum maritimi, tum terrestri successu literas et relationes jam iterato miserim in Provinciam, per Romam eas dirigens, ut securius pervenirent ad Patrem Germaniae Assistentem includens. Nè tamen et aliis viis literas promovere omitterem desiderioque Reverentiae Vestrae satisfacerem, has Gades dirigo, ut inde per postam rectam in Germaniam tendentem citius perveniant. Scribo autem propter hoc ipsum breviter et compendiosè, ne ob literarum in Hispaniis pretium moram^a patiuntur, si plus et chartae occuparent.

Relictis^b igitur, quae de navigatione in Indias usque ad portum^c Verae Crucis tum alii fusè litteris suis complexi sunt, tumque quae ante semestre[?]^a spatium fusè translata missi,

^a moram || *corr. PZ; nemoram ms.*

^b Relictis || *corr. PZ; Reictis ms.*

^c portum || *corr. PZ; portam ms.*

nunc significo me post quinque vel sex septimanas in^b Mexico transactas, promissis S[ancti] P[atris] N[ostri] Exercitiis, ut me dignè pro tanto munere disponerem, 18. Novemb[ris] ex Mexico (quae totius Americae Septentrionalis metropolis est et caput) discessisse cum Patre Joanne Ratkai ex Provincia Austriaca, unico meo in hanc Provinciam socio et in toto hoc terrestri^c itinere comite fidelissimo.

Vicesimo à discessu nostro die Zacatecas pervenimus, urbem parvam, sed ab argenti fodinis celeberrimam, ubi parvulum Societatis Collegium quinque tantum numerans personas; 100 urbs haec levcis seu milliaribus Hispanicis (quorum quodvis continet tria Italica) à Mexico – et has levcas intelligo, quotiescunque levcarum mentionem facio. Iter erat per plurima deserta hominibus loca in summa fontium aquarumque inopia, fervido interdum expositum soli ob terram sterilem nullisque arboribus consitam, de nocte saepe sub Jove frigido dormiendum, quod nulla hospitiorum commoditas paucissimique in hac via 100 levcarum Indorum occurrunt pagi, quod inde licebit colligere nos intra tres hebdomadas vix quindecim Indorum oppida aut pagos vidisse et transivisse. Ad festum B. V. Immaculatae²⁹⁸ pervenimus in praedictam^d etiam urbem^e Zacatecas, quod illic celebravimus, et post unius diei quietem^f iter persecuti fuimus Guadianum, Regni Novae Biscayae metropolim²⁹⁹, ubi octiduo detenti Episcopo, in cujus diecesi fere omnes Missiones harum terrarum^g existunt, nos praesentavimus^h, ab eo amplissimis instructi artibus et facultatibus perhumaniter habiti, etiam mensaeⁱ adhibiti, et in Collegio praemencionato[?]^j quinque personarum in festo S. Stephani³⁰⁰ pridie nostri discessus reciprocè visitati, et hoc ipso titulo quod ex Evropa advenerimus, pluris habiti. Festo S. Joannis Evang[elista]e³⁰¹ inde per infestissima Indis inimicis et à fide apostatis loca profecti sumus, ut propterea nobis Guadianae (quae urbs quinque levcis à Zacatecas distat, 150 à Mexico) aliorum comitiva expectanda fuerit et ut per regiones illas inimicis Indis expositas securè transire liceret, adjunxerunt se 20 circiter saeculares iter ad Papazquiarensis[?]^k regionem instituentes, cum quibus usque in Missionem Papazquiario, triginta levcis à Quadiano distantem, securè pervenimus, etsi recentissima^l inimicorum inciderimus in vestigia, qui paulò ante per passus quosdam oculos illac videbant[ur] transivisse.

In hac Nostrae[?] Societatis Missionem diutius quàm voluissemus detenti sumus ob festum Conceptionis, quod illic post festum Trium Regum³⁰² [?omni cum?] solennitate tribus diebus extraordinaria Missa cantatâ, concione, hastiludiis, tractationibus, ludis taurilibus et ab Hispanis vicinia praedia et villas^m praesidentibus celebratur, unde, donec haec acta forent, à Patre Missionario ulterius dimissi non sumus, quod milites quoque ex praesidio Deczegevanensis provinciae³⁰³, 7 levcis Papazquiario dissito, quorum comitiva pro ulteriori itinere indigebamus, festivitate[†] quoque illa essent praepediti. [37v] [†Itaque[?] reliqui permanserunt[?] Decegevanensium†] Missionarii, qui [† . . . tantum numero . . . eò essent†] venturi, prout etiam[†] factum est ab iis post solennitatem in Papazquiario peractamⁿ.

^a semestre[?] || *corr.* **PZ**; seniore[?] seniores[?] seniores[?] **ms.**

^b im || *corr.* **PZ**; im **ms.**

^c terrestri || *corr.* **PZ**; tenestri **ms.**

^d praedictam || *corr.* **PZ**; praeditam **ms.**

^e urbem || *in litura scr.* **ms.**

^f quietem || *corr.* **PZ**; quidem **ms.**

^g terrarum || *corr.* **PZ**; te viarum **ms.**

^h praesentavimus || *corr.* **PZ**; praesentavimus **ms.**

ⁱ mensae || *corr.* **PZ**; mense **ms.**

^j praemencionato[?] || *corr.* **PZ**; praencenionato[?] **ms.**

^k Papazquiarensiem[?] || *corr.* **PZ**; Pezen, qui attensium[?] **ms.**

^l recentissima || *corr.* **PZ**; recontissima **ms.**

^m villas || *corr.* **PZ**; villae **ms.**

ⁿ peractam || *corr.* **PZ**; peractum **ms.**

Per Missiones eorum deducti sumus quattuor; pariter nos militibus equitibus comitantibus ad 40 levcas, donec scilicet extra pericula inimicorum pervenissemus, miraculoque simile fuit in eos non incidisse, siquidem per montana et alpes quasi regionis illius proficiscentes in arcum hostilem incidimus, signum Indos non procul abesse, et in eodem illo loco duobus post transitum nostrum diebus quinque Hispanis illac iter agentes crudeliter interfecerunt.

Est haec gens inimica collectio quaedam^a ex Indis rebellibus bestiarum more viventibus. Totaliter nudi incedunt, oribus mirum in modum pictis, ut demonibus quam hominibus videantur similiores, alia non habent arma^b quam arcus et sagittas veneno infectas, in quibus eiaculandis sunt dexterrimi. Mularum equorumque carnes habent in delitiis, etiam humana carne vescuntur^c et sanqvinem bibunt. Nullis in certis vivunt locis, quotidie fere stationem mutant, ut ab insidiantibus nequeant inveniri, intra 24 horas quandoque ad 30 currunt levcas, capreis hinuleisque^d cervorum in scandendis montibus ac velocitate similes. Omnes propemodum infestant vias et itinerantes, qui in^e iterantium equos aut mulas suis clamoribus insiliant. Ex horum manibus DEUS nos binis vicibus eripuit in centum facile levcarum itinere, quod Guadianae usque in urbem Pazral[!]³⁰⁴, ab auri argentique fodinis celebris in hoc Regno, etsi parvula. Residet hic Governator Regni Novae Biscayae, quem salutavimus utpote à quo Missionarii quoad Indorum defensionem dependent plurimum.

Inde Provinciam nostram Taraumarensium intravimus per variasque Missiones transivimus, de quorum statu, initio et progressu Reverentia Vestra copiosiora intelliget ex literis per Romam missis, ad quas me revoco. Quadraginta levcis à Pazral[!] incipiunt novae Missiones Taraumarensium gentilium sic revocatae, quod ante sexennium huc primo Nostri intraverint, multique adhuc his in sevis^f ethnici reperiuntur nondum reducti. Prima Missio est S. Franc[isci] Borgiae, ad quam cum perveni, exultavi tandem me illud pervenisse, ubi mihi pro gloria DEI laborandum et patiendum erit. Quievimus illic die uno cum Patre Missionario, tres Indorum pagos vel oppida illius partis administrante. Inde tertia Februarii^g in S. Barnabae Missionem profecti ad Visitatorem Missionariorum nostrum[!] Patrem pertinentem. Sed quia eum illic non reperimus, postero die, quae fuit S. Ignatii Martyris, eum in Missione S. Ignatii Cochyachic dicta, quam ipse quoque administrat, assecuti sumus, nosque illius obedientiae praesentavimus^h, cum eo hic 14 diebus versati, donec aliquid Taraumarensis linguae assecuti Missiones ipsi possimus administrare.

Versatur in hybernis quivis solus Missionem assignatam administrans, quae se extendit ad aliquod pagos vel oppida Indorum distatque plerumque unus Missionarius 10 vel 12 milliaribus Germanicis, aliqui amplius. Labor eorum est Indos in montibus et cavernis bestiarum more viventes reducere, instruere, babtizare; aegrisⁱ ac moribundis assistere, nocte dieque circumcursitare iisque Sacramenta administrare, quod hic quam alibi difficilius, quod Taraumarensis regio sola fere montuosa sit, viae arduae per montes altissimos vallesque profundissimas, in quibus gens plerumque habitat extra[?] fluviolos aut torrentes, ubi triticum suum, quod nos Turcicum in Evropa nominamus, seminant et fere solo victitant, placentulas ex eo panis loco [† - - †] quam vocant conficiens instar pultis^j. Gens est coloris fuscii, non

^a quaedam || *corr. PZ*; quodam *ms.*

^b arma || *corr. PZ*; arca *ms.*

^c vescuntur || *corr. PZ*; vescunt *ms.*

^d hinuleisque || *corr. PZ*; hinulisque *ms.*

^e in || *corr. PZ*; in in *ms.*

^f sevis || *i. e. saevis corr. PZ*; se viis *ms.*

^g Februarii || *corr. PZ*; Januarii *ms.*

^h praesentavimus || *corr. PZ*; praesutavimus *ms.*

ⁱ aegris || *corr. PZ*; agris *ms.*

^j instar pultis || *corr. PZ*; instrar pullis *ms.*

nigri, mirae ebrietati, uxorum pluralitati, superstitionibusque^a debita, quae ejus celeriori conversioni magno sunt impedimento. Babtizarunt tamen jam hic[†] intra annos sex plus quam duodecim capitum millia sex Patres hic pro gloria DEI operantes, quibus nos iam accessimus. Seminudi plerumque incedunt Indi, solis quibusdam caligulis circa lumbos percincti et in hyeme centone^b obscuro cooperti, faeminae magis tectae. Sagittis suis et arcubus armati incedunt, unus ab altero ad sclopi ictum domunculam suam aedificat ex ramis et stramine contectam tamque humilem, ut non nisi repens^c quis possit nec intus erectus stare, quemadmodum in Evropa in sylvis ad aves capiendas aedificant. Has deferunt quoties volunt, et ter vel quater intra annum stationem mutant, praesertim si quis in loco priori moriatur, domuncula prior destruitur locusque non amplius habitatur.

Plura brevitatis causa omitto, solum addens me in Missionem Sisoguichic destinatum^d ac illuc post octiduum abiturum. Ultimus est huius regionis angulus, plurimis adhuc refertus^e ethnicis, aliisque nationibus conterminus, ubi mihi facile ad 50 milliaria excurrendi et in conversionibus laborandi amplissimus patet campus. Veniunt hoc anno Procuratores ex Provincia hac in Hispaniam, inde Rom[†am - - - - - Pater forte†] etiam ex Germania Missionarios pro his partibus conquisturus.

Etc. etc.

NEU II

Relace o Tarahumarské oblasti, jejím lidu a událostech v misiích (březen 1681-únor 1682)

Plní přání adresáta a české provincie vůbec, předkládá zprávu o svém působišti v kraji Tarahumara [v severním Mexiku], o zdejších Indiánech, o své práci v misiích, o předpokladech Indiánů pro přijetí víry.

Poloha a velikost Tarahumary, její rozdělení na tři části (Horní, Dolní a Horská). Misionáři zde působící. Sám je jedním ze sedmi misionářů Horní Tarahumary. Zakládání misií čili redukcí spočívá v přivádění (*reducere*) Indiánů, žijících roztroušeně v nepřístupných oblastech, do osad kolem kostelů, v jejich konverzi, křtu a uvývání na společenský život dle zákonů (*vita politica*).

Dosavadní způsob života Indiánů v jeskyních a chatrčích. Žijí bez pravidel a dle své libovůle. Kmenem (*populus*) se rozumí obyvatelstvo jednoho údolí. Oblast se dělí na hory a půvabná (*amoenissima*) úrodná údolí mezi nimi, kde žijí Indiáni a pěstují kukuřici. Zdejší vynikající koně a jejich prodej Španělům. Ovce, chované jen pro vlnu.

Oděv Indiánů. Chovají slepice, pěstují fazole. Z kukuřice vyrábějí alkohol (*vinum certum*), jímž se opíjejí při svých slavnostech. Jak vypadá jejich noční slavnost. Misionáři nemohou Indiány tohoto zlovyku (slavnosti a pitky) zbavit.

Nemají jiné „modly“ (*idola*) než Měsíc a Slunce, někteří jsou zcela bezbožní. Polygamie a incest. Fyzický vzhled Indiánů, jejich nechuť k práci, zbraně, obavy z nepřátel a mírumilovnost.

Neumanova misie, osada Sisoguichic. Přišel sem v březnu 1681, což bylo pátého roku od založení misie, avšak tři roky byla opuštěná kvůli nedostatku misionářů. Poloha a odlehlost Sisoguichicu, nejbližší misie. Žije zde v osamění.

Počet Indiánů v Sisoguichicu, indiánské osady v nejbližších údolích. Zvolna postupující christianizace. Množství práce, která ho zde očekává. Jeho příchod do misie a přivítání Indiány, kostel a misionářova chatrč, zdejší strava. Kázání jezuity doprovázejícího Neumana (Bernard Rolande) k Indiánům, nabádající je k dostavění kostela a řádnému křesťanskému životu. Indiáni vše přislíbí a kostel vskutku za tři týdny dokončí. Oslavy velikonoce se konají již v něm. Rozvrh náboženského života během dne, misionářův denní program a povinnost, mmj. řídí stavbu kostela. Zaostalost mexického stavebnictví.

^a superstitionibusque || *corr. PZ*; supersitionibusque *ms.*

^b centone || *corr. PZ*; centoni *ms.*

^c repens || *corr. PZ*; repera *ms.*

^d Missionem Sisoguichic destinatum || *corr. PZ*; Missione Di soquioezic destinatum *ms.*

^e refertus || *corr. PZ*; relectis *ms.*

Misionářův dům a jeho tři místnosti: jídelna, ložnice a skladovací komora. Kuchyně stojí samostatně venku, stanovená Indiánka tam jezuitovi chystá kukuřičné placky, zdejší „chléb“. Jinak je misionář sám sobě mužem všech řemesel, protože Indiáni „ničemu nerozumí a nic neumí“.

Misionáři pomáhají dva tři indiánští chlapci, vybraní Indiány. „Pošetilá“ láska Indiánů ke svým dětem. Indiány z jeho misie jsou „celkem dobří“ křesťané. Příhoda s pohřbem Indiána zemřelého bez zpovědi.

Obdržel dopis od dvou italských sousedních misionářů, ve kterém jej vítají a zároveň varují před indiánskými nepokoji, hrozícími v sousedních oblastech a před rozšířením rebelie do Sisoguichicu. Důvody Indiánů k rebelii. Počátek povstání: potrestaná polygamie jistého Indiána. Jezuitům se donesla zpráva o nebezpečí a začali být opatrní, načež nespokojenci popřeli („s Indiánům vrozenou lstivostí“) své úmysly. Jezuité se obrátí na španělské vojáky a ti preventivně odvedli hlavního buřiče do své posádky, avšak ponechali mu život; sesadili podezřelé náčelníky, odměnili věrné a varovali Indiány před dalšími nepokoji. Neumanova bezpečnostní opatření a výstraha Indiánům. Jeden z indiánských náčelníků Neumanova misijního okrsku odešel do hor varovat vzbouřence. Tajná výroba alkoholu v horách; úspěšný zásah proti hrozící pitce (doprovázené horšími delikty, např. incestem). Trest pro iniciátory pitky. Návrat provinilého Indiána do Neumanovy misie.

Neuman odchází na příkaz představeného do Parralu žebrať o almužnu (předpoklad pro složení čtvrtého profesního slibu). Indiáni se domnívají, že odchází pro vojáky. Setkání s gubernadorem v Parralu a porada o pacifikaci Indiánů, která má být uskutečněna pokojnou cestou. Obtížná cesta zpět kvůli lijákům a rozvodněné řece. Překonání řeky Ballezy na voru díky pomoci misionáře z redukce S. Felipe a zdejších Indiánů. Neumanova nepřítomnost v misii se protáhla na měsíc.

Návrat do misie (30. červenec 1681) a výchovně-výhrůžná promluva k Indiánům, podaná jako vzkaz gubernadora. Náčelník Indiánů přislíbil nápravu. Po třech dnech odchází do Matachicu za rektorem misii Horní Tarahumary, kde se má stát profesem čtyř slibů. Pobyt v Matachicu (6.-16. srpen 1681), slavnostní program, setkání s dalšími pěti jezuiti a pěti Španěly a zástupci indiánských kmenů. Hudební doprovod, náboženské obřady, indiánské hry a soutěže v jízdě na koních (*ludi equestres*), tance a zpěvy.

Čtyřdenní cestou se vrátil do Sisoguichicu, kde probíhá sklizeň na polích. Další kázání k Indiánům. Vyzývá je, aby opustili jeskyně a chatrče a vybudovali si domy kolem kostela. Indiáni vše přislíbí, jakož i to, že misionáři dají „almužnu“ ze sklizně. Indiáni jsou štedří, pokud jim z toho kyne zisk. Výměna části úrody za „dárčky“. Indiáni nemají dobytek a maso jedí, jen když ho dostanou od misionáře, který jej má dostatek.

Vyzývá Indiány, aby přivedli „pohany“ žijící tajně v horách, a pomohli je přesvědčit, aby se obrátili ke křesťanskému způsobu života. Jeho výzva má dobrou odezvu, křtí Indiány v Sisoguichicu i v nedaleké Echoguitě, kam se vydal na misijní cestu. Misijní práce se mu úspěšně rozvíjí, během dvou měsíců pokřtí přes 100 Indiánů.

Spor s novým biskupem Nového Biskajska, který pochází z františkánského řádu a zaujímá nepřátelský postoj vůči SJ. V jeho diecézi se nachází všechny jezuitské misie a zhruba 80 misionářů. Stále vede spory se SJ a vymohl královský dekret, který mu podřizuje všechny misionáře a dává mu pravomoc odsouhlasit příkazy jezuitských představených. Jezuité se odmítají podřít a raději jsou připraveni misie opustit. Gubernador stojí na straně SJ a hodlá svůj názor prosazovat na královské radě se zdůvodněním, že odchod SJ z oblasti by měl za důsledek rebelie Indiánů, pacifikovaných misionáři: SJ a její misie zajišťují klid v oblasti. Biskup se chystá vymáhat svou pravomoc, ale gubernador mu nehodlá pomáhat.

Další nebezpečí: indiánská rebelie v Horní (severní) Tarahumaře. Indiáni přestávají misionáře v Matachicu poslouchat, pořádají pitky, skrývají sklizenou úrodu v horách, shromažďují zbraně. Šíří se řeči o chystaném povstání a usmrcení jezuitů. Věrná Indiánka přináší tamnímu misionáři zprávu a počínajícím povstáním; jezuita tajně opouští misii, aby varoval ostatní. Přichází do Papigochicu, kde panuje klid, a zdejší misionář nechce věřit zvěstem o povstání. Hlavní náčelník Tarahumarů také neví nic o počínajícím povstání. Rektor vyráží do Parralu žádat o pomoc gubernadora a jeho vojáky.

Misionáři jsou rektorovým listem svoláváni do misie S. Francisco de Borja. Obeslán je i Neuman, který má ve zprávu rovněž nedůvěru, ale nakonec odchází se dvěma věrnými Indiány. Cestou zjišťuje, že Ratkay už také odešel, a po další cestě přichází do misie S. Borja, kde jsou již tři jezuité.

Zde pochopil vážnost situace. Jsou povoláni náčelníci z podezřelých misii. Ukazuje se, že povstání se netýká celé Tarahumary. Náčelníci podezřelých misii se dostaví a ujistí je jezuiti, že žádné povstání nehrozí, a vysvětlí všechny pochyby jezuitů. Ti se rozhodnou jít do Matachicu a prozkoumat situaci. Situace se zklidňuje, hlavní náčelník Tarahumarů promluví k zástupcům všem kmenů a vyzve je k věrnosti Bohu, králi a misionářům. Misionáři se vrací do svých redukcí a pokládají celý poplach za planý. Rektor je však nedůvěřivý a nabádá dopisem misionáře k opatrnosti. Píše dopis dvěma misionářům do Horské Tarahumary, ve kterém je informuje o nedávných událostech a žádá o zprávu o stavu u nich. V odpovědi, cestou pozdržené snad Indiány, se dozvídá o nepřáteli křesťanů jménem Corosia, který se vydával za posla náčelníka Tarahumarů a všemožně podněcoval v nepřítomnosti misionářů Indiány k rebelii, prohlašuje se za ochránce Indiánů před zvlí jezuitů.

Corosia skutečně držel v ruce dopis vizitátora misionáři Pradovi, ve kterém ho na základě smyšlených pomluv, vymyšlených Indiány, nabádá „dobrého Otce“ k větší laskavosti k Indiánům. K napsání tohoto dopisu

přiměl vizitátora gobernador, který uvěřil stížnostem Indiánů. Dopis byl záminkou ke „špatnostem“ a podněcování Indiánů proti misionářům.

Rebelie však neslavila úspěch a jedna z vesnic se postavila na obranu jezuitů. Jiná osada ovšem mezitím opustila redukci a stáhla se zpět do hor. Rektor píše vizitátorovi a vyvrací křivá obvinění. Rektorovy argumenty a otázka, jak je vůbec možné, že dopis doručil „pohan“ Corosia se zástupem 70 Indiánů ve zbroji? Obvinění jsou absurdní a křesťanství v kvetoucích misii je vystavováno „dravosti ďábelských vlků“.

Neuman vyšetřuje, zda i jeho ovečky se nepodílely na přípravách Corosiovy rebelie, a zjišťuje, že nikoli. Svůj průvod ozbrojenců získal Corosia při další cestě horami. Dopis od misionářů z Horské Tarahumary, zadržený Indiány, a doručený šťastnou náhodou jistým Španělem.

Mezitím obdržel dobrou zprávu o vývoji v kauze nového biskupa: Místokrál odstranil faráře dosazeného biskupem v provincii Cinaloa a zakázal pod vysokou pokutou další dosazování biskupových chráněnců; biskupovi pak nařídil ponechat správu misii jezuitům. SJ podléhá králi a biskup se nesmí vměšovat do misii. Mexický arcibiskup pokáral biskupa; jeho úřadu prý nepřísluší vyhledávat a rozdmýchávat spory.

Po těchto peripetiích tedy v misiích vládne relativní klid. Místokrál podporuje jezuitu a chystá se zvětšit počet misionářů; stanovil jim nové příjmy. „Pohanů“ je zde stále dost.

Tvrdá zima a velké sněhy v Tarahumaře (leden 1682). Údolí Neumanových misii je poslední západní v atlantickém povodí, tudíž nejvyšší a nejchladnější. Sněhy, ač velké, netrvají více než dva týdny. 2. února postihla Sisoguichic sněhová kalamita a byl odříznut ve svém domku, kde trpěl zimou, hladem a žízní. Onemocněl a ulehl, odkázán sám na sebe; důvěřoval Bohu a uzdravil se, dnes je opět zdrav jako dřív. Ztráty na dobytku v důsledku kruté zimy.

Závěrečné prosby o modlitby. V těchto misiích není třeba jemné theologie ani žádné jiné vědy, jen beránčí a nezdočná trpělivost a křesťanská pokora. Misionář zde musí ovládat všechna řemesla od krejčího před zedníka po lékaře, musí být připraven na samotu, na nepohodlí, na možnost brzké smrti, a to z mnoha důvodů. Musí umět pracovat a strádat, musí mít výdrž a snášet hlad a žízeň, zimu a nahotu, k tomu si udržovat vyrovnanou mysl a nezapomínat v mnoha starostech všedního dne a v péči o jiné na svou vlastní duši. Omlouvá se za „barbarskou“ latinu; kromě mše a breviáře tu latinu vůbec nepoužívá. Další zprávu o dění v oblasti pošle Ratkay.

[1]

Reverende in Christo Pater!^a

Pax Christi.

Ut desiderio R. V^{ac} satisfaciam totiusqve Provinciae, meis qvoqve stem promissis, postqvam de totius itineris nostri ad has usqve terras progressu fusè perscripsi, nunc breviter de gentis hujus Taraumaricae statu, meo ad Missionem in qva laboro ingressu, Indorum dispositione ad fidem caeterisqve memoratu dignis scribere volui ad solatium eorum, qvi Indicas expetunt Missiones.

Est regio Taraumara, ùt aliàs scripsi, respectu Mexici versùs Septentrionem sita, media inter Cinaloam Provinciam, qvae mare Californiae praecingit, ad Occidentem sita, et inter Conchos respectu Taraumarae Orientem habitantes. Distat ab urbe Mexico trecentis levcis seu miliaribus Hispanicis (qvodvis tria continet Italica, et haec semper per levcas intelligam), longitudinis suae à Meridie ad Septentrionem plus qvàm 120 levcas habet, latitudinis ab Oriente in Occidentem 100 facilè levcas numerat. Tripliciter dividitur: in Inferiorem Taraumaram, Superiorem et Montanam. Haec alpes sunt seu montes altissimi à copiosissimis populis inhabitati, qvos intra distantiam 40 facilè levcarum duo Patres Itali administrant, P. Nicolaus de Prado Neapolitanus, et Pater Joannes Maria Salvatierra Mediolanensis ferventissimi operarii, qvi intra triennium sex animarum millia in montibus illis tanqvam feras conqvisita ad opida sex, qvae fundârunt, reduxêre et baptismo initiavêre, gloriosos etiamnum labores^b strenuè proseqventes ex una parte ad Cinaloam usqve, ex altera ad Taraumaram Superiorem se extendentes. Haec Nova qvoqve vocatur ad distinctionem à Taraumara Antiqva, qvae eadem est cùm Inferiore sic dicta, qvòd sex Patres Societatis eam

^a Reverende in Christo Pater || Reverende Pater in Christo Pater N

^b labore etiamnum || labore etiamnum N

administrantes regionis partem, quae Meridiem respicit, oppida inhabitent antiqua à 40 propemodum annis fundata atque reducta, ut Christianitas illa respectu Taraumarum Superioris Septentrionem respicientis, in quam antè septennium PP. Nostri primùm, denuo postquam ante 30 annos ob gentis adhuc indomitae contra Hispanos rebellionem et P^{ris} Cornelii Godinez ac Patris Thomae Basili ab his barbaris occisorum Martyrum deserta^a fuit, denuò inquam redierunt Christianamque eis^b fidem persuadere allaborârunt successu optimo, siquidem duo Patres se exponentes periculo, qui ante septennium primi intrârunt, illico multa millia animarum baptizârunt, oppida Missionesque fundare inceperunt, plures ex Mexico operarios in socios laborum expetentes, quibus ego quoque nunc aggregatus septem universim Societatis Sacerdotes hanc Taraumaram Superiorem intra distantiam 80 leucarum in longum et 50 in latum administramus, laborantes in ethnicis convertendis et baptizandis, in oppidis fundandis Indisque ad vitam politicam ex cavernis suis et tuguriis hinc inde dispersis, in unum quasi corpus reducendis, obligantes illos formare pagos et circa Ecclesias, quas in loco patentiori et magis commodo aedificamus, vivere, in quo praecipuus labor et difficultas versatur.

Sciendum enim (ut de moribus gentis hujus quoque aliquid^c scribam) eos in gentilitate sua seu ante baptismum sparsim assuetos vivere uno ab altero valde remoto, aut cavernas montium cum uxoribus et liberis suis inhabitantes, aut tuguria faeno tecta, veriùs avibus capiendis, quam hominum habitationi convenientia. Quòd si plures simul habitabant, cognati inter se erant aut affines, filias enim suas nubunt hac conditione, ut mariti vivant cum uxoris parentibus iisque quodammodo sint subjecti aut subordinati, neque aliam cognoscebant subjectionem aut inter se subordinationem, viventes quisque sinè lege, sinè superiore pro libito suo. Quia autem gens haec singulariter dedita seminationi tritici Turcii, quòd totius Indiae Americanae est praecipuum sustentamentum, valles plerumque inhabitat amoenissimas juxta fluvios agros seminans ob majorem terrae humiditatem, quam frumentum hocce petit, ut faecundè excrescat fructumque centuplum afferat; dat enim modius unus plerumque^d centum. Quotquot autem eandem vallem excolunt ejusdem rivi aut fluminis accolae ob singularem inter se amicitiam unum plerumque [2] vocamus populum et ad unum reducere conamur oppidum, unamque Ecclesiam, etsi ad septem vel octo leucas sint dispersi. Tota enim haec regio in amoenissimas longissimasque extendit^e valles montibus praecinctas fluviisque ac rivis abundantes, et quotquot propemodum valles distinxeris, tot ferè populos queas numerare, etsi quosdam paucarum duntaxat familiarum. Terra abundat equis iisque elegantibus, sed solum equitationi servientibus. Indos reperias, qui plus quam 50 in pascuis suis numerant, hos ab illis emunt Hispani pro tribus vel quatuor vilissimi panni ulnis, pro securi vel pala ferrea, pro pileo aut alia vili reclusa, qua indigent. Ovis quoque abundant, quas fovent ob lanam solam, ex quo vestitum suum bellè texunt lineis diversicoloribus variegatum.

Viri faeminaeque nudis duntaxat incedunt pedibus et capite, caeterum tecti. Virorum vestitus est praecinctorium circa lumbos et femora contortum^f caligarum instar, capiti superiniidiunt thoracis loco vestem instar dalmaticae sinè manicis, palii loco superinducunt quadratum tapetem, ut fere videantur vestiti prout pingi solent Apostoli et Prophetae; faeminae quoque talariter sunt vestitae, pueruli impuberes plerumque incedunt nudi. Gallinas quoque habent et fabas seminant ad comedendum. Ex tritico suo Turcico vinum certum conficiunt, quo se vehementer inebriant quando sua festa celebrant solemnitatesque^g instituunt

^a Martyrum deserta || Martyrium descita N

^b eis || etis N

^c aliquid || aliud S

^d plerumque || plus quam S

^e extendit || om. S

^f contortum || contextim N

^g solemnitatesque || aut solemnitates S

aut ludos^a. Cantant enim saltantqve noctibus integris cum mille gesticulationibus ridiculis et manè omnes somno vinoqve sopiti reperiuntur. Estqve hoc vitium in iis praedominans; quidquid laborent Missionarii ad tollendum in Christianis et baptizatis, qui quidem publicè id faciliè non admittunt aut in Patrum praesentia, sed longè extra conspectum suas celebrant ebrietates.

Idola gens haec nunquam adoravit, etsi multis praestigiis et magiis à Daemone imbuta, lunam solemqve aliqui pro DEO habuerunt, alii omnimodam DEI immortalitatisqve^b ignorantiam passi. Pleriqve una duntaxat uxore colligati, nonnulli plures habebant, pauculi copiosas, plerumqve consanguineas aut affines ducebant, in ebrietatibus suis vehementer incestuosi, cum his plerumqve dispensationibus opus, etiam quandoqve in primo gradu affinitatis. Gens naturâ suâ simplex et rudis, colore fusco, non atro, staturae justae, corporis solidi, sed ad labores pigerrimi, sagittis et arcu instructi semper ferè incedunt, quae sola et propria iis sunt arma, sagittis veneno lethali infectis utuntur, ideoqve ab aliis gentibus magis timentur, etsi ipsi naturâ suâ utcunqve sint pacifici, inter se rixas nunquam habent. Haec de gentis huius moribus atqve regionis situ breviter dicta sufficiant.

Nunc ad Missionem meam in particulari gradum faciamus. Postquam tertiò mei ex Mexico discessu mense, uno duntaxat Patre Austriaco socio³⁰⁵, plusquam trecentis peragratis levcis, salvus et incolumis S. Ignatii Missionem Coyaczie dictam in lingua Taraumara ad Patrem Missionum Visitatorem pertigissem, cum eoqve toto mense Februario illic vixissem et rudem et necessariam duntaxat linguae notitiam hauriendam. In Martii principio circa Quadragesimae medium, ab eo missus sum ad vallem Sisogviezic dictam 30 inde levcis distantem, ubi ante quinquennium Missionem PP. nostri inchoârunt, Ecclesiam aedificare inceperant Indosqve reducere. Sed ob personarum Societatis in tam ampla provincia paucitatem triennio quasi haec Missio deserta fuit, Sacerdote carens, qui incepta prosequeretur, donec mihi Missio illa obtigit administranda. Est vallis Sisogviezie totius Taraumarae Superioris respectu Cinaloae provinciae postrema Missio, confinis cum alpihus seu Taraumarae montanis, unde inter me et PP. Italos, de quibus suprâ, montanos populos administrantes, quorum mihi vicinissimus 40 ferè distat levcis, alius non est intermedius Societatis Sacerdos. Ad Orientem respectu Sisogviezie in ipsa Taraumara Superiore vicinissima mihi est Missio 15 distans levcis seu milliaribus Hispanicis in oppido Gveru Carizie dicto, quam nunc administrat P. Austriacus Joannes Ratkay, meus itineris totius Socius, antecessore suo in Missione illa ad Mexicum revocato. Ad Septentrionem aliquantulum declinando, versus Ortum in Missione Temaizie dicta alius vivit Pater, 20 circiter distans levcis^c, ad Meridiem proximus 30 abest levcis itinere pessimo, quia in montes altissimos praeruptosqve continuo ascendendum atqve in valles profundissimas descendendum. Unde vivo ego solus ab omni procul aliorum remotus^d consortio, mensibusqve integris copiam non habeo Confessionis.

Quod vallis meae gentem attinet, non adeò est copiosa, siquidem intra trium levcarum spatium juxta flumen vallem illam percurrens, non plures quam 60 numerantur familiae eam inhabitantes, in quibus 200 circiter baptizatorum animas administro. Verùm non hic [3] omnis Missionis nec populus, decem enim ab Ecclesia levcis secundo flumine plures habitant familiae in pago Panalazie dicto, sed Ethincorum nemine adhuc à me illic^e baptizato, versus Orientem declinando parumper ad Meridiem quinque circiter distat levcis alia vallis Coacizic dicta ad me pertinens, in qua non nisi unum adhuc numero Christianum, etsi plus quam 30 familiis habitetur. Versus Occidentem intra unius diei itineris spatium plures se

^a aut ludos || ludosqve S

^b immortalitatisqve || immortalitatis ac S

^c circiter distans levcis || distans levcis circiter S

^d aliorum remotus || remotus aliorum S

^e à me illic || illic à me S

extendunt valles, rivis fluminibusque insignes, copiosissimis gentibus habitatae, quarum proximior non paucos jam numerat Christianos à me baptizatos, longinqvior duodecim distans levcis, per altissima montana Uriqvi dicta, plus qvàm 100 ethnicorum familiis dicitur inhabitari, sed eò nondum mihi ingredi licuit, etsi speram brevi viam mihi ad eosdem aperiendam; siqvìdem viciniorem in parte nulla habent Patrem, qvi eos convertere possit aut administrare. Verbo, ex omni parte gentilibus sum circumdatus, qvi mihi amplissimum praebebunt laboris messisqve campum, ubi melius eorundem idioma calluero, qvo eos instruere qveam, mysteriorumqve fidei capaces reddere. Estqve hoc mihi tantò majori stimulo, qvòd DEO disponente ea obtigerit Missio, qvae omnium paucissimos adhuc numerat Christianos, majoribusqve vitae periculis est obnoxia, de qvibus infra.

Proficiscenti mihi primà vice ad Missionem meam Sisoqvèzie, in itinere transeundum fuit Indorum oppidum Gverularizie, ex qvo socium se mihi adjunxit P. Bernardus Rolande, qvi Missionem illam 15 levcis à Sisoqvèzie dissitam tunc administrabat. Hic eò praemiserat nuntium de meo adventu, moxqve mecum proficiscens vix 5 levcis progressi obvium nobis vallis Sisoqvèzensis Gubernatorem Indum cum qvatuor aliis ex primariis ad nos salutandum deducendumqve habuimus. P. Indorum idioma benè callens mei adventus causam iis exposuit, illi laetos se ostendentes illico qvotqvot in valle sua ethnici superessent ad baptismum se adducturos promiserunt, multaqve de me percontati magnas spes mihi dederunt magni fructus illic reportandi. Dormivimus nocte illà sub dio, medio qvasi confecto itinere inter duos altos montes juxta rivulum vallem exiguam perfluentem et^a reculis comestibilibus, qvas nobiscum attuleramus, Indorum obviam nobis effusorum animos qvoqve cessimus. Postero die, qvi fuit Sancto Thomae Aqvino Sacer, Vallem Sisoqvèzie praeunte cum suis Gubernatore circa 2^{dam} pomeridianam ingressi, dupplicem transivimus arcum triumphalem in via ex arborum ramis more gentis constructum et plerumqve gentem juxta Ecclesiolam antiqvam stramine tectam, veriùs tugurium, collectam reperimus, qvibus salutatis manibusqve singulorum capitibus, qvi est^b mos bene precandi, impositis, Ecclesiolam ingressi DEO primùm gratias egi de felici meo in Missionem ab obedientia destinatum et tam diu desideratum laborum campum adventu, inde in habitationem distinctam, qvòd aliud erat mapale vel tuguriolum, iuxta Ecclesiolam constructam progressi; vires refecimus, reculis à Gubernatore allatis, qvae erant placentulae ex tritico Turcico confectae in tota hac regione panis loco servientes, alium enim anno integro vix videmus, ova paucula et fabae coctae, qvòd scirent nos in Qvadragesima neqve carne, neqve gallinis vesci.

Refectis viribus Pater in Ecclesia ad congregatos sermonem habuit illisqve adventùs mei causam exposuit, cum ipsis victurum ipsosqve in Spiritualibus administraturum spondit his conditionibus, ut Ecclesiam inchoatam ante triennium qvam primùm perficerent unius bombardae ictu ab antiqva distantem, qvòd eo in tugurio ego Missam dicere refugerem et iuxta Ecclesiam novam domum qvoqve mihi convenientem aedificarent, qvae et ipsa jam incepta fuerat, ut qvotidie parvulos suos ad orationes addiscendas Doctrinamqve Christianam mitterent, ut nondum baptizatos adducerent; esse, qvae pro eo tempore convenire videbantur.

Promisère omnia et mox die seqventi qvatuor mihi parvulos baptizandos praesentârunt, adulti operi se accinxerunt Ecclesiam inchoatam intra^c tres hebdomadas perfecerunt domumqve habitationi accommodatam intra alias tres hebdomadas ad apicem perduxerunt magno meo solatio, qvòd festo Paschatis primà vice in Ecclesiola nova Missam dicere populoqve solennitatem facere potuerim, pro qva boves duos mactari jusseram, carne liberaliter in omnes distributâ ex 30, qvos Pater Visitator eò mecum miserat, sustentationi meae servituros. Pater Bernardus, qvi mecum advenerat, una illic mecum die moratus, mox ad Missionem suam propter qvòsdam infirmos, qvos cum sollicitudine reliqverat, reversus est,

^a et || om. N

^b est || om. S

^c intra || in S

ego parvulorum instructioni mox me accinxi, diebus singulis ab ingressu binis vicibus eos in Ecclesiolam congregans, et manè quidem peracto Missae Sacrificio, Pater noster, Ave Maria, Credo, Praecepta Decalogi et Ecclesiae Sacramenta et Doctrinae Christianae [4] rudimenta cum ipsis recitans et praeorans, quae in linguam Taraumaram translata mecum attuleram et ex scripto praeorabam. Vesperi verò quaestiunculis additis ex Catechismo repetebam et gentiles aliquos pro baptismo instruebam, inculcando illis principalia fidei mysteria, donec se se capaces redderent. Reliquum diei aut visitandis infirmis, aut^a Confessione expiandis, quos quidem pauculos, habeo impendebatur aut aedificantibus assistendo ipsosque dirigendo, siquidem alii in his^b terris non sunt Architecti, quàm ipsi Patres^c neque alii murarii, quàm nostri Indi, qui pro Ecclesiae et Patrum habitationis aedificiis lateres grandes non coctos, sed solùm siccatos in sole^d ex terra conficiunt, ex iisque commoda construunt aedificia, quorum solus usus est in his terris, etiam in oppidis Hispanorum et gente nobili, ob laterum coctorum calcisque penuriam aut murariorum defectum. Unius duntaxat contignationis sunt domus omnes, etiam amplissimae; iis tectorum loco pergulas superextruunt, luto pavimentatas, per quas imbrium aquae decurrant innoxie, aliis quoque usibus deservientes.

Domus, quam mihi construxerunt, tria continet cubicula. Majus unum in medio pro refectorio serviens, aliud minus ad dormiendum, tertium ad reponendam suppellectilem vel dispensae loco accommodatum; culinam quoque aedificarunt, sed aliquot ulnis ab aedificio priore distinctam, in quam hebdomadis singulis faemina per ordinem assignata Patri placentulas panis loco, ut dixi, servientes confectura mittitur. Caeterum nisi hominem aliunde procuret Pater ipse sibi cocus et dispensator, sartor et lotionarius, sacristanus et infirmarius, omnia denique esse debet; horum enim nihil intelligunt aut sciunt Indi. Ego mihi quoque fui faber lignarius et arcularius, partes domus et valvas manibus meis conficiens.

Solent Indi nostri Patrum instructioni tradere duos vel tres puerulos, qui Missae mensaeque inserviant. Hi nostri sunt coadjutores, quos nisi benevolentissimè tractes, aut ipsi fugiunt, aut à parentibus Patri tolluntur; eosque in domo nostra alimus et vestimus, fovemus atque instruimus, ut cum tempore aliorum evadant in Doctrinae Christianae^e instructores, et in Patrum absentibus caeteris praeorent ac recitent Catechismum. Hi nostrum sunt solatium et auxilium, postquam eos à teneris in domo nostrae educavimus, sed non omnes apti sunt et capaces, neque in nostra est potestate eos eligere. Gens enim haec filios suos tam stultè amat, ut vix extra tugurium suum^f vivere patiat. Duos mihi dedere, unum quidem Indum bonae rationis et boni viri filium, alterum pupillum, utroque parente defuncto, plures hactenus consequi non potui. Caeterum Indi in valle hac^g baptizati utcunqve boni videntur Christiani, sedulò Dominicis festisque diebus ad templum conveniunt, etsi longiùs habitantes, illico, ac quis infirmatur, me evocant ad Confessionem exaudiendam, et si graviùs aegrotet, extremam unctionem muniendum, pro quo multum proficit hominem aliunde advenam altero ab adventu meo die vix aliquid aegrotantem subito sine Confessione extinctum, quem propterea, etsi Christianus fuerit, intra Ecclesiolam suam sepelire noluerunt, me licet jubente, reponentes sine Confessione mortuum ac propterea foris ad templi portam ei sepulturam aperientes, illic me eum sepelire fecerunt, quibus ego me libenter accommodavi, ut aliis exemplo foret, si modicè licet aegrotantes me non illico evocarent.

Interim, dum pauculae ab adventu meo labuntur hebdomadae, quibus adultos aliquot, qui in valle Sisoqvizie ethnici supererant, instruxi et baptizavi, inter quos hebdomada Sancta

^a aut || et S

^b in his || his in S

^c Patres || Fratres N

^d siccatos in sole || in sole siccatos S

^e Doctrinae Christianae || Doctrina Christiana S

^f suum || om. S

^g valle hac || hac valle S

quatuor adultas faeminas, et post Pascha alias quinque, cum quibus mihi major difficultas fuit^a, literas à Patribus duobus Italis in montanis Taraumaris mihi vicinis laborantibus, de quibus suprà, accipio, quibus de adventu meo^b suaque viciniâ mihi gratulantes una significant, in Missionibus suis quosdam praeteritis diebus circumvisisse inquietos populum omnem ad rebellionem et à fide apostasiam concitare allaborantes, gentemque, quam Guazapares vocant, sub cura P^{ris} Joannis Maria Salvatierra, trium dierum itinere solùm à Sisoqvizie distantem, cujus primum oppidum Tereria plus quam 700 familiis constat, diem seditioni generali condixisse, et in necem trium Patrum in montanis illis versantium conspirâsse, procurandi non solam vicinam omnem gentem montanam, sed et populos quosdam Missionum nostrarum in Taraumara Superiori factioni suae facere adhaerentes et in nos quoque ad similia attentanda concitare. Occasionem causamque allegavêre, quòd PP. antiqvam iis tollant vivendi libertatem, cogant patria deserere tuguria agrosque suos^c, et in oppidis fundatis junctim vivere contra patrium suum morem, ut semper eos habeant in conspectu et omni privent libertate pro libidine sua vivendi, celebrandi ebrietates^d, solennitates et alia, quae Daemon illis suggererat. Fuerat enim rebellionis hujus primaria occasio et causa in honoratiorem quendam Patres graviùs advertisse, quòd postquam Christianus pluribus cum gravi aliorum scandalo colligatus viveret uxoribus, aut potiùs concubinis, ipsique per vim mulierculas abstulerint fecerintque pro merito castigari hominem, totius postmodum seditionis caput, qui ut aliud neqvitiæ suae haberet pallium, contra Patres viros verò Apostolicos innumera confinxit mendacia, [5] ut omnia circum montana contra eos concitaret. Verùm gens una opidumque temoris dictum 12 levcis circiter à Guasaparibus distans Patrum amantior in conspiracyem perduellium nullatenus voluit consentire, uti neque alii vicini quidam populi, periculumque Patribus in tempore detexêre, quod ubi ad notitiam pervenit malevolorum, proditos se advertentes machinationem illam exequi non sunt ausi, quòd Patres viderent cautiùs ambulare, neque jam sese amplius tam liberè iis concedere et plerumque Indorum fidelium sibi stipatos incedere ceteris, quare innatâ Indis astutiâ dissimulavêre omnia, quasi nihil unquam attentâssent.

Significavêre interim per fideles nuntios periculum Patres Missionum in Cinaloa Visitatori ac Praesidi militum in fortalitio seu castello Cinaloae Capitaneo, ut providerent, quomodo ulterioribus^e malevolorum machinationibus obviamdum. Misit hic illico vices suas gerentem cum paucula militum bene armatorum manu, qui ex improvise Indis nil minus opinantibus in montanis illis comparuêre, oppida omnia visitavêre, malevolorum et conspiracyem caput in vincula coniectum secum in reditu ad Praesidium abstulêre, tanquam illic ex furca suspendendum, etsi postea vitam condonârunt Gubernatores. Judices Indos, qui in conspiracyem venerant aut conscii non prodiderant, deposuêre, novosque assignavêre, malevolos denique castigavêre, bonos praemiavêre, gentem omnem Patrum nutui atque obedientiae subjecêre, omnia denique ad Patrum gustum ita illic composuêre, ut non facilè amplius quid simile sint attentaturi. In me, siquidem è^f montanis Patribus vicinissimo, primùm primùm tempestas malevolorum deferbuisset, si ad nos usque se extendisset neque in tempore sopita fuisset. Ego rerum montanarum à Patribus factus conscius, cautè quoque interim cum meis, ut poteram, extra suspicionem positus ambulabam, donec de rerum eventu certior factus, meis quoque metum incussi, si infideliter processerint, Hispanos contra eos milites evocandos, etsi quidem hoc nobis in Taraumara Superiore versantibus tam facilè non sit practicabile, quòd ad alium pertineamus Gubernatorem, Regni scilicet Novae Biscayae, qui vix militem habet ad nobis in periculis succurrendum residetque in urbe Parral ab argenti

^a fuit || erat S

^b adventu meo || meo adventu S

^c suos || suis S

^d celebrandi ebrietates || ebrietates celebrandi N

^e ulterioribus || ulterius S

^f è || om. S

fodinis celebri, 70 levcis à Missione mea distante. Conscii rerum omnium in montanis per Praesidii militem actarum, erant Indi Missionis meae, quibus magnum cum montanis populis semper fuit commercium et vicinitatis conjunctio. Proinde vix miles in Cinaloam redierat, cum certo negotiorum praetextu Gubernator Indus meae Missionis cum Fiscalium uno (sic vocamus, qui Ecclesiae, Catechismi, infirmorum etc. curam^a gerunt in oppidis) in montana abiit aut rerum inspiciendarum aut solatii iis impertiendi causa, qui à militibus passi fuerant^b. Venientem in oppido Gvassapues factâ vini copiâ solenni ad ebrietatem usque computatione excipere more sibi consueto voluere idque nocte concubiâ, nè quid Patri illic versanti innotesceret; verùm hic jam sciverat vinum hac intentione à sene quopiam confectum in ejusque domo conventum ebriosorum celebrandum, quare die noctem illam antecedente in Temoris oppidum gentis sibi semper fidelissimae^c abit, inde certam hominum manum colligit, secum venire jubet reditque sub noctis initium ad Gvasapues, qui jam solennitatem inchoaverant nefandam, non tam ob ebrietatem, quam incestus aliaque abominanda, quae eam sequi solent flagitia. Verùm hi per speculatorem de Patris adventu admoniti, subito phyalas, ex quibus vinum hauriebant, abjecere, ollas vinum continentes confregere, plerique^d sese ex domo ad sua recepere; sicque solâ notitiâ de Patris adventu omnis eorum perturbata et penitus dissipata fuit solennitas, ut Pater adveniens vix ejus^e signum aut indicium praeter ollas confractas repererit.

Dissimulatâ re in mane sequens per oppidi Judices illicò gentem omnem jubet congregari, quotquot computationem instituerant aut ei interfuerant, verberibus castigari, qui mos delinquentes Indos puniendi est, et inter hos enim Missionis meae Gubernatorem utpote primariam computationis causam; sensit ille inflictum sibi hospiti dedecus et contra Patrem varia malevolè ad oppidi Principales effatus, inde sese proripuit ac in Sisogvieczic redux ne verbo quidem mihi dicto de rebus illic gestis^f dissimulavit omnia, quamvis suspicari potuerit historiam omnem ad me à Patre^g perscriptam, contra quem reliquosque in montanis degentes Missionarios, ut intellexi, cum pessima quaeque inter suos loqui, nè quam in populo causaret offensionem aut contra nos seditionem accersitum graviter argui atque increpui minitans me eum Regni Novae Biscayae Gubernatori delaturum, ut officio deponat reumque pro merito castiget.

Juvit ad hominis correctionem, quòd eâdem die literas à Patre Visitatore Missionum acceperim (qui eas Provincialis loco visitat Missionesque gubernat), quibus me illicò in urbem Hispanorum Paral dictam, ubi Gubernator Regni residet, [6] ire jubet, ad triduo petendam eleemosynam ob gradum Professionis quattuor Votorum mihi, ad festum Assumptae in Caelos Virginis Matris^h accipiendum imminentem. Distat ea urbs 70 levcis, ut dixi, à Missione mea, sed quia alia nulla est vicinior, eò mihi proficiscendum fuit, ut obligationem petendi triduo eleemosynam illic complerem. Igitur mox eò profectus nec causâ itineris manifestatâ Indos meos metu suspensos reliqui, suspicantes me contra eos, praesertim Missionis Gubernatorem, querelas depositurum et Hispanos fortè milites ad eos compescendos evocaturum proficisci. Ego per itineris occasionem in via Patri Visitatori collocutus statuque Missionis meae exposito pro responso accepi, ut in urbe Paral de omnibus Regni Gubernatorem informarem. Mox igitur, ut adveni, eundem salutationis causâ adivi, de omnibus fusè edocui, pro omni eventu pro alio Missioni meae praeficiendo Gubernatore patentes petii, quas libenter dedit consiliaque adjecit, quibus bono dolo Indos meos in timore

^a etc. curam || curant S

^b aut rerum inspiciendarum ... militibus passi fuerant || om. S

^c fidelissimae || fidissimae S

^d plerique || denique S

^e ejus || om. S

^f de rebus illic gestis || illic gesta N

^g ad me à Patre || à Patre ad me S

^h Matris || om. S

continerem, siquidem ipsi neque miles neque media prae manibus essent provinciae tam latae oppida in officio continendi; estque ratio, quòd Hispani hanc gentem metuant, utpote quae binis vicibus rebellando ipsorum jugum excussit, nec nisi pacificè componi potuit et ad officium reduci.

Absolutâ tridui mendicatione pro gradu, ad Missionem meam reversurus, continuis pluviarum aquis fluvii omnes rivi que ita exundaverant, ut vix 18 progressus levcis tres^a reliquos impermeabiles repererim, coactus aliquot diebus subsistere, spe minuendarum aquarum, sed quia hae augebantur, tandem me resolvere debui ad redeundum in S. Philippi oppidum Indorum, 12 levcis à Paral distans, ut illic unâ per ratem conficiendam transvectione triplex pertransirem flumen latissimo vado illic concurrens. Spectat id oppidum ad Patrem Missionem S. Crucis, septem levcis inde distantem, administrantem, qui bovem dedit Indis, ut ratem ex arboribus conficerent meque per flumen rapidissimum in alteram partem transportarent. Igitur Sancti Jacobi festo post dictum illic Sacrum, confectâ rate exiguâ, quae ephippia duntaxat nostra et quattuor homines capiebat, Indis eâ conscensâ me commisi, quorum facilè 30 nando ratemque stipando me salvum et incolumen in alterâ fluminis ripâ posuere, equis nostris mulisque flumen nando transeuntibus. Quia verò itinere hoc circumeundum fuit et exundationum causa detentus 14 et amplius dies in reditu consumpsi, menseque integro ex Missione abfui peragratis plusquam 150 levcis solius mendicationis causa.

In vigilia igitur S. Patriarchae Nostri Ignatii³⁰⁶ nocte intempestâ ad Missionem meam redivi nemine ex Indis conscio, donec die insequente convocatis Primoribus, illis à Regni Governatore mandata exposui, ut oppidum circa Ecclesiam domumque Patris formarent, ut sedulò ad Doctrinam Christianam accederent suosque quotidie mitterent parvulos, ut scandala tollant ex populo, ebrietates, concubinatus, inobedientias, verba seditiosa etc., Judices populi graviter castigant in suis, nisi ipsi ab Hispanis castigari malint, vivant non jam ut ethnici, sed ut Christiani postquam baptismum suscepere etc. Pessimè sibi conscius Governator Indus, contra quem pleraque erant sancta, illico se petitis omnibus accommodavit, oppidum cum suis formaturum promisit, Patri inobedientes graviter castigaturum et reliqua omnia, quae à bono Christiano possis expectare.

Suspendi igitur novi Governatoris promulgationem, donec videam, num hic promissa exequatur, ex quibus magnum gloriae Divinae pendet incrementum. Relictis igitur rebus omnibus in bona dispositione, postquam jam^b triduo in Missione mea perstiteram, novo me 40 levcarum accinxi itineri in oppidum Matacziqui proficiscens, ubi residet Missionum Taraumaræ Superioris Rector, et ipse mecum eadem die Assumptionis³⁰⁷ Professionem emissurus in manibus Patris Visitoris, qui eò ad festum B. V. se condixerat profecturum.

Adveni in Matacziqui, quam vocant Missionem S. Raphaëlis, 6. Augusti, et quia non nisi octiduum superfuit, postero die ab adventu meo, quae fuit septima mensis, incepti Exercitia, eaque in vigilia Assumptae Virginis absolvi. Biduo ante festum adfuit P. Visitor cum duobus aliis Patribus Missionariis, quibus obviam effusa equitum Indorum turma, et erectis [7] ex floribus ramisque in via quatuor arcibus triumphalibus eos cum solennitate deduxere. Ego cum P. Rectore advenientes excepimus, postero die in vigilia Assumptionis advenit alius Pater Missionarius, sex universim Societatis convenimus ad solennitatem uno duntaxat Patre Austriaco emanante ad accurrendum, si quis ad moribundum quendam in aliorum Patrum Missionibus in hac eorum absentia evocaretur, ipse suppleret, eò quod ipse in medio quinque Missionum habitet, à quibus unicus diei itinere aut summum duorum duntaxat abest. Invitati quoque ad solennitatem comparuerunt quatuor vel quinque vicini Hispani, inter quos Capitaneus Gratia dictus cum duobus filiis suis itinere trium dierum^c quoque advenit

^a tres || *om. S*

^b jam || *om. S*

^c itinere trium dierum || trium dierum itinere S

Patri Rectori amicissimus, praesentiâ suâ Professionem ejus honoraturus. Advenerant quoque ex aliis Indorum oppidis unius diei itinere dissitis Indi plurimi cum Gubernatoribus suis à Patre invitati, ut ob defectum annonae pro tanta hominum copia piscandum fuerit, ut et in pervigilio et ipso festo (licet in Veneris diem incideret) Indi omnes comedere^a possent carnes, quibus P. Rector tres boves dedit in diei illius sustentationem^b. Adduxerat secum P. Visitor tres vel quatuor Musicos, qui cum aliquot P. Rectoris juvenibus Indis cantum quoque callentibus chorum faciebant, quare pridie decantatae Vesperae, ipso festo inter Missarum Solennia post Evangelium ad Concionem dictum ab ipso P. Rectore, idque lingvâ triplici: Hispanicâ, Taraumarâ et Tepegvanâ, quòd harum nationum gens copiosa adesset, quarum una alterius idioma non callet. Peractâ sub Missarum solenniis Professione et in Sacristia emissis de more simplicibus votis^c refecti frugali prandio ab oppidi Gubernatore invitati sumus ad spectandos Indorum suorum equestres ludos, quos honori Patris sui celebrare volebant. Erant facilè Indi 50 optimis instructi eqvis, qui per grandem planitiem oppidum circumjacentem eqvorum cursu decertabant, mox per varios gyros quasi choros ducentes diversos repraesentabant figuras, mox ludicro certamine inito proeliabantur etc., quibus pomeridiano tempore usque ad vesperum nos distraxerunt. Moxque noctem propemodum totam cantibus et choreis ante Patris domum pro more gentis impenderunt.

Sequenti die, qui fuit Sabbati³⁰⁸, quatuor Patres, qui aliunde adveneramus, ad nostras redivimus Missiones, remanente illic solo Patre Visitatore, aliqui duorum, aliqui trium, ego quatuor dierum itinere. Sub reditum pauculos in oppido meo reperi, eo quòd plerique in agris suis sequenti mense (quo fruges maturescunt) earum collectionem inchoaturi tunc viverent. Quare evocato Gubernatore jussi, ut in Dominicum sequentem³⁰⁹ omnem populum congregaret, me iis quaedam habere proponenda ac cupere quantocyus dari executioni. Primarium erat, ut post frugum collectionem illico domos suas aedificent, et qui remotius vivunt, Ecclesiae ad oppidum formandum appropinqvent omnemque messem suam illuc conferant, deinceps me non passurum, ut vivant velut ethnici in speluncis suis aut tuguriis, hinc inde dispersi, sed in unum cupere congregatos. Sponderunt se facturos omnia mihique eleemosynam aliquam ex messe sua promiserunt collecturos, sunt enim Indi natura sua liberales utcunqve liberales et ex paupertinis frugibus suis libenter conferunt iis, à quibus vicissim sperant se reclus aliquas reportaturos. Et quia experti erant in me liberalem animum ad benefaciendum nihilque se mihi unquam ferre, quin aliquod vicissim reportent, ultrò mihi ex agris suis fabas, triticum Turcicum aliaque quae seminant offerebant, quibus ego vicissim acus, hamos, cultros, et si alia desunt, partem carnis bubulae saltem dabam^d, nè indignatos dimitterem. Pauculi enim Indi in provincia aut terra hac reperiuntur, qui boves possideant, nec aliunde carnem ferè^e comedunt unquam, nisi quam Patres Nostri iis^f dant, qui plerumque earum sat magnam copiam habent, ut singulis ferè hebdomadis unum aut plures boves mactari faciant pro domûs, familiae, gentisque suae sustentatione^g, dandumque infirmis carnes aut iis, qui minimùm quid pro Patribus laborant.

Alterum punctum dicebam esse, cùm noverim multos adhuc ethnicos hac in valle hinc inde dispersos et occultatos degere, ipsosque^h ut manifestent mihi iisque persuadeant, ut ad Sacra Christianaⁱ transeant seqve baptismo quam primum faciant initiari, me enim hac de

^a fuerit, ut et ... Indi omnes comedere || *om.* N

^b sustentationem || solennitatem N

^c simplicibus votis || votis simplicibus S

^d dabam || *corr.* PZ; datam S N

^e carnem ferè || ferè carnem S

^f iis || illis N

^g pro ... sustentatione || propter ... sustentationem N

^h ipsosque || ipsos S

ⁱ Sacra Christiana || Christiana Sacra N

causa huc^a advenisse, ut omnes Christo lucrifacerem neque permissurum, ut me conscio vel unus hac^b in valle in gentilitate sua vivere perseveret; [8] imò et alias circumvicinas valles me omnes perlustraturum, ac fidem iis veram salutemque aeternam annuntiaturum. Igitur in hoc puncto me fideliter adjuvent suisque cognatis amicisque gentilibus persuadeant quamprimum ad Sacrum baptismi lavacrum accurrere, me eos benignè suscepturum ac omni charitate prosecuturum. Quòd si autem eos pergerent occultare ipsique ethnici ad me nollent^c venire, me aliunde advocaturum bonos hujus gentis^d Christianos, qui eos inquirerent ac ad me perducerent. Profuit mea^e admonitio in tantum, ut mox hebdomada sequenti non paucos ad me adduxerint ethnicos hactenus non detectos, ut eos Christianae fidei rudimentis imbuerem, ex quibus ipso Beatissimae Virginis Nascentis festo die³¹⁰ 20^f sacro baptismatis fonte ablui, ac ac die postero alios tredecim.

Peractâ hac festivitate, in proximam hinc^g vallem Etsogita dictam me contuli, aliquot mecum ex oppidi primoribus et ferventioribus Christianis adducens, qui me fidem iis persuadere adjuverent, quòd ego ipsorum idiomatis nondum sat gnarus essem. Ibi decimo die ejusdem mensis praeviâ sufficiente instructione et fidei Mysteriorum in ipsis notitia, alios viginti ethnicos, viros et faeminas, baptizavi, ac die postero ante meum domum reditum infantes duos, quos mihi quoque baptizandos tunc attulerant, sacro fonte ablui, ac siquidem hactenus in valle illa nullum Christianitatis exstaret signum, crucem praegrandem raptim ex arboris trunco efformatam in loco illo erexi, in quo pridie eos Sacro fonte ablueram, ac in eodem loco, ut Ecclesiam quantocyus erigerent, persuasi, promittens me mensibus singulis eò semel venturum, ut ipsorum uxores ac liberos^h Christianos quoque efficiam, Sacrum legam ac Sacramenta iis nunc Christogenitis administrem. Sponderunt omnia ac mox operi collectâ primum messe sese accinxerunt ac Ecclesiolam seu potiùs Sacellum ad dicendam Missam construere inceperunt pauculi hi duntaxatⁱ Christiani, donec tota vallis à copiosis adhuc ethnicis habitata fidei nostrae accedat. Ab eo tempore vix ulla praeterfluxit hebdomada, qua non gentilium aliquot baptismatis fonte abluerem, veneruntque non pauci ex remotioribus vallibus unius duorumve dierum itinere hinc dissitis ultro baptismum expetentes ac sese Christianorum meorum numero aggregantes, itâ ut intra bimestre spatium plures quàm centum baptismo initiaverim.

Dum hinc totis viribus intendo operi – ecce tibi! – inopinatum nobis adfertur nuncium decretum Regium advenisse in favorem Episcopi Regni Novae Biscayae, cujus in diaecesi utpote adhuc terminum ignorante in hac America Septemtrionali omnes Societatis JESU^j Missiones existunt et octoginta aliquot in conversione animarum laborant Missionarii, qui, quòd parum Societati sit^k addictus, ordinis S. Francisci quondam in Hispania Regius Concionator. Super[?], à quo in Episcopatu versatur, cum Societate lites habuit; hic inquam obtinuit decretum Regium, ut omnes Missionarii Episcopo essent subjecti neque à Superioribus suis^l mitti possent, nisi Episcopo consentiente et approbante, neque mutari et ex Missionibus evocari, nisi eodem volente, à quo etiam, ut alii solent Parochi, sic Nostri acciperent installationem. Procuraverat is hoc decretum eo fine, ut pro libitu suo nos

^a huc || om. S

^b hac || om. N

^c nollent || non vellent N

^d hujus gentis || gentis hujus S

^e mea || ea S

^f 20 || om. S

^g hinc || om. N

^h uxores ac liberos || liberos uxore N

ⁱ duntaxat || om. N

^j JESU || om. S

^k Societati sit || sit Societati N

^l Superioribus suis || suis Superioribus N

è Missionibus posset ejicere, et ubi jam bene essent fundatae atqve ditatae, aut Ecclesiasticos illuc ponere sibi contributarios, aut certè Ordinis sui Religiosos, à quibus majorem quàm à Societate proventum haberet. Sunt enim in provincia Sonora et Cinaloa Missiones aliquae veriùs Societatis Residentiae, plurimo abundantes pecore et proventu, quibus aliae paupertinae Missiones multùm adjuvantur. Episcopus autem eas beneficia curata fieri volebat, Societatemque locis illis ditioribus ejicere hoc stratagemate, [9] ut vel Episcopo subjicerentur Missionarii, vel Missionibus cederent; communicavit illud decretum Regium Missionum Visitationi Regni hujus Novae Biscayae Gubernator in urbe Paral superius nominata residens, qui eodem tempore receperat literas à P. Provinciali Mexicanae Provinciae, nequaquam nos Episcopo subjiceremus, sed prompti essemus ad reliquendas Missiones omnes, ubi iis cedere jussi fuerimus. Hanc P. Provincialis voluntatem cum Regni Gubernatori intimasset P. Visitationi Missionum, reposuit hic nunquam se permissurum, ut Societas aut Missiones deserat, aut iis per Episcopum ejiciatur se gubernante, ac contra hoc decretum Regium se habere quod replicaret ac proponeret in Consilio Regio, scilicet pericula seditionum ac rebellionis in omnibus hisce provinciis, quas Societatis administrant Missionarii, si hi istis gentibus tollantur Patres, qui eos in fide instruxerunt, baptizârunt, et hactenus in fidelitate erga DEUM et Regem conservarunt. Periculum enim ejusmodi seditionum videri proximum, cùm hoc anno in pluribus partibus aliqua rebellionis principia necesse fuerit consopire, ut supra memoratum, et superioris anni generalis rebellio et à fide apostasia totius Regni Novi Mexici, reliquarum Provinciarum Indis animos addiderit ad similia attentandum Hispanorumque jugum excutiendum, si quae bona iis ad hoc occasio daretur. Neque ea nunc esse tempora, quae in vastissimis Sonorae, Cinaloae, Taraumaræ^a provinciis à solis Societatis Missionariis hactenus administratis, talem nunc patiantur per Missionariorum ejectionem induci novitatem. Sponditque^b Gubernator, si Episcopus decreti Regii urgeat executionem suamque ad id exposcat auxilium, se nequaquam ipsi adstipulaturum. Per quod erectis aliquantulum animis, solum expectabamus, ut adveniret in urbem Paral novus Episcopatus Provisor et Visitationi, quem superiori anno creaverat Episcopus hominem in Philippinis à Societate dimissum, Franciscum de Los Rios, nescio quibus meritis, ipsius favorem et gratiam consecutum, aptum profectò instrumentum ad innumeras lites et vexationes Societati hisce in Missionibus movendas. Dum hujus ob hominis adventum, quem praestolabamur ad videndum, quid contra Societatem Episcopus et pro Societate Regni Gubernator moliretur, spem inter ac^c metum versamur – ecce tibi! – DEO permittente nova pericula.

Missionum harum Taraumaræ Novae seu Superioris Rector P. Thomas de Guadalaxara, de quo superius mentionem feceram, ultimam provinciae hujus Missionem versus Septentrionem et novum Mexicum administrans ac in oppido Indorum Sancti^d Raphaëlis de Matachiqui dicto residens, aliquam tum in Indis suis notaverat mutationem; siquidem neque Patris jussibus obtemperare, neque ad Doctrinam Christianam frequentes ut antè accurrere, neque alia consueta Patri praestare officia, sed horum loco frequentes noctu in Patris conspectu celebrare ebrietates, alliqui collectas in messe fruges remotè in montes tuta sibi refugia asportare, alii copiosa conficere jacula et sagittas; oppidi Gubernator delinquentes non amplius velle castigare, alia denique immutati animi indicia praebere, quae Patri ex continua quoque corporis invaletudine vehementioribus apprehensionibus laboranti suspectam penitus gentis suae reddebant fidelitatem et jam exiguam quoque vitae promittebant securitatem; accessit duos aliarum nationum Indos cum Patre degentes nescio quos inaudisse sermones de conspiratione quadam ad Patrem occidentum, seque pristinae vivendi licentiae ac libertati restituendos. Item faeminas quasdam conqvestum advenisse maritos suos ab aliis

^a Taraumaræ || Daraumaræ S

^b Sponditque || Spondisque N

^c ac || et N

^d Sancti || corr. PZ; siti S N

occisos, quod Pater eos diligeret, ipsique in congressu quodam in favorem Patris contra malevolos locuti fuissent; et post haec omnia advenit ejusdem gentis faemina Patri nuntians sese eriperet quam primum periculo, siquidem in ipsius reliquorumque Patrum necem conjuratum esse, Indos rebellionem seditionemque machinari tres jam eorum turmas in tribus pagis congregatos, intra triduum perversas machinationes effectui daturos, neminem denique amplius illic totum, qui non cum malevolis vellet in partem venire machinationum.

Signa, quae praecesserant, sufficienter permovebant Patrem ad faeminae dictis fidem adhibendam, quare ut maturè praeverteret periculum et reliquos quoque Patres in Taraumaræ^a Missionibus dispensos [10] posset admonere, intempesta nocte fuga sese proripuit, duobus illis alterius nationibus comitantibus Indis relicto illic uno Hispano juvene temporalium rerum administratore, eoque praemonito, ut die sequenti cum mulis et equis Patris, quotquot congregare posset, sequeretur, itineri serviturus. Transiens P. Rector per alteram Missionem Papiquitic dictam, quam P. Belga Joannes Baptista Copart administrat, eundem de periculo admonuit, sed hic quod in Indis suis nulla^b haberet perversi animi indicia, cum P. Rectore abire noluit, expectaturus sequentis diei nuntium Hispanum illum, de quo dixi juvenem; qui cum advenit equos mulasque Patris adducens omniaque deteriora narrans et superaddens, conspiratum quoque in hujus Patris necem, dispositasque tres turmas Indorum armatorum ad id effectui tradendum, ultimo permovit Patrem, ut fidem dictis adhiberet ac secum abiret, fugâ imminenti periculo sese erepturus. Pervenerat una die citius in oppidum S. Borgiae, quadraginta facile levcis distans à Matachiqui, P. Rector cum totius gentis Taraumaræ Capitaneo Generali, Indo senissimo ac centum facilè annorum, de rebus istis collaturus, sed hic ignarum se rerum omnium ac universalis (quam P[ater] sibi imaginatabur) gentis suae seditionis nullum asseverans esse periculum, Patri quoque suspectum se reddidit parum fidelis erga nos animi; quare cum die postero P. Belga cum juvene Hispano advenisset, pericula quae sibi imaginabantur confirmans omnia. P. Rector, nè illic quidem se sat tutum existimans, ac ut periculo, quod caeteris P[atribus] imminerebat, in tempore obviaret, in urbem Paral ad Regni Gubernatorem contendit, illum de rebus omnibus informaturus ac Hispanos milites submissurus^c, qui perlicitantes defenderent P[atres] ac gentem pacificarent. Quare solus inde iterato nocte concubia abiit substituto in vice Rectorem P. Celada S. Borgiae administro, ac relicto illi in mandatis, ut P[atres] omnes, qui in superiori Daraumaræ[!] versabamur^d, eo quantocyus evocaret, donec cessarent pericula^e et Indorum machinationes palam fierent.

Quare illico ad nos^f celerrimos misit nuntios cum epistola, nil aliud dicente, quàm ut illico cum oppidorum seu Missionum nostrarum Gubernatoribus veniamus ad oppidum S. Borgiae, eo quod in Matachiqui videantur Indi aliqui^g incipere velle seditionem, Gubernatores nobiscum evocari, ut illic in S. Borgiae eorum opera et Capitanei Generalis totius nationis res omnis componatur. Advenit nuntius intra biduum in Missionem meam Sisogicic duabus horis ante diluculum matutinum ac domûs meae januam pulsans me nihil minus cogitante ac somnum adhuc carpente^h clamat se literas adferre, ego ocus me proripio, literas lego ac suspicans rem exiguam fore, utpote circumstantiarum adhuc ignarus, nihilominus ut obtemperarem, illico, quod Gubernator Vallis meae procul abesset, ejus vices tenentem et Capitaneum gentis meae evocari facio praecipioque mecum itineri sese accingere, negotium aliquod urgens eorum praesentiam in oppido S. Borgiae postulare ac Capitaneum Generalem totius Nationis omnes oppidorum Gubernatores evocare; cùm autem noster absit,

^a Taraumaræ || Daraumaræ S

^b suis nulla || sua S

^c Hispanos milites submissurus || submissurus Hispanos milites N

^d qui in superiori Daraumaræ[!] versabamur || om. N

^e cessarent pericula || cessaret periculum S

^f ad nos || ad PP. omnes, qui in Superiori Taraumara versabamur N

^g aliqui || aliquam N

^h adhuc carpente || adcarpente S

me velle, ut ipsi ejus loco compareant, obtemperavêre illico ambo Indi, mihi alioquin ob bonitatem perchari et soli nemine alio comitante neqve ipsos neqve me, circa meridiem hinc discessimus, 10 levcas (qvae sunt 30 milliaria Italica seu 8 ferè Germanica) eodem adhuc die conficientes. Dormivimus parumper in pago Patiqveczic dicto, qvi ad Missionem Guerulariczic dictam spectat, qvam, ut supra dixi, P. Austriacus Joannes Ratkay, meus itineris socius, administrat.

Illic antellexi Patrem jam biduo antè ex Missione sua discessisse, in oppidum S. Borgiae profectum, qvare manè facto cum duobus Indis meis in oppidum Guerultrichic, quinque levcis à loco ubi dormiveramus dissitum, contendi, Missam ibi dicere volens, qvò dies Dominicus esset, qvo ut perveni, gentem omnem ad Missam convocari feci, Sacroqve peracto ac tantisper reffectis viribus in oppidum S. Borgiae 15 levcis inde dissitum mutatis eqvis profectus sum, ac sero licèt vespere, Patribus [11] tribus illic congregatis in caena degentibus adveni, illo die 20 levcis (qvae sunt 60 Italica milliaria) probè confectis.

Reperi illic omnia in timore ac de rerum statu informatus, vidi majus esse negotium, qvàm qvòd mihi fueram imaginatus. Biduo ante adventum meum P[atres] nuntios miserant in Papigorchi et Metachiqvi, oppidorum illorum, utpote magis suspectorum Gubernatores ac Capitaneos in S. Borgiae citantes ac convocantes ad nos illic congregatos invisendum, ac gentis animos in nos declarandum. Sciebant P[atres], qvòd si venire nollent citati, malè conscios esse malumqve rerum statum; qvòd si advenerint, omne seditionis periculum, si qvòd erat, eorum praesentia facile illic componendum. Triduo igitur eorum adventum expectare coactus, cùm reliqvorum oppidorum Gubernatores et primores, qvotqvot nobiscum advenerant, rerum omnium se ignaros sanctè affirmarent, ac in oppidis suis secreta omnia nobis esse sponderent, mecum amisimus de universali aliqva (qvam P. Rector suspicatus fuerat) totius nationis seditione aut rebellione existimantes in oppido duntaxat Matachiqvi malevolos aliqvos contra P. Rectorem consurgere voluisse. Confirmavitqve opinionem nostram duorum Gubernatorum, qvos expectabamus, adventus, qvorum potentior unus Papiqvezensis (ubi qvondam P. Cornelium Beudin et P. Thomam Basilium Martyrio affecerunt) sanctè contestatus in oppido suo tuta omnia, nulliusqve male machinationis consciam^a gentem suam, non parum sensisse P[atris] sui fugam abitumqve inopinatum, cuasa dicta, qvo satis declaravit se de gentis sibi hactenus affectissimae fidelitate dubitare. Similia asseverabat Gubernator oppidi Mutachiqvi, donec de omnibus circumstantiis et indiciis rebellionis supra memoratis à nobis iudicium in forma consistentibus examinatus, tam dextrè excusavit omnia, et in particularium qvorumdam alienigenarum malevolentiam detorsit, ut sese oppidiqve sui gentem extra omnem pene poneret suspicionem nosqve suspensos relinqveret, an aliqvòd ejusmodi vel exiguum fuerit periculum, qvale P. Rector sibi imaginatus fuerat.

Si ea fuit fraus Indi omnia tam dextrè palliantis et dissimulantis in PP^m praesentia, an rei veritas, facilè ex sequentibus erit conjecturare. Tunc certè ex actis omnibus nihil aliud nobis inferre licuit, qvàm securum nobis ad stationes nostras esse reditum, promittentibus insuper duobus illis Gubernatoribus se illico^b in Matachiqvi ituros ac rebus omnibus examinatis in gente sua castigaturos delinqvientes, qvi malevolum erga P. Rectorem fovissent animum, si qvi reperirentur, aut certè eos, qvi suis contra oppidi gentem mendaciis Patri fugiendi ansam praebuissent ac suspectam totius gentis (Patri, ut asseverabat, semper^c addictissimae) reddidissent fidelitatem. Qvare festo Praesentationis Beatissimae Virginis³¹¹ Missa decantata in gratiarum actionem de feliciter composito negotio, nobisque omni metu ereptis, ac datis à singulis literis ad P. Rectorem de rebus omnibus edocentibus, anteqvam cum Indis nostris ad Missiones nostras reverteremur, habita fuit in templo ad eos oratio

^a consciam || *corr. PZ*; consiam **S N**

^b illico || illuc **S**

^c semper || *om. N*

à totius nationis Capitaneo Generali, viro senissimo, omnes ad fidelitatem erga DEUM, Regem et P[atres] adhortante, ac ut populum omnem in officio contineant admonente, nè pauculorum malevolentia omnes veniant in suspicionem et provincia tota gravem ab Hispanis ferat vindictam. Tum praesentes quoque admonuit, ut ad oppida sua reversuri per omnem latè viciniam à se datam divulgent admonitionem, ut voluntas sua omnibus gentis suae hominibus quaquaversum innotescat.

Peracta hac solennitate P[atres] omnes ad nostras reversi sumus Missiones, excepto P. Rectore, qui à nobis de rebus omnibus expectabat informationem in Missione Paral proxima S. Hieronymi dicta, ejusque loco P. Belga Missionem Papigoczensis administrans, in Matachiqui usque profectus est, res omnes ac gentis statum coram inspecturus ac visurus, num Gubernatoris dictis correspondeat, ac certè, prout ad nos datis literis contestatus est, omnia tam pacifica, quæ in Missione illa reperit, quæsi nihil unquam mali animi fovissent; nosque rebus omnibus invigilantes in Missionibus nostris nihil detegere potuimus habitæ alicujus contra nos conspirationis, quare plerique aut timores inanes P. Rectoris fuisse existimabamus aut certè, si quod in re fuit, periculum intra Missionem Matachiqui constituisse. At vero P. Rector acceptis literis nostris parum rebus à nostris actis se sivit^a contentari, ab Indis machinationibus suis jam detectis remque omnem dextrè dissimulantibus, nos ad meliora omnia credenda inclinatos, facile deludi potuisse existimans, quare timores suos nobis volens communicare, scripsit in hunc sensum se vehementissimè à nobis [12] expetere ac inculcare, per Missæ Sacrificia et orationes DEI implorarem clementiam, adhibita mediatrice et advocata Matre sua Beatissima, misericordiam cum hac gente Indæ suam velis exercere ob mala gravissima (ut scribit) illi nobisque Patribus imminetia, quæ misericorditer avertat; mox jubet cautè nos ambulare neque nimium persuasæ nobis fidere securitati, pericula certè majora esse, quàm nobis imaginemur. Tenuit hæc nos epistola non parum suspensos et me quidem fecit inquirere in omnem gentis circumvicinæ et pagorum ab gentilibus habitatorum statum. Scripsitque epistolas ad P[atres] duos^b Montanam Daraumaram[!] administrantes et aliquot dierum itinere à Missione mea distantes, de rebus omnibus à P. Rectore nobisque gestis ac periculis nostris quantocumque edocens, ac de rerum in montanis Missionibus statu unice cupiens edoceri. Vix P[atres] meas receperant literas, cum citatos expediunt nuntios, sed Indorum quorundam malevolentia (ut suspicamus) duabus ferè hebdomadis in via retardatos, quibus hæc scribunt: hominem quendam gentilem Carosia dictum gentis suæ in pago Cacherici et circumvicinia ab ethnicis habitata Capitaneum, Christianæ fidei inimicissimum, cum 70 Indis arcu sagittisque bene armatis, inter quos pauculi Christiani ex Missione S. Borgiae plerique gentiles, in Missiones montanas advenisse, Patrumque in oppidis absentiam pro subadventu expectasse, divulgando se à sene totius nationis Daraumaricæ[!] Capitaneo Generali submissum, ut gentem montanam contra Patrum protegat violentiam, hunc ipsis significare, nequaquam forment oppida et junctim vivant, ut volunt Patres, sed dispersi in vallibus suis et speluncis, veluti vivebant antequam baptismum suscepissent, tuto illis suas celebrent ebrietates, nequaquam ad audiendam Missam et Doctrinam Christianam veluti infantes diebus singulis accurrant, multa denique alia diabolica consilia ad omnem Christianitatem, illam maximopere florentem penitus pessundandam; addebatque se literas afferre, quibus Patres castigabantur ob violentiam et severitatem, quæ gentem illam tractabant; nequaquam aut Regni Novæ Biscayæ Gubernatorem aut nationis suæ Capitaneum Generalem cum Patribus illis esse contentum, aut eorum gentem convertendi aut tractandi modum probare. Verbo: denique P[atres] illos nequaquam audiendos neque illis obediendum esse, se gentis sibi amicæ contra P[atres] defensorem fore ac protectorem.

^a sivit || sinit S

^b ad PP. duos || ad duos PP. S

Litterae, quas homo perversissimus memorabat se afferre, erant à Patre Visitatore scriptae ad P. Nicolaum de Prado montanarum Missionum ad petitionem Regni Governoris, ipsi dicentis Indos montanos conqvestum venisse contra P. Ferdinandum Becoro (qvi antea fuerat Rector et administrârat Missionem montanam Varochis, ubi qvondam P^m Paschqvalem Martyrio affecerunt) conqvestum, inqvam, venisse, qvod Pater eorum messem adhuc in agris stantem jusserit igne comburi, palpabile hoc mendacium et contra optimum Patrem à malevolis confictum, postqvam genti illi plurima praestitit beneficia et nescio qvomodo qveruli hi Indi et impostores fidem invenerint apud Regni Governatorem, ut P. Visitatorem obligaverit ad scribendum montanis Patribus suavius cum gente illa et nova Christianitate procedant, neqve Indis ansam praebeant conqverendi, postqvam terras has plenas videmus periculis rebellionis. Has literas Pater miserat Visitator in Missionem S. Borgiae, inde qvi eas deferebant in montana sese socios adjunxerunt, aut socium certè conduxerunt ethnicum illum Corosiam, Capitaneum in Catariez cum 70 armatis, ut dictum est. Iste nimirum litterarum preferendarum praetextus pallium erat malitiae ad gentem montanam omnem pervertendam et contra P[atres] concitandam, eodem nimirum tempore, qvo alii ad omnem Taraumaram Superiorem contra nos^a in illa degentes septem P[atres] incendendam allaborabant. [13]

Verum malevoli intentum suum non sunt assecuti, restitère enim pleriqve montani primores cum gente sua perversis consiliis et oppidum S. Teresiae de Gvasayesio ad arma concurrunt contra hospites istos, si qvid^b violentè in Patres aut se attentarent, pro fide et fidelitate sua ac amore in P[atres] decertaturi, unum duntaxat oppidum S^{ae} Annae gentis Varochiae inqvis acqvievit consiliis, et qvod aliquvamdium nullus ibi moratus fuerit Missionarius, post discessum scilicet P. Ferdinandi Pecoro Itali in Missionem aliam Cinaloae, ut infra dicetur, se induci gens omnis permisit, ut in pristinas speluncas suas^c et montes deserto oppido diffugent, neqve P. Rector postliminio illos invisens accepta ex Mexico certitudine novum illis Missionarium eò submitti, reducere gentem potuit aut persuadere, ut venturo Patri habitationem exstruerint. Sed et P. Rector, ubi de omnibus à Corosia actis per Indos suos factus fuit conscius, responsorias ad Patrem Visitatorem dedit Regni Governori communicandas, in qvibus clarè demonstravit, qvam falsa essent omnia à malevolis qvibusdam Indis contra Patrem Ferdinandum Pecoro ad Regni Governatorem delata, utpote qvi tunc plusqvam à^d tribus mensibus jam in Cinaloae Missionibus versabatur, et iam ab uno propemodum anno Missionem S. Annae gentis Varochiae (unde conqvestum advenerant) deseruerat. Praeterea nemini^e unqvam ex aliis Patribus rem ejusmodi de comburendis Indorum Indorum agris in mentem venisse, neqve ullum ex Missionibus illis hominem sciri, cui sua messis combusta fuisset, imò Patres eos omnes tractare cum suavitate, ut par est, et innumeris afficere beneficiis, at^f unde falsa ejusmodi contra P[atres] qverela sumpserit occasionem, penitus ignorent. Et verò, si litterarum à P. Visitatore deferendarum causa veniebat Corosia, ut qvid Patrum ex oppidis suis absentiam pro advento suo praestolatus est, ut qvid septuaginta stipatus armatis adventit ad unas litteras deferendas, et qvis eas commisit homini gentili, qvis submisit ad se in defensorem protectoremqve gentium illorum contra P[atres] offerendum, qvis ad ineunda conciliabula, ad perversissima disseminandum dogmata^g? Negotium deniqve esse ejusmodi, qvod prudentibus meritò praebeat ansam suspicandi, cum sub idem tempus Patres in Superiori Taraumara steterint in periculo, hospites hos malevolos nihil aliud qvaesivisse, qvam tutum ad montanas gentes refugium, postqvam perversas suas in nos omnes

^a contra nos || hos S

^b si qvid || sicqvuid S

^c suas || om. N

^d à || om. N

^e nemini || neminem N

^f at || ut S

^g dogmata || consilia N

executi fuisset machinationes. Videat pro prudentia sua, fervore, zelo, ac de Missionibus novis experientia P. Visitator, an ejusmodi perversorum hominum malignitas dissimulanda, an sufferendum tacitè paucolorum invidiâ florentissimam in montanis pessumdari, aut certè luporum Diabolicorum rapacitati exponi Christianitatem.

Haec et alia cùm fusè ad P^m Visitatorem perscriberet P. Rector, Nicolaus de Prado Neapolitanus meqve de omnibus certiore faceret, illicò investigare caepi, num meae Missionis Indi aliqui complices fuissent in hac cum Corosia expeditione^a, num hic cum socia gente sua me absente huc pertransiverit et fortè similia hic attentârît, qvalia in montanis fuerat machinatus; metuebam enim, nè aliquos effectus malos causaverit, si fortè apud Indos meos hospitium repererit, verum aliud rescire neqvii, post multa examina, qvam eum cum viginti hominibus hac transivisse, neminem ex Missione mea se illi adjunxisse, neqve hic sua manifestâsse consilia, qvòd oppidi mei primores absentes repererit. Gubernator enim erat in urbe Paral, ejus Locumtenens et Missionis Capitaneus mecum abiverant in S. Borgiae. Qvare reliquos ex pagis gentilium, meam inter et montanas Missiones existentibus, collegisse dicitur socios, qvibus stipatus advenerat, neqve in reditu hîc comparuit, qvòd fortè me praesentem audiverit, aut in montanis intentum suum non fuerit assecutus, qvanqvam reliqui Indi Christiani ex Missione S. Borgiae, qvi cum ipso ad Gvacapare iverant, in reditu hac pertransiverint, meqve consulatârînt rerum omnium adhuc ignarum, qvos ego benevolè habitos insuper alimentis in viam instructos ad sua^b dimisi, negotio, in qvo venerant, primum 14 diebus postea ex Patrum litteris intellecto, qvas dubium non est malevolè ab Indis retardatas fuisse, utpote per eas negotia in montanis acta fortè penitus ad nos pervenissent, nisi eas in pago qvòdam gentilium repertas, Hispanus ex Cinaloa redux et de rebus omnibus à Patribus montanis jam edoctus huc attulisset.

Qvi dum mecum hîc biduo qviescens versatur – ecce tibi! – aliae mihi adveniunt litterae, non minoris causa laetitiae, utpote exitum negotii^c cum Episcopo super Missionariorum subjectione in hunc sensum significantes; posuerat D. Episcopus Parochum et Vicarium [14] Episcopalem in Cinaloae Provincia (hactenus à Societatis Missionariis administrata), sed hunc Vicerex Mexicanus tolli jussit, multâ Capitaneo Generali Provinciae impositâ qvatuor millium Imperialium, si ultro qvenqvam ab Episcopo positum admittat. Ipsum verò D. Episcopum omnia relinquere jussit in statu, qvo ante erant, scilicet sub Societatis cura, misitqve D. Vicerex P. Fabianum Ruiz in urbem Gvadianam, caput Novae Biscayae et Residentiam Episcopalem ad intimandum D. Episcopo, neqvaqvam attentet^d aliquid innovare in Societatis Missionibus et Missionariis, utpote ad Regis curam et provisionem spectantibus, relinquatqve Societatem intactam ac in possessione ut^e ante erat. Insuper addebant literae Franciscum de Los Rios, qvem Episcopus fecerat totius Episcopatus Provisorem et Visitatorem Generalem, toto Regno exesse jussum ac exulare. Ab Archiepiscopo item Mexicano acribus litteris reprehendi Episcopum Gvadianae parum personae convenire^f Episcopali continuò lites qvaerere et amare.

Post multos igitur metus et pericula utrinqve perpessa securitas^g nobis orta est auctumqve solatium, qvòd Vicerex Societati Nostrae affectissimus Missionariorum numerum augeri jusserit, novis ex aerario Regio in eorum sustentationem sumptibus designatis, ac hic qvoqve in Taraumara Superiori novas expectamus Missionariorum suppetias propediem

^a illicò investigare caepi, num meae Missionis Indi aliqui complices fuissent in hac cum Corosia expeditione || in hac expeditione N

^b ad sua || om. S

^c exitum negotii || negotii exitum S

^d attentet || tentet S

^e ut || ac N

^f personae convenire || convenire personae S

^g securitas || serenitas S

affuturas, ut plurimi Indorum pagi et valles integrae à copiosis adhuc gentilibus habitatae, Christianae quoque accedant fidei et stabilibus Sacramentorum administris^a fruantur, eò hactenus ob nimiam ab aliis Missionibus distantiam destitutae.

Dum hisce litteris finem imponere cogito, easque itineri destinare sub Januarii finem anni hujus inchoati, millesimi sexcentissimi octogesimi secundi, hyemis in his montanis furiosissimae^b asperitas et ingens nivium copia, quae hoc tempore montes omnes vallesque cooperit eas me detinere diutius cogit, ac de hac ipsa caeli inclementia aliquid memorare; siquidem haec vallis Sisoqviziae omnium in Taraumara situ est altissima, ut patet ex eo, quod fluvius illam perfluens et pauculis hinc levcis inter montes altissimos scaturiginem suam habens, tribus rivulis in unum confluentibus, ut ipse oculis meis conspexi, omnium postremus sit, qui versus Orientem decurrit et aliis magnis fluminibus junctus, plusquam ducentis hinc levcis in mare Atlanticum, seu potius Septentrionale, ut vocant, delabitur, reliquis omnibus rivis fluminibusque in montanis ulterioribus Gvacaparium oriundis versus Occidentem et mare Californiae provincium Cinaloae alluens decurrentibus sequitur inde majus hinc frigus, quam in reliqua utrinque regione, partim ob loci altitudinem montiumque non nisi pinniferis arboribus consistorum asperitatem, partim ob ventorum ab omni parte hic concurrentium et quasi proeliantium ferociam; unde aestate omnes propemodum tempestates hic sese exonerant, paucique dies effluunt sine imbribus, hyeme verò nives decidunt copiosissimae, ad unius ulnae altitudinem, sed vix ultra duas hebdomadas queunt perdurare ob solis quoque eas facile^c resolventis potentiam, tota enim haec regio altitudinem poli 36 gradum vix excedit. Ceciderat Festo B. Virginis Purificatae³¹² major nix quam unquam ante, domunculae seu tuguria Indorum omnia in nivibus quasi sepulta videbantur, neque ego domo egredi potui, diebus multis, etsi frigore propemodum perirem, eo quod neque ligna prae manibus essent ad faciendum focum, neque Indorum quispiam diebus multis compareret ad mihi [15] succurrendum, insuper aliarum rerum magnâ laborans inopiâ, quod Mexico nihil nobis hoc anno advenerit subsidii ex aerario Regio, coactus sum vivere in frigore et nuditate, in fame et siti etc., ex quibus in morbum incidi, qui erat dolor quidam acutissimus spinae dorsi et lateris puncturae respirationem impediens et me quodam modo suffocantes, ut aliquamdiu lecto affixus fuerim, idque sine homine, qui me juvaret, sine Confessario qui accurreret, utpote pro quo ob nivium altitudinem et hominis, qui iret, penuriam nec mittere potui, nec facile fuit, ut quis omni licet diligentia adhibita intra triduum adveniret. Unde in solo DEO confisus et patientia me consolans paulò post convalui, temporis quoque rigore aliquid remittente, ac nunc, DEO sint laudes, pristinae restitutus valetudini, Quadragesimalibus in Indorum excipiendis Confessionibus, Catechismis etc.^d sufficio laboribus. Ea fuit hic hyemis asperitas, ut pleraeque omnes Indorum meorum oviculae frigore fameque sint enectae, insuper periverint oves et boves, equi aliaque jumenta, quae alioquin toto anno in pascuis versari solent, passim in nivibus mortua et sepulta invenirentur, quod quidem hoc anno fuit extraordinarium, ut plerique omnes mihi asseverant.

Haec habui, P[atres] Reverendi et F[atres] Charissimi, vobis communicanda, ut sciatis, ubi gentium verser et quo in loco ac laborum campo me S[ancta] posuerit obedientia. Novi imbecillitatem meam tanto oneri imparem, et idcirco unicè efflagito Sanctissimis suis Sacrificiis ac precibus DEUM mihi exorent, aptum ut me faciat Divinae suae gloriae propagandae et fidei Christianae lucrificandi has barbaras gentes, ad quas Doctrinâ Christianâ imbuendas neque sublimi opus Theologiâ, neque aliarum scientiarum subtilitatibus, sed solùm agnâ mansuetudine, quâ illos tractes, et invictâ patientiâ, quâ eos

^a stabilibus Sacramentorum administris || stabili Sacramentorum administro S

^b furiosissimae || furiosissimè S

^c facile || om. N

^d etc. || om. S

sufferas, Christianâ deniqve humilitate, qvâ omnia omnibus^a fias et neminem spernas nec quidquam recuses aut vilissimi agere officii, aut perferre ab his barbaris contemptus. In his enim Missionibus non alius opifex, qvâm qvi sibi et aliis ipse est Missionarius, ipse sibi sutor, sartor, murarius, faber lignarius, cocus, infirmarius, omnia deniqve esse debet, ab omnibus Collegiorum remotus commoditatibus et inter innumeras labendi occasiones sine socio, sine teste, sine arbitro, ut semper timeam, ne dum aliis praedicavero, ipse reprobus efficiar. Unde singulari hic DEI gratiâ opus et protectione, non minùs ad bene operandum, qvâm ad patienter ferendum et bene vivendum, ac ubicunqve et qvandocunqve DEO placuerit moriendum, sive barbarorum manibus (qvod utinam aliquando mihi eveniat!), sive in fluminum periculis, sive in periculis latronum, periculis ex genere, periculis ex gentibus etc. Deniqve hic vita transigitur in labore et aerumna, in vigiliis multis, in fame et siti, in frigore et nuditate, praeter ea^b qvae extrinsecus sunt, qvibus omnibus parem oportet esse animum, ad animas has barbarorum Christo lucrificiendas, idqve non rarò sine omni humano Divinoqve solatio, siquidem videtur saepè homini, qvod qvotidianas has inter solitudines omnem spiritum suum dissipet, seqve negligendo cum aliis qvoqve oleum et operam perdat. Orent igitur pro me, ut tantae cooperer vocationi, et siquidem primus ac solus ex Boëmiae Provincia in hanc Americam penetravi Septentrionalem, existiment sanè, si me Sacrificiis ac orationibus suis adjuverint ad aliquid pro DEI Gloria hic operandum plures secuturis annis ex eadem^c Provincia facilè huc penetraturos ac desiderionem suorum compotes futuros.

Parcant qvaeso stylo barbaro, qvo haec scripsi, et si quid Latinitati contrarium occurrerit, meminerint me inter barbaros versari ac in regione, ubi excepto Sacro et Breviario nullus alias[!] Latinitatis usus. Aliam magis particularem de rebus hic occurrentibus relationem mittet ad Provinciam Austriacam P. Joan[nes] Ratkay, meus hic in Missionibus vicinus, qvae ubi advenerint, sibi expetant in Boëmiam communicari, et qvae ex his litteris meis ipsis communicare voluerint, praesertim si meae citius advenerint, ut faciant, velim.

Datum in Regione Taraumara, in valle et Missione Sisoqvizensi nominis Mariae, 20. Februarii anno 1682.

Reverentiae Vestrae
indignus in Christo Servus,
Josephus Neuman

NEU III

Zpráva o tarahumarské misii a zkaženosti Indiánů

Je v Tarahumaře již šestým rokem jako misionář.

Život a strasti zdejších misionářů: poustevnický život zbavený „lidské“ útěchy, divoké národy odolávající konverzi a životu v redukci, oddávající se opilství. Někteří misionáři zoufají a chtějí změnit působiště. Málokdo zde vydrží víc než tři roky a dle vizitátorova sdělení jen dva misionáři zde žijí a pracují se zalíbením; ostatní pokládají zdejší misie za ztrátu času a práce.

Užitek z práce zde neodpovídá vynaložené námaze. Indiáni víru jen předstírají, nemají horlivost, respekt a lásku k duchovním věcem, nemají ani strach z hříchu a jsou příliš svobodomylní a nevázaní. Opíjejí se, odmítají shánět ke křtu své blízké, kryjí a utajují „pohany“. To vše misionáře sužuje a vyvolává v nich nechut'. Tyto potíže by si měli uvědomit hlavně žadatelé o zámořské misie, tak aby po příjezdu do Indií nebyli rozčarováni a zklamáni ve svých nadějích na úrodu duší.

^a omnia omnibus || omnibus omnia S

^b ea || illa S

^c eadem || illa N

Ačkoli jezuité tvrdí, že skoro nikdo z Indiánů nepatří do nebe, přesto má Bůh mezi Indiány své vyvolené. Případ dvou stařen, které záhy po křtu zemřely [a tak mohly být spaseny; je ovšem možné, že zemřely právě kvůli tomu, že potkaly Neumana, na což jejich imunitní systém nemusel být připraven]. Bůh Indiány trestá za nedbalost duchovního života: umírají bez zpovědi, opilí dostávají mrtvici. Indián, který zapomněl přijít k velikonoční zpovědi, spadl [za trest] z koně a rozrazil si lebku. Jiný Indián, pohrdnuvší jezuitovým kázáním, byl v neděli při plení svých „zbytečných“ rostlin zasažen bleskem. Jiní, kdo pracovali v neděli, přišli v důsledku krupobití o úrodu.

Ani tyto boží tresty nemají na Indiány patřičný účinek, protože své nehody připisují nesprávným příčinám[!], jako např. že nedostatečně při svých „pitkách“ uctívali Měsíc a Slunce v době osení. Další „pověry“ Indiánů: blesk usmrcuje nepřátele a ty, kteří mu nebyli jako novorozenci zaslíbeni, nebo kdo jsou při bouřích smutní. A tak většina Indiánů při bouřích jásá, aby projevíli blesku své přátelství.

Přes tuto svoji zaostalost (*barbaries*) jsou velmi bystří, jde-li o jejich vlastní prospěch a o zatajení zločinů. Milují svou svobodu a odmítají ji omezovat; odmítají poslouchat jezuitu, rodiče, Španěly, své náčelníky. Dělají jen to, co se jim zlíbí. Našel způsob, jak je přimět k práci: postavili dům, vyčlenili půdu pro pěstování zeleniny, nyní staví pilně kostel; dokonce se sami chodí ptát na práci.

V lednu 1686 dokázal pokřtít vzdorného rebela jménem Corosia, který již třikrát vyvolal povstání horských kmenů. Jeho konverze přinesla oblasti klid. Ztratil předtím přátele a přišel do osady Etsoquita, kde se potají skrýval. Žil tu klidně, avšak nechodil Neumanovi na oči a nedůvěřoval mu. Příběh o tom, jak Neuman dokázal postupně po dobrém získat Corosiovu důvěru a dosáhl konečně toho, že k němu Corosia dobrovolně přišel, nechal se pokřtít a usadil se v jedné z osad jeho misie. Ostatní jezuité mají ze zprávy velkou radost a gratulují Neumanovi. Naděje v uklidnění Tarahumary po Neumanově úspěšné pacifikaci Corosii.

Zakročil několikrát úspěšně proti „pitkám“ Indiánů. Měl se začátkem roku odebrat do blízké misie, vedené Sicilanem Piccolem, k náboženské slavnosti. Indiáni potají na den Neumanova odchodu v nedalekém údolí „pitku“; Neuman se však musel vrátit pro uprchlého koně a když našel vesnici prázdnou, nechal se zavést do údolí, kde Indiáni chtěli pít, a to včas, neboť teprve „skákali a tančili“ a vína se ještě nedotkli. Rozbil jim nádoby s vínem a Indiáni se ve strachu rozutekli. Bůh zařídil úprk koně, neboť chtěl zabránit „pitce“.

Druhého dne před svítáním odjel za zmíněným jezuitou a když se po třech dnech vrátil, Indiáni se chovali vzorně, avšak jen naoko, neboť nedlouho poté chystali další „pitku“. Navedou jednu z Indiánek, aby Neumanovi jakoby tajně vyradila, že pokusí-li se další „pitku“ zmařit, zabijí jeho i toho, kdo by mu ji vyradil. Jiná Indiánku mu připomněla smrt Ratkaye, způsobenou údajně šamanem. Předstíral strach, avšak vydal se přestožen za Indiána na „pitku“ přímo v zástupu Indiánů. Nikdo ho nepoznal, dokud ze sebe neshodil pončo a nevytil jim všechno víno. Indiáni opět prchli ve vyděšení, kromě čtyř, kteří slíbili polepšení.

Naděje ve zřízení misii v Kalifornii [pokládané dosud za ostrov] pod vedením Eusebia Kina. Připraveny finance na zřízení vojenské posádky na „ostrově“. Objev nových stříbrných dolů v provincii Cinaloa; naděje v posílení stavu misionářů v důsledku nových příjmů královské pokladny. V Tarahumare se počet misionářů po objevu nových stříbrných dolů nezvýšil.

Kmen Tobossů opustil jedné noci misionáře, vrátil se k životu v horách; náhle přepadávají a zabíjejí Španěly. Král zbudoval nové dvě pevnosti na cestě do Parralu. Pět pirátských lodí v Tichém oceánu; z nich dvě spáleny Španěly a další piráti chyceni při doplňování vody na pevnině. V Mexiku se očekává nový místokrál, který s sebou jistě přiveze nové misionáře, snad i z české provincie. Posílá dopis přes Řím, aby jistěji došel.

Závěrečné zdvořilosti a omluva za „barbarskou“ latinu; s ostatními misionáři mluví jen španělsky.

[120r]

Ex literis P. Josephi Neuman, datis 29. Julii 1686 ex Taraumara in America.

Versor in hac Taraumarae Americae regione, quae jam 16 millia animarum à nobis Missionariis baptizatarum numerat, sexto jam prope anno.

Ducimus vitam prope eremiticam ac omni humano destitutam solatio, etiam illo, quod ex conversione animarum habetur; difficillimè enim gentes hae barbarae convertuntur, tum quia montana sua debent deserere, quibus à puero assveverunt et in pagos aut oppida se recipere; tum quia vitiis, ebrietati maximè, cùm Christianismum susceperint, renuntiare. Ob quas difficultates plerique Missionariorum desperant et quia frustra laborare se existimant, à Superioribus mutationem expetunt ac ad alias Missiones, Cinaloae vel Sonorae, v. g. à rerum abundantia et commoditatibus celebres transire, ut propemodum hodie miraculo simile sit, aliquem triennio in hac Taraumara regione possi perdurare. Certè non pridem à Patre Missionum nostrarum Visitatore audivi, inter 14 Taraumarae hujus Missionarios non

nisi duos se reperisse, qui cum gustu hic degant et laborent, reliquis se hic frustra absque fructu et solatio oleum et operam perdere cum hac gente indomita conquerentibus, ac ideo ad alia adspirantibus.

Et sanè confiteor fructum hîc operae non correspondere, nullus enim in his neophytis fidei fervor, aliqui exteris solùm se fideles fingunt, nullus rerum spiritualium amor, nulla Doctrinae Christianae addiscendae sedulitas, nulla divinorum aestimatio, nullus peccandi timor, nimia quidlibet agendi impunè libertas, in vitiis praesertim ebrietatis assvetudo, nullus propinquorum suorum ad baptismum adducendorum zelus, imò pertinax malitia in non manifestandis ac detegendis gentilibus, de quibus aliunde non scitur etc. Quae omnia vehementer Missionarios affligunt, eisque ingens animi causant martyrium ac disgustus. Quae data opera scribo, quia novi multos ejusmodi expetere Missiones spe magnorum fructuum allectos, qui ubi expectationi minùs corresponderint, se delusos existimantes, paenitudine ducuntur huc expetiisse ac vel retro respiciunt, vel nullo gustu hic degunt, quo deficiente ignavius quoque laborant.

Passim licèt inter Nostros hic dicatur neminem aut paucissimos sanè ex hisce Indis adultis ad caelum pertingere, habet tamen DEUS etiam hos inter suos praedestinos, quod me fateri cogunt mirabiles quandoque et inopinæ Divinae providentiae dispositiones, quibus inexpectata moribundis media providet ad sui salvationem. Scripsi anno superiore de vetula centernaria³¹³, in quam iter agens casu incidi ac viribus infirmis propediem defecturam ratus, baptismo tinxi, quae postridie expiravit. In aliam quoque anno hoc, nescio quo casu ab itinere recto, quo tendebam deflectens, vetulam incidi octogenariam, quae infirma ac sola in tuguriolo degebat stramineo inter sylvas densissimas; per quas nocte obscura iter agens cum Indo juvene casu incidi, quam ritè dispositam relinquens, mane facto, iter meum prosecutus quo tendebam, paulo post jam mortuam intellexi, ut DEUS nocte illa errorem meum disposuisse videatur ad hujus animae salutem procurandam. Non nego tamen DEUM Indos hos ob spiritualium incuriam saepissimè castigare, ut sine Confessione decedant. Accidit mihi ad aegrum plus quam 10 milliaribus distantem evocatum, tota nocte citatissimo itinere profectum, uno duntaxat horae quadrante tardius advenire postquam exspirasset. Alios plerumque ex hac vita discedere novi, aut Missionario remotius degente, ut nequeat advocari, aut in ebrietatibus occisos, vel apoplexia, quam vinum eis immodicè haustum saepe causat. Nuper Indorum unus, qui Confessione Paschali se expiare neglexerat, equo iter agens ab hoc recalcitrante prostratus, ac inter saxa contusus, cranio comminuto expiravit. Alter Dominico die (quo ipso mane P. Missionarius de festorum observatione iis sermonem fecerat) dicta contemnens, dum agro suo inutilibus herbis expurgando incumbit, tempestate coorta, fulmine derepente interiit. Aliorum agri eodem die laborantium, ità grandine devastati sunt, ut nullae messis illis spes relicta sit.

Neque tamen ejusmodi castigationes apud omnes vim magnam habent, quia plerumque similia infortunia aliis causis tribuunt, ut quia lunam solemque consuetis ebrietatibus, cantibus saltibusque non sunt venerati seminationis tempore; aut alias forte consvetas intermiserint superstitiones, quibus bonam se messem procurare autumant. Eos à fulgure plerumque mactari asserunt, qui illius nascuntur inimici, aut quos infantulos recens natos parentes, prima tempestate oborta, fulguri dedicare et in amicitiam offerre praetermittunt, aut qui tempestatibus abortis tristitiam prae se ferunt. Unde plerique tali tempore mirè gestiunt, rident, saltant, fictè an verè nescio, fulminibus se amicos probare volentes.

Quamvis autem in his aliisque magnam prae se ferant barbariem, sunt tamen mirè astuti in rebus suis procurandis, celandis criminibus (ut non facile reperiatur, qui alterum nationis suae accuset, etsi palam sceleratum) mirum libertatis suae amantes, quam nè in minimo laedi sufferunt; unde nihil sibi neque à Patribus Nostris neque parentibus neque Hispanis, neque à Principalibus suae nationis sibi mandari sinunt (eò ipso enim, quod mandetur, non facient). Sed duntaxat sibi ut rem honestam, delectabilem vel utilem proponi,

de caetero suae libertati relinqui volunt, quae quis ab eisdem [120v] desiderat, si faciendum iudicaverint, sponte facturi, ob delicta à nullo arguuntur neque castigantur, nè libertas laedatur.^a Quod eorum principium qui Missionariorum necdum nôrunt mirè affliguntur, quod eos nihil eorum facere velle videant, quae mandantur. Ego, à quo huc veni, hanc eorum indolem noscens, facile omnia consecutus sum; siquidem domum sanè egregiam spatiosamque aedificavêre, magnam terrae partem in conspectu aedis pro horto et agricultura sponte cesserunt; nunc Ecclesiae suae aedificio strenuè desudant; imò eo usque eorundem genio me accommodavi, ut non rarò ipsi à me veniant exquisitum, quid ab iis fieri desiderem.

Placuit hoc anno mense Januario Divinae bonitati inter caeteros famosissimum quendam gentilem, Corosiam nomine, qui tribus vicibus rebellionem inter montanarum Missionum accolas machinatus fuit, mirabili medio huc adducere ad baptismi lavacrum; cujus conversio multum ad pacem et quietem contulit, non solùm Missionum, sed et duarum nationum Guasaparensis et Taraumaræ. Hic Corozia propter tot rebelliones in montanis factus exosus, perditis amicis ac authoritate, frequenter in Taraumaram veniebat et in altero pagorum administrationis meae Etsoquita dicto occultè inter amicos suos jam Christianos degebat; de me multa percontabatur, odium nullum in me fovebat, quietem Missionis non turbabat, nihil contra Christianos machinabatur, nondum tamen omnino mihi fidebat aut in conspectum meum veniebat ob amicitiam nimiam et correspondentiam, quam mihi cum montanis Patribus intercedere sciebat. Generum tamen suum filiamque nuptam ad baptismum à me expetendum misit, quem etiam impetrârunt. Ex hoc principio veni ego in spem ipsiusmet Corosiae convertendi, inquisivi proinde ex amicis de ipsius animo ac dispositione, sed hi nondum resolutum aut comparere velle responderunt. Factum interim, ut novi orirentur in montanis tumultus et contra Corosiam ut horum authorem suspiciones; inquiritur perinde missis 50 armatis cum Capitaneo, qui ubi intellexerunt illum esse in praedicto pago administrationis meae Etsoquita nomine, ad me triduo itinere huc appropereant, allatis simul literis à P. Salvaterra, mihi vicinissimo Missionario. Verùm dum quinquagenarius ille Gubernator audit Coroziam versari inter suos amicos, difficultates videns, timore percellitur, tergiversatur, imò cum amicis Corosiae colludit ad me fallendum, praetexitque recenter sibi allatum hominem periculum subolfecisse et se fuga subuduxisse versus Papigochio oppidum Taraumaræ duorum dierum itinere hinc distans, ubi nulla ejus capiendi spes affulgeret. Quod ubi ego adverti, stylum mutavi ac advocatis Corosiae amicis coram iis quinquagenarium Ducem unà cum suis objurgare coepi, cur nempe in Taraumaram venissent, in alienam jurisdictionem, nempe ad hominem capiendum; quo jure, cujus licentia, cujus mandato? Patres montanos non credidisse aut iudicasse Corosiam in Taraumara versari, eorum mentem non fuisse, ut Indi montani in eo perquirendo hucusque sese extenderent. Quare ad sua redirent, neque pedem amplius in Taraumaram inferrent, nisi velint ab Hispano Gubernatore graviùs in se animadverti et à Taraumarensibus limites suos defensuris vindictam sentire. Sic expeditis et ad sua redire jussis Indis montanis, re eorum culpa infecta, res à me gestae in tantum amicis Corosiae placuit, ut re ad ipsum delata illico se resolverit ad huc accurrendum seque mihi praesentandum, ut à me Sacro baptisinate ablueretur.

Interea eodem die, quo praedicti Indi montani redierant, aliae veniunt literae referentes Corosiam innocentem et seditonem alios Septemtrionales Indos causâsse; proinde circa Corosiam nihil moverem, nisi fortè bono modo efficere possem, ut in montana rediret ac Patribus se sisteret baptizandum. Hac epistola accepta gavisus sum ego ac communicatis rebus cum amicis Corosiae in tantum effeci suavi hoc procedendi modo, ut homo, qui jam aliquem erga me concepit affectum ac fiduciam, circa horam noctis decimam sponte huc adveniens domum meam ingrederetur, et se mihi cum uxore et filia minore praesentaret, enixè à me cum suis baptizari efflagitans, ac seriò se Christianum fore adpromittens. Ego hominem

^a ob delicta ... libertas laedatur || *in margine folii sub signo + add. ms.*

optimis verbis animatum, nocte illa ab itinere quiescere jussi, data baptismi spe. Postero mane dixi me illum quidem baptizaturum, sed hac conditione, ut in alterutro pagorum, quos administro, stabile sibi inter amicos eligat domicilium et promittat se ad inquietandas montanas Missiones non amplius reversurum. Fecit, et cum eo etiam amici sponderunt. Quo facto, post aliquot dierum Catechesim dictum Corosiam Sacro fonte ablui eique Dionysii, conjugii Eleonorae, filiae Margaritae nomen imposui. À suscepto baptisate quotidie Sacro interfuit, et etiam in aliis bono omnibus exemplo; fratri suo minori etiam Christianismum persvasit, uti etiam aliis tribus ex consanguinitate sua; quos una cum filiabus suis minimis, una septem, altera quinque annorum ad baptismum adduxit, et spes est plures illum secuturos ex montanis, qui hactenus ejus exemplo ducti Patres Nostros et fidem aversabantur. Ubi Patres Nostri montani ejus conversionem intellexerunt, summè mihi gratulati sunt eumque (quod etiam factum) ad se mitti postulârunt, amicitias perpetuas cum eo stabilituri; nec sine munusculis redire permiserunt, optimè edoctum veriore nullam sincerioreque amicitiam, quàm quae antiquis depositis odiis ex corde sincero, inter Christianos reperitur.

Feci superius mentionem ebrietatis, ad quam hic populus propensissimus est; jam addam quomodo una alterave vice eandem non sine periculo impediverim. Perendie novi anni invitavit me P. Franciscus Maria Piccolo Sicilianus ad suam Missionem tituli Sanctissimi Jesu nominis, ad festum ejusdem apud se celebrandum. Noverant id hujates Indi, ac pro die discessûs mei ingentem vini copiam, ut pro sollemnissima Bacchi festivitate celebranda, me inscio praeparaverant in valle non procul à pago dissita noctu absumendam, nihilque aliud quàm discessum meum expectabant. Ego boni Patris petitioni satisfactorius, accingo me itineri comite puerulo et quia totum me non posse conficere sciebam, statui in via pernoctari. Verùm confectis duobus circiter milliaribus puer equo descendit, qui sessore liber, effusissimo cursu domum revertitur me illum ad pagum usque insequente; sed licèt jam esset crepusculum, in toto pago neminem inveni. Suspiscatus, quod erat, praestolabar donec puer meus advenisset; ab eo equum conscendere jusso in [121r] vallem, ubi ebriosorum erant conventicula, deductus, bono tempore adfui, siquidem praevii computationibus saltus cantusque incoeperant, necdum vino admotis labiis; cujus praegrandes decem ollas ac alias quatuor amphoras, universim 200 metretas; continentes, saltantibus circumstantes, irruente in me spiritu Domini confregi, omnibus prae terrore aufugientibus praeter pauculos cordatiores, sed nè quidem contra hiscentibus esto grandem vini lacunam fecerim. His ad pagum redire jussis et ego secutus sum. Videtur DEUS hoc medio per fugam equi ebrietates dispositas impedire voluisse.

Sequenti mane, qui vesper erat novi anni, necdum exorta luce discessi denuo ad praedictum Patrem ibique per triduum mansi; domum redux nunquam officiosiores reperi, sed ficta erant omnia, ad meam praecisè mentem expiscandam. Paulò post aliam computationem instituunt, sed modo, ut videbatur, securiore; ac primum quidem mulierem subornant, quae mihi quasi secreto referret in absentia mea conventiculum celebratum plurimorum concursu, etiam gentilium, ac in hoc Indos statuisse mactare hominem, qui mihi nocturnam festivitatem à me disturbatam manifestasset, ac me etiam occidere prima, qua me ipsis in computationibus disturbandis ingessero, occasione. Haec se audivisse in dicto conventiculo et scrupulo ductam se nunc manifestare.

Ego aliam illos ebrietatem velle celebrare advertens mihiq; timorem incutere, respondi mulieri prout decebat, omni timore simulato. Venit paulò post alia ejusmodi, quae infirmitatis titulo confiteri expetens, post Confessionem addit aliquos ad me è medio tollendum conspirasse, si eis computationes impedivero; ac propter eandem causam P^{rem} Ratkay piaie memoriae Veneficio sublatum. Cui ego respondi me non timere, haec potatorum dicta esse, quibus fides non habenda, neque Patrem Veneficio, sed naturali morte defunctum, proinde me omni possibili modo computationes impediturum. Interea nox advenerat, et soli mihi inter varias cogitationes caenanti puer inquit hac nocte computationem fore et se locum

scire. Ego, licet ex itinere fatigatus, accingo me, esto ob praecedentes circumstantias non sine periculo, ita tamen ut incognitus venirem; quare nocte suboscura tapete variegato pallii instar, prouti utuntur Taraumenses, me contegens, ac fasciolâ caput circumdans tanquam unus ex illis cum puero quoque ad vallem tendimus. Erat hora, qua me jam ex itinere fessum dormire putaverant ac clanculum ex domibus suis catervatim ad locum computationis celebrandae tendebant. Ibam medius inter illos ex omni parte confluentes, feminis quoque intermixtis amphoras vini capitibus impositas bajulantibus; à nemine tamen agnitus fui, nec puer. Jamque ad computationis locum deventum fuerat, ac ego nemine armato conspecto et omnia tuta videns, grandibus jam pyris ad se calefaciendum accensis, cum vellent computationem ipsam incipere, repente tapetem, quo tectus eram, abjeci ac in illos asperrimè invectus amphoras omnes inverti, illis stupore perterritis ac fugitivis, praeter quatuor ex principalibus, qui re seria in jocum versa, quod me secum ambulantes non cognovissent, redeuntem ad domum usque comitati sunt emendationem promittentes.

His finem imponere volens, literas accipio Califurnienses Missiones prosequendi spes amplas affulgere, agente earundem Superiore, P^{re} Evsebio Chino Tyrolensi, eximio Mathematico, apud Proregem Mexici ob difficultates, quas Ministri opponunt Regii, componendis[!]. Sumptus ad praesidium militare insulae jam assignati sunt, pro quot verò Missionariis necdum scio. Tamta tamen facilitas erit in omnibus, ut Missio illa nullam amplius remoram patiat. Detexit etiam DEUS novas easque ditissimas argenti mineras in provincia Cinaloae è regione Califurniae, ex quibus ingens in regis aerarium erit proventus, quo videtur illum invitare ad liberaliùs opes pro sua gloria et animarum conversione impendendas; vel potius ad ejus liberalitatem remunerandam. Vix enim Missionariorum in Taraumara annis abhinc tribus numerum auxerat, regio sumptu sustentandam[!], quando in ipsa Taraumara inventae sunt ditissimae argenti fodinae; licet eas omnes homines privati excolant, data Regi quinta parte. Vix Californiense negotium pro indigenarum conversione determinatum et DEUS novas detexit divitias, hactenus inventis mineralibus multò superiores. Ità DEUS se non sinit vinci liberalitate.

Natio rebellis Tobossa annis abhinc duobus paulò ante pacem reducta, duobus ex Societate assignatis eorum administrationi Missionariis, una nocte oppida sua deseruit Patresque reliquit ac se ad antiquam ex spoliis et homicidiis Hispanorum aliorumque vivendi normam reduxit, hodieque mirum in modum arrogans ac infesta grassatur, ex improvise aggrediens, ubi videt occasionem, ac fugitiva nunquam Hispanis in campo pugnandi copiam facit, vagatur incerto loco in sylvis ac montibus, quibus hoc Regnum ad 200 leucas obseptum est. Frustra eis reducendis aliquoties laboratum. Nunc saltem duas munitiones curat Rex noster extrui pro securitate in via Regia ex Mexico in Perral oppidum à commerciis valde celebre. In mari Pacifico quinque praedonum, Gallicorum an Anglicorum incertum est, grassabantur navigia, duo ab Hispanis incensa, reliqua effugere in terram Novae Hispaniae juxta oppidum Colymam. Ex iis quidem aquatum in terram excenderant, qui capti ab Hispanis Mexicum captivi ducti sunt, et sic mare Califurniense securius redditum est. Novus Indiae Mexicanae Prorex hoc anno cum flotta expectatur, dubio procul Missionario etiam Evropaeos advecturus, et quidem inter caeteros ex Bohemiae Provincia. Dirigo has per Romam, ut securius perveniant.

Valeat R.^a V.^a et DEUM quoque pro me impensè roget, siquidem nemo credit, nemo credit quantum his opus habeam. Parcat malo characteri et barbarae Latinitati, siquidem jam intra quinquennium vix quinque Latina verba sum locutus, cum Patribus enim sociis hic utimur tantum Hispanica. Me Sanctissimis R. V. omnium Patrum Sacrificiis, ac FF^m precibus iterum iterumque commendo.

Ex Missione Sisoquichic regionis Taraumarae, 29. Julii 1686.

R. V. indignus in Christo Servus,

[19v] Zu Vertragen mit den oberen. Novorum hic nihil nisi ingens miseria et rari nantes in gurgite vasto. Mein wolthäter Paul reiset in sein landt mit weib unt kinderen ins hous Mexicum wo er geböhren ist Unt frriet[?] hatt, daß silber hat sich verlohern in den gebürg Unt gehet sparsam zu, messis expectatur hoc anno bona, sed operarii pauci. Si quid de Gallorum strage ad Namur certi advenerit, illico nobis scribat, quia ex huius proelii successu plurima pendent, unde avide expectamus noticias. Pater Haller in Yepomera, ubi Pater Foronda occisus fuit, elegans extruit iam aedificium et Ecclesiam, primo anno plus agens quam antecessores in decem annis; denique *Dii omnia laboribus vendunt*, ut aiebat Philosophus. Sed hic iam plura patienda quam agenda occurrunt.

Salutet quaeso notos omnes, maximè cum in Philippinas, Marianas et Europam scripserit. An adhuc Palatia frequentantur? An adhuc Philippicas cogitat Boruradsky[!]? Si quid valet apud novum Provinciae Antistitem, augeat, ut valeat plurimum, nobis quoque profuturus.

Me Charitatis Vestrae ferventissimis orationibus commendo.

Etsoguitae, 6. Julii 1693.

Charitatis Vestrae
Servus in Christo addictissimus,
Josephus Neuman

NEU V

Ohlédnutí za životem v misiích

Posílá českému provincálovi Retzovi své dílo o rebeliích Tarahumarů. Stručně rekapituluje svou misionářskou kariéru. Uvádí všechny členy české provincie SJ zde působivší; živ už je pouze on (76 let) a Hostinský. Nechá na posouzení generála, zda je dílo hodné otištění.

Epistola P. Josephi Neyman ad Rev. P. Provincialem Bohemiae.

Reverende in Christo Pater Provincialis Provinciae Bohemiae!

Mitto Admodum Reverendo Patri Nostro Generali Historiam Rebellionum Nationis hujus Tarahumaricae in hac America Septemtrionali, brevi opusculo comprehensam, ut si visum fuerit Provinciae Boemiae communicet; ex qua anno 1678 à Patre Nostro Generali Joanne Paulo Oliva in hanc Provinciam Mexicanam destinatus ac missus, anno 1680 ad Missiones hujus nationis Tarahumarae perveni, in quibus jam quadraginta tribus annis versatus ac lubens perseverans, quater Superioris immediati ac jam tertia vice Visitoris Missionum officio fungens, ad petitionem quorundam Patrum Nostrorum hoc opusculum scripsi ac Patribus Provinciae Boemiae dedico, ex qua primus huc adveni, postea alii complures secuti; defunctis jam plerisque, nempe P. Adamo Gilg, P. Maximiliano Amarel, P. Joanne Christophoro Verdier, P. Venceslao Eymer, P. Gulielmo Illing et proxime, 22. Februarii, P. Daniele Janusky, soli superstites vivimus P. Georgius Hostinsky et ego; jam Divinae Bonitati ita placuerit. Quòdsi opusculum videretur typis dignum, ut toti Provinciae, et aliis quoque Germaniae communicari, ex Admodum Reverendi Patris Nostri Generalis iudicio; id Reverentia Vestra facile in Typographia Collegii Pragensis efficiet.

Me omnium Patrum Sanctissimis Sacrificiis ac Fratrum precibus humiliter commendo.

Cariciziqui in Missione Tarahumararum, 15. Aprilis 1724.

Reverentiae Vestrae
minimus in Christo Servus,
Josephus Neymann.

RICHTER Henricus (P.)

(7. září 1653, Prostějov – 2. listopad 1695, Maraňonská misie u Cunibů a Pirů)

ZMIŇOVÁN:

BDT I, BRE II, FRI III, FRI IV

ŽÁDOSTI:

24. prosinec 1683, Genova (Itálie) (ARSI, FG IX 756, f. 222)

[uloženo mezi indipeticemi, avšak nejde o indipetici, nýbrž o poděkování za vyslání a zprávu o šťastném příchodu do Janova]

DOPISY:

RICH I **5. prosinec 1684, Cartagena (Kolumbie), Bartholomaeus Christelius^a**

Uložení: Opis: NA Praha, JS III 419/3, f. 13r-v [13r text; 13v prázdná].

Edice: - - -

Překlad: volně využít ve WB č. 20, což je Stöckleinův slepenec z RICH I, II a V? [něm.]; přetisk textu WB: Josef a Renée GICKLHORN, s. 342 – Zdeněk KALISTA, CvZK¹, s. 41-43, komentář s. 193-194 [čes.] – Josef KOLÁČEK, ST, s. 56-60 [čes.]

RICH II **16. červen 1685, Popayán (Kolumbie), Joannes Waldt**

Uložení: **Originál:** NA Praha, JS III 415/1, f. 14r-v [14r text; 14v adresa a pečeť].

Edice: - - -

Překlad: volně využít ve WB č. 20, což je Stöckleinův slepenec z RICH I, II a V? [něm.]; přetisk textu WB: Josef a Renée GICKLHORN, s. 342 – Zdeněk KALISTA, CvZK¹, s. 44-46, komentář s. 194-195 [čes.]

RICH III **16. srpen 1685, Ibarra (Kolumbie), Bartholomaeus Christelius[?]^b**

Uložení: Opisy: „P“ NA Praha, JS III 415/1, f. 16r-17v [vše text]; „M“ BHStA München, Abt. I., Jes. 594, f. 25r-26r [faksimile: Rudolf GRULICH, s. 202-204]^c.

Edice: - - -

Překlad: WB č. 21 [něm.] – Zdeněk KALISTA, CvZK¹, s. 46-52, komentář s. 195-197 [čes.]

^a Dopis, jak je patrné z oslovení, byl určen českému provinciálovi, jímž byl v letech 1682-1686 B. Christelius. KALISTA mylně uvádí jako adresáta E. de Boyeho (CvZK¹, s. 193), což od něj přejímá GRULICH (s. 70).

^b STÖCKLEIN v úvodu k WB č. 21 uvádí jako adresáta českého provinciála. KALISTA (CvZK¹, s. 195) tomu nedůvěřuje.

^c Vzhledem k tomu, že Grulichem uveřejněná fotografie mnichovského exempláře je dobře čitelná, využívám jej pro kritickou edici. Ze srovnání rukopisu s pražskými autografy Richtera vyplývá, že mnichovský exemplář není originálem, jak se GRULICH mylně domnívá (s. 71, pozn. 54).

RICH IV**18. srpen 1685, Ibarra (Kolumbie), Bartholomaeus Christelius**

Uložení: **Originál:** NA Praha, JS III 415/1, f. 18r-19v [18r-19r *text*; 19v *adresa a pečet'*].

Edice: - - -

Překlad: WB č. 23 [něm.] - Zdeněk KALISTA, *CvZK^l*, s. 52-58, komentář s. 197-198 [čes.] – [úryvek] Josef KOLÁČEK, *ST*, s. 66-69 [čes.]

RICH V**18. srpen 1685, Ibarra (Kolumbie), Joannes Waldt[?]^a**

Uložení: **Opis:** NA Praha, JS III 419/3, f. 15r-v [*obojí text*]; v opisu jsou patrné dvě pisařské ruce: první [m1] napsala celé znění listu a druhá [m2] jej nadepsala a vložila doň drobné opravy.

Edice: - - -

Překlad: volně využit ve WB č. 20 (dle Kalisty), patrně využit i ve WB č. 22 [něm.]; přetisk WB č. 20: Josef a Renée GICKLHORN, s. 342 – Zdeněk KALISTA, *CvZK^l*, s. 58-61, komentář s. 198-199 [čes.]

RICH VI**1. leden 1686, Laguna (Peru), Emmanuel de Boye**

Uložení: **Originál:** NA Praha, JS III 419/3, f. 20r-21v [*vše text*; 21v *také adresa a pečet'*]. Dopis volně použit E. de Boyem (BOYE, *HR*, s. 102-108).

Edice: - - -

Překlad: WB č. 26 [něm.]; přetisk: Josef a Renée GICKLHORN, s. 343-354 – Zdeněk KALISTA, *CvZK^l*, s. 61-68, komentář s. 199-201 [čes.] – Josef KOLÁČEK, *ST*, s. 69-77 [čes.]

RICH VII**16. duben 1691, Laguna (Peru), ?**

Uložení: **Opisy:** „B1“ MZA Brno, G 11, 557/4, fol. 68r-69v [*vše text*]; „B2“ MZA Brno, G 11, 557/6, fol. 53r-54v [*vše text*]. Dopis volně použit E. de Boyem (BOYE, *HR*, s. 117, 125-130).

Edice: - - -

Překlad: Zdeněk KALISTA, *CvZK^l*, s. 68-73, komentář s. 201-203 [čes.]

^a Dle opatrné domněnky Zdeňka Kalisty (*CvZK^l*, s. 198).

RICH I

Plavba z Cádiz do Cartageny

Vroucně děkuje za podporu při vyslání do misíí. Vyhovuje přání provinciála a posílá zprávu o cestě. Doufá, že již do Čech dospěl jeho dopis ze Sevilly [nedochován].

S misijním prokurátorem [Emanuel Rodríguez, autor rozsáhlého spisu o Amazonii, viz FRI I] odešli ze Sevilly do Cádiz, kam dospěli 13. září 1684. Setkali se zde s českými misionáři určenými pro Chile [Brandt, Burger, Suppetius]. 24. září 1684 vypluli na oceán, 1. října minuli Kanárské ostrovy, 13. listopadu spatřili první americkou pevninu (Martinique), 26. listopadu se přiblížili ke Cartageně, kde se vylodili 28. listopadu.

Podrobnou relaci o plavbě poslal Fridericu Pablovi [nedochována]. Kromě obvyklých drobných potíží (vedro, mořská nemoc) byla jejich plavba šťastná, což se nedá říci o misionářích určených pro Chile, kteří mají starého prokurátora, který je velice lakomý a neumí se o misionáře, kteří mu byli svěřeni, ani postarat, ani s nimi jednat. „Naši mlčenlivci“ ho dlouho pokorně snášeli a přetvařovali se, ale teď už ho mají právě dost, chtěli kvůli němu změnit provincii, ale nakonec si to rozmysleli. Richter se obává, že v opatrování tohoto skvělého prokurátora misionáři zemřou [Richterovo prorocství se naplnilo; prokurátor (Sicilan J. Adamus) a jeho pomocník vskutku část jezuitů, které měli dopravit do misíí, umožili hladem a následnou nemocí k smrti, srv. zoufalé svědectví G. Brandta, BDT I]. Cesta chilských misionářů bude možná ohrožena piráctvím v Tichém oceánu [což se též vyplnilo, srv. opět BDT I]. „Tihle [chilští misionáři] už svoje Indie našli, my [quitští] se teprve utrpení očekáváme...“

Těší se, až na březích Maraňonu bude prolévat krev. [Richterovi se jeho přání splní a stane se za jedenáct let druhým českým mučedníkem; v době, kdy Richter v Seville čekal na loď, dosáhl jako první mučednické koruny Augustinus Strobach na Mariánských ostrovech, srv. CUC III].

Současné utrpení je malé a těší se na větší, „tehdy se rozvodní potoky rozkoše“. Jsou stále zdraví. Prospěšnost postů k utužení zdraví. Zhýčkanost některých jezuitů v Čechách v porovnání se zdejší chudobou.

Připravují se na cesty přes pusté hory do Amazonie. Chystají si skládací lůžka (*lecticas plicatiles*). moskytiéry (*papiliones*) na spaní, vybavení pro sloužení mší. Budou-li se sbíhat Indové, budou je aspoň katechizovat. Zmiňuje body na předpokládané cestě.

Doufá, že se dostane do misíí a ne do koleje v Bogotě, jak se stalo jednomu belgickému jezuitovi. Ale generál je vyslal do misíí, tak snad ano. Ať se stane cokoli, ani o vlas se neodchýlí od vůle Boží.

[13r]

Reverende in Christo Pater Provincialis!

Quas sufficientes Reverendo Patri in Evropa dare non potui gratias, quod me ad Missiones Marannonenses eligere dignatus sit, nunc ex America ad minimum continuo, cum sciam me nusquam pro tanto beneficio satis dicturum gratiarum; interim in quotidianis Missae Sacrificiis id Omnipotenti DEO commendare non desinam, quod in suum ac totius Provinciae bonum ipsemet R. P. Provinc[ialis] ab Eodem flagitat. Alterum est, quo desiderio R[everendi] P[atris] respondeam, itineris nostri subsequi rationem subjungo, confidens ultimam cum fine Augusti Seviliae datam manus Suae Reverentiae tenuisse³¹⁵.

Adfuit 4. Septembris R. P. Noster Procurator Emmanuel Rodriguez³¹⁶, qui Seviliae comparatis necessariis pro itinere, elapso sex dierum spatio, unâ nobiscum Gades est profectus, ubi cum socio suo usque ad abitum nostrum decubuit, quod idem accidit Fratri nostro Joanni Just, qui cum eodem Madrito advenit. Scholasticum vero Gasparem Vidal duplex tertiana tenuit in ipsa adhuc navigatione diebus quinquaginta.

Gadibus, quo 13. Septembris pervenimus, tres nostros Chilenses Missionarios³¹⁷ cum reliquis de Austria et Italia invenimus et cum ingeti gaudio et mutuis aggratulationibus amplexati sumus. Idem posthac navigium cum Chilensibus conscendimus et 24. Septembris sub horam noctis 11. è portu Gaditano solvimus. Festo S. Borgiae³¹⁸ Canarias insulas transivimus. Festo B. Stanislai³¹⁹ ad noctem insulas Matalino, alias Martinique dictas, primum conspeximus et 14. [Novembris] easdem â tergo reliquimus. Festo S. Catharinae³²⁰ post

meridiem se nobis eminus et intra nubes patefecit terra Americae, quam 26. [Novembris] clarè vidimus unâ cum civitate Cartaginensi, quam tamen primò ingressi sumus 28 [Novembris].

Particularia et itineris nostri diarium perscripsi P[atri] Frid[erico] Pable, ut illud meliori manu descriptum R. P. Provinc[iali] repraesentet, ex quo Suae Reverentiae colligere licebit nos in nullo muneri nostro defuisse. Caeterum felix nobis accidit haec navigatio; praeter enim consuetum his locis calorem, sudorem et communes navis in captanda quiete angustias, vix aliam patiendi materiam nacti sumus. Secus accidit cum Chilensibus, cujus rei mentionem duntaxat Suae Reverentiae facere volui, expressius ab iisdem perscribendum.³²¹ Bonus senex illorum Procurator homines verè insignes nec physicè nec moraliter tractare novit; illud causavit nota per se excessiva parcitas, hoc nescio unde proveniens ferventior et disgustatus agendi modus. Magnam et diuturnam praesertim Nostri taciturni cum eo gerebant patientiam, quoad possent dissimulantes; demum ubi inconvenientius secum agi vidissent universi, pene se ad extremum resolvissent, et quanquam vocationis amore nuspiam reditum cogitarent, plurimi, et primi quidem Hispani, Provinciae mutationem meditabantur. Sed adfuit illis ad ultimum gratia DEI ad superandam hanc tentationem et persistunt, licet multum disgustati. Ego metuò, nè aliqui in via fati concedant ante terminum³²², praesertim cum eis longior in itinere mora accidat; nisi enim extraordinarium medium subministret bonus DEUS, vel hic Cartagenae, vel in Panama tres quatuorve mensium spatio subsistere cogentur, donec juncta classis Limâ Panamam adveniat, cùm se solitariae naves in mari Zur exponere^a nequeant periculo piratarum, qui illic grassantur; jamque aliquot naves Hispanis ademerunt.³²³ Hi suas jam Indias invenerunt; nos exspectamus ad patiendum promptissimi, nec amplissima haec seges diu emanabit.

Utinam tantum ad Marannonis ripas profundamus cruoris, quantum nunc sudoris!

Parva videntur, quae nunc interdum occurrunt; in summa omnium rerum egestate victuri in Marañone, qui nunc tres uno duntaxat cultro quandoque contentamur et aquas è pluviis congregatas solùm bibimus. Et tamen exundant torrentes voluptatis! Una semper firma et constans valetudo inter tot ac tantas rerum omnium diversitates et adversitates prodigii instar esse posset. Sed et jejunia multum prosunt ad salutem et revera, facile quis asvescit ut salis, ad vitam necessariis possit victitare. Unum alterumve è Provincia nostra delicaturum desiderarem, ut observarent, quando alii de Socitate in variis locis vivant, quantum contenti forent victu suo et pretiosorem suum crederent amictum! Sed misericors DEUS nos sanè mirabilibus ad caelum ducit viis, quem omne laudet opus in aeternum!

Nos interim cogemur hic aliquantulum amplius subsistere, donec itineri solitario necessaria comparentur, quae omnia secum devehenda defectu hospitiorum in tam vasta solitudine; per 60 enim dies quinque solum vicibus locum habitatum reperiemus, licet omni nocte ad ripas fluminis Magdalenae excensuri simus. Hinc lecticas plicatiles nobiscum devehemus et suum quisque papilionem, sub quo se contra copiam ingentium culicum tueatur; apparatus pro Missae Sacrificio pariter accepturi sumus, ut saltèm unus diebus singulis sub auroram libare possit. Et vero solent quandoque accurrere Indi, qui sparsim circa flumen habitant, iique Christiani, qui audito S. Missae Sacrificio catechizari poterunt. Duplex nobis in futuro itinere per fluvium Collegium obveniet, Moupax et Onda³²⁴; in hoc mulas assumemus et cistas cum pellibus commutabimus. An rectâ in Quito, an per urbem S. Fidei ituri simus, nondum resolutum est; rectâ brevius iter foret, sed inquiunt Nostri alterum usum obtinuisse in peregrinationibus Nostrorum.

Agant ut volunt, mihi idem est, modo in S. Fidei nullus detineatur, quemadmodum in priori Missione cum quodam Patre è Belgio accidit. Quanquam contrarium nos sperare faciat expressum A[dm]odum R[everendi] P[atris] N[ostri] mandatum, ut quantousque ad Missiones

^a exponere || *corr.* PZ; exponerere ms.

applicemur. Et is insuper Rector Quitensis, qui nos expetiit, pro nunc Provincialis munere fungitur. Fiat voluntas Dei, â qua nè latum ungvem in vita et morte discedamus!

S[anctissimis] Reverentiae Vestrae ac totius Provinciae R[everendorum] P[atrum] Sacrificiis et Charissimorum F[ratrum] precibus nos humillimè commendamus, ego praesertim minimus in Christo Servus, et

Reverendi Patris Provincialis
aeternum obligatus Filius,
Henricus Richter S. I.

Cartagena in America, 5. Decembris a[nno] 1684.

RICH II

Cesta z Cartageny do Popayánu

Děkuje za pomoc při dosažení misionářského postu. Píše adresátu již druhý dopis [první nedochován].

V Cartageně zanechali chilské misionáře a 15. prosince se vydali na cestu. Na kánoích se po třídenní plavbě dostali do řeky Magdaleny a pokračovali dále na jih proti proudu řeky. Řeka byla rozvodněná a nemohli několik dní na břeh. Mračna komárů. 28. prosince dosáhli osady Momposu, kde je malá kolej SJ. Zdrželi se zde do 4. ledna.

O zábavu se jim během plavby starali krokodýlové, povalující se na březích a lezoucí při zahlédnutí jezuitů do řeky. V noci slyšeli řvaní „tygrů“. Američi „lvi“ (pumy) a jejich menší vzrůst. Dobytek se někdy americkým „tygrům“ dokáže ubránit a predátora probodne rohem. Zato takového krokodýla si „tygr“ dokáže ulovit k snědku. Z vedra dostávali úpal.

Po [východním] břehu pobíhali Karibové, divoký a nebezpečný kmen, který je u brazilských hranic společen, a to i manželským svazkem, s „anglo-holandskými kacíři“ kteří divočky navedli k tomu, aby krutě zavraždili tři jezuitské misionáře v orinockých misiích. Jejich jména a způsob umučení.

31. ledna dorazili do města Honda, kde je další malá kolej SJ. Dostalo se jim nadějně vyhlídky, že budou následovat umučené orinocké jezuity, neboť se tu zjevil viceprovinciál a hledal za mučedníky náhradu. Zůstali v Hondě dva měsíce, dávali obyvatelům zpovědi (srv. FRI III). Mezitím se rozhodlo, že půjdou do Amazonie. 31. března se vypravili na další cestu na mulách. Pokračovali údolím řeky Magdaleny přes Natagaimu a Neivu, zažili nepřízeň počasí, ale byli naplněni duchovní radostí. Cestou viděl christianizované Indiány a byl nadšen.

Cesta pokračovala přes opuštěnou osadu La Plata (9. května). Tady si musely muly deset dní odpočinout před vstupem do „strašlivých hor“ [Kordiller]. Onemocněl jejich představený, a tak se vypravili dál sami a zanechali s ním dva jezuity. 19. května vyrazili na další cestu velehorami. Má za to, že tu jsou nejhorší cesty na celém světě. Zažili mrazy a jejich druhové z jihoevropských zemí, nezvyklí na mráz, div neumrzli. Není divu: z tropů přišli do mrazu, je to obrovská změna, kterou snázejí špatně i muly. Sami přišli o dvě, leč druhdy jich tu pošlo 150.

6. června dorazili do Popayánu, kde je kolej SJ. Čekají na druhy, které ponechali pod horami, představený se prý uzdravil. V Quito bude 25. června 1685 první provinciální kongregace. Prokurátoři mají v Evropě shánět nové misionáře, snažně prosí o posily z Čech. Je nevyslovitelně šťasten, že se sem dostal.

[14r]

Reverende in Christo Pater!
Pax Christi

Qvantò magis termino meo appropinqvo, tantò ampliùs me Reverentiae Vestrae obligatum gratus recognosco pro beneficiis ad praesentem expeditionem mihi olim collatis; et

cùm aliter nequeam, pauculis saltem hisce lineolis gratitudinem meam declaro, cùm minimè certus sim, an non ante nostrum in Quito adventum galeones ex Indiis sint soluturi. Qvod si novam isthic promovendi occasionem nactus fuero, non intermittam residui itineris nostri rationem nuntiare.

Secunda haec est ad R[everentiam] V[estram] ex America epistola. Primam siquidem Carthagera dederam illico sub adventum nostrum³²⁵. Relictis Carthagerae Missionariis Chilensibus, 15. Decembris iter nostrum auspicati sumus, canoâ vecti per sinum maris, qvoad tridui spatio brachium fluminis Magdalena consequeremur, plenum alveum assecuti circa 21. Decembris, qvo adverso nobis continuo navigandum fuit. Exundaverat inprimis hoc flumen supra modum, qvo factum, ut ripam nobis aliquot diebus denegaret, unde in angustiis canoa quietem perexiguam concessit, quam insuper grandiores iique copiosissimi culices penitus interturbârunt. 28. Decembris pertigimus in Monpoch³²⁶ ad nostrum domicilium qvatuor personarum, et commodum tum incidente recollectione et votorum instauratione, ambo persolvimus et hinc rursum movimus circa 4. Januarii anni presentis.

Jucundum nobis saepe spectaculum fecerunt praegrandes crocodili, aperto rictu draconum instar hinc inde per insulas et ripas extensi, in sole apricantes illico ad praesentiam nostram in aqvas sese ab dentes. Subinde nocturnis praesertim horis nobis fremitibus suis terrorem injecerunt tygrides; leones enim americani notabiliter sunt minores et pene mansveti; è contra tygrides ferocissimi, et tamen non semel à bobus, imò vaccis superantur dextrimè impetum declinantibus et unâ lateri cornu infigentibus. Interim saepe tygrides famelici fundum profundi hujus fluminis petunt, et – qvod vix credibile videtur – tum grandem crocodilum ad ripas promovent et escam sibi disponunt. Aestus solis hac parte vehementior sangvinem in nonnullis nobis adeò inflammavit, ut nos in cumulo formicarum positos crederemus; remedium quaesivimus horis antelucanis, qvo tempore nonnihil undae refrigerabantur.

Majori nobis dolori erant Caribes adhuc gentiles, qvos semper in opposita ripa prae oculis habuimus, eodem minimè deflectere ausi metu sagittarum; vigilantissimi enim sunt in malum suum et singulos subire volentes hostes arbitrantur. E contra, in altera ditionis suae parte, qvae Brasiliam respicit, magno foedere juncti sunt haereticis Anglo-Holandis, iis filias nuptui tradunt, ab iisdemqve arma sumunt. Eorundem instictu mense Octobri elapsi annii Orinocum versùs descenderunt et tres Missionarios, videlicet P. Ignatium Fiol Aragonem, P. Casparum Bek Bavarum et P. Ignatium Tobast Flandro-Belgam praeoccupantes (Pater Vergara elapsus fuit, 100 diebus in deserto delitescens, herbis solum et radicibus pastus) crudeliter interemerunt.³²⁷ Diem necdum scimus, qvo ex conspiratione singulos licet dissitos aggressi sunt, pistoletis et acinacibus armati; qvibus primùm funem collo injecerunt, tum manibus pedibusqve truncatis in residuum corpus crudeliter saevierunt. Demum direptione sacrarum vestium, iisdem induti, finem tragoediae fecerunt festa pistoletarum explosione, salvis omnino incolis, qvibus ajebant se non nisi ad Patres interimendos venisse.

Posteaqvam 31. Jan[uarii] Hondam, ubi alterum nostrorum trium personarum est domicilium, attigimus, spem nacti sumus gloriosis hisce tribus Martyribus succedendi; tres enim pro totidem stationibus depoposcerat R. P. Viceprovincialis. Unde duobus integris mensibus hoc loco substitimus, Confessionibus assiduo detenti hâc Qvadragesima, qvod Concionibus suis P. Superior noster praesertim promoverat. Interim respondit R. P. Provincialis non alio quam in Marañonem nos esse destinatos. Idcirco adfuit P. Procurator Missionum ex S[anta] Fe³²⁸, qvi necessaria itineri disponens, nos viâ rectâ, non per S[anta] Fe³²⁹, Quito versus expedit. Processimus itaqve 31. Martii mulis vecti primo qvidem cum maximis ardoribus solis per vallem Neiva³³⁰, inter consveta pluviarum, exundantium fluminum, tonitruorum etc. incommoda, dulci sanè jubilo et incredibili spirituali laetitia. Haec mihi aucta fuit in Natagayma³³¹, qvando Dominica Palmarum³³² Passionem Latino idiomate ab Indis decantari audivi et adeò solerter parvulos in orationibus et mysteriis fidei instrui vidi;

licet nullum praeter Parochum album hominem inter se patiantur, et tamen[?] sinè causa à Divinis absentem severè multant.

9. Maji substitimus in Plata³³³. Vestigium est alicujus oppidi, hìc ante ingressum horribilium montanorum 10 minim[è†] diebus mulas oportet qviescere. Dum hic moramur, placuit D[ivinae] Majestati P. Superiorem nostrum periculosis febribus visitare, ut illi de viatico prospiciendum fuerit. [Ille†] porro insistens ordinationi R. P. Viceprovincialis, reservato pro suo solatio P. Joanne Gastel et Gaspare Vidal scholastico, me cum residuis Sociis iter prosequi jussit; qvòd 19. Junii[!]^a ingressi sumus, copiosam promerendi materiam nacti. Judico in toto mundo vix pejores dari vias. Insuper tantum frigus experti fuimus – vicina enim sunt nivea montana – ut tantum non fuerint congelati comites nostri, frigoribus minimè asveti. Et ratio est: venit ex terris calentissimis ad summum frigus, ubi ventus accedit acerrimus, qvi pene ad ossa usqve penetrat, ipsa jumenta adeo alterat, ut qvandoqve 150 mulae unâ vice interierint. Nos duas duntaxat isthic amisimus.

Tandem ergo 6. Junii consecuti sumus Popayan, ut rursus post 200 legvas aliquod Collegium 6 personarum, qvibuscum usqve modo degimus in summa charitate, adventum sociorum praestolantes; dicitur enim convaluisse Pater Superior. Restant adhuc 100 levcae usqve in Qvito, ubi nos R. P. Provincialis expectat. Interim 25. Junii celebrabitur primâ vice in Qvito Congregatio Provincialis, qvae hactenus semper habita fuit in S[anta] Fe. Consequentia patebit; volunt nonnulli Provinciam dividendam. Illud certum: mittendos Procuratores Romam et rursus legendos Socios pro Missionibus. Qvare per omnia sancta supplico, si nonnulli è nostra Provincia peterentur, ut R[everentia] V[estra] sive consilio sive determinatione, prouti R[everentiae] V[estrae] interfuerit, adjuvare dignetur. Est enim necessitas magna et ego animitus eandem felicitatem, qvâ nunc beatissimè fruor, tot aspirantibus faverem! Nullus omnino tam bene scit, qvòd hoc sit, nisi expertus.

Qvare iteratò immortales R[everentiae] V[estrae] gratias cum qvotidianis obsequiis ad aram,

humillimus in Christo Servus et Filius,
Henricus Richter mp.

Popayan, in pervigilio Sacratissimae Triados 1685.

[14v]
Reverendo Patri in Christo
Patri Joanni Waldt è Societate IESU
Pragae

RICH III

Zpráva o Indiánech v marañonských misiích

Přiblížili se ke Quitu, dělí je od něj jen čtyři dny cesty.

Jsou už očekáváni „nejdražšími“ Indiány. Po smrti několika misionářů se o dvacítku kmenů starají jen tři misionáři a jeden farář (v osadě Borja); způsob, jak o Indiány tento kněz pečuje.

^a Junii[!] || *recte* Maji

Další redukce po proudu Maraňonu a proti proudu řeky Pastazy. Jména zdejších redukcí a kmenů. Superior misii Laurentius Luzero, průkopník zdejších misii. Čte z jeho dopisu, že sídlí v osadě Laguna [kam přijde i Richter]. Kmeny spadající pod Lagunskou misií.

„Svatě závidí tak široké pole prací“. Je šťasten a pláče dojetím, že jde do misii. Jsou tu strašné a nebezpečné cesty, nesnesitelné změny klimatu (mráz se náhle změní v tropy), ze kterých jsou nemocná i zvířata. Je tu množství jazyků. Ale „zisk na duších“ to vynahradí. Za dva roky, co je na cestě ho Boží ruka učinila silnějším.

Pro ilustraci ocituje delší úsek z dopisu zmíněného misionáře Luzera [kurzivou]: „Indiáni jsou „barbaři“, nerespektují žádná pravidla lidského soužití, děti ovládají a bijí rodiče, rodiče zabijí děti, manželé zabijí málo plodné manželky. Způsob zabijení novorozenců. Smrt považují za nepřírozenou, zaviněnou kouzly. Odmítají pohřbívání u kostela a zahrabávají své mrtvé ve svých chatrčích. Jini Indiáni mají za bolestné, aby jejich zesnulé drahé snědla země, a tak je radši rozervou a snědí sami. Kosti pak rozemelou a vypijí rozmíchané „v jakémisi víně“. Pak se osm dní opíjejí a oplakávají mrtvé.

Ale Bůh z nich již činí křesťany. Epidemie neštovic loni v červnu kosila Indiány i přes náboženskou procesí a zpovědi, které organizoval. Dojala ho zbožnost Indiánů. Indiáni prchali ze svých sídel u misie a zůstal téměř sám. A tak šel do kostela, modlil se a věnoval se čekání na vůli Boží. Vpodvečer se zjevili Indiáni a zazpívali „Budíž pochálena Nejsvětější svátost!“ a řekli mu, že se vrátili, protože byl smutný, že odchází a dalo mu přece tolik práce je shromáždit. Jsou tady a nevdají jim, že umřou, vždyť po smrti mají stejně namířeno do nebe. Pokusí se přivést ostatní... Takhle jej Bůh ráčil utěšit.

Nastalo těžké období epidemie. Indiáni po stovkách umírali, ale všichni řádně vyzpovídáni. Přicházeli noví, ještě nepokřtění. Indiáni žádají vyzvánění za mrtvé. Vysvětlil jim, co to je očístec, protože to dosud nemohli pochopit. Indiáni se začínají vracet, mezi nimi též Omaguové, kteří se bojí Portugalců, přípluvších sem z Pará [od ústí Amazonky] na lov otroků. Chystá se na hromadný příchod Indiánů.

Nemá Indiánům co nabídnout, nemá žádné „železo“ (nástroje) a bez dárečků šíření víry vážne. Jsou daleko od míst, která by je měla zásobovat, z Quita nedostali už čtyři roky žádnou látku, což tolik nevdá, jako nedostatek dáreků pro Indiány. V jiném listě navrhne cestu, jak z Quita dodávat potřeby do misie.“

Dle jiné Luzerovy relace se píše, jak nalezl nové kmeny čítající asi 10 000 Indiánů. Jména kmenů [mmj. Pirové, kteří Richtera zabijí], jednomu sousednímu kmeni prý vládne potomek krále Inků. Odhadované počty Indiánů.

Všechny tyto novinky mají od provinciála, který přišel do Ibarry podívat se na novou kolej. Provinciál je potěšen, že má nové a silné misionáře. Poslal dopis do Quita, aby tam vše pro nové misionáře nachystali; nebudou se tam muset zbytečně zdržovat déle než osm dní a vyrazí rychle rovnou do misii. Rozplývá se štěstím a radostí, že dosáhne vytoužených misii.

Quitský rektor požaduje učitele latiny pro koleje a také náhradníky za zabitě orinocké misionáře, ale provinciál je [Richtera a S. Fritze] pošle do maraňonských misii, tam jsou určeni. Svůj příklad posílá jako útěchu pro další horlivé české kandidáty misii. Prosí je o modlitby za co největší žeň duší do Boží stodoly.

Prokurátoři odjedou shánět nové misionáře, jména těchto prokurátorů. Na papíře už není místo, aby popsal cestu z Popayánu do Ibarry. Část cesty už vylíčil v jiných listech, ale neví, zda dorazily. Potíže s anglickými a holandskými piráty v Tichém oceánu, kteří brání obchodnímu styku a přepravě „peruánských pokladů“ do Španělska [podrobněji BDT I]. Misionáři hledají lepší zlato než „zemskou hroudu“ (tj. kov), leda snad by tu hroudu mohli přestěhovat do Evropy na financování misii.

Prosí o modlitby za úspěch misii.

[16r]

De populis Maranonensibus.^a

Reverende in Christo Pater!

Pax Christi.

Si unquam aliàs modò vel maximè obligationi meae respondendum esse censui et ad debitis gratiis felicem termini nostri consecutionem Reverentiae Vestrae nuntiandam, qvatuor duntaxat dierum spatio distamus hodie ab urbe Qvicensi, ibi pauculis abhinc diebus desideratum primae nostrae peregrinationis finem consecuturos speramus.

^a De populis Maranonensibus. || P add. alius scriba; om. M

Jamque nos ibidem praestolatur Charissima Maranonensium caterva, quae sine suis Patribus patrios penates se minimè revisura luculentâ amoris significatione protestatur. Et verò non abs re; morte nonnullorum Missionariorum detrimentum suum persentiscere videtur, dum hodiedum viginti aliquot populorum onus in tanta distantia tribus solummodo operariis totum incumbit. His accedit quartus, qui in civitate Sancti Borgiae³³⁴ illicò ad ingressum Maynaraum infra canalem Pongo³³⁵, quem jam ex Hispania descripsi³³⁶, curatum agit et tres sequentes populos annexos curae suae commendatosque habet, videlicet B. Aloysii Gonzagae, S. P. N. Ignatii et S. Theresiae de IESU; ultimus hic populus non nisi trium leucarum spatio dissitus est, reliqui unâ ab invicem leucâ distant, quo fit, ut festis diebus binis Missam legat.

Jam descendendo per Marañonem usque ad ingressum fluminis Pastasa, per hoc ipsum flumen ascenditur ad alteras reductiones, nempe SS. Angelorum de Roamaynas, SS. Nominis IESU Coronatorum, S. Francisci Xaverii de los Gayes; hi à Roamaynis distant 8 dierum navigatione, secundo verò flumine trium dierum spatio iter perficitur. Coronati vicini sunt Roamaynis, quò fit, ut faciliùs visitari possint. Tertia reductio consistit in populis Ataguatibus, Cutinanatibus et Chonchis, qui partim ripas fluminis, partim montana incolunt, reducuntur ad Missiones Inmaculatae Conceptionis de Xeberas Beatissimae Virginis de Laureto, de Paranapuris, quibus annexi sunt Chayavitas, et Muniches. Porrò ad gentem illam validam Xeberorum ascenditur per flumen Apena, à Xeberis ad Paranapuris scanduntur montana trium dierum spatio et totidem navigatur ad Chayavitas et Muniches. Ampliùs ab invicem distant novem illi populi, quorum curam hucusque gerit zelosissimus Superior Missionum R. P. Luzero, qui plurimum Missiones hasce promovet et viam pandit ad populum Yngianum, de quo Seviliae R[everentiae] V[estrae] perscripseram³³⁷, penetrandum. Scribit ille, quòd subsistat ad Lacunam, quae ab Omagua sursum versus distat centum leucis et numerat in sua reductione populos: S. Mariae de Ucayabes, S. Jacobi de Xitipos et CHEPeos, S. Laurentii de Fibilos, S. Xaverii de Chamicuras, S. Antonii Abbatis de Aguanos, S. Mariae de Guallaga, S. Josephi de Maparinas, S. Ignatii de Mayurunas, B. Stanislai de Otonavis.

Qvis non sanctè invidet tantum laborum campum, meritorum acervum? Aut quis non ductus et zelo animarum moras illicò rumpat omnes ad subsidium ferendum annuentibus, gementibus et subonere tanto fatiscientibus Sociis? Ego sanè, dum felicitatem meam praesentem considero, à lachrymis temperare non valeo. Sunt ardua, fateor, viarum immensarum discrimina, innumera pericula et viribus humanis insupportabiles differentissimorum climatum alterationes, ut unâ eâdemque die è rigidissima bruma in urentem caniculam ceu in instanti et rursus in contrarium transire sit necesse, quòd sub ipsa linea aequinoctiali horribilia illa nivea montana, Paramos³³⁸ vocant, antipathicâ luctâ^a adeò violenter causant, ut ipsimet canes et mulae tertianas patientur, quòd in Guallabamba, duobus abhinc diebus, ubi linea transiri dicitur, est usitatissimum. Sunt pariter non modicae in perdiscendis linguis peregrinis difficultates, ut innumera alia taceam. Sed nunquid haec omnia quaestuoso animarum lucro compensantur? Neque unquam providentissima DEI manus defuit, quae nos salvos omnino et incolumes duorum pene annorum spatio duxit et direxit, ut [16v] robustior, quam dum è Bohemia discessi, mihi videar.

Ut porro ampliùs labores et solatia Missionariorum harum partium innotescant, paucula ex epistola supra dicti Superioris subjungo. Scribit ille de sua reductione sequentia: *Commoditates, quas hìc habemus, solummodo sunt, quòd certò sciamus multos salvari ex istis barbaris, de quibus locutus fuisse videtur psalter Regius: „Homines et jumenta salvabis, Domine.“*³³⁹ *Sunt enim hi Indi animales stolidi sinè gubernatione, quia nunquam Principem aliquem recognoverunt. Filii dominantur parentibus, illos aggravant, sauciant, è contra mactant parentes liberos, quòd nascantur puellae et non pueri, vel uxores, quòd segnes fuerint in procreando prole; hanc enim rationem dant, dum illos reprehendimus. Modus mactandi*

^a antipathica luctâ || antipatheticâ luctâ P

proles est: faciunt foramina, in quibus praefocantur^a, quibus cineres lentè superinjiciunt et hanc existimant pietatem maternam. Quod si non sit mater, et alteri cuiquam faeminae infanticidium committatur; tum enim verò si arrepto pede infantem in profluentem projiciat et desuper plurimo cachinno naenias concinat, negotium se perfecisse existimat. Si quispiam ex infirmitate moriatur, dicunt id factum per magiam, quia illis mors non videtur naturalis, sed merè casualis. Petere, ut extradant mortuos, v. g. infantes baptizatos, ut sepeliantur in Ecclesia, est illis cultrum infigere, quo non obstante, licèt multos sepeliam et assistam in rigore personaliter, nihilominùs vix terga verto et reperio, quòd multos in tuguriis sepelierint. Alii sunt, qui nec in Ecclesia nec domi suos sepultos volunt, quia dicunt dolendum esse, quòd terra affines suos comedere debeat. Idcirco pietatis officium rati instar vervecum suos dilaniant et cum omnibus amicis suis absumunt. Ossa verò prius bene assata molunt, et mixtos cineres cum quodam vino, quod parant, maximo planctu potant. Demùm instituunt computationes per octo dies integros seqve inebriant ac facies nigro colore, quem xagva vocant, inungunt; sicque cum magno ejulatu defunctos suos deplorant.

Sed aliam hodie faciem habet haec nova Christianitas, quam misericorditer respicere visus est DEUS. Elapso anno sub initium Junii in superioribus populis orta est pestis ex variolis, quod ut rescivi, institui quinque processiones. Assumpserunt multi spontaneas afflictiones, confessi sunt et communicarunt plurimi cum tanta teneritudine, ut mihi lachrymas elicuerint. Verùm cum hoc non obstante pestis saeviret; vidi 23. Junii 65 canoas plenas hanc gente fugitivas, qui clamabant: „Salva te, Pater, et non expecta pestem, quia te mactabit!“ Tum flebant et grandes edebant gemitus dicentes: „Non fugimus te, amate Pater, sed pestem, quia tu nos valde amas, illa verò nos plurimùm odit. A Dios! A Dios! Caqvire tanu papa, caqvire ura Dios icatotanare,“ quod significat Dominus sit tecum, vir fortis, DEUS te servet et det tibi longam vitam. Remansi posthaec solus quasi in solitudine; licèt enim adhuc restarent PHEPEi et Xitipi, supposui, quòd id ipsum essent facturi; insuper incepti suspicari, quod me vellent mactare, cum per totum hoc tempus nullus in populo comparuerit. Idcirco intravi meam Ecclesiam et accensis luminaribus reductoque velo ab imagine Beatissimae V[irginis] flexis genibus magnam diei partem insumpsi expectando, mecum fieret voluntas Dei. Interim circa 5. pomeridianam adfuerunt plurimi de hac gente et intrantes Ecclesiam unâ voce intonarunt: „Laudetur SS. Sacramentum!“ Tum arreptâ manu utraque eam deosculabantur inqvientes, surgerem et audirem loquentes, quod dum fecissem, dixerunt: „Videmus te afflictissimum ex eo, quòd hi populi, quos cum tanto labore congregasti, te tam facilè dereliquerint. Hac de causa venimus te consolari et offerimus tibi nostram societatem. Esto ventura sit pestis, nam si moriamur, ituri sumus in caelum, quia moriemur credentes in DEUM, dolentes quòd illum offenderimus. Qui verò pestem evaserimus, sumus parati reducere à te profugos.“ Hanc ratione dignatus est me DEUS consolari, dumque pestis huc etiam penetrâsset, audivi copiosas Confessiones, communicavi multos et plurimos infideles baptizavi.

Qvid verò à pestilenti odore in his calidis terris passus sim ab Octobri usque ad Majum, explicare nequeo. Interim mortui sunt multi, quos spero omnes salvatos, quia Christiani debitâ Confessione praevenierunt pestem et 600 supremum unxi. Gentiles turmatim venerunt ad excipiendum baptisma, quibus mortuis campanae pulsabantur. Unde si quis ex recenter baptizatis moriebatur, veniebant et dicebant: „Pater, est unus mortuus, qui nihil debet, quare est necesse, ut pro illo pulsantur campanae“. Si verò ex antiquis Christianis alius moriebatur, dicebant: „Est mortuus unus, qui debet, quare pulsemus campanas et oremus pro illo!“ Quod mihi occasionem praebuit ex[17r]plicandi purgatorium, quod illis antehac imperceptibile erat. Jam ante octiduum rediverunt 5 fugitivi, qui retulerunt, quòd jam sequantur et reliqui, non obstante, quòd ibi repererint magnam commoditatem vivendi sine

^a praefocantur || praefosantur P

lege Dei, quod tantum caro appetit. Tres etiam populos invenerint de Omagvas, qui mihi appropinquant ob metum Lusitanorum, qui à civitate S. Ludovici et à castello de Magna Para, ubi cum Holandis terminant, ascenderint usque ad grandem Omagvam quaerendo captivos. Expecto itaque toto hoc mense Junio reducem gentem, quae se ob pestem salvavit et cum Augusto alteram de Omagvas. Spero me id effecturum, ut se collocent et colonias ducant sex dierum itinere ab hac Lacuna.

Hoc quod me affligit est, quòd venturis nihil afferre possim, quia Missio hodie non censet vel unam libram de ferro. Interim certum est, quòd sinè donis nihil efficiatur, plùs autem cum una securi aut cultro, quàm cum sclopis et armis militaribus. Neque nobis ob loci distantiam tam facile ex Quito quidquam suppeditari potest; et erunt anni quatuor, ex quo nobis nec floccum è tela transmiserunt, unde vestis nudo corpori adjacet, non absque solatio, quia servimus tan excellenti Domino. Nudos ornat eremus³⁴⁰, scripsit S. Hieronymus, unde pro hac parte non indigemus pluribus; quod desideramus est, ut habeamus munuscula, cum quibus nostram Missionem prosequi possimus, et pro hoc dabit Vestrae Reverentiae particularem directionem altera epistola, quomodo per jurisdictionem de Jaën septem diebus à S. Borgiae civitate viâ novâ et facili nobis media suppeditari possint.

Alia ejusdem Superioris recentior est relatio, quae dicit: Relinquendo Omagvas, qui à Lacuna distant 30 dierum navigatione, ascendendo per flumen, quod non nominat, se invenisse novam communicationem cum quinque nationibus, in quibus decem circiter millia sunt Indorum. Vocantur: Cambas, Remos, Unibuessas, Manamabobos, Piros. Hi ultimi commercia tractant cum quadam natione immediata, quae habet Regem Ynga descendentem ab illo, qui in debellatione Peruana civitatem Cuzco deseruit et in intima Marañonis se recepit. Juxta computum Indorum erunt in hac natione facile centum milia animarum. Et licèt proxima expeditio contra gentiles Xibaros manu armatâ non successerit, nihilominus vicina sunt alia 40 millia, quae se spontè dedunt.

Haec nobis R. P. Provincialis Joannes de Santiago oretenus solatia dedit, qui heri huc advenit, visitaturus novellum hoc Collegium, quatuor abhinc mensibus fundatum: plurimum sibi ex hoc visus fuit praeterea gratulari, quòd nos adeò valentes et fortes neque minus animatos conspiceret ad arduas hasce Missiones. Idcirco hodie ad Procuratorem Maranonensem in Quito literas expedit, quibus mandat omnem omninò dispositionem necessariam praeveniat, ne nos amplius quàm sex aut octo diebus in Quito detineamus. Facilius credo sibi Reverentia Vestra imaginabitur, quàm ego describere valeam, quàm exuberantibus ad haec diffluamus solatiis quâve teneritudine Providentissimi DEI cum hac adeò desiderata et opinione nostra celeriori ordinatione, exosculemur manum.

Verùm quidem est, quòd R. P. Rector Qvitensis pro incremento Latinarum literarum unum pro Rhetorica, alterum pro Grammatica, et duos alios pro Missionibus Orinocensibus R. P. V[ice]provincialis Novi Regni expetierint. Sed reposuit R. P. Provincialis non aliò quam in Marañonem nos esse destinatos neque ullo pacto desideria nostra primis literis significata esse retardanda. Maxima sanè in tanta personarum penuria in hac elucescit Providentia Dei, adeò suaviter nos ad finem ultimum dirigentis. Interim spero maximo solatio futurum iis, qui pari ardore tenentur animabus barbaris opitulandi, ubi celerem adeò nostram expeditionem intellexerint, quos unà humillimis amantissimisque precibus obsecro, S[anc]tissimis suis Sacrificiis in partem laborum vel absentes venire dignentur, ut tanto copiosiores in horreum Dominicum comportemus manipulos, quoad planiorem iisdem viam sternamus ad amplissimam hanc animarum messem.

Neque occasio deerit; siquidem duo ab hac Provincia destinati Procuratores proximis diebus suum in votum Romanum iter adgredientur et ut minimum duodecim Socios legent, quos reduces secum cum proximis galeonibus in hasce partes deducant. Nomina eorundem sunt: P. Joannes de Segovia et P. Diego seu Jacobus de Abad. Caeterum non permittit charta, ut residuum itineris nostris de Papayam[!]³⁴¹ hucusque perscribam, reliquum enim tum

Cartagenâ, tum de Papayam[!], ùt potui, succinctè perscipseram. Verùm metuo, nè unâ harum desideretur, qvam R. Patri Procuratori Emmanueli Rodriguez per Madritum commendaveram, siquidem intelligimus hunc fatis concessisse unâ post abitum nostrum septimanâ, qvem febricitantem Gadibus reliqveramus. Sed et haec praesens moras patietur, nondum enim scimus, qvando redituri sint galleones, cùm hucusqve hostis è faece Anglorum et Holandorum congregatus omne commercium Limâ Panamam per mare Zur impediât³⁴², unde nec mercatores merces suas distrahere valent nec thesauri è Peru promoveri. Argentum Regium, qvod Limâ Panamam versùs descendit, [17v] in summo est periculo et fortè jam in manus hostium devenit; qvia à tribus mensibus nulla de illis navibus haberi potuit notitia. Nos interim pretiosius investigabimus aurum, non enim nobis curae est vilis haec terrae gleba, nisi fortè fidem tantam habere liceret, ut est granum sinapis, qvò uni auriferorum montium dicamus: „Transfer te in Evropam in subsidium viatici tot Missionariorum, qvot in hisce partibus desiderantur!“

Dignetur Reverentia Vestra hanc tenuitatem nostram S[anctissimis] Sacrificiis compensare et conatus nostros secundare, ut votorum nostrorum metam, hic quidem in tempore, illic verò in aeternitate feliciter consequamur!

Henricus Richter S. I.

In oppido S. Michaëlis de Ibarra, 16. Augusti 1685.

RICH IV

Cesta z Cartageny do Pasta

Je tak šťastný, že se dostal do misií, že by raději psal „sladkými slzami a krví“, než inkoustem. Všem, kdo mu k tomu dopomohli, je vděčný.

Ještě nejsou v Quitu a už je zajištěn jejich přesun do maraňonských misií. Přišli do Ibarry a hned druhého dne zjistili, že tu je i provinciál (provincie Quito), s nímž se setkali. Provinciál jim přislíbil, že budou rychle vyexpedováni do Maraňonu a poslal prokurátorovi do Quita dopis s příslušnými instrukcemi, tj. aby jim přichystal potřebné věci na cestu a nemuseli se tu dlouho zdržovat. V Quitu jsou Indiáni, kteří sem přišli pro misijní potřeby a budou se vracet do misií. V maraňonských misiích zemřeli dva misionáři a superior potřebuje zotavit podlomené síly.

Nemá slov, aby vyjádřil, jak velké je misijní pole v Americe, kdy beze spásy hynou milióny duší, a to jen kvůli nedostatku misionářů. Mizivý počet misionářů a veliké množství Indiánů. Mnoho oblastí je dosud neprobádáno. Zdejší obrovské vzdálenosti a množství „hynoucích“ (tj. nechristianizovaných) kmenů, jako jsou např. Karibové v povodí řeky Magdaleny nebo jiné národy mezi Cartagenou, Panamou a Limou.

Takové práce a tak málo pracovníků. Provinciál mu sdělil, že by se tu hodilo dalších 12 misionářů z české provincie. Misijní prokurátoři vyrazí do Říma shánět 40 jezuitů, leč kvůli financím nedostanou víc než dvanáct, a to jednou za tři čtyři roky. Cena dopravy misionáře z Evropy. Během cesty o ně bylo dobře postaráno.

Obtíže během plavby na řece Magdaleně: sluneční žár, hejna velkých komárů. Krokodýli. „Tygři“ našťástí člověka napadají jen výjimečně. Průběh jejich cesty: Říční plavba z Cartageny do Hondy se zastávkou v Momposu (15. prosince 1684 – 31. ledna 1685). Dvouměsíční pobyt v Hondě, kam za nimi přišel misijní prokurátor z Bogoty (lat. *S. Fides*), který chtěl náhradníky za umučené jezuity v orinockých misiích, leč nedostal je; půjdou do Maraňonu.

31. března opustili na mulách Hondu. Počet mul a jejich náklad. Obtížná cesta s jedinou zastávkou v Popayánu. Zdejší strašlivé (*perversissimae*) cesty; nejhorší evropské cesty by tady byly nejlepší. Muly se škrábou po skalních stupních jako kamzíci; je třeba překonávat bystřiny a řeky; jejich představený a jeden z nich (Gastel) se málem utopili. Vůbec nejhorší jsou extrémní klimatické výkyvy. Během jediného dne zažívají mráz, který se během okamžiku (*ceu in instanti*) změní na tropické vedro. Horké údolí (*vallis de Neyva*) a studená náhorní plošina (*Paramo de Guanacas*). Přišli o dvě muly.

Klimatické výkyvy během dalšího putování různými oblastmi. Cestou byly dvě koleje SJ (Chipalo a Villa Vieja), kde si odpočinuli. Procházeli také dvěma osadami, v jedné z nich (La Plata) onemocněl superior.

Ponechali ho na místě se dvěma jezuitu a sami pokračovali do Popayánu, kam dospěli 6. června 1685 a počkali, až se superior uzdraví a dožene je (což se stalo 29. června).

4. července vyrazili z Popayánu dál a po 17 dnech přišli do Pasta, kde se setkali prokurátorem, který s nimi půjde do Quita. Cesta byla těžká, ale Bůh ji ulehčoval. Opakuje, co řekl už několikrát: Kdo to sám nepoznal, neuvěří, jak Bůh v takových strážních svým pracovníkům pomáhá. Mizí nechuť, roste touha po utrpení, nepřízeň se mění v rozkoš. V Čechách by taková trápení neměl sílu překonat. Během celé této obtížné cesty si dokázal udržet dobré zdraví a přestát nástrahy cesty, na níž šlo nejen o údy, ale i o holý život. Těší se na další utrpení, v ideálním případě na nějakou hezkou mučednickou smrt, které dosáhl nedávno např. Gaspar Beck [Richter si na ni bude muset počkat ještě deset let].

Už jednou psal o slavné smrti tří orinockých mučedníků, ale „jeden dopis se snadno ztratí“, tak to raději zopakuje (k jejich umučení došlo v půlce října 1684).

[Následuje nové, tentokrát živé a podrobné vyličení smrti tří jezuitů v orinockých misiích; srv. RICH II.] Přeje si zahrnat davy Indiánů do Boží stodoly a pak za to získat také tuto „mzdu“ [tj. mučednickou smrt].

„Boží znamení“: příběh Indiánů a svatého obrázku sv. Františka Xaverského. Indiánům nejdříve nešlo svatý obrázek spálit, pak chtěli utéci (aby nemuseli platit králi daně), ale poštvali na sebe hromy a blesky. Jedna „rodina“ vedená jakousi starou čarodějkou přesto prchala do hor, když tu zasáhla Boží trestající ruka, která na babu poslala obrovského hada, jenž ji přede zraky ostatních zardousil – a tak se uprchlíci radši vrátili domů. Bůh je tak milosrdný a takhle pěkně pomáhá misionářům! Teď se alespoň divoši budou bát opouštět misionáře. Už se totiž stalo, jak se říká, že se Indiáni sebrali a v noci zmizeli. Stalo se tak misionáři, který se pak vinou Indiánů utopil: převrátila se totiž kánoe a Indiáni umějící plavat se zachránili, zatímco misionář nikoli. Indiáni touží po svobodě a svých bídách a nechápou, co je pro ně dobré.

Tím končí. Prosí, bude-li příležitost, aby sem česká provincie vyslala další jezuitu. Bůh to české provincii zaplatí. Kdyby v Čechách viděli, jak je jich tu třeba, všeho by nechali a běželi pracovat na spáse zdejších duší.

Prosí o modlitby za misie.

[18r]

Reverende in Christo Pater!

Pax Christi.

Mallem dulcibus lachrymis et sanguine potius quam atramento praesentem Reverentiae Vestrae exarare epistolam et palam facere, quantum gratiis me hanc vocatione dignatus sit misericordissimus DEUS, et quantum exinde obstrictus maneam omnibus iis ac praesertim Reverentiae Vestrae, qui mihi in hunc finem efficacem manum porrexerunt et opem tulerunt.

Et verò tantò amplius elucet Providentissimi DEI dispositio, quantum citius nostrum in Marañone finem consecuturos speramus: Nondum desideratum alioquin terminum in urbe Qvicensi consecuti sumus et jam nacti celerem in Marañonem expeditionem. Posteaquam enim 13. Augusti in oppidum S. Michaelis de Ibarra, adhuc quatuor dierum itinere à Qvito distans, pervenissemus, illico die insequenti de adventu R. P. Provincialis certiores redditi sumus, quem festo D[ivae] Virginis Assumptae³⁴³ personaliter salutavimus et desideratam in Marañonem ordinationem absque moris et remoris mirum in modum gestientes excepimus: ubi enim nos adeò valentes et fortes neque minus anhelantes conspexit, diuturniorem quietem nobis minimè necessariam ratus, die postero ad Procuratorem Missionum literas dedit, quibus praecepit vestitum et reliqua itineri necessaria ad manum haberet nosque sex octove dierum spatio ulteriori viae committeret cum iisdem Capitaneis, qui medio abhinc anno in Qvito advenerunt cum bona Indorum manu pro Missionibus necessaria secum asportaturi. Motivum principalius fuit, quod duo Missionarii recenter demortui fuerint et ipse Missionum Superior, qui negotium strenuè per annos viginti promoverat, reditum expetiverit, fractas tantisper vires instauraturus.

Jam, si animi nostri sensum circa praesentem statum Missionum promere velim, verba deficient, quando oculis nostris conspicimus dilatatum Americae campum, ubi milliones animarum pereunt ob unam Missionariorum penuriam. Quid enim sibi volunt miselli quatuor,

cum mille ampliùs levcis et hoc circa unum solum Marañonem, ubi viginti aliquod populis Christianis conservandis non sufficiunt? Qvomodo novellas Ecclesiae plantulas inserent remotiùs qvaesitas? Et jam satis constat, qvòd prae caeteris Indiae regionibus haec provincia plures terras censeat incognitas; iter enim nostrum Cartagenâ usqve in Qvito qvid aliud est qvam callis aliquis per 500 levcas ex utroqve latere vastissimis regionibus circumdatus? Qvòd ipsum dici debet de trecentis levcis ex Qvito Limam versùs; neqve alium callem transversalem apertum habet, nisi centum circiter levcarum Pamplonam³⁴⁴ versùs. Interim ascendendo a portu S. Marthae³⁴⁵ usqve ad Marañonem plena sunt omnia Caribibus, qvi absqve remedio proximo vel remoto qvotidie praecipites aguntur in interitum; qvòd idem dicendum de reliqvis nationibus, qvi ex altero latere Panamam inter et Cartagenam usqve in Peruviam ascendunt?

Et erit adhuc aliquis qvi existimare praesumat grandem aliquam jacturam pati Provinciam aliquam mille amplius personarum, si senos circiter in obsequium Missionum dedicaverit? Non est hìc qvòd conqveramur, qvòd non applicent Missionibus. Dixit mihi heri R. P. Provincialis, si 12 ex nostra Provincia venissent, omnes fuisse applicandos; et R. P. Socius qvadráginta Missionarios desiderari luculanter[!] asseruit. Verùm qvidem est, qvòd proximè Romam profecturi Procuratores pro qvadráginta Madriti licentiam petent, sed sumptuum excessivorum causâ vix duodecim singulis trienniis aut qvadrígeniis huc promovebunt, usqvedum numerus compleatur; duo qvippe millia Imperialium in viaticum unius computabat, qvòd qvidem in itinere nostro paulò plus qvam mille dumtaxat Imperialibus constitisse existimo et cum his nobis non solùm bene, sed et abundanter provisum fuit liberali sanè Superiorum Charitate neqve in iis, qvae haberi poterant, aliquid unqvam defuit.

Qvòd arduum experiri fuerat, in seqventibus consistebat: Cartagenâ Honda versùs subeundum est flumen Magdalena in angustis canoïs, in qvibus tum sol, tum grandiores culices grandem^a patiendi materiam suppeditant. Subinde tribus, subinde qvinque diebus sub dio pernoctandum in insulis aut ripa fluminis. Occurrunt hìc centeni crocodili per diem, noctu tigrides audiunt[!]. Sed vix auditum est, qvòd damnum, nisi admodum rarò, intulerint. Durat hoc iter per ducentas omnino levcas, ubi Mompos [18v] intermedium est Collegium. Hic pauculis diebus cum anno novo substitimus et vota instauravimus. Demum totum iter persolvimus à 15. Decembris usqve ad ultimam Januarii anni praesentis 85, qvâ die Hondam pervenimus ad alterum Collegium, qvòd uti priùs qvatuor personas sustentat. Hic sub calido et humido climate duobus mensibus substitimus, qvoad ex civitate S. Fidei Procurator adveniret et nobis de necessariis provideret. Non distat haec civitas nisi 25 levcis, sed tardavit Procurator, usqvedum responsum ex Qvito obtinerent, qvi sperabant duos ex nobis pro Missionibus Orinocensibus seu Planorum destinandos in locum gloriosorum trium Martyrum, de qvibus infrâ; sed obtinuerunt negativam.

Ultimâ Martii Hondâ discessimus vecti mulis, alteram quisqve habuit pro suis reculis et lectisterniis, qvae omnia componuntur in cistis coreaceis, pondus duorum centenariorum et medii portant singulae mulae. Et septem aliae mulae victum nostrum, qvem omnem secum devehere est necesse, qvia rarò admodum domum aliquam deprehendimus, deportabant. Iter hoc diuturnitate sua comprimis est molestum inter 300 levcas, unicum dumtaxat intermedium Collegium Popayanense. Secundo, viae etiam pro mulis, curribus enim nullus aditus, perversissimae. Credat mihi Reverentia Vestra, qvòd viae pessimae Evropaeae forent hic optimae; instar rupicaprarum jam sic asvefactae cum oneribus ascendunt mulae, qvasi per qvòsdam gradus, qvi saepe altiores sunt ad unam ulnam. Periculosissimi praeterea sunt rivi et flumina, etiam plura qvotidie transeunda; in periculo submersionis erant P. Superior et P. Gastel vicibus diversis. Sed his omnibus deteriora et periculosiora sunt climata adeo

^a grandem || *corr. PZ*; gradem **Richter**

differentia et opposita; quis credat tantas hic niveas montes, sub ipsa adeò linea aequinoctiali reperiri? Hinc eadem saepe die è summa hyeme in ardentem aestatem et vicissim ceu in instanti transeundum. Vallis enim de Neyva 60 levcarum calentissima, Paramo de Gvanacas tam frigidum, ut 60 mulae unâ vice interierint, penetrat enim ad ossa usque. Nos duas mulas hoc loco amisimus.

Jam jurisdictio de Popayan attemperata et rursus vallis de Patia 30 levcarum furnus ardens, atque illico totus tractus de Pasto frigidissimus, demum vallis de Mira et Gvallahamba sub et pone lineam aequinoctialem aestuans et male sana homines alterat et ipsis canibus cum mulis tertianas causat. Pro solatio intermedia habuimus duo praedia Collegii S. Fidei, Chipalo et Villa Vieja, ubi per Pascha substitimus. Alia item duo oppidula deprehendimus, in quorum altero, quod La Plata dicitur, in periculosam febrim incidit P. Superior, ut ei de viatico prospiciendum fuerit. Remansit cum eodem P. Gastl et Scholasticus Gaspar Vidal, dum nos iter nostrum prosequeremur usque in Popayan, quo 6. Junii attigimus et per mensem convalescentiam P. Superioris et adventum sociorum praestolati sumus, ubi nos rursus cum gaudio revisimus in festo SS. Petri et Pauli³⁴⁶.

Tum 4. Julii reassumpto itinere 17 dierum spatio pervenimus in Pasto. Hic nobis obviam venit et nos usque huc deduxit P. Procurator, qui idem sequenti hebdomade nobiscum in Qvito proficiscetur. Hunc tenorem habuit peregrinatio nostra sanè difficultosa, quam tamen Divini solatii lenire dignatus est DEUS, ut rosas crederemus. Repeto quod aliàs saepius dixi: Nemo novit nisi expertus, quid in hisce occasionibus et terris peregrinis in servis suis ageretur DEUS. Abest omne taedium et crescit patiendi ardor et transeunt adversa in delicias, quae in Patria vix credo superare valuissim. Illud viribus nostris majus accidisse reor, inter haec omnia salvam semper et nunquam tentatam stetisse valetudinem, insuper tot tamque diversa et manifesta salutis evasisse pericula per flumina et praecipitia, ubi saepius de membro saltem aliquo, si non de vita ipsa, actum fuisset. Et quae non ampliores nos adhuc manent in terris benedictiones? Iam è vicina nobis Bavaria gloriosa pro fide victima cecidit R. P. Gaspar Bek, non multis abhinc annis in hasce partes delatus; quidni in nobis ordinem proximum sperare liceat?

Scripsi ego quidem jam aliàs hanc gloriosam trium Martyrum necem ad Provinciam, sed quia facilè una epistola deperdit, idcirco accuratior, quam habere potui, Reverentiae Vestrae facio relationem, unâ alterave circumstantia a priore discrepantem; communi enim proverbio „semper est verior claudus nuntius“.

Numerat haec Provincia Novi Regni Granatensis praeter Missiones Maraionenses seu Maynarum alias, quas vocat Chocenses, quae ad Collegium Popayanense pertinent. Item alias Orinocen[19r]ses seu Planorum, viginti dierum itinere ab urbe S. Fidei in illa planitie, quae Caribibus est contermina. Habuit haec ultima Missio quatuor zelosos operarios totidem stationibus divisos, Patrem Vergara, P. Ignatium Fiol Majoricensem, P. Gasparem Bek Bavarum et P. Ignatium Tobast Belgam, quorum postremus tribus ante nos annis advenit. Dum igitur singuli graviter invigilant commisso sibi gregi et perversas consuetudines abolere satagunt, accidit, ut in Missione sua deprehenderit P. Ignatius Fiol morem Christianis abominandum. Gliscebant inter novellos Christianos adhuc antiqva odia gentis unius adversus alteram, quibus illatas majoribus suis injurias etiam post dimidium saeculum ulciscabantur hoc modo: improvisum se adoriebantur nocturnis temporibus, tum caesis nonnullis alios captivos abducebant Caribibus pretio vendituri, quos illi bene prius saginatos festivis suis epulis absumebant. Hanc ubi occasionem illis subduxisset praefatus P. Ignatius, plurimum sensisse ferunt Caribes et viam ulciscendi indagabant. Eis vicini haeretici Holandi et Angli (qui cum illis et Brasilis conterminant quique cum Caribibus quandam societatem habent, ut adeò eorundem filias ducant in matrimonium) promptè cum armis suppeditarunt. Dictum factum. Ineunt barbari pactum et conspiracyonem diemque condicunt, quâ Patres è medio tollere decreverunt. Idcirco in quatuor turmas divisi singulorum Patrum stationibus

appropinqvant et ipsos populos amicè subinfrant pridie nonnulli exploratores. Accidit autem in Missione P. Vergara, ut in hos ipsos incideret Pater et admiratus tam improvisum adventum, causam percontari constituit.

En tibi! Sitibundi barbari ad primum Patris aspectum se invicem ad caedem perpetranda jam invitant. Sed respondit alius: „Manè!“ Audivit praefatus Pater hoc ipsum vocabulum et tum primò suspicatus, quod erat rei, sedulò investigat et ab amicis periculum edocetur. Quapropter, cum ad manum jumentum haberet, hâc ipsâ nocte se subducit, non tamen id aliis valens significare. Latuit verò in sylvis per centum integros dies herbis duntaxat et radicibus pastus. Secus accidit cum reliquis tribus. Adsunt condicto die armati barbari, manibus acinaces, intrâ cingulum verò pistoletas gerentes, obviis quibusque necem minitantes, si Patres defendere praesumant, caeteroquin indemnes permissuros. Dicebant enim se non ob alium finem venisse nisi ad Patres è medio tollendos. Ubi ergo Patres improvisos occupârunt, primùm collo funem injecerunt et in terra raptârunt, tum acinacibus membratim miserum in modum dilaniârunt ad extremum, capite truncharunt et secum abstulerunt, quò sibi ex hostium suorum calvariis propinare valeant, quod illis in computationibus festivis perquam est usitatum. Finem demum fecerunt sacrilegâ direptione sacrarum vestium et alius quidem albam, casulam alius indutus canoas relegerunt, ubi festâ pistoletarum explosione coronidem imposuerunt et montana sua repetierunt. Accidit haec gloriosa mors cum medio Octobri elapsi anni, eò ipso tempore, quo per vastum Atlantici navigabamus, sed dies incertus. Faxit misericors DEUS, ut post praemissos plurimos in horreum Domini manipulos, parem pro laboribus nostris recipiamus mercedem!

In his porro populis alterum successit prodigium cum imagine S. Francisci Xaverii. Tempus erat quo Regi pendendum erat tributum, cui se subducere volebant, sed dicebant: „Iste nos detinet,“ S. Xaverium indigitantes, „quid agendum?“ Decernunt itaque flammis abolendum, sed occultâ rursus vi prohibentur, quare ad extremum ineunt, verùm horrendis tonitruis et coruscationibus denuo perterrentur, jamque nonnulli reditum concluderant icti portentis. Una solummodo familia ad instantiam cujusdam edentulae praestigiatrix montana petit et anum ducem sequitur, sed experitur subito ultricem DEI manum. Illico enim ad ingressum cujusdam sylvae vicinae, praesilit portentosae magnitudinis serpens et miseram anum circumvolutus in conspectu omnium interficit, quo tristi spectaculo permoti adstantes suas pariter reviserunt penates. Videtur misericors DEUS respexisse labores et conatus boni Missionarii et aliis populis exemplum reliquisse, nè se posthac tam facilè à Patribus suis separent. Illud enim in his regionibus Missionariis prorsus lamentabile: postquam per abstrusos montium recessus bonam Indorum manum collegerunt eosque munusculis devicerunt, ut situm aliquem bonum deligentes templum et tuguria aedificarent victuique necessaria seminarent – en tibi! – minimè opinantibus, unâ nocte se subducunt omnes et bonos Patres omni ope humana destituunt. Ità accidisse creditur cum P. Christophoro Ridel è Provincia Bavarica, qui postquam novam populationem instituisset et cum Indis suis Orinocum profectus fuisset, de necessariis novellae suae Ecclesiae prospecturus; dum jam revertitur, vitio Indorum canoa cum Patre mergitur, Indis natandi gnaris ad unicum salvis omnibus. Praevalet nempe libertas in hac gente rudissima, ut meliora quaeque posthabeat, unâ vivendi licentia absque lege in omnibus suis miseriis contentissima.

Atque haec habui pro obligatione mea referenda, unicè desiderans, ut Reverentia Vestra benigno oculo has partes respicere dignetur et ubi sese occasio obtulerit, novos Missionarios legendi opem ferre velit. Erit hoc certè absque detrimento tam numerosae Provinciae, quam DEUS vicissim extraordinariis beneficiis respiciet. Certò persvasum habeo plerisque, si has necessitates et irreparabile animarum damnum coram intuerentur, posthabitis quibusque honoribus et commoditatibus omnes illico remoras perumperent ad amplectendum Divinorum Divinissimum, DEO in salutem animarum cooperandi.

Vivat interim Reverentia Vestra cum commissa sibi Provincia diu incolumis, dumque nos quotidie memores sumus ad Aram, omnium vicissim Reverendorum Patrum et Charissimorum Fratrum Sanctissima Sacrificia et ferventissimas preces humillime imploramus, quorum vel absentium conatibus totum cedat, quod per nos indignissimos in hoc exilio operari dignatus fuerit misericors DEUS!

Datum in oppido S. Michaëlis de Ibarra, 18. Augusti 1685.

Reverentiae Vestrae Servus et Filius aeternum devotus,
Henricus Richter[!] S. I. m. p.

[19v]

Reverendo Patri in Christo

Patri Bartholomaeo Cristelio

Provinciae Bohemiae Societatis IESU Praeposito Provinciali^a

Per Romam in Bohemiam, Pragae, Prag^b

RICH V

Cesta před Kordillery z Popayánu do Ibarry

Napsal adresátovi již třikrát, ale píše raději znovu, neboť se obává, zda jeho dopisy došly kvůli smrti prokurátora. Toto je patrně jeho poslední dopis z cesty před příchodem do misie.

V Popayánu vyčkali příchodu uzdraveného superiora. Superior a jeho dva společníci měli dobrou cestu, až na to, že superior jednou spadl z muly do řeky Nigro, ruce se mu zamotaly do oděvu a málem se utopil; zachránili jej „černoši“. 4. července 1685 vyrazili z Popayánu na další cestu, nejdříve šli údolím, poté znovu vstoupili do hor; kvůli unaveným mulám museli odpočívat v jakési „kapli na hrobech mrtvých“.

Zažili sněhové bouře; přišli k řece, kterou nebylo možno překonat jinak než ve výšce na natažených provazech na jakémsi trojúhelníkovém závěsu (přirovnává výšku a délku k malostranským reáliím). Takto přepravili i zavazadla.

Druhého dne voda opadla, a tak muly přeplávaly řeku a cesta pokračovala mrazivou oblastí kolem města Pasto. Asi 11 km před městem už muly nemohly dál, a tak do města částečně došli po svých a muly nechali zotavit. Pomohl mu nějaký dobrý obyvatel Pasta, který měl svěží mulu.

V Pastu se chtěli zdržet od 23. do 29. července 1685, ale nakonec zůstali až do 6. srpna, hlavně kvůli misijnímu prokurátorovi z Ibarry, který sem přišel a vyřizoval nějaké záležitosti stran založení nového jezuitského domu. Zdejší obyvatelé jezuitům štědrě finančně přispěli. Zúčastnili se místních oslav svátku sv. Ignáce.

Další cestu opět provázely teplotní výkyvy. Dorazili do Ibarry, kam přišel také quitský provinciál zkontrolovat zdejší novou jezuitskou kolej; zároveň je [Richtera, Fritze a spol.] informoval o jejich brzkém vyslání do maraňonských misí. Zdejší nedostatek misionářů. O tom psal podrobněji provinciálovi [RICH IV]. Jeho misionářská nedočkavost roste.

Vyzývá k odložení všech odkladů [stran vyslání dalších misionářů z Čech]. V Quitu už jsou dva „velitelé“ s Indiány, kteří sem přišli pro misijní potřeby a za šest osm dní se vrací zpět do misí. Provinciál mu slíbil, že je vyše hned s nimi mezi Indiány, poslal již do Quita v dopisu instrukce. Štěstí jim přeje. A bude přát dalším, neboť zdejší prokurátoři vyrazili do Říma na nábor dalších misionářských posil z Evropy.

Chilští misionáři [Brandt, Burger, Suppetius] stále čekají, až pomine hrozba pirátství v Tichém oceánu. Nemají zprávy o vývoji situace už tři měsíce. Kvůli pirátům vážne celá obchodní přeprava. Nedostal zatím žádný dopis ani z Čech, ani od chilských misionářů, přestože ví, že jedna loď přistála a přivezla zprávu pro místokrále [patrně v Limě]. Z „Německa“ přišly zprávy o vítězstvích [ve válce s Turky].

Blíží se ke břehům Maraňonu. Prosí o modlitby za síly, zdraví a dlouhá léta. Sám se bude též za adresáta modlit.

^a Provinciali || *in litura scr. altera manus addiditque* Domûs Professae (*sc.* Praeposito)

^b Prag. || *add. altera manus*

[15r]

P. Richter, De itinere in Maranonem^a

Reverende in Christo Pater!
Pax Christi.

Licèt jam ternas Reverentiae Vestrae perscripserim ex America, quae pleniorum itineris nostri rationem continebant, superadere[!] tamen hisce non potui, tum quia metuo, quam ex Popayan ad P. Procuratorem Madritum direxi, non extradendam, utpote qui octiduo post nostrum discessum Gadibus fati concessit, tum quia hanc ultimam antè nostrum in Maranonem ingressum existimo. Itaque finis coronet opus.

Posteaquam uno pene mense Superiorem nostrum cum duobus aliis in Popayan praestolati sumus, ingenti utriusque partis gaudio nos denuo revisimus salvos et incolumes in festo S[anctorum] Petri et Pauli ad vesperum³⁴⁷. Feliciùs illis hoc iter, ac speciatim Paramo de Guanacas, successit, ità ut prae frigore calores experti sint potius, secùs ac nos. Unum tamen periculum subiit P. Superior in flumine Nigro, quo cum mula cecidit, aqua verò vestem manibus implicans ei omne auxilium negavit, cui tamen adhuc in tempore subvenerunt nigri. Non ei multùm profuisse credo hoc balneum in sua convalescentia. Comparatis ergò denuo itineri necessariis festo S. Udalrici³⁴⁸ movimus de Popayan et illicò de climate temperato in urentem vallem de Patia quinque ut minimum dierum spatio intravimus et rursus grandia montana ad flumen Majo conscendimus, ubi fessis mulis biduo quietem indulgere oportuit, et nos in quodam sacello super mortuorum tumulis nostras stravimus lecticas.

Nivei etiamnum continuabant parami³⁴⁹; exinde nobis fluvius alius horrendum in modum excrevit, quem transire aliter non potuimus, nisi tensis ex uno in alterum latus funibus (taralutam vocant). Erat autem obversa ripa fluminis tam alta, quale v. g. aedificium novum Domûs Professae³⁵⁰; inde nobis quatuor funes ad distantiam fori Parvopartensis³⁵¹ projecerunt; tum apposito quodam triangulo duobus aliis funibus, illud ultrò citroque promoverant, cui petacas³⁵² primùm, ac demum nosmet ipsos alligavimus et feliciter quidem, non tamen absque metu transivimus.

Die insequenti jam nonnihil fluvius desciverat, ità ut vacuae mulae illud pariter tranârint. Rursus ergò intravimus frigidissimum clima civitatis de Pasto, ubi nobis duabus ab ingressu levcis mulae denuò fatigatae sunt. Duae adhuc pervenerunt cum vespere in civitatem, quibus P. Superior cum Fratre vehebantur, duo cum oneribus ad sarcinas remanserunt, reliquas tres mulas in campis reliquimus et pedites profecti sumus per grandem montem, divisi ab invicem, prout videlicet antea mula cujusvis sufficiebat. Mihi inter haec omnia prospera sors cecidit, ut obvium quandam Dominum haberem de Pasto, qui mihi cum bona mula subvenit, ità ut sub horam 8^{vam} eodem in tenebris pervenirem.

Invenimus hoc loco Domum Nostram, ubi olim Residentia, et quievimus^b à 23. Julii usque ad 29. Dumque jam pro die insequente iter disponimus, adest P. Procurator ex hujate Collegio S. Michaëlis de Ibarra ad nos recipiendos submissus, qui nobis octo dierum moram causavit, usquedum negotium novae foundationis conficeret. Magnum affectum erga Societatem gerunt urbani et amplius quam viginti millia Imperialium in subsidium foundationis contulerunt. Nos interea festum S. P. N. celebravimus in templo Monialium de Incarnatione, et exornatâ imagine, quam hic invenimus, 30 candelas ascendimus invitatisque Religiosis omnibus cum Principibus civitatis Sacrum cum Diacono et Subdiacono canentibus Monialibus absolvimus; ad extremum dixit pro Concione Superior, applausu magno.

^a P. Richter, De itinere in Maranonem. || *add.* **m2**

^b quievimus || *corr.* **PZ**; quicumque **m1** pobyli jsme tu *vertit Bohemice* **KALISTA** (CvZK^l, pag. 59)

6. Augusti ulterius prosecuti sumus iter et inter confectas montanorum caloris et frigoris difficultates pervenimus ad oppidum S. Michaëlis de Ibarra, ubi de adventu R. P. Provincialis certiores redditi sumus, qui ad nos excipiendos et una ad novellum hoc Collegium quatuor abhinc mensibus fundatum excurrerat visendum. Hunc ergo festo D[ivae] Virginis Assumptae³⁵³ primùm salutavimus ac dein desideratam in Marannonem expeditionem intelleximus sanè dolci jubilo; messis enim multa et operarii pauci. [15v] Quatuor Missionarii totam molem viginti aliquot populorum sustentant, demortui duo, et ipse Missionum Superior reditum impetravit, fractis viribus tantisper instaurandis. Sed de his plura scripsi in literis ad R. P. Provinciale³⁵⁴. Jam Reverentia Vestra bene novit animum meum et quo desiderio feror, nunc vel maximè, ubi corde et oculis lachrymantibus praesentem necessitatem Missionariorum in tam vasto Americano campo conspicio.

Perrumpite ergo adversantes remoras! Omnia vobis dulciter fluant et adhuc longè meliùs succedent, quàm mihi misero peccatori, qui tantos Divinae Bonitati obices pono! Et tamen hoc non obstante, quis non providentem DEI manum exosculetur et veneretur? En tibi! Jam anno abhinc medio subsistunt^a in Quito duo Capitanei cum Indis Maranonensibus, quibuscum post sex aut octo dierum intervallum proficiscemur in Maynas³⁵⁵. Et adessent utinam plures, omnes pari nobiscum solatio fruerentur! Ità R. P. Provincialis mihi asseruit, qui ubi nos adeò animatos neque minùs valentes conspexit, illicò ad Procuratorem literas dedit, quibus praecepit, ut omnia disposita habeat pro itinere nostro, ut ubi abhinc in Quito advenerimus (quatuor tamen diebus distamus) nos intra octidui spatium ùt summum promoveat cum Indis supra memoratis. Feliciter haec nobis jacta est alea, jacienda et aliis propediem. Duo enim ab hac Provincia Romam profecturi sunt Procuratores, qui pro sumptuum tenuitate saltem duodecim lecturi sunt Socios. Sunt autem P. Joannes de Segovia et Pater Diego de Abacam.

Et quid opus pluribus? Sapientibus pauca! Miseruli Chilenses hodiedum in portu Zukamos[?]³⁵⁶ subsistunt neque spem habent profectionis, donec hostis in mari Zur penitus deleatur³⁵⁷. Et quomodo hoc sperare possumus? Tribus mensibus nulla notitia haberi potest, quid cum navibus factum, quae Regium thesaurum Limâ Panamam devehebant. An non jam sint in hostium potestate? Quod tantò amplius reditum galeonum in Hispaniam^b retardabat; prohibita enim sunt omnia mercimonia. Ego hoc tempore toto nec à Chilensibus nec à Provincia Bohemiae obtinui epistolam; esto certo sciam navim unam mensibus abhinc duobus appulisse. Cursor extraordinarius, qui hac transivit cum literis Regiis ad Proregem, quae cum hac navi advenerunt, illud solùm de Germania asseverabat, prosperè^c cursum belli cum continuatis victoriis procedere. Secundet^d DEUS! Nosque utrinque laboribus majori suae gloriae deservituris diu servet incolumes!

Mi Pater!

Jam ad ostia Marannonis penè consistimus. 40 000 se sponte offerunt ad baptisma, quo innumerabiles alii carent. Exoret apud clementissimum DEUM vires oneri pares, constantem valetudinem et annos plurimos, quò, vel sic disjuncti, conjunctis viribus cooperemur in salutem animarum! Ego certe prosperos Reverentiae Vestrae successus quotidie^e polliceor et commendo ad aram. Exoret mihi cum suis gratiam^f alteram^g cruenti sacrificii, ut nos felices aeternum revisamus.

^a subsistunt || cubitestunt[?] **m1**; subsistunt *corr.* **m2**

^b Hispaniam || *corr.* **PZ**; Hispania **m1**

^c asseverabat, prosperè || *corr.* **PZ**; asceverabat, prosperi **m1**

^d Secundet || *corr.* **PZ**; Seundet **m1**

^e quotidie || *corr.* **PZ**; quotidia[?] **ms.**

^f gratiam || aram **m1**; gratiam *corr.* **m2**

^g alteram || *sic* **m1**; *nescio an abbreviatura adiectivi aeternam esse potuisset*

Reverentiae Vestrae, quae semper obligatissimus,
Servus in Christo,
Henricus Richter

Ex oppido S. Michaëlis de Ibarra, 18. Augusti 1685.

RICH VI

Cesta z Quita do Amazonie

Nosí adresátovu [Boyeho] v památku v srdci, nyní se mu díky oslavám zvláště připomněla, a tak mu píše druhý dopis z Ameriky (první byl z Hondy).

Do Quita dospěli pozdě, Indiáni už odešli zpět do misii. Nechtěli čekat další půlrok, a tak se 23. září 1685 s povolením rektora vydal s druhem (J. Gastel) do hor, aby dohonil poslední Indiány. 30. září přišli k horám, kde bylo deset Indiánů, kterým dali potraviny a mezitím sehnali další. 13. října za nimi přišli superior (J. Cases) a Samuel **Fritz**; dokázali shromáždit 19 Indiánů. Vzali si s sebou malé zásoby potravin, jinak vše nechali na místě a vyrazili pěším pochodem do vysokých hor a „nevyslovitelných pustin“ (16. října 1685).

Přelézali propasti nad řekou Pastazou, překonali „horu Habitado“, byla to vyčerpávající cesta. S obtížemi překonávali horské toky, buď si postavili mosty, nebo se brodili. Je tu snadné přijít o nehet a rozedrat si ruce do krve ve snaze nezřítit se do propasti. Mračna komárů zaplňují celou tvář, kousance komárů způsobují otoky nohou. Do toho ve dne v noci přšelo. Oděv jim nemohl uschnout, šli v mokrému; zastavit se nemohli kvůli nedostatku potravin. Mysleli na Boha a utrpení se měnilo v procházku růžovou zahradou.

26. října přišli ke kmeni Canelů, zvaného tak dle skořice [šp. *canela*]. Odtud po půldenní cestě došli k řece Bobonaza, kde si tři dny odpočinuli. Měli peníze, ale nebylo tu, co by koupili k jídlu, s výjimkou banánů a manioku. Indiáni navíc odvezli všechny kánoe a nechali tu jen jednu jedinou. Nastoupili na ni v deseti a vypluli na nebezpečnou plavbu. Kánoe se jim jednou na řece do půlky naplnila vodou, i vzpomněli si na utopeného jezuitu.

Vypluli v úterý 30. října a plavili se do neděle 4. listopadu, kdy dospěli ke kmeni Gayes; byly to právě dva roky od jejich odchodu z Prahy. Indiáni je vřelě přijali a předložili jim k jídlu slepici a opici, která je tu pokládána za lahůdku. Maso připomíná zvěřinu a působí zpočátku nevolnost, dle Richtera by ho bylo třeba naložit do octa. 7. listopadu vypluli dál a 9. listopadu vpluli do řeky Pastazy. Míjeli pustou indiánskou osadu, kde byly jen opuštěné domky a dobytek. Zabíli tele a nadělali si zásobu masa. 13. listopadu pokřtil v jisté osadě Indiána a dal mu jméno Stanislav.

16. listopadu potkali misionáře (Thomas Santos), který se vracel z Laguny [kam plují]. Večer téhož dne vpluli do proudu „vytouženého“ Maraňonu, který, ačkoli přijal „obrovské“ řeky Pastazu a Bobonazu, nijak se nezvětšil. Už nepochybuje o obrovské šířce Maraňonu (Amazonky), o které se píše. Šířka Maraňonu v kanálu Pongo de Manseriche.

Den poté (17. listopadu) zabočili doprava a pluli proti proudu řeky Huallagy a 18. listopadu dospěli do osady Laguna, kde se setkali se svým misijním superiorem. Zeměpisná poloha Laguny. Dvě možné cesty z Quita do Laguny.

Pocítili účinky těžké cesty a se **S. Fritzem** onemocněli; za týden se však uzdravili. Přišli nečekaně a „Světloň“, misijní superior Luzero nemohl nic přichystat. Během následujících dní svolal sousední kmeny; Indiáni přišli s tancem a bubnováním a pozdravili nové misionáře. Nejvíce se mu líbil pohanský kmen Cunibů, pro něž je sám určen [právě tento kmen Richterovi splní toužebné přání a připraví mu společně s kmenem Pirů mučednickou smrt]. Superior ho dosud s kmenem nechtěl propustit, Richtera to mrzelo, ale ukáže se, že to bylo rozhodnutí Boží prozřetelnosti.

Se superiorem (a **S. Fritzem**) navštívili koňmo sousední kmeny. Konečně křtí Indiány. Vánoce oslavili u těchto kmenů; je zde již kostel a jezuitský dům a „zbožní Indiáni“; jejich náboženský rozvrh dne. Hospodářství v redukci: domácí zvířata, rybolov, náhražka chleba (maniok). Dostaví se další skupina Cunibů, s nimiž má konečně vyrazit do misie.

Je navýsost spokojen, plní se mu misionářské touhy. Popluje se svým kmenem po proudu Maraňonu až k soutoku s Ucayali, odkud popluje asi měsíc proti proudu až k místům, kde nalezne své misie. Zdejší Indiáni žijí v míru, ale jsou oddáni polygamii. S tím musí diskretně zatočit. Další Indiánské kmeny v oblasti, kde bude misionářem [mmj. Pirové, kteří mu s Cuniby nachystají smrt]. Indiáni referují o dalších kmenech: obrech i trpaslicích. Zeměpisné upřesnění polohy této oblasti, františkánské misie v sousedství, vzdálenost do Limy.

Nepřátelský kmen nedaleko ústí Ucayali. Kmen Omaguů, kam je určen **S. Fritz**. Na oblasti po proudu Maraňonu by bylo třeba stovek misionářů.

Způsob zakládání nových redukcí: je třeba s pomocí Indiánů zajmout pár jedinců z vyhlédnutého kmene, naučit je společnému jazyku a vysvětlit jim, že misionáři jsou mírumilovní. Jezuité se pak s poučenými zajatci vypraví ke zbytku kmene a dárečky jej přimějou k tomu, aby „odložil divokost“; Indiáni pak jezuitovi také dají dárky (např. papoušky), sami od něj dostanou sekyry, nože, háky apod. Redukované kmeny pomohou přesvědčit „pohany“, že je dobré žít s misionářem. Pokud Indiáni vidí, že jim nejde o život, svobodu a majetek, „zkrotnou“ a nabízejí svou práci a potraviny. Krvavými slzami je třeba lkát nad tím, že nejde christianizaci Indiánů urychlit. Hlavní je mít pro Indiány dárky a získat náčelníka.

Stále o tom přemýšlí. V Čechách je tolik „velkých mužů“, kteří prahnou po misiích a mají slovo u velmožů. Mohli by velmi účinně pomoci tím, že boháčům osvětlí situaci a přimějí je k tomu, aby „ze svých drobků, které padají ze stolu“, přispívali maraňonským misionářům. Zachránili by tolik duší!

„Ó kdyby jen věděli, kolik přátel ve věčných příbytcích mohou získat z mamonu – a jak snadno – pro věč z božských tu nejvíc božskou!“ [Místo tradičně nesprávně překládáno, srv. str. 22, pozn. 22.]

Je tu třeba železných nástrojů, aby bylo možno klučit les a zakládat pole. Na příkladu ze života ukazuje, jak si Indiáni cení železa: Jeden Indián nabízel misionáři za sekyru svého syna, neboť synů – na rozdíl od sekyry – může mít tolik, kolik chce, zatímco sekyru za celý život nestvoří ani jednu. Železné nástroje jsou v misiích nedostatkové.

Trpí zde s radostí, neboť pomáhá ubohým Indiánům.

Končí. Více napíše ze své misie. Prosí o modlitby za úspěch svého poslání.

[20r]

Reverende in Christo Pater!

Pax Christi.

Esto pro obligatione mea Reverentiae Vestrae memoriam semper mecum in corde feram, elapsis tamen feriis cum hodierna dici solemnitatem, qvâ potissimum Emmanueli nostri memoria in Ecclesia celebratur, amplius mihi visa est recurrere et me officii mei admonuisse. Idcirco priori meae epistolae, qvam in Hondensi Collegio primam ex America ad Reverentiam Vestram direxi³⁵⁸, hanc secundam adjungo, qvâ iter nostrum è Collegio Qviteni in Maragnonem usque prosequor.

Posteaquam ob serotinum nostrum in Qvito adventum pleriqve Indorum montana sua repetiissent, qvi alioqvin reculis nostris et victui necessariis deportandis deputati erant, nè nova votis nostris injiceretur mora in annum medium, si non ultra continuatura, veniam expetii à R. P. Rectore ad vicina montana itinere dierum sex excurrendi ad reliqvos pauculos, qvi supererant, retinendos et ad novos, si qvomodo possem, conscribendos. Obtenta veniâ, vigesima tertia Septembris cum P. Joanne Gastel profectus sum, et trigesima ejusdem substitimus ad ingressum montanorum (Los Baños³⁵⁹ vocant), ubi decem Indos nostros residuos convenimus et illos itineri accinctos, qvos omni charitate et provisione victuali delinitos[!] nobiscum praestolari fecimus et interim alios conduximus pauculos, donec Superior noster P. Josephus Cases Provinciae Aragoniae Missionem suam, qvam in Qvito fructu non paenitendo orsus fuerat, persolveret et nos post octiduum cum P. Samuele subseqveretur. Convenimus igitur rursus 13. Octobris; jamqve tunc 19 Indios numeravimus. Verùm ut debilitati eorundem per subseqva ingentia montana consuleremus, assumpto modico victu et relictis hoc loco rebus pene omnibus, ipsis adeò lectisterniis, iter pedestre ingressi sumus 16. Octobris anni elapsi per deserta fere inexplicabilia.

Primis diebus luctati sumus per praecipitia sita ad latera fluminis Pastasa et illico transcendimus praegravem et hoc loco famosum montem Habitado, et quidem non semel ad defatigationem, qvin imò etiam ad defectionem virium. Jam rursus novam nobis difficultatem causârunt flumen Viride et Topo cum aliis minoribus; partim, ubi potuimus, pontes stravimus, partim cingulotenus immersi trajecimus et vice una intra diem mediam ter id ipsum repetere necesse erat. In arduis hisce viarum jam accidit, qvòd alius ungvem in pede amitteret, alius cruentas manus referret à spinis omnino latentibus, qvando necessario in

praecipitiis se detinere cogebatur. Culicum tanta erat copia, ut faciem replerent, tunc praesertim, quando flumen aliquod trajiciendum erat, ut nesciremus, utrum prius baculo vadum tentare, utrum proficisci, an vero culices depellere oporteret. Quia verò in calceis ex funibus, quos alparcates vocant, procedendum erat, qui insuper nudipedes proficiscebantur pedibus et manibus flagellati apparebant a creberrimis morsibus culicum, quibus accessit tumor non absque magno sensu doloris. Super haec omnia accedebant diurnae nocturnaeque pluviae. Hinc per diem madefacta vestimenta siccabantur minimè, sed reassumptis madidis progrediebamur, neque enim subsistere aut quiescere licuit, quando sinè hoc victus jam deficiebat. Haec inter adversa divina meditabamur et rosas credebamus et visi sunt dies undecim ceu dies una; potissimum ex eo solatium capientes, quod quartâ saltem die Sacrum dicere liceret.

Vigesima sexta Octobris pertigimus ad quendam in hoc deserto populum, quem Canelos³⁶⁰ vocant ob cinnamomum, quod in hac vicinia crescit, canela enim Hispano idiomate sonat cinnamomum. Restabat adhuc dies media usque ad flumen Bobono vel alio nomine Bobonaso³⁶¹, sed nos fessis viribus instaurandis triduum exegimus hoc loco, ubi nobis duo minus ad votum successerunt; licet enim non deesset pecunia, nihil tamen haberi potuit nisi pauculi plantani et radix yuca. Alterum erat, quod Indi canoas omnes secum avexerant, una sola duntaxat relicta, quae non erat major quam una mediocris navicula, qualis piscatores in Poczrial[?]^{a362} [u†]ti solent; quam tamen in casu necessitatis decem ingressi sumus [et non†] sinè periculo ulterius movimus, praesertim tunc, quando nobis vice una in pleno alveo media canoa aqua repleta fuit; et est memoria P. Veracrux in hoc ipso flumine quondam submersi.

[20v]

Trigesima Octobris solvimus è portu et continuavimus cum plantano viridi et immaturo una cum yuca usque ad sequentem Dominicum, qui erat 4. Novembris. Hic ad noctem appullimus ad primum nostrum populum de Los Gayes; eratque tunc rectè dies anniversaria, quâ duobus abhinc annis Pragâ discessimus. Magno affectu nos exceperunt Indi et licuit jam gallinam habere una cum simio caudato. Et reputatur pro delicatessa in his partibus certis temporibus, quo bene pinquis est; pili aduruntur sicut setae in apris; hinc ferinam redolet, ipsa caro praeter nauseam aliquam, quam primâ vice causavit, cruda videbatur et judico opus esse, ut bene prius maceretur in aceto. Substitimus biduo et famem depulimus. Septima rursus movimus et nonâ hujus relicto Bobono intravimus flumen Pastasa. Undecimâ substitimus in veteri populo Roamaynarum, ubi nil aliud invenimus praeter casas vacuas et vaccas; medio enim abhinc anno migraverat hinc populus. Eodem die bosculum mactavimus et nobis pro ulteriori via providimus. Decima tertiâ in populo novo absente tunc Padre[!] infantem baptizavi eique nomen imposui Stanislai.

Decima sexta convenimus P. Thomas Santos, qui revertebatur ex Lacuna, ubi interim valetudinem curaverat, una circiter horâ nos invicem consolati sumus in ripa fluminis cum primo, quem convenimus, Missionario. Ad vesperum demum hodie, relicto Pastasâ, tot votis exoptatum ingressi sumus Maragnonem, in quo mihi hoc rarum videbatur, quod absumpto utroque ingenti flumine, Pastasa et Bobono, non apparuerit major inferiùs quam eum viderimus superiùs; et est hoc loco profundus. Quod autem de tanta latitudine, 80 videlicet levcarum, dicitur et scribitur, jam vix non aliquantum dubito; certiora dabo ubi eum olim magis infra conspexero. Eodem modo canalis Pongo latior est quam 20 pedibus neque cadit per saxa ad 200 orgyas, sed inter illa progreditur, et dicunt mihi exundante flumine repleri haec saxa; ego autem nisi videro, non credam.

Altero die relicto Marañone intravimus a dextris per flumen Gvallaga ac tandem aliquando decima octava Novembris convenimus R. P. Superiorem in populo de La Laguna. Sinus est fluminis jam dicti, ubi cum ingenti charitate excepti sumus et usque modo moramur.

^a Pocznal[?] difficile lectu

Lacuna haec in quinto gradu posita est, ut observavit P. Joannes Gastl. À Qvito distabit 150 levcis itinere nostro; alterum per Lojam 300 est levcarum, qvòd 5 mensium spatio absolverunt, qvi nos ante biennium antecesserunt. Commodiùs illud, qvia nuspiam pedestre, sed sumptuum ingentium, ubi tres 100 Imperiales consumpseru[nt†].^a

Paulò post effectum ardui itineris sensimus, excepto P. Joanne Gastl, qvi jam praeve octiduo integro male habuerat in via ob aestus solis praegrandes, ego verò tertianâ cum P. Samuele laborare coepi, sed intrâ octidui spatium ambo convaluimus; non sic P. Josephus Cases, qvi tertianam cum qvotidianis febribus commutavit et etiamnum hoc morbo tenetur. Interim, qvia improvise advenimus, ut pro nobis excipiendis se minimè disponere potuerit R. P. Superior, qvi nunc est R. P. Laurentius Luzero, nomine et omine Lucifer, qvi tot millibus annorum aeternae salutis bonum invexit diem per annos 24 Missionarius. Qvare posteris diebus convocatis reliqvis vicinis populis, qvi mirum im modum exornati saltantes ad tympanum comparuerunt et nos salutârunt. Sed prae omnibus festivitatis maximè arrisit populus gentilis Cunivorum, qvi tunc recta advenerat et nos jactis ad scopum sagittis recreavit, pro qvo me jam tunc R. P. Superior destinabat, sed nondum mittere volebat, qvare cum dolore reduces contemplabar, qvòd nondum liceret comitem agere. Verum eluxit mirabilis DEI Providentia, uti paulò infrâ patebit.

Interea profecti sumus cum eodem R. P. Superiore et eqvites visitavimus tres vicinos populos de Chomicuras, Tibilos et Agvanos; ego cum P. Samuele, ubi festo S. Thomae in honorem duodecim Apostolorum totidem baptizavi et nè 13. deesset, sequenti die honori D[ivi] Pauli alius accessit. Remansimus revertente R. P. Superiore et festa Natalitia celebravimus in jam dictis populis, ubi Ecclesias et Residencias bene instructas invenimus et Indos promptos atqve devotos. Summo manè con[veniunt] ad preces matutinas dicendas, tum audiunt Sacrum et iterum ad vesperum conveniunt ad doctrinam Christianam et rursus ad preces vespertinas. Res familiaris etiam in tantum promotâ est, ut eqvos, vaccas, porcos, gallinas habeat haec Missio, pisces abundantes. Solus defectus est in pane, cujus loco yuca subservit, qvae est radix cujusdam arbusculae; crescit instar rapae, saporem habet alß wie die erdtöpfel. Dum igitur in praefatis Missionibus consistimus, laetissima mihi nova pro Largo vespere transcribit R. P. Superior, qvibus significat preces meas a DEO exauditas et jam adesse alteram turmam Cunivorum, qvibuscum mihi intra 14 dies proficiscendum sit. [21r]

Qvanto solatio haec nova exceperim, novit DEUS. Haec igitur mihi Sparta obtigit, ut favente DEO olim me penetraturum sperem ad populum Yngianum, de qvo jam alias ad Provinciam scripsi, qvòd sit centum millium animarum.³⁶³ Faxit misericors DEUS et exaudiat preces pro me supplicantium, nè hunc effectum salutarem peccata mea praepediant! Ubi igitur unius diei itinere iterum Maragnonem repetiero, sex aliis diebus secundo flumine navigabo usqve ad ostium fluminis Ucayalis, qvòd è Peru defluit. Hic adverso flumine ascendam per unum circiter mensem, donec praedictos populos Cunivorum et Manamaborum assequar duplicem inibi Missionem auspicator, alteram à SS. Trinitate, a S. Nicolao navigantium tutelari alteram. Gemini hi populi amici qvidem sunt, res tamen non modicam patietur difficultatem ob polygamiam, cui adeò dediti sunt, ut palàm de duabus aut tribus uxoribus gloriantur. Discreto opus est zelo, nisi immatura victima velis occumbere. È parte sinistra dicti modo fluminis, et qvidem multo altius, siti sunt Univosses, gens numerosissima et potentissima; ab iis per terram rursus adytus patet ad Piros, qvi jam viciniore sunt Yngianis. Alii iterum novi populi à dextris et sinistris et, prout Indi referunt, Gigantes, 50 levcis distant, et qvòd sanè mirabile, pone illos immediatè ajunt reperiri Pigmeos; horum staturam metiuntur cubito ajuntqve esse diabolos incarnatos ob ferocitatem. Jam è parte altera Ucayalis, decem diebus subitur usqve ad portum populi dicti Campas; hic PP. Franciscani operantur. Ab iis octo dies censentur itinere terrestri usqve ad civitatem Gvanico et abinde viâ planâ Limam

^a Lacuna haec ... consumpseru[nt†]. || *sub signo* „, + “ *addidit in margine folii* **Richter**

usque dies 12. Hic spero per aliquam communicationem et rerum comutationem vinum et panem pro SS. Missae Sacrificio facilius habiturum, quam è Qvito.

Redeo nunc ad ostium fluminis Ucayalis, ubi in ingressu ad sinistram unius diei itinere infra magis, alia gens bellicosa invenitur, Pelados seu calvos aut rasos vocant eo quod capillos radant; et haec usque modo inimica, olim septem minimum Missionarios desiderabit. Iterum quinque diebus infra subsistunt triginta populi minores in Omagva, e quibus jam aliqui amici, quare eodem destinatus est P. Samuel. Solumque praestolatur adventum eorundem, quia quotannis aliqui ad Patrem Superiorem ascendunt. Et ibi primo campus patet per Maragnonem deorsum, cui vix centum Missionarii sufficerent.

Modus faciendi reductiones hic est: assumptis armatis nonnullis cum Indis sagittariis, ubi populo hostili vicini facti sunt, conantur aliquos captivare, quos secum abducunt, in lingua Yngiana instruunt, ut serviant pro interpretibus, qui ad suos cum Patre revertuntur et modum tractandi pacificum, quo Patres utuntur, exponunt, quo fit, ut minusculis devicti feritatem ponant, hinc sponte sua deinceps ad Patrem veniunt, ei vicissim minuscula, puta psitacos aut simile quid deferunt, ut recipiant secures, cultros, hamos; interim ab Indis nostris domesticis confirmantur in eo, quod non male tractentur a Patribus, liceat illis cantare, saltare etc; et iudicant rationi conformia esse, qui juxta legem DEI à Patribus exiguntur. Et adverti feritatem^a horum Indorum consistere, in quantum timent sibi vitam, libertatem et sua auferri; ubi horum nullum vident periculum, adeo mansvescunt, ut suos labores et quod illis terra parturit sponte sua Patri offerant idque liberatissime. Gemendum sane et lacrimis sanguineis deplorandum, quod non modus aliquis ponatur, quo intra pauculos annos reducantur plerique harum partium. Quid enim? Sciant se victuros absque tributo, multiplicentur. Missionariis non desint minuscula et negotium confectum est. Detur una securis Gaziqvio et totus populus in praemium cedet.

O quoties non haec tacitus mecum revolvo! Scio ego in Provincia Bohemiae viros grandes, qui autoritate pollent apud magnates quique impensissime Indias petunt – et tamen nunquam impetrabunt. Nunquid hi efficacissimi vel absentes multa hic, imò plurima operari^b possent? Loquantur datâ occasione ad cor diviti et necessitates Missionum facilemque modum reductionum proponant; faciant, ut de micis suis, quae de mensa cadunt, dicere volo quo superabundant, censum annum 200 aut 300 Imperialium pro uno Missionario constituent et per hoc millia animarum etiam quotannis lucrabunt!

O utinam saperent, quantos enim amicos pro aeternis tabernaculis facerent de mamona, et quidem facillime, per hoc quod est Divinorum Divinissimum!³⁶⁴

Ferrum, quod hic est carissimum, securis quinque et sex Imperialibus, tanto magis ab Indis aestimatur, quanto amplius eo opus est pro sylvis eradicandis, ut mayz, plantanos, yucam seminent; hinc auro est pretiosius. Lepidus sane casus P. Superiori accidit, quem adduco, ut palam faciam et demonstrem, quanto in pretio sint jam dicta. Attulit ei quidem Indus filium proprium inquiens: „Hic habes meum filium, da mihi pro eo securim!“ Exposuit ei Pater pretii inaequalitatem, sed nihil persvasit, ultima destinatio Indi haec fuit, dicebat Patri: „Tu me non intelligis, cur majoris faciam securim quam filium. Nunquid enim tot filios genuero, quot voluero? Securim verò per vitam meam nè unicum quidem confecero.“ Ex quo patet, quantum minusculis profici possit, quorum tamen in tanta distantia et caritate magnam quoque penuriam esse est necesse. Et sane pro 30 meis Cunivis nec unicum dare potest hanc vice Pater, nuper enim prioribus etiam ultimam, quam vero culina unice necessariam habuit, contulit.

O quam libenter patimur defectum necessariorum in victu et vestitu commoditatibusque reliquis et aestus solis praegrandes! Minores sunt ardoribus nostris,

^a feritatem || *corr. PZ*; feritatorum **Richter**

^b operari || *corr. PZ*; operarari **Richter**

qvibus desideramus Indis subvenire. Modò non desint, qvibus pauperculis gratificemur, et ne jejunos, dum nos sustinent, omittamus!

Haec interim. Plura daturus è gemina Missione, qvarum altera 500 familias dicitur numerare. Felicem porro successum praesentis expeditionis S[ancitissimis] R[everendorum] P[atrum] et Ch[arissimorum] in Christo F[ratrum] Sacrificiis et orationibus, specialiter R[everentiae] V[estrae], reverendissime et amantissime recommendo.

Omnium minimus in Christo Servus et Frater indignus,
Henricus Richter

Dabam in La Laguna seu in sinu qvodam fluminis Gvallaga, Kalendis Januarii 1686.

[21v]

Reverendo Patri in Christo
Patri Emmanueli de Boye è Societate IESU
In Boëmiam, Pragam
per Romam.

RICH VII

Zpráva z misie v povodí řeky Ucayali

Již dva roky nedostal žádný dopis z Evropy; přede dvěma lety odpověděl na poslední dopis adresáta. Doufá, že s další flotilou přijedou misionářské posily z Čech. Vizitátor ho požádal o informace pro sestavení výroční zprávy, aby nadřazeným vysvětlil zdejší velká potřeba misionářů. Zdejší lidské zdroje jsou bídné: zájemců je málo – a ještě méně schopných této práce.

Tento dopis posílá hlavně proto, aby sem pozval další misionáře z české provincie: najdou tu velikou spoustu práce. Z devíti misionářů, s nimiž sem přišel, zbývají už jen tři. Jeden zemřel (Castel), Samuel **Fritz** zmizel v Dolní Amazonii a již třetím rokem nezvěstný. Neví se, co se s ním stalo. Různé teorie o **Fritzově** zmizení. [**Fritz** splul celou Amazonku až k Atlantskému oceánu, kde byl zadržován Portugalcí.]

Sám je zdravý a silný. Nezažil zatím žádnou horší nemoc a zvykl si na tropické klima, jako by se tu narodil. Indiáni stále trpí chorobami. Problémem je zdejší absence chleba a masa; každodenní stravou jsou ryby a želvy. Vínu snadno odvykl. Místo chleba jedí zde banány a maniok, případně kukuřičné placky. Vajíčka a drůbež dostávají jen nemocní. Pivo mu nechybí, ale sám z kukuřice jakési pivo vyrábí: praženou kukuřici uvaří a přecedí. Kandidáti misii si to doma můžou vyzkoušet, aby viděli, co tu budou pít. Místo masa domácích zvířat požívá se tu maso zvířat divokých: opic a „divokých prasat“. Je tu množství ovoce, cukrová třtina (ze které sám vyrábí „med“ a pálenku, která slouží jako lék). Indiáni jsou nestřídmi v jídle a ušetřují tělu teplotní šoky, pak mají zdravotní problémy. V noci se zapaří pod oponou, která je chrání před moskyty, a ráno rozpaření naskáčou do vody nebo se napijí studené vody. Noci tu jsou chladné, jako v Čechách na jaře či na podzim. Kvůli zmíněným zvykům jsou Indiáni často nemocní, a tak je léčí svou pálenkou ze třtiny. Jsou zde i citrusové plody a jiné neznámé ovoce. Zdejší koření a zelenina.

Má ve své zcela izolované misii šest španělských vojáků, které snadno uживí. Přízeň Indiánů získal spíše láskou než tresty, slouží mu jako „čeští rolníci“ (ač to zní neuvěřitelně); mají ho za hospodáře a otce. Denně mu shánějí potraviny, ale nikdo neopouští redukci přes noc bez jeho svolení. Po takové delší výpravě se navráťivší Indiáni vrací hned k němu a nabízejí mu část úlovku. Když se vypraví do misii níže po proudu, zřídí mu pohodlnou loď a doprovází ho 30-40 Indiánů, část vesluje, část obstarává potravu. Zřídil v misii zahrádku a pole, pěstuje maniok, kukuřici, třtinu, rýži, fazole, banány, bavlník. Z bavlny tkají Indiánky látky, za které pak Richter nakoupí sekery, které mu slouží pro získávání dalších oveček.

Je to pozoruhodné; dříve byli Indiáni divočí jako tygři, teď jsou krotčí jako beránci. Podrobují se trestům a děkují za ně – i když – tresty je třeba používat s nejvyšší opatrností. Uvádí tresty, které na Indiány aplikuje dle závažnosti deliktů. Jak je vidět, Bůh zdejšími misii ušetřuje i tuto světskou pomoc.

Události v misii od posledního dopisu: doslechl se o rebelii Pirů a jejich úmyslu ho zabít, ale zpráva se nakonec ukázala jako falešná, ve skutečnosti šlo o spory vyvolané boji mezi Indiány: Pirové totiž pobili část Cunibů (Comavů), a tak Richter povolal Indiány do zbraně a vypravil se na trestnou výpravu. Události před výpravou. Šest týdnů pátral po Pirech, až je našel a osmdesát jich úspěšně zajal bez zranění na jakékoli straně. Část jich odeslal superiorovi k potrestání. Postrašení Pirové jdou za Richterem a jsou chyceni Cuniby; Richter je přijme a je ujištěn, že jsou přátelé a že se žádné přípravy ke vzpouře nekonají.

Jeho Indiáni podnikají i kratší výpravy, z nichž přivádějí zajatce (aby skrze ně christianizovaly celé kmeny), totéž činí Richter, který z ďáblova chřtánu letos zachránil 110 duší; u svého kmene pokřtil 200 osob. Mnoha divochům nemůže pomoci, protože „svůj ateismus brání jako Turkové svůj Korán“. Misionář zde musí mít v jedné ruce krucifix, v druhé oštěp, a to kvůli špatnému příkladu kmene Campů, kteří letos zabili dva františkány a čtyři peruánské vojáky. Na základě porady se superiorem a místrodržícím bylo rozhodnuto o trestné výpravě proti Campům, kteří navíc zabili v roce 1686 Richterova tlumočnicka, který byl kandidátem SJ. Kvůli obtížné dostupnosti soudu mu byla svěřena soudní pravomoc na této výpravě; zúčastnil se výpravy jako její velitel.

S Campy se utkali dvakrát. Počty zraněných, mrtvých a zajatých při těchto bojích. Vypátral vrahy svého tlumočnicka, pokřtil je a poučil o víře a poté tři nechal popravit a čtvrtého potrestal vyhnanstvím. Doufá, že Campové se přikloní na jejich (křesťanstvou) stranu.

Další půtky s Indiány a christianizace zajatců, která ho těší; svěřuje úspěšné sjednocení Indiánů pod misijní křídla do modliteb adresáta a dalších jezuitů v Čechách. Jeho misijní pokroky v domácí redukci.

Před rokem a půl viděl po tři noci nedaleko Orionu velikou kometu, bledší než předchozí; směřovala rychle na východ. Chápe ji jako příznivé znamení pro křesťanství: jednak se zjevila o svátku Neposkvrněného Početí P. Marie a pak směřovala na východ, čímž zvěstovala zkázu Otomanům. Časový rozdíl mezi zdejším krajem a Čechami je šest hodin, a tak musela být kometa spatřena v Čechách noc po svátku P. Marie.

Potud psal ze své misie na Ucayali; byl však povolán do Laguny, protože představení museli odejít do Quita. Má teď na starost všechny misie a nemůže na to stačit. Navštívil aspoň bližší kmeny; zjistil u nich epidemii „zhoubné horečky“. Chystá se na další cesty k Indiánům. Do Quita prý dospěla nová várka evropských misionářů; doufá, že jsou mezi nimi i Češi [nejsou]. Znovu žádá o misionářské posily. Není tu třeba učenosti, ale ctnosti.

[68r]

Reverende in Christo Pater!

Pax Christi.

Biennium elapsum est, ex quo nihil epistolarum ex Evropa obtinui, quo tempore ad ultimam Reverentiae Vestrae respondi, quam mihi Romae perscribere dignata est. Confido cum^a proximis Regiis galleonibus suppetias ex Provincia nostra aventuras, in partem laborum nostrorum, quod unice intendit R. P. Visitator Nostratis Provinciae, Franciscus Altamirano; unde illico informationes à nobis sibi fieri etiam mandavit ad annuas, uti mihi scribit, conficiendas, quibus Provincia nostra innotescat et copiosa messis, quam reperturi sunt, qui grandes fervores suos in conversionibus infidelium impendere voluerint. His siquidem, inquit, opus habemus. Hic enim pauci sunt praetendentes et pauciores apti, ob affectas valetudines, vires debiles, complexionem etc. Ego septemdecim phyliras ei transmisi et quatuor alias, elapsum annum referentes, proximè transmissurus sum.

Et hac potissimum de causa praesentem scribo, quò Charissimos in Christo Fratres, RR. Patres, quorum plerosque Apostolico zelo teneri perspectum habeo, certiores reddam, vota et desideria, si qui huc appulerint, minime frustranda, sive amplum laborum campum sive copiosam promerendi materiam sibi obvenire flagitent. E novem Sociis, qui anni abhinc quinque Missiones incolimus, tres solummodo restamus, et è nostris Sociis ego solus. Duobus abhinc annis primus in brevi cursum consummavit R. P. Joannes Castel^b dysenteria et malignis febribus confectus, eo plane tempore quo mihi in socium destinabatur. R. P.

^a cum || cum cum **B1**

^b Castel || Gastel **B1**

Samuel Fritz, multò ferramentorum subsidiò destitutus, in inferiore Maranione^a sitos Lusitanos adire statuit, qvôqvô demum modò sibi de necessariis prospecturus; et tertius jam annus^b labitur, ex quo nihil de eo inaudimus. Alii volunt à barbaris interfectum, qvòd et timeri potest ob tanta discrimina accidisse. Qvòd si feliciter Lusitanos attigit, ubi difficillimum et ceu^c impossibilem reditum viderit, credo eandem resolutionem sumpturum, qvam olim in eadem navi constitutus qvidam Pater Franciscanus sumere debuit, et conscensò Lusitanorum navigiò in Evropam rediturum.

Ego infinitae DEI misericordiae possibles refero gratias pro singulari robore et constanti semper valetudine. Ex quo enim ex Provincia Bohemiae profectus sum, nullam omnino notabilem infirmitatem expertus sum, ità etiam urenti climati assvetus^d, qvasi sub his constellationibus natus fuisset, cùm interim Indi hujates in alterum ferè annum ordinariè imbecillitatem vel à febris, vel à dyssenteria pati necessum habeant^e, unde semper infirmos nobiscum habemus^f. Illud tamen haud diffiteor vires notabiliter atteri^g defectu omnis panis et carnis, cùm qvotidianus^h cibus ex piscibus et testudinibus plerumqve consistat; à vino facillimè me desveviⁱ, ità ut omne desiderium illius aestus auferat^j. In vicem panis deserviunt assi plantani et yuca^k cocta, qvae genus qvoddam rapparum referre videtur^l, subinde placentulae ex Turcico tritico confectae, qvae aliquam panis similitudinem referunt; neqve desunt ova et gallinae qvae tamen in dies magis infirmis deserviunt qvam valentibus. Cerevisiae defectum non sensi, qvam mihi ex tosto Turcico tritico conficio, tosta grana molendo^m et cum aqua coqvendo, post haec cribrando clarum et dulcem potum conficio. Scribo haec pro huc venturorum solatio, qvi etiam ibidem ex tritico dicto probam facere possunt, visuri qvem his locis potum reperturi sunt, habituri etiam carniū supplementum in ferina hujate, qvi sunt simii caudati et porci silvestres; copiosum itè subsidium à multiplici fructuum varietate: primò qvidem occurrunt cannae dulces seu sacchari, è qvibus mel apum excedens conficio, et ex eodem cannarum dulci liqvore fermentato vinum crematum, qvo semper opus habeo ad infirmitates curandas.³⁶⁵ Tanta siqvidem in cibo intemperantia qvotidianas in Indis causat alterationes, tum propter consvetas stomachi infrigidationes et periculosas antiperistates; omnis sudoris impatientes illico à mensa aut caena in aquam se conjiciunt. Noctu pariter sub unaⁿ cortina lectuli instar qvadrata ob culices integrae familiae se abdunt et ab corporum evaporationes è primo somno seu è balneo prosilientes, interius potu sitim restringunt, exterius frigido se balneo injiciunt; et cum majori anni parte noctes velut apud nos vere primo aut in autumnno frigidiusculas^o habeamus. Hinc fit, ut poris obstructis tanta morborum genera et symptomata enascantur, qvae vino adusto et cinnamomo^p curari solent. Secundo poma citrina varii generis, itè aurea ad febres calidas et fluxum sanguinis curandum. Alia plurima fructuum genera valde sapida referre supersedeo, utpote ignota.

^a Maranione || Mararione **B1**

^b jam annus || annus jam **B1**

^c ceu || seu **B2**

^d assvetus || asvetus **B1**

^e habeant || habeat **B1**

^f nobiscum habemus || habemus nobiscum **B1**

^g atteri || alteri **B1**

^h qvotidianus || om. **B1**

ⁱ à vino facillimè me desvevi || vino facillimè desvevi **B2**

^j auferat || auferet **B1**

^k yuca || juca **B1**

^l videtur || videntur **B1**

^m molendo || mollendo **B1**

ⁿ pariter sub una || sub una pariter **B1**

^o frigidiusculas || frigidiusgulas **B2**

^p cinnamomo || cinamomo **B1**

Aromata praeter stibium in locum croci^a salem et piper Turcicum; alia non habemus. Legumina, fabas et oryzam censemus.

Caeterum victus hujatis ratio juxta usum fructuum terrae facilis est, ut nullo negotio sex Hispanos milites, omni alio subsidio destitutus, actualiter^b alere possim. Amore magis quam poenis animos Indorum devici, serviuntque mihi instar rusticorum Bohemorum, quod fortasse vix credibile videbitur. Ab aliis habeor ut Dominus, ab aliis ut Pater, diebus singulis juxta ordinem quatuor excurrunt, qui terram et aquam [68v] victum mihi procuratum eunt. Nullus est populo absque licentia emanet per noctem, sed eam a me petit pro duobus tribus diebus, una vel duabus septimanis, illicoque redux se mihi sistit et offert quod vel venatus vel piscatus fuit, idem de fructibus intelligendum. Etiam frugum primitias sponte sua in amoris testificationem mihi offerunt. Si intra annum ad Missiones inferiores excurram, triginta vel quadraginta comitantur et naviculam instruunt, ut neque ab imbribus neque a solis aestu patiar; novem vel duodecim robustiores adolescentes constanter per unum mensem remigant, reliquis in victu conquirendo occupatis. Hortos item et agros ad votum mihi colunt, duos habere soleo agros de yuca, unum de tritico Turcico, de cannis dulcibus, oryza, fabis, praeter hortum plantanorum et gossipium, est quo mulieres fila ducunt et telas texunt, quibus cultros et secures coemo, et hoc pacto omnibus, non solum domesticis, sed etiam barbaris advenis provideo, cum quibus amicitias hoc pacto in eo et dispono, usquedum capaces redduntur ad fidei rudimenta capessenda.

Magis fortasse mirabile videbitur, quod paulo ante efferati barbari instar tygridum nunc instar ovicularum mansveti videantur, ut se etiam pro meritis poenis subjiciant et post haec omnia gratias agant, quamquam non nisi medicinaliter et summa parsimonia adhibere oporteat. Majora tamen delicta etiam disciplina et tonsa comae castigantur, qualia sunt v. g.^c adulteria, voluntarii abortus etc. Minora per cippum per unam alteramve horam optato fructu; illico siquidem manum osculantes dicitanti „correxisti me sicut meus Pater“. Haec venturis in solatium ut videant, quod Pater Caelestis etiam temporalibus^d subsidiis nos cumulare non desinat. Nunc ad ea, quae hoc biennio pro gloria DEI gesta sunt succincte narranda calamum converto.

Post scriptam R[e]verentiae Vestrae ultimam epistolam, diebus sequentibus Missiones superiores revisum ibam, ubi in itinere nuntium habui de Pirorum rebellionem, et quod mihi meisque necem meditentur. Rumor hic omnino falsus fuit, ortus ex occasione caedium in Comavis^e a praedictis Piris perpetratarum, qui partialitatem de Mapoa interneceione deleverunt, unde Comavi^f de Sepa ad vindictam sumendam me provocatum volebant. Unde^g ego defensivas partes amplexus in populo ad arma conclamavi omnibusque rite dispositis profugas olim aliquot familias investigatum ibam. Id eodem die revocatorias habui, siquidem tres captivae mulieres Piris elapsae apud me asylum quaesitum venerunt, quod novis mendaciis rumorem falsum confirmarent. Quapropter Reverendum Patrem Superiorem per epistolam admonui, sed responsum a barbaris interceptum fuit uno meorum desiderato. Ex quo capite relicto in Cunivis necessario contra Piro praesidio; quadraginta Manamabobos et sexaginta Cunivos contra Piratos^h delegi et personaliter processi; sineⁱ hoc pacto mihi iter et et correspondentia cum reliquis Missionibus intercisa videbatur. Quapropter sex septimanas^j

^a croci || groci **B1**

^b actualiter || atualiter **B1**

^c v. g. || om. **B1**

^d temporalibus || temporalis **B1**

^e Comavis || Commavitz[?] **B2**

^f Comavi || Commavi **B2**

^g Unde || om. **B2**

^h Piratos || Piratas **B2**

ⁱ sine || corr. **PZ**; sin **B1 B2**

^j septimanas || septimanis **B2**

in investigandis Piratis consumpsi^a et favente DEO octuaginta feliciter captivavi absque utriusque partis laesione. Partem retinui, reliquos Reverendo Patri Superiori transmisi castigandos. Piri interim ab ipsismet Comavis^b simili rumore perterriti à nobis necem pertimescebant, usquedum cum adulto Octobri se nonnulli resolverunt ad me visendum visuri, num ità se res haberet. Inciderunt [69r] autem in centum Cunivos, qvi Amuengvacas investigatum ibant, qvi ubi Piros conspexerunt, hostiles animos rati circumdederunt et bellum parabant, qvo in discrimine Comavorum^c Caziqvius, qvi Piris^d sociatus adventabat, alta voce inclamabat: „Ubi meus est Pater, qvi mecum amicitias iniit? Ille me à morte vindicabit!“ Sed ubi me absentem intellexit, in aqvam se conjicere voluit, prohibitus à Cunivis, ubi in salvum evasit, rumorem falsum detexit et Pirorum amicitias constantes asseruit, qvem benignè excepi et contentum ad sua remisi.

Residuo anni tempore alias minores expeditiones susceperunt mei Cunivi et Manamabobi, qvibus decem Campas captivos adduxerunt, parte alterâ suprâ memoratos profugos alios numero viginti adduxi, ut numerus barbarorum hoc anno centesimum et decimum conficiat, qvi è Daemonis faucibus erepti, aqvus lustralibus initiati sunt, iis exceptis, qvi in populo baptizati sunt ducenti. Illud summè dolendum, qvod innumeris circumvicinis barbaris citò, uti vellem, subvenire^e non possim, qvi suum atheismum sagittis ceu^f Turcae suum Alcoran frameis tuentur. Unde manu alterâ Christum Crucifixum, alterâ lanceam Missionarium assumere oportet, idque ob praejudiciosa Camparum mala exempla, qvi hoc anno rursus duos Patres Franciscanos cum qvatuor Peruanis militibus interemerunt. Qvâ de causa, habito consilio cum Reverendo Patre Superiore et Generalis[!] Locumtenente civitatis S. Francisci de Borgia decretum fuit, ut Campae castigarentur ob mortem interpreti meo anno 1686 intentatam, qvi Societatis Scholasticus dimissus in veste tamen nostra incedebat responsum et sui receptionem Româ exspectans. Interim ob tam difficilem recursum ad justitiam ordinariam mihi facultas collata fuit, ut quoties expedire judicavero, unum ex Assistentibus Hispanis^g titulo Commissionis Judicem nominem, collatâ jurisdictione in civilibus et criminalibus justitiam exercendi, prout ratio postulâset. Qvod in praesenti Camparum castigatione prima vice praestiti et justitiam militarem supra centum octuaginta qvinqve sagittarios constitui et personaliter cum 5^h Hispanis militibus procedens Castrensem egi.

Vicibus binis hoc anno cum Campis confliximus. In prima velitatione qvatuor nostri leviter saucii fuerunt, Campae verò tres in arena caesi, qvatuordecim vulnerati, è qvibus mortuosⁱ qvatuor inaudivimus. In altera excursione unus Camparum caesus, viginti octo captivati; tum habita qvaestione super caede defuncti interpretis rei praeviè baptizati et instructi, duo in furcam, tertius in palum actus, qvarto exulare jusso; pro reliqvus interveni judicans hoc exemplum suffecturum. Et verò cessit ad votum, cùm Piris et Comavis^j inturbata fuerint Camparum commercia, unde nostras partes constanter amplexuros speramus.

Vice altera cum Remis confliximus leviusculè vulneratis tribus nostratibus, octo Remis ditionem adornavimus, cesseruntque nobis pacificè viginti Mannanavae^k et totidem

^a consumpsi || insumpsi **B1**

^b Comavis || Commavis **B2**

^c Comavorum || Commavorum **B2**

^d Piris || Pirus **B1**

^e subvenire || circumire **B1**

^f ceu || seu **B2**

^g Hispanis || Hispaniis **B1**

^h 5 || 4 **B1**

ⁱ mortuos || om. **B1**

^j Comavis || Commavis **B2**

^k Mannanavae || Manavae **B1**

Amenguacae cum octo Mochovis. Unde hoc rursus anno DEO propitio plures quàm centum Orco subtraximus, non obstantibus tantis vitae discriminibus captivi interim sunt solatio, quorum adminiculo numerosissimas nationes in pace adunaturas Reverentiae Vestrae et reliquorum Reverendorum Patrum Sanctissimis Sacrificiis et^a Charissimorum in Christo^b Fratrum suffragiis accedentibus, in Domino confido. Domini item centum et quinquaginta novem sacro fonte initiavi. Summoque mihi est solatio, quòd è duodecim nationibus apud Misericordem DEUM intercessores numerem innocentes parvulos, qui numerum centesimum superent, et pro [69v] populis suis misericordiam DEI exorare non desinunt, ut venturis Sociis, quibus amantissimè annuo, amplum undique laborum^c campum praeparem.

Anno 1689 festo Immaculatae Conceptionis³⁶⁶ et tribus sequentibus diebus ingentem rursus cometam pone Orionem ante auroram conspexi, unde pallidior videbatur, quàm antecedens, quem fermè magnitudine aequabat, summa celeritate Orientem versus properavit, unde non nisi pauculis diebus à nobis videri potuit et quanquam in itinere per mensem constitutus ad aestum solis evadendum plerumque auroram antevertere conatus sim, nunquam tamen antehac vidi, quàm 8va Decembris. Felici pro Christianitate omine laetus aspexi, tum quia festo Beatissimae Virginis^d exortum, tum quia Orientem versus Ottomannis exitium nunciaturum, illuxisse confidebam. Et quia meridies Bohemicus cum ortu solis hujate, qui sex horis tardiùs diem habemus (uti P. Castel computavit) incidit, judicavi ipsa nocte festum Beatissimae Virginis sequente in Bohemia conspectum fuisse.

Hoc hucusque scripseram in Reductione Ucayalensi, quando insperatò evocatus fui, quia Vicesuperior etiam Superiorem in Quito secutus fuit, unde, quia soli duo residui sumus, et Parochiam suam P. Borgiensis^e deserere non potest, cum civitas sit, mihi unico cura omnium Missionum incumbit hoc tempore et satisfacere minimè possum ob nimiam distantiam visitavi quatuor populos et in uno febres pestilentes deprehendi in summo vigore, quod malum per omnes populos serpere videtur. Unde manè abiturus sum, visurus alios septem populos, ut vicinis saltè prospiciam, quia remotioribus succurrere non possum, quanquam consolatus plurimùm fuerim, quòd intellexerim ad viciniam Qvitensem jam feliciter attigisse octodecim Socios ex Evropa interim ignorans è quibus Provinciis. Confido aliquos è nostra pariter advenisse, qui amplum sanè laborum campum reperturi sunt et multa emendanda. Humillimè rogo Reverentiam Vestram pro zelo suo ob amorem DEI et proximi, dignetur negotium suppetiarum promovere virosque integerrimos transmittere. Hic non est opus doctrinà, sed virtute, unde etiam qui vescebantur croceis etc. Caetera textus habet.

Jam etiam fragilitatem meam et multiplices curas Sanctissimis Reverentiae Vestrae Sacrificiis intimiùs commendo.

Lagunae, 16. Aprilis 1691.

Reverentiae Vestrae et omnium Reverendorum Patrum,
Charissimorum in Christo Fratrum humillimus in Christo Servus^f,
Henricus Richter

^a et || om. **B1**

^b in Christo || om. **B1**

^c laborum || laborem **B1**

^d quia festo Beatissimae Virginis || qui à B. M. V. **B1**

^e Borgiensis || Boriensis **B1**

^f Servus || Frater **B1**

SIEGHARDT Elias (P.)

(kolem 1663, Nisa – 1729, provincie Quito?)

ZMIŇOVÁN:

BRE II [„*P. Elias*“], WYD I

ŽÁDOSTI:

3. leden 1683, Olomouc (ARSI, FG IX 756, f. 201-201’)

21. leden 1693, Olomouc (ibid., f. 387)

DOPISY:

SIG I **léto-podzim 1694, Sevilla (Španělsko), bratr Henricus Sieghardt**

Uložení: Opis: SOkA Náchod, LS Broumov 472, f. 693-695.

Edice: - - -

Překlad: - - -

SIG II **12. duben [1695?], Sevilla (Španělsko), ?**

Uložení: Opis: MZA Brno, G 11 557/6, f. 9r [*text*].

Edice: - - -

Překlad: - - -

SIG I

Dopis bratru Jindřichovi

Přál by si od adresáta dopisy, žádný dosud neobdržel. Doufá v posmrtné setkání a žádá o modlitby. Chce vědět, zde je [Henricus] seznamován s dopisy, které [Elias] zasílá magistru Ferdinandovi. Misionáři neodplují z Evropy před březnem příštího roku [1695], především kvůli nejistému válečnému štěstí Španělů. Rebelie Indiánů v misiích. Nesnesitelná vedra v Seville. Jsou přípravou na horší, která je čekají v misiích blízkých rovníku. Zdraví přátele.

[Postskriptum:] Znovu prosí o dopis.

[693]

Amantissime in Christo Pater Henrice!

P[ax] C[hristi] et* omnis à DEO Benedictio.

Magno desiderio expectabam hactenus epistolam aliquam à Charitate Vestra, sed à quo ex Provincia discessi, nec unicam videre licuit.

Sed patientia! Nihilominus tamen non dubito, quin Charitas Vestra tanto ferventius fraterno fungatur munere, et me, licet indignum, frequentius DEO commendet in suis S[anctissimis] precibus. Facio reciprocam memoriam Chtiae Vae quotidie, et praecipue Divinae Majestati supplico, ut nos olim, quos in Societatem hanc S[anctam?] militantem vocare dignata est, tandem transacto* cursu recipiat in triumphantem, unde ab invicem non separabimur unquam. Interim Charitas Vestra, quod ipsum iteratis precibus humiliter expeto, DEO me commendare non intermittat, ut plurimos animarum manipulos* colligam pro Gloria Sanctissimi nominis sui.

[- *] praeterea scire cupio*, num M[agister] Ferdinandus Charitati Vestrae meas communicet epistolas, quas eidem copiosas* novas refertas transmisi. Habet adhuc Charitas Vestra tempus respondendi mihi super hoc punctum*, quamdiu in Evropa moror*, praesertim cum ante Martium anni* sequentis³⁶⁷ vix moturi simus in Americam propter incertam hodiedum belli aleam, [694] quae Hispanis propemodum sinistra cecidit, quando Gallo praevalente in Catalaunia[!], vicinis Hispaniae regionibus, metum non invanum incutit* et minatur, ut idcirco galeones* navesque aliae mercatorum abitum suum in Americam accelerare non audeant. Hinc patientia nobis est necessaria, ut perfectè Divinam adimpleamus voluntatem.

Caeterum* magni nos manent labores in Missionibus nostris, in quibus ante annum gloriosus noster Antecessor occisus* est, uti jam cognoverit Charitas Vestra tum ex meis, tum ex in^a litteris*. Magnae* enim illic sunt et fiunt hodiedum revolutiones* Indorum et persecutiones in fianos tr - - - runt[?]*, ut nobis haec dubium* non sinant* spem* desideratarum Missionum. Interim nos, dum desideria nostra semorantur hostes, grandi et inexplicabili* aestu torremur³⁶⁸ et sudamus sinè labore. Jam per menses quatuor non stillam pluviae videre fuit Seviliae³⁶⁹, inde pulveres inexplicabiles*, aestus* intolerabiles; aliter nempe Syrius aestuit in Hispania quam in Germania, Caniculares³⁷⁰ vestri nobis refrigerium* essent. Sed patientia! Benedictus DEUS, qui nos sic suaviter exercet in otio, ut nos probemus, quanti futuri simus in laboribus! Majores enim superandi sunt calores in Americae* Missionibus, quae decem gradus ab aequinoct[ali] non excedant*.

Praeterea commendo me humillime meo* amantissimo R. P. Martino, [695] cui precor exoptat solatia, reverenter* simul R. P. Ru[- *]iem, et cum salute ad omnes me submissime commendo in omnia Sancta.

^a aliis[?] aliorum[?]

Charissimi Fratris
gentilis in Christo Servus et frater
Elias Sieghart

P. S.: Si quae lectu* digna Ch[arita]ti Vestrae occurrerint, ea mihi communicare non intermittat, praesertim quamdiu moror* in Hispania! Magno enim* mihi* solatio erunt Charitatis Vestrae epistolae, quae inscribende[!] erunt per Viennam, Mediolanum, Madritum et* Seviliam.

(Adresse:)
Charissimo in Christo Patri, Magistro
Henrico Sieghardt Societatis JESU
Religioso
Por Vienna d'Austria.
Per Pragam Boemiae
Egrae

SIG II

Inkviziční řízení v Seville roku 1695

Inkvizice má ve Španělsku obrovskou moc (*tanti aestimari*), jejímu tribunálu podléhají všichni duchovní bez ohledu na jejich privilegia.

Popis tribunálu: viníci s posměšnými kornouty (*cucullus infamis*) na hlavách, četba obvinění. Jeden mnich předstíral, že má mnišské svěcení, a neoprávněně sloužil mše; dostal deset let galejích. Další mnich odsouzen ke galejím za čarodějnické praktiky (*magica exercuerit*). Ostatní se provinili židovským vyznáním: zbavení majetku a odsouzení k doživotnímu žaláři. Poté sloužena mše, načež se viníci zřekli judaismu a přednesli vyznání katolické víry. Poté vedení ulicemi města a „zlehka“ bičování.

Jeziuitský generál [Thyrus Gonzalez] se patrně stane kardinálem.

[9r]

Ex litteris P. Eliae Sighardt, 12. Aprilis [1695] Seviliâ datis.

Ut aliquid novorum Charitati Vestrae adjiciam, solemnem S. Inquisitionis actum de novem reis nuper celebratum transcribo. Supponendum autem est S. Inquisitionis Officium tanti aestimari in Hispania, ut potestate hujus Tribunalis nulla sit amplior, nulla formidabilior; utpote cui omnes Ordines et Religiones, quantumcunqve privilegiatae, subjectae sunt, uti proximè contigit, ut binos ex Societate Nostra viros, caeteroqvin magnae autoritatis in Provincia Castiliae, in rigorosum examen traxerit, sed jam de iisdem liberatis et restitutis ad pristina officia rursus inaudivimus.

Actus verò solennis talis erat: In Ecclesia S. Inquisitionis erecta erant altiora subsellia, in quibus novem rei infamibus notati cucullis sedebant eminentes supra totam hominum accurrentium multitudinem (N.B.: cucullus infamis vocatur hic pileus longus unius et dimidiae circiter ulnae, variis figuris pictus); ad aram majorem in suis subselliis sedebant S. Officii Inquisitores Ecclesiastici, quorum jussu pulpitem conscendit Dominicanus quidam et singulorum reorum sententiam additò delictò et crimine publicavit; cujus verò culpa legebatur, is se ex sede erexit et demisso capite auscultavit. Primus itaqve erat quidam Frayle,

id est Monachus, in suo habitu et infami cucullo notatus, qui quod Sacerdotem se finxerit et Missas plurimas sacrilegè dixerit, condemnatus est ad galeras per decennium. Alter, itidem scilicet Frayle, sed sinè habitu, nè Ordo sciretur, ad galeras missus est, quod magica exercuerit. Reliqui in Iudaismum lapsi omnibus bonis suis privati sunt et ad perpetuos damnati carceres. Inter hos Medicus et Apothecarius erat cuiusdam nominatae urbis. Finitâ culpâ et lectâ reis sententia dicta est Missa, sub qua Iudaismo renunciârunt et fidei Catholicam professionem emisissent baptizati illi Iudaei. Finitâ dein Missâ omnes illi rei per urbis compita ducti sunt et leviter virgis super humeros caesi, reducti ad Tribunal et suis inclusi ergastulis.

Admodum Reverendus Pater Noster fertur esse Candidatus Galeri³⁷¹, et verò confirmat id ipsum, quod nuper Rex Hispaniarum suo ad Pontificem legato in mandatis dedit; ut nimirum hoc negotium et legatus ipse apud Sanctissimum urgeat et ad feliciùs promovendum mediatorem adhibeat causarum Hispanicarum agentem Eminentissimum Cardinalem à Guirre, eo fine, ut factus Cardinalis ad ad Officium supremi Inquisitoris S. Fidei promoveatur. Expectatur rei eventus.

Haec Pater Elias.

STANSEL Valentinus (P.)

(1621, Olomouc [Castrum Julii?^a] – 18.(19.?) prosince 1705, Bahia, Brazílie)

ZMIŇOVÁN:

GIN I, GIN III, KLE II

ŽÁDOSTI:

29[!]. únor 1651, Praha (ARSI, FG IX 756, f. 52) odpověď generála: ARSI, Boh II, 560
nedochovaná indipetice z roku 1653 odpověď generála: ARSI, Boh II, f. 631

20. březen 1655, Olomouc (ibid., f. 61-62) odpověď generála: ARSI, Boh II, f. 790

16. červen 1655, Olomouc (ibid., f. 67) odpověď generála: ARSI, Boh II, f. 835, adresována již
do *Tridentu!*

28. srpna 1656, [s. l.] (ibid., f. 75-76)

[Tři Stanselovy žádosti přeložil do češtiny Josef KOLÁČEK, *OI*, s. 8-15]

DOPISY:

STA I

17. srpen 1657, Bordeaux (Francie), ?

Uložení: **Originál:** MZA Brno, G 11 557/2, f. 61r-62v [vše *text*].

Edice: Pavel ZAVADIL, *MBr*, s. 22-34.

Překlad: [necelé, upraveno] Josef KOLÁČEK, *OI*, s. 16-24 [čes.] – Pavel ZAVADIL, *MBr*, s. 35-45 [čes.].

^a Sám Stansel udává v titulu svého spisu *Uranophilus caelestis peregrinus* (Gandavi 1685) svůj původ slovy „*de Castro Julii Moravus*“. Identifikace tohoto místa není jasná.

STA I

Cesta z Říma do Bordeaux roku 1657

Nestihl se rozloučit; omlouvá se za dlouhé mlčení. Nyní je [již tři týdny] v Bordeaux a podá zprávu o tom, jak tam dospěl z Říma (události v období 25. květen – srpen 1657).

Po audienci u papeže nastoupil v Římě na malou francouzskou obchodní loď, která po prvotním uvíznutí na Tibeře vyplula na moře. Pozoroval mořské „obludy“ – delfíny. První nebezpečné setkání s neznámými loděmi přestáli dobře, neboť zalehli na palubu a předstírali, že loď je prázdná. Tři dny bezvětrí strávili v Civitavecchii. Další cesta. Noci tráví bez lůžka na palubě pod širým nebem. Nemohou pro nepohodlí dobře spát, a tak pozorují hvězdy a rozprávějí.

Další setkání s cizími loděmi; podařilo se jim díky příznivému větru uniknout. Minuli Korziku a zažili prudkou bouři a s ní spojenou mořskou nemoc. Pozorují jiné ryby, míjejí další ostrovy. Setkali se s velkými válečnými korábí, které se naštěstí ukážou jako francouzské; k jejich malému plavidlu je vyslán výzvědný člun, avšak po krátkém výslechu jsou propuštěni dále. Jedna z lodí je znovu zastavuje, ale po zodpovězení několika otázek je nechá plout. Přistáli v la Ciotat, městeč bez mužů.

Další týden plavby se pařili ve vedru a bezvětrí. Docházely jim potraviny i voda. Výčet chudého jídelníčku. Náhlý poryv větru loď nakloní na bok a málem převrátí. Po půlhodině „běsnících vichrů“ nakonec přece jen připlouvají do marseillského přístavu. Na člunu přistanou k pevnině a odeberou se do „lazaretu“, kde stráví v internaci 35 dní ve velmi krušných podmínkách: zatuchlá a zapáchající stavba je plná obtížného hmyzu a červů; spí na holé podlaze, kterou si musí „matematicky vyměřit“, aby se na ni všichni vešli. Nemohou sloužit pobožnosti. Lodi připlouvající do přístavu. Zpráva o moru v Livornu.

Propuštění z lazaretu a „vyčištění kouřem“ putují ke zdejšímu jezuitům, kde si tři dny odpočinou a poté putují dále přes Francii směrem k Atlantiku. Nesnesitelná červencová vedra. Města, kterými procházejí. Několik zajímavostí, které cestou vidí. Dojdou do Toulouse.

V Toulouse strávili čtyři dny v jezuitské koleji. Viděl relikvie sv. Tomáše Akvinského a mohl zlíbat jeho lebku. Udělala na něj dojem „hrozná a jedinečná podivná“ – krypta plná mumií u františkánů. Různé polohy a výraz ve tváři mumií. Návštěva u řeholnic žijících dle jezuitské řehole (Společnost Panny Marie či dcery sv. Otce [Ignáce]). Jsou zde velmi vlídně přijati a obdarováni drobnostmi.

Z Toulouse plují na člunu po čtyři dny po řece až do Bordeaux. Tam jsou dosud a čekají na vhodnou loď, která je dopraví do Lisabonu nebo Porta. Bydlí v jezuitské koleji. Zúčastnili se ve venkovském domě SJ filozofických disputací, které na něj udělaly dojem, neboť disputující mladíci předvedli vynikající výkon.

V přístavu jsou tři francouzské lodě; snad na nich poplují do Porta a odtud půjdou pěšky do Coimbry a Lisabonu. Pozdravuje a prosí o modlitby.

[61r]

Reverende in Christo Pater!

Pax Christi.

Propera paeneque inopina navigatio et discessus omnem mihi abstulit copiam et facultatem R. V^{ae} valedicendi; excusatum proinde habebit tam altum et longum silentium meum. Nunc aliquantò majore ocio usus, dum navigationem Burdigalae³⁷² opperior, copiosius R. V. scribo, summatim et quasi per capita ephemeridem itineris mei, quantum quidem meminisse possum, perstringens.

Posteaquam Beatissimo Patri³⁷³ cum socio meo advolutus, binam et amabilem accepi benedictionem et solitas Missionariis indulgentias, 25. Maji cum Sociis sex (Gallis quatuor, uno Hispano et socio meo Belga) reliquâ turbâ 100 amplius navim parvam, barca³⁷⁴ vocant, conscendi, faustâ amicorum et Nostrorum appreciatione Romae ultimum valedicens. Vix ad 3000 passuum navis promoverat, cùm repente mole ponderis gravata in arenam impingit, neque inde illo die avelli potuit, proinde illic nox transigenda fuit, aëre omninò pestilentissimo et sicubi viatoribus noxio et inimico.

Die 26. [Maji] insequente, avulsâ ex arena navi, adverso vento navigatum est ita, ut ad ostium Tiberis noctem alteram, nihilo salubriore caelo, coacti fuerimus ducere.

27. [Maji] solutis anchoris, adverso semper luctato cum vento, aegrè admodùm ad maris ostium, Ostia Tiberina dictum, attigimus.

28. [Maji] mare ingressi sumus meliore, ut videbatur, aurâ et vento usuri. Tria quatuorve millia passuum in altum processeramus, cùm circùm navem delphines lusitare et jocari incipiunt. Augurabamur hìc aliquam tempestatem nobis instare; solent enim ejusmodi alterationi aëreae ejusmodi monstra plerumque praeludere. Et certè non multùm aberravimus. Praeter enim pluviam, quam eminùs conspecta nubecula ad nos sensim delata secum detulerat, etiam venti acriùs et vehementiùs in proram aspirare coeperunt, non sine specie quadam mitioris tempestatis. In hac ventorum lucta 10 000 passus velis et remis fortè promoveramus, cùm nos de periculo, qui in carchesio mali horizontem speculabatur, pervigil nauta commonet videri sibi eminùs naves aliquas, quas tamen propter nimiam distantiam discernere non posset. Navarchus itaque et quotquot tubos in promptu habebamus advertere incipimus et curiosiùs observare, post longam controversiam, essentne naves bellicae an grandiores onerariae, amicae an hostiles, barbarae, Turcicae, Majoricensis, Hispanae etc. Ab omnibus enim nobis, utpote Gallicâ navi et modicâ paenèque inermi vectis, periculum instabat. Diremit disputationem vicinia. Consultatum igitur quid agendum, an ad littus appellendum, an retrocedendum. Quidam etiam, sed calidioris et immaturi sanguinis arma svadebant, vanas sine viribus iras. Navarchus, jam saepiùs ejusmodi periculis exercitus et rei navalis optimè peritus, rejectis aliis consiliis (neque enim in fuga jam spes fuit ulla super) jussit, ut omnes in tabulato prosterneremur, si hac forte ratione hostis falli posset, ratus navem inanem et ab [61v] hominibus et rebus esse. Successitque ex voto omnium consilium, nam triremes³⁷⁵, ad jactum sclopi praetervectae, nihil omninò hostile tentârunt, nobis salvis et indemnibus relictis, quod omnes Divinae omninò Providentiae adscripsimus, et cui nos omni mane tutelari commendabamus, S. Francisco Xaverio, retulimus in acceptis.

Cùm enim Civitavechram³⁷⁶ (sive centum cellas) appulissemus, tum primùm, quantum discrimen et periculum evasissemus, compertum. Omnes enim incolae nos attoniti rogabant, si Hispanas triremes vidissemus, si quod subiissemus discrimen, sanctè affirmantes citra evidens miraculum eorum manus nos effugere non potuisse, eò quòd triremes istae de nobis informatae ex proposito aliquot diebus nos unicè expectarent, aliâ jam simili quam videbamus praedâ onusti et divites. Sufficiebat certè vel tormenti ictu nobis signum dare, et dejectis velis oportuisset nos statim ad triremem accedere captivos. Sed nimirum DEO, qui suorum curam gerit, consilia hominum immutante, omnia aliter ac vellent evenerunt et nos ad portum Romanum Civitavechram salvi appulimus. Hic triduò in navi defectu venti perstitimus. Duae aliae, quae aurâ sub auroram modicè in puppem flante deceptae solverant portum, sub meridiem reversae sunt.

31. [Maji], quae fuit dies Corporis Christi, sublatis anchoris plenis velis solvimus portum, nequidem dicto aut audito Missae Sacrificio Navarcho discessum maturante. Dies hic totus nobis secundus fuit, vento ex obliquo in puppem aspirante. Sub vesperam pertransiimus portum Herculis³⁷⁷ et Portologonem. Tota nocte navigatum utcunque continuante et secundo vento. Noctes infirmae et molliori lecto asuetae carni aliquantò duriores visae, eò quòd toto itineri in nuda humo tabulatis aut rudentibus, aperto insuper caelo cubandum esset. Hinc paenè insomnes noctes ducebamus, lectus enim durior et assidua navis convulsio somnum omnem nobis eripiebant. Non defuit tamen solatium desuper, quod istam duritiem leniret, ut libenter hoc et cum quodam gustu interno ferremus, quantoque magis somnus effugiebat, tantò major sidera, noctibus praesertim serenis, contemplandi copia et de rerum humanarum fragilitate tacitè disputandi et meditandi aperiebatur campus.

Manè quae fuit 1ª Junii, sub ipsam paenè auroram, sex in limbo horizontis naves â pilota notatae, quae ubi primum sub aspectum nostrum venère, non mediocrem Navarcho nobisque omnibus timorem injecerunt. Duae erant grandiores onerariae armatae, reliquae navi nostrae similiores parvae, quae ut primùm nos viderunt, in certùm alioquin vela agentes, uno

consilio sese colligunt et directo in nos tramite contendunt, nobilem haud dubiè praedam habituri, nisi DEUS[!] vento â prora in vela aspirante â nobis, in obliquum littoris latus dimovebantur, navi nostrâ secundâ aurâ in altum promotâ, atque ita DEO benè semper propitio eorum manus effugimus. Quae qualesve fuerint non constabat; alii Flandricas, Mauricas alii, quidam Turcicas, major et peritior pars Hollandicas ex signis quibusdam collegit. Per viam multae minutae insulae occurrerunt incerti nominis³⁷⁸. Relicto enim littore in alto navigabamus, continente penitùs ex oculis erepto.

Post meridiem [62r] aurâ remissius flante coacti sumus remis navim propellere, hinc paululum admodum processimus. Sub meridiem Corsica in conspectum se dedit, ubi, propter nimiam malaciam, siquidem portus in promptu fuisset, substitissemus, quanquam ne id consilium caperemus, magis timor navium Mauritanarum et Majorinarum prohibuit. Post meridiem, posteaquam insulam Caprariam³⁷⁹ praetervecti sumus, coepit ventus vehementiùs navem urgere tantumque sensim increvit furia, ut sursum deorsum in montes tumescente fluctu maris vehementerque turbati, non sine periculo ageremur. Aucti sunt fluctus et undae in tantum, ut ex nimia agitatione et convulsione navis plerisque vomitus et ingens stomachi nausea oborta sit. Itaque navis latera perpetuò reddentibus quinquies et saepiùs occupabantur. Ego aut bonitate aut fortè malitia ventriculi, uti et socius meus, nihil horum passi sumus. Propter nauseam tamen seu alterationem aliquam stomachi ferè biduo jejnavimus. Durante hâc ventorum furiâ marique ampliùs in horas in montes nunc assurgente, nunc in valles detumescente, navis praeterquam quòd desuper saepiùs aquam se infundenten exciperet, ferè nihil promovit, atque ita ad altam noctem Borea indesinenter spirante, tantum abest, ut quidquam procederemus, ut etiam reverti nobis videremur. Hoc eodem tempore Corsicam inter et Caprariam naves eminùs visae sunt, quae tamen vento prohibitae ad nos non appulerunt. Susplicantur nautae Mauricas fuisse.

2. Junii manè meliore aurâ vecti terras omnes perdidimus, semper in alto barbariam versus navigantes. Per viam ingens piscium (vulgò cephalii) copia circum navim salientium occurrit. Sub vesperam pertransimus insulas S^{ae} Margaritae et S. Honorati.

3. Junii, quae fuit dies Dominica, aliquot felucae³⁸⁰ (minoris navigii genus est) nobis occurrerunt. Paululùm provectis, ingentes duae bellicae et in anchoris una triremis videri eminùs incipiunt. Cumque bellicos vascellos³⁸¹ directè nobis occurrere notatum esset, vehementiùs quàm aliàs metuere et formidare incepimus. Nemo enim nostrùm, eò quòd nulla insignia (banderas vocant) distingvere nequidem tubis possemus, quae qualesve naves essent sciebat. Spem itaque inter et metum cùm sensim ad triremem appropinquarem, lilia Gallica in campo rubro distinximus, atque ita laeti evanescente periculo ad triremem accedebamus. Mille passibus fortè aberamus^a â navi, cùm illa exploratores in una cymba ad nos expedit. Hic igitur statim subsistendum fuit et vela reverentiae debitae et submissionis in signum dejicienda. Quaerunt igitur ex nobis tum ii, qui in lembo nobis occurrerunt, quàm qui in trireme nos opperiebantur: “Qui, unde et quo?” Quibus prudenter et aequivocè a Navarcho responsum est Gallos nos esse passagios sive viatores, cùm tamen pars major Hispanorum esset, Romanos in Marseliam³⁸² tendere nec quidquam mercium habere. Responso contenti, nos abire passi sunt indemnes. Interea bellica oneraria navis prima, quae ubi nos intactos vidit transire, intellexit amicos nos esse nec quicquam hostile tentans, triremi se junxit dato in amicitiae signum ter explosis tormentis signo, cui triremis utpotè superior duobus ictibus respondit. Antequam autem â trireme disjungeremur, monuit triremis praefectus, ut nobis caveremus esse in propinquo hostiles naves, quae paulùm antè duas barcas nostrae similes abstulissent captivas. Cùm paulùm processissemus, una navium praefatarum rediens ad nos vela flexit tormentique explosione signum dedit, ut nos sisteremus, quod et praestitimus, non sine formidine. Quae ubi intellexit Gallos vehi et quidem in portum proximum, liberos nos,

^a aberamus || *corr. PZ*; aberramus **Stansel**

non sine scommatibus tamen (inquiens nos Româ fugere) dimisit. Expectabant tres istae naves in insidiis ad castella Gallorum in uno golfo aut sinu, praestolantes aut naves pyricas Mauricas aut Majorkenses, quae illic infestae circumferebantur. Insulae, ad quas hostem opperiebantur naves Gallicae, vocantur Heres³⁸³, in quarum maxima dicta Titanis, quatuor munitissima stabant castella contra hostiles incursus benè obfirmata. Locus omninò est periculosissimus et angustus, ut opus habeat ejusmodi praesidio. Duae tresve horae jam effluxerant, cùm securi iter nostrum prosequimur, et ecce – tres ex adverso barcae nobis occurrunt. Quae quia nostram suis aut supparem aut etiam majorem adverterunt, ad latus et littus quàm remotissimè â nobis discesserunt, dato in signum submissionis ictu tormenti, cui nos pari benevolentia respondimus.

Â prandio usque ad vesperam fluctibus periculosè agitati et saepiùs retroacti, tandem appulimus ad portum Gallicum dictum Assiota³⁸⁴, qui refertus erat navibus onerariis magnis, inter quas grandior una Anglica. Oppidum paenè destitutum viris, plerique enim in quadam excursionem paulo antè perierant. Substitimus hîc defectu venti altero die.

Die 5ta [Junii] solutis anchoris modico sub initium vento usi sumus, comitantibus nos quatuor aliis navigiis, aliquantò nostris[!] minoribus, Massiliam contendentibus. Nusquam toto itinere tantam experti sumus malaciam et solis ardorem. Quidquid enim velis remisque conaremur, ferè in vanum cadebant omnia, eodem ferè loco semper consistebamus. Itaque peracto die navigantes vix et aegrè admodùm ad insulas Massiliensi portui vicinas³⁸⁵ sub vesperum appulimus. Hîc omnino pernoctaturos nos credebamus. Jamque caenulam nostram admodùm parcè instructam deficientibus victualibus sumebamus. Iter enim, quod longius esset quàm credebamus, corruptis interim optimis cibariis, aquâ putrescente et verminosa, parum rei supererat ad palatum, nisi modicum porcinae carnis et aliquot malè olentia farcimina (salticas vocant) et bis coctus panis, qui nisi benè maceratus, mandi ampliùs non poterat. Hunc in modum opiparè caenantibus ex improvise tantus repente oberitur ventus â prora, ut modicùm omninò puppe jam in portu â naufragio abessemus. Fit clamor, tumultus, pavor, etiam audacissimos quosque corripuit. Vela enim, vento obliquè grassante cum ampliùs quàm par esset exciperent, per summam violentiam inclinato malo etiam navim ita ad latus deprimebant, ut parum omninò â morte abessemus, perstreperante enim vi mali arbore media et avulsionem minante. Intimâ itaque orâ navis aquam lambente, alterâ in sublime erectâ, miserandum efficiebatur spectaculum. Quid hic ageremus? Quis consilio locus nautis ultrò citròque cursitantibus in multa distractis? Ad preces igitur itur et vota, conciliandus DEUS et Divi, si instans discrimen effugere vellemus. Ego rogavi, ut Litanias solitas de B. Xaverio omnes recitarem. Dictum factum. Ab omnibus plerique aliqua vota conceperunt, Massiliae vel alibi gentium explenda. Ego praeterea aliquot panes, quos vocant Divae Virginis Lauretanae, in iratum mare dejeci. Vicinus mihi Lusitanus periculo motus suaeque saluti timens lacrymabundus â me absolutionem petiit suorum peccatorum, quam ei dedi magno suo solatio. Tenuit haec ventorum furia mediam propè horam, donec tandem propitio DEO per multos flexus profundâ jam nocte ad ostium portûs velis priùs dejectis appulimus. Hîc jactae anchorae et pernoctatum; parum dormire licuit irato mari navemque in omne circùm latus verberante.

6. Junii illucescente nec quidquam cessante ventorum furia, lembum, qui de Societate eramus, jussu gubernatorum inscendimus in Lazaretum deportandi, non sine [62v] novo periculo et discrimine, fluctibus mirum in modum agitatâ ac tantum non obrutâ naviculâ. Reliqui, quòd disvadentibus etiam nautis irato mari se committere non auderent, totum hunc diem reliquum et noctem in nave transegerunt.

Erat porro Lazaretum locus secretus ab urbe in uno montium vicinorum, in quo centum ferè capita manebamus. Cubiculum, in quo 14 homines degebamus dies 35, non majus cubiculo ordinario in Societate, similis carceri. In hoc, praeter innatum quendam foetorem, muscarum innumera copia, vermes quidam oblongi et venenosi, insecta varii generis quae diu

noctaque nobis infesta erant. Ego, quòd saepiùs in humo paene nudâ jacerem, ejusmodi animalculis exercitus, toto vultu intumescente et ulceroso poenas saepiùs dedi. Hic die toto haerendum in summo calore et aestu, sine refrigerio, sine umbra. Non mensa, non sedes, non quid aliud, ut vel commodè literam ad amicos scribere possem. Die toto sol, qui tum erat in Junio calentissimus, monti nostro impendebat. Clausi eramus undique et muniti custodibus, ne quâ evagari liceret aut excurrere. Cibi plerumque, qui ex urbe â nostris Patribus subministrabantur, frigidi, potus autem aut calidus, aut tepidus. Noctes ferè omnes aut insomnes propter auram conclusam et tot hominum exultantium foetorem, aut truncatae. Mathematicè omninò distribuendus erat locus, ut omnes jacere in tanta angustia possemus. Atque ita dies omnino 35 servos suos Beatus DEUS exercuit; more ethnicorum vivebatur sine Missa etiam festis et Dominicis diebus, cum facilè, si modo vellent, boni cives hanc nobis gratiam facere possent, Sacello in vicinia existente nec impedito. Reliqua turba etiam honoratiores (pauculis exceptis), qui fere eandem nobiscum aleam experti, aperto semper caelo per nox habitabat.

24. Junii tempestas, quae tum erat validissima, vasellum grandem evulsis anchoris obversâ retrorsum prorâ in portum detulit, non sine periculo naufragii. 25. [Junii] triremis, de qua super, appulit ad portum nostrum non sine praedâ. Hanc 26. [Junii] consecutae sunt aliae duae onerariae grandes. 30. [Junii] discessit eadem triremis ad purgandum mare.

3. Julii venit triremis Genuensis pro subsidiis spiritualibus et temporalibus, quae referebat conformiter literis Livorno acceptis, lapsâ septimanâ intra octo dies 6000 peste absumpta, quae mali vis etiamnum nihilo mitior saevit.

9^â [Julii] ex Lazareto, priùs fumo probati, educti sumus. Â Patribus Nostris perhumaniter accepti et triduò recreati.

Portus omnino â natura egregiè admodùm instructus et in modum ellipsis efformatus et conclusus. Visitavi hìc Monasterium antiquissimum â Cassiano instructum et habitatum, celebravi Missam in cripta seu loco subterraneo. Specus est venerabilis, ubi S. Maria Magdalena septem annis delituit, et quò cum sorore sua Martha et Lazaro primùm appulit. Vidi locum S. Lazari, urnam ex costis, crucem integrum S. Andreae et multa alia: caput B. Cassiani et caetera. Inde paulùm reffectis viribus Aquas Sextias³⁸⁶, urbem omninò elegantem et nobilem, discessi cum Nobilibus Lusitanis, quorum unus, in Indiis Gubernator militiae Regiae, per Persidem et loca sacra Hierosolymae rediens ad Livornum naufragium passus, ipse aeger salvus cum pauculis sacris monumentis evaserat. Hic nihil eximium observavi de rebus sacris, nisi Sacellum quod hodieque colitur, ubi S. Maria Magdalena corpus Christi ultimò ante obitum suum divinitùs monita suscepit.

Inde cum socio meo post biduum discessi septem dierum spatio in itinere transacto Tolosam³⁸⁷, urbem grandem et nobilem. Propter ingentes aestus et perpetuum solem, quo torrebamur, toto illo tempore, nullibi omnino subsistentes, non est explicabile, quantum vires nostras attenuaverimus, nam semimortui Tolosam appulimus. Toto hoc itinere propter nimiam defatigationem et commotionem panem aut nihil comestum, toto corpore sudore et langvore propter aestus, qui in Julio hìc sunt maximi et propè intolerabiles, diffluente. Per viam transivimus Arelatum³⁸⁸, urbem omninò egregiam et amplam, antiquorum Romanorum sepulchris nobilem, et hìc pransi sumus. Indè continuato itinere alterâ die venimus Monspelim³⁸⁹, civitatem bonam et nihilo Arelato inferiorem, ad cujus ingressum centena nobis occurrit faeminarum Nobilium asellis vectarum turba, quae ad proximum flumen balneatum concedebant cum spectaculo nobis invisio et inaudito. Inde, per amplam urbem Besiers³⁹⁰ transeuntes, appulimus Carensam³⁹¹, urbem geminam et ponte egregio distinctam, ubi propter antiquitatem urbis nihil vidimus memorabile. Hinc demum per Castelhautarri³⁹² et Villamfrancam³⁹³, oppida non contemnenda, Tolosam ventum. Ubique per viam pro Hispanis habiti sumus usque adeo, ut vel in ipsis Tolosanae urbis vicis clamarent Hispanos venire, undique concurrente ceu ad feram aliquam numerosa plebe.

Tolosae quadriduum exigimus maxima omninò charitate excepti, invitati à R. P. Rectore Collegii ad prandium à Patre Magistro Novitiatûs[!], quibus, quòd discessum mutaremus, aegrè satisfieri potuit. Inter reliqua, quae vidimus, occurrit Nobilis et augusta reliquia in Templo Patrum Dominicanorum, caput S. Thomae de Aquino, quod immediate contigi et exosculatus sum, maximo meo solatio et sensu. Vidi tumbam sive capsam, in qua corpus reliquum conquiescit, sumptuosissimè et magnificè fabrefactam ad omnes architectonicae leges. Fateor nihil simile in hoc genere me ullibi, ne Romae quidem, vidisse. Inde ductus sum cum socio meo et Nobilibus dictis Lusitanis ad Patres Franciscanos, ubi inter reliqua visu digna rem omninò mirabilem et raram vidi. Locus erat subterraneus, ad quem piceis praelucentibus descendimus. Hic ostensa sunt nobis 50 circiter hominum cadavera integra omninò et incorrupta, exsucca tamen et emaciata in modum sceletorum. Haec erecta et modicè in parietem inclinata, liberè omninò et sine ullo fulcimento alio stabant, gestibus adeò horridis et variis, ut horrorem nobis quendam incuterent et metum. Alia manibus complicatis et capite dejecto, alia expansis, vultu sublato, alia poplitibus flexis. Unum manum applicatam tenebat vulneri adhuc patenti, quod aliquando ab hoste acceperat. Spectaculum sanè horridum et rarum. Cum ex Patribus illis quaereremus, unde fieret, quod cadavera haec non consumerentur, sed nequidem gravem odorem foirent[!]³⁹⁴, responderunt terram illam, in qua conduntur, hujus esse naturae, ut nihil in illa conditum putrescat.

Ducti sumus à Patribus nostris ad Moniales, virgines potiùs Religiosas, quae regulam nostram habent. Quae filias S. Patris se vocabant, alias Societas Nostrae Dominae. Haec magno solatio nos exceperunt, commendantes se precibus nostris specialiter, ubi Goam ad lypsana sacra D[ivi] Francisci Xaverii appulerimus. Mater illarum, virgo omninò, quemadmodum ex Patribus intellexi, sancta et Nostri amantissima, indixit suis omnibus pro felici expeditione nostra Sacram Communionem. Multis sacris munusculis nos onerabant, ut planè viderentur se expoliare, quae omnia jubentibus Patribus coacti sumus accipere. Sub ipsum discessum Mater illarum nomina nobis misit, ut eas Domino commendarem, iis omnibus cruculam subscribens, quae Societati specialiter addictae essent. Numerus earum facilè ad 50 ascendit, pleraeque ex Nobilibus familiis et stirpe.

Tolosa denique abeuntes, ascensa malè materiata cymba, Garumnae³⁹⁵ fluvio in Aquitania celebri nos commitamus, per quem itinere quadridui Burdigalam propitio Numine felices et incolumes appulimus, urbem omninò grandem et vicino portu celebrem. Expeditionem navalem vel directè Olyssiponam³⁹⁶, vel certè (si occasio desit) portum in Lusitania proximum, civitatem Porto, praestolaturi. R. P. Rector Collegii humanissimè omnino nos habuit, et charitate eximiâ excipit, ubi et Pr. Rector Novitiatûs, viri omninò eximii et Sancti. Prior, ut vires per tam prolixum et molestum iter attenuatas reficeremus, voluit nos cum suis Praeceptoribus (ita Professores vocant) unâ ab urbe leucâ distantem abire[!]. Locus sanè amoenissimus, qualem alibi vix similem viderim, et nostrorum relaxationi quam maximè idoneus. Interfui duabus disputationibus Philosophicis magnâ Senatorum coronâ et frequentîâ celebribus. Juvenes propugnantes ita omninò iudicio omnium defenderunt, ut nullo Praeside opus haberent, usque adeò, ut licet acerrimè urgerent, ne verbum quidem Professore toto tempore in defensionem dicere oportuerit. Uterque illorum argumentis omnium absolutis sub finem omnia oppugnantorum argumenta et solutiones datas, à capite ad calcem tanto iudicio et memoriâ retexuit, ut Sanctè affirmare ausim bonâ aliorum veniâ nihil me uspiam simile quid vidisse aut audiisse.

Et haec sunt, quae mihi scribenda et annotanda occurrerunt. Tres jam elapsae sunt hebdomadae, quibus navigationem praestolamur in Lusitania^a, quam spero proximè, hoc est 2^a[!] currentis Augusti, futuram. Tres sunt in portu naves Gallicae, cum quibus DEO bene propitio solvemus usque ad civitatem Porto, indè terrestri itinere Conimbricam³⁹⁷ ac tandem

^a Lusitaniam || *corr.* PZ; Lusitania Stansel

Olyssiponam proficiscemur. Periculum nobis est et à Turca et à navibus Hispanicis Biscainis, imo et à Dunkerkanis³⁹⁸, qui vicini sunt.

Faxit DEUS, cujus unius gratiâ hoc iter suscipio, ut feliciter ad portum appellamus! Quod effectum iri per Sacrificia Vestra et orationes plurimum confido et spero. Vale, Pater in Christi visceribus dilectissime, et me iterque meum, ut soles, Domino identidem commenda, donec aut in Indiis aut in caelis in osculo pacis occurramus!

Burdigalae, 17. Augusti anno 1657.

Reverentiae Vestrae in Christo Servus,
Valentinus Stansel,
pro Christo exul

STROBACH Augustinus (P.)

(12. březen 1646, Jihlava – 27. červenec^a 1684, ostrov Tinian, Mariány)

ZMIŇOVÁN:

BOR I, CUC III, FIL II, KAL II, KLE VIII, KLE XV, KLE XVI, TIL I, TIL II, TIL IV

ŽÁDOSTI:

- - -

Kromě opisů celých dopisů (nebo jejich dlouhých částí) dochovaly se rovněž *Výňatky z dopisů Ctihodného P. Augustina Strobacha (Excerpta ex literis Venerabilis] P. Augustini Strobach*, NA Praha, JS III 419/3, f. 180v-183v, 188r-190v, 203r); které jsou součástí sbírky písemností, shromážděné jako podklad pro sestavení Strobachova elogia (*Puncta et Annotata pro Elogio Ven[erabilis] Patris Augustini Strobach in insulis Marianis pro fide occisi anno 1684. Anno 1686*. NA Praha, JS III 419/3, f. 180-204). Právě tato *Excerpta* měl, zdá se, po ruce už Emmanuel de Boye, který některá z nich využil ve své biografii Augustina Strobacha (BOYE, AS).

DOPISY:

- STR I** **20. duben 1678, München (Německo), ?**
Uložení: Excerptum: NA Praha, JS III 419/3, f. 180v.
Edice: - - -
Překlad: - - -
- STR II** **28. duben 1678, Trento (Itálie), ?**
Uložení: Excerpta: NA Praha, JS III 419/3, f. 180v.
Edice: - - -
Překlad: - - -
- STR III** **7. květen 1678, Genova (Itálie), ?**
Uložení: Excerpta: NA Praha, JS III 419/3, f. 180v.
Edice: - - -
Překlad: - - -
- STR IV** **14. květen 1678, Genova (Itálie), ?**
Uložení: Excerptum: NA Praha, JS III 419/3, f. 180v.
Edice: - - -
Překlad: - - -

^a Jak zjistil Jiří [K.] KROUPA (s. 76, pozn. 74), nebyli si ani Strobachovi současníci jisti přesným datem misionářova úmrtí, které kladli do rozmezí 27. července – začátek srpna 1684. Datum 27. července přejímám – s rezervou – z rukopisné poznámky Josepha STÖCKLEINA v pražském NA, kde se dočteme: „*V. P. Augustinus Strobach byl na Tinianu ... zabit dne 27. července 1684, jak jasně vyplývá z Života V. P. Carola Borangy. Toto dosvědčuji na základě památek, které jsem viděl. Josephus Stöcklein S. I.*“ (NA Praha JS III 419/3, f. 204r).

- STR V** **18. květen 1678, Genova (Itálie), ?**
Uložení: Excerpta: NA Praha, JS III 419/3, f. 180v-181r.
Edice: - - -
Překlad: - - -
- STR VI** **28. květen 1678, Genova (Itálie), ?**
Uložení: Excerptum: NA Praha, JS III 419/3, f. 181r.
Edice: - - -
Překlad: - - -
- STR VII** **20. červenec 1678, Cádiz (Španělsko), ?**
Uložení: Opis: „N“ SOKA Náchod, LS Broumov 472, f. 170-83 a 49-56;
excerpta: „excPrag“ NA Praha, JS III 419/3, f. 181r.
Tiskem: [krátká parafráze] BOYE, AS, s. 36-37.
Edice: - - -
Překlad: [pouze Boyeho krátká parafráze] Matěj PROCHÁZKA, *Missie jezuitské...*, s. 287-288 [čes.]; viz též záhlavní regist dopisu [čes.]
- STR VIII** **2. srpen 1678, Sevilla (Španělsko), ?**
Uložení: Excerpta: NA Praha, JS III 419/3, f. 181r.
Edice: - - -
Překlad: - - -
- STR IX** **27. září 1678, Sevilla (Španělsko), ?**
Uložení: Opis: „N“ SOKA Náchod, LS Broumov 472, f. 219-230; excerpta:
„excPrag“ NA Praha, JS III 419/3, f. 181r-v.
Edice: - - -
Překlad: - - -
- STR X** **21. říjen 1678, Sevilla (Španělsko), ?**
Uložení: Opis: SOKA Náchod, LS Broumov 472, f. 199-210.
Edice: - - -
Překlad: - - -
- STR XI** **6. prosinec 1678, Sevilla (Španělsko), ?**
Uložení: Opis: SOKA Náchod, LS Broumov 472, f. 165-169.
Edice: - - -
Překlad: - - -
- STR XII** **2. leden 1679, Sevilla (Španělsko), ?**
Uložení: Opis: SOKA Náchod, LS Broumov 472, f. 269-280.
Edice: - - -
Překlad: - - -
- STR XIII** **konec ledna 1679, Sevilla (Španělsko), ?**
Uložení: Opis: SOKA Náchod, LS Broumov 472, f. 211-218.
Edice: - - -
Překlad: - - -

- STR XIV** **7. únor 1679, Sevilla (Španělsko), ?**
Uložení: Opis: SOkA Náchod, LS Broumov 472, f. 320-332.
Edice: - - -
Překlad: - - -
- STR XV** **3. červenec 1679, Sevilla (Španělsko), ?**
Uložení: Excerpta: NA Praha, JS III 419/3, f. 181v.
Edice: - - -
Překlad: - - -
- STR XVI** **24. říjen 1679, Sevilla (Španělsko), Emmanuel de Boye**
Uložení: Opis: SOkA Náchod, LS Broumov 472, f. 289-293.
Edice: - - -
Překlad: - - -
- STR XVII** **31. říjen 1679, Sevilla (Španělsko), ?**
Uložení: Excerptum: NA Praha, JS III 419/3, f. 181v.
Edice: - - -
Překlad: - - -
- STR XVIII** **16. leden 1680, Sevilla (Španělsko), ?**
Uložení: Excerptum: NA Praha, JS III 419/3, f. [text].
Edice: - - -
Překlad: - - -
- STR XIX** **13. únor 1680, Sevilla (Španělsko), ?**
Uložení: Excerptum: NA Praha, JS III 419/3, f. 183v, 188r.
Edice: - - -
Překlad: - - -
- STR XX** **27. únor 1680, Sevilla (Španělsko), ?**
Uložení: Excerpta: NA Praha, JS III 419/3, f. 181v-182r.
Edice: - - -
Překlad: - - -
- STR XXI** **12. březen 1680, Sevilla (Španělsko), ?**
Uložení: Excerpta: NA Praha, JS III 419/3, f. 182r.
Edice: - - -
Překlad: - - -
- STR XXII** **4. červen 1680, Sevilla (Španělsko), ?**
Uložení: Excerptum: NA Praha, JS III 419/3, f. 182r.
Edice: - - -
Překlad: - - -

- STR XXIII** **4. červen 1680, Sevilla (Španělsko), mladší bratr Tobias**
Uložení: Opis: NA Praha, JS III 419/3, f. 182r-v.
Tiskem: BOYE, AS, s. 44-49.
Edice: - - -
Překlad: - - -
- STR XXIV** **10. prosinec 1680, México (Mexiko), ?**
Uložení: Excerpta: NA Praha, JS III 419/3, f. 182v-183v.
Edice: - - -
Překlad:
- STR XXV** **RELATIO NAVIGATIONIS AD INDIAS OCCIDENTALES 1680.
prosinec 1680[?], México (Mexiko), ?**
Uložení: Excerpta: NA Praha, JS III 419/3, f. 188r-v.
Edice: - - -
Překlad: - - -
- STR XXVI** **24. únor 1681, México (Mexiko), ?**
Uložení: Excerptum: NA Praha, JS III 419/3, f. 203r.
Edice: - - -
Překlad: - - -
- STR XXVII** **25. červen 1681, Hagåtña, ostrov Guam (Mariány), ?**
Uložení: Excerptum: NA Praha, JS III 419/3, f. 190v, 203r.
Edice: - - -
Překlad: - - -
- STR XXVIII** **RELATIO NAVIGATIONIS TERTIAE AC ULTIMAE E PORTU
ACAPULCENSI IN PHILIPPINAS A[NNO] 1681.
po červnu 1681, ostrov Guam (Mariány), ?**
Uložení: Excerpta: NA Praha, JS III 419/3, f. 188v.
Edice: - - -
Překlad: - - -
- STR XXIX** **1. květen 1682, Inarajan, ostrov Guam (Mariány), ?^a**
Uložení: Opis: MZA Brno, G 11 557/G, f. 47r-v [obojí text]
Edice: - - -
Překlad: - - -
- STR RelMar** **RELATIO RERUM NOTABILIUM IN MARIANIS.
1682 (aktualizována 1683), Mariány [příloha STR XXIX]**
Uložení: Opis (převážné části): „P“ NA Praha, JS III 419/3, fol. 239r-241v
[vše text]; excerpta: „excPrag“ NA Praha, JS III 419/3, f. 189r-190v.
Tiskem: [části, upraveno] BOYE, AS, s. 75nn.

^a Dle KROUPY (s. 82) Matěj Tanner. Pokládám to za neprokázanou domněnku; ze Strobachova dopisu pouze vyplývá, že adresátem není Emanuel de Boye (178r: „Relationem ... misi viâ duplici, et ad Vestram Reverentiam, et ad P. Emmanuelem de Boye ...“).

Edice: - - -

Překlad: *WB* č. 5 a 6 [něm.] – Jan Bohumír DLABAČ, in: Dobroslav 1823, s. 64-86; *pokračování* Milozor 1824, s. 85-94 [čes. dle *WB*] – [část] Matěj PROCHÁZKA, *Missie...*, s. 311-337 [čes. dle Boyeho a *WB*] – [část] Simona BINKOVÁ, in: *Česká touha cestovatelská*, s. 424-435 [čes. dle *WB*]

STR XXX

21. květen 1683, Sosa, ostrov Rota (Mariány), ?

Uložení: Opis: „P“ NA Praha, JS III 419/3, fol. 178r-v [*obojí text*];

excerptum: „excPrag“ NA Praha, JS III 419/3, f. 188v-189r.

Tiskem: [*upraveno*] BOYE, AS, s. 102nn.

Edice: - - -

Překlad: [*z Boyeho upravené verze*] Matěj PROCHÁZKA, *Missie...*, s.308-311 [čes.]

STR I

Z Mnichova

Přítomná laskavost mnichovských jezuitů bude vyvážena budoucí divokostí barbarů.

[180v]

Monachio, 20. Aprilis 1678.

Postquam descripsisset nostrorum charitatem in tractando, subjungit:

Sed compensabit abunde nobis humanitatem istam populus ille terribilis atque gens barbara, ad quam nos tendemus.

STR II

Z Tridentu

Fyzicky vyčerpán namáhavým přejezdem Alp; chápe to jako od Boha zařízenou přípravu na budoucí muka.

[Další úryvek:] Cesta přes Tyrolsko je úchvatná, i sami slavíci chválí krásu Božího světa, ale AS myslí jen na spásu duší.

[Další úryvek:] Při vjezdu do Tridentu dává přednost kulhavému koni před znamenitým jezdeckým.

[180v]

Tridento, 28. ejusdem [1678].

*Describens viam et iter Oenipontanum*³⁹⁹.

Carò, *inquit*, me constitit iter istud, vesperi namque membris omnibus ita confractus totoque corpore debilitatus, quasi in equuleo attractus et tortus fuissem vel insigniter fustigatus; vixque mihi possibile videbatur die insequente equo iter prosequi, sed major DEI erga me providentia et misericordia, apud quem nihil impossibile, manè factò, non quidem in integrum planè restitutum me sensi, ita tamen, ut iter continuare potuerim. Videtur optimus DEUS paulatim pro equuleis sustinendi me velle sic disponere.

In iisdem describens amoenitatem et delicias in itinere per Tyrolim, subjungit:

Sed non movent me haec delitiae, sed potius animarum salus; laudatur DEUS in his omnibus, quem ipsae jam etiam luscinae híc laudare incipiunt.

In iisdem, cum ei quidam Baro viae comes pro equo cespitante et claudicante alium ex suis obtulisset:

Ego, *inquit*, claudicando potius Tridentum ingredi volui, quàm bene phalerato atque gavalericò instructus equo.

STR III

Milán a Pavia

Během krátkého pobytu v Miláně ho nezajímá nic než návštěva chrámu s ostatky sv. Ambrože a dalších světců.

[Další úryvek:] Toužil spatřit zahradu, kde Augustinus zaslechl božské volání. Je tam kaple Obrácení sv. Augustina; poblíž další kaple, kde byl sv. Augustin pokřtěn. Stará freska na zdi. Mohl zde sloužit bohoslužbu a doufá, že doň přeskočily jiskřičky augustiniánského plamene. Kvůli neznalosti místních jmen ke Strobachově velké lítosti minuli hrob sv. Augustina v Pavii.

[180v]

Genuá, 7. Maji [1678].

Describens mansionem Mediolanensem:

Quid interea exiguo hoc tempore Mediolani Augustinus? Sacrosanctum illi erat, relictis curiositatibus raritatibusque aliis omnibus, quàm primùm Sacram D. Ambrosii aedem adire, non ita pulchritudine, quàm antiquitate valde celebrem, quia 1300 et amplius annorum unaque è 7 Romanis (ut vocant) Culiis[?], in qua ipsum D[ivi] Ambrosii corpus unà cum SS. Gervasii et Protasii corporibus reconditum perhonorificè.

Et post paucula addit:

Quod autem summo mihi videre fuit desiderio, erat hortus locusque, in quo Augustinus vocem è caelo delapsam audire meruit: „Tolle, lege!“ Est in eo loco etiamnum Sacellum conversionis S. Augustini nuncupatum non procul inde aliud extat Sacellum, in quo D[ivus] Augustinus cum Deodato filio suo et Alipio Sacro fonte baptismatis ablutus est, hymnusque Ambrosianus atque Augustinianus decantatus, expressa haec omnia in Sacelli parietibus picturâ antiquissimâ, maximae id mihi reputavi gratiae, quod ad aram illam litare admissus sim, speroque quod ubi D[ivus] Augustinus Dominum confiteri exorsus est, et mihi nomine hoc licèt indignissimo flammulae aliquot ad confitendum Nomen Domini annuntiandumque gentibus Evangelium Augustinianae accesserint scintillulae. Et accessissent haud dubie plures adhuc Paviae, quò eodem adhuc die iter fecimus 5 milli[aria] German[ica] Mediolano, nisi serò nimis, quia die altero primùm et jam longè ab urbi distans intellexissem Paviam alio nomine vocari quoque Ticinum, ubi SS. Divi Augustini reconditae reliquiae. Quanto id mihi fuerit dolori, scriptu mihi perdifficile, R[everentiae] V^{ac} vero creditu perquam facile, suscepit sine dubio S. Patronus meus affectum bonum voluntatemque ad ejusmodi propensissimam.

STR IV

Na člunu v janovském přístavu

Se zalíbením si prohlížejí lodě v janovském přístavu. Rektor je vzal na hodinovou plavbu na jednom z menších plavidel, což se jezuitům velmi líbilo a nebylo to ani nebezpečné. Ale Strobachovi nic na nebezpečí nezáleží, touží jen získávat Bohu zisk; je mu jedno, kde jeho tělesná schránka zetlí.

[180v]

Genuá, 14. Maji [1678].

Postquam ad portum concessissent visuri naves paratas, ait:

Cum gustu fuit spectare naves ejusmodi et quia non satiatur oculus visu, incessit animum desiderium probandi unam earum, conscensaque minore unà cum R. P. Rectore, unà prope horâ et illam, et mare primùm probavimus, cum summâ omnium voluptate et gaudio, quia extra omne periculum. Sed quid Augustinus curat pericula, si enim in fatis ut aliquando pendeat, nequaquam submergetur, caeterum Augustini nihil refert, terrane an mari, humine an sublime pro gloria DEI animarumque salute putrescat; putrescere quidem etiamnum videtur

hîc modicum Genuae et quasi nihil agere, agit tamen plurimùm, dum sese idiomati Hispanico ediscendo pene totum tradit et indies majores et majores concipit ardores, ad quàm plurimos DEO lucri faciendos.

STR V

Děkuje za podporu

Obdržel „*litterae natalitiae*“ [„*rodný list*“, tj. *doporučující dopis*]. Přál by si tento list psát vlastní krví. Nikdy nebude moci být dost vděčný za projevenou podporu.

[Další úryvek:] Prosí o katalog zesnulých jezuitů české provincie.

[180v]

Genuâ, 18. Maji [1678].

Post acceptas literas natalitias:

Natalitias^a, *inquit*, valde desideratas accepi neque aliud superasse jam aut desiderari ad natalitias meas videtur amplius, quàm ut meomet eas conscribam subscribamque sanguine, pro DEI animarumque salute liberaliter effuso, id ipsum si mihi etiam tum R^a V^a, tum alii tam sollicitam mei curam habentes à DEO impetrârint, tertio eoque maximo, quia nunquam in perpetuas aeternitates solvendo, me sibi [181r] obstrictos habebunt vinculo atque titulo.

Genuâ in iisdem in postscripto rogat sibi communicari defunctos in Provincia:

Iterum iterumque rogo, *ait*, ne oblivisci unquam velit mortuorum in Provincia, ut et pro illis, licet non debita, persolvam suffragia, sic enim et mihi fieri vellem.

STR VI

Janovské chrámy

V janovských chrámech je obrovské množství stříbra. Jemu však jde jen o spásu duší, vykoupenou Kristovou krví.

[181r]

Ex eodem loco, [i. e. Genuâ,] 28. Maji [1678].

Describens ornatum templorum:

Tanta hîc Genua argenti copia et abundantia, ut peritorum judicio, mons ingens argenteus ex rebus argenteis undequaque collectis posset confici. Ego tamen aurum vel argentum nullius concupisco, pretiores mihi sunt animae, ad quas propero, non corruptibilibus auro vel argento redemptae, sed pretioso sanguine JESU Christi.

^a natalitias || *corr. PZ*; natalitas *ms.*

STR VII

Plavba první výpravy jezuitů z Alicante do Cádizu (2.-20. červenec 1678), zmeškání indické flotily

Po osmidenním odpočinku v jezuitském domě v Alicante se rozloučili, zaplatili za svůj pobyt a nalodili se (2.-3. července 1678).

Pluli na jedné ze společně plujících dvou lodí; anglické loď dosud je doprovázející odpluly pátrat po pirátech. Vítr jim nepřál, Superior zaplatil daň Neptunovi (mořská nemoc). Večerní modlitby.

Nazítří (4. července) byl vítr příznivý, minuli Cartagenu (ve Španělsku). Sledovaly je dvě lodě; připravili se k boji, leč vítr jim přál, a tak je pronásledovatelé nebyli se to dohnat. Strávili noc v obavách. Za rozbřesku (5. července) se ukázalo, že lodě se značně přiblížily; byly však menší než jejich, a tak se samy stáhly směrem k pevnině. Byli to patrně turečtí piráti. Kvůli poplachu zanedbali „zbožná cvičení“ (*pia exercitia*). Zábavné pozorování delfinů. Večerní zbožnosti a střídání větru s bezvětrím.

Sierra Nevada na obzoru: ve vedrech vidí sníh. Zahlédli další lodě, zřejmě anglické. Nestálost větru pokračuje i v dalších dnech; důsledkem je, že se od Gibraltarů vzdalují. Vane protivný vítr; od přistání v Malaze je odrazuje pouze tamní morová epidemie. 9. července panuje absolutní bezvětrí. Střelba mezi delfíny. Nepříznivý vítr vane dál a loď nepostupuje vpřed. 11. července vypukl menší požár na lodi. Naproti plující loď přináší první zprávy o tom, že lodě již odplouvají do Mexika. Rybolov; pozoruhodná ryba s býčí hlavou, stejné šířky i délky a bez ocasu. Loď stojí na kotvách a nemůže pokračovat v cestě. Výsadek na pevninu pro čerstvou vodu, do Malagy však nejdou kvůli epidemii. 13. července konečně vane příznivý vítr; vyplouvají a potkávají další lodě, naštěstí přátelské (holandské). Hustá mlha před Gibaltarem; druhá loď se ztrácí z doslechu. Ráno (14. července) k nim míří „barbarská“ loď z Afriky, ale otočí se. Konečně vane dobrý vítr a jejich loď proplouvá úžinou; poděkování Panně Marii a námořnická „hra na soudní tribunál“: cestující měli zaplatit zprostitutné za proplutí úžinou; kdo to neudělal, měl být potopen do moře, což se stalo jednomu z druhé lodi. Propluli úžinou, děkuje Panně Marii.

[Následuje nejznámější úsek tohoto dopisu. Popisuje chvilku, kdy misionáři, propluvší Gibraltarským průlivem, zahlédnou proti zapadajícímu slunci vytouženou indickou flotilu, která jim doslova před očima odplouvá do Mexika. Úsek byl převzat Pražskými excerpty, byl citován E. de BOYEM i Matějem PROCHÁZKOU. Je pro pro Strobachův dojemný a zbožný písemný projev tak typický, že jej zde překládám:]

„Ten den [14. července 1678] měl ze všech, které jsme zatím na moři strávili, ten nejšťastnější průběh, alespoň pokud jde o vítr – vždyť jsme během něj urazili přes sedmdesát italských mil – , ale také ten nejnešťastnější konec. Totiž, když se slunce nachýlilo k západu, ba když už mizelo z oblohy, tu se našim očím zjevilo padesát, snad i víc lodí – jak pěkná podívaná! – a přesto, tak žalostná a bolestivá pro nás, kdo jsme vytušili, a nikoli nadarmo, že to je samotinká španělská flotila, která právě odplouvá do Mexika!

Kdo by dokázal dobře popsat, kolik nejrůznějších pocitů nám vířilo v srdcích při pohledu na to, jak plachty a vesla odnáší naše apoštolské druhy do stejné služby, k níž jsme byli určeni i my, kterým nezbyvá než tu zůstat jako odložený ranec? Jak nás mohl těšit pohled na všechny ty lodě? Vždyť jsme nebyli jejich nákladem, a ony pluly právě tam, kam tak dlouho směřovaly naše tužby! Bylo možné bez žalu sledovat odjezd lodí, jež nesly naše apoštolské druhy, lodí, jimž z lásky jsme chtěli panovat, jichž z lásky jsme chtěli užívat? Těžko popsat slovy. Když jen pomyslím na všechny naše představy a sny, které braly za své, a s nimi i pokoj v duši...“

Druhého dne se jejich neblahé tušení potvrdí, flotila jich odplula před nosem. Úvahy o tom, zda neměli raději jít pěšky. Zakotví nedaleko přístavu, ale kvůli rozbouřenému moři nemůžou blíže k přístavu. Po prvním kontaktu jim zakázán vstup do přístavu, dokud neproběhne vstupní kontrola (kvůli moru v Malaze a přepravovanému zboží). Kvůli větru a bouřicím moři nemohou blíže, navíc je tu nebezpečná skála zvaná „Velký diamant“ [kde ztroskotají při vyplutí za dva roky]. Havarijní události (prasklý provaz, roztržená plachta) ještě zhorší operativnost lodí. Příjezd přístavních úředníků a kontrola lodí. Další den čekání na rozhodnutí o povolení vstupu do přístavu, které obdrží 19. července. Velká prohlídka lodí přístavními úředníky a lékařem (opět kvůli moru v Malaze).

Na člunu připlouvá filipínský prokurátor s jedním bratrem koadjutorem a vítá je, zároveň vyjadřuje lítost nad zmeškáním flotily. Další úvaha nad tím, že měli jít pěšky. Financování cesty do misie španělským králem. Počet misionářů, kteří odjeli. Přemýšlí o potřebě nových misionářů v misiích a pěti mučednících na Mariánách.

Nové úvahy o zmeškání flotily a jeho následcích, o Božím řízení této události, o možné další cestě. Popis lodi, na které přijeli. Dominikán, který s nimi plul, narozený v Mexiku, jim vykládal o své rodné zemi, jeho nemoc na lodi. Zvláštní způsob „vystupování“ na pevninu: jednotliví jezuité jsou nesení Maury, kteří jdou mořem „až po pupek“. Od prokurátora slyšel první zvěsti o tom, jak to vypadá v misiích. Během uplynulé plavby neměli možnost vést řádný náboženský život, i když Kapitán jim poskytl svoji kajutu ke sloužení mše. K radosti jezuitů se bohoslužby zúčastňovaly davy námořníků a vojáků, které ani kajuta nepobrala, a tak stáli venku u okna. Dojemné loučení s posádkou.

Dospěli do Cádiz. Zdejší jezuitská kolej a její osazenstvo. Popis jezuitského kostela a jeho vybavení: sochy sv. Ignáce a sv. Františka Xaverského a jejich odění. Je stále v koleji a nevychází ven. Připravují se k říční plavbě do Sevilly. Nečekají tu na ně žádné dopisy, což ho udivuje. Pokuta, kterou kapitán lodi zaplatil za dopravu francouzského zboží.

[Postskriptum:] Seznam duchovních jiných řádů, kteří jsou určeni pro Indie.

[170]

Reverende in Christo Pater!

Pax Christi.

Ipsa die, quo exurgens Maria abiit in montana*, et nos ex Alonensi⁴⁰⁰ nostra octiduana quiete paulatim etiam surgere et ad gibatum iter Gaditanum accingere nos iterum coepimus, aliqvot* è Nostris etiam sub vesperam* navim adhuc conscendentibus*, reliqvis, inter qvos et ego, diè altero, id est 3. Julii, summo manè peractis* tamen prius Domi Nostrae Divinis, subsecutis, inexplicabile qvâ humanitate charitateqve â Nostris Alona habiti, et qvam liberaliter praeclareqve in summa rerum omnium egentia ab illis aliti, solvimus nos victum illum octiduanum quadraginta tribus Pataconibus 10* et amplius ceteroqvin non solvendus pro personis 20*, Nostris quidem rus* unoqve externo, qvem DEUS * instar Angeli Custodis nostri atqve* ministri nobis in mari submisisse* videtur. Post omnem verò charitatem humanitatemve nobis exhibitam qvâ maximam ab ipso R. Pa[tre] Rectore aliisqve P[atribus] ad littus usqve deducti sumus, ubi inter amplexus* mutuos ab invicem separati.

Nos igitur Alonam cum Beata Virgine surgentes cum nostris tantum duabus navibus (illae enim octo Anglicanae, qvas nuper unâ nobiscum in Gades ituras scripsi, gressum suum aliô direxerunt; sunt enim naves ejusmodi, qvae totum pene mare oberrant, qvaerentes qvas pyratikas aut alias hostiles devorent [171] naves) Gades abivimus*. Sed non cum festinatione, vix enim die illa 10* Italica confecimus milliaria, multum nobis reluctantante vento, qvi etiam jam in aliqvot Nostris, inter qvos primas sibi iterum jure merito vindicat ipse noster Superior, debitum mari tributum fecit solvi, clausimus diem primum* Corona* B. V. amstro^s* praeoratâ.

Secuta nox est placida, qvia sinè vento, prout et dies seqvens, 4. Julii, usqve ad ipsum meridiem, in quo exortus ventus admodum nobis favens atqve secundus. Erat is quidem lateralis* tantum, sed eo gratias nautis, quo sua* arte* atqve industriâ vela itâ disponuntur obliqua* omnia, ut ventus undiqve possit inpingere navimqve mirè faciat propelli, mirum ergo in modum vento illo progressi sumus*, ut illo die detexerimus adhuc Carthagenam, ad dexteram à nobis derelictam. Sed aliud quid etiam nobis attulit* hic* ventus* ad vesperam, sm* naves videlicet duas*, qvas elonginqvo* et qvasi ad triginta Italica nos assequi conspeximus*. Conclamatum igitur de more ad arma et parata, ut alias, ad bellum* omnia, sed qvia vento illo nimium* provecti, neqvierunt* nos naves illae noctu assequi*. Transegimus interea noctem totam in curis meris et angustiis, sola contenti culcitrà, reliqvis nostris rebus omnibus in sentinam deportatis. Dilucescente autem paulatim* in die 5. Julii, naves illae multo jam propinqviores visae, qvare ex strato extemplo exciti omnes, navesqve illas [172] in horas et momenta singula expectabant*, ubi autem itâ vicinae factae, ut utrimqve per tubum* opticum posset discerni, qvae qvalesve essent*; illae quidem, utpote nostris longe inferiores, vela paulatim contrahere et continentem* versus coeperunt et in arena capere consilium. Agnovimus nos naves illas probabiliter fuisse piraticas, et quidem Turcicas*, qvae toto

postmodum die radebant littora. Multum nos impeditum tumultus iste a consuetis nostris piis exercitiis pro more peragendis, cum tres tantum ad aram dicere potuerint, reliqui Sacra Communionem contenti, ventus tamen licet iam magis directus, quia a puppi faventissimum suum cursum semper tenuit die tota usque ad vesperum, in quo malaciae paulo post secuturae certi prodiverunt prodromi, pisces inmirum grandes, magnitudine vastitateque quorumcunque terrestrium magnitudinem excedentes, delphini plurimi, ipsam plane navim nostram radentes et circumnantes, subinde in altum extra aquas sese efferentes adeo, ut toto corpore possent conspici, ad magnam omnium voluptatem et recreationem. Nos clausimus vesperum consuetis precibus et recitatione Coronae B. V., DEO et Sacris Celitibus debitas, pro tam fausto hactenus submisso vento, qui nos iam medium et amplius conficere fecit aequos, rependentes grates, sed simul novum alium non minus faventem exorare conati sumus; et omnino factum, [173] ut ad noctem exortus ventus admodum favens, quia iterum lateralis, sed qui non diu duravit. Subsecuta namque paulatim malacia, sed nec illa fuit diuturna, venit enim quandoque ventulus aliquis, isque varius, semper tamen nobis favorabilis.

Tenuitque haec ventorum mutatio totum diem 6. Julii. Transivimus in terra montes grandes undique adhuc tectos nivibus⁴⁰¹, quod est magis abstupescendum, quo majores in hisce regionibus aestus et calores. Naves etiam istas, quae terram heri raserant, hodie iam ex adverso nobisque oppositas, sed a longe sumus intuiti; non fiderant probabiliter nobis, hinc in tenebris iter suum remensi, et barbariam versus vela fecerunt; paulo ante occasum solis est specula nobis plures iam conspectae naves littora radentes, numerus earum a nautis certus iniri non potuit, numeratae ab aliis vibus, ab aliis 10, 11; iudicatae autem ab omnibus amicae naves Anglicanae totum hoc mare semper oberrantes ideoque nulla pro more facta apparatus bellica, sed dicta Corona B. V. ceterisque praecipue securi cubitum concessimus neque de cetero amplius ab ullo visae. Ventus autem nocte tota, prouti etiam die altera 7. Julii, valde instabilis atque inconstans, et plurimum tamen nobis benignus ac favens; sique nobis sic etiam favisset mare, futurum omnino fuisset, ut hodie adhuc fretum Herculum videre transireque licuisset, [174] sed a nimio maris aestu continuisque fluxibus atque refluxibus ob vicinitatem maris arcti a freto repulsi summus adeo, ut plus nos inde recessisse quam accessisse postea deprehenderimus, finivimus diem illum inter consuetas preces et recitationes Corollae B. V.

Mane diei 8. Julii clarius patuit, quantum a freto recesserimus. Conspectis enim de novo montibus niveis, quos iam nudius tertius transivimus, collegimus duabus nos noctibus dieque integra nihil omnino ad optatum nobis scopum confecisse itineris et, quot peioris adhuc sequelae erat inditium, visi summo mane pisces maximi, nec mane hoc fuit inditium, ingens enim mane toto mare tenuit malatia; prope meridiem subortus ventus, sed vehementer contrarius, imo e diametro plane nobis oppositus. Hic nos ex alto mari ad ipsas pene radices montium appulit et nisi Malaga, civitas montibus illis adjacens a contagione aliqua spargeretur suspecta, Commendans navis jacere anchoras conclusisset, ratus impossibile durante hoc vento fretum petere, centum licet annis velificarem. Quaerebatur ergo alibi pro jaciendis anchoris opportunitas et locus, sed mare quasi sine fundo experti. Nos interim propter varios nautarum cursus atque recursus, labores et sollicitudines varias privatis tantum precibus contenti cubitum concessimus, noctem totam littus oberrantes. [175]

Die insequenti, 9. Julii, talis maris extitit malatia, qualem non facile vidisse sese affirmarunt veterani nautae, non vane id augurantibus piscibus, delphinis maxime, non[?] jam in numero, sed gregatim et instar exercituum procedentibus ad ipsas etiam naves nostras et explosae in illos glandes plumbeae aliquoties. Post caenam exhortationem ad populum habuit unus est Nostris, Magister scilicet Calvanesi, habita deprecatione et aestimatione Sanctissimi Rosarii; subsecutus hanc ventus, qui nos brevi temporis intervallo freto valde fecit appropinquare, sed rursus repulsi a fluctibus, ita ut ad auroram diei 10. Julii nos est regione

civitatis Maravillae⁴⁰², quae heri nobis semper haerebat in oculis, nos deprehenderimus*. Successit quidem postmodum ventus, sed vehementer* adversus; instituimus nos preces publicas, id est, OO. SS. Litanias aliasque preces pias, unâ etiam in Sacro collectâ pro navigantibus appositâ, ad felicem obtinendum per fretum transitum. Sed interea semper magis ac magis invalescebat ventus, ut die illâ totâ nocteque inseqventi insigniter* planè exercuerit nautas omnes; die nocteque laboribus intentos horis pene singulis in velis* quâ vertendis, quâ contrahendis* nimium quantum occupatos; exercuit hic etiam ventus nostrorum aliquorum patientiam duravitque in diem alterum, 11. Julii, quo omnes ob nimiam commotionem navis [176] ab altari arcuit, ipse quoque Commendans nolens volens anchoras jacere coactus fuit prope Malagam*.

Hic non jam cum uno, sed duobus hostibus erat confligendum – igne nempe et aqua. In navi exortum ad focum incendium, ex quo* diruptus anchorae jactae* rudens, sed utriusque subventum* in tempore, extinctum quam primum incendium substitutaque anchora nova. Transivere nos hodie naviculae quam plures Gadibus reduces, triste ferentes nuntium galeras* jam aliquot abhinc diebus Gadibus solvisse in Mexicum. De flotta tamen certi nihil poteramus intelligere; hinc inter spem et metum eramus omnes. Temporis autem fallendi gratiâ piscationes instituerunt* hoc* die* nonnulli nautarum ex navi D[ivi] Nicolai, et inter plures parvulos unum* mulam dictum specieque mirabilem, quia sinè cauda, capite taurino, latitudinis fere aequalis cum longitudine. Noctu, quia ventus afflare coeperat secundior*, omnes statim quaerendae anchorae à rudente heri* laceratae* intenti, sed illâ aegre repertâ extractaque etiam ventus iterum remisit, quare die quoque alterâ, id est 12. Julii, in anchoris haesimus, quâ die expedita scapha* ad vicinum littori pagum recentem aquam revectora. Excurrebant eò etiam Nostri aliqui necessaria coempturi, sed praeter pisciculos pauculos atque gallinas nihil attulerunt; excurrere[!] verò Malagam usque, ubi Nostrorum quoque [177] Collegium; ob luis* alicujus contrahendae periculum consultum omni non fui[!]; redieruntque ipsâ nocte concubiâ, in qua* siquidem* ventus aspiraverat secundus, extractis quantumcunque anchoris vela* fecimus* eodemque vento freto eâ adhuc die, 13â Julii, appropinquavimus, multum tamen etiam hodie territi à navibus duodecim, è freto nobis occurrentibus. Instructae* pro more ad pugnam naves ambae, sed compertae tandem amicae, et quidem Hollandicae, hinc neque sese consalutabant, eò quòd rem publicam res publica salutare non consueverit. Sub crepusculum diei illius, freto jamjam vicinissimi, nova mare subiit malacia tantaque ex mari surrexere* nebula et exhalationes tam crassae*, ut et* montes mare utrimque stringentes, et ipsa B[eati] Nicolai navis repente evanuerint ex oculis, quin imò alter alterius in ipsa etiam navi effugerit conspectum. Hinc à freto, non amplius* à nobis viso, et à navi altera multum* eâ nocte aberravimus, accedente insuper ex freto vento valido Affricam versus nos depellente.

Totam noctem sic aberrando traduximus*, indicium simul aliquae* navis alterius explorantes jam tormentorum explosione, jam tympani tubaeque clangore*. Sub crepusculum manè alterius diei, videlicet 14â Julii, errorem nostrum primum cognovimus, quare in viam iterum reducti, in nova quoque incidimus pericula, comparente navi una è Barbaria ad nos gressum suum tendente. [178] Jussi ergo statim omnes è strato* proripere sese et arma capere, sed illa sibi consulens terga vertit et vela, nosque suborto nobis vento gratissimo* diu jam desideratum tandem attigimus fretum et ad ipsum ejus introitum B[eatissimam] V[irginem] in summitate promontorii celebrem* defixis humi genibus supplices trium quoque tormentorum explosione venerati sumus; sed simul etiam ritum solennem institutumque nauticum sollemniter celebravimus.

Ridicula quidem magis quam seria* fuit haec sollemnitas. In area suprema navis apparatus mensula suis cum sedilibus, tanquam ad aliquod subeundum iudicium; huic assederunt tres quasi Iudices histrionicè vestiti, hos undique cingebant* satellites armis variis instructi, omnibus autem pene nautis aliisque hospitibus praesentibus, unus è tribus assessoribus è libro decretum* Caroli IV. pro nauulo pendendo ab iis, qui primum fretum transeunt, recitavit seu

potius finxit. Hoc recitato advocati pro dignitate personae secundum ordinem omnes primâ vice illâc iter agentes, primus omnium erat Florentinus Nobilis, secuti et advocati nos, et sic à summo ad infimum citati omnes, ab omnibus petitum litrum pro qualitate statûs et conditionis; omnium nostrûm loco submissimus Magistrum, qvi diû*multumqve ad nostri recreationem exagitato Caesaris decreto, Religiosorum* exemptionem abundè quidem comprobavit, ut tamen etiam illorum cederet [179] importunitati* consuetudiniqve, praeter Missae Sacrificia à nobis offerenda duos quoque patacones adpromisit. Ceteri, qvi litrum solvendo non erant, submersione in mare vexati, qvòd uni è navi altera accidit accidissetqve in nostra quoque pluribus, nisi et aqua et aura frigidior prohibuisset, applausum ternae mersioni tormenti explosione. Nos interim fretum transeundo ex una quidem parte montes Hispaniae (qvòs quidem toto hoc itinere semper intueri licuit), ex* altera verò longe plures vidimus montes Affricae, utpote* illius viciniore*, nec* ego hic Patronam* meam, melius dicerem* Magni mei foventis* Augustini, salutare neglexi.

Fuit hic dies ex omnibus, qvòs hactenus in mari habuimus, felicissimus, si ventum spectes, confectis in eo amplius 70 leucis Italicis, infelicissimus autem, si illius eventum. Ad ipsum namqve solis occasum, imò in ipso sole occiduo transire vidimus naves 50 et aliqvot, pulchro caeteroqvin, sed nobis lugubri lamentabiliqve spectaculo, non vanè augurantibus ipsissimas has esse naves et flottam Hispanicam Mexicum petentem. Qvis satis explicet, qvi et qvàm varii extiterint in omnibus animorum motus, coràm intuendo Socios ad idem ministerium nobiscum deputatos, remis velisque ad illud contendere*, nobis qvasi ad sarcinas derelictis? Quid juvabat aspectus navium illuc tendentium, qvo vota nostra praevolârunt, si non concedebatur quoque illarum [180] usus? Nunqvíd dimitti hae unâ cum adjunctis nostris Coapostolis et Sociis poterant sine dolore, qvas ex amore possidere qvibusqve cum amore perfrui exoptabamus unicè? Jam verò qvae ipsam quietem tenuerint mentis imagines et somnia, cogitatu facilius est qvàm scriptu.⁴⁰³

Etiam* cum qvandaqve subarguebantur* dubicla* ab Hispanis* iter una agentibus alias has forsitan* fuisse naves, non ipsam flottam Hispanam* petentem* Mexicum, qvòd tamen dubiculum* in luce statim diei* alterius, 15ª Julii, resolutum pauculis in Gaditano* littore navibus comparentibus, solutum autem* clarissimè in ipsa meridiana luce, qvando ex navi nos transeunte plene intelleximus et galeones* et ipsam flottam Hispanicam omnino jam discessisse. Qvae* spes* superesse poteret amplius praeter DEUM, qvi novit omnia convertere* in bonum et fructum* animarum nostrarum? Nobis quidem è Boëmia Missionariis aliqvòd in hac* Imtali* jactura potest esse solatium*, qvòd opportunè importunè Alonae* cesserimus* abitum per terram, nè flottam negligere*, qvandoquidem terrestri itinere decem circiter* dierum spatiò* iter illud confecissemus, consequenter* in tempore flottae sculturae*^a adfuissemus, cùm mari nec in dierum spatio consecerimus*, et in tantum quidem terrestres per soadem* conati sumus abitum, ut ab aliis importuni et indiscreti audierimus, sed potius* itere eventu consilium continuum* faciet, ut spero, etiam [181] DEUS* nobis unde praevenum bonum.

Sed ut ad iter iterum redeam, neglectâ hâc occasione (flottam intelligo) optimâ, omnia qvasi nos jam etiam negligere* et deferre* videri poterant, ventus in primis alioqvin faventissimus, factus est summè* adversus, ut nisi ab illo nescio in qvam Barbariam projici volvimus, anchoras qvantocyus* jacere, jam penè ad portum coacti fuerimus; mare itâ aestuavit, ut licèt urbi Gadibus valde propinqvi, in schaphula tamen aliqua eò devehi ob* fluctus nimios neqviverimus*, qvare die 16. integro* eodem loco adhuc substitimus.

17. [Julii] manè, mutata modicum aurâ ventoqve, et nos movere nos[!] iterum incepimus*, sed parvo emenso itinere secundo anchoras* jacere debuimus navi alterâ B. Nicolai feliciter portum appellente*, missa à Commendante navis scaphula cum scriba

^a abiturae[?]

navis et nostris duobus P[atribus] aditum* in urbem et admissionem postulantibus, simul etiam Collegium nostrum adituris, nostrumque nuntiaturis, sed à longe et vix bene à portûs custodibus* visi, redire jussi neque ullo modo navim exscendere terramque attingere, quoad usque navis nostra ab ordinariis visitata et ab omni contagione libera inventa fuerit. Quare die illo integro in anchoris adhuc substitimus. Die altero, qui fuit 18. Julii, ingens maris secuta* est malatia, ut si portum vellemus appellere, necesse fuerit duabus expeditis barcis* remigibus pluribus utrinque [182] navim trahere, sed multum impedivit hunc conatum* ventus subortus plane contrarius et ita potens, ut in magnum nos omnes conjecerit periculum, quoniam imò parùm abfuit, quoniam post longum iter nostrum incidere in breve scopulum scilicet „ingentem adamantem“ à nautis nuncupatum, dilacerato uno è majoribus velis, ut tertiam* jam anchoram jacere in* ipso quidem portu*, ab urbe tamen nimium adhuc remoti, nolentes volentes debuerimus.

Non poterat non mira videri nobis res ista tamque mirabilis ad ipsum portum navigatio et duo jam in ipso pene portu naufragii pericula, heri enim unus è majoribus funibus velum navis maximum quasi sustentans, hodiè verò velum unum et quidem è majoribus in partes diruptum; nobis quidem res ista videbatur satis mira, sed non ita nautis, maris illius inconstantiam ventorumque ibi plerumque regnantium vehementiam apprimè noscentibus*, tanta namque aliquando in portu, et prope* illum maris commotio* ac aestus, ut integris subinde 14 diebus portum appellere frustra adlaborent nautae, imò nos ipsis etiam vidimus oculis naves alias Anglicanas nos ad calcem pene seqventes à vento illo valido ita agitatae fuisse, ut una earum veli grandioris majorem quam nostra passaret jacturam et nisi statim ad manus fuisset velum aliud illi substitutum, in eodem nobiscum haesisset loco.

Vix hic nos jeceramus anchoram, aderat statim è civitate navicula officialem [183] exploratoremque advenientium navium devehens, fidem sanitatis à nobis hic petiit, et undeque navis nostra transierit accuratissimè investigavit, accepto à nobis responso et exhibitis sanitatis nostrae literis, urbem rursus petiit, illud tamen sacrosanctè servandum commendavit omnibus, nè ullus portum terramque attingeret, nisi acceptâ prius ex urbe resolutione. Expectavimus nos die integro resolutionem, [49] sed in cassum*. Advenerunt enim primo die altero, id est 19. ejusdem, in navi una complures officiales exploratoresque navium, quod sanitatem, mercimonia aliaque, si alicubi, hic certè stricte examinârunt omnia, et certè cosuluimus nobis quam maximè, quòd Malagam non excenderimus[!], prima enim vix non omnium fuit quaestio, num Malagae aliquantisper substiterimus, sumpto ergo ab omnibus nautis, praesertim marinariis sanitatis periculo, quivis enim nautarum exploratores istos, inter quos et unus medicus, transire et sanitatis suae experimentum subire debebat, nostram valetudinem familiariori alloquio et salutatione abunde jam perspectam reddidimus omnibus.

Advenerunt quoque interea temporis nostri duo Patres*, videlicet Philippinarum Procurator cum socio Coadjutore; excepit nos ille perhumaniter quidem, simul tamen etiam dolenter ob intempestivum nostrum huc adventum, doloris hujus justissimi indicium poterat esse aliquod toties ab eodem repetitum iter terrestre, quo suscepto extra omnem controversiam adfuissemus tempestivissimè. Quibus tunc melius esse poterat, quam nobis è Provincia Boëmia, nihil magis quam iter terrestre urgentibus? Magna itineris terrestris à nobis non suscepti occasio et causa fuit nimia, ut putabant alii sumptum profusio, quos tamen quantumvis 1000 Imperialium etiam excessissent, quam libentissimè profusurum se fuisse asserebat saepius. Data sunt à Rege Hispaniorum pro Missionibus istis ejusdemque 60 Missionariis et in Philippinas, et in Mexicum* perrecturis pataconum 15 millia; conficiunt nostratum florenorum 22 millia et quingentos. Secundum fuisset hoc Gadibus spectaculum [50] videre 60 viros Apostolicos processionaliter navim conscendere Indiamque petere, sed in Germanorum Italarumque defectu tamen 39 Gadibus expediti, 25 in Philippinas, 14 in Mexicum*, deputati ceteroquin in Marianas insulas 12, sed nobis absentibus 4 tamen eò destinati; singularem videntur insulae istae Nostrorum exigere opem atque operam

disseminandiqve verbi Divini et Catholicae fidei inserendae magnam praebere occasionem et campum, qvando jam qvinque Nostri in illis insulis Martyrii palmam sunt adepti. Sanguis verò Martyrum semen merum Christianorum. Inter hos qvinque Martyres fuit et unus Patris* Superioris P. Borangae* priori vice Missioneqve socius et Commissionarius, qvàm citò pervenit iste ad coronam Martyrii. Det DEUS, ut non minora pro nobis maneant pro DEO, fide animarumqve salute subeunda* certamina!⁴⁰⁴ E Missionariis istis hinc expeditis qvinque hic primùm sacros Majores susceperunt ordines, ut meliori inibi jam esse possent usui, qvatuor enim inter illos Coadjutores temporales Belgae in Philippinas ordinati.

Sed quid jam nobis fiet? Postqvam optimam hanc negleximus commoditatem occasionemqve rarissimam? In manibus DEI sunt sortes nostrae, distulit aliquantisper fortasse nos DEUS, ut in dies augeantur interea desideria nostra crescatqve affectus etiam qvotidiae[!], ut diutius et plus probati majora qvoqve pro DEO postmodum subeamus certamina. Unicum interea illudqve* maximum sufficiat* nobis solatium, omnes, nullo* qvidem excepto, esse occupatos, de qvo jure merito multùm subvereri poteramus, qvin imò* [51] ità jam pro nobis disposita erant omnia, ut licet pridie accessûs navium advenissemus, imò ut ipse P. Procurator noster asseruit, dummodo unâ horâ ante discessum flottae adfuissemus, naves nihilominus conscendendi nullam penitus futuram fuisse difficultatem aut obicem ullum impedimentumve vel minimum.

Qvare tamen id ipsum factum non sit, in causas aliquas secundas, qvae plurimae nobis obesse videri poterant, uti ex praecedentibus licet colligere, possemus conjicere, meliùs tamen refundimus id ipsam causam primum Divinamqve illius voluntatem, sed[?] necdum est enim abbreviata manus Domini, qvamvis enim nos ad tempus probare et qvasi tentare instituat, faciet tamen, ut speramus cum tentatione proventum. Noster qvidem P. Procurator ità comparatus* et constitutus est, ut occurrente* qvacunqve occasione commoda ad nos illuc* transmittendos sit paratissimus; hinc visâ navi nostrâ et bene consideratâ saepius dicere auditus est, ut si ejusmodi navis petitura esset Mexicum*, actutum per eandem nos dimissurum sese, vidit enim navim nostram rebus omnibus, praesertim tormentis apparatusqve bellico adversus Mauros* viae illi admodum infestos qvàm instructissimam, et licet numerus tormentorum navi illâ contentorum, et apparatus illius bellicus ex aliis literis meis abundè jam constat, describam* hic solam* magnitudinem vastitatemve* illius.

Est merito haec inter maximas recensenda*, cujus longitudo est 168 pedum Romanorum, latitudo 38, altitudo 52. Malus ceteroqvin triplex, maximus tamen 150 pedes Romanos longus, [52] crassus decem. Spargitur qvidem etiamnum de navi ejusmodi rebus omnibus ut * instructa mense seqventi Mexicum petitura, sed non facilè credendum esse* rumoribus talibus. Nauticis proprio experti jam sumus damno, expertus est etiam damnum simile P. Dominicanus Genuâ[!] usqve nobiscum iter agens, vir penitus insignis, natus alioqvin in ipsa India prope Mexicum, ab Hispanis tamen parentibus, secundo jam qvoqve Romam negotiorum causâ missus in hac secunda expeditione qvidem ad obtinendos* socios aliquos sui* Ordinis pro regionibus Mexicis, impetravitqve magnum omnino eorum numerum, 60 videlicet, qvos Gadibus se repturos sperabat unicè, ut inde in Mexicum solvant cum flotta Hyspanica, dicunturqve* cum eadem abiisse qvidem, numerum tamen eorum certum inire non potui.

Mira hic saepius in via narraverat de Mexico ejusqve fertilitate frugumqve abundantia; coeperat qvoqve in fine itineris nonnihil aegrotare calidâ tentatus febriculâ, cum ceteroqvin nobis patientibus ipse solus qvasi non pateretur, qvia maritimo itineri* magis jam assvetus*, etiam tamen illâ febridiâ liberatus postea, ut bene sanus ac valens una* nobiscum* eâdem navi à Patre Procuratore nostro pro nobis comparata ad littus devectus Gades intraverit. Optâsem ego unicè Reverentiae Vestrae aliorumqve nostrorum in excensum* navis* praesentiam, qvomodo unusquisqve nostrum* è navi in humeris* alicujus Mauri (qvi cumulatim ad navim nostram accurrerant, ut quisqve quid tolleret) per aqvas ad littus [53]

usque deportatus, eo planè modo, quo S. P. Xaverius Indiam super humeris bajulans depingitur*. Alius enim è navibus exscendendi non datus modus cogunturque boni illi Mauri umbilicotenus undas pertransire. Sunt ibi magno semper numero ejusmodi operas praestolantes, nos inde non vanum* sumpsimus augurium, ut quemadmodum nos illi hisce locis è mari eripuerunt, ità nos eos è periculosiori vitae aeternae Naufragio eripiamus. Non deerit omnino nobis iis in locis hoc practicandi seges ac copia, quandoquidem uti nonnunquam in familiariori cum P. Procuratore nostro colloquio intelligere est, ingens in Philippinis apertus operandi campus, plena omnia laboribus Apostolicis terrâ marique, neque datur ab uno in alium locum asylius*, nisi navigio hinc undique pericula terrâ marique. Lingvae ibi variae dicuntur*, tamen inter illas primariae et quasi fundamentalis; Hyspanicam licèt calleant Indi plerique, nolunt tamen aliâ quàm suâ loqui. Latini idiomatis* nec inter Nostros quidem ullus usus. Quibus ergo linguis nos loquimur? Sed dabitur nobis etiam per Divinam gratiam in illa hora quid loquamur; qui nobis esse dabit in Philippinis, dabit et consequentia adesse, dummodo Reverentia* Vestra* caeterique non desistant continuis apud DEUM intercessionibus interpellare, praesertim in Sanctissimo Missae Sacrificio, quòd nobis perquam raro peragere totoque hoc itinere maritimo, quod 50 dies tenuit, non nisi septem unusquisque celebrare potuerit, et hoc ipsum adscribendum erat gratiae humanitatisque Commendantis, [54] qui liberaliter cubile suum ad hoc Sacrum ministerium nobis obtulit, quod idem etiam triclinii loco deserviebat, ità ut in eodem et corporis et animae sumeremus refectioem; magno id saepe nobis erat solatio, videre conclave illud refertissimum, quà nautis, quà militibus, dum Divina perageremus, quin imò nec ipsum conclave capiebat saepe omnes, ut coacti extra illud interesse Divinis, optimè ad id dispositâ fenestrâ, per quam etiam forinsecus videre liceat sacrificantem. Sed non minori fuisse id quoque solatio militibus et nautis videri poterat ex affectu, quo nos è navi dimiserunt cum omni humanitate, ad extrema usque navis deducendo nos et fausta omnia apprecando.

Nos hâc appreciatione feliciter tandem Gades appulimus, civitatem praeclaram ac insigniter munitam, populus in ea sat copiosus numerat enim centum millia hominum. Collegium quoque in eo peramplum et ordinatissimè exstructum, personae in illo 21 Sacerdotes, 11 reliqui omnes Fratres*; adauctum quoque alit Collegium istud quem Donatum⁴⁰⁵ vocitant; non habet is in veste colorem communem aliis, nigrum videlicet, sed fuscum*, est jam centenarius et ob servitia Societati praestita particeps privilegiorum Societatis redditur, non utitur autem communi mensa cum aliis, sed privatâ. Scholae quoque hic pulchrae copiosaeque*. Inventus Templum nostrum sane elegans et Arae valde artificiosae, praesertim summa usque ad summitatem fornicis erecta et omni parte quâ statuis, qua imaginibus affabre factis condecorata, ut à summo usque deorsum nihil omnino [55] videre sit de ullo pariete. In Aris parvis id singulare, statuæ videlicet Nostrorum Patrum, S. Ignatii et S. Xaverii holoserica* togâ nostrâ pallioque insignitae, praecinctae cingulo fimbriato aureo, limbis quoque vestis et pallii fimbriis aureis maestitis[?].

Alia quae scribam de Gadibus non habeo, domo nunquam egressus. Paramus cras iter Seviliam, Latinè Hispalim, inde, si occasio forsitan admiserit, plura scribenda occurrent prout in veteri fertur adagio: *Non vidit mirabilia, qui non vidit Seviliam*. Abibit unâ nobiscum P. Procurator noster[?] Philippinarum eâdem navi, quâ nuper ex nostra Alexandri M.⁴⁰⁶ in portum devecti sumus; erit iter duorum propè dierum ac noctium. Praeterea omnes unanimiter miramur, quòd ne vel unicus ad ullum ex nobis Bohemis Gadibus repererit literas. Quomodo id accidat? An nullae ad nos missae? An alicubi detentae? Ex quo non malè concludimus probabiliter et nostras, quas quidem jam 13 misi alicubi forte passas esse naufragium, quod si ità de ulteriori communicatione literarum conclamatum erit. Vult DEUS fortassis etiam et hoc nos privari solatio? At quis recusabit, si DEO ità placitum? Commendans navis nostrae mulctatus* est 2000 pataconum ob inventas in navi merces Gallicas, fortè ex aliquâ poena DEI, quia magna intempestivi nostri Gades adventûs causa fuit. Etc. etc.[?]

Gadibus, 20. Julii anno 1678.

Reverentiae Vestrae
Servus in Christo et indignissimus Indiarum Missionarius,
Augustinus Strobach S. I.

[56] P. S.: Tardius resciveram Religiosos varios in Indiam cum nostris missos, quos tamen minimè omittendos judicavi. Sunt autem isti: è S. Augustini familia iverunt 45, è S. Dominici 35 et è S. Francisci 25. Nostri praeter quatuor omnes unà devecti navi. Sed proh dolor! Qvòd Augustinus sine his esse potuerit!

STR VIII

Španělé komolí cizojazyčná přijmení

Uvažuje o tom, jak budou Indiáni komolit jména misionářů, když je nyní komolí již sami Španělé. [Další úryvek:] Popisuje svůj pokojík v Seville. Nevadí mu, že nemá okno, svělem je mu Bůh.

[181r]

Sevilliâ, 2^a Augusti [1678].

Ubi descripsisset, quibus nominibus novis compellati essent in Hispaniis, addit:

Novit DEUS, quibus tandem nominibus ab Indis quàm maximè appellandi? Est apud illos in more positum omnia mutilandi nomina, ut loco Cuculinus dicant solummodo Linus, me probabiliter del Rio vocandum autumat P. Procurator noster, Bach enim, ultima nominis mei syllaba, sonat in Hispanico Rio. Cui melius quàm mihi, si novo adhuc et alio per baptismum sanguinis insignirer nomine? Hoc baptismo habeo baptizari, quod ante quam fiat, R^{ae} V^{ae} caeterorumque preces et suffragia efflagio unicè.

In iisdem, describens cubiculum suum Sevilliae:

Ego meo contentissimus semper fui, sum et ero, quantumvis sine fenestra sit, neque sine socio, fenestrae vicem subit porta; parum Augustino cum luce alia; dummodo lux illi, quae in tenebris lucet, effulgeat.

STR IX

Nedostává poštu z Čech; bydliště v Seville. Okraden

Píše již 16. dopis a dostal zatím odpověď jen na své dopisy z Regensburgu, Mnichova a Innsbrucku (psané v dubnu). Výčet dalších dopisů, které zaslal: jeden z Tridentu, šest z Janova, dva z Alicante, jeden z Cádizu [dochován, STR VII]. Obavy, zda korespondence ze Španělska do Čech dochází v pořádku.

Jeziuité z rakouské provincie dopisy dostávají, z Vídně i Lince; doručování však probíhá jinou cestou. Dozvěděli se, že jejich dopisy jsou cenzurovány, ale má za to, že jeho dopisy jsou bezproblémové. Adresát se za něj jistě modlí. Zvěsti o příští plavbě do Mexika.

Uvažuje o misionářích, kteří již dorazili do Mexika, a znovu si připomíná, jak jim flotila odplula před nosem. Italský misionář, který musel kvůli nemoci zůstat v Seville. Odborné znalosti spolubratří a vlastní nicotnost.

Spolubratr (Rakušan Gerstl) je malíř a namaloval pět mučedníků Tovaryšstva na Mariánách. Strobach překládá do latiny legendu k těmto vyobrazením. Přemýšlí o jejich apoštolském „hrdinství“ a vlastní nečinnosti v Seville.

Z koleje sv. Františka Xaverského se přestěhovali do koleje sv. Hermenegilda. V novém bydlíšti se mu stala nešťastná věc: byl okraden o všechny své věci, které si přivezl z Čech. Stalo se tak v době, kdy se účastnil pobožnosti, nebo spíš kdy byl u holiče. Soupis věcí, které mu ukradli. Zbylo mu jen pár knížek; uvádí jejich seznam.

Všichni v koleji jsou krádeží konsternováni, zlodějem musel být někdo „domácí“. Další okolnosti krádeže. Znovu přemýšlí o tom, že bude díky tomu, že pozbyl svůj skromný majetek, blíže Bohu.

Oslavy náboženských svátků jsou zde doprovázeny ohňostrojem. Další svátky a jejich oslavy u sv. Hermenegilda. Průběh svátku Nejsvětějšího jména Marie. Výuka teologie a účast misionářů na ní.

Sevillská katedrála, její velikost (ve srovnání se sv. Štěpánem ve Vídni), její uspořádání. Věž katedrály. Zdejší kanonici. Příjmy sevillských duchovních, arcibiskupova štědrá podpora chudých.

Sám teď po krádeži náleží mezi chudé, a tak prosí také o almužnu „z pokladů církve“.

[219]

Reverende in Christo Pater!

Pax Christi.

Qvam è terra et cognatione abiens Reverentiae Vestra hîc submitto, 16^a jam est epistola. An* omnes ritè semper advenerint, vehementer dubito; vix enim mihi persvaserim*, ut acceptis tot â me epistolis uno alterove me non dignaretur responso, exceptis namqve unicis sponsoriis ad Ratisbonenses meas, Monachienenses et Oenipontanas, Reverentia Vestra adhuc Maji datis, ad reliqvas tum Tridento, tum* Genuâ sextuplices, tum duplices Alonâ, Gadibus unas*, et ternas jam Sevellâ transmissas, responsum expecto in horas singulas et postas; qvòd si verò Reverentia Vestra scripserit qvidem hactenus saepius et prout hic crebrius usu venire solet, aliqvod fortassis passae sunt naufragium. Nunqvîd pronum erit* suspicari et meas, qvas in Hispania scripsi aut scripturus eram, simile subiisse aut subituras esse periculum; neqve mea solummodo haec est suspicio, et nostrûm è Bohemia omnium, cûm nè unas adhuc ab ullo è Provincia (cum tamen diversis scriptum frequentius) quidqvam literarum acceperit â 4ta Junii, qvâ die et ego Reverentiae Vestrae literas nactus, licèt interea Româ ad suas Genuae datas, qvin imo Panormâ[!], loco summè dissito Sevellâ*, responsum acceperint PP. aliqvot.

PP. Austriaci verè aliqvoties jam et Vienna, et Lintzio, primas* 28. Julii missas, 12^a Septembris jam acceperint; hoc qvidem non itâ mirum circa PP. Austriacorum literas, qvia Madritum ad Confessarium Legati Caesarei [220] directae fuerant; qvid autem cum nostris seu hinc transmissis, seu ad nos datis actum sit aut agatur, penitus ignoramus. Aliunde qvidem etiam rescivimus omnium è Societate literas aperiri lustrariqve* diligentius; spero tamen meas patere posse semper omnibus. Et qvid si DEUS fortè nos (praesertim verò me) hoc solatio et communicatione mutua, etiam per literas tantûm, privatos vellet? Nec hoc recuso, nihil tamen interea remittendo de consveta aeqve* perpetua apud DEUM nostri memoria in qvotidianis precibus, Sacrificiis, omnibus Religiosis exercitiis, qvòd unicum et solum mihi maximo semper fuit eritqve solatio et voluptati, et optarem animitus ab aliis etiam, notis praecipuè et amicis, etiam domesticis et inprimis â Charissimo F. Tobia⁴⁰⁷ (cui licet non scribam, vetus tamen illud inter nos pactum et jugum* apud DEUM nostri memoriam invicem promissam notam adhuc esse qvàm optimè non dubito) per frequentem mei commedationem in literis et familiaribus alloqvîis â Reverentia Vestra fieri desiderarem assiduè; nimis enim qvàm claraem[?]* videtur DEUM omnino* rogari vella â nobis impensius et instructius, cogi qvòdammodo et vinci importunis nostris precibus et observationibus, ut ad munus* hoc Apostolicum semel jam vocatos et electos ad desideratum qvantocyus* perducatur terminum, dicuntur* qvidem navigia* proximo vere solutura in Mexicum.

Sed quis toties jam delusus amplius credat istiusmodi [221] rumoribus*? Ceterum* flottam Hispanicam, quae anno currente 14^a Julii Mexicum petiit, continentem jam appulisse, à nonnullis proximè sparsum est; certius quid resciemus paulo post. Qvis felicior P[atribus] illis? Quando jam medium confecerant aequos; nos oportebat interea hic modicum probari in igne, id est caloribus aestivis vehementibus, et quibus majores non sunt in tota Hispania, certè unus è nostris caloribus ceteroquin bene asvetus*, quia Italus grave valetudinis subiit discrimen, imò in periculo non modico versabatur, si non versatur adhuc, relinquendae Missionis Indicae, quando calore et malo hectico laboravit adè, ut medicus amandandum alio judicaret quantocumque*, nisi manifestum vitae perdendae subire velit periculum; sentit quidem etiamnum paulò melius, necdum tamen omni periculo absolutus recrudescere coepit in illo malum hoc, quod septem abhinc annis in Provincia sustinuit, ex quo tamen in integrum iterum restitutus fuerat. Ità DEUS probat suos, et non nisi diu multumque probatos suscipere vult et admittere ad munus suorum Apostolorum! Est autem Pater ille, Carolus Cales Siculus, ab Admodum R. P. Nostro in Insulas Marianas deputatus, vix magnorum talentorum, et unus è primis Siciliae proceribus, quos equites vocant, magnae inter suos familiae et nominis, insignis quoque Societatis nostrae Benefactor, plurimis in Missiones arduas dispertitis millibus; et cùm [222] amplius jam non haberet, quod daret pro animarum salute, se ipsum pro eadem salute liberaliter obtulit, et vitam* et sanguinem pro iis profundere paratus. Ecce verus* JESU Socius* et dignus omnino vocari Christi discipulus*! Ut de aliis taceam, quorum ego minimus nec dignus vocari Apostolus, quia non electus, sed tantum substitutus.⁴⁰⁸ Hi omnes, unicum si excipias P. Italum Theophilum de Angelis, debilioris alioquin complexionis et valetudinis, prosperà adhuc, DEO sint laudes*, utuntur valetudine, variisque interea sese exercent studiis et laboribus ad munus hoc Apostolicum perquam idoneis; dat hic* Astronomiae operam, alius Geometriae, fabricant hi horologia, fundunt agnos illi, Medicinae studet P. Klein, alii intentis aliis. Et cui Augustinus? Totus est ille in soliloquiis.⁴⁰⁹

Unus etiam P. Austriacus, P. Adamus Gerstl videlicet, artis suae pictoriae insigne jam dedit specimen, depingendo Apelleâ manu quatuor Nostros Martyres, qui* pro Christi nomine et fide Catholica gloriosam Martyrii adepti sunt coronam in Marianis Insulis quinto enim in iisdem etiam passus ab alia multo rudiore* manu effigiatus jam extabat domi Nostros, et quia fortè nec omnium horum innotuerunt* nomina et Martyria, subjiciam uniuscujusque sub imagine factam subscriptionem, quod quia Hispanica, in Latino sonat ita:

V. P. Ludovicus de Medina Societatis JESU, natus Malagae, unus è fundatoribus Missionis in Insulis Marianis, et primus, qui in [223] illis ardentissimum zelum suum et Charitatem ferventissimam excrevit, ac demum in populo de Chao dicto sanguinem suam rigavit, ad magnum Catholicae fidei incrementum, lanceâ per pectus transverberatus* 29^a Januarii anno 1670, aetatis suae 33.

2^{dus}* V. P. Franciscus Ezquerria Societatis JESU, natus Manilae, ex insulis Philippinis in Marianas transiens plurimis perpressis* in iis laboribus et ad fidem Catholicam conversis, earundem quoque Superior existens, coronidem tandem Missionis praedicationisque* suae cum palma Martyrii imposuit, quando apud* gentem de Abi dictam frameâ caput ei divisum est 2^a Febr[uarii] anno 1671, aetatis* 31.

3us* V. P. Jacobus de S[an] Vitores Societatis JESU, Insularum Marianarum Apostolus, post labores perpressos plurimos atque aerumnas multa quoque animarum millia ad orthodoxam fidem in capite sauciatus 2^a Aprilis anno 1672, aetatis suae 44.

4^{tus}* V. P. Antonius de S. Basilio Societatis* Jesu, natus Cataniae in Sicilia, perfectissimum omnium virtutum exemplar et prototypon ferventissimusque insularum Marianarum apud populum de Upi Apostolus, ubi etiam postmodum post labores pene innumeros, praedicationem fidei morte* suâ gloriosâ et sanguine illustravit, lethali accepto vulnere in capite 27^a Janu[arii] 1676, aetat[is] 37.

5^{tu}s zelosus et charitativus Frater Petrus Diaz, Societatis JESU Hispanus*, sic multa pro fide animarumqve salute passus* in insulis Marianis ac tandem in Residentia de Cedetiam pro [224] ejusdem fidei defensione gloriosum agonem sustinuit 9^a Dec[embris] anno 1675.

Hi sunt viri Apostolici, hae gloriosae eorum mortes, in quorum labores succedere quia necdum digni sumus*; sufficiat interim in imagine depictos videre virtutes, ut non degeneremus à praecelsis cogitationibus* Patrum antecessorum et antesignanorum Nostrorum; in hoc certè jam multum ab illis degenerâsse videri possumus, quòd aetatis florem maximum vigoremqve virium optimum, quem illi inter labores Apostolicos, summae charitatis obsequia animarumqve conversiones assiduas, nos interea hic nihil agendo transigamus, praesertim verò, si longè adhuc divitius et prout non omnino improbabile, triennio integro hic commorari contingent. Nunquid et praeclarissimorum heroum victus in otio languere hebetariqve paulatim incipit? Quando interea inter acies et conflictus assiduos magis atqve magis acuitur, nobis autem operandi hic nullus patet campus, tum propter Hispanici idiomatis imperitiam, tum propter minimè necessariam nostri operam, cum ipsi sibi sufficient. Faxit* tantum DEUS, ut tempus istud*, quod jam hic in otio transigimus et sine fructu*, postmodum labore plurimo compensemus et cum manipulis plurimis fructum recuperemus.

Non incolimus jam amplius D. Xaverii et Indiae* Missionariorum Collegium, sed magnum S. Hermenegildi, atqve illud, nisi ad communem [225] refectionem obimus[?]*, mihi prae reliquis infeliciores haec translatio accidit; quando in ipso pene ingressu rerum mearum passus sum naufragium. Vix enim aliquod diebus in eo commoratus, de clara die ejusmodi cubiculi mei nactus sum hospitem, qui memet rebus meis pene omnibus spoliavit^a; concesseram ego de more ad consuetas O[mnium] S[anctorum] Litanias, horâ 2^a pomeridianâ haberi solitas in Ecclesia^b, et post eas ad tonstrinum vocatus comparueram, prius tamen bene obseratâ portâ appensaqve serâ; redux verò reseratam portam reperi, unco cui oppensa fuit* sera, violenter fracta et in conclavi ablatam valisiam cum reculis meis, quas utpote modò non ità necessarias et tanquam securiori loco reconditas* asservabam*, hinc quidquid scriptorum melioris lectionis*, medicinarum Pragâ seu ab Excellentissimo* D. Burgravio seu Medico seu Apothecario Pragensi, quidquid imaginum, quâ chartaceanem, quâ membraneam, quidquid crucum Hispanicarum Turribinarum, numismatum, agnorum, rosariorum, pecuniâ*, et liberalitate piorum in Provincia Mecaenatum comparatorum tam Monachii* quàm Genuae aut in Hispania, cum reculis^c aliis necessariis. Ablatum est totum, derelicti tantummodo libri aliquot, quas utpote usui quotidiano necessarias asservabam alibi, sunt autem isti: Breviarium, Diurnale, S. Scriptura, Bibliotheca Viri Apostolici P. Ardectuin, Soliloquia S. Augustini, epistolae S. Xaverii, usus Meditationum [226] et Thomas Kempensis*.

Sed nunquid amplius quid necessarium ad munus Apostolicum? Imò adhuc his^d caruit Magnus Indiarum Apostolus S.^e Xaverius, in hoc saltem aliquomodo^f similis illò ero! Videtur* me DEUS etiam hoc qualicunqve solatio^g et reculis istis humanâ industriâ comparatis privatim velle, ut in Illo solo^h spem meam* ponere, Illiqve me totum quantum confidere addiscam, quod colligo ex die quo id accedit, qui fuit* 14. Sept[embris], Exaltationi S. Crucis Sacerⁱ, ut absit mihi gloriari in alio, praeterquam in Cruce D[omini] N[ostri] J[esu] C[hristi] et in ea nudus nudum meum seqvar JESUM.⁴¹⁰ Illud tamen beneficii loco à fure*

^a omnibus spoliavit || spoliavit omnibus **excPrag**

^b Ecclesia || in Ecclesia dici solitas **excPrag**

^c reculis || recutis **N**

^d imò adhuc his || imo et his adhuc **excPrag**

^e S. || D. **excPrag**

^f saltem aliquomodo || aliquomodo saltem **excPrag**

^g solatio || solatiolo **excPrag**

^h Illo solo || solo DEO **excPrag**

ⁱ sacer || sacra **excPrag**

mihī praestiti reputo, quòd praeter enumeratos libros, quos hinc inde disjecerat, reliquerit etiam literas meas Natalitias, duplices à Seratu[!]*, et unas à Parocho, quas ex singulari instinctu extra valisiam observaveram; non fuerint licet hae adhuc necessariae, possunt tamen fortassis adhuc esse.

Multum hoc furtum* consternavit Collegiales omnes, ipsum praecipuè R. P. Rectorem, qui dicere auditus non esse factum quid simile, à quo stat Collegium, ipseque P. Minister lustravit undiqve cubiculum et portam visisque libris adhuc disjectis*, à nemine praeterquam à domestico id factum esse asseruit, qui noverit quàm optimè observare tempus et horam*, quo me alibi legitimè detentum fortè scivit. Suspicionem auget adhuc, quòd id non factum sub [227] Litaniis, quod factu fuisset facilius conveniculis omnibus ad recitandas OO. SS. Litanias, sed post illas primò, in praesentia P[atrum] aliquot in illo ambitu* degentium*, prout illud pro certò affirmat Pater aliquis, qui me finitis Litaniis in cubiculo quaesierat et illud clausum observatumque repererat, sed utùt sit, quandocunqve demum factum sit, ego rapinam bonorum meorum cum gaudio suscipio, sciens* meliorem me habere substantiam, fiducialius jam possum jactare super Dominum curam meam, Illi enim utpote pauper derelictus sum totus, jam oculi Ejus in me tanquam in magis pauperem magis etiam respicient. Et nunquid Dominus regit me ? Consequenter nihil mihi deerit.⁴¹¹

Sed haec privata nimis nova, veniamus ad magis publica. Frequentiores hic fiant* ignes missiles, plures paucioresve pro Festorum* solemnitate, sumptibus tum communibus, tum propriis cujuscunqve* Monasterii, templi eorundemque Mecaenatum. Incipiunt statim in ipso pervigilio, ad primas quasi Vesperas, repetentes* vesperi, expositis etiam circa turrim templi luminaribus, in ipsa vero festivitate sub ipsam jam auroram inchoant, repetunt iterum* in meridie et vesperi. Nec caruit suis ignibus Magnus Noster P. D[ivus] Ignatius, neque suis Magnus Augustinus, imò vix aliquod Festum, quod suis non exornaretur* ignibus; estque hic singularis Hispanorum erga Caelites cultus et devotio. [228]

Celebravimus nos in Ecclesia D[ivi] Hermenegildi dedicationem illius 31. Augusti, quae fuit feria quarta hebdomadae; habuitque haec dies ab aliis feriatis* in templo nostro caeteroquin nihil, praeterquam quod cum octava celebratum. Habuit autem hoc singulare festum SS. Nominis MARIAE quod in 17. Septembris incidit, celebratum namque cum Missa solenni, pontificante P. Praefecto templi, assistentibus tribus Coadjutoribus nostris, quorum duo agebant Acolythos (fuit unus Simon⁴¹² noster), tertius ferebat thuribulum cum navicula, in choro autem Sacerdoti respondentibus totumque Sacrum quasi choraliter decantantibus Nostris P[atribus] cum ipso etiam R. P. Rectore; fit hoc ex paupertate nimia, ob quam Musicos conducere non possunt pro Missa solenni, quod tamen ad lucrandas Indulgentias, quas illa die fabilaum[!] vocant, scilicet ut illi intersint, est necessaria. Apertae sunt rursus scholae hic 19ª ejusdem, frequentant etiam duo nostri Missionarii lectionem Theologicam, quorum unus primi anni, M[agister] videlicet Carolus Calvanese*, alter tertii, P. Theophilus* de Angelis, hic quidem pomeridianam tantum audit lectionem, eò quòd matutinam jam ante audiverit, non enim prout apud nos et alibi, quot annis una quaeque absolvitur materia, sed durat una quandoque etiam tribus annis ad libitum cujuslibet Professoris, tradunturque materiae* caeterae, quod interim tractandae privatim.

Hac die quoque [229] primarius Theologiae Professor in Cathedrali Ecclesia dictionem funebrem habuit, paucis abhinc diebus hic defuncto. Dixit ad auditorium* sanè copiosum, parvum* tamen respectu Ecclesiae, quae magnitudine vastitateque Vienensem S. Stephani si non superat, certè aequat*, quamvis pulchritudine, elegantia (salvo tamen meliorio iudicio) multis parasangis exundat*, ex omni parte per gradus templum conscenditur, interceditque inter hos et templum per amplum curritorium seu ambitus, ut undiqve liberrimè pateat aditus omnibus, neque à curribus aut rhedis, quas etiam hodie pene 50 numerare fuit, impediatur* aliquis. Turris templi etiam elegans, ità instructa, ut eqvo liceat eam conscendere. Canonicatus admodum celebris et quod hic in Hispania singulare summeque* laudabile, nullus sinè

Canonicatus, in quo non 4 personae et Canonici ejusmodi, quorum unus SS. Theologiae Doctor, Juris Canonici alter, Juris civilis tertius* et quartus Concionator; et sic quidem quantumvis nulla nobilitate praediti ad Canonicatum quemcunque habent aditum*. Quorum quoque proventorum* sint Canonicatus Hispanici, colligendum est ex Sevillano Archiepiscopo, qui hoc anno in magna annonae caritate veniet ad 300 millia aureorum. Conficit autem aureus Hispanicus nostratium medium Imperialem, non sufficit hoc tam amplum patrimonium bono Archiepiscopo ad sublevandos Hispalenses* pauperes, quorum[230] quodotidie prope 20 millia pane suo pascit, certa unicuique albi panis, quali et nos vescimur designata* portione, sex videlicet unciarum, pretium forte duorum nostratium crucigerorum. In tantum optimus hic Praesul* in pauperes liberalis* est et profusus, ut ipsam jam aggrediatur* suppellectilem* argenteam eamque aut oppignaret* aut dividat, tantum ut pauperibus*, quorum hic infinitus prope est numerus, succurat. Nunquid bonum opus operatur hic Sanctus Praesul, qui thesauros* Ecclesiae dat pauperibus.

Cum quibus pauperibus cogor et ego finem scribendi facere, et factus cum illis in Hispania quoque pauperior*, â Reverentia Vestra caeterisque omnibus id unice flagitans, ut et mihi de thesauris Ecclesiae quodotidie impertiri aliquid non graventur*, scientes quod facultates Ecclesiae, quas in ejusmodi pauperem dispergunt, in Caelestes thesauros manus pauperis* istius* deportare consueverunt.

Reverentiae Vestrae omniumque
Servus in Christo,
indignissimus Indiarum Missionarius,
Augustinus Strobach

Sevillae, 27^a Septembris anno 1678.

STR X

Sevillské pohřby, slavnosti a jiné veřejné události

Čeští misionáři nedostali již půl roku z Čech dosud žádný dopis. Podivují se nad tím. Stále čeká odpověď na dopis z Tridentu.

Musejí stále dlít v Seville, přestože touží po odjezdu do Indií.

Jednoho z nich dostihla ve 29 letech nemoc (úplavice) a smrt; byl to Rakušan Mathias Fischer. Průběh jeho choroby a léčba. Popis pohřbu: vystavení těla zesnulého, hudební doprovod a náboženské úkony, uložení těla do krypty. Jiný pohřeb, tentokrát v koleji Hybernů.

A „do třetice“ (*ut omne ad trinum perfectum sit*) další pohřeb, totiž popravených odsouzců (provinili se vraždou šlechtice). Jejich poprava, sejmutí ze šibenice a průvod s mrtvými těly na hřbitov. Průběh pohřbu. Na Strobacha udělalo dojem, že těla popravených do hrobu nesli šlechticové (*Cavalleri*); dva z nich několik dnů žádali po ulicích almužnu na budoucí pohřeb odsouzců; co zbývá po úhradě pohřbu, dostává v takovém případě vdova a děti.

Mor v Malaze a opatření proti jeho zavlečení do Sevilly: stráže u bran, cestovní pasy, kontroly komunikací v okolí města. Případ rodiny z Malagy, která tajně vnikla do Sevilly a byla odhalena. Promoce bakalářů sevillské univerzity a její oslavy.

Odhadovaný počet obyvatel Sevilly a jejich národnostní složení. Úvaha nad možností, že se sám nakazí a zemře. Španěl komolí jména cizinců.

Veselejší události. Oslava svátku P. Marie Vítězné u Dominikánů. Ohňostroj, světelná výzdoba chrámů, procesí. Uspořádání procesí, tanečníci, komické převelky, hudba a tanec, pořadí průvodu, nosítka se sochou a baldachýnem. Ohňostroje.

Druhého dne následoval svátek sv. Františka Borgii. Její průběh, účast arcibiskupa a provinciála SJ. Náklonnost arcibiskupa k SJ.

Slavnost filozofické fakulty zdejší univerzity. Závěrečné zkoušky a následná promoce bakalářů. Další průběh oslav, tradiční studentská graffiti.

Patrně budou zapojeni do obvyklých jezuitských duchovních prací a povinností, stejných jako vykonávají španělští jezuité. Změnili místo stravování. Udává novou adresu pro korespondenci.

[199]

Elapsum* jam propè annum medium, à qvo è Provincia Bohemiae nè vel unicas accepimus literulas; summe miramur omnes neqve satis capimus, qvomodo intra tantum temporis nulla adhuc ad nos pervenire potuerit littera, cùm Româ jam aliquoties ad ipsas etiam Sevillianas responsoriae advenerint, nos ad Tridentinas in Aprili adhuc datas* responsum exspectamus postis singulis. Itane lentus è Bohemia in Hispaniam transitus?

Illud quidem nos probè experti sumus et utinam non experiremur multo lentiozem* adhuc ex Hispania ad optatum nostrum terminum ultimum in Indiam, cujus vix aliqua semper[!] est intra triennium, sed et hi anni viderentur nobis pauculi prae amoris magnitudine, dummodo liceret tandem id assequi, qvò* vota etiamnum aspirant nostra. Compertum namqve compluries P[atribus] hujatibus, ubi aliquanto diutius in Hispania morari praestolariqve occasionem commeundi in Indias oportuit P[atribus] Missionariis Indicis vix medietatem eorum postmodum petiisse Indias morte prius in Hispania obitâ, et hujus jam inter nos ipsos factum esse initium vidimus proximè, ablato uno è nobis.

Placuit nempe Omnipotenti DEO Primitias sumere in nostrum aliquo, fuit is, seu potius* cecidit* haec fors super P. Mathiam Fischer Austriacum, opinione judicioqve omnium è nobis robustissimum, aetatis suae annum vix adhuc [200] attigerat* 29^{num} et hoc anno currente absolverat primò Cursum suum Theologicum, et jam etiam cursum vitae Missionisqve Apostolicae persolvit. Occasio mortis fuerat diarroea*, qvâ laboravit diebus aliquot, quae in dysenteriam degenerans octo dierum spatio in tantum bonum Patrem debilitavit atqve confecit, ut post omnem Medicorum aliquot in Consilium advocatorum curam, ternâ adhibita emissionem sanguinis è venis diversis de vita tandem conclamari coeptum. Qvare 20. hujus S[antissimo] Viatico munitus ad vesperum sub horam *ram*[?]* post caenam verò horâ circiter *usa*[?]* sacro inunctus oleo, et die postero, qvi fuit 11. ejusdem, hora 12. post meridiem in corona omnium comprecantium placidè obdormivit in Domino. Et qvia non potui non approbare piam hic et laudabilem consuetudinem aegris hic administrandi Sacramenta, placuit hic illum attexere.

Dato aeris campani domestici signo, actutum P[atres] F[ratres]qve* Ecclesiam adeunt, inde accepto in pyxide S[antissimo] Sacramento à templi Praefecto omnes procedunt ordine bini, et bini cereos accensos gestantes manibus in infirmi cubiculum, in via clarâ voce recitantes psalmum *Miserere* et *De profun[dis]*, praebitoqve SS. Sacramento infirmo revertuntur omnes suo ordine in Ecclesiam inter recitandum hymnum* Ambrosianum Augustinianumqve, uti et psalmum *Laudate Dominum in caelis*. Nunquid haec pia imitatuqve [201] dignissima est consuetudo? Sed nec forte ingrata erit consuetudo altera sepeliendi mortuos. Vix mortem obiit P. Matthias, in templo pulsatum, qvi pulsus ad ipsam usqve noctem perduravit et manè rursus finitâ meditatione inchoatus, neqve finitus citius qvàm corpus cryptae fuisset impositum. Altaria templi omnia, in medio templi erectus pes altus ad unam spitamam nigro panno vestitus, collocata circum circa candelabra pro facibus sex et pro candelis octo, omnes è cera virgine. Post *connam*[?]* matutinam ad signum campanum omnibus Nostris è variis Collegiis Domoqve Professa huc invitatis convenientibus, omnes et P[atres] et F[ratres] super pelliceis induti cereos accensos gestantes* manibus, funus in hunc modum deduxerunt: Depositum jacebat corpus defuncti in Congregatione in tumba media supernè apertâ, itâ ut totus videri potuerit, indutus super Religiosam vestem albâ stolâ manipulo, qvasi sacrificaturus superimpositâ casulâ; manus tenebat elevatos alligato ad eas calice, et in capite gestans qvadratum. Itâ jacebat spectandus ab omnibus, et itâ elatus factâ

prius à Musicis symphoniâ aliquâ. Praecesserat cum umbella nigra (nostrate multo angustiore longioreqve) Frater noster Simon⁴¹³, subseqvebantur F[ratres] alii ac P[atres], linteati omnes cum accensis cereis, et psalmum *Miserere* intonabant; post illos ferebatur corpus à duodecim Nostris Patribus [202] Missionariis palliatis (quod ultimum charitatis obsequium et ego illi praestiteram) et sic processum circa Scholarum arcam ad Ecclesiam Nostram, ibi deposito corpore super pedem praememoratum in tumba media supernè aperta nullo alio supposito feretro et Nostris utrinque considentibus decantatus à Musicis nocturnus unus cum lectionibus, ita quidem, ut psalmi cum Antiphonis dicerentur choraliter; lectio prima et sponsoria cum vocibus omnibus et instrumentis Musicis; lectio secunda et tertia ab uno Ecclesiastico per meras coloraturas modo planè tonoqve extraordinario; finito nocturno cantatum sacrum à P. Praefecto templi assistentibus nostris P[atribus] et F[ratribus], post quod peractae caerimoniae reliquae et corpus cryptae impositum, dempta etiam illâ tumbâ mediâ calice et casula; reliquo apparatu toto relictis. Duravit hic processus funeris duabus prope horis et jam requiescit ibi* benedictione, interpellaturus pro nobis apud DEUM, patronum et advocatum nostrum acturus in caelis causae nostrae Missionisqve Apostolicae, quem non licuit habere in terris Socium Coadiutorem. Et hic mos est sepeliendi nostros mortuos in Fratibus, prout die subsequenti in Hybernorum Collegio videre erat; illud singulare, quod in palliis sepeliantur et quia pauperrimum* est illud Collegium, nec advocati sunt externi Musici, sed Nostris tantum nocturnum unum cum lectionibus decantârunt, et illo [203] decantato reliquisqve caerimoniis consuetis persolutis corpus terrae mandârunt sine omni tumba, pallio antè complicato terra super eum injecta; et sic requiescit à laboribus suis.

Et ut omne trinum perfectum sit, tertium etiam adnecto funus et modum sepeliendi reos, hîc 16tâ ejusdem in furcam actos*. Fuerunt hi fratres duo idèò supplicio affecti, quod Cavallerum quendam occidissent. Erectum est in medio fori patibulum* è trabibus*, funibus tantum compaginatum, deducti ad illud in ipso meridie ab uno Patre Missionario celeberrimo, ab iisdem reis petito, et idcirco ex Missione sua huc advocato. Suspensi in cappa alba, qualis apud nos disciplinantium esse consuevit, hora pomeridiana circiter quarta è patibulo depositi et quisque suo superimpositus feretro eleganti undiqve cancellato pannoqve investito caeruleo; ad hos jam sic depositos longus procedebat P[atrum] Franciscanorum primi ordinis numerus. Ducentas quippe personas amplissimum eorundem hic numerat* Coenobium et ibi utrinque stantes accensis cereis pro iisdem parentârunt; his successit Clerus cum Musicis consuetas persolventes preces, et cantus et tandem hoc* ordine processum est; praelatum labarum unum inter faces duodecim virides*, subsecuta tota quasi Cavalleria Hispanensis maximo sane numero cereos virides praegrandes gestantes manibus; hos seqvebatur Clerus cum Musicis et tandem unusquisque à Cavalleriis[!] delatus ad sacellum, seu potius Ecclesiam S[ancitissimi] [204] Sacramenti Cathedrali Ecclesiae adjunctam. Ibi deposito utriusque corpore in templi medio, dictoqve à Clero et Musicis, nocturno una* cum lectionibus reliquisqve pro more peractis, è templo elati ad ejusdem templi caemeterium perquam angustum* ibiqve honorifice sepulti, factumqve sic saltem sepulchrum eorum gloriosum, quorum mors fuit nimis quàm ignominiosa, illud prae caeteris me et alios plures in admirationem rapuit, praeter sedecim illos Cavalleros omnino perillustres reorum istorum corpora ad sepulchrum deferentes, duos alios Cavalleros magni nominis pro iisdem diebus aliquot videre mendicantes; obibant hi vicos fere omnes et plateas, praesertim ubi major affluxus hominum, manibus gestantes scutellam, supplicando pro iis eorundemqve exequiis eleemosynam, quod postmodum peractis exequiis superest, erogatur uxori et prolibus*, si quae sunt.

Et quid ego interea in tertias mortes[!], numquid ad longè acerbiorum pro fide animarumqve salute subeundam me excito et animo? Quid si me alia exspectare in Hispania? Peste jam fati vicinâ nobis Malagâ videlicet quindecim circiter levcis à nobis distante, multum jam grassante nec inanis omnino hic timor est neqve frustranea, quae adhibentur*

undique custodia et tutela. ad ipsas civitatis portas stant semper duo ex honorationibus baculos in* modum* crucis difigentes in terra, nè ullus ingredi possit aut egredi, [205] nisi prius bene examinatus, neque ullus egredi permittitur secularis saltem, nisi scheda prius exhibita, nec hoc satis constituti insuper 40 equites, qui uno ab urbe miliari vias omnes perlustrant* investigantes omnes, unde et quo quisque viatorum tendat, num è loco suspecto sit necne. Contigit, ut una pene familia Malagâ huc Seviliam se transtulerit, ingressi jam etiam urbem et domum incolentes, sed proditi ideoque exesse ex urbe et foris quarantenam facere, combustis eorum rebus vestibibus quod quid secum attulerant, jam quoque instituta* semel hic supplicatione et prece ad malum istud hinc avertendum; apponitur à nobis etiam in ordinariis O[mnium] S[anctorum] Lytaniis semper oratio illa pro* peste avertenda.

Avertat DEUS tam grande malum et urbe hâc maxima valdeque populosa! In qua trecenta dicuntur degere hominum millia, solorum Gallorum viginti millia et amplius feruntur esse millia Eg[?]*, emensi* sunt* octo millia, ipsorum etiam Anglorum millia aliquot demto tamen Religionis, eorum exercitio profecto in tanto populo accedente insuper grandi malo famis quàm facilè* est nasci malum alterum, pestem videlicet digna verè compassione, et quae quotidie DEO in precibus* commendetur Hispania, quae triplici laborat malo: peste, fame, bello*!

Et quid si quem terra Bohema rejecit, Hispana terra caperet? Quid si et nos incideremus in has DEI manus? Certe* Augustini nihil omnino refert, humine in terra [206] qualicunque putrescat, an sublimè, dummodo* in causa DEI, fide animarumque salute. Illud solatio* omnibus nobis Missionariis hâc morientibus esse potest, in duabus ad minimum parentari Provinciis, imprimis in Hispania hoc nomine Baetica, in qua sumus, in Philipinis, ad quas pertinemus, et ubi quidem pro more loci pro quolibet duplex persolvitur Missae Sacrificium p[- *]vat ex pro Patre Fischer, uti jam significabitur; et nec nostra, è qua egressi sumus Provincia, ita omnium nostrum oblita, ut non etiam illorum meminerit in suis SS. Sacrificiis et praecibus[!], ubi eos mutuos intellexerit, quod quidem ex suffragiis Româ mitti solitis difficulter intelligent, nisi à Nostrorum è Provincia aliquo fuerit significatum, nimium enim quantum mutila et defectiva fiunt hic nomina nostra Germanica, ita ut in ipso loco, in quo pie abiit P. Fischer, in Sacristia jam vocatus sit et scriptus Fisch. Quid fiet si per plures scriptores transeat nomen istud? Sed licet omnes etiam in Provincia nostra obliviscerentur, nostri DEUS certe nunquam obliviscetur, propter quem et cujus causâ eandem deseruimus, DEI gloriam animarumque salutem et in altero mundo propagaturi*.

Hactenus nova tristia, nunc ad alia laetiora veniamus. Festivitas B. Virginis de Victoria primâ Dominicâ Octobris⁴¹⁴ magna cum solennitate celebrata est à PP. Dominicanis, praecipue in templo eorum Monasterioque primario, [207] in quo et vigent studia omnia Humanistica. Pridie auditi ignes missiles plurime è diversis eorundem Coenobiis, turrets omnes ac tecta* templorum plena omnia luminaribus; ipso die instituta processio, in praefato Monasterio primario sub horam stam[?]*pomeridianam, quae ducta tantum per ejusdem Monasterii ambitus, hoc ordine procedebant comice induti 10 tripudiantes toti, saltitantesque ubique quâ ibant, perstreptentes lignellis illis alias jam descriptis, nolulis, quae è vestibibus dependebant undius*^a mirè personantibus; hos seqvebatur longus Cavallerorum ordo, grandes ferentes cereos virgines, hoc novus clauderat psallentium ordo virorum simul et mulierum, comicè itidem, sed elegantius in mero auro argentoque vestitorum, numero octo, larvati omnes procedebant, semper vir junctus mulieri ejusdem coloris et ornatus; viri quidem manibus* pulsantes citharas et fides varias, faeminae verò lignellis perstreptentes; gyabant autem se omnes, et artificiosius prioribus quocunque incedebant tripudiantes ad modulos musicos.^b Post istos venere musici vocum omnium et post illos secuta umbella, quam

^a undique[?] ubivis[?]

^b post musicos sequuntur (quae eadem forma graphica reddo atque in ms. stat): Missionario celebrimo, ab iisdem reis petito, et idcirco è Missione sua huc advocato suspensi in cappa alba, quali. cui in margine paginae

sequebantur Religiosi illius ordinis, 50 ferè paria tandem Domini faces gestantes manibus copioso numero ante et post B[eatae] V[irginis] statuam perquam magnificam, et in grandesa Hispanica collocatam super feretrum undiqve tectum, ut* à nemine ferri videretur. Ferebatur haec* statua sub baldachino, qvò octo PP. Domini[cani] sus[208]tentabant. B. Virginem comitabatur Pontificans cum suis Ministris et devotus faemineus sexus, eundo per ambitus; et processione totâ resonabant ubiqve pyroboli, ignes missiles, maximè in templi atrio, erecto ad id artefacto aliqvo è variis circulis opere pyrotechnico* confectis, qvò accensum transeuntem Beatam Virginem ignibus missilibus salutavit ut plurimum, ut et applausit.

Solennitatem hanc B. Virginis sequebatur die altero nostra B[eati] Franc[isci] Borgiae solennitas peropportunè ego Domum Professam adii ad salutandum hunc S. Patronum nostrum eo ipso tempore, qvo ipse loci Archiepiscopus eundem salutaturus advenit sub horam* stam[?]*pomeridiam, recta templum petiit, nostris aliqvot Patribus (inter qvos et ego cum meo Socio palliati) cum ipso Reverendo Patre Provinciali simpliciter sine omni veste domestica eum deducentibus. In templo primum aram D[ivi] Borgiae adiit, coram qua cor suum humi prostratus effudit, nullo supposito pulvillo, inde ad aras alias D[ivi] Xaverii S[ancti] Patris Nostri conversus idem factitabat, defixis* in nudam* terram poplitibus, peractaque devotione suâ colloqvium in eodem templo cum Reverendo Patre Provinciali caeterisque iniit perquam familiare; nobis inde discedentibus colligere licet inde affectum magnum, qvem tenet Praesul optimus erga* Societatem nostram, si non aliunde* jam constaret manifestiùs, ex ipso scilicet novo S[ancti] P[atris] N[ostri] Sacro per illum procurato, pro qvo etiam idcirco per totam Societatem indicta fuère [209] suffragia, videlicet pro Ambrosio Spinola. Cur id nomen est? Multum etiamnum agitur per eum pro canonizatione Nostri P. Spinolae, de cujus familia et ipse est. Det DEUS plures ejusmodi Praelatos atqve Episcopos!

8^{vâ} hujus aliam celebritatem habuit Universitas, seù potius facultas Philosophica, promotionem nimirum Baccalaureorum* Philosophiae, qvos hîc Cavalleros vocitant, peracta in hunc modum: horâ tertia pomeridianâ praemisso prius examine privato in triplici facultate Philosophica, nostrorum Dominicanorum et externorum denovo examinati publice in Universitate, qvam externi terrent, vix unus alterve syllogismus propositus et jam qvoqve finiebatur examen. Qvo finito tubicines ad portam praestolantes duo[?] tubis lausum dederunt, omnium 28 persoluto examine jamjam ritè* examinati approbatique vicina* adierunt Scholam et unus post alterum conscendens cathedram factum se Baccalaureum* seu Cavallerum proclamabat, pueris qvi illis aderant et reliqvis applaudentibus cum festivis acclamationibus et propriis et alienis verba*: „Vivant Cavalleri Sevillenses!“ Neqve hic applausus cum die finem fecit, sed duravit ad ipsum noctis medium, ad ipsas praesertim Nostrorum* fenestras et Professori suo et sibi invicem applaudendo. Circumeunt qvoqve occasione istâ et similibus et in domorum parietibus, praesertim Scholarum, Collegii etc. colore rubro depingunt Professoris nomen apposito supernè Victor itâ efformato N*. Hinc et Schola[210]rum et Collegii aliarumqve vicinarum domum parietes pleni picturis ejusmodi: I R*. Celebravit etiam haec Universitas promotionem anniversariam initio* anni fieri solitam 18. hujus, qvae qvomodo instituta ignoro.

Caeterum expectamus hâc posta ordinationem aliqvam ad Collegia hujus Provinciae, ita namqve ab Admodum Reverendo Patre nostro Româ scriptum ad R. P. Provinciale hujus Provinciae, ut nos ad consveta Societatis munia in Collegiis applicet, qvò et acceptaverat statim, id tantùm à nobis expetens, ut quisqve sibi significet, qvae aura[!]^a cujusqve complexioni accommoda; nos è Provincia Bohemiae indifferentes nos obtulimus ad auram[!]^b

sub signo + additum: Gleichgehalten dem Original, indem nicht zu unterscheiden, was als unterstrichen und was als durchstrichen zu gelten hat. *omnia haec e lapsu calami evenisse aestimo*

^a cura[?]

^b curam[?]

qvamcunqve. Interea tamen responsi loci exspectare jussi, nescio* qvibus intervenientibus difficultatibus et impedimentis, non* amplius jam nos adimus mensae* in privato Missionariorum Collegio; sed communem in Collegio S. Hermenegildi ad solutionem tamen Procuratoris nostri pendenda quot diebus prose[?]* et socio, nobisque 27 ducatos nostrates duos, et nos cras ad villam suburbanam à R. Patre Rectore cum toto Collegio ibi tractandi mutati sumus. Si interea de me nova acciderit ordinatio ut aliò migrem, literas suas R[everenti]a Vestra dirigat Seviliam ad Procuratorem nostrum Petrum Espinar, licèt enim omnes dispensi fuerimus in Collegia, F. tamen Simon cum eodem permanebit Seviliae, qvi datâ occasione ad me transmitti facient.

Interea me meaqve exercitia [qv*]ae hâc septimanâ probabiliter inchoabimus, Reverentiae Vestrae Sacrificiis caeterorumqve omnium, qvos peramanter saluto semper commendo.

Seviliae, 21. Octobris 1678.

Reverentiae Vestrae
Servus in Christo et indignissimus Indiarum Missionarius,
A[ugustinus] S[trobach]

STR XI

Události veřejného života v Seville (listopad 1678)

Popis náboženských a společenských událostí v Seville v listopadu 1678.

23. listopadu: Oslavy svátku sv. Klementa a uctění památky krále sv. Ferdinanda, jenž vyhnal Maury ze Sevilly. Popis procesí.

24. listopadu: studentské oslavy.

30. listopadu: Inkviziční proces v sevillské katedrále. Jeho průběh, obvinění, tresty, následující průvod městem.

[165]

Pax Christi.

À proxima eâqve* jam 17ma qvam Reverentiae Vestrae 25ta[!]⁴¹⁵ Octo[bris] transmisi epistola haec* interea observatu digna occurrerunt.

Placet prae reliqvis mihi semper Hispanorum erga B. Virginem devotio, praesertim qvando ad signum salutationis Angelicae suis temporibus in omnibus Ecclesiis unanimiter dari solitum, omnes viri aeqvè ac faeminae, magni et parvi, statim ut pulsum audiunt, in genua procumbunt salutaturi Virginem ubicunqve demùm locorum sint, seu in foro publico, platea aut alibi, prout ipsemet magnâ mei aedificatione vidi, et ubiqve fieri optavi.

23^{tia} Novembris, qvâ fuit solennitas D[ivi] Clementis, hic valde celebris ob solennem à S[ancto] Rege Ferdinando⁴¹⁶ contra Mauros obtentam* victoriam, qvando illos ex Hispania universa, praesertim hodie Sevilâ seu Hispali, qvam 800 jam annis* possederant, gloriosè expulit Sanctus hic Rex Hispaniae; instituitur quotannis supplicatio, ex Cathedrali Ecclesia hoc ordine persolutis Divinis aditur Sacellum B[eati] Ferdinandi elegans, ubi Sancti illius Sacrae reliqviae arculis inclusae auro argenteis, cum ejusdem ense et vexillo, publicae venerationi expositae; acceptis ergo sacris reliqviis proceditur, praeferuntur umbellae nostris et longiores et angustiores cum crucibus argenteis, colore festivitati accommodo; 25 has sequentur Clerici copiosi et Musici, hos Canonici in pluvialibus rubris elegantibus 63, inter

qvos defertur vexillum [166] S. Hujus Regis, ensis verò ab ejusdem Gubernatore utroque grandi catenâ aureâ baltei loco exornato, sacrae verò reliquiae ipsius Sancti deferuntur à Canonicis* inter sex grandia candelabra argentea; has S[anctas] reliquias comitatur Archiepiscopus sine tiara et pedo, solo indutus pluviali et pileo in* capite. Praefertur autem pedum ab uno Clericorum, qvòd in supremitate tenet crucem Hispanicam in signum Patriarchalis Ecclesiae, qvalis est hic; tandem supplicationem claudunt Cavalleri, et civitatis* insignia, scepra duo argentea.

24^{la} ejusdem, in vigilia scilicet S. Catharinae, majores studiosi nostri omnes in armis steterunt die integrâ, nec qvidem ad prandium domum concedentes. Causa fuit solennitas studiosorum ad S. Thomam PP. Dominicanorum, qvi Professore Logicae honoraturi ejusdem nomen sub schemate Victor parietibus et balvis[?]* domorum inscripturi egressi sunt; qvia autem una qvaeqve Facultas suum habet territorium*, intra qvòd illud facere, neqve illud transgredi* liceat, nostri Studiosi timentes, nè suos fortè transgrediantur limites et in alienum involent territorium, armati custodiunt atrium et forum nostrum, quisqve suo armatus pugione, gladio aut ense, manu alterâ umbonem tenens, si tota die excubias* agit.

30ma verò ejusdem, in festo ipso S. Andreae, alius hic habitus actus publicus et judicialis processus Sanctae Inquisitionis, qvi duravit die integro. [167] Manè statim sub horam octavam* incipiendo, qvo tempore rei è domo Inquisitionis egressi, ad templum D[ivi] Pauli PP. Dominicanorum ducti, inchoata interim Missâ ab uno è PP. Dominicanis, dictusqve solummodo introitus cum gloria, post qvòd ab altari secedens, in apparamentis suis ad latus altaris in sella se collocavit* tectum deinde altare majus et crucifixus supremusqve Inquisitor pluviali* indutus accessit judicium cum tribus Assistentibus aliis, mensulam scilicet*, cui omnes qvatuor assederant, rei ingressi Ecclesiam, locum suum, Beatrum videlicet, in qvo triplici ordine subsellia, subierunt omnes numero 31, è qvibus faeminae septem, viri omnes rasi et faeminae in albis velis circa caput. Inter illos vir unus et mulier comparebant turriti, turrim è charta cassata picta, sesquiulnaris altitudinis in capite gestantes, signum qvòd et ille duabus junctus fuerit uxoribus, et illa duobus maritis, ceteri veste, qvam paenitentiae vocant, utrimqve cruce signatani[?]* induti; videre fuit etiam inter illos statuas duas vestitas Hispanicè mortuos duos in carcere repraesentantes, una qvidem ex illis pertica insistens ex alto eminebat, altera vero in humili collocata, et penes eam* arcula cum defuncti ossibus; hic enim tertium[!] jam reus nec in morte qvidem resipuit, idcirco cremandus cum ossibus suis; alter verò Medicinae Doctor Seville judaizare deprehensus, [168] in morte tamen facti paenitere*, qvia autem judicialiter absolutus non fuit, sistere hîc statuam illius oportuit. Sic ergo constitutis omnibus inceptus processus juridicus seu lectae sententiae unicuiqve seorsim è cathedris duabus templi, qvas templum habet sibi oppositas, et ille qvidem, cujus processus legebatur et sententia, de subsellio suo descendens ad Beatrum, scabello editiori insistebat, versâ ad Notarium facie humiliter suam audiens sententiam, et sic à primo ad ultimum factum, omnibus coram refertissimo populo. Duo in faeminis accidere singularia, qvòd una turrita videlicet suum processum audiens deliquium passa, et altera mortem mariti sui supra nominati Medici audiens, cujus penitus ignara, licet ambo incarcerati, non tamen in eodem carcere, in voces eruperit et ejulatus rei, nisi ab assistentibus faeminis obstructione oris cohiberi potuerit, coepit hic, prout superius facta mentio, judaizare in nonnullis et hujus criminis praeter turritos ceteri omnes deprehensi rei, qvorum aliqui in circumcissione, alii in aliis legis Mosaicae ritibus et consuetudinibus superstitiosi extiterunt; fuerunt inter illos aliqui Seville multum nominati et celebres.

Perlectis ergo processibus lectisque omnium sententiis è Beatro[!] ^a suo descendentes rei, tribunal sacrum* Beatrum nimirum aliud, in qvo sub baldachino SS. crux media inter sceptrum et gladium, cum in[169]scriptione Exurge Domine, et judica causam tuam et SS.

^a *hic et passim theatro*[?]

videbantur Evangelia, coram quo tribunali Divino omnes, defixis in terram poplitibus, suam abjurârunt de nomine omnes perfidiam et haeresim, quo juramento facto supremus Inqvisitor pluviali indutus in sella considens* solennem absolutionis à censuris et excommunicationibus pronuntiavit formulam. Intonatus postmodum à PP. Dominicanis psalmus Miserere, sub quo distributae Religiosis et Clericis virgulae, quibus reos per totum psalmum verberârunt supra eorum capita, detectum dein altare majus et ipsa SS. crux, in qua haec erat superscriptio: In hoc signo vinces. Sacerdos etiam manè Missam inchoans usque ad Gloria reliquum ad finem usque persolvit, reis de genibus illam audientibus, quâ finitâ templum egressi, in domum Inqvisitionis reducti iterum, praecedentibus luminaribus et umbellâ nigrâ*, Clericis et Notariis S. Inqvisitionis, qui reos in medio compunctos totos et corde contrito humiliatoque incedentes deducebat. Secuti sunt reos Inqvisitores Sacrae fidei, suum quisque habens caudarium. Reditum jam sic ad ipsas tenebras, horâ post quintâ dimidia; extra fores Ecclesiae, prout et in ipsa via, quâ reis eundum erat, utrimque toto die excubabant Hispani milites armati. Die verò sequenti aliquorum sententiae executioni jam et mandatae, per publicam virgidemiam, aliorum durat longiori adhuc carcere, aliorum confiscatione bonorum, exilio, poenisque variis pro uniuscujusque culpa atque delicto.

Sevillae, 6. Decembris 1678.

Sed dg tg?U*^a

STR XII

Náboženské slavnosti a oslavy vánoc v Seville

V minulém dopise (ze 6. prosince 1678) končil líčením slavnosti sv. Františka Xaverského. Po ní následovaly další oslavy, především Neposkvrněného početí P. Marie. Je to zde oblíbený svátek provázený „ohní“ (slavnostní osvětlení). Průběh svátečního dne: tanečníci za doprovodu bubnu a kastanět, alegorický průvod Múz a jejich doprovodu; hudební doprovod, kostýmy v průvodu. Následují insignie (*umbellae*) sevillských farností, průvod duchovních, hudebníků a kanovníků, jejich oděv, pochodně. Po nich byly nesený svaté relikvie v doprovodu kněžích, šlechticů a úředníků; poté šel průvod zbožných žen a panen.

Procesí došlo ke kapli Neposkvrněného početí P. Marie. Zdejší oltář a jeho výzdoba. Zde sloužena slavnostní mše za hudebního doprovodu. Zvláštnosti obřadu oproti českým zvyklostem. Zdejší oblíbený kazatel, jezuita Escudero, který přitáhl davy lidí, i samotného arcibiskupa. Escudero má dar výřečnosti a pochází z Kanárských ostrovů.

Rozvrh bohoslužeb během osmidenní slavnosti Neposkvrněného početí P. Marie. Samostatné oslavy následovaly i v koleji sv. Hermenegilda, kde Strobach bydlí; zdejší výzdoba oltáře. Oslavy jezuitů financovala jistá mecenáška.

14. prosince se se v jezuitském kostele konalo slavnostní sv. přijímání studentů. Průběh této události, již se účastní 300 mladíků a která probíhá každoročně. Vyšší třídy škol mohou jít k přijímání kdykoli dle své libosti, čtyři třídy humanitních studií dodržují pevný rozvrh: první neděli zahajuje rétorika, druhou pokračuje nejvyšší třída gramatiky, třetí střední třída gramatiky, čtvrtou nejnižší třída gramatiky.

Další zdejší oblíbená mariánská slavnost (*festum Expectationis Partus Beatae Virginis*) proběhla letos 19. prosince.

21. prosince: smrt jezuity Equivela. Čas smrti; zaměstnání zesnulého (*praefectus studiorum*).

23. prosince byl pohřben za účasti jezuitů i jiných osob, které ho znaly. Tělo nesli nejvýznamější mužové zdejší provincie: provinciál, rektor koleje aj. Mši sloužil významný profesor teologie.

Oslavy Vánoc. Vzájemná blahopřání v předvečer Božího hodu, lidé se zde mají ve zvyku navštěvovat a přát si vše nejlepší, ulice jsou i v noci plné vozů. Noční mše s hudebním doprovodem. Počet vánočních mší ve Španělsku v porovnání s „Německem“. Na rozdíl od Německa se zde po přijímání již nepije víno a tím se předchází opilosti.

^a Post Sed sequuntur signa quaedam illegibilia, fortasse A. S.[?]

Misionáři vybudovali s kapli své koleje jesličky, na jejichž vzniku měl velký podíl malíř Gerstl. Misionáři u jesliček v průběhu vánoc zpívali a hráli na hudební nástroje. Úspěšné umělecké vystoupení jednoho španělského bratra.

V noviciátu byly vztyčeny proslulé jesličky, na které se chodí dívat i biskup. I Strobach si je šel prohlédnout: doslova dýchaly životem a pohybem [patrně šlo o mechanický betlém s figurkami, které vykonávaly nejrůznější pohyby]. Jinak zde není zvykem v kostelech stavět jesličky a místo toho se oltáře zaplňují figurkami Ježíška, nejrůznějším způsobem oblečených. Druhy odění těchto sošek. Svíce v sevillské katedrále. Kdyby nemusel zpívat v koleji, šel by na oslavy do katedrály, která byla celá slavnostně nasvícena.

Radostné svátky zakončila smutná událost: smrt v noviciátu 28. prosince. Zúčastnili se pohřbu novice; pohřební oděv zesnulého a opatření urychlující rozklad mrtvého těla.

Přeje adresátovi vše nejlepší do nového roku. Přelom roku byl završen další oslavou (*festivitas SS. Nostrī Jesu*) v profesním domě, jichž se zúčastnilo množství jezuitů ze všech sevillských Domů. Průběh oslavy, kázal opět výše zmíněný P. Escudero. Strobach se nemohl zúčastnit. Na Tři krále se chystají k obnově slibů.

[Postskriptum:] Slyšel, že vyhořela většina Hlohova, nedotčena zůstala jezuitská kolej a kostel. V Seville se ochladilo, rána zdobí jinovatka. „Kéž se Španělé musí častěji ohřívát modlitbou!“

[269]

Pax Christi.

Finiveram nuperam 6. Decembris à me missam epistolam cum magna magni Indiarum Apostoli Divi Xaverii Solennitate*; hanc major Reginae* Apostolorum, Divae* Virginis Mariae secuta est; praecessit solennis Filii hujus Virginis et Patris Nostrī festivitas, de longae[!] Solemnios*^a Matris ejusdem; et omnium nostrum secuta est festivitas, Immaculatae nempe Virginis et DEI Genitricis Mariae⁴¹⁷. Haec festivitas, qvemadmodum Hispanis prae caeteris est singularis, ità singulari omnino Solennitate ab iis qvoqve celebrata est; et inprimis quidem pridianis Vesperis qvàm solennissimis, ignibus dein penè continuis toto pervigilio et festo ipso, praesertim ad tenebras perdurantibus. Imò tota pene Sevilla in ignibus esse ad in flammis abiisse dici poterat, qvando unaqvaeqvae ferè* domus suis illustrata ignibus et lampadibus apparebat. Ipsà verò augustissimâ die Virginis DEIparae Sine Labe Conceptae solennissima intra templi ambitus supplicatione; initium fecerunt saltatores varii, ii in tres praecipuè divisi classes et ordines; in primo quidem ordine numerabantur octo nobis et campanulis* abundè instructi, qvae inter saltandum mirum quantum personuerunt; secundum ordinem praecedebat tympanista, qvem alii octo ad pulsum tympani saltu prosequabantur, castanetas gestantes manibus; in tertio ordine novem qvasi Musae suam tenuerunt chorum, suo unaqvaeqvae* [270] juncto* paranymphe*; hi quidem manibus pulsabant fides aut cytharas, illae verò castanetis perstrepebant*, larvati omnes viri, aeqvè ac faeminae, qvâ aureis, qvâ argenteis induti omnes vestibus, et viri quidem in capite gestabant pileos plumis aut ligulis undiqve ornatos; faeminae verò ornatu alio ex plumis aut ligulis intebant[?]* in capite; hi ergo omnes in tympano ad choro cum jucunditate Conceptionem B[ea]t[ae] Mariae celebrantes, initium* dederunt huic* supplicationi; quos sequabantur Parochiarum Sevillensium 25 insignia seu umbellae; has Clerus, Musici et Canonici magno numero, Clerici quidem, in superpelliceis tantum, Canonici verò etiam pluvialibus albis elegantibus, inter quos decem etiam* Aphaebuli[!], Hyspanicè in albis elegantes vestiti; et ferebantur faces in candelabris grandibus argenteis et post illas Sanctissimae Reliquiae, qvas comitatus Pontificans, Gavaleri et Magistratus insigniae; demum devotus faemineus sexus et inter illum 24 Virgines, ex certa fundatione dotandae: veniunt pro una centum patagones pro vestitu et rebus omnibus cogunturqve hodiernae interesse supplicationi.

Itum sic ad magnificum sanè Divae V[irginis] Sine Labe Conceptae* Sacellum et postmodum ad Aram* summam, qvae mirum in modum tota qvanta exornata SS. Reliquiis et

^a solemnus[?] solemnitas[?]

illustrâta luminaribus; et ut rudem* aliquam Arae hujus repraesentem idaeam; per gradus decem, quibus ex choro ad aram summam ascenditur, [271] pulchro sanè spectaculo, videre fuit utrinque sex altaria cum gradibus ascendentiâ* et supra aram ipsam alio rursus altariola, omnia pulchris exornata* frontalibus et mappis et supra illa majora et minora facibus et candelis illustrata omnia, quae prae multitudine nè numerari* quidem potuerunt. In altaris medio eminebat grandis statua Divae V[irginis] Sine Labi Conceptae et supra illam loco valde* edito ipsum Augustissimum Sacramentum; ubi ergo ad Aram summam perventum est, solennis habita Missa, Musicis singulari vocum modulamine concinentibus. Illud in Missa solenni singulare hic, quòd Epistola et Evangelium à Diacono et Subdiacono non prout apud nos ad altare, sed ex templi cathedris è diametro sibi oppositis decantentur; singularem* quoque Majestatem addit ejusmodi Solennitatibus chorus Canonicorum, qui et simul Musicorum* in templi medio constitutus, ex quo deorsum usque semper procedunt ordine et pompâ maximâ, prout et Diaconus Evangelium cantaturus ab Ara summa, commitantibus duobus Dalmaticis et aliis cum candelabris grandibus argenteis unoque cum sceptro praesente* ad chorum vadit, benedictionem et Archiepiscopo petiturus; idem facit etiam Verbi Divini praeco, qui decantato à Diacono Evangelio* dictionem suam orditur, quae hic semper habetur inter Missarum solennia, et hodie quidem habita ab uno ex Canonicis ad refectum sanè populum, [272] diebus aliis verò per octavam B. Virginis, à variis ad eam invitatis plausum tulit prae caeteris noster è Domo Professa Ecclesiastes Celeberrimus, cui P. Escudero nomen; dixit hic die intra octavam tertia, id est die Sabathi in ipsa octava S. F[rancisci] Xaverii (fortè et Divus Xaverius à nostro in hac eadem Ecclesia vis quoque intra octavam suam honoraretur) et licet hic dies ferialis tantùm fuerit et laborum, percrescente famâ Patrem Escuterum dicturum ad populum tantus hominum* affluxus factus est quâ Religiosorum, quâ secularium, ut populum copiosum diei Dominicae longè superârît. Interfuit illi ipsemet* Archiepiscopus mireque sibi in eam complacuisse visus est, habet hic vir talentum dicendi* speciale; ex Canarinis Insulis, quas nos (sed pro dolor!), si hoc anno Mexicum petissemus, transire necessarium fuisset, oriundus. DEUS det, ut et Marianae et Philippinae suis paulo post gaudeant praedicatoribus!

Horâ post meridiem prima per totum hoc octiduum* horae unius spatio ad omnem elegantiam Hispanicam coram SS. Sacramento, fundatione* pro devotione ista recens factâ, quem cantam[?]* solennes semper secutae* sunt Vesperae*. Tenuitque* hic[!] devotio dies octo integros et nec claudebatur haec Divae Virginis Magnae Sine Labe Conceptae* devotio inter terminos cathedralis Ecclesiae, sed ultra progressa in nostra quoque Sancti Hermenegildi Ecclesia; solenne suum habuit Dominica infra octavam Immaculatae [273] Virginis, Sacro nimirum pro more solenni cum musica et dictione, quam unus è Professoribus Theologiae habuit P. Salas dictus, in ara majori inter 60 luminaria effulgebat Sanctissimum Evcharistiae Sacramentum, quod in ejusdem solennitatibus semper est expositum, instituta haec devotio ad solennitas expensis et* sumptibus cujusdam Dominae, Mysterio huic, prout et nostrae Ecclesiae singulariter addictae, neque hic stitit ejusdem liberalitas, sed ad tractandum quoque triclinium nostrum 100 Reales, id est quatuor Patacones domo dedit.

Die vero 14. Decembris, quae fuit penultima infra octavam Divae Virginis publica[!] et solennis Scholarum omnium habita est in templo nostro Communio in hunc modum: fuit lectum Sacrum hora nona, quo finito è Sacristia prodiit Sacerdos superpelliceo et stolâ superindutus comitantibus duobus PP. Sacerdotibus inferiorum classium in paliis, dicta verò pro more Confessione et absolute à celebrante, et hic et alter Sacerdos superpelliceis* indutus ad communicandam* studiosam juventutem processerunt ad cancellos* utrinque SS. Communionem praebendo juventuti copiosae, quae trecentissimum numerum non excedit, Patribus aliis* duobus palliatis ablutionem praebentibus. Instituitur autem haec publica et solennis Communio vis quot annis infra octavam Immaculatae* Conc[eptionis] et intra festum Paschae*, et pro hac rite peragenda [274] pridie ad eos* habetur dictio in Auditorio

Theologiae*, aliis enim festis diebus atque Dominicis nullus hic illius est usus. Ceterum privatam Communionem majores quidem classes habent ad libitum, sed quatuor reliquiae humaniorum literarum hanc habent quot mensibus hoc ordine: primam Dominicam mensis Communionem suam habet Rhetorica, secunda Dominica suprema classis Grammaticae, tertia Dominica media* classis Grammaticae, quarta Dominica infima classis Grammaticae.

Et haec hactenus de Magna Matris et DEI Genitricis Virginis Mariae Sinè Labe Conceptae Solennitate alia* Eiusdem Divae Virginis titulo expectationis partus celebrata est festivitas 19^a ejusdem, alias quidem 18^a celebris, sed hoc anno propter diem Dominicum, in quem inciderat, in proximum transferre oportuit; estque hoc festum expectationis* partus Beatae Virginis per totam Hispaniam sub duplici prima classis celebre, videturque* quasi una anticipata octava partus B. Virginis, quia octavo plane die ante partum Virginis, ita namque studiosi ingeniosque clientes M[ariae] Virginis Hispani novos et novos inquirant et exrogitant titulos honorandi patronam Dominam et Matrem Suam amantissimam Mariam. Celebrata[!] ergo hoc anno 19^a Decembris expectatione partus B[eatissimae] V[irginis]

21.* ejusdem feliciter, ut speramus, caelo natus est ejus et Societatis Filius P. Petrus Equivel à DEO ex hac vita in alteram evocatus, eo ipso tempore, quo nos ad ineundam cum anima [275] nostram rationem diei transactae in vespertino* examine aere campanae signo excitati[?]* vocatus et ipse à DEO ad reddendam totius vitae suae rationem. Fuit id tempus tertius quadrans ad decimam. Egerat bonus hic senetio, quia septuagenario major, supremum studiorum Praefectum et actualem Sacrae Scripturae Professorem et totam pene vitam in altioribus hinc* studiis transegerat, sex solum si excipias annos, quibus Cordubensi Collegio Rector praefuit. Sollemniter illi parentatum est 23. ejusdem sub horam nonam comparentibus in exequiis ex Collegiis omnibus et Domibus PP. nostris ac FF., prout et nonnullis Canonicis Clericis, Cavalleris ultimum gratitudinis*, seu Professore* sic quondam amantissimo, seu suo in Congregatione Praesidi Emerito, exhibentes obsequium corpus detulerunt viri gravissimi et quasi primipili hujus Provinciae, v. g. Provincialis et* Rector noster, qui in locum Praefecti studiorum eidem jam successit. Pontificavit primus Theologiae Professor, vir* magni hic nominis et aestimationis apud omnes, assistentibus aliis duobus Theologiae Professoribus, tertii enim id est muneris, ut materias ab aliis duobus relictas veluti minus speculativas pertractet ipse et disentiât.

Seqvatur jam post nubula phoebus, id est post tristes exequias gaudiosissima* solennitas Domini Nostri, cujus gaudiosae solennitatis praenunciatus* fuit ipse lector mensae, qui solennitatem istam, non prouti alias legendo, sed cantando annuntiavit, è cathedra* [276] omnibus eam aperto capite excipientibus. Ut verò SS. haec solennitas et gaudiosissima festa Natalia transigerentur ab uno quoque quam optimè, sub vesperum Vigiliae Nativitatis Domini, omnes sibi invicem animum apprecati sunt nihilque erat in tota domo aliud, quam festiva* ejusmodi, dum alter alteri fieret obvius, aut sese invicem in cubiculis inviserent appreciationes; est hic mos felicia festa apprecandi (prout et Natalem) pridie apud omnes in Hispania usitatus[!], ita ut sub nocturnum crepusculum in plateis* meros audire fuerit cursus et recursus curruum, quibus Cavalleri vecti et sese invicem invisentes, honorifica hanc appreciatione se invicem praevenire contenderunt. Hanc ergo appreciatione previa, hora post decima dimidia, in templo* Nostro luminaribus usque quaque illuminato, matutinum in choro decantavimus, et post illud Missam soli nos sinè ope ullius* musici aut instrumentorum musicorum superpelliceis induti tuncque uno semper eodem in quibuscunque ejusmodi actibus choralibus. Dictum postmodum ab aliquibus ab aras, Patres Hispani quidem, vel omnes tres Missas dixerunt simul ipsa nocte vel ipso mane. Ego morem Germaniae secutus unam tantum de nocte, caeteras mane persolvi, neque in Hispania periculum illum perpotandi Sacrum aliquo[t?], prout in Germania; non enim post sumptum SS. Sanguinem fit amplius infusio, deinde abluuntur [277] digiti in vasculo ad id praeparato, prout Sacerdos, dum communicavit laicos facere et abluere digitos in vasculo consuevit.

Ad augendam verò festorum laetitiam solennitatemqve erectum in Sacello domestico à PP. Missionariis praesepe coöperante ad id quàm maximè P[at]re Gerstl, pictore insigni, ad quod in vespertinis recreationibus à nocte Nativitatis incipiendo per festa omnia cantatum fistulis, fidibus et vocibus à PP. Missionariis. Placuit* tamen prae omnibus Frater quidam Hispanus, qvi cantu suo cythara, saltibus* et representationibus variis histrionicis mirum quantum recreavit suos.

Fuit et aliud erectum in Sacello Novitiatus* praesepe, fama valde celebre et à Cavalleris variis, nec non ab ipso Episcopo frequentatum; et me fama ista, potius dixerim curiositas* illuc allexit. Mera vita fuit in hoc praesepe, merus motus vivetans; adlaborabant* operae quasi omnes et artifices ad serviendum JESULO, non deerant etiam aliqui, qvi recrearunt Parvulum saltibus variis quâ Hispanicis, quâ Walachicis arreptando* per arbores, et miris* aliis, quae omnia quantum placuerint suisque arriserint, vix quisquam sibi persvaserit*. Ceterum moris non est hic* Ecclesiis praesepe exstruendi, sed illorum loco plena* ferè omnia altaria Jesulis*, diversimode exornatis, jam* instar Sacerdotis parvuli albâ et casulâ induti, jam instar Hispani parvuli vestiti Hispanicè, plummatum in capite gerens pileum, jam modis [278] aliis atque* aliis. In Cathedrali verò Ecclesia ad explicandam festivitatem diei maximam in ara summa solae ardebant faces grandes è cera* virgine (aliam enim* in Hispania videre* haud* est) numero trigesimo[?]* plures, aeqve non quadratae prout* apud nos, sed rotundae instar cerei Paschalis, quamvis et quadratas quandoque adhibeant. Interfuissem cum* gustu solennitati noctu Nativitatis ibi habitae, nisi et mea vox in choro nostro desideraretur; singularis enim tunc ibi solennitas esse dicitur; solum ravum erat spectare Ecclesiam luminaribus cereisque* illustratam. Numeravi ego semel lapides (pauculis exceptis omnes ceteroquin argenteas) 182 diversae magnitudinis, una inter illas argentea ita grandis, ut ei similem necdum viderim. Quenam* luminaria in aliis lateralibus? 55, quarum quaelibet quatuor aut sex candelabris refulget.

Sed venio jam ad finem festorum tam gaudiosorum, quae vix non tristis coronasset exitus, mors videlicet* in Novitiatu, nisi in ipso festo SS. Innocentium⁴¹⁸ accidisset unusque ex morentibus*^a, quia Novitius, pro Christo mortuus fuisset. Interfuimus* illius funeri die postero et pro eodem nocturnum unum cum Missa more solito nos decantavimus; sepultus in veste sua crisea in nuda humo sinè omni tumba, sic annis omnes nostri inhumantur, etiam in cryptis, nec enim nisi Nobiles in tumbis sepelire mos* est; utque computrescant citius, faex* illis superimponitur* [279] faciesque aliquo strophio tegitur; tum terra eidem superinjicitur.

Clauserat hic Novitius in paucis dies suos nosque cum illo dies anni hujus, quos Reverentiam Vestram unaque* omnes finivisse quam felicissime, uti ex corde* gratulor, ita ut novum sequentis anni diem felici ingrediantur omnes omine, feliciore in iisdem progrediantur, quàm felicissime verò ad extremum ejusdem perveniant animitus exopto omnibus, ac singulis nos annum hunc veterem clausimus initiumque novo dedimus cum festivitate SS. Nostri Jesu in Ecclesia Domus Professae modo de more solennissimo à nobis celebrata; invitati è Collegiis et Domibus Patres et Fratres; comparuerunt omnes magno numero in pridianis Vesperis et linteati omnes coram SS. Sacramento, in ara magna exposito; Vesperis interfuerunt pro more solennibus ad modulos musicos. Die ipso dixit ad populum P. Escuderus* supracelebratus; mihi interesse non licuit, Domi cum Sacro in ordine impedito. Renovationem autem hoc die non fecimus, sed in proximo SS. Trium Regum festo, prout hic moris est, facturi sumus, et idcirco eò cum majori fervore me peracturum eam spero, quo majora R[everenti]ae V[estra]e.

Hispani, 2. Januarii anno Domini 1679.

^a morantibus[?]

P. S.: Glogoviam potiore parte combustam esse, intacto tamen nostro Collegio et templo cum dolore [280] rescivimus* ex cassetis Hispanicis Madriti impressis. Caeterum quid cum nostris interea novi acciderit, cum novo anno expectabimus. Hic cum novo anno hyems advenisse videtur, ita enim jam frigidum, ut vis jam mane pruina conspecta, aqua etiam in lacunis crustam contraxerit. Sit necessarium Hispanis saepius appreciatione* calescere!

STR XIII

Další události veřejného života v Seville, vykradení misijní pokladny

Novinky od posledního, pořadím 19. dopisu z 2. [ledna 1679 = STR XII].

Začalo třídní usebrání („rekolekce“, *recollectio*) a obnova slibů (6. ledna 1679). Rozdíl denního režimu během rekolekce oproti obvyklému. Podvečerní hudební doprovod během rekolekce. Slavnostní procesí u příležitosti obnovy slibů sevillských duchovních, slavnostní průvod, účast zdejších šlechticů.

„Veřejné akty“ sevillské univerzity, „filozofický a teologický“. Každým rokem někdo z jezuitů, kdo absolvoval studium teologie v Córdobě či Granadě, obhájí dle místní zvyklosti ještě jednou v Seville. Posílá po adresátu dopis a suarezovskou dedukci pro bratra Tobiáše a prosí o její doručení.

Smrt rektora profesního domu v Seville a jeho pohřební obřad. Účastníci pohřbu.

Za dobu, co je v Seville, je to již sedmý zesnulý jezuita. Mohlo by se zdát, že v Seville řadí nějaká epidemie, a vskutku, ve zdejších chudobinci zemřelo prý „letos“ 1200 osob. A to nemluví o dalším špitále. Snad to nejsou důvěryhodná čísla, ale vlastníma očima viděl mnoho pohřbů vypravených z chudobince. S každým chudým jede jeden šlechtic a vyprošuje almužnu na pohřeb. Je zde obvyklé, že šlechtici objíždějí město a vybírají almužnu pro chudé, zajaté a odsouzené. Strobachovi to imponuje a přál by si to i v Čechách. Štědrost zdejšího arcibiskupa vůči chudým.

Příhoda s bohatou ženou, která se vydávala za chudou a den co den žebřela u dveří arcibiskupa; na smrtelné posteli na ni přišly výčitky svědomí a nechala povolát městského notáře, aby sepsala testament. Notář k chudé přišel až po opakovaných výzvách a ke svému překvapení zjistil, že je bohatá. Poslala je arcibiskupovi neprávem získané almužny zpět a ještě přidala další peníze jako náhradu za svůj špatný čin. Štědrý arcibiskup přispěl i chudému profesnímu domu SJ, jemuž daroval pšenici.

Bůh se již slituje na Španělskem, trpícím morem, hladem a válkou. Dobré počasí a deště slibují dobrou úrodu. Bude také ukončena válka Francouzů proti Španělům a Holanďanům, je to veřejné tajemství; o podmínkách míru se mlčí, protože jsou pro Španěly nevýhodné. Mor také ustoupil, protože byla studená zima. Předpovědi „proroků“ o tom, že mor Sevillu nezasáhne, a jejich náboženská vidění. Sevilla se modlí ke svatým patronům a ochráncům, např. ke sv. Sebastiánovi.

Na Guadalquiviru ztroskotala poštovní loď. Od janovského rektora se dozvěděli, že množství korespondence, která byla misionářům poslána z Čech, leží v janovské koleji a čeká na vhodnou příležitost k lodní dopravě do Cádizu; pozemní pošta je příliš drahá.

Stala se „hrozná věc“. Byla vykradena pokladna pro účely misí. Zloději odnesli zlaté mince, neví se kolik; stříbrné mince zůstaly. Loupež objevil **Boruhradský**. Zpráva se zatím tají, Strobach s **Boruhradským** dělají hlídače pro případ, že by se zloděj vrátil i pro stříbro. Obává se důsledků krádeže pro budoucnost misí.

[211]

Ex literis P. Augustini Strobach.

Nova, quae interea 2^a hujus (hac enim R. ae V. ae 19^a jam vice scripsi) acciderunt, sunt sequentia.

Tridua in primis recollectio* et votorum renovatio in Epiphania Domini⁴¹⁹ habita, more in Hispania solito, nihilque diebus recollectionis prae aliis singulare alias, quam quod omnes, etiam non renovaturi, alteram addant orationis horam coram SS. Sacramento in Sacello domestico, publice exposito, die ultimo fiet* exhortatio*, disciplina privata, quam sequetur die postero ipsa votorum renovatio, quae quidem hoc anno habita loco duplici, et in Sacello domestico, in quo vota sua renovârunt domestici, et in templo, ubi PP. Missionarii

Indici. Hic excipienda vota eorundem P. Procuratore, sed* ibi R. P. Rectore Collegii. Vesperi anticipata caena instituta recreatio ad modulos musicos, horarum duarum spatio cantatum vocibus, variis instrumentis musicis, ut fidibus, cithara, harfa, tibiis, fistulis, et cornu; conductis ad id externis Musicis. Plausum* retulit, qui una pulsare citharam et saltare novit dexterrime. Insinuo haec tantum, cum sciam fusius haec omnia perscripta ad R. P. Emmanuelem eodem Epiphaniae Domini die, quo nos nostram, suam quoque Clerus celebravit renovationem, Bullae videlicet cruciatae, quot annis renovari solitae, quae ultra annum non extenditur. Modus renovationis est hujusmodi: [212] praecedentibus* quatuor cum tubis et tympanis sequitur Cavallerorum turba, medium tenent Clerici aliquot et inter illos insigne seu vexillum quasi equestre supernè* cruce argentea insignitum gestans manibus, equites* omnes urbem totam obeunt, invitantes quempiam fidelem ad comparandam sibi anni currentis* Bullam, quae suo deni loco vaenum cuique proponitur. Quid verò haec Bulla in re contineat, ex libris notius est, quam ut scriptis inaniter chartam* impleam; idcirco alia memorabo potius.

Celebravit Universitas nostra duplicem actum publicum, Philosophicum alterum et alterum Theologicum. Ille* ejusdem hunc habuit unus est primariae Sevillensi Nobilitate, Physices Auditor et formatus Philosophiae Baccalaureus; alterum unus est Nostris est Cordubensi Universitate ad propugnandam* universam Theologiam huc missus. Moris enim, ut annis singulis unus Noster seu ex Cordubensi, seu Granatensi Universitate, prius ibi per actum magnum approbatus, eundem hinc habeat seu universam propugnet Theologiam Seville, quae res, quia magis Scholasticum Societatis, quam Cuius Rationis[*]* concernere videtur, idcirco Scholastico nostro praescribendam fusius indicavi; simul etiam ad refricandam aliquam mei apud Charissimum Fratrem nostrum Tobiam memoriam, quia verò ubinam terrarum [213] aut locorum sit, ignoro, necessarium duxi ad Reverentiam Vestram litteras dirigere, quas prius perlectas dignabitur Reverentia Vestra una cum adiuncta in hisce* litteris deducatione Venerabili Patris Suarez* facta, occasione commodè ad eum transmittere.

18ª hujus exemta[*] sola hactenus est Collegiis et domibus nostris Hispalensibus à Littoramento[*]* solvendo Domus Professa, jam etiam facta est tributaria, quando invisendum* suos, finito Rectoratu suo alibi, huc venientem Patrem Nostrum mors excepit inhumanissima. Vix octo diebus hinc commoratus, uno solum die firmus ac valens et jam coactus est debitum* morti solvere. Fuit is ceteroquin patriam Hispalensis, tatarum[*]* ibi familiam, Germanus ejus actualis Seville Vicarius in Coenobio celeberrimo Religiosorum de Mercede S. Patri de Nolasco, qui ad honorandas fratris* sui exequias ipsemet* cum pluribus suorum paribus praesens interfuit, quin imo iidem illi Religiosi tanquam in fratris demortui corpus habentes, illud deferendum sibi assumpserunt; iidem inter nos postea considentes nobiscum decantârunt Psalmos, Lectiones verò omnes cum epistola sacri[*] soli illi cecinerunt solennissimae[*]. Interfuerunt huic funeri praeter plura Religiosorum istorum paria, nostros ex Collegiis domitiis omnibus, complures quoque Cavalleri, noti videlicet Patri demortui et amici.

Mirabantur haud dubie in Provincia nostra tot Nostros Seville exiguo quo hic [214] sumus tempore jam esse mortuos septem, videlicet et conjecturam fortassis facient luis alicujus Sevilanae, prout in ipsa Hispania nonnulli suspicati sunt, quando uni est nostris Patribus aliunde perscriptum, compatiendo illi ut complurium, quod degat Seville loco contagioso, simulque precando DEUM, immunem illum conservatum velit; sed majorem adhuc conjecturam facerent, contagionis alicujus, si inaudirent mortuos hinc Sevilla* in unico tantum Hospitali pauperum anni hujus spatio 1000 et 200, quot non numerantur in Hospitali altero eoque amplissimo, et verè* instar aulae magnificae, in cujus medio templum elegans, extracto, quod incurabili dicitur. Quod dicerent, si in uno Franciscanorum Monasterio anno unico centum esse mortuos ejusdem ordinis Religiosos, nescirent? Sed et hoc fidem excedit plurimum, hoc tamen certissimum, quod meis spectavi oculis saepe saepius passim ex Hospitali pauperum supra nominato deferri per compita et plateas defunctos pauperes in

sarcophagis* unde apertis et cancellatis, ut videri posset jacens mortuus; praecedunt eum luminaribus aliquot sarcophagum, et sequitur defunctum Cavallerus quispiam pro ejusdem sepulturae stipem flagitans. Nunquid laudabilissima haec erga pauperes defunctos pietas et misericordia? Et qui erga pauperes mortuos ita pii sunt et misericordes*, nunquid minus pii erant et misericordes erga vivos? Comparent quasi undique, praesertim in locis [215] publicis, et ab hominibus magis frequentatis Cavaleri honoratissimi in comitiva famulorum, manu tenentes phyalas et voce clara pro pauperibus, captivis, reis et quibuscumque miseris amore DEI eleemosynam efflagitantes, quod non potui non intueri saepius nisi cum magna mei admiratione, sed longè majori aedificatione. Utinam* ad multorum in Provincia Bohemiae exemplum! Non erubescunt hinc mendicare Domini maximi, sed pro pauperibus, miseris et afflictis mendicorum aliorum pro se ipsis stipem rogantibus infinitus hic prope numerus, fitque in dies acutius*, ita ut revera multum jam exhauriant aeraria publica, ipsius praecipue in pauperes effusissimi Archiepiscopi, à quo intra annum unicum, teste ipsomet Thesaurario Archiepiscopi, viro omni exceptione majori, expensa in pauperes quadringenta aureorum Hispanicorum millia, nostrorum vix non centum millia. Cujus ita jam semel exhaustum erat aerarium, ut nec denarius superesset* amplius, quo pauperis beneficeret, et tunc coepere pauperes benefacere Archiepiscopo.

Fuit faemina quaequam ceteroquin ad apparentiam pauperrima, quae etiam ad fores Archiepiscopi stipem flagitabat quotidie, haec in agone facti sui paenitens, publicum ad se vocari petiit* civitatis Notatium* ad conficiendum ritè testamentum, sed is tergiversans ire* ad faeminam pauperem, ratus non habere illam, quid [216] cui legaret, pluribus autem fatigatus internunciis pauperulam tantum adiit, et verè divitem* reperit, soliusque eleemosynae ab Archiepiscopo acceptae numerati sunt patacones 94, id est 100 circiter Imperiales nostri, quos utpote injusto titulo acceptos et possessos, unà cum adjunctis aliis in recompensationem defraudatorum exinde pauperum, omnes restitui* fecit ipsi Archiepiscopo, et sic, qui ex paupere divitem fecerat, factus est ipse dives ex paupere. Inde verò liceat colligere, quantarum eleemosynarum sit ipse largitor, si persona unica ex factis sibi eleemosynis tantum congregare potuit. Verè Pater pauperum optimus Archiepiscopus? Expertum* pridem etiam est pauper nostrum Collegium munificam ejus manum in submissis* 20 modis tritici, quorum unus tunc vaeniit 14 nostris Imperialibus; descendit tamen aliquantum jam illius pretium.

Miserebitur enim verò misericors et miserator* Dominus triplici hactenus malo, peste*, famê*, bello laborantium Hispanorum. Fertilitatem frugum adpromittit optima aëris temperies; ex pluviis pulcherrimè virentia* sata; uno verbo: sperant et expectant omnes hoc anno abundantiam frumenti, vini et olei. Illud fortasse mirum videbitur, sed non ita nobis. 16^a hujus ingentem hinc fuisse tempestatem, tonitrua, medio penè die durantia. Quod pacem attinet, haec Gallos inter [217] et Hispanos et Hollandos solum facta, non tantum lippis et tonsoribus, sed ipsis caecis publicè eam decantantibus, nota est promulgataque Madriti scribitur in Festo SS. Trium Regum, sed cum exiguo populi et Cavallerorum applausu; conditiones consultò subticentur, quia Hispanis parum aut nihil favorabiles. De tertio quoque malo pestis, quae in vicinia nostra grassabatur, nihil auditum jam est, à memoriali tempore, sinè dubio solito frigidior* hoc anno aura, et cui similem non facilè meminerunt Nostri, multum purificari fecerit aërem. Auditi etiam prophetae nonnulli, et ille è D[ivi] Franciesci familia Qvardiani 4.[?] in uno eodemque Coenobio in portu S. Mariae prope Gades*, decem circiter leucis Hispanicis à nobis dissito, intra tempus brevissimum* mortui, praedicentes omnes ante mortem immunem à peste fore Sevilam; amplius praedixit alius à D[ivi] Hieronymi familia Sevilae cum opinione Sanctitatis mortuus, qui à Nostris etiam inter sacrificandum* in sublimi* fevri[!] visus est; hic in agone positus ad se accersit* Superiorem suum eidem aperiens revelatum sibi divinitus Archiepiscopatum Hispalensem intercedente Beatissima Virgine Deipara* à peste praeservatam esse. His tamen omnibus non contenti

adhuc Hispalenses, alios insuper in Patronos, tutelares* et advocatos sibi adsciscunt, ubique suum quaerentes refugium et asylum quaesiverunt [218] et fecerunt id proxime 20^a hujus apud singularem peste laborantium tutelarem et protectorem. B[eatum]* Sebastianum, ad cujus aedem sacram in suburbio positam plura confluerunt hominum millia, ipse loci praesidens et assistens.

Navis postaria Gadibus Sevilam partitura* submersa dicitur. Crederem in* illa submersas P. Joannis⁴²⁰ quoque litteras, nisi ex hesternis litteris R. P. Rectoris Genuensis ad nostrum Procuratorem datis intellexissem inibi quam plurimas ad nos scriptas detineri litteras, ad quas mittendas commodam expectat occasionem mari transmittendas in Gades*, eo quod terrestris per Italiam posta nimirum pretiosa; cui illas concedere sine P. Procuratoris nostri consensu fidere non est ausus.

Unum, quod elapsis* diebus accidit*, vix non horreo scribere, quia damnum ingens, quod Nostris et quidem Missionariis Indiae* contigit, quia Indiis, quarum expoliatum gazophylacium perruptis portis tribus, seris pluribus et cistis, in loco quasi patulo, quia supra culinam ad triclinium inter Nostros et familiam. Vix scitur quantitas allati, quae ad minimum fuisse dicitur 30 mill[ia] flo[renorum] nostrorum, totum in auro, relictâ monetâ argenteâ in cistis â se apertis, certè* pro ea tollenda redituri, nisi fortuito* missus â P. Procuratore Simon noster, ut quid inde tolleret, signa manifesta furum reperisset et idcirco invigilatum melius, pro excubitore ponendo eundem Simonem cum Augustino. Sed ô p'elarum sic[?]* custodem, qui nec sua* tueri novit!⁴²¹ Nulli constat adhuc in Collegio praeter R. P. Rectorem, Procuratorum* Nostrum et aliquot ex nobis, forte ut vel sic resciaur citius* et deprehendatur furtum. Det DEUS! Nè nos Missionarii experiamur damnum maximum!

STR XIV

Univerzitní život v Seville a Salamance

Není s to posílat dopisy všem, nemá čas ani dost peněz. Posílá tedy společný dopis všem.

Slíbil adresátovi, že napíše něco o veřejných obhajobách sevillské univerzity, což nyní splní.

Popíše veřejnou disputaci ze dne 25. ledna 1679. Shromáždění hostů a účastníků, rozvrh místnosti. Průběh slavnostního aktu: hudební doprovod, přednes tezí, zkouška z latinského jazyka a její zadání; aplaus publika, přednes argumentů, odměna pro defedenty, projev předsedajícího.

4. února následovaly veřejné disputace univerzity za velké účasti publika. Vyzdvihne jenom zvláštnosti, které nejsou všem disputacím společné. Hudební doprovod, předes tezí; samotná disputace spočívala v analýze sylogismů. Závěrečné taneční vystoupení.

Teze by poslal, ale šetří na poštovním. Humanistické disputace studentů jezuitského gymnázia.

Přišel dopis z univerzity v Salamance, v němž se popisují tamější zvyklosti při výuce teologie. Způsob a rozvrh výuky. Nároky na studenty, jejich denní program. Duchovní život studentů. Významná osobnost Salamanky: T. Gonzáles [za osm let se stane generálem SJ].

Založení koleje v Salamance. Její stavební popis, materiál staveb, rozměry, budovy, monumentalita (ani sám generál SJ nemá takové komnaty, jako v Salamance poslední scholastik). Vzhled a vybavení pokojů. Dostatek stravy a hmotné zajištění studentů.

Tolik o Salamance. Nyní zprávy ze Sevilly. Navštívil je provinciál (27. ledna). Je to ctihodný stařec a přestože se sotva drží na nohou, chodí pěšky a neužívá vozu. Sami misionáři na voze v říjnu navštívili venkovský dům SJ a možná tam pojedou znovu.

2. února je navštívil arcibiskup a část jeho sboru. Jeho skromnost při pobytu mezi jezuity.

Neúspěšná výprava dvou jezuitů za účelem nápravy „bloudících oveček“ připomíná Strobachovi vlastní misijní zkušenost z Čech.

Špatná zpráva z Anglie: do Sevilly odtud dorazili uprchlí dominikáni a františkáni a přinesli zprávy o zadržení tamních předních jezuitů. Nad katolictvím v Anglii se schylují mraky.

Svěřuje misie do modliteb adresáta, zdraví rektora a E. de Boyeho.

[320]

Ex literis Patris Augustini Strobach.

Reverende* in Christo Pater!

Pax Christi.

Singulis semper singulas transmittere litteras nec tempus suppetit nec patitur* paupertas nec ulla exposcit humanitas aut ulla fraterne charitatis exigit consuetudo. Sufficiat una utriusque communis, quae uniusquodvisque et erga P. Joannem⁴²² et M. Tobiam⁴²³ emeris tesura*^a sit, et testimonium.

Memini autem in unis ex duabus nuperis, 24^a Jan[uarii]⁴²⁴ ad* Reverentiam Vestram directis litteris, promississe* me, quod occasione proximâ etiam aliquid de actibus publicis Humaniorum litterarum seu Disputationibus Humanisticis, qualem unam postridie illius diei, quo miseram litteras, futuram insinuavi. Transscripturus sim, ut ergo stem promissis.

Habitus est actus publicus seu Disputatio Humanistica die 25^a Jan[uarii] horis post meridiem consuetis à tertiâ incipiendo hoc ordine et processu. Invitati prius domi suae oblatione Thesium frequentissimi comparuerunt hospites et Nostri è diversis Collegiis et Religiosi, Cavalleri et universa nostra Sevillana Universitas, in primo Grammaticae Musaeo, sanè amplo et magnifico Auditorio consessam ibi per circuitum, relicto in medio vacuo pro saltatoribus, aerea cathedra et sub illa mensula, elegantibus exornata aulaeis; ad hanc assederat Defendens et in illa praesederat Scholae Praeses, in quadratis ambo, ad eum prorsus modum, quem* [321] tenet quaecumque disputatio alia Philosophica aut* Theologica, praeterquam quod haec singularia: praelusum Disputationi cum cantu et instrumentis musicis, post quod praeludium Praeses suam exorsus praefationem Latino idiomate, sed paulò post deflectens in sermonem* patrium jam Hispanicè, jam Latinè dixit et Theses suas explicuit, ut verò non nisi prius bene parati sufficienterque* argumentis instructi ad argumentandum descenderant oppugnantes; intercessit post explanationem Thesium saltus ab uno tantum habitus, sub quo inveniendis* praemeditandisque argumentis darent* interea operam; hic ergò probè instructi in arenam descensum est. Et primum quidem movit arietem ipse R. P. Rector noster, illius vis erat ista: constructio lingvâ vernaculâ* proposita additis significationibus à Defendente, primùm in Latinum simpliciter, postmodum per passivum, participium utrumque inflectenda, eodem tenore oppugnârunt ceteri; R. P. Praepositus, Venerabiles PP. Nostri, Religiosi alii et Cavalleri applaudente semper ad argumenta singula et titulis variis ac Laudibus celebrante Defendentem Praeside (quibus omnino dignissimus non tantum Defendens, sed vel maximè Praeses, ut revera extra omnem controversiam sit nationem Hispanicam[!] et ingenii eminere acri, et singularibus naturae donis atque talentis); finito etiam uniuscujusque argumento, aderat jam juvenis quispiam praemium [322] oppugnaturus in Thesibus promissum allaturus, quod fuit cereolus cum pennis duabus et aliquot philyris chartae, ubi ergo* omnium argumentorum vis et robur *emnevatum*[?]*; omniique persoluta argumenta magistraliter, saltu Canarino applausum est, quem iterum unus solum juvenis instituit. Cedensque interea cathedram suam Defendenti Praeses, dixit hic Hispanicè et mirè in laudes B. Stanislai⁴²⁵ excurrit, pro themate illud usurpando: *placita enim erat DEO anima illius, propter hoc properavit educere illum de medio iniquitatum* (Sap. 4)⁴²⁶. Repraesentabat hic in omnibus Divini Verbi praeconem dicendo nimirum (uti moris in omnibus concionibus) primò omnium *Laudetur SS. Sacramentum et Benedicta sit Purissima et Immaculata Conceptio B. V. Mariae* lingvâ vernaculâ, Latinâ deinde *Per signum S. Crucis libera nos Domine DEUS noster* et cruce factâ dictionem exorsus, finitoque exordio flectendo et

^a comunicatura[?]

submissè recitando Salutationem Angelicam ad amussim expressit dicentem ad populum, et postquam finem dicendi fecit, cantus loco habitus saltus à quatuor larvatis juvenibus, ceterùm eleganter vestitis cum plumis in capite, manibus gestantibus ardentibus cereos; saltatum ab illis dexterrimè, quo finito communis secutus est plausus totius. Auditorii intra classem, extra verò tubis et festivis acclamationibus applausit juvenus Scholastica* sub nomine victorum more hic receptissimo et alibi à [323] me jam descripto.

Hic unus est ex actibus publicis Humaniorum Litterarum seu Disputationis Humanisticae instituendae ritus in Hispania usitatus et celebris; celebrior tamen multò subsequutus est hebdomadâ alterâ, die 4ª Februarii horis itidem post meridiem consuetis tertiae seu Supremae* classis Grammaticae in ipsa Ecclesia more institutusque* penitus* Philosophicò aut Theologico, nec unquam tantus accursus hominum utriusque sexus, Canonicorum, Cavallerorum, Religiosorum è diversis familiis, et Nostrorum penè omnium, ipsius etiam R. P. Provincialis Nostri, in templo Nostro visus, quantum erat in hoc actu Humanistico et templum et chorus totus templum ambient, Spectatoribus refertum, et ne eandem crambem saepius recoquam, non repetam hic ea, quae omnibus Disputationibus communia, sed solum quae huic singularia. Praeludium Disputationis* fuit cantus cum saltu, quem* unus tantum habuit, sed unus omnes penè figuras et artes saltando* exhibuit, quo finito Praesidens praefationem Latine exorsus, Theses verò patrio explicuit idiomate, Praesidem secutus defendens breviter dixit, seu potius ad oppugnatas* Theses suas invitavit; oppugnârunt autem illas sex ejusdem classis juvenes cathedrae* assidentes in sellis, quisque suis è sinu depromtis[!] ex taffeta Thesibus, eas oppugnatum ivit per argumentationes et Syllogismos Dialecticos [324] repetebat Syllogismos Defendens, distinguendo, negando aut affirmando majorem vel minorem prout opus erat; non secus ac in quacunqve disputatione classium altiorum fieri consverit, ad vivum repraesentando tam defendentis quam Praesidis modum in omnibus. Durabatque argumentatio unius per decem, etiam et duodecim Syllogismos in forma semper propositos et ubi necesse erat, dirigebat defendentem Praeses, explanabat difficultates, laudando jam argumenti vim et efficaciam, jam responsorum veritatem soliditatemque*, postquam verò argumentatum ab omnibus, finitus hic actus* scenicus cum choro et saltu, quem octo larvati more supra descripto tenuerunt juvenes; saltavit postmodum unusquisque istorum octo singulariter, sed sine larva et cereo, palmam tamen omnibus praeripuit quinquennis parvulus mirâ dexteritate producens saltum, qui et coronidem Disputationi imposuit cum plausu communi omnium.

Submitterem libenter utriusque Disputationis Theses, nisi postae parcerem. Sed quid opus? Cum ex unis facilè sit concludere et alteras, submitto autem infimae classis Theses ob indulgentias applicatas imagini S. Stanislai, cum alterae Praelato alicui Ecclesiastico dedicatae, consueverunt autem annis singulis sub istud tempus ejusmodi haberi Disputationes Humanisticae, in quibus sui in Litteris profectus dent specimen, veluti in examine publico, discipuli [325] ~~num~~* revera altiori classe (quo ad Pascha* in partibus et classibus Grammaticae secundâ vice in anno instruitur, sola namque Rhetorica toto anno cursum suum tenet) digni censendi.

Haec de actibus publicis et Disputationibus Humanisticis; de Philosophicis* enim aliàs; sed quia non omnia, praesertim quae extra Sevilam, idcirco annecto hic aliqua, quae ex Salmanticensi Universitate ad nos perscripta ab uno è Missionariis Indicis, cui P. Theophilo de Angelis nomen, actuali inibi cum Magistro Missionario itidem Indico Scholastico. Scribit hic voci* fide dignissimus et verè Apostolus, quantumvis Romae et in diversissimis Collegiis et locis fuerit in Italia, nullibi tamen magis quam Salmanticae, reperisse sese Societatem veram et geminam, in qua ita vigeret Sanctitas et doctrina. Quod doctrinam attinet, duas habent Nostri in palliis et biretis, rigoroso servato silentio et singulari cum modestia frequentant lectionem audituri, in quadratis etiam adeunt quoscunqve actus publicos et functiones Scholasticas ubicunqve locorum habitas, in quacunqve* aëris intemperie* intersunt

matutinae Lectioni per sesquihoram (qvae hoc anno de SS. Trinita[te]), pommeridiana[!] (De Scientia DEI) per horam, praeter hasce duas sunt adhuc duae aliae intra domesticos parietes, de restitutione manè per horam, per semihoram sub vesperum à SS. Scripturae; non accedunt tamen [326] hanc omnes. De his materiis confert unusquisque ex obligatione cum assignato sibi condiscipulo per semihoram ante cosvetas, per horam aliam coram Professoribus repetitiones*. Nulla dies, festa sive sit, sive profesta, ab omni exercitio Litterario omnino vacua et immunis, singulis enim festis* aut Dominicis suae instituuntur disputationes domesticae vel acceditur ad consvetos et suprâ nominatos communitatis actus et externorum disputationes, qvare hyeme totâ deambulatum concedunt nunquam, qvâ verò pompâ, Religiosorum concursu, qvâ Magistrorum D[ominorum] Jubilatorum Majestate et plausu, majores celebrentur Universitatis actus, res visu dignissimae. Qvòd verò spiritus sanctimoniam et fervorem attinet, ab omnibus studentibus Theologiae, qvorum numerus ad 29 ascendit, non minus qvàm à qvibuscunqve Novitiis disciplina regularumqve exigitur observantia; omnes simul in Sacello communi unâ cum P. Ministro qvotidie meditationem* faciunt et examina, nec ullus qvantumvis Sacerdos à matutino eximitur examine, qvadrante post examen vespertinum visitantur omnes. Ante et post recreationem oratur coram SS. Sacramento et ab illa abesse licet nemini, cùm praecipuè non rarò sub medium recreationis indicto omnibus silentio, narrat aliquis secundùm ordinem (tenentur enim singuli per circuitum*) exemplum qvodpiam vel miraculum, e qvo deinde qvatuor aut plures paucioresve moralitatem aliquam deducunt et in hoc [327] noti raro praebent* ipsi Professores Theologiae. Nemo est, qvo domo egrediens aut revertens non prius invisit Venerabile. Silentii accuratissima ubiqve et vel in ipsa relaxatione observatio, quando non nisi submissâ unusquisque voce utitur, in ipsa verò Universitate nè submissâ qvidem uti licet, ubi etiam haec in excipiendis lectionibus introducta consuetudo, ut explicante Professore nemini seu anteriori, seu posteriori incumbere scamno liceat. Ex adversò verò intollerabilis pene secularium Scholasticorum licentia et audacia, nunc cathedram clavantium, nunc sordibus eam replentium, nunc pedibus et manibus perstreptentium, silentium ferè nunquam. Dominicis aeqvè ac vacationum diebus mensa parva sternitur et penè diebus singulis eae* peragi consveverunt paenitentiae, qvae alibi non nisi in magnarum festorum Vigiliis. Puncta meditationis à P. Spirituali excipiuntur vis in hebdomada à Scholasticis in consveto Sacello domestico. Gratiarum actio post S. Communionem durat per semihoram. PP. Professores Graduati, Cathedratici, Jubilati omnesqve qvotqvot ibi sunt ità Sanctitate eminent et doctrinâ, ut dubium, utra palmam praeferat, et sicut Scholastici toti, etiam festis diebus sunt in exercitiis litterariis, sic Professores in excipiendis Confessionibus caeterisque muniis spiritualibus obeundis sunt assidui. Est inter illos Cathedraticus P. Thirsus Gonzalez*⁴²⁷, qvi per Hispaniam longè lateqve Missiones fecerat et etiamnum [328] faceret, praesertim in India, qvàm unicè affectat et ambit, si ei foret integrum et non reclamaret tota qvasi Provincia. Tertius Theologiae Magister est P. Franciscus Xavier de vera B[eati] Xaverii familia, uno verbo viva* sunt omnes (prout ipse scribit) virtutum omnium, regularisqve observantiae exemplaria et prototypa.

Et haec de interiori Collegii Salmaticensis et Universitatis constitudione, nunc etiam aliquid de exteriori ejusdem forma seu fabrica. Est Collegium illud fundatum à PP.[?]* Margaret de Austria, Philippi Tertii conjuge, et qvidem cum onere alendi in eo aliquot ex Germania, qvòd, ubi integrè extractum fuerit, in praxim redigetur; dicitur hoc Collegium Regium et est re ipsa super qvodcunqve urbis palatium. Ex qvadratis lapidibus extracti assurgunt parietes*, qvinque cubitorum et amplius est murorum crassicies, salarium seu porticum habet altissimum ad 100 et plures passus protensum, unde tota conspicitur civitas cum vicinia. Transitus ità ampli ac vasti, ut si forent in Italia (ità enim scribit) contra paupertatis puritatem judicarentur. Templum è solido lapide Regiaeque extractum magnificentiae, arae maximae superba facies Salomonicis assurgens colossis multoqve

irradiens auro. Sacristia verò ejusmodi, qvalem nec Principes Romae tenent; Ecclesiae PP. Assistentes, qvin imò ipse Admodum R[everendus] Pater Noster tam ampla, nitida et scitè composita non habent cubicula, qvalia ibi minimus Scholasticulus. Unicuique [329] suum proprium, intra qvòd adhuc aliud, ubi cubile clausum cortinis; binas fenestras singula habent cubicula et ùt plurimùm etiam binas portas, has prae murorum crassitie, prae cubiculorum amplitudine illas. Sacellum, gymnasium, triclinium* Regiam spirant omnia magnificentiam. In refectorio, cubiculis et ubiqve locorum mira nitet mundities, bis in hebdomade renovatur supellex ìnea* in triclinio, munditiei triclinii respondet ferculorum et condimentorum copia, ut nemo tentetur scholasticus privatim comestibilia inferendi in cubicula, praeterqvam qvòd qvi volunt (volunt autem studentes pleriqve) de Superioris Licentia, qvae datu facilis; matutinae refectio interesse possint, datur uno verbo unicuique qvantum necessarium â corrigia calceamentorum* usqve ad fasciam pilei, et sic obtinetur ab omnibus disciplina et observatio domestica sinè negotio.

Sed satis sit de novis extra Sevilam, venio iterum ad Seviliana et domestica. 27^â Januarii sub noctem venit ad nos è Domo Professa R. P. Provincialis visitanturus nostrum Collegium, qvem omnes reveretiali filiali qve salutavimus et excepimus osculo et amplexu. Est hic verè venerandus senex et licet aegerrimè* subsistat pedibus, curru tamen in itinere non concedit. Est qve grande nefas et non nisi capello (ut vocant, qvae vel â P. Ministro, vel P. Rhetoricae initio mensae ex charta legitur extra cathedram verò flexis genibus excipiente) plectendum curru iter agere; [330] hoc tamen non obstante in civitate vehi curribus aut ad recreationem et villam nostram, prout nos in Octobri in sex rhedis vecti sumus, prohibitum non est, et si tempus favorit proximo die Jovis, eandem revisuri* sumus. Non putet autem Reverentia Vestra nos inibi* pingvem dum Jovis et qvasi praeludium Bachanaliorum celebraturos, qvae jam pridem in Hispania celebrata, in ipsis* festis videlicet Natalitiis; sunt qve hi ante cinerales, prout dicitur, mea qvasi praeludia Sanctae qvadragesimae in oratione et jejuniis* transagendae, sed ubi haec videro, licebit amplius de hoc scribere.

2^â Februarii, in festo Purificaionis B[eatissimae] M*[ariae] V[irginis] Archiepiscopus noster cum aliqva aulae suae parte (qvae usqve ad ephoebos inclusivè tota Ecclesiastica) Tyrocinium nostrum adiit, consveta qvot annis â se fieri solita S. P. N. Ignatii intraturus* Exercitia (exemplum imitatu dignissimum!), sed majus est qvòd subiungo, iisdem qvibus nos tantum vescitur cibis, nullum admittit ornatum vel apparatus in cubiculo; meditationem matutinam et pomeridianam facit inter Novitios, flectendo cum illis in nuda humo, sinè oratorio aliqvo aut strato pulvillo; interest hic etiam eorundem Exhortationibus, rarum omnino inter Praelatos tantos exemplum!

Et ubi haec pars SS. hisce Exercitiis bene exulta fuerit, succedit pars altera idem factura, et hinc non mirum spectatissimae virtutis viros ex aula allius[!] postmodum prodire, qvales nos hic videmus in duobus [331] locis nostris Sevilae, ubi et in Collegio nostro et in Domo Professa Ministros agunt duo, qvi qvondam illius fuerant aulici, qvando optimus animarum Pastor suis in spiritualibus tam bene providet, non contentus de alimonia corporali providere ovibus suis, sed etiam et vel maximè de spirituali, hanc eâdem curâ solitudine qve erga oves suas duabus abhinc hebdomadis Nostros duos emisit ad pascendum gregem suum, nonnihil errabundum. Erant hi duo, unus è Domo Professa et alter è nostro Collegio, secundus Theologiae Professor, P. Salas dictus, sed ibidem non recepti infectâ re (prout aliqquando ego cum piè defuncto P. Tereker Sternbergâ) redire coacti; redituri tamen iterum majori potestate autoritate qve instructi.

Unum adhuc, sed lugubre addere placet. Superiori hebdomade complures ad nos ex Anglia profugi venerunt Sevilam PP. è Sancti Dominici et S. Francisci familia; dicebantur qvoqve jam pridem Nostri* septem, inter qvos R. P. Provincialis Angliae, Confessarius Ducis Jork et alii custodiae mandati, qvin imò* ipse Rex his diebus eidem traditus spargebatur, ad qvem liberandum frater eius Dux Jorck cum qvatuor millibus Londinum cingere aggressus

est. Certi tamen nihil de hoc constat, illud autem Certissimum religionem Catholicam in Anglia pessimo esse loco positam grandeque illi imminere exilium et exitium; commendaverit [332] haud dubiè quoque Admodum R. P. N. miserum ejusdem statum Provinciae Bohemiae precibus, prout commendavit Hispaniae, ut ubi Acheronta movent Principes et potestates tenebrarum, nos virtutes caelorum commoveamus.

Ego insuper cum illorum statu etiam Indicarum terrarum, praesertim Philippinensium et Nostrorum Missionariorum statum Reverentiae Vestrae Sanctissimis Sacrificiis et M[agistro] Tobiae ferventissimis precibus cum salute plurima ad omnes, filiali verò summeque reverentiali sumper ad R. P. Rectorem et R. P. Emmanuelem commendo quàm maximè.

Hispali, 7^a Februarii anno 1679.

Reverentiae Vestrae Servus in Christo
et indignissimus Indiarum Missionarius,
Aug[ustinus] Strobach

STR XV

Hlídá misijní pokladnu po jejím vyloupení

Zemřeli jezuité v Seville. Bude se každý týden modlit za jezuitu zesnulé v české provincii, kteří se kdysi modlili za něj.

[Další úryvek:] Nebude vyučovat na jezuitské škole jako ostatní, ale bude hlídat pokladnu v rezidenci misijních prokurátorů, tutěž pokladnu, kde došlo toho roku [1679] k ohromné krádeži. Sám byl také okraden, a tak bude dobrým hlídačem. Či spíše, bude dobrým hlídačem, protože kromě sebe už nic nemá.

[181v]

Sevilliâ, 3^a Julii 1679.

Ubi descripsisset numerum Nostrorum defunctorum in Hispaniis et suffragiorum multipliciter, quam nihilominus semper Provinciae Boëmiae memor esset, subjungens ait:

Pro his totque mortuis nactum quoque parentare necessum est, praeterquam quod et memor adhuc Provinciae Boëmiae, coner quot hebdomadis sacrum unum dicere pro defunctis nostris in ea Provincia, fortè vel sic etiam benignum eorum erga me aliquando in causa simili experturus favorem, quòd tamen ipsum liberaliorem in Sacris donandis esse nequaquam sinit, sed nec DEUS quoque respicit quantum, verùm ex quanto quis faciat.

In iisdem describens migrationem PP. Missionariorum ad scholas Seviliae, de se ait:

Mihi à scholis in Boëmia iam excluso, in sortitione illa classis nulla obtigit, sed ipsa quasi PP. Procuratorum Indiae Residentia, ubi ejusdem etiam gazophylacium, ex quo furtum illud ingens hoc anno factum est, quem enim meliorem gazophylacii hujus custodem ponerent, nisi cum qui damno proprio jam factus cautior ad custodienda aliena? Aut potius, quis majori eget custodiâ, quàm is qui praeter se ipsum aliud non habet quod perdat, custodior iam ergo claudorque portis tribus et unâ insuper ferreâ, conformiter nempe ad illud, quod sorte accipi in scheda menstrua: posuerunt custodias, ut non furarentur illum.

STR XVI

Odjezd indické flotily stanoven

Oznamuje radostnou zprávu: odplutí indické flotily bylo stanoveno na příští léto [1680]. Vyplutí bude pokud možno urychleno, neboť zdržení odjezdu znamená pro flotilu nebezpečí, do kterého se dostala poslední flotila [blíže neupřesněno], kterou zachránili svatí a především sv. František Xaverský. Uspíšení odjezdu flotily je i zájmem španělských obchodníků. Sám se bude modlit za co nejrychlejší odplutí.

Děkuje za modlitby a doufá v Boží přízeň. Někteří si myslí, že vyplutí flotily bude odloženo až na říjen příštího roku a spojeno s odplutím lodí do Paraguaye. Možnost nových misionářských posil pro Paraguay. Možná bude zapotřebí i nových misionářů do království Nové Granady [severní část Jižní Ameriky]. Prokurátor této oblasti míří do Madridu a Říma; pravděpodobně bude nábor misionářů do této oblasti probíhat opět i v „Německu“ a Itálii. Kdo se nedostane do Paraguaye, může doufat ještě v Novou Granadu. Bude se modlit za nové misionáře.

Končí a modlí se za to, aby dokázal naplňovat Boží vůli.

[Postskriptum:] Slíbil, že zašle zprávy o vývoji misí v Číně. Nyní jsou však cenzurovány, což může trvat týdny až měsíce. Posílají různými cestami jiné relace, některé přepsal a zasílá **Cuculinus**. Strobach posílá svůj přepis do Telče, pokud tam snad E. de Boye stále ještě dělá rektora.

Po zavření dopisu zjistil, že **Cuculinus** své prepisy zasílá jen M. Tannerovi, požádal tedy případného nového telčského rektora o zprostředkování dopisu E. de Boyemu.

Touží po misii na Mariánských ostrovech.

[289]

Reverendo Patri in Christo Patri
Emmanueli de Boye è Societate JESU
Telczium* in Boëmia

Ihs.

Reverende in Christo Pater!
Pax Ejusdem

Annuntio Reveretiae Vestrae gaudium magnum, qvòd erit omni populo Indico, qvia promulgatus est tandem et vere* vocabiliter decretus flottae abitus ad aestatem* anni seqventis, qvem qvidem omni, qvo poterunt modo, anticipare conabuntur tum propter infortunia plurima casusqve varios, qvos experti aliàs saepius, dum navigationem suam distulerunt longius, tum vel maximè propter ea, qvae* experti navigatione proximâ, in qva fuerunt in manifestissimo vitae naufragiiqve* periculo naves omnes ac homines; nisi DEI misericordia opeqve Caelitum prodigiosè omnino inde excepti*. Hinc beneficiorum istorum memores* votisqve ibidem factis rei, grati etiamnum se sistunt Tutelaribus suis, Patronis, et Auxiliatoribus, inter cetero unus aliquis voto facto ad Divum nostrum Thaumaturgum Xaverium ex Mexico candelabra duo argentea* (octo librarum unum et pretio 80 pataconum) ejusdem Sancti *anae[?]** in nostra Divi Hermenegildi Ecclesia submisit consecravítqve. Et faciant utinam adlaborentqve modis omnibus mercatores Hispaniae, qvorum causa híc maximè agitur, nè pretioso mercium suarum periclitentur thesauro, ut qvantocyus* flotta solvat ex Hispania, Nostra qvoqve ani[290]marum mercatorum plurimùm intererit continuis ad DEUM emissis precibus ac obsecrationibus, votis omnibus atqve suspiciis naves propellere, nè nostro pretiosiori longè animarum periclitentur thesauro*.

Sed nec *villemus[?]**, ut R[everendorum] P[atrum] F[ratrumqve]* Nostrorum, tum praecipuè Reverentiae Vestrae cum tota sua Aula Sancta desiderarentur partes in hoc negotio pro* nobis indesinenter DEI Caelitumqve implorando opem et auxilium, ut itineri conatibusqve nostris tandem faveant* atqve obsecudent qvando [- - *] Divinae Benignitatis aurâ freti, vela ut pandamus omnino conclusum est; eamqve nobis in hoc negotio

paulatim jam afflari confidimus, nisi forte* ob nostra delicta, qvominus rem tantam attingamus conficiamusqve nos deserat atqve destituat. Sit itaqve nobis DEUS auxilio* semper* atqve praesidio! Ceterum cum promulgata flotta, navigia qvoqve alia Mercurium pro elaborando argento summè necessarium una itura etiam conclusum esse, passim spargitur omine pro nobis optimo, addet alas Mercurius, ut plenis velis et alarum remigis qvàm citissimè desideratas nostras attingamus Indias. Galeonum verò abitum in Octobrem usqve sequentis anni et una etiam Paraquariensium navigiorum redditum translatum esse à plerisque creditur; necdum ergo spem omnem deponant aut animum Indicarum Missionium Candidati in partibus Germaniae, cessante qvippe jam Admodo R. P. Nostri ratione ob nimias videlicet temporis angustias, propter qvas* adesse [291] posse in tempore Nostros ex Germania* sibi non persuaserat, multumqve jam prolongato reditus tempore, qvominus votis multis ac precibus inde desiderati Missionarii, saltèm aliquot, faveantur etiam Paraguariensi Provinciae, si praeter enumeratum aliud impedimentem non fuit, neqvaqvam est diffidendum. Et licet hic etiam impeditus jam esset adytus[!] aut praeoccupatus jam fortè ab aliis, ut apereatur novus qvantocyus* alibi, in Novum Granatense Regnum. Nova spes iterum affulget; Procurator enim illius Provinciae cum sociis suis, Patr[- - *] altero et altero Coadjutore 11^â hujus Sevellâ Madritum abiit, inde postmodum iturus* Romam, ubi actâ prius Provinciae* suae* causâ in Consi[- *] Regio et impetratis sinè dubio Sociorum Missionariorumqve manipulis, designet Admodum R. P. Noster et alios, qvos mittat ante faciem suam ex partibus nimirum Germaniae* et Italiae*. Si ergo spe suâ primâ expectationeqve fraudati sunt viri illi desideriorum pro Indica Missione in Paraquariam, manebit adhuc spes altera et expectatio pro Indiis in Novum Granadae Regnum, non confrendet anim var *^a illos DEI ab expectatione sua; Fidelis DEUS, per qvem vocati sumus omnes et qvi cooperatus est nobis in Apostolatum Mexicanum ac Philippinensem, operabitur et illis inter gentes alias. Qvare in cunctis orationibus meis (praesetim hoc Sacro Exercitiorum tempore*, qvod cum Novembri auspicator sum) pro omnibus cum gaudio deprecationem [292] facio, confidens hoc ipsum, qvia qvi coepit in nobis est[!] bonum, perficiet. Sinè dubio et ipsi magis satagent, ut per bona opera certam vocationem et electionem faciant.

Itaqve finem scribendi* facio DEUM obtestans, ut pro sua immensa misericordia nos ad suam felicitatem aliquando aggreget, ad qvam facti sumus et simul in hac vita vires nobis augeat, qvò sedulam illi, ut par est, navantes operam ad ejus nutum et voluntatem totos nos asqveqvaqve*^b conformemus!

Hispali, 24^â Oct[obris] 1679.

P. S.: Promisi nuperis meis, 10^â hujus ad Reverentiam Vestram datis⁴²⁸, submissurum me, ubi primùm in lucem prodierint*, transmissa per flottam R. P. Procuratori Nostra nova Chinensia seu relationem statûs constitutionisque tum Societatis Nostrae, tum S. Fidei Catholicae in Chinis. Qvia verè posset accidere, ut septimanis et mensibus sub censura desudarent et praeto*^c transcripta interim misimus ad loca varia nostrae Provinciae, ut perditò fortè* uno habentur saltem exemplar alterum; et 17^â qvidem hujus misimus litteras Clericorum Gallorum ad Nostros et Nostrorum vicissim responsorias ad illos, cum adjunctis solennibus P[atris] Magallanes exequiis; missuri etiam residua ipsamqve totius Chinensis statûs substantiam occasione proximâ. Ego quantumvis Reverentiae Vestrae ea me transmissurum praemiserim*; qvia tamen majori semper cedendum est, P. Cuculino [293] id permisi jure meritissimo⁴²⁹, contentus mea transmittere Sanctae tertiae probationis Domui, tum ut si ibi tertium annum agit R. D.[!] Emmanuel, iisdem unâ gaudeat, tum, si alibi, iis etiam non careat tam sancta Domus, de me cum ejusdem Domûs amantissimo R. P. Rectore

^a confundet animos verè[?] confringet animare[?]

^b aeqve qvoqve[?]

^c praelo[?]

optimè merito*, cujus me et unà Reverentiae Vestrae paterno affectui iterum iterumque me[!] commendo.

Clausis jam litteris, rescio P. Cuculinum gloriosam mortem V. P. Sebastiani de Monroy cum adjuncto ejus elogio à R. P. Superiore* Marianarum Philippinis[!] transmissam, non *precius tulareram**^a ad Reverentiam Vestram, sed recte ad R. P. Mathiam Tanner dirigere, misso* solum Reverentiae Vestrae excerpto illo ex litteris P. Solorsano super statum* Missionum Marianarum. Nè ergo hoc etiam Reverentia Vestra privetur solatio, R. P. Rectorem Telczensem (cui hanc eandem transmisi) rogavi in litteris, ut et illa Reverentiae Vestrae communicaret ad meliorem plenioremque totius martyrii (cujus relationem alteram ab ejusdem P. Sebastiani in Missione socio P. Ahumada scriptum, R. Vestrae hic transmittito) ex relationibus variis capiendam notitiam.

Illorum* ergo in Marianis vacat locus pro Missionario! O si dignus quantocyus fierem pro hac Christi Missione!

Manu propria V. P. August[inus] Strobach.

STR XVII

Španělé se honosí tituly

Španělé se honosí tituly, které jim udělil král. Strobach se mnohem víc honosí svým titulem „indického misionáře“, pro nějž je hotov položit život.

[181v]

Seviliâ, 31. Octob[ris] 1679.

Recensens dignitates et titulos Cavallerorum Hispalensium, quibus à Rege velut Neo-Sponso condecorati sunt, subnectit:

Habeant sibi hos insignes honorum titulos magnifici Hispani eosque magni faciant aestiment, majoris ego longè facio aestimoque meum Indici Missionarii titulum dignitatemque et quamdiù sum gentium Apostolus, ministerium meum honorificabo bonumque mihi est magis mori, quàm ut gloriam meam quis evacuet. Id unicum tantùm semper tum R^m V^m, tum alios notos quaeso: DEUM obsecrate, ut dignos nos faciat pro his Missionibus Christi!

STR XVIII

Dozvěděl se o moru v Telči

Z dopisů se dozvídá o moru v Čechách, který zasáhl i Telč. Avšak telčský probační dům SJ se nemá čeho bát, byl již zbaven horšího moru, jímž byl Augustinus [Strobach].

[Další úryvek:] 2. února by měl skládat čtvrtý slib. Doufá, že termín nebude odložen.

^a *praevis ut putaveram[?]*

[183v]

In literis, anno 1680, 16. Ianuarii, Seville datis, ubi intellexisset pestem in Provincia Boëmiæ grassari ac etiam Telczium irrepsisse, ait:

Et nuper et iterum heri ad nos literae triste attulerunt nuntium de lue jam Telczium etiam penetrante. Sed num timeat sibi tam S[ancta] tertiae probationis Domus, si ab altera eaque majore peste, Augustino, liberati sunt? À minori altera non habent, quod extimescant.

In iisdem mentionem faciens de gradu suo in Societate forsitan differendo, ait:

Ut in festo Purificationis DEIparae⁴³⁰ gradum accipiam, dubia manent omnia et admodum incerta, sed utut fuerit, ego ad utrumque paratissimus, et si dilatus fuerit gradus, credam ego me minus adhuc praeparatum ac indignum beneficio tanto et gratiâ Sanctae Matris meae Societatis, utque studeam me melius ad illud praeparare, aliquando tandem in Marianis aut Philippinis recipiendum.

STR XIX

Bude skládat řádové sliby

Měl za to, že jeho slavnostní profese (složení řádových slibů) bude odložena – vždyť je jí nehoden. Ale dobrodinná SJ se k němu i přes jeho nezpůsobilost zachovala velkodušně: nejen že byl vyvolen za indického misionáře, ale bude mu dokonce umožněno složit slib mimo řádný termín, což dosvědčuje dopis, který obdržel **Jos. Neuman** a zdejší provinciál.

Znění dopisu: *O Strobachově profesi bylo rozhodnuto již v květnu 1678. Kvůli administrativním chybám [vysvětleny] k ní však nemohlo dojít. Proto bude Strobachovi umožněno vykonat profesi v mimořádném termínu.*

Strobach se cítí SJ zavázán ještě více než kdy jindy.

[183v]

In aliis, Seville 13. Februarii 1680 datis, de gradu extra tempus conferendo certior factus, ita scribit:

Credebam ego singulari DEI providentia gradum meum differendum, ut veluti tanto Societatis favore ac beneficio multum adhuc indignus, magis adhuc et amplius ad illum tandem aliquando in Marianis aut Philippinis dignè suscipiendum ac comparem, verum quae semper fuit hactenus, mirè benefica in me Societatis bonitas, utpote quae et me undequaque indignissimum inter filios suos quondam adscribere et non ita pridem nihil minus quam hoc meritum inter Missionarios Indicos designare; jam insuper favore singularissimo et exemplo prorsus raro, extra consuetum tempus, etiam et graduandorum festum, ad gradum Professorum nihilomuns dignata est aggregare prout id ipsum; namque hesternae et ad P. Neuman ab Assistente, et ad Provinciale nostrum ab A. R. P. N. missae declararunt literae.

Tenor in literis R. P. Assistantis est iste: „*Tam à mense Majo annis 1678 P[ater] N[oster] decrevit, ut P. Augustinus Strobach promoveretur ad Professionem in festo Purificationis B. V. hoc currente anno, sed peccatum fecit hic et istic. Hic, quod istud [188r] P. Nostri decretum fuit missum in Philippinas et non etiam Hispalim, praesertim quando fuit hic rescitum nos esse istic detentos. Istitic verò peccatum est, quòd non fuerimus magis tempestivè moniti de appropinquante tempore, quo promoveri deberet P. Strobach. Quod factum est, non potest fieri infectum. Ut tamen admissus error utcunque corrigatur, P. N. scribit in hoc casu. Interim aequo animo ferat P. Strobach illam tantillam dilationem, quae*

contigit citra ullam ipsius culpam, ex mera aliorum incuria seu inadvertentia, ipsum saluto amantissime etc. 6. Ianuarii.“

Quòd igitur nullis meis meritis, sed solâ immensâ suâ in me benignitate et favore extraordinario ad gradum Professorum extra tempus admittat Societas, majori me quàm unquam aliàs debitae gratitudinis obstringit vinculo.

STR XX

Vysvěcen

Vysvěcen knězem, obětoval první hostii. Sám se nabízí jako hostie a zápalná oběť pro Boha, třeba i krvavá.

[Další úryvek:] Popis býčích zápasů nechá jiným, sám nemá na mysli zábavu, ale dokonalost, věčnost a spásu. Bojuje s horšími zvířaty než jsou býci, s divokými vášněmi a nezkrotností. Kéž by je dokázal přemoci!

[181v]

Seviliâ, 27. Februarii 1680.

Describens solennitatem Professionis suae, ait:

In hoc ipso mirabilem sanè DEI agnosco providentiam dispositionemque, qui beatam illam super me, in ipso scilicet D. Mathiae Apostoli die⁴³¹, cadere permisit sortem, ut eodem die, quo in Sacerdotem unctus, primam DEO litavi hostiam, me ipsum etiam in hostiam et holocaustum litarem ac offerrem Altissimo, quod quidem utrunque incruentum tantùm Sacrificium cùm sit, ut ergo cruentum etiam suo tempore succedat alicubi in Indiis, nunquid id solùm jam restat ac superest, ut sic trinum hoc perfectum fiat Sacrificium, quod aUgUstinUs in trino suo et uno videtur velle innuere.

In iisdem, taurilium et aliorum festivorum ludorum mentionem faciens:

Aliis, *inquit*, qui majorem quàm ego de iis notitiam habere peterant, scribendum relinquo, mihi enim tunc temporis, non ludicra, sed maximi momenti, quia salutis propriae, perfectionis et aeternitatis, incumbebant negotia [182r] agendumque mihi tunc fuit ac decertandum cum tauris ferioribus bestiis, indomitis nempe passionibus meis ac moribus efferis, quos – ô si tandem semel debellâsem ac penitus edomuissem!

STR XXI

Nemá odborné znalosti, koná sebezpytování

Ostatní se cvičí ve svých povoláních. Strobach tráví čas sebezpytováním.

[Další úryvek:] Uvažuje o jezuitských světcích a přeje si být jednou být jejich následovníkem („synem“).

[182r]

Sevillia, 12. Martii 1680.

Postquam descripsisset aliorum Nostrorum labores et exercitia per Quadragesimam, interrogat:

Et quod interim P. Augustino est exercitium? In meris soliloquiis usquedum vocem de caelo sibi dicentem audiat, ut tollat et legat. Tacet interim, consolans sese Christi per triginta annos silentio, quo tamen minus non meruit, quàm meruerit postmodum praedicatione triennali. Et quemadmodum dicit alicubi Nierembergus: convenit quandoque nihil agere, ut possit quis postea operari grandia.

In iisdem, quia in die anniversaria Canonizationis SS. Patrum Nostrorum datis, ait:

Qui dies, siquidem et mihi singulariter solennis est ac celebris, utpote in quo anniversarium natalis mei recolo memoriam; illum prout et me ipsum tum in R[everentiae] V[estrae], tum exterorum omnium Sacrificia et quadragesimales devotiones enixissimè commendo, ut meritò aliquando gloriari possim, quòd Filius Sanctorum sim.

STR XXII

Blíží se indická plavba

Blíží se čas odplutí. Odmlčí-li se, bude to dáno obrovskou vzdáleností, ale také tím, že bude horlivě pracovat na spáse indiánských duší – tak, aby divochy přivedl do Boží náruče.

[182r]

Sevillia 4. Junii 1680.

Cùm instaret tempus navigationis ex Hispania in Indias.

Iam, *ait*, non multa loquar amplius vobiscum, fratres mei amantissimi, venit enim tempus ac propè adesse jam video, ut transeam ex hoc mundo ad fortunatas meas insulas Marianas et Philippinas, ad quas me dudum ex insula sua scribens Joannes hoc anno octogesimo perventurum praedixerat. Unde si rarius aut planè nunquam locutus fuero, haudquaquam mirum videbitur R[everentiae] V[estrae], tam ob tot tantarumque terrarum ac navium unum inter ac alterum orbem interjacentium pericula et intervalla, tum, ut melius dixerim, ob occupationem illam, quam ibi per totam vitam meam non habiturus sum aliam, quàm illam beatissimam pro DEO et cum DEO, ut Indos quàm plurimos, infideles populos ac gentem barbaram traham in ejus amorem, cultum, venerationem et amplexum.

STR XXIII

Evropské rozloučení s bratrem Tobiášem

[Dopis chudý na informace; Strobach tu v nábožném vytržení vyjadřuje tři hlavní myšlenky: brzy odpluje z Evropy, doufá v úspěch svého poslání a prosí o modlitby.]

První dopis napsal při odchodu z Čech, nyní píše poslední, blíží se čas odplutí z Evropy. Jeho cesta je projevem Božího milosrdenství. Chválí Boha za vykoupení lidstva. Očekává den oplutí do Nového světa. Bude to splněním touhy, a tak vyzývá k radosti a zároveň prosí o modlitby.

Bude mu zapotřebí Boží pomoci, misionáři mají být vzorem ctností. Opět žádá o modlitby jak bratra, tak jeho prostřednictvím i další. Touží po dobré žni svého poslání.

Chce zasít na Mariánách („a Filipínách“) semínka křesťanství, která přinesou hojnou sklizeň. Kristus je bude zalévat. Vyjadřuje opět své touhy a znovu žádá o modlitby.

Přeje si úspěch své misie. Nedostal od bratra žádný dopis. Žádá, aby jej „bratři“ následovali, jako on následuje Krista. Těší se na posmrtné setkání, když už je Bůh přijal do své „Společnosti“, do SJ, přijme je i do nebe.

Pozdravuje rodiče a bratry

[182r]

Sevillia, 4. Junii 1680.

Valedicens Fratri natu minimo:

Charissime in Christo Frater!

Gratia Domini Nostri JESU Christi et Charitas DEI et communicatio S: Spiritûs sit cum omnibus nobis! Amen.

Primas de terra cognationeque nostra exiens Charitati V[estrae] scripsi literas, ultimas scribo, dum tempus prope adesse jam video, ut transeam ex hoc mundo. Benedictus DEUS! Qui secundum misericordiam suam magnam regeneravit nos in spem vivam per Resurrectionem JESU Christi. Sicut enim nobis haec Resurrectio Phase fuit duobus abhinc annis, id est transitus è terra et cognatione nostra, ita nobis jam iterum Phase est, id est: transitus ex hoc mundo. Benedictus DEUS! Quia fecit redemptionem plebis suae, cujus incolatus multum prolongatus fuerat hactenus in Hispania, expectando semper beatam illam spem et adventum diei illius, quo dirumpantur tandem aliquando haec nostra vincula, ut soluti ac liberi transeamus ex hoc mundo ad fortunatam illam patriam, insulas intelligo Marianas et Philippinas. Videmus enim verò jam quod tantopere concupivimus, quod tanto speravimus tempore, iam teneamus et possidemus etiamnum, quod tam diu desideravimus. Quapropter gaudete unà nobiscum, Fratres Charissimi! Sed et unà quaeso obsecrate, sine intermissione memoriam nostri facite in orationibus vestris, si quo modo tandem aliquando prosperum iter habeamus in voluntate DEI veniendi ad designatum nobis desideratissimum Mexicanum et Philippinensem portum et terminum.

Ego verò, quoniam ejusmodi roboris ac virtutis expers in ea loca proficiscor, ubi vel maximè caelesti indigeam ope, nam licèt omnem Ecclesiam, quae in toto est orbe terrarum, cunctis oporteat florere virtutibus, eos tamen praecipuè inter caeteros decet meritis virtutum excellere, qui in Apostolicae petrae arce fundati et inter istos quàm plurimum, qui inter infideles populos et gentes barbaras. Te ego (liceat uti verbis ipiusmet Magni Indiarum Apostoli meique antesignani D[ivi] Francisci Xaverii) per DEUM ejusque cultum oro atque obtestor, ut in tuis precibus et obsecrationibus mei nominatim ipse recorderis meque insuper Patrum ac Fratrum nostrorum precibus muniendum sedulò cures; sic enim mihi persuadeo, tuâ ac Societatis deprecatione, multis magnisque periculis me Divinitus eripiendum adfuturumque indubiè tam piis Charitatis Vestrae **[182v]** omniumque nostrorum votis DEUM sanqvineque jam olim suo rigatum Marianum Philippinumque agrum, in faecundam aliquando horreo suo inferendam messem excitaturum, neque passurum, ut tam calentia nostrorum vota et desideria, irritò conatu elabantur.

Hâc spe freti pergemus nos alacriter, nullis omnino parcendo laboribus, sudori nulli, non sangvini, non vita, id unicè semper mente versantes^a ac animo, labores omnes, sudorem, vitam et sangvinem, merum esse Marianorum^b Christianorum et Philippinensium semen, quod

^a versantes || versando **Boye AS**

^b Marianorum || sic **Boye AS**; Marianum **excPrag** *lapsus calami*

centupli brevi faeneratione in faecundas excitaret^a spicas, Magnus ille agrorum suorum rigator et cultor Christus. Item fortiter agendo solummodo res crescere et à sola generosa manu, triumphos sperari posse caelo inferendos. Pergemus, inquam, alacriter eoque progrediemur alacrius, majorumque vestigiis insistemus fortius, bene interim de Divisa in infideles et gentes barbaras munificentia atque explicata sperantes dextera, quantò amplius nos ac Missionem nostram suis apud DEUM precibus ac Sacrificiis commendatam habuerit Societas, quam demissis in terram gentibus, ad omnium pedes humillimè prostratus, iterum iterumque suppliciter cupio commendatam.

Charissime Frater! Haec sunt ultima mea in hoc mundo verba. Faxit DEUS, si est ad majorem Nominis sui gloriam, majus religionis Catholicae incrementum, majorem Societatis nostrae famam et honorem, majus etiam tum pripium, tum proximorum bonum ac emolumentum, ut in altero (in Indiis videlicet alicubi) orbe^b, longè majori cum voluptate, intermissos hucusque suavissimae illius consuetudinis exigam fructus. Id enim sperare me facit continuum hactenus Charitatis Vestrae silentium, nullis unquam interpellationibus meis solutum, indignum fortasse ratus, verbis Augustino respondere ac literis, et^c non reipsâ potius, imitatione ac opere. Quod si ita est, fratres mei, gaudete! Idem sapite! Imitatores mei estote, sicut et ego Christi! Qui cooperatus est mihi in Apostolatam, cooperabitur et illi^d inter gentes. Videat^e itaque unusquisque, quae sit voluntas DEI bona, beneplacens et perfecta, in quo vocatus est, permaneat apud DEUM ac^f satagat, ut per bona opera certam vocationem et electionem suam faciat. Quod si verò nunquam posthac nos, inter nos, nec in altero quidem mundo revisuri sumus, certò in caelo aliquando (ubi spero singulari DEI beneficio ac munere prius in Societatem suam simul vocati, dein etiam ad societatem Civium Supernorum simul recepti, DEO perenni bonorum omnium fonte perfruemur in omnem aeternitatem) nos revisemus.

Ad extremum adsaluto quàm humillime patres nostros, fratres notosque omnes, omnium in Christo Servus ac usque ad mortem, utinam et mortem Crucis, memor.

Indignissimus Marianarum Missionarius,
Carolus Xavier
seu
Augustinus Ignatius Aloysius Strobach S. J. mp.^g

STR XXIV

Události po ztroskotání u Cádiz u v červenci 1680, atlantická plavba

Už uběhly více než dva roky od té doby, co opustil své bratry a zemi a vyrazil k „strašlivému národu“, vybrán Bohem k tomu, aby šířil jeho Evangelium.

Málem se to nestalo, nebýt dobroty a milosrdenství Boha, Panny Marie a svatých patronů, jakož i modliteb a mešních obětí českých jezuitů. Ač ze všech nejnehodnější, byl po ztroskotání [u Cádiz] přijat k náhradní lodní dopravě, ač je odpadkem a ze všech nejnižším. Na stejnou loď byl přijat i **Jos. Neuman**, což je dalším projevem Boží prozřetelnosti. Vyličení jejich přijetí na náhradní loď: misijní prokurátor vystoupil sám na

^a excitaret || excitabit **Boye AS**

^b orbe || sic **Boye AS**; om. **excPrag**

^c et || ac **Boye AS**

^d illi || ipsis **Boye AS**

^e Videat || sic **Boye AS**; Vidat **excPrag** *lapsus calami*

^f ac || et **Boye AS**

^g Indignissimus Marianarum Missionarius ... Strobach S. J. mp. || sic **Boye AS**; om. **excPrag**

palubu a začal přemlouvav kapitána, aby přijal některého z misionářů. Kapitán však vytrvale odmítal a byl neústupný, dokud nespátřil člun s jezuitu, který se blížil k jeho lodi; tu se rozhodl se, patrně Božím vnuknutím, přijmout jednoho z jezuitů na loď. Prokurátor zvolal, ať „někdo“ vystoupí na loď. Nejblíž k žebříku byl **Neuman**, a tak začal stoupat; mezitím ostatní z člunu volali, kdo že má vlastně jít, načež prokurátor vybral (opět Božím vnuknutím) Strobacha, který vystoupil za **Neumanem** na palubu. A tak na lodi stanuli oba čeští jezuité. Kapitán dělal drahoty a varoval před nepohodlím, ale nakonec je přijal na loď oba.

Strobach přijímá nepohodlí s pokorou, neboť je přece „odpadek“ (špaň. *estropajo*). Bůh korunoval jejich pokoru tím, že dva dostali místo dobré pro jednoho a navíc u dveří, takže museli vstávat pokaždé, když chtěl kdokoli opustit kajutu nebo do ní vstoupit. Dostali pouze podušku na spaní; jakási Indka se nad nimi slitovala a dala jim polštář, který by byli nepřijali, kdyby si nemysleli, že jim ho poslal kapitán. Neměli s sebou po ztroskotání vůbec nic, tím lepšími byli následovníky Apoštolů, Františka Xaverského a dalších šířitelů víry. Neměli ani klobouk, ani breviář, zkrátka nic. Přesně tak pluli na Filipíny první misionáři, kteří vystoupili na břeh chudí a nazí, neboť oděv se jim během plavby rozpadl.

Misionářům cestou nic nechybělo, ba (s výjimkou Strobacha a **Neumana**) měli větší pohodlí než na původní lodi.

[Další úryvek:] Jejich loď byla menší než ostatní, ale vezla stejný, ne-li větší počet pasažérů (260 osob). Trpěli sice nepohodlím kvůli místu, kde spali, ale cestující k nim byli neobyčejně laskaví, především španělští pánové, kteří jim stále a štědře nabízeli své věci, čokoládu (nápoj) dle libosti, čisté prádlo, oděv, peníze. Přijali pouze to nejnutnější, např. oděv, též aby neurazili. Ale i chudí námořníci a vojáci jim nabízeli své věci.

[Další úryvek:] S podporou shůry šťastně přistáli ve Veracruzu, a to po 66 dnech plavby (15. září 1680). Velebí Boha za to, že je osvobodil ze „španělského vězení“. Úvahy nad evangelizací Západních a Východních Indií. Je třeba, aby ze Španělska připluli další misionáři a šířili víru v Asii.

[Další úryvek:] Závěr dopisu: chronogramy na Strobachovo jméno.

[182v]

*In literis suis, post solutionem ex portu Gaditano, 10. Decembris [1680] datis,*⁴³²
describens infortunium, quod illis accidit, ait:

Duo et amplius anni sunt, quod è terra cognationeque mea egressus, factus sim extraneus fratribus meis et in terra alienigenarum interim moratus, iturus ad gentem magnam, ad gentem convulsam et dilaceratam, ad populum terribilem, electus videlicet à DEO, ut portem nomen IESU coram gentibus et populis, ut annuntiem Evangelium suum.

Sed parum jam abfuit, quin designaret alios Dominus, quos mitteret ad praedicandum Indis et Gentibus Evangelium suum, nisi summâ DEI in me benignitate atque misericordiâ fretus, memor nempe semper illius ab aureo Magistro meo et Instructore tertiae probationis, mihi ultimae doctrinae instructionisque locò datae sententiae: „Iustus meus ex fide vivit“; confisus simul etiam tum in pientissimae illius Matris Misericordia, tum SS. Patronorum meorum, S. Ioannis Baptistae et S. Francisci Seraphici (sub quorum patrocinio haec ultima, ad quam admissi, navis) auxilio praesidioque adjutus tandem etiam S[ancitissimis] RR^{arum} VV^{arum} Sacrificiis et ferventissimis Charissimorum FF^{rum} nostrorum precibus, illis praecipuè R^{ae} V^{ae} die illo (siquidem erat dies Veneris) juxta pactum mutuuum ex integro mihi consecratis, ad illam navim ultimam, licèt omnium indignissimus, adhuc fuissem receptus. Ultimus enim ego ex omnibus tanquam omnium infimus et omnium peripsema, qui post passum in portu Gaditano naufragium in aliquam navim admissus sum cum P. Iosepho Neuman, cujus etiam in hanc navim admissio mirabili sanè DEI debetur providentiae dispositionique, quia enim R. P. Procurator noster P. Petrus de Espinar, solus uti consueverat, naves Capitaneorum conscenderat aliquos Missionariorum suorum in eas recipi flagitaturus itemque de naulo cum iis contracturus. Capitaneus autem ille aliunde contra P. Procuratorum Indiarum Petrum de Espinar tentatus, ob rescissum scilicet pene initum jam cum eo de Missione in navi sua devehenda, contractum nullum omnino penitus recipere (prout ipsemet nobis postea in navi narravit, saepe saepius), dum adhuc à longè in cymba nos venientes conspiceret, jam apud animum suum firmiter decreverat, sed nescio, deinde seu precibus [183r] P. Procuratoris nostri, seu potius Divino instinctu motus ad unum omnino in navim suam recipiendum sese resolverat. P. Procurator ignorans, quem unum eligeret ex quatuordecim residuis, unum

aliquem navim jussit conscendere, neminem in particulari determinando. Quia ergo scalae vicinissimus erat P. Iosephus Neuman, hâc mora illico navim subiit, nobis verò interim in cymba clamantibus determinaret ipsemet ac diceret, cuinam subeundum. Et tunc instigante haud dubie DEO contemptibilia quaeque eligente, me utpote omnium peripsema elegit navimque conscendere jussit, sed quia P. Neuman scalae jamjam institerat, iter suum in navim usque prosecutus, ibi dum coram navis Capitaneo et P. Procuratore nostro ambo constitimus, humiliter deprecatus Capitaneus ambos sese haudquaquam in navim suam posse recipere, hâc jam opus hâc labor erat novus, seu uter ex nobis revocaret gradum, seu ut utrumque retineret, persuadere Capitaneo navis. Praetendit angustias Capitaneus, loca omnia praeoccupata jam ab aliis, convenientemque ne pro uno quidem, minus pro utroque suppetere amplius locum, sed ubi nos quocunque navis angulo contentos fore intellexit, commotus ex una parte hâc nostrâ submissi animi deprecatione, ex altera verò quid sese deceret, perpendens, aegrè quidem, consensit nihilominus, ut ambo remaneremus in navi, protestando tamen, sibi neutquam adscriberemus, si pro debito accommodati non fuerimus, sed nobis ipsis ita exposcentibus.

Atque quod mihi debitum? Quis melior mihi debitus locus, quàm quicumque vilissimus in navi angulus? Nunquid enim pro Estropacho (quod purgamentum sonat in Hispanico) locus alius competit? Et revera, seu probare seu coronare hanc animi nostri submissionem videtur voluisse DEUS, quando exiguo omnino loculo et angulo, quem nimirum ordinaria pro uno capere posset culcitra, ambos nos contentos esse oportuit. Accessit, quod ille ipse locellus ad limen camerae ingredientibus egredientibusque pro libitu camerae illius incolis eorumque famulis semper pervius, ita ut necessariò alterutri ex nobis seu tardius ingredientibus seu iterum egredientibus surgendum fuerit ad parandum illis transitum. Iste pro nobis in navi deputatus fuerat locellus injectaque solâ super illum storeâ, in qua somnum caperemus, sed nostri vicem miserata Inda quaequam, eâdem nobiscum navi vecta, quamvis et ipsa pauper, suâmet sese privavit culcitram nobis eam substernens, quod sine dubio admissemus nunquam, nisi serò nimis id ab ea factum rescivissemus, supponentes semper à navis Capitaneo illam nobis fuisse subministratam. Nos enim, quod in navim intulissemus praeter nos ipsos, fuit omnino nihil. Et idcirco quidem magis gaudentes naves conscendimus, quia digni habiti tanquam genuini Apostoli Christique Discipuli sine sacco, sine pera ire ad praedicandum gentibus Evangelium; mihi quidem singulari semper id fuit solatio gaudioque in hoc saltem Magno illi Indiarum Apostolo, Duci nostro et Philippinarum Antesignano, D[ivo] Francisco Xaverio potuisse me esse aliquomodo similem, illiusque in hoc saltem sequi vestigia, non tantùm sine sacco et pera, prout ille, sed et sine pileo, imo et Breviario contendendo navigandoque in Indias. Ampliori autem solatio fuit et gaudio, quòd primos nostros in Philippinas Missionarios et Fundatores nostros, Patrem videlicet Antonium Sedenò et Alphonsum Sanchetz cum simili commeatu in Philippinas solvisse Acapulco legerim, sine omni omnino provisione ex purissimis piorum navigantium vivendo eleemosynis, totique pauperes ac nudi Philippinas ingressi sunt, pallio, quod Acapulco secum detulerant, in via aut putrefacto aut dilacerato.

Sed quando sic sine omni commeatu et necessariis navigavimus, nunquid aliquid defuit nobis? Non tantùm non defuit, sed commoditate accommodationeque frui meliori (nos duos solum si excipias) exteri omnes, quàm unquam fuissent frui in navi „Jesus Nazareni“.

Descriptaque singulorum aliorum in diversis navibus accommodatione, subjungit:

Soli nos duo, ego cum P. Iosepho Neuman ob navis angustias, quae licet minor exteris, numero tamen et mercatorum et nautarum et militum aliis par, si non major, in qua in universum 260 numerati sunt, aliqua passi loci incommoda, caeterùm summam omnium beneficentiam experti charitatemque, quemadmodum enim in omnes, tum praecipuè in Religiosos pauperes charitativi sunt atque munifici Cavalleri Hispaniae; se suaque omnia ultro

nobis obtulerunt saepe saepius liberalissimè. Offerebant aliqui potionem^a chiochulaticam⁴³³ pro nostro libitu, lotionem praesentabant alii, indusia, pecuniam et quidquid demum deesse nobis clarè animadvertent, quorum aliqua utpote unicè nobis necessaria, ut indusia etc., tum etiam ne eorum incurreremus disgratiam et offensam, acceptare omnino [183v] fuit necessarium. Et neque inter Cavalleros solùm et divites constitit haec charitas, sed ad nautas etiam pauperes et milites sese extendit sua illorum erga nos charitas et affectus ad summam certè nostri confusionem, suismet ses privare voluerunt reculis et commoditatibus, tantùm ut nobis beneficerent. Tanta omnium in nos fuit charitas atque benignitas.

In iisdem cum portum Verae Crucis attigissent, scribit:

Ita nos DEO optimo auspice, faventibus Superis, Divâ praesertim Virgine, Magnoque Indiarum Apostolo D[ivo] Francisco Xaverio opitulantis, vento secundissimo spatio 66 dierum, in ipsa octava Nativitatis Beatissimae MARIAE Virginis⁴³⁴, completisque ad amussim 10 diebus Veneris, devotione videlicet Xaverianâ, tum à nobis, tum RR^{is} VV^{is}, ut dubitare nefas foret, in hunc finem institutâ ad portum Verae Crucis salvi omnes et incolumes appulimus.

Benedictus DEUS, qui nos tandem ex longo illo in Hispania carcere, diuturno illo desiderii nostri purgatorio, ad optatissimam nobis terram promissionis, desideratissimum scilicet portum Indicum fecit appellere! Sacerdotes quidam decem fortè (quod dicit alicubi D[ivus] Philippus Nerius), siquidem decem homines mundanis extricati curis sufficiunt ad convertendum totum mundum; cum uno Fratre Coadjutore. Sed sufficiant licèt decem isti ad convertendum mundum istum Americanum, Indias Occidentales intelligo, non sufficiunt sanè ad convertendum alterum Asiaticum, Orientales intelligo Indias, Sinas nempe et Iaponiam, viros hujusmodi summis votis et precibus expetentes.

Ah! Veniant obsecro residui in Hispania relictii Socii et Missionarii Indici, veniat duodenarius ille Apostolorum numerus atque duobus ex illis (utpote ad hanc provinciam pertinentibus) hîc relictis in America supererunt adhuc vivi decem ad convertendum mundum Asiaticum. Ah! Orent, obsecro, Fratres Charissimi, pro Fratribus nostris absentibus, ut digni efficiemur omnes tantis Christi Missionibus!

Concludit hanc epistolam chronologicâ praedictione:

Nobis si campus non patuerit in Marianis alicubi aut Philippinis, amplior procul dubio patebit in China et Iaponia, ad quarum primam jam tres è Nostris supra memorati Patres, ad alteram verò, Iaponiam scilicet, quinque alii Religiosi praemissi sunt. Et tunc si non illud Ioannuum pro anno 80:

„aVgVstInVs IgnatIVs aLoysIVs strobaCh aD MarIanas“.

Augustinum saltem verificabitur praesagium pro 81:

aVgVstInVs IgnatIVs aLoysIVs strobaCh aD IaponIaM“

aut pro 82 „aD MIssIones sInenses“

STR XXV

Cesta z Veracruzu do Mexika

28. srpen [1680] na lodi; svátek sv. Augustina, Strobachova patrona. Přesvědčí lodního kněze (*navis Sacellanus*), aby mu dovolil sloužit mši.

[Další úryvek:] Vylodění ve Veracruzu. Srdečné rozloučení s cestujícími. Loď opouštějí (Strobach a **Jos. Neuman**) s dary od španělských pánů (čisté prádlo, klobouky), a tak mohou vstoupit do města důstojně.

[Další úryvek:] 27. září. Náhlá nemoc na cestě z Veracruzu do Mexika; postihla jej v Martínezově hostinci. Aby si ulevil, dal si čokoládu (nápoj), leč následovaly průjmy a zvracení. Tato nemoc se zde nazývá

^a potionem || *corr. PZ*; potioem *ms.*

„Miserere“ podle žalmu, který se zpívá na následujícím pohřbu nemocného. Strobach ztratil během záchvatů nemoci všechny síly a nebyl schopen pokračovat v cestě; a tak byl v hostinci ponechán s **Tilpem** a **Boruhradským**. Postupně se mu ulevilo, z nedalekého jezuitského statku pro něj přišli Indiáni s nosítky a odnesli jej do tohoto statku, sloužícího jako střížna ovcí. Sám byl ovcí vedenou k porážce.

[Další úryvek:] Dostalo se mu té cti, že byl připuštěn na provinciální kongregaci. V Čechách by takovou poctu nečekal.

[Další úryvek:] 7. prosince. V jezuitském kostele se koná zábavné taneční vystoupení za přítomnosti místokrále a místokrálovny. Nemohl se jej zúčastnit, neboť byl povolán do vězení, aby přijal zpovědi trestanců. To je pro něj lepší místo.

[188r]

In Relatione navigationis ad Indias Occidentales [anno] 1680 describit desiderium, quo tenebatur ad celebrandum festum S. Augustini Patroni Sui:

28. Augusti. Festum Divi Hipponensium Praesulis Magni Augustini, Patroni mei; ut Sacro saltem celebrarem, difficulter admodum admissus sum, siquidem enim ordinariè in festis etiam et Dominicis ultra duo non dicebantur Sacra. Ecclesiasticus autem ille super memoratus nobiscum vectus solis Dominicis e festis solennioribus, ut Divae Virginis, ad aras dicere solitus, ex singulari suo in magnum hunc Sanctum effectu alterum praetendebat dicere et alterum tum ex jure suo, tum speciali itidem suo in Sanctum hunc affectu navis Sacellanus. Multis mihi cum Sacellano agendum fuit, ut vel admitteret hoc festo, quod etiam in Indiis celebre, Sacrum tertium, vel suum mihi cederet; effiçique tandem, ut sui loco ad aras me dicere permitteret Sanctum Patronum meum eo modo, quo convenit, veneraturus.

In eadem relatione describens, quo apparatu in portum Verae Crucis exscenderint:

Nos itaque, *inquit*, vale dicto Navis Capiteo, Cavalleris, nautis atque militibus, magno omnium cum applausu acclamationeque ex navibus exscendimus, plura jam inde efferentes, quàm prius intulerimus, piissimorum videlicet Cavallerorum eleemosynam, ut lotionem liberalissimè ab iis nobis subministratam duobus nobis, ut in urbem honestè possemus ingredi, suosmet nobis dono dederunt pileos, P[atri] Neuman unus mercatorum, mihi vero ipsemet navis Sacellanus.

In eadem^a relatione describit, quid sibi acciderit in via Mexicum versùs.

27. Septembris, die Veneris, decurrimus illam quinque leucarum planitiem usque ad diversorium de Martinetz, ad quod ubi primum pedem intuli, malè habere coepi. Malum alleviaturus sumpsi potionem chiochulaticam et tunc dissenteriam passus cum vomitu et deliquiis, quem morbum hîc *miserere* vocant, eò quod ad illum plerumque sequatur *Miserere* canendum mortuo (prout ante hesternum primò uni cantatum est). Trium horarum spatio 16 passus cursus summè violentos, qui vires ita debilitaverant, ut iter cum aliis progredi haud possem, quare aliis tres adhuc leucas usque Theyolucam, Collegii Spiritûs Sancti Angelopolitani praedium, decurrentibus, ego in diversorio illo adjunctis mihi à Patre Martino Prado sociis P. Ioanne Tilpe et Charissimo Simone⁴³⁵ ibidem manere coactus sum, omnibus nostris super hoc accidente repentino plurimùm contristatis et subtimescentibus, et omnino nisi fuisset dies Veneris, Xaveriana nempe dies (quem eodem morbo laborâsse, imo et in illo obiisse legere est) et insuper SS. Cosmae et Damiani medicorum dies, fieri omnino poterat, ut et mihi decantâssent psalmum 50. *Miserere*. Sed cum quiete melius quoque habere coepi, veneruntque sub noctem cum amotmanno[!]⁴³⁶ dicti prandii octo Indi, qui in feretro, uti solent, ad dictum praedium me deferrent die altero. Sabbato deferebatur hoc vivum funus in Indorum humeris, quatuor et quatuor sibi invicem succedentibus, ad illud praedium. Et nunquid pudor summus? Prius meme ab Indis expertem beneficia, quàm aliquod iis praestiterim. Sed patientia! Tanto magis iis obligatus sum. Delatus itaque ipso D[ivi] Wenceslai die⁴³⁷ ab Indis ad nostrum praedium, ubi lecto fomentisque charitatis religiosae exceptus paulatim convalui,

^a eadem || *corr. PZ; iisdem ms.*

ibidem cum reliquis die illa subsistendo; praedium hoc tonstrino ovium destinatum, quarum ultra 50 millia numerant, ad quod etiam ego quasi ovis ad occisionem ductus sum.

In eadem relatione, describens apparatus pro Congregatione Provinciali Mexicana et quomodo diversi ex Commissionariis ad diversa domicilia interim distributi fuissent, de se ait:

Me una cum PP. Scholasticis P. Carolo Calvanes et P. Francisco Borgia, in D[ivorum] Petri et Pauli Collegio remanente, nec sine causa – utpote quis credat? – licet unus è junioribus et quidem extraordinarius adhuc Professor, ad hanc Venereabilem PP. Congregationem vocandus! Nunquid id honoris tam cito [188v] mihi accidisset in Provincia Boëmiae? Vocatus itaque ad Congregationem, non ut vocem haberem in Capitulo, sed extra, Ianitoris Congregationis functurus officio; ô praeclarum custodem!

In eadem relatione mentionem faciens solennitatis, cum qua Prorex et Proregina excepti, exhibendo illis more illius gentis artificioso saltu pro comice pretioseque indutos juvenes, reproductus inquit:

7. Decemb[ris]. Ille juvenum saltus postea in nostra D[ivorum] Petri et Pauli Ecclesia, Patribus nostris et matribus juvenum (in quarum gratiam producebatur, ut scilicet aliquo laboris sui et expensarum in eum factarum fruerentur solatio) spectantibus, mihi ad carceres tunc evocato ad excipiendas scilicet pro festo Immaculatae Conceptionis DEIparae captivorum Confessiones interesse non licuit, et meritò. Quid enim Augustino cum saltu, quem carceres manent et vincula? Sinite me compeditis, quae possum praestare obsequia, ut ab illis referre merear pro stipendio, quas pedibus et manibus gestant catenas.^a

STR XXVI

Svátek sv. Matouše je jeho šťastným dnem

24. únor 1681, Mexiko. Tento den je pro Strobacha šťastným. Loni se stal profesem, letos byl zařazen do misijní výpravy. Kéž by se příštího roku stal mučedníkem!

[190v]

In literis Mexici, 24. Februarii [1681] datis (quod iam superius ponendum erat) sic subscribit:

Mexici, 24. Februarii, in festo D. Mathiae Apostoli, felicis sortis meae, quâ anno quidem priori inter Professos Societatis, hoc anno inter Missionarios Indicos Societatis adnumeratus, quàm maximè memor, amplius autem adhuc futurus memor, si, ut anno tertio inter Martyres Societatis adnumerer, felicissima illa super me ceciderit sors!

STR XXVII

Vystoupil na půdu Mariánských ostrovů

Je šťasten, že vystoupil na půdu Mariánských ostrovů. Velebí Boha, připomíná prvního misionáře na Mariánách (Sanvitorese), který stanul na Mariánách také 15. června, jako Strobach. Velebí tento den.

[190v]

^a Sinite me compeditis ... manibus gestant catenas. || sic BoyeAS; om. excPrag

Ex insulis Marianis 25. Junii 1681, observando diem et annum, quibus illam terram primùm calcavit, ait:

Quis felicior, quis beator Augustino? Verificatum jam tandem antiquum illud Ioannis vaticinium: „aVgVstInVs IgnatIVs aLoysIVs strobaCh aD MarIanas“, jam quod quaesivi video et quod concupivi teneo, desideratissimas nimirum votisque omnibus ac desideriiis hactenus expetitas Marianas. Benedictus DEUS, qui vota mea ac desideria amplissima, ipsâ tandem votorum meorum possessione adimplevit! Benedictus iterum iterumque DEUS, qui me licet undecunque indignissimum ad tantum propagandae majoris DEI gloriae animarumque salutis ministerium vocare assumereque dignatus est, meum jam erit tantis DEI indignissimo mihi collatis favoribus et beneficiis, quantum quidem mearum erit virium correspondere, dignumque me reddere Divinâ cooperante gratiâ tanti ministerii instrumentum, neque deflectere à tam praecelsis cogitationibus factisque heroicis gloriosorum Patrum nostrorum antecessorumque, Venerabilis praecipuè Patris Luis de San Vitores, qui primus in Marianas Sacrum Christi invexit nomen, Domini plantavit vineam, propriomet tandem etiam rigavit sanguine ad producendum grandem illum, quem etiamnum videre est, Christianitatis fructum. Primus pedes [203r] evangelizantis in Marianis fixit Venerabilis Pater San Vitores et dies quidem, quo pedes in Marianis fixit, fuit 15. Iunii, festum videlicet S[anctorum] Viti, Modesti et Crescentiae M[artyrum], dies idem, quo et ego primum in Marianis fixi pedem optimo omine, ut enim in gloriosa Venerabilis istius Patris intrem vestigia, erit omnino necessarium, venerabilis idcirco iste in Marianis dies est ac celebris cum duplici de octava, in honorem ac venerationem gloriosi istius Martyris et Marianarum Fundatoris, qui dies, ut aliquando etiam ex meo in Marianas ingressu gloriosus reddatur et celebris, cum ego Sanctissimis R[everentiarum] V[estrarum] Sacrificiis Fratrumque ferventissimis precibus, quàm enixissimè, quàm maximè commendo.

STR XXVIII

Střípky z Tichomořské plavby

Vyplutí z Acapulca na Tichý oceán (28. března 1681). Připomíná událost přesně před třemi roky, kdy byl v Čechách jako náhrada přibrán do výpravy zámořských misionářů.

[Další úryvek:] 11. dubna. Štastný pátek, xaveriánský den. Průběh plavby, příznivé větry.

[Další úryvek:] 13. června, opět „xaveriánský“ pátek. Dvě hodiny před východem slunce spatřil portugalský námořník jako první Mariánské ostrovy. Všeobecná radost na lodi, poděkováním světcům, bohoslužba, hudba, slavnostní výstřely.

[188v]

In Relatione navigationis tertiae ac ultimae è portu Acapulcensi in Philippinas a[nno] 1681, ubi prius descripsisset, quomodo in diversas naves distributi essent, reflexionem facit diei Veneris, quo velut Xaveriano die complura etiam aliàs beneficia expertus fuerat:

Hodie, *inquit*, quae erat 27. Martii, vela non dedimus, sed die postero, 28. Martii, anniversario videlicet, quo ante triennium sortem hujus ministerii nactus pro altero in Indias substitutus sum, die item, quo hoc anno currente 1681 celebrabatur festum Dolorum Divae Virginis, Xaveriano demum die nempe Veneris, circa decimam matutinam vento prospero atque favente vela dedimus laeti, quia sub felicissimis Divae Virginis et Magni Indiarum

Apostoli ac Patroni D[ivi] Francisci Xaverii auspiciis, portum Acapulcanum angustum sanè ac periculosum indicto à navis Nauclero ad Divam Virginem *Salve Regina*, feliciter egressi.

In eâdem, iterum diei Veneris mentionem faciens:

11ª Aprilis, die Veneris, Xaveriana videlicet ac anniversaria, quâ è terra cognationeque mea egressus ante triennium, brissas⁴³⁸ – DEO sint laudes – ingressi sumus, citò perfectò 14 spatio dierum, quando interim spatio 25 aut plurium dierum vix tandem aliàs ingrediuntur brissas. Sed hoc Xaveriana, tum à nobis, tum procul dubio à R[everentiis] V[estris] pro felici nostro itinere exercitae adscribendum devotioni.

In eadem relatione aliud beneficium idque omnibus desideratissimum, conspectum terrae Marianaë, huic diei adscribit.

13. Iunii, quae Veneris erat et S. Antonii de Padua festum, Manilae in foro celebre, duabus ante ortum solis horis inventa terra Mariana. Primus, qui illam vidit atque invenit, nauta fuit Lusitanus, Sancto Lusitano patriotae suo primùm illam aperiens. Ingens illicò omnium applausus secutus est ac jubilus, signum datum campanâ navis, lecta quàm primùm Sacra, loco duplici et in privato nostro Oratorio et in publico, ad dandas videlicet debitas tum DEO Sanctisque Caelitibus (D[ivo] praesertim Antonio, cujus hic solennis dies, et Magno Indiarum Apostolo D. Xaverio, quia Xaverianus dies Veneris, duodecimus quidem, à quo è portu Acapulcano egressi, sed unus haud potest venire in computum, quia Sanctus dies Veneris et hic duodecimus cedit in gratiarum actionem Sancto) quantocumque gratias, Sacra lecta in publico quinque, in privato quatuor. Tempore Sacrorum habita musica cum harpa, bis resonuerunt sclopetorum ictus Sacro elevationis tempore et ad [11 misa est?].

STR XXIX

První rok misíí na Mariánských ostrovech (1681/1682)

Loni (1681) v dopise popsal, kterak po dlouhé pouti konečně dorazili do vytouženého cíle: na Mariánské ostovy. Velebí za to Boha.

Nyní se musí stát dobrým následovníkem mučedníka Sanvitorese [což se vskutku Strobachovi za dva roky splní]. Prosí o modlitby.

Loni napsal jen krátce; neměl dostatek času před odplutím lodi, která je sem dopravila. Dopis napsal dvojmo: adresátovi a Boyemu. Zasílá podrobnou zprávu o Mariánských ostrovech [STR RelMar] výroční zprávu misíí za červen 1681-červen 1682 [dochována v SOKA Náchod], opět ji zasílá dvojmo a různými cestami.

Nemá čas na to, aby napsal i jiným, jak mu ukládá povinnost (např. českému provinciálovi či bratru Tobiášovi). Dělá písaře mariánskému viceprovinciálovi, popsal už stohy („knihy“) papíru. Učí se zdejší řeči, aby ji mohl užívat v misijní praxi. Nedávné personální změny v mariánské misii. Opět žádá o modlitby, bez nichž zdejší misionářskou práci nemůže zvládnout. Sám se též bude modlit za adresáta, ač jeho vlastní modlitby jsou bezcenné.

Přikládá vzorek „čínského papýru“ a autograf filipínského mučedníka Alexandra Lopeze.

[47r]

Reverende in Christo Pater!

Pax Christi.

Scripti anno superiore, qvi fuit 1681, qvomodo DEO bono auspice, faventibus Superis, Diva praesertim Virgine DEI Genitrice et magno Indiarum Apostolo Divo Francisco Xaverio opitulantibus, tum etiam S[ancitissimis] Reverentiarum Vestrarum benedictionibus nos comitantibus, post emensa tot tantaqve tum per Italiam, tum veterem, tum novam Hispaniam, per integrum triennium terrâ mariqve itinera, ad desideratissimum tandem

mihique votis omnibus semper expetitur Philippinensem portum appulerim, qui quidem ex eo etiam desideratior accidit, quod in insulis Fortunatis (Marianas intelligo) positus, quae summis mihi semper fuerunt in amoribus ac desideriiis. Benedictus itaque iterum iterumque DEUS, qui me, licet undequaque indignissimum, ad tantum propagandae majoris suae gloriae animarumque salutis ministerium vocare et assumere dignatus est!

Meum jam erit aptum me reddere inuncti ministerii instrumentum neque deflectere à praecelsis cogitationibus ac factis gloriosorum Patrum nostrorum ac antesignanorum, Venerabilis praesertim P. Didaci Aloysii de San Vitores, qui primus in Marianas Christi nomen invexit, Domini plantavit vineam, proprioque etiam rigavit sanguine ad producendam grandem, quem nunc videre est, Christianitatis fructum; Reverentiae Vestrae autem caeterorumque Patrum nostrorum ac Fratrum continuam mei ad DEUM Sanctissimosque Caelites in suis SS. quotidianis Sacrificiis ac ferventissimis precibus agere memoriam, ut dignus efficiat pro tantis Christi Missionibus.

Scripsi, inquam, anno superiore de hoc terque quaterque auspiciatissimo meo in insulas Marianas ingressu, sed admodum succinctè ac breviter, quia nec tempus nec occasio permittebat amplius. Licet enim integro penè triduo ad Marianas substiterit Praetoria Philippinensis S. Telmo⁴³⁹ nuncupata, tardius ego (prout relatio itineris illius ex Acapulco in Marianas⁴⁴⁰ per eandem Praetoriam via duplici, et ad Vestram Reverentiam, et P. Emmanuelem⁴⁴¹ missa clariùs edocebit) in terram Marianam exscenderam; tempus haud superfuit fusiùs tunc aliqua de Marianis perscribendi; superest, itaque modò enucleatam rerum Marianarum notitiam⁴⁴², tum quae anno isto, quem numeramus à Iunio anni 1681 usque ad Iunium currentis anni 1682 acta sunt, prout annexa docebit relatio annua⁴⁴³ (quae quidem est eadem, quae ad Catholicissimum Regen Nostrum et Admodum R. P. N. Generalem transmissa est), tum quae aliàs in Marianis animadversione digna notata sunt. Transmitto haec eadem etiam ad R. P. Emmanuelem et viâ aliâ, aut si fortè viâ unâ perdantur, una habeantur viâ alterâ altera.

Pluribus autem scribere, quamvis obligationis meae foret, scilicet ad R. P. Provinciale, Charissimum Fratrem Tobiam nec tempus sinit nec occupationes variae, quarum una, in defectu aliorum, amanuensem agere R. P. Viceprovincialis Nostri, modò praesertim in transcribendis epistolis quàm plurimis et ad Aulam Mandritensem[!] et Mexicanum et Manilanum regimen, à quibus omnibus plurimùm dependet Mariana Missio, in quibus epistolis jam libros charta conscripserim. Sed praecipua est occupatio studium linguae Marianaë, in qua, ut jam perfectus sim et Neophytis istis praedicem, jam sum proximus; ubi enim P. Thomas Valleso (quod nobis summo dolori est ob eximiam illius virtutem vitamque exemplarem) è Marianis abierit in Philippinas deperditas hìc per triennium quasi ex integro vires fortassis restauraturus, ut et P. Bustillo redeat rursus ad Agadnam ad munus suum ac officium, cujus interea vices suppleverat P. Valleso et istius in Residentia D. Iosephi P. Laurentius Bustillo, erit omninò necessarium relicto me procul dubio solò in Residentia D. Iosephi; quare ad hoc novum et ingens animarum onus ac munus novis etiam Reverentiarum Vestrarum opus erit suppetiis, majori inquam mei ac frequentiori in suis SS. Sacrificiis ac ferventissimis precibus memoriâ, nè cum aliis praedicavero, ipse reprobus efficiat. Si enim alicubi, hìc profectò et in China, dicebat in sua epistola quondam ille magnus Indiarum Apostolus Divus Xaverius, dico ego, majori adhuc hìc in Marianis opus est DEI auxilio et gratiâ, quam nisi SS. suis Sacrificiis et efficacissimis precibus mihi impetraverint, imparem omninò memet tanto muneri ac oneri reperio, quod igitur iterum iterumque supplex flagito et exposco, mei quantumvis indignissimi ac in ultimis penè terrae finibus degentis oblivisci tamen in suis SS. Sacrificiis ac quotidianis precibus non dedignetur. Futurus iterum in meis, quantumvis indignissimis, memor et gratus, ac siquidem DEO sic visum fuerit, vitâ et sanguine pro DEO animarumque salute profundenda compensaturus, quod usquedum fiat,

supplices et ad DEUM Sanctosqve Caelites, et V[estras] R[everentias] preces effundere non desinam, omnium in Christo Servus ac praesertim Reverentiae Vestrae. [47v]

Relationi duplici adjuncta philyra Chinensis, qvam instar raritatis Reverentiae Vestrae transmittito. Adjuncta item epistola gloriosissimi illius in Mindanao Apostoli ac Martyris V. P. Alexandri Lopez, propriâ ipsius manu exarata, qvam instar pretiosissimae in Philippinarum reliqviae et thesauri Reverentiae Vestrae transmittito ac tandem more V. Patris mei Marianarum Protoapostoli ac Martyris gloriosi P. Didaci Aloysii de San Vitores sigilli locò triplici cruce (qvarum prima denotet Sacrum Religionis statum, qvi verè crux est et martyrium, secunda Indias ac tertia Marianas) has litteras munio.

Augustinus Ignatius Aloysius Strobach

Datum in Marianis, in insula S. Ioannis, Residentia Divi Iosephi, in pago dicto Inarasan, 1^a Maji a. 1682.

STR RelMar

ZPRÁVA O POZORUHODNOSTECH MARIÁNSKÝCH OSTROVŮ

Počet a poloha Mariánských ostrovů. Jejich christianizace trvá již 15 let.

Nejprve bude uveden jmenovitý seznam jednotlivých ostrovů: původní, domorodá jména ostrovů i nová křesťanská (převážně dle světců, neujala se).

Největší ostrov Guam: počet obyvatel (6000). Dřívější údaje o křtěncích byly přemrštěné, neboť domorodci (Chamorrové) se nechali křtít vícekrát; křest byl pro ně totiž vítaným zpestřením života a navíc dostávali dárky (oděvy a korálky). Střízlivé odhady počtu obyvatel. Na Guamu je tolikéž obyvatel jako na zbylých ostrovech dohromady.

Zbylé ostrovy: jejich jména a vzdálenost od sebe navzájem [Mariánské ostrovy tvoří jeden pás].

Zdejší zdravé klima. Nejsou tu extrémní teplotní výkyvy ani zemětřesení. Naopak jsou zde silné větry, z nichž nejhorší se nazývá tajfun (typho), jehož ničivé účinky pocítili v letech 1681 i 1682. Strobach je přečkal v rezidenci sv. Josefa (osada Inarajan), druhý tajfun srovnal kostel i dům se zemí, ale Strobach ve zdraví přežil, ani neví jak. Sladká voda je zde zdravá, dobrá a hojná, hlavně na Guamu. V řekách jsou ryby, jimiž se však živí pouze spodní třída domorodců [ti jsou rozděleni do tří tříd či kast, viz dále]. Nejsou zde hadi ani jiná jedovatá zvířata, pavouky dokonce obyvatelé požívají. Vší je tu málo (občas v hustých vlasech žen), blechy skoro žádné. Není divu, divoši jsou totiž nazí a „blechy nemají, kde by se rodily“. Zato je tu velké množství velmi obtížných komárů, kteří mají na nahých domorodcích „širé a otevřené pracovní pole“. Ve dne komárů moc není, zato v noci spousty; opatření Chamorřů proti nim. Kvůli komárům jsou denní procházky, i na prudkém slunci, zdravé, zatímco noční pobyt venku je zdraví škodlivý.

Zdejší ovoce, jeho druhy. Pěstované druhy obilnin. Jedlé kořeny (4 druhy); zachutnaly i Strobachovi. Žeň obilnin je bohatá, lze sklízet až čtyřikrát do roka. Pšenice, importovaná ze Španělska, se neujala, patrně se během cesty zkazila, ostatním plodinám ze Španělska se daří. Bavlník roste dobře, což dává naději na ošacení domorodců, kteří chodí nazí, ale už se začínají stydět (ač předtím rádi ukazovali svou tělesnou krásu).

Nahé domorodé ženy před jezuitu prchají a schovávají se; dříve užívaly k zakrytí listu či mušle, nyní používají jakési sukénky, složené ze zavěšených „provázků z jistých plodů“. Jezuité museli upravit Ignácovo pravidlo pokorného pohledu dolů (během chůze) a dívají se raději vzhůru, neboť jejich „čisté zraky“ byly při pohledu dolů zraňovány zřením ženské nahoty.

Do příchodu Španělů nebylo na ostrovech „žádné zvíře“ [domácí]. První zde stanul pes, nyní je tu několik dobrých koní, krávy, kozy a ovce. Ovcím se daří; stačí vyrazit se psy na lov a vrátit se s bohatou [jehněčí] kořistí. Na ostrovech úplně chybí zlato a touha po něm. Pomluvy šířené na adresu SJ ohledně údajného hladu po zlatě (totiž: SJ působí na Mariánách, tedy tam musí být drahé kovy a kameny). Je to nespravedlivá denunciacie, SJ jde o větší poklady než o zlato a drahé kameny, totiž o „duše těchto ubohých a nahých divochů“. SJ za ně podstupuje nebezpečí, prolévá krev svých vynikajících synů.

Zdejší vojenský velitel (*Praetor*) obrátil na Mariánách každý kámen, ale žádné drahé kovy ani kameny nenašel. Další fáma o SJ a její ziskuchtivosti. Zdejším pokladem je nezměrná samota, jaká není jinde na světě,

nedostatek všeho lidského zboží a útěchy, dobrovolné vyhnanství. Zdejší misie je proto vpravdě „svatá a apoštolská“.

„Bohatství“, které hledá SJ: šíření slávy boží a spásy duší. To je poklad, který podporuje i španělský král, „nejpevnější sloup“, který financuje světovou evangelizaci. Postup misijní práce na Mariánách dle jednotlivých ostrovů.

Dva misionáři zakládají právě nyní na ostrově Rota kostely a osady, do nichž jsou Indiáni redukováni. Strobachovy misijní výsledky: křty, sňatky. Brzdou christianizace jsou vichřice a bouře. Dva neúspěšné pokusy o přístavní na severních ostrovech. Chystají se k novým pokusům o přistání.

Zvyky domorodých obyvatel.

Původ Chamorrů není jasný, jazykem a mravy jsou podobní kmeni Tagala z Filipín; rozčleněním do kast jsou blízcí Číňanům. Chamorrové mají tři kasty: horní, střední a nízkou.

Připodobnění kastovního rozvrhu evropské realitě. Kasty se navzájem nemísí, a to nejen manželstvím, ale vůbec žádným kontaktem. Bohatý člen střední třídy nesmí vkročit do obydlí chudáse z horní třídy. Mluví spolu jen o samotě a na dálku, nejí stejné pokrmy, nepijou vodu ze stejných studní. To zpočátku způsobovalo problémy při evangelizaci, např. při křtu; nyní se domorodci už pomalu zbavují této staré „pýchy“, aspoň během bohoslužby.

Chamorrové dříve neměli žádné náboženství ani modly. Měli jakous takous představu o nesmrtnosti duše, a to z duchů mrtvých, na které věří a které uctívají. Uchovávají doma lebky mrtvých a žádají je, aby jim neškodily. A tak se jim ďábel s chutí zjevuje v podobě mrtvých; Chamorrové sice ďábla neuctívají, ale zato se ho bojí. „Pověřivost“ ve vztahu k mrtvým: dávají jim lepší části svých pokrmů a chovají se k nim s láskou a pietou. Proto zprvu odmítali pohřbívání v kostele, neboť nechťeli „šlapat po svých mrtvých“. Těla mrtvých sice ctí, ale z jejich kostí vyrábějí hroty šípů (poté co svalovina shnije a rozpadne se), které jsou zaručeně smrtonosné, neboť zubaté hroty se v zasaženém mase zalomí a nejsou-li všechny tyto úlomky bezpečně vyňaty, následuje jistojistá smrt. Z jedné kostry vyrobí dvanáct šípů; čím větší postava, tím více šípů. Strobach by nerad prolil krev proto, aby se stal šíp.

Chamorrové nevědí na to, co nikdy neviděli. Proto si myslí, že jsou na svých ostrovech jediní na světě a cizince (Evropany) na lodích považují za své dávné příbuzné. Lidé se prý zrodili z jedné skály na ostrově Guamu, která byla původně člověkem, poté se z jejich rodného ostrova rozprchli po světě, zapoměli na rodný jazyk a začali jako blázni mluvit různými jazyky; nyní se vrací zpět a přiváží s sebou pohromy, např. nemoci, myši, hmyz apod. Strobach odmítá teorii Chamorrů, že nemoci sem přivlekli Španělé; ve skutečnosti Chamorrové [dle Strobacha] jsou nemocní z toho, že za jakéhokoli počasí krouží celé dny na svých člunech kolem evropských lodí a pokřikují při tom[!]. Mají jakousi představu o prvním páru lidí, z nichž vzniklo celé lidstvo a vlastně celý svět.

Hierarchie vlády: neznají vládce, jen nejvyššího člena jednotlivé rodiny, po němž funkci přebírají nikoli synové, ale bratři. Způsob vybírání jmen, přejmenovávání. V jednotlivých obydlích vládou ženy, které se vyznačují velkou žárlivostí. Když přijdou na manželovu nevěru, vyženou jej s pomocí příbuzných z domu a seženou si manžela nového. Tato neomezená vláda žen (*abusus*) už ustupuje. Monogamie. Potraty způsobují úbytek obyvatel. Příhoda v osadě, kde ženy obcovaly s ďáblem a on na ně vyplázl jazyk[!]. Opičí láska k dětem, kterým se dopřává vše a v ničem se neomezují. Děti pak nechťejí k jezuitům do školy, kde musí respektovat pravidla.

Těla si domorodci natírají olejem, a tak jim tmavne kůže. Ženy při slavnostních příležitostech natírají olejem hosty. Výskyt šesti prstů na nohou. Znetvořený chlapec (bez nosu a očí, pouze s ústy) v osadě Pago. Vousy a vlasy. Úprava vlasů u mužů a žen. Domorodci milují koupání. Ženy si vtírají do vlasů vápno, aby jim vlasy bledly. Novorozenci jsou bílí, tmavnou až užíváním oleje.

Svá obydlí mají Chamorrové čistá a uklizená. Každá rodina má tři „domy“, jejich funkce. Místo postele užívají jakési rohože, které splétají ženy [z vláken rostlin]. Ženy umí plést mistrovsky: pletou koše, misky, talíře, které nepropouští tekutinu.

Strava domorodců: kořeny, rýže, syrové ryby (malé syrové rybky s chutí požívá i Strobach). Jsou to sice „barbaři“ (divoši), ale: jsou lidští a přístupní: vítají lodě, neobyčejně vlídně přijímali trosečníky. I k jezuitům se chovají velmi laskavě, stále je navštěvují. Obrovská náklonnost Chamorrů k tabáku. Dříve měli kouřící Evropany za kouzelníky, kteří polykají oheň; nyní jsou všichni Chamorrové včetně dětí náruživými kuřáky: evropský zlozvyk přešel na domorodce. Když nemají pravý tabák, kouří jiné rostliny. Je to však Boží prozřetelnost, neboť přísun tabáku je velkou ovládací pákou na domorodce. Dříve si Chamorrové velmi cenili železa, korálků a rolniček, nyní jsou propadlí tabáku. I Strobach, zapřísáhlý nekuřák [jezuité měli zakázáno kouřit], si na pochůzky po ostrově bere s sebou tabák, neboť víra do Chamorrů nevstupuje jen ušima, případně ústy (za jídlo), ale v tomto případě i nosem (za tabák). Tabák je zdejší platidlo, za něj lze od domorodců získat vše.

Kromě tabáku si Chamorrové cení oděvů; nejcennější věci (rolničku, nůž) nosí zavěšené na krku. V některých věcech jsou pozoruhodně „kultivovaní a slušní“ (*culti atqve politici*): sice si nepřejí dobrého dne, večera a noci, avšak místo pozdravu si nabízejí umytí nohou. Způsob, kterým zdraví jezuity. Nikdo z nich nejí

ani nepije, dokud nenabídne ostatním to nejlepší; při pití ze společné misky považují za neslušné dotýkat se jí rty. „Jsou to vlastně divoši?“

V domech nekonají tělesnou potřebu ani neplivou. Báli se křestu, protože knězova slina se mohla dotknout nosu a uší křtěnce. Žaludek vyprazdňují na břehu moře. Jsou dychtiví poznávat nové věci. Křesťané se právem stydí a červenají[!], když vidí lásku k bližnímu, kterou si Chamorrové projevují: kdokoli cokoli chce od druhého, dostane to, okamžitě a beze slova. O vše se mezi sebou podělí. Zvyklí na takové jednání, chtějí věci od křesťanů, a jsou konsternováni, že požadované věci automaticky nedostávají. „Jaká ostuda, pohané a nevěřící překonávají v lásce k bližnímu křesťany!“

Jejich láska se projevuje neobyčejně silně v péči o nemocné. Všichni příbuzní se starají o nemocného, seběhnou se ze vzdálených osad, aby o něj mohli pečovat, těší ho a dopřávají mu vše, nač si jen zamane. K ničemu ho nenutí (například, aby jedl). Vyrovnaně a trpělivě snášejí projevy nemoci, vředy, hnis, puch a rozklad, které jinak člověku obrací žaludek; jsou přitom veselí a dobrosrdeční, což je jejich povaha od přírody. Neznají smilstvo, krádež, ale ani opilství, přestože suroviny na výrobu alkoholických nápojů zde jsou a Filipínci je naučili alkohol vyrábět. Přesto tak nečiní a zůstávají střízliví.

Misionáři SJ na Mariánách

SJ působí na ostrovech již 15 let, bylo zde 13 jezuitů a roku 1682 k nim přibyli další dva [mmj. **Cuculinus**]. Jména všech těchto jezuitů, země jejich původu, řádová hodnost a délka pobytu na Mariánách. Jejich zásluhou a s podporou zdejšího španělského gubernadora se na ostrovech úspěšně šíří katolická víra. Největší pokrok je na jižním a největším ostrově Guam, nyní se proniká na severnější Rotu.

Misijní působiště a úkoly jezuitů, kteří připluli se Strobachem a **Tilpem** (roku 1681). Následující změny v misiích, místní i personální. Strobach nejprve působil v osadě Pago uprostřed Guam, poté se přesunul do Inarajanu na jihovýchodě téhož ostrova, kde jsou coby na odlehlém místě obyvatelé dosud málo dotčeni christianizací.

Náplň a výsledky misijní práce: „vykořeňování“ hříchů, křty a sňatky. Počet křtů a sňatků v různých Strobachových působištích. „Podmínečný“ a „absolutní“ křest. Guam je již křesťanský, na Rotě je křesťanská západní polovička.

Další misijní expanze na severní ostrovy proběhla v koordinaci s gubernadorem, který poskytl vojáky. Cestu podnikl mariánský viceprovinciál Solorzano: výprava stanula na ostrovech Aguijanu, Tinianu a Saipanu; další cestu znemožnily větry i moře. Všude – s výjimkou Saipanu – byli přijati velmi vlídně. Ostrovy byly prozkoumány, vyhlednuta vhodná místa pro vztyčení kostelů a obydlí misionářů, přístaviště atd. I na Saipanu byli zprvu přijati přátelsky, ale ukázalo se, že ve skutečnosti chtějí saipanští výpravu pozabíjet, což se naštěstí prozradilo díky jednomu z věrných obyvatel Guam, který tu náhodou byl kvůli jakýmsi obchodům. Výprava se proto v noci přeplavila na Tinian a zachránila se.

Tato zpráva rozčilila velitele vojáků na Mariánách, který se rozhodl na Saipanu zřít vojenskou posádku.

Dva misionáři a jeden koadjutor byli v březnu 1682 vysláni na ostrov Rotu, neboť zdejší Chamorrové žádali Španěly o misionáře a na důkaz dobré vůle poslali Španělům zajaté zločince ze svých řad, především vrahy jezuitského misionáře Erquerry.

Okolnosti jeho dopadení. Nový gubernador stanovil podmínkou vyslání misionářů na Rotu předání vrahů Erquerry a jiných provinilců z řad Chamorrů, kteří se ukrývali na Rotě. Náčelník z Roty souhlasil a skutečně poslal Španělům vraha Erquerry. Neúspěšná snaha tohoto vraha vykoupit svůj zločin předáním jiného zločince. Vrah dopaden a předán Španělům. Gubernador se rozhodl provést exemplární a krutou popravu, zde dosud nevídanou.

Průběh poprav, předchozí křest a veřejné mučení, krutý způsob samotného usmrcení. Odsouzenec vše nesl statečně, nevydal ani hlásku. Jeho tělo poté rozsekáno na kusy a hlava a ruka zavěšeny poblíž kostela na výstrahu; další kusy těla rozvěšeny jinde. Taková krutá poprava proběhla na Mariánách poprvé, odsouzenec byli doposud věšeni nebo probodnuti. Náčelník z Roty byl naopak odměněn. Počet vrahů P. Erquerry a jejich krutost při vraždě jezuitů. Poprava spoluviníka (vraha španělského vojáka, který byl zabit s Erquerrou), jehož vydáním chtěl Erquerry vrah dříve svůj zločin smýt. Poprava vraha dalšího jezuita Monroye, Chamorra jménem Cheref. Misionáři doufají, že nyní, po odstranění zločinců, mohou jezuité pokračovat v christianizaci Roty. Chamorrové z Roty žádají misionáře a projevují dobrou vůli.

Přeje si, aby letošní [1683] „Filipínská loď“ přivezla další misionáře, pokud možno i z „Německa“. Počet misionářů na Mariánách v minulých letech, příjezd posil, mmj. **Cuculina**. Odjezd jezuita Vallesa na Filipíny na zotavenou. Mariánská misie je těžká, nejsou tu ani léky ani lékaři.

[Úryvky dochované pouze v „Pražských excerptech“:]

Děti v Inarajanu pomáhají při mších. Výuka zdejších dětí se podobá evropské. Dítka se denně účastní mše, předzpěvují španělsky křesťanskou nauku a v podvečer přednášejí modlitby.

Způsob života misionářů se podobá životu na Filipínách; na rozdíl od Filipín zdejší domorodci nemusí platit misionářům poplatky za sakrální úkony, neboť jsou „nazí a chudí“. Oděv misionářů.

RELATIO RERUM NOTABILIIUM IN MARIANIS

Insulae, quas Marianas nuncupant, numero sunt tredecim, sitae in 14. aut 15. gradu altitudinis. Anni item, quòd Venerabilis P. Diego Luis de San Vitores fidem in iis plantaverit, 15, ab anno videlicet 1668, 16. die mensis Iunii.

Nomina insularum sunt:

Gvan olim nuncupata, nunc propter nominis affinitatem dicta in Hispanico S[an] Juan, in Latino S. Joannis insula, in 13. gradu alt. 25 min. Est haec Marianarum maxima et quemadmodum caeteris major, ità et populosior. Numerat etiamnum sex hominum millia, quando caeterae et singulae earum ultra mille vix numerant, quamvis enim (prout et ex vita V[enerabilis] nostri Protomartyris, P. Luis de Medina et V[enerabilis] Bo[!]^a insularum Marianarum fundatoris et Protoapostoli^b P. Diego Luis de San Vitores constat) primis statim duobus annis in his tredecim insulis 30 et amplius baptizatorum solum numerata fuerint millia, successu temporis et propriamet experientia didicit ipsemet V. P. San Vitores, nonnullos bis terve baptizatos fuisse. Mariani siquidem, rerum novarum curiosarumque adipiscendarum avidi, dabantur quippe unicuique baptizato perisomata, siquidem vir, si verò mulier, togula, praeter corollas peccatorias D. Virginis ex vitro, cujus tunc summa erat aestimatio, sive in gratiam ablutionis baptismalis, qua mirum in modum à teneris quippe eidem assvefacti, delectantur, sive aliis de causis baptismum bis terve repetivere, omnium tam baptizatorum, quorum non baptizatorum numerus in his 13 insulis 70 hominum millia haud excessisse creditur, modò in his tredecim insulis numerus ultra 12 millia hominum non excedat, mortuis quàm plurimis tum peste, tum terrarum locorumque transmigrationsibus, tum bellis etiam intestinis; crediturque in hac una Sancti Joannis insula tot etiamnum esse, quot in caeteris paene omnibus.

Caeterarum haec sunt nomina: Sarpana seu alio nomine nuncupata à suis Rota, à nobis item ob nominis affinitatem S. Anna, ab altera S. Joannis leucis 7 dissita, sita in decimo quarto gradu altitudinis, de qua plura videre erit in relatione annua, prout et de tertia, quae Agiguan illis, nobis autem ab Angelo Custode nomen sortita, sita in 14. gradu altitudinis 30 min. Quarta Tenian seu Buena Vista^c Mariana, in 14. gradu altitudinis 10 min. Ex hac in insulam Sarpanam levcae 14 et Saypan 3, quae quinta Marianarum nobis à S. Josepho cognominata, in 15. gradu alt. 20 min. Ex hac in Anatahan numerant leucas 30, sita in 17. gradu altitudinis 20 min., jam à Sancto Joachimo nomen mutuata est sexta Marianarum. Ex hac in septimam Sarigan dictam seu S. Caroli levcae 8, sita haec in 17. gradu alt. 35 min., ex qua in octavam, Gugvam nuncupatam seu S. Philippi levcae 6, posita in 17 gr. alt. et 45 min. In nonam, Alamagan vocitatam seu de Conceptione B. V., levcae^d 12, sita in 18 gradu altit. 10 min. Ex hac in decimam, quae Pagan à suis dicitur, à nobis S. Ignatii, levcae 16, in 19. gradu larg[itatis?]. Ex Pagan in Agrikan seu S. Xaverii insulam Marianarum undecimam leucae 12, sita haec est 19. gradu alt. 40 min. Duodecima Belean nuncupatur seu alio nomine Songeon, à nobis de Assumptione B. V. nomen accepit, dissita ab Agrikan levcae 12, sita in 12. gr. alt. 15 minut. Ex hac ad parulas quasdam insulas levcae 5. Ultima denique Marianarum

^a Bo[!] || Patris[?] error scribae?

^b Protoapostoli || corr. **PZ**; Picto Apostoli **P**

^c Buena Vista || corr. **PZ**; Bona Cista **ms.**

^d levcae || corr. **PZ**; lovcae **P**

Tinas seu Maug à suis dicta, à nobis S. Laurentii, sunt[!] in 20. gradu alt. 35 min., sunt tres parvulae insulae.

Aura in his insulis valde salubris est. Non habet excessivos illos aestus aut frigora nec etiam terrae motus quemadmodum aliae; permultos tamen quandoque patitur ventos admodum vehementes, illum praecipuè ventorum turbinem, quem typhonem⁴⁴⁴ vocant. Tempestas in his locis quotannis ineluctabilis, quam et nos tum anno 1681, tum 1682 magnâ tum segetum, tum tectorum atque domuum ruinâ ac damno experti sumus. Utrumque hunc typhonem ego in Residentia D[ivi] Josephi sustinui; et primus quidem ruinam solùm minitabatur templo ac domui, sed alter solo prostravit, me nescio quomodo salvo et incolumi evadente cum domesticis, qui omnes tunc domum incoluimus; alia sinè dubio sors me manet et fortuna. Aquae in illis salubres sunt, delicatae ac multae; sola quippe S. Joannis insula, 40 circiter leucas longa, amplius quàm 30 numerat fluvios, aliquos bene grandes, piscium bonorum feraces, quibus tamen non nisi gens infima vescitur. Serpens in his insulis nullus aut aliud venenosum animal, ipsae etiam araneae sunt sinè veneno, quas et incolae comedunt. Nulli hic pediculi, praeter pauculos, quos faeminae inter densam suam caesariem facilè procreant, pulices rarissimi et ii quidem minutuli. Et unde nascerentur, obsecro, haec animalcula aut ubi sese reciperent in nudis hisce barbaris? Quamvis nec investitis generentur. Sed omnium istarum vices supplent permolesti culices, amplissimum in nudipellis istis reperientes campum atque apertum. De die videre est quàm rarissimos, sed tantò copiosiores de nocte, quos fumo è domibus suis arcent Indi, aliis non nisi sub papilionibus noctem quietam ac somnum capere permissum est. Et quemadmodum deambulare in sole etiam potentissimo, sanissimum, ità deambulare ad lunam summè noxium est.

Fructibus, quibus abundant hae insulae, sunt coco, sandiae⁴⁴⁵, melones⁴⁴⁶ rarae magnitudinis et saporis, plantani, papayae, mays seu triticum (ut vocant in Germania) Turcicum crescit hìc in abundantia, oryza^a item, quamvis haec non in omnibus insulis et nec haec tam bona ut in Philippinis, et haec noster, prout et in Philippinis, imò Asia tota ordinarius et melior panis est, quem quidem hujates non nisi in festis comedunt, radicibus certis, quas dago, suni, nica, piga vocant ut plurimum victitantes, quibus et ego cum illis per potioem anni partem (DEO sint laudes!) magno cum gustu vescor. Messis hìc multa, quia mensibus singulis jam in hoc jam in illo agro; unus ager ter, nonnulli etiam quater in anno fructificant. Triticum ex nova Hispania secum huc attulit novus Marianarum Gubernator, D. Antonius de Sarabia, sed terrae commissum alicubi nec ortum, et alibi quidem ortum, sed sinè fructu, quia longo itinerum intervallo et calore corrupta semina vim producendi amisere. Reliquae ab Hispania nova advectae mitiores fruges et arbores feliciter pervenere, quarum fructus in dies expectamus. Gossypium hìc colligitur in magna copia, habebit enim vero gens ista Mariana, unde se tegat, textis ex ipsis terrae suae fructibus, quibus honestè tegatur vestibus. Hactenus ob nimiam rerum egestatem ac defectum totis nudis incedentibus, pudet jam illos nuditatis suae (quamvis de ea antea non nisi gloriati sint, bonam corporis sui compositionem ac symetriad aperte manifestando omnibus, quam alii forte nimium defectuosam vestibus tegere habeant necesse) sed non habent, quo tegantur, et ut habeant, omnia sua distrahant, ut telam aliquam comparent. Utinam dives in hoc Europa nuda huic Asiae portionem de suo tribuat!

Mulieres jam à longè Nostros, si cui fiunt obviae, fugiunt et ab illis sese abscondunt, ità nuditatis suae eos pudet. Utebantur quidem semper aut foliis aut conchis, quibus se tegerent, sed amplius jam verecundae, saltem dum prodeunt in publicum aut Ecclesiam, utuntur praecinctoriis aut potius quibusdam dependentiis comicis ex pilis certorum fructuum, instar filorum canabinorum confectis, ultra^b genua protensis. Quare bona S. P. Nostri venià in

^a oryza || *corr. PZ*; oryra **P**

^b ultra || *corr. PZ*; utra **P**

his saltèm insulis Marianis im[239v]mutanda venit, illa ex regulis modestiae, quâ jubemur demissis incedere oculis, consultiùs quippe aliquantò erectis, nè oculos castos quid offendant.

Nullum in his insulis antea videre fuit animal terrestre primumque, quod in eas advectum, fuit canis; habentur jam etiam equi, pauci quidem illi, sed boni, multiplicantur item vaccae, caprae et oves à novo Praetore huc advectae, sed omnibus faecundiores oves, quae in tantum jam auctae, ut facili negotio cum pauculis canibus venatum excurrentes praedâ opimâ onusti domum revertantur. Unum, quod in his insulis desiderarent plurimi, de cujus tamen defectu ùt plurimùm sibi gratulatur Societatis Missio, est auri sacra fames; et nihilominus in hunc usque diem adduci nequeunt nonnulli, praesertim in aula Madritensi, ut credant in Marianis non esse aurum vel margaritas pretiosas, quamvis jam saepius suis in litteris Societatis Patres scripserint contrarium neque alio, quo id sibi persvadeant, motivo utuntur et argumento^a, quàm illo sanè frivolo et Missioni nostrae, imò Societati universae quam maximè injurioso, quo dicunt: supposito, quod in Marianis tam gloriosè se occupet Societas, non posset non esse plurimam auri et pretiosarum rerum, ùt margaritarum et similium rerum copiam. Ingens haec est^b omnino injuria et calumnia, qua gloriosos operariorum illorum dedecorare nituntur labores et nunquam magis divites, nullibi magis felices atque beati nos, quàm dum Apostolico^c in his insulis fungimur munere, siquidem tunc ad litteram verificatus illud Evangelii: *Beati eritis, cùm maledixerint vobis homines, persecuti vos fuerint et dixerint omne malum adversus vos mentientes etc.*⁴⁴⁷ In hoc tamen verum dicunt, grandes ibi esse oportere divitias et nescio quae pretiosa cymelia, uti sese tam gloriosè occupat Societatis Missio; enim verò ingentes in Marianis esse divitias atque thesauros pretiosiores omni auro et lapide pretioso quis neget? Pretiosas nimirum animas istorum barbarorum et verè pauperum et nudorum tam in temporalibus, quàm spiritualibus et caeteris^d divitiis. Hae sunt illae opes^e immensae, thesauri incomparabiles et margaritae pretiosae, quas ut inveniret Societas, nulli omnino pepercit labori! Mille pene subiit vitae incommoda et pericula, imò vitam dedit et sanguinem illustrium filiorum suorum, quemadmodum testantur id^f illustres sanè filli sui septem, ut eas compararet et in caelestes thesauros inferret.

Hujus testis omni exceptione major ipse Marianarum Praetor, qui omnem pene movit lapidem, ut aliquem pretiosum inveniret in his insulis (imbutus nimirum et illis adversariorum nostrorum principiis, in Marianis non posse non esse auri plurimum vel pretiosorum lapidum, praesertim quando et ipsa Excellentissima Dux de Aviero, singularissima Marianarum fautrix, patrona, et tantùm non fundatrix, commendavit Gubernatori Marianarum futuro ùt plurimùm, aliquid sibi in literis ex auro Mariano transmitteret ad comprobandum, quàm bonum illud sit, eidem alia magnae auctoritatis persona sincerè confessa est Gadibus, quae suismet vidisset oculis, in Philippinis dum degeret, 12 cistulas auro sine dubio et pretiosissimis quibusque rebus repletas in portum Labite depositas, quae recens ex Marianis à PP. Societatis in Philippinas transmissae). Sed ultimò tandem reperit pretiosum illum lapidem seu margaritam, cui comparandae tantùm hactenus insudavit^g et insudat etiamnum Societas, quae est ipsomet ità protestante, ingens omnino solitudo, qualis nullibi in toto fortè terrarum orbe, defectus ingens rerum pene omnium, carentia omnis humani commercii aut solatii, exilium omnino voluntarium in ultimis terrae finibus, et uno verbo Missionem hanc sanè Sanctam pronunciat et verè Apostolicam, quae post aurum non abit nec sperat in pecunia et thesauris.

^a et argumento || *om. excPrag*

^b haec est || est haec **excPrag**

^c dum Apostolico || dum in Apostolico **excPrag**

^d caeteris || aeternis **excPrag**

^e opes || spes **excPrag**

^f testantur id || id testantur **excPrag**

^g hactenus insudavit || insudavit hactenus **excPrag**

Et quae est haec, nisi Societatis Missio, quantumcunque vulgus dicat sentiatque contrarium, omnia ad majorem DEI gloriam et animarum horum pauperum salutem unice referens? Eaedem hae divitiae ac margaritae sunt, quae Regiam Majestatis nostrae Catholicae coronam adornant, longè meliùs in his Marianis, quàm pretiosissimi quicunque^a uniones ac margaritae, pro quibus redimendis ipse DEI Filius vitam dedit ac sanguinem. Sunt hae opes, quibus Catholicissimus Majestatis nostrae zelus inter omnes mundi gentes ac omnes^b nationes resplendet veluti columna firmissima aut potens brachium, quo defendat, conservet et augeat Sanctam DEI Ecclesiam toto pene orbe terrarum dispersam Regiis suismet impensis ac sumptibus. Quibus sumptibus auctam jam de novo DEI Ecclesiam meritò gaudet, harum Marianarum maximâ S. Joannis dictâ insulâ anno priori, qui fuit 1682, derelictis antiquae barbariae^c gentilitatis suae ritibus ac consuetudinibus, Sacrosanctis Matris nostrae Ecclesiae ex integro sese conformante, cui anno altero accessit et altera Marianarum insula Sarpana seu alio nomine Rota seu nostro nomine S. Annae, quae media jam etiam S. Matri nostrae Ecclesiae adunata est. Hanc itaque, prout residuas adhuc plures Marianarum insulas, commendatas habere velint in suis SS. Sacrificiis et ferventissimis precibus, ut rigata jam illustri sex gloriosorum Martyrum sanguine crescat haec nova Christianitas majoraque indies sumat incrementa, quoad usque ad apicem perveniat Christianae perfectionis sitque nobis scalae instar aut portae ad debellandas alias Christique jugo subigendas nationes barbaras, regiones ac regna amplissima.

Amplius adhuc zelus Catholicae Religionis progressus est, illato et in alias tres insulas Christi nomine ac Evangelio, lustrata salutaribus undis parvulorum ingens multitudo, qui novem annis integris tam salutari ac unice necessario salutis remedio caruerant, multi etiam ex adultis morti proximi baptizati, caeterisque Sacramentis ritè dispositi et in insula S. Annae, quam Rota sui nominant, sedem jam fixerunt Sacerdotes duo, quo mense Martio anni prioris 1682 excurrerant, erecta illo anno ad Occidentalem plagam⁴⁴⁸ illius insulae Ecclesia una^d et domus sub titulo D. Francisci Borgiae; et anno currente 1683 altera erigi coepta ad Orientalem illius plagam, dedicanda Magno Indiarum Apostolo Divo Francisco Xaverio, et dum haec scribo, jam tectum eidem imponitur. Incolae istius insulae ad exemplum alterius S. Joannis instituere coeperunt colonias agereque vitam politicam cum magno Catholicae religionis augmento et spirituali animarum bono ac emolumento, omnibus jam ad Occidentalem plagam illius^e Sacro fonte baptismatis ablutis, ex quibus ego plures quàm quingentos sacro fonte abluì; adulti illi omnes, praeter pauculos recens tunc natos, matrimonio junxi 100 et 70 paria, siquidem mihi ab ineunte anno 1683 administranda venit illa plaga et Residentia, et nisi varii, qui hoc anno fuerunt, ventorum turbines impedivissent ac maria, jam etiam caeterae Marianarum insulae suis gauderent verbi Divini Ministris; bis enim in illas tentatus aditus, primâ quidem vice illas adire tentavit Marianarum Gubernator in persona cum bona militum armatorum manu, comitantibus eum duobus Missionis Sacerdotibus; et vice alterâ ipsemet R. P. Viceprovincialis noster, sed utraque vice ob ventos contrarios et ingentes maris procellas redire rursus coacti sunt re inconfectâ. Expectaturque etiamnum tempus pro expeditione illa opportunius speramusque tunc brevi temporis intervallo DEO bono auspice, faventibus Superis, accedentibus insuper Reverentiarum Vestrarum efficacissimis^f precibus et et obsecrationibus^g, non solum in his residuis Marianarum insulis, sed in amplioribus utique ac majoribus regnis atque Provinciis dilatandum Christi imperium.⁴⁴⁹

^a quicunque || *om. P*

^b omnes || *om. excPrag*

^c antiquae barbariae || *antiquis barbarae excPrag*

^d una || *om. excPrag*

^e plagam illius || *illius plagam excPrag*

^f Reverentiarum Vestrarum efficacissimis || *efficacissimis RR. VV. excPrag*

^g et obsecrationibus || *om. excPrag*

Circa mores incolarum.

Unde aut ex qua gente suam deducant originem Mariani, omnino incertum; ad quem verò accedant proximè, tum quoad linguam, tum mores ac gubernationem, est gens Tagala ad Philippinas; hinc fit, ut et illi quàm citissimè Marianorum apprehendant linguam. Quoad observationes vastas distinctionesque familiarum conveniunt, ut plurimum cum Chinis seu Sinensibus, in triplices familias divisi sunt, summam videlicet, mediam ac infimam.

Summa aequivalet quasi Dominis Europæis ac Magnatibus, sic etiam illos linguâ sua vocant matoas, quod idem est ac Dominus. Media honoratis quibusque viris correspondet in Europa, et infima plebejis; [240r] et ità quidem una ob altera distincta est et discrepat, ut nullo modo altera alteri commisceatur, nec in matrimoniis nec in aliis quibuscunque contractibus, licèt summi illi extremè forent pauperes et medii rerum suarum potentes ac divites, nec domum quidem altioris familiae ingredi praesumit ex inferiori familia, sed à longè solum, si quid cum illius est commercii, id pertractant, nec cibis vescuntur aut fructibus, quos illi manibus contrectârunt aut parârunt, imò nec ex puteis hausturi sunt aquam, ex quibus illi eam hauserint; et quod ampliùs primis quidem annis templum communem, ceteroquin omnibus aedem sacram, cum illis ingredi abhorrebant, magis adhuc abhorrebant cum iis sacro fonte baptismatis ablui, quae omnia gentis politicae multumque de se praesumentis manifesta indicia, sed deflexerunt jam plurimùm à superbo illo majorum suorum fastu in templo saltem atque divinis cum iis tanquam sibi prorsus aequalibus ac sinè respectu communicantibus. Interrogati autem, quomodo jam tantum cum illis communicent, reponunt id se addiscere à Patribus aequaliter omnibus sese communicantibus.

Nullam habebant sectam aut religionem, non adorabant idola, nulla siquidem apud illos erat sive veri sive falsi DEI cognitio, ideoque atei jure merito dicendi, quia DEUM nunquam agnoverunt; de animae immortalitate rudem aliquem sibi formâsse conceptum colligere est ex veneratione, timore potius dixerim, quem habebant à mortuis, quorum calvarias suis asservabant domibus, manganti linguâ suâ eos vocitando invocandoque non quidem, quasi aliquid ab illis sperarent boni, sed nè mali quidpiam ab iis experirentur. Et hujus rei causa est, quòd Daemon saepe saepius in forma ac specie defunctorum suorum apparere solitus eosdem terrificans^a, quare, licèt cultum nullum adorationemque ab iis impetrârunt Daemon, magnum nihilominus impetravit timorem sui. Ex hoc timore ortum, ut in mortuos suos mirum in modum semper fuerint superstitiosi, nihil omnino cibi potusve sumentes, ut non et suam bonam partem reliquerint mortuis; et quantumvis crudeles aliàs in vivos, in mortuos mirum in modum misericordes sunt et pii nec calcare quidem voluerunt defunctorum suorum sepulturas, et haec ipsa fuit ratio, cur sepeliri in Ecclesiis multùm detrectarint antea, utpote mortuos suos multùm ibi ab aliis conculcandos. In tanto honore habent mortuos! Quia verò defunctorum ossibus opus habebant pro suis lanceis, putrefactâ prius carne totâ ossibus eorum postea usi pro lanceis, sacrosanctum tenentes malè tractare defunctorum suorum corpora, quasi verò illa non tractarent pessimè, utendo eorum ossibus pro lanceis ad interimendos alios, quod quidem armorum genus tantò pejus est, quanto incurabilis, cujus si vel minima particula carnem subintret (quam tamen subintrare facillimum; vix enim corpori infigitur lancea, quin frangatur aliquid ex dentibus lanceae, quos praeacutos habet plures paucioresque, prout ipsa major minorque lancea) neque inde eximatur; mors ut sequatur necesse est. Sic ex humano corpore faciunt ordinariè lanceas duodecim; quanto verò majus corpus, tantò majores melioresque inde lanceas, quare vel ob hoc ad interimendos proceræ staturæ homines incitantur multùm hi barbari. Nollem tamen ego pro eorum lanceis, sed bene pro Christi nomine vitam meam profundere ac sanguinem!⁴⁵⁰

^a terrificans || *corr.* PZ; terrae faciens P

Nollem ego, ut illi custodirent ossa mea, ut nullum ex iis pereat, sed potius Dominus custodiat etc.

Et quia nihil unquam crediderant, nisi quod ipsimet viderant, idcirco etiam praeter suas nullas in orbe sibi persuaserunt insulas, nullam aliam praeterquam suam gentem, terram aliam quam suam nullam, quia nimirum aliam nullam viderant. Et ubi successu temporis appulsa navigia, aliaeque ac aliae in iis item advectae gentes, illas à suis traxisse originem suspicati sunt, proventosque homines illos ex una petrarum in insula sua multum prominente, quae priùs etiam homo et postmodum in petram conversa, jam alias atque alias gignere facit gentes ac nationes per universum postmodum terrarum orbem dispergendas, quae ubi recesserint longiùs à suis, patrii oblitae idiomatis, amentium instar diversis linguis loquerentur. Sic item sibi persvaserant glires, muscas ceterasque calamitates ac infirmitates cum navibus huc advectas, illo ad hoc sibi persvadendum adducti argumento, quòd a navibus domum reduces plerumque catarrhosi domum redierint, navibus id adscribendo et non potius inconditis suis clamoribus ac vocibus, navem integris quandoque diebus ac noctibus circumnavigando, in summo solis aestu et qualicunque demum aerae ac aëris intemperie.⁴⁵¹ De primis nostris parentibus rudem quandam habuerunt notitiam, quos ambos sine patre matreque natos crediderant; Putan nominabant virum et mulierem sororem suam, ex quibus dein formata corpora caetera, ut ex pectore ac dorso caelum et terram, ex oculis solem et lunam, ex superciliis iridem, et sic de caeteris.

Alium non cognoscebant Regem ac Dominum, quàm summum in unaquaque familia, neque huic succedunt filii, sed fratres, qui nomen suum ab illo sibi vendicant, ad conservandum videlicet antiquum et avitum familiae suae nomen. Sic item filii nomen suum non deducunt à parentibus, sed quacunque re obvia, tunc cùm nascitur primùm occurrente, quod nomen deinde quoque pro libitu commutant in aliud; et ità accidit bis terve baptizatos nonnullos, non repertis videlicet novis illorum nominibus in libris. Habent et illi majoratum suum, quem natu major aggreditur. In privatis domibus faemina tenebat primatum, has gubernabant illae atque regebant, non viri, qui quidem nè in re minima habebant quod disponderent. Circa eosdem ità erant zelosae ac zelotypae, ut à maritali fide revidentes, repudiarent illico ac alteri se nuptui traderent, appropriatis sibi prolibus (quae secundum, etiam non in quantumvis genuinum, recognoscebant patrem) atque re totà domesticâ, cooperantibus siquidem aliis cognatis suis et amicis mulieribus, adulteri^a subintrabant domum, domum, domum eam exturbantes spoliaque ejus sibi diripientes, uno verbo omnia sibi vendicantes, quasi in exilium ablegato marito. Sed hic mos, seu potius grandis faeminarum abusus multùm jam diminutus est, magis atque magis quotidie diminuendus. Non nisi una coutebantur muliere, et ubi adulteri partium^b libuisset, fiebat divortium. In procurando oborta sunt perquam faciles, praesertim nondum nuptae, quandoquidem non ità infamè amplius eas depereunt juvenes, si jam pepererant, et idcirco etiam propter tam frequentes abortus tantum decrementum sumpserant hae insulae. Ingens incerta colonia cum Daemone concumbendi viguit item abusus, cum quo verè seminârunt, finitoque concubitu tunc primum patere coepit fraus diabolica experrecta usque^c ad terram linguâ. In liberos suos raro feruntur amore, quos nè contristent, connivent idcirco in omnibus, in nullo plectunt, quidquid eis allubet permittunt, hoc tamen non obstante, educandos aliis ut plurimum suos tradunt filios, cognatis nimirum suis atque amicis et apud eos degunt eò libentius, quòd majore apud eos libertate utantur, quae quidem quia in Nostro parulorum Collegio denegatur, ideoque et pueri et eorundem parentes non nisi invitati Nostris educandos suos tradunt, quamvis longè meliore domi nostrae quàm suae habeantur victu atque amictu; aurea siquidem libertas.

^a adulteri || *corr.* **PZ**; alduteri **P**

^b partitum [?]

^c usque || *corr.* **PZ**; usque usque **P**

Oleo inungunt corpora sua Mariani et ab illo potiùs quàm à sole nigrescunt et vel à longè jam olent. Faeminae verò festis solemnioribus, dum altera alteram invisit, in signum humanitatis ac benevolentiae oleo inungendo hospitem invitat. Plures inter illos inveniuntur cum 6 digitis in pede, in Residentia B. Virginis Sinè Labe Conceptae in pago Pago linguâ^a vernaculâ cognominato vidi juvenem 16 aut 17 circiter annorum, vultum praeseferentem sine naribus et oculis, ore solum apparenta in facie, praetereaue nihil glabra planaue facies tota, et quod mirabile, solus templum adit demumque rursus revertitur sinè comite, sinè duce baculo, quem non semel, sed saepe saepius hisce oculis egomet vidi. Barbas alebant antea Mariani deque iis mirè sibi applaudebant, non tamen alebant comam capitis attonsi toti cultris suis lapideis praeterquam quòd in vertice coronae nostrae instar relinquant comam in cuspidem quasi assurgentem in medio, jam qui Christianis magis accedunt moribus, aut potiùs exteris se conformare satagunt, comam eorum more alunt faeminae, jam passo incedunt capillo et illo concinnato, jam compo[si†]to, colligatis in fronte utriusque partis extremitatisque utrinque defluentibus [240v] hunc dum petunt, balneum (petunt autem diebus singulis, duabus aut tribus pene horis continuis post meridiem quasi locò quietis pomeridiana) calcem^b inungunt, et ideo in extremitatibus plerumque candicat; et lavent sese licèt quotidie, non lavant nisi aethiopem, quamvis non tam nigrae ut aethiopes, sed fuscae ex tanta olei inunctione; nascuntur siquidem albi Mariani aut modicè fusci.

Domus illorum sanè nitidae ac mundaе sunt, habetur tres quasi domus unaquaeque familia à se invicem separatas, in una rem suam asservant domesticam, in altera, quae quidem interius storeis undique ac undique vestita est, cibum capiunt ac somnum totusque lecti apparatus: duae sunt storeae; altera cui incumbit et altera quâ se tegunt, cervicalis locò truncum supponunt capiti, magistrae sunt faeminae in contexendis storeis et quidquid habent suppellectilis domesticae, totum est ex storeis, cistae nempe, scutellae ac orbes, quae jusculum et quodcunque aliud liquidum in se valeant recipere.

Victus illorum ut plurimum radices sunt, oryza^c non nisi in festis suis utuntur aut exequiis, piscibus crudis vescuntur, qui quidem si parvuli sunt et salsi, et illis cum gustu vescor.⁴⁵² Et vocentur licèt barbari aut tales aliquando fuerint, fuerunt tamen etiam in multis suntque etiamnum perquam humani atque tractabiles, quòd satis abundeque patet, dum navi Chinensi ex nova Hispania domum reduci in canois suis vel à longè procedunt obviam eamque salutant, tum etiam ex receptis olim in insulam suam aliquibus hinc inde factis naufragis, quos non solum peramicè tectis suis receperant, sed et perhumaniter tractârunt annis compluribus, imò erga Nostros sunt modo humanissimi summeque affabiles vellentque illi visitare Patres suos diebus ferè singulis neque unâ, sed pluribus vicibus, quos ut expedias tantò citius, tabacum necesse est ut porrigas; hujus sunt amantissimi, praesertim fumatorii et hoc quidem^d non nisi ab annis pauculis; antea siquidem vel ob hoc prodigiosos vel potiùs homines magicos vocabant Europaeos, dum fumatorio eos uti tabaco cernerent, ignem eos sumere atque in os trajicere autumantes, sed ubi et illi successu dein temporis hanc artem bellè apprehederant, quotidiano et nimio ejus usu desiit jam apparere prodigium jamque vix erit puer aut etiam puella, quae non utroque et fumatorio et altero perbellè uti noverit tabaco, ità haec Europaeorum vitium in Marianos jam transiit, ut in defectu veri tabaci, quocunque alio tabaci locò utantur folio, et sanè vel ex hoc malo et vitio (si quod est) mirabilem DEI circa nos colligimus dispositionem ac providentiam, de qua enim re alia obsecro citius succurri nobis potest atque facilius, quàm de tabaco, ad ineundos nimirum cum hisce Indis in carentia omnis alterius pecuniae necessarios tractus et^e contractus. Aestimarunt primò ferrum,

^a linguâ || *corr. PZ*; lingâ **P**

^b calcem || *corr. PZ*; calore **P**

^c oryza || *corr. PZ*; oryra **P**

^d et hoc quidem || Tabaci praesertim fumatorii sunt amantissimi et hoc quidem **excPrag**

^e tractus et || *om. excPrag*

sed magnâ copiâ singulis annis allatum abundare ac consequenter vilescere^a fecit ferrum^b. parvi aestimarunt etiam antea vitrum, nolulas et similia, ut pro uno etiam grano vitreo pullum venumdarent^c gallinaceum, pro una nolula gallinas 15, et illis compararent à Marianis quidquid vellent exteri, sed jam omnium horum in tantum periit pretium et aestimatio, ut quasi tota videatur translata in tabacum. Illo Marianorum affectum et animas lucrantur^d hinc et ego utriusque licet tabaci hostis infensissimus, in gratiam Marianorum nolens volens mecum circumferre, quaqua versum gradiar, cogor tabacum, ut quod alias de Indis dicere solebat celeberrimus ille in Americana India operarius et annis quàm plurimis insignis Missionarius Pater Cassini (prout de eo perhonorificam quondam mentionem feci in litteris Mexico ad Reverentiam Vestra datis)^e: non tantum per aures fidem debere intrare Indis, sed et per os; ego insuper etiam per nares intrare faciam fidem.⁴⁵³ Currens in Marianis est pecunia tabacus, pro hoc comparantur necessaria quaeque ad victum, ut pro duobus foliis tabaci una gallina etc., pro hoc solvitur operariis, pro uno quippe tabaci folio laboratur die inegro, et quidem cum gustu.

Praeter tabacum Mariani item magni faciunt amictum seu vestitum, sed de ullo supra facta mentio. Et facilè videre est, quid aestimet Marianus, nam id è collo suspendit, licèt nolula sit vel culter, et non defluit in pectore, sed in dorso. Et praeterquam quod in multis perhumani sint Mariani, sunt item in quibusdam rebus mirum in modum culti atque politici, sic licèt non precentur bonum diem vesperum, aut noctem, dum alter alteri fit obuius, illius tamen loco ad lavandos pedes sese offert, cui fit obuius. Nostris autem facti obvii, jam à longè benedicto illo alabado sea el S[antísimo] Sacramento del altar salutant Mariani, viri aequè ac mulieres, pueri atque puellae, et siquidem simul sint plures, illud unanimiter decantant, apposito et altero alabado in vernacula, dum verò Patribus magis appropinquant viri quidem ac pueri, manum deosculantur eorundem aut potiùs, ut plerique, admotam naribus olfaciunt, et recedentis DEO commendant dicendo Ma Dios loco Hispanici Dios et haec quidem pronunciare norunt omnes: Nemo comedet aut bibet, quin si praesentem videat alterum ei prius non offerat illud ipsum quod comesturus, aut bibiturus, bibiturus autem vas labio nunquam applicabit, sed à longè sinet influere, inurbanum judicantes os vasi applicare, ex quo alteri bibiturus est. Nunquid barbari?

In domibus suis ità culti, ut nihil excrementorum in illis patiantur nec quidem domi suae expuunt, et vel idcirco à nostro abhorruerunt baptismo, quòd saliva Patris inungi nares suas cernerent et aures, ad exonerandum ventrem ad usque maris littus abeunt. Sunt etiam rerum curiosarum videndarum avidissimi, hinc visis rebus seu ex nova seu Veteri Hispania secum undecunque demum huc advectis et ante hac nunquam à se visis auditi sunt dicere: „jam non recusamus amplius mori, quando tanta jam, tam rara atque curiosa superviximus ac vidimus“. Inter caeteras virtutes naturales ac politicas, quibus praediti Mariani, praecipuè refulget magna eorum charitas, qua inter sese mirum in modum uniti sunt, ut nobis Christianis non immeritò ruborem ac verecundiam causare possint, quantumcunque sibi gratum petat vel verbulo vel signo aut nuto alter, sinè mora illi porriget, et si vel folium tabaci porrigas uni, cum aliis aequaliter dividet, quod eò magis obstupescendum, quòd et in parvulis urgeat, nihil illi soli comedent, ut non partiantur cum aliis, quare ejusdem Charitatis esse Christianos exteros, ut sanè esse deberent existimantes, sinè ambagibus et longo verborum circuitu, quidquid vident, libere expetunt dicendo solum „ego volo hoc vel illud“. Sed quam falluntur,

^a vilescere || viscere P

^b ferrum || *om.* excPrag

^c venumdarent || venderent excPrag

^d lucrantur || lacrantur[!] P

^e (prout ... datis) || *om.* excPrag

^f el || *corr.* PZ; et P

quia haudquaquam assequuntur, quod expetunt, ut apud suos! Et pro pudor, quod ethnici, gentiles, atei in charitate Christianos superent!

Et qui erga omnes tam charitativi sunt, nunquid non etiam erunt erga infirmos? Sunt enim verò in eos charitativi quam maximè et misericordes. Infirmatur quis, accurrunt illico cognati ejus, etiam ex aliis pagis quantumcunque dissitis, infirmo assistunt fidelissime usque ad supremum halitum, consolando eum quantum possunt. Si tamen infirmus ob nauseam stomachi aut biborum, comedere detrectat, nemo adstantium instabit aut urgebit, ut comedat, et vice versa, qualemcunque cibum appetat, sit quantumcunque noxius, eidem obtemperabunt ac porrigent, ità in vitium tandem vertitur nimia eorundem in suos charitas ac misericordia! Summâ item aequanimitate ac patientiâ, quascunque adversitates, infirmitates et malas corporis affectiones (ut ulcera horribilia, quibus multi scatent toto corpore ad magnam circumstantium nauseam, horrorem foetoremque vivi enim nonnulli jam putrescunt et calvarias potius visu horrificas, quàm facies vivas repraesentant, oculis, auribus, ore ac facie ulneribus sanieque arrosis ac putrefactis) tolerant ac perferunt, non minùs quàm si corpore pollerunt sano ac integro hilarem semper ac jovialem in omni adversitate sua praeferentes vultum; sunt quippe ex natura sua valde joviales, neque ità vitiosi Mariani, ut gentes aliae barbarae, quae vitiis carnis, furtis et inhumanitatibusque supra modum deditae; nec novit quidem Marianus, quid sit ebrietas, quam tamen plerique alii noverunt Indi. Estque hoc^a quasi transcendente in Indiis malum, licèt unde se inebriare possint, habeant plurimum, ut caeteri Indi, verbi gratiâ palmas, ex quibus vinum usuale, quo Philippenses plurimum se inebriant, et quod amplius, quantumvis ab aliis edocti, quomodo inde conficiendum vinum, in usum tamen reducere hactenus non aggressi, quòd sanè non nisi singulari DEI providentia factum; si enim tanta perpetrarunt sobrii, ebrii quae non fuissent perpetraturi.

Circa PP. Missionarios

Inter hos Marianos gloriosè se occupavit jam annis qvndecim Societatis Missio, qvae anno priore 1682 iterum subjectis aucta est. Numerabantur antes Patres in hac insula tredecim cum tribus FF. Coadjutoribus et uno Fratre Donato⁴⁵⁴, qvorum nomina sunt sequentia:

R. P. Emmanuel de Solorzano, Viceprovincialis, Hispanus, septimo iam anno in Marianis gloriosè operans; P. Gerardus Bouvens, Belga, Professus qvatuor votorum, decimum jam annum agens in Marianis, P. Petrus Comane, Belga, Professus qvatuor votorum, 10 item annos in Marianis numerans; P. Basilius de Roulx^b, Belga, qvatuor votorum Professus, quarto iam anno in Marianis; P. Laurentius Bustillo, Hispanus, unus è Sociis Venerabili P. Diego^c Luis de San Vitores, tunc adhuc Scholasticus, qui dein ad prosequenda studia in Philippinas missus, absolutusque Philosophiae cursu per biennium sacris ordinibus initiatus, Marianas rursus repetiit, Coadjutor Spiritualis formatus ab anno 1682; P. Thomas Cardenoso, unus itidem è primis Missionariis et sociis V. P. San Vitores, constans hic semper operarius, Coadjutor Spiritualis formatus ab anno 1682, Hispanus uterque; P. Ioannes de Ahumada, Hispanus, decimum annum in Marianis numerat; P. Thomas Vallejo, trium [votorum Professus], Hispanus item; P. Carolus Boranga, Austriacus, duos in Marianis annos numerat, Professus qvatuor votorum; P. Ioannes Tilpe, Boëmus, item anos, Coadjutor Spiritualis formatus; P. Augustinus Strobach, itidem duos [annos], Professus qvatuor votorum; P. Diego de Zarzossa, itidem duos [annos], Hispanus; P. Theophilus de Angelis, itidem duos [annos], Italus. Fratres Coadjutores: Petrus Pabon Hispanus, quartum[?] iam annum in Marianis degens; F. Antonius de los Reges Mexicanus, annos sex; F. Balthasar Duvois, Belga annos qvatuor. Frater Donatus è Philippinis cum V. P. San Vitores huc adveniens. His accesserunt

^a hoc || *corr. PZ*; haec P

^b Roulx || *corr. PZ*; Reulx P

^c Diego || *corr. PZ*; Reege P

anno superiore, qvi fuit 1682, Patres seqventes: P. Antonius Kerschbaumer è Superiori Germania, qvatuor votorum Professus; et P. Mathias Cuculinus, Boëmus, qvatuor votorum Professus. Cum his – prout et cum novo Marianarum Governatore, qvi iam anno 1681 ex singularissimo, qvem sua Majestas Regia Catholicissimus Rex noster Carolus II. in Marianos exhibuit, favore, in prospiciendo his insulis Marianis de aliquo Governatore, seu Generali Capitaneo, ab omni penitus seu Mexicano seu Philippinensi Republica atqve regimine penitus independente, huc advenerit (est is perillustris D. Antonius de Sarabia in Hispanica militia militum tribunus, vir et ab animi dotibus et experientiâ militari plurimùm commendatus majoris DEI gloriae Christianae fides augmenti animarumque salutis zelantissimus) – ingens Christianae fidei in his insulis factus est accessus; qvare, duplici hoc favore plurimùm recreati animatqve Patres omnes ad ponenda tandem aliquando solida Christianae fidei fundamenta, in hac principali primùm Marianarum insula à S. Ioanne cognominata, ac dein qvoqve in altera de Rota seu à S. Anna dicta insulae. In qvem finem et ut sese qvantocyus capaces redderent ac peridoneos Missionarios, P^{res} recens huc advecti P^{ribus} veteranis in suis Residentiis adjuncti sunt.

Mihi primò omnium^a obtigit Residentia B. V.^b Sinè Labe Conceptae in pago Pago lingvâ Mariana nuncupato,⁴⁵⁵ sub cura P. Petri Cumano; P^{ri} Carolo Borangae Residentia D. Iosephi obtigit in pago Inarasan nominato, cui praeerat P. Gerardus Bouvens; P^{ri} Theofilo de Angelis venit Residentia D. Dionysii Areopagitae in pago Umatag dicto, sub cura P. Basillii de Reulx; duobus reliqvis, ut P. Diego Zarzossa et P. Ioannes Tilpe in principali Residentia D. Ignatii, loco Agadnae nominato debentis, ille qvidem, ut domûs ageret Ministrum, hic verò (nempe P. Tilpe), ut parvulorum administraret Collegium. Sed non diu stetit haec ordinatio, additis enim quinque Residentiis, qvae anno superiore fuerant erectae, duae aliae, altera in Retiyan[!], qvae ùti superiore relatione declaratum est, miserabili incendio conflagrârat, et altera in centro huius insulae, Mapupun dicto pago, uti et Patrum nova rursus fieret mutatio fuit necesse, qvare P. Gerardus Bouvens de Inarasan in Retigan redire iterum iussus ad antiquam suam ante incendium Residentiam et P. Petrus Comano ad novam illam in Mapupun ordinatus est. Primò successit in Inarasan P. Thomas Valleso et secundo P. Ioannes de Ahumada in Pago, sed et mecum tunc facta nova ordinatio, ex pago Pago dicto in Inarasan, ex Residentia B.^c Virginis ad D[ivi] Iosephi sponsi sui, ordinato, et ita à B.^d Virgine ad D. Iosephum transii non extra amicitiam, ex loco Agadnae vicissimo, utpote ad 2 levcas parvulas, ad qvàm maximè remotam, itinere qvidem terrestri ad 6, maritimo ad 10 levcas distantem, qvi locus sicuti ab Agadna seu praesidio remotissimus, ità Mariani ibidem degentes minimè hactenus tractati^e ac idcirco magis barbari, qvi tamen etiam paulatim majori cum Patribus tractu et conversatione indies humaniores se exhibent.

Formatis itaqve ex integro per universam hanc S. Ioannis insulam Residentiis amplius non supererat, qvàm extirpatis vitiorum zizaniis Marianum hoc novale omni curâ excolere, praemisso itaque diligenti examine rerum ad fidem nostram pertinentium, Sacro fonte baptismatis abluti omnes, qvi hactenus hoc unico salutis medio^f caruerant, legitimo connubio copulati juxta ritum S^{ae} Matris Nostrae Ecclesiae, relegato in perpetuum antiqvo suo ac barbaro, ut ubi libitum fuisset, ipsi inter sese matrimonii nomine coirent idemque pro libitu dissolverent, ritu ac consuetudine barbara. Hujusmodi ego in Residentia D. Iosephi legitimo matrimonio copulavi ultra 100 paria, Sacro verò fonte baptismatis ablui 450, et in altera D. Francisci de Borgia Residentia in insula Rota dicta, seu S. Annae, plùs qvàm 500 Sacro

^a omnium || om. **excPrag**

^b B. V. || D. V. **excPrag**

^c B. || D. **excPrag**

^d B. || D. **excPrag**

^e tractati || tractabiles **excPrag**

^f medio || remedio **excPrag**

fonte baptismatis ablui et matrimonio conjuxi 170 paria et amplius, plerosque baptisavi sub conditione et ad certificandam Marianorum salutem omnes hoc anno vel absolutè vel sub conditione baptisati sunt, sub conditione quidem illi, qvi se baptisatos olim dicerent, sed de quorum baptismis^a nihil constabat ex libris aut chartis ex variis incendiis derelictis, absolutè verò solùm illi, qvi nec ipsi de baptismo suo scirent nec per libros etiam id constaret, et ità Christiana jam tota S. Joannis insula^b et media ad Occidentalem nimirum plagam insula S. Annae.⁴⁵⁶

Neque hìc substitit Apostolicus Missionariorum Marianorum fervor ac zelus, qvin potius tam angustis contineri terminis impatiens ad circumjacentes alias, decem jam abhinc annis à nemine nostrum visitatos, excurrere decreverat, re priùs nova Gubernatori propositâ, quam benignâ aura exceperat zelosissimus in hoc Gubernator et actutum de necessaria militum cohorte ceterisque ad piam expeditionem necessariis providit. Dispositisque rebus omnibus ipsemet Missionis Nostrae Superior seu Viceprovincialis hanc sibi invisendi insulanos illos assumpsit Provinciam visusque etiam verò, si alba jam ad messem insula illa ad quas designaret operarios, devectus cum 30 militibus in Rota primum seu S. Annae insulam, inde in Agiguam, seu S. Angeli Custodis insulam, ex illa in Teniam seu nostro nomine Bona[!] Vista Mariana, ac tum demum in Saypan seu S. Josephi insulam appulit. Ulterius verò progredi et venti prohibuerunt et maria. In omnibus, solâ insulâ Saypan exceptâ, perbenignè exceptus ac cibo recreatus, trecentis circiter baptisatis parvulis, inter quos etiam nonnulli decem^c annorum pueri, de quibus duo illic commortui, SS^{is} Sacramentis ritè priùs dispositi, reducti quoque amplius quàm 60 utriusque sexûs ad insulas illas hactenus fugitivi. Lustratae circumquaque insulae situsque designati, quibus commodè erigerentur templa et Patribus habitatio, portus denique et navicularum stationes inspectae omnibusque perpensis insulas omnes ditioni prae subjectas reperimus subjugatâ prius insulâ Saypan. Haec enim sola rebellem sese hactenus nobis exhibuit et ad hanc, ubi cum sociis suis militibus advenit R. P. Viceprovincialis noster, peramicè primò ab illis exceptus, cibo etiam refocillatus^d, at ubi interrogati, si quos ad baptisandum haberent parvulos, suos illis monstrârunt Uritaos, id est matrimonio necdum junctos, sed liberos et ad omnia effrontes juvenes, dicentes hoc esse suos parvulos, quo abunde pessimam suam erga nos et fidem Christianam demonstrârunt intentionem, quae manifestiùs postmodùm sub noctem patuit, quando convocare gentem, conclamare ad arma, indicare pugnam et omnia ad bellum necessaria apparare coeperunt, certo certius Patrem cum Sociis militibus internetione deleturi, nisi avertisset hanc cladem à nobis providentissime DEI manus, submittendo illico unum è fidelioribus insulae S. Joannis Indum (qvi quidem ex D[ivi] Iosephi Residentia negotiorum causâ ibi tunc temporis degebant), qvi de periculo nostros facere certiores. Periculum edocti nostri et hostibus multò se inferiores agnoscentes et quamvis in tuto reposituri salutem suam sub ipsum pene noctis dimidium in insulam Tinian^e reversi sunt. Die postero sub auroram jam comparuère 80 naviculae et amplius quàm 1000 homines, aut potius lupos dixerim aut leones ad praedam excurrentes, sed irritò conatu, Nostris jam fugâ dilapsis.

Informatus postmodum de hoc Marianarum Praetor, ubi in insula Saypan libertatis antiquae tenaciore, non satis aequa fronte Nostros exceptos inaudiit, salutari enim vero exarsit subjugandi obstinatos zelo, itaque quod solùm deerat, succidi fecit arbores atque caetera praeparari necessaria, et fabricari [241v] navigium longitudine duorum cubitorum, quo ipse omnem circa tractum praesens visitaret praesidiumque, uti opus videretur, imponeret, quo

^a baptismis || baptismo **excPrag**

^b S. Joannis insula || insula S. Joannis **excPrag**

^c 10 || *corr.* **PZ**; 100 **P**

^d refocillatus || *corr.* **PZ**; revocilletus **P**

^e Tinian || *corr.* **PZ**; Tenian **P**

commodiùs et cum necessaria commoditate^a Ministri Evangelici sua obirent munia et salutarem Christi legem ubique praedicarent. Sed qvi Ministri illi Evangelici, tredecim nimirum illi, qvos tunc numerabat Mariana Missio, qvos si ex aeqvo in insulas tredecim distribuas, unus cuilibet insulae venit Minister et quid unus aget inter tantos?

Ex his tredecim Sacerdotibus ad insulam Rota^b expediti duo ad finem Martii anni 1682 cum uno Coadjutore, videlicet P. Petrus Comano insignis in Marianis ac veteranus operarius cum novo altero P. Carolo Boranga et F. Coadjutore Balthasare Duvois. Flagitaverant hoc repetitis vicibus jam pridem indigenae, jam diu nobis amici et commercii illecebrâ et familiaritate conjuncti, nec intra preces vota constiterant, qvippe malefactores apud se atqve rebelles, ut suam purgarent insulam, vinctos ad nos advexerant his annis plures, et anno qvidem 1682[?] tres insignes, unum sub ipsum statim novi Marianarum Gubernatoris adventum mense Iulio, vinctum insignem ipsumqve V. B. Francisci Ergverra parricidam octo abhinc annis et amplius interempti.

Occasio capturae fuit sanè admirabilis. Vocari ad se fecit novus Marianarum Gubernator unum aliquem ex Principalibus in insula Rota^c, qvem cùm interrogaret inter caetera, num Patres aliquos in suam recipere vellent insulam, respondit ille qvàm libentissimè, sed illi reposuit Gubernator omnino submissurum se illis Patres, sed ubi prius parricidas Patrum sustulerint adducendo illos in praesidium, P[atris] Erqverra parricidam itelligens, et hujusmodi malefactores alios ac homicidas aut parricidas, qvi velut ad locum tutissimum seu asylum ei hactenus sese receperant, acceptavit Principalis ille conditionem, proqve ea adimplenda qvatuor dierum petiit inducias, qvae lubenti animo concessae. Sed non poterat tam brevi tempore, utpote ventos expertus contrarios ac mare, executioni mandare qvod promiserat, venit itaqve non qvidem intra qvattriduum unum adducens insignem reum, ipsum videlicet P. Francisci Erqverra parricidam, hic idem parricida exiguò abhinc tempore captivum apud se tenuerat, et in vinculis malefactorem alium et mactatorem socii V. P. Erqverra, unius nimirum militis, suum tunc temporis commilitonem et in parricidio suo coadjutorem, qvem etiam idcirco antiqvam adhuc cum illo familiaritatem simulans fraudulenter circumvenerat et captivârat novo Gubernatori adducendum, suum, ùt hìc moris est, crimen expiaturus. Sed aliter evenit DEO sinè dubio ad animae suae salutem ità disponente, ut et captivus ille è carcere ac vinculis clàm sese subduceret et ipsemet aliis praeda fieret novoqve Gubernatori adducta, atqve illico ad immolandum adjudicatâ morte hactenus hìc inauditâ invisaqve, qvam tamen ille animo forti constantique pertulit, nihil penitus ad omnia consternatus, speravit is qvidem mitigandam fortassis mortis sententiam, qvòd nempe homicidam alterum vinctum Gubernatori praesentare in animo habuerit, sed ad majus caeteris exemplum id fieri non conveniebat.

Horâ itaqve nona matutinâ, 24. die mensis Iulii ritè priùs in carcere baptisatus atqve dispositus ad supplicium adductus est super humilem alligatus curriculum, in qvo per viam subinde candentibus forcipibus in pectore, manibus ac pedibus adustus magno sinè dubio illius cum dolore, sinè omni nihilominus vociferatione aut ejulatu in loco supplicii super palos expansus alligatusqve ac malleo ligneo in capite primùm, tum in pedibus ac manibus contusus. Confracto ad primum statim ictum cranio, abscissum dein à reliqvo corpore caput ac inter pedes collocatum, in poenam, qvòd cum è medio sustulerit, ad cujus potius pedes sese debuisset subjicere, amputatae qvoqve manus sacrilegae et corpus reliqum in frustra dissectum atqve manus qvidem ac caput propè Indorum templum suspensa, partes verò caeterae alibi in horrorem omnibus ac exemplum. Inauditum fuit hoc invisumqve hactenus Marianis spectaculum atqve supplicium, suspensis solummodo antehac reis, aut trajectis, qvare sacrilegas in DEI ministros manus injicere vix amplius attentaturi sunt. Ille verò

^a commoditate || secur *suprascr.* **ms.**, *i. e.* securitate

^b Rota || *corr.* **PZ**; Reta **P**

^c Rota || *corr.* **PZ**; Reta **P**

Principalis Indus frameâ praemiatus est, pluribus rebus aliis praemiandus, ubi et caeteros, qui ibi impunè grassantur, adducturus est reos. Alter, quem hoc supplicio affectus, vinctum jam tenuerat Gubernatori praesentandum, mactaverat militem solùm socium V. P[atris] Erquera. Restabant quippe duo hic solùm ex sex, qui ad necem V. P. Erqverrae sociorumque ejus concurrerant, caeteris aut à suis, aut per sententiam judicis è medio jam sublatis omnibus et hi duo reliquorum erant coryphei et primipili; et alter quidem Patrem, alter socium militem interemerat, postquam enim crudelissimè in V. Patrem desaevisent, omnes mortuum credentes, domum tanquam re ex voto confectâ reversi sunt, sed casu respicientes, cum Patrem adhuc movere sese caputque erigere cernerent, omnes iterum reversi, hicque caeteris impudentior, simul et audacior Patrem interimendum sibi assumpsit, militem socium commilitoni suo interimendum relinquens, quem, ut suprâ memini, captivum jam tenuerat; iudici sistendum ad liquidandam causam suam, verùm aequissimo DEI iudicio factum, ut hic non tanti criminis reus ut alter, iudicium tantisper evaderet, ac supplicium non item alter; sed nec iste diu evasit, adductus siquidem postmodum Agadnam, meritas quoque delicti sui poenas dedit, in furcam actus. Tertiusque, quem inde hoc anno reum adduxerant, fuit celebris ille parricida V. P. Sebastiani Monroy, cui nomen Cheref, quare eadem, quâ parricida alter, poenâ mulctatus est. Quare speramus iam sublatis è medio parricidis Patres deinceps secures futuros in Marianis filiosque iam in illis reperturos non amplius parricidas, et quamvis satis abundeque exinde suum erga nos verè amicabilem affectum ostenderint Rotenses suum parricidis purgando insulam, ut Patres securè in ea degerent, repetitis insuper vicibus eos flagitârunt, et ut precibus pondus adjicerent ex muneribus in variis occasionibus suis cum fructibus, ut sale ac piscibus animum Gubernatoris placaturi exoraturique advenerunt; et enim vero exoratum jam, ac voti sui factos jam tandem aliquando compotes in submissis Patribus ex animo gaudent.

Faxit DEUS, ut et nos votis nostris hoc anno fiamus compotes in novo aliquo cum navi in Philippinas reduce sociorum succursu! Faxit DEUS, ut nobis hic annus 83 sit nobis quater secundus, et reliquam illam seu in veteri, seu nova Hispania nescio, DEUS scit, hactenus degentem residuam Missionem Evropaeum ex Germania hoc anno faciat adduci. Quinque anno priori ex illa hic remansimus, quinque restant Patres Philippinensis Provinciae, qui remanserunt ad sarcinas in Hispania, quinque illi nobis quinque adjuncti decimum complebunt numerum, qui numerus, quia D. Philippo Nerio teste ad convertendum universum orbem terrarum sufficit, procul dubio etiam non solùm ad has tredecim, sed longè magis dilatatas alias regiones atque provincias sufficiet. Et ecce exauditus nos! Ex parte saltèm eodem hoc anno in accessu novo duorum ex illa Missione Sociorum, P[atrum] videlicet Antonii Kerschbaumer et Mathiae Cuculini non immeritò plurimùm gaudet Mariana nostra Missio. Abiit à nobis anno superiore, qui fuit 1682, in Philippinas P. Thomas Valleso, defectu nimirum valetudinis, si alicubi, hic certè inter labores sudoresque Apostolicos unicè necessariae, in defectu praesertim medicorum seu etiam medicamentorum, eò à Superioribus transmissus, hic post labores multos per integrum triennium insigniter sic exanthlatus, quorum ego ex parte testis sum.

Následující úryvky Strobachovy Mariánské relace jsou dochovány pouze v Excerptech ze Strobachových dopisů (NA Praha JS III 419/3, f. 190v).

[190v]

In eadem Relatione, fructus quem in parvulis retulit, mentionem faciens, ait:

Et mei quidem parvuli in Residentia D[ivi] Josephi ad unum pene omnes Sacrosancto Missae Sacrificio inservire ex solo quidem auditu apprehenderunt, nec mense integro me eis

quotidie novam, quam addicerent, lectionem praedicente. Discitur^a in his parvulorum Collegiis sicut in Europaeis Seminariis, suis per horas singulas distributis muniis ac exercitationibus variis. SS. Missae Sacrificio intersunt quotidie, ad quod praelato labaro, Doctrinam Christianam idioma Hispanico decantantes se conferunt, sic iterum domum è templo revertentes. Sub horam 2^{am} pomeridianam in oratorio domestico recitant coronam B^{mae} V[irginis] et sub vesperum Lauretanis ejusdem litanias. Omitto consuetas alias tum matutinas, tum vespertinas preces.

In eadem attingens modum vivendi nostrorum Missionariorum, ait:

Quod autem nostrum vivendi morem attinet, conformamus nos in omnibus modo, quo vivunt nostri in Missione de los Biscayas sive Pintados Philippinensis Provinciae, prout ab ipsis statim Missionis hujus exordiis coeptum est, discrepantes solùm in certis quibusdam pensis seu contributionibus, quas Indi illius Missionis Ministris suis pendunt eorundemque Officialibus, à quibus nostri omnibus nudi ac pauperes meritò eximendi. Vestis nobis cum aliis hujus Provincia communis est, à cingulo usque deorsum antè etiam tota clausa, quadratus item sine cuspidibus, supernè totus planus.

STR XXX

Další rok misí na Mariánských ostrovech (1682/1683)

V předchozích letech (1681 a 1682) napsal o svém příjezdu na Mariány

Roku 1682 připojil k dopisu „Zprávu o pozoruhodnostech Marián“ (STR RelMar) a výroční zprávu. Vše poslal dvojmo, adresátovi a E. de Boyemu, zároveň odlišnými cestami. Stále neví, zda písemnosti dorazily do Čech, a tak je přepisuje znovu a přikládá novou výroční zprávu za rok 1683. Bude Relaci posílat tak dlouho, než se dozví, že byla skutečně doručena. Měl by psát i jiným osobám (provinciál, Boye), ale nemá čas. Vykonává misionářskou službu na ostrově Rota. Osady na Rotě a množství práce, které zde má. Na Rotě jsou jen dva kostely a nelze jich zbudovat víc pro neúrodnost ostrova a nedostatek pitné vody (na celém ostrově je pouze jeden potok, který navíc po většinu roku vysychá). Pečuje o „rezidenci“ sv. Františka Borgii a osady po ni spadající; v jeho obvodu je 1000 duší a 190 „domů“. Velké vzdálenosti a obtížně schůdné cesty při pěších pochodech po ostrově; případnou cestu po moři znemožňuje silný vítr. Jeho misijní obvod je celý již křesťanský, pokřtil 500 osob a sezdal 170 párů.

Blahořečí Bohu za to, že mu splnil jeho přání. Je také velmi vděčný adresátovi za jeho podporu a modlitby. Prosí o modlitby i do budoucna, aby se stal dobrým následníkem mariánského prvomučedníka Sanvitorese.

Znovu a znovu na kolenou prosí o pomoc [modlitby]. Bez nich je bezmocný.

[178r]

Reverende in Christo Pater!

Pax Christi.

Scripsi annis superioribus 1681 et 82, qvomodo DEO bono auspice, faventibus Superis, Divâ praesertim Virgine DEI Genitrice et magno Indiarum Apostolo D[ivo] Franc[isco] Xaverio opitulantis, tum etiam S[anc]tissimis Reverentiarum Vestrarum Sacrificiis ac precibus cooperantibus, post emensa tot tantaqve tum per Italiam, tum veterem, tum novam Hispaniam per intergrum triennium, terrâ mariqve itinera ad desideratissimum tandem mihiqve votis omnibus semper expetitur Philippinensem portum appulerim, qvi quidem ex eo etiam desideratior accidit, qvòd in insulis Fornutatis (Marianas intelligo) positus; qvae summis mihi semper fuerunt in amoribus ac desideriiis.

^a Discitur || *corr.* PZ; Vicitur ms.

Scripsi, inquam, et anno quidem superiore [16]82; adjunxi etiam *Relationem rerum notabilium in Marianis*⁴⁵⁷ cum annua ejusdem anni relatione, quam quidem misi viâ duplici, et ad Vestram Reverentiam, et ad P. Emmanuelem de Boye, et quidem viâ diversâ, ut si unâ fortassis viâ pereat una, habeatur saltem viâ altera alia. Sed quia et de hoc incertus, an non utraqve viâ deperdita, idcirco eandem totam hîc iterum repeto, cum adjuncta relatione annua hujus currentis anni [16]83⁴⁵⁸, repetiturus id ipsum posthac saepiùs, usquedum de illa, quòd ad Vestram Reverentiam allapsa, factus certior, neque me hanc eandem repetere scribereque saepius pigebit, dummodo etiam Reverentiam Vestram saepius hanc eandem legere audireque non etiam taedeat. Pluribus autem scribere, quamvis non solùm humanitatis foret, sed plurimae insuper obligationis (uti ad R. P. Provinciale, P. Emanuelem de Boye, apud quos idcirco me faciat, obsecro, excusatum) tempus haudquaquam sinit et injunctum mihi novum in insula Rota ministerium, ad quod, â quo jam ab initio mensis^a Januarii destinatus sum, ad Residentiam D. Francisci Borgiae in pago Sosa nominato, altero Patre, Patre Comano ad novam in eadem insula fabricandam Ecclesiam in pago Agusan dicto, designato, tempus vix superfuit haec solùm paucula ad Vestram Reverentiam perscribendi, jam in tradenda Doctrina Christiana, jam in administrandis SS. Sacramentis, jam in visitandis aegris dies noctesque occupato, quia enim duae solùm in tota hac S. Annae insula Residentiae et Ecclesiae, idcirco coloniae earundem multum â se dissitae, quas etiam magis reducere et in unum aggregare hîc non convenit, ob necessarium eorundem victum sustentationemque, quâ multum indiga haec sterilis prae reliquis insula radicibus plerumque victitans, quando seminandae oryzae terra non favet, neque fluvii; unicus quippe in tota hac insula solùm est rivulus et ille potiori anni parte exsiccatus. Mea quidem sub titulo D[ivi] Francisci Borgiae Ecclesia et Residentia, prout alterâ major et populosior, ita et coloniae ad eam pertinentes magis quoque dissitae; numerat illa animas 1000, domos 190, quae quidem in tres distributa colonias, in quarum media, Sosa dicta, posita Ecclesia et Residentia; ad reliquas duas utrinque sitas numerat levcam bonam Hispanicam; illa autem, quia iterum ad unam levcam extensa, fit ut ex uno extremo unius coloniae seu Residentiae ad alterum extremum alterius coloniae levcae sint quatuor, via insuper difficilis et aspera, saxa per et scopulos, jam etiam per molestos arenae calles; mari autem iter agere plerumque venti prohibent et si alicubi, hîc exaestuantem multum maris fluctus. Est jam Christiana tota (DEO sint laudes!) haec D[ivi] Fran[cisci] Borgiae Residentia, in qua ego plus quam 500 Sacro fonte baptismatis abluì, adultos multos eos^b, praeter pauculos recens tunc natos parvulos, matrimonio verò junxi omnes 170 et amplius paria.

Benedictus DEUS, qui vota mea et desideria amplissima ipsâ tandem votorum meorum possessione adimplevit! Benedictus, inquam, iterum iterumque DEUS, qui me licet undecunqve^c indignissimum, ad tantum propagandae majoris suae gloriae animarumque salutis ministerium vocare et assumere dignatus est!⁴⁵⁹ Reverentia Vestra autem pro eo, quo me favore hactenus prosecuta est, et gratiâ continuam mei tum apud DEUM, tum SS. Caelites, D[ivum] praesertim Franc[iscum] Xaverium ex pacto diei Veneris in suis SS. Sacrificiis ac quotidianis precibus agendo memoriam, immortales debentur gratiae, quas siquidem ego rependendo non sum, id saltèm meis quantumcunqve indignissimis Sacrificiis ac precibus agere contendam, ut debitas mei loco liberalissimus DEUS Reverentiae Vestrae rependat grates, ut vel sic saltem aliquam grati animi Reverentiae Vestrae rependam vicem atque memoriam. Sed quod amplius Reverentiam Vestram multum oro obtestorque, est: nè posthac etiam desinat continuam mei ad DEUM Sanctosque Caelites in suis SS. quotidianis Sacrificiis ac precibus agere memoriam, ut, qui me non meis meritis, sed solâ dignatione misericordiae suae ad hoc elegit ministerium, aptum me reddat injuncti ministerii instrumentum, nè deflectam â praecelsis cogitationibus et factis gloriosorum Patrum Nostrorum antesignatorum,

^a mensis || *om. excPrag*

^b multos eos || eos omnes *excPrag*

^c undecunqve || undequaque *excPrag*

V. P. Diego^a Luis de Sanvitores, qvi primus in Marianas Christi nomen intulit^b, Domini plantavit vineam, propriomet etiam rigavit sudore ac sanguine ad producendum grandem, qvem nunc videre est, Christianitatis fructum, dignusqve etiam efficiar [178v] pro tantis Missionibus Christi.

Qvare iterum iterumqve Reverentiae Vestrae caeterorumqve PP. ac FF. nostrorum supplex de genibus imploro opem atqve auxilium. Si enim alicubi^c, hîc profecto et in China dixit qvondam magnus Indiarum Apostolus, dico ego, hic majori adhuc, hîc in Marianis opus est DEI auxilio et gratiâ, qvàm nisi SS. suis Sacrificiis et continuis precibus impetraverint, imparem omnino me invenio tanto oneri ac muneri. Qvod igitur tertium ultimumqve suppliciter flagito: mei, qvantumvis^d in ultimis terrae finibus exulantis, oblivisci in suis SS. qvotidianis Sacrificiis ac precibus non dedignetur. Futurus iterum in meis, qvantumvis indignissimis, memor et gratus, et si qvidem DEO ità visum fuerit, vitâ etiam et sanguine pro DEO animarumqve salute profundendo recompensaturus.⁴⁶⁰

Datum in insula D[ivae] Annae⁴⁶¹, in pago Sosa nominato, in Residentia D[ivi] Fran[cisci] Borgiae, 21. Maji a[nn]o^o 1683.

Reverentiae Vestrae Servus in Christo
et indignissimus Marianarum operarius,
Augustinus Ignatius Aloysius Strobach

^a Diego || *om.* **P**

^b intulit || invexit **excPrag**

^c alicubi || alicui **P**

^d quantumvis || *corr.* **PZ**; quatumvis **P**

SUPPETIUS ANDREAS (P.)

(4. říjen 1654?, Ratiboř ve Slezsku – 6. listopad 1712, Valdívka v Chile)

ZMIŇOVÁN:

BDT I, RICH I

ŽÁDOSTI:

2. červen 1683, Praha (ARSI, FG IX 756, f. 208)

28. září 1683, Praha (ibid., f. 213)

7. prosince 1683, Telč (ibid., f. 220)

DOPISY:

SUP I

15. prosinec 1701, Santiago de Chile (Chile), český provinciál

Uložení: **Originál:** NA Praha, JS III 102r-103v [*vše text, na 103v též adresa a pečeť*].

Edice: - - -

Překlad: WB č. 70 [něm.]

SUP I

Zprávy z Chile a žádost o misionáře z Čech

Píše českému provinciálovi, ač neví, kdo jím je [v l. 1699-1703 to byl Ferdinandus Waldthausen]. Dva chilští prokurátorové plují do Říma, a tak využívá příležitosti k zaslání dopisu. Žádá o nové misionářské posily, které Chile nutně potřebuje; to je také důvod cesty prokurátorů do Evropy.

Národnostní složení příslušníků chilské provincie SJ, kterých je celkem asi 150, což zdaleka nestačí potřebě. Zdejší chlapi nastupují kariéru vojáků či obchodníků o vstup do SJ nemají zájem. Proto zdejší „tyrocinium“, jehož je rektorem, zeje prázdnotou: jezuitské gymnázium má 14 studentů, noviciát 10 noviců. Je v misii jedenáctým rokem.

Žádá provinciála, aby – až se na něj prokurátor obrátí – poslal do Chile české uchazeče o misie. Musí to být vskutku kvalitní kandidáti, jinak budou mít jen malou naději na misionářský úspěch, a krom toho, u Španělů, kteří trpí jakousi xenofobií, ztratí respekt a úctu.

V české provincii je o vstup do SJ veliký zájem a bude snadné za uvolněné misionáře sehnat náhradu. Podnebí v Chile je podobné českému; střídají se tu čtyři roční doby, (ovšem zrcadlově obrácené); zima je mírná. Země leží mezi horami a mořem. Zdejší zemědělství a potraviny. Příjemné životní podmínky v severním Chile; drsnější podmínky v jižnější oblasti kolem ostrova Chiloé. Zdejší země je ideální pro utužení síly a trpělivosti misionářů.

Mimořádná náklonnost kreolů („domorodých Španělů“) k Čechům a Belgičanům. Je tu rozsáhlé pole pro misie, kterých je tu zatím jen 14. Proto znovu žádá o misionáře z české provincie. Poslední misionáři z Evropy přijeli před třemi lety a nebyl mezi nimi žádný Čech.

Burger dělá misionáře a kazatele v malé koleji „*Bonae Spei*“, **Brandt** již zemřel [r. 1690].

Žádá o opis katalogu české provincie, podobného jaký obdržel **Arlet** r. 1696. Chce zdejší ukázat, kolik domů a osob má česká provincie. Dále prosí o tištěné Institutum SJ a knihy M. Lečzyckého.

[Postskriptum:] Vysvětluje způsob, jak mu adresovat a zasílat poštu.

[102r]

R^{do} P^{ri} Provinciali Bohemiae.

Reverende in Christo Pater!

Pax Christi.

Quamvis nesciam, cui scribam – unde enim haec mihi scientia? – scribendi tamen occasio et argumentum me ignorare non sinit, me R^{do} Patri Provinciali scribere, qui quondam fortasse meus seu in spiritu seu in literis Magister ac saltē notum ejusdem corporis Provinciae conmembrum fuerit.

Occasionem scribendi eamque, ut opinor, securam (utpote qui mihi persuadeo, cum ea hasce literas, sinē dubio, ad manus V^{ac} R^{ac} perventuros) mihi praebet iter PP^m Procuratorum nostrorum, P^{is} Ignatii de Aleman, Regni hujus Chilensis indigenae, et P^{is} Dominici Marini Europaei, natione Siculi ac primi alterius substituti, quos in Congregatione Provinciali nuper hic celebrata ad hunc finem elegimus, ut negotiorum nostrorum causā Romam peterent. Argumentum verò Provinciae hujus nostrae necessitas, quae non exiguum mihi obligationem imponit, ut, quod mea interest, à V. R^a (pro ea, quam illi tanquam Matri nunc meae venerationem debeo) Missionariorum suppetias petam; praesertim cum jam dicti Procuratores non tam praefatorum negotiorum, quam adducendorum in suo reditu ex Europa, quotquot acquirere potuerint, Sociorum gratiā proficiscantur.

Provincia haec nostra Chilensis è diversissimarum nationum personis componitur. In ea enim Hispani, Itali, Galli, Germani, Belgae, Austriaci, Bohemi, Sardi, Siculi, Neapolitani, Mediolanenses, Lusitani et caeteri Europaeorum pene omnium Christianorum regnorum provinciarumque (si solos Polonos et Lithuanos excipiam) aliquando municipales, unitate ejusdem spiritūs et instituti in unum corpus coaluimus. Et cum è tot nationum linguarumque diversitate constet, numerus tamen personarum in ea centesimum et

quingagesimum non excedit, verè pusillus grex ad dilatandum per tam extensos campos, qui ultra fretum Magellanicum procurrunt, JESU Christi Domini nostri regnum; parva manus ad debellandos tot Indorum gentilium animos et suavi Sanctae Fidei nostrae jugo subjiciendos.

Verùm, quod magis necessitatem hanc exaggerat, est, quòd regni hujus indigenarum filii ad amplectendam Instituti Nostri rationem vitaeque modum pauci admodùm animum applicent; à puero enim plerumque aut Martem spirant et postea sequuntur, quo rebelles Indorum perduellium voluntates Hispana venerari sceptrata compellant, aut in conquirendis per mercaturam temporalibus lucris occupantur. Hinc est, quòd Domus haec Tyrocini Nostri, cui me Rectorem simulque Tyronum Magistrum (ô praeclarum Custodem ovium! etc.) post exactos plus quàm undecim in Apostolicis illis Chiloënsium insularum Missionibus annos sancta praefecit obedientia, ob candidatorum Societatis nostrae defectum, aliquo tempore pene vacua esse solet; aut si quos habet Tyrones, exiguo eorum numero contentare se debet. Et quanquàm in praesenti rerum statu, praeter quatuordecim Scholares, quorum potior pars Europaea est, quique adhuc Humanioribus literis (illic Repetentes vocamus) dant operam, decem Novitios numerem, casus hic est rarissimus et singularissimae DEI Providentiae prorsus attribuendus, quae ex Hispania et Italia, è Peruvia et aliis Americae hujus Provinciis tot selectos adolescentes uni pauperi et nullius solidae virtutis advenae tam in vita Religiosa, quàm literis instruendos, mirabiliter submitit.

Quapropter V. R^m etiam atque etiam submississimè rogo, ut, si supranominatus Pr Procurator noster aliquos è numerosissima hac sua Provincia in subsidium tot ministeriorum, quibus fere opprimimur, Socios à V. R^a petierit (petet autem procul dubio, uti ipse mihi ante suum hinc discessum spondit; nisi bella dissensionisque, quod metuo, de jure successionis ad Coronam Hispaniae inter novum Regem Nostrum Philippum V^m nostrumque item Imperatorem Leopoldum [102v] impedimentum attulerint), non solùm illos ipsi V. R^a non neget, sed pro sua benignitate petitioni annuat, seligendo ex iis, qui Missiones Indicas ambiunt, eos vel maximè, qui egregià probati virtute, judicio maturi, literis probè instructi, humilitate praeclari, patientiâ invicti, in agendis rebus fortes, conversatione affabiles et moribus graves alios antecelluerint. Nisi enim hujusmodi fuerint, exiguam primùm inter tot perdendae DEI gratiae pericula et ocasiones, quibus hìc expositi maximè sumus in solitariis praecipuè inter Indos Missionibus, securitatem, exile virtutum accrementum, parum stabile boni exempli specimen, parvum denique animarum fructum sibi promittere poterunt. Modicam deinde, meliùs dixero nullam sinè his qualitatibus apud Hispanos, superciliosos exterorum censors, aestimationem acceptationemque merebuntur.

Et licèt propter ejusmodi personarum huc transmissionem aliquis fortè defectus in sua hac V^{ae} R^{ae} Provincia in obeundis ministeriis oriturus videretur, non ille tantus erit, qui à tot aliis, quos numerat, facilè suppleri non possit, cùm praesertim tot illic nostrae Societatis candidatos quotannis habeat et pro tribus quatuorve huc amandatis, selecti triginta alii ad manum sint, quos recipiat. Atque utinam nostra haec dilecta Bohemiae Provincia non tam longè à nobis abesset, speraremus enim tunc fore, ut quos illic ob tam copiosum praetendentium numerum arcent ab ingressu, hìc nos profectò libentissimè admitteremus et affectuosissimè amplexaremur! Nec incommodè profectò hic nobiscum viverent, ubi (si mutationem quatuor anni partium toto ut ajunt caelo contrariam excepero; nunc enim hìc calore aestivo propè dissoluimur, cùm illic brumiali frigore contremiscant) eadem ferme est, quae in Bohemia caeli temperies, nisi quod hyems multò sit benignior, rarissimae nives, Junius solùm et Julius imbribus et Majus cum Augusto matutinis pruinis obnoxii. Caeterorum anni mensium optatissimus est cursus, pacatissima temporum malacia, faecundo rore è vicinis vulcanis nive perpetim albentibus ex una parte, et ex altera gratis favoniis a vicino mari Pacifico omnia permeantibus interstincta. Hinc magna pecorum brutorumque copia, amoenissima primo vere camporum luxuries, tritici et vini autumnii tempore, olei et leguminum abundantia, optimorum omnis generis fructuum, quos tot ubique pomeria sinè ullo

labore curave producunt, nullum pene pretium. Quam caeli solique bonitatem non solum hac in metropoli ejusque conterminis vallibus, sed à Coquimbo, aliter Serena, per trecentas fere leucas Valdiviam usque licet experiri. Ast in Chiloë caeterisque ei adjacentibus insulis alia omnia, asperrima ibi terrarum portio, impervia nemora, altissimae silvae, fragosissima maris littora, tempestuosissimi sinus, paucissimi iidemque multum steriles campi, tota denique, quâ latè longèque per plurimas insulas patet regio, furiosis ventis pervia et horrendis tempestatibus ac creberrimis, nè dicam continuis, imbribus obnoxia. Unde nullum ibi vinum nec oleum, tritici modicum, legumina pauca, pecora paucissima, fructus nulli, piscibus solum marinis et conchis variae speciei ostreisque abundat. Reliqua omnia ad exercendam Missionariorum Nostrorum patientiam fortitudinemque egregiè composita, tanta utriusque caeli et soli diversitas!

Sed id, quod maximè ad expetendam hanc Nostram Chilensem Provinciam Missionesque suas Bohemos nostros movere posset, unum est, quod experimur: magna scilicet Hispanorum indigenarum erga nos propensio. Nulli enim alteri exterae nationi, nè quidem Hispanis Europaeis, à quibus suam deducunt originem, ità ut nobis Bohemis Belgisque cum illis convenit: nos amant, nos aestimant, nos (quod in hac gente permagni faciendum est) honorant. Alterum est, quod in hac Provincia [103r] amplissimus sit laborum Apostolicarum campus; quamvis enim tredecim Missiones inter Indos non amplius numeremus (quibus decimam quartam nuper adjunxit Cule dictam, Pater quidam noster Germanus Luxemburgensis è Provincia Gallobelgica, alio Sacerdote Siculo associatus, magno cum animarum progressu Fideique Romanae incremento) id non alia de causa, quàm plurium operariorum defectu evenit, totidem enim, imò plures aliae, si horum copia esset, fundari possent.

Has igitur ob causas V^{ae} R^{ae} iterum iterumque supplico, ut petitioni meae, si à supradicto Procuratore Nostro per literas requisita fuerit et si rerum temporumque circumstantiae aliud non persuaserint, vel si aliter Admodum R. P. N^r Generalis non ordinaverit, benigne annuere compluresque nobis è Bohemia sua Socios transmittere dignetur. Id ego quidem singularia inter beneficia, quibus hucusque Divina me cumulavit Bonitas et quorum V^{ae} R^{ae} debitor sum, reponam.

Et sicuti ex praeterito Missionariorum adventu, quos Procurator noster P. Michaël de Vinas Româ tres prope ante annos redux secum adduxit non parum tristitiae percepi, eò quod neminem è Nostratibus Bohemis, uti sperabam, advenisse cernerem, quod diceret Pater praefatus, nullum se inde, sicuti nec ex Austria petere, multoque minus adducere potuisse, cum quasi repentè cum paucis illis, quos è vicinioribus Provinciis collegerat (quos inter tres erant Sacerdotes Belgae, quinque Itali, duo Sardi, reliqui Hispani) è Gaditano portu solvere debuerit. Ità si hac occasione advenerint nonnulli, laetitiae solatiique ex eorum adventu, si vixero, capiam quàm plurimum.

P. Georgius Burger, alter meus è Bohemia hanc ad Provinciam quondam comes (alter enim, qui erat P. Georgius Brandt, jam pridem vitâ functus est) nunc in Collegiolo Bonae Spei moratur ibique praeter excursions, quas interdum ad catechizandos Indos Sacro jam baptismatis fonte ablutos, facit operarium et Hispanorum, in quorum idiomate super ipsorummet multos excellit, Concionatorem agit.

Unum adhuc, quod V. R^m humillimè rogem, est nempe ut (quod quidem V. R^a parvo laboris impendio perficere potest) Scholasticorum Nostrorum alicui commendare dignetur, qui sinè studiorum suorum detrimento in uno alterove folio minusculis literis catalogum brevem dilectissimae hujus quondam meae Provinciae conficiat, in quo non solum Collegia et Domos, sed numerum item et nomina omnium Sacerdotum, Scholasticorum, Coadjutorum ac Novitiorum exponat, exprimendo sigillatim majoris saltè momenti ministeria, quae quisque obit et actu exercet (prouti id anno 1696 fecerat Magister Carolus Scheitzl, cum Pragae studiis Philosophicis navaret operam, unde illum habuit P. Stanislaus Arlet, qui cum P^{re} Francisco

Borině in Missionibus arduis Peruanæ Provincie, quas de los Moxos vocant, et hinc ad mille circiter et quingentas leucas distat, versatur; à quo ego illum participavi) et dictum catalogum mihi huc transmittat, ut videant nostrorum indigenarum nonnulli et sibi persuadeant id quod illis aliquando recensere soleo, tot nimirum in una sola Bohemie Provincia Collegia, Domos, Convictus, Seminaria et personas numerari. Ego certè singularissimo gaudio hujus ex acceptione lectioneque catalogi beabor.

Tandem quia primum et ultimum pauperum officium est petere; à V. R^a iterum humillimè peto, ut unum aliquod totius Instituti nostri in meliorem ordinem et formam redacti exemplar, quod liberalissima haec Bohemie in proximè elapsa Congregatione Generali XIV. suis se sumptibus facturam promiserat; et si quis praeterea alius interea temporis, quò illinc absum, libellus impressus sit, qui tepidum spiritum meum ad fervorem, excitare valeat (duos item tomos opusculorum P^{ris} Nostri Nicolai Lancicii, qui illic tanto cum fructu volvuntur et revolvuntur ab omnibus, hìc verò nullibi reperiuntur, aestimarem quàm maximè) eleemosynae nomine mihi donare ac cum toties dicto Procuratore Nostro Româ mihi transmittere dignetur.

Ego continuâ in meis Sacrificiis V^{ae} R^{ae} memoriâ tam singulare beneficium rependam, rogans DEUM ac Dominum [103v] nostrum, ut ad majorem suam gloriam, Provinciaeque hujus singulare ornamentum.

V. R^m quàm diutissime servet incolumem!

Datum Jacobopoli, Chilensis hujus regni metropoli,

15. Decembris anno Domini 1701.

Vestrae Reverentiae

humillimus et observantissimus in Christo Servus,

Andreas Suppetius mp.

P. S.: Si V^a R^a inter maximas officii sui occupationes[!] locum tempusque invenerit et ad hanc meam epistolam aliquid responsi mihi perscribere dignata fuerit, conveniens erit, ut id bino exemplari fieri curet, adscripto forinsecus in uno illorum 1^a via et in altero 2^a via ac utrumque separatim ad P^m Assistentem Hispaniae transmitti, unde utrumque Hispalim ad Procuratorem Generalem Indiarum ac inde, si unum forte in tam longo itinerum terrâ marique tractu perdat, alterum volente DEO ad me perferetur. Nec abs re esset, si V. R^a utrumque epistolae exemplar more ac idiomate nostro Hispanico exterius inscribi juberet, qui hujusmodi est: Al Padre Andrés Supecio de la Compañia de IHS, en Santyago de Chile.

Reverendo Patri in Christo

P^{ri} N., N. Preposito Provinciae Bohemae Provinciali

Societatis Iesu

Pragae

2^a via

TILPE Joannes (P.)

(10. říjen 1644, Nisa – 9. červenec 1710, Mariánské ostrovy)

ZMIŇOVÁN:

CUC III, KAL II, KLE XV, KLE XVI, STR XXV, STR XXV, STR RelMar

ŽÁDOSTI:

- - -

DOPISY:

- TIL I** **1680, cestou z Veracruzu do Méxica (Mexiko), ?**
Uložení: Opis: SOkA Náchod, LS Broumov 472, f. 346-366.
Edice: - - -
Překlad: - - -
- TIL II** **15. květen 1682, Hagåtña, ostrov Guam (Mariány), Matthias Tanner**
Uložení: Opis: SOkA Náchod, LS Broumov 472, f. 623-654.
Edice: - - -
Překlad: - - -
- TIL III** **30. květen 1682, ostrov Guam (Mariány), jakýsi P. Ludovicus**
Uložení: Opis: MZA Brno, G 11 557/6, f. 67r-v [*obojí text*].
Edice: Jiří [K.] KROUPA, s. 197-200.
Překlad: Josef KOLÁČEK, *MC*, s. 46-48 [čes.]
- TIL IV** **16. květen 1685, Hagåtña, ostrov Guam (Mariány), Matthias Tanner**
Uložení: **Originál:** NA Praha, JS III 419/3, f. 105r-106r [105r-106r *text*; 106v *adresa*].
Edice: - - -
Překlad: *WB* č. 3 [něm.] – Jan Bohumír DLABAČ, in: *Přítel mládeže 1831 IV*, s. 46-58 [čes. dle *WB*] – Josef KOLÁČEK, *MC*, s. 48-50 [čes. dle *WB*]
- TIL V** **8. květen 1703, Sosa, ostrov Rota (Mariány), Emmanuel de Boye**
Uložení: **Originál:** NA Praha, JS III 419/3, f. 107r-109v [107r-108v *text*; 109r *prázdná*; 109v *adresa*].
Edice: - - -
Překlad: *WB* č. 81 [něm., první část dopisu] + *WB* č. 64 [něm.]; má shodný obsah jako příloha TIL V, tj. zpráva o povstání na Guamu r. 1702; *WB* ji eviduje jako samostatný dopis z 15. června 1702, daný v osadě Sosa na ostrově Rota Emmanuelu de Boye].

TIL I

Jediný opis tohoto dopisu v náhodském archivu je anonym. Ze kontextu lze však s jistotou určit autorem Tilpého, a to na základě rozdělení jezuitů do náhradních lodí po ztroskotání u Cádiz (srv. KLE XVII).

Zpráva o naší plavbě do Západních Indií roku 1680

[12. červenec – 22. září 1680]

Do Čech jistě došla zpráva o nešťastném ztroskotání [první výpravy českých misionářů, 11. července 1680] u Cádiz a o tom, že jezuiti nakonec přijaly ostatní loď. Nyní popíše den za dnem plavbu do Mexika dle svých pozorování.

Distribuce misionářů ze ztroskotané lodi [Nazareno] na náhradní plavidla (pátek, 12. července 1680) – jména jezuitů i lodí. Vypluli bez svých věcí, ale nic jim Boží milostí a péčí ostatních nechybělo. Laskavost kapitána a nabídky ostatních cestujících. Ani na jídle nepřišli zkrátka: rozvrh jídel. Nedostatek hostií umožňoval mši jen (zhruba) obden, v Portoriku doplnili zásoby hostií a mohli sloužit tolik mší, kolik chtěli. Zdraví mu díky Bohu sloužilo, jen trošku občas bolela hlava, mořskou nemocí netrpěl. Ale velmi je trápila „zvířátka“ (*albaní*, blechy? štěnice?), kterými se celá loď jen hemžila.

[Následuje popis celé plavby deníkovou formou. Zde uvedu souhrnný popis významnějších událostí celého měsíce.]

Červenec 1680.

12. července vypluli na lodi *Ponge* (*Pinge?* [různé varianty]). Popisuje spatřené ryby, mj. letouny (přidává popis letu ryby). Potíže jedné z lodí. Začali jíst suchary (15.7.). Vítr utichl, jejich loď se opoždí. Potkali holandskou loď. Zesílil studený vítr. Jejich pomalé lodi (německému výrobku) se nedaří zrychlit, buď jsou špatně naloženi, nebo to s ní námořníci neumí. Pozorování ptáků. Kanárské ostrovy, vítr čím dál studenější, je mu zima. Zatímco zbylé loďstvo zpomaluje kvůli prozkoumání jakési lodí, vyplouvají napřed, osamějí na oceánu, avšak postupně je doženou tři loď a později celá flotila. Pico de Teide, „nejvyšší hora světa“. Přijímal zповěď a málem ho pokřtila náhlá vysoká vlna. Oslava svátku sv. Jakuba (25.7.). Uvolněné ráhno. Silný vítr, srolují hlavní plachtu. Diví se chladnému počasí v tropické zóně. Vidí ptáka zvaného „blboun“ (nechá se vzít do ruky). Oslavy svátku sv. Ignáce (31.7.).

Srpen 1680.

Ryba *bonito*, pozorování ptáků a „sargasu“. Oslava svátku P. Marie (*ad Nives*, svátek Posvěcení řím. baziliky P. Marie). Vzkaz od kapitánské lodi nabádající ke zrychlení plavby; trochu pomohlo vyvážení lodního kýlu olovem. Mořská želva, letouni a ryba *doradillo*. Vichr způsobil málem ztroskotání kapitánské lodi (12.8.); ve zmítané lodi se uvolnil kanon, vyrazil okenici palebního otvoru a loď začala nabírat vodu, našťástí si toho všimli včas a zachránili situaci. Spící mladík spadl přes palubu a utonul. Jiný muž přes palubu zachráněn. Pozorování ptáků. Odhadování vzdálenosti od Antil. Minou Panenské ostrovy a blíží se k Portoriku.

Žraloci. Vidí prvního žraloka. Jeho popis a dravost. Kruté kousky námořníků na vylovených žralocích (vykuchání, popálení, svržení dosud žijícího zvířete zpět do vody). Na jiných lodích žralokům vyloupili oči a přivázali na ně prázdné nádoby na vodu. „Příjemná podívaná“ na dezorientované žraloky, narážející do lodí a nemohoucí se potopit.

Portoriko.(18.-20.8.) Podnebí a hustota zalidnění. Zemědělství. Nežijí tu nebezpečná či jedovatá zvířata. Složení obyvatel. Druhy pěstovaných plodin. Tropické ovoce, jeho popis, konzistence a chuť: banány, avokádo, další ovoce. [Patrně první český popis banánu.] Rozloha ostrova, hory, lesy, papoušci. Množství vodních toků na ostrově. Zvláštní druh krabů a způsob jejich života. Charakteristika obyvatel, jejich zbraně (mmj. mačeta) a bojovná nenávisť vůči Francouzům; jejich přízeň ke Španělům. Obchod se španělskou flotilou. Aguada, záliv, kde flotila kotví a doplňuje vodu a zásoby. Popis zálivu a obydlí obyvatel. Flotila připrula do zálivu, jejich loď jako poslední; musela být kvůli bezvětří přivlečena. Governador uskutečnil kontrolu na lodích. Ponechali tu některé vojáky. Jezuité vystoupili na břeh, setkali s s druhy z dalších lodí, ochutnali exotické ovoce. Převrhl se člun s **Jos. Neumanem**. Převrácení jiného člunu. Poprvé přespali na americké půdě.

Plavba pokračuje. Odpojuje se loď určená do Cartageny. Míjejí Hispaniolu a přilehlé ostrůvky. Nebezpečný poryv větru. Dvě anglické lodě z Jamajky. Pozorování malých ptáků. Míjejí Kubu, odpojuje se loď určená na Kubu. **Boruhradskému** natekly kotníky.

Září 1680.

Flotila míjí Kajmanské ostrovy. Zajišťuje duchovní péči námořníkovi, který dříve spadl z ráhnoví. Míjejí Kubu. Střídavé větry. Mělké moře, hloubka se ověřuje olovnicí. Oslava svátku Narození Panny Marie (8.9.). Vytáhli žraloka, jak dříve popsal. Nemohli chytat ryby. Odděluje se další loď. **Boruhradskému** pouštějí žilou. Vidí Citlaltépetl. Pohřeb zmíněného námořníka, který spadl z ráhnoví. Potkají loď mířící do Portobela potlačit piráty. Připlouvají k Veracruz (15.9.), ale noc stráví na moři na kotvách kvůli obtížnému přístupu do

přístavu. Pozorují velrybu. Nazítří (16.9.) jsou vlečeni čluny do přístavu. Vyzvedne je pomocník filipinského prokurátora.

Dospěli do Veracruzu. Jejich loď šťastně vplula do přístavu. Veracruzská pevnost. V koleji umírá zdejší rektor. Veracruz je nezdravé místo, vlhké a větrné. Farní kostel a jeho oltáře. Pozdravení mistokrále salvami. Přichází jezuité vyslaní provinciálem, aby je odvedli do Méxica. 22. 9. nastupují na mulách cestu.

[346]

RELATIO NAVIGATIONIS NOSTRAE AD INDIAS OCCIDENTALES A[NN]º 1680.

Jam intellexerint Reverentiae Vestrae sinistrum illum, qvi Gaditano in portu nobis naufragantibus accidit, casum omneqve id, qvid nobiscum, donec aliquot nostrum in aliquot flottae iam abeuntis naves reciperemur, actum fuerit*, qvare reliqvm duntaxat iter, scilicet usqve Mexicum, de die in diem pro majori curiositate adjungam ego, prout nempe in mea navi observare et annotare potui.

Delati itaqve ad naves et domatim (ut ita dicam) nostri admissionem flagitantes, die 12. Julii, feriâ sextâ in Praetoriam veterem admissi sunt primò P. Fraciscus Borgia et P. Carolus Calvanos; in S. Ignatii, qvae Ponge alias vocabatur, ego, P. Andreas Mancker*, P. Didacus Zarzosa et superveniens deinde Charissimus Simon Boruhradsky*; in Pisticum sive B[eatae] V[irginis] P. Josephus Neuman, P. Augustinus Strobach; in Portugesam P. Carolus Boranga; in Sancti Jacobi ac Artilleria* P. Joannes Ratkay* et P. Theophilus de Angelis. Pro reliqvis inventus locus non est.

His porrò admissi toti* modo iter coepimus, ut dicere possimus, sine saulo*^a et pera etc. etc. Nihil tamen etiam defuit nobis per DEI gratiam et horum, qvi nobiscum vehebantur, charitatem. Nobis certè, ut primùm navim ascendimus, Capitaneus noster D. Ferdinandus de Mendoza dixit, curam omnem deponeremus, nihil enim nobis defuturum, statimqve tela prodaxit*^b curavitqve nobis indusia [347] fieri, alii lectulos suos nobis obtulerant, alii tibi alia*, alii indusia etiam et lotionem, pecuniam alii, alia alii etc. In victu etiam benè habiti sumus; circa nonam matutinam jentabatur (ita ut prandium nostras* dici posset), post chocolatae haustus dabatur, ad tertiam verò pomeridianam prandebatur, et laute satis. Conferebant praetera alii sua dulciaria chocolatae etc. Sacrum ob hostiarum defectum qvot diebus dicere non poteramus; diximus tamen qvasi alternis, qvamdiu tempestate non impediabamur. Ubi verò in Portorico* aqvatum ascenderamus, indepti sumus hostias satis multas à qvodam Sacellano alterius navis et ex Almiranta, ita ut deinceps singuli in mea navi qvot diebus Sacra dicere potuerimus, qvantum scilicet mare permittebat. Valetudinem qvod attinet, per DEI gratiam semper ita valui, ut nè qvidem nauseam marinam passus fui, qvandoqve tantillum doloris in capite, sed qvod mox transierit. Id qvod plurimùm nos molestavit, erant animalcula illa, qvae albanos Patres vocamus, qvibus omnia scatebant in tanta hominum farragine. Sed jam ad rem.

[Julius 1680.]

12º igitur [- *] portu in altum profecti, modico* etiamnum utebamur vento. Sub noctem venit una cymba ad nostrum Pyngae[!] tulitqve qvatuordecim literarum fascis ad Indias devehendos; misit illos P. Procurator, utpotè summi momenti et gubernationem concernentes*. [348]

^a nauolo[?] anulo [?]

^b talia produxit[?]

13. [Julii], Sabbato, intendebatur cum diluculo ventus; vidimus complures thynnos; à meridie remisit aliquanùm ventus; intravimus paulatim illam Oceani regionem, qvam Golpho de las yegvas sive eqvarum vocant propter inquietudinem suam et saltitantes continuò fluctus.

14. [Julii], Dom[inica], comparuerunt rursùm multi thynni et alius piscis ulnae longitudinem excedens, multicolor et variè pictus, qvem dorado sive aureum vocant; persequitur is piscis* volantes, qvorum deinde etiam greges conspeximus. Formam magnitudinemqve halecis hi habent, alas scapulis affixus ex pellicula tenui pellucidas, qvae qvandiu madent volare possunt, et verò volant qvasi per qvattuor aut qvinque Pater noster et tractu satis longo; ubi siccatur, contrahuntur* et in aqvam reincident* rursumqve madefactis alulis, si volunt, tolluntur etc. Explosit navis* Portugesa tormentum opem* petens; propter nimis enim onera caepit periclitari. Accurrit Praetoria et ut porrò alleviaretur illa, 170 vini cados, duo vasa caerivisae et cymbam in mare abjecerunt. Cum nocte intendebatur ventus.

15. [Julii] proseqvabatur brisa sive ventus universalis et fortis, qvanqvam adhuc varius et inconstans. Confitebantur aliqui nautarum.

16. [Julii], Mart[ii] et festum triumphi S. Crucis, intendebatur magis ventus. Observarunt Naucleri altitudinem poti* et reppererunt 34 gr. 7 m.

17. [Julii], Mercur[ii]. Incepimus comedere panem bis coctum; [349] defecit multùm ventus. Navis nostra mansit retrò, omniumqve ultima. Altitudo 33 gr. 50 m.

18. [Julii], Jovis. Ex parte Africae videbatur navis, qvae priusqvam agnosceretur esse Hollandica, causavit aliquam turbationem; venit demùm usqve ad Admirantam nostram eidemqve locuta tetendit versus Septentrionem. Altitudo 32 gr. Occidente sole refrigerabatur et intendebatur magis ventus.

19. [Julii], Veneris. Proseqvabatur ventus bonus insigniterqve proseqvabatur flotta, nobis cum nostro Pinge remanentibus, adeò ut miserit Praetoria mandaritqve, ut adhibitis qvibuscumqve mediis conaremur assequi; ampliavimus idcirco vela affixis utrinqve alarum more, novis qvasi velis etc. Sed parum profecimus, qvòd aut navis male onerata fuerit, aut illam gubernare* nesciverint*. Non enim fuit opus Hispanicum, sed Germanicum fabricatum Lubecae. Altitudo 31 gr. Vidimus hic aves qvasdam, qvas pardolas vocant propter colorem* grysium⁴⁶², procul illae intrant in mare à terra qvaerendi victus causâ, columbam magnitudine non excedunt.

20. [Julii], Sab[bato]. Deteximus scopulos qvosdam, Alecranos vocant, sparsos ante primam Canariarum, Lancerote dictam. Intendebatur magis ventus isqve tam frigidus, ut* bonâ opus fuerit mantâ[?]* aut veste domesticâ, sed nullam habui. Patientia! Ventus hic optimus est, promovet enim excellenter. Alti[tudo] 30 gr.

21. [Julii], Dom[inica]. Detinuit se Praetoriana. Admiranta et aliae, uti intelleximus, deinde propter conspectam aliquam [350] navim, ad qvam explorandam destinatur patache*⁴⁶³ seu minor qvaedam bellica Regia, qvâ utitur Praetoriana ad expedienda jussa sua*; ire noluit propter militum seditionem, hi deinde omnes in Praesidium Portus. S. Joannis seu rico⁴⁶⁴ ejecti sunt. Nos interim occasione usi, quantum potuimus*, progrediebamur classemqve totam post nos relinqvabamus. Altitudo 24 gr. Nocte inseqventi, in relicta post nos flotta multae videbantur laternae et naves transversae.

22. [Julii], Lunae. Mane solos nos conspeximus. Sub meridiem comparuerunt aliae tres naves, qvae deinde, cum Magnam prope haberemus Canariam, nos assecutae; de reliqua classe nihil sciebamus ubi maneret. Altitudo 29 gr. Nocte hâc excessimus Canariis, Magnam Canariam inter et Tenerife perdidimusqve conspectum summae, ut dicunt, in mundo altitudinis, qvae est El Pico del Telde⁴⁶⁵ sive caput altissimi montis Telde dicti, nec vidimus aliam ulla Canariarum.

23. [Julii], Martis. [- *]tiamus in Golfo de las damas. Sic dictum propter compositas magis ipsius undas, sed eas satis solutas deinde experti sumus. Altitudo 28 gr. 15 m. Necdum comparebat reliqua classis.

24. [Julii], Mercur[ii]. Vidimus plurimos pisces volantes; prosequebatur ventus fortis et favens jactabanturque grandes* fluctus, unus alterve navi impactus, dum franguntur ipsi, bonam aquae quantitatem [351] in navim injecerunt. Parumque abfuit, nè ab altero eorum egregiè baptizaret; directè enim ante me, ubi Confessionem quandam* excipiens consedi, procidit. Altit[udo] 26 gr. 30 m.

25. [Julii], Jovis. Festum S. Jacobi. Celebravit hoc navis S. Jacobi, festiviter investita cum salva etc., uti et reliqua flotta, cujus inculationes*^a è longinquo audivimus, etsi eam nondum vidimus. Et nos illud celebravimus multis confitentibus etc. Altit[udo] 25 gr. Suò prandiorum pebatur* trochlea veli, quod gaveam vocant estque in medio malo secundum, decidebatque cum sua antena super alteram inferiorem majoris, sed statim illi remediabatur. Cum nocte ventus tantùm crescebat, ut cogeremur velum majus contrahere.

26. [Julii], Veneris. Venit rursus in nostrum conspectum flotta; insiliit, aut involavit potius, in navim piscis unus volans. Altit[udo] 24 gr. 9m.

27. [Julii], Sabb[ato]. Continuabat ventus secundus. Altit[udo] 23 gr. 25 min. Decidit denuò velum nostrum secundum statimque fuit restitutum.

28. [Julii], Dom[inica]. Altit[udo] 23 gr. Advertendum, quod inde ab insulis Canariis caelum semper fuerit nubilum ventusque tam frigidus, ut licet jam sub zonam torridam sive tropicam* cancri delati, bene adhuc vixerimus*.

29. [Julii], Lun[ae]. Ob inquietius aliquantulum mare dicebatur una tantùm Missa. Altit[udo] 22 gr. 4 m. Remisit aliquantulum ventus; vidimus avem quandam corvum magnitudinem excedentem, sed coloris [352] subrinerice[?] et alis albam, quem bovi sive⁴⁶⁶ stupidiam vocant, quod manibus se capi sinat, ubi in navi consederit, quod fieri saepe solet. Fuit exhortatio de nostro S. P. Ignatio.

31: [Julii], Merc[urii]. Festum S. P. Nostri. Confitebantur plurimi in navi etc. Alt[itudo] 21 gr. 55m. Post prandium quidam connavigantium in nostri gratiam lusit destoszu Szpil[!] ⁴⁶⁷ etc., et vespere fuit musica, quam deinde saepe habuimus. Excepi infirmi cujusdam Confessionem. Hodie ad medietatem oceani Atlantici pervenimus, inter Africam scilicet et primas Indiarum sive Americae insulas in nostro rhombo.

Augustus [1680].

1. [Augusti], Jovis. Remisit rursus ventus nonnihil. Altit[udo] 21 gr. 29 m.

2. [Augusti], Vene[ris]. Propter festum Portiunculae* plurimi confitebantur. Altit[udo] 21 gr. 19m. Capiebatur piscis, quem bonito vocant, mediam ulnam longus, valde latus, et quasi coloris argentei, cum strigis[!]* subnigris. Vidimus multas aves, aliquas blancas sicut hirundines marinae, alias subnigras, sicut cornices, cum longiori quadam pluma in cauda, rabisum eos vocant, quod pluma illa longa junci instar sit.

3. [Augusti], Sabb[ato]. 21 gr. 3 m. Inceperunt grandes imbres et turbines etc.

4. [Augusti], Dom[inica]. Altit[udo] 20 gr. 45 mi. Vidimus multam herbam fluitantem per mare, quae in scopulis nascitur et ab impingentibus nudis avellitur; sargazo vocant.

5. [Augusti], festum B[eatissimae] V[irginis] ad Nives. In majori malo stabat [353] affixa imago B. V. Majoris, adornavimus* illam cantabanturque vesperi Litaniae, quae alioquin etiam quot Sabbatis cantabantur, post Rosarium, quod quotidie dicebatur, sub vesperum cum Salv[e] Regina, quod etiam cantabatur etc. Altit[udo] 20 gr. 39 m.

6^a [Augusti], Martis. Magnus calor et ventus exiguus; altitudo 20 gr. 31 m. Venit patache cum literis* Generalis ad nostrum Capitaneum, quibus ipsi mandabat, conaretur subseqvi, ultimi enim eramus navisque Praetoriana se detinebat et consequenter tota* flotta, ut illam assequeremur*.

^a jaculationes[?]

7^a [Augusti], Mer[curii]. Intendebatur rursum ventus, isqve frigidior; ut melius progredieremur, onerabatur magis prora, plusquam 50 plumbi centenariis in eam translatis* juvit aliquantulum*. De nocte grandis nos turbo involvit, sed innoxie.

8. [Augusti], Jovis. Altitudo 20 gr. 15 m. Continuabat ventus subfrigidus et bonus. Visa* fuit prope navim una testudo, magnitudine orbis instar; inter diu noctuqve varii nobis supervenere turbines etc.

9. [Augusti], Veneris. Conspecti rursum plurimi pisces volantes, et captus doradillo sive piscis auratus mediocris. Altit[udo] 20 gr. 2 min. Ventus bonus.

10. [Augusti], Sabb[ato]. Propter nubila non poterat altitudo observari. Continuabat ventus bonus, sed turbinibus intercalatus.

11. [Augusti], Dom[inica]. Continuabat ventus bonus. Altit[udo] 19½ gr. Visus rursum plurimus sargazo sive herba marina.

12. [Augusti], Lunae. Dies mox fatalis, qvem habuimus propter ingentes fluctuationes maris et consequente inde navium agitatione, qvae cunarum instar agitabantur. [354] Causabantur hae fluctuationes ex mutua fluctuum collisione, qvos occurrens sibi in viam mare et ventus causabant. Ad Austrum enim sive Affricae littora tempestas qvaedam mari incubuerat, illudqve inde mirum in modum alteratum DEUM anis* fluctibus versus Aquilonemolvebatur, intercurrebat, qvo nos utebatur, ventus Orientalis, intercalaresqve causabat fluctus, atqve hinc navigia in medio deprehensa mirum agitabantur. In magno hinc periculo se conspexit Capitanea sive Praetoriana vetus galionum*, qvae nunc pro mercatoria ibat. Agitationibus enim istis tormentum in interiori navis collocatum solutis, qvibus alligatum fuerat, funibus tantò impetu in portam, per qvam explodi solet, sed hinc obseratam, arietavit, ut hâc apertâ plurimum aquae hauriret navis, submergenda nisi in tempore sinister notatus casus eidemqve occursum. In navi S. Jacobi, in editiori* ejusdem loco, dormiens quidam adolescens agitatione in mare excussus est et frustrato omni eidem succurrendi conatu, haustus fluctibus interiit. Alium, qvi ex alia ceciderat, navis Praetoriana eripuit salvavitqve. Non observabatur altitudo, neqve poterat, cum vix pedibus consisti posset.

13. [Augusti]. Continuabat fluctuationes usqve ad medium diem. Altit[udo] 18 gr. 50 m. Videbantur plurimi rabiatorcadi, similes sunt rabiuncis[!], praeterqvàm qvòd in cauda longas duas pennas habeant furcae instar; rabiatorcadi vocantur. Stitit* [355] cursum Praetoriana vocavitqve* exposito certo vexillo ad puncta danda, id est ut singuli Naucleri edixerent, qvòt adhuc à terra distarent leucis*; dixit noster 60 leucas* à prima insula, qvae erat S. Mart[ini]⁴⁶⁸ et tetigit, alii plus alii minus, prout ex altitudinis observationibus et rhombis inferebant.

14. [Augusti], Mercurii. Pacatiori et mari et vento usi progrediebamur. Alt[itudo] 18 gr. 15 m.

15. [Augusti], Jovis. Festum B[eatissimae] V[irginis] Assumptae. Salva in compluribus navibus, in nostra qvasi omnes confessi, modicus ventus. Altit[udo] 18 gr. 13 m. Hodie deteximus qvam insulam Indicam S. Martini fleximus, mox cursum versus Sombreira⁴⁶⁹. Versus Austrum videbatur navis, fuerit Hollandica; venerit* ex suis, qvas isthinc habent insulas, pardulas redux versus Septentrionem*.

16. [Augusti], Veneris. Hodie dixi primam Missam in conspectu terrae Indicae. Alt[itudo] 18 gr. 36 m. Non mirentur, qvòd jam minuta crescant, non enim jam descendebamus recta, sed obliqve insulam Sombreram versus Septentrionem* positam qvaerebamus, ad cujus conspectum sub meridiem venimus. Habuimus jucundum spectaculum in rabiatorcadis, qvi plurimi malum majorem circumvolitabant et speculatorem, qvi in ejus summo consistebat, Sombreram de longe investigantem, impetebant.

17. [Augusti], Sabb[ato]. Cum diluculo detegebantur nobis Virgines seu Pingves (Gordae)⁴⁷⁰; sunt insulae multae, longum montanorum tractum formantes, aliae aliis altiores. Reliquimus eas ad Austrum, uti et insulam [356] Viridem (Verde) et passage⁴⁷¹, ubi antiqvitus

flottae transibant, rhombum alium renentes et Culebras⁴⁷² continuando cum vento bono, iter versus Cabo des S. Joan sive insulam Portus Rico, quod* cabo sub noctem deteximus. Vidimus primum tiburonem; est piscis ingens quinque aut sex ulnarum carnivorax acutissimos* habens dentes. Si hominem nanciscatur, in momento erus otut*^a brachium ipsi amordet. Si uncus praefixo carnis frusto ipsi projiciatur, statim illum invadit capiturque. Sic in festo B. V. Nascentis⁴⁷³ unum è mari ad navim attraximus, aliae verò naves, dum transirent, per tres et quattuor etc. Ut primum extractus fuit, ventrem illi aperiebant inveniebantque integrum crus et femur ex porco et pellem porcina, quàm heri in mare projecerant nautae, evisceratus jam et adussis* hinc inde partibus vivebat adhuc, sicque dilaniatum in mare rursus projecerunt. In aliis navibus oculos illis eruebant, aquae vasa, sed vacua et probe clausa alligabant, et sic in mare praecipitabant. Edebant jucunda spectacula, cum enim propter supernè natans vas profundum petere non posset, excaecatque essent[!], variè vagabantur et in naves hinc inde impingebant etc. Altitudo eadem quae heri, propter insulas enim ascendebamus polum versus.

18. [Augusti], Dom[inica]. Noctu magnam insulae S. Joannis partem praetervecti, cum aurora è regione Portus Rico nos conspeximus; insignis hic portus est, castello exeditiori, colle* mari imminente munitus et vicino [357] oppido cultus; dictus rico sive dives propter magnam argenti copiam, quae olim ex hac insula evehebatur; hodie minerae omnes sunt incultae. Insula ipsa parùm habitata, sylvis plena et propter ingentem calorem continuosque sub vesperem imbres atque ideo admodum humida, parùm sana; Indi in ea jam nulli, uti et in reliquis oceani istius insulis, absumpti enim jam sunt omnes; pecore maximè porcino et fructibus abundant. Illud rarum, quod in ea nullum invenitur animal noxium aut venenatum. Homines, qui aut ab Hispanis procreati sunt, aut nigri olim pro sclavis illati ex Guinea, pallidi dicunturque* non diu vivere, vino et tritico* carent. Terrae* fructus sunt triticum, quod vocamus Turcicum, plantani, qui sunt fructus fruticis peralti et foliorum longissimorum latissimorumque; profert hic uno non amplius racemo, sed in hoc plus quàm 60 plantanos tenentes*; hi sunt et intra corticem blandum, illum etiam sapidissimum condunt fructum albumque, butyri instar et in ore quasi fluentem. Blandioris saporis sunt agvagates, qui dempto viridi cortice planè butyrum quoddam sunt, quondam quasi pyri majoris formam habent. Pinniae sunt succidissimae grataeque sapore; et hi sunt potissimi hujus insulae fructus, praeter citrina et aurea et canas*. Lata est 20, longa 50 leucis*; in medio assurgit in alta montana, mare versus densis undique sylvis cingitur, arborum procerarum nobisque incognitarum*; hae plenae sunt [358] avibus, maximè psytacis. Ex montanis 20 facile decurrunt rivi, hinc tanta terrae humiditas et pluviarum abundantia. Rarum cancrorum genus per terram undique serpit, Xaverianis illis similes, tantùm quòd cruce non sint insigniti; dum parvuli sunt in conchas quondam è mari ejectas* cuspidatas et ore latius diductas se abdunt in iisque adolescent. Grandiores jam suis in foraminibus degunt. Praeterquàm dum pastum exeunt, his marina littora undique plena. Sed de his satis*.

Redeo ad homines. Inimicissimi hi sunt Gallorum, armantur lancea, frameâ et cultro quodam largo et lato, quem machete vocant. Horum viginti 100 Gallos non timent; non adeò diu est quando horum quadringentos, qui eò appulerunt et excenderant, mactarunt. Hispanos venerantur et diligunt, ut primum flottae adventum intelligunt, cum fructibus suis, porcis, vitullis, gallinis, quae omnia levissimo venduntur pretio, petunt Agvadam⁴⁷⁴ seu locum, in quo flotta ad faciendam aquam appellit. Sinus hic amplus est et latus, duo in eum rivi* influunt, major alter minor alter. In horum ripis mapalia illi sua extruunt ex arundinibus grossis et plantanorum foliis tegunt. Juxta focos suos habent; gratiosissimum erat ad amplius mediae leucae* spatium ignibus excitatis* seriem illam videre collucere. Haec rudis loci gentisque descriptio.

^a ejus totum[?]

Redeo ad nos. Sub solis occasum primae naves sinum illum intrabant, post aliae et aliae. Nos cum [359] nostro Pinge ultimi, totâ nocte nequidquam laboravimus intrare cupientes, terrae enim viciniores malacia excepti aegreque demum sequenti* die mane à pluribus tracti cymbis ingressi sumus.

19. [Augusti], Lunae. Ut primùm integra isthic flotta constitit, incepit visitatio, quam fecit ipse Generalis cum scriba Regio et Artilleriae* Praefecto. Ibant de navi ad navim et qvaenam gens in illi iret qvaliqve munitione provisae essent exminabant. Sub digressum ilorum navis visitata qvinqvies explodebat. Opus erat milite in praesidio hujus insulae; expositi in eam multi sunt nolentes volentes et ex patache milites 18, qvi superius refractarios se ostenderant*; nos hoc vesperi etiam in terram exiluimus fructusque insulae degustavimus sociosque nostros eò etiam venientes consalutavimus*, plenè hic qvos demùm in flotta veheremur rescientes. Prius quam in terram exiliremus, periculum qvoddam subivit cymba nostra, adversus flumen intrare molita arenaeque inhaerens, sed pubis nauticae annisu in saluum evasit. P. Neuman* dictum flumen in carina trajiciens, hâc eversa illud mensus est. Qvod etiam postridie accidit Episcopo Mercenario et P. Borgiae, qvorum cymba fluminis marisque repercutientis* collisione inversa fuit, absque damno tamen personarum. Primam illam noctem in solo Indico humiqve cubans exegi; saltavit qvoque in terram Vicerex cum sua[!], piscationemque quam Capitaneus quidam instituit spectavit etc. [360]

20. [Augusti], Martis. Redivimus sub vesperum ad navim, ex cujus antenna circa vela ibidem occupatus in mare prolapsus fuerat nauta quidam, sed mox extractus, tanquam casum non curans, verùm post aliquot dies infirmus concidit vitamque dedit.

21. [Augusti], Mercurii. Iter prosecuturi eramus; verùm quia, propter noctis inquietem magnos volventis ad littora fluctus, commeatus totus inde à terra in naves deferri potuit adhuc expectandum fuit. Praeter Episcopi cymbam hodie eversam, alia idem quoque fatum subiit.

22. [Augusti], Jovis. Anchoras sustulimus sensimque sinum illum reliquimus porthicum malacia qvâdam, sed vento mox sese intendente ad vicini De Zecheo conspectum processimus. Discessit à nobis navis Carthagenam destinata. Involvit nos paulò post vehemens nimbus; sub noctem tantùm collidebantur inter se aliquae navium.

23. [Augusti], Veneris. Discessit etiam navis ad S. Dominicum⁴⁷⁵ destinata. Vidimus insulam Sahona⁴⁷⁶. Alt[itudo] 17 gr. 18 m. Ventus parvus.

24. [Augusti], Sabb[ato]. Festum S. Barth[olomaei]. Alt[itudo] 17 gr. 15 m. Sub vesp[erum] vidimus insulam Beatam⁴⁷⁷.

25. [Augusti], Dom[inica]. Alt[itudo] 17 gr. 9 m. Ventus bonus, sed sub noctem subsidit in malaciam.

26. [Augusti], Lunae. Recuperavit se ventus detulitque nos ad conspectum insulae S. Dom[inici]⁴⁷⁸, in qua tonitrua audita coruscationesque visae, id quod in omnibus quasi insulis quotidie advertimus. Sub noctem turbo [361] et nimbus nobis incubuit, postea ventus bonus.

27. [Augusti]. Rursum turbo et nimbus. Ventus fortis, qvi velis nostris, cum incuria illius ad quem hoc pertinet disposita rectè non foret, ex obliquo acceptis, magno nos periculo exposuit aut malos frangendi aut navim invertendi, quod factum facilè fuisset, nisi adhuc solidè impetum suffere potuisset, certe in votam[!]^a quasi acta fuit, qvare nè vis venti ultra praedominaretur, vela statim contrahenda navisque vi gubernaculi cursui restituenda* fuit. Paulò post ex parte Australi deteximus duas naves, dedimus signum explosione tormenti classi reliquae expectavitque nos Praetoriana et Almiranta; Anglicae probabiliter fuerunt, ex insula Jamayca. Vidimus deinde insulam Baxan⁴⁷⁹. Noctu elanguit ventus.

28. [Augusti], Mercurii. Manè vidimus promontorium* Giburonis infame à malacia, quae ordinarie hic incurritur, habuimus illud Septentrionem versus ex parte vero Australi

^a involare[?]

Nabazam⁴⁸⁰ insulam. Adhuc seqvebantur duae illae naves. Et nos malaciam usque ad noctis medium, cum quo ventus vires* recepit, passi sumus.

29. [Augusti], Jovis. Continuavit ventus demumque elanguit, quod ordinarium inter insulas est ob terrarum viciniam. Advolavit avicula parvula admodum plumarum nigroflavarum liberiae scilicet Cesareae ac aliae deinde similes complures, planè virides. Vidimus demum de longe insulam Cubam vento recuperato, relictaque ex parte Austri insulâ de las Hormigas Cubam petiit [362] navis eo destinata; rursus tonitrua et fulgura terram versùs.

30. [Augusti], Veneris. Clarius Cubam conspeximus in malacia durante usque ad Jamaicae conspectum, ex parte Austri formosissima est haec insula, satisque magna, ab Anglis insessa.

31. [Augusti], Sabb[ato]. Progrediebamur inter dictas insulas, noctuque praetervehebamur Promontorium del Negrilla. Charissimo Simoni intumuerunt* tali.

September [1680].

1. [Septembris] Dom[inica]. A media nocte usque ad tempus matutinum malacia, post meridiem incubuerunt* nobis horrida tonitrua et fulmen unum prope navim Portugesam concidit*, quibus conticentibus ventus elanguit usque ad noctis medium. Advolarunt plurimae avicularum illarum sub initium tempestatis*, ut manibus capi possent.

2. [Septembris] Lunae. Continuabat ventus. Vidimus multos thunnos*. Alt[itudo] 19¼ gr. Ex parte Septentrionali vidimus insulam Cayman Grandem. Capiuntur hic enormis magnitudinis testudines, noctu turbines et nimbi usque mane.

3. [Septembris], Martis. Alt[itudo] 19 gr. 40 m. Ventus bonus usque ad noctem. Incepimus exhortationes pro jubileo Doctrinae Christianae.

4. [Septembris], Mercurii. Turbines rursus et nimbi, quorum unus post meridiem reliquae flottae incubuit ventumque illi intercaepit. Eo nobis relicto ut procedere possemus. Nauta ille, qui ex antenna deciderat, infirmus nunc demum concidit mihiqve confessus hodie est. [363]

5. [Septembris], Jovis. Pervenimus ad promontorium seu Cabo de Corrientes⁴⁸¹. Post meridiem pluviae et ventus parvus. Alt[itudo] 20 gr. 40 m.

6. [Septembris] Veneris. Bonus ventus. Alt[itudo] 21 gr. 30 m. Ascendimus versus los Alneranes, praetereundo promontorium S. Antonii⁴⁸² in Cuba noctu turbines et ventus vehemens, qui duas naves procul à flotta disjecit*, comparuerunt* deinde versus* Septentrionem.

7. [Septembris] Sabb[ato]. Ventus bonus. Alt[itudo] 22 gr. 7 m. Quaerebatur sonda, id est locus maris fundabilis bolide dimissa unius ergo contractis velis navis sistitur et in bolide saevum allinitur, ut haerens arena extrahatur et qualis sit videatur, inveniebantur primo jactu 40 orgiae, propter has distinctiones exhortatio esse non potuit. Audivi multas Confessiones.

8. [Septembris], Dominica. Fest[um] B. V. Jubilaeum Doctr[inae] Christianae, rursum Confessiones et quasi omnes communicarunt, Missa cantata et brevis concinnula. Finitis Divinis extraximus unum tiburonem (superius descripsi), fundus de 20 usque ad 18 orgias. Alt[itudo] 21 gr. 30. m. Nobis uti aliis piscari non licuit, quod ultimi essemus et in captura hac nos detinere non possemus.

9. [Septembris], Lunae. Digrediebatur navis una* versus Campeche*, quam Austrum versus reliquimus. Venam incidi sibi passus est Charissimus Simon, ventus parvus, fundus 23 orgiarum, arena hinc piae*^a erat quae extrahebatur.

10. [Septembris], Mart[is]. Alt[itudo] 20 gr. 36 m., fundus 22 orgiarum. [364]

^a limpida[?] limosa[?]

11. [Septembris], Mercurii. Alterâ vice sanguinem misit Charissimus Simon. Alt[itudo] 21 gr. 36 m., fundus 50 orgiarum. Limus extrahebatur et postea non habebatur fundus. Pone triangulum, qvem tamen non vidimus, tetendimus versus Veram Crucem. Descendendo reliquit nos armada; noctu ventus validus nos excepit.

12. [Septembris], Jovis. Continuavit ventus fortis usqve ad medium diem, cum qvo elanguit. Alt[itudo] 20 gr. 51 m. Data extrema unctio nautae supradicto.

13. [Septembris], Veneris. Al[titudo] 20 gr. 40 m. Ventus parvus. Sub noctem moriebatur nauta ille, cui semper astiti. Hâc nimbi et tonitrua.

14. [Septembris], Sab[ato]. Vidimus terram firmam et vulcanum de Orizao⁴⁸³, qvi 30 leucas* in terra interiori distat* à mari et in hoc qvando adhuc distatur à terra aliis 30 leucis*, jam videtur, perpetuis caput nivibus tectus*. Qvando Mexicum* itur, circuitur totus. Defunctum sepelivimus in mari insulum in moderazam[!]* suam et alligato vase aqvae pleno, ut mergeretur; dum mergitur acclamatur ab omnibus ter „Buen viage!“ (Felix iter!). Usqve ad meridiem stabamus qvasi sine vento, sub noctem accurerunt multi thunni[!] cum magno strepitu.

15. [Septembris], Dom[inica]. Sub tempus matutinum emendavit se ventus. Versus Austrum vidimus classem sex navium de barlo vento*, qvando ivit versus Portubello⁴⁸⁴ bello ad ejiciendos inde piratas Gallos* et Anglos; rediit deinde cum navi capta, qvam cum heri vidisset [365] flotta, hostem arbitrata ad proeliandum* se disposuit; agnitis* verò deinde amicis in pace utrinqve discessum est et flotta hoc vesperi portum Verae Crucis feliciter intravit, nobis foris relictis, qvibus, ut etiam intrare possemus, non nisi duae horae cum bono vento necessariae erant. Verùm nocte ingruente, nè forte in scopulos qvoscumqve, qvi dietum portum undiqve cingunt*, ita ut non nisi unicus canalis ingredientibus pateat, expositis vexillis notatus impingeremus; consultius judicavimus anchoram jacere et in illa noctem exigere. Die hoc ballenum vidimus, monstrum ingens*, qvasi unâ leucâ* à nostra distantem caputqve jam*, magnitudine formidabili*, jamqve caudam* in altum jactantem etc. Alt[itudo] 19 gr. 40 m. Nox haec omnium periculosissima nobis visa est propter terrae hinc et scopulorum inde viciniam ac venti deinde viciniam, qvi validus et qvasi Septentrionalis nobis incubuit, metumqve incussit rumpendi cameli, ex qvo anchora dependebat. Qvare illam vigilando et orando* transegimus. Sub primam lucem magno cum labore anchoram in limum profundè lapsam tandem sustulimus et cum bono vento*, sed qvi parum duravit, ad portum tetendimus. At vento prorsus elanguente cymbis trahi navim oportuit; qvo in labore constitutis subvenit Charissimus Franciscus Ovando, socius Procuratoris Philippinarum, nosqve in cymbam suam exceptos Verae Cruci intulit.

Te DEUM laudamus! [366]

Nostra navis qvasi sub undecimam demùm etiam portum ingressa feliciter anchoram jecit. Vera Crux in littore sita est, scopulis supraedificatum incumbit castrum, marchos[!], illamqve intercurrentes portum efficit. Castrum vocatur S. Joan de Ulva.

Ingressi P. Rectorem Collegii cum morte luctantem invenimus; erat P. Josephus del Rosal, qvi sub noctem alterius diei obiit. Ubi omnes simul fuimus magnâ charitate à P. Vicerectore P. Joanne de Contrerar excepti sumus, venitqve D. Vicarius loci ad visitandos nos, beneqve venire jussit. Idem praestiterunt quotqvot ferè in navibus, in qvibus aliqui nostrum iveramus, venerunt saeculares.

Vera Crux ordinatè aedificata est, locus parum sanus, humidus et ventis Septentrionalibus expositus, qvibus flantibus tantum non arenâ obruitur. Templum Parochiale magnum et pulchrum, formosisqve altaribus ornatum, illud praesertim Sepulchri Christi, qvod totum ex abuno[!]* est elegantissimum sane.

19. [Septembris]. Intravit Vicerex, qvi hactenus in castello manserat, exceptus est ab obviis milibus et etri vitus[!]* explosis tum in castello, tum in navibus tormenti ictibus consalutatus. Venit hâc ipsâ die à P. Provinciali P. Antonius Nunetz submissus, ut Mexicum

nos deduceret*, P. Martinus Brado cum P. Martino Ramaler. Deniqve 22. hujus Mexicum versus movimus in mulis omnes.

TIL II

Plavba přes Tichý oceán a popis Mariánských ostrovů

Plavba přes Tichý oceán.

Nejprve podá stručnou zprávu o plavbě přes Tichý oceán z Mexika na Mariány [27. března – 15. června 1681], poté popíše události posledního roku na Mariánách.

Nalodění v Acapulcu (27. března 1681, loď „S. Telmo“); celkem pluje 10 jezuitů. Po dvou dnech ztratili z očí Kalifornii. Mají na lodi vlastní oltář. Změny v intenzitě větru v průběhu plavby, počáteční bezvětří, pozdější příznivý vítr (*brissa*). Mořská nemoc. Bouře a silné větry (11. května). Ptáci věštící blízké ostrůvky. Další plavba v příznivém větru. Mše o svátku Těla Páně (5. června). Nezúčastnili se veselohry námořníků. Ryba „*dorado*“.

13. června spatřili po 70 dnech Mariány (ostrov Rota). Na loďkách připluli Indiáni s ovocem a chtěli za něj koupit „železo a tabák“. 14. června připluli k největšímu ostrovu Marián, ke Guamu. Po počáteční nejistotě (nikde ani loďka) připlují čluny a na jednom z nich zdejší jezuitský misionář Bustillo. Dle jeho sdělení je nyní ostrov pokojný; nedávno však zažil nepokoje (vypálený kostel, útěk Indiánů, spálení indiánských člunů jako trest Španělů), proto je nyní na Guamu nedostatek lodí. Navíc, byli očekáváni Viceprovinciálem v zátocě Umatac, nikoli zde u Agadny. Viceprovinciál připlouvá z Umatacu. Nedostatek lodí na ostrovech podpořilo i to, že misii byla ukradena větší loď darovaná z Filipín. Potřeba misionářů pro ostatní ostrovy. Na lodi probíhá diskuse o tom, kolik misionářů zůstane na Mariánách a kolik bude pokračovat dále na Filipíny. Tilpe vybrán jako první, kdo zůstává, k němu připojení další čtyři včetně **Strobacha**; tři zbylí jezuité pokračují na Filipíny.

Povinnosti jezuitů na lodi během plavby: poskytování duchovní péče posádce i cestujícím, péče o umírající (během plavby zemřelo 11 osob). Náboženský život na lodi a Tilpeho podíl na jeho zajišťování. Velikonoční svátky. Úspěchy duchovní péče (konverze, vrácení kradených věcí, odpouštění příkoří). Obrácení tří heretiků (žoldněřů); tak dlouho na nich pracoval (*actum cum illis*), až se poddali; mohl s nimi mluvit německy. Jistá potíž při jejich křtu. Další úspěchy jezuitské aktivity na lodi. Získali přízeň a lásku cestujících, loučení na Mariánách bylo dojemné.

Zdraví a nemoci misionářů během plavby. I přes rozmanitá klimata, jídla, kraje a národy zůstává jejich zdraví, až na lehké výkyvy, pevné. **Strobach** měl zácpu, dostal klystýr a ulevilo se mu. Tilpe měl „hrudní katar“, pomohl mu čínský lék. Téměř všichni trpěli „vyrážkou“ (*scabies*) „v té části těla, na které kdysi Boží msta potrestala Pelištejce“, snad z přílišného sedění, na lodi obvyklého, či z vlhkosti. To ovšem byly drobnosti ve srovnání s obvyklými nemocemi na moři, jak dosvědčili zkušenější cestující. Vážněji onemocněl jen superior Boranga, ale uzdravil se přispěním jistého bratra laika, dominikána a druha biskupova, kterého společnosti jezuitů velmi těšila, zatímco duchovní jiných řádů, cestující na lodi, byli natolik „podivní“ (*rara concordia*), že spolu téměř nepromluvili. Blahořečí Boha za to, že ho povolal právě do SJ.

Popis Mariánských ostrovů.

Ostrovy již částečně popsal v relaci o životě jezuita Mediny [nedochována], nyní podá svědectví ověřené vlastní zkušeností. Poloha Mariánských ostrovů, poměry a stručná historie zdejší jezuitské misie. Počátky misie, ústup na Guam po zabití prvního jezuita (Sanvitores), smír v roce 1680, vypálení misie v osadě Inarajanu a následný útěk obyvatel na Rotu, kde se dosud skrývá jeden z vrahů Sanvitorese, jenž se pokusil poděsit jezuitu tak, že v noci mu zabodl oštěp u vchodu do jeho chatrče. Nazítrí věrní Indiáni vymýtili okolí jezuitova obydlí a chytili pachatele a jeho komplice.

Výbušná situace na „nejsurovějším“ ostrově Saipanu (ohrožení života viceprovinciála). Relativní bezpečí na ostrově Guam; jezuité chodí bez doprovodu, s výjimkou vizitací viceprovinciála.

Čeká se na vyrobění nové lodi, která by mohla propátrat oblastmi jižně od Guamu. Připomíná Neirovu výzkumnou plavbu Tichým oceánem (1595) a jeho objevy. Ostrov „Sv. Kříže“ (u Nové Guineje), Šalamounovy ostrovy, velká a bohatá „Jižní země“ (terra Australis – Austrálie?); její objev a popis, bohatství, fauna a ohromná rozloha. Sanvitores [první jezuita na Mariánách, mučedník] proto viděl výhody kristianizace Marián, které jsou napul cesty mezi Japonskem a „Jižní zemí“.

Různé důkazy podporující domněnku o existenci nepříliš vzdálených ostrovů jižně od Marián [ve skutečnosti neexistují]: „hodnověrné“ zprávy, svědectví Indiánů o tajemných plavbách jednoho z nich, neznámý plod vyplavený mořem.

Domorodí obyvatelé Marián, jejich postava, oděv a jeho (ne)užívání, obliba koupele. Přijali křesťanské zvyky. Způsob, jak zdraví jezuity. Ženská nahota. Závislost Indiánů na tabáku, který je tu užíván jako platidlo. Indiáni mají v povaze pozoruhodnou štedrost a je třeba ji opětovat. Indiáni se o vše dělí; věc darovanou bez vyžádání za dar nepovažují.

Přijímání víry. Děti jsou bystré a přijímají víru dobře, doma pak své věroučné poznatky tlumočí dospělým. Předzpěvují pravidelně „doctrinam“ (body katolické víry). Křty dětí, starost o nemocné. Indiáni již zapomínají na své „pověry“ a smějí se jim.

Domorodá strava. Místo chleba se zde požívají tři druhy kořenů. Jejich jméno, vzhled, velikost, způsob růstu, chuť a úprava. Kokosové ořechy a všestranné využití jejich různých částí v různých etapách růstu; co vše se z kokosové palmy získává. Indiáni neznají alkohol.

Další druhy palem a jejich plody; jeden z nich (*bungo*) má afrodisiakální účinky. Jezuitům je zakázáno ho užívat, stejně jako tabáku. Z listů další palmy zhotovují zhotovují Indiánky tkaninu všestranného užití. Další stromy a plody, jejich domorodá jména.

Jsou zde banány, evropské a „indické“ (americké) plodiny, zejména kukuřice; pšenici se nedaří (snad už přišla zkažená); tykve, melouny, citróny, pomeranče. Důležitou plodinou je rýže. Zvláštní a poměrně složitý způsob pěstování rýže, který svědčí o přirozené inteligenci Indiánů, stejně jako úroveň jejich „domů“, lodí (které vyráběli už předtím, než měli železo), indiánské „klobouky“ (jinak jsou nazí, ale mají pokrývku hlavy). Způsob, jak si Indiáni upravují vlasy. Ženy si vlasy za pomoci vápna obarvují na světle; Indiáni jsou snědí (což je důsledek opalování a mazání těla olejem), jinak by byli bílí jako Evropané, což lze vidět na novorozencích. Malinké děti zde dříve plavou než chodí.

Domorodci dříve téměř nejedli maso, nyní jedí vepřové importované Španěly. Jejich hlavní živočišnou stravou byly a jsou ryby, které občas jedí i syrové. Období rybolovu, rybářské nástroje a technika. Ocenění lovců, kteří dokážou ulovit nebezpečného mečouna. Indiáni též pěstují slepice, které vyměňují za tabáka a evropské věci.

Život jezuitů na Mariánách. Dřívější nedostatek potravin pomínil; druhy nynější stravy: kukuřičné placky, jedlé kořeny, vepřové maso, ryby. Příznivé podnebí a počasí: vedro tlumeno mořem, dešti, větry a téměř stejnou délkou dne a noci [oproti dlouhým letním dnům v Čechách]. Věčná zeleň.

Misionářské začátky Tilpeho na Mariánách [deníkovou formou]. Příchod (15. červen 1681), cesty po Guamu po boku provinciála, kongregace, svátek Těla Páně, obnova slibů. Vizitace jezuitských domů s viceprovinciálem. Počet a poloha rezidencí SJ na Guamu. Vypalování indiánských obydlí ve vnitrozemí (aby se Indiáni nemohli vrátit redukcí), překažené lžákem. Kluzké cesty. Provádí je dvě nahé Indiánky oděné pouze „v list“; Bůh mu pomáhá setrvat v čistotě. Indiáni mají jezuity za „odolné kluzkému hříchu“. Viděl místo smrti mučedníka Sanvitorese a skálu, ze které se podle pověstí Indiánů zrodili lidé. Nástrahy zdejších cest.

11. srpna [1681] mu byla svěčena kolej sv. Jana Lateránského (škola pro 60 chlapců). Finanční zázemí školy (královská almužna a dotace z Mexika); víc než polovička královské almužny je rozebrána, než přijde do místa určení [!]. Misie si vypomáhá vlastní zemědělskou činností. Minulá úroda zničena tajfunem a koni; nyní vysel znovu na pozemek přidělený gubernadorem.

Ceremonie „pocty katolickému králi“. Vyznamenání věrného Indiána. Guam a Rota se zúčastnily, jen Saypan vzdoruje „sladkému jhu Kristovu“. Tři vojáci potrestáni za pokus o znásilnění (zákazem nočních vycházek pod trestem smrti).

Nebezpečné indiánské zbraně: oštěpy se zubatým ostřím z lidských kostí, napuštěné jedem; v těle se zalomí a za devět dní oběť zranění podléhá. Ohrožení jezuity Duboise touto zbraní na ostrově Rota, naštěstí s dobrým koncem. Doufá, že křesťanský způsob pohřbívání zbaví Indiány lidských kostí, tj. materiálu k výrobě těchto smrtících zbraní. Dokončuje se výroba lodí k vojenským výpravám. Bude na nich doprovázet gubernadora. Doufá v kristianizaci všech ostrovů.

Seznam a poloha Mariánských ostrovů. Vzdálenost mezi nimi.

Ptáci na nejsevernějších („ptačích“) ostrovech. Indiáni je jezdí lovit či chytat. Snadný způsob jejich lovu. Sestup jednoho z jezuitů do sopečného kráteru. Zvláštní přírodní jev: prameny sladké vody vyvěrající v moři; pozoruje souvislost jejich výskytu s fázemi Měsíce a s roční dobou. Slapové jevy.

Prosí o modlitby a zdraví českou provincii.

Příkládá dva vzorky látky [náhodský písař je viděl → opisoval z originálu].

[623]

Reverende in Christo Pater!

Pax Christi.

Utinam expectationi Reverentiae Vestrae et debite meae* obligationi satisfacere possim cum hisce meis ex Marianis, ubi bonus DEUS voluit, ut remanerem, qualisqualis S^{ti}

Sui Evangelii operarius! Primum ergo succinctam* itineris inde à Nova Hispania usque huc notitiam dabo, ad alia deinde, quae hoc anno hic* acta sunt, descensurus.

27. Martii anno 1681 in portu Acapulcano* navim inscendimus Philippinam S. Telmo dictam, 8 Societatis Missionarii et nobiscum R. P. Xaverius Riquelme cum socio Coadjutore temporali.

28^a solvimus ex portu cum vento secundo proram* Austrum versus dirigendo, et protensa Peruarii littora inde à sinistris, hinc à dextris praealta* Californiarum praemontoria[!] oculis legendo, quae omnia demum die insequenti 29. ex conspectu amisimus, quantumvis* vento uteremur* parciore.

30.* dies erat Dominica; coepimus nostras Missas in peculiari altari, cujus nobis ante cameram suam erecti copiam fecit D. Generalis, ita ut eo uteremur* soli pro nostra devotione, neque* opus haberemus immiscere non[!] aliis Religiosis in ordinario navis altari. Interdium malatiam patiebamur, quam sub noctem* redux frigidior ventulus discussit vastamque* navis machinam promovit.

Quatuor sequentibus diebus modico utebamur vento. Quinto*, qui erat dies Parasceve* et [624] et Aprilis quartus, ingruens nimbus vento vires addidit, usque in diem sequentem* Sabbathi Sancti, cum rursus defuit, et tantum non in mortuam elanguit malaciam, quae die Paschalis adhuc durabat sequentibusque duobus diebus. Ista sunt* ordinaria ventorum deliquia* sub* navigationis istius initia, donec deveniatur* in altum propriusque habeatur rhombus et cum eo venti generales quos brissam vocant; suntque Orientales* ac constanter deinde navim Occidentem versus propellunt. Atque his jam inde à 9. Aprilis usque ad 20. constanter usi, egregiè provehebamur, plus quater centum leucis à portu jam dissiti.

21. Aprilis remisit nonnihil ventus. 22. sub noctem fortior rursus increbuit duravitque sequentibus quatuor diebus. 27. autem Aprilis remisit ventus et quia* concitatum nonnihil reliquit mare, fluctus variè navim* insultabant eamque nunc in hoc, nunc illud latus reciprocè retorquebant cum magnae patientiae et stomachi debilioris* praesertim exercitio, quod saepius hoc in itinere accidit, cum ob varios fluxuum ac refluxuum mari ac fluctuum inter se occursum, tum ventorum inconstantiam et navis ipsius fabricam* minus proportionatam.

28. rursus increbuit ventus duravitque octo integris diebus, insequentibus tribus diebus remisit rursus ventus usque ad 11^{mam} Maji, quae [625] erat Dominica, tamquam feram nobis advexit tempestatem continuis nimbis et effusis* aquarum procellis, ut nè unica quidem Missa dici potuerit; natabant omnia in navi, tamquam furiosa venti vis huc illucque* torquebat navim, ut vix continendi in debita subjectione gubernaculi robustissimo cuique copia fuerit. Signum hoc fuit versari nos in canali, quam vocant, insulas inter à Villalobo et Barbudos⁴⁸⁵ dictas. Accessit alterum signum ab avium, quas bobos vocant, frequentius* isthic conspectis*; nisi enim terra aliqua vicina foret, tanta avium multitudo vagari isthic haud* posset.

Die 12ma remittens à furia ventus in solitam reformabatur brissam, quae* quindecim diebus durabat constanter, quibus quater centenas leucas facilè promovimus*; jamque non nisi aliis quingentis à Marianis distare potuimus. Sequentibus decem diebus remissiori utebamur vento usque ad 5. Junii et Corporis Christi diem, quam* celebravimus dicta ab omnibus Missa; et quidem finita Illustrissimi Domini Episcopi, qui eadem nobiscum vehebatur navi, Missâ explodebantur tres machinae majores. Sub meridiem repraesentabatur comoedia à qua spectanda nos abstinuimus. Dicunt visam hac die in mari trabem* ac aves, signa rursus vicinae terrae, esse potest fuerint insularum S. Bartholomaei, quas vocant⁴⁸⁶.

Sequenti [626] Veneris die [6. Junii] rediit melior ventus, visi multi pisces quos dorados vocant suntque Marianarum proprii, saporis boni, ac sale conditi durant diu, hac Quadragesima* non paucis frui licuit. Magnitudine salmones aequant vendunturque* ab Indis pro tribus tabaci foliis singuli.

Ventus constanter duravit usque ad 13. Junii, quo die (Veneris erat) sub primam Missam terram conspiciere licuit, transactis setenta[!]* et amplius diebus, quibus eam non

videramus. Primam, quam deteximus*, insula fuit Rota, Hispanis dicta Zarpana, nobis S. Anna. Aliquot inde accurrebant Indorum cymbulae ad navim, fructibus temae, qui sunt cocci palmarum, aliquot pomis* citrinis* ferrum ac tabacum negotiaturae. 14. [Junii] admovimus ad insulam Guahan, nunc S. Joannis, maximam Marianarum et in qua sedes Missionis. Mirabamur nullas inde ad nos ferri cymbulas ex dicta insula, nullum comparere Patrem*, ut tantum non suspicarentur nonnulli esse* occisos* omnes, aut hostili ab Indis obsidione cingi. Sub meridiem verò dubium discussit nonnullarum cymbularum et in una P. Laurentii Bustillo adventus, qui magna cum laetitia retulit magna in pace versari insulam nunc; causamque quòd paucae ex illo latere accurrerant naviculae esse harum penuriam causatam suo Indorum delicto. Isthic enim erecta recens Ecclesia nescio quo authore [627] conflagrârat et diecaeseos illius Indi sibi metuentes inde* aufugerant ad insulam Rotam eamque contra nos et Hispanos ad arma concitârant, quam* ob rem infringendam ratus audaciam* D. Capitaneus Don Josephus de Xironga collectis Indorum amicorum cymbis militem imposuit profugasque* secutus et vicit ac Rotam pacificavit. Victis ademptae cymbae ac combustae complures, sicque captivorum instar ad sua reducti, ubi nunc pacificè degunt, erectâ aliâ Ecclesiâ. Altera causa fuit, quod* P. V[ice]provincialis ex fama venientis pro parte Australi navis eam in portu Umatagano cum cinquentis[!] praestolabatur naviculis patriis, et non absque fundamento; quia revera Rotam declinaturi* Austrum versus proram dirigebamus. Sub noctem vero visum* jam insulae S. Joannis eam rursus Aquiloni obtendimus, non portum, sed principalem Residentiam in Septentrionali insulae parte sitam petebamus, quo accepto demum nuntio P. V[ice]provincialis portum illico deseruit* atque ad navim cum quartis[!] petiit* cymbulis; advolvit iis ad eximendum è navi commeatum* annum et Socios*, quibus in Marianis suam DEO et animabus operam* locare colliberet, usurus. Alia enim pro tunc navigandi copiâ non erat neque Patribus neque militibus, postquam unicam majorem cymbam seu phaselum quam Missioni nuper transeuntes Philippini donaverant, malevolorum* aliqui furto subduxerant. Exposuit mox [628] quæ albi** ad messem erant non solum unius illius, sed et aliarum quatuor insularum campi, verùm operariorum defectu meti non posse (uti ex subjecta* relatione annua* patebit), gaudere se tantos adesse operarios et jam aptos operi, petere* se non aliquot tantum, sino[!] omnes, imò viginti si adessent*; P. Riquelme pro autoritate, quippe qui Philippinam Provinciam ruens rexerat, nè unum quidem amittere velle videbatur, opposuit, magis eis opus esse in Philippinis, praesertim ob apertam in Chinis portam, hic tantum fructus umquam sperari posse. Nos in medio positi obedientiae praestolabamur nutum.

Ego insequenti manè [15. Junii 1681], Dominicus fuit et S. Viti* festus dies et quo* olim* V[enerabilis] P[ater] Sanvitores primus has invisit insulas, matutinus admodum Missam dixi, eaque* finita* tamquam* novissimus Apostolorum primus in Marianis remanere jubeor et mecum P. Theophylus de Angelis Italus, magnis demum instantiis idem consequbatur P. Carolus Boranga Austriacus et P. Augustinus Strobach, constituto jam pridie in terris cum D. Gubernator[e] novo P. Didaco Zarzosa voti causâ ab admodum R. P. N. huc destinati. Quinque ergo remansimus, reliqui tres, quorum duo studia necdum absolverant, horum causa P[ater] scilicet Carolus Calvanus* Italus, et P. Franciscus Borgia Hispanus, et futurus solatio P^{ri} Riquelme P. Andreas Mancker Austriacus Manilam petiere. Verùm priusque* reliqua* Mariana pertexam, lubebit* nostra in navigatione nosse ministeria. [629]

Primò, quia P. Francisco Borgiae à Domino Generali collata fuit capellania navis, ad illum ex obligatione, ad nobis verò ex utroque et charitatis et illum adjuvandi* debito, pertinebat cura* imprimis infirmorum, deinde et partus spiritualis bene valentium. Undecim ergo, qui in hac navigatione obierunt, adstitum fideliter; aliis deinde plurimis infirmis, qui frequenter admodum sub navigationis principium decumbabantur, sedula* navata opera, quâ consolando illos, quâ fomenta et remedia procurando cum magna aedificatione D[omini]

^a quod aperti[?]

Episcopi, apud quem quidquid pro infirmis opus habui, statim consequabar; tum etiam apud DD. Auditores, qui hac nobiscum in navi vehebantur. Habiti deinde Sermones, Exhortationes, et singulis diebus Mercurii Catecheseos* exclamationes, Confessiones, cum ut obligationi Paschali satisfaceret ab omnibus, tum ut occurrentia festa celebrarentur devotius, plurimae et quasi quotidiananae. Item Jubilaeum Doctrinae equopes octimum^a, sua quotidie habebatur Exhortatio in navis foro. Alias* tres feci ego sub ipsa navis* concameratione* propter infirmos, qui ad navis superiora ascendere non poterant, et compedibus ad eandem* functionem praepeditos, quos deinde D. Generalis omnes exemit* vinculis, ut tanto majori cum animo ad libertatem filiorum DEI aspirarent. Fuerunt insignes* aliquae conversiones et alieni restitutiones, solùm per meas manus cinquenta[!] facilè Imperiales redibant ad suos dominos. Factae ami[ci]tiae et remissae injuriae*, unus adacto [630] cultro inter [- lendum?]* ad mortem prope caesus*, statim in manibus meis se expiavit et liberaliter injuriam perdonavit. Difficilior fuit aliorum grandiorum reconciliatio; verùm et hi demum Nostrorum interventione in exemplarem* rediere amicitiam*, ita ut se manibus complexi alteri alteros ad Sacrum epulum officiosè et publicè deducerent simulque in vinculo pacis et charitatis communicarent. Tres conversi haeretici, Suecus, Danus et Hamburgensis, qui variis fatis ad novam delati Hispaniam, in variis praesidiis* sub Catholicis signis militaverant; nunc verò nomen in Philippinis militaturi dederant. De his mihi innotuit in castro Acapulcano, cùm illud expiandorum* militum causâ adissem, quare in navi actum cum illis, usque dum sufficienter* instructi manus darent, gratulati sibi nactos* se homines, quibuscum in vernacula loqui possent*. Horum duo, Suecus et Hamburgensis, de suo prudenter* dubitabant baptismo, quare consulto P^{re} Riquelme tanquam* Qualificatore Sancti Officii sub conditione clam baptizati, atque ita sua ipsorum* cum Ecclesia reconciliatio cautè facta, ut neque* Hispanis innotescat*, aestimantes eos Belgas et Regis Catholici subditos, quo solo titulo sub Catholicis signis poterant mereri. Alius miles* à desperatione, qua in mare praecipitem sese acturus erat, reductus salubriter*. Alii, qui in exilium ablegati* ibant ad Philipinas, [631] ut fortiter Christianeque illud ferrent, animati. Verbo*: ita actum cum proximo, ut nemo non solatium et refugium in Societate agnosceret, nosque deinde ex navi in Marianas insulas desilientes plurimis gratulationibus, quin et lacrymis comitarentur.

Sed de nostra ipsorum sanitate et valetudine. Constans haec nobis largiente DEO, tot inter itinera climatum, ciborum, regionum nationumque varietates ita stetit, ut limitem* levicularum aliquarum alterationum non excesserit. P. Augustinus in navigatione ista* Australi constipatum aliquot diebus se sensit, verùm adhibito clysterio ad solita naturae beneficia mox rediit. Ego catarrho pectorali uno alteriore die nonnihil molestatus, cum Sinicae potionis etca dictae beneficio discussi faciliter, caeterum ita valens, ut vix unquam* melius me* habuisse meminerim, atque nunc per DEI gratiam in his valeam* oris. Universale, quo quasi omnes tangebamur* malum, fuit quaedam scabiei affectio, in ea praesertim corporis regione, in qua Philistreos olim percussit ultor DEUS, fuerit ex prolixa sedendi, uti in navi tam copiosa fieri solet, necessitate, sive ex aquarum superfluitate, haud scio; peritiores tamen istorum itinerum peculiari id tribuebant DEI beneficio et naturae exonerationi, quibus à gravioribus aliis infirmitatibus, febribus praesertim periculosis, quae ab excessivo aestu* non possunt non causari, [632] eximios nos videbamus. Qui gravissimè decubuit, fuit P. Superior noster P. Carolus Boranga Austriacus, qui jam in portu febris laborare coepit ac demum in navigatione prostratus fuit; verùm brevi cum nostrorum sedula charitate, tum Fratris cujusdam laici ex ordine S. Dominici, qui Illustrissimo D. Episcopo comes ibat* et medicinae* nonnihil peritus* erat, industria ad se viresque rediit. Bonus iste Religiosus magnopere conversatione nostra delectabatur, concordia imprimis et charitate, quam tantam in Societate suspiciebat et venerabatur; in aliis verò Religiosis desiderabat et praesentia in hac ipsa* navigatione

^a exegesis continua[?]

exempla* habebat; cùm enim ex aliis duobus ordinibus nonnulli veherentur Religiosi, tam rara* fuit eorundem concordia, ut vix sibi loquerentur. Benedictus DEUS, qui nos ad suavem* Filii sui Societatem vocare dignatus* est!

Haec de navigatione. Jam ad insularum ipsarum situm gentisque qualitatem deveniamus. Earum notitiam quandam dedi in vita V. P. Ludovici de Medina; nunc eandem methodum secutus* certiora* quaedam* dabo testis oculatus.

Jacent insulae istae, quae* quidem* cognitae sunt numero tredecim, inde à 21. altitudinis* gradu usque ad 13. gradum*, sub quo insula S. Joannis⁴⁸⁷, in qua* et Praesidium Catholicum, et Missionis caput degit, ab Aquilone Austrum versus exporrectae. Constat Aquilonem et Japonem versus, [633] à quo non nisi 300 leucis distamus, alias spargi insulas, quas Avium partim vocant ob earum in iis frequentiam, partim inhabitatas* atque habitatas* tamen invenère Superiores Nostri 13, in quibus* omnibus istis Sanctum Christi Evangelium predicatum est tempore V. P. San Vitores. Verùm hoc à barbaris occiso, Patres omnes in Guaham sive insulam S. Joannis revocari* oportuit, ubi aegrè tantas inter revolutiones et Indorum rebelliones sese tutati sunt. Jam Agadnâ ad colendas alias Residentias, verùm intra eandem insulam, exire permissi, jam obsessione pressi, usque ad annum* octuagesimum, ubi tandem pax facta* universalis in Guahan, et praeter principalem Agadnensem Residentiam etiam aliae quinque extructae, rem diabolo ita aegrè ferente, ut ex integro jam absolutis et templo et domui Inapranensi⁴⁸⁸ noctu ignis clam subjectus sit, et detecto nondum auctore utraque conflagrarint. Unde incolarum* loci illius fuga ad Rotam* et expeditio (de qua supra) in Rotam suscepta; domitique* et transfugae et earundem susceptores ita, ut jam nobis sunt* amicissimi, et tandem rursus hoc anno Patres ad Rotam missi, uti refert relatio annua*. Sed et hic diabolus non quievit*, unus enim parricidarum* illorum, qui V. P^{rem} Sanvitores* occiderant, in dicta insula etiamnum latitans, noctu mapaliolum Patrum adiit praeque foribus lanceam portam versus intorsit. Soloque impactam reliquit, [634] ad strepitum famulus Philipinus prorupit quidem, frameâ et ligneo* scuto pro gentis more armatus; verùm aggressorem fugâ* sese abripientem assequi non potuit. Adfuère mox manè admoniti insulani circaque Patris^a aediculam ad lanceae jactum et amplius arbores omnes, nè porro insidiis subservirent*, asciiis* dejecerunt dieque dicta parricidam junctis viribus conquirere et* cepere* cum geminis ejusdem sociis homicidiorum etiam reis decreverunt*. Ista in Rota.

In Saypan (crudissima omnium et maxima post Guahan insula) aliud in ejusdem visitatione hoc anno suspecta[!]^b adiit vitae discrimen Reverendissimus P. Viceprovincialis, uti videre licet in relatione annua*, cujus facinoris poenam dabit, ubi praesidium eidem Hispanicum imponetur, quod hoc futurum anno speramus. Hic in Guahan adeò tuta et segura sunt omnia, ut soli ac nemine, nisi fortè fuero[!] vitae teste nos comitante*, huc illucque* commeemus, gratique quocunque intremur suscipiamur; quanquam D. Gubernator pro majore potius autoritate quàm necessitate personae, nunquam permittat ut solitae* Residentiarum visitationes absque praesidis et comitatu militari obeantur à R. P. Viceprovinciali. Haec de insulis Aquilonem* versus breviter.

Austrum versus alias spargi et complures insulas indubitatum quidem est, verùm earundem detectio navigii penuria suscipi hactenus non potuit. [635] Petitur proinde myoparo jussusque fabricari decretis Regiis in Philippinis, et et[!] tria insuper Imperialium millia in ejus fabricam* extradita*; verùm quia hic lucra spectantur erum enarum[?]* magis, que*^c animarum nescio quarum obtentu difficultata ceni[?]* executioni non datur; aut si datur, uti certi dicebant, iis quos S. Telmo hic praeterverxit nosque cum illius inani spe reliquerunt, huc nondum est appulsus. Sumptusne* mari sit aut quid rerum cum eo* agatur, ex ventura hoc anno navi sciemus. Caeterum, quae ejus ope detegi* possent, complures sunt insulae Austrum

^a Patris || *corr.* PZ; Patrem ms.

^b suscepta[?]

^c quam[?]

versus; sola Armada* Propraetoris, Domini Alvari de Mendana de Neyra, ex Peruvio⁴⁸⁹ sub annum 1595 ad detegendas Salomonis insulas in hoc Pacifico oceano situs emissa, et rhombum inter decimum et undecimum altitudinis gradum ex altera Aequatoris parte, Australi scilicet, secuta decem omnino detexit, et harum ultimam prope Novam Gineam sanè grandem, centum scilicet leucas circuitu amplexam, variisque rebus ac fructibus refertam ab Aethiopibus habitatam*. Hinc, quia jam spe reperiendarum* Salomonicarum exciderat duasque naves perdiderat atque ipsum adeò Generalem vitâ functum in hac Nigrorum insula, Sanctae Crucis appellata*, infelix Armada Philippinarum cursus se commisit, atque mutato rhombo inde ab Austro Aquilonem versus proram impulit, transmissisque[!] linea seu aequatore, alios Aquilonem versus tredecim decurrit gradus ac flexa demum [636] Occidentem versus prorâ duorum dierum itinere in Zarpanae seu Rotae nostrae, ac paulo post Sancti Joannis seu Guaham, ubi nos degimus*, conspectum venit. Suppatatis[!]^a jam gradibus, quos inde ab Austro Aquilonem versus in hoc itinere decurrit, sequitur* magnam illam S. Crucis et Nigrorum insulam quadrigentas à nobis distare leucas, et non multo amplius Novam Gineam ac ipsam adeò terram Australem et amplissimam et locupletissimam, uti hujus ipsius Armadae Archinavarchus, quippe qui alias eam detexit lustravitque aliquamdiu in amoenissimo osg^si[?]* sinu commoratur, eam depingit Majestati Catholicae in memoriali super auspicianda ejusdem subactione porrecto dicit gentibus eam differentibus, auro, argento, unionibus aliisque pluribus mercium ac fructuum praesertim nobilissimorum generibus, pecudibus item, piscibus animantibus etc. refertam; verbo talem ac tantam, et* non solum quinta mundi pars, sed et alias tres, Europam putà, Africam et Asiam non aequare solùm, sed et excedere videatur*. Quae omnia V. Patri Sanvictores[!] animum addidere excolendorum Marianorum, in medio scilicet Japonem inter et terram Australem sitorum, fundandique* Missionis, quae geminis quasi brachiis favente aliquando DEO et hanc et illam propagines suas ad Aquilonem hinc et inde ad Austrum exporrigendo amplectatur.

Neque putet quis inde à grandi illa Maurorum insula quadringensis circiter, ut dixi, leucis à nobis [637] dissita, nullas* alias hanc versus spargi insulas; spargi, quin imò et plurimas, unam certam satis magnam non amplius triginta leucis à nobis distare auctore fide digno accepimus⁴⁹⁰; imò et hujates* Indos illius non omnino ignaros inde constat, quod dicant paucis abhinc annis obiisse hic Indum, insulae hujatis incolam, solitum quotannis cymbâ suâ Austrum versus excurrere et non multo post redire cum fructibus isthic incognitis, semper verò cavisse, nè alius secum iret notaretque*, quo appelleret aut unde rediret. Sed et hoc anno in littore Australi pomum quoddam à mari allatum inventum est, isthic incognitum, quod certò non adeò procul* afferi potuit signumque est manifestum terram, in qua natum sit, non multum distare; videturque illo quasi nuntio nos invitare ad ipsam inquirendam. Faxit bonus DEUS, nè media desint, quibus est tam prompta voluntas! Haec de situ. Nunc de incolis.

Hi plerique procera sunt statura et corpore obesi molis* carnae. Nudi per totum, faeminae secretiora arboris folio duntaxat tegunt. Jam, gratias DEO* à quo Christiani sunt, vestitum appetunt eoque utuntur, saltem dum Ecclesiam et nos adeunt^b, quanquam suis in domibus eo plerumque abstineant, in laboribus praesertim; cumque sit gens continuis assueta balneis, ut omnino* tertiam vitae partem in aquis degere dici possint, vibetur[!]* illis omnino gravis. Mores illorum, [638] de quibus in vita V. P. Ludovici de Medina, egregiè jam correcti et ad normam legis Christianae reducti. Ubiubi nobis obvii fiunt, nos salutant dicendo: „Alabado sea Santissimo Sacramento“ (laudetur* Sanctissimum Sacramentum) manumque exosculantur, quod faeminis non permittitur; et hae quidem, si nudaè fortè occurrant, procurant se abscondere, nè oculos laedant. Quod petunt sunt pulveres* tabacei*, dicendo „Saina borbo“ („Pater pulveres“), Saina namque significat Pater, et Hispanicum polvos corrumpunt in borbo. Pulveribus hisce mirum afficiuntur tabacique foliis in tantum ut suae

^a superatis[?] supparatis[?] suppetitis[?]

^b adeunt || abeunt **ms.**

ipsorum lautitiae* videantur. Serviuntque folia ista loco pecuniae, iisque victu necessaria comparantur, mercedisque loco laborantibus dantur. Cavendum* verò, ne quis sordidus sit in illos; quando ipsi quidquid habent, liberaliter partiuntur cum aliis, quare nullus inter eos mendicus, nulla aliò commeantium provisio, sed qui quo veniunt, amicè accipiuntur et sustentantur. Estque res[?]* bene rara, quòd quando aliquid uni datur de rebus comestilibus alique plures praesentes sint, id ille solus non absument, sed statim inter reliquos dividet, res* ab* ipsis mox pueris practicata. Id verò rarum et quod aliquid ingratitude redolet, et est, quod si alicui rem quamquam, quam ipse non petierit, dederis, eam in acceptis non referat, solumque obligatum se recognoscat pro iis, quae petenti datur; caeterum in vendendo et emendo [639] lucra sua sectari*^a egregiè norunt.

Rerum Christianarum egregiè* jam sunt periti; pueri praesertim, quibus praeclara inest capacitas, eas accipiunt excellenter utque haereant* firmiter, quot diebus Mercurii et Sabbathi juvenus in Ecclesia convenit, Doctrinam decantant eamque deinde explicari attentè audiunt et ad interrogatum promptè respondent; quot diebus verò sub vesperum in domibus in qualibet reductione erectis similiter conveniunt pueri puellaeque* et Doctrinam decantant* ac Fiscali eos pertentanti respondent; sub noctem verò eam suis in aedibus adultioribus praecinunt, eamque juncti repetunt omnes. Statim jam infantulos recens natos Sacro fonti sistunt abluendos, infirmos ad Ecclesiam deferunt ultimis* muniendos Sacramentis, si non possunt prae debilitate decumbentium, Patrem evocant*, ut succurrat*. Fabularum* suarum* jam ipsi irrisores*^b fiunt et veritatis, quam juvante DEO magis semper cognoscunt, aestimatores.

À cibis nostris, à quibus antè abhorrebant*, jam avidè* vescuntur. Proprii illorum sunt, quibus panis (quo hîc omnino caremus) utuntur loco; sunt tres radices[!]:

Dugo, quae est radix sapidissima et candidissima, coquitur et assatur, semen non dat, ut seminari possit, partitur in frusta atque haec terrae mandata mox germinant germenque racemi* instar producunt altissimum juxta et videntissimis[!] ^cgratiosum foliis, tegendisque hortorum ambitibus aptum; illud verò radicis frustum infernè descendit aliasque [640] ex se protrudit radices[!] digitorum instar, ita ut tota deinde manus* figuram praesferat, tantumque nonnullae sumunt incrementum, ut tres quatuorve illarum robusto viro sufficiant onerando.

Nica, quae est alia radix[!], suum similiter semen non habet, sed ipsa terrae mandata multiplicatur in alias octo; novum quendam* habet cum rapa similitudinem germenque suum emittit viride et oblongum, sed aculeatum; sapidus* quidem, sed non tam solidus* cibus* uti dago[!]; coquitur similiter et assatur. Alia ejusdem species est sylvestris et dulcior in sapore quae altera, sed minus salubris*.

Tertia est suni, datur in locis palustribus potissimum. Hujus duae sunt species, foliis distinguuntur et radicis vastitate. Prima, quae* propriè suni, folia habet instar nymphaeae, radicemque dat coloris cinericii longitudine manus humanae*, crassitudine* pugnum excedit. Altera, quae alio nomine piga vocatur, mirum excrescit, ita ut humanam staturam foliis et radicis longitudine ulnam excedat. Coctae praesertim suni*^d saporem panis recentis habent.

Praeter istas radices vescuntur cocco, qui unicus fructus, quasi omnia est Indis. Priusquam maturescat, vocatur manna habetque carnem mollem et teneram plenusque est aquâ dulcis saporis, ita ut simul escam* praebeat et potum; dum maturuit, habet carnem solidam saporis amygdalini et aqua illa in aliam carnem spongiosam coagulescit, dulcem similiter* escam*. Praeterea, ex duriori illa pulpa non [641] minus atque ex amygdalis lac et oleum exprimitur alendis lampadibus, et quamdiu novum* est, etiam condiendis cibis aptum.

^a sectari || *corr. PZ*; secturi *ms.*

^b irrisores || *corr. PZ*; inisere *ms.*

^c videntissimis[?] vigentissimis[?]

^d suni || *corr. PZ*; zumi *ms.*

Praeterea racemus quemquot mensibus palmam producit novam*, ita ut per anni decursum duodecim gignat habeatque simul fructum maturum, maturescentem, submaturescentem, florescentem, pullulantemque* etc. Racemus inquam incisus, priusquam flos in pomum transeat, liquorem distillat, qui appensa* excipitur* cucurbitâ conficiendo vino, quod hujates ignorant atque adeo ebrietatis* carent vitio; nosque eo, nè ansam illis praebeamus, et conficiendo et bibendo supersedemus, et aceto inservit. Liquor iste tuba vocatur potestque bibi et refrigerat plurimum.

Dantur praeterea aliae palmae. Una, quam bonga vocant, fructum fert ad modum muscati; hôc* plurimum utuntur Indi hujates et Philippini continuoque illum masticant folio quodam, quod bugo vocant, involutum et calce vivâ conditum. Nobis fructus iste, uti et tabaci usus praecepto prohibitus* est, cùm propter indecentiam, tum nimium sui calorem et provocationem ad illicita. Alia palma, quae profert largissima juxta et amplissima folia, unde curiosam[!]^a sane texunt storeas, quae* in lecto nobis sindonis atque etiam colchonis loco serviunt; fructum vero pineae in nucis modum, ea verò magnitudine, ut humanum excedat caput plurimisque ex nucibus compingatur, quarum unaquaeque* nucleum praelongum includit saporis [642] amygdalini. Alia deinde arbor est, procerâ et ramosa*, quae fructum dat in modum nucis praegrandis viridi primum cortice osseo deinde nucleum sapidissimum includens, habetque illud prae nucibus Europaeis excellentius, quod et viridis ille cortex edi possit. Aliae duae arbores sunt procerae admodum*^b et ramosae[!]; altera rimay, altera dugdug dicta. Uttraeque[!] ejusdem nominis dant fructum, magnum illum et viridem exterius, interius blancum et spongiosum*; assatus etiam panis vicem supplet; estque haec inter utrumque differentia, quod dugdug parvulas* quasdam castaneas intra se* producat*, dulces etiam esu, non verò rimay[!].

Alii deinde fructus sunt minoris nominis, si plantanum excipias, qui et sapidus est et sine osse. Fructus^c et semina Europaea* aliaque Indica terra haec benignè recipit et feliciter producit. Hinc tritici Indici fusus* cultus*; triticum Europaeum seminatum hoc anno non successit, videtur jam corruptum advenisse. Cucurbitae omnis generis et melopepones* dantur excellentes, citrina item et aurea etc. Oblitus oryzae, cujus hic, quando culturae non pascunt Indi, est copia, coctaque simpliciter in aqua in modum hordei*, servit loco panis noster quotidianus*.

Est verò oryzae cultura particularis. Tabulatum erigunt terraque insternunt, mox superseminant oryzae grana; atque hunc in modum relinquunt, donec germinent et in herbam* excrescant. Tum demum tollunt et praeparatos transplantant agros, humidos illos et quasi palustres, [643] aquam[!] nempe oryza opus habet. Magnopere deinde curandum, ut puri noxiis herbis et graminibus serventur agri et aqua ne desit, quare videre est sementes illas pluribus aggeribus obvallatas, propter semitarum beneficia, partim propter aquas continendas et aqueductibus ad imittendum et aliis atque aliis subministrandam aquam divisos.

Quae* omnia indicant gentem hanc non modicae esse capacitatis. Praeterea id ex domibus suis colligitur, quas* ad praeclaram sui commoditatem struunt et utilitatem; ex canois seu cymbis, quas ad curiositatem laborant et fabricant fabricaruntque etiam dum ferro carerent* et lapidibus acutis inque securis modum formati uterentur in locum asciarum et dolabrarum. Praeterea ex dictis superius palmis pileos sibi conficiunt, galearum in modum, cum erectis in altum crystis; res sanè lepida, quod toto corpore nudi, caput nihilominus tegere procurabant. Hoc casi[!] totum radunt, praeterque quod in supremo vertice quandam capillorum relinquunt circulum et in medio ejus capillos aliquanto mas[!] largos et altos crystae instar, eum ferè in modum, quo pinguntur Japones, plurimi nunc caesariem alunt in humeros defluentem. Faeminae, cum ex natura nigrum habeant* capillum, blanco et subflavo

^a curiosas[?]

^b adeo || adim **ms.**

^c Fructus || *corr. PZ*; Fructur **ms.**

delectantur eumque artificio procurant, quod est caput calce illinere primùm, mox loco [644] masticato et affusa identidem aquâ marinâ diluere ad solem, quo capilus dealbeatur et subflavescit. Caeterum viri aequè ac faeminae coloris sunt fusci ex solis potius adustione, quo hîc sub zona torrida positi, ferè semper aestiva* utimur adustione, et crebra olei unctione, quâ plurimùm gaudent, quàm naturâ; si enim ista abforent, non minus atque Europaei* albi forent et candidi, quod ex parvulis recens natis colligere licet, qui albissimi sunt; verùm hos vix in lucem datos, mari secum et balneis suis inferunt matres, ita ut natare* prius quàm ambulare addiscant.

Digressus nonnihil sum. Redeamus ad rhombum et coeptum de cibis hilum prosequamur. Carnibus non vescebantur, quia edulio hoc carebant. Nunc, cùm plena omnia sint suilla progenie, libenter hanc edunt. Suus erat et etiamnum est cibus praecipuus* piscis salsus*, crudum etiam comedunt, sed rarò. Varia piscium sunt genera, iisque capiendis tempus destinatum habent inde à Januario ad Junium usque, quod romago vocant, variae piscandi artes*. Hami, quos ex conchiliis fabrefaciunt et lanceae, quibus praegrandiores configunt pisces; retia item et nassae, sed his prope littora*, illis in alto utuntur mari. Sique piscis cum lanceâ ictus evadere velit, natatu illum prosequuntur et capiunt; natatores quippe et urinatores sunt eximii. Certum piscis genus est, quod quatafe [645] vocant; grandis est et frontem acuto cornu seu ense armatus*; ad hunc capiendum arte opust est et dexteritate, piscatorem enim incautum ferire mactareque consuevit*; quem qui ceperit, valorosus* inter illos habetur reditque ex romago triumphantis instar omniumque oribus valor ejus decantatur. Gallinas etiam educant, easque pro tabaco aliisque reculis nostris divendunt. Haec de illorum cibis.

Jam de nostris. Nunc, laus* DEO, in Marianis tanta non est, uti fuit ab initio, penuria. Panis vicem supplet morisceta aut ex tritico Indico, qui quot mensibus seri potest, cùm hîc hiems sit nulla et quarto quovis mense meti, confectae placentulae, aut dictae superius radices, caro suilla diebus carniū, piscis diebus esurialibus* continuus est* cibus. Festis diebus quandoque gallina, alia ciborum mutatio non habetur; benedictus DEUS, quo largiente haec habemus. Potus pura lymphā et quandoque, dum reductiones Indorum invisimus, oblata ab eisdem manna superius descripta. Servit verò haec dieta et ciborum identitas* plurimum ad conservandam valetudinem, quâ, laus DEO, utimur bona, quotquot hîc versamus. Accedit bona aeris temperies*, etsi enim sol urat, aestus ipsius vaporum ex mari, à quo circumdamur* undique, ascendentium frigiditate, et suborientibus fre[646]quenter* imbribus, quanquam non diuturnis ita attemperatus, ut nimius non sit; accedunt continui venti, qui velut Etesiae calorem attenuant redduntque noctes, si non frigidas, certò frescas, ut sic dicam. Cumque ferè semper sit aequinoctium (vix enim tunc, cùm dies alioquin est longissimus, isthic media ipsi hora accrescit) fit, ut calor diurnus tantus esse non possit, ut noctis frigiditate non attemperetur. Hinc etiam omnia hic semper viridia et amoena. Sufficiant jam ista de insularum istarum situ, temperie et inquilinis, nunc ad particulari nostra.

Cum ergo 15. Junii de 1681 in terram et Agadnam excendissemus, quantum per rerum hujatum exiguitatem licuit, lautè accepti sumus* hospites, et vires* per tam larga initera et prolixas navigationes* nonnihil attritae ad valorem pristinum restauratae.

21. Junii Pagum (Residentia est duabus Agadna distans leucis), invitante P. Petro Comano ejusdem praeside concessimus. Postridie sequebatur P. Viceprovincialis ob certum negotium ad Residentiam Inarahensem exitus*, meque admisso socio inde per mare eò advolvimus in canois patriis, rebusque illis compositis Pagum et Agadnam repetivimus. Hîc, usquedum Pater Zarzosa scabie, quae in navigatione ipsi adhaeserat, exoneratus*, diebus Dominicis ad milites verba feci.

14. Julii excurri una* cum* P. Viceprovinciali in Ritigan* et Inapran, [647] ubi anno superiori Ecclesia conflagrârat* ad tractandum super ejusdem restauratione. Per viam* vidi locum, in quo martyrizarunt* V. P. Didacum Sanvitores.

23. [Julii] coepit Congregatio solita quotannis fieri, semel iterumque inque ea de Missionis emolumento et spiritus restauratione tractari.

27. [Julii] celebramus festum Corporis Christi cum festivo bombardarum* majorum minorumque applausu. Estque illius tam tardè* celebrandi causa navis Philippina, quae quin ordinariè tunc, cùm festum hoc celebrare solet, aut adest, aut proximè expectatur, non permittit tunc ejus celebrationi vacare suae expectationi intentos.

31. [Julii] fuit Votorum renovatio et Apostolorum novorum distributio, recenter* appulsos veteranis adjungendo, me omnium novissimo ad sarcinas relicto in Agadna.

2. Augusti cum P. Viceprovinciali obii visitationem Residentiarum omnium, quae tunc quatuor erant, quae*^a erectae perseverabant et in qualibet gemini Sacerdotes, locumque, in quo quinta erigenda erat, designavimus „in monte“, ut vocant, locus est amoenissimus, pulcherrimis cinctus* collibus et in valles oryzae feracissimas extensus. Residentiae reliquae littora coronant marina*, sola haec in terrae mediterraneo est sita. Ad eam inde ex navì per fluvium, qui eam medius rigat, in patriis ascendimus cymbis, rebusque hìc compositis ad alias transivimus, perque viam recenter*^b Indorum reductorum mansiones hinc inde sparsas, nè ad eas lati[648]bulae sua aliquando redirent, milites, qui nobis ibant comites, exusserunt. Videbatur flammis his nostri[!] Daemon, cùm enim maximè pio instaretur* operi, vehementissimus juxta ac diuturnus nos involvit imber: collis etiam* superandus* erat asper et altus, non absque labore et periculo in praecipitia lubricandi. Viae malae et ignotae*, nec qui eas nobis monstraret aderat, nisi duae faeminae, nulla alia veste preterque folio, ut supra dixi, obtectae. Si ullibi, hìc DEUS habendus prae oculis, et verò piissima sua misericordia ita assistit, ut in medio flammarum innoxii esse liceat; credantque Indi Societatis homines immunes esse à vitio lubrico. Bonus DEUS ultra nos conservet! Tandem sub noctem mapale Indicum hospites* nos per omnia madidos* excepit. In hoc itinere vidi locum martyrii V. P. Francisci Esquerrae, et petram, ex qua dicebant olim Indi se ac hominum genus procreatos. Aliquot vicibus per ipsum mare tantum non lumborumtenus incedendorum erat atque de scopulo ad scopulum cautè dirigendus gressus et lapsus praecavendus; quae omnia liquido obeuntur cum solatio. Adhuc restabant inaccessa[!] quaedam exurenda latibula; verùm propter ingruentes nimias pluvias exequi coepta non potuimus, Agadnam repetere coacti, per repletas aquis vias veluti per fluvio redeundo.

11^a Augusti mihi commissum est Seminarium seu Collegium S. Joannis [649] de Laterano, in quo aluntur et bonis moribus ac disciplinis instituantur sexaginta pueri hujates. Regia eleemosyna quotannis à Nova*^c Hispania huc mitti solita et ex aerario Mexicano penditus^d in quinque Imperialium millibus, quia verò vix dimidium dictae elemosynae ob tantas manus, per quas vadit et quibus non modicum quid inde adhaeret*, huc apportatus, opus est uti aliis industriis, et terra colenda facienteque[!] sementes tritici Indici, et duae quidem, cum Collegium intrarem, ab antecessore meo P. Laurentio Bustillo* facta erant, spemque magni subsidii praebebant; verùm placuit DEO eam praecidere, quando ab ingruente typhone, qui venti quotannis hic furere solent, conquassata est una, altera verò ab equis, quorum hic insignis jam propago est, protrita et absumpta. Aliud deinde semen* jeci et favente DEO feliciter* percepi. Nunc dante mihi bonum terrae frustum Domino Governatore aliam sementem aperui, aliamque adjuvante* DEO paucis abhinc diebus aperturus, ubi agrum seminando bombyci aptum absolverim; hortum instruxi percipiendis inde hortalicis* et herbis culinariis accommodum, ex quo etiam fructum jam percipere licuit.

Die Nascentis Virginis⁴⁹¹ convocati insulae totius Primores et ab iis atque in eorum nomine à reliquis* omnibus expetitur* homagium Catholico Regi praestandum, quod et

^a quae || aquae **ms.**

^b recenter || recte res **ms.**

^c Nova || non **ms.**

^d reditus[?]

praestiterunt designati* mox Capitaneos ac Locumtenentes*^a per singula oppida et pagos, ut Magistratibus assvescant. Antonius [650] Agiche, fidelis ille Indus, qui in bello nostras partes semper* est tutatus unicusque, qui inter homines* hanc Missionem conservavit, nominatus Locumtenens ipsius Domini Gubernatoris, quantum ad Indos, et jus gladii ipsi concessum, utque ab omnibus aliis obedientia ipsi praestaretur, mandatum. Ex aliis etiam tribus insulis advenere primores et obedientiam praestiterunt, Rotenses insuper tres attulere homicidas, qui supplicio sunt affecti. Soli Saypanenses suave Christi jugum recusant et quia ipsi mortem nobis et Hispanis intenterunt, probabiliter bello petentur, confecto phaselo, in cujus fabrica jussu Domini Gubernatoris hucusque* est desudatum*. Praeterea milites tres supplicio affecti sunt ob vim intentatam mulieribus, cautumque sub poena capitis, nè per noctem eorum quispiam praesidio exeat propter impedienda scandala.

Indi hujus insulae ademptae ex humanis ossibus confectae et sere⁴⁹² instar dentatae ac tan venenatae et mortiferae^b, ut si in corpore aut vulnere vel minima eorum particula* remanent*, spatio novem dierum hominem conficiant, reddentes eum primo membris omnibus rigidum ac omnino rabidum, donec expiret. Hic diebus parum abfuit, quin* una de istis lanceis contorta fuisset in Charissimum* Balthasarem Dubois Coadjutorem in insula Rota. Hic duobus insulae illius Patribus assistit faber lignarius et fabricae* praefectus, egressesque in sylvam cum insulanorum Capitaneo incidit in unum trium illorum parricidarum, qui etiamnum in editis [651] et abditis insulae locis justitiam fugiunt jamque extorquendam in illum vibrabat lanceam; verum à Capitaneo, qui unicum duntaxat lanceam secum ferebat, praeventus ac casso vulnere in latere percussus animo ita concidit, ut abjectis suis quatuor lanceis, quibus instructus erat, fugâ sibi consuluerit. Lanceae istae tolli omnino non possunt, donec Saypan* debelletur*; in hac quippe insula eas conficiunt et materia, de qua illas faciunt, mortuorum scilicet ossa, subducatur*, in posterumque, nè haberi* haec possint, sepulturâ Ecclesasticâ illis ubi ad Christum integrè conversi fuerint, impendendum praecaveatur. Phaselus, de quo superius dixi, jam quasi ad colophonem* est perductus estque D. Gubernator omnino resolutus hoc adhuc anno dictam rebellem insulam Saypan petere et subjugare, utque mihi dixit, me, quem propter contractam mecum in itinere Mexicano notitiam à Confessionibus esse, voluit socium sibi petere et comitem in hac expeditione. Ego pro bona in me voluntate gratias egi remque ad Superioris dispositionem remisi. Fiat id, quod vult DEUS, faxitque, ut superbis illis barbaris fraenum imponatur, securumque subactis illis nanciscamur iter reliquis* octo insulis ad Aquilonem ultra illam excurrentibus subveniendi!

Quarum alturam et nomina hic subjungam:

1. Guam vel Guahan, nunc S. Juan vel S. Joannis. Altitudinis 13 gr. 26 min. Noctem versus. [652]
2. Rota vel Sarpana, nunc S. Anna. 14 gr.
3. Agiguan, nunc S. Angelus Custos. 14 gr. 43 min.
4. Tinian vel Buena Vista Mariana (Bonus Prospectus Marianus), propter ejus hermosam[!] planitiem, 14 gr. 50 m.
5. Saypan, nunc S. Josephus. 15 gr. 20 min.
6. Anatahan, nunc S. Joachim. 17 gr. 20 min.
7. Sarigan, nunc S. Carolus. 17 gr. 35 min.
8. Guguan, nunc. S. Philippus. 17 gr. 45 min.
9. Alamagan, nunc Conceptio. 18 gr. 10 min.
10. Pagon, nunc S. Ignatius, in qua duo sunt vulcani seu montes ignem vomentes. 19 gr.
11. Agrigan, nunc S. Xaverius. 19 gr. 40 min.
12. Songsong, nunc Assumptio, habet etiam vulcanum. 20 gr. 15 min.
13. Tinas vel Maug. Componitur* ex tribus scopulis trifariam divisus. 20 gr. 35 min.

^a Signumtenentes[?]

^b Indi hujus ... et mortiferae || i. e. lanceae

Alia deinde insula est altitudine 21 gr. absque gente, sed plena avibus*, quarum capiendarum et caedendarum causâ Indi eam frequentes adeunt. Aves istas* Indi puririi vocant, captas* sumunt* et ad alias deinde insulas amicis deferunt, donariorum et lautitiarum in modum.

Rota distat à Guaxan 7 leucas, Tinian à Rota 14, Saypan de Tinian 3, de Saypan usque Anatahan 30, de Anatahan usque Sarigan 3, de Agrigan[!] ^a usque Guguan 6, de Guguan usque Alamagan 12, de Alamagan usque Pagon 16 de Pagon usque Agrigan 12, de Agrigan usque Songsong 8, de Songsong [653] usque ad Tinas 5, hinc usque ad avium insulam 8.

Dicit Pr. Thomas Cardinino, qui socius fuit V. P^{ris} Sanvitores atque in postremis istis* insulis biennio vixit, tantam avium in insula hac esse copiam, ut quasi totam tegunt, cumque Indi* intrant eas capturi, tantum abesse, ut ab illis abhorreant et avolent, quin potius quasi rarum quid spectaturae catervatim advolent atque ita* ab Indo baculo* duntaxat armato inque gyrum iterum iterumque circumacto in copia caeduntur et dejiciantur. Idem Pater in unum vulcanorum intravit dixit esse eum venenosum* et integros in eo sulphuris conspici montes, solumque ab igne subterraneo tam calefactum, ut sustineri à pedibus calor ille haud possit, fueritque reditus proximè maturandus. Solum hunc, tunc scilicet ignem non vomentem, intrare licuit, reliquos vero, qui* continuò fervent et ardent, haud concessum* fuit intrare. Haec* de ignibus.

Aliud etiam rerum mysterium est in aquis reperiri, scilicet non solum in maris littoribus scaturigines aquae dulcis, sed in ipso adeò mari eas ebullire*, uti saepius cum admiratione vidi, item illud observavi in aestibus maris*, sequi illos regulariter* lunae incrementa et decrementa, et verò non lunae tantum hos* maris fluxus et refluxus adscribenduos, quin et soli aliquid de iis tribuendum. Etenim mensibus aestivis, ut primu sol [654] lineam transiit aequinoctialem Aquilonem versus, eò etiam mare sequi et à littoribus Australibus amplius recedere. Ubi verò rursus linea transit Austrum, eo etiam mare devolvi. Atque haec de rebus nostris breviter*.

Caeterum, ut muniis et vocationi meae ad majorem DEI gloriam et animarum plurimarum salutem* ex anima et totis viribus respondere possim, humillimè Sanctissimorum Sacrificiorum R. V^{rae} suffragia* expeto* et exopto.

Ex Principali Residentia Insulae S. Joannis, ut Praesidio Agadnensi S. Ignatii dicto.
15. Maji 1682.

R[everen]tiae V[est]rae
Servus in Christo,
Joannes Tilpe

Cum humillima salute ad omnes RR. PP. et Charissimos Fratres dilectissimae meae Provinciae Boemicae, quorum etiam S[anc]tissi[ma]* Sacrificia* et orationes quam demissimè imploro*.

Additus flocculus niger est materia de China, quâ vestimur in hic partibus. Et blancus est teta, quae servit in lugar supellectilis lineae.^b

(Ein quartförmiger Blatt schwachen Papieres, auf welchem zwei Stoffstücke aufgeklebt sind, wovon das eine, ein Tuchstoff von schwarzer Farbe, das andere leinwandähnlich, von weißer Farbe ist. Das Blatt Papier enthält die Worte: „Papyrus Japonica“.)^c

^a *sub signo *) in marg. folii add scriba.:* dürfte ein Schreibfehler sein, wol richtige: „Sarigan“

^b *in litura scr. scriba addiditque sub signo *) in marg.:* Dieser Passus ist im Original, wie auch hier in der Abschrift ersichtlich gemacht wurde, gestrichen.

^c *explanationem hanc add. scriba*

(à tergo)
Reverendo Patri in Christo
P. Mathiae Tanner Societatis JESU
Pragae

TIL III

Nové zprávy z Mariánských ostrovů

Žije na Mariánách, připomíná zdejší mučedníky, oba dva jménem Ludvík [adresát je také Ludvík]. Vede „kolej“ pro mariánské děti, učí je základům křesťanství a španělštině, naopak od nich pochyťává „mariánský“ jazyk [jazyk Chamorro]. Jsou to děti šikovné a učenlivé, pěkně zpívají v obou jazycích. Některé dokonce umí zpívat podle not. Je do Boží div.

I dospělí uvykají křesťanským zvykům. Nosí šat, účastní se výuky, zpívají, váží si jezuitů a náboženských úkonů, už se smějí svým starým „pohádkám“ (*fabulas*) o tom, jak bylo stvořeno nebe a lidé atd. Jejich další staré mýty.

Hlavní misie byla na Guamu, nyní postoupili na severnější ostrov Rota a chystají se dále; ostrov Saipan bude třeba podmanit vojenskou silou. Při minulé vizitaci tam obyvatelé připravovali smrt viceprovinciálovi Solorzanovi s průvodem; jezuita včas machinace odhalil a uchýlil se do bezpečí. Gubernador již zařídil výrobu lodí, kterou se tam vojáci vypraví. Tilpe popluje nejspíše s nimi a pokud tomu nezabrání jeho hříchy, zhyne tam krásnou smrtí při šíření víry.

Ovládnutí Saipanu znamená ovládnutí všech ostatních ostrovů rozkládajících se na sever. Žeň (duší) je zde velká, dělníků málo: 12 knězů a 3 bratři koadjutoři. Lituji, že se nemohou vypravit na „jižní“ ostrovy [tj. nové ostrovy, předpokládané jižně od Marián].

Má se dobře, díky Bohu. Není tu přepych, ale žijí slušně. Zdejší strava, místo chleba slouží „moriscata“. Další náhražka chleba: jedlé kořeny. Zdejší prostá strava prospívá zdraví. Místní ovoce: banány (také nahrazují chléb), papája, citróny, pomeranče (ne tak sladké jako španělské), ořechy. Kokosový ořech – univerzální plod (je jídlem, pitím, vyrábí se z něj „mléko, olej, víno a další užitečnosti“, krmí se jím prasata). Místo másla užívají sádlo. Hovězí dobytek zdivočel, a tak nemá užitku. Gubernador však usiluje o jeho pochytání. Gubernador přivezl kozy a ovce, budou si moci dát velikonočního beránka a kůzle.

Z jiných zvířat jsou zde jen spousty plochů (*glires*), škůdců rýžových polí. Pokusy o pěstování kukuřice. Sám je rolníkem, seje kukuřici a bavlnu, klučí s dětmi les, aby tam pěstovali jedlé kořeny. Víru je Indiánům třeba vštěpovat skrze uši i „skrze ústa“. Založil zeleninovou zahrádku, pěstuje melouny a dělí je mezi děti.

[67r]

Ex Literis P. Tilpe, a[nn]o 1682 ex insula S. Joannis⁴⁹³ datis 30. Maji.^a

Versor tandem in Provincia Philippina et insulis Marianis, ubi duo Ludovici, scilicet V. P. Ludovicus San Vittores et V. P. Ludovicus de Medina suum pro Christo fuderunt sangvinem. Ecquis sangvineis comes ire heroibus ausit!

Praesum parvulorum et parvularum Marianarum Collegiis, quae ad educanda et Christianis moribus imbuenda felicis novellae hujus Christianitatis seminaria et stabilia, uti in DEO confidimus, fundamenta erecta sunt, factus unà postliminio parvulorum Magister, tradendo illis linguae Hispanicae elementa et linguae Mariana vicissim ab iis condiscendo idiomata. Sunt indolis capacitatisque bonae et ad omnem bonam institutionem apti. Doctrinam Christianam in sua et in lingua Hispana perbene norunt, quin et Litanias Lauretanus quot noctibus è memoria Virgini, suae tutelari, svaviter decantant. Aliqui musices jam callent notulas et Missis, quas cantatas vocamus, ad numeros accinunt. Ista, Pater mi, in ista profunda barbarie, quis non laetus admiretur, DEOque referat in acceptis?

^a Ex literis ... 30. Maji || *scr. alia manus*

Adultiores, laus Deo, moribus etiam Christianis magno suo cum profectu assvescunt. Vestitum, quo ante carebant omnino, appetunt jam et exquirunt, ad Doctrinam Christianam diligenter accedunt eamque volentes decantant nosque et Sacra nostra aestimant, fabulas verò suas antiquas (nempe immensos caeli fornices a formicis fabrefactos, se ex petra quadam, quae prius homo fuerat, prognatos, animas morientium in fluviorum pisces ac tandem in alia migrare corpora, quam ob causam hosce pisces, ne antecessorum animas suis è domiciliis expellerent, comedere nolebant) irrident jam et explodunt ipsi.

Hactenus principalis Missio substitit in insula S. Ioannis dicta, nunc rebus hìc jam ex integro compositis gradum facimus ad alteram Aquilonem versus, paulò post ad alias etiam transmissuri, dummodo nobis suppetiae mittantur, et unà priùs Saipan dicta ac post principalem reliquarum maxima, armis subigatur, necesse hoc enim est, siquidem proximâ sui visitatione factâ à R^o P^e Emmanuele Solorzano Viceprovinciali nostro, rebellem se exhibuit in tantum, ut et Reverentiae Suae et omni comitatu ejusdem ac praesidio militari necem machinata sit, eam etiam executura, nisi impiâ conspiratione detectâ, in tempore Pater sibi suisque consulere potuisset, recipiendo se in alteram insulam amicam. Dominus Gubernator, ubi à reduce P. Viceprovinciali rem intellexit, extemplo phaselum fabricari jussit, militis et machinarum bellicarum capacem, eo ad dictae insulae debellandam contumaciam usus; esse potest, ut hujus expeditionis adhibear socius, in id enim Dominus Gubernator, uti ipse mihi insinuavit, inclinât, et siquidem id peccata mea non impediât, pulchrâ etiam pro Christo et propaganda S[anc]^{ta} ejusdem Fide et Evangelio defungar morte.

Subjectâ hâc insulâ, unâ subjectas habebimus reliquas octo, quae Aquilonem versùs excurrunt et Japoniam, à qua non nisi trecentis distamus milliariibus. Pater mi, messis multa, operarii autem pauci, duodecim scilicet Sacerdotes et tres Fratres Coadjutores, tot in universum hac degimus in vinea, insulas verò tredecim complectantes et indè Austrum versùs plures alias magisque capaces, magno cum dolore respicientes, quòd non sit, qui illis succurrere possit.

Sed jam desiderabit R. V^a nosse, quomodo valeam in Marianis. Dico bene, et ità quidem, ut nusquam melius, DEO sint laudes! Desiderabit nòsse, qualiter vivamus? Respondeo frugaliter, quia hìc lautitiae nullae, non vinum, non panis, caro non nisi suilla et piscis plerumqve salsus. Quid ergo loco panis? Moriscata. Quid est hoc? Arros⁴⁹⁴ aquâ decoctus in modum hordei, quod jusculo imponitur, vocatus moriscata, quòd sit cibus Maurorum. Quid amplius? Radices aliquae, quas haec terra producit, grandes sanè et mediocriter sapidas, possuntque panis locò edi. Atque haec simplicia sanè eduliorum genera videntur sanitati consulere, aut saltem non obesse. At suntne fructus hìc aliqui? Sunt, et horum quidem duae species panis etiam defectum supplent. Sunt deinde alii, quos platanos vocant, habentque amplius aliquid saporis, plurimùm verò alius papaya dictus atque huc ex Philippinis transplantantur. Dantur et poma citrina et aurea ex Hispaniis huc traducta; verùm non attingunt ad dulcedinem Hispanicorum. Aliquae deinde nucum species, quarum quaedam amygdalorum imitantur saporem, verùm non assequuntur. Nucum maxima coccus, qui unicus fructus, omnia est Indis. Ex eo quippe comedunt bibuntque, carnem namque habet sapidam et intrâ se liquorem continet dulcem. Ex eo lac, oleum, imò et vinum conficiunt, et alia plurima vitae humanae utilia eliciunt commoda. Etiam eo porcos pascimus et saginamus, horum larido butyri locò utentes. Esto enim et vaccae hac sint in insula, nobis tamen, eò quòd sylvestres redditae sint et non nisi gravissimo cum labore [67v] capi possint, usui hactenus non sunt. Multùm urget D. Gubernator, ut capiantur, verùm hactenus nisi duo bosculi vivus alter, mortuus alter, allati sunt. Advexit item D. Gubernator capreas et oves, jamque se multiplicant, ità ut cum tempore Agnus Paschalis et capreolus haberi possit.

Alia hìc animalia non sunt ulla, nisi glires excipias, quibus omnia scatent, maximo cum oryzae segetum damno. Et quia nunquam tantum oryzae seminatur, ut toti sufficiat insulae, opera datur tritici Indici seminationi, quam ob rem et ego agricola factus tres omnino

sementes feci, alteram item gossypii ad procurandum, unde extremae insulanorum istorum nuditati subveniatur, nunc cum parvulis meis magnam sylvae vicinae partem excindere et mundare coepi, radices ibidem, quibus lautitiarum locò vescuntur, seminaturus. Ità, mi P. Ludovice, curandum, ut Indis ad gustum propinetur Fides, utpote quibus non per aures tantùm, sed et per os est ingerenda. Feci et hortulum eumque cum indigetibus, tum exteris consevi plantulis et seminibus, jamque fructus indè culinae accomodos percipere licuit ac aliquos subinde carpere melopepones inter parvulos repartandos.

TIL IV

Povstání na Mariánských ostrovech v l. 1684-1685

Mariánské ostrovy jim ukázaly svou odvrácenou tvář: v červenci 1684 tu propuklo povstání. **Cuculinus** o tom napsal kompendium, které zaslal do Čech [CUC III]. Tilpe přeložil do latiny elogia jezuitů zabitých při povstání [mj. **Strobacha**] a odesílá je [u dopisu však nedochována], nemá ovšem o zabitých jezuitech všechny informace. Omlouvá se za pokleslou latinu, kromě mše a breviáře již latinu neužívá a zapomíná ji. Omlouvá se i za nehezské písmo a škrtnance; jednak má naspěch, jednak je po nemoci.

Indiánské povstání přineslo české provincii mučedníka, totiž **Strobacha**. Sám neměl takové štěstí [tj. nezahynul mučednickou smrtí], i když byl zajat. Bůh jej však zachránil. Byl na cestě do Agadny [Hagåtña, hlavní město Guamu], když ho zastihl varovný vzkaz od jiného jezuita, který byl v ohrožení. Navzdory tomu za ním chtěl jít. Potkal věrného Indiána, který mu to vymlouval; rozhovor s tímto Indiánem. Tilpe za ohroženým jezuitou stejně vyrazí. Další rozhovory s Indiány. Obklíčení Indiány.

Po příchodu na místo obdrželi dopis od viceprovinciála, z něhož se dozvědí, že situace v Agadně není tak zlá, jak se říká; jsou vybidnuti, aby se přemístili do Agadny. Šťastně tam dorazili a uchýlili se do „pevnosti“ (*fortalicium*). Od té doby (deset měsíců) tam žijí až doteď v ubohých a nepohodlných vojenských domech. Ale je to pro něj sladké žití, dělá to veden láskou k Bohu.

23. listopadu [1684] připravili z ostrova Saipanu vojáci, včetně jejich šp. velitele Losady a jeho nerozlučného druha **Cuculina**. Zažil úlevu, že jsou živí; navíc to znamenalo ukončení obléhání pevnosti. Losada podnikne trestnou výpravu: vypaluje domy viníků a zahání Indiány do vnitrozemí, chytá a zabíjí Indiány. Indiáni prchají z ostrova. Zbyly tu jen necelé čtyři vesnice přátelských Indiánů; k dočasnému opuštění ostrova Indiány podnítl jistý Filipíнец, který se domníval, že když zmizí Indiáni, odejdou i Španělé (na Filipíny), neboť nebudou mít koho poučovat ve víře. Pak by se Indiáni mohli vrátit na Guam. Ale to byl velký omyl. Španělé usuzují, že naopak Indiáni se budou muset brzy vrátit na Guam, a to kvůli hladu. Zatím se nevrátili; chystají se pro ně plout.

24. března 1685 se na Guamu (v zátocě Umatac) objevila menší vojenská loď (26 děl, 70 mužů). Zjistili, že to je loď cizí, nikoli zásobovací filipínská. Vojáci poznali Evropany, ale jazyk neodhadli. Gubernador poslal na loď dopis ve čtvero jazycích s otázkou, co jsou zač. Kapitán odpověděl, že jsou Francouzi a že žádají o možnost doplnit zásoby, což jim bylo povoleno a ještě přidána prasata, rýže a kukuřice. Na oplátku dostali střelný prach a pušky. Loď byla zkontrolována a vyplula severním směrem (11. dubna).

Indiáni se v domnění, že jsou to nepřátelé Španělů, pokusil získat tuto loď na svoji stranu. Čtyři vyslanci Indiánů se na ni dostavili s dary. Leč indiánský pokus selhal, Francouzi se nenechali uplatit. Tři z Indiánů byli zabití na útěku, čtvrtý zůstal na lodi a později byl propuštěn.

Takhle jim (jezuitům) jejich milé ovečky (*boni filii*, tj. Indiáni) usilují o život. Kéž by jim Bůh odpustil a dal rozum. Prosí o modlitby za rozumné Indiány a trpělivost misionářů.

[105r]

Reverende in Christo Pater!

Pax Christi.

Tandem quid Marianae sint, experti sumus elapsi anni mense Julio, ad cujus principium tres pagi insulae S. Ioannis contra exterorum Praesidium, puta et Missionem conjurationem inierunt, eamque 23. ejusdem mensis et anni ita exequi coeperunt, ut confectum super hoc P. Mathiae Cuculini Compendium⁴⁹⁵ et in Provinciam missum

declarabit. Ego Patrum in hac Indorum tam crudeli rebellione caesorum elogia in Latinum vertenda suscepi eaque transmittō, simulque admoneo incompleta et imperfecta esse, partim quòd hîc necdum ad caedem eorundem pertinentia investigare potuerimus, partim quòd nonnulla ex provinciis, in quibus in Europa vixerunt, petenda sint, nobis hîc incognita. Rogo Reverentiam Vestram: aequi bonique consulat styli ruditatem admixtosque fortè barbarismos ac solloecismos, quia Latinitatis in ista Barbaria, ubi praeter Missale et Breviarium Latinismi vix usus est ullus, jam propè obliviscimur. Ignoscere item dignetur plumae inelegantiam et liturarum frequentiam, quae partim à properanti calamo ob angustias temporis, partim à tremula etiamnum manu ex diuturna febre, quae totius Quadragesimae tempore me lecto affixum detinuit, sunt inspersae. Verùm missis parergis ad rem proximius accedamus.

Crudelis Indorum rebellio et orta inde Nostrî persecutio Nobilem Provinciae Boemicae peperit Martyrem, Venerabilem scilicet P. Augustinum Strobach, uti Reverentia Vestra ex ejusdem intelliget elogio; mihi tam felici esse non licuit, etsi enim quasi captivus et ad necem destinatus detinerer. DEUS tamen persecutorum manibus me eripuit hunc in modum: Convocaverat R. P. Viceprovincialis Gerardus Bouvens omnes Patres, qui Residentiis praesunt, ad consuetam singulis semestribus Congregationem, diemque conventûs 23. Julii indixerat. Ego igitur, qui pauculas ante septimanas in locum V. P. Caroli Borangae Residentiae S. Antonii de Padua, alioquim[!] Mapupun dictae impositus fueram, illa ipsa die Divinis peractis itineri, quod quatuor leucarum erat, ignarus prorsus, quid Agadnae illo ipso temporis puncto turbaretur, me accingo. Dimidium viae emensus et in pagum Ionia dictum delatus, ab obvio aditerante tumultuarium accipio schediasma, à P. Ioanne de Ahumada proximae Residentiae Virginis Sinè Labe Conceptae seu Pagensis⁴⁹⁶ exaratum, in hunc sensum: „Indi mactârunt Gubernatorem et Patres, concremârunt Ecclesiam et Domum Agadniensem. Videat modò Reverentia Vestra, si huc accedere velit: hîc perstabimus, aut moriemur.“ Quo perlecto datoque nè minimo alterationis signo, nè comites eo percussi mihi dilaberentur, viam prosequor, quam primum bono Patri me juncturus, mutuae saltem reconciliationis causâ. Aliquantum progressus Indum ex mea Residentia Agadna reducem obvium habui, qui per omnia me rogabat, Agadnam nè descenderem, nisi occidi vellem, sed ocyùs viam, unde veneram, relegerem; id ipsum me Fiscalem, à quo missus fuerat, ejus nuntii perferendi ergò, me rogare. Quo audito quaesivi ex illo, ubinam Fiscalis remaneret. „Inferius,“ inquit, „in Pago.“ „Bene est,“ ajo, „descendam ergo, et ex illo quid factum Agadnae, quid mihi faciendum intellîgam.“ Descendi; cumque quid turbarum in Agadna fuerit quaero, ille lacrymantibus oculis solùm reponit: „Pater, revertamur ad nostram Residentiam.“

Ad quod ego: „Expecta me tantisper, dum Patrem Ioannem proximè distantem visam et videam.“ Dum ille: „Noli Pater, noli ultra progredi, sed revertamur! Fide mihi et scito me prius occidendum, quàm tu occidaris!“ Denique perstiti necessario mihi videndum Patrem, relictisque [105v] apud ipsum pueris ac sarcinatis, quòd mei reversuri spem aliquam illi facerem, altero Indo comite ad Patrem usque progredior, cujus parocciani[!], quorum praecipui hactenus boni mei amici fuerant statim, nè pedem inde moveam, authores mihi fiunt omnemque securitatem mihi, quo animo DEUS novit, appromittunt. Quanquam postea constitit, non solùm isthic in necem nostram conspiratum fuisse, quin et duos ex Appurguanis commissa strage Agadnensi, eodem illico advolasse ad eam sollicitandam. Rursum die insequenti alios sex ad hoc, sex ad rebellionis propagandae negotium supervenisse. Utut erat cum Patre mihi manendum duxi sarcinulisque afferri jussis Fiscali me praestolanti renuntio, me inde abire non posse; necessarium enim esse P. Ioanni, senio jam confecto et ex casu Agadnensi plurimùm afflicto assistere, certò certius, si ipsum desererem ex tristitia morituro; quae rationes apud illos sunt plurimi ponderis; etsi omnino sibi satisfieri illis Fiscalis non permiserit, quin iterum iterumque ille ac alii Principales, ut cùm illis redirem ad meam Residentiam, me importunarent. Verùm satiùs duxi in tanta rerum confusione in societate

unius Nostri, quàm sua ipsorum vivere. Adsunt interim tres Indi ex pago Sinahania Agadnam missi ad me et P. Ioannem, ut dicebant, eòdem deducendos. Verùm quia Gubernatorem et Patres mortuos inaudieramus, neque literas ullas suae legationis testes afferrent, imò de rebellione suspecti essent, ipsis minimè fidendum rati, nocte illa in dicta Residentia ab Indis undique obsessi remansimus.

Altero die adfuit ipse Sinahaniensium Principalis, D. Ignatius Inete cum aliquot suis et literis à P. Viceprovinciali transmissis, quibus de praesenti Agadnae statu, meliori longè ac primus tulerat rumor, informabamur, et ut cum dicto Ynete Agadnam quantocyus nos conferremus, nihil metuentes jubebamur. Abitum ergo freudentibus necquicquam nonnullis Pagensium maturamus ac salvi demum et incolumes Agadnam deducti, in fortalicium, quò reliqui Patrum etiam se contulerant, nos recipimus. Ubi vitam etiamnum in decimum usque mensem trahimus in miserabilissimis militum casis, habitatione sanè incommoda et permolesta, et porro tracturi, siquidem domus alia nobis est nulla; verùm omnia haec suavia nobis et sapida redduntur amore illius Domini, qui ubi caput reclinaret, non habebat.

Multumque ex illo respiravimus die, qui erat 23. Novembris, quo ex insula Saypan subsidio nobis venit cum sua gente supremus vigiliorum Praefectus, D. Iosephus de Quiroga et Losada et individus ipsius comes in expeditionibus suis, P. Mathias Cuculinus. Tunc siquidem obsidio, quò Indi in quartum mensem nos premebant ac diu noctuque inconditis suis clamoribus et lapidum fundis injectorum nimbo classicum seu canebant seu obstrepebant, soluta est; ipsique factis aliquibus à D. Iosepho per insulam velitationibus, exustisque nocentiorum domibus ad abstrusiora insulae se recipere sunt coacti; verùm et inde captis caesisque nonnullis eorum, semel iterumque pulsati complures ipsorum, insulâ hac relictâ, ad alias fugâ sunt elapsi; ita ut modò quatuor duntaxat pagellos, ex quibus tamen multi desiderantur fugitivi, amicos nobis numeremus. Causa tam universalis fugae fuit Philipinus quidam, qui cum aliis quatuor ejusdem farinae nebulonibus noctu ex Praesidio fugâ elapsus illis persuasit fore, ut si insulam ipsi ad tempus saltem desererent, et nos, utpote gente quam doctrinem destituti, illam deserturos, cumque navi in Philipinas abituros, quo medio Hispanis sese facillimè expedirent nobisque digressis possent ex fuga ad sua reverti. At falluntur, nisi enim Superiorum jussu evocemur quantumvis mille transeant naves, pedem nunquam hinc efferemus, imo confiamur in DEO demum fore, ut ipsi necessitate, quam rerum comestibilium patiuntur plurimam, et exorta inde fame compulsi, huc redeant complures. Et licèt destinati in sententia sua persistent, [106r] impetratis novis ex nave copiis quaesitum illos ibimus, et ad reditum compellemus. Faxit DEUS mentem sanam induant infelices apostatae!

24. Martii anni hujus [16]85 ferebatur in conspectum insulae hujatis navis quaedam, et sequenti die pone portum S. Dionysii seu Umatag⁴⁹⁷ anchoras jecit. Erat bellica minor, 26 tormentis bellicis ac viris 70 circiter instructa. Putabamus subsidiariam nostram esse ex insulis Philippinis, verùm missis nonnullis militibus, qui propiùs eam recognoscerent, retulerunt gentem quidem Europaeam videri, verùm linguae incognitae. Quare Gubernator literas quadruplici idiomate exaratas, puta Latino, Hispanico, Gallico, Belgico ad eas misit, requirendo, quod genus, unde domo. Resposuit Capitaneus se Gallos esse ac inde ex Gallia duobus abhinc annis solvisse cum quatuor aliis navibus, quae seu alio seu aliis rhombis novas insulas investigatum abiissent, quin ipse sciret quorsum; se Iaponiae petendae causa huc delatum, rogare sibi aliquam commeatus lignorum et aquae provisionem faciendi veniam permitti. Permissum est illi, quod rogabat, datique à Gubernatore nostro nonnulli porci, aliquot oryzae et tritici Turcici sacci; contra[?] cui ille vicissim quatuor pulveris pyrii vascula et sclopeta aliquot, quas flintas vocant, in gratiarum actionem remisit, ac demum lustrata navi, si vitii aliquid fortè contraxisset, et perpurgata, 11. Aprilis Septentrionem versus movit.

Volebant Indi portui vicini gentem istam, censendo eam nobis inimicam, delatis muneribus sibi confoederare armaque illorum suis juncta contra nos convertere. Iamque legati

illorum cum gallinis et quibusdam terrae fructibus Capitaneum ex navi in terram egressum convenerant; quos ille in navi se tantisper expectare jussit illico venturum et donaria illa sua ipsis soluturum. Navim quatuor illorum adeunt secutusque mox Capitaneus eos vinciri jubet, dicens se eos Agadnam ad Gubernatorem missurum. Illi malè sibi consci, nescio quo modo solvendi sui oportunitatem nacti, tres in mare abeunt praecipites, mortem verò praepropere secutam non evadunt, nam vix delapsos arreptis sclopetis Galli trajiciunt. Moxque alios in terra cum armis conspicati insidiasque rati etiam invadunt et persequuntur, unumque Indorum quattuor glandibus trajiciunt. Quo facto dilapsi Indi nunquam amplius ad componenda rediere foedera. Quartus in navi residuus viso malo sociorum successu ibidem permansit, quem deinde Galli, eo priùs in portu ad sua negotia usi, cùm abitum pararent, liberum dimisère. Ita omnibus modis ac mediis boni isti filii nostri caedem nostram et exterminium moliuntur. DEUS ipsis perdonet eosque meliora sapere faciat!

Rogo, Reverentia Vestra^a Sanctissimis Sacrificiis suis id ipsis, nobis verò patientiam et constans animi robur in tantis rerum revolutionibus pernecessarium à bono DEO impetrare dignetur.

Ex fortalicio S. Ignatii, Agadnae a[nno] 1685, 16. Maji.

Reverentiae Vestrae
Servus in Christo,
Ioannes Tilpe

[106v]

R^{do} Patri in Christo

P. Matthiae Tanner Societatis JESU

TIL V

Novinky z Mariánských ostrovů, další povstání Chamorrů

Je stále naživu, Bůh mu pomáhá, ale ďábel zuří. V připojené relaci [je součástí dopisu, viz níže] popíše všechny pohromy zdejších misí. Nyní vylíčí tři tajfuny, které přešly přes ostrovy.

Dva zasáhly Guam, jeden Saipan, všechny tři Rotu. První uděřil 14. srpna 1702 na Guam; důsledkem byly škody na úrodě a následný hladomor. Druhý (13. listopadu 1702) pobořil jezuitský dům a kostel v Agadně. Třetí (1. února 1703) poškodil domy a stromy na Saipanu. Na Rotě, zasažené všemi, byly škody malé.

O Indiánovi jménem Carolus Aguhi. Ten nejdřív s horlivou zbožností udal jiného Indiána, který si domů přivedl konkubínu. Později zachránil z moře chlapce, který si hrál nedaleko břehu na loďce, byl mořským proudem odnesen na moře a neměl dost sil na to, aby se dokázal vrátit; Aguhi, který náhodou nedaleko rybařil, ho spatřil a zachránil.

Při bouři je velmi namáhavé plout po moři. Z jezuitů zemřel Belgičan Leroux; po bohoslužbě ho náhle „ovanul špatný vánek“ a protože kromě dvou malých chlapců nebylo nikoho, kdo by mu pomohl, během půl hodiny „přestal žít“.

Z toho je vidět, jak moc potřebují modlitby, o něž prosí.

[Příloha:]

„Pokus o novou vzpouru na Mariánských ostrovech, s Boží pomocí šťastně zažehnaný.“

Myšlenky na povstání přišly od tří starců, „uvyklých starému a nenávidících nové“. Myšlenky rebelů na povstání je uvrhovaly do smrtelné nemoci, jeden však přece jen rozšířil myšlenku na rebelii (Indiáni prý už nechtějí být poddanými cizinců). Dva náčelníci Indiánů podporují povstání a začnou plánovat jeho cíle.

Příznivé okolnosti pro povstalece. Vojáci, gubernador i jezuité jsou zaneprázdnění. Vojenskou plachetnici odnesl vítr. Další loď Španělů plánují vzbouření Indiáni ukrást a spoléhají dále na využití zásobovacích lodí ze Saipanu a Roty.

^a Reverentia Vestra || *corr.* PZ; RR.^{am} Tilpe

Jeden z Indiánů (nechce být jmenován) věc prozradí viceprovinciálovi jezuitů. Ten varuje jezuity na Saipanu, na Rotě a v Agadně, kde je prostřednictvím indiánského předáka věrného Španělům varován gubernador. Ten zajistí indiánská plavidla na Guamu; rebelie potlačena již v zárodku. Loď vzbouřenců, která unikla, se vrátila (15. června 1702). Gubernador vypátral původ a viníky chystané vzpoury a potrestal je (začátek července). Jezuité v čase nebezpečí přivezení na Guam, později se vrátili do svých misíí. Celkové uklidnění situace na ostrovech.

[107r]

R[everen]de in Christo P[ate]r!
P[ax] C[hristi].

Vivimus et adhuc DEO favente; vivimus ringentibus licet filiis Belial⁴⁹⁸, à quibus, uti anno superiori insinuavi, ad necem, gladium et ignem destinabamur; nunc verò, qualiter tantis periculis defuncti simus, in adjecta relatione perscribo, secutasque deinde typhonum tempestates hinc annecto.

Tres fuerunt istae: et geminae quidem insulae Guahanensi, una Saypanensi perniciosae, omnes tres Rotensi (propitiae tamen) incubuerunt. Prima 14. Augusti Guahani domos, arbores et radicum sata concussit et laesit, unde fames et complurium mortes sunt secutae. Secunda 13. Novembris Agadniae aedes cum nostrate et templo solo allisit atque interim, dum hoc et illa restituuntur, P[at]ri^{bus} in puerorum Coll[egi]o^o, quod non concidit omnino, commorandum fuit. Tertia 1^a Februarii praesentis anni 1703 Saypani domos et arbores labefactavit. Rotam, in medio scilicet sitam, omnes tres attigerunt quidem absque damno tamen notabili; hinc contra Austrum S. Franc[isci] Xaverii, inde contra Aquilonem, qui typhonum ferocissimi sunt, S. Michaelis Archangeli Sacellis nos defendentibus.

Nec hinc solum S^{ti} Angelorum Principis favor stitit. Cùm enim 29. Septembris festum ejus in dicto Sacello totius insulae concursu celebraretur et unus aliquis matrimoniali fidei injurius concubinam in domum suam adduxisset, notatus ab alio fuit, cui Carolo Aguhi nomen, et, ut facinus quod aegerrime ferebat castigaretur, mihi delatus. Videtur S^{to} Archangelo placuisse zelus; hoc ipso enim Carolo Aguhi usus deinde est ad aliud nobis beneficium conferendum; quando scilicet typhonum periculis defuncti Missam in gratiarum actionem in dicto Sacello facturi eò concesseramus, unus puerorum meorum, qui domi remanserat, protrusâ parvula cymbâ quasi ludibundus littus radere cogitabat, verum aestu maris sensim sine sensu eò raptus, unde ob virium debilitatem ipsi redire impossibile et ob fluctuum collisionem perire certum fuit. Piscabatur seorsim in **[107v]** statione securiori Carolus Aguhi, protensisque casu in altum oculis videt cymbulam susque deque ferri, contentione igitur, qua potest, advolat et jam jam pereuntem liberat terraeque restituit. Haec scribo redux è dicto Sacello, postquam in illo S. Archangeli Apparitionem Sacro cantato complurium expiatione et Sacri epuli refectione celebravi, confisus fore, ut haec qualiaqualia in SS. Principem studia novo nobis favore pensentur.

Redeo ad anni tempestatem, ventosam cum primis, et mare frequentantibus si non periculosam, nihilominus perquam laboriosam, uti in itinere Saypanensi expertus sum eundo et redeundo. Verum, in eo quòd DEO et animabus agitur, nihil non proclive sit oportet, etiam mori, uti contigit R^{do} P. Basilio Leroux Gallobelgae, quatuor votorum Professo et ab anno 1679 Marianorum Missionario, vivo columbino prorsus et sine felle. Praedicaverat die Iovis S[anc]to^o sub vesperum, uti in Hispa[ni]a^a moris est, paroccianis suis passionem, idque tanto cum fervore et affectu, ut sudore et lacrymis totus immaduerit. Sic affectus finita concione cubiculum petit, verum in transitu malignâ afflatus aurâ, post horae dimidium vivere desiit, nemine qui laboranti suppetias ferret, quam uno alterove puerulo, qui ipsi ministrabant praesente. His expositi vivimus et maximè is, cui uni et soli una insula procuranda.

Videat igitur R.^a V.^a, quantum orationibus et precibus VV^{arum} RR^{arum} indigeamus, tanquam omnium destitutissimi, et quanta nobis necessitas indita sit illas et expetendi et implorandi. Uti supplex facio.

Sosae in insula Rota, die 8. Maji anni 1703.

R[everenti]^{ae} V[estri]^{ae}

Servus in Christo,

Ioannes Tilpe

[108r]

Nova in Marianis seditio intentata, sed favente DEO feliciter sedata.

Annus 1702 tantum non exitialis Missioni Marianae fuit: tria nempe Cerberi capita, tot scilicet inveterati malorum senes, antiquis assueti et nova exosi, ex Ganensibus nuper insulis, velut ex Orco ad Guahanensem reducti; at patriae seu libertatis seu brutalitatis amore ad easdem postliminio anhelantes et fugam cogitantes in illius exterminium conspiraverant. Et licet conceptum in animo vivus, mortiferum ut erat, praesenti numinis vindicta noxia capita lethali morbo illico corripuerit et vitâ etiam exturbârit; unus eorum antequam foedam exhalaret animam, pestem illam in alium sibi confidentem evomuit ad caeteros derivandam. Quam et admisit et promovit consimili tamen authoribus poenâ; nam quando virulentia medicaturis innotuit, in extremis etiam versabatur. Nihilominus quamdiu valuit, luem adeo extendit, ut Inaraxenses omnes illâ afflârint atque in eandem fugae sententiam inclinârint. Nec contenti jam se solos exterorum, ut ajebant, servituti subducere, sed et Ganensium reliquos, qui per alias Resid[enti]^{as} repartiti erant, secum abducendi modum et viam, quâ nunquam reducerentur, indagantes, conspiracy hactenus singularem, quippe unius duntaxat Resid[enti]^{ae} communem reliquis Guahanensium facere adlaborabant, duobus ad hoc usi caduceatoribus, qui sub id temporis pro contrahendis apud illos agebant nuptiis, Apin scilicet Tiguanensium Capitaneo et Agmata Tupunganensium Locumtenente. Hi igitur optatis potiti nuptiis et datis acceptisque muneribus ad pestem illam latiùs proferendam incitati, impigram adeo et sponderunt et navârunt operam, ut sub Maji finem plurius Guahanensium correpti jam corruptique praemittendam fugae templorum et Residentiarum incinerationem Patrum, militum fautorumque suorum necem in suis decreverint conciliabilis.

Vesperae hae Marianae sub primum navis adventantis nuntium, proximo scilicet mense Iunio, celebrandae erant ob temporis et circumstantiarum opportunitatem. Praeterque enim quod illud navigantibus atque ideo per mare fugituris sit faventissimum et suas cymbas expeditas tunc habere jubeantur ad excipienda, quae advehuntur, et terrae admovenda, est etiam ob navis propinquitatem et turbam et confusionis plurimum et armorum penè neglectus militibus, profecto ad navim D. Gubernatore, hinc inde dilapsis et distractis, quin et PP^{bus} variè vel evocatis vel occupatis. Quae omnia fugam, incendia, necem praemeditatis animos, facem viamque praebitura erant. Nec deerant alia incitamenta; celox enim, quam cum selecta manu D. Gubernator ad detegendas insulas Carolinas destinaverat, dum Agadniam ad armilustrium vocatur, adversi venti et marini fluxus violentiâ in transversum acta, rapta et amissa erat. Et illius, quae in amissae locum successerat, potiundae spem seditiosi conceperant, remigibus enim, utpote Indis, iisque juvenibus et lacertosis autores fuerant, ut navim adituri, quam primum altum tenerent, pauculos milites illorum praesides in mare deturbarent fugamque arriperent. Quin et Saypanensium et Rotensium cymbas, quae tunc temporis oryzae piscatûsque pensum Guahanum advehere solent, suppetias sibi sive dimicaturis sive fugituris, quasi ex conducto laturas autumabant.

His in conciliabulis suis ita discussis decretisque benignissimus DEUS et Missioni Marianae nunquam non faventissimus unius alicujus, qui resciri noluit, cor tetigit, utque R^{do} P^{ri} V[ic]eprov[incia]^{li} fugam intentatam patefaceret, efficaciter movit. Patefecit ergo et R[everenti]^a Sua D^{no} Governatori, quo praesentaneum malo adhiberetur remedium, extemplo aperuit; tum et PP^{bus} tam Guahanensibus quàm Saypanensi et Rotensi facientia ad rem praesentem monita, ac P^{ri} praesertim Didac[o†] Zarzosae Agathensium Ministro in mandatis dedit, ut Alphonsum Suon, supremum inte[r†] [108v] Indos vigiliarum Praefectum isthic degentem de fugae indicio et de vitae, in quo versabatur, periculo, seditionis enim in illum è medio tollendum conspiraverant, certiolem faceret. Fatalia nova vix inaudierat fidelissimus Alphonsus, quando actutum Agadniam advolat et D^m Governatorem, ut fugam meditantibus velut alas amputaturus cymbas omnes quam primum adimat, per omnia obsecrat et obtestatur, addens nōsse se suos suorumque genios et certò certius, nisi impediuntur, praeconcepta executuros. Idem videbatur probabaturque D^{no} Governatori. Iubet igitur omnes omnino Indorum cymbas partim Mesizum, quo cum praesidii parte navim expectaturus ibat, partim Agadniam, ubi alteram praesidii partem relinquebat, conveyi et applustribus mulctari, imò et Saypanensium et Rotensium cymbas, si quae adlaberentur, Mesizum ad se remitti.

Quo viso compertoque seditiosi detectos se, uti erant, rati, nè ad arma, quod volebant audaciores, procurrent, assiduâ D.ⁿⁱ Governatoris militumque vigilantia perculsi inhibebantur et rei eventum timidi tantum et suspensi praestolabantur. Hac suspensione usus D. Governor conjurationis totius telam et capita indagavit, iudicio demum et sententiae subjienda navi praeterlapsa. Aduit haec 15ta Iunii ipso Theophoriae Sacro die rebusque omnibus, quas nobis advehebat, pacificè extractis et in tuto collocatis sub Iulii initium indiciati capti convictique bini laqueo, plures remigio, centumque flagris sunt adjudicati. Missoque per insulam Guahanensem D^{no} Iosepho Quiroga Supremo Praesidii Vigiliarum Praefecto, gravamina à militibus facta inquiri iussa, resarcienda nimirum et praecavenda. Veniaque paenitenti indulta multitudini. Atque ita carcinoma hoc, si non radicitus evulsum, rescitum fuit.

Interim verò, qui nobis animi? Re detecta, cymbis sequestratis et seditiosis necem sibi ab exteris inferendam formidantibus haud securi in stationibus suis PP^{es} extra praesidium positi credebantur, jamque de revocandis Pagensi et Agathensi Agadniam, Umatacensi verò et Inaraxensi Mesizum agebatur, imò Petrus Inog, è fidelioribus unus ad PP^{es} Saypanensem et Rotensem Guahanum revehendos destinatus. Verum nè malum in pejus rueret et Indi ut mortalium timidissimi ita et suspiciosissimi in formidine sua PP^{um} evocatione confirmarentur, et ad ultimam desperationem et ex hac nasci solita mala adigerentur, rem totam Div[in]^{ae} Provid[enti]^{ae} P[at]resque in sua quemque statione permittere consultius iudicatum fuit. Et fuit omnino, nam PP^{um} praesentia mali refrænatu et boni in constantia conservati Saypanenses praesertim et Rotenses, quibus se etiam in conspiracy partem, perperam licet, vocatos esse, profuit ignorare, nè si hoc nōssent, turbarentur. Quare nè tam praedjudicialis rumor ad hos quoquo modo perferretur, nè uni quidem cymbarum ex his insulis Guahanum delatis, delatae autem erant plurimae, reditus est permissus, donec re penitus discussa culpâ vacui declararentur, in quo sesqui mense tardatum est. Nobis interim tot dierum intervallo omni literarum commercio privatis et horum, quae tempe[s†]tas illa, quam ortam quidem, sed non depulsam sciebamur aut peperisset aut paritura esset ignaris et solo DEO fretis illud duntaxat revolventibus: Si nobis clauduntur terrae, aperitur caelum. Donec adulto jam Iulio reduces[!] Nostrates cymbae nubilum omne discusserunt.

[109v]

R^{do} P. in Christo

P. Emanuelli de Boye Societatis JESU⁴⁹⁹

Pragae in Boëmia
Per Romam

WYDRA Franciscus (P.)

(15. října 1662, Žehušice – 9. leden 1740, Haynes v Maraňonských misiích)

ZMIŇOVÁN:

BRE II

ŽÁDOSTI:

13. leden 1683, Praha (ARSI, FG IX 756, f. 202)

6. říjen 1691, Praha (ibid., f. 328)

7. listopad 1691, Praha (ibid., f. 336)

28. leden 1693, Telč (ibid., f. 395)

DOPISY:

WYD I

16. listopad 1694, Sevilla (Španělsko), P[ater] Falck

Uložení: Opisy: MZA Brno, G 11 557/1A, f. 21r-v [*obojí text*]; MZA Brno, MZA Brno, G 11 557/6, f. 82r-v [*obojí text*].

Edice: - - -

Překlad: - - -

WYD I

Zprávy ze střední Evropy doručené do Seville

Čeští misionáři (**Sieghardt, Boryně, Arlet, Breuer**) dokončili v Seville třetí probaci.

Přeposílá zprávy z Evropy: Svatba bavorského kurfiřta s dcerou polského krále přesunuta do Belgie. Otevřeny česko-bavorské hranice pro přepravu obilí; čeští kupci ale chtějí pšenici prodávat spíše doma, neboť kurfiřt stanovil cenový limit. Smrt bývalého kandidáta SJ v Praze po nadměrné konzumaci alkoholu. Kriminální příběh s neobvyklou pointou: loupežný vrah vypátrán dle vlastního psíka, kterého zapomněl na místě činu.

[82r]

Pater Widra verò Hispali 16. Novembris [1694] ad Patrem Falck [scripsit]:

Seviliae incipiet Tertia Probatio solorum Missionariorum, qvi eandem in Provinciis suis necdum absolverunt. Hic erunt inter illos ex nostra Provincia: Pater Elias Sighardt, P. Franciscus Borinie, P. Stanislaus Arlet, P. Wenceslaus Braier, locus illis destinatus est in Domo Professa.

Subnecto quae M[agister] Felix Clatovia dedit ad me. Hymenaei applausus Electoris Bavari⁵⁰⁰ in Belgium translatus est; ibidem tota solennitas peragetur; aderunt huic solennitati ipsi Bavariae Primores. Interim Bavaria festiva ignes parat pro die eodem; qvi sponsam in Belgium deducit nomine Wachter Bavarus, aureo torqve à Rege Poloniae donatus est. Passus in Bavariam rursus aperti, ut liberè in Bavariam Boëmi frumentum possint invehere, intuitu Electoris et Protectoris Belgii id factum est, qvi pro solennitate sua nuptiali etiam è Bavaria necessaria dicitur congregare. Novum decretum Electoris, qvo singulis mandat Palatinis, nè quis ultra 3 florenos siliginem venumdet, aut praesumat [82v] intra Bavariae limites emere, absterret Boëmos Mercatores, qvi malunt in Patria ferè eodem pretio frumentum venumdare, qvàm eodem in Bavariam cum detrimento invehere; teloniis aggravatis damnum paterentur saepissimè.

Nuperrimè Pragae manè repertus est mortus Baro Fligl, Austriacus Iuris studiosus ad auream coronam commorans. Fuit in anno priore in Austria nostrae Societatis Candidatus, sed à parentibus ire ad nos prohibitus, ab iis Pragae ad jura missus est, ad omnem licentiam vitae et libertatis nummis bene instructus et ad vocationis stimulos excutiendos pessimè instructus. Fecit ille in hoc nutum parentum, et libertate insigniter usqve quodam vespere cum socio suo domi vini usti copiam tantam ebibit, ut ex primo somno non evigilaverit.

Horrendum est, quod accidit in vicinia nostra Comitum Schütz pago quopiam. Recentissimè venator quispiam opilionem nummosum noctu aggressus unà cum uxore et famulo violentà sustulit morte, reseratisqve cistis ferè quadringentos secum abstulit Rhenenses. Caniculus interea venatoris, an[!] frigore compulsus, aut DEI dispositione intra camerae recepit se parietes, inter quos delituit totà nocte. Manè famulus alter opilionis, nescio ubi noctu detentus, in caulam reversus notat fractà fenestrà januam et omnia patere cubiculumqve ingressus deprehendit omnes domesticos occisos crudelissimè. Invocatis itaqve paganis et facto clamore concurrunt omnes viciniore. Qvorum concursu caniculus in camera feriat Dominum odore ex vestigiis inqvirat ocysimè. Ignotum canem insecuti incolae loci ad semialterum milliare deducti, hospitium quoddam, ubi homicida venator assedit mensae, ingrediuntur. Caniculus in praesentia domini sui laetus caepit blandiri et more solito colludere. Observant haec omnia exploratores illi, qvi caniculum insecuti fuère reqve communicatà cum loci Capitaneo in subsidium convocant, plures, qvi tot scelerum reum captivent. Actutum diversorium stipatur satellitibus, nè aliqvâ fraude aut dolo evaderet. Ingriditur cauponam Capitaneus ficto novo ingressus praetextu. Caniculum adhuc venatori blandientem conspicatus petit eundem sibi dono dari à venatore. Annuit petitioni Capitanei

venator promptissimè. Tum Capitaneus, num ille caniculus esset proprius, sciscitatur. Venator ignarus adhuc omnium omnino jurat et perjurat esse proximum caniculum educatumque ab hoc, quod ille recensebat tempore. Hic Capitaneus indiciò habitò, certiore signò datò, in auxilium satellites convocat, qui venatorem omnibus vicibus aggressi denique ad confessionem veram adegère. Conjectus in vincula expectat sententiam fatalem.

Haec ille.

POZNÁMKY

¹ *Dulcorare* oslazovat.

² BNE III.

³ *Mater* hispanismus; šp. *madre* kromě základního významu „matka“ znamená „řečiště“, „koryto“, „kanál“.

⁴ Neumanův dopis Boruhradskému (NEU IV).

⁵ Ondřej Weincecl (1672-1694) byl mladý kandidát zámořských misí, který doprovázel Boryněho s Arletem na cestě z Čech do Španělska a zemřel v Seville. Blíže o něm viz Josef KOLÁČEK (KOLÁČEK, *TT*) který k tématu vyčerpал mnoho archivních pramenů. Z dopisu lze však vyčíst i fakta o cestě skupinky českých misionářů kolem Boryněho z Čech do Janova a z Janova do Sevilly.

⁶ 2. prosince 1695.

⁷ Portobelo, přístav na severní, atlantické straně panamské úžiny; asi 40 km východně od vstupu do dnešního Panamského průplavu.

⁸ Město Panama, dnes hlavní město stejnojmenného státu, leží naopak na jižní, tichomořské straně panamské šíje, která je v tomto místě široká asi 80 km.

⁹ Callao, město a přístav na pobřeží Tichého oceánu. Bezprostředně sousedí s peruánskou metropolí Limou, která historicky neležela přímo na pobřeží.

¹⁰ Ovidius, *Met.* I 292.

¹¹ Parafraze Horatia (Listy 2, 1, 199): *narrare asello surdo fabellam* – „vyprávět bajku hluchému oslu“, tj. dělat marnou práci, „házet hrách na stěnu“.

¹² Chagres (vysloveno Čágres, odtud Brandtův počestěný pravopis), jediná panamská řeka tekoucí do Atlantského oceánu.

¹³ *Crematum* něco páleného, snad pálenka.

¹⁴ *Garapatas* (hispanismus) klíšřata.

¹⁵ *Nigua* písečná blecha (*Dermatofylus penetrans*). Samice těchto parazitů pronikají pod nehty na rukou a nohou a postupně mohou způsobit hnisavé záněty po celém těle. Podrobně o nich píše Pavel Klein (KLE XXVII). Kamila ŠIMKOVÁ-BROULOVÁ vyslovila ve svém popularizujícím cestopise (*Samuel Fritz. České stopy na březích Amazonky*, s. 87) domněnku, že infekce v důsledku napadení písečnou blechou byla příčinou smrti Samuela Fritze.

¹⁶ Laurens de Graaf (1653-1704[?]), obávaný pirát, původem z nizozemského Dordrechtu. Lorencillo byla jeho španělská přezdívka.

¹⁷ Město Campeche na západním pobřeží poloostrova Yucatánu.

¹⁸ Mérida je vnitrozemské město v severní části Yucatánu.

¹⁹ Správně Darién; pralesní oblast na hranicích dnešní Panamy a Kolumbie. Piráti pravděpodobně využili vhodný tok řeky Chucunaque, Darién ani Dariel dnes není jméno žádné řeky v této oblasti.

²⁰ Isla de Margarita je největším ostrovem z Venezuelských Antil.

²¹ Ostrov Isla de Coiba u jihozápadního pobřeží Panamy.

²² *Granadil* mučenka, maracuja (*Passiflora edulis*). Její pojmenování (mučenka, passiflora) pochází z toho, že misionáři na této rostlině a jejím plodu ukazovali jednotlivé atributy Kristova ukřižování.

²³ *Flos Spiritus Sancti* je nám dobře známá červená vánoční hvězda (Pryšec překrásný, *Euphorbia pulcherrima*). Její bílé kvítky ve středu připomínají holubičku s roztaženými křídly, proto tento název.

²⁴ 24. června 1695.

²⁵ Dnes Latacunga (Ekvádor), město ležící asi 80 km jižně od Quita (vzdálenosti udávám vzdušnou čarou).

²⁶ Riobamba (Ekvádor), město leží 100 km jižně od Latacungy.

²⁷ Dnes Cuenca (Ekvádor), město leží dalších 140 km jižně od Riobamby.

²⁸ Loja (Ekvádor), město leží dalších 130 km jižně od Cuenky.

²⁹ Patrně osada Valladolid v Ekvádoru jižně od města Loja, asi 40 km vzdušné vzdálenosti od hranic s Peru.

³⁰ Jaen (Peru), městečko leží dalších 200 km jižně od ekvádorského města Loja, asi 650 km jižně od ekvádorské metropole Quita.

³¹ Dnešní Ambato (Ekvádor), město na cestě mezi Latacungou a Riobambou, asi 60 km jižně od Latacungy.

³² Dnešní řeka Pastaza, zmiňovaná též v listech Jindřicha Richtera jako dopravní cesta, užívaná při přepravě z města Quita do povodí Maraňonu.

³³ Samuel Fritz.

³⁴ *Majis*[!] kukuřice.

³⁵ Dnes brazilský přístav Belém.

³⁶ *Aedilis* architekt, stavitel.

³⁷ *Naagale*[!] – s vysokou pravděpodobností chybný přepis jména řeky Ucayali (popř. Ucayale). Z kontextu vyplývá, že jde právě o tuto řeku. Pokud jde o Brejerovo sdělení, že se vlévá do Maraňonu: dnes nese řeka

Amazonka své jméno od soutoku Maraňonu a Ucayali; v Brejerově a Fritzově době se Maraňonem rozuměl veletok v celé své délce.

³⁸ *Samuel Tritsch* [!] je zajisté Samuel Fritz.

³⁹ Mínen Indián Henricus, nikoli Jindřich Richter.

⁴⁰ Řeka Napo je mohutným levobřežním přítokem Amazonky. Pramení nedaleko Quita a vlévá se do Amazonky v severním Peru, asi 250 km po proudu od místa, kde amazonský veletok vzniká spojením Maraňonu a Ucayali.

⁴¹ *Adipe* (klas. *adeps.*) sádlo.

⁴² *Pege muger* [!] patrně zkomolenina španělského *pez mujer*, mořská panna.

⁴³ Správně Moyobamba, město v severním Peru na východním předhůří Kordiller.

⁴⁴ Řím.

⁴⁵ Sv. Ignác z Loyoly.

⁴⁶ Tyto události líčí ve svém dopise i Tilpe (TIL IV).

⁴⁷ Pobřežní město asi 40 km jihozápadně od Janova.

⁴⁸ San Remo, pobřežní město nedaleko francouzských hranic, asi 120 km jihozápadně od Janova.

⁴⁹ *Crucifer* krejcar.

⁵⁰ Barcelona.

⁵¹ Alicante.

⁵² Slova *cum schalamagis* překládá Zdeněk Kalista (*CvZK*¹, s. 76) „za zvuků šalmajů“.

⁵³ 3. srpna 1692.

⁵⁴ Tj. lidští paraziti, nejspíše blechy.

⁵⁵ *Coculatamus* čokoláda.

⁵⁶ Encyklopedie jezuitského polyhistora Athanasia Kirchera (1602-1680) *China monumentis qva Sacris qva Profanis nec non variis naturae et artis spectaculis, aliarumqve rerum memorabilium Argumentis illustrata*. Vyšla v Amsterdamu roku 1667.

⁵⁷ *Buen viaje!* (šp.) Šťastnou cestu!

⁵⁸ Dle Eymerova popisu lodivod mořský (*Naucrates ductor*).

⁵⁹ *Pargo* pražman obecný (*Pagrus pagrus*), zvaný dodnes španělsky *pargo*. Rybu zvanou *mergo* nedokážu určit.

⁶⁰ *Allorta* snad odvozeno ze špaň. *alerta* stav pohotovosti, bdělost.

⁶¹ EYM IV.

⁶² Tento „někdo“ bude Šimon Boruhradský, se kterým se zajisté Eymer v Mexiku sešel a od nějž se dozvěděl i následující informaci o smrti Jana Hallera na Mariánách (srv. KAM I, BOR II). Boruhradský vyjádřil stejnou myšlenku (tj. že bratři koadjutoři nemají jezdit do misii) o dva roky později v postskriptu svého dopisu (BOR III).

⁶³ Olomouckým biskupem v letech 1664-1695 byl Karel II. hrabě z Lichtenštejna-Kastelkornu, jehož zde má Eymer na mysli. Biskup byl podporovatelem SJ, roku 1670 založil jezuitskou kolej v Těšíně. Znáám je též založením Květné zahrady v Kroměříži.

⁶⁴ Puebla (de los Ángeles).

⁶⁵ Citlaltépetl (5636 m n.m., nejvyšší hora Mexika) leží 120 km západně od Veracruz. Popocatepetl (5452 m n.m.) leží asi 70 km severovýchodně od mexické metropole. Oba vulkány jezuité při cestě z Veracruz do Mexika míjeli.

⁶⁶ O událostech referuje sám Illing, viz ILL III a ILL IV.

⁶⁷ Nové a Staré město pražské.

⁶⁸ Z dochovaného dopisu Simona Boruhradského (BOR II).

⁶⁹ Šimon Boruhradský.

⁷⁰ Hostinského spis *Ophirini Apocalipsis, seu Status Americae, ficto nomine conscripta*, který není dosud nalezen.

⁷¹ Jan Kryštof Werdier (1649-1707) byl členem české provincie SJ; narodil se v korutanském Klagenfurtu, vystudoval lékařství na boloňské univerzitě a jako lékař vstoupil do řádu r. 1678 v Klatovech. Původně byl vyslán na Filipíny jako lékař (srv. KAM I), ale zůstal v Mexiku. Dle HAUSBERGERA (*Jesuiten aus Mitteleuropa*, s. 330) už v Mexiku ošetřoval světské pacienty a bral za to úplatu; za to sklídl kritickou odezvu a přestal vykonávat lékařskou praxi. Později patrně nedokázal dobře vycházet s Indiány. Rozšiřoval o nich zprávu, že jej chtějí při nejbližší příležitosti zabít. Vizitátor misii v roce 1695 o Werdierovi napsal: „*P. Verdier se mi nikdy nelíbil, a to kvůli nedostatku upřímnosti a pravdivosti, které si na něm každý všimne.*“

⁷² *Tuisare* tykat.

⁷³ *Tzoculata* čokoláda (nápoj).

⁷⁴ Přístav Aguada na východě ostrova Portoriko.

⁷⁵ Opět loď Nazarenus, která vezla Strobachovu skupinu a o které hovoří ve svých listech i Adam Gilg (GIL I) a Adam Kall (Kal II).

⁷⁶ Druhým z těchto „tří“ je Richter, totožnost třetího mi není jasná.

- ⁷⁷ Manuel Rodríguez, *El Marañon y Amazonas. Historia de los descubrimientos, entradas, y reduccion de naciones, trabajos malogrados de algunos conquistadores, y dichosos de otros, assi temporales, como espirituales en las dilatadas montañas y mayores rios de la America*. Madrid 1684.
- ⁷⁸ *Saino* (špaň.) pekari, americké divoké prase.
- ⁷⁹ Jiří Brandt (viz BDT I), Jiří Burger (1654-1720) a Ondřej Suppetius (viz SUP I). O jejich strastiplné cestě z Carthageny přes Portobelo do Panamy referuje Brandt (BDT I), další zmínky o jejich potížích během cesty kvůli lakomému prokurátovovi najdeme u Richtera (RICH I). Cesta těchto chilských misionářů se nakonec protáhla hlavně kvůli pirátům v Pacifiku.
- ⁸⁰ 7. září 1684.
- ⁸¹ 15. srpna 1684.
- ⁸² Jindřich Richter.
- ⁸³ *Mare Zur* Tichý oceán.
- ⁸⁴ Ostrov Puna se nachází ve východním Ekvádoru, uprostřed zálivu Golfo de Guayaquil, asi 300 km jihovýchodně od Quita. Leží na 3. jižní rovnoběžce.
- ⁸⁵ Jindřich Richter.
- ⁸⁶ *Trauttenau* (něm.) Trutnov, rodiště Fritzovo.
- ⁸⁷ *Trauttnovia* (lat.) Trutnov.
- ⁸⁸ Mompos, městečko na řece Magdaleně, vzdušnou čarou asi 180 km jihovýchodně od Cartageny.
- ⁸⁹ Honda, město ležící na řece Magdaleně v místě, kde vytéká z Kordiller.
- ⁹⁰ Historii těchto jezuitských mučedníků vskutku líčí podrobněji Richter (RICH IV). V pražském NA se také dochovala samostatná relace o jejich smrti (NA Praha, JS III 419/3, fol. 126-127).
- ⁹¹ La Plata, městečko 80 km východně od kolumbijského města Popayánu.
- ⁹² Popayán, dnešní velkoměsto v jižní Kolumbii.
- ⁹³ Pasto, dnešní velkoměsto v jižní Kolumbii, asi 80 km vzdušné vzdálenosti od hranice s Ecuadorem.
- ⁹⁴ Ibarra, město dnes leží v severním Ecuadoru, asi v půli vzdálenosti mezi Quitem a kolumbijskou hranicí.
- ⁹⁵ Quito, dnes ecuadorská metropole.
- ⁹⁶ 15. srpna 1685.
- ⁹⁷ Tj. (Villa de) Ibarra.
- ⁹⁸ Řeka Guadalquivir.
- ⁹⁹ Ostrov Gran Canaria.
- ¹⁰⁰ *Patache* je menší, lehká a rychlá dvoustěžňová plachetnice.
- ¹⁰¹ *Caniculares*, „psí dny“ je označení pro nejteplejší letní dny (nazváno dle souhvězdí Velkého psa, které se poprvé objevuje na ranní obloze).
- ¹⁰² Záznamy se v tomto opise Gilgova listu nedochovaly.
- ¹⁰³ 31. července 1687.
- ¹⁰⁴ 26. července 1687.
- ¹⁰⁵ Gilgova popisu velmi dobře odpovídá žahavec Měchýřovka portugalská (*Physalia physalis*).
- ¹⁰⁶ Názvu by odpovídala Anguilla, souostroví v severním ohbí Malých Antil.
- ¹⁰⁷ Aguada je město na severozápadním pobřeží Portorika, 130 km plavby za San Juanem, kde bylo pravidelné zásobovací kotviště indické flotily.
- ¹⁰⁸ Vilém Illing.
- ¹⁰⁹ Mapa se u opisu tohoto listu nedochovala.
- ¹¹⁰ Jamajka.
- ¹¹¹ *Dibarones* žraloci.
- ¹¹² Lodivod mořský (*Naucrates ductor*).
- ¹¹³ Pinos je větší kubánský ostrov, ležící asi 80 km jižně od západní části ostrova Kuby.
- ¹¹⁴ Cabo San Antonio (mys sv. Antonína) je nejzápadnější výspa Kuby.
- ¹¹⁵ Poloostrov Yucatán.
- ¹¹⁶ Tímto názvem námořníci označovali mělké moře kolem Yucatánu.
- ¹¹⁷ Eliášův oheň.
- ¹¹⁸ 14. září 1687.
- ¹¹⁹ *Nazareno* je stejná loď, která vezla první výpravu českých misionářů kolem Strobacha a najela s nimi na mělčinu u Cádiz. O jejich problémech při přistávacím manévru ve Veracruzu píše také Kall (KAL II).
- ¹²⁰ Dnes mexické město Jalapa Enriquez, zhruba 100 km severozápadně od Veracruzu.
- ¹²¹ Podle smyslu jde o severozápad, jak ukazuje i německá poznámka po straně (*Nordwest*). V dnešní psané španělštině by *noreste* znamenalo severovýchod, zatímco severozápad se píše *noroeste*.
- ¹²² Vilém Illing.
- ¹²³ Patrně GIL I.
- ¹²⁴ Odkaz na dochovanou mapu, viz úvodní přehled Gilgových dopisů, GIL II.

¹²⁵ Missio Brigensis, jezuitská misie kolem města Břehu v Dolním Slezsku (dnes polské město Brzeg v opolském vojvodství).

¹²⁶ Dva bohaté biblické přístavy, dnes města v Libanonu. Sr. Matouš 11, 20-22 (ekumenický překlad): *Tehdy počal [Ježíš] kárat města, ve kterých se stalo nejvíc jeho mocných skutků, že nečinila pokání: „Běda ti, Chorazin, běda ti, Betsaido! Kdyby se byly v Týru a Sidónu daly takové mocné skutky jako u vás, dávno by byli oblékli žíněný šat, sypali se popelem a činili pokání. Ale pravím vám: Týru a Sidónu bude lehčeji v den soudu nežli vám...“*

¹²⁷ Mapa, jak je uvedeno v záhlaví, dochována (snad v originále?), v Brně. Je doplněna Gilgovou kresbou Indiánů a kaktusu s ovocným plodem, o kterém mluví dále.

¹²⁸ Californie byla ješ v Gilgově době pokládána za ostrov.

¹²⁹ *Majzium* kukuřice.

¹³⁰ Bahia neboli Cidade de São Salvador da Bahia de Todos os Santos, tehdejší hlavní město Brazílie, založené r. 1549, dnešní Salvador.

¹³¹ Německý Kolín nad Rýnem.

¹³² Filip IV. (1605-1665), španělský král (od 1621) a portugalský král (1621-1640).

¹³³ Jan IV. (z Bragansy), portugalský král v l. 1640-1656.

¹³⁴ Petr II. portugalský král v l. 1683-1705.

¹³⁵ Jacinto de Magistris (1605-1668) byl r. 1663 jmenován vizitátorem, aby prošetřil dluhy provincie brazilské vůči provincii portugalské a japonské; brazilští jezuité svévolně odmítli jeho vizitaci uznat s odvoláním na zákon, který vylučoval účast cizinců ve vedoucích postech (tzv. Jacintada); blíže o události pojednal LEITE VII, s. 33nn; VIII, s. 335-336.

¹³⁶ *Uranophilus caelestis peregrinus sive mentis uranicae per mundum sidereum peregrinantis extases*. Gandavi 1685.

¹³⁷ Leiteho seznam dochovaných Stanselových děl tento spis neuvádí (srv. LEITE VIII, s. 208-212). Zdá se, že dílo skutečně shořelo při požáru Lisabonu, jak v následujících větách dodává sám Gintzel.

¹³⁸ Tj. profesního domu v Praze na Malé Straně.

¹³⁹ Zřejmě *pau brasil*, čes. doslova „řeřavé dřevo“ zvané tak podle červenavé barvy. Jde o dřevo stromu *Caesalpinia echinata* (čes. sapan ježatý), které bylo natolik typickým exportním artiklem, že se od něj dle některých teorií odvodil dnešní název země – Brazílie.

¹⁴⁰ Joannes de Britto (jezuitský misionář) byl v Indii zabit 4. února 1693.

¹⁴¹ Dnes Madras v Indii.

¹⁴² Misionář Albert Bukovský, jehož dopisy jsou součástí této edice; je rovněž adresátem jednoho z Gintzelových dopisů (GIN III).

¹⁴³ Domingos Ramos (1653-1728) skutečně do Říma odplul; srv. LEITE IX, s. 66.

¹⁴⁴ Bukovský ve skutečnosti odešel do misíí Nové Granady (španělského místokrálovství na severu Jižní Ameriky).

¹⁴⁵ 13. července 1694.

¹⁴⁶ Sv. Jeroným, *De viris illustribus*, kap. 16.

¹⁴⁷ Žalm 2, 9.

¹⁴⁸ Epištola sv. Pavla k Filipenským, 3, 19.

¹⁴⁹ *Bicho* pravděpodobně totéž jako *mal da bicha*, tedy žlutá zimnice.

¹⁵⁰ João de Barros (1639-1691), misionář kmene Quiririů poblíž řeky Sv. Františka.

¹⁵¹ Pernambuco je území na sever od řeky Sv. Františka, dnes jeden ze spolkových států Brazílie.

¹⁵² *Scoria* struska, škvára (sedlina vznikající tavením kovu).

¹⁵³ Papež.

¹⁵⁴ Thyrsus Gonzáles byl vskutku dne 6. července 1687 zvolen řádovým generálem SJ.

¹⁵⁵ Předchozím generálem SJ byl v letech 1682-1686 Carolus de Noyelle.

¹⁵⁶ Lorenzillo, známý a obávaný pirát Karibské a Tichomořské oblasti. Blíže o něm viz BDT I

¹⁵⁷ *Schokolata* čokoláda (nápoj).

¹⁵⁸ 13. června 1687.

¹⁵⁹ Řeka Guadalquivir.

¹⁶⁰ Tj. z peněz určených pro zámořské misie.

¹⁶¹ Zde jako jinde, *P[ater] N[oster]* = jezuitský generál, generální představený v Římě.

¹⁶² *Volador* (špaň.) letec, letoun. Tato létající ryбка se i česky jmenuje letoun. Záměna souhlásek *b* a *v* je i v mluvené španělské řeči dodnes obvyklá.

¹⁶³ Buď se jedná o *lapsus calami* a správně mělo být *parvus* [?]; nebo lze slovo pokládat za hispanismus s významem tmavý (špaň. i port. *pardo* tmavošedý, hnědý).

¹⁶⁴ *Atuna* tuňák.

¹⁶⁵ Joannes Neuman, bratr Josefa Neumana, jehož listy jsou v této edici zahrnuty.

- ¹⁶⁶ *Incidit in Scyllam, qui vult vitare Charybdim* (Gualterus ab Insulis, *Alexandreis* 5, 301) – „kdo se chce vyhnout Charybdě, připadá na Skyllu“ ve smyslu českého přísloví „z bláta do louže“.
- ¹⁶⁷ Banco de Ortiz je rozsáhlá mělčina (méně než 5,5m hloubky), nacházející se asi 80 jihovýchodně od uruguayského pobřeží Río de la Plata.
- ¹⁶⁸ Buenos Aires, dnešní metropole Argentiny.
- ¹⁶⁹ 2. června 1691.
- ¹⁷⁰ *Malabosoc*, správně *Malabohoc*, je dnešní městečko Maribojoc (cca 18 000 obyvatel) na západním pobřeží ostrova Bohol ve Středních Visajských ostrovech na Filipínách.
- ¹⁷¹ Osek nedaleko Teplíc v severních Čechách. Johnův bratr byl řeholníkem zdejšího cisterciáckého kláštera.
- ¹⁷² Luk. 9, 62: „*Kdo položí ruku na pluh a ohlíží se zpět, není způsobilý pro království Boží*“ (ekum. překlad).
- ¹⁷³ Ostrov Negros leží v západní části Centrálních Visajských ostrovů ve středních Filipínách. Východnější Bohol má proti němu zhruba čtvrtinovou rozlohu. Ve Státní vědecké knihovně Olomouc (sign. M V 51.797) je uložen výtisk mapy Filipín z roku 1744 (vznikl pouhé tři roky po napsání Johnova dopisu). Mapu zhotovil jezuita Pedro Murillo Velarde (1696-1753). Nedávno její existenci připomenul Oldřich KAŠPAR, *Unikátní mapa Filipín...*
- ¹⁷⁴ Dnešní Ilog na východním pobřeží ostrova Negros.
- ¹⁷⁵ Menší ostrov Jolo jihovýchodně od ostrova Mindanao.
- ¹⁷⁶ Mariánské Radčice nedaleko Litvínova.
- ¹⁷⁷ Krupka u Teplíc.
- ¹⁷⁸ *Tereaca* – snad míněna *theriaca* neboli „dryák“, tj. lék proti uštknutí hadů, jedovatých zvířat, protijed vůbec.
- ¹⁷⁹ Šimon Boruhradský.
- ¹⁸⁰ Tj. *Spiritus Sancti Collegii*, koleje sv. Ducha v Pueble.
- ¹⁸¹ V dnešní době se jako přirozenější vysvětlení jeví posmrtné odkrvení.
- ¹⁸² Jiří K. KROUPA (*Obraz Mexika...*, s. 64) lokalizuje tato místa jako Ormoc („Ogmuc“) a Baybay („Weibay“) na ostrově Leyte.
- ¹⁸³ Innsbruck.
- ¹⁸⁴ Snad hora Kleť (1083 m n. m.) v sousedství Českého Krumlova, kde měli jezuité kolej.
- ¹⁸⁵ Řeka Adige (něm. Etsch) v severní Itálii.
- ¹⁸⁶ Lago di Garda, největší italské jezero jižně od Tridentu.
- ¹⁸⁷ Salò, město na západním břehu jezera Lago di Garda.
- ¹⁸⁸ Neděle 1. května 1678.
- ¹⁸⁹ Brixen.
- ¹⁹⁰ Snad Cremona?
- ¹⁹¹ Kladský, tj. ve městě Kladsku.
- ¹⁹² Buckingham v Anglii.
- ¹⁹³ Alicante.
- ¹⁹⁴ *Carthagena* je na tomto místě španělská Cartagena, pobřežní město asi 100 km jižně od Alicante, v jihovýchodním Španělsku. Americká Cartagena (v dnešní Kolumbii) byl hlavní přístav španělské flotily pro místokrálovství Nové Granady.
- ¹⁹⁵ 15. května 1678. V textu stojí 13.; avšak v roce 1678 vycházela 5. neděle po velikonocích, kdy se průvod konal (jak bude patrné z dalšího), na 15. květen.
- ¹⁹⁶ Bílá neděle v roce 1678 vycházela na 17. duben.
- ¹⁹⁷ Tj. na 15. květen 1678.
- ¹⁹⁸ Buckingham.
- ¹⁹⁹ Janovským dóžetem v letech 1677-1679 byl Gianettino Odone.
- ²⁰⁰ Soupis církevních řádů v Janově vyhotovil Matěj Cuculinus (CUC I).
- ²⁰¹ Nápoj čokoláda.
- ²⁰² Španělské město Orense, ležící nedaleko severní hranice Portugalska.
- ²⁰³ Snad Melilla, španělské pobřežní město v Africe (jedno ze dvou afrických měst, které náleží Španělsku dodnes).
- ²⁰⁴ To je docela dobře možné. Evropané včetně misionářů přivlekli na Mariány choroby, na které nebyl imunitní systém Chamorrů připraven. Augustinus Strobach (STR RelMar) nevěří, na rozdíl od Václava Breyera (BRE II) tomu, že Indiáni umírají kvůli kontaktu s Evropany; dle Strobacha si uženou nemoc tím, jak celý den plují na loďkách a pokřikují.
- ²⁰⁵ Luis (lat. Ludovicus) de Medina. Píše o něm Augustin Strobach (STR IX, STR RelMar) a Jan Tilpe (TIL II, TIL III).
- ²⁰⁶ Šimon Boruhradský.

- ²⁰⁷ O lodi jménem Alexander M. mluví také Augustin Strobach v listě STR VII (f. 54) z Cádiz: *Abibit unà nobiscum P. Procutaror noster Philippinarum eadem navi, qvā nuper ex nostra Alexandri M. in portum devecti sumus.*
- ²⁰⁸ Se(se) girare *otáčet se.*
- ²⁰⁹ Monaco.
- ²¹⁰ Piemont.
- ²¹¹ 18. června 1678.
- ²¹² Ostrov Menorca.
- ²¹³ Ostrov Mallorca.
- ²¹⁴ Ostrovy Ibiza a Formentera.
- ²¹⁵ Město Orihuela leží asi 50 km jihozápadně od Alicante.
- ²¹⁶ Město Murcia se nachází dalších 20 km jihozápadně od Orihuely.
- ²¹⁷ Žádné přiložené schéma u tohoto opisu dochováno není.
- ²¹⁸ 30. června 1678.
- ²¹⁹ Mariánské ostrovy.
- ²²⁰ 1. června 1679.
- ²²¹ Exodus 15, 20.
- ²²² *Scirrhus* cop.
- ²²³ O který dopis se jedná, není z rukopisu jasné. V rukopise následuje špatně čitelný Kleinův dopis, starý více než 16 měsíců (KLE III); o něj jistě nejde.
- ²²⁴ KLE X.
- ²²⁵ Regensburg.
- ²²⁶ Není u dopisu dochován.
- ²²⁷ Modlitba z Breviáře za ty, kteří se vydávají na cestu.
- ²²⁸ Tomás de la Cerda, marqués de la Laguna byl místokrálem Mexika v letech 1680-1686.
- ²²⁹ Srv. TIL I.
- ²³⁰ Okolnosti přijetí na palubu podrobně líčí Augustinus Strobach, STR XXIV.
- ²³¹ Matouš 8, 20, v ekumenickém překladu: *Ale Ježíš mu odpověděl: „Lišky mají doupata a ptáci hnízda, ale Syn člověka nemá, kde by hlavu složil.“*
- ²³² KLE XVII.
- ²³³ Valladolid.
- ²³⁴ *Carena* šp. lodní dno, spodek lodního kýlu.
- ²³⁵ Potosí je město na jihu Bolívie a zároveň jedno z nejvýše položených měst na světě (4060 m n.m.). V době jezuitských misí patřilo k největším a nejbohatším městům na světě a bylo proslulé stříbrnými doly.
- ²³⁶ „*Buďto svět se řítí v trosky, anebo umírá Bůh!*“ (překlad: Jakub DEML, *Zapomenuté světlo*). Výrok z latinského breviáře připisovaný Dionýsiovi Arepagitovi, který spatřil zatmění slunce během Kristova ukřižování. V pseudodionýsiovském díle se tento výrok ovšem nenachází.
- ²³⁷ Bujalance, městečko asi 30 km východně od Córdoby.
- ²³⁸ Écija, město asi 40 km jihozápadně od Córdoby.
- ²³⁹ Španělské město Valencia.
- ²⁴⁰ *Transbaeticanus* za řekou Guadalquivirem (*Baetis*).
- ²⁴¹ Pobřežní město asi 35 km severozápadně od Cádiz.
- ²⁴² Město asi 30 km jihovýchodně od Sevilly.
- ²⁴³ Lora del Río, město asi 50 km severovýchodně od Sevilly.
- ²⁴⁴ Město asi 40 km severně od Malagy.
- ²⁴⁵ Město asi 80 km východně od Sevilly.
- ²⁴⁶ Viz pozn. 236.
- ²⁴⁷ Viz pozn. 235.
- ²⁴⁸ Alcalá la Real, město asi 40 km severozápadně od Granady.
- ²⁴⁹ Lucena, město 50 km východojihovýchodně od Córdoby.
- ²⁵⁰ Castro del Río, město 30 km jihovýchodně od Córdoby.
- ²⁵¹ Baena, město asi 45 km jihovýchodně od Córdoby.
- ²⁵² Patrně Sanlúcar la Mayor, asi 20 km západně od Sevilly.
- ²⁵³ *Exorizare*, tj. *exorcizare* zažehnavat.
- ²⁵⁴ 24. února 1681.
- ²⁵⁵ Lanzarote, nejsevernější velký ostrov Kanárských ostrovů.
- ²⁵⁶ Ostrov Gran Canaria.
- ²⁵⁷ Ostrov Tenerife.
- ²⁵⁸ Nejvyšší horou ostrova Tenerife i celých Kanárských ostrovů je Pico de Teide, o níž píše i Jan Tilpe (TIL I).

- ²⁵⁹ Ostrov Gomera západně od Tenerife.
- ²⁶⁰ Ostrov Hierro na jihozápadně Kanárských ostrovů.
- ²⁶¹ Portobelo, španělský přístav a dopravní uzel na severu panamské šíje.
- ²⁶² Ostrov Vieques východně od Portorika.
- ²⁶³ Dnešní přístav Aguadilla na západních březích Portorika.
- ²⁶⁴ Ostrůvek Desecheo, asi 20 km západně od Portorika.
- ²⁶⁵ Ostrov Mona mezi ostrovy Portorikem a Hispaniolou.
- ²⁶⁶ Ostrůvek Monito severně od ostrova Mona.
- ²⁶⁷ Ostrov Saona pod jihovýchodním výběžkem Hispanioly.
- ²⁶⁸ Ostrov Beata pod nejjižnějším výběžkem Hispanioly.
- ²⁶⁹ Los Frailes jsou kamenné útesy západně od předchozího ostrova Beata.
- ²⁷⁰ Ostrov Navassa leží poblíž jihozápadního výběžku Hispanioly.
- ²⁷¹ Buď ostrov Little Cayman, nebo třetí, nejvýchodnější ostrov Kajmanského souostroví, Cayman Brac.
- ²⁷² Cabo Corrientes, mys na jihozápadě ostrova Kuby.
- ²⁷³ Alacranes je souostroví malých korálových ostrovů na sever od Yucatánu.
- ²⁷⁴ Patrně Isla Arena asi 90 km severně od města Campeche na západním pobřeží Yucatánu.
- ²⁷⁵ Ostrůvek Lobos leží asi 200 km severozápadně od Veracruz.
- ²⁷⁶ Řeka Tuxpan.
- ²⁷⁷ *Pargus* pražman (ryba).
- ²⁷⁸ Tj. *tiburo*, žralok.
- ²⁷⁹ 3. května 1681.
- ²⁸⁰ Mariveles je město na jižním výběžku poloostrova Bataan, který tvoří severní část vstupu do Manilského zálivu.
- ²⁸¹ Město Cavite leží v Manilském zálivu asi 35 km jižně od Manily.
- ²⁸² Úžina San Bernardino, leží mezi filipínskými ostrovy Luzon (na severu) a Samar (na jihu).
- ²⁸³ Vilém Illing (ILL I) skutečně píše o věcech, které s sebou veze pro Kleina.
- ²⁸⁴ Andreas Tacquet (1612-1660) byl vlámský jezuita, profesor matematiky v Antverpách a Lovani. Publikoval řadu matematických děl, mezi nimi rovněž populární učebnice matematiky, které má Klein patrně na mysli.
- ²⁸⁵ Jednalo se o léčivé kameny, o nichž se předpokládalo, že mají schopnost vytáhnout či vysát z těla jed či infekci, pokud se přiloží na ránu. Návod na použití hadích kamenů, které Klein zasílal do Prahy častěji, dochoval se v NA Praha, JS III 419/3, f. 157.
- ²⁸⁶ Dopis tohoto misionáře v náhodském rukopisu předchází Kleinovu listu (fol. 671-689) a je nadepsán *Epistola R. P. Joannis de Yrigoyen Missionarii Sinici Societatis Jesu ad R. P. Franciscum de Messina piaie memoriae nuper Philippinarum Provincialem scripta ex urbe Sancheu 14. Augusti 1682.*
- ²⁸⁷ 28. prosince 1696.
- ²⁸⁸ Mariánské ostrovy.
- ²⁸⁹ Dle dohadu Zdeňka Kalisty „Pimas“, kmen Pimů, o němž píše Adamus Gilg (GIL II).
- ²⁹⁰ Jde o Neumanův spis o rebeliích Tarahumarů, vydaný roku 1730 v Praze (viz Prameny: Josephus Neuman, *Historia seditionum, quas adversus Societatis Jesu Missionarios ...*).
- ²⁹¹ Snad zvěsti o tom, že Klesinger a Malínský litovali svého odchodu z Čech? Jisté je, že Klesinger cestu nepřežil, zemřel 4. dubna 1731 v Havaně.
- ²⁹² Angelopolis je latinské jméno mexického města Puebla (de los Ángeles), ležícího východně od mexické metropole.
- ²⁹³ 13. května 1731.
- ²⁹⁴ Tj. spekulativní metafyziku, popř. teologii (lat. *speculum* = zrcadlo; založenou tedy na „zrcadlení“ celého univerza v několika výchozích principech) španělského jezuita Francisca Suarezze (1548-1617).
- ²⁹⁵ Cink byl v renesanci a baroku oblíbený dřevěný dechový hudební nástroj podobný větší píšťale.
- ²⁹⁶ Jak upozornil již Zdeněk Kalista, zpráva nebyla pravdivá.
- ²⁹⁷ 23. června 1731.
- ²⁹⁸ 8. prosince 1680.
- ²⁹⁹ Durango, hlavní město tehdejší provincie Nové Baskicko (Nueva Vizcaya).
- ³⁰⁰ 26. prosinec 1680.
- ³⁰¹ 27. prosinec 1680.
- ³⁰² 6. leden 1681.
- ³⁰³ Provincie Chihuahua.
- ³⁰⁴ Parral.
- ³⁰⁵ Joannes Ratkay (†1683). Neuman sepsal po Ratkayově smrti jeho elogium a nekrolog a zaslal je generálnímu představenému SJ do Říma, kde jsou dochovány v originále (elogium: *Elogium P. Joannis Ratcay, in Missionibus regionis Tarahumaræ Americae Septentrionali 26. decembris anno 1683 pie in Domino defuncti.*

ARSI, Vitae 168 Necrologia, f. 54-57; nekrolog: *Litterae mortuariae de P. Ioanne Adamo Ratkai, ad P. Generalem. Taraumarae Americae Septentrionali, 12. Jan[uarii] 1684.* Ibid., f. 58.]

³⁰⁴ 30. července 1681.

³⁰⁷ 15. srpna 1681.

³⁰⁸ 16. srpna 1681.

³⁰⁹ 24. srpna 1681.

³¹⁰ 8. září 1681.

³¹¹ 21. listopadu 1681.

³¹² 2. února 1682.

³¹³ O této stařeně vskutku Neuman píše v zachovalé relaci (NEU III).

³¹⁴ Václav Eymer, jehož listy jsou rovněž vydány v této edici.

³¹⁵ Dopis nedochován.

³¹⁶ Autor spisu o Amazonii (vydaného v Madridu roku 1684), jehož výtažek pořídil v dochovaném dopise Samuel Fritz (FRI I).

³¹⁷ Jiří Brandt (srov. BDT I), Jiří Burger, Ondřej Suppetius (srov. SUP I), všichni z české provincie SJ.

³¹⁸ 1. října 1684.

³¹⁹ 13. listopadu 1684.

³²⁰ 25. listopadu 1684.

³²¹ O strastech chilských misionářů z české provincie nejlépe a s velkou dávkou upřímnosti a zoufalství pojednal Jiří Brandt (BDT I).

³²² To se skutečně mnoha z nich stalo, srv. BDT I.

³²³ O o bojích s piráty podrobně referuje Jiří Brandt (BDT I).

³²⁴ Městečka Mompos a Honda na řece Magdaleně.

³²⁵ Z Cartageny se dochoval pouze Richterův dopis českému provinciálovi (jímž byl Bartholomaeus Christelius), RICH I.

³²⁶ Mompos, městečko na řece Magdaleně, vzdušnou čarou asi 180 km jihovýchodně od Cartageny.

³²⁷ O jejich mučednictví se dochovala relace i v NA Praha: *De tribus Nostris Martyribus Orinocensibus in America ad a. 1685 vel 1686* (JS III, 419/3, f. 126r-127v).

³²⁸ Bogotá.

³²⁹ Jít z Hondy přes Bogotu by skutečně byla zacházka asi 100 km horami. Misionáři místo toho pokračovali přímou cestou údolím Magdaleny (*vale de Neiva*) na jih.

³³⁰ Neiva je město ležící na řece Magdaleně asi 320 km jižně od Hondy. Jezuité tedy nejprve šli údolím řeky Magdaleny.

³³¹ Město Natagaima leží asi 230 km jižně od Hondy, 90 km před Neivou.

³³² 15. dubna 1685.

³³³ La Plata je město asi 100 km jihozápadně od Neivy, směrem k dnešnímu velkoměstu Popayánu, odkud Richter psal roku 1685 svůj dopis.

³³⁴ Dnešní městečko Borja v Peru; leží na břehu Maraňonu pod úpatím Kordiller.

³³⁵ Pongo de Manseriche, asi 5 km dlouhá úžina Maraňonu těsně před tím, než opustí hory a rozlije se do amazonské pánve.

³³⁶ Toto Richterovo líčení se nedochovalo.

³³⁷ Opět nedochováno.

³³⁸ *Nivei parami* sněhové bouře (ze šp. *páramo*, sněhová bouře; další význam tohoto šp. slova je „pustina“ a jako terminus technicus se dnes používá pro označení andských náhorních plošin. Latina slovo *paramus* převzala, leč původem je to iberské slovo prerománské; srv. *Diccionario de la Lengua Española*, <http://buscon.rae.es/draeI>)

³³⁹ *Žalm* 36, 7.

³⁴⁰ Sv. Jeroným, *Epistola ad Innocentium de muliere septies percussa*: „Nudos amat eremus“.

³⁴¹ Popayán.

³⁴² O pirátství v tichomořské oblasti v této době podrobně pojednal Jiří Brandt (BDT I).

³⁴³ 15. srpna 1685.

³⁴⁴ Město Pamplona leží v hřebenu Kordiller směrem k dnešní Venezuele, asi 350 km vzdušné vzdálenosti od Bogoty.

³⁴⁵ Přístav asi 100 km východně od ústí řeky Magdaleny; dnes v severní Kolumbii.

³⁴⁶ 29. června 1685.

³⁴⁷ 29. června 1685.

³⁴⁸ 4. července 1685.

³⁴⁹ Srv. pozn. 336

³⁵⁰ Profesní dům SJ vedle chrámu sv. Mikuláše na Malé Straně.

³⁵¹ Malostranské náměstí.

- ³⁵² *Petacas* zavazadla, balíky (ze šp. *petaca* se stejným významem).
- ³⁵³ 15. srpna 1685.
- ³⁵⁴ RICH IV.
- ³⁵⁵ Maynas je synonymum pro oblast Maraňonských misí.
- ³⁵⁶ Patrně chyba písaře. Může jít buď o Cartagena, nebo Portobelo, nebo Panamu.
- ³⁵⁷ Řeč je opět o pirátech v Tichém oceánu pod vedením „Lorencilla“. Srv. BDT I.
- ³⁵⁸ Žádný Richterův dopis z Hondy se nedochoval.
- ³⁵⁹ Dnes patnáctitisícové Baños de Agua Santa Cascadas de Río Chico v provincii Tungurahua.
- ³⁶⁰ Canelos je dodnes osada domorodých Indiánů na řece Bobonaza.
- ³⁶¹ Řeka Bobonaza je levobřežním přítokem Pastazy.
- ³⁶² Patrně nějaká česká realie (cz = č) , která byla adresátu E. de Boyemu známa. Identifikace není jasná.
- ³⁶³ RICH III.
- ³⁶⁴ Místo vychází z biblického citátu (Lukáš 16, 9): „*Et ego vobis dico: facite vobis amicos de mamona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in aeterna tabernacula!*“ (Ekumenický překlad: „*Já vám pravím: I nespravedlivým mamonem si můžete získat přátele; až majetek pomine, budete přijati do věčných příbytků*“).
- ³⁶⁵ Richter vyrábí pálenku z cukrové třtiny, což byl zřejmě nápoj příbuzný dnešnímu bílému třtinovému rumu.
- ³⁶⁶ 8. prosince 1689.
- ³⁶⁷ Misionáři nakonec z Cádizu vypluli, jak dosvědčuje Boryně (BNE II), až 22. září 1695. Z místa vyplývá, že tento nedatovaný Sieghardtův dopis byl napsán roku 1694. Dřívější rok nepřipadá v úvahu, neboť skupina českých misionářů kolem Boryněho, jejímž byl Sieghardt členem, připlula do Cádizu 20. února 1694, jak píše Boryně (BNE I). Z dalšího místa v dopise vyplývá, že dopis byl psán v pozdních letních či počátečních podzimních měsících.
- ³⁶⁸ Podobně referuje i jiný účastník stejné výpravy Breuer (BRE I).
- ³⁶⁹ Z tohoto sdělení vyplývá, že jinak nedatovaný dopis byl napsán v pozdním létě (srpen-září).
- ³⁷⁰ *Caniculares* „psi dny“ (dle souhvězdí Velkého psa), nejteplejší letní dny, kdy se ráno před východem Slunce poprvé ukazuje Sirius, nejjasnější hvězda tohoto souhvězdí.
- ³⁷¹ *Galerum* široký kardinálský klobouk.
- ³⁷² Bordeaux.
- ³⁷³ Papež Alexandr VII., vlastním jménem Fabio Chigi (1599-1667) byl papežem v l. 1655-1667.
- ³⁷⁴ Bark, druh obchodní plachetnice se třemi stěžni.
- ³⁷⁵ Větší válečná veslová loď (galéra) se třemi řadami vesel.
- ³⁷⁶ Přístav Civitavecchia.
- ³⁷⁷ Port'Ércole.
- ³⁷⁸ Pravděpodobně dnešní Isola Pianosa a Isola di Montecristo.
- ³⁷⁹ Isola di Capráia.
- ³⁸⁰ Felúka, malá obchodní plachetnice užívaná ve Středozemním moři.
- ³⁸¹ *Vascellus*, na jiném místě *vassellus* loď, koráb.
- ³⁸² Marseille; dále v rukopise užíváno *Massilia*.
- ³⁸³ Iles d'Hyères jižně od Toulonu.
- ³⁸⁴ Fonetický přepis francouzského la Ciotat.
- ³⁸⁵ Zřejmě Ile de Riou a okolní ostrůvky
- ³⁸⁶ Aix-en-Provence.
- ³⁸⁷ Toulouse.
- ³⁸⁸ Arles.
- ³⁸⁹ Montpellier.
- ³⁹⁰ Béziers.
- ³⁹¹ Carcassonne.
- ³⁹² Castelnaudary.
- ³⁹³ Villefranche-de-Lauragais.
- ³⁹⁴ *Odorem foirarent* zapáchaly.
- ³⁹⁵ Řeka Garonne.
- ³⁹⁶ Lisabon.
- ³⁹⁷ Coimbra.
- ³⁹⁸ Dunkerque.
- ³⁹⁹ Innsbruck.
- ⁴⁰⁰ Alicante.
- ⁴⁰¹ Sierra Nevada s nejvyšším vrcholem v nadmořské výšce 3478 m.n.m.
- ⁴⁰² Město Marbella leží zhruba v půli cesty mezi Malagou a Gibraltarem.

- ⁴⁰³ *Fuit hic dies ... est quàm scriptu.* Úsek dochován i v Pražských excerptech Strobachových listů (NA Praha JS III 419/3, f. 181r); parafráze u Emanuela de Boyeho (AS, s. 36-37), český překlad u Matěje Procházky (s. 287-288).
- ⁴⁰⁴ *Singularem videntur insulae ... salute subeunda certamina!* Dochováno v pražském excerptu JS III 419/3, f. 181r.
- ⁴⁰⁵ Šp. *donado*, osoba, která nebyla členem řádu, avšak žila a pracovala v jezuitském domě. Srv. CUC III.
- ⁴⁰⁶ *Alexander M.* je jméno lodi, která je přivezla z Janova přes Alicante do Cádizu, hovoří o ní i Pavel Klein (KLE III).
- ⁴⁰⁷ Strobachův mladší bratr Tobiáš; je mu adresován STR XXIII.
- ⁴⁰⁸ *Qvorum ego minimus ... sed tantum substitutus.* Úsek dochován i v pražských excerptech, fol. 181r. Strobach naráží na to, že se do zámořských misíí dostal jako náhradník ad hoc.
- ⁴⁰⁹ *Alii intenti aliis ... ille in soliloquiis.* Úsek dochován i v pražských excerptech, fol. 181r.
- ⁴¹⁰ *Mihi prae reliquis ... meum sequar JESUM.* Úsek dochován i v pražských excerptech, fol. 181r-v.
- ⁴¹¹ *Ut sit, quandocunqve ... nihil mihi deerit.* Úsek dochován i v pražských excerptech, fol. 181v.
- ⁴¹² Šimon Boruhradský.
- ⁴¹³ Šimon Boruhradský.
- ⁴¹⁴ 2. října 1678.
- ⁴¹⁵ Předchozí dopis Strobacha je datován 21. října. Za nejpravděpodobnější vysvětlení lze pokládat chybnou transkripci náchodského písaře, která je u číslic markantní. Druhým vysvětlením může být odlišný adresát. Až na posledním místě je možnost eventuálního omylu Strobacha, člověka dosti pečlivého, což je patrné z toho, jak přesně eviduje dopisy, které odesílá.
- ⁴¹⁶ Sv. Ferdinand, král Ferdinand III. Kastilský (1199-1252) byl kanonizován roku 1671 papežem Klementem X. Během jeho vlády došlo ke spojení království Kastilie a Leónu (1231) a při reconquistě byla na Arabech dobyta města Córdoba, Sevilla, Jaén a Murcia.
- ⁴¹⁷ 8. prosince 1678.
- ⁴¹⁸ 28. prosince 1678.
- ⁴¹⁹ 6. ledna 1679.
- ⁴²⁰ Pravděpodobně Jan Tanner, který si často dopisoval s Pavlem Kleinem.
- ⁴²¹ Strobach naráží na to, jak byl sám okraden (viz STR IX).
- ⁴²² Nejspíše Jan Tanner.
- ⁴²³ Mladší bratr Tobiáš, jemuž je adresován STR XXIII.
- ⁴²⁴ Dopis nedochován.
- ⁴²⁵ Stanislav Kostka.
- ⁴²⁶ Sap. 4, 14, (Biblia vulgata): *Placita enim erat DEO anima illius propter hoc properavit educere illum de medio iniquitatum.* Ekumenický překlad: *Jeho duše byla milá Hospodinu, a proto pospíšil vyvést ji z prostředí nepravosti.*
- ⁴²⁷ Za osm let se stane generálním představeným SJ (1687-1705). Ve Strobachově době byl generálem SJ Joannes Paulus Oliva (1664-1681), po něm následoval Carolus de Noyelle (1682-1686).
- ⁴²⁸ Dopis nedochován.
- ⁴²⁹ O tři týdny později zašle Cuculinus do Čech prepis relací z Asie, které jsou dochovány (CUC II).
- ⁴³⁰ 2. února 1680.
- ⁴³¹ 21. září 1679.
- ⁴³² Jirí K. KROUPA (s. 81) uvádí, že dopis byl napsán v Mexiku. Je to takřka jisté, Strobach tam tou dobou pobýval.
- ⁴³³ Čokoláda (nápoj).
- ⁴³⁴ 15. září 1680.
- ⁴³⁵ Šimon Boruhradský.
- ⁴³⁶ Patrně *Amtmann* (něm.), osoba pověřená vedením tohoto domu.
- ⁴³⁷ 28. září 1680.
- ⁴³⁸ *Brissas* (šp.) příznivé větry.
- ⁴³⁹ Loď, která přivezla z Acapulca na Mariány Strobacha a Tilpeho.
- ⁴⁴⁰ Dochována pouze excerpta, viz STR XXVI.
- ⁴⁴¹ Emanuel de Boye.
- ⁴⁴² *Relatio rerum notabilium in Marianis* (STR RelMar).
- ⁴⁴³ Dochována v Náchodě (SOKA Náchod, LS Broumov 472, f. 655-670), byla poslána patrně také jako příloha Tilpeho dopisu (TIL II), který jí v náchodském rukopise předchází; TIL II je datován 15. května 1682, o dva týdny později než tento Strobachův dopis.
- ⁴⁴⁴ *Typho* tajfun.
- ⁴⁴⁵ *Sandiae* vodní melouny.

- ⁴⁴⁶ *Melones* cukrové melouny.
- ⁴⁴⁷ Matouš 5, 11.
- ⁴⁴⁸ *Plaga* pláž.
- ⁴⁴⁹ *Unum quod in his insulis ... dilatandum Christi imperium*. Úsek dochován i v pražských excerptech, f. 189r-190r.
- ⁴⁵⁰ Augustinu Strobachovi se jeho přání splnilo. Dle Cuculinova podání vsutku položil život jako mučedník víry a minimálně jejich část neposloužila k výrobě oštěpů, neboť byly – což je mezi všemi českými jezuiti výjimka – jakožto relikvie mučedníkovy repatriovány. Dnes jsou zčásti v Jihlavě a zčásti patrně i na Svaté Hoře u Příbrami. Podrobně o Strobachových ostatcích v Čechách pojednal Matěj PROCHÁZKA, *Missie jezuitské...*, s. 361nn.; srv. Josef KOLÁČEK, *Jezuité na Svaté Hoře*, s. 57nn.
- ⁴⁵¹ Pozoruhodné, že Strobach nepřipouští, že by zdrojem onemocnění domorodců mohli být Evropané, na rozdíl od Breuera (BRE II.), nýbrž pokládá za příčinu jejich „kataru“ jejich „nepatřičné“, tj. neevropské, zdraví ohrožující jednání, např. to, že křičí a tráví celý den ve slunci na loďce.
- ⁴⁵² *Victus illorum ut plurimum ... cum gustu vescor*. Úsek dochován i v pražských excerptech, f. 190r.
- ⁴⁵³ [*Tabaci praesertim fumatorii sunt amantissimi*] *et hoc quidem non nisi ab annis pauculis ... per nares intrare faciam fide*. Úsek dochován i v pražských excerptech, f. 190r.
- ⁴⁵⁴ Viz pozn. 403.
- ⁴⁵⁵ *Mihi primò omnium obtigit Residentia ... linguâ Marianâ nuncupato*. Úsek dochován i v pražských excerptech, f. 190r.
- ⁴⁵⁶ *Mihi primò omnium obtigit Residentia ... insula S. Annae*. Většina tohoto úseku dochována i v pražských excerptech, f. 190r-v.
- ⁴⁵⁷ *Relatio rerum notabilium in Marianis* (STR RelMar).
- ⁴⁵⁸ U dopisu dochována není.
- ⁴⁵⁹ *...tempus haud quaquam sinit ...assumere dignatus est*. Úsek dochován i v pražských excerptech, f. 188v-189r.
- ⁴⁶⁰ *... quod amplius [...] oro ... salute profundendo recompensaturus*. Převážná většina tohoto úseku dochována i v pražských excerptech, f. 189r.
- ⁴⁶¹ Ostrov Rota, druhý nejjihnější v Mariánském souostroví.
- ⁴⁶² *Grysius* šedý.
- ⁴⁶³ *Patache*, menší doprovodná plachetnice řídicích lodí flotily, o níž referuje i Gilg (GIL I).
- ⁴⁶⁴ San Juan na ostrově Portorico.
- ⁴⁶⁵ Pico de Teide (3 718 m n. m.), nejvyšší hora ostrova Tenerife, Kanárských ostrovů i celého Španělska.
- ⁴⁶⁶ Šp. *bobo* hloupý.
- ⁴⁶⁷ Snad *Lustige Spiel* ? (něm. veselohra).
- ⁴⁶⁸ *Saint Martin/Sint Maarten*, ostrov sv. Martina (rozdělený dnes mezi Francii a Nizozemí) v severovýchodním oblouku Malých Antil.
- ⁴⁶⁹ *Isla Sombrero*, ostrůvek Sombrero, leží asi 80 km severozápadně od Anguily v oblouku Malých Antil, poněkud vychýlen z linie ostatních větších ostrovů.
- ⁴⁷⁰ Panenské ostrovy, ležící 100-200 km na východ od Portorika.
- ⁴⁷¹ Patrně *Anegada Passage*, průliv mezi Panenskými ostrovy a Anguilou.
- ⁴⁷² *Isla de Culebra* mezi Portorikem a Panenskými ostrovy.
- ⁴⁷³ 8. září 1680.
- ⁴⁷⁴ Aguada je přístav na západním břehu Portorika, srv. GIL I.
- ⁴⁷⁵ Santo Domingo na ostrově Hispaniola, dnešní hlavní město Dominikánské republiky.
- ⁴⁷⁶ Ostrov Saona leží pod jihovýchodním výběžkem ostrova Hispaniola (o ostrov Hispaniolu se dnes dělí Dominikánská republika a Haiti).
- ⁴⁷⁷ Ostrůvek pod nejjihnějším mysem Hispanioly.
- ⁴⁷⁸ Ostrov Hispaniola.
- ⁴⁷⁹ Patrně *Île a Vache* pod jihozápadním výběžkem Hispanioly (dnes patří Haiti).
- ⁴⁸⁰ Ostrůvek *Navassa* mezi Hispaniolou a Jamajkou.
- ⁴⁸¹ Předposlední výběžek Kuby na samém jihozápadě.
- ⁴⁸² Poslední mys na západě Kuby.
- ⁴⁸³ Sopka Pico de Orizaba neboli Citlaltépetl (5 636 m n. m.), nejvyšší hora Mexika.
- ⁴⁸⁴ Portobelo, přístav v severní Panamě.
- ⁴⁸⁵ „Los Barbudos“ bylo označení pravděpodobně pro dnešní ostrov Mejitve východní části Marshallových ostrovů, které jako první Evropan spatřil 9. ledna 1565 Miguel López de Legazpi.
- ⁴⁸⁶ Pod názvem „San Bartolomé“ (ostrov sv. Bartoloměje) se rozuměl dnešní atol Taongi (též Bokak), náležející k Marshallovým ostrovům, který leží izolován severně od centrální skupiny ostrovů, ve vzdálenosti 280 km od nejbližší pevniny. Objevil jej roku 1526 španělský mořeplavec Alonso de Salazar.

-
- ⁴⁸⁷ Tj. ostrov Guam.
- ⁴⁸⁸ Osada Inarajan na jihovýchodním pobřeží Guamu.
- ⁴⁸⁹ Španělský mořeplavec Álvaro de Mendaña de Neira (1542-1595) vykonal dvě velké výzkumné plavby do Tichého oceánu, první v letech 1567-1569, druhou pak v letech 1595-96, během níž zemřel. Tilpe hovoří o druhé, ale Šalamounovy ostrovy byly objeveny již při první plavbě.
- ⁴⁹⁰ Žádný takový ostrov neexistuje.
- ⁴⁹¹ 8. září 1681.
- ⁴⁹² *Ser(r)a pila*.
- ⁴⁹³ Guam, největší ostrov Mariánského souostroví.
- ⁴⁹⁴ *Arroz* (špaň.) rýže.
- ⁴⁹⁵ CUC III.
- ⁴⁹⁶ Jde o vesnici (lat. *pagus*) Indiánů, která se jmenuje Pago.
- ⁴⁹⁷ Umatac je osada a záliv v jihozápadní části Guamu, místo, kde přistál na ostrově první Evropan, Fernão Magalhães při plavbě kolem světa roku 1521.
- ⁴⁹⁸ *Belial*, v Bibli jedno z knížat ďábla, nebo přímo ďábel sám.
- ⁴⁹⁹ Emanuel de Boye zemřel roku 1700 a jak je zřejmé, Tilpemu to roku 1703 dosud nebylo známo.
- ⁵⁰⁰ Jde o svatbu bavorského kurfiřta Maximiliána II. Emanuela s polskou princeznou Terezou Kunegundou Sobieskou, dcerou Jana III. Sobieského.

8. SLOVO ZÁVĚREM

Poslání této práce by se dalo shrnout třemi slovy: *cesta k pramenům*. Autorovi šlo o úplné zpřístupnění dnes známé latinské korespondence českých jezuitů ze Západních Indií, jednoho z nejvýraznějších celků české cestopisné literatury raného novověku. Odbornému výzkumu, ba ani čtenářskému publiku nejsou části této korespondence neznámé, avšak bez kritické edice, která před dokončením této práce neexistovala, nemohla vědecká obec tuto jedinečnou sbírku pramenů náležitě využívat ani správně analyzovat, natož o ní pronášet spolehlivé syntetické či zobecňující soudy. Autor doufá, že zveřejněním edice napomohl k tomu, aby se situace obrátila k lepšímu.

Ukázalo se, že dochovaná korespondence, ač to na první pohled není patrné, je pouhým torzem původního, mnohem rozsáhlejšího celku. Pátrání po korespondenci, která dosud objevena nebyla, zůstane ještě dlouho aktuální badatelskou výzvou. Žádoucí bude uskutečnit podrobnou heuristiku v Římském archivu Tovaryšstva Ježíšova (ARSI), kde lze předpokládat další nálezy české misionářské korespondence, byť více formálního a méně osobního rázu. Jakýkoli nový objev na českém území bude milým a potěšujícím překvapením. Českých archivních fondů k pečlivému průzkumu však zbývá ještě dost, a na prvním místě stojí Cerroniho sbírka Moravského zemského archivu v Brně, kde je doloženo několik listů z Indií Východních. Kritická edice české jezuitské korespondence z Indií Východních je také výzvou, se kterou je nutno se co nejdříve utkat, neboť v kvalitní podobě byly zatím vydány jen listy Karla Slavíčka z Číny. Heuristické a ediční práce zbývá stále víc než dost.

Při bližším ohledání vydávaných listů ze Západních Indií vyšlo najevo, že největším dílem je v něm zastoupena korespondence misionářů určených pro Mexiko, Mariánské ostrovy a Filipíny. Poněkud menší počet dopisů reprezentuje jihoamerické misie, především jezuitskou provincii Quito. Ojedinelý je výskyt dopisů z paraguayských a chilských misí.

V práci bylo doloženo, že většina korespondence popisuje misionářovu „životní“ cestu z Čech do zámoří, případně pobyt ve Španělsku během čekání na indickou flotilu. Samotné popisy misijního života a práce jsou v korpusu zastoupeny menším, ale nikoli zanedbatelným dílem, reprezentují však převážně rané fáze misijního působení. Tyto jevy lze vysvětlit silnější vazbou k českému prostředí v počátcích misionářské dráhy a jejím postupným oslabováním, spolu se silící integrací do ibero-amerického světa, obtížností poštovního doručování z odlehlých misí a snad také postupným zevšedněním misijní práce na straně jedné a fyzickou a psychickou vyčerpaností misionářů na straně druhé. To je však pracovní

hypotéza, další korespondence z misí může být ztracena, nebo, v lepším případě, dosud nenalezena.

Za prokázanou lze však považovat skutečnost, že misionáři odjížděli do misí plní ideálů a očekávání vzešlých z domácí edukace a propagandy, kterou byla jejich mysl formována v české provincii. Tato někdy až naivní očekávání byla v nejednom případě otřesena, když se čeští jezuité setkali s negativními stránkami misijní reality, například počáteční španělskou a portugalskou arogancí, finančními podvody či těžkou realitou osamělého života mezi domorodými národy, které byly na zcela jiném stupni kulturního vývoje než Evropa. To vše misionáři poznali až z vlastní zkušenosti, na skličující aspekty misionářského poslání nebyli, a patrně ani nemohli být upozorněni předem, protože dostatek přímých, necenzurovaných svědectví neexistoval a formy komunikace byly limitovány.

Reakce misionářů na těžkou realitu misí byly různé. Někteří čeští jezuité upadli do pochyb o smyslu misí mezi „divochy“, někteří pocítovali k Indiánům odpor a opovržení. Silné osobnosti si dokázaly zachovat optimismus a víru ve správnost svého poslání i v těžkých podmínkách, Augustin Strobach projevil pozoruhodnou shovívavost a toleranci k domorodcům, kteří by dle jeho názoru při projevování lásky k bližnímu mohli dokonce být vzorem pro křesťany. V jeho době musela být tato myšlenka téměř provokativní. I přes rozčarování z misijní reality zůstává zbožnost všech misionářů za všech okolností pevná a neochvějná, jejich křesťanská víra je základním kamenem vši jejich jistoty, který není nikdy zviklán, a to ani v nejmenším, naopak, je pro ně zdrojem duševní síly a útěchy.

Větší část korespondence nebyla soukromými listy jednoho odesílatele jednomu adresátovi, ale zprávami, které měly být šířeny mezi další jezuity, někdy i po celé české provincii Tovaryšstva Ježíšova, a právě díky pořizování opisů se velká část korespondence dochovala. Přesto je charakteristickým rysem některých korespondentů niterný tón, z něhož vyzařuje citová osobnost pisatele. Málokdy se jedná o přísně odosobněná a formální sdělení. Až na některé výjimky byli jezuitští misionáři citliví, vnímaví a emotivní lidé, jejichž touha po „spasení duší“ Indiánů byla upřímná a oddaná.

Jezuité si uvědomovali, že v misiích mohou dosáhnout mučednické smrti, avšak mučednická palma nebyla cílem misí. Právě naopak, jezuité se vlastní smrti snažili aktivně zabránit. Mučednická smrt byla pro ty nejzbožnější z nich hrdinským vzorem a ideálem, který by byl popřen, kdyby jej chtěl misionář dosáhnout vlastním přičiněním. Všichni misionáři věděli, že jejich posláním, důvodem jejich životní cesty a odříkání není smrt, ale naopak – život, pokračování misie, šíření Božího slova a „spása duší nebohých divochů“. Tak chápali své prvořadé poslání, tomu podřídili vše ostatní.

Velkou předností vydávané korespondence je osobní a zaujaté líčení každodenního života v nejrůznějších prostředích celého světa. Každodennost a osobní tón korespondence nabízí dnešnímu čtenáři možnost empatie a z ní plynoucí větší pochopení pohnutek a myšlenek našich dávných předků. Proto je vydávaná korespondence příhodným materiálem pro budoucí popularizaci a také pro narušování ahistorických představ o temnotě a fanatismu jezuitského řádu, které stále existují v širším obecném povědomí. Osobní a emotivní ráz vydávané korespondence patří dle autorova názoru k jejím nejcennějším stránkám.

Co říci v poslední větě? Snad jen vyslovit přání, aby vydávaný soubor našel co nejbohatší badatelskou a čtenářskou odezvu. Necht' tyto prameny poslouží k tomu, abychom získali reálnější obraz o naší minulosti, navázali na její dobré stránky a dokázali čerpat poučení z těch špatných.

9. PRAMENY A LITERATURA

POUŽITÉ ARCHIVNÍ FONDY

Archivum Romanum Societatis Iesu [ARSI], Roma. *Oddily*: Fondo Gesuitico; Provincia Bohemiae.

Moravský zemský archiv [MZA], Brno. *Fond*: Sběrka rukopisů Františkova muzea (G 11 557).

Národní archiv [NA], Praha. *Fond*: Jesuitica (JS III 415, 419).

Státní okresní archiv [SOkA], Náchod. *Fond*: Langerova sbírka Broumov (LS Broumov 472).

Strahovská knihovna (Bibliotheca Regiae Canoniae Strahov), Praha, rukopis DH IV 5.

Archivní inventáře a průvodce:

NA Praha, JS

Jesuitica – inventář fondu. Stav ke dni 25. 6. 1960. Fond spořádal a inventář sestavil Dr. Karel BERÁNEK. Praha, Státní ústřední archiv [= Národní archiv] 1960. [*exemplář v NA Praha*]

MZA Brno G 11

ZACHOVÁ Irena-PETR Stanislav, Soupis sbírky rukopisů bývalého Františkova muzea v Brně. Vydal Masarykův ústav AV ČR, 2010.

SOkA Náchod

Dr. Eduard Langer – Broumov 1276-1944. Inventář. Sestavili Dr. Erik BOUZA a Věra VAŇKOVÁ. Nové Město nad Metují 1969. [*exemplář v SOkA Náchod*]

PRAMENY TIŠTĚNÉ

Bibliotheca scriptorum Societatis Iesu. Opus inchoatum a R. P. Petro RIBADENEIRA eiusdem Societatis theologo, anno salutis 1602. Continuatum a R. P. Philippo ALEGAMBE ex eadem Societate usque ad annum 1642. Recognitum & productum ad annum iubilaei 1675 a Nathanaele SOTVELLO eiusdem Societatis presbytero. Romae 1676.

BOYE Emmanuel de, [BOYE, AS] *Vita et obitus Venerabilis Patris Augustini Strobach e Societate Jesu, ex Provincia Bohemiae pro insulis Marianis electi Missionarii, et a rebellibus Sanctae fidei in iisdem insulis barbare trucidati anno 1684, mense Augusto. Olomucii 1691¹, 1703².*

- BOYE Emmanuel de, [BOYE, HR] *Vita et obitus Venerabilis Patris Henrici Wenceslai Richter, ex quadraginta operarijs Societatis Jesu ad procurandam infidelium conversionem ex Provincia Bohemiae in Americam missis, a cunibus Sacrae fidei rebellibus post consecratos Apostolicis laboribus annos duodecim in progressu ad Reductionem Pirorum barbare trucidati anno 1696, sub initium Novembris*. Pragae 1702.
- Institutum Societatis Jesu*. 2 sv. Pragae 1705; zvl. *Constitutiones cum Declarationibus*, Septima pars, Caput I. *De Missionibus Summi Pontificis*; Caput II. *De Missionibus Superioris Societatis*, s. 269-274.
- Menologium Sanctorum et Virorum Illustrium Societatis Jesu*. Tynnaviae 1730.
- NEUMANN Josephus, [NEU, HS] *Historia seditionum, quas adversus Societatis Jesu Missionarios eorumque auxiliares moverunt nationes Indicae, ac potissimum Tarahumara in America Septemtrionali, Rogenoque Novae Cantabriae, jam toto ad fidem Catholicam propemodum redacto*. Pragae 1730. [Čes. překlad: NEUMANN Josef, *Dějiny povstání, která proti misionářům Tovaryšstva Ježíšova a jejich pomocníkům zosnovaly národy indiánské, především Tarahumarové*, in: ROEDL Bohumír, *Kronika Josefa Neumanna...* viz literatura; šp. překlad: NEUMANN Joseph, *História de las sublevaciones Indias en la Tarahumara. Introducción* Bohumír ROEDL, *Traducción* Simona BINKOVÁ. Praga 1994 [Ibero-Americana Pragensia – Supplementum 6/1994]; franc. překlad: *Révoltes des Indiens Tarahumars (1626-1724), Traduction du latin, introduction, commentaires* Luis GONZÁLEZ-RODRÍGUEZ. Paris 1969.]
- PELZEL Franz Martin, *Böhmische, mährische und schlesische Gelehrte und Schriftsteller aus dem Orden der Jesuiten von Anfang der Gesellschaft bis auf gegenwertige Zeit*. Prag 1786.
- SCHERER Henricus, *Geographia hierarchica. Sive status ecclesiastici Romano-Catholici per orbem universum distributi succincta descriptio historico-geographica*. Monachii 1703.
- SCHERER Henricus, *Atlas Novus Exhibens Orbem Terraqueum per naturae opera, historiae novae ac veteris monumenta, artisque geographicae leges et praecepta...*, sv. I-VII. Augustae Vindelicorum, Dilingae et Francofurti 1730-1737.
- SOTVELLUS Nathanael, viz *Bibliotheca scriptorum Societatis Iesu ...*
- STÖCKLEIN Joseph – PROBST Peter – KELLER Franz [WB], *Der Neue Welt-Bott. Allerhand so Lehr- als Geistreiche Briefe, Schriften und Reise-Beschreibungen, Welche von denen Missionariis der Gesellschaft Jesu Aus Beyden Indien, und andern Über Meer gelegenen Ländern, Seit An. 1642. bis auf das Jahr 1726 in Europa angelangt seynd*. 5 sv. Augsburg-Grätz-Wien 1726-1761.

TANNER Matthias, *Societas Jesu usque ad sanguinis et vitae profusionem militans, in Europa, Africa, Asia et America, contra Gentiles, Mahometanos, Judaeos, Haereticos, Impios, pro Deo, Fide, Ecclesia, Pietate. Sive vitae et mors eorum, qui ex Societate Jesu in causam Fidei et Virtutis propugnatas, violente morte toto orbe sublatis sunt.* Pragae 1675.

LITERATURA

ALEGRE, Francisco Javier, *Historia de la Compañía de Jesús en Nueva España*, nové vyd.: BURRUS Ernest J.-ZUBILLAGA Félix. Roma 1956-1960.

ANZURES Y BOLAÑOS María del Carmen, *El Florilegio Medicinal de Johannes Steinhöffer: Una contribución a la etnobotánica Mexicana.* Ibero-Americana Pragensia 21, 1987, s. 103-123.

ANZURES Y BOLAÑOS María del Carmen, *Los jesuitas de habla alemana en el noroeste de México: el caso de Joseph Neumann y su obra*, in: KOHUT-TORALE, *Desde los confines...*(2007), s. 45-64.

ASTRAIN António, *Historia de la Compañía de Jesús en la Asistencia de España I-VI.* Madrid 1902-1920.

BANGERT William V., *Storia della Compagnia di Gesu.* A cura di M. Colpo. Genova 1990.

BAUR F., *Život ctih. P. Augustina Strobacha, misionáře T. J. a rodáka jihlavského.* (Biskupský pastýřský list z r. 1884). Zprávy z čs. provincie T. J. 1934, č. 1, s. 21-25.

BÍLEK Tomáš Václav, *Dějiny řádu Tovaryšstva Ježíšova vůbec a v zemích českých zvlášť.* Praha 1896.

BINKOVÁ Simona, *Historia de las relaciones entre Bohemia y México en los siglos XVII y XVIII. Fuentes guardadas en los archivos y bibliotecas mexicanos.* Ibero-Americana Pragensia 18, 1984, 67-93.

BINKOVÁ Simona, *Os países checos e a zona lusitana (Contactos e testemunhos dos séculos XV-XVIII).* Ibero-Americana Pragensia 21, 1987, 137-160.

BINKOVÁ Simona, [BINKOVÁ, HEP] *Historické a etnografické prameny bohemikálního původu ke studiu severozápadních oblastí Nového Španělska.* Disertace FF UK. Praha 1991.

BINKOVÁ Simona, *La población indígena y el empeño civilizador en los relatos de los jesuitas bohémicos (siglos XVII-XVIII)*, in: *Suplemento de Anuario de Estudios Americanos*, Sección Historiografía y Bibliografía. Sevilla T. XLVIII, Núm. 2, 1991, 119-122.

- BINKOVÁ Simona, *El descubrimiento y la conquista de América en la Biblioteca de Strahov. Ibero-Americana Pragensia* 27, 1993, s. 89-105.
- BINKOVÁ Simona, *La antigua provincia del Paraguay de la Compañía de Jesús en documentos y escritos coetáneos (Fondos de Bohemia y Moravia)*. Ibero-Americana Pragensia 32, 1998, s. 207-217.
- BINKOVÁ Simona, *El P. Wenceslao Christmann, S.J., Primer Bohemio en el Paraguay*. Ibero-Americana Pragensia 33, 1999, s. 143-152.
- BINKOVÁ Simona, *Las obras pictóricas de los PP. Florián Paucke e Ignacio Tirsch. Intento de una comparación*, in: Manfred TIETZ-Dietrich BRIESEMEISTER (vyd.), *Los jesuitas españoles expulsos: su imagen y su contribución al saber sobre el mundo hispánico en la Europa del siglo XVIII*, Berlin 2001, s. 189-206.
- BINKOVÁ Simona, *Mover las fronteras: los jesuitas bohemios en México que participaron en las expediciones a los ríos Gila y Colorado (Adán Gilg, Ignacio Xavier Keller y Wenceslao Linck)*, in: KOHUT-TORALES (vyd.), *Desde los confines...*(2007), s. 443-479.
- BINKOVÁ Simona, *Jezuitští misionáři z českých zemí v zámoří – Češi, nebo Němci? Poddaní španělského krále, uživatelé latiny, španělštiny a domorodých jazyků*, in: *Literatura na hranici jazyků a kultur* (Praha 2009), s. 88-97.
- BINKOVÁ Simona-POLIŠENSKÝ Josef (vyd.), *Česká touha cestovatelská. Cestopisy, deníky a listy ze 17. století*. Praha 1989.
- BOBKOVÁ-VALENTOVÁ Kateřina, *Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnázia*. Praha 2006.
- Čeští jezuité, cestovatelé a objevitelé. Katalog výstavy k 450. výročí příchodu jezuitů do Prahy*. Geografická knihovna PřF UK v Praze. 21.6.2006-22.9.2006 – Česká provincie S.J. Praha 2006.
- ČORNEJOVÁ Ivana, *Tovaryšstvo Ježíšovo. Jezuité v Čechách*. Praha 1995, 2002².
- ČORNEJOVÁ Ivana-FECHTNEROVÁ Anna, *Životopisný slovník pražské univerzity. Filozofická a teologická fakulta 1654-1773*. Praha 1986.
- DIPESO Charles C.-MATSON Daniel S., *The Seri Indians in 1692 as described by Adamo Gilg SJ*. Arizona and the West 7, 1965, s. 33-56.
- DLABAČ, Jan Bohumír, *Pamětní listové učených Čechů, Moravanů, a Slezanů, z obojí Indye, a jiných zámořských krajín do Evropy zaslání*. In: Dobroslav 1821-1823, Čechoslav 1824, Milozor 1824, Přítel Mládeže 1831-1833.
- ENTNER Josef, *Georgius Josephus Camel*. Velehrad 1997.

- FECHTNEROVÁ Anna, *Představení české jezuitské provincie od roku 1623 do zrušení řádu roku 1773*. Miscellanea oddělení rukopisů a vzácných tisků 4, 1987, s. 418-478.
- FECHTNEROVÁ Anna, *Mensajeros de la paz y amistad. (Los misioneros jesuitas de la Provincia de Bohemia trabajando en el Perú y Paraguay.)*. Ibero-Americana Pragensia 26, 1992, 233-238.
- FECHTNEROVÁ Anna, *Rectores collegiorum Societatis Iesu in Bohemia, Moravia ac Silesia usque ad annum MDCCLXXIII iacentum I-II*. Pragae 1993.
- FÖRSTER Josef (vyd.), Remedius Prutký, *O Egyptě, Arábii, Palestině a Galileji I*. Praha 2009.
- FÜLÖP-MILLER, René, *Moc a tajemství jezuitů*. Praha 2000.
- Georgius Josephus Camel (1661-1706). Katalog výstavy*. Brno, Galerie Sklepení, 9. březen – 11. červen 2006.
- GICKLHORN Josef und Renée, *Im Kampf um den Amazonenstrom. Das Forscherschicksal des P. S. Fritz*. Prag-Leipzig-Berlin 1943.
- GICKLHORN Renée, *Missionsapotheker. Deutsche Pharmazeuten in Latienamerika des 17. und 18. Jahrhunderts*. Stuttgart 1973.
- GONZÁLES Luis, Joseph Neumann, 1648-1732. *Historiador y etnógrafo de la Tarahumara*. Ibero-Americana Pragensia 20, 1986, s. 141-158.
- GRULICH, Rudolf, *Der Beitrag der böhmischen Länder zur Weltmission des 17. und 18. Jahrhunderts*. Königstein/Taunus 1981.
- HAUSBERGER Bernd, *Jesuiten aus Mitteleuropa im kolonialen Mexiko. Eine Bio-Bibliographie*. Wien-München 1995.
- HAVLÍK J. M.-ČORNEJOVÁ I., *Jezuitská jubilea roku 2006 v českém a slovenském historickém bádání*. ČČH 105, 2007, s. 1013-1019.
- HOFFMANN Hermann, *Schlesische, mährische und böhmische Jesuiten in der Heidenmission*. Breslau 1939. (Zur schlesischen Kirchengeschichte, Nr. 36.)
- HUONDER Anton, *Deutsche Jesuitenmissionäre des 17. und 18. Jahrhunderts. Ein Beitrag zur Missionsgeschichte und zur deutschen Biographie*. Freiburg im Breisgau 1899.
- IJSEWIJN Jozef-SACRÉ Dirk, *Companion to Neo-Latin studies, Part II*. Leuven 1997.
- JANSKÝ Bohumír a kol., *K pramenům Amazonky*. Praha 2004.
- KALISTA Zdeněk, *Čechové, kteří tvořili dějiny světa*. Praha 1939¹, 1999², 2009³.
- KALISTA Zdeněk [KALISTA, CvZK], *Cesty ve znamení kříže. Dopisy a zprávy českých misionářů XVII.-XVIII. věku ze zámořských krajů*. Praha, Evropský literární klub 1941¹, 1947², 1947³.

- KALISTA Zdeněk, *Los misioneros de los países checos que en los siglos XVII y XVIII actuaban en América Latina*. Ibero-Americana Pragensia 2, 1968, s. 117-160.
- KAŠPAR Oldřich, *Los jesuitas checos en la Nueva España. 1678-1767*. México 1991.
- KAŠPAR Oldřich, *Los misioneros Bohemios, Moravos y Silesios de la Compañía de Jesús en la Nueva España en los siglos XVII y XVIII (Fuentes conservadas en el Archivo General de la Nación de México)*. Ibero-Americana Pragensia 29, 1995, s.157-165.
- KAŠPAR Oldřich, *Jezuité z České provincie v Mexiku*. Olomouc 1999.
- KAŠPAR Oldřich, *Výstava – Georgius Josephus Camel, Jiří Josef Kamel, významný brněnský rodák – v Brně*. Český lid 93, 2006, č. 3, s. 411-412.
- KAŠPAR Oldřich, *Výstava „Čeští jezuité, cestovatelé a objevitelé“, Geografická knihovna PřF UK ve spolupráci s českou provincií TJ.“ Předsáli Geografické knihovny UK v Praze*. Český lid 4-93, 2006, s. 412-414.
- KAŠPAR Oldřich, *Unikátní mapa Filipín Pedra Murilla Velardeho ve fondu Vědecké knihovny v Olomouci, in: Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska*. In: Sborník z 18. odborné konference Olomouc, 14.-15. října 2009 (Olomouc 2010), s. 189-197.
- KAŠPAR Oldřich-FECHTNEROVÁ Anna, *Checos, moravos y silesios en el Nuevo Mundo en los siglos XVII y XVIII. Registro bio-bibliográfico*. Annals of the Náprstek Museum 15, 1988, 165-204.
- KAŠPAR Oldřich-FECHTNEROVÁ Anna, *Prameny k dějinám cest českých, moravských a slezských misionářů Tovaryšstva Ježíšova do Nového světa v 17. a 18. století uložené v Archivo General de Indias v Seville*. Miscellanea oddělení rukopisů a vzácných tisků 8, 1991, s. 127-139 (nebo Český lid 82, 1995, s. 307-316).
- KOHUT Karl-TORALES PACHECO María Cristina (vyd.), *Desde los confines de los imperios ibéricos: Los jesuitas de habla alemana en las misiones americanas*. Frankfurt-Madrid 2007.
- KOLÁČEK Josef, *Bratr lékař. Jan Steinhöffer S. J. (1664-1716)*. Řím 1992.
- KOLÁČEK Josef [KOLÁČEK, OT], *Ódy z Tarahumary [Jiří Stanislav Hostinský (1654-1726)]*. Řím 1993.
- KOLÁČEK Josef [KOLÁČEK, OI], *Olomoučtí indipetae [Valentin Stansel (1821-1705), Sigismund Hartman (1632-1681), Bohuchwald Karel Lednický (1623-1675)]*. Řím 1993.
- KOLÁČEK Josef [KOLÁČEK, TT], *Tři tovaryši [Stanislav Xaver Arlet (1663-1717), František Boryně (1663-1721), Ondřej Weincecl (1672-1694)]*. Řím 1993.

- KOLÁČEK Josef [KOLÁČEK, MC], *Mathias Cuculinus [(1641-1696)]*. Mohelnice 1996.
- KOLÁČEK Josef [KOLÁČEK, ŠB], *Šimon Boruhradský [(1650-1697)]*. Velehrad 1997.
- KOLÁČEK Josef, *Jezuité na Svaté Hoře*. Velehrad 1998.
- KOLÁČEK Josef [KOLÁČEK, ST], *Samuel z Trutnova*. Velehrad 2001.
- KOLÁČEK Josef [KOLÁČEK, JB], *200 let jezuitů v Brně*. Velehrad 2002.
- KOLMAŠ Josef (vyd.), Karel Slavíček, *Listy z Číny do vlasti a jiná korespondence s evropskými hvězdáři (1716-1735)*. Praha 1995.
- KROESS Alois, *Geschichte der böhmischen Provinz der Gesellschaft Jesu I, II-1, II-2*. Wien 1910, 1928, 1938.
- KROUPA, Jiří [K.], *Obraz Mexika, Marian a Filipín v relacích misionářů české Provincie S. J. (1678-1700)*. Diplomová práce. Brno 1987.
- KŘÍŽOVÁ Markéta, *La ciudad ideal en el desierto: Proyectos misionales de la Compañía de Jesús y la Iglesia Morava en la América colonial*. Praha 2004. (čes.: KŘÍŽOVÁ Markéta, *Ideální město v divočině. Misijní projekty Tovaryšstva Ježíšova a obnovené Jednoty bratrské v koloniální Americe*. Praha 2007.)
- KŘÍŽOVÁ Markéta, *Diversidad en la Unidad: Los Jesuitas de habla alemana en Iberoamérica, siglos XVI-XVIII (Simposio Internacional, Ciudad de México, 12-14 Septiembre de 2005)*. Ibero-Americana Pragensia, 39, 2005, s. 230-231.
- KŘÍŽOVÁ Markéta, *El sueño del Nuevo Mundo. El esfuerzo reformador de la misión jesuita americana*, in: KOHUT-TORALES (eds.), *Desde los confines...* (2007), s. 45-64.
- KUNSKÝ Josef, *Čeští cestovatelé I-II*. Praha 1961.
- KYBAL Vlastimil, *Po československých stopách v Latinské Americe*. Praha 1935.
- LEITE Serafim, *História da Companhia de Jesus no Brasil*. 10 sv. Lisboa-Rio de Janeiro 1938-1950.
- LEITE Serafim, *Artes e ofícios dos jesuítas no Brasil (1549-1760)*. Lisboa-Rio de Janeiro 1953.
- MUND Lothar, *Empfehlungen zur Edition neulateinischer Texte*, in: MUNDT Lothar-ROLOFF Hans-Gert-SEELBACH Ulrich (vyd.), *Probleme der Edition von Texten der Frühen Neuzeit. Beiträge zur Arbeitstagung der Kommission für die Edition von Texten der Frühen Neuzeit*. Tübingen 1992.
- MUNDWILER J. B., *Deutsche Jesuiten in spanischen Gefängnissen im 18. Jahrhundert*. Zeitschrift für katholische Theologie 26, 1902, s. 621-672.

- ODLOŽILÍK Otakar, *Czech Missionaries in New Spain*. The Hispanic American Historical Review 25, 1945, 428-454.
- OLIVA Václav, *Tovaryšstvo Ježíšovo. Několik kapitol z dějin církevních*. Brno 1910.
- OPATRŇNÝ Josef, *Objevitelé, dobyvatelé, osadníci. 500 let Ameriky*. Praha 1992.
- POKORNÝ Ondřej, *Georgius Josephus Camel (21.4.1661-2.5.1706) y su obra (Introducción a la problemática)*. Ibero-Americana Pragensia 40, 2006, s. 239-248.
- POLIŠENSKÝ Josef, *America's Western Coast in Czechoslovak Sources*. Ibero-Americana Pragensia 4, 1970, s. 268-271.
- POLIŠENSKÝ Josef, *Dějiny Latinské Ameriky*. Praha 1979.
- PRIEN H.-J., *O Papel dos Jesuítas Portugueses no Brasil*. In: A União Ibérica e o Mundo Atlântico, Lisboa 1997, s. 217-240.
- PROCHÁZKA Matěj, *Missie jezuitské vůbec a missie P. Augustina Strobacha z T. J. zvlášť*. Brno 1886.
- RICHTEROVÁ Alena – ČORNEJOVÁ Ivana a kol., *Jezuité a Klementinum*. Praha 2006.
- ROEDL Bohumír, *Kronika Josefa Neumanna o povstání Tarahumarů*. Diplomová práce. Praha, FF UK 1972.
- ROEDL Bohumír, *José Neuman y su Historia de las Rebeliones Indias en la Zona Tarahumara*. Ibero-Americana Pragensia 7, 1973, 175-177.
- ROEDL Bohumír, *La Historia de José Neumann sobre la Sublevación de los Tarahumaras como Fuente Histórica*. Ibero-Americana Pragensia 10, 1976, s. 197-209.
- ROEDL, Bohumír, *El Misionero P. Guillermo Illing de Žatec („Conquistador de la segunda generación“)*. Ibero-Americana Pragensia 28, 1994, s. 127-131.
- ROYT Jan, Los PP. *Misioneros Agustín Strobach y Enrique Richter en un grabado praguense del siglo XVIII*. Ibero-Americana Pragensia 33, 1999, s. 137-141.
- RYNEŠ Václav, *Los jesuitas Bohémicos trabajando en las misiones de América Latina después de 1620*. Ibero-Americana Pragensia 5, 1971, 193-202.
- SCHULLER Irmgard, *Das „Florilegio Medicinal“ von 1712 des Johann Steinhöfer, Jesuitenmissionar in Mexiko*. [Publikovaná disertace] München 1973.
- SIERRA Vicente, *Los jesuitas germanos en la conquista espiritual de Hispano-América*. Buenos Aires 1944.
- SOMMERVOGEL Carlos, *Bibliothèque de la Compagnie de Jésus*. Nouvelle Edition. Première Partie: *Bibliographie par les Pères Augustin et Aloys BACKER*. Seconde Partie: *Histoire par le Père Auguste CARAYON I-X*. Bruxelles 1890-1900.

- STEINER Martin, *Ediční pravidla pro vydávání latinských spisů J. A. Komenského*. Listy filologické 122, 1999, s. 232–240.
- SVATOŠ Martin, *Současná praxe ve vydávání raněnovověkých latinských textů a otázky z ní vyplývající*. Listy filologické 122, 1999, s. 222–231.
- SVATOŠ Martin, *Materiály týkající se staré České provincie SJ, dochované v generálním archivu Tovaryšstva Ježíšova v Římě (1623-1773)*. Archivní časopis 57, 2007, s. 255-261.
- SVATOŠ Martin, *Menologium Societatis Jesu a česká provincie Tovaryšstva Ježíšova*. [Rukopis zapůjčený Martinem Svatošem.]
- ŠIMKOVÁ-BROULOVÁ Kamila-ŠIMEK Vladimír, *Samuel Fritz. České stopy na březích Amazonky*. [S. 1.] 2002.
- ŠTĚPÁNEK Pavel, *Simón de Castro – Šimon Boruhradský: Un arquitecto checo del siglo XVII en Nueva España – México*. Ibero-Americana Pragensia 20, 1986, s. 159-174.
- ŠTĚPÁNEK Pavel, *Valentin Stansel – Um observador tcheco do céu brasileiro*. Ibero-Americana Pragensia 41, 2007, s. 189-204.
- ŠTINDL Martin, *Z Meziříčí za oceán. Životní pouť P. Antonína Strčanovského SJ (1728-1799)*. Brno 1999.
- ŠTOVÍČEK Ivan a kol., *Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti. Příprava vědeckých edic dokumentů ze 16.–20. století pro potřeby historiografie*. Praha 2002.
- TIETZ Manfred-BRIESEMEISTER Dietrich (vyd.), *Los jesuitas españoles expulsos. Su imagen y su contribución al saber sobre el mundo hispánico en la Europa del siglo XVIII*. Acta del coloquio internacional de Berlin (7-10 de abril de 1999). Madrid-Frankfurt am Main 2001.
- VIDMANOVÁ Anežka, *K vydávání latinských textů české provenience ze 14. a 15. století*. Husitský Tábor 8, 1985, s. 271-283.
- VRAŠTIL Josef, *Účast staré české provincie T. J. na zámořských misiích*. Zprávy z československé provincie Tovaryšstva Ježíšova, 1927, č. 1, s. 30-33.
- VRAŠTIL Josef, *Seznam zámořských misionářů staré české provincie T. J.* Zprávy z československé provincie Tovaryšstva Ježíšova, 1934, č. 1, s. 7-10.
- VRAŠTIL Josef, *Fráter Šimon Boruhradský T.J., zachránce města Mexika r. 1692 před zátopou*. Zprávy z československé provincie Tovaryšstva Ježíšova, 1937, č. 15, s. 24-30.

- VRAŠTIL Josef, *Mezinárodní význam české provincie Tovaryšstva Ježíšova*. In: *Co daly naše země Evropě a lidstvu*. Praha 1939¹, 1940², s. 191-194.
- ZAMBRANO F. – GUTIÉREZ A., *Diccionario Bio-Bibliográfico de la Compañía de Jesús en México*. 16 sv. México 1961-1977.
- ZAVADIL Pavel, [ZAVADIL, MBr] *Misionáři z české řádové provincie Tovaryšstva Ježíšova v Brazílii a jejich listy do vlasti*. Diplomová práce. Praha 2000.
- ZAVADIL Pavel, [ZAVADIL, JGi] *O missionário jesuíta Joannes Gintzel e as suas cartas do Brasil para Boémia nos arquivos checos*. *Ibero-Americana Pragensia* 41, 2007, s. 205-214.

10. PŘÍLOHA:

SEZNAM INDIPETIC Z ČESKÉ PROVINCIE SJ, ULOŽENÝCH V ARSI

(stav v listopadu 2005)

fol.	žadatel	datum (RRRRMMDD) a místo	adresát (popř. poznámka)
001	Pollinger, Georg. Bernardus	16240414, Glatzio	Mutio Vitellesco
002-03	Bischoff, Leonardus	16241204, Pragae	Mutio Vitellesco
004	Engler, Albertus	16250130, Brunae	Mutio Vitellesco
005	Bischoff, Leonardus	1626, quartoNonasMartias, Pragae	Mutio Vitellesco
006-07	Grobendoncq, Carolus de	16260415, Pragae	Mutio Vitellesco
008-09	Grobendoncq, Carolus de	16260729, Pragae	Mutio Vitellesco
010	Mruczek, Nicolaus	16291015, Crumlovii	Mutio Vitellesco
011	Pollinger, Bernardus	16300125, Brunae	Mutio Vitellesco
012	Anastasius, Paulus	16310426, Pragae	Mutio Vitellesco
013-14	Audelius, Paulus	1635, 14KalendasJanuarii, Pragae	Mutio Vitellesco
015	Tomanides, Tobias	16350324, Novaedomi	Mutio Vitellesco
016-17	Audelius, Paulus	16351006, Pragae	Mutio Vitellesco
018	Sotaerus, Joannes	16360113, Pragae	Mutio Vitellesco
019	Virbna, Joannes de	16400416, Pragae	Mutio Vitellesco
020	Kuhn, Andreas	16410518, Pragae	Mutio Vitellesco
021	Kuhn, Andreas	16410320, Pragae	Mutio Vitellesco
022	Hollant, Joannes Baptista Van	16410824, Pragae	Mutio Vitellesco
023	Wratislaw, Cristoforo	16411210, Olomuz [dopis v italštině]	bez adresy [M. Vit.]
024	Lier, Joachimus	16420104, Brunae	Mutio Vitellesco
025-26	Lehman, Georgius	16420220, Olomucii	Mutio Vitellesco
027	Lehman, Georgius	16430108, Znoymae	Mutio Vitellesco
028-29	Buisson, Andreas Du	16420715, Pragae	Mutio Vitellesco
030	Buisson, Andreas Du	16430912, Pragae	Mutio Vitellesco
031	Lehman, Georgius	16461231, Pragae	Vincenzio Caraffae[sic]
032	Leman, Georgius	1649 Calendis Januariis, Pragae	Vincenzio Carafae
033	Leman, Georgius	16490522, Pragae	Vincenzio Carafae
034	Wirbna, Joannes de	16490701, Litomeritii	Vincenzio Carafae
035	Leman, Georgius	16490710, Pragae	Florentio Montmorencii S.J.
036	Christelius, Bartholomaeus	16490710, Pragae	Florentio Montmorencii,
037	Kuhn, Andreas	16490720, Iglaviae	Florentio de Montmorencii
038	Christelius, Bartholomaeus	16490831, Pragae	Florentio Montmorencii
039	Leman, Georgius	16490918, Glacii	A.R.P.N. Generali
040	Christelius, Bartholomaeus	16491115, Wratislaviae	Florentio Montmorencii
041	Leman, Georgius	16491127, Pragae	Florentio Montmorencii
042	Leman Georgius	vloženo do dopisu fol. 41	<i>Praecipua Capita Vitae Petentis Indicam Missionem</i>
043	Leman, Georgius	16491201, Pragae	A.R.P.N. novo Generali
044	Leman, Georgius	1649, die S. Josephi	Vincenzio Carrafae[sic]
045	Christelius, Bartholomaeus	16500111, Wratislaviae	Florentio Montmorencii
046	Christelius, Bartholomaeus	16500129, Wratislaviae	Francisco Piccolominio
047	Petraczek, Wenceslaus	16500507, Pragae	Francisco Piccolomineo
048	Benda, Erhardus Aloysius	16500526, Commotovii	Francisco Piccolomineo
049	Benda, Erhardus Aloysius	16500915, Commotovii	Francisco Piccolomineo
050	Leman, Georgius	16501022, Comotovii	Francisco Piccolomineo
051	Capsaeus, Andreas Ignatius	16501112, Suidnicii	Francisco Piccolomineo

052	Stansel, Valentinus	16510229, Praga Collegio antiquae Urbis	bez adresy
053	Capsaeus, Andreas Ignatius	16530825, Nissae Silesiorum	Goswino Nickel
054	Capsaeus, Andreas Ignatius	16540418, Nissae	Goswino Nickel
055	Benda, Erhardus Aloysius	16540629, Egrae	Goswino Nickel
056	Ledniczky, Bohuchwaldus Carolus	16550423, die S. Adalberti, Olomutii	Goswino Nickel
057	Hartman, Sigismundus	16550425, Olomucii	Goswino Nickel
058	Graz, Jacobus	16550504, Oppaviae	Goswino Nickel
059	Leman, Georgius	16550512, Praga	Goswino Nickel [k tomu přilepen voskem menší přípis datovaný Romae 9. Decemb. 1650 bez podpisu a adresáta, avšak s pečeti S.J.Assistentis Germaniae; zdůvodňuje nemožnost přidělení misie kvůli nesložení slibů]
060	Christelius, Bartholomaeus	16550518, Praga	Goswino Nickel
061-62	Stansel Valentinus	16550320, Olomutii	bez adresy
063	Graz, Jacobus	16550528, Oppaviae	Goswino Nickel
064	Capsaeus, Andreas Ignatius	16550528, Glogoviae	Goswino Nickel
065	Hoeckelshoven, Jacobus	16550529, Praga	Goswino Nickel
066	Karnicki, Joannes	16550531, Olomucii	Goswino Nickel
067	Stansel, Valentinus	16550616, Olomutii	Goswino Nickel
068	Sattenwolff, Wenceslaus	16550721, Praga	Goswino Nickel
069	Capsaeus, Andreas Ignatius	16550926, Glogoviae Majoris	bez adresy.
070	Lemmichen, Zacharias	16551202, Novaedoomi	Goswino Nickel [v PS. zmínka o Balbinovi, který ho učil rétoriku]
071	Ledniczky, Bohuchwaldus Carolus	1655 [přípis na okraji rubu, jinak bez data i místa]	Goswino Nickel
072	Lemmichen, Zacharias Aloysius	1656 Annuciatae Virgini Mariae Sacro, Novaedomi	Goswino Nickel
073	Boye, Emmanuel de	16560612, Brunae	Goswino Nickel[!]
074	Banowsky, Franciscus Aloysius	16560820, Novaedomi	Goswino Nickel
075-76	Stansel, Valentinus	16560828 [28?], bez místa	Goswino Nickel
077	Leman, Georgius	16570110, Egrae	Goswino Nickel
078	Chorzynski, Petrus	16570116, Commotovii	Goswino Nickel
079	Lemmichen, Zacharias Antonius	16570123, Egrae	Goswino Nickel
080	Kolowrat, Wenceslaus	16570317, bez místa	Goswino Nickel
081-82	Schwartz, Daniel	16570321, Praga ad S. Clementem	Goswino Nickel
083	Hanel, Melchior	1657 [přípis or, jinak bez data i místa]	Goswino Nickel
084	Hermannus, Wenceslaus	16570722, Teltzii	Goswino Nickel
085	Kolich, Lucas	16570808, Praga	Goswino Nickel
086	Sattenwolff, Wenceslaus	16571202, Teltzii	Goswino Nickel
087	Ledniczky, Bohuchwaldus Carolus	16570929, Brunae	Goswino Nickel
088-89	Ecker, Wenceslaus	16571009, Praga Minoris	Goswino Nickel
090	Schwartz, Daniel	16571117, Praga ad S. Clementem	bez adresy.
091	Hermannus, Wenceslaus	16580201, Brunae	Goswino Nickel
092	Sattenwolff, Wenceslaus	16580217, Telczii	Goswino Nickel
093	Lemmichen, Zacharias	16580908, Praga apud S. Clementem	Goswino Nickel
094	Ecker, Wenceslaus	16580925, Praga ad. D. Clementis	Goswino Nickel
095	Sattenwolff, Wenceslaus	16581118, Brunae	Goswino Nickel
096	Kolich, Lucas	16590209, Praga	Goswino Nickel

097v	Schlichtik, Adamus	16590813, Pragmae	Goswino Nickel – ohlasy na jeho výzvu . In: <i>Copia literarum eorum qui delecti sunt pro Missione ad Maranchonem seu Flumen Amazonum ex Provincia Bohemiae</i> (fol. 97-98)
097v	Sigel, Paulus	16590808, Pragmae	Goswino Nickel – totéž
097r	Lassota, Martinus	1659 die Praesentatae Virgini, Reginae-Hradecii	Goswino Nickel – totéž
098v	Bethner, Henricus	[srpen 1659?] bez data a místa	Goswino Nickel – totéž
098v	Prussowsky, Adalbertus	16590926, Brunae	Goswino Nickel – totéž
098v-r	Kolich, Lucas	[srpen 1659?] bez data a místa	Goswino Nickel – totéž
099-100	Hradsky, Joannes	16590920, Novaedomi	Goswino Nickel
101	Hermannus, Wenceslaus	16590922, Brunae	Goswino Nickel
102	Ecker, Wenceslaus	16591001, Pragmae ad D. Clementis	Goswino Nickel
103	Possurnius, Joannes	16600107, Pragmae	Goswino Nickel. Není indipetou; pouze zasílá jména šesti adeptů, jejichž samostatné žádosti jsou na fol. 97-98.
104	Hradsky, Joannes	16601202, Pragmae ad S. Clementem	Joanni Paulo Oliva
105	Kolich, Lucas	16630630, Pragmae	Joanni Paulo Oliva
106	Kolich, Lucas	1664 pridie Cal. Martii, Brunae	Joanni Paulo Oliva
107	Gunterus, Joannes	16640315, bez místa	Joanni Paulo Oliva
108	Ecker, Wenceslaus	16640423, Wratislaviae in Silesia	Joanni Paulo Olivae
109	Tharoull, Fridericus	16641212, Pragmae	Joanni Paulo Oliva
110	Hermannus, Wenceslaus	16650309, Brunae	Joanni Paulo Oliva
111	Ehrenpreis, Franciscus	16650530, Pragmae ad S. Clementem	Joanni Paulo Oliva
112-13	Boye, Emmanuel de	1666 [doplněno na okraj rubu příjemcem], bez místa	Joanni Paulo Oliva
114-14'	Clement, Adamus	16691231, Brzesnitii	Joanni Paulo Oliva
115	Walt, Joannes	16700922, Olomucii	Joanni Paulo Oliva
116	Bzensky, Rudolphus	1672 in festo S.ti Francisci Xaverii, Pragmae in Domo Professa	Joanni Paulo Oliva
117	Bzensky, Rudolphus	16730129, Pragmae in Domo Professa	Joanni Paulo Oliva
118	Weseman, Henricus	167507..[prázdné místo], Pragmae	Joanni Paulo Oliva
119	Klein, Paulus	16750908, Pragmae ad S. Clementem	Oliva
120	Boye, Emmanuel de	16751019, Pragmae	Oliva
121	Gilg, Adamus	1675 [doplněno na okraj], Pragmae [dtto]	Oliva
122	Tanner, Matthias	16761217, Krupnae [-snae, ynae?]	Oliva
123	Cordule, Henricus	16780102, Olomucii	Joanni Paulo Oliva
124	Boruhradsky, Simon	16780106, Clattoviae	Oliva
125	Klein, Paulus	16780112, Pragmae	Oliva
126-27	Neuman, Josephus	16780115, Telczii	Oliva
128	Christman Wenceslaus	16780115, in domo Probationis Telczensis	
129-30	Boye, Emmanuel de	16780116, Telczii in Moraviae	bez adresy [f.130 prázdné;]
131	Neuman, Josephus	1678 0126, Telczii	Oliva
132	Boye, Emmanuel de	16780127, Telczii	bez adresy
133	Cuculinus, Mathias	16780127, Telczii	Oliva
134	Patz, Joannes	16780129, Olomucii	Joanni Paulo Oliva
135	Boye, Albertus de	16780320, Pragmae	Oliva
136	Christman, Wenceslaus Alexius	16780330, Pragmae ad S. Clementem	Joanni Paulo Oliva
137	Rapalius, Stanislaus	16780330, Wratislaviae	Joanni Paulo Oliva
138	Neuman, Josephus	16780402, Pragmae	Oliva

139	Cocinius, Daniel	16780406, Pragae	Joanni Paulo Oliva
140-41	Grüner, Martinus	16780409, Olomucii	Joanni Paulo Oliva
142	Pospelius, Andreas	16780414, Novaedomi	Joanni Paulo Oliva
143	Fluske, Joannes	16780421, Pragae	Joanni Paulo Oliva
144	Boye, Emmanuel de	16780421, Telczii	bez adresy
145	Wodizka, Augustinus	16780424, Telczii	Joanni Paulo Oliva
146-47	Grüner, Martinus	16780518, Olomucii	Joanni Paulo Oliva
148	Clement, Wenceslaus	16780601, Vetero-Pragae	Joanni Paulo Oliva
149	Cordule, Henricus	16780606, Olomucii	Joanni Paulo Oliva
150	Vierius, Mathias	16780610, Tessinii	Joanni Paulo Oliva
151	Grüner, Martinus	16780616, Olomucii	Joanni Paulo Oliva
152	Meradies, Christophorus	16780628, Gitzinii	Joanni Paulo Olivae
153	Kolczawa, Tobias	16780702, Olomucii	Joanni Paulo Oliva
154	Richtig, Adamus	16780723, Pragae ad S. Clementem	Joanni Paulo Oliva
155	Fluske, Joannes	16780811, Telczii	Joanni Paulo Oliva
156	Cocinius, Daniel	16780811, Telczii	Joanni Paulo Oliva
157	Vierius, Mathias	16780819, Oppaviae	Joanni Paulo Oliva
158-59	Pummer, Josephus	16780908, Pragae ad S. Clementem	Joanni Paulo Oliva
160	Weis, Georgius	16780910, Pragae ad S. Clementem	Joanni Paulo Oliva
161	Pinter, Joannes	16781101, Glacii	Joanni Paulo Oliva
162	Vierius, Mathias	16781101, Tessinii	Joanni Paulo Oliva
163	Hoppfgosten, Alexander	16781120, Olomucii	Joanni Paulo Oliva
164	Boye, Albertus	16790127, Wratislaviae	bez adresy
165	Clement, Wenceslaus	16790318, Vetero-Pragae	Joanni Paulo Oliva
166	Vierius, Mathias	16790714, Tessinii	Joanni Paulo Oliva
167-68	Grüner, Martinus	16790715, Olomucii	Joanni Paulo Oliva
169	Zernoborsky, Joannes Paulus	1679, ipsa Solennitate P. N. Ignatii, Brunae	Joanni Paulo Oliva
170	Körning, Joannes Ferdinandus (natione Suecus)	167900806, Glogoviae	Joanni Paulo Olivae
171	Wernitzer, Carolus	16791203, Pragae ad S. Clementem	Joanni Paulo Oliva
172	Celiske, Georgius	16781219, Breznizii	Joanni Paulo Olivae
173	Gilg, Adamus	16791227, Crumlovii Boëmorum	Oliva
174	Pospelius, Andreas	16800105, Oppolis	Joanni Paulo Oliva
175	Klein, Joannes	16800110, Glogoviae majoris	Joanni Paulo Oliva
176	Körning, Joannes	16800110, Glogoviae Majoris	Joanni Paulo Oliva
177	Kosstial, Rudolfus [sic]	16800202, Telczii	Joanni Paulo Oliva
178	Kresa, Jacobus	16800328, Pragae ad S. Clementem	Oliva
179	Kosstial, Rudolfus	16800723, Tuchomericzii	Joanni Paulo Oliva
180	Glas, Joannes Godefridus	16800805, Novae-Domi	Joanni Paulo Oliva
181	Glas, Joannes Godefridus	16801014, Novae domi	Joanni Paulo Oliva
182	Eymer, Wenceslaus	16801114, Liebesetricii [?]	Joanni Paulo Oliva
183	Illing, Guilielmus	16810306, Glacii	Joanni Paulo Oliva
184	Buckowsky, Albertus	16810525, Olomucii	Joanni Paulo Oliva
185-86	Wernitzer, Carolus	16811107, Pragae ad S. Clementem	Joanni Paulo Oliva
187	Fluske, Joan.	16811123, Olomucii	Joanni Paulo Oliva
188	Eymer, Wenceslaus	16811124, Pragae ad S. Clementem	Joanni Paulo Oliva
189	Cordule, Henricus Xaverius	16820301, Brzeznicii [durch Rokitzan]	Carolo de Noyelle
190	Hancke, Joannes	16820322, Olomucii	Carolo de Noyelle
191	Pummer, Josephus	16820328, Egrae	Carolo de Noyelle
192	Cordule, Henricus	16820812, Brzeznicii	Carolo de Noyelle
193-94	Grüner, Martinus	16820814, Clattoviae	Carolo de Noyelle
195	Kresa, Jacobus	16821003, Olomucii	Carolo de Noyelle

196-196'	Chlumeczky, Henricus	16821104, Oppaviae	Carolo de Noyelle
197	Illing, Guilielmus	16821111, Wartenbergae	Carolo Noyelle
198	Eymer, Wenceslaus	16821117, Praeae ad S. Clementem	Carolo de Noyelle
199	Milan, Joannes	16821201, Praeae ad S. Clementem	Carolo de Noyelle
200	David, Georgius	16821221, Novaedomi	Carolo de Noyelle
201-01'	Sieghardt, Elias	16830103, Olomucii	Carolo de Noyelle
202	Wydra, Franciscus (logicus Pragensis)	16830113, Praeae ad S. Clementem	Carolo de Noyelle
203	Chlumeczki, Henricus	16830126, Oppaviae	Carolo de Noyelle
204	Gilg, Adamus	16830306, Praeae ad S. Clementem	Carolo de Noyelle
205	Felbiger, Tobias	16830301, Brunae	Carolo de Noyelle
206	Felbiger, Tobias	16830315, Brunae	Carolo de Noyelle
207	Burger, Georgius	16830529, Praeae	Carolo de Noyelle
208	Suppetius, Andreas	16830602, Praeae ad S. Clementem	Carolo de Noyelle
209	Fritz, Samuel	16830603, Olomucii in Moravia	Carolo Noyelle
210-11	Grüner, Martinus	16830606, Clattoviae	Carolo de Noyelle
212	Brandt, Georgius Ignatius	16830101, Olomucii	Carolo de Noyelle
213	Suppetius, Andreas	16830928, Praeae in Collegio S. Clementis	Carolo de Noyelle
214	Burger, Georgius	16831006, Praeae	Carolo de Noyelle
215	Fritz, Samuel	16831008, Olomucii	Carolo de Noyelle
216	Amarell Maximilianus	16831015, Praeae ad S. Clementem	Carolo Nogelli
217	Bzensky, Rudolphus	16831020, Praeae ad S. Clementem	Carolo de Noyelle
218	Eymer, Wenceslaus	16831116, Praeae ad S. Clementem	Carolo de Noyelle
219	Milan, Joannes	1683in festo Sancti Indiarum Apostoli Xaverii, Iglaviae	Carolo de Noyelle
220	Suppetius, Andreas	16831207, Telczii	Carolo de Noyelle
221	Amarell Maximilianus	16831213, Brzeznicii	Carolo de Noyelle
222	Richter, Henricus	16831224, Genuae	Noyelle
223	Bzensky, Rudolphus	16831231, Turzani ad Brunam	Carolo de Noyelle
224	Fritz, Samuel	16840105, Genuae	Noyelle
225	Chlumeczki, Henricus	16840112, in Missiona Zrutschensi	Carolo de Noyelle
226	Celiske, Georgius	16840112, Glacii	Carolo de Noyelle
227	Brandt, Georgius Ignatius	16840208, Telczii	Carolo de Noyelle
228	Cordule, Henricus	16841201, Praeae ad S. Clementem	Carolo de Noyelle
229	Gilg, Adamus [kraťoučká opětovná prosba]	16841206, Teltzii	Noyelle
230	Eymer, Wenceslaus	16841212, Praeae, ad Clementem	Carolo de Noyelle
231	Milan, Joannes	16841214, Znoymae	Carolo de Noyelle
232	Hostinsky, Georgius	16841223, Telczii	Carolo de Noyelle
233	Schmidl, Jodocus	16841224, Teltzii	Carolo de Noyelle
234	David, Georgius	16850218, Olomucii	Carolo de Noyelle
235	Amarell, Maximilianus	16850629, Glattoviae	Carolo de Noyelle
236	Hostinsky, Georgius	16850708, Telczii	Noyelle
237	Schertzer, Henricus	16850928, Vetero-Praeae	Carolo de Noyelle
238	Nonnert, Joannes	168510..[den chybí], Praeae ad S. Clementem	Carolo de Noyelle
239	Kaller, Joannes	16851026, Commotovii	Carolo de Noyelle
240	Cordule, Henricus	16851124, Praeae ad S. Clementem	Carolo de Noyelle
241	Eymer, Wenceslaus	16851125, Praeae ad S. Clementem	Carolo de Noyelle
242	Hagek, Georgius Constantinus	16851208, Praeae ad S. Clementem	Carolo de Noyelle
243-44	John, Joannes	16860111, Praeae ad S: Clementem	Carolo de Noyelle

245	Kaller, Joannes	16861126, Pragae	Carolo de Noyelle
246	Kall, Adamus	16860209, Pragae	Carolo de Noyelle
247	Nerlich, Paulus	16860310, Pragae ad S. Clementem	Carolo de Noyelle
248	Hagek, Georgius Constantinus	16860316, Pragae ad S. Clementem	Carolo de Noyelle
248'	Schleierreber, Leopoldus	16860323, Pragae ad S. Clementem	Carolo de Noyelle
249	Iwanek, Georgius	16860320, Glattoviae	Carolo de Noyelle
250	Libertinus, Joannes	16870604, Pragae in domo Professa	Tyrso Gonzalez
251	Braun, Georgius	16860702, Pragae ad S. Clementem	Carolo de Noyelle
252	Freystätter, Christianus Carolus	16860702, Pragae ad S. Clementem	Carolo de Noyelle
253	Kall, Adamus	16861102, Pragae ad S. Clementem	Carolo de Noyelle
254	Pummer, Josephus	16861102, Pragae ad S. Clementem	Carolo de Noyelle
255	Kaller, Joannes	16861105, Culmae, in Missione [e Bohemia]	Carolo de Noyelle
256	Braun, Georgius	16861106, Pragae ad S. Clementem	Carolo de Noyelle
257	Hagek, Georgius Constantinus	16861115, Telczii	Carolo de Noyelle
258	Beitlich, Matthaeus	16861117, Telczii	Carolo de Noyelle
259	Tichawsky, Tobias	16861120, Pragae in Domo Professa	Carolo de Noyelle
260	Libertinus, Joannes	16861128, Micro-Pragae	Carolo de Noyelle
261	Neuman, Joannes Baptista	16861130, Vetero-Pragae	bez adresy
262-63	Boye, Emmanuel de	16861130, Pragae	Noyelle
264	Lissowsky, Ludovicus	16861209, Telczii	Carolo de Noyelle
265	Eymer, Wenceslaus	16861215, Pragae ad S. Clementem	Carolo de Noyelle
266	Cordule, Henricus	16870103, Pragae ad S. Clementem	Domenico Maria de Marinis
267	Bukowsky, Albertus	16870129, Pragae ad S. Clementem	Domenico Maria de Marinis
268	Cordule, Henricus	16870201, Pragae ad S. Clementem	Domenico Maria de Marinis
269	Libertinus, Josephus	16870201, Micro-Pragae	Domenico Maria de Marinis
270	Kall, Adamus	16870206, Pragae ad S. Clementem	Domenico Maria de Marinis
271	Bzensky, Rudolphus	16870226, Klattoviae	Domenico Maria de Marinis
272	Kall, Adamus	16870308, Pragae	Domenico Maria de Marinis
273	Kaller, Joannes	16870419, Genuae	Domenico Maria de Marinis
274	Neuman, Joannes Baptista	16870802, Vetero-Pragae	Thyrso Gonzalez, s přípisem generála
275	Cordule, Henricus	16870826, Pragae	Tyrso Gonzalez
276	Mattern, Christophorus	16870906, Pragae ad S. Clementem	Gonzalez, s přípisem
277	Schwartz, Adamus	16870910, Telczii	Thyrso Gonzalez
278	Cordule, Henricus	16870924, Pragae ad S. Clementem	Thyrso Gonzalez
279	Schertzer, Henricus	16870926, Pragae ad S. Clementem	Thyrso Gonzalez
280-81	Bortt, Wenceslaus	16871101, Klattoviae	Thyrso Consales
282	Neumann, Joannes Baptista	1687[?], Vetero-Pragae	Gonzalez, s jeho přípisem, aby Neumann misii dostal
283	Eymer, Wenceslaus	16871203, Pragae, ad S. Clementem	Thyrso Gonzalez
284	Cordule, Henricus	16871217, Pragae ad S. Clementem	Thyrso Gonzalez
285	Mattern, Christophorus	16880131, Pragae ad S. Clementem	Gonzalez
286	Wernitzer, Carolus	1688 Sexto Calendas Martii, Crumlovii	Thyrso Gonzalez
287	Cordule, Henricus	16880515, Pragae ad S. Clementem	Thyrso Gonzalez
288	Mattern Christophorus	16880807, Pragae ad S. Clementem	Gonzalez
289	Rapalius, Stanislaus	16880927, Oppaviae in Provincia Boëmiae	Thyrso Gonzalez
290	Eymer, Wenceslaus	16881205, Pragae ad S. Clementem	Thyrso Gonzalez

291	<i>Nomina eorum et Informatio, qui ex Boëmia in Indiam mitti possent. A. 1688</i>	1688. obsahuje indipety: P. Jodocus Schmidl, prof. 4. vot; P. Christophorus Lux, prof. 4. vot.; P. Joannes John, sed hunc V. P. rem rogat ad professionem 4. vot, prout in simili casu paratus erat aliva admittere v. m. P. Nr. Oliva; P. Joannes Neuman, Thgus 4. anni; Bernardus Lanick, scholasticus approbatus, docet humaniora; Christophorus Mattern, coadj. temporalis	bez adresy
292	Buckowsky, Albertus	16890119, Praga ad S. Clementem	Thyrso Gonzalez
294	Gintzl, Joannes	16890122, Praga ad S. Clementem	Gonzalez
295	Pummer, Josephus	16890205, Praga ad S. Clementem	Thyrso Gonzalez
296	Kotek, Joannes	16890512, Klattaviae	Thyrso Gonzalez
297	Stainer, Ferdinandus	16890224, Znoymae	Thyrso Gonzalez
298	Buckowsky, Albertus	16890320, Praga	Thyrso Gonzalez
299	Rapalius, Stanislaus	16890402, Oppaviae	Thyrso Gonzalez
300	Kempff, Georgius	16890620, Novae-Domi	Thyrso Gonzalez
301	Gintzl, Joannes	16890813, Praga ad S. Clementem	Gonzalez
302	Kempff, Georgius	16890914, Novae-Domi	Thyrso Gonzalez
303	Kempff, Georgius	16891102, Kuttenbergae	Thyrso Gonzalez
304	Eymer, Wenceslaus	16891203, Praga in Convictu S. Barthol.	Thyrso Gonzalez
305	Januschke, Daniel	16891210, Praga ad S. Clementem	Thyrso Gonzalez
306	Gintzl, Joannes	16891217, Praga ad S. Clementem	Gonzalez
307	Stainer, Ferdinandus Otto	16900128, Schwidnicii	Thyrso Gonzalez
308	Januschke, Daniel	16901004, Praga ad S. Clementem	Thyrso Gonzalez
309	Januschke, Daniel	16901119, Telczii	Thyrso Gonzalez
310	Eymer, Wenceslaus	16901203, Praga in Convictu S. Bartholomaei	Thyrso Gonzalez
311	Stainer, Ferdinandus Otto	16910110, Praga ad S. Clementem	Thyrso Gonzalez
312	Steinhöffer, Joannes	16910705, Brunae	Thyrso Gonzalez
313-15	Dinarich, Stephanus	bez data a místa	bez adresy [jde o tři posudky novicmistra (de hoc Magister Novitorum sequentia), a to těchto indipetů: Antonius Müller Bavarus Phaffenhoffensis natus 1691; Michael Hevre Suecus Neuffravensis natu 1697; Michaël Choller Austriacus Zincensis, natus 1694]!!
316	Stainer, Ferdinandus Otto	16910728, Praga ad S. Clementem	Thyrso Gonzalez
317	Kempff, Georgius	16910819, Nissae	Thyrso Gonzalez
318	Dorres, Nicolaus	16910912, Crumlovii	Thyrso Gonzalez
319	Eymer, Wenceslaus	16910716, Praga	Thyrso Gonzalez
320	Stainer, Ferdinandus	16910919, Veterp-Praga	Thyrso Gonzalez
321	Tichawsky, Tobias	16910921, Vratislaviae	bez adresy
322	Scharon, Wenceslaus	16910926, Olomucii	Thyrso Gonzalez
323	Buckowsky, Albertus	16910926, Praga	Thyrso Gonzalez de Santalla
324	Schabl, Michaël	16911128, Praga ad S. Clementem	Thyrso Gonzalez de Santalla
325	Grzechnik, Philippus	16911003, Praga ad S. Clementem	Thyrso Gonzalez
326	Schürer, Daniel	16911004, Praga ad S. Clementem	bez adresy
327	Haan, Conradus	16911005, Olomucii	Thyrso Gonzalez
328	Wydra, Franciscus	16911006, Praga	Thyrso Gonzalez
329	Freyberger, Georgius Godefridus	16911017, Praga ad S. Clementem	Thyrso Gonzalez
330	Januschke, Daniel	16911018, Lignicii	Thyrso Gonzalez
331	Zaurek, Marcus	16911022, Praga ad S. Clementem	Thyrso Gonzalez
332	Borinie, Franciscus Antonius	16911027, Praga ad S. Clementem	Gonzalez
333	Czerny, Joannes Alexius	16911101, Praga ad S. Clementem	Thyrso Gonzalez

334	Urbanus, Georgius	16911107, Pragae ad S. Clementem	Thyrso Gonzalez
335	Stiawka, Ferdinandus	16911103, Pragae ad S. Clementem	Thyrso Gonzalez
336	Wydra, Franciscus	16911107, Pragae ad S. Clementem	Thyrso Gonzalez
337	Bortt, Wenceslaus	16911113, Pragae ad S. Clementem	Thyrso Gonzalez
338	Milan, Joannes	16911118, Telczii	Thyrso Gonzalez
339	David, Georgius	16911120, Glacii	Thyrso Gonzalez
340	Budisch, Nicolaus	16911126, Pragae ad S. Clementem	Thyrso Gonzalez
341	Tempes, Antonius	16911128, Teltzii	Thyrso Gonzalez
342	Pott, Joannes	16911130, Vratislaviae	Thyrso Gonzalez
343	Schürer, Daniel	16911201, Pragae	bez adresy
344	Stainer, Ferdinandus Otto	16911219, Pragae ad S. Clementem	Thyrso Gonzalez
345	Januschke, Daniel	16920114, Micro-Pragae	Thyrso Gonzalez
346	Borinie, Franciscus	16920116, Pragae ad S. Clementem	bez adresy
347	Buckowsky, Albertus	16920124, Pragae	Thyrso Gonzalez
348	Tempes, Joannes	16920128, Telczii	Thyrso Gonzalez
349	Raczin, Adamus	16920209, Pragae	Thyrso Gonzalez
350	Schürer, Daniel	16920315, Pragae	bez adresy
351	Stainer, Ferdinandus Otto	16920315, Pragae ad S. Clementem	bez adresy
352	Printz, Jonas	16920605, Ollmitz	Thyrso Gonzalez [německy]
353	Malowetz Franciscus Xaverius	1692XVKalendAugust, Olomucii	Gonzalez
354	Stainer, Ferdinandus Otto	16920906, Pragae ad S. Clementem	Thyrso Gonzalez
355	Grzechnik, Philippus	16921203 (festo S.Franc.Xaverii), Pragae ad S. Clementem	Thyrso Gonzalez
356	Stengl, Carolus	16921203, Vetero-Pragae ad S Clementem	Thyrso Gonzalez
357	Gros, Carolus	16921223, Pragae ad S. Clementem	Thyrso Gonzalez
358	Czerny, Joannes	16930106, Pragae ad S. Clementem	Thyrso Gonzalez
359	Slawik, Joannes Francescus	16930108, Pragae ad S. Clementem	Thyrso Gonzalez
360	Thim, Ignatius	16930109, Pragae ad S. Clementem	Thyrso Gonzalez
361	Breüer, Wenceslaus	16930109, Pragae ad S. Clementem	Thyrso Gonzalez
362	Nerlich, Christophorus	16930109, Pragae ad S. Clementem	Thyrso Gonzalez
363	Grzechnik, Philippus	16930109, Pragae ad S. Clementem	Thyrso Gonzalez
364	Borinie, Franciscus	16930110, Pragae	Gonzalez
364´	Schürer, Daniel	16930110, Pragae	bez adresy
365	Kherner, Hieremias	16930110, Pragae ad S. Clementem	Thyrso Gonzalez
366	Stiawka, Ferdinandus	16930110, Pragae ad S. Clementem	bez adresy
367	Jahn, Joannes	16930110, Pragae	Thyrso Gonzalez
368	Stainer, Ferdinandus Otto	16930111, Novaedomi	bez adresy
369	Zaurek, Marcus	16939112, Teltzii	Thyrso Gonzalez
370	Libertinus, Joannes	16930113, Pragae ad S. Clem.	bez adresy
371	<i>Informatio P. Joannis Libertini</i>	<i>posudek v sedmi bodech</i>	bez adresy
372	David, Georgius	16930114, Kuttenbergae	Thyrso Gonzalez
373	Dorres, Nicolaus	16930115, Olomucii	Thyrso Gonzalez
374	Milan, Joannes	16930115, Vratislaviae	Thyrso Gonzalez
375	Taschner, Simon	16930117, Olomucii	Thyrso Gonzalez
376	Margatsch, Josephus	16930117, Schwidnicii	Thyrso Gonzalez
377	Radl, Joannes	16931117, Pragae ad S. Clementem	Thyrso Gonzalez
378	Schubert, Dominicus	16930119, Olomucii	Thyrso Gonzalez
379	Haen, Conradus	16930120, Olomucii	Thyrso Gonzalez
380	Stössl, Joannes	16930120, Pragae ad S. Clementem	Thyrso Gonzalez
381	Taschner, Simon	16930120, Olomucii	Thyrso Gonzalez

382	Gebhart, Wenceslaus Martinus	16930120, Olomucii	Thyrso Gonzalez
383	Mack, Mathias	16930120, Olomucii	Thyrso Gonzalez
384	Retz, Franciscus	16930120, Olomucii	Gonzalez
385	Quigueré, Franciscus	16930120, Olomucii	Thyrso Gonzalez
386	Tatyrek, Ignatius	16930121, Olomucii	Thyrso Gonzalez
387	Sieghardt, Elias	16930121, Olomucii	bez adresy, text na obou stranách
388	Arlet, Stanislaus Xaverius	16930121, Olomucii	Gonzalez
389	Malowetz, Franciscus Xaverius	16930121, Olomucii	Gonzalez
390	Printz, Jonas [německy]	16930124, Olomucii	Thyrso Gonzalez
391	Schabel, Michaël	16930124, Telczii	Thyrso Gonzalez
392	Schubert, Dominicus	16930127, Olomucii	Thyrso Gonzalez
393	Missiron, Leopoldus	16930127, Olomucii	Thyrso Gonzalez
394	Mendt, Fridericus	16930128, Turžani ad Brunam	Thyrso Gonzalez
395	Wydra, Franciscus	16930128, Telczii	Thyrso Gonzalez
396	Pott, Joannes	16930129, Wratislaviae	Thyrso Gonzalez
397	Budisch, Nicolaus	16930311, Pragae ad S. Clementem	Thyrso Gonzalez
398	Malowetz, Franciscus Xaverius	16930428, Olomucii	Gonzalez
399	Malowetz, Franciscus Xaverius	16930629, Olomucii	Gonzalez
400	Scharon, Wenceslaus	16930705, Olomucii	bez adresy
401	Bortt, Wenceslaus	16930901, Pragae ad S. Clementem	Thyrso Gonzalez
402	Stainer, Ferdinandus Otto	16930907, Novaedomi	Thyrso Gonzalez
403	Meruna, Antonius	16940220, Vetero Pragae ad S. Clementem	Thyrso Gonzalez
404	Grzechnik, Philippus	16940424, Glogoviae	Thyrso Gonzalez
405	Stainer, Ferdinandus [Otto]	16940630, Telczii	Thyrso Gonzalez
406	Bortt, Wenceslaus	16941014, Pragae	Thyrso Gonzalez
407	Meruna, Antonius	16941030, Commotovii	Thyrso Gonzalez
408-45	CHYBÍ		
446	Missiron, Leopoldus	17010106, Gúczinii	Thyrso Gonzalez
447	Wotawsky, Daniel	17010114, Giczinii	Thyrso Gonzalez
448	Waldthausen, Ferdinandus	17010420, Brunae	Thyrso Gonzalez
449	Malowetz, Franciscus Xaverius	17010430, Pragae ad S[an]ctum Clementem	Gonzalez
450-82	CHYBÍ		
483	Bayer, Joannes	17090318, Wratislaviae [1709 sic]	Michaëli Tamburino
484	Globitz, Antonius	17080515, Olomucii	bez adresy
485	Bayer, Joannes	17080603	Michaëli Angelo Tamburino
486	Thilisch, Franciscus	17080713, Egrae	Michaëli Angelo Tamburino
487	Wotawsky, Daniel	17080715, Telczii	Michaeli Angelo Tamburino
488	Kopeczek, Sebastianus	17080929, Pragae ad S. Clementem	Michaëli Angelo Tamburino
489	Spandl, Joannes	17081214, Egrae	Michaëli Angelo Tamburino
490nn.	CHYBÍ		